Türk Dil Kurumu Yayınları

Niyāzī

NEVÂYÎ'NİN SÖZLERİ VE ÇAĞATAYCA TANIKLAR

EL-LUĠĀTU 'N-NEVĀ'İYYE VE 'L-İSTİŞHĀDĀTU 'L-CAĠATĀ'İYYE

Giriş - metin - dizinler - tıpkıbaskı

Hazırlayan
Mustafa S. Kaçalin

Ankara, 2011

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Türk Dil Kurumu Yayınları: 1027

NİYÂZÎ
NEVÂYÎ'NİN SÖZLERİ VE ÇAĞATAYCA TANIKLAR

*

Hazırlayan:
Mustafa S. KAÇALİN

*

İnceleyenler:
Prof. Dr. Musa DUMAN
Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

*

Kapak ve Sayfa Tasarımı:
Mart Güzel Sanatlar Reklam Ajansı
Telefon: +9 (0312) 236 63 69
Genel Ağ: www.guzel-sanatlar.net
Elektronik Posta: gs@guzel-sanatlar.net

*

Baskı:
Özyurt Matbaacılık İnş. Taah. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Zübeyde Hanım Mahallesi, Büyük Sanayi 1. Caddesi
Süzgün Sokağı, Nu. 7 İskitler, Altındağ, Ankara
Tel: (0312) 384 15 36
Belgegeçer: (0312) 384 15 37

*

Birinci Baskı: Ankara, Temmuz 2011
Baskı Sayısı: 1000 adet
ISBN: 978-975-16-2380-5

*

Türk Dil Kurumu Yayınları
Atatürk Bulvarı, Nu. 217, 06680 Kavaklıdere, Ankara
Telefon: (0312) 457 52 00
Belgegeçer: (0312) 468 07 83
Genel Ağ: http://tdk.org.tr

*

Devlet-hâne sarayından
Devlet-i Aliyye pây-i tahtına
doğudan batıya bir ömürlük yolcuya
durgun akan Dicleli Kemal ERASLAN hocama

İçindekiler

ÖN SÖZ

bi-smi 'llāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīm
va bihī nasta'īn [Dedem Ḳorḳud].

bayat atı birle sözüg başladım
törütgen égidgen keçürgen idim
[*Ḳutadġu Bilig*, 1, 124, 1343, 3188, 3715, 3897].

el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye adlı eserin çeşitli kütüphanelerde birçok yazması bulunmaktadır. Eserin birçok yazmasını karşılaştırıp bir metin tesisi yoluna gitmektense yazarının ikinci müsveddesi olması muhtemel hacimli yazmasının kendi kaynaklarıyla karşılaştırılması tercih edilmiştir. VÉLIAMINOF-ZERNOF'un *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ... neşri herkesin şimdiye kadarki başvuru kitabı olduğundan bu baskının sayfa numaraları da gösterilmiştir.

Yazma yaprakları, 13 nokta koyu sayıların yanında ön ve arka yüzü gösteren [a] ve [b] harflerinin bulunmasından anlaşılacaktır. Öbür koyu sayılar ise Sanktpeter'burg' basmasının sayfalarıdır. Sanktpeter'burg' basmasında [köşeli yaylar] içerisinde verilen ibareler yanlış olup metinden çıkartılması gerekenleri, (yaylar) içerisinde bulunan ibareler de doğru olup metne eklenmesi gerekenleri anlatır. Burada bunlar değiştirilmiş, [ ] köşeli yay yerine < > temren, ( ) yay yerine [ ] köşeli yay kullanılmıştır.

Arap harflerinden Latin harflerine geçirilirken madde başlarının sırası da değiştirilmeliydi. Madde başlarındaki iç içe girmeler, yanlışlar, zühuller, karışıklıklara müdahalenin eserin aslıyla karşılaştırılmasında sıkıntılar doğuracağından madde başlarının olması gereken biçimi bir dizme hâlinde sona eklenmiştir.

Metin yayımından kasıt doğru bilginin sağlam ve kullanışlı bir biçimde sunulmasıdır. Eserin aslında var diye yanlış, ters, uyumsuz, uygunsuz, kullanışsız, yararsız biçimleri olduğu gibi bırakmak olamazdı. Söz gelişi sıralanışında bir sonraki maddede alınması gerekirken bir önceki maddenin tanıkları arasına alınmış bir ibareyi yerinde bırakıp haşiye düşmek yerine doğru yerine koyup haşiye düşmek yoluna gidilmiştir.

Eser üzerinde değişik yoğunlukta elbette başka çalışmalar da yapılabilir.

2011 doğu ak dişi tavşan yılı, İstanbul

Mustafa S. KAÇALIN

Teşekkür

Çalıştıkları metinlerdeki çevirileri doğru anlayıp anlayamadığımı gözden geçiren Prof. Dr. A. Deniz Abık'e, Prof. Dr. Bilâl Yücel'e, Prof. Dr. Önal Kaya'ya, Doç. Dr. Hatice Tören'e, Yard. Doç. Dr. Cemal Aksu'ya metin ve çevirileri kendi bilgi birikimleri yönünden gözden geçiren Prof. Dr. Ahmet Kartal'a, Prof. Dr. H. Dilek Batislam'a, Prof. Dr. Hanifi Vural'a, Prof. Dr. Mehmet Ölmez'e, Prof. Dr. Tahir Üzgör'e, Doç. Dr. Hakan Taş'a, Doç. Dr. İbrahim Taş'a, Doç. Dr. Ömer Zülfe'ye, Doç. Dr. Üzeyir Aslan'a, Yard. Doç. Dr. Fatih Başpınar'a, Cengizhan Yurdanur'a teşekkür ederim.

Ve Allah'ıma sonsuz şükürler olsun.

GİRİŞ

el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye hakkında birkaç söz

Türk dillerinin son dönemi kabaca 16. yüzyıldan başlayıp bugüne değin sürer.[1] Genişlemek, dağılmak, yayılmak ve eskimek dilin kırılma noktalarıdır. Her ayrılma büyüme, her bölünme küçülme değildir. Bir ağaçtan dalın budak salıp ayrılması büyümek, dalın kırılıp düşmesi küçülmektir. Bir ailede çocukların gasp ile uzaklaştırılması bölünmek, evlenerek ayrılması büyümektir. Ötüken merkezli Orhon ve Selenge boyundaki Köktürkler ile Turfan-Kâşgar-Buhârâ çizgisindeki Uygurlardan Balasagun'daki Karahanlılara, Karahanlılardan Harezmlilere, Harezmlilerden Herât kültür merkezli büyük Çağatay ulusuna, kuzeyde Kazan merkezli Altun Orda'ya ve güneyde İskenderiye merkezli Kölemenlere, Balkanlara uzanan İstanbul merkezli Osmanlılara ve günümüzü ifade etmek üzere 1920'li yıllardan bugüne hep kırılmalar ve kopmalar yaşanmıştır. Adı geçen muhitlerde, haberleşmede ve gündelik anlaşmada kolaylık sağlamak için küçük sözlüklerden başlayıp büyük sözlüklere uzanan çalışmalar yapılmıştır. Sözlükler yayılanı kucaklamak, dağılanı toplamak, eskiyi yaşatmak, unutulanı hatırlatmak, sonuçta anlaşmayı sağlamak için hazırlanır. İşte Çağataycayla kaleme alınan eserlerin Osmanlıcada anlaşılma ve değerlendirilme ihtiyacından kaynaklanan ilk sözlük denemesi *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*, takma adıyla *Abuşḳa*'dır.[2] Çeşitli adlarla anılsa[3] bile adsız olduğu için -AḤMADOĠLU Ḫalīl [718-791]'in *kitābu 'l-ᶜayn* [=Ayın harfiyle başlayan kitap]'ı gibi- ilk maddesiyle anılır. *Abuşḳa,* Ali Şēr Nevâyî [1441-1501]'nin M e c n ū n u L e y l ī 'sinin 33. bölümündeki 2982. beytinde geçen 'koca, yaşlı erkek, kadının kocası' anlamına gelen bir kelimedir.

---

1 Bu cümle bugün yaşayan, gerek tabii olarak oluşan ve gerekse siyasi olarak oluşturulan; ama sonuçta var olan Türk dillerinin başlangıç noktasını tespit için söylenmiştir. Burada anılmasının sebebi dolmanın taşma noktasına ulaştığı doruğu yüzyıl olarak tespit etmektir.

2 Doğuda ilk teşebbüs Herâtlı ṬĀLIᶜ İMĀNĪ'nin Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara [1470-1506] adına Farsça kaleme aldığı *Badāyiᶜu 'l-Luġa*'dır.

3 *luġat-i abuşḳa, kitābu luġati abuşḳa, abuşḳa dar-luġat-i çaġatay, luġāt-i nevā'ī, luġāt-i mavlānā nevā'ī, luġāt-i mīr ᶜalī şēr-i nevā'ī, el-luġāt ᶜalā lisāni nevā'ī, el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye, kitābu 'l-luġa fī lisāni caġatay, kitābu luġāti caġatay.*

Eserin müellifi bilinmemekteydi. Niyâzî'nin Osmanlı edebiyatı tarihinde Nevâyî'nin şiirleri ile çokça ilgilenen kimse olarak kayıtlara geçen tek kişi olması[4] eserin müellifi olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Eserin adı da çeşitlilik gösterir. Olabilecek müellif ve eser adı kitabın künye sayfasının bir gereği olarak mevcut bilgilerden tespit ve tercih edilendir. Eser, Çağataycaya bir ilgi duyma ile başlamış, karşılaşılan yeni bilgilerin kaleme geçirilmesi ile ortaya çıkmış, hazırlayıcısının kendisince eksik gördüğü yerleri bir bilenden sorma fırsatını bulamadan yarım kalmış olmalıdır. Dolayısıyla eserde besmele ve dönemin devlet büyüğü 1. (Kanunî) Süleyman Han [1520-1566]'a dua ve müellifin, müstensihin, hatta eserin adı bile bulunmamaktadır. Bu yüzden kütüphanelerin demirbaş defteri[5] kaydını tutan hafız-ı kütüplerin kitabı bir ad ile kaydetmek zaruretinden olacak ki sözlüğün ilk madde başısı *abuşḳa* ile kaydedilmiş ve böyle meşhur olmuştur.[6] Eseri sırf yarım kalmış bir sözlük olarak görmek biraz haksızlık olur; hatta bir dönem Çağatay edebiyatının güldestesidir dense yanlış olmaz.[7]

Eserdeki şu ifadeler, yazarın Osmanlı topraklarında Çağatayca ile ilgilenen bir kişi olduğunu kendi kaleminden ortaya koyuyor: Nevâyî hazretlerinin on beş parça kitabını toplamıştım. Kelimeleri, deyimleri onlardan çıkarıyordum. Horasan, Semerkand ve Çağatay halklarından da pek çok Türkçe konuşan kimselerin divanlarını ve mesnevilerini toplamıştım. Sonunda *hayırla anılası* bir devlet sahibi benim bu çalışıp çabalamamı görmüş, Nevâyî hazretlerinin hepsi yirmi sekiz parça kitap olan bütün eserlerini hediye etmişlerdi. Artık bir define bulmuş müflise dönmüştüm, ondan sonra bütün

---

4 Bk. *Ekṯer Nevā'ī eş'ārın tetebbu' ėder-idi* ('ĀŞIḲ ÇELEBĪ: *Meşā'irü 'ş-Şu'arā*: 146ª). MUHAMMAD MAHDĪ XĀN, müellifi *Sanglax*'ta Mu'allifayn-i Rūmīya (91v25) ve Mu'allifayn-i Rūmī (55v9, 100v1, 130v18, 132v20) olarak kaydeder.

5 Adı bu olmamakla birlikte bu vazifeyi gören bir defter.

6 *Abuşḳa*"nın asıl adının *el-luğātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-cağatā'iyye*'ye olması tek örnek değildir. *Luğat-i Vanḳulı*'nın asıl adı *Terceme-i Şıḥāḥ-i Cevherī*, *Tārīḫ-i Na'īmā*'nın asıl adı *Ravżatu 'l-Ḥusayn fī Ḫulāşati Aḫbāri 'l-Ḫāfiḳayn*'dir. 1862'deki VÁMBÉRY'nin adlandırması doğruymuş sanılan bir alışkanlıkla sürüp gitmektedir. Bu ad yayımlayanın bir yakıştırmasıdır. Nitekim başka bir tanıtmada başka bir ad verilmiştir: Çağataycadan batı Oğuz türkçesine lûgat (GÖLPINARLI: *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*: III, 137, 3280. nr.).

7 Benzer ifade *Sanglāḫ* için de söylenmişti: Metin içerisinde misal olarak gösterilen yüzlerce beyit ve mensur parçalar Senglâh'a ayrıca bir nevi Türk edebiyatı antolojisi mahiyetini vermektedir (ECKMANN: "Mirza Mahdi'nin "Senglâh" adlı Çağatayca sözlüğü", 40).

engelleri ve ilgileri atıp az zamanda on üç parça kitabı da yazmış, bütün eserlerine sahip olmuştum (9ª yr.).

el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye 1544[8] yılında İstanbul'da Çağatay Türkçesinden Osmanlı Türkçesine düzenlenen bir sözlüktür. Kāşġarlı Ḥüseyn oğlu Maḥmūd [1008-1105] *dīvānu luġāti 't-turk* [Baġdād 1072-1074]'ünde ünlülendirmeyi kalıp sözlerle yapmıştır. Bu bir yoldur. Elinizdeki eser birinci ünlüsüne göre (a-e / ı-i-ė / o-ö, u-ü) üç öbeğe ayırmağı tercih etmiştir. Bu da bir yoldur. Bir de ünsüzlerin tek tek nasıl okunacağını kaydeden sözlükler vardır. Bu da başka bir yoldur. Eserin tertibinde her harf bir bap olmak üzere 23 harf (bap) vardır (6 bap yoktur -Bābu 't-Ṯā', Bābu 'l-Ḥā', Bābu 'ḏ-Ḏāl, Bābu 'ṣ-Ṣād, Bābu 'ḍ-Ḍād, Bābu 'ẓ-Ẓā'-), her hareke (ünlülendirme) bir fasıl olmak üzere 58 fasıl vardır (9 fasıl yoktur -Ḥarfu 'l-Ḥā'i 'l-Mażmūma, Ḥarfu 'r-Rā'i 'l-Maksūra, Ḥarfu 'z-Zā'i 'l-Maftūḥa, Ḥarfu 'z-Zā'i 'l-Mażmūma, Ḥarfu 'ṭ-Ṭā'i 'l-Maksūra, Ḥarfu 'l-ᶜAyni 'l-Muhmalati 'l-Maksūra, Ḥarfu 'l-ᶜAyni 'l-Muhmalati 'l-Mażmūma, Ḥarfu 'l-Vāvi 'l-Maksūra, Ḥarfu 'l-Vāvi 'l-Mażmūma-).

Gerek Arapçada olsun gerek eklerini ayırıp köke ulaşırken Türkçede olsun kelimenin anlama açılan kapısı sonudur. Üç ünsüzlü köklerin son sesi evin kapısını, kapıdan sonra gelen öbekte ilk sesler odalarını oluşturur. Arap sözlükçülüğünü örnek edinen ve Türkçede kelime esasının ünlü çekirdekli olduğunu dikkate alan yazar, o zaman için ünsüz başlangıçları bap, ünlü çekirdekleri de fasıl olarak ayırmakla Türkçeyi kendi kuralları içerisinde düşünmüştür.

Eser, Çağatay Türkçesi ile yazılmış eserleri anlamak için Hindistan ve İran'da Farsça kaleme alınan bazı sözlüklerle alıntılar bakımından aynılık gösterir.[9]

---

8 *Abuşḳa dar-luġat-i Çaġatayī* adlı Hacı Selim Ağa Ktp. Hacı Selim Ağa Kit. 1215. sy.daki yazma 906 [1500], İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. Türkçe Yazmalar Kit. 1387. sy.daki yazma 941 [1534] yıllıdır. Eserlerinden alıntı yapılan kişilerden ᶜUbeyd Ḫān, [1463-1539] yıllarında yaşamıştır. Burada yayımlanan yazmanın sayfa kenarına genişletmeler yapılmıştır ve tek kalemden çıkmıştır. 1500'de hazırlanıp 1544'te genişletildikten sonra artık eser üzerinde çoğaltılma dışında bir hareket görülmez. Dolayısıyla 1544 Ekim'ini yazılış tarihi olarak kabul etmek yerinde bir karar olur.

9 ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *"Badā'i' al-Luġat"*: A. K. BOROVKOV, Moskva 1961. Herâtlı yazarın Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara [1438-1506] adına yazdığı söylenir.
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 1760'ta İran'da yazmıştır. Bk. A Persian Guide to the Turkish Language: *Faksimile Text* with an Introduction and Indices by Sir Gerard CLAUSON [1891-1974], London 1960, 113+366. "E. J. W. GIBB Memorial Series. New Series, XX.

Çağatay sözlükleri içerisinde; Herātlı ṬALİᶜ İMĀNİ'in *Badāyiᶜu 'l-Luġat*'i ilk olması bakımından, adını vermeyen yazarın *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'si Türkçe kaleme alınması ve örneklere dayanması bakımından, Astarābādlı Mīrzā Muḥammad Mahdī Ḫān'ın *Sanglaḫ*'ı en çok madde başını içermesi, cerh ve tadil etmesi bakımından değer taşımaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Kitapları 3264. numarada kayıtlı yazma kenarlarını kullanması, tek kalemden çıkması, alıntılarda yenilerin ve mükerrerlerin bulunması, mevcutların en hacimlisi olması dolayısıyla müellif tarafından yeniden ele alınması tasarlanan karalama olarak kabul ve tercih edildi (1^{b}-190^{a} yr. 15 sr. Yazılışı: 951 [1544]).[10] Kenarında Nevāyī'nin *Ġarā'ibü 'ş-Şıġar, Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ, Nevādirü 'ş-Şebāb, Fevāyidü 'l-Kiber, Ferhād u Şīrīn*[11], *Sebᶜa-i Seyyāre, Sedd-i İskenderī*[12], *Ḥayretü 'l-Ebrār*'ı, Luṭfī *Dīvān*'ı, Mīr Ḥaydar (Tėlbe)'nin *Maḫzen-i Esrār*'ıdan alıntılar vardır. Çıkmalarda *Ferhād u Şīrīn* yerine F e r h ā d - n ā m e *Sedd-i İskenderī* yerine İ s k e n d e r - n ā m e kullanılmasını başka bir kişinin tasarrufu değil müellifin kolay adlandırması veya kısaltması olarak anlamalıdır. Nitekim Astarābādlı Mīrzā Muḥammad Mahdī Ḫān'ın *Sanglaḫ*'ında da yer yer *Ferhād u Şīrīn* yerine *Ḫusrev u Şīrīn* adlandırması geçer.

Eser daha önce dört kez basılmıştır.

Birincisi: *Abuska. Csagatajtörök szógyűjtemény. Török kéziratból fordította Vámbéry Ármin. Előbeszéddel és jegyzetekkel kísérte Budenz József* [=Abuşka. Çağatayca-Türkçe sözlük. Türkçe el yazmasından çeviren Ármin VÁMBÉRY [1832-1913]. Önsöz ve haşiyeler József BUDENZ [1836-1892]]: Pest, 1862, XXII+107+1 s. Magyar Tudományos Akadémia Kiadása. Macar Bilimler Akademisi Doğu Derlemesi Türkçe bölümündeki bir yazmanın yayımıdır. Alıntılar çıkarılmış, yalnız madde

---

VÁMBÉRY, Hermann: *Ćagataische Sprachstudien*: Leipzig 1867, 203-358.

PAVET DE COURTEILLE, Abel: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġata'iyye. Dictionnaire turk-oriental, destiné principalment à faciliter la lecture des ouvrages de Bâber, d'Aboul-Gâzi et de Mir-Ali-Chir-Navâï*: Paris M DCCC LXX, [IV]+XIV+[II]+560+561-562 s.

10 Sırf eserin yazmaları üzerinde yapılacak olan daha geniş bir çalışmaya katkı olmak üzere bk. Paris Bibliothèque Nationale Turc. Decourdemanche; Regius (iki tane); Schefer (üç tane). Tiflis (Tbilisi) Bilimler Akademisi Türkçe Yazmalar K. 16, 21, 33, 34. sy. (dört tane).

11 F e r h ā d - n ā m e olarak da geçer.

12 İ s k e n d e r - n ā m e olarak da geçer.

başları verilmiştir. İlk yayım olmak gibi bir önceliği, *abuşka* takma adının yaygınlaşmasını sağlamak gibi bir öncülüğü vardır. Bk. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Keleti Gyüjtemény Török O. 321, 354, 361, 386. sy. Sonuncusu 971 [=1563-4] istinsahlı, 360-361 yr.lar eksiktir.[13]

VÁMBÉRY'nin *Čagataische Sprachstudien* (Leipzig 1867, 203-358 s.)'indeki 156 sayfalık sözlüğün omurgasını beş yıl önce yayımladığı *Abuska*'nın oluşturması hasebiyle burada anmak gerekir. Ayrıca kendi şahsî tecrübeleri ile edebî yazarlardan seçtiği kelime ilaveleri de bulunmaktadır. Erbabı için hariç güvenle kullanılabilirlikten uzaktır.

İkincisi: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*: Pėṭerburġ 1285 = 1868, [II]+27+420+II s. V. V. VEL'AMİNOV-ZERNOV'un Rusça kapak (*Slovar' çagataysko-turetskiy*: Sanktpeter'burg' 1868) ve bir ön sözü (1-3) ile; Fransızca kapak (V. de VÉLIAMINOF-ZERNOF: *Dictionnaire Djaghataï-Turc*: Saint-Pétersbourg 1869, [II]+27+420+II) ve bir ön sözü (1-27) ile yayımlanmıştır. Arap harfli bu yayım mevcutlar içerisinde şimdiye kadar herkesin başvurduğu kaynaktır. Doğru söyleyiş ve ünlülendirme yararlanıcının bilgisine bırakıldığı için umulan yardımı sağlamaktan uzaktır.

Üçüncüsü: Abel-Jean-Baptiste PAVET DE COURTEILLE [1821-1889]: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye. Dictionnaire turk-oriental, destiné principalment à faciliter la lecture des ouvrages de Bâber, d'Aboul-Gâzi et de Mir-Ali-Chir-Navâï*: Paris M DCCC LXX [=1870], [IV]+XIV+[II]+560+561-562. ss. 5507 madde başını içeren bu sözlüğün farkı kapağında da yazıldığı gibi Bābür [1483-1530]'den ve Abū 'l-Ġāzī [1603-1663]'den alıntılarının bulunmasıdır. Eserde Bābür Mīrzā [1483-1530]'nın *Veḳāyi'*'inden 784, Abū 'l-Ġāzī Bahādur Ḫān [1603-1663]'ın *Şecere-i Türk* [Hīve 1665]'ünden 385, Fużūlī [1483-1556]'nin *Leylī vü Mecnūn*'undan 10, Ḫoca Sa'dü 'd-dīn Efendi [1536-1599]'nin *Tācu 't-Tevārīḫ*'inden 1 ve başka bazı alıntılar bulunmaktadır. Moğolcadan alınan kelimeler

13 PARLATIR, HAZAİ: *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmaları Kataloğu*: 451-452.
İlk demirbaş kayıtlarından sonrakiler için bk.
KARATAY: *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*: II, 392103. III. Ahmed Kit. 2773. nr.
Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 34/I: 53135. Tarlan Kit. 179. nr.
Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 34/IV: 439847. Aşir Efendi Kit. 384. nr.

anlamlandırmada asli yazılışlarıyla verilmiştir. Madde başlarında bazı karışlıklıklar, karşılıklarda bazı yanlışlıklar bulunmaktadır. Madde başları ve metinlerin okunuşlarında bir önceki yayım için söylenenler bunun için de geçerlidir.

Dördüncüsü: Ahmet Besim ATALAY [1882-1965], beş yazmaya dayanarak bir metin hazırlanmış, ancak eser ATALAY'ın ölümünden beş yıl sonra yayımlanmıştır (*Abuşka Lugatı veya Çağatay Sözlüğü*: Ankara 1970, IV+450 sayfa). Bu yayımı, içerisinde barındırdığı pek çok yanlış, eksik ve tutarsızlıktan dolayı itham etmek yerine ömrü vefa etmeyen hazırlayıcının yarım kalmış çalışmasına, meslekten olmayan birinin himmeti ve destek veren çalışma arkadaşlarının vefa örneği olarak bakmak yerinde olacaktır.

Nevāyī'nin eserlerinde geçen kelimeleri açıklamak gayesiyle yazılmış olmasına rağmen devrin öbür şairleri olan Temür [1370-1405]'ün torunu İskender Mīrzā[14] [ö. 1424], Germiyānlı Şeyḫī [1373-1431], Luṭfī [1367-1463], Mevlānā Ḥācī-i Soġdī [ö. 1490'dan önce], Dervīş Nāzükī, Kemālī, Kemāl-i Türbetī, Kemāl-i Ümmī, Ḳuṭbī[15], Mīr Saᶜīd-i Kābulī, Naᶜīmī [ö. 1461][16], Ḥüseyn-i Bayḳara [1438-1506], Bennāyī[17] [1453-1512], Mīr Ḥaydar (Tėlbe), Bābür Mīrzā [1483-1530], ᶜUbeyd Ḫān [1463-1539], Niẓāmī [1141-1203], Hātifī[18] [ö. 1521], ᶜAṭṭār-ı Tūnī 'külhancı' gibi ediplerin eserlerinden de örnekler alınmıştır.

Tekrarlarıyla birlikte sıklık sırasına göre şu eserlerden alıntılar vardır: Nevāyī: *Ferhād u Şīrīn, Ġarā'ibü 'ş-Şıġar, Nevādirü 'ş-Şebāb, Sebᶜa-i Seyyāre, Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ, Ḥayretü 'l-Ebrār, Mecnūn u Leylī, Sedd-i İskenderī,*

14 HOFMAN: *Turkish Literature, A bio-biographical survey section III, Part I: Authors*: II, 320.

15 HOFMAN: *Turkish Literature, A bio-biographical survey section III, Part I: Authors*: III, 84.

16 HOFMAN: *Turkish Literature, A bio-biographical survey section III, Part I: Authors*: III, 245.

17 *Seḫā-nāme* adlı mesnevisini 16. yüzyıl şairlerinden Bosnalı Derviş Paşa III. Murad Han [1574-1595]'ın isteğiyle *Murād-nāme* adıyla nazmen Türkçe kaleme almıştır. Ayrıca *Dīvān*'ı ve *Bāġ-ı İrem* adlı bir mesnevisi vardır (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: 179ᵇ. ARAT: II, 197, 455ᵃ. THACKSTON: II, 373. ERGUN, S.: *Türk Şairleri*: III, 1171ᵃ-1173ᵇ. ATEŞ: *İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler, I (Üniversite ve Nuruosmaniye kütüphaneleri)*: 461-462. KARAİSMAİLOĞLU: "Benâî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: 5, 429ᵃ-ᶜ. ÇİFTÇİ: *Klâsik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*: 342-344. HOFMAN: *Turkish Literature, A bio-biographical survey section III, Part I: Authors*: I, 215-223).

18 Şair Cāmī [1414-1492]'nin yeğeni ᶜAbdu 'llāh-ı Meṯnevī-Gūy'un mahlası. Ḫorāsān'da Cām'da doğmuş ve orada ölmüştür (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 482ᵇ).

Fevāyidü 'l-Kiber, Maḥbūbu 'l-Ḳulūb, Luṭfī: *eşʿār, Gül ü Nev-roz,* Nevāyī: *Münşe'āt, Lisānu 't-Ṭayr, Tevārīḫ-i Mülūk, Tārīḫ-i Enbiyā, Mecālisü 'n-Nefāyis,* Mīr Ḥaydar: *Maḫzen-i Esrār, Muḥākimetü 'l-Luġateyn,* Ḥüseyn-i Bayḳara: *eşʿār,* Nevāyī: *Vaḳfiyye, Naẓmu 'l-Cevāhir, Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn,* Bābür: *eşʿār,* Nevāyī: *Münācāt-nāme, Nesāyimü 'l-Maḥabbe, Sirācu 'l-Müslimīn, Bedāyiʿu 'l-Bidāye, Mīzānu 'l-Evzān,* ᶜUbeydī: *eşʿār, Çihal Ḥadīs, Sāḳī-nāme, Ḥasb-i Ḥāl, Ḥālāt-ı Seyyid Ḥasan Bėg, Ḫazāyinü 'l-Maʿānī,* Ḳuṭbī: *eşʿār,* Bennāyī: *eşʿār,* Mevlānā Ḥācī-i Soġdī: *eşʿār,* İskender Mīrzā: *eşʿār,* Kemālī: *eşʿār,* Kemāl-i Türbetī: *eşʿār,* Kemāl-i Ümmī: *eşʿār,* Mīr Saᶜīd-i Kābulī: *eşʿār,* Naᶜīmī: *eşʿār,* Nāzükī: *eşʿār,* ᶜAṭṭār-ı Tūnī: *Vuṣlat-nāma,* Hātifī: *Ẓafar-nāma. Ḥālāt-ı Pehlevān Muḥammed*'den alıntı yapıldığı yazıyorsa da bu eserden bir alıntı yoktur. Manzum alıntılarda 26 vezin ve 11 rubai vezni olmak üzere 37 değişik vezin kullanılmıştır.

Sözlükte geçen bütün kelimeler Arap harfleri sırasına göre dizilerek ünlülendirilmiş, her harfin üstünlü (a-e), esreli (ı-i-ė) ve ötreli (o-ö, u-ü) değerleri ayrı ayrı gösterilmiştir. Bazı ünsüzler "pā-yi ᶜAcemī" "bā-yi ᶜArabī", "çīm-i ᶜAcemī" "cīm-i ᶜArabī", "gāf-i ᶜAcemī" "kāf-i ᶜArabī" biçiminde tavsif edilerek birbirinden ayrılmıştır.[19] Gāf-i ᶜAcemī ile hem /g/ hem de /n͡g/ kastedilmesiyle bir karışıklık var görünüyor olabilir. Bu husus şöyle açıklanır: Çağatay imlası ile /n͡g/ biçiminde yazılan ses için *ikinci harfi /g/ ile* açıklaması ile ifade edilebilir. Osmanlı imlası ile üstü üç noktalı (*muᶜceme*) /k/ *ṣağır kāf* /ŋ/ için *kāf-i muᶜceme* açıklaması ile ifade edilebilir. Müellif iki ifadeyi de kullanmıştır. /n͡g/ birleşik tek ses olduğundan bu iki ifadeden *muᶜceme* açıklaması tercih edildi. Bu itibarla *eğik* dizilen *ᶜAcemī*ler *muᶜceme*yi kastetmektedir. Gāf-i muᶜceme; yani noktalı /g/ yerine belki gāf-i Türkī 'Türk /g/si'; yani /n͡g/ denilebilirdi.[20] Vāv'ın telaffuz edilmesi kalın sıradan demektir.

19 Aslında bā-yi ᶜArabī ve bā-yi ᶜAcemī gibi /b/, /c/, /k/ harflerinde birlik ᶜArabī ve ᶜAcemī kelimelerinde ayrım belirtilmeliydi. Burada ᶜAcemī kelimesiyle /p/, /ç/ ve /g/ harfleri de tercihen gösterildi. Bu tercihin algılamada kolaya ve doğruya yakın şartlandırıcı olacağı düşünüldü.

20 Müellifi haklı çıkarmak adına bk.

İki yerde *taḫfīf* (*teşdīdsiz*, tek ünsüzle) açıklaması verilmiştir. Üç yerde *işbāc* 'kalın ünlülü' açıklaması verilmiştir. Bazı kelimelerin *imāle* 'uzun ünlü'lü oldukları kaydedilmiştir: Şöyle ki[21]: ***bȫl-*** 'bölmek', *bȫz* 'gayet yoğun pamuk bezi', *cār* 'padişah tarafından orduya gönderilen haber', *çȫl* (< *çöl*) 'abadan olmayan beyaban', ***ėrik-*** 'bir işe erken başlamak', ***ėş-*** 'bükmek', *ōr-* 'biçmek', *ōrın* 'bedel', *ōrıt-* 'karar eylemek', ***ȫl*** 'yaş, nem, deniz', *ȫl-* 'ölmek', *ȫltür-* 'öldürmek', *ȫr* 'yokuş, yukarı', *ȫrk* 'yokuş, yukarı', *ȫt-* 'geçmek', ***tȫre*** 'âdet, kanun', ***tȫz-*** 'sabretmek takat getirmek', *tūra* 'insan boyunca kalkan', ***tūş*** 'semt, canip', ***tǖn*** 'gece', *tǖn͡g* 'şarap zarfı', ***tǖr-*** 'dolaştırmak, bağlamak', ***tǖş*** 'rüya', *ūran* 'geceleyin yol şaşıran arkadaşa seslenme', *ūy* 'sığır', ***ǖz*** 'yüz sayısı'. (Birincil uzun ünlüler bakımından tartışılabilecek kelimeleri barındırsa da) sözlüğün hazırlayıcısı tarafından /g/ ile başlatılan kelimelerin /k/ ile gösterilmesi yoluna gidilmedi. Madde başı olan kelimeler adların yalın, fiillerin ad biçimiyle tespit edildiği gibi, bazen de taranan eserlerde geçen çekimli biçimleriyle[22] sözlüğe alınmıştır. Sözlüğün bazı maddelerinde de Çağataycanın yazılış özelliklerinin açıklandığı görülür. İlk on altı yaprakta yazıda ve anlamda farklılıklar bulunan bazı Çağatayca kelimelerin altına karşılıklar ve açıklamalar konulma yoluna gidilmiş, sonra bu yoldan vazgeçilmiştir. Örnek olarak alınan beyitlerdeki bazı Çağatayca kelimeler de açıklanmağa muhtaçtır ve bunlar için madde başı alınmamıştır. Kenara yazılmış beyitleri yerine koyarken metinde zaten var olan tekrarlar dipte verilmiştir. Metindeki biçimiyle madde başına çekilen kelimeler dizildikten sonra örnekleri verilirken karışıklıklar olmuştur. Bunlar bulundukları yerden alınıp bulunmaları gereken yere konulmuştur.

ḳāla maḥmūdu iclam anna 'l-ġunnata [11] calā wachayni. ġunnatun cīmiyyatun [yani -nç] wa-ġunnatun kāfiyyatun [yani -n͡g]. ṯumma yanḳasimu kullu wāḥidin minhumā ilā ḳismayni. [12] minhā mā yatawassaṭu 'l-kalimati wa-minhā ma yata'aḫḫaru. fa-naḏkuruhā calā 'l-wācibi.

[=Mahmud der ki, damaklık iki türlüdür: /ç/li olur, /g/li olur. Bundan başka bunlardan her biri iki kola ayrılır. Bir kısmının ortasında, bir kısmının da sonundadır. Gerekli olanı söyleyeceğiz] (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: $300^{a}_{10\text{-}12}$. yr. Çeviri: III, 354).

Buna göre damak sesi ile /n͡g/ değil /n/ kastediliyor. Bu metinde /n/ ile /g/ iki ayrı ses olarak algılanıyor. Dolayısıyla **tan͡gasan͡g**, **eylegün͡g**, **ėn͡gin͡g**, **bėrgün͡g**, **talḳan͡gız** ve **talḳun͡guz**, **tan͡glayım** ve **tan͡gım**, ***tėgren͡ge***, **sin͡gil** ve **sin͡gli**, **ḳılmaġan bolsan͡g** ve **ḳılmaġın bolsan͡g**, **gėn͡g**, **göçürgün͡g** kelimelerinin izahında *gāflar* ifadesi Çağatayca imlaya göre doğru, Osmanlıca imlaya göre hatalıdır. **aşuḳman͡g** maddesindeki açıklamasında Çağatay imlasında bulunmayan *Gāf-i mucceme ile* kullanılmasaydı isabetli olurdu.

21 Koyu dizilmeyen kelimeler yalnızca bu eserde gösterilen uzun ünlülü kelimeler olup *imāle* ile açıklaması gösterilmektedir.

22 *Çekimli biçim*: Adlar için çekimli durum, fiiller için çekimli biçim anlaşılmalı.

Örneksiz bir maddenin örneklendirilmesi yapılmamış; ancak rastlanabilen örnekler göz ardı edilmeyip dipte verilmiştir.

Sözlükte kayda değer ses hâdiseleri: **a < ı** *şaġala* (< *şıġa+la-*) 'ağız ile ıslık çalmak', *tım* (≈ *tam*) 'damla', **a < u** *tanḳal* (< Mo. *tuŋ-ġa-l*) 'sözleşme mahalline toplanmaları için askere haber verme', **ç < c** *açun* (< Soğd. *acun*) 'cihan, dünya', *çeren* (< Mo. *ceger+e(n)*) 'ahu', *çibilger* (< Mo. *cibilger*) 'cılav, uyarı', *çölge* (< Mo. *cōlge*) 'dere, iki dağın ortasındaki düz ova, köy', *çöp* (< Mo. *cöb*) 'doğru, layık, gerçek', *çöen ġar* (< Mo. *ceögün ġar*) 'leşkerde sol kol', *çuġd* (< Ar. *cuġd*) 'baykuş', *çüldü* (< Mo. *cüldü*) 'askerin cenkte kahramanlık eylemesine verilen inam', *geçge* (< Mo. *gecige*) 'ense', *oçun* (< Soğd. *acun*) 'cihan, dünya', *olça* (< Mo. *olca*) 'ganimet', *ölçeş-* (< *ölce-ş-*) 'büyükler önünde bir dizini yere koyup bir dizini kaldırıp elini başına koyup sonra varıp elini öpmek, görüşmek', *uçur* '(geçmiş ve gelecekte) yakın zaman' (< Mo. *ucur*), **e < i** *cebin* (< *çīpın*) 'sinek', **e < ö** *bekevül* (< Mo. *böke-gül*) 'sofracıbaşı, aşçıbaşı', *kevürge* (< Mo. *köbürge*) 'hakan kösü', **ı < a** *ımaḳ* (< *aymaḳ*) 'koyunu çok olan köylü', *bırlas* (< Mo. **baru+la+s*) 'Çağatay'da bir kabile', *çındavul* (< Mo. *çaġda-ġul*) 'artçı er', *çıpan* (< *çapan*) 'eski, yamalı kaftan, hırka', *ısra-* (< *as*ı*ra-*) 'saklamak, hiraset etmek, himaye etmek, saklanmak', *şımal-* (< *şam+a-l-*, Ar. *şamr*) 'kol sıvamak', *şıralġa* (< Mo. *siralġa*) 'insan olsun hayvan olsun belden yukarısı', *yırlıġ* (< *yar+lıġ*) 'sefil', **ı < o** *mıncaḳ* (< *mōn+çaḳ*) 'boncuk', *sıyurġal* (< *soyurġa-l* < Mo. *soyurḥa-*) 'hilat, nimet', **ı < u** *ılbara-* (< Mo. *ulbara-*) 'haşlanmak', *mındav* (< Mo. *mundaġa*) 'at omzundaki yağır', *şıdurġu* (< Mo. *şudurġu*) 'üç kıllı saz', **i < ü** *inde-* (< *ǖn+de-*) 'davet etmek, çağırmak'.

Madde başları içerisinde doğrudan ve dolaylı olarak 206 Moğolcadan[23], 107 Farsçadan, 22 Çinceden, 21 Arapçadan, 5 Sanskritçeden, 5 Soğdcadan, 2 Hintçeden, 1 Malaycadan, 1 Mançu-Tunguzcadan, 1 Toharcadan olmak üzere toplam 349 alıntı kelime veya benzer biçim tespit edilmiştir.

Vezinlerin geçiş sıklıklarına bakıldığında remel ve hezec vezinlerinin başta geldiği görülecektir. Türk'ün deyişine, Türkçenin söyleyişine uygun düşen bu vezinlerden remel *koşma*, hezec *türkü* veznidir. Az geçenler arasında recezin

---

23 Çağataycadaki Moğolca alıntıların son bir hülasası için bk. NAGY: "Mongolian loanwords in Chagatay".

Arap şiirinde özel bir yeri vardır. Türk'ün *mânisi*, *tekerlemesi* demek olan bu vezin Türkçede de ayrıca zikredilir.[24]

Eserde manzum alıntılar çoğunlukla *beyt* başlığıyla verilmiştir. Genel olan *beyt* ve *naẓm*[25] adlandırması dışında, *rubāᶜī*[26], *tuyuḳ*[27], *meṯnevī*[28], *mıṣrāᶜ*[29], *ḳıṭᶜa*[30], *maṭlaᶜ*[31] gibi eserin kendisinde var olan adlandırmalardan yola çıkarak alıntılar, olması gereken adlarıyla anılmış, bunun dışında *neṯr*,[32] *maḳṭaᶜ*, *ḥüsn-i maḳṭaᶜ*, *ḥüsn-i maṭlaᶜ* ve *dü-beytī* eklemesine gidilmiştir. Bunlara haşiyelerde ayrıca işaret edilmemiştir.

Eserde 938 mesnevi beyti, 490 beyit, 338 nesir, 153 matla, 106 makta, 80 hüsn-i makta, 76 hüsn-i matla, 23 rubai[33], 11 kıta, 9 mısra, 7 tuyuk, 4 dü-beyti, 2 nazım örneği verilmiştir. Bu hâliyle eser kaba hesapla 350 satırlık dibacesi, her biri beş beyitten oluşan 181 gazeli, 23 rubaisi, 7 tuyuğu, 4 dü-beytiyi, 1 nazmı, 946 beyitlik mesnevisi bulunan bir divan gibidir.

Herātlı ṬALIᶜ İMĀNĪ'in *Badāyiᶜu 'l-Luġat*'indeki alıntılar *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de geçer. *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'nin alıntılarının üçte biri Astarābādlı Mīrzā Muḥammad Mahdī Ḫān'ın *Sanglaḫ*'ında kullanılmıştır.

Yazmadaki kırmızı madde başları koyu gösterilmiş ve sayılandırılmış, yazma içindeki kırmızı kelimeler *eğik* gösterilmiştir.

Yazmadaki açıklamadan yola çıkılarak değişik ünlülendirmeyle ortaya çıkan tek imlalı madde başları | bir dik çizgiden sonra verilmiştir. **acıġ** ve **acıḳ**

---

24 *ᶜalā walā'i ḥurūfi 'l-muᶜcami / muwaşşaḥ^an bi-ḥikmat^in aw sacᶜ^in aw maṯal^in aw şiᶜr^in aw racaz^in aw naṯr^in* [=Ben bu kitabı hikmet, seci, atasözü, şiir, recez, nesir gibi bilgilerle süsleyerek abece harfleri sırasınca tertip ettim]. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 2^b_1. yr. Çeviri: I, 5.

25 ATALAY yayımında 1 yerde: 49.

26 ATALAY yayımında 22 yerde: 15, 21, 42, 43, 46, 69, 69, 91, 101, 138, 163, 163, 165, 166, 204, 208, 208, 309, 309, 359, 366, 366.

27 ATALAY yayımında 6 yerde: 1, 7, 31, 40, 161, 189.

28 ATALAY yayımında 5 yerde: 71, 163, 173, 287, 287.

29 ATALAY yayımında 5 yerde: 21, 51, 336, 387, 406.

30 ATALAY yayımında 4 yerde: 171, 216, 246, 385.

31 ATALAY yayımında 1 yerde: 15.

32 Neṯr kelimesinin kullanılmaması bu yazmaya mahsustur. Bk. ... başlıklar, harfler, "beyt, neṯr, rubāᶜī" gibi sözler surhla yazılmıştır (GÖLPINARLI: *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*: III, 138).

33 Rubailerden 14 tanesi *a a a a* kafiyesiyle musarra' olup [Muşarraᶜ] Rubāᶜī başlığıyla, 9 tanesi *a a b a* kafiyesiyle olup Rubāᶜī başlığıyla verilmiştir.

[< *āçı-ġ, āc-'ḳ*], **adaḳ** [< *āt+a-ḳ, ḳada-ġ*], **at | at- | at** [< *at | at- | āt*], **atarlar** [< *at-ar+lar, āt+a-r+lar*], **atay** [< *at-ay, atay, āt+a-y*], **ėrip** [< *er-^{i}p, eri-p*], **ėş** [< *ē̇ş, ē̇ş-*], **ėtelik** [< *ē̇t-e+lik, ėtek+lik, ē̇t-elik*], **eylemeyin** [< **eḏ+le-meyin, *eḏ+le-me-yin*], **ılınsam** [< *yılı-n-sa+m, yıl-'n-sa+m*], **içkülük** [< *iç-külük, iç-kü+lüg*], **ötmek** [< *öt-mek, et+mek*], **ötük** [< *öt-^{ü}k, ētük*], **say** [< *sā^{v}-, sāy*], **sağın** [< *sā-ḳ-'n- saġ-'n, saḳı-n*], **taş** [< *tāş, taş*], **uyup** [< *uḏ-^{u}p, *ū+ḏı-p*], **yėt** [< *yėt- | yē̇t-*], **yėtek | yitik dėk** [< *yėt-ek | yit-^{ü}k teg*], **yėti | yėtti** [< *yē̇ti | yē̇t-ti*], **yığı** [< *īġ | yıġ-'ġ*], **yumay** [< *yum-ay, yū-ma-y*] gibi.

Tekrarlanan bilgilerin karşılaştırılması dipte verilmiştir.

Müellifin alıntı yaptığı metinlerde ibarenin birden kesilip devam etmesinin gerektiğini göstermek maksadıyla üç nokta (...) kullanma yoluna gidilmemiştir.

Hükümdarların hükümdarlık yılları, öbür kişilerin doğum ölüm yılları, doğumu bilinmeyenlerin ölüm yılları verilmiştir.

Alıntılarda göndermeler büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Divanlardan yapılan alıntılar sayfa > gazel > beyit olarak verilmiş, mesnevilerden yapılan alıntılar sayfa > bap > beyit sırasıyla değil, bapların bir sayfanın hacminden büyük bir kitapçık hacmine yakın olmasından hareketle bap > sayfa > beyit sırasıyla verilmiş, baplar Roma rakamları ile gösterilmiştir. Luṭfī'nin *Gül ü Nev-roz*'una bap rakamları konulmamıştı.

Üstü çizili beyit sayıları eserde veya yayımda bulunmayan sıra sayılarını gösterir.

Yazma

Eserin yazmaları çoktur. Yazmaların bir kısmı ihtiyacı karşılama niyetiyle aynen, bir kısmı yanlışları düzeltme yetkisiyle değiştirilerek, bir kısmı eksiklikleri tamamlama katkısıyla genişletilerek çoğaltılmıştır. Bir eserin yayımında bütün yazmalarının görülmesi, gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi ve sonunda bir metin kurulması tercih edilen, en azından okuyucu tarafından güvenilir yayımda beklenen husustur. Ayrıca bu eserin kaynakları arasında, bir eserin (*Badāyiᶜu 'l-Bidāya, Ḫazāyinu 'l-Maᶜānī, Sāḳī-nāma* gibi) başka bir

eserin içinde bir bölüm olanların bulunması, bir eserin iki yayımının bulunması ya da birden fazla yazmasına bakılması gibi ayrıntılar bir yana 34 eser[34] bulunmaktadır. Burada yazma kollarının belirlenip güvenilir yazmaların karşılaştırılması yoluna gidilmemiştir. Metnin yayımında en hacimli yazma esas alınmış, bugüne değin herkesin elinde bulunan Sanktpeter'burg' basması ile kendisinden alıntılar yapılan 34 eser ayrıca yazma kimliğiyle burada değerlendirilmiştir. Bu da bir yoldur ve denenmesinde yarar vardır.

Yazmada kenarlara yazılmış ve metinde mükerrer olan alıntılar yazmada görüldüğü gibi metnin dışında tutulmuş, dipte verilmiştir.

Eserde tespit edilebilenler yanında gözden kaçan ya da (en başta, bilememekten kaynaklanan bazı güçlüklerden dolayı) ulaşılamayanlardan oluşan bir tespit edilemeyenler yumağı vardır. Şöyle ki:

M ü n ā c ā t - n ā m e 'den:

İlāhī, ḳuyaş eñgligler hevāsıda yaşımnı yulduz ėyleme.
*Āḫır ol ḳuşnı bu dāmgehdin **uçurġuñg**.*
Köñgülniñg başıġa şehevātnıñg bī-sūd süti bile ülfet bėrdiñg.
*Ve o müsāfirni bu ḫānedāndın **göçürgüñg**.*

V a ḳ f i y y e 'den:

Sayġu Şehr-i Heri içinde bir mevżi[c] adıdur, ki V a ḳ f i y y e 'de evḳāf ḥudūdı beyānında yazılmışlardur.

Bennāyī e ş [c] ā r ından:

Maṭla[c] /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefā[c]ilün fe[c]ilātün mefā[c]ilün fe[c]ilün/

*cefānı cānġa **talay** aldıñgız alay mu bolur*

---

[34] *1. Bedāyi[c]u 'l-Vasaṭ, 2. Çihal Ḥadīs̱, 3. Dīvān-ı* Bābür Mīrzā, *4. Dīvān-ı* Fārisī, *5. Dīvān-ı* Ḥüseyn-i Bayḳara, *6. Dīvān-ı* Luṭfī, *7. Dīvān-ı* [c]Ubeydī, *8. Ferhād u Şīrīn, 9. Fevāyidü 'l-Kiber, 10. Ġarā'ibü 'ṣ-Ṣıġar, 11. Gül ü Nev-roz, 12. Ḥālāt-ı Seyyid Ḥasan Bėg, 13. Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn, 14. Ḥasb-i Ḥāl, 15. Ḥayretü 'l-Ebrār, 16. Ḫusrev ü Şīrīn, 17. Mecnūn u Leylī, 18. Lisānu 'ṭ-Ṭayr, 19. Maḥbūbu 'l-Ḳulūb, 20. Maḫzen-i Esrār, 21. Mecālisü 'n-Nefāyis, 22. Mīzānu 'l-Evzān, 23. Muḥākimetü 'l-Luġateyn, 24. Münācāt-nāme, 25. Münşe'āt, 26. Naẓmu 'l-Cevāhir, 27. Nesāyimü 'l-Maḥabbe min Şemāyimi 'l-Fütüvve, 28. Nevādirü 'ş-Şebāb, 29. Seb[c]a-i Seyyāre, 30. Sedd-i İskenderī, 31. Sirācu 'l-Müslimīn, 32. Tārīḫ-i Enbiyā ve Ḥukemā, 33. Tevārīḫ-i Mülūk, 34. Vaḳfiyye.*

sizing omakda bėgeç resmingiz bulay mu bolur

İskender Mīrzā e ş c ā r ından:

Beyt /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefcūlü mefācilün fecūlün/

erke çağı ėrk bardı ėldin

nāṣiḥ mėni tutḳıl ėmdi macẕūr

Kemāl-i Ümmī e ş c ā r ından:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fecilātün fecilātün fecilātün fecilün/

ėy müdām ay u kün-ile bile ṭuġġan uyağın

olmaduñg ḳuṭb-ıla ṭābit-sėn ė seyyāre köñgül

Ḳuṭbī e ş c ā r ından:

Beyt /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn*: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilātün/

kiçik ėkeç iti nefsiñg anıḳmadın anı öltür

ki öltürür sėni çūnkim ulalsa ol bed-ḫū

M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'dan:

Meṯnevī /Serīc-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

Belḫ ėliniñg ṭāḳatı hem ṭāḳ ėdi

barça ḳavun ḥasretidin ḳaḳ ėdi

Nacīmī e ş c ā r ından:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

dōstlar mėndin tilemeñg siz daḫı ṣabr u ḳarār

k'ol ḳuyaş yüzlükni körgenim ėgen bī-iḫtiyār

cUbeyd Ḫān e ş c ā r ından:

Beyt /Mużāric-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefcūlü fācilātü mefācīlü fācilün/

ol baş barırda toḫtata yaşımnı almadım

köz yaşı birle olmadı ol yaşġa bes kėlip

cUbeyd Ḫān e ş c ā r ından:

Beyt /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilün/

ḳara belāġa ḳalıp-mėn ḳaralap ötkenidin

kön͡gülni hem ḳara yėr ḳıldı ol ***ḳaralı*** *bile*

ᶜUbeyd Ḫān e ş ᶜ ā r ından:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy közüm ***yaruġlıḳ*** *ister-sėn hem anın͡g kūyinin͡g*

yėl bile uçḳan ġubārı tūtiyā bolsun san͡ga

naᶜtdan:

Beyt /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

nė cān fidā ki ata vü ana aġa ***ekeçi***

ayā ḥabīb bu barça maḥabbetin͡ggä fidā

e ş ᶜ ā r dan:

Beyt /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[35]

nė kim tola aḳadur közlerim yaşın kör kim

tireci *kėbi nė yan͡glıġ aḳar* ***toluḳ*** *bolsa*

e ş ᶜ ā r dan:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nāmesin cān perdesiyle çırmadım kim ᶜışḳ ara

ėl ḥisāb alġay nişānım başıda ***torġu*** *körüp*

e ş ᶜ ā r dan:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

baḥr-i eşk içre ėki köz boldılar zevraḳ-miṯāl

ėkki ṣaf kirpikler ***eşgekler*** *boluptur her ṭaraf*

terciᶜden:

Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḫuṣūṣā kim fenā deştidin ***ėsgey***

oşol tofrāġ eṭrāfiġa ***ṣarṣar***

rubāᶜīden:

Rubāᶜī /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü faᶜ/

---

35 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

ėy evc-i melāḥat üstide ay yüzlük
gülzār-ı leṭāfet ara nergis ***közlük***
ḳaşıñġda egerçi ėgrilik bar velī
ol serv kėbi ḳadiñġġa bardur ***tüzlük***

muḳaṭṭaᶜātdan:

Ḳıṭᶜa /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

fulān bay kim ***ḳoyı*** *bėş miñġdin ötmiş*
yana hem miñġdin artuḳ ***saġlıġ*** *öçkü*
ḳozılıḳ ḳoy dėdi vü ***tandı*** *āḫır*
ki andın yaḫşıraḳ oġlaġlıġ öçkü

muḳaṭṭaᶜātdan:

Ḳıṭᶜa /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

barur ėrdim çıḳarġa gāh gāhī
şehimniñġ sözi köñġlümde yaḳardın
çū Yūsuf Ḫᵛāce çaḳtı ėmdi bar-mėn
itürdi bizni āḫır bu ***çoḳardın***

Niẓāmī'nin M a ḫ z a n u ' l - A s r ā r 'ından: **bar.**

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

hast *dar-īn dāyira-i lācivard*
martaba-i murda ba-miḳdār-i mard

ᶜAṭṭār-ı Tūnī'nin V u ṣ l a t - n ā m a 'sinden: **devvāc.**

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*bā-****davāc*** *u tāc u şamşēr u kamar*
kay şavad dar-maᶜrifat ṣāḥib-naẓar

Kaynaklarda bulunamayan veya kaynakları bulunamayan Çağatayca alıntılar belki yalnızca bu sözlüğün bize taşıdığı metinlerdir.

MİR ḤAYDAR'ın *Maḫzen-i Esrār*'ı güçlükler arz etmektedir. "Basma nüsha kullandığımız yazma nüshalardan daha fazla beyit ihtiva eder. Bütün nüshalarda bölümerin yerleri az veya çok birbirinden farklıdır." ifadesiyle naşir metnin tesisindeki güçlüğe temas etmiştir. Mevcut bütün yazmaları görüldükten sonra belki doğru veya doğruya yakın bir metnin tesisi mümkün olabilecektir.

Yazar, sözlüğünü, yazılı kaynaklardan çalıştıktan sonra kolaya kaçmayıp Çağatay dilini kullanma bilgisine dayanarak düzenlemiştir. Artık bu değerli ve bildiğimiz kadarıyla Osmanlı sahasında *ilk düzenli Çağatay sözlüğü*nün kuru bir kelime dizisi olmadığının, çoğu yerde Çağataycanın yazılmasıyla ilgili çeşitli ses ve yapı bilgilendirmelerini de içinde taşıdığının farkında olmamız gerekir. Bundan başka *Abuşka Luġati* Çağatay sözlüklerinde Doğulu yazar ve Batılı araştırıcıların eserlerinde bulunmayan pek çok söz içermektedir. Böyle Çağatayca sözlerin bir derlemesi de (bk. THÚRY József: "Az 'Abuşka Lugati' címü csagatáy szótár [='Abuşka Lugati' adlı Çağatay sözlüğü]", *Keleti Szemle*: Budapest 1904, V, 16-21. ss.) yayımlanmıştır.

Eserin bir yönü yanlışlarıdır.[36] Bunu iki yönde ele almak gerekir. Birincisi eserde görülen bazı farklılıkların yanlış olup düzeltilmesi gerektiği. İkincisi eserde yanlışların bulunmadığı.

Birincisini kabul edersek:

Bābür Mīrzā Dīvān: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 1 yerde Nevādirü 'ş-Şebāb;

Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 9 yerde Fevāyidü 'l-Kiber, 19 yerde Ġarā'ibü 'ṣ-Ṣıġar, 20 yerde Nevādirü 'ş-Şebāb;

Dervīş Nāzükī eşᶜār: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 1 yerde Ferhād u Şīrīn;

Ferhād u Şīrīn: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 1 yerde Sebᶜa-i Seyyāre;

Fevāyidü 'l-Kiber: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 7 yerde Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ, 21 yerde Nevādirü 'ş-Şebāb, 29 yerde Ġarā'ibü 'ṣ-Ṣıġar;

---

36 Bu hususa naşirlerden VEL'AMİNOV-ZERNOV dikkati çekmişti: Bk. V. de VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 19.

Sözlükteki yanlışlar bir ilk değil belki bir ilkin devamıdır. Bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 25b12'de Ḥayretü 'l-Ebrār yerine Sebᶜa-i Seyyāre [XXV, 231, 2417] olması gerektiği gibi. Ḥayretü 'l-Ebrār'ın Sebᶜa-i Seyyāre ile karışması tek örnek değildir: Bk. yolda.

Ġarā'ibü 'ş-Şıġar: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 10 yerde Fevāyidü 'l-Kiber, 21 yerde Bedāyi^c^u 'l-Vasaṭ, 32 yerde Nevādirü 'ş-Şebāb;

Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 1 yerde <Mecālisü 'n-Nefāyis>;

Luṭfī eş^c^ār: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 1 yerde Bedāyi^c^u 'l-Vasaṭ, 5 yerde Nevādirü 'ş-Şebāb;

Maḫzen-i Mīr Ḥaydar: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 1 yerde Ḥayretü 'l-Ebrār;

Muḥākimetü 'l-Luġateyn: VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye*...'de yanlış olarak 1 yerde Tārīḫ-i Enbiyā;

Nevādirü 'ş-Şebāb: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 4 yerde Bedāyi^c^u 'l-Vasaṭ, 33 yerde Ġarā'ibü 'ş-Şıġar, 38 yerde Fevāyidü 'l-Kiber;

Sedd-i İskenderī *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 1 yerde Ḥayretü 'l-Ebrār;

Sulṭān Ḥüseyn eş^c^ār: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de yanlış olarak 1 yerde Nevādirü 'ş-Şebāb,

Tārīḫ-i Enbiyā: VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye*...'de yanlış olarak 1 yerde Tevārīḫ-i Mülūk;

Tersinden bakılırsa:

Bedāyi^c^u 'l-Vasaṭ 1 yerde Luṭfī eş^c^ār, 5 yerde Nevādirü 'ş-Şebāb, 9 yerde Fevāyidü 'l-Kiber, 21 yerde Ġarā'ibü 'ş-Şıġar;

Ferhād u Şīrīn 1 yerde Dervīş Nāzükī eş^c^ār;

Fevāyidü 'l-Kiber 7 yerde Bedāyi^c^u 'l-Vasaṭ, 10 yerde Ġarā'ibü 'ş-Şıġar, 38 yerde Nevādirü 'ş-Şebāb;

Ġarā'ibü 'ş-Şıġar 19 yerde Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ, 29 yerde Fevāyidü 'l-Kiber, 34 yerde Nevādirü 'ş-Şebāb;

Ḥayretü 'l-Ebrār 1 yerde Maḫzen-i Mīr Ḥaydar;

Ḥayretü 'l-Ebrār 1 yerde Sedd-i İskenderī;

<Mecālisü 'n-Nefāyis> 1 yerde Ḫamsetü 'l-Mütehayyirīn;

Nevādirü 'ş-Şebāb 1 yerde Bābür Mīrzā Dīvān, 1 yerde Sulṭān Ḥüseyn eşᶜār, 5 yerde Luṭfī Dīvān, 20 yerde Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ, 21 yerde Fevāyidü 'l-Kiber, 32 yerde Ġarā'ibü 'ş-Şıġar;

Sebᶜa-i Seyyāre 1 yerde Ferhād u Şīrīn;

Tārīḫ-i Enbiyā 1 yerde Muḥākimetü 'l-Luġateyn;

Tevārīḫ-i Mülūk 1 yerde Tārīḫ-i Enbiyā diye geçmeli.

Münşe'ât'ın sıralamasında koyu sayılar *Münşe'ât*'taki doğrular, açık sayılar *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'deki yanlışlardır. **1** 2; **1** 2; **1** 2; **1** 4; **3** 6; **3** 6; **3** 6; **3** 6; **4** 7; **4** 7; **5** 0; **5** 8; **5** 8; **6** 9; **6** 9; **7** 10; **7** 10; **7** 10; **9** 11; **10** 11; **12** 13; **16** 19; **17** 20; **17** 20; **17** 22; **23** 32; **27** 47; **28** 40; **35** 51; **35** 6; **35** 6; **36** 51; **36** 51; **37** 25; **41** 55; **50** 65; **52** 66; **57** 8; **64** 68; **64** 79; **64** 69; **64** 79; **64** 9; **64** 69; **66** 8.

Tersinden bakılırsa açık sayılar *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'deki yanlışlar, koyu sayılar *Münşe'ât*'taki doğrulardır. 0 **5**; 2 **1**; 2 **1**; 2 **1**; 4 **1**; 6 **3**; 6 **3**; 6 **3**; 6 **3**; 6 **35**; 6 **35**; 7 **4**; 7 **4**; 8 **5**; 8 **5**; 8 **57**; 8 **66**; 9 **6**; 9 **6**; 9 **64**; 10 **7**; 10 **7**; 10 **7**; 11 **9**; 11 **10**; 13 **12**; 19 **16**; 20 **17**; 20 **17**; 22 **17**; 25 **37**; 32 **23**; 40 **28**; 47 **27**; 51 **35**; 51 **36**; 51 **36**; 55 **41**; 65 **50**; 66 **52**; 68 **64**; 69 **64**; 69 **64**; 79 **64**; 79 **64**.

İkincisini kabul edersek:

Bir divanın tertibindeki gazellerin başka divanın tertibinde de geçtiği görülür. Bu şöyle izah edilebilir: Nevâyî divanlarının birkaç tertibi

bulunmaktadır. Müellifimizin alıntı için kullandığı divanlar ile bizim tahkik için kullandığımız divanlar farklı tertiplerdir.

F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [6, 2, 1] = Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da.[37]

ravşen-durur ki mihr yüzüñgdin alur ṣafā
yoḳsa nė vech ile ḳamer andın tapar żiyā

F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [40, 40, 1] = Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da.[38]

sarıġ aġrıḳ boldum ėy sāḳī ḫazān-ı hecr ara
ḳanı aṣfar mey ki bar her ḳaṭresi bir keh-rübā

F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [51, 51] = Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [57, 44].

F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [401, 429, 4] = Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [319, 420, 6].

tėlbe köñglüm ki leb ü zülfüñg üçün itmiş ėdi
kėçe mey-ḫāne ara mest ü perīşān taptım

F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [596, 648] = B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [472, 656].

F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [642, 686] = B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [475, 657].

Sonuç olarak bu verilenler yalnızca doğruya ulaşmak için dikkatlerdir, itham ve çelişki olarak anlaşılmamalıdır.

Nevâyî'nin dört divanındaki çeşitli gazeller *Nevādirü 'n-Nihāye*'de de geçer. Bunların içinde *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'nin alıntı yaptığı 103 gazel vardır. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'ın 18 (28, 34, 51, 73, 88, 91, 98, 105, 111, 116, 237, 249, 266, 307, 353, 386, 406, 555), N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'ın 45 (1, 6, 32, 35, 43, 64, 70, 75, 76, 78, 86, 89, 94, 106, 113, 121, 124, 127, 142, 167, 172, 173, 205, 229, 232, 246, 289, 306, 308, 309, 348, 357, 359, 360, 390, 416, 417, 436, 438, 451, 498, 510, 519, 531, 552), B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'ın 21 (12, 21, 39, 74, 102, 112, 118, 129, 200, 234, 247, 250, 284, 365, 415, 508, 526, 527, 546, 553, 554), F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'in 19 (25, 33, 47, 65, 82, 93, 104, 119, 251, 262, 265, 267, 285, 301, 332, 374, 428, 502, 544) gazeli

37 ECKMANN: "Çağatay Dili Örnekleri I Nevai Divanlarından Parçalar", 23.
38 ECKMANN: "Çağatay Dili Örnekleri I Nevai Divanlarından Parçalar", 23. ECKMANN: "Nevaî'nin İlk Divanları Üzerine", 260.

*Nevādirü 'n-Nihāye'*deki gazellerle örtüşmektedir. (Yaylar içindeki sayılar *Nevādirü 'n-Nihāye'*deki gazel sayılarıdır.)

Birçok iyi niyete rağmen: Aynı beytin iki ayrı yerde yazılması,

Fevāyidü 'l-Kiber[39]'de[, ki dördinci dīvānlarıdur, bir maķṭacda] gelür [74, 74, 7].

Fevāyidü 'l-Kiber[40], ki dördinci dīvānlarıdur, bir maķṭacda gelür, ki [74, 74, 7].

ėy Nevāyī méni zār ėyledi bir Lolī-veş

kim hem Arlat manġa boldı unut [u] hem Bilküt

Bābür Mīrzā eşcārının Nevādirü 'ş-Şebāb olarak yazılması,

Dervīş Nāzükī eşcārının Ferhād u Şīrīn olarak yazılması,

Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn'in Mecālisü 'n-Nefāyis olarak yazılması,

Luṭfī eşcār'ının Bedāyicu 'l-Vasaṭ ve Nevādirü 'ş-Şebāb olarak yazılması,

Maḫzen-i Mīr Ḥaydar'ın Ḥayretü 'l-Ebrār olarak yazılması,

Muḥākimetü 'l-Luġateyn'in Tārīḫ-i Enbiyā olarak yazılması,

Sedd-i İskenderī'nin Ḥayretü 'l-Ebrār olarak yazılması,

izahı güç husustur.

Ayrıca bir kelimenin iki ayrı tespiti veya geldiği dilden olduğu gibi alınabilecekken farklı kaydedilmesi bir zühul değilse nasıl açıklanabilir? Şöyle ki:

---

39 *Fevāyidü 'l-Kiber*: Yazmada; Ġarā'ibü 'ş-Şıġar.
40 *Fevāyidü 'l-Kiber*: Yazmada; Bedāyicu 'l-Vasaṭ.

degle yanında **dėkley**: Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Üstine gėydükleri ḳışa yeŋlü ḳaftana derler, ki *tegele* dėmeg-ile meşhūrdur. **dėkley** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Dikilmiş demekdür.

ėgeçi yanında **ekeçi**: **ėgeçi** Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Böyük ḳız ḳarındaşa derler. **ekeçi** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Böyük ḳız ḳarındaş maᶜnāsınadur.

ėgek yanında **ėkek**: **ėgek** Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i s̱ānī kāf-i ᶜArabīdür. Demür kesecek egeye derler, *sūhān* maᶜnāsına. **ėkek** Kāflar ᶜArabīdür. Demür kesecek ėge, ki Fārisīde aŋa *sūhān* dėrler.

ėn͡glik olmalıyken **ėn͡g[lig]** Yine gāflar gāf-i ᶜAcemīdür. ᶜAvratlar yüzlerine sürdükleri ḳızıl renge dėrler.

geççe olmalıyken **gėççe** Cīmüŋ teşdīdi-y-ile. Dilsüz ve *gungī* dėmekdür. **kecce** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Fārisī ile müşterekdür. ᶜAcemī maᶜnāsınadur, ki dil bilmeye.

gėçken yanında **kėçkey**: **ėrte gėçken** Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i s̱ānī ᶜArabīdür. **kėçkey** Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Geçe demekdür.

gey yerine **key** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. ᶜUḳāb gibi bir yırtıcı ḳuşdur.

kölek yerine **gölāk** Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i s̱ānī kāf-i ᶜArabīdür. Deryā mevcine derler.

tėgrü yanında **tėkrü**: **tėgrü** Gāf-i ᶜAcemī ile. Bu daḫı degin demekdür, *ġāya* maᶜnāsına. Ammā eks̱er bu bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur. **an͡ga tėkrü** Gāf-i evvel *ᶜAcemī* ve kāf-i s̱ānī ᶜArabīdür. Bu daḫı aŋa degin demekdür.

Tekrarların iki ayrı eserde görülmesinin yanında bir eserin içinde de görüldüğü vakidir: Luṭfī *Dīvān*'ında [16. 9. 3 = 302, 513].

Eserde karışmış maddeler var. **alçın** gibi.

Eserde mükerrer maddeler var. **atıġıp** gibi.

Eserde tutarsız bilgilendirmeler var. **ėkek** yanında **ėgek** gibi.

Eserde yanlış açıklamalar var. **-ġan** gibi.

Eserde yanlış alıntılar var. **atlıġ** altında **ataġlıġ** gibi.

Eserde yanlış ayırmalar var. **öz**'ün *e-* arasında verilmesi gibi.

Eserde yanlış göndermeler var. Bābür Mīrzā D ī v ā n 'ı yerine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b gibi.

Eserde yanlış harflendirmeler var. **ḳura** ve **toşuḳ** gibi.

Eserde yanlış karşılıklar var. **uḳuş**, **bėlgülük**, **yaṅġaġ**, **yaṅġaḳ**, **yaḳmasa** ve **yaḳar** gibi.

Eserde yanlış maddeler var. **car**'ın **ol car** olarak verilmesi gibi.

Eserde yanlış noktalamalar var. **bostaġan, talın, yaḳar** ve **yaḳtı** gibi.

Eserde yanlış okumalar var. **güz** gibi.

Eserde yanlış örneklemeler var. **esrükgine** altında **ösrükgine** gibi.

Eserin abece sırasına çekilemeden kaldığı anlaşılıyor. Üçe ayrılan (a-e / ı-i-ė / o-ö, u-ü) her harf kendisi içerisinde karışıklık arz ediyor.

Eserin 27 maddesi Astarābādlı Mīrzā Muḥammad Mahdī Ḫān tarafından düzeltilmiştir.[41]

Eserin 82 maddesi mükerrerdir veya sorunludur.

Eserin 248 yerinde "*Madde başı ile örnek uyuşmuyor.*", 70 yerinde "*... maddesinden alınmıştır.*" 66 yerinde "*... maddesinde verilmiştir.*" açıklaması düşülmek mecburiyetinde kalınmıştır. 285 açıklama, 25 açıklanmağa muhtaç biçim bulunmaktadır. Her ne kadar "Madde başı ile örnek uyuşmuyor." ikazına uysa fiil adı {*-mAK*} ile belirli geçmiş zaman eki {*-DI*} altında verilen örnekler bu ikazın dışında görülebilir. Manzum ve mensur 109 örnek öbür sözlüklerin alıntılarında geçmez.

Maddelerin hemen hemen yarısının örneği yoktur. Maddelere eserin kendi içinden bir örnek bulunabilmişse "Şöyle tamamlanabilir: Bk." ile maddeye gönderilenlerin sayısı 311, eserin kendi içinden bir örnek

---

41 Astarābādlı Muḥammad Mahdī Ḫān'ın çalışmasının bir değerlendirmesi için bk. SUGAHARA: "«Sanglāx»ni okeru Yûreigo ni tsuite".

bulanamamışsa *Badāyiᶜu 'l-Luġat* ve *Sanglaḫ*'tan örnek bulunarak verilenlerin sayısı 222, toplam 533 ikmal vardır. İkmallerin *Badāyiᶜu 'l-Luġat* ve *Sanglaḫ*'taki yerine de işaret edilmiş; ama alındığı birinci kaynaktaki metin esas alınmıştır. "Şöyle tamamlanabilir." açıklaması taşıyan haşiyeler istatistik değerlendirmesine katılmamıştır.

Adlandırmalardaki birliktelik üzerinde de birkaç söz söylemek gerekir: Nevāyī'nin divanları dışındaki divanlardan hep e ş ᶜ ā r diye söz edilir. Yalnız Luṭfī'nin eseri için 38 yerde Luṭfī e ş ᶜ ā r ı, 11 yerde e ş ᶜ ā r -ı Luṭfī, 5 yerde Luṭfī D ī v ā n ı, 5 yerde D ī v ā n -ı Luṭfī geçer. 1 yerde S e d d - i İ s k e n d e r ī yerine İ s k e n d e r - n ā m e geçer. 28 yerde F e r h ā d u Ş ī r ī n yerine F e r h ā d - n ā m e geçer. 1 yerde Bābür Mīrzā yerine Sulṭān Bābür geçer. 2 yerde M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar yerine Mīr Ḥaydar M a ḫ z e n 'i geçer. Nevāyī'nin N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e m i n Ş e m ā y i m i ' l - F ü t ü v v e 'si hep N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e olarak geçer. Nevāyī'nin T a ' r ī ḫ - i E n b i y ā v a Ḥ u k e m ā 'sı hep T ā r ī ḫ - i E n b i y ā olarak geçer. Nevāyī'nin T a ' r ī ḫ - i M u l ū k - i ᶜ A c e m 'i hep T e v ā r ī ḫ - i M u l ū k olarak geçer. 5 yerde Sulṭān Ḥüseyn yerine Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara geçer.

Bütün bunları üst üste koyunca yazar, farkında olduğu veya olmadığı mazeretleri veya alçak gönüllülüğü dolayısıyla adını vermekten çekinmiş olmalıdır.

ṬALIᶜ İMĀNİ'nin *badā'iᶜu 'l-luġat*'ı Çağataycanın ilk (Farsça) sözlüğü,

NİYĀZİ'nin *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'si Çağataycanın genişletilmiş ikinci (Osmanlıca ilk) sözlüğü,

MUHAMMAD MAHDI XĀN'ın *Sanglax*'ı Çağataycanın en geniş (Farsça) sözlüğü,

PAVET DE COURTEILLE'in *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'si NİYĀZİ'nin *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'sinden çeviri telif Çağataycanın batıda (Fransızca) ilk sözlüğü,

ŞEYḪ SÜLEYMĀN'nın *Luġat-i Çaġatay ve Türkī-i ᶜOṯmānī*'si PAVET DE COURTEILLE'in *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'sinden çeviri telif Çağataycanın

Osmanlıcada ilk ve son basılı sözlüğü olmaları bakımdan kimin kaynaklık ettiğini, kimin katkıda bulunduğunu, kimin düzelttiğini, kimin kısalttığını anlamakta kolaylık olsun diye alıntılar için göndermeler gösterilmiştir.

Çevriyazı

Çevriyazıda aynı sesin *n͡g* ve *ŋ* ile, aynı ses biriminin *ė* ve *e* ile yazıldığı görülecektir. Aynı ses Çağataycada *n* ve *g*'den oluşan iki ayrı harfle Osmanlıcada ise tek harfle gösterildiğinden Latin harfli imlada da ikili görüntünün yansıtılması tercih edildi. Farsça veya Farsça kökenli kelimelerde ise asli yazılışıyla *ng* olarak bırakıldı. *Ė* ve *e*'de durum aynıdır. Sesin *y* ile yazıldığı yerlerde *ė*, *y*'siz yazıldığı yerlerde *e* tercih edilmiştir.[42]

Kelimeler önce duyulmuş sonra yazılmış ise girdiği ikinci dile göre, önce görülmüş sonra yazılmış ise alındığı birinci dile göre yazıya geçirilir. Burada önce harfin abecedeki görünüşü sonra da ses bilgisinin gerçekleri bakımından bir fikir vereceği düşüncesiyle yerleşmiş biçim değil, peşinen göz imlası esas alınmıştır. Buna göre Arap harflerinde /t/ sesine bir nokta ilavesi ile elde edilen peltek /s/ Latin harflerinde /s/nin altına bir çizgi konularak /s̱/ ile değil /t/nin altına bir çizgi konularak /ṯ/ ile gösterilmiştir. Buna denk olarak peltek z'nin de /ẕ/ ile değil /ḏ/ ile yazılması tercih edilmiştir. Böylece Tü. *matkap* 'burgu'ın (< Ar. *miṯḳab*), Tü. *muhannet* 'namert'in (< Ar. *muḫannaṯ*), Tü. *Şît* 'Allah verdi'in (< Sür. *şīṯ*), *Yafet* (< Ar. *Yāfaṯ*) bağlantısı, Ar. *ṯalāṯa* 'üç'nin Kuzey Afrika Arapçasındaki *talāta* söylenişinin ses ilişkisi rahat kurulacaktır. /z/nin bir nokta ilavesiyle /r/den elde edilmesi noktalı harflerin yeni sesleri karşıladığı göz önünde tutulursa bazı ana Türkçe kelimelerin bugün yaşayan dillerden Çuvaşça /Moğolca ve Macarca/da /r/li ve öbür Türk dillerinde /z/li biçimlerinin bulunması rahat kavranacaktır.

Aslına uygunluğu bakımından *asb* 'at'ın *asp* yazılmasını Yeni Farsça sözlüklerde değil, Eski Farsça sözlüklerde aramak gerekir. *Ātiş* 'od' ve *çihal* 'kırk' kelimelerini okuyucu okunması gerektiği gibi değil, duyduğu gibi okuyabilir; ama *ātaş* yazılsaydı böyle duyduk böyle gördük yine böyle okuyoruz

---

42 "Dėmekdür" bâzı kere "demekdür" bâzı kere konuşma tarzına uyulup «demedür» şeklindedir (GÖLPINARLI: *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*: III, 138). Bu yazmada «demedür» şekli yoktur. Edebî Osmanlı Türkçesi döneminde i/e meselesinin bir değerlendirmesi olmak üzere bk. DUMAN: "Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair".

diyecekken *âtiş* yazıldığında burada bir farklılık var diye duraksayacak böylece kelimenin ister istemez aslı ile karşılaşacaktır. Bu tercih 'kelimeler kökenlerine göre yazılmalıdır' diye anlaşılmamalıdır. Bir dönem böyle birkaç eserin yayımlanması insanlara merak etmedikleri bilgileri öğretecek veya hiç araştırmadan kendi bildiklerinin doğruluğuna güvenmelerini sarsacaktır.

Arapça kelimelerin ünlülendirme (hareke)si hususuna da değinmek gerek. Arapça üç işaret (*żamma* 'ötre', *fatḥa* 'üstün', *kasra* 'esre') üç ünlü /u/, /a/, /i/ ile gösterilir. Türkçe kelimelerin ünsüzlere göre yanındaki ünlülerinin söyleyişleri incelebilir kalınlaşabilir, darlaşabilir genişleyebilir, yuvarlaklaşabilir düzleşebilir, bu, Arapça için üçü geçemez.

Sözlüklerin *imâle* (uzun ünlü, /iy/) veya *kesre-i mechûle* (kapalı /e/) ile açıklamasını koyduğu (Farsça *Ardşēr* 'Erdşer, Behmen, kişi adı', *bēd* 'söğüt', *Camşēd* 'Cemşed, kişi adı', *dēv* 'dev', *dēvāna* 'divane', *Ērac* 'Erec, kişi adı', *hēç* 'hiç', *Hērmand* 'Hermend nehri', *ḫēz* 'hız, sıçrayan', *ḫur-şēd* 'güneş', *ḫ*v*ēş* 'kendi', *mēḫ* 'mıh, çivi', *mētīn* 'kazma', *nēş* 'şiş, iğne', *nēza* 'mızrak', *Parvēz* 'Pervez, kişi adı', *pēş* 'peş', *rēş* 'yara', *rēz* 'saçan', *sēb* 'elma', *sēr* 'tok', *sitēz* 'kavga', *şamşēr* 'kılıç', *şēfta* 'aşüfte, derbeder', *şēr* 'arslan', *şēva* 'şive', *tēġ* 'tığ, kılıç', *tēz* 'tez, sivri', *zēlūça* 'kilim, halıca', *zēvar* 'süs' gibi) kelimeler /ī/ ile değil /ē/ ≈ /iy/ ile yazılmıştır.[43] O zaman *rīş* 'sakal', *sīr* 'sarımsak' ve *şīr* 'süt' kelimeleri benzer imlalılarına benzemeyecek, sözlükte arka arkaya gelmeyecek, bir araya gelmemesi gereken iki ayrı madde başı iç içe girmeyecektir.

---

43 Kapalı uzun *e*'ler *e* ve *ı* olarak görülür; *dev* (TDK: *Türkçe Sözlük*: 644[a]), *heç* (TDK: *DS*: VII, 2326[b]), *neşter* (NİŞANYAN: *SS*: 348[b]. TDK: *Türkçe Sözlük*: 1767[a]), *peşin* (NİŞANYAN: *SS*: 381[a]. TDK: *Türkçe Sözlük*: 1917[a]), *tez* (TDK: *DS*: X, 3905[a], XII, 4756[b]); *hız* (NİŞANYAN: *SS*: 200[a]), *mıh* (NİŞANYAN: *SS*: 321[b]), *tığ* (NİŞANYAN: *SS*: 481[a].) gibi.

Kaynaklar[44]

A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótára: Budapest ²1984, I, [IV]+1142 s.; 1970, II, 1108 s.; 1976, III, 1231 s.; 1984, IV, 493 s. Akadémiai Kiadó.

AALTO, Pentti: "Zu den Pferdenamen der Orchon Inschriften", *Finnish-ugrische Forschungen*: Helsinki 1946, 29. c. 127-133. ss. Türkiye Türkçesine çevirisi: "Orhon Yazıtlarındaki At İsimleri Üzerine", Çeviren: Erhan AYDIN, *Türk Dili*: Ankara 2000 (Kasım), 587. sy. 453-457. ss.

ABDURRAHMANOV, R.: *Russko-uzbekskiy slovar'*: Moskva 1954.

ᶜABDÜ 'L-CEMİL KĀTIB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: British Museum Library, Add. 7914. 23^b-49^b [27] yr. [Yazılışı: Herāt 1501]. BAYAR (BİLECİK), Nevnihal: *Tuḥfetü's-Selāṭīn (Metin-İndeks-İnceleme)*: İstanbul 1994, III+186 s. İstanbul Üniversitesi [Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı] Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. YLT HT 78. 23630. || GENÇTÜRK, Tülay: *ᶜAlī Şīr Nevā'ī Dīvānlarından Yapılan Bir Derleme: Tuḥfetü's-Selāṭīn ve Eserde Geçen İsim-Fiiller*: İstanbul 1995 (Şubat), [II]+VI+199+56 s. Boğaziçi Üniversitesi [Sosyal Bilimler Enstitüsü] Türk Dili ve Edebiyatı [Ana Bilim Dalı] Yüksek Lisans Tezi.

ABIK, A. Deniz: "Hamsetü'l-Mütehayyirin Dolayısıyla Birkaç Nokta", *Ali Şir Nevâyî'nin 560. Doğum, 500. Ölüm Yıl Dönümlerini Anma Toplantısı Bildirileri 24-25 Eylül 2001*: Ankara 2004, 5-14. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 825.

ABIK, A. Deniz: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 2003/I*: Ankara 2006, 1-10. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 871/I.

ABŪ DĀVUD, Sulaymān bin al-Aşᶜaṯ b. İsḥāḳ as-Sicistānī al-Azdī [817-888]: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: Terceme: İbrahim KOÇAŞLI: *Sünen-i Ebî Davud ve*

---

44 Künyelerin aktarılışındaki tutarsızlıklar birlik sağlanması adına müdahale etmemekten kaynaklanmaktadır. İkinci sayfa kapağına, makalenin başlığına ya da derginin içindekilerine bağlı kalınmıştır.

Tercemesi: İstanbul 1983, II, 812 s.; V, 787 s. Millî Gazete Yayınları No: 5.

Abû Ḥayyân [Aṯīru 'd-dīn Muḥammad b. Yūsuf b. ᶜAlī b. Yūsuf al-Andalūsī al-Ġranaṭī] [1256-1344]: *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*: Ahmet Caferoğlu, İstanbul 1931, XV+186+158 s. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü. [Yazılışı: Ḳāhira 1313].

Abū Nuᶜaym, Aḥmad b. ᶜAbdu 'llāh al-İşbahānī [ö. 1039]: *ḥilyatu 'l-avliyā va ṭabaḳātu 'l-aṣfiyā*: Mişr 1351-1357 / 1933-1938, I-X. c.

Abuska. Csagatajtörök szógyűjtemény. Török kéziratból fordította Vámbéry Ármin. Előbeszéddel és jegyzetekkel kísérte Budenz József: Pest, 1862, XXII+107+1 s. Magyar Tudományos Akadémia Kiadása.

Acar, Ahmet: "Kıymetli Mineraller", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*: Ankara 1978, 8. sy. 109-120. ss.

Acıpayamlı, Orhan: *Zanaat Terimleri Sözlüğü*: Ankara 1976, VIII+215. s. [Türk Dil Kurumu Yayınları: 424]

al-ᶜAclūnī, İsmāᶜīl b. Muḥammad [ö. 1749]: *kaşfu 'l-ḫafā va muzīlu 'l-ilbāsi ammā 'ştahara min al-aḥādīṯi ᶜalā alsinati 'n-nāsi*: 3. baskı Bayrūt 1351 [=1932] I, [VII]+467 s. - II, [I]+445+[I] s.

Āhī [1476-1517]: *Dīvān*: Sungur, Necati: *Âhî Divânı (İnceleme-Metin)*: Ankara 1994 XIV+223 s. Kültür Bakanlığı Yayınları / 1617, Yayımlar Dairesi Başkanlığı *Türk Klasikleri Dizisi / 32*.

Ahmed Fakih: *Çarhname*: Yayımlayan ve işleyen: Mecdut Mansuroğlu, İstanbul 1956, [IV]+98+II s. Dört levha ile. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 684.

Aḥmed Vefīḳ Paşa: *Lehce-i ᶜOṯmānī*: Der-i saᶜādet, Ṭabᶜ-ḫāne-i ᶜĀmire,1293 [=1876], 1. cüz 4+608, 2. cüz 2+609-1293 s.; Ṭabᶜ-ı cedīd Der-i saᶜādet, (Maḥmūd Beg) Maṭbaᶜası, ²1306 [=1889], 1. cüz 7+1+856 s. 2. cüz 857-1455 s.

Aksan, Doğan: "Kelimelerin ölümü olayı ve Türk yazı dilindeki örneklerinde arapça ve farsça unsurların etkisi üzerine notlar", *Necati Lugal Armağanı*: Ankara 1968, 97-108. ss. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VII. Seri - Sa. 50.

Alpaslan, Ali: "Babur'un İcad Ettiği «Baburî yazısı» ve Onunla Yazılmış Olan Kur'an I", *Türkiyat Mecmuası*: İstanbul 1976, XVIII, 161-168. ss.

ALPASLAN, Ali: "Babur'un İcad Ettiği Baburî Yazı II", *Türkiyat Mecmuası*: İstanbul 1980, XIX, 207-211. ss.

ALTAY, Halife: *Anayurttan Anadolu'ya*: Ankara 1981, XX+475 s. Kültür Bakanlığı Yayınları: 354. Türk Dünyası Eserleri Dizisi: 2.

ALTINTAŞ, Hayrani: *Tasavvuf Tarihi*: İkinci Baskı Ankara 1991, VII+170 s. Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları No: 190.

Altun Yaruk: KAYA, Ceval: *Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin*: Ankara 1994, 911 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 607.

Altun Yaruk: ÖLMEZ, Mehmet: *Altun Yaruk III. Kitap (= 5. Bölüm) (Suvarṇaprabhâsasûtra)*: Ankara 1991, 126+[II] s. + LVI Tablo. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 1.

ARAT, Reşid Rahmeti: "Babür ve Yazısı", *Türk Kültürü*: Ankara 1964, II, 17. sy. 18-21. ss.

ARAT, Reşid Rahmeti: *Eski Türk Şiiri*: Ankara 1965, XXIII+506 s. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VII. Seri - No. 45.

[ARAT,] G. R. RACHMATI - mit sinologische Anmerkungen von W. EBERHARD: *Türkische Turfan-Texte VII*: Berlin 1936, 125+XV s. *APAW*. Nr. 12.

[ARAT,] G. R. RACHMATI: *Zur Heilkunde der Uiguren II*: Berlin 1932, 50 s. + 3 Tafel. *SPAW* Phil.-Hist. Klasse XXII.

ARIKOĞLU, Ekrem - Klara KUULAR: *Tuva Türkçesi Sözlüğü*: Ankara 2003, VII+118 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 822.

al-cASḲALÂNÎ, Şihābu 'd-dīn Aḥmad İbn Ḥacar [1372-1449]: *bulūġu 'l-marām min adillati 'l-aḥkām*: Ahmed DAVUDOĞLU: *Bülûğ'ül-Merâm Tercümesi ve Şerhi Selâmet Yolları*: İstanbul 1967, IV. c. 571 s. Sönmez Neşriyat A. Ş. Yayınları: Umumi Neş. No: 6. Kur'an ve Hadîs İlimleri Hususi No: 1.

el-ASKERÎ, Ebû Hilâl [v. 397? h. 1006]: *Arab Dili'nde ve Kur'ân'da Farklar Sözlüğü el-Furûk fi'l-Luğa*: Tercüme: Veysel AKDOĞAN, İstanbul 2009, LI+474 s. İşaret Yayınları: 124.

'ĀŞIḲ ÇELEBÎ [1520-1571]: *Meşācirü 'ş-Şucarā*: [Yayımlayan:] G. M. MEREDITH-OWENS: *Meşā'irü uş-Şu'arā or Teẕkere of 'Āşıḳ Çelebi*: London 1971, XXV+66 s. + 299a yr. [Yazılışı: İstanbul 1568].

ÂŞIK MEHMED [1557-1613]: *Menâzırü'l-Avâlim* (Tahlil ve Dizin): Hazırlayan: Mahmut AK, Ankara 2007, Cilt I, CDLXXI s. || (Metin): Cilt II,

LXVIII+949 s. || (Metin): Cilt III, 951-1866 s. Atatürk, Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları III. Dizi - Sa. 27.

[ᶜĀşir-Efendi-zāde] Meḥmed Ḥafīd: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: İstanbul 1221 [=1807], 8+15+4+534 s.

Aşnin, F. D.: "K etimologii ukazatel'nıḫ mestiomennıḫ prilagetel'nıḫ tipa azerbeycanskogo *bele*, gagauzskogo *böle* turetskogo *böyle* i turkmenskogo *beyle*", *Problemi vostokovedeniya*: Moskva 1959, 6, 145-148. ss.

Ata, Aysu: "Türk Dillerinde *+lA* Çokluk Eki", *International Journal of Central Asian Studies*: Seoul 2009, Volume 13, 89-99. ss.

Atalay, Besim [1882-1965]: *Abuşka Lûgatı veya Çağatay Sözlüğü*: (Sungu, Vasiyeti Yerine Getirme Görevlisi Süleyman Tonguzalp), Ankara 1970, IV+452 s. Ayyıldız Matbaası A. Ş.

Atalay, Hâmit: *İngilizce-Türkçe Sözlük 1 A-I*: Yardım edenler: Füsun H. Atalay, Nurdan H. Atalay, İnci A. Atalay, Ankara 1999, XXXIII+1889 s.; *İngilizce-Türkçe Sözlük 2 J-Z*: [II]+1891-3734 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 714.

Atay, Hüseyin - İbrahim Atay - Mustafa Atay: *Arapça-Türkçe Büyük Lûgat*: Ankara 1964, I, 1. cüz. XXXII+192 s.; 1965, 2. cüz. 193-384. s.; 1966, 3. cüz. 385-510. s.; 1968, II, 1. cüz. 511-670. s.; 1969, 2. cüz. 671-862. s.; 1970, 3. cüz. 863-1022. s.; 1970, 4. cüz. 1023-1166. s.; 1981, III, 530 s.

Ateş, Ahmed [1917-1966]: *İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler, I (Üniversite ve Nuruosmaniye kütüphaneleri)*: İstanbul 1968, XVI+[II]+712+III s. Devlet Kitapları.

Aydemir, Hakan: "Altaic etymologies: *tōz, topak, toγosun*", *Turkic Languages*: Wiesbaden 2003, 7/1, 105-143. ss.

Aydin, Mehmet: *Bayat-Bayat Boyu ve Oğuzların Tarihi*: Ankara 1984 (Kasım) 155 s. Hatiboğlu Yayınevi Yayınları: 9. Kaynak kitap dizisi: 1.

Azmun, Yusuf: "Türkmen halk edebiyatı hakkında", *Reşid Rahmeti Arat İçin*: Ankara 1966, 32-83. ss. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 19 Seri: I - Sayı: A 2.

B. Süleymân, Mukâtil (v. 150? h. 767): *Kur'ân Terimleri Sözlüğü el-Eşbâh ve'n-Nazâir fi'l-Qur'âni'l-Kerîm*: Tahkik: Abdullâh Mahmûd Şehhâte, Tercüme: M. Beşir Eryarsoy, İstanbul 2004, 443 s. İşaret Yayınları: 103.

Bang Kaup, Willi: *Berlindeki Macar Enstitüsünden Türkoloji Mektupları (1925-1934)*: Çeviren: Şinasi Tekin, Erzurum 1980, [VI] + XIX + 161 s. Atatürk

Üniversitesi Yayınlaları No. 408. Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 75. Tercüme Serisi No. 8.

BANG, W.: *Köktürkçeden Osmanlıcaya* Türkçenin Karşılaştırmalı Grameriyle İlgili Hazırlık Çalışmaları 1. Bildiri: Türkçe Soru Zamiri Hakkında: Çeviren: Tahsin AKTAŞ, Ankara 1996, 79 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 653.

BANG, W.: "Über die türkischen Namen einiger Grosskatzen", *Keleti Szemle*: Budapest 1917, XVII, 112-146. ss.

BANG, W. - A. von GABAIN: "Ein uigurisches Fragment über den manichäischen Windgott", *Ungarische Jahrbücher*: Berlin 1928, VIII, 248-256. ss.

BANG, W. - GABAIN, A. von: *Türkische Turfan - Texte I* Bruchstücke eines Wahrsagebuches: Berlin 1929, 241-268. s. SPAW.

BANG, W. - A. von GABAIN: *Türkische Turfan-Texte III. Der große Hymnus auf Mani*: Berlin 1930, 183-211. s. *SPAW*.

BANG, W. - A. von GABAIN: *Türkische Turfan-Texte IV. Ein neues uigurisches Sündenbekenntnis*: Berlin 1930, 432-450. s. *APAW*.

BANG, W. - A. von GABAIN: *Türkische Turfan-Texte V.*: Berlin 1931, 323-346. s. *APAW*.

BANG, W. - A. von GABAIN: "Uigurische Studien", *Ungarische Jahrbücher*: Berlin 1930, Band X/3, 193-210. ss.

BANG, W. - G. R. RAHMETI [ARAT]: *Oğuz Kağan Destanı*: İstanbul ²1936, 69 s. İstanbul Üniversitesi yayımlarından: 18. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriyatından.

BANG, W. - R. RAHMETİ [ARAT]: "Türlü Cehennemler üzerine Uygurca parçalar", Çeviren: Ragıp Hulûsi [ÖZDEM], *Türkiyat Mecmuası*: İstanbul 1934, IV, 251-263. ss. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü.

BARAT, Kahar: *The Uygur-Turkic Biography of the Seventh Century Chinese Buddist Pilgrim Xuanzang, Ninth and Tenth Chapters*: Bloomington Indiana 2000.

el-BARDAḪÎ, Şeyḫ İmâm: *Cāmiᶜü'l-Fürs* I İnceleme - Metin: Hatice ŞAHİN, Harvard 2006, LVIII+236 s. Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 75. Türkçe Kaynaklar LXV. [Yazılışı: Âmid 1501].

el-BARDAḪÎ, Şeyḫ İmâm: *Cāmiᶜü'l-Fürs* II Dizin ve Tıpkıbasım: Hatice ŞAHİN, Harvard 2006, VII+331 s. Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 76. Türkçe Kaynaklar LXVI. [Yazılışı: Âmid 1501].

BARTHOLD, W. [1869-1930]: “Burtas”, *İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1944, II, 20. cüz 820b-821a. ss.

BARTHOLD, W. [1869-1930]: “Farsça “ark” “erk” ve kale “sitadel””, *Belleten*: Ankara 1949, XIII, 327-330. ss. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

BASKAKOV, N. A. - A. ZAJĄCZKOWSKI - S. M. SZAPSZAŁ: *Karaimsko-russko-pol'skiy slovar'*: Moskva 1974, 688.

BENLİ, Faruk: *Lazuri-Turkili / Turkili-Lazuri Ansiklopedik Laksiyoni Lazca-Türkçe / Türkçe-Lazca Ansiklopedik Sözlük*: İstanbul 2004 (Ağustos), 320 s. Kebikeç Yayınları.

BERKİ, Ali Himmet: *Vakıfa dair yazılan eserlerle Vakfiye ve benzeri vesikalarda geçen Istılah ve Tâbirler:* Ankara 1966, XV+61 s. Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı.

BERTA, Árpád: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: Wiesbaden 1996, XVIII+608 s. Harrassowitz Verlag, Turkologica Band 24.

...rpád: “Urtü. *or(w)- ,in Position gehen‘ und *ol(w)- ,sitzen‘”, *Bahşı ...disi Festschrift für Klaus Röhrborn anläßlich seines 60. Geburtstags Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı*: Yayıma ...zırlayanlar: Jens Peter LAUT / Mehmet ÖLMEZ, Freiburg ° İstanbul 1988, ...43. ss. Simurg. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 21.

... Azmi: “Türk tasavvuf şiirinde “Ölmeden önce ölme” temi”, *Kubbealtı ...ademi Mecmuası*: İstanbul 2007, 36/2. y. 142. sy. 42-53. ss.

BİLMEN, Ömer Nasuhi: *Büyük İslâm İlmihali*: İstanbul 1966, 568 s. Bilmen Yayınevi.

BİN MUHAMMED, Eşref: *Ḥazā'inu 's-Saᶜādāt*: 1. Hazırlıyan: ŞEHSUVAROĞLU, Bedi N.: EŞREF BİN MUHAMMED, *Hazâ'inü's-Saâᶜdât 1460 (H. 864)*: Ankara 1961, XVI+109+LXXII s. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından XI. Seri - Sayı 9. || 2. İLHAN, Nadir: EŞREF BİN MUHAMMED, *Hazā'inu's-Sa'ādāt* (İnceleme - Metin - Dizin - Sözlük): Malatya 2009 (Nisan), 340 s.

BOESCHOTEN, Hendrik: “Why is *yapmak* replacing *etmek* a historical perspective”, *Scholarly depth and accuracy A Festschrift to Lars Johanson Lars Johanson Armağanı*: Editör: Nurettin DEMİR Fikret TURAN, Ankara 2002, 73-82. ss. Grafiker Yayınları.

BORADEUX, Henry: "Le secret du cedre. Lamartine en Orient II.", *Le Revue Des Deux Mondes*: Paris 15 juin 1925, 3. c. 742-770. ss. 1er juillet 1925. 4. c. 66-98. ss.

BOROVKOV, A. K. [1904-1962]: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı (XII. - XIII. Yüzyıllar)*: Rusçadan Çevirenler: Halil İbrahim USTA Ebülfez AMANOĞLU, Ankara 2002, 366 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, No: 811.

BOSNAVÎ, Sūdī-i [ö. 1598]: *Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī*. İskenderiyye yılsız, I, 4+411 s. (Saray Maṭbaᶜası); II, 455 s. (Saray Maṭbaᶜası); III, 1250 [=1834], 484 s. Bulaḳ Maṭbaᶜası.

BOSNAVÎ, Sūdī-i [ö. 1598]: *Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfıẓ*: İstanbul 1288 [=1871], I, 768 s.; II, 640 s. Maṭbaᶜa-i ᶜĀmire.

BROCKELMANN, C.: *Mitteltürkischer Wortschatz nach Maḥmūd al-Kāšγarīs Dīvān luγāt at-Turk:* Budapest 1928, VI+252 s. Bibliotheca Oriantalis Hungarica I. Kőrösi Csoma-Gesellschaft-Leipzig, Otto Harrossowitz.

BUDAGOV, Lazar': *Sravnitel'nıy Slovar' Turetsko-Tatarskih' Nareçiy*: Tom' I A-F Sanktpeter'burg' 1869, X+810+6+4 s.; Tom' II Ḳ-Y Sanktpeter'burg' 1871, 1+415+2 s.

[al-BUḪĀRÎ, Abū ᶜAbdu 'llāh Muḥammad b. İsmāᶜīl [809-869]]: *al-adabu 'l-mufrad*: Terceme ve Şerh: A. Fikri YAVUZ: *İmâm Buharî'nin Derlediği Ahlâk Hadîsleri*: İstanbul 1979, [1], XVI+662 s.; İstanbul 1981, 2, 756 s. Sönmez Neşriyat A. Ş. Yayınları: Umumî Neşriyat No. 40. Kur'ân ve Hadîs İlimleri: Hususî No. 14.

al-BUḪĀRÎ, Abū ᶜAbdu 'llāh Muḥammad b. İsmāᶜīl [809-869]: *al-cāmiᶜu 'ṣ-ṣaḥīḥ*: Mütercimi: Mehmed SOFUOĞLU: *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*: İstanbul 1987, XIII, 5841-6285. s.

CAFEROĞLU, Ahmet: "Azerbaycan Onomastiğinde "AĞA"", *Németh Armağanı*: Hazırlayanlar: János ECKMANN, Agâh Sırrı LEVEND, Mecdut MANSUROĞLU, Ankara 1962, 89-92. ss. Türk Dil Kurumu Yayınlarından - Sayı: 173. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 191.

CAFEROĞLU, A.: "Azerbaycan ve Anadolu Ağızlarındaki Moğolca unsurlar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1954*: Ankara 1954, 1-10. ss.

CAFEROĞLU, A.: "Azerî Lehçesinde bâzı Mogolca Unsurları", *Azerbaycan Yurt Bilgisi:* İstanbul 1932 (Haziran Temmuz), Cilt: 1, Sayı: 6-7, 215-227. ss.

CAFEROĞLU, A.: "Azerî Lehçesinde bâzı Mogolca unsurları", *Azerbaycan Yurt Bilgisi*: İstanbul 1934 (II. Kânun), Cilt: 3, Sayı: 25, 3-8. ss.

CAFEROĞLU, A.: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*: Ankara 1968, XV+308+6 s. Türk Dil Kurumu Yayınları: Sayı 260.

CAFEROĞLU, A.: "Tarla Kültürü Etnoğrafyasına Göre "Kotan"", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 1971 (Ekim), C. XIX, 43-50. ss.

CAFEROĞLU, Ahmet: "Türkçede «tongal» kelimesi", *Halk Bilgisi Haberleri*: İstanbul 1930 (Mayıs 1), Cilt: 1, Sayı: 7, 1-4 (101-104). ss.

CAFEROĞLU, A.: "Türkçede «v» morfemi", *Türkiyat Mecmuası*: İstanbul 1971, XVI. c. 27-38. ss.

CAMAL ADDIN ABU MUHAMMAD 'ABDULLAH ATTÜRKI: *Vocabulaire arabe- kiptchak de l'époque de l'Etat Mamlouk, Bulgat al-muštaq fi lugat at-turk wa-l-qifčaq*: Ed. Ananiasz ZAJĄCZKOWSKI, Warszwa 1954-1958.

CANPOLAT, Mustafa: "Oht=Zaman Sözcüğü Üzerine", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*: Ankara 1988, XXXII, Sayı: 1-2, 177-183. ss.

CEYLAN, Ömür: "Taşranın Altın Çiçeği: Safran", *Osmanlı Araştırmaları*: İstanbul 2005, XXVI, c. 147-162. ss.

CH'I, T'ang: *Moğol Sülâlesi Devrinde Türk ve İslâm Dünyâsı ile Temasda Bulunan Şahsiyetler*: İstanbul, 1970, [II]+XXIV+464 s. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. T. 7255. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Ktp. TE 5. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Ktp. T. 1579.

CHOI Han-Woo: "A Study of the Ancient Turkic "TARQAN"", *International Journal of Central Asian Studies*: Seoul 2005, V, 1-7. ss.

CHOI, Han-Woo: "On Some Chinese Loan Words in Uighur", *Central Asiatic Journal*: Den Haag - Wiesbaden 1988, Vol. 32/3-4, 161-169. ss.

CSÁKI Éva: *Magyar-Török Szótár*: Budapest 1997, 421 s. Balassi Kiadó.

CSÁKI, Éva: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: Wiesbaden 2006, 258 s. Turcologica Band 67. Harrassowitz Verlag.

CLAUSON, Sir Gerard: *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*: London 1972, 6b. Oxford University Press.

Codex Cumanicus: K. GRÖNBECH [1901-1957]: *Kuman Lehçesi Sözlüğü* Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini: Çeviren: Kemal AYTAÇ, Ankara

1992, XI+238 s. Kültür Bakanlığı Yayınları / 1396. *Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi / 27.*

Coq, A. von Le: *Türkische Manichaica aus Chotscho*: Berlin 1922, III, 49 s. APAW.

Çağatay, Neşet: *100 Soruda İslâm Tarihi*: İstanbul 1972 (Aralık), 457 s. Gerçek Yayınevi 100 Soruda Dizisi: 33.

Çağatay, Neşet: *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*: -Gözden geçirilmiş düzeltilmiş- Dördüncü baskı Ankara 1982 XI+191 s. + 1 harita. Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları: 153.

Çağatay, Saadet: "İl, Ulus ve Yönetenler", *Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı*: Ankara 1974, 281-306. ss. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayın No. 239.; Aynı yazar: *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*: Ankara 1978, [III], 305-329. s. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No. 279.

Çagatay, Saadet: "Kazan Lehçesinde *İndī*", *Jean Deny Armağanı*: Hazırlayanlar: János Eckmann, Agâh Sırrı Levend, Mecdut Mansuroğlu, Ankara 1958, 71-75. ss. Türk Dil Kurumu Yayınlarından - Sayı: 173.

Çagatay, Saadet Ş.: *Türk Lehçeleri Örnekleri* VIII. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar yazı dili: Ankara [3]1977, [I], XII+376 s. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayımları No. 67. Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü No. 9.

Çağatay, Saadet: "Türkçede *ki* < *erki*", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1963*: Ankara 1964, 245-250. ss. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 234.

Çağdaş, Kemal: *Devanāgarī Alfabesi ve Sanskrit Türkçe Küçük Sözlük*: Ankara 1963, 135 s. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları Sayı: 141.

Çağdaş, Kemal: "Sanskrit Edebiyattan Erdem Üzerine Özdeyişler", *Doğu Dilleri*: Ankara 1979, II. Cilt - 3. Sayı 105-115. ss.

Çağdaş, Kemal: *Sanskrit Okuma Parçaları ve Sözlük*: Ankara 1969, 154 s. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 184.

Çakmak, Merete - Mary Işın: *Anadolu Kuş Adları Sözlüğü* İngilizce-Türkçe-Latince: İstanbul 2005 (Eylül), 196 s. Kitap Yayınevi - 95. Başvuru Kitaplığı Dizisi - 4.

ÇENELİ, İlhan: "Türkmen Türkçesi Sözlüğü", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1982-1983*: Ankara 1986, 29-84. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 527.

ÇETİNDAĞ, Yusuf: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: İstanbul [2005 (Kasım 20)], [IV]+VI+426 s. Fatih Üniversitesi Yayınları.

ÇİFTÇİ, Hasan: *Klâsik Fars Edebiyatında Hiciv ve Sosyal Eleştiri*: Ankara 2002, XV+478 s. T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 2842. Yayımlar Dairesi Başkanlığı *Dünya Edebiyatı Eserleri Dizisi* / 77.

Çin͡ggis Kağan Târihi Çevirisi: Mustafa S. KAÇALIN, İstanbul 1990, 344+80 s. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. T. 19026.

ÇULPAN, Cevdet: *Türk Taş Köprüleri / Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar*: Ankara 1975, XXII+257+CLXIV s. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VI. Dizi-Sa.16.

ad-DAMĪRĪ, Kamālu 'd-dīn: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: KEMALEDDÎN DEMİRÎ: *Hayatü'l-Hayvan fî Garâibü'l-Mahlûkat (Tercümesi)*: Hazırlayan: Kadir MERAL, İstanbul 1997, 1-2, 390 s. [Yazılışı: 1371].

DANKOFF, Robert: *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü*: Katkılarla İngilizceden Çeviren Semih TEZCAN, İstanbul 2008 (Ağustos), 291 s. Yapı Kredi Yayınları - 2742.

DÁVID Géza: *Útiszótár Magyar-Török / Turistik Sözlük Macarca - Türkçe*: Budapest 1987, 311 / 264 s. Terra.

DEMİR, Necati: "*Yılkı* Kelimesi Üzerine", *Türk Dili*, Ankara 2001 (Mayıs) 593. sy., 538-542. ss.

DENİZ, Sebahat: "Dübeyt (Dübeytî) Hakkında", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*: İstanbul 2006 (Bahar), 14. sy. 77-100. ss. Kültür Ocağı Vakfı.

DENY, Jean [1879-1963]: "Sancak", *İslâm Ansiklopedisi*: *İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1964, X. c. 102. cüz 186^b-189^b. ss. Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları.

DİLEMRE, Saim Ali: *Genel Dil Bilgisi İkinci Kitap Dil Evolüsyonları - Ural-Altay Dil Bilgisi Moğol-Mançu, Tunguz-Buryat, Türk-Yakut dilleri mukayeseli lehçe grameri*: Ankara 1941 [kapakta 1942], 307+[II] s. [Ankara Üniversitesi] Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi [Yayın No. 28]. Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü Neşriyatı No. 2.

DİNÇOL, Ali M.: *Eski Anadolu Dillerine Giriş*: İstanbul 1970, VII+144 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 1583.

DMİTRİYEVA, L. V.: "İz Etimologiy Nazvaniy Rasteniy v Tyurkskih, Mongol'skih i Tunguso-Man'çjurskih yazıkah", *İssledovaniya v Oblasti Etimologii Altayskih Yazıkov*: Leningrad «Nauka» 1979, 182.

DOERFER, Gerhard: "Ein *čängä* in Nordchorasan", *Bahşı Ögdisi Festschrift für Klaus Röhrborn anläßlich seines 60. Geburtstags 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı*: Yayıma Hazırlayanlar: Jens Peter LAUT / Mehmet ÖLMEZ, Freiburg ° İstanbul 1988, 67-72. ss. Simurg. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 21.

DOERFER, Gerhard: "Eine sonderbare Stelle bei Mahmûd al-Kâşgarî", *Central Asiatic Journal*: Den Haag - Wiesbaden 1987, 3-4, 199-208. ss.

DOERFER, Gerhard: "Eski çağlardan beri uygarlık ve dil akımlarının elçileri Türkler", *Bütün Dünya*: İstanbul 1976 (Eylül) 636. ss.

DOERFER, Gerhard: *Tungusica Band 3 Mongolo-Tungusica*: Wiesbaden 1985.

DOERFER, Gerhard: *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen, unter besonderer Berücksichtigung älterer neuperisischer Geschichtsquellen, vor allem der Mongolen- und Timuridenzeit*: Wiesbaden 1963, I, XLVIII+557 s.; 1965, II, VIII+671 s.; 1967, V+670 s.; 1975, IV, V+640 s. Franz Steiner Verlag.

DONUK, Abdülkadir: "Eski Türk Devlet Teşkilâtında «Tarhan» Unvanı ve Tarihî Gelişimi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* Prof. Dr. M. C. Şehâbeddin Tekindağ Hatıra Sayısı: İstanbul 1984, 34. sy. 81-90. ss.

DONUK, Abdülkadir: *Eski Türk Devletlerinde İdarî-Askerî Unvan ve Terimler*: İstanbul, 1988, [4]+X+134 s. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayın Nu. 60.

DOZY, R.: *Supplément aux Dictionnaires Arabes* Tome Primer '-ş: Layde, E. J. Brill, 1881, I, XXXII+864 s.; ḏ-y: II, 864 s.

Drevnetyurkskiy Slovar': (Akademiya Nauk SSSR) - Redaktorı: V. M. NADYELYAYEV, D. M. NASİLOV, E. R. TENİŞEV, A. M. ŞČERBAK, Leningrad 1969, XXXVIII+[II]+676 s. İzdatyel'stvo «Nauka».

DUMAN, Musa: "On the usage of the adverbial suffix +lA in Old Anatolian Turkish", *Turkic Languages*: Wiesbaden 2002, v. 6, 8-18. ss. Harrassowitz Verlag. Aynı yazı: "Eski Türkiye Türkçesin Devresinde +lA Ekli zarfların Kullanımı Üzerine", *Makaleler* Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine: İstanbul 2008, 21-28. ss. Kesit Yayın No: 3. Türk dili incelemeleri: 1.

DUMAN, Musa: "Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair", *İlmî Araştırmalar*: İstanbul 1999, Sayı: 7, 65-103. ss. İlim Yayma Cemiyeti. Aynı yazı: *Makaleler* Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine: İstanbul 2008, 41-74. ss. Kesit Yayın No: 3. Türk dili incelemeleri: 1.

EBULGAZİ BAHADIR HAN [1603-1664]: *Şecere-i Türk*: [Yayınlayan:] Petr I. DESMAISONS: *Histoire des Mongols et des Tatares par Aboul-Ghâzi Béhâdour Khân*: St.-Pétersbourg 1287/1871, I, [Metin] [IV]+386+[II] s.; 1874, II, [Çeviri] [VIII]+393 s.

EBULGAZİ BAHADIR HAN [1603-1663]: *Şecere-i Terākime* (Türkmenlerin Soykütüğü): Hazırlayan: Zuhal KARGI ÖLMEZ, Ankara 1996, 559 s. Simurg Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 3. [Yazılışı: Ḫīve 1660].

ECKMANN, J.: "Çağatay Dili Örnekleri I Nevai Divanlarından Parçalar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 1959, IX, 22-64. ss.

ECKMANN, János: *Çağatayca El Kitabı*: [Çeviren:] Günay KARAAĞAÇ, İstanbul 1988, XVI+288 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 3412.

ECKMANN, János: *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation*: Adiutor: Edmond SCHÜTZ, Budapest 1976, 359 s. Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI.

ECKMANN, János: "Mirza Mahdi'nin "Senglâh" adlı Çağatayca sözlüğü", *VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1957*: Ankara 1960, 37-40. ss. Türk Dil Kurumu Yayınlarından – Sayı: 179.

ECKMANN, János: "Nevaî'nin İlk Divanları Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1970*: Ankara 1971, 253-269. ss. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 183.

EDGERTON, Franklin: *Buddhist Hybrit Sanskrit Grammar and Dictionary Vol. II: Dictionary*: New Haven 1953.

el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye: Peṭerburġ 1285 = 1868, [II]+27+420+II. VEL'AMİNOV-ZERNOV, V. V.: *Slovar' çagataysko-turetskiy*: Sanktpeter'burg' 1868 (Rusça bir ön söz ile, 1-3. s.). || V. de VÉLIAMINOF-ZERNOF: *Dictionnaire Djaghataï-Turc*: Saint-Pétersbourg 1869 (Fransızca bir ön söz ile, 1-27. s.).

ERASLAN, Kemal: "Çağatay şâiri Atayî'nin gazelleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1987*: Ankara 1992, 113-164. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 545.

ERASLAN, Kemal: "Çağatay Şiiri", *Türk Dili* Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri): Ankara 1986 (Temmuz-Ağustos-Eylül), LII. c., 415-417. sy., 564-718. ss.

ERASLAN, Kemal: "Çağatay Yazı Dilindeki *-dık/-dik, -dikler/-tikler* Unsuru Hakkında", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu 2003 Mustafa Canpolat Armağanı*: Ankara 2003, 65-66. ss.

ERCİLASUN, Ahmet B.: "La Enklitiği ve Türkçede Bir "Pekiştirme Enklitiği" Teorisi", *Dil Araştırmaları Dergisi*: Ankara 2008 (Bahar), 35-56. ss.

ERDAL, Marcel: *A Grammar of Old Turkic*: Leiden • Boston 2004, xii+575 s. Handbook of Oriental Studies Section Eight Central Asia Volume Three.

ERDAL, Marcel: "Around the Turkic 'Apple'", *The Journal of Indo-European Studies*: Virgina 1993 (Spring/Sommer), Volume 21, Number 1&2, 27-36. ss.

ERDAL, Marcel: "Irk Bitig Üzerine Yeni Notlar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1977*: Ankara 1978, 87-119. ss. Türk Dil Kurumu Yayınları: 444.

ERDAL, Marcel: *Old Turkic Word Formation* A Functional Approach to the Lexicon: Wiesbaden 1991, I: XIV+412 s.; II: VII+413+874 s. Turkologica Band 7. Otto Harrassowitz.

ERDAL, Marcel - Claus SCHÖNIG: "Frühtürkisch bo oder bu?", *Ural-altaische Jahrbücher* Neue Folge: Wiesbaden 1990, Band IX, 131-136. ss.

ERDEM, Sargon: "Balta, Dünyanın En Eski Alet ve Silahı", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*: İstanbul 1987 (Kasım) I, 1. sy. 32-35. ss.

ERDEM, Sargon: "Kazıklar Sahibi Firavun", *Zafer*: [Adapazarı] 1986 (Haziran) 114. sy. 3-9. ss.

EREN, Hasan: "Çağatay Lûgatleri Hakkında Notlar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*: Ankara 1950 (Mart) VIII, 1-2. sy. 145-163. ss.

EREN, Hasan: "(Tanıtma) DANKOFF/GLOSSARY", *Türk Dili*: Ankara 1993 (Mayıs), 497. sy. 376-390. ss.

EREN, Hasan: *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*: Ankara 1999, XXIX+512 s.

EREN, Hasan: "Türkçede Moğolca Kalıntılar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2003/I*: Ankara 2006, 117-186. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih

Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 871/I.

ERGİN, Muharrem: *Türk Dil Bilgisi*: İstanbul [3]1972, XXVIII+407 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 785.

ERGUN, Rüştü: "Yüz Yıl Önce Yayımlanan Bir Sözlük İçin Bilgi", *Türk Dili Dergisi*: İstanbul 1998, 66. sy. 21-26. ss.

ERGUN, Sadeddin Nüzhet: *Türk Şairleri*: [İstanbul] [1936], III, 1171[a]-1173[b]. s.

[ERGUN,] Sadeddin Nüzhet - Mehmed Ferid [UĞUR]: *Konya Vilâyeti Halkıyât ve Harsiyâtı*: Konya 1926, 347+4 s. Vilâyet Matbaası. İlgili kısımlar: 235-298, 299-303. s.

ERNİTS, E. K.: "K Proishojdeniyu Tyurkskogo Çislitel'nogo 'Adin'", *Sovetskaya Tyurkologiya*: Bakı 1987, 2. sy. 77-79. ss.

[FENĀYĪ-i ŞĪRĀZĪ [ö. 1519]]: *Tārīḫ-i Fenāyī*: Beç [=Wien] 1199 [=1784], 74 s.

FINCH, Roger: "Chapters XVI and XVII from the Uighur Suvarṇaprabhāsottama-Sūtra (Altun Yaruq)", *Türklük Bilgisi Araştırmaları / Journal of Turkish Studies*: Harvard 1993, Volume 17, 37-116. ss. Published at The Department of Near Eastern Languages & Civilizations, Harvard University.

FINCH, Roger: "Musical Instruments in Uigur Literature and Art", *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*: Ankara 1997, 303-331. ss.

al-FĪRŪZĀBĀDĪ, Macdu 'd-dīn Abū Ṭāhir Muḥammad b. Yaᶜḳūb [1329-1413]: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ fī tarcamati 'l-ḳāmūsi 'l-muḥīṭ*: Çeviren: CENĀNİOĞLU Aḥmed ᶜĀṣım [1755-1819], [Çeviri: İstanbul 1805-1810], İstanbul I: '-r [2]1268 [1852], [II]+943 s. II: r-ḳ [2]1269 [1853], [II]+939 s. III: ḳ-v [2]1272 [1855], [II]+975 s.

FUZÛLÎ [1483-1556]: *Dīvān*: Metni Baskıya Hazırlayanlar: Kenan AKYÜZ - Süheyl BEKEN - Sedit YÜKSEL - Müjgân CUNBUR: *Türkçe Divan*: Ankara 1958, XVI+573+3 s. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Seri I, No. 8.

GABAIN, A. von: *Eski Türkçenin Grameri*: Çeviren: Mehmet AKALIN, Ankara 1988, XXIII+313 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 532.

GABAIN, Annemarie von: *Türkische Turfan-Texte VIII* Texte in Brāhmīschrift: Berlin 1954, 105+II s. (ADAW 1952, 7).

GAYDARCI, G. A. - E. K. KOLTSA - L. A. POKROVSKAYA - B. P. TUKAN - Sorumlu Redaktör: BASKAKOV, N. A.: *Gagauz Türkçesi Sözlüğü*: Rusçadan Aktaranlar: İsmail KAYNAK - A. Mecit DOĞRU, Ankara 1991 (Mart),

XII+284 s. Kültür Bakanlığı Yayınları / 1294. *Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi / 16.*

GAZİMİHÂL, Mahmut R. [1900-1961]: *Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız:* Ankara 1975, 192 s. Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 15. [Yazılışı: 1959'dan sonra].

al-ĠAZZĀLĪ [1058-1111]: *iḥyā'u ᶜulūmi 'd-dīn:* Hüccetü'l-İslâm Zeynü'd-dîn İmâm GAZÂLÎ: *İhyâu 'Ulûmi'd-dîn Tercümesi:* Tercüme eden: Ahmet SERDAROĞLU, İstanbul 1394-1974, Cilt: 3, 896 s. Bedir Yayınevi.

GENG, Shimin - Hans-Jochaim KLIMKEIT: *Das Zusammentreffen mit Maitreya, die ersten fünf Kapitel der Hami-Version der Maitrisimit*, In Zusammenarbeit mit Helmut EIMER und Jens Peter LAUT, Teil I: Text, Übersetzung und Kommentar: Wiesbaden 1988.

GEORG, Stefan: "Turkisch / Mongolisch tengri 'Himmel, Gott' und seine Herkunft", *Studia Etymologica Cracoviensia:* Kraków 2001, Vol. 6, 83-100. ss.

GÖCKENJAN, Hengserd und István ZIMONYI: *Orientalische Berichte über die Völker Osteuropas und Zentralasiens im Mittelalter* Die Ğayhānī-Tradition (Ibn Rusta, Gardīzī, *Ḥudūd al-ᶜĀlam*, al-Bakrī und al-Marwazī): Wiesbaden 2001, xvi+351 s. Harrassowitz Verlag. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica Band 54.

GÖKYAY, Orhan Şaik: "Kitâb-ı Cevherü'l-Cevâhir", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan:* İstanbul 1991, 171-182. ss. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi. [Dikkat: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Topkapı Hırka-i Saâdet Kit. 64. sy]

GÖKYAY, Orhan Şaik: *Dedem Korkudun Kitabı:* İstanbul 1973, [III]+359+DCLXXI s. 12 çekim+1 harita. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.

GÖLPINARLI, Abdülbâki: *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu:* Ankara 1972, III, XVIII+488+1 s. T. C. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları Seri: III, No: 9.

GUINES: *Dünya Rekorlar Kitabı:* Çeviren: Zeki OKAR, İstanbu 1982.

al-GÜMÜŞḪĀNEVÎ [1813-1893]: *rāmūzu 'l-aḥādīṯ:* GÜMÜŞHANEVÎ, Ahmed Ziyaüddin: *Ramûz el-Ehadîs* Hadisler Deryası Tercümesi: Mütercim: Abdülaziz BEKKİNE, Neşre Hazırlayanlar: Lütfi DOĞAN - M. Cevad AKŞİT, İstanbul 1982, I, XXXII+303 s. Milsan Basın Sanayii A. Ş.

GÜNER, Galip: "Divânü Lugâti't-Türk'te Kençekler ve Bazı Kençekçe Kelimeler Üzerine Düşünceler", *bilig*: Ankara 2009 (Kış), 48. sy. 75-90. ss.

GÜRÇAY, Lütfi: *Gemici Dili*: (Üçüncü baskı) İstanbul 1968, [IV]+420 s. T. C. Genkur. Bşk. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.

GÜRSOY-NASKALI, Emine - Muvaffak DURANLI: *N. A. BASKAKOV ile T. M. TOŞÇAKOVA'nın Oyrotsko-Russkiy Slovar'ından Genişletilmiş Altayca - Türkçe Sözlük*: Ankara 1999, [IV]+266 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 715.

GÜRSOY-NASKALI, Emine - Viktor BUTANAYEV - Almagül İSINA - Erdal ŞAHİN - Liaisan ŞAHİN - Aylin KOÇ: *Hakasça-Türkçe Sözlük*: Ankara 2007, 630 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 917.

HADÎDÎ: *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*: Hazırlayan Necdet ÖZTÜRK, İstanbul 1991, LVI+486+1 s. Marmara Üniversitesi Yayınları No.: 484. Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No.: 18.

al-ḤĀKİM, Abū ᶜAbdu 'llāh Muḥammad b. ᶜAbdu 'llāh an-Nīsābūrī [ö. 1015]: *al-mustadrak ᶜalā 'ṣ-ṣaḥīḥayn*: Ḥaydar-ābād 1334-1342 [=1915-1923], I-IV.

HAKÎM ATA: *Miᶜrâc-nâme*: ERASLAN, Kemal: "Hakîm Ata ve Miᶜrâc-nâme'si", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi Ahmet CAFEROĞLU Özel Sayısı*: Ankara 1979, Fasikül: 1, Sayı: 10. 243-304. ss.

HALASI-KUN, T.: "Orta-Kıpçakça *q-, k- > 0* meselesi", *Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar I* F. KÖPRÜLÜ'nün doğumunun 60. yıldönümünü kutlamak için Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu tarafından çıkarılmıştır: Ankara 1950, 45-61. ss. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VII. Seri - No. 20.

HALÉVY, M. J.: Mélanges Étymologiques Mémories de la Société linguistique de Paris: 11. c. 10. [82].

HAMILTON, James Russel: *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyāṇamkara ve Pāpaṃkara*: Türkçeye çevirenler: Ece KORKUT - İsmet BIRKAN, Ankara 1998, 320 s. Simurg Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 11.

HAMILTON, James Russel: *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Budhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*: Türkçe çeviri: Vedat KÖKEN, Ankara 1998, XVI+324 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 682.

HAMILTON, James: *Manuscrits Ouïgours du IXe-Xe Siècle de Toven-Huvang, Tome 2*: Paris 1986.

HAUENSCHILD, Ingeborg: *Botanica und Zoologica im Babur-name* Eine lexikologische und kulturhistorische Untersuchung: Wiesbaden 2006, [VI]+144. s. Turkologica Band 66. Harrassowitz Verlag.

HAYÂLÎ [ö. 1556]: *Dîvân*: TARLAN, Ali Nihat: *Hayâlî Bey Dîvânı*: İstanbul 1945, XXIV+450+16 s. İstanbul Üniversitesi ayınlarından: 277. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dalı No. 3.

HAYNES, R. J. and GOH, K. M.: "Ammonium and nitrate nutrilion of plant", *Biological Reviews*: Cambridge University Press, London 1978, 53. sy. 465-510. ss.

HECRÎ, Ḳara Çelebī Muḥyi'd-dīn Meḥmed [ö. 1557]: *Dīvān* (İnceleme-Metin ve Çeviri-Açıklamalar-Dizin): Ömer ZÜLFE, İstanbul 2009 (Kasım), 283 s. Yayınevi Araştırma-İnceleme: 15.

HERODOTOS [I. ö. 490-425]: *Herodot Tarihi* Çağının Dünyasını Anlatan İlk Büyük Tarih Kitabı: Türkçesi: Müntekim ÖKMEN, Yunanca aslıyle Karşılaştıran ve Sunan: Azra ERHAT, İstanbul 1973, 544 s. Remzi Kitabevi Büyük Fikir Kitapları Dizisi, 19.

HINZ, Walther: "İslâm'da Ölçü Sistemleri", Çeviren: Acar SEVİM, *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*: İstanbul 1990, Sayı: 5, 1-82. ss.

HOFMAN, H. F.: *Turkish Literature, A bio-biographical survey section III, Part I: Authors*: Utrecht 1969, I, CL+265 Vol. 2: A-C, II, 348 Vol. 3: D-I, III, 305 Vol. 4: K-N, IV, 293 Vol. 5: P-S, V, 312 Vol. 6: T-Z.

HÜDÂYÎ [1519?-1583]: *Dīvān*: Millet Ktp. Ali Emiri Manzum Kit. 508. sy. (Mikrofilm Arşivi 623) 1b-54a yr.; Köprülü Ktp. Asım Bey Kit. 431. sy. 1b-53a yr.

ḤÜSEYİNOĞLU Ḥasan [ö. 1540]: *Şāmilu'l-Luġa*: [Yazılışı: 1528]. Bk. KAÇALİN, Mustafa S.: "Hüseyinoğlu Hasan'ın Dört Dilli Sözlüğü: Şâmilü'l-Luğa".

Irk Bitig: TEKİN, Talat: *Irk Bitig* Eski Uygurca Fal Kitabı: Ankara 2004, 127 s. Öncü Kitap. Türk Dili Tarihinin Temel Sorunları 1.

İBN ANAS, Mālik [ö. 795]: *al-muvaṭṭā'*: Malik B. ENES: *el~Muvaṭṭā'*: Çevirenler: Ahmet M. BÜYÜKÇINAR, Yaşar EROL, Ahmet ARPA, Durak PUSMAZ, Abdullah YÜCEL, İstanbul 1982, II, 690 s. Al-Tuğ Yayınları.

İBNU 'L-cARABĪ, Muḥyi 'd-dīn Muḥammad b. cAlī [1165-1240]: *al-futūḥātu 'l-makkiyyati fī macrifati asrāri 'l-mālikiyyati va 'l-mulkiyyati*: [Ķāhira] 1269-1274 [=1853-1858]. [Yazılışı: Şām 1201-1236].

İBN FAŻLĀN, Aḥmad [ö. 922]: *Riḥla*: Hazırlayan: Ramazan ŞEŞEN: *Onuncu Asırda Türkistan'da bir İslâm Seyyahı İbn Fazlan Seyahatnâmesi Tercümesi*: İstanbul 1975, 160 s. Bedir Yayınları No. 102. Seyahatnâmeler No. 1.; *İbn Fazlân Seyahatnâmesi*: İstanbul ²1995, 320 s. Bedir Yayınevi Tarih Serisi.

İBN KESÎR [1301-1373]: *tafsīru 'l-ķur'āni 'l-caẓīm / Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsîri 1*: Çevirenler: Bekir KARLIĞA - Bedrettin ÇETİNER, İstanbul 1991, XL+599 s. Çağrı Yayınları.

İBN MĀCA, Abū cAbdu 'llāh Muḥammad b. Yazīdi 'l-Ķazvīnī [824-886]: *al-cāmicu's-sunan*: Çeviren: Haydar HATİPOĞLU: *Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi*: 1-3. c. 1982, 4-10. c. [İstanbul] 1983, Kahraman Yayınları Umumi Neşriyat No: 6, Kur'ân ve Hadîs İlimleri Husûsî No: 1.

İBN MUHANNĀ, Abū 'l-Fażl Camālu 'd-dīn Aḥmad b. Muḥammad b. Ḥasan al-Hillī [ö. 1283]: *kitābu ḥilyatu 'l-İnsān va ḥalbatu 'l-lisān*: [Arkeoloji Müzeleri Ktp. 1202. sy.'dan] Müstensiḫi: Kilisli Mucallim Rifcat [BILGE], İstanbul 1338 - 1340 [=1922], VIII+233 s.; [Çeviren:] Aptullah Battal [TAYMAS]: *İbnü-Mühennâ Lûgati (İstanbul nüshasının türkçe bölüğünün endeksidir.)*: Ankara 1934, [4]+109 s. T. D. T. C. [Yayın sayısı 9].

İBRĀHİM ḤAĶĶĪ[-i ERZURŪMĪ] [1703-1780]: *Macrifet-nāme*: 9. ṭabcı. İstanbul 1310 [=1893] 16+564 s. [Maṭbaca-i cĀmire] [Yazılışı: Ḥasan-ķalcası 1757].

İNAN, Abdülkadir: "Isırğa ~ sırğa Sözünün Etimolojisi", *Türk Dili-Belleten*: Seri: III, Sayı: 8-9, Nisan-Aralık 1946: İstanbul 1947, 13-15. ss.

İNAN, Abdülkadir: "Tarla ve Darı Kelimeleri Üzerine", *Türk Dili*: Ankara 1958 (kasım), VIII. c. 86. sy. 102-103. ss. Aynı yazı: *Türk Kültürü*: Ankara 1967 (ekim), V. c. 60. sy. (8-10) 888-890. ss.

İNAN, Abdülkadir: "Türk etnolojisini ilgilendiren birkaç terim-kelime üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1956*: Ankara 1956, 179-195. ss. Türk Dil Kurumu Yayınlarından [- Sayı: 162]

İNAN, Abdülkadir: "Yasa, Töre~Türe ve Şeriat", *Türk Kültürü Araştırmaları*: Ankara 1964, I, 1, 104-110. ss.

İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn: Recep Toparlı: Ankara 1992, XIV+627 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 555. [Yazılışı: İskenderiye 1387].

al-İṣbahânî, Abū 'l-Ḳāsim Ḥusayn b. Muḥammad b. Mufażżal Rāġib [ö. 1108]: *al-mufradāt fī ġarībi 'l-ḳur'ān*: Rağıb el-İsfâhanî: *Müfredât* Kur'ân Istılahları Sözlüğü: Mütercimler: Abdulbaki Güneş - Mehmet Yolcu, İstanbul 2006 (Mayıs), [1], 657 s. Çıra Yayınları: 45. Kur'an Kitablığı-1. - [2], İstanbul 2007 (Ocak), [1], 934 s. Çıra Yayınları: 45. Kur'an Kitablığı-2.

İzbudak, Velet: *El-İdrâk Haşiyesi*: İstanbul 1936, 55 s. T. D. K. [Yayın sayısı 27].

Joki, A. J.: *Die Lehnwörter des Sajansamojedischen*: Helsinki 1952. Mémories de la Société Finno-ougrienne 103.

Junker, Heinrich F. J. - Bozorg Alavi: *Persisch-Deutsches Wörterbuch*: Leipzig 1342 [=1963], XV+864 s. Veb Verlag Enzyklopädie.

al-Kāşġarî, Maḥmūd: *Compendium of The Turkic Dialects (Dīwān Luġāt at-Turk)*: Edited and Translated with Introduction and Indices Robert Dankoff in collaboration with James Kelly / el-Kāşġarî, Maḥmūd: *Türk Şiveleri Lügatı (Dīvānü Luġāt-it-Türk) İnceleme • Tenkidli Metin • İngilizce Tercüme • Dizinler*: Harvard I. Kısım 1982, XI+416 s. II. Kısım 1984, III+381 s. III. Kısım 1985, 337 s. Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 7. Türkçe Kaynaklar VII.

Keykâvus: *Kabusname*: Çeviren: [İlyasoğlu] Mercimek Ahmet, Yeniden gözden geçiren: Orhan Şâik Gökyay, İstanbul ³1974, [II]+XVIII+502 s. [Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı] Dünya Edebiyatından Tercümeler Eski Türkçe Metinler: 1.

Kaçalın, Mustafa S.: "Abuşka Sözlüğü Üzerine", *Türk Dilleri Araştırmaları*: İstanbul 2003 (Aralık), C. 13, 23-28. ss.

Kaçalın, Mustafa S.: "Hüseyinoğlu Hasan'ın Dört Dilli Sözlüğü: Şâmilü'l-Luğa", *Türk Dilleri Araştırmaları*: İstanbul 1997, C. 7, 55-122. ss.

Kaçalın, Mustafa S.: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi Ḥikāyet-i Oġuz-nāmę-i Ḳazan Bėg ve Ġayrı -Metin ve Açıklamalar-*: İstanbul 2006 (Ocak), 406 s. Kitabevi • 288.

Kaçalın, Mustafa S.: "Ekmek", *Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Deyişbilim Yazıları*: Ankara 2006 (Mayıs), I, 90-105. ss. Pagem A Yayıncılık.

KAÇALIN, Mustafa S.: "Ekmek", *Yemek ve Kültür*: İstanbul 2006 (Ocak), 4. sy. 61-70. ss.

KAÇALIN, Mustafa S.: "Kırım Özlemi", *Acun*: İstanbul 1993 (Ağustos) 1. y. 1. sy. 20. ss.

ḲĀḌĪ BURHĀNE 'D-DĪN [1345-1398]: *Dīvān*: a) *Kadı Burhanettin Divanı* / Tıpkıbasım: İstanbul 1943, VI+608 s. T. D. K. C. II. 19. [Yayın sayısı 79]. Çevriyazı: Muharrem ERGIN: *Kadı Burhaneddin Divanı*: İstanbul 1980, XIX+543 s. İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 2244.

KAKUK, Zsuzsa: *Kırım Tatar Şarkıları*: Ankara 1993, 208 s. Atatürk, Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 564.

KAKUK, Suzanne: *Resherches sur l'histoire de la langue osmanlie des XVe et XVIIe Siècles.* Les éléments osmanlis de la langue hongroise: Budapest 1973, 660 s. Akadémiai Kiadó. Bibliotheca Orientalis Hungarica XIX. és Near and Middle East Monographs. XVII. The Hague - Paris.

KARAAĞAÇ, Günay: "Eş Yazılılık, Eş Seslilik ve Çok Anlamlılık", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*: İzmir 1994, VIII. sy. 31-55. ss. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

KARAİSMAİLOĞLU, Adnan: "Benâî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1992, 5. c. 429^a-c^. ss.

KARAMAN, Hayreddin - Bekir TOPALOĞLU: *al-ḳirā'atu 'l-ᶜarabiyyatu va 'l-mutūnu 'l-ḳadīmiyyatu / Arapça Okuma ve Eski Metinler Kitabı*: İstanbul ³1966, [II]+238 s.

KARATAY, [H.] Fehmi Edhem: *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu* C. II Filoloji, Edebiyat, Mecmualar No. 1986 – 3088: İstanbul 1961, [IV]+527 s. Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları No. 11.

KÁROLY, László: "Some Remarks on the Turkic Word *qart*", *Studia Etymologica Cracoviensia*: Kraków 2005, Vol. 10, 53-64. ss.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (Kılavuz Kitap): Ankara 1991, I, XIV+1183 s. Kültür Bakanlığı Yayınları/1371 *Kaynak Eserler Dizisi/54.*

KASAPOĞLU ÇENGEL, Hülya: "Kırgız Türkçesindeki *ele* ve Diğer Türk Yazı Dillerindeki İzleri", *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 20-26 Eylül 2004* Bildiri Özetleri: [Ankara 2004,] 40. ss.

al-KASTALĪ, ᶜAbdu 'llāh b. Yūsuf b. Muḥammed b. Yaḫşı: *Mirḳātu 'l-Luġa*: [Hazırlayan:] Abdul GHAFFAR: *Mirkâtü'l-Luga*: İstanbul 1983, 3+578 s. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Edebiyat Fakültesi Yeni

Türk Dili Anabilim Dalı Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. T. 16484. sy. [Yazılışı: İstanbul 1533].

KÂŞGARLI MAHMUD [1008-1105]: *Dîvânü Lûgati't-Türk*: [Millet Ktp. Arabî Kit. 4189. sy.'dan] *Tıpkıbasım/Facsimile*: Ankara 1990, 1^a-319^b yr. Kültür Bakanlığı Yayınları/1205. *Klâsik Eserler Dizisi/11*.

[KÂŞGARLI MAHMUD] [1008-1105]: *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*: Çeviren: Besim ATALAY, Ankara 1939, I, XXXVI+530 s.; 1940, II, 366 s.; 1941, III, 452 s. T. D. K. [Yayın sayısı 43, 46, 60]

KAŞGARLI, Mahmut: "Uygur Türkçesindeki la Edatı Üzerine", *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 2004 II. Cilt*: Ankara 2004, 1731-1735. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 855/II.

el-Kavânînü'l-Külliyye li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye: TOPARLI, Recep, M. Sadi ÇÖĞENLİ, Nevzat H. YANIK, Ankara 1999, [I]+VIII+137+88 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 728. Türkiye Türkçesi ve Tarihi Devirler Yazı Dilleri Gramerleri Projesi: 3.

KAYA, Korhan: *Sanskrit-Türkçe Sözlük*: Ankara 2006 (Ekim), 307 s. İmge Kitabevi Yayınları.

Ḳazaḳ tiliniŋ sözdigi: Almatı 1999, 775 s. Ḳazakstan resublikası gılım cène cogarı bilim ministrligi uluttuk gılım aḳademiyası. A. Baytursınulı atındagı til bilimi institutı.

al-QAZWÎNÎ, Ḥamdullāh al-Mustaufī [ö. 1340'tan sonra]: *The zoological section of the Nuzhatu-l-Qulūb of Ḥamdullāh al-Mustaufī al-QAZWÎNÎ*. Edited, translated, and annotated by J. STEPHENSON, London 1928, 127+100 s. The Royal Asiatic Society Oriental translation fund new series vol. XXX.

KENESBAYOĞLU, İ. K. - F. Ş. AHMEDOĞLU - E. BOLGANBAYOĞLU - T. CANUZAKOĞLU - G. ÇERKEŞ - E. CUBANOĞLU - A. İMAMBAYOĞLU - A. MAHMUDOĞLU - E. MUSALDAYOĞLU - D. NURGAZİYMA - A. TACİMURATOĞLU: *Kazak Tiliniŋ Sözdügi / Kazak Türkçesi Sözlüğü*: İstanbul 1984 (Haziran), [VIII]+328 s. (*Türk Dünyası Araştırmaları*: 30. sy.)

KISS Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára I. kötet A-K*: Negyedik, bővítet és javított kiadás Budapest 1988, 821 s. Akadémiai Kiadó.

Kitāb-ı Dedem Ḳorḳud ʿalā lisān-ı ṭā'ifę-i Oğuzān: TEZCAN, Semih - Hendrik BOESCHOTEN: *Dede Korkut Oğuznameleri*: 3. Baskı: İstanbul 2006 (Şubat) 321 s. Yapı - Kredi Yayınları - 1441. Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi - 39.

Kitāb-ı Ġunya: AKKUŞ, Muzaffer: *Kitab-ı Ġunya* İnceleme - Metin - İndeks - Tıpkı Basım: Ankara 1995, 936+172+[8] s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 592.

KLAPROTH, J.: *Über die Sprache und Schrift der Uiguren*: Paris 1820.

KOCAÇALIŞKAN, İsmail: "Mezarlıktaki Otları Koparalım mı?", *Zafer*: [Adapazarı] 1992 (Temmuz), 182. sy. 36-37. ss.

KOCASAVAŞ, Yıldız: "Çağatay Metinlerinde Görülen LA Hakkında", *Türk Dünyası Araştırmaları*: İstanbul 2003 (Şubat), 142. sy. 1-6. (183-188). ss.

[al-ḲONAVĪ, Ḫalīl b. Muḥammad b. Yūsuf:] *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*: [Hazırlayanlar:] Recep TOPARLI - M. Sadi ÇÖĞENLİ - Nevzat H. YANIK, Ankara 2000, VII+232 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 763. Türkiye Türkçesi Tarihi Devirler Yazı Dilleri Gramerleri Projesi: 4. [Yazılışı: 1343 (Ocak)].

KONONOV, A. N.: "Etymologiya slova *däyil* «ne est,» «ne»", *Sovyetskoye Vostokovyedyeniye*: Moskva 1949, 6, 98-101. ss.

KORKMAZ, Zeynep: "Türkçede *oḳ/ök* Kuvvetlendirme (İntensivum) Edatı Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1961*: Ankara 1962, 13-29. ss. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 188.

KORKMAZ, Zeynep: "*uçun* ~ *üçün* ~ *için* v. b. Çekim Edatlarının Yapısı Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1961*: Ankara 1962, 31-35. ss. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 188.

KORUGAN, Tamer: *Lüzumsuz Bilgiler Ansiklopedisi*: İstanbul 2001, I, 190 s. Aykırı Araştırma. Pegasus Ajans.

KOWALEWSKI, Joseph Étienne: *Dictionnaire Mongol-Russe-Français Tome Peimer a-u / Mongol'sko-Russko-Frantsuzskiy Slovar' Tom' Perviy a-u*: Kasan / Kazan' 1844, I, [VI]+XIII+594 s.; Tome Deuxième n-ş / Tom' Vtoroy n-ğ 1846, III, [IV]+595-1545. s.; Tome Troisième d-v / Tom' Tretiy d-v 1849, II, [IV]+1547-2690. s.

KÖKSAL, Aydın: *Dil ile Ekin*: Günlenmiş İkinci Yayım İstanbul 2003 (Kasım), 376 s. Toroslu Kitaplığı.

KUDAR, Alibey: *Tahtakuşlar Sözlüğü*: [Balıkesir] 1997, 24 s. Tahtakuşlar Köyü Özel Etnografya Galerisi Kültür Yayınları No: 4.

Kur'ân.

KURPEŞKO KANNAGAŞEVA, Nadejda N. - Şükrü Halûk AKALIN: *Şor Sözlüğü*: Adana 1995, [VI]+VIII+141 s. Türkoloji Araştırmaları: 2. Sözlük Dizisi: 1.

al-Ḳuşayrî, ᶜAbdu 'l-karīm b. Ḥavāzin [986-1072]: *risāla*: Çeviren: Tahsin Yazıcı: el-Kuşeyrî, *Risâle*: İstanbul 1966, I, [IV]+XXII+374 s. [Millî Eğitim Bakanlığı] Dünya Edebiyatından Tercümeler. Şark - İslâm Klasikleri: 40. || Çeviren: Tahsin Yazıcı: *Kuşeyrî, Tasavvuf'un İlkeleri (Risale-i Kuşeyrî) 1*: İstanbul 1978 (Ağustos) I, 191 s. Tercüman - 1001 Temel Eser Dizisi 125. || Çeviren: Tahsin Yazıcı: *Kuşeyrî, Tasavvuf'un İlkeleri (Risale-i Kuşeyrî) 2*: İstanbul 1978 (Ağustos) II, 193-384 s. Tercüman - 1001 Temel Eser Dizisi 126. || Hazırlayan: Süleyman Uludağ: *Tasavvuf ilmine dair Kuşeyrî Risâlesi*: İstanbul 1978, 639+VIII s. Dergâh Yayınları: 61. İslâm klâsikleri: 2. [Yazılışı: Nīşābūr 1045].

Kut, Günay: "Divan şairi olarak Nevayî", *Ali Şir Nevâyî'nin 560. Doğum, 500. Ölüm Yıl Dönümlerini Anma Toplantısı Bildirileri 24-25 Eylül 2001*: Ankara 2004, 75-84. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 825.

Ḳuṭb: *Ḫusrev ü Şīrīn*: Hacıeminoğlu, M. Necmettin: *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*: İstanbul 1968, XVI+477 s. İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No. 1378. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. [Yazılışı: Ḫᵛārezm 1341]

al-Ḳużāᶜī, Ḳāżī Abī ᶜAbdi 'llāh Muḥammad b. Salāma [ö. 1062]: *şihābu 'l-aḫbār*: Ali Yardım: *Şihâb'ül-Ahbâr Tercümesi*: İstanbul 1999, XII+344+1+163+2 s. Damla Yayınevi Nu: 410.

Kürkçüoğlu, Kemal Edip: "Nefis Bir Eser (Yayımlar Arasında) (Cemal Yeşil: Rübailer)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*: Ankara 1949 (Temmuz-Ağustos) VII. c. 4. sy. 705-706. ss.

Küçükkalay, Hüseyin: *Kur'ân Dili Arapça*: Konya 1969, 379 s. Mânevî Değerleri Koruma ve İlim Yayma Cemiyeti Neşriyatı No: 1.

Lāmiᶜī, Muḥammad b. 'Uṯmān [1472-1532]: *nafaḥātu 'l-uns min ḥazarāti 'l-ḳuds ≈ nafaḥātu 'l-uns fī manāḳibi avliyā ≈ futūḥu 'l-mucāhidīn li tavārāīḥi ḳulūbi 'l-Muşāhidīn*: [Der-i sa'ādet] [=İstanbul] 1270 [=1854]. [Yazılışı: Ḫurāsān 1478. Çevrilişi: İstanbul 1521].

Laude-Cirtautas, Ilse: *Der Gebrauch der Farbbezeichnungen in den Türkdialekten*: Wiesbaden 1961, 137 s. Ural - Altaische Bibliothek X.

LESSING, Ferdinand D. [ö. 1961]: *Moğolca-Türkçe Sözlük 1 A - N*: Çeviren: Günay KARAAĞAÇ, Ankara 2003, XXIII+934 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 829/1.

LESSING, Ferdinand D. [ö. 1961]: *Moğolca-Türkçe Sözlük 2 O - C (Z)*: Çeviren: Günay KARAAĞAÇ, Ankara 2003, [II]+935-1769 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 829/2.

LEVEND, Agâh Sırrı: *Ali Şir Nevaî IV. Cilt Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler*: Ankara 1968, VIII+311 s. Türk Dil Kurumu Yayınlarından - Sayı: 261. [Dikkat: Yanlışlıkla III. cildin yayın sayısı olan 253 basılmış]

LIGETI, Louis: "Glossaire Supplémentaire au Vocabulaire sino-ouigour du Bureau des Traducteurs", *Acta Orientalia*: Budapest 1969, XXII (1), 1-49. ss.

LIGETI, Louis: "Glossaire Supplémentaire au Vocabulaire sino-ouigour du Bureau des Traducteurs II", *Acta Orientalia*: Budapest 1969, XXII (2) 191-243. ss.

LITTMANN, Enno: *Morgenländische Wörter im Deutschen*: Tübingen ²1924.

LI, Yong-Sŏng: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: İstanbul 1999, 415 s. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 15. Simurg.

LOMA, Aleksandor: "Zur "skythischen" Etymologie des alttürkischen Titels *tarqan, tarqan*", *Studia Turcologica Cracoviensia*: Kraków 2005, Vol. 10. 231-237. ss.

LÖSCHBURG, Winfried: *Seyahatin Kültür Tarihi*: Çeviren: Jasmin TRAUB, Ankara 1998, 157 sf. Dost Kitabevi.

MACKENZIE, D. N.: *A Concise Pahlavi Dictionary*: London 1971, 141 s. Oxford University Press.

Magyar Értelmező Kéziszótár A-LY: Szerkesztette JUHÁSZ József, SZŐKE István, O. NAGY Gábor, KOVALOVSKY Miklós, Budapest 1987, XV+874 s.

MAIR, Victor H.: "Perso-Turkic *Bakshi*= Mandarin *Po-shih*: Learned Doctor", *Türklük Bilgisi Araştırmaları / Journal of Turkish Studies*: Harvard 1992, Volume 16, 117-127. ss. Published at The Department of Near Eastern Languages & Civilizations, Harvard University.

MALOV, S.Ye.: *Pamyatniki drevnetyurkskoy pis'mennosti*: Moskva & Leningrad 1951.

MALOV, S.Ye.: *Uygurskiy Yazık. Hamijskoye nareiye*: Moskva & Leningrad 1954.

MANILIUS: *Astronomica*: [Çeviren:] G. P. GOOLD, Loeb Classical Library, MCMLXXVII [=1977].

MANSUROĞLU, Mecdut: "Das Karakhanidische", *Philologiae Turcicae Fundamenta*: Ediderunt: Jean DENY, Kaare GRØNBECH, Helmuth SCHEEL, Zeki Velidi TOGAN, Frankfurt A. D. MCMLIX [=1959], I, 87-112. ss.

MAUE, Dieter: *Alttürkische Handschriften*. Teil 1, *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: Stuttgart 1996. Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland XIII/9.

Maytrısimit: TEKİN, Şinasi: Uygurca Metinler II *Maytrısimit Burkancıların Mehdîsi Maitreya İle Buluşma Uygurca İptidaî Bir Dram (Burkancılığın Vaibhâsika tarikatine âit bir eserin Uygurcası)*: Ankara 1976, XVI+598 s. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 263, Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 54, Araştırma Serisi No. 44. [Dikkat: Toharcadan Türkçeye çeviren: Prajnaraksita Karmavaşika]

MAZAHERÎ, Ali: *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*: Çeviren: Bahriye ÜÇOK, İstanbul 1972 (Aralık), 399 s. Varlık Yayınları, sayı: 1706. Faydalı Kitaplar: 132.

MEḤMED ESᶜAD [1685-1753]: *Lehcetü 'l-Luġāt*: İstanbul 1210 (Muharrem 29) [=1795] (Ağustos 15), [=1795], 2+7+851 s. [Yazılışı: İstanbul 1723-1732].

MEḤMED ŞALĀḤĪ: *Ḳāmūs-ı ᶜOṯmānī* Türkçede ḳullanılan ᶜArabī, Fārisī, ecnebī kāffe-i luġātı ḥāvīdür: Şāḥib ve nāşirī: Aḥmed Muẓaferu'd-dīn, İstanbul 1313 [=1895], [ḳısm-ı evvel] 501+[II], ḳısm-ı ṯānī, 371+[IV], ḳısm-ı ṯāliṯ, 485, 1322 [=1904] ḳısm-ı rābiᶜ, 668 s. (Maḥmūd Beg) Maṭbaᶜası numro 72.

MEḤMED ḌIHNĪ: *al-muḳtaḍab min al-muntaḫab fī taᶜlīmi'l-luġati'l-ᶜarab*: İstanbul 1304 [=1887], 200 s. (A. M.) Şirket-i Mürettibiyye Maṭbaaᶜası.

MENGES, Karl Heinrich: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: Wiesbaden 1957 (Februar), 117 ss. Frnaz Steiner (Akademie der Wissenschaften und der Literatur (in Mainz), Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftliche Klasse, Jahrgang 1956, Nr. 9, ss. 623-739).

MENGES, K. H.: "Die Wörter für "Kamel" und einige seiner Kreuzungesformen im Türkischen", *Ungarische Jahrbücher*: Berlin 1935, Band 15, 517-528. ss.

MENGES, K. H.: "Zwei altmesopotamische Lehnwörter im Altajischen", *Ural-altaische Jahrbücher*: Wiesbaden 1953, Band XXV, 299-304. ss.

MENGES, K. H.: *The Turkic Languages and Peoples*. An Introduction to Turkic Studies: Wiesbaden 1968, XIV+248 ss. 5 harita. Otto Harrasowitz (Ural-Altaische Bibliothek 15).

MENINSKI, Francisci A Mesgnien [1620-1698]: *Lexicon Arabico-Persico-Tvrcicvm* Adiecta ad singvlas voces et phrases significatione Latina, ad Vsitatiores etiam Italica. Ivssv Avgvstissimæ Imperatiricis, et reginæ apostolicæ nvnc Secvndis cvris recognitivm et avctivm: Viennæ MDCCLXXX [=1780], [VIII]+CLXIV+[XIV]+660+4 s. elif-be; Tomus Secvndvs [IV]+822+2 s. te-zâl; Tomus Tetrius [II]+1086+1 s. re-kaf; Tomus Qvartvts [II]+1207+4 s. kef-yâ. II-IV. ciltlerde: *Lexici* ... Secvndis cvris recogniti et avcti.

MENINSKI, Franciscus à Mesginen [1620-1698]: *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicæ, Arabicæ, Persicæ / Lexicon Turco-Arabico-Persicum*: Viennæ M.DC.LXXX [=1680],.I, 1992 s.; II, 1993-4220. s.; III, 4221-6008+2 s.; IV, VI+216 s.; *Complementum Thesauri Linfuarum Orientalum Sev Onomasticum Latino-Turco-Arabico-Persium Simul Idem Index verbiorum Lexici Turco-Arabico-Persici*: Viennæ M.DC.LXXXII [=1682], V:5+1998 s.; VI: 96 s. İstanbul 2000, I-VI. c. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 27-32. Simurg Yayıncılık.

[al-MANŪFĪ, Muḥammad b. Zaynu 'd-dīn]: *Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Lûgat-it-Türkiyye*: Çeviren: Besim ATALAY, İstanbul 1945, XXXII+300 s. + 91 tıpkıbasım.T. D. K. C. II. 21. [Yayın sayısı 97]. [Dikkat: Yapraklandırma 2ª yerine 1ᵇ ile başlatılmalıydı]

Mesᶜūd BİN AḤMED: *Kenzü 'l-Bedāyiᶜ* ≈ *Nev-bahār u Süheyl*: DİLÇİN, Cem: *Süheyl ü Nev-bahār* İnceleme - Metin - Sözlük: Ankara 1991, VIII+676+[XIV] s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını-Sayı: 51.

MESUDÎ [893-957]: *Murûc ez-Zeheb* (Altın Bozkırlar): Arapçadan Çeviri ve Notlar: D. Ahsen BATUR, İstanbul 2004, 275 s. Selenge Yayınları No: 21. Tarih Serisi: 14.

MILLER, Roy Andrew: "*böz* 'fabric' in Korean and Japan", *Studia Turcologica Cracoviensia*: Kraków 2005, Vol. 10. 279-287. ss.

MNT: *Wörterbuch zu Manghol un Niuca Tobca'an (Yüan-Chʿao Pi-Shi) Geheime Geschichte der Mongolen*: Von Erich HAENISCH, Leipzig 1939, VIII+191 s. Verlag Otto Harrassowitz.

MNT: § *Manghol-un Niuça Tobça'an (Yüan-Chᶜao Pi-Shi) Moğolların Gizli Tarihi*: I Tercüme Metin dışında 2 harita ve 1 fotokopi vardır Prof. E. HAENISCH'in Almanca ve S. KOZIN'in Rusça tercümesini Moğolca aslı ile karşılaştırıp dilimize çeviren: Dr. Ahmet TEMIR, Ankara 1948, LII+300+III s. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından II. Seri - No. 13. [Yazılışı: 1240].

MOLNÁR Ádám: *Weather Magic in Inner Asia. With an Appendix Alttürkische Fragmente über den Regenstein by P. ZIEME*: Bloomington 1994. Indiana.

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax* A Persian Guide to the Turkish Language. *Faksimile Text* with an Introduction and Indices by Sir Gerard CLAUSON, London 1960, [VIII]+113+366 s. "E. J. W. GIBB Memorial" Series. New Series, XX.

MUḤIBBĪ [1494-1566]: *Dīvān*: AK, Coşkun: *Muhibbî Dîvânı -İzahlı Metin- Kanûnî Sultan Süleyman*: Ankara 1987, 875 s. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 712. 1000 Temel Eser Dizisi: 129.

al-MUNACCID, Şalāḥu 'd-dīn: *al-mufaşşal fī 'l-alfāẓi 'l-fārisiyyati 'l-muᶜarrabati*: [Bayrūt] 1398 - 1978.

al-MUSLIM, Abū 'l-Ḥusayn Muslimu 'bni 'l-Ḥaccāc al-Ḳuşayrī an-Niysābūrī [821-875]: *al-cāmiᶜu 'ş-şaḥīḥ*: Mütercim: Mehmed SOFUOĞLU: *Sahîh-i Muslim ve Tercemesi*: İstanbul İstanbul 1386 / 1967 - 1390 / 1970. İrfan Yayınevi No. 7/1-8.

al-MUNĀVĪ [ö. 1621]: *kunūzu 'l-ḥaḳā'iḳ fī ḥadīṯi ḫayri 'l-ḥaḳā'iḳ*: Bk. [el-]MÜNÂVÎ, Abdurraûf: *Mevzularına Göre Hadis Hazineleri*: Mütercim: Ali VARLI, Tasnif Eden: Ömer Faruk ERGIN, [Ankara] [1990], [VII]+326+144 s. Akçağ Genel Yayın No: 65. Hadis: 2. [Dikkat: *kunūzu 'l-ḥaḳā'iḳ fī ḥadīṯi ḫayri 'l-ḥaḳā'iḳ*: İstanbul 1285 [=1868]'ın çevirisidir].

NAGY, É. K.: "Mongolian loanwords in Chagatay", *Historical and Linguistic Interaction between Inner-Asia and Europe, Proceedings of the 39th Permanent International Altaistic Conference (PIAC)*: Szeged 1997, 139-145. ss.

NAḪCIVĀNĪ, Hindū-şāh-i: *aş-şiḥāḥ al-ᶜacamiyya*: Matn-i ᶜilmī va intiḳādī, muḳaddima va ḏamīma ba-ḳalam-i Camīla ŞĀDIḲOVA va Ṭayyiba ᶜALĪᶜASKAROVA, Bakü - 1993, [III]+XIX+295+[20] s. Farhangistān-i ᶜUlūm-i Cumhūrī-i Āḏarbaycān, İnstitu-yi Ḫāvar-şināsī, İdāra-i İntişārāt-i «Şarḳ-

Ġarb». Azerbaycan Ėlmler Akadėmyası Şerksunaslıg İnstitutu. Bakı-"Şerg-Gerb"-1993. [Yazılışı: Tabrīz 1308].

NALBANT, Mehmet Vefa: "Türkçe Enklitik Edatı IA", *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 2004 II. Cilt*: Ankara 2004, 2157-2174. ss.

an-NASĀĪ, Abū ᶜAbdu 'r-raḥmān Aḥmad b. Şuᶜayb b. ᶜAlī b. Baḥr b. Sinān b. Dīnār [830-915]: *al-cāmiᶜu's-sunan*: Calālu 'd-dīn as-SUYŪṬĪ [1445-1505]'nin *Şarḥ*'i ve as-SINDĪ [ö. 1726]'nin *Ḥāşiya*'siyle birlikte Mütercimler: A. Muhtar BÜYÜKÇINAR, Ahmet TEKİN, Ö. Faruk HARMAN, Yaşar EROL: *Sünen'ün-Neseî:* İstanbul 1981, I-II. c. 686 s., III-IV. c. 693 s., V-VI. c. 784 s., VII-VIII. c. 891 s. Kalem Yayıncılık A. Ş.

[NAŻRET ḤİLMĪ]: *Osmanlıcadan Fransızcaya Cep Lügati / Dictionnaire de poche Ottoman-Français*: [Tashih eden:] [KEMALPAŞAZĀDE] Said, Constantinople 1304-1887, 13+16+1035+1 s.

NECİP, Emir Necipoviç [1899-1991]: *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*: Rusçadan çeviren İklil KURBAN, Ankara 1995, [VIII]+480 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 615. Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları: 2.

NÉMETH, Gyula [1890-1976]: *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü*: Çeviren: Kemal AYTAÇ, Ankara 1990 (Ekim), [VI]+60 s. Kültür Bakanlığı Yayınları/1229. Türk Dünyası Dizisi /12. [Dikkat: Soyadı eserde NEMETH olarak yazılmıştır]

NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: NALBANT, Bilge (ÖZKAN): *Nevadirü'n-nihaye* (Metin, İnceleme, Dizin): Ankara 2003. Ankara Üniversitesi [Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı] -yayımlanmamış- doktora tezi.

NIŞANYAN, Sevan: *Sözlerin Soyağacı* Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü: Genişletilmiş gözden geçirilmiş 3. Basım İstanbul 2007 (Mart), 721 s. Adam Yayınları.

NİYĀZĪ: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-cağatā'iyye*: İstanbul 951 (Receb) [=1544 (Eylül)], 190 yr. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Kitapları 3264. sy. || Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 5242. sy. 149 yr. || Atatürk Kit. M. Cevdet Kit. Yazma K. 308. sy. 228 yr.

ONAT, Naim Hâzım: *Arapçanın Türk Diliyle Kuruluşu II I. Fasikül*: İstanbul 1951, 112+1 s. Türk Dil Kurumu Yayınları: 128.

ONAY, Ahmet Talât [1885-1956]: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı:* Hazırlayan: Cemâl KURNAZ, Ankara 1992, XLV+500 s. "Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/ 77". [Yazılışı: Ankara 1941].

ÖGEL, B.: "Caca Bey Vakfiyesindeki Bazı Ünvan ve Kişi Adları Hakkında Notlar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi 1970*: Ankara 1971, II, 67-74. ss. Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü.

ÖGEL, Bahaeddin: *Türk Kültür Tarihine Giriş VII Türklerde Ordu, Ordugâh ve Otağ -Devlet, ordu ve aile disiplinin temelleri- (Hunlardan Osmanlılara)*: Ankara 1984, XIX+412 s. Kültür Bakanlığı Yayınları: 585. Kültür Eserleri: 38.

ÖĞRETEN, Ahmet: "Türk Kültüründe "Yada Taşı" ve XVIII. Yüzyıl Sonu Osmanlı-Rus Savaşlarında Kullanılması", *Belleten*: Ankara 2000, LXIV. c. 241. sy. 863-900. ss. Türk Tarih Kurumu.

ÖLMEZ, Mehmet: "Ana Altayca Sözbaşı **d-*", *Türk Dilleri Araştırmaları*: Ankara 1991, C. 1, 167-190. ss. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 2.

ÖLMEZ, Mehmet: "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu 2003 Mustafa Canpolat Armağanı*: Ankara 2003, 135-142. ss.

ÖLMEZ, Mehmet: "Eski Türk Yazıtlarında Yabancı Öğeler (2)", *Türk Dilleri Araştırmaları*: İstanbul 1997, C. 7, 175-186. ss.

ÖLMEZ, Mehmet: "Eski Uygurca *odug sak* İkilemesi Üzerine", *Türk Dilleri Araştırmaları*: İstanbul 1998, C. 8, 35-47. ss.

ÖLMEZ, Mehmet: "On Mongolian *asara-* "to nourish" and tursich *aşa-* "to eat"", *Türk Dilleri Araştırmaları Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti Armağanı*: edited by / hazırlayan Kurtuluş ÖZTOPÇU, İstanbul 2007, C. 17. 237-247. ss.

ÖLMEZ, Mehmet: "Soyurgal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 2009, XXXVII, 388^{c}-389^{b}. ss.

ÖLMEZ, Zuhal KARGI: "Ali Şir Nevâyî'nin Mahbûbü'l-Kulûb'u", *Türk Dilleri Araştırmaları*: İstanbul 1993, C. 3, 147-158. ss.

ÖLMEZ, Zuhal: "Mongolic Words in Classical Chagatay Period", *Türk Dilleri Araştırmaları Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti Armağanı*: edited by / hazırlayan Kurtuluş ÖZTOPÇU, İstanbul 2007, 17. c. 229-236. ss.

ÖNER, Mustafa: "Or ~ Tor ~ Çor Sözleri Hakkında", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*: İzmir 1993, VII. sy. 179-186. ss. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

ÖNLER, Zafer: "Türkçede -lA Zarf Eki", *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 (26 Eylül 1992 - 1 Ekim 1992)*: Ankara 1996, 9-15. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 632.

Özbek tilining izâhlı lugäti: Moskva 1981.

ÖZDEM, Ragıp Hulûsi [1893-1943]: "Dilimize yerleşmiş yabancı unsurlar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbu 1946 (Nisan) Cilt 1, Sayı 2, 138-148. ss.

ÖZERDİM, Muhaddere N.: "M. S. IV.-V.'inci Yüz Yıllarda Çin'in Kuzeyinde Hanedan Kuran Türklerin Şiirleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*: Ankara 1955 (Eylûl) XIII. c. 3. sy. 51-96. ss.

ÖZERGİN, M. Kemal: "Türk Boylarından Alçınlar Üzerine", *Türk Folklor Araştırmaları*: İstanbul 1979 (Nisan), 18. c. 357. sy. 8617-8618. ss.

ÖZKAN, Nevzat: "İsme gelen ekleri de alan bir fiil gövdesi: *Belir-*", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1996*: Ankara 1999, 213-220. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 740.

ÖZKAN, Nevzat: "İsme Gelen Ekleri de Alan Bir Fiil Gövdesi: *belir-*", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 2001/I-II*: Ankara 2003, 205-212. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 810. [Mükerreren]

ÖZÖNDER, F. Sema Barutçu: "*İlbesün* Kelimesi Üzerine", *3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996*: Ankara 1999, 147-150. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu: 678.

ÖZYETGİN, A. Melek: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk li Lisāni'l-Etrāk Fiil Tarihî-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*: Ankara 2001, XVII+798 s. KÖKSAV Tengrim Türklük Bilgisi Araştırmaları Dizisi: 3.

ÖZYETGİN, A. Melek: *Orta Zaman Türk Dili Kültürü ve Üzerine İncelemeler*: İstanbul 2005, 272 s. Ötüken yayın nu: 610. Kültür serisi: 283.

PAASONEN, H. [1865-1919]: *Çuvaş Sözlüğü*: Türk Dil Kurumu çevirmenleri [Orhan ŞAMHAL, Hüseyin Namık ORKUN] tarafından dilimize çevrilmiştir. İstanbul 1950, VIII+[1]+219 s. T. D. K. C. III. 7. [Yayın sayısı 138].

PAKALIN, Mehmet Zeki: *Osmanlı-Türk Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: İstanbul 1948-1951; ²1971, I, 4. Fasikül 289-384. s. Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları.

PALLÓ Margit K.: "Ung. *gyúl* «sich endzünden» und *gyújt* «anzünden» und ihr türkischen Hintergrund", *Studia Turcica*: Edit. L. LIGETI, Budapest 1971, 375-383. ss. Bibliotheca Orientalis Hungarica XVII. Akadémiai Kiadó.

PAL'MBAH, A. A.: *Tuvinsko-russkiy slovar'*: Moskva 1955, 723 s.

PARLATIR, İsmail, György HAZAI: *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki Türkçe El Yazmaları Kataloğu*: Ankara 2007, [II]+XXX+530+32 s. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları sayı: 13.

PAVET DE COURTEILLE, Abel: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġata'iyye. Dictionnaire turk-oriental, destiné principalment à faciliter la lecture des ouvrages de Bâber, d'Aboul-Gâzi et de Mir-Ali-Chir-Navâï*: Paris M DCCC LXX [=1870], [IV]+XIV+[II]+560+561-562. ss.

PEKARSKİY, E. K. [1858-1934] -D. D. POPOV ve V. M. IONOV'un en yakın iştirakiyle-: *Yakut Dili Sözlüğü (A-M)*: İstanbul 1945, I, 14+658 s. T. D. K. C. III. 4. [Türk Dil Kurumu Yayınları: 99] Abdülkadir İNAN'ın Edouard PEKARSKİY yazısıyla.

PEREMECİ, Osman Nuri: *Atalar Sözleri*: İstanbul 1943, 301+3 s. Edirne Halkevi Yayınlarından: 1.

POLO, Marko [1254-1323?]: *Seyâhat-nâme*: Yayına hazırlayan: Filiz DOKUMAN, *Markopolo Seyahatnamesi I:* [İstanbul] [1976 Temmuz 15], 195+[2] s. [Dikkat: Konu edilen yıllar: 1271-1291]. [Yazılışı: Venedik? 1295]. Bk. WOOD.

POLO, Marko [1254-1323?]: *Seyâhat-nâme*: Yayına hazırlayan: Filiz DOKUMAN, *Markopolo Seyahatnamesi II:* [İstanbul] [1976 Ağustos 1], 226+[1] sf. [Dikkat: Konu edilen yıllar: 1271-1291]. [Yazılışı: Venedik? 1295]. Bk. WOOD.

POPPE, Nicholas [1897-1991]: "Altay Dillerinde Çokluk Ekleri", Çeviren: Caner KERİMOĞLU, *Dil Araştırmaları Dergisi*: Ankara 2008 (Bahar), Sayı: 2. 93-110. ss. [Mükerreren] (Güz), Sayı: 3. 127-143. ss.

POPPE, Nicholas [1897-1991]: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: Çeviren: Günay KARAAĞAÇ, İzmir 1992, [XVII]+254 s. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 68.

Poppe, Nicholas: "Orta Moğolca'daki Türkçe Kelimeler", Çeviren: Günay Karaağaç, *Türk Dünyası Araştırmaları*: İstanbul 1983 (Aralık), 27. sy. 255-262. ss.

Poucha, Pavel: "Tocharisch A *tiri*, B *teri*, mongolisch *törü*, hebräisch *tôrah*", *Orbis*, Bulletin International de Documentation Linguistique: Louvain 1974, 23. c. 218-223. ss.

Pritsak, Omeljan: "Der 'Rhotazismus' und 'Lambdazismus'", *Ural-altaische Jahrbücher*: Wiesbaden 1964, Band XXXV, 337-349. ss.

Qazaq Tiliniŋ Qısqaşa Etimologiyalıq Sözdigi: (Redkollegiya: A. İskakov, R. Sızdıkova, Ş. Sarıbayev) Almatı 1966, 240 s. Qazaq SSR Gilim Akademiyası Til İlmi İnstitutı.

Rabġūzī, Nāṣırü'd-din bin Burhānü'd-din: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları) Giriş - Metin - Tıpkıbasım*: Aysu Ata, Ankara 1997, I, XL+616 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 681-1. - *Dizin*: Aysu Ata, Ankara 1997, II, IV+820 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 681-2. [Yazılışı: Ḫᵛārezm 1310].

Radlov, V. V.: *Obraztsı narodnoy literaturı tyurkoskix' Plemen', jivuşçix v yujnoy Sibiri i Dzungarskoy stepi:* Sanktpeter'burg' 1868, II, XXI+712 s. Almancası: Radloff, W.: *Proben der Volkslitteratur der türkischen Stämme Süd-Sibiriens:* St. Petersburg 1868, II, I+720 s.

Radloff, W. [1837-1918]: *Uigurishche Sprachdenkmäler*: Materialen nach dem Tode des Verfassers mit Ergänzungen von S. Malov, Leningrad 1928, [IV]+VIII+305 s. Akademie der Wissenschaften der Union der Sozialistischen Soviet Republiken.

Radloff, W.: *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*: Sanktpeter'burg' 1893, I, XVIII+1914+66 s.; St. Pétersbourg 1899, II, 1814+64 s.; 1905, III, 2203+98 s.; 1911, IV, 2230+107 s. Tıpkıçekim baskı: Omeljan Pritsak, Mouton 1960.

Ramstedt, G. J.: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Lautlehre*: Bearbeitet Herausgegeben von Pentti Aalto, Helsinki 1957, I, 192 s. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia *104:₁*.

Ramstedt, G. J.: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Formlehre*: Bearbeitet Herausgegeben von Pentti Aalto, Helsinki 1952, II, 215. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia *104:₂*.

RAMSTEDT, G. J.: "Kore Dilinin Yeri Üzerine (1939)", *Journal de la Société Finno-Ougrienne*: Helsinki 1951, 55. sy. 47-58. ss.'dan Çeviren: İhlan ÇENELİ, *Türk Dünyası Araştırmaları*: İstanbul 1984 (Nisan), 29. sy. 41-51. ss.

RAMSTEDT, G. J.: *Kalmukisches Wörterbuch*: Helsinki 1935.

RAMSTEDT, G. J.: *Studies in Korean Etymology*: Helsinki 1949.

RÄSÄNEN, Martti: "Materialien zur Morphologie der türkischen Sprachen", *Studia Orientalia*: Helsinki 1957, XXI, 256 s.

RÄSÄNEN, Martti: *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*: Helsinki 1969, XVI+533 s. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVII,$_1$.

RASCHMANN, Simone-Christiane: *Baumwolle im türkischen Zentralasien* Philologische und wirtschaftshistorische untersuchungen anhad der vorislamischen uigurischen Texte: Wiesbaden 1995, VIII+219.

RÉDEI, Károly: *Uralisches etymologisches Wörterbuch*: Budapest 1986, [I] Lieferung 1, XLVIII+84 s.; Lieferung 2, 85-212. s.; Lieferung 3, 213-340 s.; 1987 Lieferung 4, 341-468. s.; 1988 Lieferung 5, 469-593. s.; II, Lieferung 6, 605-732. s.; Lieferung 7, 733-910. s. Akadmémiai Kiadó.

REDHOUSE, Sir James W.: *A Turkish and English Lexicon / Kitâb-ı Maᶜânî-i Lehce*: Constantinople 1890, XVI+2224 s.

Revnak-ı Bustan: Zafer ÖNLER, Ankara, 2000, [2]+108+91 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 775.

ROSS, E. Denison [1871-1940]: *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü*: İngilizceden çeviren: Emine GÜRSOY-NASKALI, Ankara 1994, XX+129 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu: 605.

RÖHRBORN, Klaus: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Lieferung 1. a – agrıg*: Wiesbaden 1977, VII+72 s. Franz Steiner Verlag GMBH. *Lieferung 2. agrıglan- – anta*: Wiesbaden 1979, IV+73-148. s. *Lieferung 3. anta – asanke*: Wiesbaden 1981, IV+149-224. s. *Lieferung 4. asankelıg – ayat-*: Wiesbaden 1988, V+225-298. s. *Lieferung 5. ayatıl- – ämgäklig*: Wiesbaden 1994, VI+299-372. s. *Lieferung 6. ämgäksin- – ärŋäk*: Wiesbaden 1998, V+373-446. s.

RÖHRBORN, Klaus: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte* -Neuesarbeiten- I Verben Band: 1: ab- äzgülä- Wiesbaden 2010, CIV+213 s. Franz Steiner.

RÖHRBORN, Klaus: "Zur Etymologie der uigurischen Partikel *ärki*", *Materialia Turcica*: Paris 1998, 19, 1-4. ss.

RÓNA-TAS András: *Az altaji nyelvrokonság vizsgálatának alapjai/ A nyelvrokonság elmélete és a csuvas- mongol nyelvviszony/* Doktori értekezés: Budapest 1970, I, XXIII+499 s.; II, 500-1025. s.

RÓNA-TAS A.: "Böz in the Altaic World", *studia uralo-altaica*: Szeged 1986, 25. sy. 80-88. ss.

R[UBINYI] M[ózse]: "Arslán", *Magyar Nyelvőr*: Budapest 1952, 76. sy. 478. ss.

RYBATZKI, Volker: "Bemerkungen zur türkischen und mongolischen Metallterminologie", *Studia Orientalia*: Halsinki 1994, Vol. 73, 196-251. ss.

RYBATZKI, Volker: *Die Personenennamen und Titel der mittelmongolischen Dokumente,* eine lexikalische Untersuchung: Helsinki 2006. [Yayımlanmamış doçentlik tezi]

RYUMİNA-SIRKAŞEVA, L. T. - N. A. KUÇIGAŞEVA: *Teleüt Ağzı Sözlüğü*: Çevirenler Şükrü Halûk AKALIN - Caştegin TURGUNBAYEV, Ankara 2000, X+133 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 741.

SABIR, Muhammed: *Ali Şîr Nevâî'nin Hayretü'l-Ebrâr Mesnevisi Hakkında Araştırmalar Doktora Tezi*: İstanbul 1966, 24 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

SAcDĪ, Abū cAbdu 'llāh Muşarrifu 'd-dīn b. Muşliḥ: *bostān*: Çeviren: Hikmet İLAYDIN: Sadi *Bostan*: İstanbul 1975, 434 s. Hürriyet Yayınları: 105. Büyük Klasikler: 17. İslâm Klasikleri: 6. [Yazılışı: Şīrāz 1257].

SAMOİLOVIÇ: "Cuci Ulusu veya Altın Ordu Edebî Dili", *Türk Dili*: İstanbul 1935 (Haziran), c. 1, sy. 12, 34-49. ss.

as-SARRĀC, Abū Naşr cAbdu 'llāh b. cAlī b. Muḥammad b. Yaḥyā at-Tūsī [ö. 988]: *kitābu 'l-lumac fī 't-taşavvuf*: Ebû Nasr SERRÂC Tûsî [ö. 988]: *el-Lüma'* İslâm Tasavvufu Tasavvufla İlgili Sorular - Cevaplar: H. Kâmil YILMAZ, İstanbul 1417 - 1996, XVI+590 s. Lüma' 1-439 s. öbürü 441-590 s. Altınoluk Yayınları.

SAYILI, Aydın: "Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe", *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*: Ankara 1978, 325-599. ss. Türk Tarih Kurumu Yayınları XXIII. Dizi - Sa. I. Atatürk'ün Yüzüncü Doğum Yılı Yayınları.

SCHAEDER, H. H.: "Semerkand", *İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1965, X. c. 106. cüz 468ᵇ-471ᵇ. ss. Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları.

SCHEIBER Sándor: "Arslán", *Magyar Nyelvőr*: Budapest 1953, 77. sy. 468-469. ss.

SCHÖNIG, Claus: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: Wiesbaden 2000, vi+210 s. Turkologica Band 47. Harrassowitz Verlag.

SCHÖNIG, Claus: "Zischen will gelernt sein", *Acta Orientalia*: Budapest 2009, LXII (2), 131-184. ss.

SEKKÂKÎ [1405?-1449?]: *Dīvān*: ERASLAN, Kemal: *Mevlâna Sekkâkî Divanı*: Ankara 1999, XVII+686 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 720.

SEMENOV, A. A.: "Uygurskoye «tabuk (tapuk)» i yego istoriko-bıtovaya parallel' v yazıke uzbekov XV", *Belek S. E. MALOVU*: Frunze 1946, 55-56. ss.

SERTOĞLU, Midhat: *Osmanlı Tarih Lügatı:* İstanbul ²1986, 384 s. Enderun Yayınları: 18.

SEVORTYAN, E. V. [ö. 1978]: *Etimologiçeskiy Slovar' Tyurkskiẖ Yazıkov* (Obşetyuretskiye i mejtyurkskiye osnovı na glasnıye): Moskova I, 1974, 768+II s. «b» II, 1978, 352 s. «v», «g», «d» III, 1980, 396 s. ... osnovı na bukvı "c", "ç", "y" IV, 1989, 292+III s. "k", "ķ" V, 1997, 363+V s. «k» VI, 2000, 259+V s. L ° M ° N ° P ° S VII, 2003, 448 s.

SEYDAKMATOV, K.: *Kırgız Tilinin Kıskaça Etimologiyalık Sözdügü*: Frunze 1988, 335 s. «İlim» Basması.

SEYF-İ SARÂYÎ: *Gülistan Tercümesi* (Kitâb Gülistan bi't-türkî): Hazırlayan: Ali Fehmi KARAMANLIOĞLU [1932-1973], İstanbul 1978, [V]+XX+404+VI s. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Çevrilişi: Sarāy 1391]

SINOR, Denis: "Turkic *yer* 'grovnd, place, earth' ~ Chuvash *śer* ~ Hungarian *szer*", *Gedanke und Wirkung Festschrift zum 90. Geburtstag Nikolaus Poppe*: Hers. Walther HEISSIG und Klaus SAGASTER, Wiesbaden 1989, 329-335. ss.

SOKOLOV, S. A.: "Funktsional'no-semantiçeskiy analiz slova *bir* i ego proizvodnıx v turetskom yazıke", *Tyurkskaya leksikologiya i leksikografiya*: Moskva 1971, 282-290. ss. Nauka.

STACHOWSKI, Marek: *Dolganischer Wortschatz*: Kraków 1993, 264 s. Universytet Jagielloński.

STAROSTIN, Sergei - Anna DYBO - Oleg MUDRAK with assistance of Ilya GRUNTOV and Vladimir GLUMOV: *Etymological Dictionary of the Altaic Languages*: Leiden•Boston 2003, Vol. I. [A-K], 858 s.; Vol. II. [L-Z], 859-1556. s.; Vol. III. Indices, 1557-2096. s. Handbook of Oriental Studies. Section 8 Uralic & Central Asian Studies, 8, Brill Acedemic Publishers. Bk. VOVIN.

STEBLEVA, I. V.: "K vaprosu o proishojdenii janra *Tuyuġ*", *Tyurkologiçeskiy Sbornik*: Moskva 1970, 135-147. ss. Akademiya Nauk SSSR İnstitut Vostokovedeniya. İzdatel'stvo «Nauka».

STEINGASS, F.: *A Comprehensive Persian-English Dictionary*: London 1892, VIII+1539 s.

SUGAHARA Mutsumi: "«Sanglāx»ni okeru Yûreigo ni tsuite", *Seinan Ajia Kenkyû*: Kobe 2003 (Nukizuri), No. 59, 23-38. ss. Çevirenler: Manami SUGAHARA-Mustafa S. KAÇALIN: "*Sanghâx* Lugatindeki Kurmacalar", *Türk Dilleri Araştırmaları Festschrift in Honor of Talat Tekin Armağanı*: İstanbul 2008, C. 18, 393-411. ss.

as-SUHRAVARDĪ, Abū Ḥafṣ Şihābu 'd-dīn ᶜUmar b. Muḥammad [ö. 1234]: *ᶜavārifu 'l-maᶜārif*: Çevirenler: H. Kâmil YILMAZ - İrfan GÜNDÜZ - Mustafa UZUN: *Tasavvufun Esasları*: İstanbul 1409-1989, XXXII+688 s. Erkam Yayınları: 48. [Yazılışı: 1165].

as-SULAMĪ, Abū ᶜAbdi 'r-raḥmān Muḥammadu 'bni 'l-Ḥusayni 'bni 'l-Muḥammed b. Mūsā b. Ḫālid b. Sālim b. Rāviya b. Saᶜīd b. Kabīsa b. Sarrāki 'l-Azdī [936-1021]: *ṭabaḳātu 'ṣ-ṣūfiyya*: Ḳāhira 1949.

SYMEONIDIS, Charalambos: *Der Vokalismus der griechischen Lehnwörter im Türkischen*: Thessaloniki 1976.

Ş. SĀMĪ: *Ḳāmūs-ı Türkī*: Der-i saᶜādet 1317 [=1901], I, 796 s.; 1318 [=1902], II, 797-1575. s.

ŞAHİNOĞLU, M. Nazif: "Attâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1991 (Nisan), IV, 30. fasikül 98a-b. ss.

ŞÇERBAK, Aleksandr M.: "*Arslan* Kelimesinin Etimolojisine Dair Bazı Mülâhazalar", *Hasan Eren Armağanı*: Ankara 2000, 290-295. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 773.

ŞČERBAK, A. M.: "Les études étymologiques", *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları*: Harvard 1989, Volume 13, 135-138. ss.

Published at The Department of Near Eastern Languages & Civilizations, Harvard University.

ŞEYḪ SÜLEYMĀN Efendi-i Özbekī el-Buḫārī: *Luġat-i Çaġatay ve Türkī-i ᶜOṯmānī*: İstanbul [rūmī] 1298, [hicrī] 1300 (Muḥarremü'l-ḥarāmuŋ evāḫirinde) [=1882 (Kasım 2-11)], 20+320 s. [Dikkat: 61 yaşında bitirmiştir. 6775 maddedir]

ŞEYHOĞLU [ö. 1401]: *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ* (İnceleme - Metin - İndeks): Kemâl YAVUZ, Ankara 1991, VII+501 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını - Sayı: 39. [Yazılışı: Germiyān 1401].

ŞUᶜÜRĪ [Ḥasan-i Ḥalabī]: *Farhang-i Şuᶜūrī* Fārisiden Türkçeye mükemmel luġat kitābıdur Cild-i Evvel: Ṭābiᶜ ve nāşiri: M. Cemāl, İstanbul 1314 [=1896 (Temmuz)], 1. c. 480 s. (Cemāl Efendi) - Maṭbaᶜası. [İlk baskısı: İstanbul 1742]

ŞÜKÜN, Ziya: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar Ferhengi Ziya*: İstanbul 1944, 1947, 1951. I: X+706+[VI]+III s.; II: [I]+707-1374+[VIII] s.; III: [I]+1375-2040+[II] s. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

aṭ-ṬABARĀNĪ, Abū 'l-Ḳāsim Sulaymān b. Aḥmad [ö. 971]: *al-muᶜcamu 'l-kabīr*: Bayrūt 1993, I-XXV. c.

aṭ-ṬABARĪ, Abū Caᶜfar Muḥammad b. Carīr [839-923]: *tārīḫu 'l-umam va 'l-mulūk*: taḥḳīḳ: Muḥammad Abū'l-Fażl İBRĀHİM, Bayrūt 1387/1967, I, 32+677 s.

at-TABRĪZĪ, Ḥusayn b. Ḫalaf: *tibyān-i nāfiᶜ dar-tarcama-i burhān-i ḳāṭiᶜ*: Çeviren: CENĀNĪOĞLU Aḥmed ᶜĀṣım [1755-1819], İstanbul ²1251 [=1835], 4+642 s. [Yazılışı: Tabrīz 1652. Çevrilişi: İstanbul 1791-1797].

aṭ-ṬAḤĀVĪ, Abū Caᶜfar Aḥmad b. Muḥammad b. Salāma [853-933]: *şarḥu muşkili 'l-aḥādīṯ*: Şuᶜayb al-ARNAVUT III, Bayrūt 1415-1994, 428 s. Mu'assasutu 'r-Risāla.

TAHİR'ÜL-MEVLEVİ [1877-1951]: *Edebiyat Lûgatı*: Neşre hazırlayan: Kemâl Edib KÜRKÇÜOĞLU, [2. Baskı] İstanbul 1973, 184 s. Enderun Yayınları: 3.

ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *"Badā'iᶜ al-Luġat" Slovar' Ṭāliᶜ īmānī geratskogo k soçineniyam Alişera Navoy*: A. K. BOROVKOV, Moskva 1961, 265+133 s.

TAŞ, Hakan: "Klasik Türk Şiirinde Tür[k]çe Sözcüklerde Med", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*: İstanbul 2008 (Güz), 19. sy. 143-156. ss. Kültür Ocağı Vakfı.

TAŞ, Hakan: *On Altıncı Yüzyıl Divan Şairlerinde Vezin Kullanımı*: İstanbul 2000, 160 s. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

TAŞ, Hakan: *Vahyî Divanı ve İncelenmesi*: İstanbul 2004, 598 s. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi.

TAŞ, İbrahim: "Kutadgu Bilig'de Z'leşme", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*: Konya 2006, 16. sy. 103-116. ss.

TAŞ, İbrahim: *Süheyl ü Nev-bahār'da Eskicil Öğeler*: Konya 2009 (Ağustos), 181 s. Palet Yayınları.

TAVKUL, Ufuk: "Başhüyük'ten Derlenen Karaçayca Sözler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1989*: Ankara 1994, 193-254. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 553.

TAVKUL, Ufuk: *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*: Ankara 2000, VIII+510 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 770.

TEKİN, Gönül A.: "Eski Türk Edebiyatı Metinlerinin Bugünkü Türkçeye Açılamalarla Çevrilmesinin Gerekliliği Üzerine [Ali Şir Nevaî'den Beyitlerle]", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu 2003 Mustafa Canpolat Armağanı*: Ankara 2003, 233-254. ss.

TEKİN, Şinasi: *Die Kapitel über die Bewußtseinslehre im uigurischen Goldglanzsûtra (IX. und X.)*: Bearbeitet von K. RÖHRBORN und P. SCHULZ. Wiesbaden, Harrassowitz in Komm. 119 s. (Veröffetntlichungen der Societas Uralo-Altaica. Bd. 3.) 1971.

TEKİN, Şinasi: "Eski Türkçe", *Türk Dünyası El Kitabı*: Ankara 1976, 142-192. ss. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 45 Seri: I - Sayı: A5.

TEKİN, Şinasi: *Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları*: Baskıya Hazırlayan R. Tûba ÇAVDAR, İstanbul, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti., 1993, 136 s. 1 harita.

TEKİN, Şinasi: "On the Uigur Term *yügmäk*", *Ural-altaische Jahrbücher* Neue Folge: Wiesbaden 1993, Band II, 265-268. ss.

TEKİN, Şinasi: "Tapu Kelimesi Üzerine Düşünceler", *Bahşı Ögdisi Festschrift für Klaus Röhrborn anläßlich seines 60. Geburtstags 60. Doğum Yılı*

Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı: Freiburg ° İstanbul 1988, 401-404. ss. Simurg. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 21.

TEKİN, Talât: "Altaic Etymologies: I", *International Journal of Central Asian Studies*: Seoul 1996, I, 245-268. ss.

TEKİN, Talât: "'Amca' ve 'Teyze' Kelimeleri Hakkında", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1960*: Ankara 1960, 283-294. ss. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 183.

TEKİN, Talat: "Ana Türkçe'de z'leşme ve ş'leşme", *XIII. Dilbilim Kurultayı 13-15 Mayıs 1999 Bildiriler*: İstanbul 2000, 1-12. ss. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

TEKİN, Talât: "Türkçenin Yapısı ve Eşsesli İsim-Fiil Kökleri", *Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*: Ankara 1973, Cilt 5 / Sayı 1 / 36-46. ss.

TEKİN, Talât: "Türkçede Morfofonemik Değişmeler: Dar Ünlü ~ Ø Nöbetleşmesi", *Dilbilim Araştırmaları 1995*: Ankara 1995, 103-109. ss.

TEKİN, Talat: "Notes on *Old Turkic Word Formation*", *Central Asiatic Journal*: Den Haag - Wiesbaden 1994, 38, 244-281. ss. [Tanıtma]

TEKİN, Talat: "Notes on Some Chinese Loanwords in Old Turkic", *Türk Dilleri Araştırmaları*: Ankara 1997, C. 7, 165-173. ss.

TEKİN, Talât: *XI. Yüzyıl Türk Şiiri* Dīvānu Luġāti't-Turk'*teki Manzum Parçalar*: Ankara 1989, XI+272 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 541.

TEKİN, Talat: *Orhon Türkçesi Grameri*: İstanbul 2003, 272 s. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9.

TEKİN, Talât: *Orhon Yazıtları*: Ankara 2006, IV+200+22 s. + 4 pafta. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 540.

TEKİN, Talat: "Sözcüklerin Tanıklığı", *Millî Folklor*: Ankara 1995 (güz), 4. c. 27. sy. 9-11. ss.

TEKİN, Talât: *Tuna Bulgarları ve Dilleri*: Ankara 1987, [IV]+72+[XII] s. Türk Dil Kurumu Yayınları: 530.

TEKİN, Talat: *Tunyukuk Yazıtı*: İstanbul 1994, 74 s. 1 plânş, 4 resim. "Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 5".

TEKİN, Talat: *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*: Ankara [2]1995, 192 s. Simurg Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 13.

TEKİN, Talat - Mehmet ÖLMEZ - Emine CEYLAN - Zuhal ÖLMEZ - Süer EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: Ankara 1995, 725 s. Simurg Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18.

TEKİN, Talât: "*Üze* zarfı hakkında", *Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi İstanbul, 23-28 Eylül 1985 Tebliğler I. Türk Dili cilt 1*: İstanbul 1985, 253-260. ss. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırma Merkezi.

TEMİR, Ahmet: "Die Konjunktionen und Satzeinleitungen im Alt-Türkischen II", *Oriens*: Leiden 1956, Vol. 4/2, 233-280. ss.

TEMİR, Ahmet: *Kırşehir Emiri Caca oğlu Nur el-Din'in 1272 Tarihli Arapça - Moğolca Vakfiyesi*: Ankara 1959, VIII+329+[VI] s. Metin dışında 12 fotokopi vardır. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VII. Seri – No. 34. [Dikkat: Ön söz Ocak 1960] Bk. ÖGEL.

TEMİR, Ahmet: "Türkçe ile Moğolca arasındaki ilgiler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*: Ankara 1955 (Mart-Haziran) Cilt XIII, Sayı: 1-2, 1-25. ss.

TEMİR, Ahmet: "Uygurca *kaltı* ve Altay Dillerindeki *ka* zamiri hakkında", *Beşinci Türk Dil Kurultayı 1945 Birleşmeler, tutanaklar, tezler*: İstanbul 1946, 280-293. ss. Türk Dil Kurumu A.II.9.

Tevrat.

TEZCAN, Semih: *Das uigurische Insadi-Sūtra,* Berliner Turfantexte III: Berlin 1974, 178 s. 69 levha ile.

TEZCAN, Semih: *Eski Uygurca Hsüan Tsang Biyografisi X. Bölüm*: Ankara 1975, 213 s. [Yayımlanmamış doçentlik tezi]

TEZCAN, Semih: "Etimoloji Önerileri", İstanbul 2006 (Kasım 24 Cuma). [Basılmamış bildiri].

TEZCAN, Semih: "Georg Kara-Peter Zieme; *Die uigurischen Übersetzungen des Guruyogas "Tiefer Weg" von Sa-skya Pandita und der Maŋjuśrīnāmasaṃgīti.* Berliner Turfantexte VIII. Schriften zur Geschichte und Kultur des Alten Orients. Akademie der Wissenschaften der DDR. Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie. Akademie Verlag, Berlin, 1977. 148 s. + 50 tablo üzerinde 90 tıpkıbasım, 4°", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1978-1979*: Ankara 1981, 307-313. ss. Türk Dil Kurumu Yayınları: 481.

TEZCAN, Semih: "János ECKMANN, *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation.* Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 359 s. 8°.", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1978-1979*: Ankara 1981, 279-294. ss. Türk Dil Kurumu Yayınları - 481.

TEZCAN, Semih: ""Marzubān-nāme Tercümesi" Üzerine. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz: *Şadru'd-dīn Şeyhoğlu, Marzubān-nāme Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım.* DTCF Yayınları 219, 460 s. + CXXXVII tıpkıbasım, Ankara, 1973.", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1977*: Ankara 1978, 413-431. ss. Türk Dil Kurumu Yayınları: 444. [Tanıtma]

TEZCAN, Semih: *Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar*: Ankara 1994, [VI]+81 s. Simurg Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 6.

THOMSEN, V.: "Dr. M. A. Stein's Manuscripts in Turkish 'Runic' Script from Miran and Tun-Huang", *Journal of the Royal Asiatic Society*: London 1912, 181-227. ss.

THÚRY József: *A közép-ázsiai török nyelv ismertései*: Budapest 1906 (Macarcadan mütercimi: Ragıp Hulûsi [ÖZDEM], "Orta-Asya Türkçesi üzerinde tedkikler", *Millî Tetebbular Mecmuası*: İstanbul 1331 (Mayıs-Haziran) [1915 (Mayıs-Haziran)] 1. c. 2. sy. 207-233. ss.

THÚRY József: "Az 'Abuşka Lugati' címü csagatáy szótár", *Keleti Szemle*: Budapest 1904, V, 1-21. ss.

TIETZE, A. - Talât TEKİN: "Tarama Sözlüğü Üzerine Bazı Açıklamalar II", *Türk Dilleri Araştırmaları*: Ankara 1994, C. 4, 159-169. ss. [Tanıtma]

TIETZE, Andreas: "Direkte arabische Entlehnungen im anatolischen Türkisch", *Jean Deny Armağanı*: Hazırlayanlar: János ECKMANN, Agâh Sırrı LEVEND, Mecdut MANSUROĞLU, Ankara 1958, 255-333. s. Türk Dil Kurumu Yayınlarından - Sayı: 173.

TIETZE, Andreas: *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Birinci Cilt A-E*: İstanbul-Wien 2002 [Eylül], 763 s. Simurg 56 Sözlük 2.

TIETZE, Andreas [1914-2003]: *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı İkinci Cilt F-J*: Wien 2009, 440 s. Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

TIETZE, Andreas: "Türkisch *burun* ‚Nase'", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*: Wien 1983, 75. band, 99-156. ss.

at-TIRMIḎI[45], Abū ᶜĪsā Muḥammad b. ᶜĪsā b. Ṯavra [824-892]: *al-cāmiᶜu's-sunan*: Mütercim: Osman Zeki MOLLAMEHMETOĞLU ≈ SOYYİĞİT: *Sünen-i Tirmizî Tercemesi*: İstanbul I: 1971, II: 1972, III: 1973, IV: 1975, V: 1976, VI: 1977. Yunus Emre Yayınları Nu: 2. Yunus Emre Yayınları Nu: 2.

TOPALOĞLU, Bekir - Hayreddin KARAMAN: *Arapça - Türkçe Yeni Kamus*: İstanbul ²1966, VIII+535 s.

TOPARLI, Recep - Hanifi VURAL - Recep KARAATLI: *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*: Ankara 2003, [II]+XVII+338 s. Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 835.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 11980-C. sy. Bk. SERTKAYA, Osman F.: "Osmanlı Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri III ve Uygur harfleri ile yazılmış bazı manzum parçalar I", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 1973, C. XX, 157-184. ss.

TOSUN, Mebrure - Kadriye YALVAÇ: *Sumer Dili ve Grameri*. I. Cilt: *Sumerce'den Örnekler*: Ankara 1981, XII+164+61 s. Türk Tarih Kurumu Yayınları VI. Dizi - Sa. 21.

[illegible] Hatice: "Nevâyî'nin Sedd-i İskenderî Adlı Eserinde Tabîat Tasvirleri", [illegible]î *Araştırmalar*: İstanbul 1995, 1. sy. 141-156. ss. İlim Yayma [illegible]miyeti.

[illegible]āhidī Eki*: Hacıselimağa Ktp. Kemankeş Kit. 649. sy.

[illegible] Mertol: "*-la/-le* ekine dair", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi* [illegible]*rk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 1993, C. XXVI, 157-164. ss.

TUNA, Osman Nedim: "Altay Dilleri Teorisi", *Türk Dünyası Araştırmaları*: İstanbul 1983 (Ağustos), 25. sy. 1-76. ss. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

TUNA, Osman Nedim: "Kelimeler Arasında Para, Akça, Armağan, Külçe, Som, Çek", *Türk Dili*: Ankara 1961 (Mayıs), X, 116, 547-550. ss.

TUNA, Osman Nedim: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", *Türkiyat Mecmuası*: İstanbul 1972, XVII. c. 209-258. ss.

TUNA, Osman Nedim: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", *Türkiyat Mecmuası*: İstanbul 1976, XVIII. c. 281-314. ss.

---

[45] Kitapta: TİRMİZLİ.

TUNA, Osman Nedim: "Sümer - Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ile Türk Dilinin Yaşı Meselesi", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1989*: Ankara 1994, 257-293. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 553.; *Sümer ve Türk Dillerinin Târihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi*: Ankara 1990, IV+57 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 561.

TÜRK DİL KURUMU: *Türkçe Sözlük*: 5. Baskı Ankara 1969, XVI+832 s. Türk Dil Kurumu Yayınları: 293.

TÜRK DİL KURUMU: *Türkçe Sözlük*: 10. Baskı Ankara 2005, XX+2244 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 549.

TÜRK DİL KURUMU: *Türkçe Sözlük*: 11. Baskı Ankara 2010, XXXII+2761 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 549.

TÜRK DİL KURUMU: *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*: Ankara 1963, I (A), LV+444 s.; 1965, II (B), VIII+445-835. s.; 1968, III (C-Ç), VIII+837-1310. s.; 1969, IV (D), VI+1311-1618. s.; 1972, V (E-F), VIII+1649-1880. s.; 1972, VI (G), 8+1881-2244. s.; 1974, VII (H-İ), [7]+2245-2576. s.; 1975, VIII (K), [8]+2577-3056. s.; 1977, IX (L-R), [VII]+1354-3506. s.; 1978, X (S-T), [VII]+3507-4018. s.; 1979, XI (U-Z), [VII]+4019-4402. s.; 1982, XII (Ek-I), XIV+4403-4842. s. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 211[/1]-12.

TÜRK DİL KURUMU: *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklariyle Tarama Sözlüğü*: Ankara I (A-B) 1963, XCI+746 s.; II (C-D) 1965, LXXII+747-1381. s.; III (E-İ) 1967, LXXII+1383-2142. s.; IV (K-N) 1969, LXXII+2143-2902. s.; V (O-T) 1971, LXXII+2903-3877. s.; VI (U-Z) 1972, LXXII+3878-4814. s.; VII (Ekler) 1974, LXXII+296 s.; VIII (Dizin) 1977, VIII+419 s. Türk Dil Kurumu Yayınları - Sayı: 212[/1]-8.

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 34/I: Ankara 1981, [IV]+188 s. T. C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü.

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu 34/IV: Ankara 1981, [II]+VIII+694 s. Kültür Bakanlığı Yayınları / 1651. Millî Kütüphane Başkanlığı Yayınları / 17. *Kataloglar Dizisi: 3.*

al-ᶜUMARĪ [1301-1349]: *Masālik al-abṣār fī mamālik al-amṣār*, Mit Prapahrase und Kommentar herausgegeben von Klaus LECH, Al-'Umarī's Darstellung der

mongolischen Reiche in seinem Werk Masālik al-absār fī mamālik al-amsār. *Das Mongolische Weltreich*, Wiesbaden 1968, XI, 488, 138, VI s. + 4 harita. Asiatische Forschungen, Band 22.

Uyġurça-Ḫanzuça Luġet: Hinjiang Helk Neşriyati 1982, [VIII]+798 s.

UYSAL, Muhittin: *Tasavvuf Kültüründe Hadis* Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışmalı Rivayetler: Konya 2001, 472 s. Yediveren: 2. araştırma dizisi / hadis: 1.

ÜRYÂNÎ, Ali Vahîd: *Câmiü'l-Künûz* (Ahlâkî Hadîslerden Seçmeler): Çeviren: Yusuf Ziyaettin ERSAL, Cüz: I, Ankara 1960, 159 s. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları - Sayı: 82.

ÜZGÖR, Tahir: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*: Ankara 1990, VIII+566 s. Kültür Bakanlığı Yayınları / 1228. *1000 Temel Eser Dizisi / 160.*

VÁMBÉRY, Hermann: *Ćagataische Sprachstudien*: Leipzig 1867, VIII+358+2 s.

VÁSÁRY, I.: "The Institution of Foster-Brothers (*emildäš* and *kökäldäš*) in the Chingisid States", *Acta Orientalia*: Budapest 1982, XXXVI (1-3), 549-562. ss.

VÁSÁRY, István: "Mongol or Turkic? Notes on *bökevül*, A Military and Court Official of the Turco-Mongolian Politics", 195-207. ss.

VÁSÁRY, István: "Notes on the formative *+dXrXk* in turkic", *Türk Dilleri Araştırmaları Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti Armağanı*: edited by / hazırlayan Kurtuluş ÖZTOPÇU, İstanbul 2007, 17. c. 371-395. ss.

VÁSÁRY, István: "Türkçedeki denominal ±sun eki", *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992 (26 Eylül 1992 - 1 Ekim 1992)*: Ankara 1996, 1-3. ss. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 632.

VASMER, Maks: *Etymologiçeskiy Slovar' Russkogo Yıazıka*: Prevod s nemetskogoi dopolneniye çlena-korrespondenta AN SSSR O. N. TURBAÇEVA, Pod redaktsiey i s predislovenım prof. B. A. LARİNA, Izdaniye vtore stereotipnoye V çetireh tomah Tom I (A-D), Moskva 1986, 576 s. || Tom II (E-Muj): Moskva 1986, 576 s. || Tom III (Muza-Syat): Moskva 1987, 832 s. || Tom IV (T-Yaşur): Moskva 1987, 864 s. "Progress".

VOVIN, Alexander: "The End of the Altaic Controversy", *Central Asiatic Journal*: Den Haag - Wiesbaden 2005, 49, 1, 71-132. ss. [Tanıtma]

VULLERS, Ioannis Augusti: *Lexicon Persisco-Latinum Etymologicum* cum linguis maxime cognatis Sanscrita et Zandica et Pehlevica comparatum, e lexicis

persisce scriptis Borhâni Qâtiu, Haft Qulzum et Bahâri ağam et persico-turcico Farhangi-Shuûrî confectum, adhibitis etiam Castelli, Meninski, Richardson et aliorum operibus et auctoritate scriptorum Persicorum adauctum. Accedit appendix vocum dialecti antiquioris, Zend et Pazend dictae *Tomus I.* '-*d*: Bonn 1855, XI+965 s. Tomus II. r-y: Bonn 1864, [IV]+1566 s. *Verborum Linguae Persicae Radices Suppplementum Lexici sui Persico-Latini*: Bonn 1867, [III]+136 s.

VUŞCLÎ [ö. 1592]: *Dīvān*: TAŞ, Hakan: VUŞCLÎ [ö. 1000/1592] *Dīvān* [İnceleme-Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin]: Konya 2008 (Aralık), 366 s. Gençlik Kitabevi.

WAHRIG, Gerhard: *Deutsches Wörterbuch*: Mosaik Verlag 1984, 4358 s.

WOOD, Frances: *Did Marco Polo Go to China?*: London 1995, 175-[179] ve dizin s. Secker & Warburg.

al-YAHŞUBÎ, al-ᶜAllāma al-Ḳāḍī Abū 'l-Fażl ᶜİyāż b. Mūsā [1083-1149]: *aş-şifā bi taᶜrīfi ḥuḳūḳi 'l-muṣṭafā*: Bayrūt 1423 - 2002, 501 s. Dāru ibni ḥazm. || KAADI İYAZ (Rehimehullah): (Eş'Şifâ bi Tarifi Hukuki'l-Mustafa) *Şifâ-i Şerif* (Türkçe Tercümesi): Tercüme Edenler: Naim ERDOĞAN - Hüseyin S[ûdi] ERDOĞAN, Eseri Tetkik ve Taktim: A[li] Fikri YAVUZ, İstanbul 1397-1977, 799 s. Çile Yayınevi. || *Açıklamalı Şifai Şerif Tercemesi* İkinci Kitap: Çeviren: Köprülülü Ali Rıza DOKSANYEDİ, İstanbul 1948, 155 s.

YALTKAYA[46], Şerefeddin: ""Yat,, yahut Yağmur taşı", *Gündüz:* İstanbul 1936 (Haziran 15) I, 3. sy. 67-70. ss.

YAZIR, Elmalılı Hamdi: *Hak Dini Kur'an Dili* Türkçe Tefsir: İstanbul 1935, I, 32+1016 s.; 1936, II, 1009-1860. s.; III, 1861-2660. s.; 1938, IV, 2661-3556; V, 3557-4330. s.; VI, 4331-5144. s.; VII, 5149-5868+8. s.; VIII, 5869-6442. s.

YILDIRIM, Ahmet: *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*: İstanbul 2000, XII+466 s. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları / 289.

YILMAZ, Elif: "Tropikal Meyveler", *Bilim ve Teknik*: Ankara 1998 (Eylül), 370. sy. 80-83. ss. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu.

YUDAHIN, K. K.: *Kırgız Sözlüğü* (A-J): Türkçeye Çeviren: Abdullah TAYMAS, Ankara 1945, I, XVI+376 s. T. D. K. C. III. 5. [Yayın sayısı 93].

46 Dergide YALTKAYE.

YUDAHIN, K. K.: *Kırgız Sözlüğü* (K-Z): Türkçeye çeviren: Abdullah TAYMAS, İstanbul 1948, II, [IV]+377-809+XVII+XXIII+[I] s. T. D. K. C. III. 6. [Yayın sayısı 121].

YUND, Kerim: "Andız (Selvi) Üzerine Araştırmalar", *Türk Kültürü*: Ankara 1972 (Ocak) X. c. 111. sy. 170-174. ss.

[YUSUF HAS HÂCIB] [1017-1069]: *Kutadgu Bilig* Metin: [İşleyen:] Reşid Rahmeti ARAT, İstanbul 1947, I, LIX+656 s. T. D. K. C. II. 29 [Yayın nu. 118].

YÜCE, Nuri: "Bedâyiu'l-Lugat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: İstanbul 1992 (Mart), V, 297^{a}-^{b}. ss.

YÜKNEKI, Edib Ahmed b. Mahmud[-ı]: *Atebetü 'l-Hakayık*: [İşleyen:] Reşid Rahmeti ARAT, İstanbul 1951, [4]+163+LXXXI s. + CLXXIII tıpkıbasım s. T. D. K. C. II. 32 [Yayın sayısı 142].

az-ZABĪDĪ, Abū ᶜAbbās Zaynu 'd-dīn Aḥmad b. Aḥmad b. ᶜAbdi 'l-laṭīf b. Abī Bakr b. Aḥmad b. ᶜUmar al-Yamānī aş-Şarcī [1413-1488]: *at-tacrīdu 'ş-şarīḥ li aḥādīṯi cāmiᶜi 'ṣ-ṣaḥīḥ*: Mütercimi: Kâmil MIRAS: *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*: İstanbul 1939. 6. c. T. C. Diyanet İşleri Reisliği Neşriyatından. [Kullanılan baskısı:] Ankara ⁴1978. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları-Sayı: 123-3. [Yazılışı: Yaman 1484].

[illegible] [1471-1546]: *Dîvân*: ÇAVUŞOĞLU, Mehmet - M. Ali TANYERI: *Zatî Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı*: *III. Cild*: İstanbul 1987, [I]+527 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 3369. [Dikkat: 1234. gazel 1186. gazelin tekrarı. 1235. gazel 1022. gazelin tekrarı olarak çıkmış]

EZ-ZAMAHŞARÎ, EBU'L-KĀSIM CĀRULLĀH MAḤMŪD BIN ᶜOMAR BIN MUḤAMMED BIN AḤMED EZ-ZAMAḤŞARÎ EL-ḪVĀRIZMÎ [1075-1144]: *Mukaddimetü'l-Edeb* Ḫvārizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks: Nuri YÜCE, Ankara 1988, ²1993, VI+229 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 535.

EZ-ZAMAḪŞARÎ = N. N. POPPE: *Mongol'skiy slovar' Mukaddimat al-adab çast I-II*: Moskva-Leningrad 1938, 451 s. Akademiya Nauk SSSR. Trudı İnstituta Vostokovedeniya XIV. || ZEMAHŞERÎ: *Mukaddimetü'l-Edeb* -Moğolca-Çağatayca Çevirinin Sözlüğü-: Hazırlayan: N. N. POPPE, Çeviren: Mustafa S. KAÇALIN, Ankara 2009 (Kasım), 191 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 976.

ZENKER, Julius Theodor: *Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch*: Leipzig 1866 I, X+398 s.; 1876, II, VI+399-980. s.

ZEYNALOV, Ferhad: "Tofa (Karagas) Türkçesi", (Aktaran: Yusuf GEDİKLİ), *Orkun*: İstanbul 2004 (Mayıs), 75. sy. s. 47-49. ss.

ZIEME, Peter: "Notizen zur Geschichte des Namens *sart*", *Studia Turcologica Cracoviensia*: Kraków 2005, Vol. 10. 531-539. ss.

Göstermeler

~ değişken — veya.

≈ eşit değişken — aynı veya.

' tek diş — Üst ayırıcı ve düşen ses.

’ tek tırnak — Kesme (hemze).

/ / eğik çizgiler — Vezin.

< > temren — Yazmada olup çıkarılması gerekenler.

[ ] köşeli yay — Yazmada olmayıp eklenenler.

| dik çizgi — Bir yazılıp ayrı okunan kelimelerin arası.

= eşit — Çeviri.

10 nokta — Çeviri metni.

a r a l ı k l ı — Yazmadaki eser adları.

eğik — Yazmadaki alıntılar.

eğik-koyu — Yazmadaki haşiyeler.

[bi-smi 'llāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīm]

[*Der-Tevḥīd-i Bārī* taᶜālā]

[=Yüce Yaratıcının tekliği hakkında]

[Rubāᶜī] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūl/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlün faᶜ/

yüz ḥamd añga kim vaṣfıdadur[47] *ėl*[48] *tili lāl*
gerçi[49] *til ara*[50] *andın*[51] *ėrür*[52] *sözge*[53] *mecāl*
ger elsine-i muḫtelife cemᶜ olsa
ḥamdını edā ḳılmaḳ ėrür[54] *emr-i muḥāl*

[=Her ne kadar söz, gücünü ondan alırsa da kendisini övmede dillerin sustuğu zata yüzlerce hamd olsun. Bütün lisanlar toplansa (da) hamdini ifa etmek imkânsız bir iştir.]

Der-Naᶜt-i Seyyidü 'l-Mürselīn

[=Peygamberlerin efendisinin övülesi sıfatları hakkında]

[Muṣarraᶜ Rubāᶜī] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūl/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü feᶜūl/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefāᶜīlü fāᶜ/

ol Şāh-ı rüsül ẕātı-durur nūr u ṣıfāt[55]
muḥtāc[56] *şefāᶜatıġa*[57] *her şāh u gedā*
bolsa[58] *birev*[59] *ism ü naᶜtıdın nükte-serā*
dė ṣalli ᶜalā[60] va sallimū taslīmā

---

47 *vaṣfında.*
48 *ėl ḫalḳ maᶜnāsına.*
49 *ki maᶜnāsına.*
50 *beyninde.*
51 *anda ki.*
52 *olur.*
53 *kelāma.*
54 *olur.*
55 *ẕātı-durur nūr u ṣıfāt*: VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *ki ẕātıdur nūr-ı ḫudā.*
56 Yazmada: *muḥtāc-durur.*
57 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *muḳadderdür.*
58 *olsa.*
59 *bir kimesne.*
60 *Muḥammed muḳadderdür.*

[=Nurun ve sıfatların kendisi olan o peygamberler padişahının şefaatine padişah ve dilenci (herkes) muhtaçtır. Biri onun adından ve övgüsünden incelikle söz ettiğinde siz de onu övün ve içten selam gönderin (*Ḳur'ān*, 33_{56}).]

Sebeb-i Naẓm-ı Kitāb ve Mūcib-i Tasṭīr-i Ḫiṭāb

[=Kitabın tanzim edilişinin sebebi ve hitabın satırlara dökülüşünün gereği.]

[Meṯnevī] /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[61]

1. *çūnki evżāᶜ-ı günbed-i dāyir*
rūḥım ėtti beden sarı[62] *sāyir* **-2-**

[=Dönen gök kubbenin konumu ruhumu bedenime doğru uçurduğunda.]

2. *tüştüm*[63] *oşbu cihān ara*[64] *giryān*
kördüm işinde[65] *her kişi ḥayrān*

[=bu dünyaya ağlayarak indim. Herkesi hayran olarak bir işe girişmiş gördüm.]

3. *ḫurd*[66] *u ḥālīçe gūşiş*[67] *ėylep*[68] *fāş*
ötkerür[69] *bir ṭarīḳ birle maᶜāş*

[=Yiyip hâlince bir gayret sergiler. Bir yolla ömrünü geçirir.]

4. *göşeī*[70] *iḫtiyār ėtip-mėn*[71] *hem*
nė[72] *enīs ėrdi*[73] *anda nė maḥrem*

[=Ben de bir köşeye çekilmiştim. Orada yoldaş da yoktu sırdaş da.]

5. *yapıp*[74] *ėldin köz ü ḳulaġımnı*
ėtekimge[75] *çėkip*[76] *ayaġımnı*

---

61 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.
62 *ṭarafa.*
63 *düşdüm.*
64 *içinde.*
65 *işinde.*
66 *yemek.*
67 *saᶜy.*
68 *eyleyüp.*
69 *geçürür.*
70 *hemze-i vaḥdetdür.*
71 *ėdüp ben.*
72 *yoḳ ne maᶜāsına.*
73 *var idi.*
74 *ḳapayup.*
75 *dāmenime.*
76 *çeküp.*

[=Halktan gözümü kulağımı kapadım. Ayağımı eteğime topladım.]

6. *raḳamım ḫāmeni figār ėylep*
ḳalemim ṣafḥanı nigār ėylep

[=Yazmam kalemi yaraladı. Kalemim kâğıdı bezedi.]

7. *künc-i ʿuzlet ara*[77] *yoḳ ėrdi*[78] *kişim*
ser-nüvişṭimni yazmaḳ ėrdi[79] *işim* **2a**

[=Yalnızlık köşesinde kimsem yoktu. İşim alın yazımı yazmak oldu.]

8. *mūnisim barça ehl-i fażl sözi*
nė tefāvüt sözi-durur yā özi

[=Arkadaşlarım hep faziletlilerin sözleriydi. Özleriyle sözleri ayrı değildi.]

9. *nėçe bostān u bāġı geşt ėttim*[80]
nėçe gülzār seyriġa yėttim[81]

[=Pek çok bağ bahçe gezdim. Nice gül bahçesinde dolaştım.]

10. *nėçe reyḥān isledim*[82] *gül hem* **-3-**
nėçe gül bėsledim[83] *vü sünbül hem*

[=Pek çok reyhan ve gül kokladım. Pek çok da gül ve sümbül yetiştirdim.]

11. *tā ki bir ravżaġa güẕer ḳıldım*
gül ü reyḥānıġa naẓar ḳıldım

[=Sonunda bir bahçeye uğradım. Gülüne ve reyhanına baktım.]

12. *reng ü bū özge her gülide anıñg*
naġme bir nevʿ bülbülide anıñg

[=Onun her bir gülünde renk ve koku başka. Onun bülbülünde nağme bambaşka.]

13. *serv-i āzādesi*[84] *kėlip*[85] *ser-keş*

---

77 *ʿuzletde.*
78 *yoḳ idi.*
79 *idi.*
80 *ėtdim.*
81 *yėtdim yetişdim.*
82 Yazmada: *isledim vü.*
83 *besledim.*
84 **Açıklama:** *Serv-i āzāde*: Şāḫları ṭoġrı ve biri birine mülāşıḳ ve ser-ā-pā hem-vār [12] ve mevzūn ki Türkī'de muṭlaḳ serv ve Fārisī'de *sarv-i āzād* derler ([ʿĀŞİR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī iṣlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 221$_{11-12}$).
85 *gelüp.*

naḫl-i cān-perveri bolup[86] *dil-keş*

[=Uzun servisi baş çekmede. Can besleyen fidanı gönül çekmede.]

14. *sebzesi āb-dār u ḫoş-selvet*
lālesi daġdār[87] *[u] pür-ḥālet*

[=Yeşili canlı ve taze. Lalesi yanık ve dertli.]

15. *murġ-i cān bülbül oldı her güliġa*[88]
çırmadı[89] *dil özini sünbüliġa*[90]

[=Can kuşu her gülüne bülbül kesildi. Gönül kendisini sümbülüne doladı.]

16. *serv-i āzādıġa bolup bende*
hem benefşesiġa ser-efgende

[=Hür servisine köle oldu. Menekşesine de boyun eğdi.]

17. *lālesi urdı cānım üstiġa*[91] *daġ*
bėrgeli[92] *özge ravżalarġa ferāġ*

[=Başka bahçelere gideli beri lalesi canımı dağladı.]

18. *ḫāk-i ḫoş-būyı müşk-i Tātārī*
Mīr ᶜAlī Şēr bāġ u gülzārı **-4-**

[=Mir Ali Şēr'in bağının ve bahçesinin güzel kokulu toprağı Tatar miskidir.]

19. *talmadım*[93] *her nėçe ki seyr ėttim*
seyr ile nėçe göşeġa yėttim

[=Ne kadar gezip dolaştımsa da bıkmadım. Dolaşmakla birçok (nice) köşeye ulaştım.]

20. *andaḳ aylandı*[94] *köñglüme bu heves*

---

86 **olup.**

87 **Açıklama:** *Daġ*: Kelimenin Türkçe olduğuna ilişkin bilgi için bk. "Atlara ve başka hayvanlara vurulan dağ (*kayy*), dağlama (*yūsamu*)." İranlılar bu kelimeyi Türklerden almışlardır; çünkü Türklerde olduğu gibi onlarda sürü bulunmaz ki dağlama (*simāt*) için adlar bulunabilsin. Hâlbuki ben bu kelimeyi İslam sınırlarında dahi işittim." "Farslılar bu kelimeyi Türklerden alarak **dāġ** "basma (*wasm*)" diye kullanırlar." (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 218^a_9, 256^a_{12}, 287^a_6. yr. Çeviri: II, 344, III, 153, 294. CLAUSON: *EDPT*: 463^a). Kelimenin Farsça olduğuna ilişkin bilgi için bk. TEKİN: *TDBUÜ*: 101.

88 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *gülige.*

89 ***şardı.***

90 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *sünbülige.*

91 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *üstige.*

92 ***vėreli.***

93 ***yorulmadım.***

94 ***ṭolandı.***

ki luġātını cemᶜ ėtey-mėn[95] *bes*

[=Birden içimi onun kelimelerini toplama hevesi sardı.]

21. *ehliniñg pāyıġa yüzüm sürdüm*
şarṭ-ı ḫıdmet yėrige[96] *yėtkürdüm*[97]

[=Ehlinin ayağına yüz sürdüm. Hizmetin şartını yerine getirdim.]

22. *her nė kim ḳıldılar alar*[98] *irşād*
oşbu defter ara o boldı[99] *sevād* **2ᵇ**

[=Onların her türlü uyarıları bu kitaba yazıldı.]

23. *bar*[100] *ümīdim ki ehl-i fażl u kemāl*
bėrip[101] *ıṣlāḥ birle zīb ü cemāl*

[=Erdemli ve olgun kişilerin çeki düzen vermesiyle daha bir güzellik kazanacağını umuyorum.]

24. *tā bu sehv ü zelel ḫaṭā-gōşı*
Mīr ᶜAlī Şēr'niñg siyeh-gōşı

[=Bu yanılma ve sürçmenin hata kulağı; yani Mir Ali Şēr'in karakulağı[102].]

25. *ki ulus*[103] *içre ḫayr ile ola yād*
her nėçük cism-i ḫāki bolġay bād **-5-**

[=Toprak olmuş bedeni rüzgâra savrulduğunda da halk arasında hayır ile anıla.]

ᶜIşḳ u maḥabbet mey-ḫānesinüŋ rind-i ḳadeḥ-peymāyı ve şiᶜr ü belāġat kāşānesinüŋ ṭūṭī-i şeker-ḫāyı, Mīr ᶜAlī Şēr Nevāyī *ḳuddisa anvāruhu* envār-ı esrārınuŋ ẓurefā-yı diyār ve büleġā-yı suḫan-güdār mā-beynlerinde mütedāvil olan naẓm u inşāları nüsḫalarınuŋ imlālarında her meftūḥdan ṣoŋra elif ve her mażmūmdan ṣoŋra vāv ve her meksūrdan ṣoŋra yā imlā olınmaḳ ḳāᶜide-i muṭṭaridedür. Elif-i meftūḥadan ġayrı ḥurūfda teḫallüf

---

95 ***ėdeyim ben.***
96 ***yerine.***
97 ***götürdüm.***
98 ***anlar.***
99 ***o oldı.*** VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...: taptı.*
100 ***var.***
101 ***vėrüp.***
102 **Açıklama:** *Karakulak*: Arslanın arkasından giden, onun artıklarıyla geçinen vaşak.
103 ***ḳabīle.***

ėtmek az vāḳi^c olur. Egerçi bu ḥarfler gāhī telaffuẓ olınur. Ammā ekṯeriyyā mücerred mā-ḳablinüŋ ḥarekātına delālet-içün imlā olınup telaffuẓda edā olınmaz. Ve bu risālenüŋ tertībinde ḥarf-i evveli bile ḥarf-i imlādan ṣoŋra gelen ḥarf, ki ṣūret-i kitābetde ṯāliṯ ve ekṯeriyyā telaffuẓda ṯānīdür, bu iki ḥarf i^ctibār olınmışdur, ki me'nūs-ı ṭibā^c ve me'lūf-ı istimā^c olmayın lafẓ-ı bedī^cüŋ evvel ḥarfinüŋ mā-ba^cdında elif yazılmış ise meftūḥada, yā yazılmış ise meksūrede, vāv yazılmış ise mażmūmede ṭaleb olına. Ḥavāşī: Ṣaḥā'ifde sürḫ ile işāret olınan ḥurūf tertībi üzre. *İn-şā'a 'llāhu ta^cālā.*

Bābu 'l-Alif

Ḥarfu 'l-Alifi 'l-Maftūḥa

1. **abuşḳa** [< *āb+'ç+ḳa*] ^cAvrat erine dėrler *şūy* ma^cnāsına, ki Mecnūn u Leylī'de Mecnūn'uŋ atası ölicek[104] anası ḥālinde gelür, ki [XXXIII. 320. 2982]:[105]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

bir yandın oġul ġam u şikenci
bir yandın abuşḳa derd ü renci

[=Bir yandan oğul gamı tasası öbür yandan koca acısı ve yası.]

2. **abraş** [< Ar.] Cins ata ıṭlāḳ olınur.[106]

3. **abaġa**[107] [< Mo. *abaġa, abu+ġa*] Atanuŋ ḳarındaşına derler, gerek atadan böyük gerek küçük olsun. Muḥākimetü 'l-Luġateyn'de gelür [(176) 777^a, 17 (210)]: [Neṯr]

Ve bular atanıŋ[108] *17aġa inisin* **abaġa** *dėrler.* **-6-**

[=Ve bunlar babanın ağabeyine ve küçük kardeşine *abaġa* derler.]

---

104 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...: vefāt ėdicek.*
105 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 6^a₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 27v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 2. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 3^a.
106 Şöyle tamamlanabilir: Bk. çırmaş.
107 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*
108 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...: <böyük ḳardaşına küçük ḳarındaş>.*

4. at [< *at* | *at-* | *āt*] [109]*Asp* maᶜnāsınadur. Ve emr ėdüp at dėmekdür, *biy-andāz* maᶜnāsına. Ve ad dėmekdür, *ism* maᶜnāsına. M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de üçi daḫı bir tuyuḳda[110] gelür [(174) 776ᵇ, 14, (208)]:[111]

Tuyuḳ[112] /Remel-*i müseddes-i maḳṣūr*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilān/

[14]*çün perī vü ḥūr ėrür atıñ*[113] *bėgim*

sürᶜat içre dėv ėrür atıñ[114] *bėgim*

her ḫadengi[115] *kim ulus andın ḳaçar*

---

109 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *Üç maᶜnāya gelür, evvel ism maᶜnāsınadur, ve.*

110 **Açıklama:** *Tuyuḳ*: Ėki beytḳa muḳarrerdür. Ve saᶜy ḳılurlar, kim tecnīs aytılġay. Ve ol vezn Remel-i müseddes-i maḳṣūrdur (Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilāt (fāᶜilān)) (NEVĀYĪ: M ī z ā n u ' l - E v z ā n : 58).

Bedīᶜī sanatlardan biri olan cinas Türkçede hususi bir bahirdir; buna *baḥr-i tuyuḳ* adı verilir, ki bu vezin maksûr müseddes Remel'dir (Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilāt (fāᶜilān)) (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188r23).

Bir lafẓ ile iki üç ma'nāya delālet ėder (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 129ᵇ).

Bir Türk nazım şekli olan Tuyug'un, daha çok h. 9 uncu (m. 15 inci) yüzyıldan itibaren yerini rübâiye bıraktığı görülür (KÜRKÇÜOĞLU: "Nefis Bir Eser (Yayımlar Arasında) (Cemal Yeşil: Rübailer)", 705). Konuşma dilinde ise on bir heceli mânilerde devam eder. Tuyukların - . - (açık kapalı açık) biçiminde biten son tefᶜilesini bir alışkanlığın uzantısı olarak *fāᶜilün* biçiminde okuyanlar bulunabilir. Bu bir zuhüldür.

Yeri gelmişken *rubāᶜī* = dörderli, *murabbaᶜ* = dörtlü, *terbīᶜ* = dörtleme, *ḳıṭᶜa* = (matlaı olmayan en az iki beyit; yani çok karşılaşılan biçimiyle) dörtlük'ün hepsi *rubᶜ* 'dört' kavramıyla ilişkilidir. Bağlantılı ek bilgi için bk. **aşuḳḳan, ḳaraḳ**. Rubai vezniyle yazılan rubai, rubai vezniyle yazılmayan kıta ve iki beyitten oluşan dü-beytiye görünüşleri dolayısıyla dörtlük anlamında rubai denildiği hususu metinde yer aldığı için bu açıklamaya gerek duyulmuştur.

Krş. *törter törter* (Ar. *rubāᶜ*, Far. *çahārgān çahārgān*) (ECKMANN: *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation*: 293). Yak. *toyuḳ* 'şamanî ilâhî, şarkı' < *toy-* 'şarkı söylemek methetmek' SAMOİLOVİÇ: "Cuci Ulusu veya Altın Ordu Edebî Dili", 47. STEBLEVA: "K voprosu o proishojdenii janra *Tuyug*".

111 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 2. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 3ᵇ.

112 ***Ḳıṭᶜa dėmekdür.*** Yazmada: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*'de *naẓm*.

113 ***aduŋ.***

114 ***atuŋ.***

115 **Açıklama:** *Ḫadeng*: Far. *ḫadang* 'kayın' (VULLERS: *LP-LE*: I, 663ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 450ᵃ)'dan Tü.ye uyarlanarak *ḫadeng* biçiminde okunan kelime Tü. *ḳadıñ* 'kayın' (DOERFER: *TMEN*: III, 183_{1164})'dan Far.ya geçmiş Tü. metinlerde Far.dan alınan *ḫadeng* söyleyişiyle yazılmıştır; tıpkı Tü. *ḳaġan* > Ar. *ḫāḳān*, Tü. *ḳān* > Ar. *ḫān*, Tü. *ḳadın* > Ar. *ḫātūn*, Tü. *oda* > Far. *otaġ* gibi.

Sögüt 'söğüt'ün yumuşaklığının tersine *ḳadıñ* 'kayın' sertliği belgilediğinden (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 90^a_{17}, 251^b_2, 303^a_{16}. yr. Çeviri: I, 356, III, 134, 369. CLAUSON: *EDPT*: 602ᵇ) ok yapılmasında kullanılır.

Benzer bir durum şu iki kelime için de söz konusudur. Acaba bunlar Tü. içinde bir devamlılık mı göstermişler yoksa Far.dan tekrar ödünç mü alınmışlar?

Far. *çaman* 'çimen' (VULLERS: *LP-LE*: I, 590ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 399ᵃ)'dan Tü.ye uyarlanarak *çemen* biçiminde okunan kelime Tü. *çimgen* 'çimen' (BANG ve RAHMETİ: "Türlü Cehennemler üzerine Uygurca parçalar", 260_{59}. *Maytrısimit*: 55_{24}, 101_{26}. "Genel bir kanıya göre bu kelimenin bugünkü şekli Farçadan gelmiştir. Önce şekil bakımından mümkün değildir, zira: *çim+e-*

nā-tuvān cānım sarı[116] ***atıñg***[117] *bėgim*

[=Beyim, senin adın (dünya güzeli) peridir, (cennet kızı) huridir. Beyim, atın süratte cindir. Beyim, insanların kendisinden kaçtığı her bir okunu bitkin canıma doğru atın.]

Ve yine *ism* ma^cnāsına F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür. Ferhād Ḫusrev ḳāşıdına eyitdi [XXXVIII, 351, 42]:[118]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

mėni[119] ***at*** *añglamaḳdın ^cışḳ ėtip*[120] *yat*

mėn[121] ***atdın*** *yat*[122] *u mėndin*[123] *yat olup*[124] ***at***

[=Aşk, beni adları algılamaktan yabancılaştırdı. Ben addan uzak ve ad benden uzak kaldık.]

5. **ataldı** [< *āt+a-l-dı*] Adlandı. Ve nām-dār oldı dėmekdür. Bir daḫı bir emr içün ta^cyīn olındı dėmekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Dārā'yı alup Īrān'a[125] gelicek eṭrāf-ı ^cāleme ḥākimler gönderdügi maḥalde gelür [XXXI, 218, 2563]:[126] **3a**

---

n (krş. *çim* Kāşġarī ve bugünkü türkçe). Sonra, göçebe ve hayvancı bir millet olan Türklerin, hayatlarının bağlı olduğu bir unsurun adını yabancılardan almış olmalarına imkân yoktur." 331. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 111^{b}_{13}. yr. Çeviri: I, 443. ḲUṬB: *Ḫusrev ü Şīrīn*: 200-17 $(9^{b})_{329}$, 212-28 $(15^{a})_{546, 548, 553}$, 213-29 $(15^{b})_{557, 560, 565}$, 214-30 $(16^{a})_{581, 588}$, 215-31 $(16^{b})_{599, 608}$, 228-42 $(22^{a})_{820, 853}$, 231-44 $(23^{a})_{862}$, 235-48 $(25^{a})_{943}$, 240-52 $(27^{a})_{1028, 1035}$, 241-53 $(27^{b})_{1039}$, 244-55 $(28^{b})_{1087, 1088}$, 263-71 $(36^{b})_{1416}$, 264-72 $(37^{a})_{1422}$, 265-73 $(37^{b})_{1450}$, 268-76 $(39^{a})_{1505}$. b. DOERFER: *TMEN*: III, 99_{1124}. CLAUSON: *EDPT*: 423^{a})'den Far.ya geçtiğinden Tü. metinlerde Far. söyleyişiyle okuma zorlamasından vazgeçilip *çimen* söyleyişiyle yazılmalıdır.

Far. *sāġar* 'kadeh' (VULLERS: *LP-LE*: II, 189^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 641^{b})'dan Tü.ye uyarlanarak *sāġar* biçiminde okunan kelime Tü. *sāġır* 'içerisine şarap kunulan havana benzer, söbü bir kap' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 103^{a}_{1}. yr. Çeviri: I, 406. 'lüleli testi' MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232v2, 253v29. CLAUSON: *EDPT*: 418^{b})'den Far.ya geçtiğinden Tü. metinlerde Far. söyleyişiyle okuma zorlamasından vazgeçilip *sāġır* söyleyişiyle yazılmalıdır (ONAT: *Arapçanın Türk Diliyle Kuruluşu*: II, I, 79).

Tıpkı Mac. *Pécs* (oku. pêç) yer adının Sırpça *peçoy* üzerinden geçip *peçoyī* 'Peçoylu, Pécsli' adlandırmasının Tü.de -duymadan yazıdan okumak mecburiyetinde kalanlarca- *peçevī* okunup yaygınlaşması gibi, bilmezlikten kaynaklanan bir yakıştırma olmaktan öteye gitmez.

116 ***ṭaraf.***

117 ***atuŋ.***

118 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 3.

119 ***beni.***

120 ***ėdüp.***

121 ***ben.***

122 ***yād, bīgāne.***

123 ***benden.***

124 ***yād olup.***

125 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *Īrān-zemīn'e.*

126 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 28v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 4.

Metnevī /Mütekārib-i *mütemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

ataldı[127] *biri Mıṣr u*[128] *Bağdād'ḳa*[129]

yazıldı biri milk-i Nevşād'ḳa[130]

[=Biri Mısır Bağdad iline atandı. Öbürü Nevşad[131] ülkesine yazıldı.]

6. **atḳadı** ve **atadı** [< *āt+ıḳ+a-dı, āt+a-dı*] Ad ḳodı dèmekdür. Çağatay dilinde Türkī luğātde vāḳi^c olan dāl tā ile edā olınur. Ḳā^cide-i muṭṭaridedür. İltifāt ile vuḳūf ḥāṣıl olınır. Adımı dèyecek maḥalde *atımnı* dèyüp ta^cbīr èderler. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [1, 1, 5]:[132]]

Beyt /Müctet̲t̲-i *mütemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[133]

biri[134] *ḳabūl ète almay anı meger kim mèn*

ḳılıp ***atımnı**** *ẓalūm u cehūl birle edā*

[=Onu biri kabul edemiyor, meğer ben adımı çok zalim ve çok cahil (*Ḳur'ān*, 33_{72}) ile adlandırıyormuşum.]

* Çağatay dilinde mevḳi^c-i mef^cūlde vāḳi^c olan elfāẓuŋ āḫirine nūn /+nI/ ilḥāḳ olınmaḳ ḳā^cide-i muṭṭaridedür az olur, ki ḥaẕf olınur. S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de [evvelki] münācātda gelür [1, 24, 3]:

Metnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[135]

sèn ḳılıp farḳ öyide penhānī

kārgāh-ı dimāġ-ı insānī[136]

[=Sen, insanın beyin tezgâhını yücelik evinde gizledin.]

7. **atamaḳ** [< *āt+a-maḳ*] Ad ḳomaḳdur, *tasmiya* ma^cnāsına. ^cUbeyd Ḫān e ş ^c ā r ında na^ct-i nebī *^calayhi 's-salām*da bu beytde [gelür].[137]

---

127 ***gönderüldi ve ta^cyīn olındı.***
128 *mıṣr-ı* olmalıydı.
129 Yazmada: *Bağdād'ġa.*
130 Yazmada: *Nevşād'ġa.*
131 **Açıklama:** *Navşād*: Türkistān'da bir şehrdür, ehli ḥüsn ü cemal ile ma^crūfdur (at-TABRİZİ: *tibyān-i nāfi^c*: 600. VULLERS: *LP-LE*: II, 1368^b. STEINGASS: *CP-ED*: 1434^a).
132 Ayrıca bk. NEVĀYİ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 1. gazel. Hamd içeriklidir (^cABDÜ 'L-CEMİL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 28^a).
133 Bu beyitte: ... ... fa^clün.
134 KARAÖRS: *perī.*
135 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.
136 Beyitte kurala örnek olacak {+*nI*} eki almış bir kelime yok.
137 Bk. **atap.**

8. **atıḳmaḳ** [< *āt+'ḳ-maḳ*] Ad çıḳarmaḳ ma^cnāsınadur.

9. **atıḳıp** [< *āt+'ḳ-'p*] Ad çıḳarup dėmek olur. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [65, 65, 5]:][138]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[139]

tėġ ile başıma kėldiñ ki bukün [ḳatl] işide

ḫūblar içre ser-āmed sėn olup-sėn atıḳıp

[=Kılıçla başıma geldin, (artık) bugün öldürme işinde güzeller içinde ün salıp baş çeken sensin.]

10. **atap** [< *āt+a-p*] Ad ḳoyup dėmekdür, ki ^cUbeyd Ḫān e ş ^c ā r ında na^ctda gelür [9, 3 BL 3b, 7:12]:[140]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[141]

atap atıñnı Ḥabīb ü keremi birle sañga

ėyledi ^cizzet ile genc-i şefā^catnı[142] ^caṭā

[=Senin adını Habip koyup keremle yücelterek sana şefaat hazinesini bağışladı.]

11. **atıġıp** [< *āt+'ḳ-'p*] Adlanup dėmekdür.[143] -7-

12. **ataġıl** [< *āt+a-ġıl*] Adlaġıl ve ad ḳoġıl deyü emr eylemekdür. Ve *adaġıl*; ya^cnī nāmzād[144] eylegil demekdür.[145]

13. **atıp | atlayıp** [< *at-'p | āt+la-*'*ıp*] Atup demekdür. Ve daḫı adlayup ad[146] ḳoyup demekdür.[147]

---

138 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 6b10. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30r17.

139 Bu beyitte: Fā^cilātün ... ... fa^clün.

140 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 3.

141 Bu beyitte: Fā^cilātün ... ... fa^clün.

142 Yazmada: *künc-i ḳanā^cat*.

143 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **atıḳıp**.

144 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *ya^cnī nāmzād*.

145 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, XXII, 130 ~~(1058)~~ (59), 10]:

Meṯnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

pes anı insān ataġıl bī-riyā

kim işidür ṣabr ile şükr ü ḥayā

[=İşi sabır, şükür ve utanma olan kimseye çekinmeden insan de.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 28r28.

146 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *ya^cnī ad*.

147 Bundan sonraki kısım **aytıp** maddesinde verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tikti, keybür**.

14. **atarlar** [< *at-ar+lar* | *āt+a-r+lar*] Atarlar demekdür. Ve adlarlar[148]; yaᶜnī bir ad-ıla aŋarlar demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - B i d ā y e 'de, ki dīvān-ı evvel dībācesidür, bir meṯnevīde gelür [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r , 22, 17]:[149]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

binâğa gerçi her kim bolsa bānī

atarlar bānī ismi birle anı

[=Binayı, yaptıran sahibinin adıyla adlandırırlar.][150]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i Yāfeṯ[151] *ᶜalayhi 's-salām* oğullarına aḳālimi taḳsīm etdügi maḥalde gelür, ki [(72) 696[b], 1]:[152] [Neṯr]

Bu oğlanlarığa her yėrni kim bėrdi, ol yėrni ol oğlı atı bile ***atadılar***[153].

[=Oğullarına verdiği her yeri, verdiği oğlunun adı ile adlandırdılar.]

15. **atay** [< *at-ay* | *atay* | *āt+a-y*] Atayın demekdür, *biyandāzam* maᶜnāsına. Ve aḳın ve ılġar maᶜnāsına daḫı gelür. Ve bir daḫı ad ḳoyayın demekdür, ki D ī v ā n -ı Luṭfī'de naᶜt[-i nebī][154]de gelür [4, 2, 6]:[155]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nūr baḥrıdın arıḳ ḏātıñ ėrür[156] *dürr-i yetīm*

mėn nė tėp ***aytay***[157] *anıñ tėg*[158] *gevher-aṣlın*[159] *mā vü ṭīn* 3[b][160]

[=Nur denizinden daha temiz olan zatın en değerli bir incidir. Ben böylesi bir cevher soyluya nasıl su ve çamur diyebilirim.]

. **atığıp Adlanup dėmekdür.

---

148 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...: adlarlar dėmekdür.*
149 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 4.
150 ÜZGÖR: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*: 85.
151 Yazmada: *Nūḥ*.
152 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 4.
153 Yazmada: *atarlar*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
154 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*
155 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 4. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 10[b].
156 Yazmada: *-durur*.
157 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
158 Yazmada: *dėg*.
159 Yazmada: *āyīn*.
160 Bundan sonra **at / at- / āt** maddesinde geçen şöyle bir ibare var: Ve yine M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de *ism* 3[b] maᶜnāsına *asp* maᶜnāsına ve *ėtmek* maᶜnāsına üçi daḫı bir tuyuḳda gelür.

16. **atalıḳ**[161] ve **ataġlıġ** [< *āt+a-ḳ+lıġ, āt+a-ġ+lıġ*] Ba^c^zı maḥalde ġayn-ıla ḳāfiye ve redīf maṣlaḥatı içün kelime āḫirinde ve evvelinde ve ortasında bir ma^c^nāya isti^c^māl **-8-** olınur, elif-ile hā gibi *fulānġa* ve *fulānġā* derler adanmış ve nāmzād dėmekdür, ki S e b ^c^ a - i S e y y ā r e 'de beşinciḥikāyetde Mihr ü Süheyl vaṣfında gelür [XXIX, 313, 3403]:[162]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/

Mihr zülfiġa köñgli baġlıġ ėdi
bu añġa gūyiyā ataġlıġ ėdi

[=Gönlü Mihr'in zülfüne bağlıydı. Bu (Süheyl) sanki ona nişanlıydı.]

17. **ataġ** [< *āt+a-ġ*] Adaḳ dėmekdür.

18. **atalıġ** ve **ataġlıġ** [< *āt+a-l-ı̇ġ, āt+a-ġ+lıġ*] Adanmış ve nām-zād[163] ma^c^nāsınadur, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Sūsen Gül'e eyitdi [XXIII, 23, 267]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

melāmet başladı Gül'ge kim ėy[164] *māh*
ataġlıġıñg-durur ḫāḳān kėbi şāh

[=(Sûsen) Gül'ü kınayarak, ey ay yüzlü güzel, hakan gibi bir şah senin nişanlındır, dedi.]

[165]S e b ^c^ a - i S e y y ā r e 'de dördinci[166] ḥikāyede Mihr ü Süheyl vaṣfında gelür [XXIX, 313, 3403]:[167]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[168]

Mihr zülfiġa köñgli baġlıġ ėdi
bu añġa gūyiyā ataġlıġ[169] *ėdi*

[=Gönlü Mihr'in zülfüne bağlıydı. Bu (Süheyl) sanki ona nişanlıydı.]

19. **atlıġ** ve **atlıḳ** [< *āt+lıġ*] Adaḳlu ḳıza dėrler. Nişānlu ḳıza dėrler.[170]

---

161 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: **ataḳlıḳ**.

162 Bk. **atlıġ** ve **atlıḳ**. Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 6^a_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 3. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 4^a.

163 *Adanmış ve nāmzād* Yazmada; *Atalıḳ*.

164 **Açıklama:** *Ėy*: Konunun tartışması için bk. ERASLAN: "Çağatay şâiri Atayî'nin gazelleri", 153_1.

165 Bundan sonraki kısım **atlıġ** ve **atlıḳ** maddesinden alınmıştır.

166 Yazmada: *beşinci*.

167 Bk. **ataḳlıġ** ve **ataġlıġ**. Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 6^a_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 3. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 4^a.

168 Bu beyitte: Fā^c^ilātün ... .

169 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

20. **atlıġ** ve **atlıḳ** [< *āt+lıġ, at+lıġ*] Bu dahı nām-dār maᶜnāsınadur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e [ḫātimesin]de Behrām Şāh Nevāyī ḥażretlerine ḫᵛāb içinde eyitdi[171] [XXXVII, 436, 4864]:[172]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[173]

mėn ki bedl ü seḫāda ***atlıġ-mėn***

bolsa yüz munça hem uyatlıġ-mėn[174]

[=Eli açıklıkta ve vermekte ünlü olan ben, böyle yüz kat olsa da yine utanıyorum.]

[175]Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i Mūsā ile Ḥażret-i Şuᶜayb *ᶜalayhimā 's-salām* ẕikrinde gelür, ki [(115) 704ª, 7]:[176] [Neṯr]

Şuᶜayb[177] ᶜalayhi 's-salām *Mūsā*[178] ᶜalayhi 's-salām*nı öyge indep ḥaseb ⁷ü nesebin maᶜlūm ḳılıp Şafūrā* ***atlıġ*** *ḳızın anġa atadı.*

[=Şuayip *selam ona* Musa'yı *selam ona* evine davet edip soyunu sopunu öğrendikten sonra Safûrâ adlı kızını ona nikâhladı.]

21. **atlıġ** [< *āt+lıġ*] Atlı dėmekdür[179], <Ve bir dahı atlu dėmekdür,> *suvār* maᶜnāsına, ki yine S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [yedinci ḥikāyede] Behrām Şāh'uŋ āḫir şikārı vaşfında gelür [XXXV, 411, 4567]:[180]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[181]

anda ***atlıḳḳa***[182] *ḥad yoḳ ėrdi pedīd*

şaydġa hem ᶜaded yoḳ ėrdi pedīd

[=Orada atlılara belli bir sınır yoktu. Hem ava da belli bir sayı yoktu.]

22. **atḳuça** [< *at-ḳuça*] Atınca dėmekdür, nūn ile *atḳunça* dahı denilür. Nėteki bu diyārda rustāyī etrāk şubḥ olınca dėyecek maḥalde *ṭaŋ atınca* dėrler.

---

170 Bundan sonraki kısım **atalıġ** ve **ataġlıġ** maddesinde verilmiştir.

171 *ḫᵛāb içinde eyitdi*: Yazmada; *ḫᵛābda dėdi.*

172 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badāʾiʿ al-Luġat*: 5ᵇ₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevāʾiyye* ...: 5. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 43ª.

173 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

174 Bundan sonraki kısım **atlıġ** maddesinde verilmiştir.

175 Bundan sonraki kısım **ataḳlıḳ** ve **ataġlıḳ** maddesinden alınmıştır.

176 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 28r21, 302v25.

177 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevāʾiyye* ...: *<Mūsā>.*

178 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevāʾiyye* ...: *<Şuᶜayb>.*

179 Bundan sonraki kısım **acıġ** maddesinde verilmiştir.
Bundan sonraki kısım **atlıġ** ve **atlıḳ** maddesinden alınmıştır.

180 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30v22.

181 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

182 Yazmada: *atalıġġa.*

Keḏālik Çaġatay dilinde daḫı *tañ atḳunça* dėnilür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭaᶜda gelür [37, 37, 7]:][183]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

vaṣl bezmide nevā ḳadrin Nevāyī bilmediñ

furḳat içre kėçe[184] *tañ **atḳunça***[185] *efġāndur sezā*

[=Ey Nevâyî, kavuşma toplantısında (lezzet ve ferahlık veren) nevanın (güzel sesin / neva makamının) değerini bilmedin. Şimdi ayrılık içinde gece tan atıncaya kadar sana ağlamak yakışır.]

23. **atage** [< *ata+ke* < *atya*, < Mo. *eke*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. *Lālā* ve *atabek* maᶜnāsınadur, ki T e v ā r ī ḫ - i -9- M ü l ū k 'de ehl-i tārīḫ İskender'üŋ atası Dārāb idi dedükleri vech üzre, ki Philipus[186]'uŋ ḳızın alup yine Philipus'a gönderdügi maḥalde gelür, ki [(222) 723ª, 13]:[187] [Neṯr]

Andaḳ ḥavādiṯ [13]*yüzlendi kim ol*[188] *ḳız bir **atage** bir enege bir*[189] *ḫᵛāce-sarāy bile ḳaldı.*

[=O kız yolda bir atabek, enege ve bir saray kâhyası ile birlikte kaldı diye haberle karşılaştı.[190]]

Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de beşinci meclisde ᶜAbdu 'l-vahhāb vaṣfında gelür [I, 169, § 387, II, 489]:[191] [Neṯr]

Şeyḫim Bėg'niñ ḫᵛāher-zādesidür, 4ª *ki*[192] *ᶜAbdu 'r-razzāḳ **atageniñ** oġlı bolġay.*

[=Şeyhim Big'in kız kardeşinin oğludur, ki o da Abdurrezzak Atabek'in oğludur.]

Ve yine bu meclisde Kevkebī vaṣfında gelür, ki [I, 182, § 397, II, 493]:[193] [Neṯr]

*İmdi ẓāhir bolupdur. Ve Şeyḫ Bāyezīd-i **Yele'niñ***[194] *nebīresidür*[195].

---

183 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵀO*: 4ᵇ.
184 Yazmada: *kėce furḳat içre.*
185 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
186 Yazmada: *Filifus.* **Açıklama:** *Philipus*: Başka eserlerde Filiḳus diye de geçen kelime Philipus > Filipus > Filifus'un Arap harflerinde bir noktalı /f/ ile iki noktalı /ḳ/ya ilişik bir göz yanılmasından kaynaklanmış olmalıdır.
187 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30v18.
188 Yazmada: *yolda ol.*
189 Yazmada: *ateke ve bir.*
190 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 13ᵇ, 15 -yok-.
191 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 5, 382.
192 Yazmada: *kim.*
193 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 5.
194 Yazmada: *ategeniñ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
195 **Açıklama:** *Nebīre*: Far. **nav-barra* 'yeni kuzu'. *Barra* (STEINGASS: *CP-ED*: 181ª) 'kuzu' açık istiare ile çocuk yerine kullanılmıştır. Şimdilik kaydıyla, *nevere* 'torun' (*Dedem Ḳorḳud ᶜalā lisān-ı ṭā'ifę-i Oġuzān*: (32) 5ª₃) kelimesi de *nev-berre*'nin izini taşıyor olmalı. Bu kelime bir (*nebīre* > *nevere*) *-b-* > *-v-*'nin habercisi olabilecekse de bir (*nev-berre* > *nevere*) *-vb-* > *-v-*'nin izlerini taşıyor

[=Yeni ortaya çıkmıştır. Ve Şeyh Bayezid-i Yele'nin torunudur.]

Bu iki kişi Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara'nuŋ baᶜżı oğullarınuŋ atabegleri idiler.

24. **atabėk** [< *ata bēg*] Kāf-i ᶜArabī ile. Atabeg dėmekdür. Bu diyār müteressilleri ᶜörflerinde yā imlā olınmaz. F e r h ā d u Ş ī r ī n'de ḫāḳānuŋ vezīri Mülk-ārā ḥaḳḳında eydür [XXVI, 248, 58]:[196]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çėkip efġānnı Mülk-ārā ata dėg[197]

kim ol Ferhād'ġa ėrdi ***atabėk***

[=Mülk-ârâ baba gibi dert çekti; çünkü o Ferhad'a atabek idi.]

••. **atage** Bu daḫı *atabek* maᶜnāsınadur.

25. **açun** [< Soğd. *acun*] [Cīm-i ᶜArabī-y-ile.][198] *Dunyā* maᶜnāsınadur, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maṭlaᶜda] gelür [240, 329, 1]:[199]

Maṭlaᶜ /Mużāriᶜ-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

sėn tėg[200] ***açunda***[201] *bir közi ᶜayn-ı belā ḳanı*

mėn tėg[202] *anıŋ cefāsı bile mübtelā ḳanı*

[=Dünyada senin gibi gözü bir bela kaynağı hani? Benim gibi onun cefasına tutulmuş hani?]

Ve yine M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da İskender Mirzā [1409-1414] medhinde[203] gelür, ki [54, 68]:[204]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

bolsun ***açun***[205] *içre arıġ köŋgli şād*

barça ulus üstige[206] *sürsün murād*

---

da olabilir. *Bere*'nin 'çocuk' anlamı için bk. BENLİ: *Lazuri-Turkili / Turkili-Lazuri Ansiklopedik Laksiyoni Lazca-Türkçe / Türkçe-Lazca Ansiklopedik Sözlük*: 24ᵃ. Aynı dilde Far. *baça* 'çocuk' (STEINGASS: *CP-ED*: 157ᵃ) de *biçi* 'erkek çocuk' (25ᵃ) olarak geçmektedir.

196 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 30v3. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 3ᵇ.

197 Yazmada: *hem ol Ferhād'ġa ėrdi* ***atabėk***
bilip Ferhād ḫod anı ***atabėk***
[=O, Ferhad'a atabek idi. Ferhad da onu atabek biliyordu.]

198 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: Madde başı ile açıklama uyuşmuyor.

199 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 8^b_{11}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 7. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 6ᵇ.

200 Yazmada: *dėg*.

201 KARAAĞAÇ: *acunda*.

202 Yazmada: *dėg*.

203 *medḥinde*: Yazmada; *vaṣfında*.

204 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 7. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 67ᵃ.

205 M a ḫ z e n : *ocun*.

[=Onun temiz gönlü dünyada mutlu olsun. Bütün halkın üstüne dileğince hükmetsin.]

Bacżı nüsaḫda[207] *oçun* vāḳic olmış, ḫuṣūṣā Luṭfī kitāblarında ekṭer *oçun* vāḳic olmışdur[208].

26. **açırġandı**[209] [< *āçı+rġa-n-dı*] [Çīm-i cAcemī-y-ile.][210] Maẓlūmı esirgeyüp ẓālime -10- ḳahr eylemege derler, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da evvelki maḳāle ḥikāyesinde gelür [68, 182]:[211]

Meṭnevī /Serīc-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

ol dem açırġand anġa bir fużūl
kim bu kişiler ėrür ehl-i ḳabūl[212]

[=O an erdemli kişilerden bir kabul sahibi ona acıdı ve onu kabullendi.]

27. **acıġ** ve **acıḳ** [< *āçı-ġ, āc-'ḳ*] Cīm-i cArabī-y-ile. Acı dėmekdür, *talḫ* macnāsına. Ve *ḥayf* ve *ta'assuf* macnāsına daḫı gelür.[213]

28. **acıġ** [< *āçı-ġ*] Acı dėmekdür, *atlıġ* atlı dėmek olduġı gibi, ḳāf ile *acıḳ* daḫı denilür; lākin nüvīsinde ġayn-ı mucceme ḳāfiyesinde gelür.

[214][[F e v ā y i d ü ' l - K i b e r'de] ġayn ḳāfiyesinde bu maḳṭacda[215] gelür [296, 313, 7]:[216]

Maḳṭac /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

isterem lacliġa ḳılġay-mėn çüçük cānım fidā
ėy Nevāyī anġa dėr-mėn kėlmegey nā-geh açıġ]

[=Ey Nevâyî, onun dudağına tatlı canımı feda etmek istiyorum. (Bu) ona, hiçbir vakit (bir an bile) acı gelmeyecek diyorum.]

29. **acıġlanmaḳ** [< *āçı-ġ+la-n-maḳ*] *Acınmaḳ* macnāsınadur maẓlūma merḥamet maḥallinde isticmāl olınur, *acırġanmaḳ* daḫı denilür, acınmaḳ macnāsına *acıġunġdur* acısaŋ gerek dėmek olur. Çaġatay'da bu ṣīġa-i muṭṭaridedür.

---

206 M a ḫ z e n : *üstine.*
207 Yazmada: *nüsḫada.*
208 *D ī v ā n* : [13, 6, 5] *ocun.*
209 Yazmada: **açırġındı**
210 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*
211 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 7.
212 Yazmada: *ol dem acıġlandı anġa bir fużūl*
kim bu kişiler ėrür ehl-i ḳabūl
[=O an kabullenenlerden bir erdemli kişi ona acıdı.]
213 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tozanġ**.
214 Bundan sonraki kısım **atlıġ** maddesinden alınmıştır.
215 Yazmada: *beytde.*
216 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 502. gazel.

Meṯelā *etigünğdür* etseŋ gerekdür, ve *ḳılġunğdur* ḳılsaŋ gerekdür dėmek olur. *Va ḳis ᶜalā hāḏā.*[217]

30. **açḳunğ** [< *aç-ḳu+ŋ*] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*[218]dür. Ve çīm-i ᶜAcemī-y-ile. Açsaŋ gerek dėmekdür.

31. **açay** [< *aç-ay*] Ben açayın dėmekdür.[219]

32. **açmay** [< *aç-ma-y*] Açmazın ve açmayayın dėmekdür.

33. **açḳalı** [< *aç-ḳalı*] Açalı ve açmaḳ içün demekdür, *ᶜillat* maᶜnāsına.[220]

34. **açılmayın** [< *aç-ı̇l-mayın*] Açılmadın demekdür.

35. **aḫtaçı** [< Mo. *aḫta+çi(n)*] *Mīr-i āḫūr* maᶜnāsınadur[221] ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyetde 4ᵇ Mesᶜūd Çöne şāha gelicek kendü atını mīr-i āḫūr elinde gördügi maḥalde gelür [XXVII, 300, 3249]:[222]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[223]

bāġ ara çünki kirdi ol maḥzūn
***aḫtaçı** ėlkide ėdi gül-gūn*

[=Bağa üzgün geldiğinde Gülgûn adındaki atını imrahurun elinde (gördü).]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da müselsel bir nėce mektūb vardur, ki cümlesinden ḥāmil-i mektūb bir kimesne muḫāṭab [u] maḳṣūd olınup gāh *aḫtaçı*[224] **-11-** ve gāh *mīr-i āḫūr* demeg-ile ḏikr olınur. Siyāḳ-ı kelām

---

217 Örnek **acun** maddesinde geçti.

218 *Muᶜceme* olmalıydı. Bk. **aşuḳmanğ**.

219 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXIV, 227, 54]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*çıḳıp taş üzre **açay** dėp ėşikni*
oḳ u yayınğġa çün urġunğ ėligni

[=Taş üstüne çıkıp kapıyı açayım diye ok ve yaya el atınca.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 67v7.

220 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [279, 363, 5]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ol bahār-ı ḥüsn mingen ḳaṭre-efşān bād-pāy
*gülşen-i ᶜayş **açḳalı** ebr-i bahārımdur mėninğ*

[=O güzellik baharına binen damla saçan yel ayaklı benim hayat bahçemi açmak için ilkyaz bulutumdur.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321r15.

221 İğdişçi (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 33r16).

222 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 9ᵃ₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 33r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 8. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 6ᵃ.

223 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

224 Yirminci mektup *aḫtaçı* [(333) 789ᵇ, 1] *mīr-i āḫūr* [(332) 789ᵃ, 17].

tamām işᶜār ėder, ki *aḫtaçı*dan murād meẕkūr mīr-i āḫūrdur ve mīr-i āḫūrdan murād meẕkūr *aḫtaçı* ola.

36. **aḫtarmaġ** [< *aġ-tar-maḳ*] Aḳtarmaḳ maᶜnāsınadur. Çaġatay dilinde Türkī luġātde vāḳiᶜ ṭā ḥarfi külliyyen tā ile telaffuẓ olınur dāl gibi ki geçdi, *aḫtardıñ͡g* aḳṭarduŋ dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [58, 58, 1]:[225]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tėġ ile ḫākī tenimni her ṭaraf yardıñ͡g kėlip

naḳd-i cān almaḳḳa[226] *bu tofraġnı aḫtardıñ͡g kėlip*

[=Gelip kılıç ile topraktan bedenimin her yanını yardın. Can akçasını almak için gelip bu toprağı alt üst ettin.]

37. **aḫsum** [< *aḫsuŋ*] Bed-meste derler, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda tenbīhātda [mey içmek nehyinde] gelür, ki [168, 14; (289) 88ᵇ, 8]:[227]

[Neṯr]

Aḫsum ösrüklerdin ḫāric terāne tėlbe itler ⁹uluşḳandın nişāne.[228]

[=Kör kütük sarhoşlardan çıkan naralar, kuduz itlerin ulumasını andırır.]

38. **adaḳ** [< *āt+a-ḳ*, *ḳada-ġ*] Muṭlaḳ neẕre derler ve yine *vaḳt* ve *mavsim* maᶜnāsına gelür, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci meclisde Mīr Saᶜīd[-i Kābulī] kelimātında bir tuyuḳda gelür, ki [I, 72, § 135, II, 387]:

Tuyuḳ[229] /Remel-*i müseddes-i maḳṣūr*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilān/

ėy muḥibler yėtseñ͡giz[230] *ger yaza siz*

gül adaḳıda ḫumārī yaza-siz

ger mėn ölsem türbetimniñ͡g taşıġa

küşte'ī bir şōḫ ėrür dėp yaza-siz

[=Ey dostlar, bahara erişirseniz "Gül mevsiminde bir sarhoş." diye yazınız. Ben ölünce mezarımın taşına "Öldürülmüş bir civelek." diye yazınız.]

---

225 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 113. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 7ᵇ₁.

226 Yazmada: *almaḳġa*.

227 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 8.

228 Yazmada: *Beyt* olarak almış, *Tėlbe* ile kanadı başlatmış.

229 Yazmadan.

230 Yazmada: *tėyseñ͡giz*. Yazmada; Birinci ve ikinci kanat yer değiştiriyor. *küştei*.

Adaḳ ve yine Türkistān'da bir yerüŋ[231] adıdur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da üçinci maḳāle ḥikāyesinde Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara vaṣfında gelür, ki [II, XXVII, 172 (140)+(77), 2]:[232]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

yüz ėki yüzçe kişi birle Ḳazaḳ

geh yėri Ḫᵛārezm ėdi gāhī[233] *Adaḳ* 5ᵃ

[=Birkaç yüz kişilik Kazak ile, yeri bazen Harezm bazen Andican idi.]

Adaḳ aṭa[234] demekdür, *cazīra* maᶜnāsına.

39. **ardı** [< **hār-dı*] Yoruldı demekdür.

40. **armay** [< **hār-ma-y*] Yorulmaz ve yorulmazın demekdür.

41. **aralı** [< **hār-alı*] Yorulalum ve yorulmaġ-içün ve yorulalı demekdür. **-12-**

••. **arıp** Yorulup demekdür.

42. **arıp** [< **hār-ᴵp, ārı-p*] Bir daḫı [yorulup][235] demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn Leylī ḳabīlesi göçdügi yėre gelicek bir ḫasta it gördügi mahalde gelür, ki [XXV, 234, 2082]:[236]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ėti tėri zaḥmetidin arıp

aᶜżāsı ḫırāşdın ḳızarıp

[=Eti uyuz hastalığından bitkin düşmüş, bedeni yaralardan kızarmış.]

Bir daḫı *pāk* ve *arı*[237] *olup* maᶜnāsına gelür, ki [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [65, 65, 6]:[238]]

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[239]

yār ᶜaksiniŋ olup cilvegehi

---

231 *bir yerüŋ*: Andican'uŋ (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 33r27).

232 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 9.

233 SABİR: *gehī*.

234 *adaḳ* aṭa: VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *Ve bir daḫı ada.*

235 *yorılup*: Yazmada; *ayrılup*. *yor-* ≈ *or-* ilişkisi gibi bir *ar-* ≈ *yar-* ilişkisi düşünülebilir ve *arılıp* diye anlamlandırılabilirse de örnek anlamlandırmaya uymadığı için anlam değiştirilmiştir.

236 Bk. **tėri**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 34r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 17, 257. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 132ᵇ.

237 *ārī*?

238 Bk. **arılmaḳ**. yrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 98. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 34r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 17.

239 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

kişi kim ḫāṭırı mir'ātı arıp

[=Kişinin gönül aynası temiz olunca o gönül yârın cemalinin yansıdığı yer olur.]

43. **arılmay** [< **ḫār-'l-may*] Şol[240] ḫastalıġa dėrler, ki bir kimesneye[241] emrāż-ı muḫtelife ulaşa[242] biri tamām gėtmedin biri daḫı gele, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da evvelki ḥayretde bahār vaṣfında gelür [II, XVIII, 102 ~~(816)~~(46), 56]:[243]

---

240 **Açıklama:** *Şol*: Dīd ve dānist ma'nāsınadur, ki dīdan ve dānistan muraḫḫamıdur, görmek ü bilmek görerek ü bilerek mevḳi'inde isti'māl olunur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi'*: 403). *Şol* kelimesi *oş* 'işte' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 15ᵇ₁₁. yr. Çeviri: I, 36. CLAUSON: *EDPT*: 254ᵇ) ile *ol* 'o'un (CLAUSON: *EDPT*: 123ᵃ) karışmasından ortaya çıkan bir kısalma değildir. Seyrek de olsa örnekleri bulunabilen Türkçe ve Farsça kökenli *ki*'nin sonunda /m/ türeyip 'kişi sorusu zamiri' *kim*'den ayrı bir *kim*'in ortaya çıkması gibi Farsça *şol* 'görerek, bilerek' ile Türkçe *şu* 'belirsiz gösterme zamiri'nun anlam birleşmesi sonucu çıkmıştır. Türkçeden gelme belirsiz *şu*'nun yanında ayrıca Farsçadan geçme belirli bir *şu* (< *şol*) 'malum' bulunduğu hususu daha geniş bir biçimde ele alınmalıdır. Bugünkü Türkçede "*Şu = bizim bildiğimiz*"li cümlelerdeki *şu* ile *şol*'un ilgisi de incelenmelidir. Konunun anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla bu metinden çıkarılan örnekler şunlardır: *Şol 'Aceme dėrler, ki taḳyesi dül-bendinüŋ aşaġa cānibinden görine.* [=Takkesi tülbendinin aşağı tarafından görünen *malum* Aceme derler.] *Şol atlar, ki çulların yėrler boġazı altından çulına bir aġaç baġlarlar, ki çulın yėmege aġzı yetişmeye, ol aġaca dėrler.* [=Çullarını yiyen *malum* atların boğazının altından çulunu yemeğe ağzı yetişmesin diye çuluna bağladıkları ağaca derler.] *Şol 'avrata dėrler, ki daḫı veled getürmemiş ola.* [=Çocuk doğurmamış olan *malum* kadına derler.] *Şol beyābāna dėrler, ki anda ābādānlıḳ olmaya.* [=Bayındır olmayan *malum* araziye derler.] *Şol cünbiş, ki tünd ü tėz ola, aŋa derler.* [=Şiddetli ve yüksek *malum* cümbüşe derler.] *Şol demürden ḥalḳaya dėrler, ki dāru 'l-ḥarbden çıḳan esīrlerüŋ boynına ṭaḳarlar.* [=Düşman yurdundan çıkarılan esirlerin boynuna taktıkları *malum* demirden halkaya derler.] *Şol dereye dėrler, ki ḳışın şu aḳa yazın aḳmaya.* [=Kışın suyu akıp yazın akmayan *malum* dereye derler.] *Şol efsūna dėrler, ki yılanuŋ delügine oḳusalar ṭaşra çıḳarur ve ışırduġı yėre oḳusalar zehr te'ṡīr eylemez.* [=Yılanın deliğine okununca dışarı çıkaran ve ısırdığı yere okununca zehir tesir eylemeyen *malum* efsuna derler.] *Şol göne derler, ki çizme ve başmaḳ altına dikerler.* [=Çizme ve ayakkabı altına dikilen *malum* deriye derler.] *Şol in'āma derler, ki bir dilāver cengde bahādurluḳ eyleye, veyā fenninde māhir bir kişi bir nādir iş işleye muḳābelesinde iḥsān ėdeler.* [=Bir kahramanın cenkte bahadırlık eylemesi veya mesleğinde maharet sergileyen bir kişinin bir nadir iş işlemesi karşılığında ihsan edilen *malum* mükâfata derler.] *Şol incecik yola derler, ki ulu yoldan çıḳar ayrılur ābādānlıġa gėtmez.* [=Ana yoldan sapıp bayındır olan yere gitmeyen *malum* dar yola derler.] *Şol ipekden işlenen şebekeye derler.* [=İpekten örülen *malum* ağa derler.] *Şol kebūtere dėrler, ki başı ve ḳuyruġı ve ḳanatlarınuŋ ucı bir reng ola eger siyāh ve eger aḳ.* [=Gerek siyah gerek ak olsun başı, kuyruğu ve kanatlarının ucu bir renk olan *malum* güvercine derler.] *Şol kimesneye derler, ki pādşāh sefere çıḳıcaḳ sefer ehlinden şehrde kimesne ḳomaya çıḳara ve leşkerüŋ ardın süre kimse ḳalur-ısa leşkere yetüre.* [=Padişah sefere çıkınca seferdekilerden şehirde kimseyi koymayıp çıkaran ve askerin izini sürüp kimse kalmışsa askere yetiştiren *malum* kimseye derler.] *Şol kişiye derler, ki 'āḳil degüldür; ammā kendü[si]yi 'āḳil ṣanur.* [=Akıllı geçinene derler.] *Şol kişiye derler, ki kendü şāh neslinden ola ve iki pādşāh kızın almış ola.* [=Kendisi padişah soyundan olup iki padişah kızını almış olan *malum* kişiye derler.] *Şol miḳdār, ki ortada ṭuran kişi çaġırsa anlar āvāzın ėşitseler üç mertebe bu miḳdār yėre yıġaç derler.* [=Ortada duran kişi seslendiğinde uçtakilerin sesini işittiği mesafenin üç katı kadar olan *malum* uzaklığa ağaç derler.] *Şol rengīn ḳumāşa dėrler, ki ber'ātlaruŋ ve ḥükmlerüŋ evveline yapışdururlar kāġadı ḥıfẓ içün.* [=Kâğıdı saklamak için beratların ve hükümlerin üzerine yapıştırdıkları *malum* renkli kumaşa derler.] *Şol rostāyīye derler, ki ḳoyunı çoḳ ola.* [=Koyunu çok olan *malum* köylüye derler.] *Şol siyāh nesneye dėrler, ki yaylaruŋ iki başında kiriş geçürdükleri yerde yapışdururlar.*

Metnevî /Serî^c-*i müseddes-i maṭvî-i mekşûf*: Müfte^cilün müfte^cilün fâ^cilün/

nergis arılmay maraẑdın arıḳ

közleri ^cayn-ı yaraḳāndın sarıḳ

[=Nergis art arda gelen hastalıklardan bitkin. Gözleri sarılık hastalığından sapsarı.]

44. **arıġ** ve **arıḳ** [< *hār-'ġ, hār-'ḳ*] *Lāġar* ma^cnāsınadur, ki bu beytde mışrā^c-ı evvel āḫirinde geçdi.

45. **arıḳ** ve **arıġ** [< *ārı-ġ*] Bir daḫı *ārî* ve *pāk* ma^cnāsınadur[244] ki Münşe'āt'da [altmış] beşinci[245] mektūbda gelür [(396) 799^b, 2]:[246] [Neṯr] [247]*İnsān ²cā'izü 'l-ḫaṭādur, velîkin nedāmet eşki kim ^cibāret-i tevbe suyıdın bolġay, günāh çirkin arıtur. Özüñni bu nev^c arıḳ ḳılsañ* **5^b** [*³ümēd oldur, kim Ḥaḳ ta^cālā kėçürgey.*]

[=Kişi yanılmaya açıktır; lakin tövbe sözü suyundan olan gözyaşı günah kirini arıtır. Kendini böyle temizlesen yüce Allah'ın affedeceği umulur.]

Ve yine Ḥayretü 'l-Ebrār'da **-13-** altıncı maḳāle ḥikāyesinde Noşîn-revān vaşfında gelür, ki [II, XXXIII, 222 ~~(1820)~~ (97), 12]:[248]

Metnevî /Serî^c-*i müseddes-i maṭvî-i mekşûf*: Müfte^cilün müfte^cilün fâ^cilün/

tā anı āḫır bu arıġ niyyeti

beyle ḥayā' şēvesi ḫāşiyyeti

[=Sonunda bu saf niyeti onu, böyle utanma duygusu özelliği (olan biri yaptı).]

46. **arıġ** ve **arıḳ** [< *ār-'ḳ*] Şu yolına derler, ki anı şu aḳmaḳ içün kesmiş olalar, ^cArabca *ḫarḳ*[249] dėdükleridür[250] ki Ferhād u Şîrîn'de Ferhād kesdügi arġa şu şalacaḳ maḥalde Şîrîn [Mihîn Bānū'ya] ḫaber göndürdi, ki [XXXIV, 315, 16]:[251]

[=Yayların iki başına kiriş geçirdikleri yerde yapıştırılan *malum* siyah nesneye derler.] *Şol ümēde dėrler, ki muḳarrer bile daḫı sevine.* [=Kendisine söylenenin dahi sevindiği *malum* ümide derler.]

241 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *kişiye.*

242 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *^cārıẑ ola.*

243 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 281v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 17.

244 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *ma^cnāsına gelür.*

245 *[altmış] beşinci*: Yazmada; *sekizinci.*

246 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 16.

247 Bundan sonraki kısım **arıḳ** ve **arıġ** *Lāġar* maddesinden alınmıştır.

248 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 16.

249 al-FÎRÛZĀBĀDÎ: *al-uḳyānūsu 'l-basîṭ*: II, 892. ATAY: *A-TBL*: I, 3, 453^a.

250 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*'de bundan sonra *degirmen arġı gibi.*

251 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 16.

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

hem ol ḫārā-keni polād-bāzū

arıḳḳa[252] *mėn yėtişmey ḳuymasun*[253] *su*

[=Kaya koparan çelik bilekli, ben gelmeden arka su salmasın.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ṭoḳuzıncı maḳālede [bir beytde][254] gelür, ki [III, XXXVIII, 265 ~~(2165)~~(113), 72]:[255]

Meṯnevī /Serīʿ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün/

derd yaşurmaḳ yüzin ėylep sarıḳ

eşk aḳızmaḳ közin ėylep arıḳ

[=Dert gizlemek yüzünü sarartır. Yaş akıtmak gözünü çöngeltir / zayıflatır.]

Ammā ġayn-ıla yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r <'da> evvelinde besmele[256] meddi beyānında gelür, ki [II, I, 1 ~~(7)~~(3), 7]:[257]

Meṯnevī /Serīʿ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün/

bel arıġıdur[258] *kim aḳar cān suyı*

yoḳ dėme kim cān suyı ḥayvān suyı

[=(Bilakis o içinden) can suyu akan bir arktır. Can suyu değil hayat suyu desen yeridir.]

[259]Ve yine S āḳ ī - n ā m e 'de gelür, ki [689, 664, 91]:

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feʿilātün feʿilātün feʿilün/[260]

tā içip ʿarbede bāġın[261] *açayın*

Hėrmend[262] *arıġı dėk kef saçayın*

[=İçince kavga bağını açayım. Hērmend[263] ırmağı gibi köpük saçayım.]

---

252 *arıḳġa. ʿArabīce ḫarḳ.*

253 Yazmada: *salmasun.*

254 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

255 Bk. **sarıġ ağrıḳ**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 16, 335.

256 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...: besmelenüñg.*

257 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 360v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 17.

258 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. **Açıklama:** *Arıġıdur*: *Otaġ-ı hümāyūn, sürç-i lisān* gibi, Türkçe kök ile Farsça ekten oluşmuş bir yapı.

259 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

260 Bu beyitte: Fāʿilātün ... .

261 Yazmada: *bābın.*

262 *Hėrmend*: Yazmada; *Mėrmend.*

263 **Açıklama:** *Hėrmand*: Bu nehre Āb-ı Zere daḫı dėrler. Cibāl-i Gur'dan çıḳar ve vilāyet-i keṯīreye uġrar. Ve bu nehrden bir nėçe nehr aḫẕ ederler, ki her birinden devābb suhūlet-ile güzer ėdemez. Ve bu nehrler ile arāżī-i keṯīrede ziräʿat ėderler. Ve Sistān'a ėrişüp bu vilāyeti saḳy ėtdükde fevāżılı

47. **arılmak** [< *ārı-l-mak*] Arınmak ve pāk olmak macnāsınadur. *Arılmadı* arınmadı dėmek olur *arımak* daḫı dėnilür kesr-i rā-y-ıla *arınmak* macnāsına. Ve bu beytde *arıp* cibāreti pāk ve mücellā olup dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [65, 65, 6]:[264]]

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fecilātün fecilātün fecilün/[265]

yār caksiniñ olup cilvegehi

kişi kim ḫāṭırı mir'ātı arıp[266]

[=Kişinin gönül aynası temiz olunca o gönül yârın cemalinin yansıdığı yer olur.]

48. **armak** [< *ar-mak*] Sükūn-ı rā-y-ıla. *Yorulmak* macnāsınadur. Bu diyārda daḫı müstacmel cibāretdür.

49. **erk** [< Far. *arg*] Kāf kāf-i cArabīdür. Ḥiṣārlarda *aḥmedek*[267] dėdükleri şacb yere dėrler. Ve şehr içinde bir mürtefic yerde[268] pādşāha maḫṣūṣ olan ḳalca-miṯāl sarāya derler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ermeniyye ḳalcası vaṣfında gelür [XXXVIII, 349, 11]:[269]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

nė ḳorġan[270] *bir* **-14-** *ḥaṣīn ü bėrk ḳorġan*

felek ḥıṣnını erkī[271] *dėk yaşurġan*

[=Öyle sağlam bir kale ki felek burcunu bile bir iç kale gibi içine alır.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de bir ser-i suḫanda gelür, ki [XL, 362]:[272]

[Neṯr]

Büḥayre-i Zere'ye rīzān olur. Bu nehrüŋ ṭūlı yüz fersaḫdur (ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (II, 313) I, 112ª. Ser-ḥadd-i vilāyet-i Nīmroz'da, ki Sistān'dur, bir nehr ismidür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfic*: 633. VULLERS: *LP-LE*: II, 1492ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1521ª).

264 Bk. **arıp**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 98. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 34r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 17.

265 Bu beyitte: Fācilātün ... .

266 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

267 **Açıklama:** *Aḥmedek*: STEINGASS: *CP-ED*: 22ᵇ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 119ª. Krş. *akropolis* 'uç kale, uç hisar; iç kale' (Es. Yun. *ακρό+πολις* 'uç şehir') TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 130ᵇ. Bir de krş. *ḳaṣaba* 'iç kale' (DANKOFF: *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü*: 141 (VIII, 268ª$_{11}$).

268 *bir mürtefic yerde*: VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *olan yüksek yere derler ve*.

269 Bk. **ḳurġan**. Alıntı için bk. ṬĀLIc ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 9ª$_6$. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 14, 427. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 9ᵇ.

270 *ḳalcadur*.

271 Yazmada: *erk*.

272 Bk. **eñgirdi, tögüşmek / tügüşmek**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 107r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 38, 124.

Ḫusrev ḳorġanını ḳabap[273] *tüşüp*[274] *devride yana bir ḳorġan ègirgeni*[275] *ve Ermeniyye ḳorġanı* ***erk*** *dèk Ḫusrev ègirgen ḳalᶜanıñ devriga kirgeni.*

[=Husrev'in kaleyi kuşatıp inip çevresinde yine bir sur çevirdiği ve Ermeniyye kalesinin iç kale gibi Husrev'in yaptığı dış kalenin içerisinde kaldığı.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on 6ª ṭoḳuzıncı maḳālede şehr-i Heri[276] vaşfında gelür, ki [III, LVIII, 428 ~~(3534)~~ (180), 39]:[277]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

erki *bèyikrek*[278] *toḳuz eflākdin*

èyle ki gerdūn küre-i ḫākdin

[=Gökyüzü yer yuvarlağından nasıl büyük ise iç kalesi de dokuz kat gökten daha büyük idi.]

[279]Ve yine e ş ᶜ ā r -ı Luṭfī'de gelür [111, 143, 3]:[280]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

Hārūt közüñ siḥrini[281] *kördi ḫacīl oldı*[282]

andın yaşunup ***èrk*** *èdindi*[283] *çeh-i Bābil*

[=Hârût gözünün büyüsünü görünce utandı. Ondan dolayı gizlenip Babil kuyusunu sığınak edindi.]

50. **erke** [< Mo.] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. *Nāz* ve *şèva* ve *gustāḫlıḳ* maᶜnāsınadur, ki İskender Mīrzā [ö. 1424] e ş ᶜ ā r ında gelür []:[284]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

erke *çaġı èrk bardı èldin*

nāṣiḥ mèni tutḳıl èmdi maᶜdūr

[=Naz çağında güç elden gitti. Ey öğüt veren, şimdi beni mazur say.]

---

273 ***dönüp dolanup dolaşup, ki ḳaytıp dèmekdür.***

274 ***ènüp ḳonıp maᶜnāsına ve tüşdi èndi dèrler.***

275 ***çevürdi dèmekdür ḳalᶜa çevürdi müdevver ḳalᶜa yapdı.***

276 ***Heri şehri.***

277 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 37r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 15.

278 ***böyük maᶜnāsına.***

279 Bundan sonraki kısım **èrk** maddesinden alınmıştır.

280 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 104.

281 Yazmada: *baḥrini.*

282 KARAAĞAÇ: *boldı*. Yazmada; *boldı ḫacil.*

283 KARAAĞAÇ: *iḫtiyār ètdi. iḫtiyār èt-* 'sığınmak' (?).

284 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 17ª₁₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 100r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 15.

51. **ārmān** [< Far.] *Ārzū* ma^cnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān şāhlığını Ferhād'a vėrmek diledügi maḥalde gelür, ki [XVIII, 179, 87]:[285]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ḳarılıḳ derdi bī-dermāndur āḫır

bir iş könglümde köp ***ārmāndur*** *āḫır*

[=Yaşlılık derdinin dermanı yoktur. Gönlümde çok istediğim son bir dilek.]

52. **armān** [< Far.] *Çāra* ve *darmān* ma^cnāsınadur. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [57, 57, 7]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

öltürür hicrān tüni ölsem hem ***armān*** *ḳalmağay*

tüşte hem bolsa bir eyyām-ı vişālingni körüp

[=Ayrılık gecesi beni öldürüyor; düşte sana kavuşma günlerini görerek ölsem hasret kalmayacak.]

53. **Arlat** [< Mo. **aru+la+t*] Çağatay'da bir ḳabīle adıdur, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [286] ki dördinci[287] dīvānlarıdur, bir maḳṭa^cda[288] gelür, ki [74, 74, 7]:[289]

Maḳṭa^c /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[290]

ėy Nevāyī mėni zār ėyledi bir Lolī-veş[291]

---

285 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 15. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 10ᵃ.

286 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ .

287 Yazmada: *üçinci*.

288 Yazmada: *şi^crde*.

289 Bk. **Bilküt**. Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 40ᵃ₉. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 37v1, 149v22.

290 Bu beyitte: Fā^cilātün ... ... fa^clün.

291 **Açıklama:** *Lolī*: (< *lol+ī*, 1. *lol* 'utanmaz, bī-şerm ü ḥayā ma^cnāsınadur, Lolī ki ḳaḥbe ve fāḥişedür aŋa mensūbdur' (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi^c*: 550. STEINGASS: *CP-ED*: 1132ᵇ). 2. *Lolī* 'Karaçi' (STEINGASS: *CP-ED*: 1133ᵃ) "(17) Ḳaraçiler güzelidür yağmacı olurlar anlara ber-sebīl-i isti^cāre ıṭlāḳ olur' (el-BARDAḪĪ: *Cāmi^cü'l-Fürs*: I, (116ᵃ) 78ᵃ₁₆. yr.) Ḳaraçi ṭāyifesine daḫı Çigil dėrler ma^clūmdur ki yağmacılardur bu ma^cnāyı ḳaṣd ėdüp (13) güzellere Çigil dėrler' (el-BARDAḪĪ: *Cāmi^cü'l-Fürs*: I, (80ᵇ) 54ᵃ₁₂. yr.) 'Lorī ma^cnāsınadur' (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi^c*: 550). *r ~ l* geçişmesi dolayısıyla: 3. *lūr* '-denk anlam olarak- Utanmaz ve bī-ḥayā ma^cnāsınadur. -yer adının veriliş sebebi olarak- Seyl ṣuyı ve seyl ṣuyı yarup gėtdigi mevżi^cdür ki yar ta^cbīr olunur (Krş. Sarı-yar). Bir şehr adıdur, Tuster ile İşfahān arasında. Ṣaḥrā-nişīn ṭā'ifesinden bir büyük ulus ve ^caşīret adıdur' (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi^c*: 549. STEINGASS: *CP-ED*: 1131ᵇ). 'Hazār-asp Ürgenç'in altında Ḫīve yakınlarında bir şehir'.

kim hem Arlat maṅa boldı **-15-** *unut*[292] *[u] hem Bilküt*[293]

[=Ey Nevâyî, bir (yosma) Lolî tabiatlı beni hasta etti, bu yüzden bana, Arulat'ı da Bilküt'ü de unutturdu.]

Bilküt Türkistān'da bir ṭā'ifedür, ḳabīle adıdur.

Ve yine V a ḳ f i y y e 'de gelür, ki [R 745b, 9, L 113b, 6, F 753a, 20]:[294] [Neṯr] *Arlatī ismlig ṣadr-nişīn[ler].*

[=Arulatlı adlı ileri gelenler.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür, ki ikinci dīvānlarıdur [68, 68, 3]:[295]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

kim köṅgül ṣayd ėtse Lolī bolsa kim tut muġtenem

aytman Arlat yā Barlas'dın birer mīr-zāde tap

[=Gönlü kim avlarsa avlasın, (yosma) Lolî de olsa ganimet say. Arulat'tan ya da Barulas'tan bir bey oğlu bul demiyorum ki.]

54. **Arlas** [< Mo. **aru+la+s*] Bu daḫı Arlat gibi Çaġatay'da bir ḳabīle adıdur.

55. **arġadı** [< *ar-ġ+a-dı*] Aldadı demekdür.

56. **arġadamaḳ** [< *arġa+da-maḳ* < Mo. *arġa+da-*] Aldamaḳ ma^cnāsınadur.

57. **arġadaydur-mėn** [< *arġa+da-yu tur bin* < Mo. *arġa+da-*] Aldayayın derin demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r [296]'da, ki birinci[297] dīvānlarıdur, bir maṭla^cda[298] gelür [349, 466, 1]:[299]

Maṭla^c /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

---

4. *Lorī* 'Utanmaz ve bī-ḥayā ma^cnāsınadur. Bir oymaḳ ve ulus adıdur. Kāvulī daḫı derler. Ḳapularda ve köşe başlarında ve ḳayıḳlarda ilāhī ve urcūze oḳuyaraḳ dilencilik ėden kimseye de denür. Ẓarīf, laṭīf, nāzük ma^cnāsınadur' (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi^c*: 550). Sonuç olarak *Lolī* genel anlamda yosma, özel anlamda Karaçili Çigil güzelidir.

292 *ḳabīledür Allāhu a^clem.* Hazırlayıcı *Önüt* < *Öṅüt* 'Buyir gölüne dökülen Halha ırmağının güneyinde oturan bir Moğol kabilesi' biçiminde düşünmüş olmalı.

293 Yazmada: *ki hem Arlat unut boldı maṅa hem Bilküt.*

294 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 15.

295 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 121. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 15.

296 *Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

297 Yazmada: *dördinci.*

298 Yazmada: *şi^crde.*

299 Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 7^{b}_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 36r20, 327v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 13. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 9b.

mėn-i bī-dil sanga cān oynamaḳ birle yaraydur-mėn[300]

belī sėn ṭıflnı bu tuḥfe birle ***arġadaydur-mėn***[301] 6b

[=Gönülsüz (cansız) olan ben sana can sunmakla (can oynatmakla işe) yarıyorum; evet işte, sen yavruyu bu armağanla aldatıyorum.]

58. **arġadal** [< Mo. **araġ tal*] Ṭaġ eteklerinde olan alçaḳ depelere derler ve anda olan derelere ve kemīn yerlere dėrler, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [302]'da, ki ikinci[303] dīvānlarıdur, bir şi^crde[304] gelür [451, 452, 5]:[305]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

zülfining her çīnide yüz fitnedür dīn ehliġa

arġadal *içre ḳaraḳçı ėylegen yanglıġ kemīn*

[=Vadi kıvrımında eşkıyanın pusu kurması gibi zülfünün her kıvrımında din ehline yüz fitne var.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de deryā-yı muḥīṭ vaṣfında bir ser-i suḫanda gelür, ki [LXXVI, 456]:[306] [Neṯr]

Ve gölākdin ol deşt ara köp ***arġadal*** *numūdārı.* **-16-**

[=Dalgalanmadan bozkırda tepeler göründü.]

59. **artamaḳ** [< *arta-maḳ*] Geçüp gėtmek ma^cnāsınadur S e d d - i İ s k e n d e r ī [307]'de İskender Rūm'a ^cazm etdügi yerde gelür.[308]

60. **artayıp** ve **artanıp** [< *arta-ʸıp, arta-n-ıp*] Aşıp[309] ve atlayup geçmege dėrler[310] ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Ye'cūc'e sed yapduḳdan[311] ṣoŋra Rūm'a ^cazm etdügi maḥalde gelür, ki [LXVIII, 424, 5622]:[312]

---

300 Yazmada: *yaray dėr-mėn.*

301 Yazmada: *arġaday dėr-mėn.* Hem aynı gazelden yapılan başka bir alıntı (bk. **ḳalaydur-mėn**) hem de birinci divanda redif *-y dėr-mėn* '-ayım diyorum' biçiminde değildir.

302 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r .

303 Yazmada: *evvelki.*

304 *beytde* olmalıydı.

305 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 5^{a}_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 37r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 13. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 9ª.

306 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 14.

307 Yazmada: İ s k e n d e r - n ā m e .

308 Yanlış biçim. Örneği **artayıp** ve **artanıp** maddesinde gelecektir.

309 *Aşup* olmalıydı.

310 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *geçüp dėmekdür.*

311 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: Yazmada; *yapduġın.*

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

*tėñiz ėyleben ḳaṭ^c u taġ **artılıp***[313]

yörür ėrdi yol Rūm ^cazmi ḳılıp

[=Denizleri yarıp dağları aşıp Anadolu'ya doğru yürüyordu.]

61. **arbaġ** [< *arva-ġ*] Şol efsūna dėrler, ki yılanuŋ delügine oḳusalar ṭaşra çıḳarur ve ışırduġı[314] yėre oḳusalar zehr te'ṯīr eylemez, ki Bedāyi^cu 'l-Vasaṭ 'da [bir maḳṭa^cda] gelür [428, 591, 7]:[315]

Maḳṭa^c /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

zülfi sevdāsıda bilmesler Nevāyī nükṭesin

*kim cünūn güftārıdur yāḫod yılannıñ **arbaġı***[316]

[=Onun zülfünün karalığı hakkında Nevâyî'nin nüktesinin deli saçması mı yoksa yılanı deliğinden çıkaran söz mü (olduğunu bilmezler)?]

Ve yine Maḥbūbu 'l-Ḳulūb 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde [nādānġa söz dėmek ḏemminde] gelür [170, 15; (293) 89^b, 13]:[317] [Neṯr]

*Nā-dānġa söz dėmek **arbaġdur***[318].

[=Cahile söz söylemek tılsımdır.]

62. **ara** [< *ār-a*] Arasında dėmekdür. Ḳāfiye-i elifde çoḳ ġazelde redīf vāḳi^c olmışdur. Cümleden birinüŋ maṭla^cı budur. [Fevāyidü 'l-Kiber 'de bir maṭla^cda gelür [26, 24, 1]:[319]]

Maṭla^c /Müctes̱s̱-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

*sevād-ı ḫāli anıñ la^cl-i rūḥ-perver **ara***

---

312 Yanlış biçim. Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 8^b_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 35v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 11. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 8^a.

313 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. *art-'l-ıp*.

314 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *şoḳduġı*.

315 Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 5^b_2. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 36v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 11. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 8^a.

316 **Açıklama:** *Arbaġ*: *Afsū[n]* 'siḥr ü mekr ma^cnāsına ve yılan ve ^caḳreb ve sā'ir müḏīlerden ta^cvīḏ içün oḳunan du^cāya dėrler ^cArabīde ta^cvīḏ ve Çaġatay lisānında *arbaġ* dėrler' (ŞU^cŪRĪ: *Farhang-i Şu^cūrī*: I, 356^b).

317 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 36v24, 57r29.

318 *ayġaġ* 'sır'.

319 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 33. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 5^a_{11}.

meger ki mūrçe nışfı üzüldi şekker ara

[=Onun can veren kızıl dudağındaki beninin karası, sanki şekerin ortasında yarısı kopmuş bir karıncacık gibi.]

63. **araba** [< Ar. *rubāᶜ*] Maᶜrūfdur. Bu diyār müteressilleri ᶜaraba imlā ėderler. F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de dört ḳaṣr bināsına mübāşeret olındugı yerde eydür [XV, 149, 40]:[320]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

taşırġa taş u ḫişt ü bīl[321] *arāba*

tutup Çīn içre ābād u ḫarābe

[=Çin içinde abat ve harap olan yere taş, kerpiç ve kalas taşımak için araba tuttu.]

64. **artuḳsılıḳ** [< *art-ᵘḳ+sı+lıḳ*] N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r dībācesinde *ziyādalıḳ* maᶜnāsına gelür. Ve bir dürlü daḫı demekdür[322] [(35) 5ª, 9; (100)]: [Neṯr]

[Ḳaysı deryānıñ her dürri ḳuyaş gevheriġa ***artuḳsılıḳ*** *ḳıluptur.]*

[=Hangi denizin incisi güneş cevherine üstün gelmiştir?]

65. **azıḳıp** [< *āz-ᴵḳ-ᴵp*] Azıġup; yaᶜnī yol azup demekdür.[323]

66. **azıtḳan** [< *āz-ᴵt-ḳan*] Yol azan demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [yėdinci ḥikāyede] Ḫᵛāce ṣaḥrāda gėce-y-ile Dilārām'uŋ üzerine geldügi maḥalde gelür, ki [XXXIII, 390, 4323]:[324]

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[325]

ürkürep yoldın atı çıḳḳan ėmiş

bir ėki ḳul bile[326] ***azıḳḳan***[327] *ėmiş* **-17-**

[=Atı uyuklayıp yoldan sapmış. Bir iki köle ile yolu şaşmış.]

---

320 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 8ª₁₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 155v22.

321 Yazmada: *bīl ü*.

322 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *maᶜnāsına daḫı gelür*.

323 Şöyle tamamlanabilir: Ḫ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [III, LIX, 435 ~~(3612)~~ (184), 6]:

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

av ara bir kün azıḳıp bī-gümān

boldı birev çatmasıġa mihmān

[=Bir gün bir ara yolunu şaşırıp birinin çadırına misafir oldu.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 38v4, 205r 10.

324 Bk. **ürkürep**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 38r21, 69v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 18. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 12ª.

325 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

326 Yazmada: *ile*.

327 Yazmada: *azıtḳan*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

67. **azıḳḳan** [< *āz-'ḳ-ḳan*] Bu daḫı yoldan azan macnāsına- 7a dur, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş c ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [193, 177, 6]:[328]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

zülfide ser-geşte şabrım ḫaylı sarı açtı yüz

berḳ urup aḳşam ***azıḳḳan*** *kārvānım örtedi*[329]

[=Zülfünde başı dönen sabır kervanıma yöneldi. Şimşek çaktı akşam yolu şaşıran kervanımı yaktı.]

68. **azıḳmaḳ** [< *āz-'ḳ-maḳ*] Yol azmaḳ macnāsınadur.

69. **azġurmaḳ** [< *āz+ġ+ur-maḳ*] Azırġanmaḳ dėmekdür.[330]

70. **azġurduñ** [< *āz-ġur-du+ŋ*] Gāf gāf-i c*Acem*īdür. Azdurduŋ demekdür.

71. **azġurġuñ** [< *āz-ġur-ġu+ŋ*] Azdursaŋ gerek demekdür.

72. **asru** [< *āş-ur-u*] Ziyāde ve çoḳ demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Soḳraṭ Ḥakīm Ferhād'a eyitdi [XXV, 239, 104]:[331]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

munı bil kim cihān fānīdür ***asru***

ḥaḳīḳat ehli zindānıdur[332] ***asru***

[=Şunu iyi bil: Dünya bütün varlığıyla sonludur. Hakikat ehli için de tam bir zindandır.[333]]

---

328 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 38r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 19.

329 *yaḳdı*.

330 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da bir maḳṭacda gelür [444, 615, 7]:

Maḳṭac /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

Kacbe-i kūyige yüz ḳoydum bu yoldın yanmaġum

ėy Nevāyī her nėce kim yoldın azġursañ mėni

[=Ey Nevâyî, her ne kadar beni yoldan çıkarsan da sokağının Kâbesine yüz koydum. Bu yoldan dönmeyeceğim.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 38v23.

F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLVII, 435, 65]:

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

bu racnānı anıñ dėk ėylemiş ṣayd

ki dēv ėtkey kişini azġurup ḳayd

[=Şeytan insanı azdırıp bağlamış gibi bu güzeli öyle avlamış.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 38v25.

331 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 20. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 13a.

332 ALPAY: *zindānīdur*.

333 **Açıklama:** *ad-dunyā'u sicnu 'l-mu'mini va cannatu 'l-kāfiri* [=Dünya müminin zındanı, kâfirin cennetidir]. al-MUSLİM: *al-cāmicu 'ş-şaḥīḥ*: (VIII, 509) 53. kitābu 'z-zuhd va 'r-rakā'ik 1. bāb, (2956). ḥadīṯ. İBN MĀCA: *al-cāmicu 's-sunan*: (X, 382) 37. kitābu 'z-zuhd 3. bāb, 4113. ḥadīṯ. at-

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [334]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [267, 347, 2]:[335]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ger tėri[336] *birle süñgek-mėn ṭuᶜme hem ḳılmas itiñg*

kim tėri ***asru*** *ḳatıḳ*[337] *bolmış süñgek* ***asru*** *çürük*[338]

[=Ben bir deri bir kemiğim, senin köpeğin bende etten bir lokma bile bulamaz. Hem derim takır takır, kemiklerim de çürümüş un ufak olmuş.]

[F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [498, 540, 1]:][339]

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

kemend-i zülfüñg ara salma peç ü tāb ***asru***

köñgül şikencesiġa ėşmegil ṭınāb ***asru***

[=Zülfünün ilmeğinde bir de kıvrandırma. Gönül işkencesine bir de ip (*ṭınāb* 3657,[6] m.) eğirme.]

73. **asra** [< **as*ₗ*ra-* < Mo. *asara-*] Şaḳla, ḥıfẓ eyle dėmekdür [340]

74. **asraban** [< **as*ₗ*ra-ban* < Mo. *asara-*] Şaḳlayuban demekdür, [341]ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān ol gece İskender'e, ki geldi, beni bugün şaḳla aḫşam gönder dedügi maḥalde gelür, ki [XLVIII, 336, 4328]:[342]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

resūlāne ėylep mañga iltifāt

bukün ***asraban*** *şām bolġaç uzat*

[=Bana elçi gibi iltifat et. Bugün sakla akşam gönder.]

75. **asratay** [< **as*ₗ*ra-t-ay* < Mo. *asara-*] Şaḳladayın dėmekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [576, 579, 6]:[343]

TİRMİḎĪ: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (IV, 164) 36. kitābu 'z-zuhd, 12. bāb, 2426. ḥadīṯ. aṭ-ṬABARĀNĪ: *al-muᶜcamu 'l-kabīr*: VI, 236. 6087. ḥadīṯ. ABŪ NUᶜAYM: *ḥilyatu 'l-avliyā va ṭabaḳātu 'l-aṣfiyā*: I, 199, V, 350. al-ḲUŻĀᶜĪ: *şihābu 'l-aḫbār*: 55. 101. ḥadīṯ.

334 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

335 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 20.

336 ***diri ve deri maᶜnālarınadur.***

337 Yazmada: *ḳatıġ*.

338 ***Pūsīdan çürümiş maᶜnāsınadur, bu diyārlarda çok müstaᶜmeldür, Türkīdür.***

339 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 9^{b}_{11}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 105r7.

340 Bundan sonraki kısım **asraban** maddesinde verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çörgenür.**

341 Bundan sonraki kısım **asra** maddesinden alınmıştır.

342 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 20.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

köñglüme ḫāliñg ḫayāli kirse merdumlıḳ[344] *ḳılıp*

köz **-18-** *öyide anı merdumlar içinde* ***asratay***

[=Beninin hayali bir insanlık edip gönlüme girse göz evimde onu göz bebeği gibi saklatayım.]

Ve baᶜżı luġat daḫı vardur, ki *örgetey* gibi gāf-i ᶜAcemī ile ögredeyin demek gibi[345], *körsetey* gibi kāf-i ᶜArabī ile *körseteyin* dėmek gibi[346] bunlara ḳıyās olına.

••. **asratay** Şaḳladayın dėmekdür. Şaḳlamaḳ maᶜnāsına olan *asramaḳ* lafẓından me'ḫūẕdur, ki elif-i meksūrede gelür, *in-şā'a 'llāh*. Ammā bu ᶜibāret ekṯer nüsaḫda elif-i meftūḥa imlāsında yazılur, ol sebebden bu bābda īrād olındı.

76. **asraġuluḳ** [< **as₍ı₎ra-ġuluḳ* < Mo. *asara-*] Şaḳlanacaḳ ve şaḳlamalu demekdür.[347]

77. **asraġanı** [< **as₍ı₎ra-ġan+ı* < Mo. *asara-*] Şaḳladuġı demekdür.

78. **asraġuçı** [< **as₍ı₎ra-ġuçı* < Mo. *asara-*] Şaḳlayıcı demekdür.[348]

79. **esrükgine** [< *esür-ᵘ̈k+kiñye*] Kāf-i evvel ᶜArabī gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. **7ᵇ** Taṣġīr-ile. Sarḫoşca demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[349]'de gelür [536, 583, 4]:[350]

---

343 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 9ᵇ₁₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 40r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 20.

344 Yazmada: *merdumlik*.

345 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *demekdür*.

346 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *ḳozġatay* muẓṭarib eyleyeyin demekdür.

347 Yazmada: yok.

348 Yazmada: yok. Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [595, 648, 6]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ata anañġġa raḥmet ėy oġul kim körmemiş sėn dėg

nė ol toḳḳuz ata bek• nė bu tört asraġuçı dāye

[=Ey oğul, annene babana rahmet olsun, ne o dokuz atabek ne bu dört saklayıcı lala senin gibisini gördü.]

• KAYA: *bel.*

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30v4, 40r4.

M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde ḥilm ẕikrinde gelür [138, 2; (250) 72ᵇ, 13]: [Neṯr]

Muḫālif nefsler şarşarı uçur[13]*maḳdın asraġuçı ve münāfıḳ bū 'l-hevesler herzesi tünd-bādı savur*[1]*maḳtın saḫlaġuçı.*

[=Aykırı nefisleri fırtına koparmaktan saklayıcı ve ikiyüzlü heveskârları saçmalama hortumuna kapılmaktan saklayıcı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 230r11.

349 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

350 Bk. añġdıp. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 51r27, 75r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 21. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 33ᵇ.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

asru yalġan vaᶜdesidin[351] *küymiş ėrdi cānġınam*

an͡gdıban[352] *bir kėçe tüşti ėlkime*[353] *ösrükgine*[354]

[=Yalan yere çok söz vermesinden canım yanmıştı. Gözetledim, bir gece sarhoş sarhoş elime düştü.]

••. **esrükġına** ve **esrükḳına** Bunlar daḫı hemīn bu maᶜnāyadur.

80. **esrük** [< *es*$_{ü}$*r*-^{ü}*k*] Sarḫoş demekdür. Bu diyārda daḫı bu ᶜibāret müstaᶜmeldür.

81. **astı** [< **as+t+ı*] Altı dėmekdür, *taḥt* maᶜnāsına, ki Ç i h a l Ḥ a d ī ṯ'de [*al-cannatu taḥta aḳdāmi 'l-ummahāti* [=Cennet, anaların ayakları altındadır.][355] ḥadīṯi] tercemesinde bir rubāᶜīde[356] gelür, ki [IV, 23, 37]:[357]

Dü-beytī[358] /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[359]

analarnın͡g ayaġı ***astıdadur***

ravża-i cennet ü cinān bāġı

ravża bāġı vişāli[360] *ister ėsen͡g*

bol ananın͡g ayaġı tofraġı

[=Cennet'in bağı bahçesi annelerin ayağı altındadır. Cennet bağına kavuşmak istiyorsan annenin ayağının toprağı ol.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir maṭlaᶜda] gelür, ki [302, 303, 1]:[361]

Maṭlaᶜ[362] /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

---

351 Yazmada: *vaᶜdesi kim.*

352 ***cüst ü cū eyleyüp dėmekdür andıban daḫı dėrler.***

353 KAYA: *ėlgime.*

354 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. Örnek *ösrük* iken madde başı **esrük** olarak verilmiştir.

355 İBN MĀCA: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (VII, 498) 24. kitābu 'l-cihād 12. bābu 'r-raculu yaġzuvu va lahu abavān 2781. ḥadīṯ. an-NASĀĪ: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (VI, 377) 24. kitābu 'l-cihād 6. bāb 3090. ḥadīṯ. al-ḤĀKİM: *al-mustadrak ᶜalā 'ṣ-ṣaḥīḥayn*: IV, 151. al-ḲUŻĀᶜĪ: *şihābu 'l-aḫbār*: 51. 82. ḥadīṯ.

356 *Dü-beytī*leri ifade eden *rubāᶜī*leri 'dörtlük' anlamında almak gerekir.

357 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 19.

358 Yazmada: *Rubāᶜiyye*. Bk. DENİZ: "Dübeyt (Dübeytî) Hakkında". Terane de denir (NEVĀYĪ: M ī z ā n u ' l - E v z ā n : 196. KÜRKÇÜOĞLU: "Nefis Bir Eser (Yayımlar Arasında) (Cemal Yeşil: Rübailer)", 705).

359 Burada: ... ... faᶜlün.

360 Yazmada: *vişālin.*

361 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 510. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 40v1, 157r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 19. FUZÛLÎ: *Dīvān*: 272, CXLVIII.

taġ ᶜāşıḳlıḳ yükidin ḫam bolurġa yoḳ ḫilāf
kör ki nė nevᶜ boldı ḫam çūn ḳaldı ᶜışḳ astıda Ḳāf -19-

[=(Kaf) dağın(ın) aşk yükünden belinin büküldüğü tartışmasız; aşk (kelimesinin) altında (sonunda) kalan (-k) kaf (harfin)in ne biçimde büküldüğünü gör.]

82. **as** [< *as-*] Emr ėdüp aş dėmekdür, *bi-kon bar-dār bar-dār kon* ber-dār eyle dėmekdür *bayāvīz* maᶜnāsına, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [363]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [15, 18, 8]:[364]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ger ḳuyaş zengin[365] *felek-reftārlıġ raḫşınġġa as*[366]
kim tüzer ol zeng[367] *nevḫinġ naġmesin efġān ara*

[=Güneş çanını gök yürüyüşlü atına asarsan o çan ağıt arasında feryadın ahengini sağlar.]

83. **asmaġlıġ** [< *as-maḳ+lıġ*] Aşmaḳ maᶜnāsınadur.

84. **ast** [< **as+t*] Alt, *taḥt* maᶜnāsınadur.[368]

85. **astıda** [< **as+t+ı+da*] Altında dėmek olur.[369]

86. [**eye eyesi** [< *ēḏi, ēḏi+si*] Ṣāḥib ve ṣāḥibi maᶜnāsınadur. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [56, 41, 7]:[370]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bir eyesiz[371] *it bolup ėrdi Nevāyī yārsız*
bolmasun yā Rab ki hergiz bende sulṭāndın cüdā]

[=Yârsız Nevâyî sahipsiz ite döndü. Ya Rabbi, köle efendisinden hiç ayrılmasın.]

87. **astı** [< *as-tı*] Aşdı maᶜnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da pādşāh vaṣfında gelür [II, XVI, 86 ~~(672)~~ (39), 11]:[372]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

---

362 ATALAY.
363 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .
364 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 9^b_7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 21. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 13^a.
365 Yazmada: *rengin.*
366 ***bar-dār kun berdār eyle dėmekdür.***
367 Yazmada: *reng.*
368 Birçok yerde.
369 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **astı, tėvrük, türme** ve **türmey, çayan, ḳıyın, manġla[y]**.
370 Bk. **eye**. Aynı beyit N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da da geçer [652, 654, 7]. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 13^b_{10}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 89.
371 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
372 Bk. **güçün**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 303v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 21, 464. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 270^a.

ḳavs añ̂ga bir yā[373] *ki çü*[374] *tartıp güçün*

astı felek ṭāḳıġa menşūr üçün[375]

[=Gökkuşağı onun için sıkı gerilmiş bir yaydır. Sanki fermanları süslemek için göğün üstüne asılmıştır.]

88. asıġlıḳ [< *ās-'ġ+lıḳ*] Aşşılu ve fā'idelü ma^cnāsınadur. Ve aşılmış ma^cnāsına dahı gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Süheylā-yı ḥakīm Ferhād'a eyitdi [XXI, 204, 108]:[376]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ėrür bir levḥ-i sīm üzre yazıġlıġ[377]

tapar-sėn dėv boynıda asıġlıġ[378] 8ª

[=Bir gümüş levha üzre yazılıdır. Cin boynunda asılı bulursun.]

89. assıġ ve assıḳ [< *ās-'ġ, ās-'ḳ*] *Aşşı* ve *fāyida* ma^cnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n ḫātimesinde gelür [LIV, 505, 30]:[379]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

bu da^cvī dest-gāhın bir zamān yıġ[380]

çü da^cvī içre ma^cnī yoḳ nė assıġ

[=Bu iddia tezgâhını bir zaman için bir yana bırak; iddiada anlam olmayınca neye yarar?]

Ve yine N a ẓ m u 'l - C e v ā h i r dībācesinde [*addib ^ciyālaka tanfa^chum* [=Aileni eğit onlara yararlı olursun.] ḥadīṯi tercemesinde bir rubā^cīde] gelür, ki [(43) 11ᵇ, (4) 1; (105)]:[381]

---

373 **Açıklama:** *Yā*: Konunun tartışması için bk. ERASLAN: "Çağatay şâiri Atayî'nin gazelleri", 153_5.

374 **Açıklama:** *Çü:* İki tane *çü* bulunduğu ve imlalarının da farkı olduğu hakkında bk. *Çū, çu* 1. Vāv-ı mechūl ile *çūn* muḫaffefidür, ki edāt-ı teşbīhdür [gibi], tevḳīt [-DIGI zaman], ta^clīl [; çünkü ~ zira ... +DAn dolayı] ve şarṭ [-rsA] içün isti^cmāl olunur. Ve sened ve ḥüccet ṭalebi ẓımnında īrād olunur. 2. Vāv-ı ma^crūf-ıla *çūn* muḫaffefi olur, ki *nėte* ve *nėce* ma^cnāsınadur, ^cArabīde *kayfa* mürādifidür, ki istifsār-ı keyfiyetdür, meṯelā ḫudā-yı bī-çūn dėnür, ẕāt-ı pāki ^cārıża-i istifsār-ı keyfiyetden muḳaddeṯ dėmekdür, andan nėteliksiz ile ta^cbīr olunur. Ve istifhām edātı olur inkārī ve gerek iḳrārī olsun. Ve kelime-i ta^caccüb olur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi^c*: 226. STEINGASS: *CP-ED*: 401ª).

375 ***içün ma^cnāsınadur ta^ccīdür ve oçun ki açun ma^cnāsına fetḥ-ile, ki dünyā cihān ma^cnāsına bunda yaḳışmaz.***

376 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 22.

377 ***yazılmış ma^cnāsınadur.***

378 Yazmada: *yazıġlıḳ* ve *asıġlıḳ*.

379 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 21. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 13ᵇ.

380 ***dėr ve deşür ve cem^c eyle dėmekdür.***

Beyt /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefāᶜīlün faᶜ/

her nèçe edeb bolsa ḳatıḳ yètkürgil
ḫaylıñġa edeb ḳılıp asıḳ[382] *yètkürgil*

[=Edeple ilgili ne kadar şey varsa iyice öğret. Ailene edep öğret ve (böylece) onlara yarar getir.]

Taḫfīf-i sīn-ile aşşı dèmek olur. Çaġatay dilinde Türkī luġātde vāḳiᶜ olan ṣād külliyyen sīn-ile edā olınur, dālı te ṭāyı tā-y-ıla taᶜbīr ètdükleri gibi. Ve bu lafẓuŋ āḫirinde vāḳiᶜ olan ġayn-ı muᶜceme *acıġ* lafẓınuŋ ġaynı ḳabīlindendür, ḳāf-ıla *asıḳ* daḫı dènilür; lākin [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de] ġayn ḳāfiyesinde bir maṭlaᶜda[383] gelür [295, 313, 1]:[384]

Maṭlaᶜ /Remel-*i mütemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

zehr-i hicrānıñġ çü ᶜayşım kāmını ḳıldı açıġ
nūş-ı vaṣlıñġ elge yètkendin mañġa yoḳdur asıġ

[=Madem senin ayrılık zehrin benim yemeğimi acı yaptı, sana kavuşma şerbetinin ele geçmesinden bana fayda yok.]

[385]Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da [bir ḥikāyetde] gelür [CVII, 156, 1940]:

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

her nèçe[386] *ḳılsañġ figān u zārlıġ*
ḳılġusı yoḳ bir ser-i mūyī asıġ[387] **-20-**

[=Her ne kadar figan edip ağlasan sızlasan bir kıl ucu kadar faydası yok.]

90. **asāpḳūr** [< Mo. *asabaḳūr*] Ḳoyunuŋ oŋurġa kemügine dèrler, ki Çaġatay ᶜādetinde ḥürmetlü ṭaᶜāmlarıdur. Bir żiyāfet olsa envāᶜ-ı ṭaᶜām, ki anda ḥāżır olsa elbette bir nèçe yèrde ol kemük bütün bişüp bile olsa gerek, ki

381 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 22.
382 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
383 Yazmada: *bu beytde ġayn ḳāfiyesinde.*
384 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 30ᵃ₅.
385 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*
386 Yazmada: *munça kim.*
387 Yazmada: *zārlıġ, asıġ.*

S e d d - i   İ s k e n d e r î[388]'de mihmāna olan isrāf muķābelesinde gelür, ki [LIII, 366, 4782]:[389]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maķṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

*pey-ā-pey **asūpķūrnı** ėylep revān*

yėmekdin bolup ^cāciz ol nā-tuvān

[=Omurgayı art arda sıralıyordu. O zavallı yemekten bunalıyordu.]

91. **aşuķtı**[390] [< **aş-^uķ-tı*] ^cAcele ve ıżṭırāb eyledi demekdür.

92. **aşuķdum** ve **aşuķtum** [< **aş-^uķ-du+m, *aş-^uķ-tu+m*] Tā-y-ıla ve dāl-ıla ikisi daḫı cāyizdür. Yoķaruda geçen ġayn-ıla ķāf[391] ve kelime āḫirinde elif-ile hā gibi. ^cAcele ve ıżṭırāb eyledim dėmekdür, ki M e c n ū n   u   L e y l ī 'de Zeyd ṣaḥrāda Mecnūn'a eyitdi [XXIV, 225, 1987]:[392]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maķbūż-i maḥẕūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

*gām urġalı[393] bu ṭaraf **aşuķtum**[394]*

tā kim saŋa bu zamān yoluķtum[395]

[=Bu tarafa adım atmağa gayret ettim. Sana ancak şimdi ulaşabildim.]

93. **aşuķmaķ** [< **aş-^uķ-maķ*] ^cAcele ėtmek ma^cnāsınadur.

94. **aşuķmaŋ** [< **aş-^uķ-ma-ŋ*] Gāf-i mu^cceme[396] ile cem^c-i ḫiṭābdur. ^cAcele etmeŋ dėmekdür, [397][ki[398] B e d ā y i ^c u   ' l - V a s a ṭ 'da gelür, ki [267, 349, 5]:[399]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

*kėlse ayturdın[400] **aşuķmaŋ** kim feraḥdın ölmeyin[401]*

---

388 *S e d d - i   İ s k e n d e r î*: Yazmada; Ḥ a y r e t ü   ' l - E b r ā r . Onanlması için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 40r28.

389 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 10^{b}_{6}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 19.

390 ***māżīdür.***

391 ***ķāf ile ġayn gibi.***

392 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 23.

393 ***urmalı ve urmaķ içün.***

394 Yazmada: *aşuķdum.*

395 ***buluşdum buluşduķ.*** Bundan sonraki kısım **aşuķmaŋ** maddesinde verilmiştir.

396 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

397 Bundan sonraki kısım **aşuķtum** ve **aşuķdum** maddesinden alınmıştır.

398 Yazmada: *Ve yine.*

399 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 7^{a}_{3}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 41v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 23.

400 Yazmada: *ayturda. eytmege.*

nükte-dānlıġ birle ol[402] sözni ḳaşımda[403] ötkeriñ[404]

[=Onun geldiğini karşımda birden söylemeyin, alıştıra alıştıra incelikle söyleyin ki sevinçten ölmeyeyim.]

Aşuḳmañ dėmek gāf-i *ᶜAcemī* ile ᶜacele ve **8ᵇ** ıżṭırāb ile eylemeŋ dėmekdür.

Ve yine Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [20, 15, 4]:[405]

Beyt /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

ḥalvām üçün dudaġı firāḳında[406] ėy raḳīb
***aşuḳmaġıl**[407] ki ṣabr kėrek kişi aşına[408]]*

[=Ey rakip, ben onun dudağından ayrı iken sen de helvam için acele (etme); insan, aşında sabırlı olmalı.[409]]

95. **aşuḳḳan** [< **aş-ᵘḳ-ḳan*] ᶜAcele ve ıżṭırāb eyleyen dėmekdür, ki M a ḥ b ū b u **-21-** ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda tenbīhātda ᶜacele ḏemminde gelür, ki [167, 4; (287) 87ᵇ, 13]:[410] [Neṯr]

*Ṣabr bile köp baġlıġ iş açılur, işte **aşuḳḳan** köp ¹tayılur, köp tayılġan köp yıḳılur. İşte[411] aşuḳmaḳ yaş ²oġlanlar işidür ṣabr bile iş ḳılġuçı tecribelig uluġ yaşlıḳ ³kişidür.*

Naẓm[412] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü feᶜūl/

*her kimse ki ėylemes **aşuḳmaġnı**[413] ḫayāl*

---

401 ***ölmezden ve olmazdan, ölmezin ve olmazın.***
402 Yazmada: *bu.*
403 ***öŋümde ḳarşumda.***
404 ***geçürüŋ ferāġat ėtdürüŋ.***
405 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 41v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 24.
406 Yazmada: *firāḳıda.*
407 ***ᶜacele eyle.***
408 Yazmada: *işiġa, aşıġa.*
409 **Açıklama:** *nahā ᶜani 't-ṭaᶜāmi 'l-ḥārri ḥattā yabruda* [=Sıcak yemeği soğuğuncaya kadar yemekten nehyederdi]. *barridū ṭaᶜāmakum, yubārak lakum fīhi* [=Yemeğinizi soğutunuz ki, bereketli olsun]. *abridū bi 't-ṭaᶜāmi fa-inna 'l-ḥārra lā barakata fīhi* [=Yemeği soğutunuz; çünkü sıcak yemekte bereket yoktur]. Calālu 'd-dīn ᶜAbdu 'r-raḥmān as-SUYŪṬĪ [1445-1505]'nin *al-cāmiᶜu 'ṣ-ṣaġīr*'inden naklen ÜRYÂNÎ: *Câmiü'l-Künûz*: I, Metin: 65₂₁₁₋₂₁₂₋₂₁₃. Çeviri: 147.
410 Bk. tayılur. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 41v3, 166r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 23, 212.
411 Yazmada: *işde.*
412 Yazmada: *Beyt.* Rubai vezni; ama son iki kanadı olmadığı için *Naẓm*dır. Benzer bir durum için bk. ḳaraḳ. Bağlantılı ek bilgi için bk. at.

[4]*yafrağnı ipek ḳılur çėçek bergini bāl*

[=Beklemekle çok karmaşık iş çözülür, işte acele eden çok kayar, çok kayan çok yıkılır. İşte acele etmek gençlerin işidir, sabır ile iş gören tecrübeli, çok yaşlı kişidir.

Nazım

Acele etmeği düşünmeyen kimse yaprağı ipek yapar, çiçek yaprağını bal.]

96. **aşuḳ** [< **alçu+ḳ*] Ṭopuğa derler. Ve dirsek kemügine derler, ki S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de ṭahārat ferāyiżi bābında gelür [106, 88]:[414]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yumağ ėkki ayağnı[415] *farż ėrür hem*

ėki ***aşuğnı*** *hem ḳılmaḳ anğa żam*

[=İki aşık kemiği ile birlikte ayağı yıkamak farzdır.]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḳārūn'ı yer yutduğı maḥalde gelür, ki [(125) 706ª, 2]:[416] [Neṯr]

Yėr Ḳārūn'nı ***aşuğıça***[417] *özige tarttı.*

[=Yer Karun'u aşığ(ın)a dek kendisine çekti.]

97. **eşgek** [< *ėş+gek*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Gemi küregine[418] derler, ki [...][419] e ş ᶜ ā r ında gelür []:[420]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

baḥr-i eşk içre ėki köz boldılar zevraḳ-miṯāl

ėkki şaf kirpikler ***eşgekler*** *boluptur her ṭaraf*

[=Gözyaşı denizi (ırmağı) içinde iki göz iki kayık gibi oldu. İki sıra kirpik iki yanlarda kürek oldu.]

98. **ağa** [< Mo. *āḳa*] Böyük ḳarındaşa dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī <'de> āḫirinde Üveys şeh-zāde naṣīḥatinde atası ile ᶜammusı vaṣfında gelür [XXXVII, 371, 3493]:[421]

---

413 *ᶜacele*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
414 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 23. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 14ª.
415 *ayağın* olamaz.
416 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 42r26.
417 Yazmada: *aşuğıġaça*.
418 Anlam yakınlığı dolayısıyla bk. **ḫāde, kürçek**.
419 Yazmada: *Luṭfī.* MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 42r1'de şairi belirsiz. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 14ª'da Nevāyī'nin görülüyor. Doğrusu *Sanglax*'taki gibidir.
420 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 42r01. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 22. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 14ª.

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün/

şāhīki ataŋ aŋa aġadur

ol saŋa aġadur u atadur[422]

[=Ağabeyi baban olan bir padişah senin hem ağabeyin hem babandır.]

Ve yine -22- T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Ferīdūn'uŋ üç oġlı var idi Salm[423] ve Tūr ve Ērac. Ve Ērac anlardan kiçi idi. Ferīdūn Ērac'i anlardan ziyāde sevdügin beyān etdügi maḥalde gelür [(202) 719ᵇ, 20]:[424] [Neṯr]

Çūn[425] *Ērac be-ġāyet ʿāḳil ü ḫalūḳ*[426] *ėrdi. Ėki* **9ª** ***aġalarıdın*** *anı*[427] *köprek sėver ėrdi.*

[=Erec be-ġāyet ʿāḳil ü ḫalūḳ idi. Ferīdūn sāyir ḳardaşlarından anı ⁴artuḳ sever-idi.[428]]

Ve yine M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ etmişler, ki [(175) 777ª, 15, (210)]:[429] [Neṯr]

Uluḳ[430] *ḳardaş ve kiçik ḳardaşnı ėkkelesin* birādar *dėrler. Ve Türkler uluġnı* **aġa** *ve kiçigni* ¹⁶ini *dėrler.*

[=Büyük kardeş ve küçük kardeşin ikisine birden *birādar* derler. Ve Türkler ise büyüğüne *aġa* küçüğüne *ini* derler.]

Ammā "M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati böyle taṣḥīḥ etmişler" demekden murād şöyle aŋlanmaya, ki Nevāyī ḥażretlerinüŋ bir kitābı ola, ve daḫı[431] kendü dillerinde olan luġāti taṣḥīḥ edüp beyān etmiş olalar. Böyle degüldür. Ol kitābuŋ mefhūmı budur, ki Türkī dili Fārsī dili üzerine taḳdīm ve tercīḥ ėderler. Bir[432] vech-ile, ki Fārisīde baʿżı edā vardur, ki muṭlaḳ Türkīdür. Eger ehl-i Fürs ol nevʿa lafẓı

---

421 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 24. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTʿO*: 14ᵇ.
422 Yazmada: *atadur ... aġadur.*
423 Yazmada: *Selem.*
424 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 24.
425 Yazmada: *Ammā.*
426 ABİK: *ḫalīḳ.*
427 Yazmada: *aġasıdın Ferīdūn.*
428 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 5ᵇ.
429 Bk. **ini.**
430 Yazmada: *Aʿcām.*
431 *ve daḫı* VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *ki.*
432 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *Bu.*

edā ėtmelü olsalar yine Türkī dil[433] ile edā ėderler dėyü baᶜżı istişhād yazarlar. Nėteki bu maḥalde *aġa* luġatinde geçdi. Ve sāyir maḥalde daḫı *inşā'a 'llāh* gelse gerek. Ve ol istişhādlarda olan luġāt ve ıṣṭılāḥātuŋ[434] daḫı baᶜżın taṣḥīḥ ėderler baᶜżın etmezler, kendüler -23- yanında iḥtiyāc olmaduġı-y-içün. Aṣlı budur. Ve illā bu faḳīr-i ḳalīlu 'l-biżāᶜa ve ᶜadīmü 'l-istiṭāᶜa bu cemᶜiyyete şürūᶜ ėtdügümde Nevāyī ḥażretlerinüŋ on beş pāre kitābın cemᶜ etmiş-idüm. Luġātı ve ıṣṭılāḥātı anlardan 9^b istiḫrāc ėder-idüm. Ve Ḫurāsān ve Semerḳand ve Çaġatay ėllerinden[435] daḫı nėce Türkī-gūy kimselerüŋ dīvānların ve meṯnevīlerin cemᶜ etmiş-idüm. Tā, ki bir ṣāḥib-i devlet *ḏikr-i ḫayr olsun* benüm bu saᶜy ü bu rencümi görüp Nevāyī ḥażretlerinüŋ külliyyātını iḥsān etdiler, ki cümle yėgirmi sekiz[436] pāre kitāb idi. Hemān bir genc bulmış müflise döndüm, andan cemīᶜ-i ᶜavā'iḳ ve ᶜalā'iḳı terk ėdüp az furṣatda on üç[437] pāre kitābı daḫı yazup külliyyātlarına mālik oldum. Bunlardur, ki ḏikr olınur. 1. Münācāt-nāme ve 2. Çihal Ḥadīṯ ve 3. Naẓmu 'l-Cevāhir ve 4. Sirācu 'l-Müslimīn ve 5. Nesāyimü 'l-Maḥabbe ve 6. Lisānu 'ṭ-Ṭayr ve 7. Maḥbūbu 'l-Ḳulūb ve 8. Tevārīḫ-i Enbiyā ve 9. Tevārīḫ-i Mülūk ve 10. Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn [ve] 11. Mecālisü 'n-Nefāyis ve yine Ḫamse'den, ki 12. Ḥayretü 'l-Ebrār ve 13. Ferhād u Şīrīn ve 14. Mecnūn u Leylī ve 15. Sebᶜa-i Seyyāre ve 16. Sedd-i İskenderī ve yine dört dīvān, ki 17. Ġarā'ibü 'ş-Şıġar ve 18. Nevādirü 'ş-Şebāb ve 19. Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ ve 20. Fevāyidü 'l-Kiber ve yine 21. Mīzānu 'l-Evzān[438] ve 22. Münşe'āt ve 23.

---

433 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *vāḳiᶜ olan luġātuŋ.*
434 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'de yok.
435 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *ehlinden.*
436 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *ṭoḳuz.*
437 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *dört.*
438 *ᶜilm-i ᶜarūż.* Yana *Mīzānu 'l-avzān* atlıġ ᶜarūż bitiptür; bisyār madḫūldur. Yėgirmi tört rubāᶜī vaznıda tört vaznda ġalaṭ ḳılıptur. Baᶜżı buḫūrnıŋ avzānıda ham yaŋılıptur. ᶜArūżġa mutavaccih bolġan kişige maᶜlūm bolġusıdur (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: 171ª. THACKSTON: II, 355). [=Tenkit edilecek

M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n ve 24. Ḥ ā l ā t - ı **-24-** S e y y i d Ḥ a s a n B ė g[439] ve 25. Ḥ ā l ā t - ı[440] P e h l e v ā n M u ḥ a m m e d [ve] 26. S ā ḳ ī - n ā m e ve 27. V a ḳ f i y y e yėgirmi sekizinci 28. F ā r i s ī D ī v ā n ları ki yedi biŋ beytden ziyādedür ve anda Fānī taḫalluṣ ederler ve yėgirmi ṭoḳuzıncı 29. F ā r i s ī M ü n ş e ' ā t larıdur. Ve bunlardan ġayrı daḫı kitābları var idi ki maᶜlūm olmadı; yaᶜnī maḳṣūd **10ª** luġāte müteᶜallıḳ kitābları görilmemişdür.

99. **aġarġu dėk**[441] [< *āḳ+ar-ġu teg*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Aġarur gibi, aġarmalı ve aġaracaḳ dėmekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [284, 376, 5]:[442]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

arımas eşkim bile közniŋ ḳızarġan regleri

*baḥr mevcidin **aḳarġu**[443] **dėk** ėmes mercān ḳızıl*

[=Kırmızı mercanın deniz dalgasından ağarmadığı gibi, gözün kızarmış damarları da yaş ile beyazlamıyor.]

100. **aġrıġ** [< *āġ-ır+ı-ġ*] Aġrı[444] dėmekdür. Āḫirindeki ġayn *açıġ* lafẓında vāḳiᶜ olan ġayn ḳabīlindendür. Bu ᶜibāret Çaġatay ᶜörfinde ekṯeriyyā ḫastalıġa ıṭlāḳ olınur.

101. **aġ öy** [< < *āḳ ev*] Maᶜnā-yı Türkīsi aġ ev dėmekdür. Ḫayme ve ḫargāha ıṭlāḳ olınur.[445]

102. **aḳarmaḳ** [< *āḳ+ar-maḳ*] Aġarmaḳ dėmekdür.[446]

103. **aḳardı** [< *āḳ+ar-dı*] Bu daḫı aġardı demekdür.[447]

---

tarafı çoktur. Yirmi dört rubaî vezninden dört tanesinde yanılmıştır. Bazı bahirlerin vezinlerinde de yanılmıştır ve bunlar aruz ile uğraşanlarca malumdur.] (ARAT: II, 186).

439 Yazmada: *Menāḳıb-ı Seyyid Ḥasan.*

440 Yazmada: *Menāḳıb-ı.*

441 8ᵇ'den.

442 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 64ᵇ₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 42v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 24.

443 Yazmada: *aġarġu.*

444 Yazmada: /d/ yukarıda yazılarak *Aġrıdı.*

445 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aḳ öy.**

446 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ḳarıp.**

447 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [513, 557, 4]:

Beyt /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

başım aḳardı ᶜışḳda yā ᶜışḳ tėġıdın

mamuġ yapışturuldı bu efgār başıġa

[=Aşkından başım ağardı veya aşk kılıcından bu yaralı başına pamuk yapıştırıldı.]

104. **aḳ öy** [< *āḳ ev*] Çādır maᶜnāsınadur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Şāh ṣaḥrāda ḳalduġı gecede gelür, ki [XVI, 140, 1351]:[448]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[449]

gerçi tün boldı ḫalḳ ara perde

*tiktiler **aḳ öy** ü serā-perde*

[=Gece, insanlar arasına perde olduysa da insanlar çadırlar ve otağlar kurdular.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da otuz yėdinci[450] mektūbda bir meṯnevīde[451] gelür, ki [(362) 794ᵇ, 2]:[452]

Meṯnevī[453] /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tā felek buḫtīleri[454] *tüzgey*[455] *ḳaṭār*[456]

tā tolun ay[457] ***aḳ öy*** *ėtkey*[458] *āşkār*

sārbānıṅġa[459] *ol olsun bār-keş*

bu biri[460] *ferrāşıṅġa*[461] *ḫargāh-veş* **-25-**

[=Gök hecinleri[462] katar katar dizilince dolunay ak otağ kurunca öteki devecine yük çeksin, beriki döşeyicine çadır olsun.]

105. **aḳsum** [< *aḫsuŋ*] *Bad-mast*[463] maᶜnāsınadur, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [248, 321, 8]:[464]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 325v17.

448 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 25. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 14ᵇ.

449 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

450 *otuz yėdinci*: Yazmada; *yėgirmi beşinci*.

451 Yazmada: *rubāᶜīde*.

452 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 10ᵃ₁₁. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 25.

453 Yazmada: *Rubāᶜī*.

454 ***beserek develer.***

455 ***düzince.***

456 ***ḳaṭār maᶜlūm.***

457 ***ṭolan ay.***

458 ***ėtse maᶜnāsına.***

459 Yazmada: *sāyebānġa*.

460 Yazmada: *bir hiri. her biri ve bir Herī, ki Heri şehrine menşūb demek ola.*

461 ABİK: *firāşıṅġa*.

462 **Açıklama:** *Hecin*: İki hörgüçlü deve, beserek; yıldız.

463 Yazmada: *Paşīmān* CLAUSON: *EDPT*: 95ᵃ.

464 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 11ᵃ₄, 82ᵇ₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 45v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 27. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 16ᵇ.

Beyt /Müctes̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

mey içseñ olmaġıl aḳsum ki pīr-i deyr dėdi

ki bu iş oldı biziñ deyr ara kemine yazuḳ

[=Şarap içtiğinde sarhoş olma; çünkü kiliseci bu iş bizim kilisemizde az günahtır, dedi.]

106. **aḳturduñ** [< *aḳ-tur-du+ŋ*] Gāf gāf-i ^c*Acem*dür. Aḳıtduŋ dėmekdür.[465]

107. **aḳḳalı** [< *aḳ-ḳalı*] Aḳmaḳ içün ve aḳalı dėmekdür. Ammā aḳmaḳ içün ma^cnāsına. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da] bir muḫammesde gelür, ki [493, 678, 3a]:[466]

Mıṣrā^c /Remel-i müs̱emmen-i maḥẕūf: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

reşkdin her dem yaḳındur baġrım ėrip[467] ***aḳḳalı***

[=Kıskançlıktan ciğerim her an eriyip akacak gibi oldu.]

108. **aḳızdı** [< *aḳ-'z-dı*] Aḳıtdı dėmekdür.[468]

109. **aḳızdıñ** [< *aḳ-'z-dı+ŋ*] Daḫı aḳıtduŋ dėmekdür.[469]

110. **aḳızmaḳ** [< *aḳ-'z-maḳ*] Aḳıtmaḳ ma^cnāsınadur.[470]

111. **aḳızur** [< *aḳ-'z-dur*] Aḳdur dėmekdür, [471]ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ṣıfat-ı bahārda zanbaḳ vaṣfında gelür [XII, 114, 849]:[472]

Mes̱nevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

---

465 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **uyaḳturduñ**.

466 Bk. **ėrip**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 28, 109.

467 ***ėrip: ėriyüp aḳmaġa yaḳlaşdı dėmekdür.***

468 Bundan sonraki kısım **aḳızur** maddesinde verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [89, 90, 5]:

Beyt /Remel-i müs̱emmen-i maḥẕūf: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

ḫanceri tėġıda körgeç ^cārıżın aḳızdı ḳan

seyl aḳḳan dėk ḳuyaşnıñ menzili bolġanda ḥūt

[=Güneş balık burcuna (Şubat 19 - Mart 20) girince seller aktığı gibi yanağını hançerinin kılıcında görünce kan akıttı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 44v7.

469 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [192, 198, 5]:

Beyt /Müctes̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

nė rūd aḳızdıñ ulus ḳanıdın ki tėgreñde

naẓarġa say taşı dėk nėçe baḳsa baş körünür

[=Milletin kanından çevrende nasıl bir ırmak akıttın ki bakınca çay taşı gibi baş görünüyor.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 238r14.

470 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aġrıġ** ve **aġrıḳ**, **sarıġ** ve **sarıḳ**.

471 Bundan sonraki kısım **aḳızdı** maddesinden alınmıştır.

472 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 45r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 28.

dāl oldı dimāġı żaᶜfıġa bu

kim şeb-nem[i] birle aḳızur su **10^{b}**

[=Gece nemi ile birlikte su akıtması beyninin zayıfladığını gösterir.]

112. **egek**[473] [< *ėke-k*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī kāf-i ᶜArabīdür, ki ege demekdür, *sūhān* maᶜnāsına.

113. **ekeçi** [< Mo. *egeçi*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Böyük ḳız ḳarındaş maᶜnāsınadur, ki [...][474] e ş ᶜ ā r ında naᶜtda gelür []:[475]

Beyt /Müctet̲t̲-i *müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

nė cān fidā ki ata vü ana aġa ***ekeçi***

ayā ḥabīb bu barça maḥabbetiñġa fidā

[=Ey dost, senin sevgine yalnız can değil, baba, anne, ağabey ve abla da feda olsun.]

Ve yine M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati böyle taṣḥīḥ etmişler, ki [(176) 777^{a}, 16, (210)]:[476] [Net̲r]

Ve alar[477] *uluġ kiçig ḳız ḳardaşnı hem* ḫᵛāhar *dėrler. Ve bular* **-26-** *uluġnı* **ėgeçi**[478] *ve kiçigni* siñgil *dėrler.*

[=Ve onlar büyük küçük kız kardeşe, birlikte *ḫᵛāhar* derler. Ve bunlar büyüğe *ėgeçi* ve küçüğe *siñgil* derler.]

114. **Alçın**[479] [< Mo. *alçin*] <Ve yine> T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de İskender mülūk [ü] ṭavāyifi tertīb etdügi maḥalde gelür, ki [(224) 723^{b}, 11]:[480] [Net̲r]

Mülūk u ṭavā'if[481]. *Īrān-zemīnde ol* [16]*taᶜyīn ḳıldı kim üç yüz altmış yılġaça alar* ***Alçın*** *ara nizāᶜ ḳılıp Rūm'ġa hėç ḳaysınıñ żararı yėtmedi.*

[=Mülūk [ü] ṭavāyifi [16]Īrān'da ol taᶜyīn ḳıldı kim üç yüz -altmış- yılġa degin anlar -ile Alçın- arasında nizāᶜ olup [17]Rūm'a hėç birisinüŋ żararı olmadı.[482]]

---

473 Bk. **ėgek**.

474 Yazmada: *Luṭfī*. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 17^{a}'da Nevāyī'nin görülüyor.

475 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 28. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 17^{a}.

476 Bk. **ėgeçi**, **siñgil** ve **siñgli**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 372.

477 Yazmada: *Aᶜcām*.

478 Niçin **ėkeçi** okunmadığı hususunda bk. **ėgeçi**.

479 **İçin** maddesinden alınmıştır.

480 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 97r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 100.

481 Yazmada: *+ni*. *Mulūku 'ṭ-ṭavā'if*: İskender devletinden ayrılan şehirlerin padişahları. STEINGASS: *CP-ED*: 821^{a}.

115. **alṭayı** [< Mo. *āl tayı*] Ḳızıl dilkü derisinden olan kürke derler ki[483] aŋa *çılġava*[484] daḫı derler, ikinci dīvānları ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [485]'dur, [anda] bir [ḥüsn-i maṭlaᶜda][486] gelür [258, 258, 2]:[487]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ravşen ėyler şuᶜle üstidin körüngen dūdnı

*meh-veşim[488] ėgnide **alṭayı** bile başıda kiş*

[=Ay yüzlümün sırtındaki kızıl tilki kürkü ile başındaki börkü, alev üstünden görünen dumanı ortaya kor.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [489]'da bir [maḳṭaᶜda][490] daḫı gelür, ki [261, 336, 7]:

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kör Nevāyī mesnedin ᶜışḳ içre kim gülḫan ara

*şuᶜle **alṭayı** vü küllerdür aŋa sincāb dėk*

[=Aşka düşen Nevâyî'nin oturduğu yere bak, külhanda alevler kızıl tilki kürkü ve küller sincap sanki.]

116. **aldaġ** [< *āl+ta-ġ*] Aldamaḳ maᶜnāsınadur, ki Mīr Ḥaydar M a ḫ z e n 'inde ṭoḳızıncı maḳāle ḥikāyesinde[491] bir ᶜacūze ḏemminde gelür [113, 570]:[492]

---

482 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 14ᵇ.

483 Yazmada: *nė*.

484 **Açıklama:** *Cild ḳafā*: Ar. 'kedi büyüklüğünde, kızıl tüylü ve derisinden kürk yapılan bir hayvan' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 220v13, 101. REDHOUSE: *TEL*: 856ᵇ).

cılkava / çılkava / çılkafa: 'kurdun ense kökünden yapılan kürk' Bulg. *cılkava* < Rum. < Sl. **vılk-avā* [*vılk* 'kurt'] (TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 437ᵇ).

Krş. *burṭas*: İBN FAŻLĀN: *Riḥla*: 103. MESUDÎ: *Murûc ez-Zeheb*: 72. GÖCKENJAN und ZIMONYI: *Orientalische Berichte über die Völker Osteuropas und Zentralasiens im Mittelalter*: 55, 168, 219, 227, 251. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 19; Çeviri: 13. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1354) II, 129ᵃ. al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 216. at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 107. STEINGASS: *CP-ED*: 243ᵃ. BARTHOLD: "Burtas", *furdās*. ŞÜKÛN: *Farsça-Türkçe Lûgat*: I, 289ᵇ. Burtas dolayısıyla bk. Mac. *bőr* 'deri' (*A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótára*: I, 363ᵇ. DÁVID: *Útiszótár Magyar-Török*: 41. CSÁKI: *Magyar-Török Szótár*: 53ᵇ).

çılḳava / çalḳafa: 'kurdun ense postundan yapılan kürk' (TDK: *TTS*: II, 896).

485 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

486 Yazmada: *şiᶜrde*.

487 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 12ᵇ₁₀. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 50r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 31. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 19ᵃ.

488 Yazmada: *dil-berim*.

489 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b . Aslında: *bu dīvānda*.

490 Yazmada: *şiᶜrde*.

491 *ṭoḳuzıncı*: Yazmada; *altıncı*.

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*ḥīle bile alı vü **aldağı** köp*[493]

mekr ü değā tonı bile boyı çöp[494]

[=Hile ile alı ve aldatmacası çok. Yalan dolan giysisi tam boyuna göre.]

117. **alaḫān u alamān**[495] [< *ala+ḫān ala+mān*] Tārāc olmış[496] maᶜnāsınadur. Ve *bī-ḫānmān* maᶜnāsınadur[497] ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [498]'da gelür [6, 5, 4]:[499]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḫānmāndın ayırıp ḳılġanda zindān[500] *içre ḥabs* **11ª**

*ḳılma luṭfuñ mėn **alaḫān u alamāndın** cüdā*

[=Ev barktan ayırıp da zindana (kabre) hapsettiğinde; lütfunu, bu zavallıdan ayırma.][501]

118. **aldaray** [< *aldara-y* < Mo. *aldara-*] Iżṭırāb ve infiᶜāl eyleyen dėmekdür. Ve sevinmekden ḫilāf-ı ᶜādet vażᶜ etmege derler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [502]'da gelür [446, 608, 3]:[503] **-27-**

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bir ḳadeḥ mey bėrseler veh ġāyet-i iflāsdın

nėçe laᶜl-i ḳıymetī tapḳan[504] *gedā dėk **aldaray***

[=Ben züğürtken bir kadeh şarap verseler kızıl yakut bulmuş dilenci gibi beni çıldırtır.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [505]'da gelür, ki [455, 456, 7]:[506]

---

492 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 12ª₄₁₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 49r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 32.

493 Yazmada: *ḥīlesi çoḳ alı vü aldağı köp.*

494 ***bağı köp.***

495 Yazmada: **alamān [u] alaḫān**. Kıyıdaki **alaḫān u alamān** düzeltmesi tercih edildi.

496 ***alan ve talan maᶜnāsına da olur.***

497 Kıyıda: *dėmekdür*. Bk. ḳazaḳ.

498 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

499 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 12. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 12ᵇ₇. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 30. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 18ᵇ.

500 Yazmada: *ḳılġan zamān tofraḳġa.*

501 Dünyadan ayırıp da kabir zindanına koyduğunda, merhametini bizden ayırma (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 206).

502 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

503 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 12ᵇ₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 48r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 31. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 19ᵇ.

504 Yazmada: *tapġan.*

505 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

Beyt /Müctet̲t̲-i *müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

lebiñg cevābıġa kim vaᶜde ḳıldı yañgsız-mėn[507]

yoḳ ėrse ᶜömr-i ebed müjdeside ***aldaraman***

[=Dudağının eşsizim diye verdiği cevaba sevindiğim kadar sonsuz ömür müjdesine aldırmam.]

119. **aldaramaḳ** [< *aldara-maḳ* < Mo. *aldara-*] Kend'özini yitürmege dėrler.

120. **aldaray** [< *aldara-y* < Mo. *aldara-*] Kendümi yavu ḳıldum dėmekdür. *Aldaraġay* ᶜibāreti daḫı bundandur. Kendü[si]ni yavu ḳıla dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [36, 13, 4]:][508]

Beyt /Remel-*i müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aşlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[509]

tėlbe andaḳ ki perī cilvesidin ***aldaraġay***[510]

ot salur her nefes[511] *ol ṭurfa-numū-dār mañga*

[=Cin çarpmasıyla deliren (o) deli o tuhaf görünüşlü (kişi) bana her solukta ateş saçıyor.]

121. **allıda** ve **alınıda** [< *hāl+ı+da, hāl+'n+ı+da*] Öŋinde dėmekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maṭlaᶜda] gelür[512] [47, 29, 1]:[513]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müt̲emmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy köñgül ger kimse aḥvālim[514] *dėmes yār* ***allıda***[515]

ḫāṭırım kimdin melūl olsun kimim bar ***allıda***[516]

[=Ey gönül, hâlimi kimse yârın önünde anlatmazsa gönlüm kimden kırılsın, onun karşısında kimim var ki?]

---

506 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 52r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 32.

507 Yazmada: ... *cevābıda* ... *Teñgriġa mėn*.

508 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 12^{b}_{4}. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 48r12.

509 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

510 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

511 Yazmada: *ṭaraf*.

512 Kıyıda: **allıda** Lāmuŋ teşdīdi-y-ile yanında dėmekdür baᶜżı nüsḫada āḫirinde elif ve baᶜżen de hā yazılur. Ammā baᶜżı ġazeliyyātda, ki redīf vāḳiᶜ olmışdur, ol ġazeliyyāt ḥarf-i elifde t̲ebt olınmışdur cümleden birinüŋ maṭlaᶜı budur.

513 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 51. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 12^{b}_{14}. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 49r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 34.

514 Yazmada: *aḥvāliñg*.

515 Yazmada: *öñgümde ṭoḳuz kerre temennā ėdüp*.

516 Yazmada: *alnıda*.

Ve *alnıda* luğati[517] dahı Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da altıncı maḳāle ḥikāyesi āhirinde gelür, ki [II. XXXIII. 223 (1823)-(97). 15]:[518]

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

sāḳī[519] *edeb şarṭını āmāde tut*

allıma[520] *toḳḳuz yükünüp bāde tut*

[=Ey saki, edebini takın; önümde dokuz kez eğil, şarap tut.]

122. **allı | elli** [< *hāl+ı* | *el+lig*] Bu dahı öŋ ve yan maᶜnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on beşinci maḳālede mestler ḥaḳḳında gelür, ki [III. L. 360 (2938)-(153). 31]:[521]

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ton[522] *ėteki balçıġ olup allı öl*[523]

allı öl ammā anıŋ allıda göl[524]

[=Elbisenin eteği çamur olmuş, önü ıslak. Önü ıslak; ama altında gömlek.]

Ve dahı elli ᶜaded maᶜnāsına dahı gelür.

123. **aluḳ**[525] [< *alı-ḳ*] Ġamgīn ve *parāganda* ve *parīşān* maᶜnāsınadur. Ve dimāġ muhtell olmaġa derler, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [248. 321. 1]:[526]

Maṭlaᶜ /Müctet*t-i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

benefşeniŋ nėge[527] *bolmış dimāġı munça uluḳ*[528]

kim ol sėniŋ ḫatıŋa Hindūyī-durur[529] *mayruḳ*[530] -28-

---

517 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: *alnı* ve *allıda*.

518 Bk. **toḳuz**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 181r13, 344v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 34, 239. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 17[b].

519 Vezin gereği *sāḳi*.

520 Yazmada: *alnıma*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

521 Bk. öl, göl. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 33, 474. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 20[a].

522 ***pīrahan, ki göŋlek maᶜnāsınadur.***

523 ***yaş ki nem maᶜnāsınadur ki ışlanmış dėmek.***

524 ***pīrahan.***

525 Kelime **uluḳ** maddesinde verilmeliydi.

526 Bk. **mayruḳ**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 526. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 12^{a}_{11}, (77^{a}_{2}). MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 86v1, 319r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 35, 497. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 20[b], 276[b].

527 Yazmada: *neçe*.

528 Yazmada: *aluḳ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

529 Yazmada: *ki ḫaṭıŋa sėniŋ ol Hindūyī ėrür.*

[=Menekşenin aklı fikri niye bu kadar perişan? Hâlbuki o senin ayva tüylerine yakışmayan bir Hintlidir.]

124. **alaḳmaḳ** [< *al+a-ḳ-maḳ*] Zīr ü zeber olmaḳ dėmekdür.[531]

125. **alaḳtı** [< *al+a-ḳ-tı*] Yaġma[532] ve tārāc olındı **11ᵇ** ve zīr ü zeber oldı dėmekdür.

126. **alḳamış** [< *alḳ+a-mış*] Alḳış vėrmiş dėmekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [533]'da [bir maḳṭa^cda] gelür [310, 311, 9]:[534]

Maḳṭa^c /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

sėnde nāz oldı Nevāyīde niyāz ėrmes ^caceb

kim sėn anı ḳarġaġan sayı[535] *sėni ol **alḳamaḳ***[536]

[=Sende naz var, Nevâyî'de yalvarma; bu acayip değil ki? Sen ona beddua ettikçe o sana dua ediyor.][537]

127. **alḳadı** [< *alḳ+a-dı*] Alḳış vėrdi demekdür.

128. **alıġ** ve **alıḳ** [< *al-ıġ, al-ıḳ*] Almaḳ ma^cnāsınadur. F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [bir ḥüsn-i maḳṭa^cda] gelür [295, 313, 6]:[538]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

---

530 ***egri ve ^caybludur.***

531 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭa^cda gelür [63, 63, 9]:
Maḳṭa^c /Müctes̱s̱-*i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/
Nevāyiyā çü sipeh çėkti ^cışḳ köñglümge
ṣalāḥ [u] zühd ile taḳvā buzuldılar alaḳıp
[=Ey Nevâyî, aşk gönlüme asker sevk edince zühd ü salah ile takva alt üst olup bozuldular.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 47r24.

532 **Açıklama:** *Yaġma*: Kelime ilkin *Yağma* boyunun adı olarak karşımıza çıkıyor. Sonra bu insanlar gibi davranmanın adı olmalı: *Yağmacı, yağmalamak*. Krş. *Ḳazaḳ, ḳazaḳçı* (bir de bk. Ḳaraçi, Yağmacı, Çigil, Ḳırġız (< *ḫırḫız* < *ḫayr+sız* (?) 'hırsız'). *Tatar*, **Tatarcı* (olması beklenen son biçim yok, bunun yerine *posta Tatarı, postacı* var). Kelime *yağma* 'akın' ile ilgili olmalı. Buradan *yağmacı* 'akıncı', *yağmala-* 'akın etmek'.

533 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

534 Bk. **ḳarġaġan sayı**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 531. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 13^b_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 48v8, 269r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 33. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 20ᵃ.

535 ***ilenç ėtdükçe; ya^cnī düşnām ėtdükçe sögdükçe dėmekdür.***

536 Yazmada: *alḳamış*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

537 Başka çeviri denemeleri olarak: [=Sen nazlanıyorsun Nevâyî de yalvarıyor, buna niye şaşıyorsun? Sen sövüyorsun o da dua okuyor *veya* sen ona sövdükçe ondan dua alıyorsun *veya* sen ona sövdükçe o sana dua okuyor.] [=Sende nazlanma, Nevâyî'de yalvarma, buna niye şaşmaktasın? Sen ona sövdükçe ondan dua almaktasın.]

538 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 502. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 11^b_4. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 46r09, 229r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 35. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 21ᵃ.

alġalı dünyā ʿarūsın ėy ki sattıñ naḳd-i dīn[539]

ʿömr satıp merg almaġ añla[540] *bu satıġ*[541] *alıġ*[542]

[=Dünya gelinini almak için din akçasını verdin. Bu alışverişi, ömrü satıp ölümü almak say.]

129. **alġalı** [< *al-ġalı*] Alalı ve almaḳ içün demekdür, ki bu beytde geçdi.

130. **alġuluḳ** [< *al-ġuluḳ*] Almalu ve alınacaḳ maʿnāsınadur, ki B e d ā y i ʿ u ' l - V a s a ṭ 'da [gelür ki][543] [249, 323, 3]:[544]

Beyt /Mużāriʿ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün/

ṣabr u ḳarār u hoş[um]nı almaġlıġıñ nėdür

ėy cānlar āfeti saña cānımdur ***alġuluḳ***[545]

[=Ey canlar alıcı, sabrımı, kararımı, aklımı alman da ne, asıl alacağın canımdır.]

131. **alġum** [< *al-ġu+m*] Alsam gerek dėmekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [546]'da gelür [430, 431, 4]:[547]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

cānıñ ***alġum*** *dėp ėdiñ mühlik-durur derd-i*[548] *firāḳ*

ḳalmasun köñlüñ sėniñ evvel ḫaber-dār ėyledim

[=Canını alacağım der idin, (asıl) ayrılık derdi öldürücüdür. Gönlün kalmasın (diye) seni önceden haberdar ettim.]

132. **alġucı** [< *al-ġuçı*] İsm-i fāʿildür. Alıcı maʿnāsına. Ve külliyyen ism-i fāʿilde bu maḳūle ġayn-ı muʿceme veyā gāf-i ʿAcemī īrād etmek Çaġatay dilinde muṭṭariddür. Meṯelā ḳılıcı dėyecek ḥālde *ḳılġuçı* ve ėdici dėyecek maḥalde *ėtgüçi* dėr. *va ʿalā hāḏā 'l-ḳiyās.*[549]

---

539 Yazmada: *cism.*
540 ***aŋla bil maʿnāsınadur.***
541 ***satmaḳ maʿnāsınadur.***
542 Yazmada: *alıḳ.*
543 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*
544 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 546. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIʿ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 11ᵃ₁₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 12r28, 45v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 32. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 19ᵇ. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 704.
545 Yazmada: *alḳuluḳ.*
546 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
547 Alıntı için bk. ṬĀLIʿ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 11ᵇ₁₅. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 33.
548 Yazmada: *cānum alġum-mėn dėyeydüñ hemm ėmiş derd ü.*
549 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ayalġu.**

133. **alġan** [< *al-ġan*] Alan dèmekdür.[550] [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [446, 447, 6]:][551]

Beyt /Hezec-*i mütemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ayırma birbiridin cān bile köñglümni raḥm èylep

bèrür-mèn cānnı hem alġıl çü sèndür sèn köñgül ***alġan***[552]

[=Acı da canımla gönlümü birbirinden ayırma. Gönül alan sen olunca ben canımı da veriyorum (onu da) al.]

134. **almaġlıġ** [< *al-maḳ+lıḳ*] Almaḳ maᶜnāsınadur.[553]

135. **alġay** [< *al-ġay*] Ala dèmekdür. Bu ᶜibāretde vāḳiᶜ olan ġaynlar daḫı ḳıyāsīdür. Baᶜżı mevāżiᶜde gāf-i ᶜAcemī ile gelür *ètgeni* ve *ètgey* gibi.[554]

136. **almışañġ** [< *al-mış+aŋ*] Gāf gāf-i ᶜ*Acemī*dür. Almışsın demekdür.

137. **almaġın bolsa** [< *al-maḳ+'ŋ bōl-sa*] Almayın olsa demekdür. **-29-**

138. **alġanġa** [< *al-ġan+ġa*] Alana demekdür.

139. **alġay mu** [< *al-ġay mu*] Ala mı ve alur mı demekdür.[555]

140. **almayın** [< *al-mayın*] Almadın ve almayup demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de yedinci [ḥikāyede] rāvī Behrām Şāh Dilārām'dan naḳl èdüp eyitdi [XXXIII, 388, 4290]:[556]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[557]

***almayın** köz demī cemālımdın*

toymayın[558] bir nefes[559] viṣālimdin

[=Güzelimden bir an gözümü almadan, kavuşmama bir soluk doymadan.]

---

550 Bundan sonraki kısım **alġay** maddesinden alınmıştır.

551 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 11^b_{11}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 45v24, 258r9.

552 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

553 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **alġuluḳ**.

554 Bundan sonraki kısım **alġan** maddesinde verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **èlikley, torġu, tunbān, sèrgeg.**

555 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maḳṭaᶜda gelür [34, 32, 7]:
Maḳṭaᶜ /Remel-*i mütemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/
lemᶜa-i ᶜārıżıdın küyse Nevāyīnė ᶜaceb
tarta alġay mu çaḳın yolıda ḫāşāk belā
[=Nevâyî yanağının şavkından yansa hayret edilir mi? Talaş yıldırım yolunda bela çekebilir mi?]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 153v23.

556 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 34.

557 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

558 Yazmada: *tutmayın*.

559 Yazmada: *demi*.

141. **almay** [< *al-ma-y*] Almaz ve almazın dėmekdür. Ekṯer maḥalde **12a** bir lafẓ-ıla daḫı isti^cmāl olınur, ki *ḳıla almay* eyleyümezin ve eyleyümedin ve eylümez demekdür, *ėte almay*, ėdemezin ve ėdemedin demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn atasından utanup münfa^cil olduġı maḥalde gelür, ki [XIV, 134, 1046]:[560]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

ya^cnī ki uyatdın[561] *özge*[562] *ḳalmay*[563]
andaḳ[564] *ki yoḳarı baḳa* ***almay***[565]

[=Yani utanmadan başka (bir şey) kalmadı, öyle ki yukarı bakamadı (başını kaldıramadı).]

Yoḳarı baḳa almas yoḳaru baḳamayup dėmekdür.

142. **almañ** [< *al-ma-ŋ*] Gāf gāf-i *^cAcem*īdür. Bir emr ma^cnāsına gelür, ki almayasız demek gibi. Ve bir daḫı alımazsın demek gibi. Ammā ekṯer maḥalde bir lafẓ-ıla daḫı isti^cmāl olınur, ki *dėy almañ* dėyümezsin demek gibi, *tapa almañ* bulımazsın demek gibi, ve *ḳıla almañ* eyleyümezsin dėmek gibi, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [bir ḥüsn-i maṭla^cda] gelür [366, 390, 2]:[566]

Beyt /Müctet*ṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭū^c*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fa^clün/

dėseñ ki öltüreyin[567] *ėy firāḳ cismimni*
çü żа^cfdın[568] *tapa* ***almañ*** *ölük*[569] *taṣavvur ḳıl*

[=Ey ayrılık, bedenimi öldüreyim diyorsan zayıflıktan dolayı bulamazsın, ölü say.]

143. **alar** [< **an+lar*] Anlar dėmekdür. **-30-** [B e d ā y i ^c u ' l - B i d ā y e 'de, ki dīvān-ı evvel dībācesidür, bir meṯnevīde gelür [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r, 15, 13]:]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

---

560 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 34.
561 ***uyat: şerm ma^cnāsınadur. utanmaḳdan ḥicābdan.***
562 Yazmada: *özde*. ***kendüde.***
563 ***ḳalmayasın.***
564 ***ancılayın.***
565 ***baḳamazsın.***
566 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 34.
567 ***öldüreyim.***
568 Yazmada: *bu żа^cf ara*. ***ara: içinde.***
569 ***ölmiş.***

revādur mu[570] *bizinĝ*[571] *ferruḫ zamānda*
olarnı[572] *der be-der ḳılmaḳ cihānda*

[=Bizim bu neşeli zamanımızda cihanda onları derbeder kılmak uygun mudur?][573]

144. **altav**[574] ve **altavla** [< *altı+aġu, altı+aġu+la*] Altısı bile dėmekdür.

145. **alay mı bolur** [< *a+la-y mu bōl-ᵘr*] Eyle mi olur[575] dėmekdür.

146. **alma baş** ve **ala luġa** ve **ala pöke** [< *al+ma al+a, lyūġaġ < yūġaḳ*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Bu üç luġat murġ-ābīnüŋ her biri bir nevᶜi maᶜnāsınadur.[576]

147. **alġunĝ** [< *al-ġu+ŋ*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Alsaŋ gerek maᶜnāsınadur.

148. **almas** [< *al-maz*[577]] Bu bir ᶜibāretdür, ki āḫir-i fiᶜle lāḥiḳ olur, ol fiᶜli ibḳāᶜa ᶜacz iẓhār ėtmek ifāde ėder. Meṯelā *ėte almas* ėdemez ve *ḳıla almas* ḳılamaz dėmek olur. *Ayta almas-mėn* eydemezin dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [470, 472, 5]:][578]

Beyt[579] /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nė ölük-mėn nė tirik nė saġ u nė bīmār-mėn
furḳatınĝdın ayta ***almas-mėn*** *nė yanĝlıġ zār-mėn*

[=Ne ölüyüm ne diri ne sağlıklı ne hastayım. Ayrılığından nasıl ağladığımı anlatamam.]

---

570 Yazmada: *revā mudur*: *sezā mıdur*.

571 ***bizim bizleriŋ dėmekdür.***

572 ***anları***. Madde başı ile örnek uyuşmuyor. **Açıklama:** *Alar*: *Īşān* 'Anlar' dėmek maᶜnāsına. ᶜArabīde hā'ulāi ᶜibareti-y-ile edā olunur. Çağatay lisānında *alar* dėrler (ŞUᶜŪRĪ: *Farhang-i Şuᶜūrī*. I, 410ᵇ).

573 ÜZGÖR: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*: 75.

574 ***altı dėmekdür.***

575 ***öyle mi olur.***

576 Şöyle tamamlanabilir: M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de gelür [(176) 777ᵃ, 26, (211)]: [Neṯr]

Ve ördekninĝ envāᶜı [26]*bilür ḳuşçılar ḳaşıda meṯelā* cürüge ve irke, soḳsur ve **alma baş** ve çaḳır ḳanat ve tėmür ḳanat ve **ala luġa** ve **ala pöke** ve baġçal *ve bu* [27]*yosunluḳ dėrler ki yėtmiş nevᶜ bolur kim Sārt barısın murġ-ābī oḳ dėr.*

[=Ve ördeğin türleri -bilen kuşçular huzurunda- mesela *cürüge, irke, soḳsur, alma baş, çaḳır ḳanat, tėmür ḳanat, ala luġa, ala pöke, baġçal* ve böyle devam edip giden yetmiş türü vardır ki, Sart hepsine birden *murġ-ābī* der.]

577 İktidar tasvir fiili.

578 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 12ᵃ₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 149r4.

579 *Dīvān*: *cān talaşur-mėn nė derdim bėlgürür nė ṣıḥḥatım*
nė ölük-mėn nė tirik nė saġ u nė bīmār-mėn
[=Canımla uğraşıyorum, ne sayrılığım öne çıkıyor ne sağlığım; ne ölüyüm ne diri, ne sağım ne de sayrı.]

Çaġatay dilinde nefy-i mużāriᶜ āḫirinde gelen zā-i muᶜceme külliyyen sīn-i mühmele ile taᶜbīr olınur. Meṡelā etmez ve ḳılmaz dėmege *ėtmes* ve *ḳılmas* dėrler ve *almas* ᶜibāretinüŋ nefs-i mütekelliminde *alman* daḫı dėnilür.[580]

149. **emgek**[581] [< *emge-k*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i ṡānī ᶜArabīdür. *Emek* ve *zaḥmat* maᶜnāsınadur. Ve oġlancuḳlaruŋ yörimezden evvel emekledüklerine dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn vaṣfında gelür [X, 94, 651]:[582] **12ᵇ**

Meṡnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

yėrde yörüy almasıda bī-şek[583]

verziş ḳılıban kiçikdin[584] *ėmgek*[585]

[=Küçükken emeklediğine göre yerde yürüyebilmesinde şüphe yok.]

150. **aŋ͡gıtmaḳ** [< *aŋ+ıt-maḳ*] Diŋlemek maᶜnāsınadur. Bundaġı nūn daḫı resmīdür.

151. **aŋ͡ga** [< **an+ġa*] Aŋa ᶜibāretine lafẓ u maᶜnā muvāfıḳdur. Farḳı ancaḳ kitābetdedür, ki Çaġatay'da külliyyen bu maḳūledür. Gāfuŋ mā-ḳabline nūn yazmaḳ ḳāᶜide-i muḳarrerdür. Meṡelā aŋaru ᶜibāretin *aŋ͡garu* ve aŋlamaḳ lafẓın *aŋ͡glamaḳ* resminde imlā ėderler; lākin ol nūn telaffuẓda ẓāhir olmaz. Ancaḳ gāf-ı nūn ḳabīlindendür. Aŋa tenbīh içün bir ᶜalāmet-i resmiyyedür. Hemān yine bu diyārdaki gibi telaffuẓ olınur, ki ol nūn daḫı telaffuẓda iẓhār olınur. Neteki bu beytde *cadīd* maᶜnāsına olan *yaŋ͡gı* lafẓında vezn-i şiᶜr

---

580 Kıyıda: [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [595, 648, 6]:]
Beyt /Remel-*i müṡemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
köz yüzüŋ͡gdin almasam ᶜayb ėtmegil ėy muġ-beçe
*ėyley **alman** dīdedin ġāyib mėn-i ḥayrān sėni*
[=Ey meyhaneci çocuğu, gözümü yüzünden ayıramıyorsam beni kınama. Hayranın olan ben, seni gözümden ayıramıyorum.]

581 Bk. **ėmgek**.

582 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 342r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 36. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 21ᵇ.

583 ***yerde yörüyemeyene bī-şek.***

584 ***küçükden.***

585 ***emek.***

muḳteżāsı üzre telaffuẓ olınur. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlacda gelür [579, 630, 1]:[586]]

Maṭlac /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

māvī yaġlıḳdın ḳaşıñġ èy cāñġa bī-dād ètküçi

kök bulutġa kirdi gūyā yañġı aynıñġ bir uçı

[=Ey cana zulmedici, mavi örtü altına giren kaşın, mavi buluta girmiş yeni ayın bir ucu gibi.]

152. **añġdıp** ve **andıp** [< *aŋd+ı-p, andı-p*] Gāf gāf-i *cAcem*īdür. Maḫfī cüst ü cū ḳılmaġa ve kemīn[587] èdüp söz diŋlemege derler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī'yi İbni Selām'a vèrdüklerinde Leylī ḫalvetde mātem èder-iken anası diŋledügi maḥalde gelür [XIX, 185, 1567]:[588]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefcūlü mefācilün fecūlün/

ḫalvetde añġa bu nevḥalar iş

añġdıp[589] *anası kemīnde èrmiş*

[=Yalnızken ağıtlar yakmak işiymiş. Annesi pusuda takipte imiş.]

Ve yine F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[590]'de bir şicrde[591] gelür, ki [536, 583, 4]:[592]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

asru[593] *yalġan*[594] *vacdesidin küymiş*[595] *èrdi cānġınam*[596]

*añġdıban**[597] *bir kèçe tüşti*[598] *èlkime*[599] *ösrükgine*[600]

---

586 Yâr yağlığı ile gözyaşına teskin vermek içeriklidir (cABDÜ 'L-CEMİL KÂTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 48a). Alıntı için bk. ṬĀLİc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 10^{b}_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 364v19.

587 ***küçükden emek.***

588 Alıntı için bk. ṬĀLİc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 11^{a}_{7}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 51r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 38. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 22b.

589 ***diŋleyüp.***

590 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

591 *beytde* olmalıydı.

592 Bk. ösrükgine. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 51r27, 75r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 21. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 33b.

593 ***cümle.***

594 ***yalan.***

595 ***Kāf 'Arabīdür bahāne ve ta'allül eyleyüp bahāne etmiş dèmekdür.*** KAYA: *köymiş.*

596 Yazmada: *va'desi kim ... cānıma.*

597 ***ṣöz diŋleyüp.***

598 ***düşdi.***

599 ***elime.*** KAYA: *èlgime.*

600 Yazmada: *esrükgine*: *sarḫoşça.*

[=Yalan yere çok söz vermesinden canım yanmıştı. Gözetledim, bir gece sarhoş sarhoş elime düştü.]

* Cüst ü cū eyleyüp dėmekdür.

Ve yine N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e dībācesinde Ḥażret-i Ebū 'l-Vefā-yı -31- Ḫᵛārezmī'nüŋ oğrı destārın oğrıladuğı[601] maḥalde gelür, ki [7, 22]:[602] [Net̲r]

Bir oğrı aŋ̑dıp alarnıŋ̑ destārın sėrmepdür[603].

[=Bir hırsız gizlenerek onların sarığını aşırmış.]

153. **eŋ̑gek**[604] [< **ėŋ+ek*] Gāf-i evvel *ᶜAcemī* ve kāf-i t̲ānī kāf-i ᶜArabīdür. Eŋek *zanaḫdān* maᶜnāsına dėmekdür.

154. **eŋ̑g**[605] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*dür. Yaŋaḳ maᶜnāsınadur, ki M ü n ā c ā t - n ā m e 'de[606] gelür []:[607] [Net̲r]

İlāhī, ḳuyaş eŋ̑gligler[608] hevāsıda yaşımnı yulduz ėyleme.

[=Allah'ım, güneş yanaklılar uğrunda gözyaşımı yıldız eyleme.]

155. **anbe** [< Far. *anba* < Skr. *anb, ampar*] Bir nevᶜ mīvedür[609] şeft-ālūya müşābih; Hind vilāyetine maḫṣūṣdur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyetde gelür, ki Mesᶜūd Çöne Şāh meclisine ėletdi [XXVII, 299, 3241]:[610]

Met̲nevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[611]

ṭāslar sāz ėtip ėdi maḳbūl
nėçede anbe[612] nėçede tanbūl **13a**

---

601 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...: alduġı.*
602 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 51r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 38.
603 *ṣıyırup ḳapup alup dėmekdür.* ERASLAN: *sırmapdur.*
604 Bk. ėŋ̑gek, ėŋ̑gek.
605 Bk. ėŋ̑g.
606 Yazmada: M ü n ā c ā t - n ā m e lerinde. VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: M ü n ā c ā t larında.
607 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 108r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 38.
608 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
609 **Açıklama:** *Mīve*: (Far. *mīv+a*) Baᶜżī diyār-ı Īrān'da üzüm aşmasına mēv dėrler. Mēve bundan me'ḫūẕdur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 582. STEINGASS: *CP-ED*: 1365a).
610 Bk. **tanbūl**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 13a₈, 45a₆. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 37. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 37. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 22a, 111a.
611 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

[=Nefis taslar hazırladılar. Kiminde nağzek kiminde Hint nanesi vardı.]

156. andaḳ [< anı teg] Ancılayın dėmekdür, ke-ennehu daḳ lafẓı edāt-ı teşbīhdür. Meṯelā mundaḳ buncılayın dėmekdür.[613]

157. eñirdi [< *eŋ-ⁱr-di] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Çevürdi dėmekdür.[614]

158. eñirgeni [< *eŋ-ⁱr-gen+i] Çevürdügi dėmekdür, [615]ki Ferhād u Şīrīn'de Ḫusrev Ermeniyye ḳalᶜası devrine bir ḳalᶜa daḫı yapduġı maḫalde bir ser-i suḫanda gelür, ki [XL, 362]:[616] [Neṯr]

Ḫusrev ḳorġannı ḳabap[617] tüşüp devride yana bir ḳorġan ėgirgeni[618]. -32-

[=Husrev'in kaleyi kuşatıp inip çevresinde yine bir sur çevirdiği.]

159. añlatḳusı [< aŋ+la-t-ḳu+sı] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Aŋlatsa gerek dėmekdür.

160. añaca [< *an+ġa+ça] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Aŋa degin dėmekdür.

161. aña tėkrü [< *an+ġa *teg+rü] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Bu daḫı aŋa degin demekdür, ki Ferhād u Şīrīn'de gelür [LI, 476, 62]:[619]

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i maḥḏūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḳażādın bolġalı ᶜālem bināsı

aña tėkrü[620] ki bolġay intihāsı

[=Âlem yaratıldığından yok oluncaya kadar.]

162. anıḳmaḳ [< anıḳ-maḳ] Üns ve ülfet ṭutmaḳ[621] dėmekdür.

163. anıḳtı [< anıḳ-tı] Üns ve ülfet ṭutdı[622] dėmekdür.

164. anıḳıp [< anıḳ-ⁱp] Üns ve ülfet ṭutup[623] dėmekdür, ki Ḳuṭbī eşᶜārında bir mevᶜiẓada gelür []:[624]

---

612 *bir ḫoş ḳoḳulı yapraḳdur Hind vilāyetine maḫṣūṣdur Hindīler yerler imiş.*
613 Birçok yerde.
614 Bundan sonraki kısım **eñirgeni** maddesinde verilmiştir.
615 Bundan sonraki kısım **eñirdi** maddesinden alınmıştır.
616 Bk. **erk, tögüşmek / tügüşmek.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 107r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 38, 124.
617 Yazmada: *ḳayap*. dölenüp ḳonup ve ḳoyup ve ėnüp, ki tüşüp *devride tüşüp* devride; yaᶜnī ėndükde ve ėnüp ḳonduḳda demek olur.
618 Yazmada: *ėñirgeni*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
619 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 261. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 135ᵃ.
620 ALPAY: *tėgrü. tėgrü* olması gerekir. Bk. **tėgrü.**
621 Yazmada: *Böyümek.*
622 Yazmada: *Böyüdi.*
623 Yazmada: *Böyüyüp.*

Beyt /Müctet̠t̠-i *müt̠emmen-i maḫbūn*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilātün/

kiçik ėkeç[625] *iti*[626] *nefsiñg anıḳmadın*[627] *öltür*[628]

ki öltürür sėni[629] *çūnkim ulalsa*[630] *ėdi ol bed-ḫū*

[=Azgın nefsin küçükken büyümeden onu öldür. O pis huylu büyürse (bir gün) seni (o) öldürür.]

Anıḳmadın üns ve ülfet ṭutmadın[631] demekdür.

165. **anıtmaḳ** [< *anıt-maḳ*] Şaḳlamaḳ dėmekdür.

166. **anıtıban** [< *anıt-ıban*] Şaḳlayuban dėmekdür.

167. **anıttı** [< *anıt-tı*] Şaḳladı dėmekdür.

168. **anın** [< **an+'n*] Anuŋ-içün dėmekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Keşmīr şāhı Melev Şāh'uŋ atası oğlı Fīrūz Şāh ḥaḳḳında İskender'e dedi[632] [XXXIX, 278, 3454]:[633]

Met̠nevī /Müteḳārib-*i müt̠emmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

anı[634] *bu cihetdin ḫaṭā ėyledi*

ki şeh buyruğıdın[635] *ibā ėyledi*

---

624 Bk. **ulaldı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 39. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 23ᵃ.

ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 23ᵃ'da Nevāyī'nin görülüyor. Vezin bazı müdahalelerle /Hezec-*i müt̠emmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/ de olabilir. Manzumenin öbür beyitlerini görmek imkânı bulunamadığından bu kayda gerek görülmüştür. Yazar kelimeyi **anıḳmaḳ** maddesinde değil de **anıḳıp** maddesinde vermekle zımnen {*-Ip*} ekinin {*-mAdIn*} ekiyle ilişkisini ihsas ettirmiş oluyor.

Mu'allif-i Rūmī 'böyümek' anlamını vermiştir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116v23). Yanlış anlamlandırmanın seyri şöyle olmalıdır: Beyit ilkin **ulaldı** maddesi için kullanılmış ve "**ulaldı** Böyüdi dėmekdür." biçiminde kaydedilmiştir. Aynı beyit **anıḳıp** maddesi için de kullanılırken bir dalgınlık sonucu anlamına dokunulmayıp "**anıḳıp** Böyüyüp" biçiminde kaydedilmiştir. Ortaya çıkan yeni durum **anıḳmaḳ** ve **anıḳtı** maddelerine de taşınmıştır.

625 ***küçük iken dėmekdür.***

626 ***iti dėdükleri, ki ḥālā söylenür iti söylemede iti iti deyü mükerrer söylenür, ki ġaḍab ile ve taḥḳīr ve ᶜunf ile söylemege derler.***

627 ***żāyiᶜ ve yavu ḳıldı nehīb olan ve yavuḳma***. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

628 ***öldür, ki imāte eyle ḳatl eyle demekdür.***

629 ***seni öltürür.***

630 ***ulalsa böyüse demekdür.***

631 Yazmada: *böyümedin*.

632 Kıyıda: **anın** Ḳaṣr-ı elif ile işāret uslūbı üzre işte dėyecek maḥalde istiᶜmāl olınur. S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Keşmīr şāhınuŋ oğlı İskender'e anası Fīrūze ḥaḳḳında dėdi.

633 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 52r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 39. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 23ᵃ.

634 Yazmada: *anın*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

635 ***buyruğından.***

[=O, padişah buyruğundan kaçındı bu yönden hata eyledi.]

Ḳaṣr-ı elif ile işāret üslūbı üzre işte deyecek maḥalde isti^cmāl olınur.

169. +Av [< +egü] Bir kimesne dėmekdür. Ammā bir lafẓı-y-ıla daḫı *birev* demeg-ile isti^cmāl ėderler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [I, 47, 1]:[636]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

Ḫudāyā müsellem -33- *Ḫudālıġ saṅa* 13b
birev şeh ki de'bi gedālıġ[637] *saṅa*

[=Allah'ım, tanrılık sana yaraşır. Hakan olan bir kimsenin yapacağı iş sana kulluktur.]

Ve yine [M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de] Dervīş Nāzükī e ş ^c ā r ında terk ü tecrīd ile göşe-nişīn-i inzivā olduğında[638] gelür, ki [I, 59, § 105, II, 374]:[639]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

birev kim çıḳtı ėldin āgeh oldur
gedālıġdın kim āgehdür şeh oldur

[=İnsanların arasından sıyrılan tanınır, yoksulluğu bilen sultan olur.]

170. **öz**[640] [< *ȫz*] Çaġatay dilinde kişi dėmekdür. Bu beytde gelür.[641]

171. **avuşḳa** [< *āb+'ç+ḳa*] Bu daḫı *abuşḳa*[642] ma^cnāsına ^cavrat erine derler, ki *şūy* ma^cnāsınadur. M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da otuz yedinci faṣlda [ked-ḫudālıḳ ṣıfatı ve] ḫātūnlar[uŋ] ḏikrinde gelür, ki [63, 12; (156) 32b, 8]:[643] [Neṯr] *Yaman tillig bolsa* ***abuşḳa*** *köṅgli andın yaralıġ, yaman işlik bolsa ėrge*[644] *andın yüz ḳaralıġ.*

[=Kötü dilli olursa kocanın gönlü ondan yaralı, kötü işli olursa kocaya ondan yüz karalığı (gelir).]

172. **avuncaḳ** [< **ābı-n-ç+aḳ*] Avunacaḳ nesne dėmekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de sebeb-i te'līfde gelür [V, 6, 64]:[645]

---

636 Bk. **birev**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 39.

637 Yazmada: *ḫudālıḳ, gedālıḳ*.

638 *Dervīş Nāzükī eş^cārında terk ü tecrīd ile göşe-nişīn-i inzivā olduğında*: Yazmada; F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de.

639 Bk. **birev**.

640 Maddenin yeri burası değil.

641 Kıyıda: [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [71, 62, 5]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

cānda öz daġın körüp ^cāşıḳlıġımnı aṅgladı
ol kişi dėk kim tanıġay öz ḳulın bėlgü körüp

[=Kendi kölesinde işaretini görünce tanıyan kimse gibi, sevgili de canımda (gönlümde) kendi açtığı yarayı görünce kendisine âşık olduğumu anladı.]

642 Yazmada: *apuşaḳa*.

643 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 66.

644 Yazmada: *ėrgen. ėrişen; ya^cnī yetişen ve ėrişür, yetişür dėmekdür.*

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bu fermāndın sınuḳ[646] *köñglüm sėvindi*[647]

bu maᶜnīlıḳ ***avuncaḳtın***[648] *avundı*[649]

[=Bu fermandan kırık gönlüm sevindi. Bu anlamlı avuncaktan avundu.]

173. **avuncaḳdı** [< **ābı-n-ç+aḳ-dı*[650]] Avundı.

174. **a veh** Āh dėyecek maḥalde istiᶜmāl olınur.

175. **avcaḳ** [< *ab+çaḳ*] Avcı, *şikār-bāz* maᶜnāsına.

176. **ayar** [< *ay-a-r*] Menᶜ ėder, derīġ ṭutar, ḳaçurur demekdür.[651]

177. **ayar ėrkin** [< *ay-a-r er-ki+n*] Menᶜ ėder iken.

178. **ayındım** [< *ay-'n-dı+m*] Menᶜ olındum dėmekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [652]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [395, 396, 7]:[653]

Maḳṭaᶜ /Hezec-i *müṭemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

saçı[654] *köñgül ḳuşınıñ her perīġa*[655] *bağladı tārī* **-34-**

Nevāyī ėmdi sėn ötkil[656] *ki mėn bu nevᶜ* ***ayındım***[657]

[=Saçı gönül kuşunun her bir kanadına bir tel bağladı. Ey Nevâyî, şimdi sen geç git, ben işte böyle mâni oldum.]

179. **ayamay** [< *ay-a-ma-y*] Hemān bu daḫı bu maᶜnāyadur, *derīġ ṭutmaz* ve *menᶜ etmez* dėmekdür ve ben menᶜ etmezin ve derīġ dutmazın maᶜnāsına gelür. Ammā *derīġ ṭutımaz* maᶜnāsına daḫı gelür. Ammā S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyetde rāvī Çöne Şāh'a Mesᶜūd vaṣfında dedi [XXVII, 271, 2906]:[658] **14a**

---

645 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 53v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 84. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 42b.

646 *ḳırıḳ*.

647 Yazmada: *sevündi. mesrūr oldı.*

648 Yazmada: *avuncaḳdın. avunacaḳdan.*

649 Yazmada: *avundı. avundı.*

650 Açıklanamaz durum. *ab-'n+ç+a-ḳ-dı* (?).

651 Bundan sonraki kısım **ayap** maddesinde verilmiştir.

652 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

653 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 14b5. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 110r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 92.

654 Yazmada: *saçıñ*.

655 Yazmada: *birige.*

656 ***geç gėt maᶜnāsına.***

657 KARAÖRS: *ilindim.*

658 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 53v28. PAVEṬ DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 91.

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[659]

ayamay[660] *andın Ḳid-i müte^cāl*

hēç işte kemāl ḫāṣṣa ki māl

[=Yüce Tanrı ondan hiçbir şey esirgemez, kemali hatta malı bile.]

180. **aya mėn | aya-mėn | ayaman** [< *āy+a bin* | *ay-a bin* | *ay-a bin*] Bir ma^cnā daḫı ben aya[661] dėmekdür. Ve eydeyin ma^cnāsına daḫı gelür. Ammā burada hemān ben derīġ dutmazın ve men^c eylemezin dėmekdür, ki D ī v ā n -ı Luṭfī'de bir tuyuḳda gelür [291, 463]:[662]

Tuyuḳ[663] /Remel-*i müseddes-i maḳṣūr*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilān/

bir naẓar ḳıldım[664] *ḳul oldum* ***aya mėn***[665]

bu[666] *sebebdin cān u dilni* ***aya-mėn***[667]

ger mėni şāhımġa tėgürse[668] *Ḫudāy*[669]

ḥaẓretinde[670] *ser-güḏeştim* ***aya-mėn***[671]

[=Aya bir baktım kul oldum. Bu sebepten canı gönlü engelleyemiyorum. Allah beni sevgilime kavuşturursa huzurunda bütün başımdan geçenleri anlatacağım.]

181. **ayap** [< *ay-a-p*] Men^c eyleyüp dėmekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da yėgirmi altıncı faṣlda tüccār[672] ḏikrinde gelür, ki [46, 17; (134) 25ª, 6]:[673] [Neṯr]

Nefīs ecnāsnı ***ayap*** *çapan*[674] *kėymese*[675] *leḏīḏ aġḏiyeni yėsirgep*[676] *ḳuruġ nān*[677] *yėmese.*

---

659 Bu beyitte: Fā^cilātün ... .

660 ***derīġ ṭutmaz.***

661 ***ya^cnī māhiye ben.***

662 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 91. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 45ᵇ.

663 Yazmadan.

664 Yazmada: *kördüm.*

665 ***ben aya.*** *ayġa mėn* olmalıydı.

666 Yazmada: *ol.*

667 ***men^c eylemezin.***

668 Yazmada: *yėtkürse.*

669 Yazmada: *Ḫudā.*

670 Yazmada: *ḥaẓretide.*

671 ***eydeyin, söyleyeyin dėmekdür.*** Benzer üçlü kullanma için bk. **tile mėn / tile-mėn.**

672 Yazmada: *neccār.*

673 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 103r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 91.

674 ***eski yamalu ḫırḳa gibi libāsdur.***

675 Yazmada: *kėymep ve ... yėmep.* ***siyāh lābis olmasa.***

[=Nefis elbiseleri saklayıp yamalı kaftan giymese, leziz yemekleri çıkarmayıp kuru ekmek yemese.]

[678][Üçinci dīvānları ki B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ [679]'dur, anda gelür [100, 125, 4]:[680]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fecilātün fecilātün fecilātün fecilün/[681]

ḳatlime çıḳdı[682] *ėtek bėlge urup tėġ çėkip*

ḳan tėgerdin[683] ***ayap*** *ėrkin*[684] *ėtekin ol cellād*]

[=O cellat kan sıçramasından korumak için kılıç çekip beni öldürecekken eteğini beline soktu.]

182. **ayama** [< *ay-a-ma-*] Emr ėdüp menc eyleme ve derīġ dutma demekdür. **-35-**

183. **ayamaḳ** [< *ay-a-maḳ*] Şaḳınmaḳ macnāsınadur.

184. **ayınmaḳ** [< *ay-'n-maḳ*] Şaḳınmaḳ ve ḳorunmaḳ macnāsınadur.[685]

185. **eymen** [< **ay-ım+a-n-*] Ḫiṭāb ėdüp utan, ḥicāb eyle dėmekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Sūsen Gül'e eyitdi [XXIII, 23, 268]:[686]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

ki[687] *andın ḫōd fikır ḳılmas-sėn āḫır*

atanġ birle ananġdın ***eymen*** *āḫır*

[=Sen onun sonunu düşünmüyorsan bari anandan babandan utan.]

---

676 ***esirgeyip, ki sağınup.***

677 ***ḳuruġ ėtmek yemese demekdür.***

678 Bundan sonraki kısım **ayar** maddesinden alınmıştır.

679 *B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

680 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 200. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 14b2. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 53v22, 195v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 92.

681 Bu beyitte: Fācilātün ... ... faclün.

682 Yazmada: *çıḳtı. çıḳdı.*

683 ***ḳan tegerdin ḳan bulaşmaḳdan dėmekdür. dėger bulaşur; yacnī deger.***

684 Yazmada: ***ayar. menc ėder ėgen.***

685 Kıyıda: [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭacda gelür [395, 396, 7]:]

Maḳṭac /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

saçı könġül ḳuşınınġ her perīġa bağladı tārī

Nevāyī ėmdi sėn ötkil ki mėn bu nevc ayındım•

[=Saçı gönül kuşunun her bir kanadına bir tel bağladı. Ey Nevâyî, şimdi sen geç git, ben işte böyle mâni oldum.]

• KARAÖRS: *ilindim.*

686 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 135.

687 Yazmada: *ger.*

186. **ayalġu** [< Mo.] Ṣadā-yı gūyendeye ve āheng ve firo-dāşte ve ṣadā-yı belbele ve ḫoş-āvāz-ıla ırlamaġa dèrler. Ammā baʿżı ehlinden istimāʿ olındı ki muṭlaḳ bir ḫoş-ṣadāya derler, ki ḳalb andan ḥaẓẓ ala ve meyl eyleye, ki Sedd-i İskenderī'de İskender Çīn'e ʿazm etdükde bir beytde muġanniye ḫiṭāb èdüp eydür, ki [LVI, 378, 4959]:[688] **14ᵇ**

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl/

ayalġuñ nèçe yār yār olġusı[689]

mèniñ[690] *yıġlarım zār zār*[691] *olġusı*[692]

[=Senin nağmen yâr yâr olursa benim ağlamam zar zar olacaktır.]

Ve [yine][693] Ferhād u Şīrīn'de Ḫusrev Ferhād'ı ṭutıcaḳ ḫalḳ ol ḥāle münāsib elfāẓ-ıla ırlarlar-ıdı [XLIV, 403, 37]:[694]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

ayalġu[695] *barçaġa*[696] *Ferhād ḥāli*

sürūd ol ḫasta-i nā-şād ḥāli

[=Ferhad'ın hâli dillerde nağmedir. O umutsuz hastanın hâli bir türküdür.]

Ve Maḫzen-i Mīr Ḥaydar'da daḫı ḫātime maḳālesinde[697] bir beytde gelür, ki [117, 601]:[698]

Meṯnevī /Serīʿ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün/

Türk sürūdını tüzük[699] *birle tüz*[700]

---

688 Alıntı için bk. ṬĀLİʿ İMĀNĪ: *Badā'iʿ al-Luġat*: 14ᵇ₈. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 91. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTʿO*: 153ᵃ.

689 ***olsa gerek.***

690 ***benim.***

691 ***ağlarım ve ağladağım.***

692 Aynı duygunun yıllar sonra benzer bir ifadesi olarak bk.

Biz ağlarmız biz cılarmız	Biz ağlarız biz inleriz
yârım yârım deye	Yârım yârım diye
yâr ağlayır yâr cılayır	Yâr ağlıyor yâr inliyor
erim erim deye	Erim erim diye
Gece kündüz ağlarmız	Gece gündüz ağlarız
yârım erim deye	Yârım erim diye

KAÇALİN: "Kırım Özlemi". KAKUK: *Kırım Tatar Şarkıları*: 194_{127}.

693 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

694 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 91. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTʿO*: 45ᵇ.

695 ***āheng.***

696 ***cümleye.***

697 *ḫātime maḳālesinde*: Yazmada; *evvelki maḳālede*.

698 Bk. **kükle.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 307r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 91, 473.

yaḫşı ayalġu bile[701] *kükle ḳopuz*

[=Türk şarkısını[702] usulü ile terennüm et ve güzel ahenk ile kopuz çal.]

Ve Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da söz[703] taᶜrīfinde mutlaḳ āheng ve firo-dāşt maᶜnāsına gelür [II, XV, 79 ~~(619, 620)~~ (37), 20, 21]:[704]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

Türk sürūdı bile salıp ḳolum[705]

ḳılsam edā hey tölügüm hey tulum[706]

ol ḳıla almasa[707] **-36-** *hem-āvāzlıḳ*

ḳılsa ayalġu bile dem-sāzlıḳ[708]

[=Türkü çığırarak kolumu sallasam, hey evlim, hey dulum, diye makam tutsam. O benimle birlikte türkü çığıramasa da nağmeyeye eşlik etse.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da Hindū-yı bāzī-ger ḥikāyesinde gelür, ki [XXXVIII, 61, 639]:[709]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yanıda bir ṭabl-ı Hindī çalġuçı

Hindū-yı raḳḳāṣ ayalġu[710] *alġuçı*

[=Yanında bir Hint davulu çalan, raks eden Hintli ise nağme söyleyen.]

187. **aylanmaḳ** [< *āy+la-n-maḳ*] Dönmek maᶜnāsınadur.[711]

---

699 Yazmada: *sürūdın tüzek*.

700 ***düzecek ālet ile düz, düz; yaᶜnī hem-vār eyle, tüzük, ve düzmek ile düz yaᶜnī ārāste ėtmek ile ārāste eyle, düz müzeyyen eyle.***

701 ***āhang-ile.***

702 ARAT: *ETŞ*: XVI. **Açıklama**: *Türkü*: Remel-i müṯemmen-i maḥdūf (Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün) veznindeki şiirdir (NEVĀYĪ: M ī z ā n u ' l - E v z ā n : 60). Remel-i müṯemmen-i maḳṣūr (Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilān) veznindeki şiirdir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 172v26) izahı *tuyuḳ*'a ait olup burası için yanlış olmalıdır.

703 ***yaᶜnī kelām.***

704 Bk. **tölügüm hey tulum**. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48b2. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184v18, 324r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 245. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 126a.

705 ***ḳol el maᶜnāsına ve ḳul, ki bende maᶜnāsınadur, sāᶜid, ḳol maᶜnāsına olsa olur.***

706 Kıyıda: *tölügüm hey tulum gāf-i ᶜAcemī ile. Türkistān dügün ve sürūr maḥallinde baᶜżılar ayaġa ḳalḳup kendülere maḫṣūṣ vażᶜ-ıla oynayup ve maḫṣūṣ bir nevᶜ sürūd ile ırlamaġa dėrler imiş. tul ṭul avrata dėrler ve ṭolı maᶜnāsınadur.* SABİR: *tölüm*.

707 ***dėyemese ḳılamasa.***

708 ***pey-revlik, ki uyucı, Fārisīdür.***

709 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 57r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 91.

710 ***alıcı maᶜnāsınadur.***

188. **aylandurmaḳ** [< *āy+la-n-dur-maḳ*] Döndürmek dėmek olur; [712]ammā devr etmek ma^c^nāsına. F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [bir ḥüsn-i maṭla^c^da] gelür [184, 189, 2]:[713]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

kök[714] *tėgirmen*[715] *taşı*[716] ***aylandurmaḳ***[717] *ister*[718] *başıma*[719]

dėme ay u kün başım üzre bu kim seyyārdur[720]

[=Gök, değirmen taşını başımda döndürmek istiyor. Ay ve güneş başımın üzerinde seyretmektedir deme.]

•••. **[aylandurmaḳ** Çevürmek.]

189. **aylandı** [< *āy+la-n-dı*] Ṭolandı dėmekdür. Ve döndi, devr etdi ma^c^nāsınadur. Ve döndi; ya^c^nī müşābih oldı beŋzedi ma^c^nāsına daḫı gelür. Ve yine döndi rücū^c^ ėtdi ma^c^nāsına daḫı gelür. Evvelā ṭolandı ma^c^nāsına. S e b ^c^ a - i S e y y ā r e 'de ^c^İṣmet-penāh vaṣfında gelür, ki [X, 87, 732]:[721]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[722]

perdeler birbirige ***aylanġan***[723]

dürr-i encümdin inçü torlanġan[724] **15a**

[=Perdeler birbirine dolandı. Yıldız incilerinden inciler donatıldı.]

Aylanġan ṭolanan dėmekdür.

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da onıncı maḳālede pervāne vaṣfında gelür [III, XL, 278 ~~(2262)~~ (119), 7]:[725]

---

711 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėgrim** ve **ėgrik**.

712 Bundan sonraki kısım **aylandı** maddesinden alınmıştır.

713 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 267. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 14^a_{10}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 56r5, 198v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 128.

714 *āsmān*.

715 *degirmen*.

716 Yazmada: *taşın*.

717 *çevirmek*.

718 *ister*.

719 Yazmada: *başıŋġa*.

720 Yazmada: *seyyāredür*.

721 Bk. **inçü inçi, torlanġan**. Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48^b_7. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 55v10, 172r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 128, 140. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 63^a^.

722 Bu beyitte: Fā^c^ilātün ... fa^c^lün.

723 *ṭolanmış birbirine ṭolanan dėmekdür.*

724 Yazmada: *tüzlenġan. düzlenmiş ve hem-vār olmış demekdür.*

725 Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 18^a_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 128.

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ėgri[726] *uçuş*[727] *birle çü köp* ***aylanıp***[728]

ḳayda ki[729] *pervāne barıp*[730] *örtenip*[731]

[=Eğri uçuşuyla hayli dolandı, pervane sonunda nereye gittiyse yandı.]

Ammā müşābih oldı maᶜnāsına. Ġarā'ibü 'ş-Şıġar[732]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [334, 443, 2]:[733]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kör ġamım efzūnluġın her dem ki eşkim ḫaylınıñ[734]

ḳaṭresi baḥr oldı ėmdi ***aylanıptur*** *ḳanġa*[735] *hem*

[=Gamımın her an nasıl arttığına bir bak, gözyaşlarımın bir damlası deniz (ırmak) oldu ve şimdi üstelik kana dönmüş.]

Ammā *rucūᶜ* maᶜnāsına. Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn'de evvelki maḳālede ḳaṣīde-i ṣīniyye taᶜrīfi ḫuṣūṣında aḥbāb aḥvāli beyānında gelür [(25) 760b, 13 (95)]:[736] [Neṯr]

Tā ol cemᶜġa faḳīrniñ **-37-** *sözinıñ ṣıdḳı tamām ẓāhir bolup* [14]*öz ᶜaḳīdeleridin* ***aylanıp***[737] *faḳīrniñ ᶜaḳīdesiġa kėldiler.*

[=Topluluğa, fakirin sözünün doğruluğu tastamam görününce kendi inançlarından dönüp bu fakirin inancına geldiler.]

190. **eylük yosunluḳ** [< *eḏ+gü+lük yosun+luḳ*] Ḳābil ve hünerlü dėmekdür. Ḳābiliyyetlü ve müstaᶜidd maᶜnāsınadur.

191. **eylep**[738] [< **eḏ+le-p*] Eyleyüp dėmekdür.

192. **eyleben** [< **eḏ+le-ben*] Eyleyüben dėmekdür.

---

726 ***gāf-ı ᶜAcemiyyedür, egri maᶜnāsınadur*** **kac** ***dėmekdür.***

727 ***uçmaḳ maᶜnāsınadur.***

728 *ṭolanup*. SABİR: *çöküp, ėylenip*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

729 ***ḳanda, ki dėmekdür.***

730 ***varup.***

731 ***yanup dėmekdür.*** Bundan sonraki kısım **aylandurmaḳ** maddesinde verilmiştir.

732 *Ġarā'ibü 'ş-Şıġar*: Yazmada; Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ.

733 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 55v11, 140r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 128.

734 Yazmada: *seyliniñ*.

735 ***müsāvī oldı ḳana.***

736 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 128.

737 ***rücūᶜ edüp.***

738 Bk. **ėylep**. Birçok yerde.

193. **eyley alġuñg** [< *ed+le-ˀü al-ġu+ŋ] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Eyleyü bilseŋ gerek dėmekdür.

194. **eyley alġusı** [< *ed+le-ˀü al-ġu+sı] Eyleyü bilse gerek demekdür.

195. **eyley almadıñg** [< *ed+le-ˀü al-ma-dı+ŋ] Eyleyümedüŋ dėmekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [739]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [261, 337, 7]:[740]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tėlbe[741] köñglümni[742] Nevāyī żabṭ ėyley almadıñg[743]

ėmdi çėk[744] andın ėlik[745] her sarı[746] barsa bardik

[=Ey Nevâyî, deli gönlümü zapt eyleyemedin. Şimdi elini ondan çek de nereye giderse gitsin.]

196. **eyley alman** [< *ed+le-ˀü al-ma-n] Eyleyümezin demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [747]'de [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [595, 648, 6]:[748]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

köz yüzüñgdin almasam ᶜayb ėtmegil[749] ėy muġ-beçe

ėyley alman[750] dīdedin ġāyib mėn-i ḥayrān sėni **15ᵇ**

[=Ey meyhaneci çocuğu, gözümü yüzünden ayıramıyorsam beni kınama. Hayranın olan ben, seni gözümden ayıramıyorum.]

197. **eylemekiñg** [< *ed+le-mek+ⁱŋ] Kāf-i evvel ᶜArabīdür ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. Eyleyümezdüŋ[751] demekdür, ḫiṭāb ėdüp. Ve eylemekligüŋ demekdür.

198. **eylegeç** [< *ed+le-geç] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Eyleyicek demekdür.

---

739 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

740 Bk. bardik. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 17r27, 56r8, 120v20, 226v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 127, 146.

741 *dėvāne*.

742 Yazmada: *köñglüñgni*.

743 *eyleyemedüŋ*.

744 *çek*.

745 *eliñg, eliŋ*.

746 *her ṭaraf*.

747 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

748 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 127. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 58ᵃ.

749 *çeşmim rūyuŋdan alamasam ᶜayb etme*.

750 *eyleyemezim*.

751 Madde başı ile anlam uyuşmuyor.

199. **eylegüm** [< **eḍ+le-gü+m*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Eylesem gerek demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān-ı Çīn'üŋ İskender mektūbına cevābında gelür, ki [XXXI, 228, 2701]:[752]

Metnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

dėmen[753] *kim*[754] *anıñg sarı ᶜazm ėylegüm*

ḳayu yėrde kim dėse rezm ėylegüm **-38-**

[=Onun tarafına giderim demem. Nerede derse orada çarpışırım.]

200. **eylegüsi** [< **eḍ+le-güsi*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Eylese gerek demekdür.

201. **eylerge** [< **eḍ+le-r+ge*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Eylemek içün demekdür, *ᶜillat* maᶜnāsına, ki dünyā vefāsızlığı beyānında [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da] bir terciᶜde gelür [657, 657, I, 3]:[755]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ėmestür ḳaṣr belkim ḳāṣırīdür

ki taḳṣīr ėylemes ėylerge bī-dād

[=Kasır değil, bilakis kusurluluktur. Adaletsizlik yapmada kusur eylemez.]

202. **eylemekge** [< **eḍ+le-mek+ge*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Bu daḫı eylemek içün demekdür. Ve yine [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da] bir terciᶜde gelür, ki [657, 657, I, 5]:[756]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kėyip ḳatl ėylemekge[757] *lāledin ton*

ḳayadın[758] *tėğ tartıp miṯl-i cellād*

[=Öldürmek için kırmızıdan elbise giymiş, cellat gibi nereden kılıç çekmiş.]

203. **eylegüñg** [< **eḍ+le-gü+ŋ*] Gāflar gāf-i ᶜ*Acemī*lerdür.[759] Eyler-iseŋ, ve eyleseŋ gerek, ve eyleyü bilürseŋ demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [760]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [270, 350, 2]:[761]

---

752 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 56r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 127.

753 *dimen* Far. *diman* 'ıssız, terk edilmiş yer' (?).

754 TÖREN: *kim* yok.

755 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 56r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 126.

756 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 127.

757 KARAÖRS: *ėylemekke*.

758 *ḳayadın*: Yazmada; *fenādın*.

759 Şöyle olmalıydı: Gāf-i evvel ᶜAcemī gāf-i ṯānī muᶜcemedür.

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy kebūter ṭavḳ peydā ***ėylegü ñg*** *ṭūṭī*[762] *kėbi*

sūzlıḳ nāmemni assam boynuñga[763] *ṭūmār dėk*

[=Ey güvercin, sen papağan gibi (demir) halkayı (boynuna) taktıysan ben de yakıcı mektubumu senin boynuna muska gibi asayım.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n āḫirinde şeh-zāde naṣīḥatinde gelür, ki [LIII, 501, 76]:[764]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ve ger tārīḫ sarı ***ėylegü ñg*** *meyl*

munı bilgeç ki nė iş ḳıldı her ḫayl **16a**

[=Tarihe şöyle bir baksan her milletin ne yaptığını bileceksin.]

204. **eyleli** [< **eḏ+le-ʸeli*] Eyleyelüm demekdür.

205. **eylegey** [< **eḏ+le-gey*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Eyleye ve eyleyeyin demekdür.

206. **eylemeydür ėrdi** [< **eḏ+le-me-y+dür er-di*] Eylemez-idi demekdür. **-39-**

207. **eyley** [< **eḏ+le-y*] Eyleyeyin demekdür, ki S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de ṭahārat ferāyiżi bābında gelür [105, 81]:[765]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ṭahārat içre bilgil[766] *tört ėrür farż*

ger[767] *ėtseñg istimāᶜ* ***ėyley*** *anı ᶜarż*

[=Temizlikte dört farz vardır. Dinlersen anlatayım.]

208. **eylemeyin** [< **eḏ+le-meyin* | **eḏ+le-me-yin*] Eylemedin dėmekdür ve eylemeyeyin maᶜnāsına daḫı gelür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da tevḥīdde gelür, ki [II, III, 14 ~~(104)~~ (7), 10]:[768]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

cilve-i nāz ***ėylemeyin*** *gül henūz*

---

760 *Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

761 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 127.

762 *ṭūbī.*

763 Yazmada: *boynuñg.*

764 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 127.

765 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 126.

766 ORAL SEYHAN: *bilgil, kim.*

767 Yazmada: *ki.*

768 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 127.

zemzeme çekmey an͡ga[769] bülbül henüz

[=Gül nazlanma belirtisi göstermeden bülbül ona nağme söylemez.]

209. **eylemişen͡g** [< **ed+le-miş+en*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Eylemişsin demekdür.

210. **eymenmek** [< **ay-ım+a-n-mak*] Ḳaṣr-ı hemze ile. Bir emre iḳdāmda vehm ü ḥaẕer üzre olmaḳ. Bu diyārda daḫı müstaᶜmel ᶜibāretdür.

211. **eymenip** [< **ay-ım+a-n-ıp*] Ḥaẕer ėdüp dėmek olur. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [42, 56, 5]:][770]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

mėn kim ü güstāḫ öpmek ėlkin͡g[771] ėy sulṭān-ı ḥüsn

itlerin͡gnin͡g çün [kef-i] pāyın öper-mėn eymenip

[=Ey güzelliğin sultanı, ben nerede ve senin elini öpmek küstahlığı nerede. Ben ancak utana sıkıla itlerinin ayağının altını öpebilirim.]

212. **eymenmes** [< **ay-ım+a-n-mas*] Ḳoçunmaz dėmek olur.

213. **aynalmaḳ** [< *aynal-maḳ*] Özenmek maᶜnāsınadur.

214. **ayaḳmaḳ** [< *aya-ḳ-maḳ*] Belinlemek maᶜnāsına gelür. Ekṯeriyyā żamm-ıla *oyaḳmaḳ* denilür.

215. **ayaḳçı** [< *ayaḳ+çı*] *Sāḳī* maᶜnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [LVI, 378, 4954]:[772]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ayaḳçı kėtür cāmnı leb be-leb

ki ṭoy oldı eyyām[773]-ı ᶜayş u ṭarab

[=Saki, kadehi ağzına kadar dolu getir. Toy oldu, içme eğlenme günleridir.]

216. **ayaḳ ve ayağ**[774] [< *aḏ-aḳ*] *Ḳadaḥ* dėmekdür. Ve *pāy* maᶜnāsına daḫı gelür.[775]

217. **ayağ** Bezm-i meyde devr ėden ḳadeḥe ıṭlāḳ olınur. Bu diyārda daḫı müstaᶜmeldür. F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de sāḳīye ḫiṭāb ėdüp eydür, ki [XII, 132, 82]:[776]

---

769 Yazmada: *cilve-i nāz, an͡ga*. SABİR: VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: *an͡gar*.

770 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luğat*: 27ᵃ₁₀. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 113v24.

771 TÜRKAY: *ėlkin͡g*.

772 Bk. toy. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luğat*: 8ᵃ₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 57r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 90, 384. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 153ᵃ.

773 *eyyām*.

774 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: **ayağ** ve **ayaḳ**.

775 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bosağa** ve **bosaḳa, bolğın, ḳo[ma]rğal, ḳoyğın; ılbaratıp, ötük, tayılğaç, tik | tėk, toḳuz, gėn͡g, ḳuş | ḳoş**.

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

mėni Çīn ehli yanglıġ mey-perest ėt

tola çīnī ayaġlar birle mest ėt

[=Beni Çinliler gibi şarap tutkunu yap. Dolu çini kadehler ile sarhoş et.]

218. **uyaḳtı**[777] [< **uya-ḳ-tı*] Belürmez oldı gėtdi dėmekdür. Ammā ay ve güneşde istiᶜmāl olunsa *ṭulındı* maᶜnāsınadur[778] ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [173, 151, 2]:[779]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*ay **uyaḳḳaç**[780] yana köngliümni buzup yalġuzluġum*

tīre şāmım endūhıdın yıġladım[781] *köp derd ile*

[=Ay batınca yine gönlüme yalnızlığım(ın derdi) çöküyor. Karanlık akşamımın kasavetinden dertli dertli ağladım.]

Ayaḳḳaç dėdügi ṭulınıcaḳ demekdür.

219. **ayıḳ** [< *āḏ-'ġ* | *aḏıġ*] *Hoşyār* maᶜnāsınadur. Ve ayı dėdükleri cānavardur. • **40**•

220. **ayıġ** [< *aḏıġ*] Bu daḫı ayı dėdükleri cānavara derler, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da **16ᵇ** hüdhüdüŋ ṭoġan-ıla münāẓarası ḥikāyesinde gelür [LVI, 74, 804]:[782]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*kūhīyī taġ içre bir **ayıġ** tutup*

örgetip ėrdi anı köp ḳan yutup

[=Bir dağlı dağ içinde bir ayı tutup çok kan yutarak (eziyet çekerek) ona öğretti.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de himmet maḳālesinde gelür, ki [XVI, 123, 1124]:[783]

---

776 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 45ᵃ.

777 Yazmada: ayaḳtı.

778 Mu'allifayn-i Rūmīya *uyaḳmaḳ*'ı *ayaḳmaḳ* biçiminde yazmakla yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91r25).

779 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 90. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 43ᵃ.

780 Yazmada: *ayaḳḳaç. gizlenicek*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

781 Yazmada: *yıġlarım*.

782 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 57v9, 238r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 144. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 65ᵇ.

783 Bk. Cet. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 8ᵇ₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 57v8, 205r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 144, 283. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 140ᵇ.

Metnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i makṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

ayıġ lu^cbıdın Cetka[784] *kim nān ėrür*

anı itke salmak nė imkān ėrür

[=Çingene'nin ayı oynatmaktan kazandığı ekmeğini ite atma imkânı var mı?]

221. **aytman** [< *ay-t-ma-n*] Eyitmezin demekdür.[785]

222. **aytıp** [< *ay-t-ıp*] Eydüp demekdür[, [786]ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Mihīn Bānū Ḫusrev ḳāşıdına eyitdi [XXXIX, 358, 42]:[787]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

kim ol kim Ḫusrev aytıptur[788] *ki Ferhād*

ėmes sīretde miṯl-i ādemī-zād]

[=Husrev kim oluyor ki Ferhad yaratılışta adamoğlu gibi değildir, diyor.]

223. **ayttıḳ** [< *ay-t-tıḳ*] Eytdük demekdür. Bu daḫı hemīn bu ma^cnāyadur.

224. **ėtkeli** [< *ā-geli*] Kāf kāf-i ^cArabīdür. Ėdeli demekdür; bir zamān ma^cnāsına. Ve ėdelim demekdür, ve ėtmek içün demekdür; ^cillat ma^cnāsına.[789]

225. **ėteli** [< *ā-eli*] Bu daḫı hemīn bu ma^cnāyadur.[790]

226. **aytılmayın** [< *ay-t-ıl-mayın*] Eydilmedin demekdür.

227. **ayrılmayın** [< **ādı-r-ıl-mayın*] Ayrılmadın demekdür.

228. **eye** [< *ādi*] *Ṣāḥib* ma^cnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ ā r 'da [bir maḳṭa^cda] gelür [56, 41, 7]:[791]

Maḳṭa^c /Remel-*i mütemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

bir eyesiz it bolup ėrdi Nevāyī yārsız

bolmasun yā Rab ki hergiz bende sulṭāndın cüdā **-41-**

[=Yârsız Nevâyî sahipsiz ite döndü. Ya Rabbi, köle efendisinden hiç ayrılmasın.]

---

784 ***Çingene'ye.***

785 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **Arlat**.

786 Bundan sonraki kısım **atıp** maddesinden alınmıştır.

787 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 4.

788 Yazmada: *aytıp dėr*.

789 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėtkeli**.

790 Şöyle tamamlanabilir: S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de gelür [XVIII, 154, 1507]:

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

nėçe bu nev^c bolsa sa^cy ėteli

çāreniñ tār u pūdıġa yėteli

[=Her ne kadar böyle olsa da çalışalım. Çarenin atkı ile çözgüsüne yetelim.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 348r11.

791 Bk. **eye eyesi**. Alıntı için bk. ṬĀLİ^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 13^{b}_{10}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 89.

229. **eyrüm**[792] [< *ēg-ᵢr-ⁱm*] Şuyuŋ döne döne aḳışına dèrler. Ve sipāhīlıḳ üslūbı ve mahāreti maᶜnāsına daḫı gelür, ki Mecālisü 'n-Nefāyis'de beşinci meclisde Mīr Ḥaydar vaṣfında gelür, ki [I, 168, § 386, II, 489]:[793] [Neṯr]

Sipāhīlıḳda hem èrdemler[794] *kim bolur oḳ atmaḳda celd*[795] *ve ḳılıç çalmaḳta*[796] *çābük ve sāyir celādetlerde ança bar, kim ᶜaṣrınıŋ ehli pesend ḳılurlar.*

[=Sipahilik becerilerinden olan ok atmakta kamçı ve kılıç vurmakta çevik ve başka maharetlerde öylesine ileri duruma geldi, ki zamanının ustaları beğenirlerdi.]

Ve yine Tevārīḫ-i Mülūk'de Ardşēr-i Bābek vaṣfında gelür, ki [(232) 724ᵇ, 26]:[797] [Neṯr]

Barça bilig **17ᵃ** *bile èrdemde*[798] *yegāne bolup şöhret tuttı.*

[=Cümle-i kemālātı [18]kesb èdüp yegāne-i āfāḳ olup ᶜālemde şīt ü şadāsı şöhret ṭutdı.[799]]

230. **ègendür** [< *er-ken+dür*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. İdi[800] dèmekdür, ki Naᶜīmī eşᶜārında gelür []:[801]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dōstlar mèndin tilemeŋ siz daḫı ṣabr u ḳarār
k'ol ḳuyaş yüzlükni körgenim ègen[802] *bī-iḫtiyār*

[=Dostlar, siz benden dur durak beklemeyin. Elimde olmayarak o güneş yüzlüyü görmüştüm.]

231. **ayrışṭı** [< **āḏı-r-ˈş-tı*] Ayrıldı dèmekdür, ki Mecnūn u Leylī'de Nevfel ile Leylī atasınuŋ cenginden ṣoŋra olan ḥālleri beyānında bir ser-i suḫanda gelür [XXII, 206]:[803] [Neṯr]

Ve felek manṣūbeleridin birbiridin ḳāyim ***ayrılışḳanları***[804].

---

792 **eyrüm** ve **urum** maddeleri **èrdem** maddesi altında düşünülmelidir.
793 Bk. **urum**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 99v5.
794 Yazmada: *eyrümler*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
795 ERASLAN: *celed*.
796 Yazmada: *çalmaḳda*.
797 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 99v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 107.
798 Yazmada: *eyrümde*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
799 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 18.
800 Yazmada: *Meyl ü maḥabbet eyledi*. Krş. **irkinür**. Her iki maddede yanlışlık olmalı.
801 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 121. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 55ᵇ.
802 *körgenim ègen*: Yazmada; *körgen eygendür*.
803 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 55r5, 199r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 105.
804 ***ayrılışḳanları ayrılduḳları dèmekdür***. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Felek oyunlarından (kaderin cilvelerinden) dolayı birbirinden tam ayrıldıkları.]

Ayrılışḳanları ayrılduḳları dèmekdür.

Va 's-salām.

232. **aytḳum** [< *ay-t-ḳu+m*] Eytsem gerek dèmekdür. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Mānī Behrām Şāh'a eyitdi [XII, 104, 922]:[805]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[806]

asradım hem özümni penhānī

hem bu rāzı ki ***aytḳum***[807] *anı*

[=Hem kendimi hem de söylemiş olduğum bu sırrı gizledim.]

233. **aytḳanını** [< *ay-t-ḳan+nı*] Eyitdügini dèmek olur.

234. **aytḳay** [< *ay-t-ḳay*] Eyde dèmekdür.

Ḥarfu 'l-Alifi 'l-Maksūra

235. **ètemes | itemes** [< *ȁ-e u-maz* | *it-e u-maz*] Eyleyümez demekdür. Ve keskin olmaz ve iti olmaz maᶜnāsına daḫı gelür, ki Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r [808]'da gelür [113, 122, 4]:[809]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

eşkimni körüp **-42-** *tēz bolur köñgli cefāġa*

ārī ***itemes***[810] *çūnki suyı bolmasa pōlād*

[=Gözyaşımı gördükçe gönlü cefa için keskinleşir; çünkü çeliğe su verilmezse iyi kesemez.]

236. **itimek** [< *yiti-mek*] Kesr-i tā-y-ıla. Keskin olmaḳ dèmekdür.[811]

237. **itürürge** [< *iti-r-ᵘ̈r+ge*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Tēz ve keskin eylemege demekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da otuz sekizinci faṣlda mürāyī ṣofilar ẕikrinde gelür, ki [67, 12; (162) 34b, 13]:[812] [Neṯr]

---

805 Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 14ᵃ₃.

806 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

807 TURAL: *ayıtḳum.*

808 *Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ.

809 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 94v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 96.

810 KUT: *itimes.*

811 Yukarıdaki beyit buraya alınmıştı. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ètemes | itemes.**

812 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 95r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 98.

Misvāki ṭamaᶜ tişin[813] ***itürürge*** *sūhān*[814] *şāne-dānıda rėş-ḫand āleti nihān.*[815]

[=Misvaki tamah dişini bilemek için eğedir, taraklığında bıyık altından gülme aleti gizlidir.]

238. **itik** [< *yiti-g*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Bu daḫı keskin ve *tėz* maᶜnāsınadur[816] ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r'de [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür, ki [324, 344, 2]:[817]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

köñglüme sançarġa ėy gül ḳılma müjgānıñgnı tėz
kim tigenniñg ignesin ḥācet ėmes ḳılmaḳ ***itik***

[=Ey gül, gönlüme saplamak için kirpiğini sivriltme. Dikenin iğnesini sivriltmeğe hacet yok.]

Ve yine *ᶜacala* maᶜnāsına. S e d d - i İ s k e n d e r ī'de Dārā'nuŋ vezīrleri **17ᵇ** İskender'e mektūb yazduḳları maḥalde gelür, ki [XXVII, 198, 2257]:[818]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

Sikender'ge[819] *yazġan ėmişler*[820] *bitik*[821]
birevni yibergen[822] *ėmişler* ***itik***[823]

[=İskender'e mektup yazmışlar imiş. Bir kişiyi de çabuk göndermişler imiş.]

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Nev-roz ḥaḳḳında gelür [XXX, 27, 315]:[824]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

---

813 Yazmada: *tişini.*

814 Yazmada: *sūhān ve.*

815 **Açıklama:** *Misvak - diş bilemek*: Krş. ZÂTÎ: *Dîvân*: III, 497₁₇₈₃₋₃. Dikkat: 1234. gazel 1186. gazelin tekrarı. 1235. gazel 1022. gazelin tekrarı olarak çıkmış.

gösterür misvāki ṣofī gerçi kim ḥayrān olup
yėmek içün diş biler merdümlerüŋ ḥalvāsını

[=Sofi şaşırmış misvaki gösteriyor, aslında insanların helvasını yemek için diş biliyor.]

816 18ᵇ'de kıyıda: *İti; yaᶜnī keskin demekdür.*

817 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 27ᵇ₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 95v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 98. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 47ᵃ.

818 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 95v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 98. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 73ᵇ.

819 Yazmada: *Sikender'ga.*

820 ***yazġanlar imiş.***

821 TÖREN: *bitig.*

822 ***yiberyan.***

823 TÖREN: *itig.*

824 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 98. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 47ᵃ.

itiklep ėrdi Nev-roz öz yoruşın
ėşitti nā-gehān atlar tavuşın

[=Nev-roz, ansızın atların ayak seslerini işitince yürüyüşünü hızlandırmıştı.]

İtiklep ėrdi demek ᶜacele eylemiş-idi demekdür.

239. **ėttin͡g** [< *ė-ti+ŋ*] Gāf-i gāf-i ᶜ*Acem*-dür. Ve ḥarf-i tānuŋ teşdīdi ile eyledüŋ demekdür.[825]

240. **ite sal** [< *it-e sal-*] İtivėr düşür demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de - 43- üçinci ḥikāyetde ikinci ḥakīm Saᶜd'e ṭılısm bābında eyitdi [XXV, 262, 2793]:[826]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[827]

*Zāl'nin͡g kögsige urup **ite sal***
kėrü bol maḥrem-i ḥarīm-i viṣāl

[=Zal'in göğsüne vurup itiver. Sonra, kavuşma harimine mahrem ol.]

241. **ėt | it** [< *ė-* | *ėt* | *it* | *yit-*] Emr ėdüp eyle dėmekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r evvelinde bi-smi 'llāh taᶜrīfinde gelür [II, I, 3 ~~(25)~~(4), 25]:[828]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

yā'sı muḫālif sarı ḥarf-i nidā
*yaᶜnī[829] **ėt** allımda ḥayātın͡g fidā*

[=(Rahiym'in) /y/si karşı gelene karşı bir ünlemedir; yani önümde hayatını feda et.]

Ve bir daḫı et dėmekdür *goşt* maᶜnāsına, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de yedinci ḥikāyetde Behrām'a rāvī Dilārām'dan naḳl etdi [XXXIII, 387, 4284]:[830]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

lālezār[831] içre çün içip mey-i nāb

---

825 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **oḳurda, cerge, külni, yıpardın͡g**.

826 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 94r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 93.

827 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

828 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 95.

829 Vezin gereği *yaᶜni*.

830 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 93.

831 **Açıklama:** *Lālezār*: {+*zār*} ekinin 'bahçe' ile karşılanması zarureti dolayısıyla şunlar söylenebilir. +*zār* bir şey'üŋ keṯretinden taᶜbīrdür, ᶜ*alefzār* 'arpalık', *benefşezār* 'menekşelik', *birinczār* 'pirinçlik', *deymezār* 'çiylik', *gāverszār* 'darılık', *gendumzār* 'buğdaylık', gülzār 'güllük', *gürinczār* 'pirinçlik', *kiştzār* 'ekinlik', lālezār 'lalelik', *margzār* 'çayırlık', *nemakzār* 'tuzluk', *nesrīnzār* 'nesrinlik', *penbezār* 'pamukluk', *sebzezār* 'yeşillik' gibi, baldırsız nebātātda müstaᶜmeldür (BOSNAVĪ: *Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfıẓ-ı Şīrāzī*: I, 359). Nebāt bitecek mekān menbet

gūr èti èrdi bezmi içre kebāb

[=Lale bahçesinde saf şarap içmekte idi. Sofrasında kulan eti kebap idi.]

Ve bir daḫı meşhūrdur *kalb* maᶜnāsına gelür. Ve bir daḫı gèt dèmekdür, *burav* maᶜnāsına. Ve bir daḫı *iti vèr* maᶜnāsına gelür, ki bu üç maᶜnāya M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de bir tuyuḳda gelür [(174) 776ᵇ, 16, (209)]:[832]

Tuyuḳ[833] /Remel-*i müseddes-i maḳṣūr*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilān/

èy raḳīb özni aṅa tutsaṅ hem it

[17]*bizge raḥm èylep anıṅ kūyidin it* 18ᵃ

gerçi bar dūzaḫça ᶜışḳıṅ şuᶜlesi

bizni öz èlkiṅ[834] *bile ol sarı it*

[=Ey rakip, kendini onun iti sayıyorsan da bize acı onun sokağından git. Gerçi aşkın alevi cehennem kadar var, bizi kendi elinle o yöne it.]

242. **itti** [< *it-ti*] Ḥarf-i tānuŋ teşdīdi ile. Gètdi maᶜnāsına gelür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [835]'de gelür [425, 458, 5]:[836]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜaḳl u hōş u ṣabrım ***itti*** *körgeç ol kirpik ṣafın*

bir bir olmaġnı ḳara körgeç sipāhım bilmedim **-44-**

[=O kirpik safını görünce aklım, şuurum, sabrım elimden gitti. Ordumu görünce birer birer kararacağını bilmedim.]

243. **itürgüm** [< *it-ür-gü+m*] Gāf-i ᶜAcemī-y-ile. Gèdersem gerek demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī atası Mecnūn atasına bilicek Mecnūn ḥālini[837] ḫaber gönderdi [XVI, 156, 1270]:[838]

---

maᶜnāsınadur meṯelā lāle biten yere lālezār gül biten yere gülzār dènür ve keṯret enbūhī ve ġalebe maᶜnāsına gelür maᶜlūm ola ki işbu zār kelimesinden Türkīde gāh *+lik* ve gāhī *+lıḳ* ile taᶜbīr olunur meṯelā gülzār ve lālezārda güllük ve lālelik nemekzārda ṭuzluḳ penbezārda pamuḳluḳ dèrler hem maᶜnā-yı evveli hem maᶜnā-yı ṯānīyi mutażammındur ve sitān ile farḳı min ciheti 'l-maᶜnā olmaġ-ıla gülzārdan güllük ve gülistāndan gül yeri ile taᶜbīr olunur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 313).

832 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 93v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 93. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 46ᵃ.

833 Yazmadan.

834 BARUTÇU ÖZÖNDER: *èlgiṅ*.

835 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

836 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 96.

837 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *atasına Mecnūn'uṅ ḥālini bilicek*.

838 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 94v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 98.

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

soñra sañga dağı ḳahr sürgüm

ḫaylıñgnı bu deştdin ***itürgüm***[839]

[=Sonra sana da kahredeceğim. Oymağını bu bozkırdan süreceğim.]

244. **itti** [< *it-ti*] Bu daḫı yavu ḳılındı ve żāyiᶜ oldı maᶜnāsına gelür, ki Ġarā'ibü 'ş-Şıġar[840]'da bir şiᶜrde[841] gelür [319, 420, 6]:[842]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aşlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[843]

tėlbe köñglüm[844] *ki leb ü zülfüñg üçün* ***itmiş*** *ėdi*

kėçe mey-ḫāne ara mest ü perīşān taptım

[=Senin dudağın ve zülfün uğruna mahvolan deli gönlümü, gece meyhanede sızmış ve perişan bir hâlde buldum.]

Ve yine Maḥbūbu 'l-Ḳulūb'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür, ki [161, 17; (280) 85a, 6]:[845] [Neṯr]

Andın[846] *çıḳḳan* ***itti****, tüz barġan maḳşadġa*[847] *yėtti.*

[=O yoldan sapan sapıttı, doğru varan maksadına kavuştu.]

245. **itip** [< *yit-ip*] Żāyiᶜ ve nā-bedīd olup demekdür, ki Ḥayretü 'l-Ebrār'da ikinci münācātda gelür [II, IV, 20 ~~(159)~~(10), 23]:[848]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

yėr ḳopup ornıdın olup cümle[849] *gerd*

kim ***itip*** *anda felek-i*[850] *lāciverd*

[=Yer yerinden oynadı, ortalık toz duman oldu. Mavi gök o arbedede görünmez oldu.]

---

839 Yazmada: Birinci ve ikinci kanat yer değiştiriyor.

840 *Ġarā'ibü 'ş-Şıġar*: Yazmada; Nevādirü 'ş-Şebāb. Aynı gazel Fevāyidü 'l-Kiber'de de geçer [401, 429, 4].

841 *beytde* olmalıydı.

842 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 97.

843 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

844 KAYA: *köñglim.*

845 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 93r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 97.

846 Yazmada: *Ḥaḳ yolıdın.*

847 Yazmada: *maḳşūdġa.*

848 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 97.

849 *ḥamle.*

850 *felekde.*

246. **itip-mėn** [< *yit-ⁱp bin*] Belürsiz olup ṭururum dėmekdür. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [71, 71, 2]:[851]]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

itip-mėn gerd ara vīrānım içre bes ki[852] *başımġa*

felek köp yaġdurup gerd-i fenā vīrāne[853] *andın köp*

[=Viranemde toz toprak içinde kaybolmuşum. Her ne kadar, felek ölüm toprağını çok yağdırsa da virane ondan daha çok yağdırıyor.]

247. **iterdin** [< *yit-er+din*] Bu daḫı żāyiᶜ ve nā-bedīd olmaḳdan ve gėtmekden maᶜnāsına gelür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [yedinci ḥikāyede] Behrām Şāh şikārda leşkeri-y-ile helāk olduġı **18ᵇ** maḥalde gelür[, ki] [XXXV, 415, 4609]:[854]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[855]

tapmas ėrdi çomup[856] ***iterdin** amān*

ṣayd-efgen hemān u ṣayd hemān

[=Dalıp kaybolmakla aman bulamazdı; çünkü avcı da orada av da orada.]

248. **itken** [< *yit-gen*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Bu daḫı żāyiᶜ ve nā-bedīd olan **-45-** demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn-ıla Leylī gülistānda ol gėce ḳalup Leylī gėdüp Mecnūn ḫalḳı Mecnūn'ı istedükleri maḥalde gelür [XIII, 132, 1027]:[857]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/[858]

andın bolup ol güroh[859] *efkār*

***itken** Yūsufların ṭaleb-kār*

---

851 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 104. gazel.

852 Yazmada: *gerçi*.

853 Yazmada: *mey-ḫāne*.

854 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 97.

855 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

856 **Açıklama:** *Çom-*: 'kişi suya dalmak' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 101^{b}_{8}, 185^{b}_{15}. yr. Çeviri: I, 401, II, 208, aynı kavram alanından olmak üzere *çomuşluḳ* 'aptesane, ayakyolu' (126^{a}_{10}) I, 503). *çöm-* 'ördek suya derin dalmak' (aynı kavram alanından olmak üzere *çömçe* 'kepçe' Yazma: 105^{b}_{9}. yr. Çeviri: I, 417, *çomuş-* 'süngüleşmek' Yazma: 111^{a}_{17}. yr. Çeviri: I, 441). Her ikisinin karşılaştırması için bk. Yazma: 139^{a}_{13}, 156^{a}_{12}, 162^{b}_{5}, 179^{b}_{1}. yr. Çeviri: II, 26, 85, 111, 182. CLAUSON: *EDPT*: 422ᵃ. *çömör-* Kırgızca 'batırmak' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 283ᵃ, *çumku-* 'dalmak' I, 287ᵃ.

857 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 97.

858 Bu beyitte: Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün. Sekt-i melîh.

859 ÇELİK: *gürūh-ı*.

[=O topluluk ondan sonra kaygılanarak kaybolan Yusuflarını arıyorlardı.]

249. **itken** [< *yit-gen*] Giden dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [162, 162, 4]:][860]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ol tögen kim tėlberep ***itken*** *köñgülde*[861] *örtedim*
ḳay sarı barsa ol aynıñ ḳullıġıġa bėlgüdür

[=Delirip kaybolan göğüste yaktığım (gümüş) damga; nereye gitsem o ayın kulu olduğuma belgidir.]

250. **ėtken** [< *ā-gen*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Eyleyen dėmekdür.[862]

251. **ėtelik** [< *ā-e+lik* | *ėtek+lik* | *ā-elik*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Bu daḫı hemīn bu maᶜnāyadur. Ve *dāman* etek maᶜnāsına daḫı gelür. Ve bu ḏikr olınan luġāt fiᶜl maᶜnāsına daḫı gelür, şöyle şöyle maᶜlūm olına.

252. **ėtek** *Dāman* maᶜnāsına. *Ėtek* lafẓını kesr telaffuẓ ėderler.[863]

253. **ėteklik** | **ėteklig** [< *etek+lik* | *ėtek+lig*] Ėteklik dėmekdür. Ve ėtekli dėmek olur.[864]

254. **ėtti** [< *ā-ti*] Ḥarf-i tānuŋ teşdīdi-y-ile. Eyledi dėmekdür, ki Ḫ a z ā y i n ü ' l - M a ᶜ ā n ī 'de, ki üçinci dīvān dībācesidür, [tevḥīdde] bir rubāᶜīde gelür, ki [21ᵇ]:[865]

[Muşarraᶜ] Rubāᶜī /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫrem: Mefᶜūlün fāᶜilün mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫrem: Mefᶜūlün mefᶜūlü mefāᶜīlün faᶜ/

ol kim bu cihān ḫalḳını[866] *āġāz* ***ėtti***
ṣunᶜı kilkini naḳş-perdāz ***ėtti***
insān ḫaylın nuṭḳ ile mümtāz ***ėtti***
nuṭḳ ehlini naẓm ile ser-efrāz ***ėtti***

---

860 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 42ᵇ₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 93r28.

861 Yazmada: *köñgülge*.

862 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **boldig, tırnaġ, tėlberep, çekim**.

863 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **allı, ayap, öl, bibi, saḳaḳ, maşab**.

864 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [535, 582, 2]:]
Beyt /Müctet̠t̠-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
helākim ėylese ol pāk ėteklik ėrmes tañ
ki tofraġım taşıġay pākler ėtekler ile
[=O namus abidesi beni öldürse gam yemem; çünkü toprağımı temiz kişiler etekleri ile taşıyacaklar.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 156r11.

865 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 95.

866 *ḫalāyıḳtın*.

[=O, bu dünya halkını yarattı. Sanatının kalemi ile süsledi. İnsan topluluğunu söz ile üstün kıldı. Söz ustalarını nazım ile yüceltti.]

255. **ėtey** [< *ǟ-ey*] Ėde ve ėdem dėmekdür, *ėtkey* daḫı dėnilür.[867]

256. **ėterde** [< *ǟ-er+de*] Ėder-iken dėmekdür.[868]

257. **itse** [< *yit-se*] Gėtse dėmekdür. [S e b c a - i S e y y ā r e 'de gelür [XIV, 126, 1184]:]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[869]

bāde kim ***itse***[870] *iḫtiyār ėldin*
nė caceb çıḳsa her nė bār ėldin

[=Şarap irademi elimden alsa ne var ne yok elden çıksa şaşılmaz.]

258. **ėtmegey**[871] [< *ǟ-me-gey*] Ėtmeye dėmekdür.

259. **itmiş ėdi**[872] [< *yit-miş er-di*] Belürsiz olmış-ıdı dėmekdür.

260. **ėtkümizdür** [< *ǟ-gü+miz+dür*] Kāf kāf-i cArabīdür. Eylesek gerekdür demekdür. M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī atası Nevfel'e cevāb gönderdi [XXII, 210, 1822]:[873]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefcūlü mefācilün fecūlün/

andaḳ dagı bolmasun aŋa fehm
kim kīnidin ***ėtkümiz-durur*** *vehm*

[=Kininden vehme düştüğümüzü sanmasın.]

261. **ėtken** [< *ǟ-gen*] Kāf kāf-i cArabīdür. Eyleyen demekdür.[874] **-46-**

262. **ėtküsi** [< *ǟ-güsi*] [Kāf kāf-i cArabīdür.] Eylese gerek demekdür.[875]

---

867 19a. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **dėy, ḳuyı | ḳoy, yarġuçaḳ.**
868 19a. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėskerme, üzük, hürer.**
869 Bu beyitte: Fācilātün … faclün.
870 TURAL: *alsa.*
871 19a'dan. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėtmek, tüş.**
872 19a'da kıyıda: [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [319, 420, 6]: Aynı gazel F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de de geçer [401, 429, 4].
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fecilātün fecilātün fecilātün fecilün/•
tėlbe köŋlüm ki leb ü zülfüŋ üçün ***itmiş ėdi***
kėçe mey-ḫāne ara mest ü perīşān taptım
[=Senin dudağın ve zülfün uğruna mahvolan deli gönlümü, gece meyhanede sızmış ve perişan bir hâlde buldum.]
• Bu beyitte: Fācilātün … faclün.
873 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye …*: 95.
874 Yazmada: yok.
875 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maḳṭacda gelür [69, 69, 8]:

263. **ėtmey** [< *ā-me-y*] Eylemez, ve ben eylemezin demekdür. Ammā eylemez ma^{c}nāsına. F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳānuŋ taḫtı vaṣfında [bir beytde][876] gelür, ki [XXI, 197, 13]:[877] 19^a

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün fe^{c}ūlün/

velī her burcın anıñg nesr-i ṭāyir

ṭay ėtmey bolsa ger yüz ḳarn sāyir

[=Fakat uçan kartal her burcunun çevresinde yüz yıl dönse bitiremez.]

264. **ėter-sėn** [< *ā-er+sen*] Eyler-sėn demekdür.[878]

265. **ėtmek**[879] | **itmek** [< *ā-mek* | *it-mek* | *yit-mek*] Lafẓen ve ma^{c}nen etmek dėmekdür, ki eylemeye mürādifdür. Ve bir daḫı gėtmek ma^{c}nāsına gelür. Ve bir daḫı yitmek dėmek olur. Belürsiz olmaḳ ma^{c}nāsına bu beytde *itti* lafẓ-ı ṯānuŋ teşdīd[i] ile, ki fi^{c}l-i māżīdür, ma^{c}nā-yı evvel üzre vārid olmışdur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭa^{c}da gelür [628, 631, 7]:][880]

Maḳṭa^c /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilün/

ançа feryād ėtti muṭribler[881] *Nevāyī naẓmıdın*

kim ^{c}Uṭārid şi^{c}ridin çarḫ üzre Nāhid ėtmegey

[=Nevâyî'nin nazmını sazendeler öyle yanık yanık meşk etti ki gökte Dilek (Utarid)'in şiirinden Çolpan (Zühre) öyle feryat etmemişti.]

266. **ėtmekiñg** [< *ā-mek+^{i}ŋ*] Kāf-i evvel ^{c}Arabī ve gāf-i ṯānī ^{c}*Acem*īdür. Ėtmegüŋ eylemegüŋ ma^{c}nāsına.

267. **ėtey** [< *ā-ey*] Eyleyeyin dėmekdür.[882]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilün/

çün leked-kūb-i ḳażā pes ėtküsi tevsenlikiñg

tevsen-i gerdūn rikābıñgġa tekāver boldı tut

[=Madem kazan'n tekme atması senin dikbaşlılığının sonucu; öyleyse onu (kazayı) feleğin dikbaşlı atının üzengis·:.e ayak attı say.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 94r10, 165v13.

876 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-lu ġātu 'n-nevā'iyye ....*

877 Alıntı için bk. PAVET DE COU ·EILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 96.

878 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėrse**.

879 17$^{b'}$den.

880 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 27^b_1.

881 Yazmada: *bülbüller*.

882 Kıyıda: **ėtey** ėde ve ėdem dėmekdür ėtkey daḫı denilür. **ėterde** ėder-iken dėmekdür. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **dėy**, **ḳuyı** | **ḳoy**, **yarġuçaḳ**.

268. **itigrek**[883] [< *yiti-g+rek*] İtirek ᶜibāreti tafḍīl içündür. Keskinrek; yaᶜnī ziyāde şiddetli dėmekdür. [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XVII, 165, 40]:][884]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

itigrek *ėsti çün gülşen şamāli*[885]
çimenni barça güldin ḳıldı ḫālī

[=Gül bahçesinin poyrazı hızlı esti. Çimeni bütün güllerden mahrum etti.]

Ve fiᶜl-i meẕkūruŋ taᶜdiyesinde *ititmek* dėyü taᶜbīr ėderler; yaᶜnī keskin etmek dėmek olur. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [333, 353, 1]:][886]

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

ḳara ḳara müje ḫancerlerin ***ititmek*** *işiñ*
ḥayāt naḫlini kėsgen ḳıya ḳıya baḳışıñ[887]

[=İşin kara kirpik hançerlerini bilemek. Yan bakışların hayat fidanını kesiyor.]

269. **ėtiñ** [< *ėt-ᶦŋ*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Eyleŋ demekdür, emr maᶜnāsına.[888]

---

883 18ᵇ'den.

884 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 27ᵇ₇.

885 **Açıklama:** *Şamāl*: [17] Poyraz taᶜbīr olınan rīḥ-i laṭīf maᶜnāsına kesr-i şīn ile istiᶜmāli şāyiᶜdür. [18] ᶜArabīde fetḥ-i şīn ile *şamāl*den ġalaṭ olup Fārisīde fetḥ-i bā'-i s̱āniyye ile [19] *bād-i barīn* dėrler ([ᶜĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 250₁₆₋₁₉). 'rüzgâr, yel' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 678ᵇ). 'yıldız rüzgârı' ATAY: *A-TBL*: II, 4, 1139ᵃ. ÇAĞATAY, N.: *100 Soruda İslâm Tarihi*: 94 ve ÇAĞATAY, N.: *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*: 143'te "batıdan esen yele «şimal yeli» derlerdi" ifadesi "kuzeyden esen yele «şimal yeli» derlerdi" diye düzeltilmelidir.

Ḥicr-i Kaᶜbe-i muᶜaẓẓama semtinden esen yele dėnür ve ḥicriyyet-i şerīfüŋ şimāl ṭarafındadur ᶜalā ḳavlⁱⁿ kıbleye müteveccih olan ādamuŋ şaġ ṭarafından esen yel olacakdur; lākin şaḥīḥ olan ḳuṭb-ı şimāl cihetinden maṭlaᶜ-ı şems ile benāt-ı naᶜş mā-beyninden yāḫod maṭlaᶜ-ı benāt-ı naᶜş ile nesr-i ṭā'ir masḳaṭı mā-beyninden esen rüzgārdur ve bu rüzgār ᶜādetā gėcelerde hubūb eylemez (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 258). Bu kıblenin arka [kuzeybatı] tarafından esen rüzgârdır. Cennet rüzgârı şemâl rüzgârına hâss kılındı; çünkü Arablar indinde yağmur rüzgârıdır. Şâm cihetinden eserdi de onunla yağmur bulutları gelirdi. Bundan dolayı onlar Şam tarafının bulutlarını bekler ümid ederlerdi (Ḳāḍī ᶜİyāż). al-MUSLİM: *al-cāmiᶜu 'ş-şaḥīḥ*: (VIII, 357) 51. kitābu 'l-cannati va 'ş-şifati naᶜīmihā ve ahlihā 5. bābu fī sūḳi 'l-cannati va mā-yanālūna fīhā min an-naᶜīmi va 'l-camāli, 13 (2833). ḥadīs̱. Sıcak iklim için serinlik getiren bu rüzgâr soğuk iklim için fırtına demektir.

886 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 27ᵇ₁₀. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 95r4, 299v23.

887 **Açıklama:** *Ḳıya baḳ-*: Deyim ele alınmış ve tartışılmıştır. Bk. TAŞ, İ.: *Süheyl ü Nev-bahār'da Eskicil Öğeler*: 117.

270. **ėtelin͡g** ve **ėteli** [< *ā-eliŋ, ā-eli*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Eyleyelüm demekdür, ki Bābür Mīrzā e ş ᶜ ā r ında rubāᶜiyyātda[889] gelür [248, 271]:[890]

[Muşarraᶜ] Rubāᶜī[891] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlün faᶜ/

ḫoş ol ki bahār faṣlı bu dünyāda
bolġay ṭarab esbābı barı[892] *āmāde*
ger bolmasa esbāb ***ėtelin͡g*** *dengāne*[893]
mėndin gezek ü ṭaᶜām sėndin bāde

[=Bahar mevsimi bu dünyada ne hoştur, eğlence hazırlıkları eksiksiz olmalı. Meclis gerekleri olmasa da benden meze ve yemek, senden de şarap olmalı.]

271. **ėtey-mü** [< *ā-ey mü*] Eyleyeyin mi demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şāpūr Mihīn Bānū'ya Ferhād'uŋ şağlığı ḫaberin vėricek eyitdi [XLIV, 408, 108]:[894]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tevakḳuf sözge kim dėr-siz ***ėtey mü***
yoḳ ėrse söz an͡ga batraḳ kėtey mü **-47-**

[=Söze dur diyorsunuz durayım mı? Ona söz yoksa hemen ayrılayım mı?]

272. **itiştiler | ėtiştiler** [< *it-ⁱş-ti+ler | ā-ⁱş-ti+ler*] Önegüleşdiler ve eyleşdiler demekdür.

273. **ėtkeli** [< *ā-geli*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Eyleyeli ve eylemek içün dėmekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [895]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [63, 51, 7]:[896]

---

888 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [III, LVII, 421 ~~(3469)~~ (178), 19]:

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

kim barısın yėr bile hem-vār ėtin͡g
dāy ara öltürtün͡g ü dīvār ėtin͡g

[=Hepsini yerle bir edin, duvar içinde öldürün, duvar edin.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 4v13, 83v2.

889 Yazmada: *rubāᶜiyyātında*.

890 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 13r16, 93v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 95.

891 Yazmada: *Rubāᶜiyye*.

892 Yazmada: *bar*.

893 *ᶜārifāne Fārisī*.

894 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 95.

895 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

896 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 88. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 350r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 96.

Maḳṭa[c] /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aşlem-i ḍarb*: Fe[c]ilātün fe[c]ilātün fe[c]ilātün fe[c]ilün/[897]

yār ḳatl ėtkeli [c]uşşāḳını yıġdurġan ėmiş
bir bu bezm içre Nevāyīġa teḳaddüm yā Rab

[=Yâr âşıklarını öldürmek için bir araya topluyormuş. Acaba[898], bu mecliste Nevâyî'ye bir öncelik tanınır mı?]

Ve yine Ḥayretü 'l-Ebrār'da üçinci maḳālede [bir beytde][899] gelür, ki [II, XXVI, 169 ~~(1384)~~(75), 92]:[900]

Meṯnevī /Serī[c]-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte[c]ilün müfte[c]ilün fā[c]ilün/

ḥaḳ sėni [c]adl ėtkeli sulṭān ėtip
ẓulm ile sėn ḫalḳnı vīrān ėtip

[=Allah adalet etmek için seni sultan etmiş, sen zulüm ile halkı ezmektesin.]

Ammā eyleyeli ma[c]nāsına. Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da [bir ḥüsn-i maṭla[c]da] gelür [68, 59, 2]:[901] **19b**

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā[c]ilātün fā[c]ilātün fā[c]ilātün fā[c]ilün/

ḳırıp ötken oḳlarıñ cān perdesin rēş ėtkeli
şafḥa dėktür kim ḳırılġay sehv ḫaṭlar yazılıp

[=Delip geçen okların can perdesini yırtalı, can yanlış yazı yazılıp yırtılan levha gibidir.]

274. **ėtküci** [< *ē̆t-güçi*] İsm-i fā[c]ildür. Ėdici dėmekdür.[902]

275. **ėtküsi** [< *ē̆t-gü+si*] Kāf kāf-i [c]Arabīdür. Eylese gerek demekdür.

276. **ėtküm** [< *ē̆t-gü+m*] Kāf kāf-i [c]Arabīdür. Eylesem gerek ve eyleyeyüm dėmekdür, ki Seb[c]a-i Seyyāre'de Behrām Şāh'uŋ Dilārām'a mektūbında gelür, ki [XXXIV, 403, 4474]:[903]

---

897 Bu beyitte: Fā[c]ilātün ... ... fa[c]lün.

898 **Açıklama:** *Yā Rab*: Yā Rab bunuŋ gibi yerlerde [c]acabā ma[c]nāsınadur (BOSNAVĪ: *Şerḥ-i Dīvān-ı Ḥāfıẓ*: I, 30). "Bunuŋ gibi yerlerde" ibaresini dua (dilek ve buyruk) cümlelerinin dışında kullanılan *ya Rab* ve cümle sonu tereddüt parçacığı *ki* (< *erki*) yerinde kullanılan *ya Rab* olarak anlamalıdır. Bu hususun unutulmuşluktan kurtarılıp başka örneklerle desteklenmesi için bk. VUṢŪLĪ: *Dīvān*: 267_{57}.

899 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

900 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 96.

901 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 294r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 96.

902 Şöyle tamamlanabilir: Bk. añga.

903 Bk. **kėtgüm.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 94r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 95, 482.

Metnevī /Ḫafīf-i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[904]

ger[905] tevaḳḳuf ḳılurnı[906] fehm ėtküm

veh ki kėlgüñ velīk mėn kėtgüm

[=Üstünde durunca anlıyorum. Yazık ki sen geliyorsun ben gidiyorum.]

.... **ėtek** Kāf kāf-i ^c^Arabīdür. Ḳaftan etegi dėmekdür, *dāman* ma^c^nāsına.

277. **ėteklep** [< *etek+le-p*] Kāf kāf-i ^c^Arabīdür. Etegüm ṭoldurup demekdür, ki

M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da ḫātime maḳālesinde[907] gelür, ki [118, 614]:[908]

Metnevī /Serī^c^-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

kėldim **-48-** ***ėteklep*** *güher-i şahvār[909]*

ḳılsa ḳabūl öz ḳulıdın şehriyār

[=Hakan, has kulundan bu armağanını kabul buyursa iri incileri eteğime doldurarak geldim.]

278. **itürmek** [< *yit-ür-mek*] İtmek lafẓınuŋ ta^c^diyesinde dėnilür.

279. **ėtürgeyler | itürgeyler** [< *yėt-ür-gey+ler* | *yit-ür-gey+ler*] Mıṣrā^c^-ı evvelde murād yetişdüreler dėmekdür ve mıṣrā^c^-ı ṯānīde belürsiz ėde dėmekdür.

[S e b ^c^ a - i S e y y ā r e 'de evvelki münācātda gelür [I, 26, 27]:]

Metnevī /Ḫafīf-i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[910]

kökge tofrağnı yėtürgeyler[911]

tofraġ içre tenin ***itürgeyler***

[=Toprağı göğe savuracaklar, tenini toprağa karacaklar.]

280. **içegümüz** [< *iç-egü+müz*] İçecegümüz dėmekdür.

281. **içke** [< *yīnç+ge*] Sükūn-ı çīm-ile ince dėmekdür, *bārīk* ma^c^nāsına.

282. **iç[k]erek**[912] [< *yīnç+ge+rek*] İncerek dėmek olur, *bārīk* ma^c^nāsına.

283. **için** [< *iç+ⁱn*] Ortada ve aralarında demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [913]'da gelür [21, 21, 4]:[914]

---

904 Bu beyitte: Fā^c^ilātün ... ... fa^c^lün.
905 Yazmada: *geh.*
906 TURAL: *kėlürde.*
907 *ḫātime maḳālesinde*: Yazmada; *evvelki maḳālede.*
908 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 95r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 94.
909 *şāhvār.*
910 Bu beyitte: Fā^c^ilātün ... fa^c^lün.
911 Yazmada: *ėtürgeyler.*
912 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 96v18.
913 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r .
914 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 40r3, 96v28, 287r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 100. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 47^b^.

Beyt /Recez-i müṯemmen-i maṭvī-i maḫbūn: Müfteᶜilün mefāᶜilün müfteᶜilün mefāᶜilün/

cān u köñgül néçe[915] *dédi asralı özni kélgeç ol*[916]
veh yine[917] *ḳozġalaştılar körgeç anı için ara*[918]

[=Can ve gönül, birbirlerine o gelince kendimizi koruyalım dediler. Vah yine onu aralarında görünce dağıldılar.]

284. **içkülük** [< *iç-külük* | *iç-kü+lüg*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. İçilecek nesneye dérler ve mest **20ᵃ** olan kişiye daḫı derler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ gemisi şınup kendü[si] bir taḫta üzeri[si]nde ḳalduġı maḥalde gelür, ki [XXIX, 269, 18]:[919]

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i maḥḏūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bolup hōş añga zāyil ***içkülük***[920] *dék*
yatıp bir taḫta üstide ölük dék

[=Sarhoş gibi onun aklı gitti (ve) ölü gibi bir tahta üzerinde yattı.]

285. **içkeli** [< *iç-keli*] İçki ve içilecek nesne ve içilmek içün demekdür. Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da üçinci ḥayret āḫirinde gelür, ki [II, XX, 119 ~~(955)~~ (53), 29]:[921]

Meṯnevī /Serīᶜ-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

her né ki me'kūl ile meşrūb érür
kim yégeli ***içkeli***[922] *merġūb érür*

[=Yiyecek ve içilecek olan şeyler yiyilip içilince makbule geçer.]

[923][F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [185, 191, 1]:][924]

Maṭlaᶜ /Remel-i müṯemmen-i maḥḏūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

içkeli *gül-reng mey nergis miṯillik cāmı bar*
sūsenī ton birle ol kim serv dék endāmı bar

---

915 KARAÖRS: *néce*.
916 Yazmada: *oḳ*.
917 Yazmada: *yana*.
918 Bundan sonraki kısım alçın maddesinde verilmiştir.
919 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 99.
920 ALPAY: *içkülük*.
921 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 100.
922 SABİR: *yégeni içgeni*.
923 Bundan sonraki kısım **içmeyin** maddesinden alınmıştır.
924 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 27^{b}_{12}.

[=Gül renkli şarabı içmek için nergis gibi (ak) kadehi var. (Ak) zambak elbisesi ile (yeşil) servi gibi boyu var.]

.... **itürgüm** Gėdersem gerek dėmekdür.

286. **itürgenler** [< *yit-ür-gen+ler*] *İtürgenler* ᶜibāreti yitürenler; yaᶜnī yavu ḳılanlar dėmekdür. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [68, 68, 5]:[925]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜışḳ ṣaḥrāsı ara ᶜāḳıl itürgenler mėni
boldılar nevmīd bir dėvāne-i ebter tapıp

[=Aşk çölünde aklını yitirenler, beni, bir soysuz deli gibi bulup umutsuzluğa kapıldılar.]

287. **içek** [< *iç-ek*] Ḳāᶜide-i muḳarrere üzre, ki bu ᶜibāret yā-y-ıla ve elif-ile kitābet olınur. Ammā telaffuẓda bayağı içmekdür maᶜnāsında tā-y-ıla *içti* dėmekdür ve mużāriᶜinde elif ile *içep* yazılur. Ammā elif resmīdür, taᶜbīrde bu diyār edāsı üzre telaffuẓ olınur ve ism-i fāᶜilinde *içküci* dėnilür.

288. **içmeyin** [< *iç-meyin*] İçmedin dėmekdür.[926]

289. **için** [< *iç+ⁱn*] İçerüsi[nde] dėmekdür.[927]

290. **içkeri** [< *iç+gerü*] Bu daḫı içeri dėmekdür.[928]

291. **içkü** ve **içki** [< *iç-kü, iç-ki*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Şarāb ṣoḥbetine dėrler.[929]

292. **içki** [< *iç+ki*] Yin e kāf kāf-i ᶜArabīdür. İçerüki demekdür **-49-** *ḫavāṣṣ* maᶜnāsına, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [XXXIV, 30, 352]:[930]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çü Behmen çıḳtı boldı ḫalvet-i[931] *ḫāṣ*
ayıtdı[932] ***içkidin*** *bir*[933] *ṣāḥib-i ḫāṣ*[934]

---

925 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 119. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 94v2.

926 Bundan sonraki kısım **içkeli** maddesinde verilmiştir.

927 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **dėyilgen, sızıp**.

928 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tuvurluğ, çığ**.

929 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXX, 289, 2670]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

āyīn-i ṭarabġa ḳoydılar yüz
içkü ėdi nėçe kėce kündüz

[=Eğlence meclisine yüz koydular. Gece gündüz bir hayli içki vardı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 96v23.

930 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 100.

931 Yazmada: *ṣoḥbet-i*.

932 *ayıttı*.

933 *mīr*.

[=Behmen çıkınca kendisine özgü bir yalnızlık oldu. Seçkin yakın bir arkadaş içten konuştu.]

Ve yine e ş c ā r -ı Luṭfī'de bir [ḥüsn-i maḳṭacda][935] gelür, ki [200, 270, 6]:[936]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

ol bedenniñ devletindin[937] *tuġdı köñglekniñ küni*

ḥüsn-i ṭālic kör kim oldur ḥālen[938] ***içki*** *maḥremi*

[=O bedenin saadetinden elbiseye gün doğdu. Talihinin güzelliğine bak ki hâlâ en has mahremi odur.]

293. **ıçḳındı** [< *ıçġın-dı*] Müteḥayyer oldı dėmekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de bir māhī-gīr Nev-roz'ı gördügi maḥalde gelür, ki [XCV, 80, 935]:[939]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

ėlikdin ***ıçḳınıp***[940] *balıġnı saldı*

tañġırġap barmaġın tişledi[941] *ḳaldı*

[=Şaşırıp elden balığı attı, hayretten parmağını ısırdı kaldı.]

Içḳınıp müteḥayyir olup demekdür.

294. **ėrkin** [< *er-ki+n*] Kāf kāf-i cArabīdür. Bir lafẓ-ıla daḫı isticmāl **20b** olınur, ki *bolmadı ėrkin* olmadı mı ki, dėmekdür *ėtmedi ėrkin* eylemedi mi ki, demekdür. Neteki Ḫ a z ā y i n ü ' l - M a c ā n ī 'de bir rubācīde gelür [22a]:[942]

[Muṣarrac] Rubācī /Aḫreb: Mefcūlü mefācilün mefācīlü fecūl/ /Aḫreb: Mefcūlü mefācīlün mefcūlü fecūl/ /Aḫreb: Mefcūlü mefācīlü mefācīlü fecūl/

ėllig bile altmışġa yėtti ḳademim

nė macnī ki bolmadı ***ėrkin*** *raḳamım*

nė ṭurfa ki ṯebt ėtmedi ***ėrkin*** *ḳalemim*

kim yoḳ biridin ḫāṭır ara cüz elemim

---

934 Yazmada: *iḫlāṣ*.

935 Yazmada: *muḥammesde*.

936 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 96v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 100.

937 Yazmada: *devletidin*.

938 KARAAĞAÇ: *ḥālā*.

939 Bk. **tañġızap**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 99, 208. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTTO*: 47b.

940 DİNÇER: *açınıp*.

941 **Açıklama:** *Barmaġın tişle-*: Far.da da kullanılır. *anguşt ba-dandān gazīdan* 'parmak ısırmak' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 5).

942 Bk. **ėlik**.

[=Yaşım elliye altmışa yetti. Ne anlamlı ki alın yazım tamamlanmadı. Ne gariptir ki kalemim elemimden başka (hiç) bir hatıra kaydetmedi.]

295. **ėrken** [< *er-ken*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Bu daḫı hemīn bu maᶜnāyadur, ki Ferhād u Şīrīn'de Behrām-ı dilāver Ermeniyye'ye gelicek Şāpūr'ı gördügi **-50-** maḫalde gelür, ki [LII, 489, 88]:[943]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*ėşitmiş **ėrdi** anıñg vaṣfını hem*
*Güzīn Ferhād'ğa **ėrkenni** hem-dem*

[=Hem onun vasfını hem de Güzin'in Ferhad'a yoldaş olduğunu işitmiş idi.]

296. **ėrdi** [< *er-di*] İdi dėmekdür, ki bu beytde geçdi.

297. **ėrmek** [< *er-mek*] Olmaḳ, keynūnet ve *būdan*[944] maᶜnāsına ve *şudan*[945] maᶜnāsına *degül ėrdi* lafẓı kelimenüŋ āḫirine lāḥiḳ olur. Türkīde idi ᶜibāreti lāḥiḳ olacaḳ maḥalde *bilgen ėrdi* bilür idi, *ėtken ėrdi* ėder idi dėmek olur *kāna ᶜālim*[an] *va ᶜāmil*[an] maᶜnāsına.

298. **ėrtegi** [< *ert-e+ki*] Bu gāf gāf-i ᶜAcemīdür.[946] Ve *ėrtek*[947] luğati Fevāyidü 'l-Kiber[948]'de *ḳadīm* maᶜnāsına gelür, ki [398, 426, 5]:[949]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*her tañg **ėrte** çėkse gerdūn ṣubḥ-ı tėğı*[950] *ḳatlime*[951]
*tañg ėmes kim bardur ol düşmenler içre **ėrtekim***[952] **21ª**

[=Her tan vakti felek, beni öldürmek için dünya kılıcını çekse bu şaşılacak iş değildir; çünkü onlar arasında benim eski düşmanım vardır.]

Düşmenler içre ėrtekim dėdügi benüm ḳadīm düşmenüm dėmekdür. Ve *ėrte* yarınki gün ve yarınki ṣabāḥ maᶜnāsınadur, ki bu beytde mıṣrāᶜ-ı

---

943 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 105. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 49ᵇ.
944 Tü. *ėrmek*.
945 Tü. *olmaḳ*.
946 Bundan sonraki kısım **ėrte** ve **ėrte çağda** ve **ėrtek** maddesinden alınmıştır.
947 *ėrteki* olmalıydı.
948 *Fevāyidü 'l-Kiber*: Yazmada; Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ.
949 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 99r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 103.
950 ***tėğın***.
951 Yazmada: *ḳaṣdıma*.
952 **Açıklama:** *Ėrtegi*: 'Kadim'. Herâtlı ṬALIᶜ İMĀNĪ [*örtmek* (!) yerine (?)] *ėrtek* kelimesine 'yanmak' (34ª) anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 98r28).

evvelde geçdi veyāḫod *tañ* luġati-y-ile bir macnāya olup tefennün ola, her şabāḥ macnāsına.

Ve yine Luṭfī e ş c ā r ında [bir maḳṭacda] gelür, ki [221, 300, 7]:[953]

Maḳṭac -51- /Mużāric-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefcūlü fācilātü mefācīlü fācilün/

Luṭfī firāḳıñ émgekini defter ètkeli

efsāne boldı[954] ***èrtekiler***[955] *cışḳ nāmesi*

[=Lutfî ayrılık derdini deftere yazalı, eskilerin aşk hikâyeleri efsane oldu.]

299. **èrte gèçken** [< *ert-e+ kèç-ken*] Gāf-i evvel gāf-i cAcemī ve kāf-i ṯānī cArabīdür, [956]ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de dībācede gelür [I, 4, II, 315]:[957] [Neṯr]

Burun[958] *ötken şucarā ve* ***èrte gèçken*** *fuṣaḥā.*

[=Geçmiş şairlerin ve daha önce yaşayan fasihlerin.]

300. **èrte** ve **èrte çaġda** ve **èrtek**[959] [< *ert-e çaġ+da, ert-e+k* < Mo. *çaġ*] Bu kāf daḫı cArabīdür. Bu cümle evvelki zamānda ve evvel geçenler ve ḳadīm gelenler demekdür.[960]

Ammā *zamān-ı ḳadīm* macnāsına. S e b c a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyetde rāvī Behrām-Gor'a eyitdi [XXVII, 266, 2840]:[961]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[962]

çūn ducā birle boldı nükte-serā

dèdi kim ***èrte çaġda*** *Dehlī ara*[963]

[=Hemen duanın ardından nükteler saçmağa başladı. "Evvel zamanda Dehli'de" dedi.]

301. **èrk** Kāf kāf-i cArabīdür. *Iḫtiyār* macnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ Şīrīn firāḳında ḥāli beyānında gelür, ki [XXVII, 254, 24]:[964]

---

953 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 102.
954 Yazmada: *oldı*.
955 *èrteki* olmalıydı.
956 Bundan sonraki kısım **èrte** ve **èrte çaġda** ve **èrtek** maddesinden alınmıştır.
957 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 97r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 102.
958 ERASLAN: *barçasıda*.
959 *èrteki* olmalıydı.
960 Bundan sonraki birinci örnek **èrte gèçken**, ikinci örnek **èrtegi** maddesinde verilmiştir.
961 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 99r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 103.
962 Bu beyitte: Fācilātün ... .
963 Bundan sonraki kısım **èrtegi** maddesinde verilmiştir.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

nėçe efġāndın ėtse aġzını bėrk

yoḳ ėrdi nāle çėkmekte[965] *anga ėrk*[966]

[=Ağlamamak için ağzını sıksa da inlemeğe bile takati yoktu.]

302. **irke** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ördege derler. M u ḥ ā k i m e t ü 'l-L u ġ a t e y n 'de gelür [(176) 777ª, 26 (211)]: [Neṯr]

[*Ve ördekning envāᶜı* [26]*bilür ḳuşçılar ḳaşıda meṯelā cürüge ve* ***irke****, soḳsur ve alma baş ve çaḳır ḳanat ve tėmür ḳanat ve ala luġa ve ala pöke ve baġçal ve bu* [27]*yosunluḳ dėrler ki yėtmiş nevᶜ bolur kim Sārt barısın murġ-ābī oḳ dėr.*]

[=Ve ördeğin türleri -bilen kuşçular huzurunda- mesela *cürüge, irke, soḳsur, alma baş, çaḳır ḳanat, tėmür ḳanat, ala luġa, ala pöke, baġçal* ve böyle devam edip giden yetmiş türü vardır ki, Sart hepsine birden *murġ-ābī* der.]

303. **ėrkene** [< *er-ken+e*] İdügine dėmekdür.

304. **ėrkenin** [< *er-ken+i+n*] İdügin dėmekdür. *Ėrkenni* lafẓı ile daḫı taᶜbīr olınur idügini dėmek olur. [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XIII, 137, 56]:]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḳılıp her bir anı bir nevᶜ taᶜbīr

biri bilmey nė nevᶜ ***ėrkenni***[967] *taḳdīr*

[=Onu her biri bir türlü tabir etti; takdirin (kaderin) ne olduğunu (hiç)biri bilmiyordu.]

305. **ėrkende** [< *er-ken+de*] İdüginde dėmekdür. [S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de evvelki münācātda gelür [I, 26, 30]:]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[968]

ᶜadem ***ėrkende*** *ėylemek mevcūd*

bolsa mevcūd ḳılmaġıng[969] *nā-būd*

[=Yokken var eylemek varken yok eylemek içindir.]

---

964 Alıntı için bk. ṬALİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 28^{b}_{5}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 104. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 49ª.

965 *çėkmekde*.

966 Bundan sonraki kısım **erk** maddesinde verilmiştir.

967 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

968 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

969 Yazmada: *ḳılmaġung*.

306. **ėrdikler**[970] [< *er-dik+ler*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür.[971] [Cemᶜe ḫiṭābdur.] İdüŋüz dėmekdür, ekṯeri bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur, ki *bendem ėrdikler* gibi ki ḳulum idüŋüz [*ser-efgendem ėrdikler* ser-efgendem idüŋüz] dėmekdür, ḫiṭāb ėdüp, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Beg Dilārām firāḳında ᶜaskerine ḫiṭāb ėdüp eyitdi, ki [XVII, 148, 1436]:[972] **21ᵇ**

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[973]

ḳavm u ḫaylī ki bendem ***ėrdikler***

nė dėsem ser-figendem ***ėrdikler***

[=Kulum olan bir ulus ve oymaktınız. Ne desem baş eğerdiniz.]

307. **ėrdem**[974] [< *er+dem*] Sipāhīlıḳ ve silāḫ-şūrluḳ mahāretine dėrler, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Siyāvuş[975] vaṣfında gelür [(208) 720ᵇ, 21]:[976]

[Neṯr]

[21]*Ki*[977] *Yūsuf* ᶜalayhi 's-salām*dın soŋ̄ra anıŋ̄ dėk cemīl yėgit yoḳ ėrdi ve barça* ***ėrdemlerde*** *ḥüsniġa yaraşa ėrdi*. **-52-**

[=Kim Yūsuf *ᶜalayhi 's-salām*dan ṣoŋra anuŋ gibi cemīl yigit [13]gelmemiş ve bütün erdemlerde güzelliğine yakışıyordu.[978]]

308. **ėrin** Muṭlaḳ alt ṭoṭaġa derler.[979]

309. **ėrniŋ̄** [< *ėr*ᵢ*n+*ⁱ*ŋ*] Ṭoṭaġuŋ dėmek olur, [980]ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn kūh-ı Necid'de bir āhūya ḫiṭāb ėdüp eyitdi [XXXII, 315, 2935]:[981]

---

970 **Açıklama:** *-dık/-dik, -dikler/-tikler*: ERASLAN: "Çağatay Yazı Dilindeki *-dık/-dik, -dikler/-tikler* Unsuru Hakkında".

971 Kıyıda: Cemᶜe ḫiṭābdur. İdüŋüz dėmekdür. Meṯelā *bendem ėrdikler* bendem idüŋüz *ser-efgendem ėrdikler* ser-efgendem idüŋüz dėmekdür Şāh Behrām Dilārām firāḳında ḳavm ve ḫaylına ḫiṭāb ėdüp eydür, ki.

972 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 28ᵃ₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 15r21, 99v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 105.

973 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

974 Bk. **eyrüm** ve **urum** maddeleri.

975 **Açıklama:** *Siyāvuş*: Siyāvuḫş lafẓından lügatdür. Surḫ-āb maᶜnāsınadur ki anḳud (/ anḳuṭ / aŋıt) | dėdükleri şu kuşıdur. Rengi ḳırmızīraḳ olur. | İki şınf olur. Kebīri cüṯṯede ḳaz ḳadar olur. Aŋa ḫar-çāl dėnür. Bu ḳuş ṭoy taᶜbīr ėtdükleridür. Ṣaġīri ḳarġa ḳadar olur. Aŋa çāl dėrler. Īrān Türkleri ḳışḳıldaḳ dėrler. Bu diyārlarda ḳarabataḳ taᶜbīr ėtdükleridür. Baᶜżılar ḫar-çāl gökçe ḳarġadur dėdi. | Çaġırġan ṭoy dedükleri ḳuşdur. Boynı uzun ve muttaṣıl şu kenārlarında olur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 373, *surḫ-āb* 353, *çāl* 213, *çarz* 217, *caftak* 204. Ş. SĀMĪ: *Ḳāmūs-ı Türkī*: I, 505ᵃ).

976 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 107.

977 Yazmada: *Kim*.

978 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 8.

979 Bundan sonraki kısım **ėrniŋ̄** maddesinde verilmiştir.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ḳılmaḳ bile lāle bergidin ḳūt
ėrniñ yapıban dür üzre yāḳūt

[=Dudağın lale yaprağından beslenmiş (sanki) ak inci üzerine kızıl yakut kaplanmış.]

Ve yine Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da bir maṭlaᶜda[982] gelür, ki [365, 490, 1]:[983]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ṣafḥa-i ḥüsnüñde cān-baḫş ėrniñ ėy sīmīn-beden
oḫşaşur kim ėylegey ᶜĪsī ḳuyaş içre vaṭan

[=Ey gümüş tenli, güzel yüzünde (ölüye) can veren dudağın, güneş içinde yurt tutmuş İsa'ya benziyor.]

Ve yine Maḥbūbu 'l-Ḳulūb'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde pīrlik ᶜaczi vaṣfında gelür [182, 18; (308) 96ᵃ, 7]:[984] [Neṯr]

***Ėrni** ki birbirige ḳavuşmay öz ḥāliga ˢkülüp.*

[=Birbirine değmeyen dudakları kendi hâline gülüyor.]

***. **irkinür**[985]

310. **irkene** [< Mo. *irge+ne*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ḫargāh esbābına dėrler.[986]

311. **ėrnimke** [< *ėr,n+ⁱm+ke*] Ṭodağıma dėmekdür.

312. **ėrimek** [< **er-ü-mek*] Erimek dėmekdür. Taᶜdiyesinde *ėritmek*[987] denilür eritmek maᶜnāsına. [Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da bir maṭlaᶜda gelür [98, 101, 1]:][988]

---

980 Bundan sonraki kısım **ėrin** maddesinden alınmıştır.

981 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 27ᵇ₂. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 106.

982 Yazmada: *şiᶜrde*.

983 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 26ᵇ₁₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 100r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 106. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 50ᵃ.

984 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 106.

985 **örgenür** maddesinde verilmiştir. Kıyıda: **irkenek** *daḫı dėnilür*.

986 Bk. **uġ**, **basruġ**, **bağış**, **bosağa**, **torluġ**, **tüñlük**, **çıġ**, **gözünek**. Şöyle tamamlanabilir: Muḥākimetü 'l-Luġateyn'de gelür [(176) 777ᵃ, 20, (210)]: [Neṯr]
Bir müteᶜayyin nėme kim aḳ öydür, *añga* ḫargāh *at ḳoyupdurlar; ammā anıñ eczāsınıñ köpini Türkī tili bile ayturlar. Andaḳ* ... **irkene**.
[=Belirli şeylerden biri de *aḳ öy* "ak (keçe) ev"dir, ona *ḫargāh* adını koymuşlardır; ama onun parçalarının çoğunu Türk dili ile söylerler. Mesela ... *irkene*.]

987 CLAUSON: *EDPT*: 207ᵇ.

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

köñgüller nālesi zülfüñg kemendin nā-gehān körgeç

ėrür[989] *andaḳ ki ḳuşlar ḳıçḳırışḳaylar yılan körgeç*

[=Zülfünün kemendini gören gönüllerin haykırışları, yılan gören kuşların bağrışmasına benzer.][990]

313. **ėritti** [< **er-ü-t-ti*] Teşdīd ile eritdi dėmek olur. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [283, 369, 3]:][991]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*taş **ėritti** veh ki Ḫusrev köñglige kār ėtmedi*

şuᶜleler kim tėşesidin sėgridi Ferhād'nıñg

[=Ferhad'ın kazmasından sıçrayan kıvılcımlar taşı eritti de Husrev'in gönlüne işlemedi.]

314. **ėrür** [< *er-ür*] Olur dėmekdür, ki S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de ḥaḳ bilmegi ᶜaḳīdesi[992] beyānında gelür [104, 66, 69]:[993]

Meṯnevī[994] /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*ᶜaḏāb-ı ḳabr **ėrür** küfr ehli ḫāṣī*

yana dīn ehli baᶜżı bolsa ᶜāṣī

*şefāᶜat enbiyādın hem **ėrür** ḥaḳ* **22ª**

Muḥammed barçanıñg ser-ḫaylı muṭlaḳ

[=Kabir azabı kâfirlere ve bazı asi olan Müslümanlara müstehaktır. Hem peygamberlerden şefaat gelmesi de haktır. Muhammed *sm.* hepsinin başıdır.]

---

988 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 28ª₁₁, 74ª₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 293v12. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 243ᵇ.

989 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

990 **Açıklama:** *Gönül - av, saç - avcı*: Âşığın gönlü önce sevgilinin saçına düşer. Bu saç, uzun ve siyah olması bakımından aynı zamanda bir kement gibidir. Kement avlayıcıdır. Saç-kement hayali yanısıra saçın yılana benzetildiği de malumdur. Gönüllerin haykırışması ise saçın kemendinin boyunlarına geçirilmesi münasebeti iledir. Yılan da kuşları avlar. Kuşlar bu tehlikeyi sezince yuvalarında çırpınarak bağrışırlar. İşte bu gerçekte, gönlün saç tarafından avlanması hayali anlatılmaktadır (KUT: "Divan şairi olarak Nevâyî", 82).

991 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 28ᵇ₁₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 97v24, 254v15.

992 *ḥaḳ bilmegi ᶜaḳīdesi*: Yazmada; *ᶜaḳāyid*.

993 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 106.

994 Yazmada: *Naẓm*. VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *Beyt*.

... **ėrkin** Bu ʿibāret bir fiʿlüŋ āḫirine lāḥiḳ olur. İstifhām maḥallinde gāhī edāt-ı istifhām-ıla, ki *mu* lafẓıdur cemʿ olur. Neteki [Fevāyidü 'l-Kiber'de] bir[995] ġazelde redīf vāḳiʿ olmışdur, ki maṭlaʿı budur [463, 501, 1]:

Maṭlaʿ /Müctes̱s̱-i müs̱emmen-i maḫbūn: Mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilātün/

bu kėçe hecr küni şām-ı ḳīr küni mü ėrkin

yoḳ ėrse şaʿb ġamım dūzaḫı tütüni mü ėrkin

[=Acaba bu gece ayrılık günü mü, katran benlerin günü mü, yoksa sıkıntı gamımın cehenneminin dumanı mı ki?]

Ve gāhī edāt-ı istifhām ḥaẕf olınur. [Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da bir ḥüsn-i maṭlaʿda gelür [44, 24, 2]:[996]]

Beyt /Remel-i müs̱emmen-i maḥẕūf: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

ḫaṭda[997] *ruḫsārıŋ su ėrkin mü yaşunġan*[998] *sebzede*

yoḳsa küzgüdür ki ḳalmış her ṭaraf zengār ara[999]

[=Yanağın ayva tüyünün yeşilliğinde gizlenen su mu yoksa her tarafı pas içinde kalmış bir ayna mı?]

315. **ėrmes ve ėmes** [< *er-mez*] Olmaz demekdür, ki Mecnūn u Leylī'de -53- ikisi daḫı münācātda bir beytde gelür[1000] [II, 38, 114]:[1001]

Mes̱nevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf: Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün/

her[1002] *iş ki ėmes rıżāsı sėndin*

ėrmes bu ḳul[1003] *iltimāsı sėndin*

[=Senin rızan olmayan bir işi, kulun senden niyaz etmez.]

316. **ėrikdi** [< *ĕr+ⁱk-di*] Kāf kāf-i ʿArabīdür. Ṣabāḥ ėrkenden ḳalḳdı demekdür, ki Mecnūn u Leylī'de Leylī ḥālinde gelür, ki [XI, 106, 770]:[1004]

---

995 Yazmada: *bu*.

996 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 28. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİʿ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 28ᵇ₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 322v12.

997 Yazmada: *ḫaṭṭ-ı*.

998 Yazmada: *yaşurġan*.

999 Yazmada: *jengār aŋa*.

1000 Kıyıda: Nefy-i mużāriʿdür olmaz dėmekdür ekṯeriyā degül dėmek maʿnāsına *ėmes* dėmek maḥallinde istiʿmāl olınur.

1001 Bk. ėmes. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 106.

1002 Yazmada: *bir*.

1003 Yazmada: *ḳabūl*.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

*bir kün **ėrikip**[1005] meh-i mü'eddeb*
tüşti başıġa hevā-yı mekteb

[=Edepli ay parçası bir gün erken kalktı. Aklına mekteb(e gitmek) hevesi düştü.]

Ėrikip ėrkenden ḳalḳup demekdür.[1006]

Ve bir daḫı ṭarılmaḳ ve yorulmaḳ maᶜnāsına gelür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gül gülşene varmaḳ diledügi maḥalde gelür, ki [XLVII, 41, 481]:[1007]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***ėriktim** bu ṣafāsız mesken içre*
tiler-mėn seyr ḳılsam gülşen içre

[=Bu safasız yerde içim sıkıldı. Gül bahçesinde gezmek isterim.]

Ėriktim ṭarıldum dėmekdür.

Ve yine G ü l ü N e v - r o z [-ı Luṭfī][1008]'de Sūsen-ile Nev-roz aḥvālinde gelür, ki [LV, 49, 574]:[1009]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

sorar her bir ḥikāyetni mükerrer
***ėrikmey** ol daġı sözler[1010] ser-ā-ser*

[=Her hikâyeyi tekrar tekrar soruyor, o da üşenmeden baştan sona anlatıyor.]

Ve baᶜżı maḥalde *ᶜacala* maᶜnāsına daḫı gelür.

317. **irig** [< *īrig*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. İri *druşt* maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [140, 160, 6]:[1011]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*faḳr yolıda **irig** peşmīnedin ᶜār ėtme kim*

1004 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 28ᵇ₁₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 99r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 108. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵀO*: 50ᵇ.
1005 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
1006 Bundan sonraki kısım **irigrek** maddesinde verilmiştir.
1007 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 98v29ᵇ. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 108.
1008 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.
1009 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 99r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 108.
1010 *aytur*.
1011 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 108.

her taharrükdin ta'ayyün[1012] *bendini sūhān kılur* **22ᵇ -54-**

[=Yoksulluk yolunda kaba abadan utanma; iyi bil ki her kımıldanış itibarlanma bağını eğeler.]

318. **irigrek** [< *īrig+rek*] ᶜİbāreti irirek[1013] dėmek maᶜnāsına gelmişdür.[1014] S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de bir maķālede gelür, ki [XXVI, 173, 1875]:[1015]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maķṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

bilindi ki köp ṭabᶜı rāġıb-durur

irigrek *anıñ menᶜi vācib-durur*

[=Canının çok istediği anlaşılınca ona daha sert mâni olmak vacip olur.]

***. **ėrk** Sükūn-ı rā-y-ıla. İḫtiyār maᶜnāsınadur. Bu diyārda istiᶜmāl olınur. Meṯelā bir kişi ḫātūnına tefvīż-i ṭalāķ ėtse *ėrkin eline vėrdi* dėrler.[1016]

319. **ėrikmek** [< *ėr+ᴵk-mek*] İmāle ile. Bir işe ėrken şürūᶜ etmekdür.[1017]

320. **ėrip** [< *er-ᴵp* | *eri-p*] Ėrişüp demekdür. Ve bir daḫı eriyüp dėmekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de tevḥīdde roz-ı ķıyāmet vaṣfında gelür, ki [II, 80, 30]:[1018]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

demī kim ķahrı[1019] *otı tutmay ārām*

ėrip *kök eyle kim bir ķorġaşun cām*

[=Onun kahrının ateşi bir zaman dinmezse gök, bir kurşun cam gibi eriyecektir.]

Ve yine [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir] muḫammesde gelür, ki [493, 678, 3ᵃ]:[1020]

1012 Yazmada: *yaķīn ġam.*

1013 **Açıklama:** *İrigrek*: Mu'allifayn-i Rūmī *ėrikrek* kelimesinin *ėrte*'den alınmış olduğunu düşünerek 'Ṣabāḥ ėrkenden ķalķdı' ve 'ėrkenrek' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 100v1).

1014 Bundan sonraki kısım **ėrikdi** maddesinden alınmıştır. *Ve yine* ilavesi çıkarılmıştır. Onarılması için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 30ᵃ₁₂. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 108.

1015 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 108.

1016 Beyit **ėrk**'te geçti.

1017 Kıyıda: M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī ḥaķķında bu beytde *ėrikip* ᶜibāretinde murād ėrkenden ķalķup dėmekdür [XI, 106, 770]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maķbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

bir kün ėrikip meh-i mü'eddeb

tüşti başıġa hevā-yı mekteb

[=Edepli ay parçası bir gün erken kalktı. Aklına mekteb(e gitmek) hevesi düştü.]

1018 Bk. **ķorġaşun**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 97v12, 286r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 109, 426. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 234ᵇ.

1019 Yazmada: *ķahrıñ.*

Mışrā^c /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

reşkdin her dem yaḳındur bağrım ėrip aḳḳalı

[=Kıskançlıktan ciğerim her an eriyip akacak gibi oldu.]

321. **ırġanıp** [< *ırġ+a-n-'p*] Irġalayup demekdür.

322. **ėrse** [< *er-se*] Bir lafẓ-ıla daḫı isti^cmāl olınur, ki *bar ėrse yoḳ ėrse* gibi ki var-ısa yoġ-ısa demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b[1021]'da [bir ḫüsn-i maḳṭa^cda] gelür [46, 46, 6]:[1022]

Beyt /Müctetṯ-*i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

nė kėlse çarḫdın iç bāde kim tefāvüti yoḳ

eger ^cināyet ėter-sėn aṅa yoḳ ėrse ġażab

[=Gökten ne gelirse gelsin, şarap iç. Ona inkiyadetsen de gazap etsen de fark etmez.]

323. **ėr** [< *ēr-* | *ēr*] Emr ėdüp ėriş demekdür. Ve ėrken demekdür. Ve er; ya^cnī *mard* ma^cnāsına daḫı gelür.[1023]

324. **ėren** ve **ėrgen** [< *ēr-en, ēr-gen*] Gāf [gāf-i][1024] ^cAcemīdür. Ėrişen demekdür.

325. **ėrlik ve ėrenlik** [< *er+lik, er+en+lik*] *Erlik* ma^cnāsına gelür, ki Mīr Ḥaydar M a ḫ z e n ['inüŋ] beşinci maḳālesinde[1025] gelür, ki [85, 330]:[1026]

Meṯnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

bilgin ayā kāsib-i ṣāḥib-^cayāl

kim saṅa ėrlik vü[1027] *ėrenlik ḥelāl*

[=Ey çoluk çocuk sahibi çalışan (adam), sana erlik ve efendilik helaldir, bilesin.]

326. **ėriklik** [< *ēr-'k+lik*] Kāflar kāf-i ^cArabīdür. Ėrmişlik demekdür.[1028] -55-

---

1020 Bk. **aḳḳalı**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 28, 109.

1021 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

1022 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 70. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 106.

1023 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tėtik, ḳarı**.

1024 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.

1025 *beşinci maḳālesinde*: Yazmada; *ḫātimesinde*.

1026 Bk. **bilgin**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 102. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 48^b.

1027 Yazmada: *ėrlikde*.

1028 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maḳṭa^cda gelür [265, 342, 9]:
Maḳṭa^c /Remel-*i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/

özlüküṅ ḳaydını kėsmekke Nevāyī bil kim

yoḳ-turur dehr ėrikliklеridin yaḫşı ėgek

[=Ey Nevâyî, varlığının bağını kesmeğe zamane ermişliklerinden iyi eğe yoktur.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 100v3, 108v15.

327. **èskerme**[1029] [< *ès+ker-me-*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. İḥtirāz eyleme ve mukayyed olma ve kendüŋe alma demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [561, 610, 3]:[1030]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜilün/

kèçe külbemġa kèlseŋ müddeᶜīmenᶜini èskerme[1031]

tolun ay seyr èterde it hürerdin kayda pervāyī **23a**

[=Gece çadırıma gelirsen kuru inatçının dırdırına aldırma. Ayın on dördünü seyrederken itin havlamasından korkulmaz ki.[1032]]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da altmış dördinci[1033] mektūbda bir kimesneye naṣīḥat bābında buyurmışlar, ki [(395) 799ᵃ, 12 (IV, 99, 27)]:[1034] [Neṯr]

Uluġlarınıŋ hem vaᶜīd u tehdīdin[1035] *èskermediŋ*[1036].

[=Büyüklerinin de vaat ve tenbihini dikkate almadın.]

328. **èzmek** [< *èz-mek*] Ezmek dèmekdür. Kesre ile telaffuẓ èderler.[1037]

329. **èzdi** [< *èz-di*] Ezdi dèmekdür.

330. **èskermek** [< *èski+r-mek*] Fetḥ-i kāf-i ᶜArabī ile. Eskimek maᶜnāsınadur.

1029 Yazmada: **etkerme**. *tertīb-i tādandur.*

1030 Bk. **hürer**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 104r8, 324r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 111. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 51ᵇ.

1031 Yazmada: *eşkerme*.

1032 **Açıklama:** *lā yaẓurru 's-saḥāba nubāḥu 'l-kilābi* [=İtlerin uluması akbulutlara zarar vermez] (KARAMAN - TOPALOĞLU: *al-ḳirā'atu 'l-ᶜarabiyyatu va 'l-mutūnu 'l-ḳadīmiyyatu*: 51_7).

1033 *altmış dördinci*: Yazmada; *altmış ṭoḳızıncı*. VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *altmış sekizinci*.

1034 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 112.

1035 Yazmada: *vaᶜd u te'kīdin*.

1036 Yazmada: *eşkermediŋ*.

1037 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [180, 219, 7]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çün Nevāyī vaṣl taptı èmdi birdür èy ṭabīb

şerbetin ger zehr yāḫod āb-ı ḥayvān birle èz

[=Ey tabip, artık Nevâyî kavuşmaya ulaştı. Şerbetini şimdi ister öldürücü zehirle ister ölümsüzlük suyuyla birlikte ez, birdir.]

ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 35^a_{11}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 100v7.

B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [258, 336, 6]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sāḳiyā cāmımda èzgil zehr kim her nèçe ol

bolsa aççıġ bolġusıdur zehr-i hicrāndın çüçük

[=Ey saki, zehri kadehimde ez. Her ne kadar o acı ise de ayrılık zehrinden tatlı olsa gerek.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 100v8.

331. **èskirdi** [< *èski+r-di*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Köhne oldı eskidi demekdür. F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [1038]'de [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [453, 488, 8]:[1039]
Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜişvegerler daġıdın cān perdesin kör āh kim
*bu ḥarīr **èskirdi** ẓālim şāhlar tamġasıdın*

[=Nazlıların yaktığı can perdesine bak, ah ki bu ipek kumaş, zalim şahların damgasından yıprandı.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde [saḫī ẕikrinde] gelür, ki [133, 11; (245) 70ª-70ᵇ, 13-1]:[1040] [Nes̱r]
Dèseñ͡g, ṭaᶜāmıñ͡g żāyiᶜ bolmaġay[1041] *yèdür ve tileseñ͡g libāsıñ͡g 70ᵇ* *¹èskirmegey*[1042] *kèydür.*

[=Yemeğin dökülmesin diyorsan yedir ve elbisen eskimesin diyorsan giydir.]

332. **ısırġa** [< *ıs-ⁱr-ġa*] Ḳulaġa ṭaḳılan küpeye derler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da <gelür> yedinci maḳālede gelür, ki [II, XXXIV, 227 ~~(1852)~~ (99), 28]:[1043]
Mes̱nevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*altun **ısırġa** ki ḳulaḳ*[1044] *aġrıtur*
zerḥal ötüktür[1045] *ki ayaḳ*[1046] *aġrıtur*

[=Altın küpe kulak ağrıtır. Altın işlemeli çizme ayak ağrıtır.]

333. **èsirgep** [< *ēs+ⁱrge-p*] Esirgeyüp, ṣaḳınup.[1047]

***. **is | ès** Ekṯeriyyā rāyiḥa-yı ṭayyibe maᶜnāsına gelür. Meṯelā *gül isi* ve *müşk isi* ve *ᶜanber isi* denilür. Ve bir daḫı ᶜaḳl maᶜnāsına gelür.[1048]

1038 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
1039 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 112.
1040 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 104r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 112.
1041 Yazmada: *olmaġay.*
1042 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
1043 Bk. ötük. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 24^{b}_{12}, 29^{a}_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 46, 113. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 26ª, 52ª.
1044 Yazmada: *ḳulaġ.*
1045 Yazmada: *ötükdür.*
1046 Yazmada: *ayaġ.*
1047 Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [38, 50, 2]:
Beyt /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün feᶜūlün/
ᶜaceb ṣafḥadur ᶜārıżıñ͡g kim èsirgep
anı ḫaṭ bile ḳılmadı tīre kātib
[=Yanağın ne güzel bir sayafa ki kâtip onu kayırıp yazı (ayva tüyü) ile karalamadı.] MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 103r23.

334. is | ės [< *īs* | *ēs* | **īs+ı-* | *īs*] Ḳoḳuya derler, *boy* maᶜnāsına. Ve ᶜaḳla daḫı derler. Ve *ḳoḳmaḳ* maᶜnāsına daḫı istiᶜmāl olınur. Ve *jang* ve *pāş* maᶜnāsına -56- daḫı gelür. Ammā *ḳoḳu* maᶜnāsına. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Dilārām yedinci [ḥikāyede] rāvīye Ḫᵛāce kendü[si]yi ṣaḥrāda baġlu bulduġı maḥalli ḥikāyet ėdüp eyitdi [XXXIII, 393, 4357]:[1049]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1050]

yüzlerin sürtüben ayaġımġa
yaḫşı isler tutup dimāġımġa[1051]

[=Yüzlerini ayağıma sürttüler. Burnuma güzel kokular tuttular.]

Ve yine N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de, ki menāḳıb-ı evliyādur, ve terceme-i N a f a ḥ ā t u ' l - U n s dür, Mevlānā Celālü 'd-dīn-i Rūmī [1207-1273] menḳabetinde gelür, ki [300, 26]:[1052] **23ᵇ**

Ḫādimdin[1053] *sorsalar ėrdi* ²⁴*ki öyde hėç nėme bar mu?*[1054] *Eger dėse ėrdi, ki yoḳtur, münbasiṭ bolup şükr ḳılurlar ėrdi ve dėrler ėrdi ki bukün biziŋ öy peyġamber* ²⁵*öyige oḫşar. Ve eger dėse ėrdi ki maṭbaḫ esbābı müheyyādur, alar münfaᶜil bolup dėr ėrdi, ki bukün bu*[1055] *öydin firᶜavn*[1056] *öyi issi*²⁶*kėledür.*

[=Ḫādimden su'āl ėder-idi ki ḫānemüzde hėç nesne var mıdur? Eger dėye-y-idi, ki ḫayr hėç nesne yoḳdur, münbasiṭ olur idi şükrler ėder-idi, ki li-llāhi'l-ḥamd, ki ḫānemüz bugün peyġamber

---

1048 Kıyıda: F e r h ā d u Ş ī r ī n •'de Ferhād içün Şīrīn mātem ėtdügi yerde eydür [XLIV, 405, 72]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

urunup ança şūr u şeyn ḳıldı
ki żaᶜf ėylep ėsi azıp yıḳıldı
[=Dövündü, öyle feryat ve figanlar etti ki, yorgun düştü, aklı gitti yıkıldı.]

•Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

1049 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 110.

1050 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

1051 Yazmada: Birinci ve ikinci kanat yer değiştiriyor.

1052 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 110.

1053 Yazmada: *Ḫādimġa.*

1054 Yazmada: *Ḫādim depdür ki maṭbaḫ.*

1055 Yazmada: *bukün.*

1056 **Açıklama:** *Firᶜavn*: (< Eski Mısır dili *phara-ᶜivn* 'yüksek sütun, saray') İbranice aracılığıyla eski Mısır dilinden Arapçaya *firᶜavn* şeklinde giren kelimenin aslı *per-a'o* (İbranice *faraoh, faraon*) olup kelime manası 'büyük ev'dir. İlim adamlarının tamamı, Irak'ta olduğu gibi Mısır'da da 'büyük ev' ile kastedilen mananın 'saray' olduğunu kabul etmektedirler; çünkü Sumerce ve Akkadcada 'büyük ev', 'saray' demektir (LITTMANN: *Morgenländische Wörter im Deutschen*: 10. *A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótára*: I, 843ᵃ. ERDEM: "Kazıklar Sahibi Firavun", 7ᵃ). Bugüne uyarlandığında gökdelen veya plaza (palas, iş hanı, iş merkezi) tarzı yapılar olabilir.

ṣallā'llāhu ta'ālā 'alayhi va sallam ḫānesine beŋzer. Ve eger dėye-y-idi, ki maṭbaḫ müheyyādur, münfa^cil olur idi, ve dėr idi, ki bu ḫāneden fir^cavn ḳoḫusı gelür.[1057]]

335. **islemek | ėslemek** [< *īs+le-mek | ēs+le-mek*] Ḳoḳmaḳ ma^cnāsınadur. Ve bir daḫı söz eslemek ma^cnāsına gelür *ėslemediñ͡g* söz eslemediŋ dėmekdür.[1058]

336. **islenmek** [< *īs+le-n-mek*] Kāf-i ^cArabī ile. Ḳoḳulanmaḳ.

337. **islengeni**[1059] [< *īs+le-n-gey*] Ḳoḳulanduġı dėmek olur.

338. **islenür | ıslanur** [< *īs+le-n-ür, *ıs+la-n-ur*] Ḳoḳar demekdür, nemnāk olur ma^cnāsına daḫı gelür.

339. **ės** [< *ēs*] Ammā *^caḳl* ma^cnāsına gelen <ki> Ferhād u Şīrīn'de Şīrīn'üŋ Ferhād mātemindeki ḥālet[in]de gelür, ki [XLIV, 405, 72]:[1060]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

urunup ança şūr u şeyn ḳıldı
*ki żaᶜf ėylep **ėsi** azıp yıḳıldı*

[=Dövündü, öyle feryat ve figanlar etti ki, yorgun düştü, aklı gitti yıkıldı.]

Ve yine Lisānu 'ṭ-Ṭayr'da hüdhüdüŋ murġāna[1061] cevābı bābında gelür, ki [XCI, 139, 1720]:[1062]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

dėdi hüdhüd kim ėrür-sėn mu^cterif
*kim **işiñ͡g**[1063] bolmış günehdin münḥarif*

[=Hüthüt dedi ki: Sen itiraf ediyorsun, işin günahtan sapmadır.]

340. **isip** [< **yıḏ+ı-p*] Ammā *ḳoḳmaḳ* ma^cnāsına gelen, ki Ḥayretü 'l-Ebrār'da on beşinci maḳālede mestlik ḏemminde gelür, ki [III, L, 358 ~~(2926)~~ (153), 19]:[1064]

1057 LĀMI^cĪ: *nafaḥātu 'l-uns...*: 517₂₇.

1058 Kıyıda: [Ġarā'ibü 'ṣ-Ṣıġar'da gelür [488, 671, 2]:]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb*: Mef^cūlü mefā^cīlün mef^cūlü mefā^cīlün/

yüz lāf-ı vefā urduñ͡g miñ͡g tėġ-ı cefā sürdüñ͡g
her nėçe ki yalbardım hėç ėslemediñ͡g bārī

[=Yüz defa vefadan söz ettin, bin defa cefa kılıcı çektin. Her ne kadar yalvardım ise hiç sözümü dinlemedin.]

1059 Yazmada: **islengey**.

1060 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 38r7, 68r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 110. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 51ª.

1061 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *murġ-āba*.

1062 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 110.

1063 Yazmada: *ėsiñ͡g*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1064 Bk. say. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 25r8, 93v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 113.

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

seyl suyın tapsa içip mül kėbi

say taşını[1065] *tapsa* ***isip***[1066] *gül kėbi* **-57-**

[=Sel suyunu bulsa şarap gibi içer, yazın suyu akmayan dere taşını bulsa gül gibi koklar.]

341. **islep** [< *īs+le-p*] Ḳoḳup dėmekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [435, 602, 1]:[1067]

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tiler-mėn ***islep islep*** *ġabġabıñnı*

geh öpsem ᶜārıżıñnı geh lebiñni

[=Gerdanını koklayıp koklayıp gâh yanaklarını gâh dudaklarını öpmek isterim.]

342. **isledi** ve **isti** [< *īs+le-di *yıd+ı-tı*] Ḳoḳdı demekdür.

343. **istim** [< **īs+i-ti+m*] Ḳoḳdum demekdür.

344. **istürey** [< **īs+i-tür-ey*] Ḳoḳudayın demekdür.

345. **ėsledi** [< *ēs+le-di*] Bir daḫı söz esledi, söz ṭutdı demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [488, 671, 2]:[1068]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü mefāᶜīlün/

yüz lāf-ı vefā urduñ miñ tėġ-ı cefā sürdüñ **24ª**

her nėçe ki yalbardım hėç ***ėslemediñ*** *bārī*

[=Yüz defa vefadan söz ettin, bin defa cefa kılıcı çektin. Her ne kadar yalvardım ise hiç sözümü dinlemedin.]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da gelür Hūd *ᶜalayhi 's-salām* ᶜĀd ḳavmini İslām'a daᶜvet ėtdügi maḥalde gelür, ki [(74) 696ᵇ, 21]:[1069] [Neṯr]

Hūd ᶜalayhi 's-salām *²¹ėllig yıl alarnı īmānġa daᶜvet ḳıldı. Alar ġaflet ü cebbārlıġdın anıñ sözin* ***ėslemediler***.

[=Hûd *ona selam olsun* onları elli yıl imana çağırdı. Onlar gaflet ve zorbalıktan onun sözüne kulak asmadılar.]

1065 Yazmada: *taşın*.

1066 SABİR: *atıp*.

1067 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 30ᵇ₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 102r18, 21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 112. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 52ª.

1068 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 102r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 112.

1069 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 102r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 113.

346. **ıslanmaḳ** [< *īs+la-n-maḳ] Ḳāf ile. Işlanmaḳ dėmekdür, ṣādı sīn ile telaffuẓ ėderler.

347. **ıslanḳanı** [< *īs+la-n-ḳan+ı] Işlanduġı dėmek olur.[1070]

348. **ėsmek** [< *ės-mek*] Yėl esmekdür. Hemzenüŋ kesri-y-ile telaffuẓ ėderler. Māżīsinde *ėsti* dėnilür esdi dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [21, 21, 7]:][1071]

Beyt /Recez-*i müṯemmen-i maṭvī-i maḫbūn*: Müfteᶜilün mefāᶜilün müfteᶜilün mefāᶜilün/

ėsti meger ḫazān yėli kim ḫam olup vidāᶜ üçün
vāḳiᶜa-i firāḳ ėrür sünbül ü yāsemen ara

[=Meğer veda için eğilen güz yeli esmiş, bükülen sümbül ile yasemin arasına ayrılık hâdisesi girer.]

349. **ısıtmaḳ** [< *isi-t-mek*] Daḫı dėrler ısıtma maᶜnāsına. [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XIV, 140, 11]:][1072]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***ısıtma** çün şerāret ẓāhir ėyler*
bedende ol ḥarāret ẓāhir ėyler

[=Sıtma çevreye hastalık saçar. Bedende hararet ortaya çıkarır.]

350. **ısıġ** ve **ısıḳ** [< *isi-g*] Issı dėmekdür *garm* maᶜnāsına, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da yedinci maḳāle āḫirinde gelür [II, XXXIV, 235 ~~(1917)~~ (101), 93]:[1073]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*yaz tapa almay çü **ısıġdın** penāh*
sāye üçün köprük aŋa ḫᵛāb-gāh

[=Yazın sıcaktan bir sığınak bulamadığından köprü ona gölgelik ve yataklık olur.]

351. **ısıttı** [< *isi-t-tı*] Teşdīd-i tā-y-ıla. Isıtma dutdı dėmekdür. Ve ḳızdurdı, issi eyledi dėmekdür. **-58-**

1070 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [45, 45, 4]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
bu ki köŋglümni itiŋg tişlerde aġzın ḳaçurur
yā otı yāḫod anıŋg ıslanġanı ėrkin sebeb
[=İtinin gönlümü dişlerken ağzını kaçırması gönlümün ya ateşi yahut ıslaklığı sebebiyle(dir).]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 102v12, 194v24.

1071 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 30ᵇ₆.

1072 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 34ᵃ₄.

1073 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 414.

352. **ısıtḳan** [< *isi-t-ḳan*] Isıtma ṭutan kişiye dėrler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [290, 307, 3]:[1074]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

lebi hem örtedi cānım hem aççıġ söz dėdi yaᶜnī

çüçüklikdin ısıtḳanġa açıḳ[1075] *şerbet ėrür nāfiᶜ*

[=Dudağı canımı yaktı, hem acı söz söyledi; çünkü sıtma tutana tatlıdan çok, acı şerbet daha iyi gelir.]

Isıtḳanġa ısıtma ṭutana derler.

353. **ısıtḳalı** [< *isi-t-ḳalı*] Isıtma ṭutalı demekdür. Ve ısıtma ṭutmaḳ içün dėmekdür.

354. **ısıtmış** [< *isi-t-mış*] Isıtma ṭutmış demekdür.

355. **ısıttım** [< *isi-t-ti+m*] Beni ısıtma ṭutdı demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında gelür [173, 151, 5]:[1076]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

şām-ı hicrāndın ḳutulġunça ısıttım mihr dėk

eşk seylin aḳızıp butrap[1077] *ᶜiḏār-ı zerd ile*

[=Ayrılık akşamından kurtuluncaya değin beni güneş sıcaklığı gibi bir sıtma tuttu. Gözyaşı selini akıtarak sararmış benzim ile titredim.]

356. **ısırġanmaḳ** [< *isi+rġa-n-maḳ*] Bir kişinüŋ ḥayādan yüzi ḳızarup ve ḳızup derlemege **24ᵇ** dėrler, ki muṭlaḳ utanmaġa ḳızdı dėrler, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Nev-roz Bülbül'i ḥücresine alup varduġı maḥalde gelür, ki [XIII, 16, 192]:[1078]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

alıp kėldi anı öz mesnediġa

ısırġandurdı[1079] *luṭf-ı bī-ḥadiġa*

[=Onu alıp kendi evine getirdi. Sonsuz iyilikler yaparak onu mahçup etti.]

1074 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 34ᵇ₅. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 101v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 111.

1075 Yazmada: *açıġ*.

1076 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 111. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 51ᵇ.

1077 Yazmada: *titrep*.

1078 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 113. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 52ᵇ.

1079 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

Isırġandurdı utandurdı demekdür ve ışındurdı ve yaḳışdurdı maᶜnāsına daḫı gelür.

357. **èsti** [< *ès-ti*] Yel esdi demekdür.[1080]

358. **èstürey** [< *ès-tür-ey*] Yel esdüreyin demekdür. **-59-**

359. **èstürgüsi** [< *ès-tür-gü+si*] Esecek dèmekdür. [B e d ā y i ᶜ u 'l-V a s a ṭ 'da gelür [29, 39, 7]:][1081]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ṣubḥ çūn èsti ṣabā içkil ḳadeḥ kim bolmaġuñ

sèn vü köp ***èstürgüsi*** *bu bāġ ara devrān ṣabā*

[=Sabahleyin saba rüzgârı esince kadehi iç. Sen olmayınca devran bu bağda çok saba rüzgârı estirir.]

360. **èsgüçi** [< *ès-güçi*] Esici demekdür.

361. **istegen** [< *iz+te-gen*] İsteyen demekdür.[1082]

362. **èsgey** [< *ès-gey*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Ese demekdür; yaᶜnī yel ese demekdür, ki [[1083]'da] bir terciᶜde gelür []:[1084]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḫuṣūṣā kim fenā deştidin ***èsgey***

oşol tofrāġ eṭrāfıġa ṣarṣar

[=O toprağın etrafına soğuk fırtına özellikle ölüm çölünden esecek.]

1080 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **èstürgüsi**.

1081 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 30ᵇ₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 101r21.

1082 Şöyle tamamlanabilir: L i s ā n u 'ṭ - Ṭ a y r 'da gelür [CLVIII, 216, 2775]:

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

èltken ol èrdi başlanġan hem ol

istegen hem ol baġışlanġan hem ol

[=Gönderen o idi, yola sevk eden o idi; hem isteyen o, hem de bağışlayan o.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 123r24.

F e v ā y i d ü 'l - K i b e r 'de gelür [236, 248, 4]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

èyle ᶜışḳı deştide mecnūn köñgül āvāredür

kim perīler ***istegen*** *birle tapılġu dèk èmes*

[=Deli gönül aşk çölünde öyle avaredir ki periler aramakla bulunacak gibi değil.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 115r11.

1083 Yazmada: Ġ a r ā ' i b ü 'ṣ - Ṣ ı ġ a r.

1084 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 113. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 52ᵃ.

363. **èsgen** [< *ès-gen*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Esen demekdür; yaᶜnī esen yel, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī mektebden gülistāna geldügi maḥalde bir ser-i suḫanda gelür, ki [XII, 112]:[1085] [Neṯr]

*Bahār ferrāşı nefes nefes **èsgen** nesīmler pülemeki bile lāle çirāġın yarutḳanda.*

[=Baharın yayıcısı olan ve soluk soluk esen esintilerin üflemesi (aşılaması) ile lale kandilini ışıttığında.]

364. **istep** [< *ī̄+te-p*] İsteyüp dèmek olur. [Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [284, 372, 1]:][1086]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

istep ol bütni ḫıred bèlide zünnārın körüñ

bir kelābe ip bile Yūsuf ḫarīdārın körüñ

[=O putu isteyen akıllının belindeki zünnara bakın; bir kangal (kelef) ip ile Yusuf'un müşterisine bakın.]

365. **isteli** [< *ī̄+te-ʸeli*] İsteyelüm demekdür.

366. **istegeli** [< *ī̄+te-geli*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. İsteyeli ve istemek içün ve isteyelim dèmekdür.

•••. **istegen** İsteyen dèmekdür.

367. **istey** [< *ī̄+te-y*] İster ve isteyeyin dèmekdür.[1087]

1085 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 140v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 113.

1086 Alıntı için bk. ṬALİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 73$^a_{14}$.

1087 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü 'l - K i b e r 'de gelür [475, 515, 5]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dèp èmiş her kim anıñ başın kètürse luṭf ètey

başım alıp īnek ol ḳātilni istey bara-mèn

[=Kim onun başını getirse ihsanda bulunacağım diyormuş. İşte başımı alıp o katili aramağa gidiyorum.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 120r25.

B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [330, 447, 1]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ġunca-i ḫandān üze ḫāliñ müdür èy meh-cebīn

yā meger şehd istey ol gül-berg üze ḳonmış cibin

[=Ey ay yüzlü, açılan gonca üzerindeki (siyahlık) senin benin midir? Yoksa gül yaprağı üzerine konmuş bal arayan sinek mi?]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 215v17.

F e v ā y i d ü 'l - K i b e r 'de bir maḳṭaᶜda gelür [60, 60, 9]:

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yārını istey Nevāyī barmış èrdi èy refīḳ

368. **isteydür** [< *ī̄+te-ʸü tur*] İsteyü ṭurur demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - B i d ā y e 'de gelür, ki [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r , 15, 21]:[1088]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bu nevᶜ ***isteydür*** *ėmdi re'y-i ᶜālī*

ki ḳılġay fikretiñ dīvān ḫayāli

[=Şimdi bu yüce düşüncemiz senin düşüncenin divan (tertip etme) hayali kılmasını istemektedir.][1089]

***. **ėsgüçi** Esici dėmekdür.

369. **ısramaḳ** [< **as,ra-maḳ* < Mo. *asara-*] Ṣaḳlamaḳ, ḥirāset ve ḥimāyet maᶜnāsına. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [47, 47, 1]:][1090]

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ol aynıñ gülşen-i ḥüsnin ḫazāndın ***asraġıl***[1091] *yā Rab*

gül ü şimşādıñ āsīb-i zamāndın ***asraġıl***[1092] *yā Rab*

[=O ayın güzellik bahçesini güzden koru, ya Rabbi. Gülünü ve şimşirini zamanın belasından koru, ya Rabbi.]

370. **ısuran** ve **ısurġan** [< *ısır-ġan*] Yemek yeyen maᶜnāsınadur, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da yėdinci maḳālede[1093] gelür [100, 460]:[1094]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

her ki nėtük yıġdı anıñ dėk ḳoyar **25ᵃ**

artuġ ***ısurġan*** *ḳusar*[1095] *itler toyar*[1096] **-60-**

[=Yığdığını öylece bırakır. Çok yiyen kusar, itler doyar.]

---

bilmedim anı nė efsūn birle yandurduñ barıp

[=Ey arkadaş, Nevâyî yârını aramağa gitmişti. Bilmiyorum gidip onu ne efsun ile döndürdün?] MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 338r4.

1088 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 110.

1089 ÜZGÖR: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*: 75.

1090 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 29ᵃ₁.

1091 Yazmada: *ısraġıl*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1092 Yazmada: *ısraġıl*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1093 *yėdinci*: Yazmada; *dördinci*.

1094 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 103r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 111. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 51ᵇ.

1095 *ḳusa*.

1096 M a ḫ z e n : *kim ki nėtük naḳdi anıñ dėk ġubār*

artuḳ ösürgen ḳusar itler toyar

[=Nakit parası toz (kum) gibi sanki. Çok sarhoş olan kusar, itler doyar.]

371. **ısrağan** [< *as,ra-ġan < Mo. *asara-*] Şaḳlanan dėmek olur. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir muḫammesde gelür [495, 679, 1]:[1097]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yaşurun derdimni ẓāhir ḳıldı efġān ᶜāḳıbet

asrağan[1098] *zārımnı yaydı seyl-i müjgān ᶜāḳıbet*

[=Figanlar sonunda gizli derdimi açığa vurdu. Gözyaşlarım (kirpik seli) sonunda saklı feryadımı yaydı.]

372. **ėsnemek** [< *ēs-,n+e-mek*] Esnemek dėmekdür. Kesr-ile telaffuẓ olınur.[1099]

***. **ısırġanmaḳ** Utanup ḳızarmaḳ maᶜnāsınadur. Taᶜdiyesinde *ısırġandurmaḳ* dėnilür utandurmaḳ maᶜnāsına.[1100]

373. **ısa** ve **ėse** [< *er-se*] Ekṯer bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur, *yoḳ ėse bar ėse* yoġ-ısa var-ısa demek gibi, ki ᶜUbeyd Ḫān e ş ᶜ ā r ında gelür [23, 2 BL 7ᵃ/3-7ᵃ/8, İÜ 7ᵃ/1-7ᵃ:9]:[1101]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

mihri yoḳ dėp nėçe biz andın şikāyet ėyleli

*bizge yoḳdur yoḳ **ėse** mihri anıñg bar özgege*

[=Şefkati yok diye biz ondan nasıl şikâyet eyleyelim. Yok ise bize yoktur, onun şefkati ele var.]

374. **ėsnedi** [< *ēs-,n+e-di*] Uyḳusı geldi esnedi dėmekdür.

375. **ėş** [< *ẹ̄ş* | *ẹ̄ş-*] Eş ve yoldaş dėrler, *aḳrān* ve *amṯāl* maᶜnāsına. Ve iki ḳalbüŋ birbirine irtibāṭına dėrler. Ve iki ipüŋ uçların birbirine bağlamaḳ maᶜnāsına. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir şiᶜrde[1102] gelür [207, 259, 4]:[1103]

1097 Aynı beyit N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da da geçer maṭlaᶜ [72, 72, 1]. Aşk sırrının faş olması içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMİL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 35ᵃ). Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 29ᵃ₄.

1098 Yazmada: *ısraġan*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1099 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XII, 114, 842]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

*yaş ġuncaġa **ėsnemek** bolup iş*

jāle tüşüp ağzıġa bolur tiş

[=Taze goncaya esnemek iş olur (ve) kırağı (onun) ağzına düşüp diş olur.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 104r22.

1100 Kıyıda: Nėteki Luṭfī'nüŋ G ü l ü N e v - r o z 'ında Nev-roz bülbüli odasına ėletdügi yerde eydür, ki [XIII, 16, 192]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

alıp kėldi anı öz mesnediġa

***ısırġandurdı** luṭf-ı bī-ḥadiġa*

[=Onu alıp kendi evine getirdi. Sonsuz iyilikler yaparak onu mahçup etti.]

1101 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 136.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bėli tārı hecridin cismim boluptur tār dėk

ėy felek raḥm ėt bu ėkki rişteni birbirge ėş

[=Kıl (gibi) belinin ayrılığından cismim kıla döndü. Ey felek, lütfet, bu iki kılı birbirine sar (bağla).]

Ve yine [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r 'da] bir terciᶜde gelür [503, 682, V, 3]:[1104]

Beyt /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ṣurāḥīni büt ėyleben aġzıda[1105]

ḳılıdın ėşip[1106] *bėlge zünnār hem*

[=Sürahiyi ağzında put eyledi. Saçından bele zünnar bağladı.]

Ėşip[1107] dėdügi bağlayup demekdür.

376. **ėşilgen** [< *ėş-ⁱl-gen*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Birbirine bağlanan dėmekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād vaṣfında gelür [XII, 130, 58]:[1108]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***ėşilgen** riştesi tāb-ı vefādın*

tėşilgen baġrı ḥakkāk-ı ḳażādın

[=İpi vefa gücüyle bağlandı. Bağrı alın yazısı yazan hakkâk tarafından kazındı.]

377. **işenme** [< *iş+e-n-me-*] Bu daḫı bu maᶜnāyadur, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīh[de] gelür, ki [191, 10; (319) 100ᵇ, 13]:[1109]

[Neṯr]

Ḫātūnġa ḳoşanma ve ḥīzġa [13]*işenme*[1110]. **25ᵇ -61-**

1102 *beytde* olmalıydı.

1103 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 29ᵇ₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 105r5, 106v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 116. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 52ᵇ, 53ᵇ.

1104 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 116.

1105 Yazmada: *aġzıṅg*.

1106 Yazmada: *ėşüp*.

1107 Yazmada: *ėşüp*.

1108 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 29ᵇ₁₀. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 105r20, 194v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 116.

1109 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 105r27, 135r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 115.

1110 **Açıklama:** *Ḫoşan-*, *ḥīz* ve *işen-*: Kelimelerin tartışılması için bk. ÖLMEZ: "Ali Şir Nevâyî'nin Mahbûbü'l-Kulûb'u", 155. Belki ses denkliğini korumak için yalnızca burada *ḳoşanma*'ya karşılık olarak *ışanma*; çünkü kalın sıradan da veriler mevcut (CLAUSON: *EDPT*: 264ᵃ).

ḥīz: Ol [12] oġlan ki muḫanneṯ ola. Ammā Esed-i Ṭūsī ve Hindū-şāh-ı Naḫcivānī (NAḪCIVĀNĪ: *aṣ-ṣiḥāḥ al-ᶜacamiyya*: 65ᵃ) şöyle taṣḥīḥ eylemişler, ki aṣl-ı [13] luġat hīzdür; zīrā ki Fārisīde hā'-i

[=Kadına katılma ve ibneye bağlanma.]

378. **işlegen | ėşlegen** [< *īş+le-gen* | *ēş+le-gen*] İş işleyen. Ve birbirine ḳoşunan maᶜnāsınadur.

379. **iş** [< *ış*] Bir daḫı cenge derler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da pādşāhuŋ atı vaṣfında gelür, ki [II, XVI, 89 (700+40), 39]:[1111]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

iş küni bu raḫş üze cevlān urup

yüz tümen aᶜdā çėrikin[1112] *sındurup*

[=Savaş günü bu atın üzerinde saldırarak bir milyon düşman askerini kırdı.]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [1113]'da gelür, ki [16, 20, 3]:[1114]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ġam tapar hecriŋde eşkim içre köŋlüm pāresin

iş küni tapḳan kėbi ėl ġāyibin ḳanlar ara

[=İnsanın kaybettiğini savaş günü kanlar arasında bulması gibi senden ayrı olunca gam da gözyaşlarım içinde gönül parçamı bulur.]

380. **ėş** [< *ēş-*] İmāle ile telaffuẓ olınduġı taḳdīrce ėşmek lafẓından emrdür, bük dėmek olur.[1115]

381. **ėşmek** [< *ēş-mek*] Bükmek maᶜnāsınadur. F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād ṭıfl iken anda ᶜışḳ emārātı ẓuhūra geldügi aḥvāl ḏikrinde bu beytde *ėşilgen* ᶜibāreti bükülen dėmek maᶜnāsınadur.[1116]

---

mühmele mühmeldür, *hṡ* dėyü Pehlevīce ḥammām ṭāsına dėrler, [14] kim gereg-ise ṭutduġından ötüri, muḫanneṯlik andan er kişiye ber-sebīl-i istiᶜāre *hṡ* dėrler, [15] ammā ekṯeriyā ḥā-y-ıla ḏikr olınduġı-y-içün bu arada daḫı aŋıldı (el-BARDAḪĪ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (47ᵇ) 32ᵃ₁₁-₁₅. yr.).

1111 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 114.

1112 SABİR: *çėrigin.*

1113 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

1114 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 29ᵇ₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 106v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 114.

1115 Kıyıda: [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir şiᶜrde gelür [207, 259, 4]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bėli tārı hecridin cismim boluptur tār dėk

ėy felek raḥm ėt bu ėkki riştėni birbirge ėş

[=Kıl (gibi) belinin ayrılığından cismim kıla döndü. Ey felek, lütfet, bu iki kılı birbirine sar (bağla).]

1116 Kıyıda: [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād vaṣfında gelür [XII, 130, 58]:]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ėşilgen riştesi tāb-ı vefādın

tėşilgen baġrı ḥakkāk-ı ḳażādın

[=İpi vefa gücüyle bağlandı. Bağrı alın yazısı yazan hakkâk tarafından kazındı.]

382. **ışnamaḳ** [< *yaş,n+a-maḳ*] Işılamaḳ, żiyā vėrmek maᶜnāsına.

383. **ėdiş | idiş** [< *ă-ⁱş* | *idiş*] Ėyleyiş demekdür, *fiᶜl* maᶜnāsına. Ammā muṭlaḳ ẓarfa derler, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b[1117]'da gelür[1118] [507, 509, 5]:[1119]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sāḳiyā Çīnī idiş birle tekellüf ḳılma kim

bī-tekellüflerġa ḫoşraḳdur ṣurāḥīdin sebū[1120]

[=Ey saki, Çin kadehi (çini / porselen kadeh) ile ağırlamağa uğraşma. Teklifsizler için testi sürahiden daha hoştur.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Dārā İskender'e küncid[1121] gönderüp kendü leşkerinüŋ keṯretin işᶜār etdügi maḥalde gelür [XXIII, 161, 1697]:[1122]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

yana bir idiş küncid[1123]*-i bī-ḥisāb*

bėrip anda hem ḳıldı sözler ḫiṭāb

[=Yine bir kap dolusu sayısız susam tanesi vererek bazı sözler söyledi.]

384. **ışnar** [< *yaş,n+a-r*] Şuᶜle vėrici nesneye derler. Ve bahār gėcelerinde uçan yulduz ḳurdına derler, ki Fārisīde aŋa *kirm-i şab-tāb* derler. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r[1124]'da gelür [142, 163, 5]:[1125]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sėn ki yoḳ-sėn māh-veşler[1126] *cilve ėylerler velīk*[1127]

kėçe ışnar[1128] *ḳurt nūrı*[1129] *mihr çıḳḳaç bėlgürür*[1130]

1117 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

1118 Kıyıda: idiş Ẓarf maᶜnāsınadur.

1119 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 26^b_6. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 97r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 101. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 48ᵃ.

1120 KARAÖRS: *sunu*. VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *su*.

1121 Bu ve alıntıdaki kelime *küncīd* olarak yazılmamış.

1122 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 97r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 102.

1123 - *susam*.

1124 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

1125 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 29^b_{13}. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 105v11, 149r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 117. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 53ᵇ.

1126 Yazmada: *māh-rūlar*.

1127 Yazmada: *velī*.

1128 KUT: *işner*.

1129 Yazmada: *közi*.

1130 Yazmada: *belgüdür*.

[=Sen yoksun (ortalıkta) ay yüzlüler dolanır (cilve eyler); lakin gece ışıldayan ateş böceğinin parıltısı güneş çıkıncaya kadar görülür.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da altmış dördinci[1131] mektūbda -62- nevmīdlik beyānında gelür, ki [(394) 799a, 1]:[1132] [Neṯr]

Kėçe[1133] ***ışnar*** *ḳurtınıñg tīre peykerin cehd bile ḫur-şād-i raḫşān yasar-mėn.*

[=Gece ışıldayan ateş böceğinin kara yüzünü uğraşarak parlak güneş yapabilir miyim?]

Ve yine [Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ṣ ı ġ a r 'da] **26a** muḳaṭṭaʿātda bir ḳıṭʿada gelür [525, 705, 2]:[1134]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

ol cibin kim közge altun yañglıġ ***ışnar***[1135] *ḫilʿati*

köpreki bil kim necāset üzredür ārām añga

[=Bakıldığında altın gibi parlayan o sinek, bil ki, çoğu kez pislik üzerinde vakit geçirir.]

Ve yine L i s ā n u 'ṭ - Ṭ a y r 'da [bir ḥikāyetde] gelür [LIII, 72, 785]:[1136]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

uçḳun oldı ʿāzim-i çarḫ-ı berīn[1137]

ḳaldı ḳāḏūrāt ara[1138] ***ışnar***[1139] *çibin*[1140]

[=Yüksek gök katına gider gibi kıvılcım oldu, kazurat arasında parlayan sinek gibi kaldı.]

385. **işneben** [< **yaş,n+a-ban*] ʿİbāreti; yaʿnī ışılayuban dėmekdür. [S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XLIII, 291, 3644]:][1141]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl/

her eşheb ki kökge baḳıp kişneben

ḳuyaş eşhebi tābı[1142] *dėk* ***işneben***

[=Göğe bakıp kişneyen her at güneş kır atının ihtişamı gibi parlamakta.]

1131 *altmış dördinci*: Yazmada; *altmış ṭoḳuzıncı*.

1132 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 117.

1133 Yazmada: *Ve*. ABIK: *Kėçe*.

1134 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 117. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 53b.

1135 KUT: *işner*.

1136 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 105v13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 117.

1137 Yazmada: *zebūn*.

1138 Yazmada: *üze*.

1139 CANPOLAT: *işner*.

1140 Yazmada: *cibin*.

1141 Alıntı için bk. ṬĀLİʿ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 29^{b}_{15}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 486.

1142 Yazmada: *tānı*.

386. **èşek** [< *eşge+k* < **eşige* = Mo. *elcige(n)* < **elçike(n)*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Eşek demekdür *ḫar* maᶜnāsına, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n ḫātimesinde gelür [LIV, 504, 15]:[1143]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

den īlerġa[1144] *birev kim zer-fişāndur*

***èşek** allıġa*[1145] *tökmek zaᶜferāndur*[1146]

[=Alçaklara altın saçmak eşeğin önüne safran dökmek gibidir.]

387. **èmiştük sèn** [< *er-miş+tük sin*] İmişsin sen dèmekdür. Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [1147]'da [bir maṭlaᶜda] gelür, ki [370, 497, 1]:[1148]

Maṭlaᶜ /Mücteṯṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

*köñgül alurda ᶜaceb dil-rübā **èmiştük sèn***

*nè dil-rübā ki belā-yı Ḫudā **èmiştük**[1149] **sèn***

[=Gönül almada ne gönül hırsızı imişsin. Ne gönül hırsızı Allah'ın belası imişsin.]

Ve baᶜżı maḥalde ġāyibāne falān-ımış demek maᶜnāsına daḫı gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n'de Ḫusrev Ferhād'ı ṭutıcaḳ [Şāpūr][1150] Mihīn Bānū'ya ġāyibāne Ferhād'uŋ şağlıġı ḫaberin getürdügi maḥalde gelür, ki [XLIV, 407, 94]:[1151]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*muñga tègrü ki ḥālā saġ **èmiştük***

*yèri geh deşt ü gāhī taġ **èmiştük***[1152] **-63-**

[=Bugüne kadar hâlâ sağ imiş. Yeri gâh çöller gâh dağlar imiş.]

1143 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 30^a_8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 115. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 53^a.

1144 Yazmada: *den īlerge*.

1145 Yazmada: *alnıġa*.

1146 CEYLAN: "Taşranın Altın Çiçeği: Safran".

1147 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

1148 Kıyıda: **èmişdük-sèn** İmişsin dèmek olur filān imişsin dèyecek yerde filān *èmişdük-sèn* dènilür. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 33^b_3. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 115r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 136.

1149 Yazmada: *her ikisi de èmişdük*.

1150 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

1151 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 115r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 136.

1152 Yazmada: her ikisi de *èmişdük*.

388. **èşer** [< *ēş-er*] Yeri eşer ve ķazar dèmekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n'de Ferhād şu yolı ķazduġı maḥalde gelür, ki [XXXIII, 311, 73]:[1153]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tapıp ᶜaķl irtifāᶜınıñ şumārı

*èki miñ ķarı her bir **āb-şārı**[1154]*

[=Akıldan yüksekliğini hesapladı. Her bir çağlayanı bin iki yüz metre idi.]

Ėşilmiş ve ķazılmış dèmekdür. **26ᵇ**

389. **iştan** [< *iç tōn*] Diz ṭonına dèrler, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da beşinci[1155] maķāle ḥikāyesinde ol bir ķarı şatduġı bez vaṣfında gelür, ki [89, 362]:[1156]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*köñlek ü **iştanġa**[1157] çü lāyıķ dėgül*

her nė bahā birle muvāfıķ dėgül

[=Madem ki gömlek ve iç çamaşırı yapmağa uygun değil, kaça alırsan al uygun değildir.]

390. **èşitküçi** [< *eşid-güçi*] Ėşidici demekdür. Kāf kāf-i ᶜArabīdür.

391. **èşitmeli** [< *eşid-me-ʸeli*] Ėşitmeyelim demekdür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i Nūḥ *ṣalavātu 'llāhi ᶜalayhi*[1158] küffārı daᶜvet etdükleri maḥalde bu terkīb[1159] gelür, ki [(70) 696ᵃ, 4]:[1160] [Neṯr]

*⁴Ol söz[1161] aytsa **èşitmeli** dèp ķulaġların tutar èrdiler.*

[=O konuşunca duymayalım diye kulaklarını tıkarlardı.]

392. **èşik** [< **ēş-i-k*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ķapuya dèrler, ki N e v ā d i r ü 'ş - Ş e b ā b 'da gelür [330, 331, 3]:[1162]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*her **èşikdin** ᶜazm ķılsam kūyige[1163] baġlıġ-durur*

1153 Bk. **ķaru**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 104v29, 105r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 116.

1154 Yazmada: +*nıñ èşeri*. *āb-şārı* kelimesi *èşeri* okunmuş ve buna göre açıklanmış. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1155 *beşinci*: Yazmada; *èkinci*.

1156 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 115. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 1ᵇ.

1157 M a ḫ z e n : *aştanġa*.

1158 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *ᶜalayhi 's-salām*.

1159 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *bir terkībde*.

1160 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 106r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 115.

1161 Yazmada: *daᶜvet sözin*.

1162 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 117.

*başım ol āstānıdadur tā açılġay bir **èşik***

[=Hangi kapıdan sokağına çıkmağa niyetlensem her kapı kapalı. Bir kapı açılana kadar başım onun eşiğindendir.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da yèdinci[1164] mektūbda gelür, ki [(314) 786b, 9]:[1165] [Neṯr]

*Bu devletlıġ **èşik** āstānıġa*[1166] **-64-** *tofraġ dèk tüşüp èrdim.*

[=Bu devletli kapının sarayına toprak gibi düşmüştüm.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Hoşang Şāh vaşfında gelür, ki [(197) 718b, 17]:[1167] [Neṯr]

Ve Ṭaberī dèpdür[1168], *kim yıġaçdın taḫta evvel kèsip öylerge*[1169] [17]***èşik*** *yasadı*[1170].

[=Ve [10]Ṭaberī [839-923] dèr kim evvel ağaçdan taḫta kesüp evlere ḳapu ol düzdi.[1171]]

[N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [501, 503, 1]:][1172]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*çāklig kögsüm **èşiktür** cism öyi beytü 'l-ḥazen*
*ol **èşikniñ** ḥalḳasıdur naᶜl u gül-mīḫı tügen*

[=Yaralı göğsüm kapı, beden evi(m) hüzün evi[1173]. O kapının halkası nal pulu da düğümdür.]

393. **ègen** [< *er-ken*] Rābıṭadur. Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Ekṯer bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur, ki *fulān ègen* ve falān idügi demekdür, ki Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de [muḳaddimede] Mevlānā Cāmī [1414-1492] vaşfında bu terkībde[1174] gelür, ki [(21) 759a, 19 (91)]:[1175] [Neṯr]

1163 Yazmada: *kūyıġa*.
1164 *yèdinci*: Yazmada; *onıncı*.
1165 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 117.
1166 Yazmada: *āstānasıġa*.
1167 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 117, 119.
1168 *annahu huva avvalu man ḳaṭaᶜa 'ş-şacara, va banā 'l-binā'a* (aṭ-ṬABARÎ: *tārīḫu 'l-umam va 'l-mulūk*: I, 168).
1169 *öylerge*: Fatih Kit. 4056/20. sy. *öyler*. Buna göre Niyâzî, Fatih yazmasını kullanmıştır.
1170 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *ol yasadı*.
1171 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 3.
1172 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 30a4. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 106v23.
1173 **Açıklama:** *Hüzün evi*: Yusuf *aleyhisselam*'ı kaybeden Yakub *aleyhisselam*'ın evi. Yakub *aleyhisselam* oğlunun ardından çok ağladığından ve sesenden halk şikâyetçi olduğu için kendisine şaher dışında bir kulübe aptırmış ve orada ağlarmış (ÜZGÖR: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*: 548).
1174 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *bir terkībde*.
1175 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 121.

Alar kiçig[1176] *yaşlıġ ègende* **27a** *hem alardın müfriṭ fehm ü ṭabᶜ āṯārı* [20]*ẓāhir bolur èrmiş.*[1177]

[=Onlar küçük yaşta iken de onlardan aşırı anlayış ve yaratılış izleri görünür imiş.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [44, 44, 3]:[1178]

Beyt /Müctes̱s̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

meger ki mescid ***ègendür*** *ki boldı but-ḫāne*
yüzüñg ki èkki ḳaşıñgınıñg[1179] *töridedür miḥrāb*

[=İki kaşının ortasında mihrap olan yüzün mescitken puthane olmuş sanki.]

394. **ègin** [< *èg-ⁱn*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Arḳa maᶜnāsınadur, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī ol gèce ḫayldan[1180] ṭaşra Mecnūn-ıla mülāḳāt olup bī-ḫod oldılar dāye varup Leylī['yi] getürüp gètdügi maḥalde gelür [XIV, 144, 1150]:[1181]

Mes̱nevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ègnige *ḳoyup birini ḫāli*
andaḳ ki ḳuyaşnı çarḫ Zāl'i

[=Birini omzuna koydu, hâli güneşi taşıyan gök kocakarısı gibi oldu.]

395. **ègenni** [< *er-ken+ni*] *Ègenni* lafẓı idügini dèmek; yaᶜnī falān idügini, [1182]<Ve yine> M e c n ū n u L e y l ī 'de[1183] gelür [XXVIII, 264, 2404]:[1184]

Mes̱nevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

mecnūn atası ***ègenni*** *bildi**
āh urdı vü allıġa yıḳıldı

1176 **Açıklama:** *Kiçig*: *Kiçig* kelimesi bu metinde *kiçik*'tir. Yalnız *uluġ*'un geçtiği yerlerde *kiçig* tercih edilmiştir. Burada ise bu durum yok, yayımlayanın (ABİK'in) tercihini yansıtması bakımından kelimeye dokunulmamıştır.

1177 Bundan sonraki kısım **ègenni** maddesinde verilmiştir.

1178 Bk. **töri**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 76. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 172r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 224.

1179 Yazmada: *ḳaşıdın*.

1180 Yazmada: *ḫaydan*.

1181 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 123. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 56ᵇ.

1182 Bundan sonraki kısım **ègen** maddesinden alınmıştır.

1183 Yazmada: *L e y l ī v ü M e c n ū n 'da*.

1184 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 31^{a}_{15}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 121. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 55ᵇ.

[=Mecnun babası olduğunu bildi. Bir ah çekti ve önüne yığıldı.]

* Atası idügini bildi demekdür.

396. **ėkmek | egmek** [< *ėk-mek* | *ēg-mek*] Kāf-i ᶜArabī ile. Ekmek, *zirāᶜat* maᶜnāsına. Ve gāf-i ᶜAcemī ile. Egmek; yaᶜnī egri eylemek ve bir yanına māyil ķılmaķ, mużāriᶜinde *ėger* denilür. Kāf-i ᶜArabī ile, zirāᶜat ėder. Ve gāf-i ᶜAcemī ile, bir cānibe māyil ve egri ķılur dėmek maᶜnāsına.[1185]

397. **ėkin** [< *er-kin*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ekter bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur, ki *bu ėrdi ėkin* gibi bu idi ki, demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [461, 631, 4]:[1186]

Beyt **-65-** /Müctet̲t̲-*i müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥd̲ūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

*sebeb bu ėrdi **ėkin** ḫilķatidin Ādemniñ*
ki bolġay aña sėniñ dėk ḫuceste ferzendi

[=Âdem'in yaratılışının sebebi, ona senin gibi seçkin bir oğul vermekti.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da evvelki maķāle ḥikāyesinde Bāyezīd-i Bisṭāmī [ö. 874] ḥażretlerinden bir mürīd melāletlerin su'āl ėtdügi maḥalde gelür, ki [II, XXIII, 142 ~~(1151)~~ (63), 3]:[1187]

Met̲nevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

köñglüñge nė işdin ėkin bu taᶜab
*bu taᶜabıñġġa nė iş **ėrkin** sebeb*

[=Gönle yorgunluk nedendir? Bu yorgunluğa yol açan nedir?]

398. **ėkin** [< *ėk-ⁱn*] Yine kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ekin; yaᶜnī *mazraᶜa* maᶜnāsına gelür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [409, 553, 2]:[1188]

Beyt **27ᵇ** /Hezec-*i müseddes-i maḥd̲ūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḫaṭıñ baş çėkkeli ḫāliñ körünmes
*kökerdi çūn **ėkin** güm*[1189] *boldı dāne*

[=Ekinin göğerdi, dane kaybolunca ayva tüylerin çıktı, benin görünmez oldu.]

1185 Şöyle tamamlanabilir: Bk. ķuş | ķoş.

1186 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 124.

1187 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 125.

1188 Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 31ᵃ₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 129r9.

1189 *gem*.

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ikinci ḥayretde ṣıfat-ı şebde gelür [II. XIX. 107 (849)-(48). 7]:[1190]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

perdegī oldı ėkin içre kerek

uçtı açıp perdelerin şeb-perek

[=Bıldırcın ekinin içinde saklandı. Yarasa kanatlarını açıp uçtu.]

399. **ėkin** [< *ėki+n*] Yine kāf kāf-i ᶜArabīdür. İkisin demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [114. 123. 5]:[1191]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy köñgül küydür ṭamaᶜ tuḫmın temennā mezraᶜın

bu ėkinni çūnki hergiz kılmadı[1192] *dānā pesend*

[=Ey gönül, aç gözlülük tohumunu ve istekli olma ekeneğini yak; çünkü bu ikisini bilginler asla beğenmediler.]

400. **ėkti** [< *ėk-ti*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ekin ekdi maᶜnāsınadur, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī tenhā ağladuğı maḥalde gelür, ki [XIX. 179. 1506]:[1193]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ėkti saçıban sirişk-i enbūh

ten mezraᶜı içre tuḫm-ı endūh

[=Sayısız gözyaşı saçarak vücut ekeneğine kaygı tohumunu ekti.]

401. **ėkgen** [< *ėk-gen*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Ekin eken -66- demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da beşinci[1194] mektūbda gelür [(308) 785b. 10]:[1195]

[Neṯr]

ᶜĀdilī kimniñg ᶜahdlıġ şeceresiġa murād ṯemeresin bėrdi tā ol şecerni ėkgen[1196] *kişi bu ṯemerni tėrdi*[1197].

1190 Bk. **kürük**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 300r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 124, 457. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 253b.

1191 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 24v9, 109v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 124. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 57b.

1192 Yazmada: *ėkin nėvçün ki ... ėylemes.*

1193 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 123. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 56b.

1194 *beşinci*: Yazmada; *sekizinci.*

1195 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 123.

1196 ABIK: *ikken.*

1197 Yazmada: *şecereni ... semereni bitürdi.*

[=Adaleti kimsenin ahit ağacına murat meyvesini verdi ise (ahit) ağacı(nı) eken kişi bu (murat) yemişi(ni) derer.]

402. **ėkelesi** [< *ėki+le+si*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. İkisi bile demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - B i d ā y e 'de Süheylī vaṣfında gelür, Türkī ve Fārisī şiᶜr demege ḳudreti beyānında [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r , 9, 9]:[1198] [Neṯr]

Ḥāliyā ***ėkelesi*** *elfāẓ naẓmıġa ḳāyil, belki dīvān tekmīliġa māyil bolġay.*

[=Şimdiki hâlde bu iki dilde şiir yazmağa muktedir, belki divan tamam etmeğe istekli kimseler bulunur.][1199]

403. **ėkevlesi** [< *ėki+egü+le+si*] Vāv ile. Bu daḫı cāyizdür. İki[si] bile dėmek maᶜnāsına.[1200]

404. **ėkevle** ve **ėkevlen** [< *ėki+egü+le, ėki+egü+le+n*] Yine kāf kāf-i ᶜArabīdür. Bu daḫı ikisi bile demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de[1201] Ferhād'a ḳaṣr yapduḳlarında[1202] Bānī-i[1203] seng-tırāş-ıla **28ª** Mānī-i naḳḳāş vaṣfında gelür [XV, 147, 12]:[1204]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

Ḫıṭā mülkide ėrdi ėkki üstād

ėkevlen *tev'amānlıḳ birle hem-zād*

[=Hıtay ülkesinde ikisi bir yaşta bir çift üstat vardı.]

[1205][N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [274, 274, 5]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy cefā-ger bir vefā ḳıl kim ***ėkevlen*** *bolġa-biz*

mėn cefā çėkmekdin[1206] *ü sėn bī-vefālıġdın ḫalāṣ*

[=Ey cefa çektiren, bir vefa (örneği) göster de (el birliği edelim) ben cefa çekmekten sen cefa çektirmekten kurtulalım (ikimiz bir olalım).]

1198 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 120.
1199 ÜZGÖR: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*: 65.
1200 Bundan sonraki kısım **ėkevle** ve **ėkevlen** maddesinde verilmiştir.
1201 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *'de.*
1202 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *yapduḳları ḥīnde.*
1203 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <*Ḳāren-i*>.
1204 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 122.
1205 Bundan sonraki kısım **ėkevlesi** maddesinden alınmıştır.
1206 Yazmada: *çėkmektin.*

405. **ėkelemiz** [< *ėki+le+miz*] Yine kāf kāf-i ᶜArabīdür. İkimüz bile demekdür, ki [M e c n ū n u L e y l ī 'de][1207] Mecnūn'a atası ve anası ḥālinde eyitdi [XXVIII, 270, 2466]:[1208]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

mėn beyle vü ol żaᶜīf[1209] *beyle*

kėl ***ėkelemizge***[1210] *çāre ėyle*

[=Ben böyle ve o zayıf böyle. Gel, ikimize çare eyle.]

Ve yine Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de [evvelki maḳālede] D ī v ā n -ı Cāmī [1414-1492] muḳābelesinde *birer ėkirer* ᶜibāreti gelür, ki birer ve ikişer demekdür [(30) 762ᵃ, 18 (100)]:[1211] [Neṯr]

[*Baᶜżı* ***birer ėkirer*** *belki artuġraḳ ebyāt hem terk ḳılıpdur.*]

[=Bazı yer(ler)de birer ikişer belki daha fazla beyit de yazılmamış.]

406. **ėkek** [< *ėke-k*] Kāflar ᶜArabīdür. Demür kesecek ėge, ki Fārisīde aŋa *sūhān* dėrler.[1212]

407. **ėkegü** [< *ėki+egü*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. İkisi bile **-67-** dėmekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de ġurbetde Gül ile Nev-roz ḥāli beyānında gelür, ki [LXXIII, 63, 737]:[1213]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ėkegü *birbirin vaṣlın ḳılıp ḳūt*

yaraşda yandaşıp çūn dürr ü yāḳūt

[=Her ikisi birbirine kavuşmağı nimet saydılar. İnci ve yakut gibi birbirine uyum içinde uyuştular.]

1207 Konya yazmasından. ATALAY. Onarılması için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 108v18. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 120.

1208 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 120.

1209 Yazmada: *żaᶜīfeġa*.

1210 Yazmada: *beyle, beyle, ėkevlemizge*.

1211 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109r24.

1212 Kıyıda: [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [536, 582, 3]:]
Beyt /Müctet̲t̲-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
taᶜaşşuḳumdın irig pendler ḫalāṣ ėtmes
bu bendni kėse almas kişi ***ėgekler*** *ile*
[=Böyle koca koca öğütler beni aşkımdan kurtaramaz. Bu bağı, kimse eğelerle kesemez.]

1213 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 120. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 55ᵃ.

408. **ėkev** [< *ẹki+egü*] Bu daḫı ikisi bile demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Mülk-ārā Ferhād'uŋ Yunān-zemīne gėtmek istedügin ḫāḳāna dėdügi maḫalde gelür, ki [XX, 193, 43]:[1214]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ėkev ol miḥnet-i enbūh birle
besī yıġlaştılar endūh birle

[=İkisi de çok sıkıntı ile ve dertle epeyi ağlaştılar.]

409. **ėkevge** [< *ẹki+egü+ge*] Kāf-i evvel kāf-i ^cArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i ^cAcemīdür. İkimüze ve ikisine dėmekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Ehrimen ḳaşrında bulduġı ḫazīneyi[1215] ḫāḳān-ıla Mülk-ārā'ya teslīm etdügi maḫalde gelür [XXIII, 223, 110]:[1216]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ḫazāyinni ėkevge ḳıldı teslīm **28^b**
ḳılıp ḫātim ḥadīṯin daġı tefhīm

[=Mührün ne demek olduğunu anlattıktan sonra hazineleri her ikisine teslim etti.]

410. **ige** [< *ẹdi*] İye gibi ṣāḥib ma^cnāsınadur.

411. **igelen**[1217] [< *ẹdi+le-n-*] dėdügi temellük ve żabṭ ėdin dėmekdür.

412. **igeledi** [< *ẹdi+le-di*] Gāf gāf-i ^cAcemīdür. *Eye* ma^cnāsınadur, ki ṣāḥib demekdür; ya^cnī ṣāḥibi olup żabṭ eyledi ve taṣarruf etdi demekdür, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci meclisde Şāh-ı Bedaḫşān vaṣfında gelür, ki [I, 45, § 72, II, 360]:[1218] [Neṯr]

Sulṭān Ebū Sa^cīd Mīrzā alarnı müsta'ṣal ḳıldı ve mülk ü māllarını[1219] ***igeledi.***

1214 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 121.

1215 **Açıklama:** *Ḫazīneyi*: Yazmada bir kelimenin son harfi olarak *he* bulunmaktaysa ve *he*'den sonra yükleme hemze ile gösterilmişse bu tür kelimeler *ḫazīnei*, *ḫazīne-y-i* veya *ḫazīne[y]i* biçimlerinde değil, yukarıdaki gibi *ḫazīneyi* biçimiyle imla edilmesi gerektiğinin tartışması için bk. VUŞÛLÎ: *Dīvān*: 241_{29}. *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'deki örnekleri şunlardır: *ḳarıncayı, kimesneyi, Leylīyi, nesneyi, Şīrūyeyi, Vaḥşīyi.*

1216 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 108v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 121.

1217 Yazmada: **igeley**.

1218 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 108r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 120.

1219 *mülk ü mālların*: Yazmada; *mülklerin*.

[=Sultan Ebu Said Mirza (ö. 1469) onların kökünü kurutup mallarını mülklerini sahiplendi.]

Ve yine S e b c a - i S e y y ā r e 'de ikinci ḥikāyede Zeyd-i Ḏehhāb deyr ehline eyitdi [XXIII, 219, 2277]:[1220]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/

barıban ol nuḳūdnı igeley[1221]

yana Lāt u Menāt sarı **-68-** *kėley*

[=Gidip o nakitleri sahipleneyim, yine Lât ve Menat'a doğru geleyim.]

İgeley dedügi ṣāḥibi olayın żabṭ ėdeyin demekdür. Ve yine.

413. **igesi** [< *ḍli+si*] Gāf gāf-i cAcemīdür. Ṣāḥibi demekdür, ki Luṭfī e ş c ā r [1222]ında [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [231, 316, 4]:[1223]

Beyt /Müctes̱s̱-*i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilün/

kėterdi caḳlnı cışḳıñg şehi kėlip yeridin[1224]

vaṭanga[1225] *çün* ***igesi*** *kėldi ol celā ḳıldı*

[=Aşk sultanı gelince aklı yerinden etti. Vatana sahibi geldi o da gurbete çıktı.]

414. **ėger** [< *eḏer*] Gāf gāf-i cAcemīdür. Eyer demekdür, *zīn* macnāsına, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳānuŋ İskender'e vėrdügi pēş-keş atları vaşfında gelür [LII, 353, 4578]:[1226]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müs̱emmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

hem altun ***ėger*** *dağı altun licām*

hem altun taḳa dağı altun sitām

[=Altın eyer, altın yular, altın nal ve altın alınlık.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Hoşang Şāh vaşfında gelür, ki [(197) 718b, 17]:[1227] [Nes̱r]

1220 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 108r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 121. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 55b.

1221 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1222 *Luṭfī e ş c ā r* : Yazmada; B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ .

1223 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 108v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 118.

1224 Yazmada: *bėridin*, *yėridin*.

1225 Yazmada: *vaṭanğa*.

1226 Bk. **taḳa**. Alıntı için bk. ṬĀLİc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luğat*: 30b13. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 157v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 119, 201. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 54b, 101b.

1227 Bk. **tėve**, **givürdiler**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 117, 119.

Ve atġa ėger ol yasadı.

[=Ve ata eyer o yaptı.[1228]]

415. **ėgergüçi** [< *ēg-ⁱr-güçi*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Dönici **29ᵃ** ve döndürici dėmekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ceng vaşfında gelür, ki [XXII, 212, 1844]:[1229]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

***deşt üze ėgergüçi** hüyūnlar*
āşūbıda eyle kim ḳuyunlar[1230]

[=Çölde dolaşan develer, fırtınasında kasırgalar gibidir.]

416. **ıñ͡granmaḳ** [< *ıŋ,r+a-n-maḳ*] Gāf *ᶜAcemī*dür. Ve nūn resmīdür. İŋlemek maᶜnāsınadur.[1231]

417. **ėgirmek** [< *ēg-ⁱr-mek*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī kāf-i ᶜArabīdür. Dönmek maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ atı vaşfında gelür, ki [X, 120, 33]:[1232]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḫırāmı örge çıḳmaḳta[1233] *tütün dėk*
***ėgermek**[1234] vaḳti deşt üzre ḳuyun*[1235] *dėk* **-69-**

[=Tahta çıkarken salınışı duman gibi, kuşatma vakti gelince bozkırdaki kasırga gibi.]

418. **ėgermek**[1236] [< *ēg-er-mek*] Bu daḫı hemīn bu maᶜnāyadur, ki V a ḳ f i y y e [dībācesin]de at vaşfında gelür, ki [R 743ᵇ, 19, L 113ᵃ, 16, F 753ᵃ, 5]:[1237]

1228 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 3, 11 -yok-.

1229 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 108r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 119. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 55ᵃ.

1230 ÇELİK: *ḳoyunlar.*

1231 Kıyıda: [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [156, 157, 5]:]
Beyt /Müctеṯṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/
*içimde yüz başaġ• ėy gül nė ᶜayb **iñ͡grensem***
elem tapar tabanıġa anıñ͡g•• ki ḫār barur
[=Ey gül yüzlü güzel, içimde yüz temrenli ok var, gizli gizli inlersem ayıp mı; çünkü tabanına diken batan bir adam acı duyar.]
• Yazmada: *başaḳ.* •• Yazmada: *birev.*

1232 Bk. örk ve ör. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 70v19, 107v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 52. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 28ᵇ.

1233 Yazmada: *çıḳmaḳda.*

1234 Yazmada: *ėgirmek.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1235 ALPAY: *ḳoyun.*

1236 Yazmada: *ėgernek.*

Metnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

ėgermekte[1238] *yoḳ çarḫ-ı devvār dėk*

ki bir noḳṭa devride pergār dėk

[=Pergel gibi bir nokta üzerinde dönmekte dönüp duran felek gibisi yoktur.]

419. **ėgrim** ve **ėgrik** [< *ēg-ır-ım, ēg-ır-ık*] Gāf-i evvel ^cAcemī ve kāf-i ṯānī kāf-i ^cArabīdür. Şuyuŋ döne döne aḳduġına derler, ki Ferhād u Şīrīn'de Ferhād'uŋ atı vaşfında gelür, ki [XXVIII, 261, 23]:[1239]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

hem ıldamlıḳda şarşar dėk revāne

*hem aylanmaḳda **ėgrimdin** nişāne*

[=Hem koşmakta fırtına gibi dönmekte de kasırga gibi.]

Ve yine *gird-āb* ma^cnāsınadur, ki Bedāyi^cu 'l-Vasaṭ[1240]'da gelür, ki [419, 578, 6]:[1241]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

*eşk baḥrı **ėgrimige***[1242] *tüşmemiş-mėn çıḳḳu dėk*

^cışḳ ol deryāda ḳılmış[1243] *asru ser-gerdān mėni*

[=Gözyaşı denizinin (ırmağının) burgacına çıkacak gibi düşmemişim. Aşk o denizde (ırmakta) başımı çok döndürdü.]

Ve yine Lisānu 'ṭ-Ṭayr'da tevḥīdde gelür [I, 16, 22]:[1244]

Metnevī /Remel-*i müseddes-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

çūn ḳuyunnı[1245] *deşt ara aylandurup*

*suda **ėgrimni** daġı tolġandurup*[1246]

[=Çölde kasırga estirdi, suda burgaç çevirdi.]

1237 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 120. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 55ª.

1238 Yazmada: *ėgernekde*.

1239 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 34ᵇ₈. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 122. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 56ᵇ.

1240 *Bedāyi^cu 'l-Vasaṭ*: Yazmada; Nevādirü 'ş-Şebāb.

1241 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 219r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 122. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 56ᵇ.

1242 Yazmada: *ėgrigide*.

1243 Yazmada: *ḳıldı*.

1244 Bk. **tolġandurup**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 122, 243.

1245 CANPOLAT: *ḳoyunnı*.

1246 Yazmada: *tolḳandurup*.

420. **ègri** [< *ēg-ᵢr-i*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. **29ᵇ** Egri dèmekdür.[1247]

421. **ègirür** [< *ēg-ⁱr-ür*] Döner dèmekdür, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de gelür [(172) 776ᵃ, 20, (206)]:[1248]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[1249]

çarḫ ẓulmıda ki boġzumnı ḳırıp yıġlar-mèn

ègirür çarḫ kèbi inçkirip yıġlar-mèn

[=Feleğin zulmünden boynumu büküp ağlıyorum. Dönen çark gibi inçkire inçkire ağlıyorum.]

422. **ègek**[1250] [< *ēke-k*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī kāf-i ᶜArabīdür. Demür kesecek egeye derler *sūhān* maᶜnāsına[1251], ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [536, 582, 3]:[1252]

Beyt **-70-** /Müctet*ṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

taᶜaşşuḳumdın irig pendler ḫalāṣ ètmes

bu bendni kèse almas kişi ***ègekler*** *ile*

[=Böyle koca koca öğütler beni aşkımdan kurtaramaz. Bu bağı, kimse eğelerle kesemez.]

423. **èkeç** [< *er-geç*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ekṯer bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur, *fulān èkeç* falān-iken demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da söz taᶜrīfide şuᶜarā-yı ḳadīm vaşfında gelür, ki [II, XV, 80 ~~(624)~~ (37), 25]:[1253]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

yā boluban barçası ᶜazm èttiler

bezmga mèn yètmes ***èkeç**** *kèttiler*[1254]

[=Veya varken hepsi gittiler. Ben meclise gelmeden gittiler.]

* Yetişmedin demekdür.

Ve yine Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [261, 359, 5]:[1255]

1247 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aylandı, ḳaş.**

1248 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 124. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 63ᵃ.

1249 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

1250 Bk. **egek.**

1251 Kıyıda: Kāflar ᶜArabīdür. Demür kesecek ège, ki Fārīside aŋa *sūhān* derler.

1252 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 120. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 55ᵃ.

1253 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 119.

1254 Yazmada: *yèttiler.*

1255 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 119. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 54ᵇ.

Maḳṭa[c] /Müctet̲t̲-i *müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Mefā[c]ilün fe[c]ilātün mefā[c]ilün fe[c]ilün/

felāḥ[1256] *ehli ėkeç Luṭfī ḳāmetiñgni körüp*

egerçi bardı özidin velī ṣalāḥ ėrdi

[=Lutfî huzur içindeyken senin boyunu görünce kendisinden geçti; lakin sulha erdi.]

424. **ėgeçi** [< Mo. *egeçi*] Gāf gāf-i [c]Acemīdür. Böyük ḳız ḳarındaşa derler, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ ėderler, ki [(176) 777[a], 16. (210)]:[1257] [Net̲r]

Ve alar[1258] *uluġ kiçig ḳız ḳardaşnı hem* ḫ[v]āhar *dėrler. Ve bular uluġnı* **ėgeçi** *ve kiçigni* siñgil *dėrler.*

[=Ve onlar büyük küçük kız kardeşe, birlikte *ḫ[v]āhar* derler. Ve bunlar büyüğe *ėgeçi* ve küçüğe *siñgil* derler.]

425. **ėgme** [< *ēg-me*] Gāf gāf-i [c]Acemīdür. Egilmiş iki ḳat olmış dėmekdür.[1259]

426. **ėlik** [< *elig*] Kāf kāf-i [c]Arabīdür. El demekdür *dast* ma[c]nāsına, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir maṭla[c]da] gelür [330, 331, 1]:[1260]

Maṭla[c] /Remel-*i müt̲emmen-i maḥdūf*: Fā[c]ilātün fā[c]ilātün fā[c]ilātün fā[c]ilün/

tenġa taş u ḳolġa tiş zaḫmı ki saldı tėlbelik

fāş ḳıldı ėlge köñgleksiz beden yėñgsiz ėlik[1261] **-71-**

[=Delilik, tenimde taş, elimde diş yarası açtı. Beni gömleksiz beden ve yensiz kolla halk önüne çıkardı.]

1256 Yazmada: *felān*.

1257 Bk. **ekeçi**, **siñgil** ve **siñgli**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 372.

1258 Yazmada: *A[c]cām*.

1259 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [112, 120, 3]:

Beyt /Müctet̲t̲-*i müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Mefā[c]ilün fe[c]ilātün mefā[c]ilün fe[c]ilün/

yüzüñgde her sarıdın **ėgme** *ḳaş ėrür yāḫod*

büt allıda ėki Hindūġa vāḳi[c] oldı sücūd

[=Yüzünde her tarafından yay kaş var, yahut put önünde iki Hindu secdeye kapanmışlar.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109r11.

M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XI, 99, 695]:

Met̲nevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef[c]ūlü mefā[c]ilün fe[c]ūlün/

baş kim ḳoyup ėkki **ėgme** *ḳaşı*

ḥüsn içre ėkisiniñg telāşı

[=İkisinin de telaşı güzellik konusunda iki yay kaş baş koymuş.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 357v24.

1260 Bk. **yėñg**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 113r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 134, 559. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 60[b].

1261 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

427. **ègniñge** [< *èg-ın+ıŋ+ge*] Arḳaŋa dèmek olur. [N e v ā d i r ü 'ş-Ş e b ā b 'da bir maḳṭacda gelür [230, 230, 7]:]

Maḳṭac /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

*èy Nevāyī kisvet-i faḳr u fenā sal **ègniñge***

yoḳsa ḫırḳañg tèñg-durur ger aṭlas olsun ger pelās

[=Ey Nevâyî, fakirlik ve fanilik kisvesini sırtına giy, yoksa hırkan ister (üstü ipek altı pamuk) atlas ister (üstü keten altı pamuk) bez olsun, birdir.]

Ve bir daḫı rābıṭadur. Meṯelā *mundaḳ mu èkin* böyle mi èki[1262] dèmek olur. Bu ġazelde redīf vāḳic olmışdur. [N e v ā d i r ü 'ş-Ş e b ā b 'da bir maṭlacda gelür [475, 477, 1]:]

Maṭlac /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

zer varaḳtın[1263] *yā kèbi ḳaşıñgda zèver mü **èkin***

yā meger müşkīn hilāl üstinde[1264] *aḫter mü **èkin***

[=Yay gibi kaşında altın yaldızdan süs mü ki? Yoksa kara hilal üstünde yıldız mı ki?]

428. **èñgek**[1265] [< **eŋ+gek*] Eŋek dèmekdür *ḏaḳan* macnāsına kesr-i hemze ile edā olınur.[1266]

429. **èkinç** [< *èki+nç*] Kāf kāf-i cArabī- **30a** dür. İkinci demekdür.[1267]

430. **èlikige** [< *elig+i+ge*] Kāf-i evvel cArabī gāf-i ṯānī cAcemīdür. Eline demekdür.

1262 **Açıklama:** *Ki*: *ki* < *èki* < *èrki*'nin *èki* biçiminde yazılışı tek örnek değildir. Bk.
o nāzenīn-i cihānum kimüŋle hem-dem èki
kim eyler èki *anuŋ nāzına niyāz caceb*
[=O dünya meleğim kiminle başbaşa *acaba*. Onun nazına kim eyvallah eder *ki* acaba?]
olup raḳībe ḳarīb eyleyüp vefālar aŋa
hüdayīden ne èki *bunca iḥtirāz caceb*
[=Engele yakın olup ona bağlandı. HÜDÂYÎ'den bunca kaçış niye *ki* acaba?]
HÜDĀYĪ: *Dīvān*: Millet Ktp. Ali Emiri Manzum Kit. 508. sy. 21b yr.; Köprülü Ktp. Asım Bey Kit. 431. sy. 20b yr.

1263 Yazmada: *vaḳtın.*

1264 Yazmada: *üstide.*

1265 Bk. **eñgek, èñgek.**

1266 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **èñgek.**

1267 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXXI, 224, 2643]:
Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/
èkinç ol ki bar ança efsūn-gerim
mevācib yègen barçası çākerim
[=İkincisi şu; öyle büyücüm var ki, maaş yiyenlerin hepsi işçim.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109v9.

431. **èlikide** [< *elig+i+de*] Elinde demekdür.[1268]

432. **èlikley** [< *elig+le-y*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ele getür ve ele getüreyin demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da üçinci[1269] mektūbda gelür [(298) 784ᵃ, 23]:[1270]

[Neṯr]

Ṭaleb deryāsıdın maḳṣūd gevherini[1271] *birev èlikley*[1272] *alġay kim.*

[=İstek denizinden istediği mücevherini bir başına ele geçirip alacak ki.]

433. **èliklep** [< *elig+le-p*] Bu daḫı ele getürüp dèmekdür, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Ferīdūn Ḍaḥḥāk'i[1273] ṭutduġı maḥalde gelür, ki [(201) 719ᵇ, 13]:[1274]

[Neṯr]

[13]*Ḍaḥḥāk'din çün èl èvrülüp*[1275] *èrdi tura almay [ḳaçtı; ammā] anı ḳavup èliklep*[1276] *Ferīdūn anı cezāsıġa yètkürdi.*

[=Ḍaḥḥāk daḫı ḫalḳı kendüden yüz çevürdüklerini bilüp ṭurmaġa [10]mecāli olmayup ḳaçdı; āḫir ḳanda vardı-y-ısa ardınca varup ṭutup Ferīdūn anı cezāsına yetürdi.[1277]]

434. **èlkimdin** [< *elᵢg+ⁱm+din*] Elimden dèmek olur.

435. **èllig** [< *ellig*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Ve teşdīd-i lām-ıla. Elli demekdür, ᶜaded maᶜnāsına, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Keşmīr ṭaġı vaṣfında gelür, ki [XXXV, 243, 2934]:[1278]

1268 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [312, 313, 6]:
Beyt /Recez-*i müsemmen-i maḫbūn-ı müreffel*: Mefāᶜilātün mefāᶜilātün mefāᶜilātün mefāᶜilün/
oñ èlgide bir sefīne līkin bu ḫasta eşᶜārıdın muḥallā
soñ èlgide şīşe içre mey līkin öz mey laᶜli dèk mürevvaḳ
[=Sağ elinde bir gemi (tabak); lakin bu hastanın şiirleriyle dolu. Sol elinde şişe içinde şarap; lakin öz şarap kırmızısı gibi duru.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 247r23.

1269 *üçinci*: Yazmada; *altıncı*.

1270 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 112r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 135.

1271 Yazmada: *gevherin*.

1272 ABİK: *iligley*.

1273 **Açıklama:** *Ḍaḥḥāk*: Ḍaḥḥāk-i mārī'nüŋ ismi olan [15] lafẓ-ı Ḍaḥḥāk gülici maᶜnāsına olmayup Fārisī'de *ᶜaşara* maᶜnāsına olan [16] *dah* ile *ᶜayb* maᶜnāsına olan kāf-ı ᶜArabiyye ile *āk*dan mürekkebdür. Şāh-ı merḳūm [17] on ᶜayb ile maᶜyūb olmaġ-ıla *dah āk* talḳīb olınmaġın taᶜrīb èdüp [18] *Ḍaḥḥāk* dènmişdür ([ᶜĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 166_{14-18}).

1274 Bk. **èvrülüp**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 112r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 135.

1275 ***burulup***.

1276 ABİK: *iliglep*.

1277 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 5.

Metnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maķṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

yüz ėllig ķarı[1279] *evc-i rif'at aṅga*
yana munça daġı żaḫāmet aṅga

[=Yükseklik noktası otuz altı metre idi. Bir o kadar da enine idi.]

Ve yine üçinci dīvān dībācesi Ḫ a z ā y i n ü ' l - M a c ā n ī 'de bir rubā^cīde gelür, ki [22a]:[1280]

[Muṣarra^c] Rubā^cī[1281] /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cilün mefā^cīlü fe^cūl/ /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlün mef^cūlü fe^cūl/ /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlü mefā^cīlü fe^cūl/

ėllig bile altmışġa yėtti ķademim
nė ma^cnī ki bolmadı ėrkin raķamım
nė ṭurfa ki ṯebt ėtmedi ėrkin ķalemim **30b**
kim yoķ biridin ḫāṭır ara cüz elemim **-72-**

[=Yaşım elliye altmışa yetti. Ne anlamlı ki alın yazım tamamlanmadı. Ne gariptir ki kalemim elemimden başka (hiç) bir hatıra kaydetmedi.]

436. **ėl** Bu daḫı el dėmekdür *dast* ma^cnāsına, ki M ü n ş e ' ā t 'da dördinci[1282] mektūbda bir rubā^cīde gelür [(304) 785a, 6]:[1283]

[Muṣarra^c] Rubā^cī[1284] /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlü mefā^cīlü fe^cūl/ /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cilün mefā^cīlü fe^cūl/

kim ėtse fenā bīşeside būdı anıṅg
her şāḫķa[1285] *ėl urmaķ ėmes sūdı anıṅg*
ister ki yėtişkey olça[1286] *maķṣūdı anıṅg*
ma^cdūm kėrek her nė ki mevcūdı anıṅg

[=Varlığını fanilik ormanında geçirenin her dala el atmasında bir fayda yok. Her istediğini elde etmek isterse nesi var nesi yok, yok etmesi gerekir.]

1278 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 134. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 60b.

1279 0,24x150=36 m.

1280 Bk. **ėrkin**.

1281 Yazmada: *Rubā'iyye*.

1282 *dördinci*: Yazmada; *yedinci*.

1283 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 125.

1284 Yazmada: *Rubā'iyye*.

1285 Yazmada: *şāḫġa*.

1286 Belki *ança* 'o kadar' veya *olçi* 'o şey ki'. NEVĀYĪ: *Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn*: 160.

437. **èl** [< ئل] Bir daḫı *ḫalḳ* ma^cnāsına gelür, ki N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r 'de [*ẕikru 'l-avliyā'i yunzilu 'r-raḥmata* [=Erenleri anmak rahmeti indirir.] ḥadīs̱i tercemesinde] bir rubā^cīde gelür [(57) 19ᵃ, (80) 4; (108)]:[1287]

[Muṣarra^c] Rubā^cī[1288] /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cilün mefā^cīlün fa^c/ /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlü mefā^cīlün fa^c/

ḫalḳ içre Ḥaḳ evliyāsını bil raḥmet
ol ḫayldın oldı èlge māyil raḥmet
ẕikr èylep alarnı èyle ḥāṣıl raḥmet
kim ẕikrleri èyledi nāzil raḥmet

[=Halk içinde Hak velilerini rahmet bil; çünkü o kimseler sayesinde halka rahmet akar. Zikirleri rahmet indiren velileri anarak rahmet elde et.]

438. **ıl** [< *yıl*] Bir daḫı *yıl* ma^cnāsınadur; ya^cnī *sāl*, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de [yedinci ḥikāyede] Behrām Şāh Dilārām'ı almaḳ içün Ḫ^vārezm Şāh'a bir yıllıḳ Ḫ^vārezm mālın vèrsün dèdügi maḥalde gelür [XXXIV, 404, 4478]:[1289]

Mes̱nevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[1290]

yene Ḫ^vārezm şehġa yazdı mis̱āl
bu ki Ḫ^vārezm'din bir ıllıḳ māl

[=Harezm'in bir yıllık gelirini versin diye Harezm şahına mektup yazdı.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da altmış dördinci[1291] mektūbda gelür, ki [(393) 798ᵇ, 19 (IV, 98, 22)]:[1292] [Nes̱r]

Muḳarrer èttim. Ay u yılda[1293] bir kün.

[=Belirledim. Ay ve yılda bir gün.]

439. **ılḳı** [< *yıl+ḳı*] Yıllıḳ dèmekdür.[1294]

1287 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 125.

1288 Yazmada: *Rubā'iyye*.

1289 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 113r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 127.

1290 Bu beyitte: ... ... fa^clün.

1291 *altmış dördinci*: Yazmada; *yetmiş ṭoḳuzıncı*.

1292 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 125.

1293 Yazmada: *ılda*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1294 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXIII, 157, 1635]:

Mes̱nevī /Müteḳārib-*i müs̱emmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

bu üç yılġı taḳsīm tapġan ḫarāc
ki andın èdi dostluḳḳa revāc
[=Dostluğa revaç bu üç yıllığa bölünen haraçtandır.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 228r28.

440. ılġı ve ılḳı [< *yılḳı, yıl+ḳı*] At sürüsi dėmekdür, *galla* ma^{c}nāsına ve *mādiyān*[1295] ma^{c}nāsına daḫı gelür. Ammā *mādiyān* ma^{c}nāsına ve *yıllıḳ* ma^{c}nāsına ikisi daḫı Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da beşinci maḳālede isrāf ḏemminde gelür [II, XXX, 195 ~~(1598)~~ (86), 38]:[1296]

Meṯnevī -73- /Serī^{c}-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^{c}ilün müfte^{c}ilün fā^{c}ilün/

at aṅga tartar ki yüz ılḳısı bar

sīm aṅga bėrür ki yüz ılġısı bar **31^{a}**

[=Yüz at sürüsü olana at verir -çeker-. Yüz takısı -yıllığı- olana gümüş verir.]

Ammā *galla* ma^{c}nāsına. M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da ṭoḳızıncı[1297] maḳāle [ḥikāyesin]de gelür, ki [115, 583]:[1298]

Meṯnevī /Serī^{c}-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^{c}ilün müfte^{c}ilün fā^{c}ilün/

hėç kişi körgey mü cihān ḫalḳıda

ḫ^{v}āce yayaġ kėzgey ü at ılḳıda

[=Cihan halkında efendinin yayan atın da sürüde gezdiğini hiç kimse görmüş mü?]

441. ılıġ ve ılıḳ [< *yılı-ġ, yılı-ḳ*] Ilıcaḳ ve ısıcaḳ demekdür, ki B e d ā y i ^{c} u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maṭla^{c}da] gelür [248, 322, 2]:[1299]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilün/

savuġ āhī kim çėker-mėn germ olur aḳmaḳḳa[1300] *eşk*

çeşmelerde su bolur ıssıġ[1301] *havā bolsa*[1302] *savuḳ*

[=Bir soğuk ah çekerim, gözyaşım akmak için kaynar; çünkü hava soğuk olunca pınarlarda su sıcak olur.]

B e d ā y i ^{c} u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [237, 308, 5]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^{c}ilātün fe^{c}ilātün fe^{c}ilātün fe^{c}ilün/
bolmış on yılġı ölükdin maṅga ża^{c}f efzūnraḳ
veh ki cānlıġ kişi kim kördi bu miḳdār ża^{c}f
[=On yıllık ölüden daha çok bitkinim, yazık hangi canlı böyle bitkinlik gördü.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 352r8.

1295 *ḳısraḳ*.

1296 Alıntı için bk. ṬALI^{c} ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 32$^{b}_{7}$. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 2112v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 132. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 59^{b}.

1297 *ṭoḳızıncı*: Yazmada; *altıncı*.

1298 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 132.

1299 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 527. gazel. Alıntı için bk. ṬALI^{c} ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 32$^{a}_{4}$. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 104v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 134. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 13^{b}.

1300 Yazmada: *olup aḳmaḳġa*.

1301 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1302 Yazmada: *olup, aḳmaḳġa ... ılıġ ... bolġaç*.

442. **èlgerdi** [< *el₍g+er-di*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Ele getürdi demekdür. G ü l ü N e v - r o z - ı Luṭfī'de Behrām-ı Yemenī Nev-roz'a ḫiṭāb édüp eyitdi [CIX, 88, 1031]:[1303]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

saŋa tėgmes kim[1304] *ėlgerseŋ*[1305] *Yemen'ni*
çėrik[1306] *tartıp ṭamaᶜ ḳılsaŋ ᶜAden'ni*

[=Yemen'i ele geçirdikten sonra ordu çekerek Aden'e göz dikmek sana yakışmaz.]

Ėlgerseŋ dėdügi ele getürseŋ demekdür.

443. **ıldamıdın** [< *ıl+da-m+ı+dın*] Ḥareketinden dėmekdür.[1307]

444. **ıldam-durur** [< *ıl+da-m tur-ᵘr*] Ḥareket eder[1308] dėmekdür.[1309]

445. **ıldam** [< *ıl+da-m*] Iżṭırāb ve ḥarekete derler. Ve şol cünbiş, ki tünd ü tēz ola, aŋa derler. Ve yaz günlerinde issi vaḳtlerinde ṣaḥrālarda müteḥarrik şuᶜleler görinür anuŋ berḳlerinüŋ sürᶜat-ile ḥareketine dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Balyanas[1310] ḥakīm İskender anasına ᶜazā vėrüp eyitdi [LXXXI, 493, 6647, 6648]:[1311]

Meṯnevī[1312] /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

munı bil ki her nė ki bar cünbişi[1313]
nihāyetḳa yėtkeç sükūndur işi
tapar gūy çevgāndın ıldamlıḳ[1314]
velīkin bolur āḫır **-74-** *ārāmlıḳ*

1303 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 133. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 59ᵇ.
1304 Yazmada: *ki*.
1305 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
1306 DİNÇER: *çèrig*.
1307 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ıldam**.
1308 Yazmada: *Ḥareket etdürür*.
1309 Kıyıda: [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir şiᶜrde gelür, ki [311, 312, 4]:]
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
velı ki Selmā nāḳası ıldam-durur mėn ḫasta-ḥāl
luṭf ėtip ėy sārbān fitrākini boynıġa taḳ
[=Selma'nın dişi devesi koşmaktadır, yazık. Ben ise hastayım, ey devecibaşı, bir iyilik et de eyerin tasmasını devenin boynuna geçir.]
1310 Yazmada: *Banyanas*.
1311 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 131. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 59ª.
1312 Yazmadan.
1313 Yazmada: *cünbişni*.
1314 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Her kıpırdayanın sonu duraklamaktır. Top çomaktan hareket alsa da sonunda duraklar.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [1315]'da bir şi^crde[1316] gelür, ki [311, 312, 4]:[1317] **31ᵇ**

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

veh ki Selmā nāḳası[1318] ***ıldam-durur*** *mėn ḫasta-ḥāl*
luṭf ėtip ėy sārbān fitrākini boynıġa[1319] *taḳ*

[=Selma'nın dişi devesi koşmaktadır, yazık. Ben ise hastayım, ey devecibaşı, bir iyilik et de eyerin tasmasını devenin boynuna geçir.]

Ildam-durur, ḥareket etdürür[1320] demekdür. N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r 'de *sukūtu 'l-lisāni ḫalāṣu 'l-insāni* [=Dilin susuşu insanın kurtuluşudur.] ḥadīṯi[1321] [tercemesi][1322]nde gelür [(63) 22ᵃ, (112) 10; (110)]:[1323]

[Muṣarra^c] Rubā^cī /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlün mefā^cīlün fa^c/ /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cilün mefā^cīlün fa^c/

til ıldamıdın bolur ġarāmet ḥāṣıl
yüz nev^c melāmet ü nedāmet ḥāṣıl
az sözlegenidin istiḳāmet ḥāṣıl
sākitligidin velī selāmet ḥāṣıl

[=Dilin çok hareket etmesinden uğursuzluk, yüz türlü kınama ve pişmanlık ortaya çıkar; az konuşmasında doğruluk, suskunluğunda ise kurtuluş vardır.]

446. **ileyimde** [< **il+ey+ᴵm+de*] Öŋümde dėmekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ Şīrīn'e mektūbında gelür [XLVI, 426, 70]:[1324]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

1315 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

1316 *beytde* olmalıydı.

1317 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 32ᵃ₁₀. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 131. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 59ᵃ.

1318 Yazmada: *taḳasın*. **Açıklama:** *Nāḳa*: Dişi deve için Tü.de *iŋēn* (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 37ᵃ₁. yr. Çeviri: I, 120) ve *titir* (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 91ᵇ₃. yr. Çeviri: I, 361) kelimeleri varken öldüğünü görüyoruz. Bu hususta bk. AKSAN: "Kelimelerin ölümü olayı ve Türk yazı dilindeki örneklerinde arapça ve farsça unsurların etkisi üzerine notlar".

1319 Yazmada: *boynumġa*.

1320 *ıldamdur-* izahı güç. *ıldam-durur* 'harekettir' diye verilmeliydi.

1321 **Açıklama:** *Ḥadīṯ*: Adlandırma burada peygamber sözü değil 'yeni' (ATAY: *A-TBL*: I, 2, 337ᵃ) dolayısıyla 'yenilik, söylenmemiş söz' anlamındadır.

1322 **bildiŋ** maddesindeki metne göre tamamlanmıştır.

1323 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 131.

1324 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 129. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 58ᵃ.

ileyimde kėsek kūh-ı belādur
közümge pīse[1325] *rişte ejdehādur*

[=Önümde toprak parçası bela dağıdır. Gözüme aklı karalı ip ejderhadır.]

447. **allıda** [< *al+ı+da*] Teşdīd-i lām ile. İleyinde; yaᶜnī yanında ve öŋinde dėmek olur. Ve *ileyinde* lafẓını bu diyārda istiᶜmāl olındugı vech üzre daḫı edā ėderler.[1326]

448. **ılmay** [< *ıl-ma-y*] Gözine ılmaz demekdür. Ġāyeti ben gözüme ılmazın demekdür; yaᶜnī gözine göstermez ve iltifāt etmez ve gözüme göstermezin iltifāt etmezin demekdür, ki Ferhād u Şīrīn'de Ferhād'uŋ müvekkilleri Ferhād içün Ḫusrev'e iltifāt etmedügi beyānında gelür [XLIV, 402, 30]:[1327]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

anıŋ ḥükmiġa pervā ḳılmaġanı
*esāsın közge muṭlaḳ ılmaġanı**[1328]

[=Onun buyruğuna uymadığını, kurallarını göz önüne almadığını.]

* Gözine göstermedügini ve iltifāt etmedügini dėmekdür.

449. **ılman** [< *ıl-ma-n*] Bu daḫı bu maᶜnāyadur, ki ᶜUbeyd Ḫān eşᶜārında [bir -75- maṭlaᶜda][1329] gelür [20, 1 BL 6ᵃ/9-6ᵇ/2]:[1330]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

gül sarı ḳılman naẓar zībā cemālıŋ barıda
közge ılman servni nāzük nihālıŋ barıda 32ᵃ

[=Gül cemalin varken gül tarafına bakmam. Fidan boyun varken serviye göz atmam.]

450. **ılmaḳ** [< *ıl-maḳ*] İlişdürmek maᶜnāsınadur, ki Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ[1331]'da iltifāt maᶜnāsına ilişdürmek maᶜnāsı-y-ıla ikisi bir maḳṭaᶜda[1332] gelür [290, 385, 7]:[1333]

1325 *Pīse* **alaca ipdür, Fārisīdür.**

1326 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **allıda** ve **alınıda.**

1327 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badāʾiʿ al-Luġat*: 31^{b}_{12}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevāʾiyye ...*: 133.

1328 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1329 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevāʾiyye ...*: *şiᶜrde*.

1330 Bk. **barıda.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevāʾiyye ...*: 133, 145. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 60ᵃ, 67ᵃ.

1331 *Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ*: Yazmada; Nevādirü 'ş-Şebāb.

1332 Yazmada: *beytde*.

Maḳṭa^c /Remel-i *müṭemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

nėçe ol kirpik sinānıġa Nevāyī köñglini

her zamān ılġay[1334]*-sėn ėy bed-mihr anı bir közge ıl*

[=Ey merhametsiz, o kirpik mızrağına Nevâyî'nin gönlünü her zaman nasıl iliştirirsin ona bir iltifat eyle.]

Ilġay[1335]*-sėn* dėdügi ilişdüre-sen dėmekdür. *Il* dėdügi emr ėdüp iltifāt eyle dėmekdür.

451. **ilmek** [< *ī̆l-mek*] Maṣdardur ilişmek ve bend etmek ma^cnāsına ve ism-i maṣdar isti^cmāl olınur, bend ma^cnāsına. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [322, 323, 3]:[1336]]

Beyt /Hezec-i *müṭemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

melāyik dām-ı zülfidin ḳutulmas veh ḳutulġay mu

ḥazīn köñglüm ḳuşıġa ėylese ol ḥalḳadın ***ilmek***[1337]

[=Melekler zülfünün tuzağından kurtulamıyor vah yazık mahzun gönül kuşuna o halkadan ilmek yapsa kurtulur mu?]

452. **ilmegeni** [< *ī̆l-me-gen+i*] İlişdürmeyeni dėmekdür gözine ilişdürmeyeni; ya^cnī iltifāt ėtmeyeni[1338] dėmek murāddur. Ferhād'uŋ müvekkilleri Ḫusrev'e iltifāt etmedügi yėrde gelür.[1339]

453. **ılġaban** [< *ılġa-ban* < Mo. *ilġa-*] *Ilġamaḳ* daḫı dėnilür, ılġar eyleyüben demekdür, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e ḫātimesinde [Behrām Şāh Nevāyī

1333 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 134.

1334 Yazmada: *ılmay*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1335 Yazmada: *ılmay*.

1336 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 552. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 31^{b}_{10}.

1337 **Açıklama:** *İlmek*: *Band* 'bāġ ıṭlāḳ olunan ma^cnālarda bağlamaḳ ma^cnāsına Çaġatay'da *ilmek* dėrler bend ėtmek ve *ılışdurmaḳ* maḥallinde. Ammā ekṯeriyā ḥāṣıl bi 'l-maṣdar ıṭlāḳ olunur (ŞU^cŪRĪ: *Farhang-i Şu^cūrī*: I, 460^a).

1338 Yazmada: *ėtmedi*.

1339 Kıyıda: [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ müvekkilleri Ferhād içün Ḫusrev'e iltifāt etmedügi beyānında gelür [XLIV, 402, 30]:]

Meṯnevī /Remel-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün//

anıñg ḥükmiġa pervā ḳılmaġanı

esāsın közge muṭlaḳ ılmaġanı

[=Onun buyruğuna uymadığını, kurallarını göz önüne almadığını.]

ḥażretlerine vāḳıᶜasında Sulṭān Ḥüseyn ḥaḳḳında dedügi maḥalde] gelür [XXXVII, 434, 4834]:[1340]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1341]

az kişi birle bir ṭaraf kėtmiş

ḫaşmı başıġa ılġaban[1342] *yėtmiş*

[=Az adamla bir tarafa gitmiş. Düşmanı başına saldırmış.]

454. **ılbaranmaḳ** [< *ılbara-n-maḳ* < Mo. *ulbara-*] Kişi elini ḳaynar ṣuya ṣoḳduḳda ṣu elini ḫaşlamaḳdur.

455. **ılbaratıp** [< *ılbara-t-ıp* < Mo. *ulbara-*] Bir ᶜużva issi ḳaynar ṣu dökilse daḫı yansa ḫaşlansa aŋa derler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de tābistān vaṣfında issi ṣular beyānında gelür [XXV, 231, 2048]:[1343]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ördek aŋa çün ayaġ uzatıp

su[1344] *coşı ayaġın ılbaratıp*

[=Ördek suya ayağını uzatınca suyun kaynaması ayağını yakmakta.][1345]

456. **ılbarar** [< *ılbara-r* < Mo. *ulbara-*] Yanar ḫaşlanur demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on beşinci maḳālede gelür, ki [III, L, 365 ~~(2982)~~ (155), 75]:[1346]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

kim ki ḳızıḳ suġa ėlikin urar

her nėçe kim ėlki yiter ılbarar[1347] **-76-**

[=Kim elini kızgın suya sokarsa eli suya değer değmez haşlanır.]

1340 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 31^{b}_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 112r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 132.

1341 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

1342 **Açıklama:** *Ilġamaḳ*: *Alġar* 'tārāc maᶜnāsına. Ammā meşhūrı çapmaḳdur, Çaġatay lisānında *ılġamaḳ* derler (ŞUᶜŪRĪ: *Farhang-i Şuᶜūrī*: I, 398^{b}).

1343 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 32^{b}_{10}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 111r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 129.

1344 Yazmada: *ṣu*.

1345 TEKİN, G.: "Eski Türk Edebiyatı Metinlerinin Bugünkü Türkçeye Açılamalarla Çevrilmesinin Gerekliliği Üzerine [Ali Şir Nevaî'den Beyitlerle]", 245.

1346 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 111r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 129. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 58^{a}.

1347 SABİR: *öltürer*.

457. **ılınsam** [< *yılı-n-sa+m* | *yıl-ʾn-sa+m*] Meşaḳḳat ġamı-y-ıla maḫrūr olsam<, ve ᶜāciz ḳalsam>[1348] dėmekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da dördinci[1349] maḳāle ḥikāyesinde gelür [84, 321]:[1350] **32ᵇ**

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

munça[1351] *ᶜalāmātġa [bu] bir kefş üçün*
ṣarfa ėter mü ki ılınsam küçün

[=Bir ayakkabı için bunca görülen sıkıntılara değer mi? Zorla meşakkat çeksem harcamağa değer mi?]

***. **ılıġ** Taḫfīf-i lām ile *ılı* lafẓına ġayn lāḥiḳ olmışdur *ısıġ* ve *acıġ* miṯlli; yaᶜnī ılıcaḳ dėmekdür.

458. **ėyleben** [< *ėy+le-ben*] Eyleyüben.[1352]

459. **ėylep**[1353] [< *ėy+le-p*] Eyleyüp dėmekdür. Kesre-i hemze ile telaffuẓ ėderler.

460. **ėltgüci** [< *ėlt-güçi*] İledici dėmekdür.

461. **ılġı** [< *yılḳı* | *yıl+ḳı*] Bu diyārlarda kėçi sürüsine ıṭlāḳ olınur; lākin Çaġatay'da at sürüsine dėrler. Ve bir daḫı yıllıġı dėmek olur.

462. **ılturamaḳ** [< **yal+tır+a-maḳ, yultur-a-maḳ*] Yaldıramaḳ, żiyā vėrmek maᶜnāsına.

463. **ılındım** [< *yıl-ʾn-dı+m*] Maḫrūr oldum<, ve ᶜāciz oldum> demekdür.

464. **ılındı** [< *yılı-n-dı* | *yıl-ʾn-dı*] Maḫrūr oldı<, ve ᶜāciz oldı> demekdür.

465. **ılınġaç** [< *yılı-ʾn-ġaç* | *yıl-ʾn-ġaç*] Maḫrūr olıcaḳ<, ve ᶜāciz olıcaḳ> demekdür.

466. **ılıttı** [< *ılı-t-tı*] Teşdīd-i tā-y-ıla. Işıtdı; yaᶜnī germ eyledi demekdür.

467. **ėltti** [< *ėlt-ti*] Yine teşdīd-i tā-y-ıla. Ėletdi demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de sebeb-i te'līfde pādşāh vaṣfında gelür [VII, 66, 385]:[1354]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

1348 **Açıklama:** *Ilın-*: Mu'allif-i Rūmī "ᶜāciz ḳalmaḳ' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 110r8). Belki *yıl-* 'ḳorkmaḳ' ile (MEḪMED ESᶜAD: *Lehcetü 'l-Luġāt*: 822) ile karıştırılmıştır.

1349 *dördinci*: Yazmada; *altıncı*.

1350 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 135.

1351 Yazmada: *bunça*.

1352 Birçok yerde.

1353 Bk. **eylep**. Birçok yerde.

1354 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 211r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 130.

tā èltti bir ḫuceste menzil

her nevᶜ murād anda ḥāṣıl

[=Her türlü isteğin husule gelebileceği değerli bir menzile iletti.]

468. **èltürge** [< *èlt-ür+ge*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Almaḳ içün ve èletmek içün demekdür.

469. **èltürgüm** [< *èlt-ür-gü+m*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Èletsem gerek demekdür.

470. **èlte alur** [< *èlt-e al-ur*] İledi bilür dèmekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on üçinci maḳāle ḥikāyesinde gelür [III, XLVII, 337 (2757) (143), 8]:[1355]

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ançanı kim èlte alur çağlaban

bèrk tañġıp arḳasıġa bağlaban

[=O kadarını götürebileceğine aklı kesince sıkıca bağlayıp arkasına aldı.]

471. **ilgerürek** [< **il+gerü+rek*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī kāf-i ᶜArabīdür. İlerürek dèmekdür. **-77-**

472. **ilgeri** [ve] **ilgerü** [< **il+gerü*] İlerü demekdür.[1356]

473. **ıltırar** [< **yal+tır+a-r, yultur-a-r*] Yıldırar şuᶜle vèrür demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [1357]'da bir [ḥüsn-i maḳṭaᶜda][1358] gelür [441, 601, 6]:[1359]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

aḫterīdür naḥs ᶜuşşāḳ-ı bed-aḫter cānıġa

ol ki her yan ıltırar hicrān tünininĝ şüdrüni

[=Her yanda parlayan ayrılık gecesinin çiyleri, yıldızı düşük âşıkların canı için uğursuz birer yıldızdır.]

474. **ıltırarġucı** [< **yal+tır+a-r-ġuçı* | *yultur-a-r-ġuçı*] Yıldırıcı demekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da **33ª** [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür [176, 12; (301) 93ª, 2]:[1360] [Neṯr]

1355 Bk. **tañġıp**, **çağlaban**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 111r26, 206r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 130, 227. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 147ª.

1356 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **kèyin**.

1357 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

1358 Yazmada: *şiᶜrde*.

1359 Bk. **şüdrün**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 111v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 130.

1360 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 111v27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 130.

Zer-beft ²kisvetlıġ dünyā-güzīn, necāset üstideki ıltırarġuç[1361] *çibin*[1362].

[=Altın işlemeli elbise giyen dünyaya bağlı kimse, pislik üstüne konmuş parlak sinek gibidir.]

475. **ilbesün** [< Mo. *ilbe'e+sün*] Ördekdür *murġ-i ābī* ma^cnāsına, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ etmişler, ki [(176) 777ª, 24, (211)]:[1363] [Neṯr]

Ve kėldük ²⁴ḳuşḳa[1364], *ki anda muḳarrer ve meşhūr* **ilbesün** *ördekdür ve Sārt*[1365] *ol* **ilbesün***ni ḫod bilmes. Taġı*[1366] *Türk ördekniñg ėrkekin ²⁵*sona *ve tişisin* borçın *dėr ve Sārt muñga hem at ḳoymaydur ve ner ü māde ėkkelesin* murġ-ābī *dėr.*

[=Geldik kuşa: Onda belli başlı ve meşhur *ilbesün* ördektir. Sart *ilbesünü* hiç bilmez. Dahası Türk ördeğin erkeğine *sona*, dişisine *borçın* der. Sart buna da ad koymamıştır; erkek dişi ikisine birden *murġ-ābī* der.]

476. **ėmes** [< *er-mez*] Olmaz dėmekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de münācātda gelür [II, 38, 114]:[1367]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

her[1368] *iş ki ėmes rıżāsı sėndin*
ėrmes bu ḳul iltimāsı sėndin

[=Senin rızan olmayan bir işi, kulun senden niyaz etmez.]

Ve yine Ç i h a l Ḥ a d ī ṯ 'de [*laysa 'ş-şadīdu bi 'ṣ-ṣura^cati innamā 'ş-şadīdu 'llaḏī yamliku nafsahu ^cinda 'l-ġaḍabi* [=Güçlü güreşte yere vuran değil kızınca kendisini tutandır.]][1369] ḥadīṯi tercemesinde] bir rubā^cīde gelür, ki [IV, 22, 31]:[1370]

1361 Yazmada: *Zer-beft kisvetlig güzīn, necāset üstide ıltırarġuçı cinsin.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
1362 Yazmada: *cinin*. ÖLMEZ: *çipin*.
1363 Bk. **borcın, sona.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 129.
1364 Yazmada: *ḳuşġa.*
1365 ZIEME: "Notizen zur Geschichte des Names *sart*".
1366 Yazmada: *Ve taġı.*
1367 Bk. **ėrmes.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 106.
1368 Yazmada: *bir.*
1369 **Açıklama:** *Müttekî*: *va 'l-kāẓimīna 'l-ġayẓa* (Müttekîler) kızdıklarında öfkelerini yutarlar. ALLĀH: *Ḳur'ān*: 3. Ālu ^cImrān 134. *va iḏā mā ġaḍibūhum yaġfirūna* ve her gadablandıkları vakıt da onlar kusur örterler. ALLĀH: *Ḳur'ān*: 42. Şūrā 37. İBN ANAS: *al-muvaṭṭā'*: (II, 554) 47. kitābu ḥusnu 'l-ḫulḳi 3. bāb, 12. ḥadīṯ. al-BUḪĀRĪ: *al-cāmi^cu 'ṣ-ṣaḥīḥ*: (XIII, 6083) 78. kitābu 'l-adab. 76.

Dü-beytī[1371] /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1372]

ėmes ol[1373] *pehlevān ki özge*[1374] *ḳadın*[1375]
baş üze **-78-** *ėltiben nigūn ḳılġay*
pehlevān anı bil ki yėtse ġażab
nefs-i emmāreni zebūn ḳılġay

[=Pehlivan başkasını tepetakla yere seren değildir. Pehlivan öfkelendiği zaman öfkesini yenendir.]

477. **ėmeñ** [< *er-me-ŋ*] Gāf gāf-i *ᶜAcem*īdür. Degülsin demekdür, ki Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ'da bir [maḳṭaᶜda][1376] gelür, ki [260, 338, 9]:[1377]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī dem bu demdür tut ġanīmet bāde iç
özge bir demge[1378] *yėter yėtmes*[1379] *ki çūn vāḳıf ėmeñ*

[=Ey Nevâyî, dem bu demdir, ganimet bil, şarap iç. Başka bir fırsata erişip erişemeyeceğine vâkıf değilsin.]

478. **ėmen** [< *er-me-n*] Degülin dėmekdür, ki Ḥayretü 'l-Ebrār'da ḫātime-i münācātda gelür [III, LXIII, 477 ~~(3982)~~ (200), 14]:[1380]

---

bāb, 139. ḥadīṯ. [al-BUḪĀRĪ]: *al-adabu 'l-mufrad*: (II, 661) 640. bābu 'l-ġaḍab, 1317. ḥadīṯ. al-MUSLİM: *al-cāmiᶜu 'ṣ-ṣaḥīḥ*: (VIII, 78) 45. kitābu 'l-birru va 'ṣ-ṣilatu va 'l-ādābu 30. bāb faṣlu man yamliku nafsahu ᶜinda 'l-ġaḍabi va bi-ayyi şay'in yuḏhibu 'l-ġadaba, 107, 108 (2609). ḥadīṯ. ABŪ DĀVUD: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (V, 484) 35. kitābu 'l-adab 3. bāb, 4779. ḥadīṯ. al-ḲUŻĀᶜĪ: *şihābu 'l-aḫbār*: 221. 750. ḥadīṯ. al-ĠAZZĀLĪ: *iḥyā'u ᶜulūmi 'd-dīn*: III, 372, 386. al-ᶜASḲALĀNĪ: *bulūġu 'l-marām min adillati 'l-aḥkām*: IV, 381, 1509/1277. ḥadīṯ. "Kahraman kimdir? Duyularına egemen olabilen." ÇAĞDAŞ: "Sanskrit Edebiyattan Erdem Üzerine Özdeyişler", 111_{55}.

1370 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 136.

1371 Yazmada: *Rubāᶜiyye*.

1372 Burada: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

1373 Yazmada: *o*.

1374 LEVEND: *öz*.

1375 LEVEND: *ḳadrin*.

1376 Yazmada: *şiᶜrde*.

1377 Kıyıda: **ėmeñ** Cemᶜe ḫiṭāb olındukda dėnilür degülsiz dėmek maᶜnāsına *añga* ᶜibāretinüŋ şerḥinde geçmişdür. Bu maḳūle ḳāfuŋ mā-ḳabline nūn imlā olınmaḳ muṭṭarid olup ol nūn telaffuẓda sāḳıṭ olup ve gāhī telaffuẓda daḫı edā olınur. Pes bu ᶜibāretde daḫı ekṯeriyyā nūn telaffuẓ olınmaz; lākin bu ġazelüŋ teḫalluṣında *ceng* ü *neng* ü *teng* ḳāfiyesinde gelmişdür. Alıntı için bk. ṬALIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 33^{a}_{2}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 114v19.

1378 Yazmada: *demġa*.

1379 Yazmada: *yėtmeske*.

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

gerçi ėmen ḳābil-i luṭf u kerem 33ᵇ

līk ėmen bir yolı nevmīd hem

[=Her ne kadar iyilik ve kerem edilmeğe layık değilsem de büsbütün umutsuz da değilim.]

479. **ımaḳ**[1381] [< Mo. *aymaḳ*] Şol rostāyīye derler, ki ḳoyunı çoḳ ola.

480. **ėmgeklegen** [< *emge-k+le-gen*] Gāf-i evvel ve gāf-i ṯāliṯ ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Emekleyen *ṭifl* maᶜnāsınadur, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[1382]'de gelür [398, 426, 3]:[1383]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

her zamān közdin yaşım ėmgeklegen bir yaş dėk

meyl ėter tofraḳḳa[1384] *veh öltürgüsi bu ėmgekim*

[=Gözyaşım emekleyen bir çocuk gibi hep toprağa akıyor. Yazık bu zahmetim beni öldürecek.]

Ėmgekim zaḥmetüm ve meşaḳḳatüm dėmekdür.

481. **ėmgek** [< *emge-k*] Bu daḫı bu maᶜnāyadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ ṭıfllıġı beyānında gelür, ki [XIII, 134, 26]:[1385]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḳadem urdı[1386] *vü terk-i mehd ḳıldı*

[ḳoyup] ėmgek yörürge cehd ḳıldı

[=Ayağa kalktı, beşiği bıraktı. Emeklemeği bırakıp yürümeğe çabaladı.]

Emeklemegi ḳoyup yörümege cehd eyledi[1387] demekdür. -79-

482. **ėmgek**[1388] [< *emge-k*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemīdür. Ve kāf-i ṯānī kāf-i ᶜArabīdür. Zaḥmet ve meşaḳḳat maᶜnāsına gelür, ki M e c n ū n u

---

1380 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 114v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 136.

1381 **Açıklama:** *Aymaḳ*: Yazmada her ne denli *ımaḳ* imlasında ise de yanlıştır, doğrusu *aymaḳ* olmalıdır (PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 135).

1382 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

1383 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 32^{a}_{12}, 84^{a}_{7}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 114r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 137. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 61ᵇ.

1384 Yazmada: *tofraḳġa*.

1385 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 33^{a}_{10}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 115r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 137. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 61ᵇ.

1386 **Açıklama:** *Ḳadem ur-*: Far.da da kullanılır. *ḳadam zadan* 'yürümek, yönelmek, uğraşmak' (ABIK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 7).

1387 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *ḳıldı*.

1388 Bk. **emgek**.

L e y l ī 'de Leylīyi İbni Selām'a vėrdüklerinde Mecnūn'ı aŋup eydürdi [XIX, 185, 1564]:[1389]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/[1390]

sağıngay ol ėmgek āşnāsı
mėndin bolmaḳ bu iş rıżāsı

[=O emekleri bilen kimse, benim bu işe razı olduğumu düşünecek midir?]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da altmış dördinci[1391] mektūbda gelür, ki [(395) 799ª, 10 (IV, 99, 22)]:[1392] [Neṯr]

Bu faḳīrniŋ munça[1393] *vaḳtlığ*[1394] *saᶜy u ėmgekini*[1395] *[ve özüŋ yıllar tartḳan riyāżiyyetiŋni].*

[=Bu fakirin bunca zamanlık çalışma ve emeğini ve sizin yıllardır çektiğiniz riyazetinizi.]

483. **ėmgen** [< *ėm-gen*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Süd emen; yaᶜnī *şīr-ḫᵛārda* demekdür, veyā ġayrı nesne emen maᶜnāsına ola.

484. **ėmgende** [< *ėm-gende*] Süd emdügi vaḳtin dėmekdür, **34ª** ki Luṭfī'nüŋ G ü l ü N e v - r o z 'ında şeh-zāde Nev-roz vaṣfında gelür [VII, 10, 117]:[1396]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

süt[1397] *ėmgende saᶜādet dāye boldı*
tili[1398] *çıḳḳaç hüner hem-sāye boldı*

[=Süt emdiğinde saadet ona süt annesi oldu; dili açılınca da hüner ona komşu oldu.][1399]

485. **ėmçek** [< **em-₁g+çek*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. ᶜAvrat memesine dėrler, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Hümāy Dārāb'ı gördügi maḥalde gelür, ki [(218) 722ᵇ, 4]:[1400] [Neṯr]

1389 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 137.
1390 Bu beyitte: Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün. Sekt-i melīh.
1391 *altmış dördinci*: Yazmada; *yetmiş ṭoḳuzıncı*.
1392 Bk. **tartḳan**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 136, 196.
1393 Yazmada: *munca*.
1394 Yazmada: *yıllıḳ*.
1395 Yazmada: *ėmgekimni*.
1396 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 113r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 137.
1397 Yazmada: *süd*.
1398 *tişi* (?).
1399 ERASLAN: "Çağatay Şiiri", 597_{16}.
1400 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 114v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 135.

Dārāb'nı[1401] *körgüzdiler közi anga tüşkeç könglige ıżṭırāb*[1402] *tüşüp èmçekige* [5]*süt*[1403] *kèldi.*

[=Dārāb'ı gösterüp [12]gözi aŋa düşdügi gibi göŋline ıżṭırāb düşüp memesine süd geldi.[1404]]

486. **èmdi** [<< **am+tı*] Şimdi ma^cnāsına isti^cmāl olınur.

487. **èmgendim** [< *emge-n-di+m*] Emek çekdim dèmekdür. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭla^cda gelür [407, 436, 1]:][1405]

Maṭla^c /Müctet̠t̠-i *müt̠emmen-i maḫbūn-ı maḳṭū^c*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fa^clün/

firāḳ tėġı helākidin ançа èmgendim

ki yètse daġı ecel ölmemekge örgendim

[=Ayrılık kılıcının öldürmesinden öyle acı çektim ki, artık ecel gelse bile ölmemeğe alıştım.]

488. **èmgenür** [< *emge-n-ür*] Emek çeker dèmekdür.

489. **ındamaḳ** [< *ün+de-maḳ*] Ḳıġırmaḳ ma^cnāsınadur ḥayret.

490. **ındurmaḳ** [< *ün+de-r-maḳ*] Bu daḫı ḳıġırtmaḳ ma^cnāsınadur.

491. **indedi** [< *ün+de-di*] Da^cvet etdi ve ḳıġırdı demekdür.[1406]

492. **inde** ve **indem** [< *ün+de-m*] Emr edüp da^cvet eyle[1407] demekdür, ki **-80-** Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da [on sekizinci maḳālede] gelür [III, LVI, 418 ~~(3432)~~ (175), 86]:[1408]

Met̠nevī /Serī^c-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

çarla mürā^cāt[1409] *ile aṣḥābnı*[1410]

***inde** tekellüf bile aḥbābnı*

[=Törenle bütün arkadaşlarını çağır, saygı ile dostlarını davet et.]

493. **indep** [< *ün+de-p*] Da^cvet èdüp ḳıġırup dèmekdür, [1411]ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da beşinci maḳāle ḥikāyesinde Ḥātim-i Ṭāyī [ö. 578?]'den naḳl olınur, ki [II, XXXI, 204 ~~(1670)~~ (90), 3]:[1412]

1401 Yazmada: *Dārāb'nı anga.*
1402 *ıżṭırāb*: *döküldemek, ḳozġalan, pükildemek.*
1403 Yazmada: *süd.*
1404 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 12.
1405 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 33ª₁₅. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 61ᵇ.
1406 Bundan sonraki kısım **indep** maddesinde verilmiştir.
1407 *da^cvet eyle*: VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *ḳıġır dèmekdür ve da^cvet èt.*
1408 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116v1, 205r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 140. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 63ᵇ.
1409 Yazmada: Birinci ve ikinci kanat yer değiştiriyor.
1410 Yazmada: *aḥbābnı.*
1411 Bundan sonraki kısım **indedi** maddesinden alınmıştır.

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

dėdi ki bir kün ḳılıban çeşn-i ᶜām

indep ėdim bādiye ehlin tamām

[=Bir gün, bütün çöl halkını çağırmış, herkese ziyafet çekmiştim, dedi.]

494. **indürdi | ėndürdi** [< *ün+de-r-di* | *ēn-dür-di*] Daᶜvet ėtdi ḳıġırdı demekdür. Ve bir nesneyi yoḳarudan aşaġa ėndürdi demekdür.

495. **indürmeseñ** [< *ün+de-r-me-se+ŋ*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Daᶜvet ėdüp ḳıġırmasaŋ demekdür, ki ᶜUbeyd Ḫān e ş ᶜ ā r ında bir maḳṭaᶜda[1413] gelür [İÜ 8ª/10-11, T 23ª/9]:[1414]

Maḳṭaᶜ /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

indürmeseñ[1415] ᶜ*Ubeyd'ni*[1416] *bezm-i viṣāliñge*

kūyüñ itige ḳıl anı hem-ḫāne bolmasa

[=Ubeyd'i sana kavuşma meclisine çağırmıyorsan da onu sokağının köpeklerine arkadaş yap.]

496. **ini** Küçük ḳarındaşa dėrler[1417], ki **34ᵇ** S e b ᶜ a - i   S e y y ā r e 'de yedi iḳlīmüŋ şāhları gelüp Behrām-Gor'a Ḫavarnaḳ[1418] yapduḳları maḥalde gelür, ki [XVIII, 156, 1536]:[1419]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1420]

1412 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 26ª₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 140. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 63ᵇ.

1413 Yazmada: *beytde.*

1414 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 140. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 63ᵇ.

1415 *ėrdürmesen* (?).

1416 ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 63ᵇ'de ᶜ*Ubeyd'ni* yerine *ceybni*, vezin bakımından belki *ḥabībni* (?).

1417 Mu'allif-i Rūmī *ėnek* ve *ėneke* kelimelerinin de 'küçük ḳarındaş' anlamına geldiğini yazmakla yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 118r1, 13).

1418 **Açıklama:** *Ḫavarnaḳ*: < Ar. < Far. *ḫavarna*. Ġarā'ib-i dehrden bir ᶜimāret-i ᶜacībedür, ki Behrām-Gor içün Nuᶜmān bin Munḏir [Furāt'uŋ Ḥīra ḳurbinde] binā eyledi anda iki aᶜlā ve müntehā köşkler vardur birine *ḫavarangah* dėrler ki ṭaᶜām yėyecek mevżiᶜdür birine *sa-dayr* dėrler biri biri içinde üç ḳubbeyi müştemildür ve anı ᶜibādetgāh taᶜyīn eylemişdür ḏurūbda ḳaṣr-ı Ḫavarnaḳ ve miᶜmārı, ki Sinimmārdur cezā-yı Sinimmār maᶜrūfdur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 255. [ᶜĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī iṣlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 160. VULLERS: *LP-LE*: I, 750ª. REDHOUSE: *TEL*: 872ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 484ᵇ).

1419 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 118r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 142. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 64ᵇ.

1420 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

ini yańģlıġ vüyā oġul yańģlıġ
şehġa ḫıdmet ḳılurġa ḳul yańģlıġ

[=Küçük kardeş gibi, oğul gibi şaha hizmet etmeğe kul gibi.]

Ve yine Ferhād u Şīrīn'de Ferhād vefāt ėder-iken Behrām-ı dilāver'e ḫiṭāb ėdüp eydür idi, ki [XLIX, 454, 153]:[1421]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ki ėy cānım tapıp cānıńģġa peyvend
kökülteş[1422] *vü* ***ini*** *şāgird ü ferzend*

[=Ey canım, sanki senin canına uygun olarak süt kardeş erkek kardeş, çırak ve oğul buldun.]

Ve Muḥākimetü 'l-Luġateyn'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ etmişler, ki [(175) 777ª, 15, (210)]:[1423] [Neṯr]

Ve uluḳ[1424] *ḳardaş ve kiçik* **-81-** *ḳardaşnı ėkkelesin* birādar *dėrler. Ve Türkler uluġnı* aġa *ve kiçigni* [16]**ini** *dėrler.*

[=Büyük kardeş ve küçük kardeşin ikisine birden *birādar* derler. Ve Türkler ise büyüğüne *ağa* küçüğüne *ini* derler.]

497. **ėnmey** [< *ē̆n-me-y*] Ėnmeyin dėmekdür.

498. **ėnmeyin** [< *ē̆n-meyin*] Ėnmedin dėmekdür.

499. **ėnege** [< *ana+ke* < *ańya*, < Mo. *eke*] Gāf gāf-i ^cAcemīdür. Dādī dėmekdür *lālā* ve *dāya* ma^cnāsına, ḳābileye daḫı dėnür, ebe dėdükleri ^cavrat, Fārisīde *pē̆ş-yār* dėrler.[1425]

500. **ėnegesi** [< *ana+ke+si* < *ańya*, < Mo. *eke*] Bu daḫı dādīsi dėmekdür[1426], ki Gül ü Nev-roz-ı Luṭfī'de gelür [XVIII, 20, 240]:[1427]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ėnegesi *bar ėrdi atı*[1428] *Sūsen*

1421 Bk. **kökültaş.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 143, 473. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 64ᵇ.

1422 *köńģülteş.*

1423 Bk. **ağa.**

1424 Yazmada: *A^ccām.*

1425 Yazmada: *Bu daḫı küçük ḳarındaş demekdür.* **Açıklama:** *Ėnege*: Mu'allif-i Rūmī *ėnege*'yi *ini* sanmış ve 'küçük ḳarındaş' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 20r20, 51v7, 118r1, 13).

1426 Yazmada: *Bu daḫı küçük ḳarındaşı dėmekdür.*

1427 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 138. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 62ᵇ.

1428 Yazmada: *anıńģ bar ėrdi.*

tilige ḫancer ėrdi[1429] *gāh*[1430] *sūzen*

[=Sûsen adında bir dadısı vardı. Dili kimi zaman hançer, kimi zaman iğne olurdu.]

[1431]Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de evvelki meclisde Mevlānā Muḥammed-i Cāmī vaşfında Mevlānā Cāmī [1414-1492]'ye nisbet ėdüp yazarlar, ki [I. 28. § 41. II. 340]:[1432] [Neṯr]

Ol aġaġa inilikge[1433] *lāyıḳ ve ṭarīḳı*[1434] *alar ṭarīḳı*[1435] *bile muvāfıḳ ėrdi.*

[=Ağabeyine kardeş olmağa layık ve yolu yoluna uygun idi.]

Zīrā *aġa* böyük ḳardaşa dėrler.

501. **in͡grendi**[1436] [< *iŋ+gire-n-di*] Gāf gāf-i *ᶜAcem*īdür. Derd-ile yap yap gizlüce aġladı dėmekdür, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri **35a** bu luġati böyle taṣḥīḥ etmişler, ki [(171) 776a, 13, (206)]:[1437] [Neṯr]

İn͡grenmek *ve* sin͡grenmek *derd bile yaşurun* [14]*āheste yıġlamaḳdur. ...*
Türkçede[1438] *bu maṭlaᶜ bar, kim*

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

istesem devr[1439] *ehlidin ᶜışḳın͡gnı penhān ėylemek*[1440]
[15]*kėçeler geh* ***in͡gremekdür***[1441] *ᶜādetim geh sin͡gremek*

[=*İn͡gremek* ve *sin͡gremek* "dert ile için için, içili içli ağlamak"tır. Aralarında fark az bulunur. Türkçede bu matla (başlangıç beyti) vardır:

Beyit

Zamane halkından senin aşkını gizlemek istesem de âdetim geceleri gâh için için inlemektir gâh içli içli ağlamak.]

1429 *Tili tėġ ėrdi gāhī.*
1430 *gāhī.*
1431 Burada yeni madde başlamakta. Şöyle tamamlanabilir: **inilik** Küçük ḳarındaşlıḳ dėmekdür.
1432 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 143.
1433 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
1434 Yazmada: *ṭarīḳları.*
1435 Yazmada: *ṭarīḳ.*
1436 "Mu'allif-i Rūmī bunu *in͡gremek* biçiminde vermiştir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 117r2)" derken **ın͡granmaḳ** 'iŋlemek' maddesinin kayıtlı olduğu gözden kaçmış olmalı. **bozlamaḳ** maddesinde de *ėşek ın͡gramaġı* kaydına ulaşılabilirdi.
1437 Bk. **sin͡gremek**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 117r3, 257v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 141, 372. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 64a.
1438 Yazmada: *Türkçe.*
1439 Yazmada: *derd.*
1440 Yazmada: *ėylemek penhān.*
1441 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

Ve yine gāf-i ᶜ*Acemī*[1442] ile eşek āvāzına[1443] derler. Ve yine F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[1444]'de gelür [156, 157, 5]:[1445]

Beyt /Müctet̠t̠-i *müt̠emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

içimde **-82-** *yüz başaġ*[1446] *ėy gül nė ᶜayb* ***iñgrensem***
elem tapar tabanıġa anıñg[1447] *ki ḫār barur*

[=Ey gül yüzlü güzel, içimde yüz temrenli ok var, için için inlersem ayıp mı; çünkü tabanına diken batan bir adam acı duyar.]

502. **ènçü** [< Mo. < Çin. *in cü*] İcāriyye ṭutulmış ādam dėmekdür. Ṭapu ādamı demek olur, ki bir kimesne iḫtiyārı-y-ıla gelür bir bege yanaşur ᶜulūfesine girüp ḫıdmetinde olur, ki V a ḳ f i y y e 'de vezāretden şikāyet bābında gelür, ki [R 747ª, 15, L 117ª, 2]:[1448] [Net̠r]

Ve āzādeleriñg ***ènçülükge***[1449] *kirmek ṭamaᶜıdın teşennuᶜı.*[1450]

[=Ve hürlerin, kulluğa girmek tamahından utanması.]

503. **èçi** [< Mo. *egeçi*] Ḫātūn-ı perde-nişīne derler, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Behmen ḳızı Hümāy pādşāh olduġı maḥalde bir beytde gelür, ki [(219) 722ᵇ, 9]:[1451]

Met̠nevī /Müteḳārib-*i müt̠emmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

yana bir nėçe kün Hümāy aldı milk
ėrenler barıp ***èçige***[1452] *ḳaldı milk*

[=[2]Yine bir neçe gün Hümā aldı milk. Erenler gėdüp ᶜavrata ḳaldı milk.[1453]]

1442 Yazmada: *kāf-i ᶜArabī. Ve yine* ibaresi metinde ᶜ*Acemī* kelimesini zaruri kılmaktadır.

1443 **Açıklama:** *Eşek āvāzı*: Seslerin en çirkinidir (ALLĀH: *Ḳur'ān*: 31. Luḳmān 19). Şoluġı içeri alaraḳ seslenmekden ᶜibaretdür, insānda içini çekmek ve içini göyndürmek taᶜbīr olunur (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 939).

1444 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

1445 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 332. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 117r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 142. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 64ª.

1446 Yazmada: *başaḳ*.

1447 Yazmada: *birev*.

1448 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 117v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 140.

1449 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1450 Yazmada: *teşnīi*.

1451 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 99r17, 117v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 140. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 63ᵇ.

1452 ABİK: *içege*.

504. **inçü** ve **inçi** [< *yinçü* < *yen+cü* < Çin. *cen çu*] İncü demekdür, *durr* ma^cnāsına, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de ^cİşmet-penāh vaşfında gelür, ki [X, 87, 732]:[1454]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[1455]

perdeler birbirige aylanġan

dürr-i encümdin ***inçü*** *torlanġan*

[=Perdeler birbirine dolandı. Yıldız incilerinden inciler donatıldı.]

505. **inçke** [< *yīnç+ge*] Kāf kāf-i ^cArabīdür. İnce demekdür, *bārīk* ma^cnāsına, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de **35^b** Behrām ile Dilārām şaḥrāda Dilārām Behrām-Gor'ı oķ atmaġa terġīb eyledügi maḥalde gelür, ki [XV, 130, 1233]:[1456]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

dėmedi nāzenīn ḥadīṯini yoķ

çėkti evvel ṣadaķdın ***inçke*** *oķ*

[=Onun nazlı sözünü reddetmedi. Önce sadaktan ince bir ok çekti.]

Ve yine Luṭfī e ş ^c ā r ında [bir ḥüsn-i maṭla^cda] gelür, ki [207, 281, 2]:[1457]

Beyt **-83-** /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maķbūż-i maḥdūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

ķıldın dėsem ***inçkerek***[1458] *bėliñgni*

yoķtur[1459] *kişiniñgki ķāl ü ķīli*

[=Belini kıldan daha incedir desem bu dedikodu olmaz ki.]

506. **inçkirmek** [< *inç+kir-mek*] Kāfları kāf-i ^cArabīdür. Bu luġati daḫı Nevāyī ḥażretleri M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de şöyle taşḥīḥ ėderler, ki [(172) 776^a, 19, (206)]:[1460] [Neṯr]

1453 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 12^b.

1454 Bk. **aylandı, torlanġan.** Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48^b$_7$. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 55v10, 172r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 128, 140. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 63^a.

1455 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

1456 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 117v25, 260r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 139.

1457 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 96v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 139.

1458 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1459 Yazmada: *yoķdur*.

1460 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 139.

Yana yıġlamaḳnıñg ögürmeki muḳābeleside **inçkirmek** *daġı bar ve ol inçke ün bile yıġlamaḳdur.* [20]*Ve ol Türkī lafẓıda bir*[1461] *nevᶜ terkīb bile edā tapıp-durur, kim*[1462]

Beyt /Remel-*i müt̠emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[1463]

çarḫ ẓulmıda ki boġzumnı ḳırıp yıġlar-mėn
ėgirür çarḫ kėbi ***inçkirip***[1464] *yıġlar-mėn*

[=Yine ağlamağın *ögürmek*'i karşısında *inçkirmek* dahi vardır: "alçak sesle ağlamak"tır. Ve o Türkçede şöyle bir terkiple eda bulmuştur:

Beyit

Feleğin zulmünden boynumu büküp ağlıyorum. Dönen çark gibi inçkire inçkire ağlıyorum.]

Bu luġat bu vilāyetde daḫı müstaᶜmeldür, ki ınçḳırı ınçḳırı aġladı derler.

507. **ėñgek**[1465] [< **eŋ+gek*] Gāf-i evvel *ᶜAcemī* ve kāf-i t̠ānī ᶜArabīdür. Eŋek dėmekdür, *zanaḫdān* maᶜnāsına. V a ḳ f i y y e 'de ᶜulemā taᶜrīfinde gelür, ki [R 742b, 26, L 111b, 16, F 751b, 15]:[1466] [Net̠r]

Meşaḳḳat tünleri fütādelik tirseklerin felāket būriyāsıġa ḳoyup ṣabr ḳolların şikestelik ***ėñgekige*** *sütūn* **36a** *ėtip.*

[=Sıkıntı geceleri çaresizlik dirseklerini felaket hasırına koyup dayanma ellerini kırgınlık çenesine destek yapardı.]

508. **ınaġ** [< **ına-ġ*] Yār-ı ṣādıḳ, ve hem-rāh-ı muvāfıḳ, ve nāyib-i münāsib, ve ked-ḫudā, ve metbūᶜ, ve muḳtedā maᶜnāsınadur. Bī-tekellüf olan muṣāḥibe dėrler.

509. **ınaḳ** [< **ına-ḳ*] Nāyib ve muḳarreb demekdür.

510. **inevli** [< *in+egü+lig*] Şikārgāhda şikār dutmaġ-içün ḳazduḳları çuḳura dėrler. **-84-**

511. **ėñg**[1467] [< *eŋ*] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*dür. Yaŋaḳ maᶜnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī ḫātimesinde ḫamselerin Cāmī [1414-1492] ḥażretlerine

---

1461 Yazmada: *bu.*
1462 Yazmada: *tapıp-dur, kim bu beytde kelür.*
1463 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.
1464 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
1465 Bk. eñgek, ėñgek.
1466 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 142.
1467 Bk. eñg.

ėletdüklerinde beşāşet ėdüp elleri-y-ile varaḳçaların şıġaduḳları maḥalde gelür, ki [LXXXIX, 521, 7073]:[1468]

Metnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

*sözüm açıban bōstān dėk **ėŋgin***

*ḳılıp luṭf **ėŋgimge** saldı **ėŋgin***

[=Sözüm yanağını bostan gibi açtı. Lütfederek yanağını yanağıma değdirdi.]

Ėŋgin dėdügi yaŋağın demekdür.

Ve yine Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maṭlaᶜda] gelür, ki [211, 287, 1]:[1469]

Maṭlaᶜ /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

*ėy **ėŋgleriŋ**[1470] ḥadīḳa-i firdevs lālesi*

gülzār-ı ḥüsn revnaḳı közüŋ ġazālesi

[=Ey yanakları cennet bahçesinin lalesi olan, ceylan gözün güzellik bahçesinin süsüdür.]

512. **ėŋgiŋ** [< *eŋ+ⁱŋ*] Gāflar gāf-i ᶜ*Acemī*dür. Senüŋ yaŋaġuŋ demekdür, ki M ī z ā n u ' l - E v z ā n 'da, ki ᶜarūż risālesidür, mużāriᶜ-i [müseddes-i] sālim baḥrında gelür, ki [56, 112]:[1471]

Beyt /Mużāriᶜ-*i müseddes-i sālim*: Mefāᶜīlün fāᶜilātün mefāᶜīlün/

***ėŋgiŋ** aydur ᶜārıżıŋ gül[1472] saçıŋ sünbül*

bular şevḳıdın içer-mėn tün ü kün mül[1473]

[=Yüzün ay, yanakların gül, saçın sümbül; bunların arzusuyla gece gündüz şarap içerim.]

513. **ėŋglik**[1474] [< *eŋ+lik*] Gāf-i evvel ᶜ*Acemī* ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür.[1475] ᶜAvratlar yüzlerine sürdükleri ḳızıl renge dėrler, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da otuz yedinci faṣlda zenān **36ᵇ** ḏikrinde gelür, ki [64, 16; (158) 33ᵃ, 13]:[1476] [Neṯr]

***Ėŋglik** bile yüz ḳızartmaḳ alarġa tezyīn.*

[=Allık ile yüz kızartmak onlara süstür.]

1468 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 141.

1469 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 141.

1470 Yazmada: *ėngin*.

1471 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 141.

1472 Yazmada: ᶜ*iḏār u* ᶜ*ārıżıŋ güldür*. Metnin ᶜ*iḏārıŋ* olması kalıba daha uygun düşerdi.

1473 Yazmada: *meyl ėtiben*.

1474 Yazmada: **ėŋ**.

1475 Yazmada: *Yine gāflar gāf-i* ᶜ*Acemīdür*. Bir yanılma olmalıdır. Nitekim madde başı da **ėŋ** alınmış; ama *gāflar* denilmiştir. Onarılması için krş. **tüŋlük**. Bir önceki maddenin etkisinde kalınmış olmalı.

1476 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 141.

514. **èvürmek** [< *evir-mek*] Çevürmek dèmekdür.[1477]

515. **èvürgeç** [< *evir-geç*] Çevüricek dèmek olur. F e r h ā d u Ş ī r ī n [1478]'de Ferhād'uŋ siliḥ-şorligi vaṣfında eydür [XIII, 138, 68]:[1479]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

èvürgeç nèzesin devr-i felek-vār

bolup ḳalḳan özige çarḫ-ı devvār

[=Mızrağını feleğin dönüşü gibi döndürünce dönen gök kubbe kendisine kalkan oldu.]

516. **èvrülmek** [< *ev*ᵢ*r-*ᵘ*l-mek*] Çevrülmek dèmekdür.[1480]

517. **èvürgeli** [< *evir-geli*] Çevrülmege ve çevrülg[el]i maᶜnāsınadur.

518. **èvürülgey** [< *evir-*ᵘ*l-gey*] Çevrüle dèmekdür.

519. **èvüŋ** [< *ēv-*ᵘ*ŋ*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Evüŋ; yaᶜnī ᶜacele eyleŋ demekdür.

520. **èvürdi** [< *evir-di*] Döndürdi dèmekdür, ki N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de İmām-ı **-85-** Aᶜẓam [699-767] *raḍiya 'llāhu ᶜanhu* menāḳıbında gelür, ki [20, 14]:[1481] [Neṯr]

Dèrler, ki evāyilde, [14]kim yüz ḳıble-i ḥaḳīḳīġa kèltürdi[1482] *ve ḫalḳdın yüz èvürdi*[1483].

[=Derler ki önceleri hakikat kıblesine yüz getirdi (yöneldi) ve halktan yüz çevirdi (uzaklaştı).]

521. **èvrüşmeŋ** [< *ev*ᵢ*r-*ᵘ*ş-me-ŋ*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Yanına varmaŋ ve yöresine uğramaŋ dèmekdür.[1484]

1477 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [345, 346, 6]:
Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/
sèndin yüz èvürmek maŋa mümkin yoḳ egerçi
her sarıdın allıŋa ki kèldim yüz èvürdüŋ
[=Her taraftan karşına çıktığım hâlde bana yüz çevirsen de senden yüz çevirmem mümkün değil.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 118r14.

1478 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

1479 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 34ᵃ₁₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 118r26. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 65ᵃ.

1480 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [270, 350, 6]:
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
yār eger hem-pā vü pā-ber-cā èse bu devr ara
başıġa her laḥẓa èvrülmek bolur pergār dèk
[=Yar bu devirde hem kafadar hem de sabitkadem ise her an başında pergel gibi dönmek gerek.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 26r20.

1481 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 143.

1482 Yazmada: *kèltürüp*.

1483 **Açıklama:** *Yüz èvür-*: Far.da da kullanılır. *rūy gardīdan* 'yüz çevirmek' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 9).

... èvürgeç Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Döndüricek dèmekdür.

522. **èvrüldi** [< *ev*ᵢ*r-*ᵘ*l-di*] Döndi dèmekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de altıncı ḥikāyetde Muḳbil sīmyā meclisinde olduġı maḥalde gelür, ki [XXXI. 352, 3870]:[1485]

Meṭnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1486]

èyle èvrüldi cām-ı noş-ā-noş
ki ṭarabdın yètişti kökge ḫuroş

[=Devamlı içilen kadeh öyle dolaştı ki neşeden coşkunluk ayyuka ulaştı.]

523. **èvürüñ** [< *evir-*ᵘ*ŋ*] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*dür. Emr èdüp dönderüŋ demekdür. [1487]<Ve yine> B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] çevürüŋ maᶜnāsına gelür [252, 326, 2]:[1488]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sorġalı kèldi èvürüñ başıġa ḳoldap mèni
kim èmestür[1489] *laḥẓaī başım üze olturġu dèk*

[=Sormağa geldi, elimden tutup başına çevirin; bir lahza bile başımın üzerinde oturacak değil gibi.]

524. **èvrülüp** [< *ev*ᵢ*r-*ᵘ*l-*ᵘ*p*] Bu[1490] daḫı yüz dönderüp maᶜnāsına gelür, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Ḍaḥḥāk'i Ferīdūn öldürdügi maḥalde gelür, ki [(201) 719ᵇ, 13]:[1491] [Neṯr]

¹³Ḍaḥḥāk'din çūn èl èvrülüp[1492] *èrdi tura almay ḳaçtı; ammā anı ḳavup èliklep*[1493] *Ferīdūn anı cezāsıġa yètkürdi.*[1494]

1484 Şöyle tamamlanabilir: N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de gelür [37, 21]: [Neṯr]
Cevāb kèldi ki çın aytur añga èvrüşmeñ.
[=Doğru söylüyor ona yanaşmayın diye cevap geldi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 118v17.

1485 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 143.

1486 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

1487 Bundan sonraki kısım **èvrülüp** maddesinden alınmıştır.

1488 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 83r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 143. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 65ᵃ.

1489 Yazmada: *èmesdür*.

1490 Yazmada: *Bir*.

1491 Bk. **èliklep**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 112r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 135.

1492 *burulup*.

1493 ABİK: *iliglep*.

1494 Bundan sonraki kısım **èvürüñ** maddesinde verilmiştir.

[=Ḍaḥḥāk daḫı ḫalḳı kendüden yüz çevürdüklerini bilüp ṭurmaġa [10]mecāli olmayup ḳaçdı; āḫir ḳanda vardı-y-ısa ardınca varup ṭutup Ferīdūn anı cezāsına yetürdi.[1495]]

525. **iyelep** [< *ēḏi+le-p*] **37a** Ṣāḥibi olup demekdür ve bir nesneyi kendü[si]nüŋ eyleyüp dėmekdür, ki S e b c a - i S e y y ā r e ḫātimesinde Behrām Şāh Nevāyī **-86-** ḥażretlerine vāḳıcasında Sulṭān Ḥüseyn ḥaḳḳında dedi [XXXVII, 434, 4835]:[1496]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[1497]

iyelep tāc u mülk ü meskenini
tapmış öz kāmı birle düşmenini

[=Taca, mülke, saraya sahip olmuş kendi dileğiyle düşmanını bulmuş.]

526. **iyeledi** [< *ēḏi+le-di*] Bu daḫı hemīn bu macnāyadur, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de āḫir-i mülūk-i cAcem Yezdecird[1498] degirmende gizlendügi maḥalde gelür [(278) 733a, 12]:[1499] [Neṯr]

Tėgirmen iyesi [12]anıŋ at ve tonıġa köz ḳarartıp[1500] anı öltürüp cihātın iyeledi.

[=Degirmenci anuŋ esbābına ṭamac ėdüp öldürüp esbābın [15]aldı.[1501]]

Ḥarfu 'l-Alifi 'l-Mażmūma

527. **öbçin** [< Mo. *öbçi-n*] Ceng esbābından cebeye derler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ḥażret-i Ḫıżr *calayhi 's-salām* Ferhād'a İskender ṭılısmı vaṣfında beyān eyledi [XXIV, 226, 40]:[1502]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācilün fecūlün/

velīkin oşbu peyker pāy tā farḳ
bolup ot dėk tėmür **öpçin**[1503] *ara ġarḳ*

[=Velakin bu heykel baştan ayağa ateş gibi demir zırh içerisine gömülmüş idi.]

1495 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 5.
1496 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 90.
1497 Bu beyitte: Fācilātün ... .
1498 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *<Feruḫ-zād>*.
1499 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 90.
1500 **Açıklama:** *Köz ḳarart-*: Far.da da kullanılır. *dīda surḫ kardan* 'bir nesneye göz dikmek' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 7).
1501 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 36b.
1502 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 58r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 40. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 23b.
1503 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

528. **opramas**[1504] [< *ōpᵤra-maz*] Yıpranmaz ve eskimez demekdür, ki M a ḫ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde [bir mıṣrāᶜda] gelür [196, 12; (326) 104ᵃ, 3]:[1505]

Mıṣrāᶜ[1506] /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çün ki kėydürdüñ yalañġa[1507] *opramas ton ol ėrür*

[=Çıplağı giydirdinse eskimez giyecek işte budur.]

529. **ot** [< *ōt*] *Ātiş* maᶜnāsınadur.[1508]

530. **ot** Yerde biten ot maᶜnāsınadur. **-87-**

531. **ot | öt** [< *ōt* | *öt-*] Od *ātiş* maᶜnāsına. Dāl tā-y-a münḳalib olur, ad lafẓını *at* dėyü taᶜbīr etdükleri gibi, ki geçdi. Ve bir daḫı *ötmek* lafẓından emrdür geç gėt dėmek olur.

532. **otḳa** [< *ōt+ḳa*] Od a dėmekdür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [19, 24, 1]:[1509]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

otḳa[1510] *salġıl servni ol ḳadd-i mevzūn*[1511] *bolmasa*

yėlge bėrgil gülni ol ruḫsār-ı gül-gūn bolmasa

[=O düzgün boylu (sevgili) olmasa serviyi ateşe at; o gül yanaklı olmasa gülü yele ver.][1512]

533. **öpkeli** [< *öp-keli*] Öpeli ve öpmege dėmekdür.[1513]

534. **öpkeç** [< *öp-keç*] Öpicek maᶜnāsınadur.

1504 Yazmada: *opranmas*.

1505 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 58r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 40.

1506 **Açıklama:** *Mıṣrāᶜ*: Aslında: *Meṯnevī*. M a ḫ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'un başka iki yazmasına göre *Naẓm*. Nazım doğru olmalı. Buradaki *mesnevi*yi ikili (=koşuk) anlamında ele almak gerekir yoksa üç tefileyi aşan veya hece sayısı on biri geçen kalıplarla mesnevi (=roman) yazıldığı görülmemiştir.

1507 Yazmada: *Yalañġa nė keydürseñ*.

1508 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aldaray, öbçin, oyḳatmaḳ, bitik, püledi, tüñ | toñ, çapḳun, çāklig ve çāḳlıġ, çėnge, çürgeben, çoġ, salurdın, sėsgendi, ḳaḳşal, ḳay sarı, ḳozġap, kāc, külni, yalav ve yalaz, yavşan.**

1509 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 21. gazel.

1510 **Açıklama:** *Ot*: *Ātaş* 'maᶜrūf ve ᶜanāṣır-ı erbaᶜanuŋ ᶜunṣur-ı aᶜlāsı. ᶜArabīde *nār* ve Çağatay lisānında *ot* dėrler, *od* dėmek olur. Ṭā'ife-i mezbūre, lisānlarında dāl ve ṭā ḥarflerini tā-i müṯennāt ve ṣādı sīn ile edā ėderler (ŞUᶜŪRĪ: *Farhang-i Şuᶜūrī*: I, 227ᵇ).

1511 Yazmada: *mevmūzūn*.

1512 Servi sevgilinin boyunu, gül de yanağını anlatmak içindir. Sevgili olmayınca onların da bir anlamı kalmaz (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 237).

1513 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tebengü.**

535. **öt | ot | ut | üt** [< *öt-* | *ōt* | *ut-* | *üt-*] İmāle ile. Emr ėdüp geç dėmekdür. Ammā Nevāyī ḥażretleri *öt* luġatini M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de şöyle taṣḥīḥ etmişler, ki [(175) 777ª, 1, (209)]:[1514] [Neṯr]

Ot, *ki şey'-i muḥriḳdur* **37ᵇ** *ve* **öt** *mürūr maᶜnāsı bile*[1515] *ve* **ut** *muḳammirġa burd cihetidin emr*[1516] ²*ve* **üt**, *ki barıdın araḳḳ ḥareketdür, kelleni otġa tutup tügin arıtur maᶜnādadur.*

[=Yakıcı varlık olan *ot*, geçmek anlamı ile *öt-*, ve kumarcıya kazanmak yönünden buyruk *ut-*, ve kelleyi ateşe tutup tüyünü temizle anlamında *üt-* olup hepsinden daha nazik harekettir.]

536. **ötti** [< *öt-ti*] Gėtdi dėmekdür ve geçdi maᶜnāsına daḫı gelür ve baᶜżı maḥalde *ta'ṯīr* ve *sirāyat* maᶜnāsına daḫı gelür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [1517]'de gelür [431, 464, 6]:[1518]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḏarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[1519]

tīr-i bārān-ı ġamıñ cān u tenimdin[1520] ***ötti***
Allāh Allāh nė belā bu yaġın ėrmiş ***ötkün***

[=Gam yağmurunun okları canımdan tenimden geçti. Allah Allah bu yağmur ne içe işler bela imiş.]

537. **ötkün** [< *öt-gün*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Sirāyet eyleyüp eṯer eyleyen ve geçen demekdür, ki bu beytde geçdi.

538. **ötkünçi** [< *öt-günçi*] Geçici demekdür.[1521]

539. **öte öte** [< *öt-e*] Geçe geçe demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [1522]'da gelür [133, 150, 3]:[1523]

1514 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 41.
1515 Yazmada: *+dür.*
1516 Yazmada: *+dür.*
1517 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
1518 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 16^{b}_{7}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 8r3, 16v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 44. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 25ª.
1519 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.
1520 Yazmada: *ġamıñdın cān u köñüldin.*
1521 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXV, 240, 2146]:
Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/
bu nükteler ol ḳılıp şümāre
ötkünçiler ėyleben neẓāre
[=O, bu nükteleri saydı. Geçenler baktı.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 8r8, 62r19.
1522 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

Beyt /Müctet̲t̲-i müt̲emmen-i maḫbūn: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilātün/

nė nevᶜ siñgremeyin hecr ara ki bağrım u köñglüm

firāḳ igneleridin öte öte tėşiliptür

[=Nasıl içli içli ağlamayayım; gurbet elde ciğerim ve yüreğim ayrılık iğnelerinden geçe geçe deşilmiştir.]

540. **ötmek** [< *öt-mek*] Geçmek maᶜnāsınadur.[1524]

541. **öter** [< *öt-er*] Geçer dėmekdür.[1525]

542. **ötker ėrdi** [< *öt-ker er-di*] Geçer idi dėmek maᶜnāsına.

543. **ötmey** [< *öt-me-y*] Geçmezin ve geçmez demekdür ve zamānda *murūr* maᶜnāsına daḫı gelür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da [hüdhüdüŋ bülbüle cevābında] gelür [XL, 63, 661]:[1526]

Met̲nevī /Remel-i *müseddes-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yılda bėş **-88-** *kün kim çimende açılur*

on kün ***ötmey*** *tofrağ üzre saçılur*

[=Yılda beş gün çimende açılır; on gün geçmeden toprak üstüne saçılır.]

544. **ötti** [< *öt-ti*] Bir daḫı ferāğat etdi vāz geçdi demekdür.[1527]

545. **ötkerdi** [< *öt-ger-di*] Kāf ᶜArabīdür. Ėle geçürdi dėmekdür, ferāğat etdürdi demekdür, ve et̲er etdürdi demekdür, [ki][1528] T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da İbrāhīm peyğāmber *ᶜalayhi 's-salām* ṭıfl iken atası Āzer[1529] Nemrūd ḫavfından öldürmek diledügi maḥalde [gelür][1530] [(83) 698a, 20]:[1531] [Net̲r]

1523 Bk. **tėşük**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 307. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 59r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 45, 259.

1524 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [509, 553, 7]:

Beyt /Recez-i *müsemmen-i sālim*: Müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün/

ᶜömr ötmekin endīşe ḳıl devrānğa yoḳtur mihr bil

ėy şeh gedānı közge ıl kim nė gedā ḳalur nė şeh

[=Ömrün geçmesini hesap et, devrana güven olmaz. Ey padişah, fakiri dikkate al sonra ne fakir kalır ne padişah.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109v20.

1525 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ökte, gėçḳurun, küymenip, narıraḳ, yarğağ.**

1526 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 45.

1527 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ötti.**

1528 Yazmada: *Ve yine*. Bundan sonraki kısım **ötkeriñg** maddesinden alınmıştır.

1529 **Açıklama:** *Āzer*: *Kur'ân* 6. Enᶜâm suresi 74. âyetinde Hazret-i İbrahim'in pederinin ismi «Âzer» olduğu anlaşılıyor. Kütüb-i tevarihte ise Süryanîce «Târah [Tarûh]» olduğu meşhurdur. O hâlde Ya'kub ve İsrail gibi biri isim, biri lakab olmak üzere «Âzer» ve «Tarah» diye iki ismi var demektir. Ragıb, *Müfredât*'ında (al-İŞBAHĀNĪ: *al-mufradāt fī ğarībi 'l-ḳur'ān*: I, 61) Âzer Tarah'ın muarrebi denilmiş olduğunu da nakletmiş ise de bunu müfessirîn hiç nazar-ı itibara almamışlardır. Bu derece büyük bir tebdil ta'ribde ucme şemmesi kalmamış olacağından kelime «hatem» gibi munsarıf olmak lâzım gelirdi. Ba'zıları da Âzer'in, Hârezm lugati ve şeyh-i herim ya'ni pek

Mübārek yüzin körgeç atalıġ maḥabbeti anı ol ḫayāldin ötkerdi.

[=Mübarek yüzünü görünce babalık sevgisi onu o hayalden geçirdi.]

546. **ötkeriñg** [< *öt-ger-ⁱŋ*] Geçürüŋ ferāġat ėtdürüŋ.[1532] 38ª

547. **ötkergey-sėn** [< *öt-ger-gey sin*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Ferāġat etdüresin demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrūye Şāpūr'a tażarruᶜ etdi, ki Behrām-ı dilāver kendü[si]yi istemekden ferāġat ėde [LII, 492, 136]:[1533]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

---

kocamış ihtiyar demek olduğunu ve bir de bir sanem ismi bulunduğunu dahi söylemişlerdir. Ba'zıları da demiştir ki, İbrahim aleyhisselâmın babası «Târah»tır, Âzer de amucasıdır. Amucaya ve dedeye dahi eb ıtlak edilir. Nitekim Kur'ân'da evlâd-ı Yakub'dan hikâyeten «*naᶜbudu ilāhaka va ilāha āba'ika ibrāhīma va ismāᶜīla va isḥāḳa* Senin Allah'ın ve ataların İbrahim ve İsmail ve İshak'ın Allah'ı ilâh-ı vahide ibadet ederiz» (2. Baḳara 133) buyrulmuştur. Ve Hazret-i İsmail, Hazret-i Yakub'un amucası olduğu hâlde eb ıtlak edilmiştir, Şiy'a'nın muhtarı da budur. Bunlar, «Hazret-i İbrahim ve babası, Hazret-i Peygamber'in ecdadındandır. Hâlbuki «*va taḳallubaka fī 's-sācidīna* Ve secdekârlar içinde dolaşmanı» (26. Şuᶜarā 219) âyetinin delâletine göre Peygamber'in ecdadında kâfir yoktur. Âzer ise kâfirdir. Bir de bu âyetten ve bilhassa Yak'ub kıraetine göre, Hazret-i İbrahim Âzer'e ismini söyleyerek ve delâilini yüzüne vurarak hitap ettiği gösteriliyor ki babaya birr ü ihsan bir vazife-i diniyye olduğu hâlde İbrahim aleyhisselâm gibi bir peygamber-i zişanın babasına böyle ezakâr ve cefakâr bir hitabı tecviz etmeyeceği âşikârdır. Binaenaleyh bu iki karine-i mania gösterir ki Âzer, İbrahim'in hakikî ma'nasıyla babası değildir.» diyorlar. Fakat bunlar Kur'ân'ın zahirine karşı tekellüf ve taassubdur. Zira Hazret-i Peygamber'in nesebine asla sifah karışmamış, hepsi nikâhtan gelmiş olduğunda tereddüt yok ise de «*va taḳallubaka fī 's-sācidīna* Ve secdekârlar içinde dolaşmanı» (26. Şuᶜarā 219) tekallübât-ı sulbiyye ma'nası kat'î olmadığı gibi, Hazret-i İbrahim'in muamelesi de «*va in cāhadāka ᶜalā an tuşrika bī mā laysa laka bihi ᶜilmᵘⁿ fa-lā tuṭiᶜhumā va ṣāḥibhumā fī 'd-dunyā maᶜrūfᵃⁿ* Bununla beraber o ikisi de sana sence hakkında bir ilim olmayan hiçi bana şerik koşturmağa uğraşırlarsa o vakit onlara itaat etme ve kendilerine dünyada ma'ruf surette musahabet eyle.» (31. Luḳmān 15) mefhumundan haric değildir. Sonra kütüb-i tevarihte meşhur olan «Târah» isminin menşei nihayet Yahûd ve Nasârâ ahbarına, bu da Tevrat'a müntehi olabilir. Bu ise Kur'ân'ın Âzer ihbarına muaraza edebilecek bir kuvveti haiz değildir. Onlar Kur'ân üzerine değil, Kur'ân onlar üzerine müheymin ve nigâhbandır.

İbni Cerir tefsirinde beyan olunduğu üzere Muhammed ibni İshak demiştir ki: «Âzer, Hazret-i İbrahim'in babasıdır. Ve Kûfe sevadında «Kûsâ» karyesi ahalisinden bir recül olduğu bize zikredilen ahbar cümlesindendir. Va'llâhu a'lem.» Ebû Hayyân tefsirinde de, «Neccar, müneccim ve mühendis olduğunu ve Nümrud'un da nücum ve hendeseye merakı olduğundan nezdinde teveccüh ve ıkbale mazhar bulunduğunu zikretmişlerdir. Ve sevad-ı Kûfe'den «Kûsâ» denilen bir karyeden idi Mücahid böyle demiştir. Ve Hazret-i İbrahim de bu karyede tevellüd etti denilmiş. Bundan başka Âzer'in «Harran» ahalisinden olduğu da söylenmiştir» diye nakleylemiştir. «Mu'cemü'l-Büldân»da Kûsâ üç mevzi'dedir. Arz-ı Babil'de, sevad-ı Irak'ta, Mekke'de. Irak Kûsâ'sı ikidir: Kûsâ't-tarîk, Kûsâ'r-rubâ, İbrahim aleyhisselâmın meşhedi ve mevlidi buradadır. Ve bunların ikisi de Bâbil'dedir. Hazret-i İbrahim burada ateşe atılmıştır (YAZIR: *Hak Dini Kur'an Dili*: III, 1964).

1530 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

1531 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 43.

1532 Şöyle tamamlanabilir: Bk. aşuḳmañg.

1533 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 42.

ki bu maʿnīdin ötkergey-sėn anı

kerem yolıġa başḳarġay-sėn anı

[=Onu kerem yoluna kılavuzlayarak bu anlamdan vazgeçiresin.]

548. **ötüptür** [< *öt-ᵘp+tür*] Geçüpdür dėmek olur taʿdiyesinde *ötkermek* denilür, geçürmek maʿnāsına.

549. **ötkerip** [< *öt-ger-ⁱp*] Geçürüp dėmek olur, māżīsinde *ötkerdi* dėnilür geçürdi dėmek maʿnāsına.[1534]

550. **ötkerü** [< *öt-ger-ü*] Kāf kāf-i ʿArabīdür. Emr ėdüp geçür demekdür, ki ötker maʿnāsına. Sulṭān Ḥüseyn e ş ʿ ā r ında gelür [166, 142, 5]:[1535]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

ḳutġarurda nā-tuvān cānımı[1536] *ol bī-bākdin*

yüz cefā ėylep anı kėltür ḳaşımdın ötkerü

[=Çaresiz canımı o korkusuzdan kurtarınca onu getirip karşımdan geçirerek yüz cefa eyle.]

551. **ötkergeli** [< *öt-ger-geli*] Kāf-i evvel ʿArabī ve gāf-i ṯānī ʿAcemīdür. -89- Geçürmek içün dėmekdür, ʿillet maʿnāsında, ve geçüreli demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ʿ ā r ında gelür [55, 10, 4]:[1537]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

laʿl ėrür ėkki lebiñ söz riştesin ötkergeli

süft ėrür aġzıñ ki ẓāhir boldı laʿl-i nābda[1538]

[=İki dudağın söz ipini geçirmek için delinmiş bir yakuttur. Ağzın saf yakutun zahir olduğu bir deliktir.]

552. **ötkezip** [< *öt-gez-ⁱp*] Geçürüp dėmekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da hüdhüdüŋ 38ᵇ ügü ḳuşına münāẓarası cevābında gelür, ki [LXV, 80, 888]:[1539]

Meṯnevī /Remel-i *müseddes-i maḥḏūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

1534 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [76, 76, 3]:

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

ötkerip toḳḳuz felek başıdın āhım dūdını

ol müvellehlerġa anı perçem ėttiñ ʿāḳıbet

[=Ahımın dumanını dokuz göğün başından aşırıp sonunda onu o şaşkınlara kâkül ettin.]

MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 366r9.

1535 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 43.

1536 Yazmada: *cismini*.

1537 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 60r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 43.

1538 Yazmada: *nāb ara*.

1539 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 44. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 25ᵃ.

genc ümīdi bile ᶜömrin ötkezip[1540]
her dem ol vīrāne bir yanın ḳazıp[1541]

[=Hazine ümidiyle ömrünü geçirip her an viranenin bir yanını kazardı.]

553. **ötüzmey** [< *öt-ür-me-y*] Ben geçürmezin dėmekdür; yaᶜnī vaḳtin geçürmezin demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n ḫātimesinde gelür [LIV, 507, 57, 59]:[1542]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

saçıp yüz nevᶜ güldin dāne anda
çü saçtı gām ḳoymay yana anda
ötürmey[1543] *vaḳtidin bir laḥẓa suyın*
ṭamaᶜ ėylep bu sudın āb-ı rūyın

[=Oraya yüz çeşit gülden tohum saçtı. Hem hiç adım atmadan saçtı. Sulama vaktini bir an bile geçirmedi. Bu sudan kendi yüz suyunu umuyordu.]

554. **ötkenür** [< **ȫdkün-ᵘ̈r*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Öykünür ve taḳlīd eyler demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ[1544]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [112, 139, 2]:[1545]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳāmetiñġa serv taḳlīd ėyleben taptı şikest
bu sezādur ger giyeh serv-i sehīġa[1546] *ötkenür*

[=Servi senin boyuna benzeyeyim derken kırılmış. Ot uzun serviye özenirse bu revadır (oh olsun).]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ[1547]'da gelür, ki [136, 175, 5]:[1548]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

1540 Yazmada: *ötküzip.*

1541 Yazmada: *ḳarıp.*

1542 Yanlış biçim. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 59v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 46. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 26ᵃ.

1543 Yazmada: *ötüzmey.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1544 *B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r .

1545 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 234. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 16ᵇ₁. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 43. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 25ᵃ.

1546 **Açıklama:** *Serv-i sehī*: Bir aṣl üzerinde iki şāḫ-ı kebīr-i mütefārıḳdan ᶜibāret olana [14] Fārisī'de *sarv-i sahī* derler ([ᶜĀŞIR-EFENDI-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 221₁₃₋₁₄).

1547 *B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r .

1548 Bk. **uçḳun.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 60r23.

ṣōḫluġ[1549] *resmin aŋa taḳlīd ėteler*[1550] *ḫūblar*

sėkrimekde eyle kim uçḳun çaḳınġa ötkenür **-90-**

[=Koşmakta nasıl ki kıvılcım, yıldırıma özenirse güzeller de çekicilik işini ona benzetirler.]

555. **ötkeney** [< **ȫdkün-ey*] Öyküneyin ve taḳlīd ėdeyin dėmekdür.

556. **ötkengey** [< **ȫdkün-gey*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Öyküne ve beŋzeye demekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür, ki [193, 10; (322) 102ª, 5]:[1551] [Neṯr]

Seyyid-zāde, kim[1552] *Lolīlerġa ötkengey maymūn-ᵟbāzlıġ ve düdük-terāşlıġ[dın özge nė] örgengey.*

[=(Yosma) Lolîlere özenen bir bey oğlu maymun oynatıcılık ve düdük yontuculuktan başka ne öğrenecek.]

557. **ötük** [< *öt-ᵘ̈k* | *ētük*] Kāf-i ᶜArabī ile. Geçmiş demekdür. Ve ayaġa gėyilen edük maᶜnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da **39ª** yedinci maḳālede gelür [II, XXXIV, 227 ~~(1852, 1853)~~ (99), 28, 29]:[1553]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

altun ısırġa ki ḳulaḳ[1554] *aġrıtur*
zerḥal ötüktür[1555] *ki ayaḳ*[1556] *aġrıtur*[1557]
nükte dürin bil ḳulaḳ[1558] *ārāyişi*
kėŋ ötük oldı ayaġ āsāyişi[1559]

[=Altın küpe kulak ağrıtır. Altın işlemeli çizme ayak ağrıtır. Nükte incisini kulağın küpesi bil. Geniş ayakkabı ayağın keyfidir.]

558. **ötmek** [< *öt-mek* | *et+mek*] Kāf ᶜArabīdür. Gėtmek ve geçmek maᶜnāsınadur. Ve daḫı etmek demekdür, *nān* maᶜnāsına.[1560]

1549 Yazmada: *ṣōḫlıḳ*.
1550 Yazmada: *ėterler*.
1551 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 60v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 43.
1552 Yazmada: *ki*.
1553 Bk. **ısırġa**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 24^{b}_{12}, 29^{a}_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 46, 113. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 26ª, 52ª.
1554 Yazmada: *ḳulaġ*.
1555 Yazmada: *ötükdür*.
1556 Yazmada: *ayaġ*.
1557 Yazmada: *ḳulaġ, ötükdür, ayaġ*.
1558 Yazmada: *ḳulaġ*.
1559 Yazmada: *ārāyişi*.

559. **ötrük** [< *öt-ür-ük*] Kāf-i ᶜArabī ile. Yalan söze dėrler, ki [1561]M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür, ki [154, 11; (271) 81ª, 5]:[1562] [Neṯr]

Az söz hem, ki ötrükdür, zehr-i mühlikdür, egerçi ⁵miḳdārı öksükdür.

[=Azıcık bile olsa yalan söz öldürücü zehirdir.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci faṣlda -91- nā-münāsib nāyibler ḏikrinde gelür, ki [13, 14; (88) 8ª, 10]: [Neṯr]

Yalġan ḥükm yėtkürürige bāᶜiṯ ṭamaᶜ-ı şūm, ötrük pervāne ¹¹yėtkürürige[1563] *sebeb ḥırṣ-ı meḏmūm.*

[=Uğursuz tamah yalan hüküm vermesine sebeptir. Yalan haberci göndermeğe sebep iğrenç hırstır.]

560. **ötrükgine** [< *öt-ür-ük+kinīye*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Taṣġīr ile yalancuḳ demekdür, [ki][1564] F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [1565]'de [bir beytde][1566] gelür, ki [536, 583, 3]:[1567]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

cevr[1568] *ile tehdīdi bī-dillerġa barı çıngına*

mihr ile her vaᶜde kim ḳıldı barı ötrükgine[1569]

[=Gönülsüzlere ilgisizlik ile tehdidinin hepsi doğrudur. Beyimin sıcak ilgi ile verdiği her vadi yalancıktır.]

***. **utrusıda**[1570]

561. **utru** [< **ut+ru*] Ḳarşu demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da Miᶜrāc vaṣfında gelür, ki [II, XI, 56 ~~(420)~~ (25), 39]:[1571]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

1560 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çaynar**.
1561 Bundan sonraki kısımlar **ötrükgine** maddesinden alınmıştır.
1562 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 42.
1563 Yazmada: *yėtkürüriġa*.
1564 Yazmada: *Ve yine*.
1565 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
1566 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
1567 Bk. **+ġına, +gine**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 17ᵇ₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 22v25, 62r14, 263r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 388. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 209ᵇ.
1568 Yazmada: *ḳahr*.
1569 *yalancaḳ*.
1570 Madde bir sonra verilmiştir.
1571 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 42. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 24ᵇ.

anda yėtip kim boluban ***utrusı***
her nėçe köz salsa beḳā küzgüsi **39b**

[=Oraya erişip onun muhatabı oldu. Her göz atışı sonsuzluk aynasıydı.]

Utrusı ḳarşusı demekdür.

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Rüstem ve İsfendiyār ḳışşasında gelür, ki [(215) 721b, 24]:[1572] [Neṯr]

Ol kām u nā-kām[1573] *Rüstem üstige barıp Rüstem mülāyemet ü ᶜöḏr-ḫᵛāhlıḳ*[1574] *bile aṉa* ***utru*** *kėlip.*

[=Ol daḫı kām u nā-kām Rüstem'üŋ üzerine varup Rüstem aŋa istiḳbāl ėdüp ᶜöḏr-ḫᵛāhlıḳ gösterüp ḥürmet ve taᶜẓīm ėdüp aŋa ḳarşu gėlüp.[1575]]

562. **utrusıda** [< **ut+ru+sı+da*] Ḳarşusında dėmek. Ve bir daḫı yanında dėmek maᶜnāsına gelür.[1576]

Ve yine ᶜivaż-ıla muḳābele eylemek maᶜnāsına gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād ḫāḳānuŋ salṭanat teklīf etdügin ḳabūl ėdicek ḫāḳān daḫı anuŋ ᶜivaż ḫazīnesin temāşā etdürdügi maḥalde bir beytde gelür, ki [XIX, 183, 6]:[1577]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

aṉa mundaḳ ki ᶜayş u ḏevḳ yėtti
ᶜivaż ***utrusıda*** *yüz fikret ėtti*

[=Ona bu kadar içki ve lezzet erişti. Bedel karşılığında yüz düşünceye vardı.]

563. **otağa** [< Mo. *otuġa(n)*] Şorġuç dėmekdür.[1578]

564. **otıġa** [< *ōt+ı+ḳa*] Otına dėmek olur.[1579]

565. **otluġ** [< *ōt+luġ*] Otlu dėmekdür, *ātişīn* ve *ātişnāk* maᶜnāsına.[1580]

1572 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 42.
1573 Yazmada: *İsfendiyār*.
1574 Yazmada: *ḫᵛāhlıġ*.
1575 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 10b.
1576 Madde, yerinden alınarak buraya konulmuş, örneğin yeri korunmuştur.
1577 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 42.
1578 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [289, 290, 1]:
Maṭlaᶜ /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/
ḳıldı uḳar otaġasın ol ḳātil-i şücāᶜ
ḫūrşīd ᶜārıżġa hemānā ḫaṭṭ-ı şuᶜāᶜ
[=O cesur katil turna telini yanağının güneşine sanki güneş ışığı yaptı.]
MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 62r10, 77v26.
1579 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **unaman, tüzmediṉg, ḳalaydur-mėn, ḳutḳulup, murı.**
1580 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ḳızıtmaḳ.**

566. **otun** [< **ōt+duŋ*] Otun dėmekdür. Ḥayretü 'l-Ebrār'da ḫamse nazmına iḳdām etdügine iᶜtidār ėdüp eydür [II, XIII, 68 ~~(529)~~(31), 58]:[1581]

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

serv ü[1582] *gül ü lāle ḫarīdārı bar*

līk otunnıñġ daġı bāzārı bar

[=Servinin, gülün ve lalenin alıcısı var; gelgelelim odunun da pazarı var.]

567. **otluḳ** ve **otluġ** [< *ōt+luḳ* | *ōt+luġ*] Ātişīn demekdür.[1583]

568. **utġanıp** [< *ut₍ᵤ₎ġa-n-'p*] Utanup demekdür, ki Luṭfī eşᶜārında [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [72, 87, 2]:[1584]

Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

yār ėrni[1585] *bile urmañġız*[1586] *ėy ḳand u şeker lāf*

çūn āb-ı ḥayāt ***uftanıp***[1587] *andın yaşunuptur*

[=Ey şeker kamışı ve şeker, yârın dudağı ile tatlılık iddiasında bulunmayın; çünkü bengi su bile ondan utandığından gizlenmiştir.]

569. **utġandı** [< *ut₍ᵤ₎ġa-n-dı*] Utandı demekdür. **-92-**

570. **utuzdı** ve **utḳuzdı** [< *ut-ᵘz-dı ut-ġuz-dı*] Ütüldi[1588] demekdür; yaᶜnī yeŋildi, elinde olanın aldurdı demekdür, ki Ḥayretü 'l-Ebrār'da bahār vaşfında gelür [II, XVIII, 103 ~~(820)~~(46), 60]:[1589]

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

gül ol oyunġa çü heves körgüzüp

ceybidaġı ḫurdelerin ***utḳuzup****[1590]

1581 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 16ᵃ₁₁, 45ᵃ₁₁.

1582 Yazmada: *gerçi*.

1583 Şöyle tamamlanabilir: Bk. örterge, ḳanlıġ ve ḳanlıḳ, ḳızıḳ.

1584 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 61r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 42. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 24ᵇ.

1585 ***Be-maᶜnā lab.***

1586 Yazmada: *ḳılmañġız*.

1587 Yazmada: *utġanıp*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

Açıklama: *Ütül-*: Her ne kadar *ut-*, *utul-* (TDK: *DS*: XI, 4046ᵇ, XII, 4788ᵇ) biçimleri varsa da *üt-*, *ütül-* (TDK: *DS*: XI, 4079ᵃ, 4081ᵃ, XII, 4798ᵃ) biçimleri de vardır. *utmek* (TDK: *DS*: XI, 4046ᵇ) gibi bir ara biçimin bulunması, ince sıradaki kullanışın daha sık oluşu, *ayıt- eyit-* 'demek, söylemek' fiilinde Oğuz Türkçesinin ince sırayı tercih etmesi göz önünde bulundurulursa *üt-*, *ütül-* kullanılışının tercih edilmesi gerekir.

1589 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 42. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 24ᵇ.

1590 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Gül o oyuna heves etti, cebindeki ufaklıkları (bile) kaptırdı.]

• Ütdürüp demekdür.

571. **utuzmay** [< *ut-ᵘz-ma-y*] Ütülmez ve yeŋilmez ütülmezin [ve yeŋilmezin][1591]

40ᵃ dėmekdür.[1592]

572. **utuzay** [< *ut-ᵘz-ay*] Ütüleyin ve ütüdeyin[1593] dėmekdür.

573. **ötleş ötleş** Ḳat ḳat ve pey-ā-pey demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [1594]'de gelür [156, 158, 3]:[1595]

Beyt /Müteḳārib-*i müt̲emmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün/

ġam u derd zindānı içre köŋülge

tüşüp ötleş ötleş[1596] *giriftārlıġlar*

[=Kaygı ve tasa zindanı içinde gönle kat kat tutsaklıklar (dertler) düştü.]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Süleymān *ᶜalayhi 's-salām* Belḳīs'ı taḫtı ile dīvlere getürtdügi maḥalde gelür, ki [(155) 711ᵇ, 7]:[1597] [Net̲r]

Yana bir cin dėdi, kim köz yumup açḳunça kėltürgey[1598]*. Süleymān* ᶜalayhi 's-salām *ḳılġan*[1599] *daᶜvīsi bile ḥāżır ḳıldı.* *⁷Ve ol taḫtnı [Belḳīs] yėti ötleş*[1600] *öy içide ḳoyup. Barçasın münfaᶜil ḳılıp ėrdi.*

[=Yine bir cin göz yumup açıncaya kadar getiririm, dedi. Süleymân *ona selam olsun* iddia ettiği gibi hazır etti. Ve o tahtı Belkıs yedi kat ev içine koymuştu hepsini hayal kırıklığına uğrattı.]

574. **uçḳun** [< *uç-ġun*] Ātişden çıḳan zebāneye derler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [bir maṭlaᶜda] gelür [430, 464, 1]:[1601]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

ᶜışḳ çün[1602] *bėrdi tenim şuᶜlesiġa*[1603] *kökte*[1604] *orun* **-93-**

1591 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*
1592 Yazmada: Bir sonraki maddedir.
1593 Yazmada: *unudayın.*
1594 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
1595 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 262. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 19ᵃ₉. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 62r21.PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 44. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 25ᵃ.
1596 KAYA: *otlaş otlaş.*
1597 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 44.
1598 Yazmada: *kėltürey.*
1599 Yazmada: *ḳılġay.*
1600 ABİK: *otlaş.*
1601 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 49.
1602 Yazmada: *kim.*
1603 Yazmada: *şuᶜlesige.*
1604 Yazmada: *kökde.*

çėkti birbirdin anı ayırıp ***uçḳun uçḳun***

[=Aşk tenimin yanan alevine gökte bir yer verdi. Onu birbirinden ayırarak kıvılcım kıvılcım etti.]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [1605]'da gelür [136, 175, 5]:[1606]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

şōḫluġ[1607] *resmin añġa taḳlīd ėteler ḫūblar*

sėkrimekde[1608] *eyle kim* ***uçḳun***[1609] *çaḳınġa*[1610] *ötkenür*[1611]

[=Koşmakta nasıl ki kıvılcım, yıldırıma özenirse güzeller de çekicilik işini ona benzetirler.]

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī atasınuŋ Leylī'ye maḥabbeti beyānında gelür, ki [XI, 98, 687]:[1612]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

bir meşᶜal ile közi münevver

kim ***uçḳunı*** *ėrdi mihr-i ḫāver*

[=Doğu güneşi (onun) kıvılcımı (mesabesinde) olan bir meşale ile gözü parlamıştı.]

575. **üçün | oçun**[1613] [< Soġd. *acun*] Edāt-ı taᶜlīldür ism āḫirine lāḥiḳ olur içün lafẓı maḥallinde. Ve bir daḫı *açun* lafẓı, ki cihān maᶜnāsına elif-i meftūḥada geçdi, baᶜżı nüsaḫda żamm-ıla *oçun* yazılmışdur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [162, 162, 5]:[1614]]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

közüme kėlmes ***açun***[1615] *kėlgende ol yüz allıma*

ança yaḫşı añġlamas köz kim ḳuyaşḳa[1616] *utrudur*

[=O yüz karşıma geliyor dünya gözüme görünmüyor. Güneşe karşı (bakan) o kadar iyi görmez.]

1605 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r .

1606 Bk. ötkenür. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 60r23.

1607 Yazmada: *şōḫlıḳ*.

1608 *şıçramaḳda.*

1609 Yazmada: *uçġun. zebānī ātiş.*

1610 *yıldırım çaḳmaḳdan.*

1611 *öykünür ve taḳlīd eder ve geçinür ve geçer dėmekdür.*

1612 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 49.

1613 Kıyıda.

1614 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 289. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 3r28.

1615 KARAÖRS: *açuḳ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor. **Açıklama:** *Oçun*: *Bahr* maddesinde (ŞUᶜŪRĪ: *Farhang-i Şuᶜūrī*: I, 475ᵃ'da) *oçun* kelimesine 'taḫşīş lām-ı cār' manasının verilip *üçün* okunması ve birinci kanadın bir beyitmiş gibi gösterilmesi yanlıştır.

1616 Yazmada: *ḳuyaşġa.*

576. **uçurda**[1617] [< *uçur+da* < Mo. *ucur*] *Māżī* ma^c^nāsına geçmiş yakın zamān demekdür, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de üçinci meclisde [Mevlānā] Riyāżī vaṣfında gelür, ki [I. 109, § 230, II. 427]:[1618] [Neṯr]

*Bu **uçurda**[1619] dėrler, kim şāgirdleri bile* **40^b^** *taġ geştige barıp.*

[=Derler ki bu yakınlarda öğrencileri ile dağa dolaşmağa çıkmış.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da beşinci[1620] mektūbda gelür, ki [(308) 785^b^, 16]:[1621] [Neṯr]

*Bu **uçurda** çarḫ-ı nigūn ḳażāsıdın ve sipihr-i dūn muḳteżāsıdın.*[1622]

[=Bu yakında ters dönmüş kaderin tecellisinden ve dibe vurmuş talihin icabından.]

577. **uçramaḳ**[1623] [< *uç,ra-maḳ* < Mo. *uçara-*] Uġramaḳ ve ṭuş gelmek ma^c^nāsınadur.

578. **uçradı** [< *uç,ra-dı* < Mo. *uçara-*] Görindi ve bulışdı ve ṭuş geldi demekdür, ki S e b ^c^ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Şāh ṣaḥrāda ^c^ayş ėder-iken Mānī-i naḳḳāşı gördügi maḥalde gelür [XII, 101, 889]:[1624]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[1625]

beyle işler tutar idi[1626] *özige*
*deşt ara **uçradı** birev közige*

[=Kendisine böyle işler tutardı. Çölde gözüne birisi takıldı.]

579. **uçratay** [< *uç,ra-t-ay* < Mo. *uçara-*] Ṭuş getüreyin ve buluşdurayın dėmekdür.

•••. **uçratay** Göstereyin dėyecek maḥalde isti^c^māl olınur.

1617 Yazmada: **uçuru**. Bk. **uçur**. **Açıklama:** *Uçur*: Mu'allif-i Rūmī *uçur* kelimesine 'zaman' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 65v11). Kelimenin /ç/ ile okunmasına Mo. *uçir* 'sebep; hâl, durum, vaziyet, vak'a, hâdise; ilke, kural; ilişki, fırsat, elverişli durum, bir kelimenin anlamı; özet, soyut, yalın; dolayısıyla sonuç olarak, sonucunda, yüzünden; için, amacıyla' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1324^b^) kelimesi sebep olmalıdır.

1618 Bk. **daruġa**, **yumalatıp**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 196r12, 223v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 315, 549.

1619 ERASLAN: *öçürüde*.

1620 *beşinci*: Yazmada; *sekizinci*.

1621 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 48.

1622 **ötleş ötleş**'teki *ve yine*'den buraya değin basmada yoktur.

1623 Kıyıda.

1624 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 48.

1625 Bu beyitte: Fā^c^ilātün ... .

1626 Yazmada: *ėrdi*.

580. **uçradım** [< *uç₁ra-dı+m* < Mo. *uçara-*] Buluşdum[1627] demekdür, ki N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de Ebū 'l-Ḥāriṯi 'l-Evlāsī *raḥimahu 'llāhu taᶜālā*[1628] menāḳıbında gelür, ki [28, 10]:[1629] [Neṯr]

Ġayr mevsimde Mekke ᶜazīmeti ḳıldım. Yolda üç kişige ***uçradım.***

[=Mevsimüŋ gayrinde Evlās'dan Mekke'ye 'azīmet ėtmiş-idüm. Yolda üç kimsesne ile buluşdum.[1630]]

581. **üçevle** [< *üç+egü+le*] Üçi bile demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān **-94-** ve Ferhād ve Mülk-ārā, İskender ṭılısmına varduḳları maḥalde gelür, ki [XXV, 235, 50]:[1631]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çıḳıp şeh-zāde birle şāh ėkevle
vezīr-i kār-dān birle ***üçevle***

[=Şehzade ile padişah ikisi bir de iş bilici vezir üçü birlikte çıktılar.]

582. **üçelesi** [< *üç+egü+le+si*] Üçi bile demekdür, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de yedinci meclisde Tėmür Ḫān [1370-1405]'uŋ ḥükmi maḥallinde gelür [I, 191, § 439, II, 513]:[1632] [Neṯr]

Tavacı mīᶜād bile çapıp [barıp] ***üçelesiniŋ*** *başın kėltürgey*[1633].

[=Haberciye, belirtilen zamanda varıp üçünün kellesini getirmesi emredildi.]

583. **üçünç** [< *üç+ᵘnç*] Üçinci demekdür, ᶜaded iᶜtibārı ile.[1634]

584. **üçegü** [< *üç+egü*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Bu daḫı üçi[1635] demekdür.

585. **üçev** [< *üç+egü*] Üçi demekdür.[1636] **41ᵃ**

1627 Yazmada: *Buluşdurdum.*

1628 Yazmada: İbrāhīm-i Saᶜdi 'l-ᶜAlevī *ḳaddasa 'llāhu sirrahu.*

1629 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 48.

1630 LĀMİᶜĪ: *nafaḥātu 'l-uns...*: 97_3.

1631 Alıntı için bk. ṬALİᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: $19^a{}_{12}$. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 65r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 48. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 27ᵃ.

1632 Bk. **tavacı, çapıp.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 65r23, 165v6, 203v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 48, 219.

1633 Yazmada: *kėltürsin.*

1634 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XIII, 109, 923]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ki ol toḳḳuz ėrdi üçünçi bölük
ki bar ėrdiler ᶜālem içre mülük

[=Üçüncü bölük dokuz idi. Âlem içinde sultanlar vardı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141v14.

1635 Yazmada: *üçinci.*

586. **üçevge** [< *üç+egü+ge*] Üçine demekdür.

587. **uçmaġ** ve **uçmaḳ** [< *uç-maḳ*] Bu dilde ekṯeriyyā sevinmek ma^cnāsına gelür.[1637]

588. **uçraġay** [< *uç,ra-ġay* < Mo. *uçara-*] Ġayn-ı mu^cceme ile. Ṭuş gele dėmekdür. S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ferruḫ Şāh ḥikāyesinde bu beytde bu ^cibāret gāf ile *uçragay* yazılmışdur [XXI, 171, 1707]:[1638]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[1639]

*közige **uçragay**[1640] Dilārām'ı*
ḥāṣıl olġay viṣālidin kāmı

[=Dilârâm'ı karşısına çıkacak kavuşmakla muradı hasıl olacak.]

589. **uçmaġ** ve **uçmaḳ** [< *uç-maḳ*] *Ḥarakat* ve *iżṭirāb* ma^cnāsınadur, ki gözde isti^cmāl olsa göz segrimege derler, yürekde isti^cmāl olsa yürek oynamasına dėrler, ki B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ [1641]'da [bir maṭla^cda] gelür [429, 592, 1]:[1642]

Maṭla^c /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

köz bile köñglümge bolmış gūyiyā vaṣlıñg çaġı
*kim közümniñg **uçmaġı** tėz oldı köñglüm salmaġı*

[=Gözüme gönlüme kavuşmanın zamanı geldi gibi; çünkü gözümün seğirmesi, yüreğimin hızlı atması arttı.]

1636 Şöyle tamamlanabilir· F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir ḥüsn-i maṭla^cda gelür [490, 531, 2]:

Beyt /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭū^c*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fa^clün/

köñgüldin ėyle mevālīd meylini hem kim
*bolurġa ferd mevāni^c-durırlar oşbu **üçev***

[=Doğduğun yerlere gönülden meyleyle ki bu üçü fert olmağa mânidirler.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 65v25.

1637 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **salmaḳ**.

1638 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 64v27.

1639 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

1640 TURAL: *uçraġay*.

1641 *B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

1642 Bk. **salmaḳ**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 49. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 27^b.

590. **öçük** [< *öç-ük*] Kāf ᶜArabīdür. Söynmiş[1643] şemᶜa dėrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Yunān-zemīn'den gelicek ikinci defᶜa āyīneye baḳup bī-ḥāl olduġı maḥalde gelür, ki [XXVI, 248, 62]:[1644]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bolup **-95-** *pervāne dėk eṭrāfıġa cemᶜ*
velī ol yatıp andaḳ kim ***öçük*** *şemᶜ*

[=Pervane gibi çevresine üşüştüler; lakin o sönük mum gibi yatıyordu.]

591. **uçtı | öçti** [< *uç-tı* | *öç-ti*] Bir nesne zāyil oldı ve nā-bedīd oldı demekdür, ki farażā *uyḳu uçtı* dėrler ve *ḳuş uçtı* dėrler. Ammā şemᶜde istiᶜmāl olınsa söyndi dėmekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da on beşinci mektūbda bir merṯiyye rubāᶜīde gelür, ki [(324) 788ª, 1]:[1645]

Rubāᶜī[1646] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlün faᶜ/

gül bardı ėse çimen muᶜaṭṭar bolsun
ˡşemᶜ ***öçti*** *ėse ḳuyaş münevver bolsun*
şeh-zādeġa ger ravża müyesser boldı
sulṭānġa cihān milki musaḫḫar[1647] *bolsun*

[=Gül solduysa çimenler koksun. Mum söndüyse güneş doğsun. Şehzadeye cennet nasip oldu. Sultana cihan mülkü nasip olsun.]

592. **öçürse** [< *öç-ür-se*] Söyndürse demekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [89, 111, 5]:[1648] **41ᵇ**

Maḳṭaᶜ /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün feᶜūlün/

1643 **Açıklama:** *Söñy-*: Sonradan *sön-* ve *söyün-* (CLAUSON: *EDPT*: 834ª) ikili biçimiyle görülen fiilin aslı /*yn*/ sesli bir *söñy-* olması gerekir. Fiil Köktürk harfli metinlerde geçseydi /ñy/ ile *söñy-* biçiminde yazılacaktı. Aynı biçim *köñy-* 'yanmak' için de geçerlidir. ETTü.nde *göyün-* (TDK: *TTS*: III, 1803) biçiminde iki heceli görülen fiilin aslı /*yn*/ sesli bir *köñy-* (CLAUSON: *EDPT*: 726ᵇ)'dür. Aynı yapıda /*yn*/nin araya bir ünlü aldığı başka örnek olarak bk. ET *ḳoyn*, *ḳōy* ve *ḳōn*. Az geçen son örnek için bk. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 13ᵇ₇, 78ᵇ₁₀, 252ᵇ₁₄. yr. Çeviri: I, 31, 309, III, 140.; fakat TTü. *ḳoyun*). *ḳaynaḳ* bk. *ḳayaḳ ḳanaḳ* (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 97ª₃, 259ᵇ₆, 266 ª ₁₁, ₁₂, ₁₅. yr. Çeviri: I, 383, III, 167, 197, 198. TTü.de damaklaşma ile *ḳaymaḳ*).

1644 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 19ª₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 65v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 51. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 28ª.

1645 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 50.

1646 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *Rubā'iyye*.

1647 Yazmada: *müyesser*.

1648 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 50.

ᶜışḳ otıda Luṭfī yıġlama köp

söz birle anı öçürse bolmas

[=Lutfi, aşk ateşinde çok ağlama. Onu sözle söndüremezsin.]

Öçürdüm dėyü taᶜbīr ėderler söyndürdüm dėyecek maḥalde.

593. **uçurdı | öçürdi** [< *uç-ur-dı* | *öç-ür-di*] Atdı per-tāb eyledi demekdür. Ve havāya ṣavurmaḳ münāsib olan nesneyi yėle vėrdi demekdür. Ve şemᶜi söyndürdi dėmekdür, ki bu iki maᶜnāya bir beytde ᶜāşıḳ vaṣfında M e c n ū n u L e y l ī ḫātimesinde gelür, ki [XXXVIII, 377, 3562]:[1649]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

*āhı yėli tofraġın **uçursa**[1650]*

*eşki suyı otını **öçürse**[1651]*

[=Ahı yeli toprağını savursa yaşı seli ateşini söndürse.]

uçursa / öçürse Lafẓından tecnīs-i tām ṭarīḳı-y-ıla mıṣrāᶜ-ı evvelde uçurmaḳ ve mıṣrāᶜ-ı ṯānīde söyndürmek maᶜnāsı murāddur.[1652]

Ve atup per-tāb eylemek maᶜnāsına. Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ḫamse taᶜrīfinde gelür, ki [II, XV, 83 ~~(650)~~(38), 51]:[1653]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*tėlmek[1654] üçün cism ü **uçurmaḳġa**[1655] baş*

anda ḳılıp taᶜbiye köp oḳ u taş **-96-**

[=Beden doğramak ve baş uçurmak için orada o kadar çok ok ve taş tabyası hazırladılar.]

594. **uçurġuñg** [< *uç-ur-ġu+ŋ*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Ḳuş uçursaŋ gerek maᶜnāsına. M ü n ā c ā t - n ā m e lerinde gelür, ki []: [Neṯr]

*Āḫır ol ḳuşnı bu dāmgehdin **uçurġuñg**.*

[=Sonra o kuşu bu tuzaktan uçurun.]

1649 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 19ᵃ4. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 63v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 50. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 27ᵇ.

1650 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1651 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1652 Kıyıda: *öçürdüm* ve *uçursa / öçürse*.

1653 Bk. **tikmek**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 63v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 50, 261.

1654 SABİR: *tikmek*.

1655 SABİR: *uçurmaḳḳa*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

595. **uçurup ėrdi** [< *uç-ur-ᵘp er-di*] Uçurmış-idı; yaᶜnī per-tāb etmiş idi dėmekdür. [S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de evvelki ḫātimede gelür [XXXVI, 433, 4829]:]

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1656]

kim ol ėtkünçe rezm[1657] *üçün bīġım*[1658]

uçurup ėrdi başını tēġım

[=O, savaş için meydan okuyunca kılıcım başını uçurdu.]

596. **uçar** [< *uç-ar*] Iżṭırāb-ıla ḥareket eyler ve ṭalbır ve segrir demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [1659]'da [bir maṭlaᶜda] gelür[1660] [83, 79, 1]:[1661]

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1662]

közüm uçar ki hümāyūn yüzüñgni körgey bat

bi-ᶜaynihi añga kirpikler olmış ėkki ḳanat

[=Gözüm, mübarek yüzünü görür görmez uçar, sanki kirpikler de ona iki kanat olmuş(tur).]

597. **uça** [< *ūç+a*] Arḳa maᶜnāsınadur belki arḳa ortasında olan oŋurġa kemügine dėrler. Ve muṭlaḳ arḳa maḥallinde daḫı istiᶜmāl ėderler, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da yedinci faṣlda [bahādurluḳ lafẓın uran] fāsıḳ-ı bed-maᶜāş **42ª** meẕemmetinde gelür, ki[1663] [19, 13; (96) 11ᵇ, 8]:[1664] [Neṯr]

Ṭavrlarıdın āşüfteraḳ[1665] *alarġa destār u destār ᶜilāḳasıdın* **uçalarıda**[1666] *āzār.*

[=Sarıkları tavırlarından daha perişan ve sarık ucundan arkalarına ıztırap.]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i İbrāhīm *ᶜalayhi 's-salām* Kaᶜbe bināsın *şerrefehā 'llāhu* tamām etdügi maḥalde[, ki mübārek arḳasın

---

1656 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.
1657 Yazmada: *bezm*.
1658 Yazmada: *tēġım*.
1659 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
1660 Aynı beyit M ü n ş e ' ā 'ta *yėgirmi birinci* mektupta da geçer [(333) 789ᵇ, 5]. İştiyak izharı içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 31ᵇ).
1661 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 62v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 50.
1662 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.
1663 Yazmada: *ki Beyt*.
1664 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 47.
1665 Yazmada: *āşüfte*.
1666 Yazmada: *uçalarıda*.

Ka^cbe dīvārına urup tefāḫür-ile şükr eyledügi maḫalde][1667] gelür, ki [(91) 699^b, 5]:[1668] [Neṯr]

*Ve ol öy itmāmġa yėtkendin soŋra [menḳūldür, kim] şükr ḳılıp **uçasın** Ka^cbe dīvārġa ⁶ḳoyup tefāḫür ḳıldı[, kim bu öyni tükettim dėp].*

[=Ve o ev tamamlandıktan sonra şükredip sırtını Kâbe duvarına yaslayıp bu evi ben yaptım diye kıvandığı söylenir.]

598. **uçıda**[1669] [< *üç+ı+da*] Uçında dėmekdür.[1670]

599. **öçük | uçuŋ**[1671] [< *öç-ük | uç-uŋ*] Söynük dėmekdür. Ve bir daḫı bu diyārda isti^cmāl olınduġı üzre ḳuş uçmaḳ ma^cnāsına gelür.[1672]

600. **uçḳusı**[1673] [< *uç-ḳusı*] Uçup gėtmeli dėmekdür. [B e d ā y i^c u 'l-V a s a ṭ 'da gelür [27, 36, 3]:][1674]

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[1675]

ol perī uçḳusı ra^cnālıġdın[1676]

ādemī munça bolur mu ra^cnā

[=O perinin uçması güzelliktendir. Bir insan bunca güzel olur mu?]

601. **uça** [< *üç+a*] Ve yine Çaġatay diyārında bu ^cādetdür, ki eger ḳoyun ve eger ḳozı eger tavuḳ ve sāyir yenecek ḥayvānātı bişürseler arḳasın eyegüleri ile bütün kesüp ayırurlar ṭa^cām üzerine ḳorlar. Ve pādşāh veyā ġayrı ekābir bir kimesneye ikrām etmelü olsa meclisinde ol **-97-** uçalardın birin gönderürler, ki pādşāh ol kişiye tamām ri^cāyet etmiş olur. Her ṭa^cāmda, ki bu uçalar olmasa ol ṭa^cāmuŋ ṣāḥibin ḫisset-ile yād ėdüp ve ol ṭa^cāma çendān i^ctibār etmezler. S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān İskender'i żiyāfet etdügi maḥalde gelür [LII, 361, 4712]:[1677]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

1667 **bütkerip** maddesinden tamamlanmıştır.

1668 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 65r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 47.

1669 Kıyıda.

1670 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **+gine**.

1671 Kıyıda.

1672 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **öçük**.

1673 Kıyıda.

1674 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 63r29. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 27^b.

1675 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

1676 Yazmada: *ra^cnālıġıdın*.

1677 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 19$^b_6$. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 65r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 47. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 26^b.

nė dėy olça ol ḫᵛān ḳıyāsı ėdi

ki toḳḳuz miñ atınıñ uçası ėdi

[=Dokuz bin atın pastırmalığı ile yapılan bir şöleni ne ile ölçebilirsiniz.]

Ve yine S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de ṣalᵛātuŋ sünnetleridin[1678] [on fiᶜlīsi] beyānında gelür, ki [112, 152]:[1679]

Meṯnevī **42ᵇ** /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

rükūᶜ içre ėlik tizge ḳılıp yār

***uçanı** tutmaḳ ol ḥāletde hem-vār*

[=Rükûda eli dize koymak, sırtını dümdüz tutmak.]

602. **uçamdadur**[1680] [< *ūç+a+m+da+tur*] Benüm penāhumda ve ḥıfẓumda ve yanumdadur demekdür, ki bir kimesneyi bir āẖere nisbet ėdüp aŋa arḳalanur ve aŋa ṭayanur deseler *añġa uçalanur* dėrler.

603. **uçur**[1681] [< Mo. *ucur*] Yaḳın zamānda dėmekdür. Māżīde ve müstaḳbelde istiᶜmāl olınur.[1682]

604. **oẖşamaḳ** [< *oẖşa-maḳ*] Beŋzemek dėmekdür *oẖşaşmaḳ* daẖı dėnilür.

605. **oẖşatma** [< *oẖşa-t-ma-*] Beŋzetme; yaᶜnī teşbīh etme dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [78, 72, 5]:[1683]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tīredür Mecnūn ki mėn dėk dėp-sėn ārī[1684] *ėy ẖıred*

*ᶜaḳl u hōş ehlini bu dēvānega **oẖşatma** köp*

[=Ey akıl, evet (sen de) benim gibi Mecnun karamsardır diyorsun, aklı başında olanları bu deliye çok benzetme.]

606. **oẖşaşur** [< *oẖşa-ş-ᵘr*] Daẖı beŋzer dėmekdür.[1685]

607. **öçkü** [< *eçkü*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Keçiye derler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da dördinci maḳālede gelür [II, XXVIII, 178 ~~(1454)~~ (79), 14]:[1686]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

1678 *sünnetleridin*: Yazmada; *sünneti*.
1679 Bk. **tiz.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 47.
1680 Yazmada: **uçardadur.**
1681 Yazmada: **uçru.** Bk. **uçur.**
1682 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **daruġa.**
1683 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 105. gazel.
1684 Yazmada: *anı*.
1685 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėrniñ.**
1686 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 308v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 49. ŞEYẖ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 27ᵇ.

ṭurfa saḳalın asıban külgü dėk

ėkki yıġaç üzre çıḳıp öçkü dėk

[=Acayip sakalını gülerek astı. Keçi gibi iki ağacın üstüne çıktı.]

[1687]Ve yine S e d d - i   İ s k e n d e r ī 'de Mi^crāc'da gelür [IV, 65, 274]:[1688]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

süti öçkünifĝ şīre-i cān bolup

anıfĝ ḳaṭresi dürr-i ġalṭān bolup

[=Keçinin sütü can şurubu olmuştur. Onun bir damlası yuvarlanan inci olmuştur.]

608. **oḫşar** [< *oḫşa-r*] Beŋzer demekdür, ki M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür [368, 1b, 14 (IV, 9, 27)]:[1689] [Neṯr]

Her nėge kim teşbīh ḳılınsa[1690] *[14]**oḫşamas-sėn.***[1691]

[=Her neye benzetilse benzemezsin.]

609. **oḫşası** [< **oḫşa+sı* < **oḫşa-ġ+ı*] Beŋzemesi demekdür. **-98-**

610. **oḫşaşı** [< *oḫşa-ş+ı*] Lafẓı şebīhi ve naẓīri dėmekdür. Beŋzemek demekdür. [Luṭfī e ş ^c ā r 'ında bir maṭla^cda gelür [78, 95, 1]:][1692]

Maṭla^c /Mużāri^c-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mef^cūlü fā^cilātü mefā^cīlü fā^cilün/

*nergis közüfĝnüfĝ **oḫşaşı** ḳaysı çimende bar*

yüzüfĝ ṭarāveti ḳaçan ėy gül semende bar

[=Ey gül, nergis gözünün benzeri hangi bahçede var? Yüzünün tazeliği hangi yaseminde var?]

611. **ürkürer** [< *ür+küre-r*] Kāf kāf-i ^cArabīdür. Uyuḳlar demekdür, ki F e r h ā d   u   Ş ī r ī n 'de bahār vaṣfında gelür [XVII, 163, 5]:[1693]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

bulut ėyler ruṭūbet ol ṣıfat fāş

*ki nergis **ürkürer** salıp ḳuyı baş*

1687 Bundan sonraki kısım yazmada VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'de yok. Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 5242. sy. 35b ve Atatürk Kit. M. Cevdet Kit. Yazma K. 308. sy. 60a'dan tamamlanmıştır.

1688 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 19b3. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 27b.

1689 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 51.

1690 Yazmada: *ḳılılsalar*.

1691 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1692 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 20a8.

1693 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 69v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 56. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 30b.

[=Bulut o kadar nem saçıyor ki, nergis başını eğip uyukluyor.]

612. **ürkürep** [< *ür+küre-p*] [Ḳāf ᶜArabīdür.] Uyuḳlayup dėmekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Ḫᵛāce Dilārām'ı görmege gelür-iken bir gėce at üzerinde uyuḳlayup atı yoldan çıḳup Dilārām üzerine geldügi maḥalde gelür [XXXIII, 390, 4323]:[1694]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1695]

ürkürep yoldın atı çıḳḳan ėmiş
bir ėki ḳul bile azıḳḳan[1696] *ėmiş*

[=Atı uyuklayıp yoldan sapmış. Bir iki köle ile yolu şaşmış.]

613. **uruḳ ḳayaş** [< **ur+ᵘḳ ḳā+ḏaş*] *Ḫışım ḳavm*[1697] **43ᵃ** maᶜnāsınadur. Bu iki luġat birbirinden ayru istiᶜmāl olınmaduġı sebebden *ḳayaş* luġati daḫı bu maḥalde taṣḥīḥ olındı, ki *uruḳ* ve *uruġ* kişiye kendü[si]nüŋ oġlı ve ḳarındaşı ve sāyir yaḳın olanlara derler *ḫᵛēş* gibi *ḳayaş ḫᵛēşāvanda ḫᵛēş* olanlara dėrler, ki bu ḏikr olanlara oġul ve ḳarındaş olalar *tabār* gibi, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī atası Nevfel'e maġlūb olıcaḳ Leylīyi öldürmek meşveret etdügi maḥalde gelür, ki [XXIII, 215, 1884]:[1698]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

çarlattı revān ***uruḳ ḳayaşın***
saldı araġa ol iş kėn͡geşin

[=Hısım akrabasını çağırttı, görüşülmek üzere o işi ortaya attı.]

1694 Bk. **azıtḳan.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 38r21, 69v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 18. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 12ᵃ.

1695 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

1696 Yazmada: *azıtḳan.*

1697 **Açıklama:** *Ḫışım*: 'Aslı anlaşılamadı.' (Ş. SĀMĪ: *Ḳāmūs-ı Türkī*: I, 582ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 159ᵇ. NİŞANYAN: *SS*: 199ᵇ. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 309ᵇ). İlkin Kıpçak sahasında görülür (ČAMĀL AD DĪN ABŪ MUḤAMMAD 'ABDULLĀH ATTÜRKĪ: *Vocabulaire arabe-kiptchak de l'époque de l'Etat Mamlouk, Bulġat al-muštāq fī luġat at-turk wa-l-qifčāq*: İZBUDAK: *El-İdrâk Haşiyesi*: 23). *Uruḳ ḳayaş* ikilemesinin karşılığı olarak *ḫışım ḳavm*'deki *ḫışım, ur+ᵘġ* 'tohum' *ur+aġut* 'kadın' dolayısıyla kadın tarafına yönelik bir kelime olmalıdır. Krş. *ḳap ḳayaş* (RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (258) 181r19). *Ḳayaş* (< *ḳa+daş*) '*babadaş, aile'ın (CLAUSON: *EDPT*: 578ᵃ) karşılığı olarak verilen *ḳavm* de bu çizgidedir 'işlerde bir kısmı bir kısmını destekleyen erkekler' (el-ASKERĪ: *el-Furûk fi'l-Luġa*: 416).

1698 Bk. **kėn͡geş.** Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 21ᵇ₂. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 59, 490. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 31ᵇ.

Ve yine F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [1699]'de -99- bir şi^crde[1700] gelür, ki [518, 563, 4]:[1701]

Beyt /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭū^c*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fa^clün/

perī vü ḥūr ol ayġa ḳarābet olmışlar[1702]
velīkin ança[1703] *kişi yoḳ* ***uruḳ ḳayaşıda***

[=O ay yüzlü güzele peri ve huri akraba olmuş; lakin onun kavmi ve akrabaları arasında ona benzeyen bir kişi bile yok.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Keyḫusrev vaşfında gelür, ki [(210) 721ª, 9]:[1704] [Nes̱r]

Farāmarz[1705] *bile Ṭūs'nı Afrāsiyāb def^ciġa yiberdi. Ve ol ėkev aṅ͡ga yaḳın* [10]***uruġ***[1706] *ėrdiler.*

[=[17]Farāmarz-ile Ṭūs'ı Afrāsiyāb def^cine gönderdi. Ve ol ikisinüŋ Keyhusrev'e ḳarābetleri [18]varidı.[1707]]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde [mürüvvet bābında] gelür, ki [134, 14; (246) 71ª, 4]:[1708] [Nes̱r]

Mürüvvet keremniṅ͡g ***uruḳ ḳayaşı***[5]*[dur] belki tev'emān ḳardaşıdur.*

[=İyilikseverlik cömertliğin yakın akrabası, hatta ikiz kardeşidir.]

614. **orun** ve **orn[ı]** [< *or*$_{u}$*n+ı*] Bu iki luġat *maḳām* ve *cāygāh* ma^cnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de **43ᵇ** Nūşīrevān ḥaḳḳında gelür, ki [XX, 139, 1374]:[1709]

Mes̱nevī /Müteḳārib-*i müs̱emmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

orun *gerçi kāfirġa dūzaḫ-durur*

1699 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .
1700 *beytde* olmalıydı.
1701 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 281r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 60.
1702 Yazmada: *ėrmişler*.
1703 Yazmada: *velīk ėkce*.
1704 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 60.
1705 Yazmada: *Farāmiyz*.
1706 Yazmada: *uruḳ*.
1707 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 8ᵇ.
1708 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 71v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 60.
1709 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 20ª$_{15}$. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 58.

anıng͡ ᶜadlıdın ornı berzaḫ-durur

[=Dinsizin yeri cehennem ise de onun adaletinden dolayı yeri araftır.]

Ornı dedügi cāyı ve mekānı dėmekdür.[1710]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ṭoḳuzıncı maḳālede gelür, ki [III. XXXVIII, 266 ~~(2171)~~(114), 78]:[1711]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

köng͡lekige pāre[1712] *tögenler*[1713] ***orun***

ḫırḳa-i idbārıġa tėvrük yurun

[=Gömleğine yanık yara yerleri, bahtsızlık hırkasına ipek yama.]

Pīrehende tāze daġ yerleri vardur demekdür. Mecāzen *makān* maᶜnāsınadur.

615. **orn[ıda]** [< *or*$_u$*n+ı+da*] İmāle ile. Anuŋ yerine demekdür *badal* maᶜnāsına, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de bīşe-i nigār aṭyārı vaṣfında gelür [XLIII, 303, 3839]:[1714]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çevek[1715] *aṭlas* **-100-** *ėylep özige libās*

kėyip börk ***ornıda*** *başıġa ṭās*

[=Üstüne renkli atlas elbise giyindi. Başına külah yerine tas geçirdi.]

[1716]Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [166, 166, 7]:[1717]

Maḳṭaᶜ /Ṭavīl: Feᶜūlün mefāᶜīlün feᶜūlün mefāᶜīlün/

Nevāyī firāḳıng͡dın anıng͡ dėk żaᶜīf oldı

ki ***ornıda*** *ėl baḳsa dėgeyler meger yoḳdur*

[=Nevâyî, senin ayrılığından o kadar zayıfladı ki halk baksa yerinde yok diyecekler.]

1710 Bundan sonraki kısım **orn[ıda]** maddesinde verilmiştir.

1711 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 58.

1712 Yazmada: *köng͡leki tāze töge tögendin.*

1713 Yazmada: *tögendin.*

1714 Bk. **çevük**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 209v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 58, 296. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 157ᵃ.

1715 TÖREN: *cevek.*

1716 Bundan sonraki kısım **orun** ve **orn[ı]** maddesinden alınmıştır.

1717 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 309. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 58.

616. **ornıġa** [< *or*$_u$*n+ı+ġa*] Yérine démekdür. Eḳteriyyā iżāfet ile isti^c^māl olınur. [1718]<Ve yine> [B e d ā y i ^c^ u ' l - V a s a ṭ 'da] bir terci^c^de gelür, ki [481, 659, 26]:[1719]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mef^c^ūlü mefā^c^ilün fe^c^ūlün/

tā boldı yüzüñg nihān közümdin

eşk[1720] ***ornıġa*** *tınmayın aḳar*[1721] *ḳan*

[=Yüzün gözümden gizleneli gözyaşı yerine durmadan kan akar.]

617. **ornıda** [< *or*$_u$*n+ı+da*] Yerinde démek ma^c^nāsına.[1722]

618. **uran** [< Mo.] İmāle-y-ile. Gece-y-ile yol azan yoldaşına çağırduğına dérler, ki farażā leşkergāhda kendü bir bege mensūb olsa ol begüŋ mensūbātına çağırmaḳ gibi, ki Devletyār Beg ḫalḳı v e Sa^c^ādetyār Beg ḫalḳı **44^a^** ne cānibdedür demek gibi.

619. **örtenmes** [< *ört+e-n-mes*] Yanmaz démekdür.

•••. **örtengüci** Yanıcı démekdür.

620. **örtemek**[1723] [< *ört+e-mek*] Od yaḳmaḳ.[1724]

621. **ürküremek** [< *ür+küre-mek*] Uyuḳlamaḳ ma^c^nāsınadur.

•••. **ürkürer**[1725] Uyuḳlar démekdür.

•••. **ürkürep**[1726] Uyuḳlayup démekdür.

•••. **uruḳ ḳayaş**[1727] *Uruḳ* ṭārıḳ[a]; ya^c^nī *ḫışım ḳavm* démekdür.[1728] *Ḳayaş* lafẓı vaḥde isti^c^māl olınduġı mesmū^c^ degül. Ammā *uruḳ* lafẓı yalıŋuz daḫı isti^c^māl olınur ve ġayn-ı mu^c^ceme ile *uruġ* daḫı dénilür, ḫışım ma^c^nāsına.

1718 Bundan sonraki kısım **orn** maddesinden alınmıştır.

1719 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 58.

1720 Yazmada: *anıñg*.

1721 Yazmada: *barur*.

1722 Bk. **orn[ıda]**.

1723 Kıyıda.

1724 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭla^c^da gelür [327, 328, 1]:

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

yüzüñg açıp nė ^c^aceb yüz ḥāl vefāsın ***örtemek***

kim bolur bir şem^c^ otı birle cihānnı ***örtemek***

[=Gerçi bir mum ateşi ile cihanı yakmak mümkündür; (ama) yüzünü açıp yüzlerce benin vefasını yakmak hayret verici bir iş.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 68r29.

1725 Kıyıda.

1726 Kıyıda.

1727 Kıyıda.

1728 Kıyıda: [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir şi^c^rde gelür, ki [518, 563, 4]:]

Beyt /Mücteṯ-*i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḳṭū^c^*: Mefā^c^ilün fe^c^ilātün mefā^c^ilün fa^c^lün/

perī vü ḥūr ol ayġa ḳarābet olmışlar

622. **örtenür** [< *ört+e-n-ür*] Yanar dėmekdür, şöyle ki bir nesne tamām yanup eṯeri ḳalmamaġa derler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn vaṣfında gelür [XI, 104, 745]:[1729]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

zārī ki öçük yanar çirāġı

bat ***örtenür*** *artuġ olsa yaġı*

[=Bir zavallının çerağı sönük yanıyorsa yağı fazlalaştırılsa hemen alevlenir.]

623. **örtedi** [< *ört+e-di*] Yaḳdı demekdür.[1730]

624. **örtedim** [< *ört+e-di+m*] Yaḳdum demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [1731]'de [bir maḳṭaᶜda] gelür [417, 448, 7]:[1732]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī köŋlüme ᶜışḳıda[1733] *ḳoydum dāġlar*

ol mėni ger[1734] ***örtedi*** *mėn daġı anı* ***örtedim***

[=Ey Nevâyî, aşkının bir işareti olarak gönlüme yanık yaraları koydum. O beni yaktı ise ben de onu yaktım.]

625. **ört** Şuᶜle-i ātişe dėrler. Ve bir ṣaḥrānuŋ bir ṭarafından ātiş ḳorlar, yel öŋince gėdüp ol ṣaḥrāyı tamām yaḳduġına dėrler. Ammā *şuᶜla-i ātiş* maᶜnāsına. S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫamse tekmīli **-101-** vaṣfında ṭāliᶜ ve baḫta ḫiṭāb etdügi maḥalde gelür, ki [V, 71, 359]:[1735]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

yolum içre[1736] *menzil çü bu tört ėdi*

çıḳarım bėyik[1737] *eyle kim* ***ört*** *ėdi*

[=Yolum üzerinde dört konak (merhale) vardı. *Çıkarım* yangın gibi büyük idi.]

---

velīkin ança kişi yoḳ uruḳ ḳayaşıda

[=O ay yüzlü güzele peri ve huri akraba olmuş; lakin onun kavmi ve akrabaları arasında ona benzeyen bir kişi bile yok.]

1729 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 54.

1730 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **örtedim**.

1731 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

1732 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 54.

1733 Yazmada: *ᶜışḳıda köŋlüme.*

1734 Yazmada: *ger ... ol.*

1735 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 53. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 29ª.

1736 Yazmada: *üzre.*

1737 Yazmada: *biŋ.*

626. **örtengüçi** [< *ört+e-n-güçi*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Yanıcı demekdür.[1738]

627. **örtengey** [< *ört+e-n-gey*] Yana demekdür.

628. **örtegen** [< *ört+e-gen*] Yaḳan demekdür.[1739]

629. **örterge** [< *ört+e-r+ge*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Yaḳmaḳ içün demekdür, *ᶜillat* maᶜnāsına, ki [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da] bir müseddesde gelür [475, 657, 1]:[1740]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

cānım örterge ol otluḳ[1741] *çihre gülzār-ı Ḫalīl*

anı ravşen èylegen gūgird otı yanıda Nīl

[=Canımı yakan o ateşli yüz Halil[1742] (İbrahim)'in gül bahçesi gibidir. Onu aydınlatan da kükürt ateşi yanında Nildir.]

630. **örtegeli** [< *ört+e-geli*] Gāf gāf-i **44ᵇ** ᶜAcemīdür. Yaḳalı ve yaḳmaḳ içün demekdür.

631. **örtük** [< *ört-ᵘk*] Yanmış demekdür.

1738 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XIII, 126, 968]:

Meṭnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

yoḳ yoḳ ki bu dūd-ı āhı èrdi

örtengüçi *cismi kāhı èrdi*

[=Hayır hayır, bu ahın dumanı değil yanan bedeninin dumanı idi.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 68v26.

1739 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tunar**.

1740 Aynı beyit F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir müseddeste de geçer. [642, 686, 1]. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 68v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 54.

1741 Yazmada: *otluġ*.

1742 **Açıklama:** *Halil*: Bir kimsenin umur u esrarı arasına giren ve mahabbeti, kalbinin eczasına nüfuz eden dostu demektir ki hiçbir haleli olmayan meveddet ma'nâsına hulletten me'huzdur. Ve Allah'ın İbrahim'i halil edinmesi onu bir halil gibi ıstıfa-yı mahsus ile tekrim etmiş ve mazhar-ı esrar-ı rabbanî kılmış olmasından mecazdır. Allah tealâ İbrahim aleyhisselâmı birtakım kelimat ile imtihan etmiş o da onları imtam eylemiş olmağla *innī cāᶜiluka li-n-nāsi imāmᵃⁿ* ben seni bütün insanlara imam edeceğim (2. Baḳara 124) tekrimiyle imam-ı enam yapmış, sırr-ı ihyaya, melekût-ı a'lâ ve süflâya muttali' kılmış, o da kavmini alettevali tevhid-i ilâhîye da'vet etmiş, esnama, nücuma, şems ü kamere ibadetten men'eylemiş, taguta karşı gelmiş, Allah uğrunda ateşlere atılmaktan, oğlunu kurban etmekten, malını müsafirlere feda eylemekten çekinmemiş, ahlâk-ı ilâhiyye ile tehallukta selefin hepsini geçmiş, ıstıfa-i insanînin en yükseği onda ve onun âlinde tecellî etmiş, zürriyyeti -zalimler müstesna olmak üzere- mülk ü nübüvvetle mübeşşer ve be-kâm olmuştur. Aleyhissalâtü vesselâm demiştir ki «Allah İbrahim'i halil, Musa'yı neciyy -ya'ni kelim- ve beni habib ittihaz etti, sonra buyurdu ki izzet ü celâlim hakkı için habibimi halilime ve kelimime muhakkak iysar ve tercih edeceğim». Filvaki' meşhur mi'rac hadislerinde sabit olduğu üzere leyle-i mi'racda Resulullah Musa'yı altıncı, İbrahim'i yedinci semâda görmüş ve kendisi bunları geçip makam-ı Cibrîl olan Sidre-i münteha'ya ve sonra onun da maverasına geçmiştir (YAZIR: *Hak Dini Kur'an Dili*: II, 1476).

632. **örtük** [< *ör-t-^{ü}k*] Yin e kāf kāf-i ᶜArabī ile. Örtülü demekdür *maḫfī* maᶜnāsına.

633. **örtüklük** [< *ör-t-^{ü}g+lüg*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Bu daḫı örtülmiş demekdür.

634. **ür çaġda** [< *ür çaġ+da*] Uzun[1743] zamānda dèmek olur.

635. **örgenmek** [< *ög$_{ü}$r+e-n-mek*] Ögrenmek dèmekdür, ke-ennehu ᶜibāret taᶜkīs olınmışdur.[1744]

636. **örgenip** [< *ög$_{ü}$r+e-n-^{i}p*] Ögrenip dèmekdür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [22, 29, 7]:][1745]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ol belāġa örgenip-mèn eyle kim cānım çıḳar
körmesem başımda bir sāᶜat mèn-i şeydā bile

[=O belaya öyle alıştım ki çılgın ben ile birlikte onu bir saat başımda görmesem canım çıkar.]

637. **örgenmes** [< *ög$_{ü}$r+e-n-mez*] Ögrenmez dèmek olur, nefy-i mużāriᶜdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [226, 226, 8]:[1746]]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ötüp ᶜışḳ içre ᶜömrüm zāhidā ḳoy zühd irşādın[1747]
kişi mundaḳ uluġ şanᶜatnı ulġayġanda[1748] *örgenmes*

[=Ömrüm aşk içinde geçti, zahit, bana zühd (kaba sofuluk) yolunu anlatmağı bırak. İnsan bu kadar büyük sanatı yaşlandığında öğrenmez.]

1743 Yazmada: *Az*.

1744 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [310, 329, 7]:
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
sèndin örgengen kèbi Leylī vü Şīrīn ẓulm ü kīn
mèndin örgenmek kèrek Mecnūn bile Ferhād ᶜışḳ
[=Senden Leyla ve Şîrîn nasıl ki zulüm ve kini öğrendiyse benden de Mecnun ile Ferhad'ın aşkı öğrenmesi gerek.]
Âşığa göre zulüm ve kinin gerçek üstadı sevgilisi, aşkın gerçek üstadı da kendisidir (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 230).
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 69r14.

1745 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 20^{b}_{13}.

1746 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 390. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 23^{b}_{12}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 85r14. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 93^{a}.

1747 KARAÖRS: *irşādım*. Bu beyit yalnızca Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan Kit. 805 sy.daki *Devāvīn*'in 228^{b} yr.da vardır.

1748 Yazmada: *işni żaᶜīf olġanda.*

638. **ürkün** [< *ürk-ᵘn*] Kāf-i ᶜArabī ile. *Ṭuġyān* maᶜnāsınadur, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [588, 591, 5]:[1749]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

derd kör kim istese kėlmek ġamın sormaḳḳa[1750] *yār*

rāżī ėrmen kim sirişkim seyliniñ bar ürküni

[=Ey dert, gör ki yâr gamını sormağa gelirse razı değilim, gözyaşı selimin taşkını var.]

639. **örgendi** [< *ögᵤr+e-n-di*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Ögrendi demekdür.

640. **örgenür**[1751] [< *ögᵤr+e-n-ür*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ḳaṣd u meyl eyler demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - B i d ā y e 'de gelür [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r , 7, 17]:[1752]

Beyt /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

külmekge ***örgenür***[1753] *ėl her söz ki dėse mecnūn*

ol sözni cemᶜ ḳılsa külmekni ėyler[1754] *efzūn*

[=Deli ne dese halk meyyaldir. O, sözünü toparlasa halk gülmeği artırır.][1755]

641. **örük | ürük | örüg** [< *erük | ür-ᵘk*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Erük dedükleri mīveye dėrler **-102-** ve muṭlaḳ zerd-ālūya. Ve üfürilmiş nesneye dėrler. Ve bir yerde muḳīm olmış kimesneye dėrler. Netekim bir leşker bir menzilde otursa *ol kün örüg*[1756] *oldı* dėrler.[1757]

642. **orıtmış** [< *or+ı-t-mış < or ā-miş*] İmāle ile. Bir yerde ḳarār ėtmiş dėrler.

643. **örgemçi** [< *ör-ᵤg+em+çi*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Örümcek demekdür, *ᶜankabūt* maᶜnāsına, ki D ī v ā n -ı Luṭfī'de tevḥīdde gelür, ki [5, 2, 18]:[1758]

1749 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 74r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 57. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 30ᵇ. Tuğyan için bk. B. SÜLEYMÂN: *el-Eşbâh ve'n-Nazâir fi'l-Qur'âni'l-Kerîm*: 282.

1750 Yazmada: *sormaḳġa*.

1751 **irkinür** maddesinden alınmıştır. CLAUSON: *EDPT*: 227ᵃ. *irk-*.

1752 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 105. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 30ᵇ.

1753 Yazmada: *irkinür*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1754 KUT: *ėter*.

1755 ÜZGÖR: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*: 63.

1756 **Açıklama:** *Örüg*: Krş. Mac. *öreg* 'ihtiyar, kart, koca, yaşlı' (DÁVID: *Útiszótár Magyar-Török*: 218. CSÁKI: *Magyar-Török Szótár*: 301ᵇ).

1757 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bėgin**.

1758 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 56. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 30ᵃ.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dostlarıñ alnında[1759] *yėr tėk*[1760] *pest Ḫayber ḳalᶜası*

düşmeniñ defᶜine[1761] ***örgemçi***[1762] *ėvi*[1763] *ḥıṣn-ı ḥaṣīn*

[=Dostların önünde Hayber kalesi toprak gibi alçak, düşmanın önünde örümcek ağı aşılmaz korunak.]

Ve yine M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür, ki [370, 4b, 1 (IV, 11, 24)]:[1764] [Neṯr]

Eger perde-poş sėn bolmasañ ¹ridā[1765] **45a** *hemān ve ėşik* ***örgemçisi***[1766] *hemān.*

[=Örtücü sen değilsen, örtü işte ve kapı örümceği işte.]

644. **uruş** [< *hūr-ᵘş- / hūr-ᵘş*] Cenge dėrler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [1767]'da gelür [312, 410, 4]:[1768]

Beyt /Müctet*t-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

zamān[1769] *ėli ger* ***uruşsun*** *vü ger yaraşsunlar*[1770]

ki nė ***uruşum***[1771] *alar birle bar u nė yaraşım*[1772]

[=Zamane halkı ister vuruşsun ister barışsın; çünkü onlarla ne kavgam var ne barışıklığım.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de gelür, ki [(206) 720b, 2]:[1773] [Neṯr]

*Afrāsiyāb ²****uruşıda***[1774] *Garşāsb*[1775] *fevt boldı.*

[=Afrāsiyāb ¹⁴cenginde -Gerşāsb- fevt oldı.[1776]]

1759 Yazmada: *alnıda, dėk, defiġa.*
1760 Yazmada: *dėk.*
1761 Yazmada: *defiġa.*
1762 KARAAĞAÇ: *örmekçi.*
1763 Yazmada: *öyi.*
1764 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 56.
1765 LEVEND: *revā.*
1766 M ü n ā c ā t - n ā m e : *arġamçısı.*
1767 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .
1768 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 59.
1769 Yazmada: *cihān.*
1770 Yazmada: *urunsun ... yaraşunlar.*
1771 Yazmada: *uruşım.*
1772 Yazmada: *bar işim.*
1773 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 278.
1774 ABİK: *ordusıda.*
1775 Yazmada: *Garşāb.*
1776 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 7.

645. **örk ve ör** [< *ör+ₐk*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ve imāle ile. Yoḳuş ve yoḳaru demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ atı vaşfında gelür, ki [X, 120, 33]:[1777]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḫırāmı örge çıḳmaḳta[1778] *tütün dėk*

ėgermek[1779] *vaḳti deşt üzre ḳuyun*[1780] *dėk*

[=Tahta çıkarken salınışı duman gibi, kuşatma vakti gelince bozkırdaki kasırga gibi.]

646. **örek** [< *öre+k*] Direk dėmek olur.

647. **örek urdı** [< *hūr-dı*] Direk dikdi dėmek maᶜnāsına.

648. **örlep** [< *ör+le-p*] Yoḳuşlayup demekdür; yaᶜnī yoḳuşa çıḳup maᶜnāsına, ki - **103-** ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Gül ile Nev-roz'uŋ ġurbetleri beyānında gelür, ki [LXXII, 63, 734]:[1781]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

geh örlep çarḫ ṭāḳıġa[1782] *minerler*[1783]

geh ėnişlep yėti yėrge yėterler[1784]

[=Gâh yükselip gök kubbeye çıkarlar, gâh alçalıp yedi kat yere inerler.]

649. **orlandı** [< *or+la-n-dı*] Örtüldi demekdür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da ᶜUzeyr *ᶜalayhi 's-salām* eşeginüŋ dirildügin gördügi maḥalde gelür, ki [(164) 713ᵃ, 18]:[1785] [Neṯr]

Ve merkebiniñ çürügen süñeklerige [18]*baḳtı. Kördi kim birbirige muttaṣıl bolup üstige ėt* ***orlandı.***

[=Eşeğinin çürüyen kemiklerine baktı. Birbirine birleşip üstüne et örtüldüğünü gördü.]

1777 Bk. **ėgermek**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 70v19, 107v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 52. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 28ᵇ.

1778 Yazmada: *çıḳmaḳda.*

1779 Yazmada: *ėgirmek.*

1780 ALPAY: *ḳoyun.*

1781 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 70r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 57. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 30ᵇ.

1782 DİNÇER: *ḳatına.*

1783 Yazmada: *mineler.*

1784 Yazmada: *ėnerler.*

1785 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 70r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 57.

650. **urum**[1786] [< *hūr-ᵘm*] Sipāhīlıḳ üslūbı ve mahāreti ve şecāᶜati. Ve siliḥ-şōrluḳ maᶜnāsına- **45ᵇ** dur, ki M e c ā l i s ü 'n - N e f ā y i s 'de beşinci meclisde Mīr Ḥaydar vaṣfında gelür, ki [I, 168, § 386, II, 489]:[1787] [Neṯr]

Sipāhīlıḳda hem urumlar[1788], *kim bolur oḳ atmaḳda celd*[1789] *ve ḳılıç çalmaḳta*[1790] *çābük*[1791] *ve sāyir celādetlerde ança bar, kim ᶜaṣrınıñg ehli pesend ḳılurlar.*

[=Sipahilik becerilerinden olan ok atmakta kamçı ve kılıç vurmakta çevik ve başka maharetlerde öylesine ileri duruma geldi, ki zamanının ustaları beğenirlerdi.]

651. **ornatmaḳ** [< *orᵤn+a-t-maḳ*] Yerleşdürmek maᶜnāsınadur.[1792]

652. **ornattı** [< *orᵤn+a-t-tı*] Bir nesneyi bir yere urdı berkişdürdi ve şançdı ve mēḫladı demekdür.

653. **ornaşıp** [< *orᵤn+a-ş-ˈp*] Oturuşup ve berkişüp demekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [73, 65, 3]:][1793]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

mümkin ėrmes tartmaḳ peykānların kim cism ara
her sarı mesken tutupturlar süñgekge ***ornaşıp***

[=Her tarafa yerleşerek kemiğe işlemiş kirpiklerini (temrenlerini) vücuttan çekmek mümkün değil.]

654. **ornaşmaḳ** [< *orᵤn+a-ş-maḳ*] Yerleşmek maᶜnāsınadur. Ve yerleşüp dėmekdür.

655. **urar | orar** [< *hūr-ar* | *or-ar*] Urur demekdür *zadan* maᶜnāsına. Ammā imāle ile oḳınsa biçer maᶜnāsınadur, ki B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ [1794]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [134, 172, 6]:[1795]

1786 **eyrüm** ve **urum** maddeleri **ėrdem** maddesi altında düşünülmelidir.
1787 Bk. **eyrüm**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 99v5.
1788 ERASLAN: *ėrdemler.*
1789 ERASLAN: *celed.*
1790 Yazmada: *çalmaḳda.*
1791 Yazmada: *çāpük.*
1792 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü 'l - E b r ā r 'da gelür [III, XXXVIII, 261 ~~(2128)~~ (38), 35]:
Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/
mescid ara bāde-i ᶜiṣyān satıp
göşe-i miḥrāb ara köp ornatıp
[=Mescitte isyan şarabını satıp mihrap köşesine iyice yerleştirdi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 70v11.
1793 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 70v8.
1794 *B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü 'ş - Ş e b ā b .

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[1796]

mezraᶜ-ı dehr ara[1797] **-104-** *saç luṭf ile iḥsān tuḫmın*
her nė ėkseñ anı oḳ çünki ***orar-sėn*** *āḫır*

[=Dünya tarlasına iyilik tohumunu saç; çünkü ne ekersen sonunda onu biçersin.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür, ki [XLVI, 314, 3987]:[1798]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ki dihḳān nė kim dāne mezrūᶜ ėter
anı oḳ ***orar*** *çünki vaḳtı yėter*

[=Köylü her ne tohum ekerse vakti geldiğinde onu biçer.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda bir tenbīhde] gelür [176, 3; (300) 92ᵇ, 7]:[1799] [Neṯr]

Ṣalāḥ ᵍu fesād tuḫmın kim ėkti, ki[1800] ***ormadı.***

[=Sulh ve fesat tohumunu kim ekti de biçmedi.]

656. **ürer** [< *ür-er*] Vāv telaffuẓ olınmayup maḥżā ᶜalāmet-i żamm içün imlā olınmış olduġı taḳdīrce it ürmek maᶜnāsına ürer dėmek olur.

657. **urar-sėn** [< *hūr-ar sin*] Der-anbār[1801] ėdersin dėmek olur.[1802]

658. **ur | or** [< *hūr-*[1803] | *or-*] Emrdür. Hem ḍarb eyle demekdür ve hem biç demekdür.[1804]

1795 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 67r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 57. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 29ᵃ.
1796 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.
1797 Yazmada: *dehrġa*.
1798 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 66v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 58.
1799 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 58.
1800 Yazmada: *kim*.
1801 'içine atmak, biriktirmek' STEINGASS: *CP-ED*: 507ᵇ.
1802 Şöyle tamamlanabilir: N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de gelür [144, 22]: [Neṯr]
Merkeb kėyin baḳıp faṣīḥ til bile añġa dėdi ²²ki urġıl öz dimāġıñġa ***urar-sėn***.
[=Eşek geriye bakıp anlaşılır bir dille ona kendi beynine koyuyorsun dedi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 67r16.
1803 CLAUSON: *EDPT*: 194ᵇ.
1804 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [35, 46, 5]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/
bir ḳuyaş meşᶜalidin cānıma ur ᶜışḳ otı
yoḳ ėse şemᶜ-i ḥayātımnı öçürgil yā Rab
[=Canıma bir güneş meşalesinden aşk ateşini yak. Yakmazsan hayat mumumu söndür, ya Rabbi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 63v21.

659. **urġaç | orġaç** [< *hūr-ġaç* | *or-ġaç*] Urıcaḳ ve biçicek demekdür.

660. **urġalı** [< *hūr-ġalı*] Uralı ve urmaḳ içün demekdür.[1805]

661. **ora | öre** [< *oro* | *örk+e*] Taḥīl ḳuyusına ve at köstegine derler.

662. **orġuştek** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. ᶜİlm-i **46a** mūsiḳīde bir uṣūldür, ki M ī z ā n u ' l - E v z ā n'da, ki ᶜarūż risālesidür, ḳoşuḳ luġatin taṣḥīḥ etdügi maḥalde bir terkībde gelür, ki [58, 116]:[1806] [Neṯr]

Yana ḳoşuḳdur, kim[1807] ***orġuştek*** *uṣūlıda şāyiᶜdür ve baᶜżı edvār kütübide ol uṣūl hem ḏikr boluptur. Ve ol sürūd ᶜArab'ınıñ tėve sürer ḥudāları vezni bile remel-i murabbaᶜ-ı maḥḏūfda*[1808] *vāḳiᶜ bolur. Ve anıñ aṣlı bu nevᶜdür kim*

Beyt /Remel-i *murabbaᶜ-ı maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilün fāᶜilātün fāᶜilün/
veh ki ol ay ḥasreti derd ü dāġ-ı furḳatı
hem ėrür cānımġa ört hem ḥayātım āfeti

[=Yine *koşuk*tur, ki *orguştek* usulünde olur. Bazı musiki nazariyatı kitaplarında bu usul zikrolunmuştur. Ve bu türküler Arapların deve güderken söyledikleri ezgilerin veznine uygun olarak mahzûf murabba' Remel veznindedir. Aslı şöyledir:

Beyt

O ay (yüzlünün) hasreti, dert ve ayrılık yarası, hem canıma yangın, hem de hayatımın sonudur.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b'da evvelki faṣlda selāṭīn-i **-105-** ᶜādil ḏikrinde gelür, ki [11, 3; (85) 6b, 13]:[1809] [Neṯr]

Raᶜiyyetḳa serā vü bāġ andın maᶜmūr ve sipāhīġa kām u [13]*ferāġ andın mevfūr. Andın kėçeler Etrāk żuᶜafāsı işi* ***orġuştek***[1810].

1805 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aşuḳdum ve aşuḳtum.**

1806 Bk. ḳoşuḳ. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 37r17, 288v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 53, 432. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 29b.

1807 Yazmada: *ki*.

1808 Aynı zamanda *ḳoşuk*un veznidir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288v5). Medîd-i müsemmen-i sâlim (Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün) (NEVĀYĪ: M ī z ā n u ' l - E v z ā n : 146).

1809 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 44r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 57.

1810 ÖLMEZ: *arġuştek*. Şu da eklenebilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [248, 321, 9]:
Beyt /Müctes̱s̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
ḫoş ol ki bezmde aylar taparda ***arġuşteḳ***
şeh anda ṭanbūre çalıp Nevāyī dėse ḳoşuḳ
[=Mecliste aylar (boyu) *arguştek* olsa şah orada tanbure çalıp Nevâyî koşuk söylese ne hoş olur.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 37r15.

[=Halkın sarayı ve bağı ondan dolayı bayındır. Askerin heyecanı ve sükûnu ondan dolayı çok. Ondan dolayı geceleri Türk kadınlarının işi orguştek usulü.]

663. **öz** [< *ȫz*] Kendü demekdür.[1811]

664. **özge** [< *ȫz+ge*] Ġayr maᶜnāsınadur.[1812]

665. **özgelerge** [< *ȫz+ge+ler+ge*] Ġayrlara dėmekdür.[1813]

666. **öz özümni** [< *ȫz öz+ᵘm+ni*] Kendü kendümi dėmekdür.

667. **özme** [< *ȫz+(y)me*] Bā-ḫod; yaᶜnī kendü[si]yi bilür dėmek olur. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Dilārām firāḳında Behrām Şāh[1814] ḥaḳḳında gelür [XVIII. 152. 1478]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

bir zamān ***özme***[1815] *bir zamān bī-ḫod*

nė selāmet mizācıda nė ḫıred

[=Kimi özünde ateş kimi aklı başından gitmiş. Mizacında ne selamet var ne akıl.]

668. **özige | özge** [< *ȫz+i+ge* | *ȫz+ge*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Kendü[si]ye dėmekdür. Ve *ġayri* maᶜnāsına daḫı gelür ve *madḥ u ẕamm* maᶜnāsına daḫı gelür, ki bir kişinüŋ ḥaḳḳında *özgedür* dėrler. B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maṭlaᶜda] gelür, ki [399, 551, 1]:[1816]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/[1817]

nė ᶜaceb ᶜuşşāḳ ara bolsam mėn-i zār ***özgeçe***

kim ėrür maᶜşūḳlardın ol sitem-kār ***özgeçe***

[=Zavallı ben âşıklar arasında müstesna olsam ne güzel, hani sevilenlerden de o sitemkâr bir başkadır hani.]

Ammā *ġayri* maᶜnāsına. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir [ḥüsn-i maḳṭaᶜda][1818], ki [27, 1, 8]:[1819] **46ᵇ**

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sėn gümān ḳılġandın ***özge*** *cām u mey mevcūd ėrür*

bilmeyin nefy ėtme bu mey-ḫāne ehlin zāhidā

1811 Şöyle tamamlanabilir: Bk. öz.

1812 Şöyle tamamlanabilir: Bk. özige.

1813 Şöyle tamamlanabilir: Bk. tüzdi.

1814 Yazmad: Şāh Berhām.

1815 TURAL: *özde on.*

1816 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 62.

1817 TÜRKAY: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün.

1818 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *beytde gelür.*

1819 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 62. FUZÛLÎ: *Dīvān*: 125, I.

[=Sen kendi(nin) farkına varmadan önce de kadeh ve şarap vardı. Bu meyhane halkını bilmeden yok sayma.]

Ammā *öz* kendü ve *özge* ġayrı maᶜnāsına. Ç i h a l Ḥ a d ī s̱'de [*ṭūbā li-man şaġalahu ᶜaybuhu ᶜan ᶜuyūbi 'n-nāsi* [=Ayıbı, şunun bunun ayıplarıyla uğraşmaktan kendisini alıkoyana ne mutlu.][1820] ḥadīs̱i tercemesinde] bir rubāᶜīde gelür, ki [IV, 22, 28]:[1821]

Dü-beytī[1822] /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1823]

èy ḫoşā ol ki ᶜayb körmek ile
yüz hünerver merātibin tapḳay
yaᶜnī öz[1824] *ᶜaybı perdesi közige*
özge[1825] *èl ᶜaybı çihresin*[1826] *yapḳay*[1827]

[=Ne hoş, kendi kusurunu görmekle yüz hünerlinin mertebesini buluyor; yani kendi kusurunun perdesi, gözüne el kusurunun yüzünü örtüyor.]

669. **özgü** [< *ōz+gü*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Bu daḫı kendü maᶜnāsına gelür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da sīmurġ peri vaşfında gelür, ki [XIX, 44, 414]:[1828]

Mes̱nevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tañlası çün kèlmiş èl öz[1829] *ḥāliġa*
baḳıp ol per reng ile eşkāliġa

[=Ertesi günü halk kendi hâline gelmiş; o kanadın renk ve hâline bakmışlar.]

670. **üz** [< *yüz*] İmāle ile. Yüz, ᶜaded maᶜnāsınadur.[1830] **-106-**

1820 al-ᶜACLŪNĪ: *kaşfu 'l-ḫafā*: II, 59, 1673. ḥadīs̱.

1821 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 62.

1822 Yazmada: *Rubāᶜiyye*.

1823 Burada: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

1824 ***kendü.***

1825 ***ġayrı.***

1826 Yazmada: *perdesin*.

1827 Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 4056/2. sy. 4^{b}_{3}. yr.; Yazmada: *tapḳay*. Ya *çihresin yapḳay* 'yüzünü örtüyor' ya *perresin tapḳay* 'perdesini buluyor' olabilir.

1828 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 73v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 63. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 33ª.

1829 Yazmada: *èl kelmiş özgü.*

1830 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXVII, 193, 2169]:

Mes̱nevī /Mütekārib-*i müs̱emmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

üç üz altmış altı luᶜb u girih
ötüp kim sinān uçı körmey zirih

[=Üç yüz altmış altı oyun ve düğüm. Süngünün ucu zırh görmeden geçmiş.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 20v18, 73v8.

671. **üz** [< *üz-* | *yüz-*] Bu daḫı ḳır maᶜnāsınadur; yaᶜnī *bi-gsil* demekdür. Bir daḫı emr ėdüp şuda yüz demekdür. S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de maḳāle-i Keşmīr āḫirinde cevān-ı şāḫib-dil ḫikāyesinde gelür [XLI, 284, 3543]:[1831]

Metnevī /Müteḳārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

dėdi tecribem yoḳ ėdi ėy refīḳ

su[1832] ***üzmekni** örgenmey oldum ġarīḳ*

[=Ey dost, tecrübem yoktu. Suda yüzmeği öğrenmeden boğuldum, dedi.]

672. **üze** [< **üz+e*] Üzerine demekdür.[1833]

673. **üzük** [< *yüz-ük*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ḫargāh esbābına dėrler. Ve *ḫātim* maᶜnāsına daḫı gelür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ[1834]'da gelür [255, 331, 3]:[1835]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḫātim-i laᶜling eger aġzımġa yėtkeç tişlegüm

mühr ėterde mūm yapuşḳan kėbi basḳaç ***üzük*** **47a**

[=Mühürlerken üzerine yüzük basılan mumun yapışması gibi, lal gibi olan dudağının mührü ağzıma değerse dişleyeceğim.]

674. **uzattı** [< *uz+a-t-tı*] Gönderdi. *Uzat* gönder, irsāl eyle dėmekdür, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 747a, 12, L 116b, 28]: [Neṯr]

Ve dermāndeler ḫālining teftīşide alarnı rıżāları bile ***uzatmaḳ***.[1836]

[=Âcizlerin hâlini teftiş etmede onları rızalarıyla göndermek.]

S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [LXXVI, 465, 6231]:

Metnevī /Müteḳārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ayırdı üç üz keştī-i• tėz-tek

barurda nėçük kim hilāl-i felek

[=Göğün hilali gibi hızlı giden üç yüz tekneyi ayırdı.]

• *keştī-i*: TÖREN: *teştī*.

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 20v19, 73v9.

1831 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badāʾiʿ al-Luġat*: 15^{b}_{10}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 71v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevāʾiyye* ...: 63.

1832 Yazmada: *söz*.

1833 Birçok yerde.

1834 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

1835 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 122r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevāʾiyye* ...: 64.

1836 Örnek VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevāʾiyye* ...'de burada bitiyor. Yazmada: *+ning dėdügi gāf-i ᶜAcemī ile. Göndermek demekdür.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ḫusrev ile Buzurg-ummīd [ö. 1138], Mihīn Bānū'dan Ermeniyye ḥiṣārın istedüklerinde gelür, ki [XXXIX, 357, 20]:[1837]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

dėgeç bu söz tapıp şaḫṣ-ı suḫan-dān

uzattılar *anı ġamgīn ü ḫandān*

[=Söz bilen bir adam bu sözü bulup söyledi, onu gamlı ve neşeli gönderdiler.]

675. **uzalmaḳ** [< *uz+a-l-maḳ*] Uzamaḳ maᶜnāsına.

676. **uzalur** [< *uz+a-l-ur*] Uzar dėmekdür.

677. **uzaldı** [< *uz+a-l-dı*] Uzadı dėmek olur.[1838]

678. **uzalsa** [< *uz+a-l-sa*] Uzansa. *va ᶜalā hāḏā 'l-ḳiyās*. Cemᶜinde lām-ıla telaffuẓ olınur.

679. **ozaḳı**[1839] **kün | uzaġu kün** [< *oz-a+ḳı* | *uz+a-ġu*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Dünki gün degül ötekü gün demekdür. Ve uzun gün maᶜnāsına daḫı gelür.

680. **uzalıp** ve **uzala** [< *uz+a-l-'p, uz+a-l-a*] Uzanup ve böyüyüp demekdür. Ve uzanup yatup maᶜnāsına daḫı gelür, ki e ş ᶜ ā r -ı Luṭfī'de [bir maṭlaᶜda] gelür[1840] [67, 79, 1]:[1841]

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1842]

közüñ **-107-** *ki lāle vü nesrīn üze* ***uzala*** *yatur*

Ḫoten çiçekleri içre[1843] *meger ġazāle yatur*

[=Lale ve yaban gülü üzerinde uzanmış yatan gözün sanki bir ceylanın Hoten çiçekleri içinde yatmasına benziyor.]

681. **osal** [< **osa-l*] Tehāvün ve tekāsül ėdüp oyalanmaġa dėrler.[1844]

1837 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 61.

1838 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [98, 98, 5]:
Beyt /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
cününġa tüşti şanavber ḳadiñdin ėyle ki su
bolup ayaġıġa zencīr ***uzaldı*** *başıġa saç*
[=Boyundan dolayı fıstık çamı çıldırdı. Su onun ayağına zincir olup başında saç uzadı.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 229v18.

1839 Yazmada: **ozaġu**.

1840 Bu beyit güldestelere alınan bir gazeldendir. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 11980-Ç. sy. Bk. SERTKAYA: "Osmanlı Şâirlerinin Çağatayca Şiirleri III ve Uygur harfleri ile yazılmış bazı manzum parçalar I", 166.

1841 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 73r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 61. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 32b.

1842 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

1843 Yazmada: *üzre*.

682. **ösrük** [< *es*$_{ü}$*r-*^{ü}*k*] Kāf ᶜArabīdür. *Mast* maᶜnāsına gelür.[1845]

683. **ösrügen, ösürgen** [< *esür-gen*] Mest olan maᶜnāsınadur, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür [191, 18; (320) 101ᵃ, 5]:[1846]

[Neṯr]

Ösürgen[1847] *tayılur.*

[=Sarhoş olan yıkılır.]

684. **üstiġa** [< *üst+i+ġa*] Üstine démekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir maṭlaᶜda] gelür [182, 164, 1]:

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*ḫaṭṭ-ı cān-efzā çıḳarmış laᶜl-i ḫandān **üstine***[1848]

*Ḫıżr dék kim sāye salġay āb-ı ḥayvān **üstine***[1849] **47ᵇ**

[=(Sevgili,) bengi suyun üstüne Hızır'ın gölge salması gibi, gülen dudaklarının üstüne (cana) can katan ayva tüylerini çıkarmış.]

685. **oşuḳtı** [< *aş-*^{u}*ḳ-tı*] Iżṭırāb-ıla ᶜacele eyledi demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [407, 550, 6]:[1850]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*dédiler ol şōḫ her dem **aşuḳup***[1851] *öydin çıḳar*

cān işi çıḳmaḳ üçün veh kim şitāb[1852] *oldı yana*

[=O çekici güzel her zaman evden acele acele çıkar, dediler. Ah yine can çıkacak diye koşuşturma var.]

1844 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXVII, 178, 1942]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çü bardı kişi bilgeli şerḥ-i ḥāl

ki öz ḫıdmetin névçün étmiş osal

[=Adam işin aslını bilmek için gitmişken kendi işini niçin ağırdan almış.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 75r12. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 33ᵇ.

1845 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aḫsum, esrükgine, a͡ngdıp** ve **andıp, öksük, süzgüç.**

1846 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 74v12, 192r16.

1847 Yazmada: *ösüzgen.*

1848 Benzeri M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'te de geçer [I, 234 § 461; II, 558]. M ī z ā n u ' l - E v z ā n [59].

Yazmada: *üstiġa.*

1849 Yazmada: *sebze-i ḫaṭṭı͡ng sevdā-yı laᶜl-i ḫandān üstiġa.*

1850 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 21ᵇ₄. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 67. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 14ᵇ.

1851 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1852 Yazmada: *çıḳmaḳġa her dem ıżṭırāb.*

686. **uşatmaķ**[1853] [< *uşa-t-maķ*] Uvatmaķ demekdür, ki [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da] [bir][1854] tercī^cde gelür [661, 657, V, 49]:[1855]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

uşatmaķ isteseñ bu bendlerni

muķayyed bolma[1856] *anda oşbudur*[1857] *pend*

[=Bu bağları kırmak istersen bunda verilecek öğüt şudur: Bağlanma.]

687. **oşol** [< *oş ol*] Ol nesne ve ol kimesne demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da evvelki münācātda gelür [II, III, 15 (14)(8), 20]:[1858]

Meṯnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

lākin[1859] *oşol çihre-i ^cuşşāķ-sūz*

kim añġa her lem^cadur āfāķ-sūz **-108-**

[=lakin o âşıkları yakan çehre, ona ufukları yakan bir parıltıdır.]

688. **oşal** [< *oş ol*] Bu daḫı hemīn bu ma^cnāyadur, ki Bābür Mīrzā e ş ^c ā r ında [bir maķṭa^cda] gelür [140, 37, 5]:[1860]

Maķṭa^c /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

figānım aştı bülbüldin ġamī yoķ ẕerre bu ķuldın

besī Bābür oşal güldin köñgülde ḫār-ḫārım bar

[=Feryadım bülbülünkini aştı. Bu kuldan yana zerre bir gam yok. Babür, artık bu gülden gönülde hasretim var.]

689. **uşalġay** [< *uşa-l-ġay*] ^cİbāreti ufana dėmek ma^cnāsına *uşatıp-mėn* şıyup ṭururum dėmekdür.[1861]

1853 Yazmada: **uşanmaķ**, nūn-ıla. Kıyıda: **uşalmaķ** daḫı denilür.

1854 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

1855 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 76r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 66.

1856 Yazmada: *olma*.

1857 KARAÖRS: *uşupdur*.

1858 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 67. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 35ª.

1859 SABİR: *Līk* mi?

1860 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 76r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 66.

1861 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [74, 66, 3]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

köñgülge nāvekiñ tā kirdi bī-ḥad ḥıfẓın ėyler-mėn

ki bu şīşe içinde ol daġı nā-geh uşalġay tėp

[=O bile bu şişe içinde ansızın kırılır diye temrenin göğse girince son derece hassas saklıyorum.]

690. **oşuḳmaḳ** [< *aş-ᵘḳ-maḳ*] Aşuḳmaḳ, ki ᶜacele ve ıżṭırāb maᶜnāsına geçdi, baᶜżı nüsaḫda żamm-ıla *oşuḳmaḳ* kitābet olınur, bu beytde *oşuḳup* lafẓı ᶜacele ve ıżṭırāb ėdüp dėmekdür.[1862]

691. **Uġan, Uġun** ve **Uġanum** [< *u-ġan+ᵘm*] *Ḫudā*[1863] maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān sulṭānlıġın Ferhād'a teklīf etdügi maḥalde gelür, ki [XVIII, 176, 54]:[1864]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bukün yüz şükr kim ḳıldı ***Uġanım***[1865]
sėni mińg[1866] *ançа kim bolġay*[1867] *gümānım*

[=Bugün yüzlerce şükür. Kadir Allah seni bin o kadar yüceltti, kanısındayım.]

Uġanım dėdügi Ḫudām demekdür.

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür, ki [LXXXV, 72, 837]:[1868]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

Uġan[1869] *taḳdīridin bu*[1870] *ġavṣ-ı ġavvāṣ* **48ª**
tėńgizde taptılar bir gevher-i ḫāṣ

[=Allah'ın takdirinden bu dalıcı dalgıç denizde halis bir inci buldu.]

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Nev-roz-ıla Gül Kaᶜbe'de ataları-y-ıla cemᶜ olduḳları maḥalde gelür, ki [CXIX, 96, 1125]:[1871]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

körüp Nev-roz u Gül bu derd-i dilni
yörüttiler ***Uġan*** *ḏikrine*[1872] *tilni*

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 75v17.

1862 Kıyıda: [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [407, 550, 6]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dėdiler ol şōḫ her dem aşuḳup öydin çıḳar
cān işi çıḳmaḳ üçün veh kim şitāb oldı yana

[=O çekici güzel her zaman evden acele acele çıkar, dediler. Canın işi çıkmak için yine telaşlanmak oldu.]

Yazmada: *oşuḳup, çıḳmaḳġa her dem ıżṭırāb.*

1863 Yazmada: Bir daḫı *Ḫudā.*

1864 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 76v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 67, 385. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 35ª, 208ª.

1865 Bk. **-ġan.**

1866 Yazmada: *yüz.*

1867 Yazmada: *mėnińg* ... *ėrdi.*

1868 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 67.

1869 Yazmada: *uġun.*

1870 Yazmada: *bī.*

1871 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 67.

[=Nev-roz ile Gül, bu gönül derdini görüp dili Allah'ın zikrine devam ettirdiler.]

692. **uġ**[1873] [< *ūġ*] Ḫargāh esbābına dėrler.[1874]

693. **oframa̤k** [< *ōp-ᵤr+a-mak̤*] Eskimek ve yıpranmak̤.

694. **ofranur** [< *ōp-ᵤr+a-n-ur*] Eskir ve yıpranur demekdür.

695. **ok̤** Hemān dėmekdür.[1875]

696. **ok̤** Övün.

697. **ok̤t** [< Ar. *vak̤t*] *Vak̤*[1876]*t* maᶜnāsınadur.

698. **ok̤urda** [< *ok̤ı-r+da*] Ok̤ur-iken dėmekdür[1877]. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [281, 367, 3]:[1878]]

Beyt /Müctet̠t̠-i müt̠emmen-i maḫbūn-ı mak̤ṭūᶜ: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

ok̤urda ak̤tı yaşım iḫtiyārsız gūyā
ki hecr dūdesidin nāmeġa midād ėttiñ

[=Okurken kendimi tutamadım, gözyaşım aktı. Ayrılık isinden mektuba mürekkep ettin dersin.]

699. **ok̤uldı** [< *ok̤ı-l-dı*] Ok̤undı demekdür.

700. **ok̤uy** [< *ok̤ı-y*] Ok̤uyayın demekdür.[1879]

701. **uk̤uş** [< *uk̤-ᵘş*] Fehm[1880] demekdür, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de [yedinci meclis āḫirinde Şāh Ġarīb Mīrzā vaṣfında] k̤ırā'at ve *uk̤uş* lafẓı gelür [I, 199, § 455, II, 521]: [Net̠r]

1872 Yazmada: *köterdiler ... şükride.*

1873 Yazmada: **uġu.**

1874 Bk. **irkene, basruġ, baġış, bosaġa, torluġ, tüñlük, çıġ, gözünek.** Şöyle tamamlanabilir: M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de gelür [(176) 777ᵃ, 20, (210)]: [Net̠r]
Bir müteᶜayyin nėme kim ak̤ öydür, *añga* ḫargāh *at k̤oyupdurlar; ammā anıñg eczāsınıñg köpini Türkī tili bile ayturlar. Andak̤ ...* **uġ.**
[=Belirli şeylerden biri de *ak̤ öy* "ak (keçe) ev"dir, ona *ḫargāh* adını koymuşlardır; ama onun parçalarının çoğunu Türk dili ile söylerler. Mesela ... *uġ.*]

1875 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **irke, urar | orar, ökte, tarmaşıp, tarık̤ma, çak̤ın.**

1876 **Açıklama:** *Vakt*: Vakit zamanın parçasıdır. Vakit ile zaman arasındaki münasebet nokta ile çizgi arasındaki münasebet gibidir (el-ASKERĪ: *el-Furûk fi'l-Luġa*: 400).

1877 **oframa̤k** ve **ok̤urda** maddeleri arası VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*'de yok.

1878 Yâr namesine cevap vermek içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 40ᵃ).
Alıntı için bk. T̤ĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 21ᵇ₁₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 77r15.
Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [382, 512, 5]:
Beyt /Remel-i müt̠emmen-i maḥdūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
k̤oy gül ü bülbülni gül-gūn mey tola tut bülbüle
tā ok̤uy bülbül mak̤ālātın açıp gül defterin
[=Bırak gülü bülbülü, gül renkli şarapla doldur kadehi. Gül defterini açıp bülbül makalelerini okuyayım.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 77r24.

1880 *Fehm*: Yazmada: *Ok̤uyuş.*

[Av ve kuş ḫāṭırġa merġūb [22]ve ḳırā'at ve uḳuş köñglige maḥbūb.]

[=Aklı fikri daima av ve kuşta, okuma ve anlamada olup gönlü sevgi doludur.]

702. **oḳup** [< *oḳı-p*] Oḳuyup demekdür, [*ḳirā'at* édüp maᶜnāsınadur.][1881]. **-109-**

703. **uḳar** Turna *kulang* maᶜnāsınadur.[1882]

704. **oḳ** *Naḳd* maᶜnāsınadur. Ve *hamān* maᶜnāsınadur, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [1883]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [16. 19. 7]:[1884]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kūyüñg[1885] *oḳ*[1886] *ister Nevāyī nesye cennet ehl-i zühd*

munça oḳ[1887] *bolġay tefāvüt ᶜālim ü cāhil ara*

[=Nevâyî bizzat sokağını ister zahit unutulmuş cenneti. Bilgili ile bilgisiz arasında bu kadar fark olacak.]

705. **ükülgen** [< *yüg-ül-gen*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Cemᶜ olup yığılan demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Soḳraṭ Ḥakīm ḥişārında gördi [XXIV. 229. 76]:[1888]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ġanīmet kördi her yan ḥaddin efzūn

ükülgen her ṭaraf yüz genc-i Ḳārūn

[=Her yanda sayısız doyumluk, her tarafa yüzlerce Karun hazinesi yığılmış gördü.]

1881 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'de **uḳuş** maddesinde önce. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **hürer**.

1882 Yazmada: **oḳar** [< *yoḳ+ġaru*] Yüksek ve *bālā* maᶜnāsınadur. **Açıklama:** *Uḳar*: Küleng, ṭurna, būtīmāra daḫı ıṭlāḳ olunur (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: 142ª, 142ᵇ, 280ᵇ. THACKSTON: II, 295, III, 601 -/o/ ile-. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 69. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 36ª) biçiminde onarılabilir. Turna mor renkli uzun boyunlu olup kuyruk altındaki tüyleri üsküfe takılır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 77v25, 173r5). Bir de *uḳar* farklı bir karşılık ve ek bilgi bilgi olarak bk. *Māliku 'l-ḥazīn*: Boz balıkçın, Türkler *uḫar* der. Eti yenilir. Her zaman gamlı olduğundan "hüzünlü" de denir. Yuvasının imha edilebileceği endişesi ile her zaman ırmakların sığ yerlerini sahiplenir. Altında su olmasına rağmen korkusundan yuvası yukarıdadır (al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 121; Çeviri: 25. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1648) II, 205ᵇ. Mo. *uhar* 'karabatak, karatavuk' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1375ª.

Şöyle tamamlanabilir: Bk. **otaġa**.

1883 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

1884 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 77v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 69.

1885 TÜRKAY: *meskeniñg*.

1886 Yazmada: *naḳd*.

1887 ***hemān***.

1888 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 22ª₂. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 71. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 37ª.

706. **üker** [< *yüg-er*] Cem^c ėder, yıġar demekdür, ki Ḥ a y r e t ü 'l- E b r ā r 'da söz ta^crīfinde gelür, ki [II, XIV, 75 (587)(35), 52]:[1889]

Meṯnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

^carşada şaṭrancnı ol[1890] *kim töker*

nėçe yıġaç pāresidür kim üker[1891] **48^b**

[=Satranç tahtasını serip döken ağaç parçasını yığar.]

707. **ükse** [< *yüg-se*] Yine kāf kāf-i ^cArabīdür. Cem^c edüp bir nesneyi bir yėre yıġsa demekdür, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de [Şeyḫ Niẓāmī [1141-1203] vaşfında] gelür [VI, 53, 343]:[1892]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[1893]

kim cevāhirni allıġa tökse

tell-i ġaflet kėbi anı ükse

[=Kim elmasları önüne dökse onu gaflet tepesi gibi yığsa.]

708. **üger** | **öger** [< **üg-i-t-* | *ȫg-er*] Gāf ^cAcemīdür. Un ögüdür ma^cnāsına gelür. Ve medḥ ėder demekdür.[1894] **-110-**

709. **ögün** [< *öŋi+n*] Gāf gāf-i ^cAcemīdür. Ġayrı dėmekdür, ki e ş ^c ā r -ı Luṭfī'de [bir ḥüsn-i maḳṭa^cda] gelür [205, 278, 4]:[1895]

1889 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 300r18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 71.

1890 Yazmada: *her*.

1891 SABİR: *öger*.

1892 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 22^a₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 78r25.

1893 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

1894 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü 'l - K i b e r 'de bir maḳṭa^cda gelür [265, 280, 7]:
Maḳṭa^c /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/

zühd ile ėy ki Nevāyīni öger-sėn kördük

işi ösrüklük ėmiş hem-dem-i peymāne ėmiş

[=Ey Nevâyî'yi züht sahibi diye öven, onun işinin sarhoşluk dostunun da kadeh olduğunu gördük.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 78r5.

S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de gelür [XXXVIII, 440, 4906]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

ėl ögerdin köñgüli şād ėtmen

ki ḫoş-āmedġa i^ctibār ėtmen

[=Elin övmesinden gönlü şad etmem. Hoş geldi(niz)e itibar etmem.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 78r7.

1895 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 73. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 37^b.

Beyt /Hezec-i müṭemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

vaṣlıñgdın ögün hēç nėme[1896] Ḥaḳdın tilemes-mėn

yā Rab ki icābet ola bu bende duᶜāsı

[=Sana kavuşmaktan başka Allah'tan hiçbir şey dilemiyorum. Acaba, bu kulun duası kabul olur mu?]

710. **ükmek** [< *yüg-mek*] Kāf-i ᶜArabī ile. Cemᶜ etmek maᶜnāsınadur.

711. **öktedür** [< **ök+te-g+dür*] Öykedür, gażabdur[1897], ke-ennehu *ökte* lafẓındandur.[1898]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ[1899]'da gelür [54, 70, 5]:[1900]

Beyt /Remel-i müṭemmen-i maḥḏūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nāṣiḥā çūn ᶜömr öter ḳoy kim bolay ᶜişret bile

ᶜayş terkin kim buyurduñg ***öktedür*** *bu nevᶜ ögüt*

[=Ey öğüt veren, ömür madem geçiyor, içki ve eğlence ile olayım. İçki ve eğlenceyi terk et dersen bu nevi nasihat gönül perişanlığıdır.]

Öktedür dėdügi bu nevᶜ naṣīḥat göŋül perīşānlıgıdur[1901] demekdür.

712. **oñgalmaḳ** [< *oŋ+a-l-maḳ*] Oŋulmaḳ maᶜnāsınadur, nūn resmīdür.

713. **oñgalġay** [< *oŋ+a-l-ġay*] Oŋula dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [74, 66, 2]:[1902]]

Beyt /Hezec-i müṭemmen-i sālim: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

köñgülge yüz tümen nēş ursa hicrān ėylemen nāle

viṣāliñg noşıdın ol zaḫmlar bir kün ***oñgalġay*** *dėp*

1896 Yazmada: *neme*.

1897 Yazmada: **öktetür** Ḳaḳıdur ve incidür. **Açıklama:** *Öktedür*: Bu yanlış bir biçim olmalıdır. *Ökte+tür* biçimi *ökte-t-ür* diye anlaşılmış, oradan da *öktedür* söyleyişine ulaşılmıştır. Hâlbuki bu biçim *ökte+dür* 'Öykedür ve gażabdur'dur. Nitekim **ökte** maddesinde *ökte* için 'göŋül perīşān ėdecek söz' denilmiştir. *Öktedür* için örnek olarak bir de bk. NEVÂYÎ: *Ġarā'ibü 'ş-Şıġar*: [86, 83, 6] (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 79v13).

1898 Bundan sonraki kısım **ökte** maddesinden alınmıştır.

1899 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

1900 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 129. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 22ᵃ₁₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 79v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 70.

1901 Yazmada: *perīşān ėder*.

1902 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 111. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 23ᵃ₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 88v14.

[=Kavuşma merhemiyle o yaralar bir gün iyileşecek diye, ayrılık, gönle yüz bin şiş vursa ah eylemem.]

714. **ökte** [< **ök+te-g*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Tünd olup ġażab etmege dėrler. Ve göŋül perīşān ėdecek söze dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān maḫfī İskender'e geldügi maḥalde gelür, ki [XLVIII, 334, 4290]:[1903]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

yoḳ ėrse saŋa ökte söz yoḳ ėdi

nė bolsa biziŋ[1904] *sarıdın oḳ ėdi*[1905]

[=Yoksa sende hakaret söz yok idi. Bizden yana ne olmuşsa o idi.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde gelür, ki [145, 9; (259) 76b, 6]:[1906] [Neṯr]

Ökte ḥükmi birevni ḳılsa ⁷nā-būd ol zamān peşīmān **49a** *bolmaḳ nė sūd.*

[=Öfke hükmü birisini yok ederse sonra pişman olmak neye yarar.]

715. **ögti** [< *ȫg-ti*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Ögdi medḥ etdi demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [VII, 11, 126]:[1907]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ki ögdiler[1908] *Ḫoten zībālarını*

zamānī Rūm'nıŋ raᶜnālarını

[=Bir zaman Hoten güzellerini, bu zaman da Rum güzellerini övdüler.][1909]

716. **öktek** [< *ök+te-k*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Öykelü ve ġażabludur dėmekdür. - **111-**

717. **ögürmek** [< *ȫki-r-mek*] Gāf-i evvel ᶜAcemīdür. Ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Aġlamaḳ maᶜnāsına. M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ etmişlerdür, ki [(171) 776a, 16, (206)]:[1910] [Neṯr]

1903 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 70. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 36b.

1904 Yazmada: *bizniŋ*.

1905 Bundan sonraki kısımdaki ilk örnek **öktedür** maddesinde verilmiştir.

1906 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 79v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 70.

1907 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 71.

1908 Yazmada: *ögtiler*.

1909 ERASLAN: "Çağatay Şiiri", 598_{25}.

1910 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 78v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 72. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 37a.

Yana bėyik ün bile kim iᶜtidālsiz [17]*āşūb bile yıġlaġaylar, anı* **ögürmek** *dėrler. Ve Türkçede*[1911] *ol maᶜnāda bu maṭlaᶜ bar kim*

Beyt /Hezec-*i müṡemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

işim taġ üzre her yan eşk seyl-ābını[1912] *sürmekdür*
[18]*firāḳ āşūbıdın her dem bulut yañglıġ ögürmekdür*

[=Yine yüksek sesle itidalsiz, ortalığı velveleye vererek ağlarlar, *ögürmek* derler. Türkçede bu anlamda bu matla (başlangıç beyti) vardır:

Beyit

İşim, dağ üzerinden her yana gözyaşı selini akıtmaktır. Ayrılık kargaşasından her an bulut gibi höykürmektir.]

Ve istifrāġuŋ evvel ḥāline daḫı dėrler.

718. **üküş** [< *yüg-üş*] Bī-ḥadd maᶜnāsınadur.[1913]

719. **öksük** [< *egsü-k*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Eksik demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [257, 334, 1]:[1914]

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-*i müṡemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

mėni ki muġ-beçe deyr içre ėylegey[1915] *ösrük*
nė tañg közümge ḳuyaş bolsa ẕerredin öksük

[=Meyhaneci çocuğu kilisede beni sarhoş edecekmiş; güneş gözüme zerreden küçük görünse şaşılır mı?]

1911 Yazmada: *Türkkede.*

1912 Yazmada: *seyl-ābın.*

1913 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [LXXVI, 468, 6289]:

Meṡnevī /Müteḳārib-*i müṡemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

yıġaç atların baḥr ara çapışıp
üküş renc ile birbirin tapışıp

[=Irmakta ağaç atları koşuştu. Pek çok sıkıntı ile birbiri (ikisi) buluştu.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 204r16.

S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [LXVIII, 424, 5629]:

Meṡnevī /Müteḳārib-*i müṡemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

üküş nāle ėylep teẓallum bile
sorup şāh alarnı teraḥḥum bile

[=Çok inledi sızlandı. Padişah onlara acıyarak sordu.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 240r5.

1914 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 79v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 71.

1915 Yazmada: *eyledi.*

720. **öksüp** [< *egsü-p*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Eksik eyleyüp ve eksilüp demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Nev-roz Behmen'e eyitdi [XXXIII, 30, 345]:[1916]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

işiñ azıp-turur[1917] *saḳal aḳartıp*[1918]

munuñ tėk[1919] *ᶜaḳlıñ öksüp*[1920] *cehliñ artıp* **49ᵇ**

[=Sakalın ağardığı hâlde işin artmış; bu, aklının azalıp cahilliğinin artmasına benzer.]

721. **öksülür** ve **öksütür** [< *egsü-l-ür* | *egsü-t-ür*] Bu daḫı eksilür demekdür. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [71, 71, 7]:[1921]]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

fenā mey-ḫānesiġa sal mėni ėy rind-i ᶜārif kim

ġamımnı ***öksütür*** *deyr-i fenā mey-ḫāne andın köp*

[=Ey kalendermeşrep bilge, beni fanilik meyhanesine sal (gönder); çünkü fanilik kilisesi gamımı eksiltir, meyhane ondan da çok.]

722. **öksünmek** [< *egsü-n-mek*] Eksilmek dėmekdür.

723. **öñg** | **oñg** Öŋ; yaᶜnī *pē̌ş* maᶜnāsına nūn resmīdür. Ve ṣaġ cānibe daḫı ıṭlāḳ olınur.

724. **öksüdi** [< *egsü-di*] Eksildi demekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da tevḥīdde **-112-** gelür [I, 15, 8]:[1922]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yėryüzin yamġur suyı birle yudı

gerd çirki ol yumaġdın ***öksüdi***

[=Yeryüzünü yağmur suyu ile yıkadı. Toz toprağın pisliği o yıkamayla azaldı.]

725. **car**[1923] [< Mo.] İmāle ile. *Ḫabar* maᶜnāsınadur. Ammā muṭlaḳ pādşāh cānibinden sefer içün leşkere olan ḫabere derler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XX, 196, 77]:[1924]

1916 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 71.
1917 Yazmada: *durur*.
1918 Yazmada: *aġartıp*.
1919 Yazmada: *dėk*.
1920 DİNÇER: *azıp*.
1921 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 104. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 45r25.
1922 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 79r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 71. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 36ᵇ.

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çėrikge[1925] *ėyleben mīᶜād u bolcar*

tavacı her ṭaraf yėtkürdi ol ***car***

[=Orduya toplanma gününü ve yerini belirttikten sonra, ulak her yana o haberi yetiştirdi.]

726. **ölcek** ve **ölçek** [< *ölç-ek, ül+çek*] Kāf ᶜArabīdür. *Ḳıyās* maᶜnāsına gelür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b[1926]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [322, 323, 2]:[1927]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

çıdar-mėn her nėçe zaḫm ursa ol ḳātil velī bolmas

çıdamaḳ ger birin öz ᶜużvıda ḳılsa birev[1928] ***ölçek***

[=O katil (sevgili) beni ne kadar yaralarsa ben dayanırım; fakat biri onun uzvuna aynı yarayı açsa dayanamam.]

727. **ölçeş[ip]** [< *ölce-ş-ⁱp*] Bir kişi ekābir öŋinde bir dizin yere ḳoyup ve bir dizin ḳaldurup elin başına ḳoyup ṣoŋra varup elin öpse ve görüşse bu vaṣfa dėrler, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de ḫāḳānuŋ ėlçileri geldügi maḥalde gelür [LVIII, 52, 607]:[1929]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kėlip bėgleri vü[1930] *utru yörüşüp*[1931]

töresi birle ***ölçeşip*** *körüşüp*

[=Beyleri geldi, karşılıklı yürüyüp töreye göre selamlaşıp görüştüler.]

728. **öleŋ** [< *öl+eŋ*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Muṭlaḳ sebzezāra dėrler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r'da ṣıfat-ı bahārda gelür [II, XIX, 107 ~~(851)~~ (48), 9]:[1932]
50ᵃ

1923 Yazmada: *ol car*. Kelime *ol car* 'o haber(i)', *olcar* diye yanlış anlaşılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 206v8. VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 226ᵃ). Bu madde *car* maddesiyle birleştirilmelidir. Bk. **car**.

1924 Bk. **bolcar**, **tavacı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141r23, 165v5, 205v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 76, 218, 219. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 39ᵃ, 111ᵇ.

1925 ALPAY: *çėrigge*.

1926 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

1927 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 24^{b}_{8}, 55^{b}_{5}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 76. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 39ᵃ,

1928 Yazmada: *kişi*.

1929 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 84v5.

1930 Yazmada: *bėgler bile*.

1931 Yazmada: ... *bėgler bile utru börüşüp*.

Mesnevī /Serīᶜ-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

kök öleñ̂g eṭrāfıda her **-113-** *güne verd*

encüm ile dāyire-i lājiverd[1933]

[=Sanki yıldızlarla bezenmiş lacivert gök gibi yeşil çimen çevresinde türlü türlü çiçekler.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de bahārī ḳaṣr taᶜrīfinde gelür, ki [XVII. 166. 52]:[1934]

Mesnevī /Hezec-i müseddes-i maḥẕūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

şemer sular[1935] *bolup āyīne-āheng*

öleñ̂g èylep ᶜayān ol küzgüde zeng[1936]

[=Havuz suları ayna renkli oldu. Çimen o aynada pas ortaya koydu.]

729. **ulandı** [< *ula-n-dı*] Ulaşdı ve yetişdi demekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür, ki [245. 336. 5]:[1937]

Maḳṭaᶜ /Müctes̱s̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

saçıñ̂g selāsili Luṭfīni çèkti Ḥaḳḳ sarı[1938]

mecāz ***ulandı*** *ḥaḳīḳatḳa*[1939] *müntehā boldı*

[=Saçının halkaları (kıvrım, dalga, zincir) Lutfî'yi Hakka götürdü. Mecaz sona ulaşarak hakikate götürdü.]

Ve yine M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür, ki [369. 3ᵇ. 10 (IV. 11. 5)]:[1940] [Nes̱r]

Vü bu hoşyārlıḳnı[1941] *bī-iştibāhlıḳḳa*[1942] [10]***ulantur***[1943].

[=Bu uyanıklığı kuşkusuzluğa ulaştır.]

1932 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 86r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 78. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 39ᵇ.

1933 SABİR: *dāyire*: Yazmada; *lācverd.*

1934 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 79.

1935 Yazmada: *şemşer sırlar.*

1936 Yazmada: *jeng.*

1937 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 74.

1938 Yazmada: *Ḥaḳ sarı çèkti.*

1939 Yazmada: *ḥaḳīḳatġa.*

1940 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 81r16.

1941 Yazmada: *hōşyārlıġnı.*

1942 Yazmada: *bī-iştibāhlıḳġa.*

1943 Yazmada: *ulandur.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

730. öl [< *öl*] İmāle ile. Muṭlaḳ yaş demekdür *nam* ma^c^nāsına ve *daryā* ma^c^nāsına daḫı gelür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender deryā seyrine gėtdügi maḥalde gelür [LXXVI, 456, 6099]:[1944]

Meṯnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

sürüp kėmeni tėz[1945] *andaḳ ki ṭayr*

hem ol[1946] *suvġa*[1947] *ḳıldılar āheng-i seyr*

[=Gemiyi kuş gibi çarçabuk sürüp o yöne doğru sefere çıktılar.]

Ve Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da *nam* ma^c^nāsına mestler ḏemminde gelür, ki [III, L, 360 (2938) (153), 31]:[1948]

Meṯnevī /Serī^c^-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

ton ėteki balçıġ olup allı öl

allı öl ammā anıñ allıda göl

[=Elbisenin eteği çamur olmuş, önü ıslak. Önü ıslak; ama altında gömlek.]

Ve yine B e d ā y i ^c^ u ' l - V a s a ṭ [1949]'da [bir maḳṭa^c^da] gelür, ki [277, 365, 7]:[1950]

Maḳṭa^c^ /Remel-*i mütemmen-i maḥḏūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

ėy Nevāyī yėñde penhān ėtme ol ay ruḳ^c^asın

çūn saña öldür hemīşe eşk arıtmaġ[1951] *birle tėñ*[1952] 50^b^

[=Ey Nevâyî, o ay yüzlünün mektubunu eteğinde saklama; çünkü gözyaşı sile sile sonunda o da ıslaktır.]

1944 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 85v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 73.

1945 Yazmada: *ölge*. S e d d - i İ s k e n d e r ī 'nin Süleymaniye, Paris, Leningrad yazmalarında *evvel*; Revan, London, Fatih yazmalarında *tėz*. Buna göre Niyâzî, Leningrad yazmasını kullanmıştır. Bu durumda: Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

ölge alınırsa çeviri: Gemiyi kuş gibi ırmağa indirip sürdüler (uçurdular). O yöne doğru sefere çıktılar.

1946 Yazmada: *hem-ol*. Madde başı ile örnekler uyuşmuyor.

1947 TÖREN: *sū*. Birinci kanattaki *tėz* göz önünde tutularak *suu* değil *suv* biçiminde yazıldı.

1948 Bk. **allı**, **göl**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 33, 474. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 20^a^.

1949 *B e d ā y i ^c^ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

1950 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 85v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 73.

1951 Yazmada: *arıtmaḳ*.

1952 Yazmada: *yėñ*.

731. **ölge** [< *ölige* < Mo. *öglige*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Tīmār ve sancaḳ nāḥiyesine derler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'uŋ[1953] on altıncı maḳāle[sin]de gelür [III, LII, 379 (3000) (160), 58]:[1954]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

yüz kişi **-114-** *reşk ėtküçe cergem ḳanı*
miñ yėgit atlanġuça ***ölgem*** *ḳanı*

[=Yüzlerce kişinin imreneceği sürek avım hani? Binlerce yiğidin at bineceği tımarım hani?]

Ölgem dėdügi benüm tīmārum ve sancaġum dėmekdür.

732. **oldikler** [< *ol-dik+ler*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Olsunlar demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender deryā-yı muḥīṭe girmelü olıcaḳ leşkerinüŋ baᶜżına icāzet vėrdügi maḥalde gelür [LXXVI, 462, 6190]:[1955]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

vaṭanġa yanıp ḫalḳ āsūde-dil
barı bizdin ***oldikler*** *ammā baḫil*

[=Halk yurda gönül rahatlığı ile dönüp hepsi bizden olsunlar, cimri olsalar bile.]

733. **uluġ** ve **uluḳ** [< *uluġ*] Ulu ve *buzurg* maᶜnāsınadur, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Cemşēd vaṣfında gelür, ki [(199) 719a, 15]:[1956] [Neṯr]

Anda ***uluḳ*** *binā yī saldı, ki ḥālā*[1957] *āṯārı ve nişāneleri bardur.*

[=Anda bir ᶜaẓīm [3]binā şaldı kim şimdiki ḥālde eṯeri ve resm ü nişānesi vardur.[1958]]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Yūsuf'ı *ᶜalayhi 's-salām* ḳarındaşları ṣatduġı maḥalde gelür, ki [(97) 700b, 14]: [Neṯr]

Ol ḳāfileniñ ***uluġı*** *bile*[1959]*, kim* [15]*atı Mālik bin Ḍaᶜr-i Ḫazāᶜī ėrdi*[1960]*, on yėti [yā yėgirmi] ḳalb diremġa sattılar*[1961].

1953 Yazmada: *da.*

1954 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30r5, 218r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 77. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 39b. SUGAHARA: "«Sanglāx»ni okeru Yûreigo ni tsuite", 35.

1955 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 9r8, 81r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 78.

1956 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 80. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 683.

1957 Yazmada: *ṣaldı ... ḥālen.*

1958 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 4.

1959 Yazmada: *uluġıġa.*

1960 Yazmada: *Mālikdür.*

1961 Yazmada: *beyᶜ ḳıldılar.*

[=O kafilenin adı Hazâ'alı Za'roğlu Malik olan büyüğü ile on yedi veya yirmi geçmez akçaya sattılar.]

[B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [254, 329, 1]:][1962]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

aġzı kim sözde Mesīḥā dėk ḳılur ėlni tirik

*bes **uluḳ** sözlük*[1963]*-durur gerçi ėrür asru kiçik*

[=Ağzı sözde Mesih gibi halkı diriltir. Gerçi küçük ise de büyük sözlüdür.]

734. **ultañ** [< *ul+taŋ*] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*dür. Şol göne derler, ki çizme ve başmaḳ altına dikerler, ki Ḥ a s b - i Ḥ ā l meṯnevīsinde gelür, ki [508, 19]:[1964]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

*ötük **ultañı** taḫta naᶜleyn añga*

bolup bir[1965] *ḳadem ornı kevneyn añga* **51ª**

[=Ayakkabı tabanı ona tahta takunyadır. İki cihan ona bir ayaklık yerdir.]

735. **ölmek** [< *öl-mek*] Mevt maᶜnāsına, elif ile yazılur.[1966]

736. **ölmekim** [< *öl-mek+ᶦm*] Kāf-i ᶜArabī ile. Ölecegim dėmekdür. Mużāriᶜinde fetḥ-ile *öler* dėrler ölür dėmek maᶜnāsına.[1967]

737. **ölük** [< *öl-ᵘg*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. *Murda* maᶜnāsınadur.[1968]

738. **ölken** [< *öl-gen*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ölen demekdür, mürde olan maᶜnāsına. **-115-**

739. **ulġayġanda**[1969] [< *ulᵤġ+aḏ-ġanda*] Ulalup böyüdügi vaḳt demekdür[1970]. Bir mertebe-i kühūle[1971] dėrler, ve baᶜżı maḥalde kühūlden pīrlik mertebesine

---

1962 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 23ª₁₅.

1963 Yazmada: *sözlü*.

1964 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 85v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 75. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 38ᵇ.

1965 Yazmada: *her*.

1966 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **güçün**.

1967 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ulup | olup | ulıp, ḳuyı**.

1968 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **almañ, almas, içkülük, tėşkeli, dėn | +DIn, ketün, küyev, müçek, yoluḳtı**.

1969 Yazmada: **ulġanġanda**.

1970 Kıyada: [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [226, 226, 8]:]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ötüp ᶜışḳ içre ᶜömrüm zāhidā ḳoy zühd irşādım

*kişi mundaḳ uluġ ṣanᶜatnı **ulġayġanda*** *örgenmes*

[=Ömrüm aşk içinde geçti, zahit, bana zühd (kaba sofuluk) yolunu anlatmağı bırak. İnsan bu kadar büyük sanatı yaşlandığında öğrenmez.]

• Yazmada: *ṣunᶜı żaᶜīf olġanda*.

dèrler[1972], [ki][1973] Mecālisü 'n-Nefāyis'de üçinci meclisde Mevlānā Melik vaṣfında gelür, ki [I, 100, § 196, II, 417]:[1974] [Neṯr]

*Ottuz yaşḳa yaḳınġaça[1975] naẓm aytmaydur èrdi, **ulġayġanda** naẓmġa meşġūl boldı.*

[=Otuz yaşına kadar nazım söylememişti, büyüdüğünde nazımla meşgul oldu.]

Ve yine bu meclisde Ṭāhirī vaṣfında gelür [I, 113, § 245, II, 431]:[1976] [Neṯr]

Kiçikide kefş-dūzluḳḳa[1977] mensūb èrdi. Hem ol eyyāmda andın naẓmlar naḳl ḳılurlar èrdi, **51ᵇ** ***ulġaya**[1978] köprek boldı.*

[=Küçükken ayakkabıcılık yapmakta idi. O sıralar ondan şiir de naklederlerdi, yaşlandığında daha çok nazım söyledi.]

Ulġaya[1979] dèdügi bunda mertebe-i kühūle varınca dèmekdür.

740. **öltürgen** [< *öl-tür-gen*] Denilür öldüren; yaᶜnī ḳatl èden dèmek maᶜnāsına.[1980]

741. **olturġan** [< *ol-tur-ġan*] Dènilür olduran ve oturan maᶜnāsına. [Nevādirü 'ş-Şebāb'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [38, 38, 2]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*sèn ḳılur-sèn nāz u **olturġan** temāşā ḳılġalı*
rūḥ şaḫṣıdur èmes köz merdümi revzen ara

[=Oturan seyretsin diye sen naz ediyorsun. Penceredeki göz bebeği değil ruhun kendi karaltısıdır.]

1971 **Açıklama:** *Kühūlet*: *Kahl* 'Şol kimseye dènür ki şaḳalına ḳır sepüp vücūd ve evżāᶜında kemāl ü temkīn-i şeyḫūhet emāresi ẓuhūr eylemiş ola ᶜalā ḳavlⁱⁿ otuz yāḫod otuz dört yaşından elli bir yaşına varınca *kahl* dènür' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 342). İnsan ömrünün üçüncü on beş yıllık merhalesi olup 31-45. yaş arasıdır (BİN MUHAMMED, Eşref: *Ḥazā'inu 's-Saᶜādāt*: 70ᵇ₁). Kuvvetini toplamış, gençliği kemaline ermiş olandır ki ekseriya otuzdan sayarlar (YAZIR: *Hak Dini Kur'an Dili*: II, 1103).

1972 Bundan sonraki kısım **ulġayıp** maddesinde verilmiştir.

1973 Yazmada: *Ve yine.*

1974 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 77.

1975 Yazmada: *yaşıġaça.*

1976 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 77.

1977 Yazmada: *kefş-dūzlıḳḳa.*

1978 Yazmada: *ulġaban.*

1979 Yazmada: *ulġaban.*

1980 Şöyle tamamlanabilir: Lisānu 'ṭ-Ṭayr'da gelür [VII, 29, 204]:

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

***nefsin öltürgen** içiben zehr-i nāb*
*oġlın **öltürgen** ḳılurda iḥtisāb*

[=Saf zehir içerek nefsini, hesap sorarak da oğlunu öldüren o idi.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 82v25.

742. **öltürmek** [< *öl-tür-mek*] Öldürmek. Vāv resmīdür. Bu beytde *öltürse* ᶜibāreti bundandur. Ḳatl ėtse dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [74, 66, 1]:[1981]]

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

kėzer-mėn kūyide yıllar[1982] *naẓar ḥālimġa salġay*[1983] *dėp*
eger öltürse ḳanım rengi tofraġıda ḳalġay dėp

[=Yıllardır hâlimi bir görse; öldürse de kanımın izi toprağında kalsa diye onun sokağında geziyorum.]

Ve bu ᶜibāret vāv ile telaffuẓ olunduġı taḳdīrce otursa dėmek olur; zīrā *olturmaḳ* işbāᶜ ile iki maᶜnāya gelür. Bir oldurmaḳ. Ve bir daḫı oturmaḳ dėmek olur. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Şāh Mānī-i naḳḳāşı ḥużūrına getürdügi yerde tecnīs-i mürekkeb ṭarīḳı-y-ıla eydür [XII, 102, 900]:[1984]

Meṭnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[1985]

körmedi şeh münāsib ol turmaḳ
yaḳınıda buyurdı ***olturmaḳ***

[=Padişah onun ayakta durmasını uygun görmedi. Yanına oturmasını istedi.]

Ve F e r h ā d u Ş ī r ī n [1986]'de ḫāḳān ile Ferhād ᶜişret bünyād etdükleri yerde bu beytde *olturdı* ᶜibāreti oturdı dėmek maᶜnāsınadur [XVII, 164, 27]:

Meṭnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

şeh ***olturdı*** *yanıda şāh-zāde*
ḳılıp ᶜārıżların gül-reng bāde

[=Padişah yanında şehzade ile oturdu. Şarap, yanaklarını gül renkli yaptı.]

743. **öltürgüsi** [< *öl-tür-güsi*] Denilür ḳatl ėtse gerek maᶜnāsına.[1987]

744. **olturġusı** [< *ol-tur-ġusı*] Denilür otursa gerek dėmek maᶜnāsına.

1981 Bk. **salġay**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 111. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 24^{a}_{8}, 59^{b}_{1}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227r29.

1982 Yazmada: *ıllar*.

1983 Yazmada: *ḳılġay*.

1984 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 24^{a}_{13}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 82v15.

1985 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

1986 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

1987 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **emgeklegen**.

745. **ulġayıp** [< *ul*$_{u}$*ġ+ad-'p*] Böyüyüp ulalup dėmekdür. Ve pīr oldı ma^{c}nāsına dahı ba^{c}żı maḥalde isti^{c}māl ederler, [1988][ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Ferīdūn'uŋ Salm[1989] ve Tūr adlu oġulları Ērac'i öldürdükleri maḥalde gelür, ki gerçek ḳarındaşlarıdur [(202) 719^{b}, 21]:][1990] [Neṯr]

[Ferīdūn] ulġayıp ėrdi, alardın intiḳām tartardın[1991] *^{c}āciz ėrdi.*

[=Ferīdūn [6]ol zamānda pīr olmış-ıdı, anlardan intiḳām almaġa ḳudreti yoġ-ıdı.[1992]]

Ulġayıp ėrdi dėdügi pīrleşmiş-idi dėmekdür.

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k [1993]'de Luhrāsp[1994] oġlı Guştāsp[1995] Şāh'a pādşāhlıġını vėrdügi maḥalde gelür, ki [(212) 721^{b}, 4]:[1996] [Neṯr]

Atası öz ġalaṭın [bilip] anı velī-^{c}ahd ḳılıp pādşāhlıġın aŋa bėrip özi çūn ***ulġayıp*** *ėrdi, göşei*[1997] *tutup ^{c}ibādetḳa*[1998] *[5]meşġūl boldı.*

[=Atası dahı öz ġalatın bilüp anı veliyy-i ^{c}ahd [16]ḳılup pādşāhlıġı aŋa vėrüp kendüsi dahı be-ġāyet pīr olmış-ıdı, bir gōşe [17]ṭutup ^{c}ibādete meşġūl oldı.[1999]]

[2000]Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de dördinci meclis āḫirinde Mevlānā Şerbetī vaṣfında gelür, ki [I, 158, § 367, II, 478]: [Neṯr]

Ol hem faḳīr ḳaşıda ***ulġayıpdur.***

[=Fakir yanında büyümüştür.]

Bu terkībden ma^{c}lūm oldı, ki mertebe-i kühūle dahı derler.

[2001]Ammā ba^{c}żı maḥalde mutlaḳ mertebe-i cevānī ma^{c}nāsına gelür, ki yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i İsmā^{c}il *^{c}alayhi 's-salām* ṭıfl iken

---

1988 Bundan sonraki kısım **ulġanġanda** maddesinden alınmışır.

1989 Yazmada: *Selem.*

1990 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 77.

1991 **Açıklama:** *İntiḳām tart-*: Far.da da kullanılır. *intiḳām kaşīdan* 'öç almak, öç alma iddiasında bulunmak' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 7).

1992 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī.* 5^{b}.

1993 Yazmada: T ā r ī ḫ - i .

1994 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *<Keyḫusrev>.*

1995 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *<Luhrāsp>.*

1996 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 85r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 77.

1997 Yazmada: *göşe.*

1998 Yazmada: *^{c}ibādetġa.*

1999 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī.* 9^{b}.

2000 Bundan sonraki kısım **ulġansa** maddesinden alınmıştır.

2001 Bundan sonraki kısım **ulġaydı** maddesinden alınmıştır.

Ḥażret-i İbrāhīm *ᶜalayhi 's-salām* beyābāna èledüp terk etdügi maḥalde gelür, ki [(89) 699ª, 21]:[2002] [Neṯr]

İbrāhīm ᶜalayhi 's-salām *Sāra'nıñ ḫāṭırı üçün anı Ḥācer bile Mekke beyābānıġa èltip ḳoyġanı [meḏkūr boldı], [21]anda İsmāᶜīl* ᶜalayhi 's-salām ***ulġayıp*** *fehm*[2003] *peydā ḳıldı ve dāyim avġa meyl ḳılur èrdi.*

[=İbrâhîm *ona selam olsun* Sâra'nın gönlü olsun diye onu Hâcer ile Mekke çölüne götürüp bıraktığı anlatıldı, orada İsmâîl *ona selam olsun* büyüyüp akıllandı (ergenlik çağına geldi) ve hep ava giderdi.]

746. **ulġansa** [< *ul*$_{u}$*ġ+a-n-sa*] Böyüse demekdür. Ve pīr olsa demekdür. **-116-**

747. **ulġaydı** [< *ul*$_{u}$*ġ+aḏ-dı*] Bu daḫı böyüdi demekdür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i Nūḥ *ᶜalayhi 's-salām* gemi yapduġı maḥalde gelür, ki [(70) 696ª, 6]:[2004] [Neṯr]

Anı Nūḥ ᶜalayhi 's-salām *èkti. Ol bitkeç yıġaç boldı.*[2005] *[6]Nèçe yıldın soñra ol yıġaç* ***ulġaydı.*** *Emr boldı, kim anı kèsip kème yasaġay.*[2006] **52ª**

[=Onu Nûh *ona selam olsun* ekti. O bitince ağaç oldu. Epeyi yıl sonra o ağaç büyüdü. Onu kesip gemi yapması buyruldu.]

748. **ulġatıp** [< *ul*$_{u}$*ġ+a-t-ıp*] Besledüp böyüdüp[2007] demekdür.

749. **ulġayġunça** [< *ul*$_{u}$*ġ+aḏ-ġunça*] Böyüyince demekdür.[2008]

750. **ulaldı** [< *ula-l-dı*] Böyüdi demekdür, ki Ḳuṭbī e ş ᶜ ā r ında bir mevᶜiẓada gelür, ki []:[2009]

2002 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 77.

2003 Yazmada: *tėġ*.

2004 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 85r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 77.

2005 *Anı ... boldı*: Yazmada; *Ol ḥażret èkken yıġaç*.

2006 Bundan sonraki kısım **ulġayıp** maddesinde verilmiştir.

2007 Yazmada: *böyüyüp, böyütüp*'ün yanlış yazılması olacak.

2008 Şöyle tamamlanabilir: T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de gelür [(273) 732ª, 13]: [Neṯr]
Çün Ardşēr kiçig èrdi Mihrḥas'nı kim Pervēz'niñ ḫᵛān-sāları èrdi ve be-ġāyet [13]rāy u tedbīrge mensūb èrdi pāk-nefs ü nīk-endīşlikke meşhūr ittifāḳī bile anı vezīr ḳıldı kim ***ulġayġunça*** *melik [14]tedbīrini ḳıladur.*
[=Erdşēr küçük idi- Pervēz [531-579]'üŋ [4]Mihrḥas adlu bir çāşnīgīri var idi be-ġāyet re'y ve tedbīr ehli ve pāk-nefs [5]ve nīk-endīş kişi idi ittifāḳ-ıla anı vezīr ḳıldılar Erdşēr böyüyince melik tedbīrin ol eyleye (FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 34ᵇ).]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 85v3.

2009 Bk. **anıḳıp**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 39. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 23ª.

Beyt /Müctetṯ-i müṯemmen-i maḫbūn: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilātün/

kiçik èkeç[2010] *iti*[2011] *nefsiñ anıḳmadın*[2012] *öltür*[2013]

ki öltürür sèni[2014] *çünkim* ***ulalsa***[2015] *ol bed-ḫū* **-117-**

[=Azgın nefsin küçükken büyümeden onu öldür. O pis huylu büyürse (bir gün) seni (o) öldürür.]

751. **olġanġa** [< *ol-ġan+ġa*] Olana maᶜnāsınadur; yaᶜnī şöyle olana dèmekdür.

752. **olġuñ** [< *ol-ġu+ŋ*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Olsaŋ gerek demekdür.[2016]

753. **olġanıñdın** [< *ol-ġan+'ŋ+dın*] Olduġuŋdan demekdür.

754. **olturdı** [< *ol-tur-dı*] Oturdı demekdür.[2017]

755. **öltürdi** [< *öl-tür-di*] İmāle ile. Öldürdi demekdür.[2018]

756. **öltürgüsi** [< *öl-tür-güsi*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Öldürse gerek demekdür.[2019]

757. **ölkende** [< *öl-gende*] Denilür kāf[-i ᶜArabī][2020] ile öldükde dèmek maᶜnāsına. *Olġanda* dènilür, ġayn-ı muᶜceme ile veyā ḳāf ile, *olduḳda*

ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 23ᵃ'da Nevāyī'nin görülüyor. Vezin bazı müdahalelerle /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/ de olabilir. Manzumenin öbür beyitlerini görmek imkânı bulunamadığından bu kayda gerek görülmüştür. Yazar kelimeyi **anıḳmaḳ** maddesinde değil de **anıḳıp** maddesinde vermekle zımnen {*-Ip*} ekinin {*-mAdIn*} ekile ile ilişkisini ihsas ettirmiş oluyor.

Mu'allif-i Rūmī 'böyümek' anlamını vermiştir (MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 116v23). Yanlış anlamlandırmanın seyri şöyle olmalıdır: Beyit ilkin **ulaldı** maddesi için kullanılmış ve "**ulaldı** Böyüdi dèmekdür." biçiminde kaydedilmiştir. Aynı beyit **anıḳıp** maddesi için de kullanılırken bir dalgınlık sonucu anlamına dokunulmayıp "**anıḳıp** Böyüyüp" biçiminde kaydedilmiştir. Ortaya çıkan yeni durum **anıḳmaḳ** ve **anıḳtı** maddelerine de taşınmıştır.

2010 ***küçük iken dèmekdür.***

2011 ***iti dèdükleri, ki ḫālā söylenür iti söylemede iti iti deyü mükerrer söylenür, ki ġaḍab ile ve taḥḳīr ve ᶜunf ile söylemege derler.***

2012 ***żāyiᶜ ve yavu ḳıldı nehīb olan ve yavuḳma.***

2013 ***öldür, ki imāte eyle ḳatl eyle demekdür.***

2014 ***seni öltürür.***

2015 ***ulalsa böyüse demekdür.***

2016 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [45, 44, 8]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

hāy u hūy èyleben özni nefesī ḫoş tut kim

hey dègünçe nè sèn olġuñ arada nè aḥbāb

[=Hay u huy eyleyip kendini bir soluk hoş tut ki hey deyince arada ne sen olsan gerek ne ahbap.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 81r1, 324r1.

2017 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **öltürmek, ḳavġunçı, kögrek.**

2018 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ḳaytarı.**

2019 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **emgeklegen.**

2020 Bk. **ölken.**

dėmek maᶜnāsına. *Ölgenge* dėnilür, ölmege dėmek maᶜnāsına. *Olġanġa* dėnilür, *olmaġa* dėmek maᶜnāsına.[2021]

758. **ölükni** [< *öl-ᵘg+ni*] Ölüyi dėmek olur. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [71, 63, 1]:[2022]]

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ölükni tirküzür laᶜliŋ Mesīḥ-āsā[2023] *kelām ėylep*

tekellüm çāşnīsin[2024] *şerbet-i* yuḥyi 'l-ᶜiẓām[2025] *ėylep*

[=Dudakların konuşmağa başlayınca Mesih gibi ölüyü bile diriltir. Sözün tadını 'kemikleri dirilten'in şerbeti yapar.]

Ölükni dėdügi ölüyi demekdür.

759. **öler ḥāletde** [< *öl-er ḥālet+de* < Ar. *ḥālat, ḥ-v-l*] Öliyorur dėmek olur. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [38, 37, 5]:]

Beyt /Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

öler ḥāletde-mėn *ansız ṭarabdın körmeyin ölmey*[2026]

dėmeŋ taᶜcīl ile ol ᶜömr bolsa nā-gehān[2027] *peydā*

[=Onsuz ölüyorum, acele ile o ömür ansızın görünse sevinçten, görmeden ölmez demeyin.]

760. **ölgüçe** [< *öl-güçe*] Ölince demekdür.[2028]

761. **ölmeyin | olmayın** [< *öl-meyin | ol-mayın*] Bu lafẓda vāv hemzenüŋ żammesine delālet içün mersūm olup telaffuẓda iẓhār olınmaduġı taḳdīrce ölmedin; yaᶜnī cānı çıḳmadın dėmek olur. Beyt-i mezbūrda bu vech üzredür. Vāv telaffuẓ olınduġı taḳdīrce *olmadın*; yaᶜnī vücūda gelmedin

---

2021 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tırmaban, sağınıp, lāş**.

2022 Bk. **tirküzür**. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 24ᵃ₄, 53ᵃ₁₅.

2023 Yazmada: *āsāb*.

2024 KUT: *çeşnisin*.

2025 ALLĀH: *Ḳur'ān*: 36. Yāsīn 78.

2026 Yazmada: *ölmeyin bėrmey*.

2027 Yazmada: *ger bolsa ol nā-mihrbān*.

2028 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maḳṭaᶜda gelür [75, 67, 7]:

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

curᶜasın bėrse Nevāyīġa ėrür ölgüçe bes

bezm-i ᶜayş içre ṭarab sāġarın ol şāh çėkip

[=O padişah yeme içme meclisinde safa kadehini içip Nevâyî'ye damlasını verse ölene kadar yeter.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 80v27.

dėmek olur. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [159, 161, 6]:[2029]]

Beyt /Müctet̲t̲-i *müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥd̲ūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

nė nevᶜ bülbül-i zār ėtmesün figān ki sipihr[2030]
bu gülşen içre bahār olmayın ḫazān saladur

[=Zavallı bülbül nasıl figan etmesin ki; felek, bu bahçeye ilkyaz olmadan güzü göndermektedir.]

762. **öltürgenige** [< *öl-tür-gen+i+ge*] İki gāf daḫı ᶜAcemīdür. Öldürdügine dėmekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de gülistānda Leylī vaṣfında gelür, ki [XII, 121, 920]:[2031]

Met̲nevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥd̲ūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

***öltürgenige** özi yėben ġam*
yıġlap tutar ėrdi beyle mātem

[=Öldürdüğüne kendisi gam yer, böyle yas tutup ağlardı.]

763. **ölür** ve **öler** [< *öl-ᵘ̈r, öl-er*] İmāle ile. Ölür dėmekdür, mürde olur maᶜnāsına, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn Ferhād tābūtı üzerinde kendü[si]yi öldürdügi maḥalde gelür [LI, 481, 138]:[2032]

Met̲nevī /Hezec-i *müseddes-i maḥd̲ūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

egerçi bar ėdim Bānū'ġa yatlıḳ
***öler** demde uyatlıġ-mėn uyatlıḳ*

[=Mihin Banu'nun kızı olduysam da ölürken utandım da utandım.]

764. **olar** [< **ol+lar*] Anlar demekdür.

765. **olça** [< Mo. *olca*] Ġanīmet[2033] demekdür.[2034]

2029 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 285. gazel.

2030 Yazmada: *kelek.felek* beklenirdi.

2031 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 82v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 78.

2032 Bk. **uyat, yatlıḳ**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 78, 519. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 290ᵃ.

2033 Yazmada: **olça** Ol; yaᶜnī ol nesne. *ol+ça* Biçiminde anlaşılması bir yanılma değilse halk türetmesine dayalı bir yakıştırmadır. Tü. *ança* 'o kadar'. Far. *olçih* 'o ki (var)' gibi düşünülmüştür (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 86r13).

2034 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėl, uça, gėçge.**

766. **ulup | olup | ulıp 52b** [< *ūl+u-p | ol-ᵘp | ūl-ı-p*] Ulu ve *buzurg* [olup demekdür.] Olup demekdür *şuda* maᶜnāsına. Ve daḫı it ulıyup dėmekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [bir maḳṭaᶜda] gelür [523, 568, 9]:[2035]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī -118- *ölmekim an͡glap ol aynın͡g kūyide*

itleri bir dem ulup bir laḥẓa hürdi bu kėçe

[=Ey Nevâyî, benim, o ay yüzlünün sokağında öleceğimi anladılar da bu gece, sokağının itleri bir an uludular bir lahza havladılar.]

767. **olġa-biz** [< *ol-ġa bi+z*] Olavuz demekdür.[2036]

768. **ulaġ** ve **ulaḳ** Ata derler, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de dördinci meclis āḫirinde Ḫᵛāce Ḳuṭbu 'd-dīn Aḥmed taᶜrīfinde gelür, ki [I, 163, § 378, II, 482]:[2037] [Neṯr]

Salur[2038] *çaġda ulaġları*[2039] *yoḳ ėrmiş, be-ġāyet bėyik bir kişi*[2040] *ḳollarıġa özin*[2041] *köterip ḳuş salur ėrmişler.*

[=Uçurduğu vakit beygiri olmadığı için cüsseli bir kişi onu kollarıyla yükseltip öyle kuş uçurur imiş.]

769. **ülüş** [< **ül+ᵘş*] Bir miḳdār ve bir bölük ve bir baḫş demekdür, [ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de][2042] Rāy-ı Hind'üŋ İskender nāmesi cevābında[2043] gelür [XXXI, 226, 2673]:[2044]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

2035 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 23ᵇ₆. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 82r27, 324r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 80. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 40ᵇ.

2036 Şöyle tamamlanabilir: S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XXXVI, 422, 4697]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

sėn ü mėn ḫod kim olġa-biz āḫir
ki ḳolıdın ḳutulġa-biz āḫir
[=Sonunda onun elinden kurtulur, yalnız sen ben kalırız.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 80v21, 282v22.

2037 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 85v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 74.

2038 Yazmada: *Ḳuş salur.*

2039 Yazmada: *ulaḳları.*

2040 Yazmada: *kişi bir.*

2041 Yazmada: *özlerin.*

2042 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

2043 Yazmada: *nāmesinde.* VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *nāmesi cevābında.*

2044 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 25ᵃ₁₀. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 79.

èlim kim bolup ḳatl u yaġmaġa tuş

*kèlip ol **ülüşdin** bu yan bir ülüş*

[=Ülkem ölüme ve yağmaya uğrayınca ondan birazı da bu yana düştü.]

Ve yine S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de ṭahārat ferāyiżi bābında gelür, ki [106, 85]:[2045]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yana baş mesḥini hem farż[2046] *bilgil*

*velīkin tört **ülüştin** birni*[2047] *ḳılġıl*

[=Yine başa meshetmesini farz bil; lakin dörtte (dört kısmından) birini meshet.]

•••. **ülüş** Bir daḫı *ḥiṣṣa* ve *naṣīb* maᶜnāsına gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür, [sāḳīye ḫiṭāb èdüp eydür, ki] [XII, 132, 81]:[2048]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kètür sāḳī çèkip yırlar[2049] *üçün ün*

mañga ṭoydın **53ᵃ** ***ülüş*** *bir cām-ı gül-gūn*

[=Saki, ben ah çekip ağlayan için ziyafetten hisseme düşen gül renkli bir kadeh ver.]

Ve yine Luṭfī e ş ᶜ ā r ında gelür, ki [163, 218, 4]:[2050] **-119-**

Beyt /Recez-*i müṯemmen-i maṭvī-i maḫbūn*: Müfteᶜilün mefāᶜilün müfteᶜilün mefāᶜilün/

sizdin[2051] *eger tilense gül ḥüsn **ülüşi** ᶜaceb degül*[2052]

bay kişilerge çāre yoḳ ārī çıġay su'ālıdın[2053]

[=Gül sizden biraz güzellik dilense şaşılmaz. Zengin, dilencinin dilenmesinden kurtulamaz.]

770. **ulus** ve **ulusġa** [< *ulus+ġa* < Mo. *ulus* < Tü. *ūl+ᵘş*] *Ḫalḳ* maᶜnāsınadur, ki[2054] [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da bir muḫammesde gelür [495, 679, 4]:[2055]]

2045 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 79.

2046 Yazmada: *yana tā baş mesḥin farż.*

2047 Yazmada: *birin.*

2048 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 79. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 40ᵃ.

2049 Yazmada: *yıġlar.*

2050 Bk. tegül. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 79.

2051 Yazmada: *sèndin.*

2052 Yazmada: *tögül.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2053 Yazmada: *gedā suvālıdın.*

2054 Alıntı metni yanlış anlaşıldığından yukarıya verilmeyip haşiyede verilmiştir: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [71, 63, 1]:

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ölükni tirküzür laᶜliñ Mesīḥ-āsā kelām èylep

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

vāy kim kögsüm şikāfıdın ***ulusḳa***[2056] *boldı fehm*

ᶜışḳ otı bağrımġa ḳoyġan dāġ-ı penhān ᶜāḳıbet

[=Aşk ateşinin içimi dağlaması sonunda, eyvah, göğsümün yarası herkesçe anlaşıldı.]

771. **unamaḳ**[2057] [< *una-maḳ*] Rāżī olmaḳ maᶜnāsınadur.

772. **omaḳ** [< Mo. *obug*] *Ḳabīla* maᶜnāsınadur, ki rivāyet ėderler, ki Bennāyī [1453-1512] bir ḳabīlede bir ḳız sevmiş daḫı bu beyti demiş []:[2058]

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

cefānı cānġa talay aldıñız alay mu bolur

siziñ ***omaḳda*** *bėgeç resmiñiz bulay mu bolur*

[=Cana cefayı yağmalattınız (Cana çok cefa ettiniz), öyle olur mu? Kız, sizin kabilede töreniz böyle midir?]

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür, ki [LVIII, 52, 606]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yana[2059] *ḫāḳān-ı Çīn ėlçileri hem*

omaḳdın *her biri ḫāḳān-ı aᶜẓam*

[=Çin hakanının elçileri de geldi. Oymaklarından her biri büyük hakan idi.]

773. **unar** [< *una-r*] Rāżī olur demekdür.

774. **unap** [< *una-p*] Rāżī olup demekdür.[2060]

775. **unaman** [< *una-ma-n*] Rāżī olmazın demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2061]'da iki maᶜnā üzre bir maṭlaᶜda[2062] gelür [455, 456, 1]:[2063]

---

tekellüm çāşnīsin• şerbet-i yuḥyi 'l-ᶜiẓām *ėylep*

[=Dudakların konuşmağa başlayınca Mesih gibi ölüyü bile diriltir. Sözün tadını 'kemikleri dirilten'in şerbeti yapar.]

• KUT: *çeşnisin*.

[*Ölükni* yerine yazılan] *Ulusnı* dėdügi ḫalḳı demekdür.

Metnin doğru anlaşıldığını görmek için bk. **ölükni**.

2055 Aynı beyit N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da da geçer [72, 72, 4]. Aşk sırrının faş olması içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMİL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 35ª).

2056 Yazmada: *veh ki bu ... ulusġa*.

2057 Yazmada: **unamek**.

2058 Bk. **bėgeç**, **talay**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 80. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 40ᵇ. Sonuncuda Nevāyī'nin görülüyor.

2059 Yazmada: *kėlip*.

2060 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **unaman**.

2061 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

Maṭlaᶜ /Müctec*ṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

tamuġ otıġa ***unap*** *hecriñ otıġa* ***unaman***
başım barurġa çıdar-mèn firāḳıñġa çıdaman **53ᵇ**

[=Cehennem ateşine razıyım, ayrılığının ateşine razı değilim. Başımın gitmesine dayanırım, senin ayrılığına dayanamam.]

776. **unatḳunça** [< *una-t-ḳunça*] Anı rāżī eyleyince demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [402, 555, 2]:[2064]

Beyt /Müctec*ṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

müyesser olmadı cān bèrmek ü lebin öpmek
nèdin **-120-** *ki ḳalmadı cānım anı* ***unatḳunça****

[=Onun dudağını öpüp can vermek nasip olmadı; çünkü onu razı etmeğe ömrüm vefa eylemedi.]

* Anı rāżī eyleyince demekdür.

777. **unamadı** [< *una-ma-dı*] Rāżī olmadı dèmekdür. Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ādem ṣafī *ᶜalayhi 's-salām* Ḳābīl'üŋ ḳız ḳarındaşın Hābīl[2065]'e vèrmek diledügi maḥalde gelür, ki [(63) 695ᵃ, 2]:[2066] [Neṯr]

Ḳābīl öz siñgiliniñ ḥüsni cihetidin añga māyil èrdi. ²***Unamadı**** *kim Hābīl'ġa bèrgeyler.*

[=Kabil kendi kardeşinin güzelliği yönünden ona mayil idi. Habil'e verilmesine razı olmadı.]

* Rāżī olmadı demekdür.

778. **ündemek**[2067] [< *ün+de-mek*] Ḳıġırmaḳ maᶜnāsına, *indemek*[2068], ki elif-i meksūrede geçdi, żamm-ıla daḫı gelür.

779. **ündedi** [< *ün+de-di*] Ḳıġırdı, daᶜvet eyledi demekdür.

780. **ünde** [< *ün+de-*] Emr èdüp ḳıġır demekdür.

2062 Yazmada: *beytde.*

2063 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 25ᵇ₆. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 87r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 81. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 41ᵃ.

2064 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 87v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 81. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 41ᵃ.

2065 Yazmada: *Hābil.*

2066 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 87r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 81.

2067 Yazmada: **ündemaḳ**.

2068 Yazmada: *indemaḳ.*

781. **ünder** [< *ün+de-r*] Ḳıġırur, daᶜvet ėder dėmekdür. G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfî'de gelür [XII. 14. 168]:[2069]

Meṯnevî /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜîlün mefāᶜîlün feᶜūlün/

*cihān-geşte müsāfirlerni **ünder**[2070]*

sorar bu tüşnüñ[2071] aḥvālin ser-ā-ser

[=Cihanı dolaşan konuklarını çağırır. Bu düşünün yorumlarını baştan başa sorar.]

782. **öndür** [< Mo.] Yüksek *bālā* maᶜnāsınadur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de söz taᶜrîfinde gelür [V. 48. 281]:[2072]

Meṯnevî /Ḫafîf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2073]

ėylemek pest cirm-i ġabrānı

***öndür** ėtmek sipihr-i ḫażrānı*

[=Yeryüzünü yaymak. Yeşil gökyüzünü yükseltmek.]

783. **ünçü** [< *yinçü* < *yen+cü* < Çin. *cen çu*] İnçü demek *durr*[2074] maᶜnāsına.

784. **unçu** Anda demekdür.

785. **ündi** ve **üngey**[2075] [< *ün-di* | *ün-gey*] İki ḳat olur demekdür, ki Luṭfî e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür[2076] [207. 281. 5]:[2077]

Maḳṭaᶜ /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

***üngey** barı ravżasında[2078] nergis*

çün Luṭfî ėrür közüñ **-121-** *ḳatîli*

[=Lutfî senin gözünün kurbanı olduğundan beri bahçesindeki bütün nergisler iki kat olmuştur.]

786. **oñgay** <Ve yine> gāf-i *ᶜAcemî* ile. *Vaḳḳiyya* maᶜnāsına gelür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da **54ª** ṭoḳuzıncı faṣlda ehl-i bāzār vaṣfında gelür [23. 3; (101) 13ᵇ, 1]:[2079] [Neṯr]

2069 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 82. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 41ᵇ.

2070 DİNÇER: *inder*.

2071 Yazmada: *tüşniñ*.

2072 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 82.

2073 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2074 Yazmada: *demekdür*.

2075 94ª'dan.

2076 Kıyıda: İkile ḳat ola demekdür, ki Luṭfî D î v ā n 'ında [bir maḳṭaᶜda] gelür.

2077 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 87r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 84. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 42ª.

2078 Yazmada: *ravża içre*.

2079 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 83.

Ordu bāzārı ¹özin yasaġlıḳġa ḳatḳucı oñġay [hem] almay aġır[2080] *satḳuçı.*

[=Ordu pazarı kendisini yasaya katıcı, okkaya gelmese de pahalı satıcı.]

787. **öñg | oñg** Gāf gāf-i *ᶜAcem*dür. Evvel demekdür. Ve ṣaġ ṭaraf maᶜnāsına daḫı gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de dört ḳaṣr tamām olıcaḳ ḫāḳān ve Ferhād ve Mülk-ārā seyrine gėtdükleri maḥalde gelür, ki [XVI, 160, 74, 75]:[2081]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

sürüp sol yanıdın ferḫunde-destūr
sevād-ı mülk rāyı birle pür-nūr
yörüp öñg yanıdın şeh-zāde Ferhād
bolup şeh şād bel şeh-zāde hem şād

[=Onun sol yanında izn-i şahaneyle at sürüyordu. Ülke halkı fikirleri ve aldığı tedbirler ile aydın. Sağında da şehzade Ferhad yürüyordu. Hem padişah hem de şehzade sevinç içinde idiler.]

Ve yine S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de vużū müstaḥābları[2082] bābında gelür, ki [107, 96]:[2083]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yemīndin ėtkil avval anı[2084] *bünyād*
yumaḳḳa[2085] *oñg ṭarafdın ḳılmaḳ īrād*

[=Bir işe önce sağ tarafından başla. Yıkamağa sağ taraftan başlamalıdır.]

Ammā M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da dördinci faṣlda ẓālim ve cāhil ve fāsıḳ pādşāhlar ẕikrinde *ṣavāb* ve *rāst* maᶜnāsına gelür, ki [14, 21; (90) 9ª, 5]:[2086]

[Neṯr]

Ḫaṭā rāyı ... oñg kėlmese daḫlsızlarġa şirket belki naḳīż tutḳanlarġa töhmet.

[=Yanlış seçim ... rast gelmese buna mâni olmayanlar o işte ortaktır, hatta bunun aleyhinde olanlar bile töhmet altındadır.]

788. **uyalġan** [< **uya-l-ġan*] Utanan demekdür.

789. **ötünç** [< *öt-ᵘ̈n-ç*] Ödünç demekdür, *ḳarż* maᶜnāsına.

2080 *aġıra*: NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 345. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 44r12.
2081 Bk. sol. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: (83,) 360.
2082 *vużū müstaḥābları*: Yazmada; *teyemmüm*.
2083 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 83.
2084 *yemīndin ėtkil avval anı*: Yazmada; *teyemmündür biri yaᶜnī, ki*.
2085 *yumaḳḳa*: Yazmada; *yumaḳġa*.
2086 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 89r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 82.

790. **uvalap** [< *yuv-ala-p*] Yuvalayup demekdür, ki N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e dībācesinde **-122-** meşāyiḫden ehl-i ḥiref olanlar ẕikrinde **54ᵇ** gelür, ki [4, 8]:[2087] [Neṯr]

Ve Şeyḫ İbrāhīm-i Ācurī ki ḫışt uvalaptur[2088].

[=Ve Şeyh (kerpiççi) İbrâhîm-i Âcurî ki kerpiç yuvarlardı.]

Ḫışt ker[piç] dėmekden kināyedür.

791. **üykü** [< *üyi-kü*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Tekāsül eylemege oyalanup osaŋ[2089] ṭutmaġa dėrler.

792. **öy** [< *ēv*] Ev demekdür *ḫāna* maᶜnāsına, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn'ı atası beyābāndan eve getürdügi maḥalde gelür, ki [XVI, 157, 1279]:[2090]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

saldılar anı öy[2091] *içre bī-ḫod*
zencīr ile ėyleben muḳayyed

[=Onu zincir ile bağlayarak kendisinden geçmiş bir hâlde eve kapadılar.]

793. **öylük** [< *ēv+lig*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Evli demekdür *kat-ḫudā* maᶜnāsına, ki M ī z ā n u ' l - E v z ā n 'da baḥr-i hezecde tevḥīde müteᶜalliḳ bir beytde gelür, ki [33, 86]:[2092]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

zihī mülküŋgniŋ on sėkkiz miŋgidin bir kėlip ᶜālem
bu ᶜālem içre bir öylük ḳuluŋg Ḥavvā bile Ādem

[=Âlem senin mülkünün on sekiz bininden biridir; bu âlem içinde Havva ile Âdem bir evli kulundur.]

794. **öylenmek** [< *ēv+le-n-mek*] Evlenmek dėmek olur tezevvüc maᶜnāsına.[2093]

2087 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 40.

2088 ERASLAN: *avalaptur*. Yazmada; *uvalanptur*.

2089 CLAUSON: *EDPT*: 248ᵃ.

2090 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 84.

2091 ÇELİK: *üy*.

2092 Bk. F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [382, 409, 1]:
zihī mülkiŋgniŋ on sėkkiz miŋgidin bir kėlip ᶜālem
bir öylük ḳul saŋa ᶜālem içre Ḥavvā-y-ıla Ādem
Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 88.

2093 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXVII, 260, 2357]:
Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

795. **öylenür yėri** [< *ēv+le-n-ür yėr+i*] Evlendügi yer dėmekdür.[2094]

796. **öydeki** [< *ēv+de+ki*] Evdeki dėmekdür, ḫātūndan kināyetdür.

797. **oyḳanmaḳ** [< **od-ᵤġ+a-n-maḳ*] Nūn ile uyanmaḳ macnāsınadur, uyḳudan uyanmaġa ve çirāġ yanmaġa ıṭlāḳ olınur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlacda gelür [122, 122, 1]:[2095]]

Maṭlac /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilün/

könġül ḥarāretin anġlattı āh-ı derd-ālūd
öy içre ot ėgenin ėlge ẓāhir ėyledi dūd[2096]

[=Gönül hararetini dertli ah ele verdi. Ev içinde ateş olduğunu duman ele gösterdi.]

798. **oyḳanmas** [< **od-ᵤġ+a-n-maz*] Uyanmaz dėmekdür. Bu beytde gün ṭoġmaḳdan tacbīrdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maṭlacda gelür [226, 226, 2]:][2097]

Beyt /Hezec-i *müs̱emmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

velī bu ṭurfadur kim ger figānı çarḫdın[2098] *ötsün*
ol ay nāz uyḳusıdın çıḳmaġunça mihr ***oyġanmas***

[=Gelgelelim figanın feleği aşmasına şaşılır. O ay (yüzlü güzel) naz uykusundan uyanmadıkça güneş uyanmaz.]

799. **oyḳatmaḳ** [< **od-ᵤġ+a-t-maḳ*] Tā ile uyandurmaḳ macnāsınadur.

800. **oyḳat** [< **od-ᵤġ+a-t-*] Emrdür. Uyandur dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlacda gelür [75, 75, 1]:[2099]]

öylenmek işi ki nisbet ėttinġ
bizge öz işinġni töhmet ėttinġ
[=Evlenmek işini bize nispet ettin. Bizi kendi işine bulaştırdın.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91v16.

2094 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [90, 91, 5]:
Beyt /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilün/
ṭalāḳ bėr anı kim dehr ara müsāfir-sėn
ġarīb ėlge ėmes öylenür yėri ġurbet
[=Onu boşa, dünyada misafirsin. Garip ele gidip evlendiği yer gurbet değil.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91v16.

2095 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 205. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIc ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 26a3. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 108v24.

2096 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2097 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 90v15.

2098 Yazmada: *çoḫdın*.

2099 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 124. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 90v29. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 44b.

Maṭla[c] /Hezec-*i müṭemmen-i aḫreb*: Mef[c]ūlü mefā[c]īlün mef[c]ūlü mefā[c]īlün/

ṣōḫ ėkki ġazālıñıñı nāz uykusıdın oyġat[2100]

tā uykuları kėtsün gülzār içide oynat[2101]

[=Güzel iki ceylanını naz uykusundan uyandır. Uykuları kaçsın diye gül bahçesinde oynat.]

801. **uy** [< *uḏ*] İmāle ile. Şıġır ma[c]nāsına gelür, ki Ferhād u Şīrīn'de Şīrīn'i vėrmemege Mihīn Bānū'nuŋ [c]öḏri maḥallinde gelür, ki Ḫusrev eyitdi [XXXVII, 347, 96]:[2102]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā[c]īlün mefā[c]īlün fe[c]ūlün/

ġażanfer ḫod n'ėter çengāl u yālın[2103]

çėker bolsa tişi uynıñıñ mecālin[2104]

[=Dişi, öküzün mecalini bitirecek olduktan sonra arslan pençeyi yeleyi ne yapsın.]

Ve yine Ḥayretü 'l-Ebrār'da at vaşfında gelür, ki [II, XVI, 89 ~~(693-695)~~ (40), 32-34]:[2105]

Meṯnevī /Serī[c]-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte[c]ilün müfte[c]ilün fā[c]ilün/

cenbide gerdūn körüben tevsenin

uy ki yörüp yançar anıñ ḫırmenin

ḫırmen uyı bolmasa nėvçün müdām

dāyir[2106] *ėter seyr* **-123-** *ü tüz ėtmes ḫırām* **55ᵃ**

isteseñ ol ḫırmen ü uydın nişān

bes bu nişān Sünbüle vü Kehkeşān

[=Onun harmanını dövüp dönen öküz feleğin yanında dikbaşlı atını gördü. Harman öküzü değilse niçin böyle döne döne gidiyor da düz yürümüyor? Sen o harmandan ve öküzden nişan istiyorsan Başak burcu (Ağustos 23 - Eylül 22) ve samanyolu nişan olarak yeter.]

802. **oykatma** [< **oḏ-*$_u$*ġ+a-t-ma-*] Uyandurma dėmek olur. [Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da bir ḥüsn-i maṭla[c]da gelür [77, 72, 2]:[2107]]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fā[c]ilātün fā[c]ilātün fā[c]ilātün fā[c]ilün/

2100 Yazmada: *oykat*.

2101 Yazmada; KARAÖRS: *oykat*.

2102 Bk. **tişi**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 85.

2103 Yazmada: *bālın*.

2104 ALPAY: *öyniñ maḥālin*.

2105 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 85.

2106 Yazmada: *dėr*.

2107 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 105. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİ[c] İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 26ᵃ₉. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 52r27.

közlering kim mest-i ḫ'āb-ālūd ėrür köp avlama
her sarı uyḳuġa barġan fitne oyġatma[2108] *köp*

[=Uyku mahmurluğundaki o gözlerini çok ovalama. Her tarafta uyuyan fitneyi sakın uyandırma.[2109]]

803. **uyalmaḳ** [< **uya-l-maḳ*] Utanmaḳ ve şerm-sār olmaḳ ma'nāsınadur.

804. **uyalıp** [< **uya-l-'p*] Utanup dėmekdür. [S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XIII, 118, 1094]:]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2110]

lebi söz dėrde ėldin alıp cān
leblerin çūn körüp ***uyalıp*** *cān*

[=Dudağı konuşurken can alır. Dudaklarını görünce can utanır.]

805. **uyaldı** [< **uya-l-dı*] Utandı.

806. **uyalur** [< **uya-l-ur*] Utanur.[2111]

807. **uyaḳturdung** [< **uya-ḳ-tur-du+ŋ*] Ṭulındurduŋ. [S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XVI, 138, 1324]:]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2112]

eşkim encüm mitillīk[2113] *aḳturdung*
devletim mihrini ***uyaḳturdung***

[=Gözyaşımı yıldızlar gibi akıttın. Devletimin güneşini batırdın.]

808. **oyaġlıġ** ve **oyaġaġlıġ** [< *oda-ġ+lıġ, *od-a-ġ+a-ġ+lıġ*] Uyanıḳlıḳ dėmek olur. Ḳāf ile *oyḳaġlıḳ* daḫı dėnilür.

809. **uyaḳmaḳ** [< **uya-ḳ-maḳ*] Gün ve ay ve yulduz ṭulınmaḳ.

2108 Yazmada: *oyḳatma.*

2109 Açıklama: *al-fitnatu na'imat^un laᶜana 'llāhu man ayḳaẓahā* [=Fitne uykudadır, uyandırana Allah lanet etsin] (al-MUNĀVĪ: *kunūzu 'l-ḥaḳā'iḳ fī ḥadīi ḫayri 'l-ḥaḳā'iḳ*: Metin 45_{109}. Çeviri 104_{109}).

2110 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2111 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [194, 194, 3]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

yügürmeklikde her günbed ki sėgrir ol meh-i gül-ḫad
gül-i mihr aldarar bī-ḥadd ***uyalur*** *günbed-i aḫḍar*

[=Her kubbe yürürken o gül yanaklı ay koşuyor. Güneş gülü kahroluyor, gök kubbe utançtan yerin dibine giriyor.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 47v23.

2112 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2113 TURAL: *meṯellīk.*

810. **uyatlıġ** [< **uya-t+lıġ*] Uyatlı; ya^c^nī utlu ve ḥicāblu ve şermende ve şerm-sār dėmek olur.[2114]

•••. **uyaldı** Utandı demekdür.

811. **uyalġay-mėn** [< **uya-l-ġay bin*] Utanam demekdür, [2115][ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2116]'da gelür [469, 471, 3]:[2117]

Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün mefā^c^īlün mefā^c^īlün/

cünūn taşı başıñġa yaġdı dėp ^c^ayb ėtme ėy nāṣiḥ

taṣavvur ḳılma kim bu ser-zenişlerdin ***uyalġay-mėn*** *]*

[=Ey öğütçü, "Başına delilik taşları yağdı." diye beni kınama. Benim bu başa kakmalardan utandığımı sanma.]

812. **uyalmay** [< **uya-l-ma-y*] Utanmayup demekdür.[2118]

813. **uyat** [< **uya-t*] Bu daḫı *şarm* ma^c^nāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn Ferhād tābūtı üzerine varduġı maḥalde gelür [LI, 481, 138]:[2119]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

egerçi bar ėdim Bānū'ġa yatlıḳ

öler demde ***uyatlıġ-mėn***[2120] ***uyatlıḳ****[2121]

[=Mihin Banu'nun kızı olduysam da ölürken utandım da utandım.]

* Şermsāram şermsāram demekdür.

814. **uyatıp** [< **uya-t-'p*] Utanup demekdür.

815. **uyatsız** [< **uya-t+sız*] Utanmaz demek olur.

2114 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **uyat, uyatlıḳ**.

2115 Bundan sonraki kısım **uyalmay** maddesinden alınmıştır.

2116 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

2117 Alıntı için bk. ṬALİ^c^ İMĀNİ: *Badā'i' al-Luġat*: 26^a^11. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 90v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 86.

2118 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, XV, 82 ~~(641)~~(37), 42]:

Meṯnevī /Serī^c^-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

ṭurfaraḳ ol kim tanırımnı bilip

Ḥaḳ'dın ***uyalmay*** *mañġa ẓāhir ḳılıp*

[=Şaşılan bu ki benim tanıdığımı bildi. Hak'tan utanmadan bana gösterdi.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 162r13.

2119 Bk. **ölür öler, yatlıḳ**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 78, 519. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 290^a^.

2120 Yazmada: *uyatlıḳ-mėn*.

2121 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

816. **uyatlıḳ** [< **uya-t+lıġ*] *Şarmanda* maᶜnāsınadur, ki Mīzānu 'l-Evzān 'da, ki ᶜarūż risālesidür, ḳarīb-i sālim baḥrında bir beytde gelür [56, 113]:[2122]

Beyt /Ḳarīb-*i müseddes-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün fāᶜilātün/

cemālıñġdın ḳuyaş asru bar uyatlıġ

saçıñġġa bende bāġ içre sünbül atlıġ[2123]

[=Cemalinden güneş pek fazla mahçuptur; saçına da bahçedeki sümbül köledir.]

817. **uyaḳtı** [< **uya-ḳ-tı*] Ṭulındı demekdür; yaᶜnī güneş ve ay ve sāyir nesne, ki - **124-** Sedd-i İskenderī'de İskender anası İskender māteminde eydürdi [LXXX, 487, 6570]:[2124]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ᶜaceb luᶜb körgüzdi efᶜāl-i çarḫ

ki ḫur-şēd uyaḳdı[2125] *ḳalıp zāl-i çarḫ*

[=Feleğin işleri ne acayip oyunlar gösterdi. Ak saçlı ay kaldı da güneş battı.]

Ve yine Mecnūn u Leylī'de ceng vaṣfında oḳ taᶜrīfinde gelür, ki [XXII, 212, 1852]:[2126]

Meṯnevī **55ᵇ** /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

her teṅga ki merg otını yaḳıp

ᶜömr aḫteri turmayın uyaḳıp

[=Ömür yıldızı her bedeni ateşe verip durmadan batmağa yüz tutar.]

Ve Kemāl-i Ümmī *raḥmatu 'llāhi ᶜalayh* eşᶜārında gelür, ki maḥż-ı türkīdür []:[2127]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[2128]

ėy müdām ay u kün-ile bile ṭuġġan uyaġın

2122 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 85.
2123 Yazmada: *uyatlıḳ, atlıḳ.*
2124 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 86.
2125 Yazmada: *uyaḳtı.*
2126 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 86.
2127 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 86. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 43ᵃ.
2128 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

olmaduñ̄g kuṭb-ıla ṯābit-sėn ė seyyāre köñ̄gül

[=Ey ay ile güneşle doğan ve batan gönül ve ey gezginci gönül, kutup ile sabit olmadın.]

818. **oyḳaġ** [< **od̲-ᵤġ+a-ġ*] Uyanuḳ maᶜnāsınadur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [yedinci ḥikāyede] Nevāyī ḥażretleri Behrām-Gor'ı vāḳıᶜalarında gördügi maḥalde gelür [XXXVII, 425, 4728]:[2129]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḥbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2130]

cilve ḳıldı naẓar feżāsında

nevm ü oyġāġlıġ[2131] *arasında*[2132]

[=Bakış fezasında, uyku ile uyanıklık arasında tecelli etti.]

Oyġaġlıġ[2133] uyanılıḳlıḳ demekdür.

819. **oyaġ** [< **od̲-a-ġ*] Bu daḫı uyanıḳlıḳ maᶜnāsınadur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Dilārām yedinci [ḥikāyede] rāvīye eyitdi [XXXIII, 392, 4338]:[2134]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḥbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2135]

ḫᵛāce bilmey ki mest ėrür yā saġ

tapmay uyḳudadur[2136] *mu yā oyġaġ*[2137]

[=Efendi sarhoş mudur ayık mıdır bilmiyorum; uykuda mıdır uyanık mıdır anlamıyorum.]

820. **uyup** [< *ud̲-ᵘp* | **ū+d̲ı-p*] Mutābaᶜat ėdüp maᶜnāsınadur. Ve bir daḫı uyuyup demekdür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i Nūḥ *ᶜalayhi 'ṣ-ṣalātu va 's-salām* bir gün uyur-iken ᶜavret ᶜużvı açılduġı maḥalde gelür, ki [(72) 696ᵃ, 22]:[2138] [Neṯr]

Dėpdürler, ki Nūḥ ᶜalayhi 's-salām *uyup ėrdi ve ᶜavret użvı* [23]*açılıp ėrdi; Ḥām körüp küldi ve Yāfeṯ ve Sām menᶜ ḳılıp yaptılar.*[2139] **-125-**

[=Nûh *ona selam olsun* uyumuş ve ut yeri açılmıştı; Hâm görüp güldü, Yâfes ve Sâm mâni olup kapattılar.]

2129 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 87. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 43ᵇ.

2130 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2131 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2132 Yazmada: *oyḳaġlıḳ arasıda.*

2133 Yazmada: *oyḳaġlıḳ.*

2134 Bk. **tanmay**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 150v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 86.

2135 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2136 Yazmada: *uyḳuda-durur.*

2137 Yazmada: *uyaġ.*

2138 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 90r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 88.

2139 *Tevrat*, Yaratılış sifri, 9. bap, 21-27. ayetler.

Va 's-salām.

[Bābu 'l-Bā'][2140]

Ḫarfu 'l-Bā'i 'l-Maftūḥa

821. **bat** Tēz[2141] dėmekdür *zūd* ma^{c}nāsına, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n ḫātimesinde[2142] gelür, ki [LI, 474, 36]:[2143]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün fe^{c}ūlün/

eger Ferhād'ġa ẓulm ėtdi[2144] *Ḫusrev*
^{c}*ivaż* ***bat*** *ėyledi çarḫ-ı sebük-rev*

[=Her ne denli Husrev Ferhad'a zulmetti ise de hızlı dönen felek onun cezasını çabucak verdi.]

[F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XI, 126, 63]:]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün fe^{c}ūlün/

kėtür sāḳī ḳadeḥ ḫur-şēdini ***bat***
içey şeh-zāde yādı birle heyhāt 56^{a}

[=Ey saki, çabuk kadeh güneşini getir. Heyhat şehzadeyi anarak içeyim.]

822. **baḫşı** [< Çin. *bo shi*] Türkistān şāhlar[ı]nuŋ kātiblerine dėrler, ki hēç Fārisī bilmeyeler. Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on ikinci maḳālede gelür [III, XLIV, 316 ~~(2583)~~ (133), 67]:[2145]

Meṯnevī /Serī^{c}-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^{c}ilün müfte^{c}ilün fā^{c}ilün/

Sārtḳa[2146] *gerçi bu barur yaḫşılar*
Türk ile hem yaḫşı barur ***baḫşılar***

[=Bu giden iyiler Sart iseler de bahşılar Türk ile iyi anlaşırlar.]

Bu barur baḫşılar dedügi kātib-i <^{c}Acem> ^{c}Acemdür; zīrā Sārt ^{c}Acem'üŋ şehrlüsine dėrler, ki Türkī bilmeye. <*Bu barur baḫşılar* dedügi kātib-i ^{c}Acemdür.>

2140 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

2141 Yazmada: *Tez.*

2142 *ḫātime* LIV'tedir. Buradaki *ḫātime* kelimesini 'sonlarına doğru' anlamalıdır.

2143 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 144. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 66^{a}.

2144 Yazmada: *etdi.*

2145 Bk. **sārt**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 156. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 74^{a}.

2146 Yazmada: *sārtġa.*

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da [otuz] beşinci[2147] -126- mektūbda gelür, ki [(355) 793ª, 9]:[2148] [Neṯr]

[Bu ᶜarżа-dāşt bitilgen tārīḫ⁸din yėgirmi kündin burunraḳdın] bėri[2149] *ṣabāḥdın ḳuş vaḳtiçe pėşīn*[2150] *aḳşamġaça olturup ança*[2151] *iş ḳılurlar kim nėçe dīvān ⁹nėçe navīsende [nėçe] baḫşı nėçe pervāneci cānlarıġa yėtip yüz ḥīle bile ḳutulurlar*[2152].

[=Bu maruzatın yazıldığı tarihin yirmi gün öncesinden beri, sabahtan kuşluk vaktine, öğlenden akşama değin oturup öyle çalışırlar ki pek çok divan (arşivci sicilci), pek çok kâtip, pek çok hattat, pek çok nişancının canlarına tak edip yüz hile ile kurtulurlar.]

823. **pāde** [< Far. *pāda*] Şıġır sürüsine dėrler. Ve bölük dėmek maᶜnāsına daḫı gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Melik-i Ermen vaşfında gelür [XXXVIII, 349, 19]:[2153]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḥamel dėk ḳozı yüz miñdin ziyāde

uy[2154] *anda ṯevr yaŋlıġ* ***pāde pāde***

[=Koç (Mart 21 - Nisan 20) gibi kuzu yüz binden artık. Sığır orada Boğa burcu (Nisan 21 - Mayıs 20) gibi sürü sürü.]

824. **barış** [< *bar-'ş*] Gėdiş demekdür, gėtmek maᶜnāsına.[2155]

825. **barġanıŋdın** [< *bar-ġan+'ŋ+dın*] Gāf gāf-i *ᶜAcem*īdür. Senüŋ gėtdügüŋden demekdür, ki bu iki luġat Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [2156]'da bir maṭlaᶜda[2157] gelür [213, 269, 1]:[2158]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

barġanıŋdın *cān talaşmaḳ ėrdi mėn maḥzūnġa iş*

kėldiŋ ü cānımnı aldıŋ ol barışḳa[2159] *bu kėliş*

2147 *[otuz] beşinci*: Yazmada; *altıncı*.
2148 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 156.
2149 Yazmada: *Bir*.
2150 Yazmada: *tüş vaḳtiġaça pėşīndin*.
2151 Yazmada: *anca*.
2152 *cānlarıġa* ...: Yazmada; *ḳıla almaġaylar*.
2153 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 36ª14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 145.
2154 Yazmada: *ḳoy*.
2155 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **barġanıŋdın**.
2156 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
2157 Yazmada: *şiᶜrde*.
2158 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 147.

[=Gidişinden ben mahzunum can dalaşı işi geldi. Geldin, canımı aldın. O gidişe bu geliş.]

826. **baray** [< *bar-ay*] Varayın demekdür.[2160]

827. **bar** [< *bār* < **bā-r*] Çoḳ ġazelde redīf vāḳic olmışdur. Cümleden birinüŋ maṭlacı budur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlacda gelür [181, 181, 1]:[2161]]

Maṭlac /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

kim ki anıŋ bir melek-sīmā perī-veş yārı ***bar***

ādemī bolsa perī[2162] *birle melekdin*[2163] *cārı* ***bar***

[=Melek yüzlü peri gibi (bir) yârı olan insan ise peri ve melekten utanır.]

Ve lisān-ı Fārisīde *hast* lafẓı, ki *bar* lafẓınuŋ mürādifidür var dėmekdür. Gāhī kelāmuŋ evveline dāḫil olup āḫirinde *ast* macnāsın ifāde ėder. Nėteki Şeyḫ Niẓāmī [1141-1203]'nüŋ M a ḫ z a n u ' l - A s r ā r 'ında bu beytde gelür[2164] []:

Meṯnevī /Serīc-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

hast *dar-īn dāyira-i lācivard*

martaba-i murda ba-miḳdār-i mard

[=Bu gök kubbe içinde ölülerin sayısı diriler kadardır.]

Keḏālik Çaġatay dilinde *bar* lafẓı daḫı bu vech üzre isticmāl olınur. Nėteki [B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da] bu maṭlacda [gelür]. [22, 29, 1]:

Maṭlac /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

cism-i bīmārımġa ***bar*** *ol nergis-i şehlā belā*

cān-ı ḫūn-ḫvārımġa hem[2165] *ol lacl-i rūḥ-efzā belā*

[=Hasta bedenime o baygın bakışlı nergis (göz) beladır. Kan içici canıma ruh verici lal dudaklar beladır.]

2159 Yazmada: *barışġa.*

2160 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **yaray**.

2161 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 246. gazel. Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 67a.

2162 Yazmada: *ėrse melek.*

2163 Yazmada: *perīdin.*

2164 NİẒĀMĪ: *kulliyyāt-i ḫamsa-i ḥakīm niẓāmī-i gancavī. maḫzanu 'l-asrār*: 94.
fāriġ az-īn markaz-i ḫur-şīd-i gard
ġāfil az-īn dāyira-i lācivard
[=Bu dönen güneşin merkezinden kurtulmuş. Bu gök kubbeden habersiz.]

2165 Yazmada: *cān efkārımġa bar.*

828. **barıp** [< *bar-ıp*] Varup.[2166]

... **barıda** Varısında; yaᶜnī hepisinde dėmek olur. Ve bir daḫı var-iken dėmek olur; zīrā, ki *barmaḳ* varmaḳ maᶜnāsınadur.

829. **bardı** [< *bar-dı*] Vardı.[2167]

830. **barur** [< *bar-ur*] Varur.[2168]

831. **barġalı** [< *bar-ġalı*] Varalı ve varmaġa.[2169]

832. **bar ėgenin** [< *bar er-ken+ⁱn*] Var-ıduġın.

... **bar** [< *bar-*] Var demekdür *hast* maᶜnāsına. Ve bir daḫı emr ėdüp var gėt demekdür. **56ᵇ**

833. **bardik** [< *bar-dik*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Varsun gėtsün demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [2170]'da [bir maḳtaᶜda] gelür [261, 337, 7]:[2171]

Maḳtaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tėlbe köñglümni[2172] *Nevāyī żabṭ ėyley almadıñg*

ėmdi çėk andın ėlik her sarı barsa ***bardik***

[=Ey Nevâyî, deli gönlümü zapt eyleyemedin. Şimdi elini ondan çek de nereye giderse gitsin.]

834. **baru** [< *bar-u*] Bu daḫı v a gėt demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [2173]'de [bir maṭlaᶜda] gelür [492, 534, 1]:[2174]

Maṭlaᶜ **-127-** /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy ṣabā āvāre köñglüm isteyü her yan ***baru***

vādīvü taġ u beyābānlarnı bir bir aḫtaru

[=Ey tan yeli, dağı taşı, kırları didik didik ederek git de benim avare gönlümü dört bir yanda ara.]

2166 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėçi, utru, tavacı, tı[n]maġur, sovġat, fırrıst, ḳadaġ[lıḳ], yalbarıp, yörüş.**

2167 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **erke, ėkeç, uçtı | öçti, bütev, soñgġıça, ḳol | ḳul, kögrek.**

2168 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **iñgrendi, baḫşı, çoḳardın, -dik, Sārt, sarı, ḳuyı, gėçḳurun.**

2169 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **saraġ.**

2170 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

2171 Bk. **ėyley almadın.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 17r27, 56r8, 120v20, 226v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 127, 146. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 683.

2172 Yazmada: *köñglüñgni.*

2173 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

2174 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 79ᵃ₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 8v15, 32v12, 120r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 146. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 695.

835. **barı** [< **bā-r+ı* | *bar-ı*] Dükelüsi demekdür. Ve dahı emr édüp var gét demekdür.[2175]

836. **barġança** [< *bar-ġança*] Varınca ve varduġınca demekdür.

837. **barġan** [< *bar-ġan*] Varan demekdür.[2176]

838. **barġaç** [< *bar-ġaç*] Varıcaḳ demekdür.

839. **bara alġusı** [< *bar-a al-ġu+sı*] Varı bilse gerek demekdür.[2177]

840. **barġay-biz** [< *bar-ġay bi+z*] Varuruz demekdür.

841. **barıda** [< **bā-r+ı+da*] Var iken demekdür, ki ᶜUbeyd Ḫān e ş ᶜ ā r ında [bir maṭlaᶜda] gelür [20, 1 BL 6ᵃ/9-6ᵇ/2]:[2178]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

gül sarı ḳılman nazar zībā cemālıñg ***barıda***

közge ılman servni nāzük nihālıñg ***barıda***

[=Gül cemalin varken gül tarafına bakmam. Fidan boyun varken serviye göz atmam.]

842. **barlıġ** [< **bā-r+lıġ*] Varlu demekdür, ki aḳçalu maᶜnāsına. N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2179]'da bir maḳṭaᶜda[2180] gelür [568, 571, 9]:[2181]

Maḳṭaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

Nevāyī eşk dürr ü laᶜlidin nė vaṣl tapḳay kim[2182]

bu devlet yetmedi Ḳārūn miṯillik ***bārlıġlarġa****

[=Nevâyî, gözyaşı inci ve lalleri ile nasıl onu elde edebilirim; çünkü bu saadet Karun gibi zenginlere bile nasip olmadı.]

* Varlulara dėmekdür.

843. **bar ėkin** ve **bar ėrkin** [< **bā-r er-ki+n*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Var mı-ki demekdür. **-128-**

2175 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **barça** ve **barı**.

2176 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **itti, oyḳatma, buştı, tėrgep.**

2177 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [195, 202, 5]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
mėn ḫod ölgüm şükr kim ol hem bara alġusı yoḳ
tėġ-ı hecri zaḫmıdın bu nevᶜ kim ḳanım barur
[=(Onun) ayrılık kılıcının yarasından kanım öyle akıyor ki, ben gidiyorum şükür ki o gidemiyor.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 120v17.

2178 Bk. **ılman.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 133, 145. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 60ᵃ, 67ᵃ.

2179 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

2180 Yazmada: *beytde*.

2181 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 146. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 67ᵇ.

2182 Yazmada: *mėn*.

844. **barmağları** [< **barŋak+lar+ı* | *bar-mak+lar+ı*] Parmakları démekdür. **57ª** Ve varup gėtmekleri maᶜnāsına dahı gelür.[2183]

845. **barça** ve **barı** [< **bā-r+ı+ça, *bā-r+ı*] Cümlesi demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī mektebe geldügi mahalde gelür, ki [XI, 108, 790]:[2184]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i ahreb-i makbūż-i mahdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

kėynide nėçe kenīz-i hem-kad

***barça** gül-i rūy*[2185] *u erġavān-had*

[=Arkasında bir boyda nice cariye. Hepsinin yüzü gül ve erguvan yanaklı.]

Ammā cümle maᶜnāsına F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād İskender tılısmını açduğı mahalde gelür [XXIV, 230, 92]:[2186]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i mahdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*ėtip **barı** çėrikge*[2187] *rāh-berlık*

alar kėyniçe ėylep pey-siperlık

[=Bütün orduya kılavuzluk ediyordu. Onlar da arkasında siper oluyorlardı.]

846. **barın** [< **bā-r+ı+n*] Cümlesin demekdür.[2188]

847. **pārū** [< Far. *pārō*] Kürek demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ ṭağ kesdügi taᶜrīfinde gelür, ki [XXXII, 303, 32]:[2189]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i mahdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ki balçıġ puştasın nevki itig[2190] *bėl*

*vüyā **pārū** bile ḳar arıtur ėl*

[=Halk çamur yığınını demiri keskin belle veya karı sıyırkıyla kürürdü.]

2183 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLIV, 405, 62]:

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i mahdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*bolup **barmağları** ḳandın ḥinā reng*

velī laᶜli ḳururdın kehrübā reng

[=Parmakları kandan kına renginde oldu; lakin dudakları kurumuş kehrüba rengine döndü.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 285r21.

2184 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 416.

2185 ÇELİK: *gül-rūy*.

2186 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 147.

2187 ALPAY: *çėrigge*.

2188 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **saypadı, yaşurun**.

2189 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 147. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 95ª.

2190 Yazmada: *anıŋ*.

848. **Barlas** [< Mo. **baru+la+s*[2191]] Çaġatay'da bir ṭāyifedür, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 745b, 9, L 113b, 6, F 753a, 20]: [Neṯr]

Barlası̄-nihād āzādeler.

[=Barulas oymağından hür kişiler.]

849. **bas** [< *bas-*] Baş demekdür.

850. **basḳıç** [< *bas-ḳıç*] Nerdübān demekdür.

851. **basruġ** [< *bas-ur-ᵘġ*] Ḫargāh esbābına derler.[2192]

852. **basḳanın** [< *bas-ḳan+ı+n*] Başılġan dėmek olur *ayaḳ basḳanın* dėrler; yaᶜnī ayaġı başduġın dėmekdür.[2193]

***. **bas** Bu ᶜibāretde ḳāᶜide-i muḳarrere üzre sīn şaddan münḳalib olmışdur. Baş dėmekdür. Baᶜżı ġazelde redīf vāḳiᶜ olmışdur, ki ḥarf-i sīnde ṯebt olınmış[2194].

853. **başıda** [< *baş+ı+da*] Başında dėmekdür.[2195]

854. **başıġa** [< *baş+ı+ġa*] Başına.[2196]

2191 **Açıklama:** *Barlas*: (İri yarı) obur. *MNT*: § 46. *Barlas'nıŋ* [11] *maᶜnīsi sipeh-sālār tėmek bolur; Türkīsi çerig başlap yörüy turġan* [12] *kişi-turur* [=Barlas'ın manası ordu komutanı demek olur, Türkçesi askerin başına geçip sevk eden kişidir.] (EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Türk*: 65_{10}). Bu boy Bodonçar munghaḥ'ın torunu Menen tudum'un oğlu Ḳaçi'un oğlu Barulatay'dan gelmektedir. Barulatay yapılı olup hızlıca (Mo. *baruġ*) yiyip içtiğinden hızlıca çok yemek yiyen anlamında bu ad verilmiştir. CH'I: *Moğol Sülâlesi Devrinde Türk ve İslâm Dünyâsı ile Temasda Bulunan Şahsiyetler*: 211.

2192 Bk. **irkene, uġ, baġış, bosaġa, torluġ, tüñglük, çıġ, gözünek.** Şöyle tamamlanabilir: M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de gelür [(176) 777a, 19, (210)]: [Neṯr]

Bir müteᶜayyin nėme kim aḳ öy*dür, añga* ḫargāh *at ḳoyupdurlar; ammā anıñg eczāsınıñg köpini Türkī tili bile ayturlar. Andaḳ ...* **basruġ.**

[=Belirli şeylerden biri de *aḳ öy* "ak (keçe) ev"dir, ona *ḫargāh* adını koymuşlardır; ama onun parçalarının çoğunu Türk dili ile söylerler. Mesela ... *basruġ*.]

2193 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXIII, 156, 1626]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

***köñgül basḳanın** çünki fehm ėtti şāh*
su'āl ėtti şāhāne ėylep nigāh

[=Padişah gönle bastığını anlayınca padişahça bakıp sordu.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 121v28.

Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [77, 71, 3]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ger ayaġı raḫşınıñg öpmek müyesser bolmasa
*köz salıp her yėrde kim körseñg **ayaḳ basḳanın** öp*

[=Yüğrük atının ayağını öpmek müyesser olmasa her yere göz at, ayak bastığı yeri görünce öp.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 122r2.

2194 NEVĀYĪ'de böyle bir redif yoktur.

2195 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **alṭayı, böz, bulaġ, tėlük, torġu.**

855. **başımġa** [< *baş+'m+ġa*] Başuma.[2197]

856. **başıŋġa** [< *baş+'ŋ+ġa*] Başuŋa dêmek olur.[2198]

857. **başaḳ** ve **bāşāḳ** [< *baş+aḳ*] Oḳ demrenine derler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da -**129**- [bir maḳṭaᶜda] gelür [295, 385, 8]:[2199]

Maḳṭaᶜ /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

Nevāyī encümen-i şevḳ cān ara tüzseŋ

anıŋ başaġlıġ[2200] *oḳın** *şemᶜ-i encümen ḳılġıl*

[=Ey Nevâyî, canının içinde şevk meclisi kurarsan onun temrenli okunu meclisin mumu yap.]

* Demrenlü oḳın demekdür.

Ve yine F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [457, 493, 5]:[2201]

Beyt /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

aŋġa yêterge başaḳ s̱aḳli menᶜ êter gerçi

ḫadengi kes̱retidin çıḳtı bāl ü per mêndin

[=Her ne kadar, oklarının çokluğundan kolum kanadım benim olmaktan çıkmış ise de temrenin ağırlığı ona ulaşmağa mânidir.]

858. **baş tömen** ve **baş töben** [< *töpü+n*] Başı aşaġa **57ᵇ** demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da beşinci maḳālede gelür [II, XXX, 201 ~~(1646)~~ (88), 86]:[2202]

Mes̱nevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

yaşurur[2203] *encüm diremin terk mihr*

2196 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **êrikdi, ılġaban, êvürüŋ, orn[ıda], taŋġasaŋ, tileyi ve tiley, bolġanmas, tumşuġ, tomaġa, çaḳın, çevek, devvāc, dêgeç, süt, ḳıraḳ, givürdiler, nutuḳcı, yarmanıp.**

2197 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **itip-mên, naġu, yêmrülür.**

2198 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [371, 372, 6]:

Beyt /Remel-*i müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

isteseŋ ol muġ-beçe ***başıŋġa*** *yêtkürgey ḳadem*

deyr-i pīri yolıdın tofraġ dêk têprenmegil

[=O meyhaneci çocuğu senin başına ayak bassın istiyorsan meyhanecinin yolundan toprak gibi deprenme.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188v28.

2199 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 38ᵃ₇. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 149. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 69ᵇ.

2200 Yazmada: *başaḳlıġ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2201 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 149.

2202 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 149.

yèrge kömer[2204] ***baş töben***[2205] *anı sipilır*

[=Güneş, yıldızların akçasını hemen örter. Gök de güneşi baş aşağı yere gömer.]

...**baş töben** Bu daḫı başı aşaġa demekdür, ki N e s ā y i m ü 'l-M a ḥ a b b e fihristinde Şeyḫ Ebū Saᶜīd-i Ebū 'l-Ḫayr *ḳuddisa sirruhu* menāḳıbında gelür, ki [10, 13]:[2206] [Neṯr]

Her kèçe alar bir çāhdın ***baş töben*** *özlerin asar èrmişler ve tañġaça ḏikr aytur èrmişler.*

[=Her gece onlar kendilerini bir kuyudan baş aşağı asarlarmış ve sabaha kadar zikrederlermiş.]

859. **başlap** [< *baş+la-p*] İbtidā eyleyüp demekdür. Ve ḳolavuz olup yol gösterüp demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci [maḳālede][2207] Mesᶜūd ḥikāyesinde gelür, ki [XXVII, 299, 3233]:[2208]

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2209]

yandılar şehr sarı yol ***başlap***
bir èki èski kèygülük taşlap

[=Şehre doğru yol gösterip döndüler. Bir iki eski elbise çıkardılar.]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i[2210] Ḫıżr *ᶜalayhi 's-salām* ḳışşasında gelür, ki [(105) 702ª, 17]:[2211] [Neṯr]

Ḏū 'l-ḳarneyn ḥayvān suyı[2212] *ḥayāli bile ẓulemātḳa*[2213] *kirgende Ḫıżr* ᶜalayhi 's-salām *anı* ***başlap*** *kirdi.* **-130-**

[=Zülkarneyn hayat suyu hayaliyle karanlığa girdiğinde Hızır *ona selam olsun* ona yol gösteriyordu.]

860. **başlamaḳ** [< *baş+la-maḳ*] Ḳolaġuzluḳ eylemek maᶜnāsınadur. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ferruḫ Şāh Cānāneyi Ḫᵛāce Āḫī'ye

---

2203 Yazmada: *yaşurup.*
2204 Yazmada: *körme.*
2205 Yazmada: *tömen.*
2206 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 148.
2207 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
2208 Bk. kèygülük. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 150, 487. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 69ᵇ, 267ª.
2209 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.
2210 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
2211 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 122v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 150.
2212 Yazmada: *āb-ı ḥayvān.*
2213 Yazmada: *ẓulemātġa.*

nikāḥ ėdüp ḫalḳı zifāf içün öŋine düşürüp alup gėtdügi yerde bu beytde *başladılar* ᶜibāreti bundandur [XXI, 200, 2056]:[2214]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2215]

Ḫᵛāceni başladılar ol sarı

ki nihān ėrdi māh ruḫsārı

[=Tüccarı, ay yüzlünün yanağının saklandığı yana götürdüler.]

Ve yine [evvelki] ḥikāyetde ḫalḳ dönüp gėtdükleri yerde bu beytde *başlaġan* ᶜibāreti daḫı bundandur; yaᶜnī öŋine düşüp ėleden dėmekdür. [S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XXI, 200, 2060]:][2216]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2217]

ḫᵛāce ol öyge çünki ḳoydı ayaḳ

***başlaġan** ḫalḳ [barı] çıḳtı yıraḳ*[2218]

[=Tüccar o eve ayak basınca başına geçtiği halkın hepsi uzak çıktı.]

861. **başḳarmaḳ** [< *baş+ġar-maḳ*] Bu daḫı hemān başlamaḳ maᶜnāsınadur.[2219]

862. **peş** [< Far. *paş*] Ṭanesedür.[2220]

863. **başḳaru** [< *baş+ġar-u*] Ḳolaġuzlaya dėmekdür. [F e v ā y i d ü 'l - K i b e r 'de gelür [492, 534, 5]:][2221]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ala kėl v'er bolsa Mecnūn şēve vü bī-iḫtiyār

2214 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 38ᵃ₉. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 69ᵇ.

2215 Bu beyitte: Fāᶜilātün … faᶜlün.

2216 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 38ᵃ₁₄.

2217 Bu beyitte: Fāᶜilātün … ….

2218 Yazmada: *yayaḳ*.

2219 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XIX, 188, 74]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kişi Yūnān sarı barmaḳ kėrektür

*ᶜinān ol taḳḳa **başḳarmaḳ** kėrektür*

[=İnsan Yunan tarafına varmalı. Dizgini o dağa çevirmeli.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 123r27.

M a ḥ b ū b u 'l - Ḳ u l ū b 'da yėgirmi dördinci faṣlda naṣīḥat ehli vāᶜiẓler ẕikrinde gelür [44, 1; (129) 23ᵇ, 9]: [Neṯr]

*Yörümegen yolġa ėlni **başḳarmaḳ** müsāfirni yoldın çıḳarmaḳ.*

[=Yürümeyen, halka yolu göstermek, misafiri yoldan çıkarmak.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 123r28.

2220 **Açıklama:** *Ṭanas*: Ar. 'ẓulmet-i şedīde. Koyu, şiddetli, zifiri karanlık' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 256. ATAY: *A-TBL*: III, 221ᵃ).

2221 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 123v6. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 69ᵇ.

*ḳoymayın öz iḫtiyārıġa bu sarı **başḳaru***

[=Mecnun işveli ve ihtiyarsız olursa kendi hâline bırakmadan al bu yana getir.]

864. **başḳarur-sėn** [< *baş+ġar-ur sin*] Bu daḫı bu macnāyadur. Yol gösterürsin demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ḫusrev Ferhād'ı dutup öldürmek diledügi maḥalde gelür Ferhād eyitdi, ki [XLI, 375, 67a]:[2222]

Mıṣrāc /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

*cadem yolıġa gerçi **başḳarur-sėn***

[=Gerçi yokluk yoluna götürüyorsun.]

865. **başḳaru** [< *baş+ġar-u*] Bu daḫı emr ėdüp yol göster demek macnāsına gelür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş c ā r ında [bir ḥüsn-i maṭlacda] gelür [166, 142, 2]:[2223]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

aḫtarurda tapsanġ[2224] *ol könglüm ki Mecnūn-şėvedür* **58a**

*her nėçük bolsa cadem ṣaḥrāsı sarı **başḳaru***

[=Mecnun tavırlı gönlümü arayıp bulsan her nasıl olursa olsun onu yokluk sahrasına götürsen.]

866. **başḳarıp** [< *baş+ġar-ıp*] [Yol gösterüp ḳolavuzlayup dėmekdür.[2225]

867. **başḳarmaḳ**] [< *baş+ġar-maḳ*] Bir daḫı bir işi başarmaḳ ve becermek dėrler ol macnāya gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād atası Yunān-zemīne gėtmege rāżī olduġın bildügi maḥalde gelür, ki [XX, 195, 72]:[2226]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

bilip kim ger dėse yalġuz barur-mėn

*bu işni öz ḳaşımdın **başḳarur-mėn****

[="Ben yalnız giderim. Bu işi kendi karşıma alıp başarırım." dediğini bilip.]

* Başarurın demekdür.

2222 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 150.

2223 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 123v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 150.

2224 Yazmada: *tapsa*.

2225 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, XXVIII, 177 ~~(1458)~~(80), 18]:

Meṯnevī /Serīc-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

taġ ile tüzni tün ü kün başḳarıp

ḫaylını yol cuḳbesidin ötkerip

[=Gece gündüz dağı düzü kılavuzladı. Kafilesine yol eziyetini atlattı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 123v16, 175v12.

2226 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 123v11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 150.

868. **başkara almay** [< *baş+ġar-a al-ma-y*] Başarınmaz ve ḥaḳḳından gelimez demekdür.

869. **bağlıġ** ve **bağlıḳ** [< *bāġ+lıġ*, Far. *bāġ*, *bā-ġ+lıġ*] Bāġlu ve bāġçelü demekdür. Ve bir daḫı bend-ile bağlu demekdür, ki [Mevlānā][2227] Kemālī eşᶜārında Mecālisü 'n-Nefāyis'de ikinci meclisde **-131-** gelür [I, 69, § 126, II, 384]:[2228]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

èrniñ ḳulıdur ney-şeker èy cān bèli bağlıḳ
gül dağı yüzüñ bendesidür tonı yamağlıḳ[2229]

[=Ey (sevgili) can, şeker kamışı senin dudağının beli (boğumlu) bağlı kuludur; (yırtık yapraklı) gül de senin yüzünün elbisesi yamalı kölesidir.]

870. **bağışda** [< *bā-ġ+'ş+da*] Bağdaş ḳurup oturmağa dèrler, ki Sebᶜa-i Seyyāre'de altıncı[2230] ḥikāye rāvīsi vaṣfında gelür, ki [XXXII, 368, 4058]:[2231]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2232]

ḳıldı bağışda olturup bünyād
şeh duᶜāsın ki çarḫ-ı köhne-nihād

[=Bağdaş kurup oturarak "Eski yaratılışlı felek." diye (başlayıp) şaha dua etti.]

871. **bağış** [< *bā-ġ+'ş*] Bend ü bağ maᶜnāsınadur. Ve ḫargāh esbābına dèrler.[2233]

872. **bağlağan** [< *bā-ġ+la-ġan*] Bağlayan dèmekdür ve bağlanan maᶜnāsına da gelür.[2234]

2227 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

2228 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 150. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 70ᵃ.

2229 Yazmada: *yağlıḳ*. Açıklama: *Bèli bağlıḳ*: Bk. *Bèli bağlı* 'doğana benzer, üç parmak (7.⁶² sm.) uzunluğunda, uzun, ak kuyruklu bir kuş' MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 150r4.

2230 Yazmada: *yedinci*.

2231 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 125r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 152. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 59ᵃ, 71ᵃ.

2232 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2233 Bk. **irkene**, **uġ**, **basruġ**, **bosaġa**, **torluġ**, **tüñglük**, **çıġ**, **gözünek**. Şöyle tamamlanabilir: Muḥākimetü 'l-Luġateyn'de gelür [(176) 777ᵃ, 20, (210)]: [Neṯr]
Bir müteᶜayyin nème kim aḳ öydür, *añga* ḫargāh *at ḳoyupdurlar; ammā anıñg eczāsınıñg köpini Türkī tili bile ayturlar. Andaḳ* ... **bağış**.
[=Belirli şeylerden biri de *aḳ öy* "ak (keçe) ev"dir, ona *ḫargāh* adını koymuşlardır; ama onun parçalarının çoğunu Türk dili ile söylerler. Mesela ... *bağış*.]

2234 Şöyle tamamlanabilir: Mecālisü 'n-Nefāyis'de ikinci meclisde Mevlānā Ḥācī-i Soġdī vaṣfında gelür [I, 71, § 130, II, 385]: [Neṯr]

873. **baġıltaḳ** [< Far. *baġlṭāḳ*] Başda ve gövdede cebe altına geydükleri penbelü ḳaftana dėrler.[2235]

874. **baḳmayın** [< *baḳ-mayın*] Baḳmayup demekdür ve baḳmayayın demekdür.[2236]

875. **baḳġuñ** [< *baḳ-ġu+ŋ*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*dür. Baḳsaŋ gerek demekdür.

876. **baḳarı** [< *baḳ-ar+ı*] Baḳışı 58ᵇ demekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r [2237]ında [bir maṭlaᶜda] gelür [250, 343, 1]:[2238]

Maṭlaᶜ /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fāᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2239]

kėsti baġrım tamurlarını barı[2240]
ġamze birle anıñ itik ***baḳarı***

[=Onun gamzesi ile keskin bakışı bağrımın bütün damarlarını kesti.]

***. **baḳmasa**[2241] [< *baḳ-ma-sa*] Baḳmasa, ihtimām eylemese demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da üçinci maḳālede gelür [II, XXVI, 162 ~~(1326)~~ (73), 34]:[2242]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

baḳmasa *dihḳān çimenin tün ü kün*
naḫl-i terīn añla ḳuruġan otun

[=Çiftçi akşam sabah çimenliğe bakım yapmazsa taze fidanları kurumuş odun say gitsin.]

***. **baḳar**[2243] [< *baḳ-ar*] Baḳar demekdür, ki [S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de] İskender Mā-verā'u 'n-nehr'de Köhek[2244] şuyı yanında Semerḳand şehrin bünyād etdükde ol şu bir depe dibinden çıḳduġı maḥalde gelür [XXXV, 243, 2920]:[2245]

Buġına meṯelni yaḫşıġına baġlaġan üçün, ümīd ol kim tėñri añga raḥmet ḳılmış bolġay.
[=Bu küçük meseli (özlü sözü) güzelce ifade ettiği için ümit o ki Tanrı ona rahmet kılmış olacak.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 136v17.

2235 Ar. *ġalāle* [(12)] Zirih altına gėydükleri ḳısacuḳ göŋlek (el-BARDAḪĪ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (137ᵇ) 93ᵇ₁₁. yr. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 125v6).

2236 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **yaḳmaḳ**.

2237 *Luṭfī e ş ᶜ ā r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

2238 Bk. **tamur**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 153.

2239 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

2240 Yazmada: *tamurların o perī*.

2241 **yaḳtı** maddesinden alınmıştır.

2242 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 125v27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 531.

2243 **yaḳar** maddesinden alınmıştır.

2244 Zeravşan.

2245 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 531.

Metnevī /Mütekārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

hem ol[2246] *töpe allındın andaḳ aḳar*

ki ᶜāşıḳ yaş u eşkidür[2247] *kim baḳar*[2248]

[=O tepenin dibinden öylece akan, bakan âşığın gözyaşı idi.]

877. **bekevül** [< Mo. *böke-gül*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. *Çāşnīgīr* maᶜnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r āḫirinde bir ḥikāyede gelür [III, LXIII, 476 ~~(3970)~~ (200), 2]:[2249]

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ḫidmet ara bar idi[2250] *bir ḳul aṅa*

pāye-i ḫıdmetde ***bekevül*** *aṅa*

[=Onun hizmetçileri arasında bir uşağı vardı. Onun hizmet rütbesi -zehirli mi diye- aş tadıcılığı yapmaktı.]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i Yūsuf *ᶜalayhi 'ṣ-ṣalᵛātu va 's-salām* ḳıṣṣasında gelür, ki [(99) 701ᵃ, 4]:[2251] [Neṯr]

Melik Reyyān suçısı ⁴bile ***bekevüli*** *aṅa zehr bėrür tevehhümidin yazġurup zindānġa yiberdi.* **-132-**

[=Firavun, Melik Velidoğlu Reyyan'ın sucusu ile tadıcısını ona zehir verebilirler vehmiyle itham edip zindana gönderdi.]

878. **pelpūş** ve **pulbūş** [< Far. *pūpaş*[2252]?] Evüŋ saḳfı altında olan kiriş ağacına dėrler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [2253]'de gelür [428, 461, 4]:[2254]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yağdurup nāvek buzuġ[2255] *köṅglim ᶜimāret ėylegil*[2256]

gūyiyā ***pelpūş***[2257] *ėtip ḳoyduṅ aṅa her yan sütūn*

2246 Yazmada: *hem-ol depe allıda.*

2247 Yazmada: *èşki dèk.*

2248 Yazmada: *yaḳar.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor. *eşki dèk ... yaḳar* olursa: ... âşığın gözyaşı gibi tesirlidir.

2249 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 38ᵇ₈. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 158. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 181ᵃ.

2250 Yazmada: *bar idi ḫidmet ara.*

2251 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 158

2252 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 128r13.

2253 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

2254 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 355v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 159. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 189ᵇ.

2255 Yazmada: *buzuḳ.*

2256 Yazmada: *èylediṅ.*

2257 KAYA: *ser-poş.*

[=Ok yağdırıp bozuk gönlümü mamur hâle getir. Bu hâliyle gönlüme sütunlardan oluşan başlıklar giydirdin.][2258]

879. **belālıġ** ve **belālıḳ** [< *belā+lıġ* < Ar. *balā*] Belālu demekdür.[2259]

881. **balalap** [< *bāla+la-p*] Ḳuş ve ḥayvān yavrulayup dėmekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da onıncı maḳāle ḥikāyesinde arslan vaṣfında gelür, ki [III, XLI, 289 ~~(2356)~~(123), 2]:[2260]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

çün bolur ėrdi ***balalap*** *devḳ-nāk*

mūr balasın ḳılur ėrdi helāk

[=Yavrulamaktan hoşlanıyordu. Karınca yavrusunu öldürüyordu.]

880. **bala**[2261] [< *bāla*] Ḳuş yavrusına dėrler ve sāyir ḥayvānāt yavrusına derler. Ve yine **59ᵃ** F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ ṭıfllıġı beyānında gelür, ki [XIII, 134, 23]:[2262]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

içerde mūrdın öksük ġıdāsı

tapıp ḳūt ançа kim arslan ***balası***[2263]

[=Sıvılarda gıdası karıncadan azdı, arslan yavrusu kadar azık buluyordu.]

882. **balaladı** [< *bāla+la-dı*] Yavruladı demekdür, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Ḫusrev-i Pervēz [531-579] salṭanatı beyānında fīlleri vaṣfında [gelür][2264], ki [(269) 731ᵇ, 3]:[2265] [Neṯr]

2258 Sevgili âdeta bir inşaat mühendisi gibidir. Âşığın gönül harabe hâlindedir, sevgilinin gönderdiği oklar ise birer sütun. Böylece harabe sağlamlaştırılmış olacaktır (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 171).

2259 Bundan sonraki kısım **balalap** maddesinden sonra verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir tuyuḳda gelür [520, 736]:

Tuyuḳ /Remel-*i müseddes-i maḳṣūr*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilān/

çarḫ tartıp ḫançer-i hicrān bu tün

ḳoymadı bir ẕerre baġrımnı bütün

tünge barıp bizni bī-ḥāl ėylediŋ

nė ***belālıġ*** *tün ėmiş yā Rab bu tün*

[=Felek bu gece ayrılık hançerini çekti. Bağrımı bir zerre sağlam bırakmadı. Gece gidip bizi hâlsiz bıraktın. Bu gece ne belalı gece imiş, ya Rabbi.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 130v7.

2260 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 126v13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 154.

2261 Madde **balalap** maddesinden önceki yerinden alınmıştır.

2262 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 154.

2263 Yazmada: *balalası*.

2264 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

2265 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 126v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 154.

Yana miñ ḳılāde pīli[2266] *ve anıñ zamānıda pīl Hindūstān'dın özge yėrde balaladı.*

[=Yine biŋ ḳılāde pīli [5]var-ıdı pīl kim Hindustān'dan ġayrı yerde ṭoġurmaz-ıdı anuŋ zamānında Medāyin'de [6]ṭoġurdı.[2267]]

883. **beytūte**[2268] [< Ar. *baytūta*] Bir yerde ḳarār ėdüp mesken ṭutmaġa dėrler, ki V a ḳ f i y y e 'de **-133-** kendüler binā etdügi medāris şarāyiṭinde gelür, ki [R 749b, 6. L 117b, 19. F IV, 35, 31]:[2269] [Neṯr]

Yana şarṭ ol kim medrese mevālīsi medresede ***beytūte***[2270] *ḳılġaylar.*

[=Yine şart: Medrese mütevellisi medresede ikamet etsinler.]

884. **baltu** [< Mo. *bal+to*] Balta demekdür *tabar* maᶜnāsına, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i İbrāhīm *ᶜalayhi 'ṣ-ṣalātu va 's-salām* Nemrūd'uŋ bütlerin[2271] şıduġı maḥalde gelür, ki [(84) 698b, 3]:[2272] [Neṯr]

Bir bahāne bile şehrde ḳaldı daġı ***baltu*** *alıp küffārnıñ butların daġı uşatdı.*

[=Bir bahane ile (yolunu bulup) şehirde kaldı ve balta alıp kâfirlerin putlarını da kırdı.]

885. **beyle** [< *bo ile*] Buncılayın ve bunuŋ gibi demekdür.[2273]

886. **bahlı** [< Far. *bahla*] Fārisī ile müşterekdür. Destuvānīye dėrler, ki ṭoġancılar ellerine gėyerler. M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de altıncı meclisde Mevlānā Ṣadru 'd-dīn[2274] vaṣfında gelür, ki [I, 181, § 416, II, 503]:[2275] [Neṯr]

Ḳuş sala atlanġay ve ṭabl-bāz baġlap bėlige ***pahlū***[2276] *sançġay*[2277]. **59b**

[=Kuş uçurur, atlanıp beline davul kuşanır[2278].]

2266 Yazmada: ... *bar ėrdi.*

2267 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 33.

2268 **Açıklama:** *Beytūte*: Öbür yazmalarda *beltūte* biçiminde verilmiştir. Ar. *baytūtat*ᵘⁿ 'gecelemek, yatmak, konaklamak' (< *b-y-t*) ATAY: *A-TBL*: I, 1, 178ᵃ. TOPALOĞLU - KARAMAN: *Arapça - Türkçe Yeni Kamus*: 30ᵃ.

2269 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 159.

2270 Yazmada: *beltūte.*

2271 **Açıklama:** *Büt*: Tü. < Far. *but* 'put' < Skr. *buddha* 'Burkan, Buda'. Aslında kalın ünlülü okunması gerekirken (*ayıt-* ≈ *eyit-* örneğinde olduğu gibi) Doğu Tü.nin kalın ünlüyle Batı Tü.nin ince ünlüyle telaffuzu tercih etmesi dolayısıyla Osmanlıca metinde ince ünlüyle okunmuştur.

2272 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 126v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 154.

2273 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **arıḳ** ve **arıġ, ėkelemiz, uçradı, öltürgenige, tomaġa, sarġardı, ḳarmaşıp, ḳarabasḳan, ḳozġasa.**

2274 Yazmada: *Ṣadru 'd-dīn Aḥmed.*

2275 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 180.

2276 Yazmada: *bahlı*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2277 Yazmada: *sançḳay.*

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b āḫirinde gelür, ki [205, 13; (340) 109ᵃ, 13]:[2279] [Neṯr]

Eger şunḳar[2280] iyesi[2281] dėk [13]bėliñde bahlı-i zer-kār yoḳ.

[=Şahin sahibi gibi senin belinde altın işlemeli eldiven yok ise de.]

887. **bayırı** [< Mo. *bayi-ri*] Ḳadīmī maᶜnāsınadur, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de beşinci meclisde Mīr Ḥaydar vaṣfında gelür, ki [I, 168, § 386, II, 488]:[2282] [Neṯr]

Bu dergāhınıñ bayırı[2283], belki tuġmasıdur[2284].

[=Bu dergâhın en eskisi, hatta şehzadesidir.]

888. **Bayat** [< *baya+t*] Ḫudā maᶜnāsınadur.

889. **bāy-ġazī** ve **bād-ġazī** [< Far. *bād-ġīs+ī < bād-ġīz+ī, bād-ḫēz+ī*] Rostāyī[2285] maᶜnāsınadur. Ve nāḥiye maᶜnāsına daḫı gelür. Ve Ḫurāsān'da bir yere

---

2278 **Açıklama:** *Ṭabl-bāz*: *Ṭabl-bāz* 'davulcu' ve *bėlige pehlū sanç-* 'beline eldiven sokmak' nasıl açıklanabilir?

ėlig (*ėlik*) 'parmak' (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: 351ᵇ. ARAT: II, 399, 667. THACKSTON: III, 747) Cüz'ün zikri ve küllün kasdıyla yapılan cüz'iyyet alâkalı mecaz-ı mürsel (TAHİR'ÜL-MEVLEVİ: *Edebiyat Lûgatı*: 96ᵇ) yoluyla 'parmaklar > el'. *El* 'parmak ucundan omuz başına kadar olan kısım' MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 112v3.

Bu söylenenlerden sonra cümle şöyle anlaşılabilir: *Ḳuş sala atlanġay ve bėlige ṭabl-bāz baġlap ėlige behle sançġay* [=Kuş salmak için ata biner, beline davul bağlayıp eline (parmaklarına) eldiven geçirirdi].

2279 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 127v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 180.

2280 Yazmada: *sonġar.*

2281 ÖLMEZ: *ayası*. Aynı metnin [(117) 19ᵃ, 13]'te geçen *ayasını* da *iyesini* okunmalı.

2282 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 127v26, 179v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 155.

2283 Yazmada: *bayrısı*. ERASLAN: *bayrı*.

2284 Yazmada: *tuġması-durur.*

2285 **Açıklama:** *Rostāyī*: *Bād-ġan bād-ġīrdür* ve ol kimesneye dėnür ki dā'imā faḫr u mübāhāt ve ᶜarż-ı ālāyiş ve tecemmülāt ėdüp ve gāhce incāzı maᶜdūm vaᶜdler eyleye bu maḳūle leffāf ve āvurd kimesneye ᶜArabīde *fayyāş* dėrler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 94. VULLERS: *LP-LE*: I, 164ᵇ. REDHOUSE: *TEL*: 317ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 140ᵃ).

dèrler, ki anda piste çoġ -134- olur[2286], ki Luṭfī e ş ᶜ ā r [2287]ında gelür [300, 500]:[2288]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

aġzıñ bile tèñlik talaşur piste[2289] *uyalmas*[2290]
ol aġzı açuḳ bāygizīnıñ[2291] *pūçluġını kör*

[=Fıstık utanmıyor da ağzın ile (darlık konusunda) boy ölçüşüyor. Hele şu ağzıaçık danesi köylünün densizliğine bak.]

890. **beyik** [< *beḏü-k*] Kāf-i ᶜArabī ile. Böyük demekdür. [2292]Aṣl böyük dèmekdür. Ammā ekṯeriyyā yüksek ve yüce maᶜnāsına gelür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [254, 329, 2]:][2293]

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳaddi ḳopġaç serv eger tüşse ayaġın öpkeli
yoḳ ᶜaceb kim pest olur sāye ḳuyaş bolġaç yitik[2294]

[=Onun boyu görününce servi ayağını öpmek için yere kapansa şaşılmaz; çünkü güneş batmak üzereyken gölge kısalır.]

Va 's-salām.

Ḥarfu 'l-Bā'i 'l-Maksūra

891. **bèbek** [< *bèbe+k*] Kāf-i ᶜArabī-y-ile. *Mardumak-i çaşm* maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [2295]'da gelür [314, 414, 4]:[2296]

2286 **Açıklama:** *Bād-ġīs*: Hurāsān'da Herāt aᶜmālinden bir nāhiye ismidür ḳurā-yı keṯīreyi müştemildür ve bu *bād-ġīs* luġati aşlda *bād-ġīz*dür müheyyic-i rīḥ maᶜnāsına ve nāhiye-i mezbūre ġāyetde havādār ve yaylaḳ ve laṭīf yerleri hāvīye olmaḳ ᶜalāḳası-y-ıla bu ism-ile tesmiye olundı (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 94. VULLERS: *LP-LE*: I, 164ᵇ. REDHOUSE: *TEL*: 317ᵇ). *bād-ḫīz* 'yel tutan, yel uğrağı mahal' (STEINGASS: *CP-ED*: 138ᵇ). Horasan'da Herât'ın şimâl-i şarkîsinde kâin bir mahallin adı (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 449ᵃ).

2287 *Luṭfī e ş ᶜ ā r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

2288 Bk. **puç**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 127v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 155. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 73ᵃ.

2289 KARAAĞAÇ: *beste* 'bağlı, kapalı: mecazen ağız'. Aynı metinde bk. *aġız köz = piste vü bādām* 'fıstık ve badem' [259, 355, 4].

2290 KARAAĞAÇ: *uyanmas*.

2291 KARAAĞAÇ: *ya maġzınıñ*. Vezin gereği *bāygizī*.

2292 Bundan sonraki kısım kıyıda verilmiştir.

2293 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 150v4.

2294 Yazmada: *bèyik*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

Beyt /Müctet̠t̠-i müt̠emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

ėmes bu ḫāl ki köz ᶜārıżıñġa yėtkende

*ḳalıp-turur[2297] yapuşup ᶜayn-ı şevḳdın **nėnekim**[2298]*

[=Gözüm yanağına iliştiğinde orada gözünün aşkından yapışıp kalan ben'im değil göz bebeğimdir.]

892. **bibi** Mükerreme ḫātūn maᶜnāsınadur, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda tenbīhātda gelür, ki [170, 10; (292) 89ᵇ, 9]:[2299] [Net̠r]

*Ḫᵛāce kim [**bibi**] barıda dedekge[2300] aylanġay **bibiniñ** [10][hem] ᶜiffeti ėteki ḳulġa bulġanġay.*

[=Efendi, hanımı varken cariyeye dolaşırsa hanımın da iffet eteği uşağa bulaşır.]

893. **biçek** [< **bī+çek*] Kāf ᶜArabīdür. İgne demekdür *sūzan* maᶜnāsına, **60ᵃ** ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [353, 471, 1]:[2301]

Maṭlaᶜ /Müctet̠t̠-i müt̠emmen-i maḫbūn-ı maḥdūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

*yaramnı tikkeli başıñ üze **biçek** mü ėkin*

biçekde rişte-i cānım mu yā[2302] ipek mü ėkin

[=Başının üstündeki iğne yaramı dikecek iğne mi ki? Bu iğnedeki iplik can ipim mi iplik mi ki?]

894. **bitimek** [< *biti-mek*] Yazmaḳ.

895. **bitilmek** [< *biti-l-mek*] Yazılmaḳ.

896. **bitilgen** [< *biti-l-gen*] Yazılan.[2303]

897. **bitilgey** [< *biti-l-gey*] Yazıla.

2295 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

2296 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 37^{b}_{10}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 143r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 181. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 88ᵇ.

2297 Yazmada: *durur.*

2298 Yazmada: *ᶜayn-ı şevḳdın bėbekim.* VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *şevḳdın köze bėbekim.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2299 Bk. **dedek.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 150v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 181.

2300 *cāriye.* ÖLMEZ: *dādekge.*

2301 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 144r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 182. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 89ᵇ.

2302 *yā*: Yazmada; *yāḫod.*

2303 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **baḫşı.**

898. **bitik** [< *biti-g*] Biti; yaᶜnī mektūb ve berāt[2304] ve ḥüccet[2305] ve ġayrı. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [254, 329, 3]:][2306]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

hem oşol tofraġdın saçıp ḳurutuñ̂ nāmeni

*yazsañ̂ız ol ayġa cismim tofraġ olġandın **bitik***

[=Tenim toprak olunca o aya (ay yüzlü sevgiliye) mektup yazın. Hem o topraktan serperek mektubu kurutun.[2307]]

899. **bitidi** [< *biti-di*] Yazdı dėmekdür.

900. **bititdi**[2308] [< *biti-t-di*] Yazdurdı demekdür. **-135-**

901. **bitik** [< *biti-g* | *bit-ik*] Kāf-i ᶜArabī ile. Mektūba dėrler. Ve yėrden biten nebāt maᶜnāsına daḫı gelür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [310, 414, 6]:[2309]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*dehr bāġınıñ̂ güli otdur **bitik**[2310] eşçārı dūd*

yėlge bėr ol gülni hem ot salġıl eşçārıġa hem

[=Dünya bahçesinin gülü ateştir, yerden biten ağacı duman. O gülü yele ver ağacını da ateşe.]

Ammā mektūb maᶜnāsına. N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2311]'da gelür [330, 331, 5]:[2312]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

derd-i hecrimni nė bilgey çūn yur eşkim ṣafḥanı

2304 **Açıklama:** *Berāt*: (İmamet, hitabet, tevliyet gibi) bir cihetin tevcihine veya bir rütbe ve nişan veya imtiyaz itasına mütedair çıkan padişah fermanıdır (BERKİ: *Vakıfa dair yazılan eserlerle Vakfiye ve benzeri vesikalarda geçen Istılah ve Tâbirler:* 8).

2305 **Açıklama:** *Ḥüccet*: İki zıttan birinin doğruluğunu gerektiren doğru maksadı belirleyen delalettir (İBN KESİR: *tafsīru 'l-ḳur'āni 'l-ᶜaẓīm*: I, 529). İlkin bir hükmü havî olsun olmasın hâkim tarafından bir hukukî hâdiseye dair tanzim olunan vesîkalara denirken sonraları hâkim huzurunda ikrar ve takrîri, akidleri ve vasi tayini ve bir hususa izin itası gibi hükmü ihtiva etmeyen vâkıalar hakkında yazılan vesîkalara ıstılah olmuştur. Hâkimin mührü hüccetlerde vesikanın üstünde ve i'lamlarda altında bulunur (BERKİ: *Vakıfa dair yazılan eserlerle Vakfiye ve benzeri vesikalarda geçen Istılah ve Tâbirler:* 22).

2306 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 89ᵃ.

2307 **Açıklama:** *Mürekkep - kum*: Mürekkebin dağılmasını önlemek için yazının üzerine kum serpilirdi. Bunun yerini sonraları kurutma kâğıdı almıştır.

2308 Yazmada: **bitişdi**.

2309 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 156v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 181.

2310 KAYA: *bėyik*.

2311 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

2312 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 347r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 181. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 89ᵃ.

ol müsāfir sarı gāhī kim[2313] *raḳam ḳılsam*[2314] ***bitik***

[=O konuğa ara sıra mektup yazsam, gözyaşlarım o sayfayı yıkar götürür, (o konuk) ayrılık derdimi ne bilecek?]

902. **biti** [< *biti-g*] Bu daḫı mektūb ve nāme macnāsınadur.

903. **bitiyi** [< *biti-ʸi*] Ben yazayın demekdür.

904. **bitküçi** ve **bitiküçi** [< *biti-güçi*] Kāflar kāf-i cArabīdür. Yazıcı macnāsınadur.

905. **bitilip** [< *biti-l-ip*] Yazılup demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da onıncı[2315] mektūbda gelür [(319) 787a, 23]:[2316] [Neṯr]

cİnāyet yüzidin[2317] *şefḳat-engīz sözler kim* ***bitilip*** *ėrdi.*

[=Yardım amacıyla şefkatli sözler yazılmıştı.]

906. **bitili** [< *biti-l-i*] Biz yazalım demekdür, ki Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de üçinci[2318] maḳālede mucammā risālesi yazmaḳ beyānında Mevlānā Cāmī [1414-1492]'den naḳl ėderler, ki [(56) 768b, 8 (127)]:[2319] [Neṯr]

Alar dėdiler, kim sėn bu teşvīşni tartma biz ***bitili.***

[=Onlar sen zahmet etme, biz yazarız, dediler.]

907. **bitirige** [< *biti-r+i+ge*] Gāf gāf-i cAcemīdür. Yazmasına demekdür, ki Ḥ a s b - i Ḥ ā l **-136-** meṯnevī- **60b** sinde gelür [510, 54]:[2320]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

yėter Tėñri'din ança ḳuvvet maña
ki bolmas[2321] ***bitirige***[2322] *furṣat maña*

[=Bana yazı yazmasına fırsat olmaz, Allah'tan bana o kadar kuvvet gelir.]

908. **bitiklik** [< *biti-g+lig*] Kāflar kāf-i cArabīdür. Yazılmış demekdür.[2323]

2313 Yazmada: *kim gāhī.*

2314 **Açıklama:** *Raḳam ḳıl-*: Far.da da kullanılır. *raḳam kardan* 'yazı yazmak, seçmek, işaretlemek' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 8).

2315 *onıncı*: Yazmada; *on birinci.*

2316 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 182.

2317 Yazmada: *ol nāmede.*

2318 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *<dördinci>.*

2319 Bk. **tartıma.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 143v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 182.

2320 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 182.

2321 Yazmada: *bolsa.*

2322 Yazmada: *bitige.*

909. **bitiy almaġay** [< *biti-ʸü al-ma-ġay*] Yazamaya demekdür, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 744ª, 6, L 113ᵇ, 27, F 753ᵇ, 14]:[2324]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ṭabᶜımġa[2325] *demi bolur nė vārid*

yüz yıl ***bitiy almaġay*** *ᶜUṭārid*

[=Zamanı gelir, tabiatıma neler geldiğini Dilek gezegeni yüz yıl yazsa yazamaz.]

910. **bitildi** [< *biti-l-di* | *bit-ⁱl-di*] Yazıldı demekdür. Ve bir daḫı bitdi maᶜnāsına gelür, yerden ot bitmek gibi ve ağaçdan mīve bitmek gibi, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Nūşīrevān tārīḫinde gelür, ki [(260) 729ᵇ, 18]:[2326] [Neṯr]

ᶜAdl [18]*cūy-bārıdın milk bāġıda ferāġat eşcārı [ṣād-āb boldı. Ve inṣāf terbiyyetidin emniyyet eşcārıdın ferāġat] gülleri açıldı* [19]*ve āsāyiş mīveleri* ***bitildi.***

[=Adalet ırmağından mülk bağında huzur ağaçları suya kandı. İnsaf(ın) yetiştirmesinin güven ağaçlarından huzur çiçekleri açıldı ve asayiş meyveleri bitti.[2327]]

911. **bėrgüni | biregüni** [< *bēr-gü+ni* | *bīr+egü+ni*] Gāf ᶜAcemīdür. Vėrdügini demekdür. Ve birisi demek maᶜnāsına daḫı gelür, ki M ü n ş e ' ā t ['da] beşinci mektūbda[2328] gelür [(308) 785ᵇ, 11]:[2329] [Neṯr]

Ṣabūrī, kim[2330] *maḳṣūd gevherin te'emmül deryāsıġa ṣaldı tā her kim ol deryāġa ġavṣ ḳıldı* ***gevherni***[2331] *aldı.*

[=Çok sabırlı, maksat incisini düşünce ırmağına attı, o ırmağa dalan kimse o inciyi çıkardı.]

2323 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXII, 212, 88]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḳılıçda daġı ismīdür ***bitiklik***

ki ol bu ismdin tapmış itiklik

[=Kılıçta da bir ad yazılmıştır. O bu addan dolayı keskinlik kazanmıştır.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 8r29. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 678.

2324 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 143v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 182.

2325 Yazmada: *ṭabᶜınġa*.

2326 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 348r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 181.

2327 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 29 -yok-.

2328 *beşinci mektūbda*: Yazmada; *dībācesinde*.

2329 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 184.

2330 Yazmada: *ki*.

2331 Yazmada: *bėrgüni*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

912. **bėrigi | birigi** [< *bē̆r-i+gi* | *bi̇̄r+i+ki*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Vėrecek nesne. Ve vėrilecek nesne demekdür. Ve birisi demek maᶜnāsına daḫı gelür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de beşinci ḥikāyetde Cābir Nuᶜmān Şāh gemisine yetişdügi maḥalde gelür, ki [XXIX, 328, 3585]:[2332] **-137-**

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2333]

***birigidin** sorup çü ṣūret-i ḥāl*

ẓāhir anġlap ki nė-durur aḥvāl

[=Birisinden durum nasıl diye sorunca ahvalin ne olduğunu açıkça anladı.]

Birigidin dėdügi birisinden dėmekdür. **61ᵃ**

913. **bėrgisi | birgisi** ve **biregüsi** [< *bē̆r-gü+si* | *bi̇̄r+egü+si*] Yin e gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Vėrecegi demekdür, ve vėrse gerek demekdür. Ve birisi demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da yėgirminci maḳālede gelür [III, LX, 451 ~~(3736)~~(189), 88]:[2334]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*ėkkisidin **birgisi**[2335] alsa ḥisāb*

memleketi içre tüşer inḳılāb

[=İkisinden birisi hesabı alsa memleketi alt üst olur.]

914. **bėrgüçi** [< *bē̆r-güçi*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Vėrici demekdür, ki M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür [369, 3ᵃ, 3 (IV, 10, 24)]:[2336] [Neṯr]

*İlāhī, **bėrgüçi** sėn-sėn[2337] hem fısḳ u fücūrnı.*

[=Allah'ım, hem inançta sapıklığı hem de davranışta bozukluğu veren sensin.]

915. **bėrmey** [< *bē̆r-me-y*] Vėrmez ve vermezin dėmekdür.[2338]

2332 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 185. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 91ᵇ.

2333 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2334 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 184. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 91ᵃ.

2335 SABİR: *bir kibi.*

2336 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 184.

2337 **Açıklama:** *Sėn-sėn*: LEVEND: *bėrgüçi-sėn sėn. sėn-sėn* 'sensin' söyleyişi ETÜ.de *sėn erür-sėn* yapısında olabilirdi. Çağatay Türkçesinde *sėn ėrür-sėn* yanında *sėn turur-sėn* veya *sėndür-sėn*, yardımcı fiili tamamıyla düşmesi ile *sėn-sėn* biçiminde bildirmede kullanışlar ortaya çıkmıştır (MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 365_{314}).

2338 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [444, 445, 5]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

naḳd-i cān istep mėni ḳınasa kāfir közünġ

*n'ėtke-mėn **bėrmey** kim ol Türk ėmestür afvān*

916. **biri | bėri** [< *bīr+i* | *bē+ri*] Birisi demekdür. Ve beri cānibe demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de evvelki ḥikāye āḫirinde gelür [XXI, 203, 2088]:[2339]

Meṭnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2340]

***bėri** kėldim köñgül belāsı*[2341] *bile*

şāhınıñg ḳulluġı hevāsı bile

[=Gönül belası ve padişahın kulluğu arzusu ile beri geldim.]

917. **bėr | bir** [< *bēr-* | *bīr*] Emr ėdüp vėr demekdür. Ve bir, ᶜaded maᶜnāsına daḫı gelür.[2342]

918. **bėrmek** [< *bēr-mek*] Vėrmek dėmekdür, *barmaḳ* varmaḳ dėmek olduġı gibi.[2343]

919. **bėrgey** [< *bēr-gey*] Vėre.[2344]

920. **bėrmegey** [< *bēr-me-gey*] Vėrmeye.[2345]

921. **bėrür** [< *bēr-ür*] Vėrür.[2346]

922. **bėrip** [< *bēr-ip*] Vėrüp dėmekdür. F e r h ā d u Ş ī r ī n [2347]'de ṣayf vaṣfında gelür [XVII, 166, 45]:[2348]

Meṭnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***bėrip** yafraġ nişān ṭūṭī peridin*

[=Kâfir gözün can akçası isteyip beni sıkıştırsa vermeyeyim de ne edeyim o Türk yardımcılardan değil.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 299r8.

2339 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 185.

2340 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

2341 Yazmada: *rıżāsı*.

2342 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bitig, tumşuġ, sorḳut**.

2343 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **unatḳunça, mul**.

2344 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **unamadı, tėrip**.

2345 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maḳṭaᶜda gelür [300, 392, 7]:
Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
ėy Nevāyī ölgil andın burna kim yėtkey ecel
*kim ecel yėtkeç ölerge **bėrmegey** şāyed mecāl*
[=Ey Nevâyî, "Ölmeden önce öl." ki ecel gelince ölmeğe mecal vermeyecek.]
Açıklama: "Ölmeden önce öl." *mūtū ḳabla an tamūtū* [=Ölmeden önce ölün.] 'Her çeşit nefsani ihtiraslardan arınmak, dünyalık isteklerden vazgeçmek' anlamında kullanılmaktadır (al-ᶜACLŪNĪ: *kaşfu 'l-ḫafā*: II, 291, 2669. ḥadīṯ. UYSAL: *Tasavvuf Kültüründe Hadis*: 340. YILDIRIM: *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*: 262. BİLGİN: "Türk tasavvuf şiirinde "Ölmeden önce ölme" temi". Bu hususun ele alınması için bk. VUŞŪLĪ: *Dīvān*: 248_{38}).
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 80r23.

2346 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ılġı** ve **ılḳı, bekevül, ḳalpaġ, meleş | Meleş**.

2347 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

2348 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 279v4.

şecer ṭāvūs-ı cennet peykeridin

[=Yaprak papağanın kanadından, ağaç cennet tavusunun yüzünden haber veriyor.]

923. **biride** [< *bīr+i+de*] Birinde demekdür.[2349]

924. **bėrgüñ** [< *bē̆r-gü+ŋ*] Gāflar gāf-i[2350] *ᶜAcemī*[2351]dür. Vėrseŋ gerek demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n'de Mihīn Bānū Ḫusrev ėlçisine Ferhād ḥaḳḳında **-138-** dedi [XXXIX, 360, 68]:[2352]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yüzi gülzārıdın çīn verd tėrgüñ
nė aytay-mėn[2353] *özüñ inṣāf* ***bėrgüñ***

[=Onun yüzünün güllüğünden gül dermelisin. Ne diyeyim, kendin insafa gelmelisin.]

925. **bėrürge** [< *bē̆r-ür+ge*] Gāf gāf-i[2354] ᶜAcemīdür. Vėrmek içün demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r'da beşinci maḳālede gelür [II, XXX, 194 ~~(1583)~~ (86), 23]:[2355]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

bil ki seḫā ḳılġalı kimdür muḥiḳḳ
sīm ***bėrürge*** *kim ėrür müstaḥiḳḳ*

[=Cömertliğe kim daha layıktır, para vermeğe kim daha müstehaktır, bil.]

926. **bėrgeli** [< *bē̆r-geli*] Yine gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Vėreli ve vėrmek içün demekdür, ki **61ᵇ** Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r'da beşinci maḳālede gelür [II, XXX, 196 ~~(1603)~~ (86), 43]:[2356]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

müştehī él yüz ėse nān ***bėrgeli***

2349 Şöyle tamamlanabilir: M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b'da onıncı bābda ᶜışḳ ḏikrinde gelür [113, 12; (219) 59ᵃ, 5]: [Neṯr]
Her biride eger kitāblar taṣnīf ḳılılsa ve mücelledler taṣnīf ėtilse.
[=Her birinde kitaplar sınıflandırılsa ve ciltler numaralandırılsa.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 94r19.

2350 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

2351 Şöyle olmalıydı: Gāf-i evvel ᶜAcemī gāf-i ṯānī muᶜcemedür.

2352 Bk. **tėrgüñ**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 190v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 185, 256.

2353 Yazmada: *kim*.

2354 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

2355 Bk. **ḳılġalı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 144r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 185, 451.

2356 Bk. **taturmas**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 144v4, 152r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 185.

lokma taturmas tileben mümtelī

[=Açlar yüz kişi de olsa ekmek vermeli; tok istese lokma tattırmamalı.]

927. **bėre alur-sėn** [< *bēr-e al-ur sin*] Verebilürsin demekdür.[2357]

928. **bėre alur-mėn** [< *bēr-e al-ur bin*] Verebilürin demekdür.

929. **birdin ok** [< *bīr+din*] Hemān bir yerden dėmek olur.

930. **Bırlas** [< Mo. **baru+la+s*] Çağatay'da[2358] bir kabīledür, ki maḥbūbları çok olur. [Luṭfī e ş ᶜ ā r 'ında bir maṭlaᶜda gelür [26, 23, 1]:][2359]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy[2360] *yüzüñ levḥinde*[2361] *maḥfūẓ āyet-i ümmü 'l-kitāb*

*tuğmadı **Barlas***[2362] *ulusındın*[2363] *sėniñ tėg*[2364] *āftāb*

[=Ey yüzünün levhasında Fatiha ayeti gizli olan, Barulas ulusundan (bile) senin gibi bir güneş (asla) doğmadı.]

931. **birle** [< *bīr+le*] Edātdur. İsm āḫirine lāḥik olur. Mukārenet maᶜnāsını ifāde ėder. *Fulān birle* falān ile dėmek olur.[2365]

932. **bėrk** [< *berk*] Kāf-i ᶜArabī ile. Berk muḥkem maᶜnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Raᶜd ile Vaḥşī cenginde gelür, ki [LXIV, 407, 5372]:[2366]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maksūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

kecek muḥkem olğaç çėkip kıldı pest

*anıñ dėk ki **bėrk** olsa māhīğa şest*

[=Çengel sağlam olduğundan, sağlam oltanın balığı çekmesi gibi çekip al aşağı etti.]

933. **bėrkitip** [< *berk+ü-t-ⁱp*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Berkidüp demekdür.[2367]

2357 Şöyle tamamlanabilir: S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XII, 110, 999]:
Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
kıymeti çün tapıp-turur taᶜyīn
***bėre alur-sėn** otuñğa teskīn*
[=Tayin kıymetini bulunca ateşine teskin verebilirsin.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 144r29.

2358 Yazmada: *Çağatay'dan*.

2359 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 43ᵃ₄.

2360 KARAAĞAÇ: *ay* 'ay'.

2361 Yazmada: *levḥide*.

2362 Yazmada: *Bırlas*.

2363 Yazmada: *ulusıdın*.

2364 Yazmada: *dėg*.

2365 Birçok yerde.

2366 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 145v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 184.

934. **bėrkigen** [< *berk+ü-gen*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Berk olan ve bėrkiten maᶜnāsınadur, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[2368]'de [bir maṭlaᶜda] gelür [592, 645, 1]:[2369]

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜışḳ ara **-139-** *tiş bağrıma ursam içer-mėn ḳan dağı*

bel çėker-mėn hecr oḳıdın ***bėrkigen*** *peykān dağı*

[=Aşkla bağrımı dişlesem kan da içerim. Üstelik orada saplanmış duran ayrılık okunun temrenini de çekerim.]

935. **birġine** ve **birgine** [< *bīr+kinye*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Taṣġīr ile biricik demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r'da ḫātimesinde şeh-zāde naṣīḥatinde gelür, ki [III, LX, 446 ~~(3688)~~ (187), 40]:[2370]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ḳıldı ᶜadem menzili kāşānesi

her birisin ***birgine*** *ḳuş dānesi*[2371]

[=Biricik kuş danesi, onun menzili sarayının her birisini yok etti.]

936. **birev** [< *bīr+egü*] Bir kimesne demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de evvel[2372] beytde gelür, ki [I, 47, 1]:[2373]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

Ḫudāyā müsellem Ḫudālıġ[2374] *sañga*

birev *şeh [ki] de'bi gedālıġ sañga*

[=Allah'ım, tanrılık sana yaraşır. Hakan olan bir kimsenin yapacağı iş sana kulluktur.]

2367 Şöyle tamamlanabilir: S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XXIII, 208, 2152]:
Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
pāye ornıda sėkkiz añga sütūn
astıda ***bėrkitip*** *sėkkiz gerdūn*
[=Fil ayağı yerinde ona sekiz sütun dikti, altında sekiz kubbeyi berkitti.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 20v14, 255r11.

2368 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

2369 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 145r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 184. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 91ᵃ.

2370 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 183.

2371 Yazmada: *kāşānesin, dānesin.*

2372 *Evvel*: 'İlk' anlamında. Krş. *İlk evvel*. Benzer kullanış için bk. **salḳın**.

2373 Bk. **+Av**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 39.

2374 Yazmada: *ḫudālıḳ ... gedālıḳ.*

Ve yine M e c ā l i s ü 'n - N e f ā y i s 'de Dervīş Nāzükī e ş ᶜ ā r ında[2375] terk ü tecrīd ile göşe-nişīn-i inzivā olduğında gelür [I, 59, § 105, II, 374]:[2376]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***birev** kim çıḳtı ėldin āgeh oldur*

gedālıġdın kim āgehdür şeh oldur **62ᵃ**

[=İnsanların arasından sıyrılan tanınır, yoksulluğu bilen sultan olur.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ceng vaṣfında gelür, ki [XXVII, 190, 2136]:[2377]

Metnevī /Müteḳārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

anıñ dėk ki tüşkey çaḳındın dıraḫş[2378]

*Sikender ṣafıdın **birev** sürdi raḫş*

[=İskender'in safından biri sanki yıldırımdan ateş düşer gibi atını sürdü]

937. **bir yolı** [< *bīr yōl+ı*] Bir nevᶜ-ile bir vech-ile [dėmekdür ve bir kezden ve bir oġurdan[2379] dėmekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de][2380] Nevfel ḳızı içün Leylī Mecnūn'a mektūb gönderüp eyitdi [XXVI, 252, 2269]:[2381]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

inṣāfġa hem kenāre tutma

bizni[2382] *dağı **bir yolı** unutma*

[=İnsafı bir kenara atma. Bizi de bir sebepten unutma.]

938. **bėş** [< *bēş* = Skr. *paŋça*] Beş, ᶜaded maᶜnāsınadur.[2383]

939. **bėşevle** [< *bēş+egü+le*] Beşi bile demekdür. **-140-**

2375 Yazmada: *bir şāᶜirüŋ*.

2376 Bk. +Av.

2377 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 145v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 39. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 23ᵇ.

2378 Yazmada: Birinci ve ikinci kanat yer değiştiriyor.

2379 **Açıklama:** *Oġur*: *ögür* 'hep bir, öbek'ün (CLAUSON: *EDPT*: 112ᵃ) kalın sıradan olanı olarak anlaşılmalıdır (*oğurttan* 'bir kezden, birden' TDK: *DS*: IX, 3271ᵇ). Kalın ve ince sıradan anlamdaş gibi gözüken kelimelerin tartışılması için bk. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuznâmesi*: 230.

2380 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.

2381 Bk. **bizni**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 183.

2382 Yazmada: *biz*.

2383 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ötmey, tartımadı, tandı, çınadı, sağlığ, ḳıyın, ḳoyı**.

940. **bėşelesi** [< *bẹ̄ş+egü+le+si*] Beşi bile ve beşincisi demekdür, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 748ª, 17, L 114ª, 10, F IV, 31, 31]:[2384] [Neṯr]

*Ve muḳarrerdür kim **bėşelesi** ḥavāssı kimde bolmasa.*

[=Ve bellidir, ki beşinin özelliği kimde olmasa.]

941. **bėg** [< *bēg*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Beg demekdür, *mīr* maᶜnāsına.[2385]

942. **bėke** [< *bēg+e*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Eri olmayan ᶜavrata dėrler. Ve daḫı şol ᶜavrata dėrler, ki daḫı veled getürmemiş ola[2386], ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [255, 330, 6]:[2387]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜışḳ eger bolsa hevā-yı nefsdin[2388] *pāk ėy köñgül*
*yoḳ tefāvüt dil-beriñg ger **bėke** bolsun ger mīrek*

[=Ey gönül, aşk nefsin zevk isteklerinden arınmışsa gönül verdiğin, kız imiş (dul) kadın[2389] imiş, fark etmez.]

943. **bizni** [< *bi+z+ni*] Bizi demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Nevfel ḳızı içün Leylī Mecnūn cānibine mektūb gönderüp eyitdi [XXVI, 252, 2269]:[2390]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

inṣāfġa hem kenāre tutma
***bizni** daġı bir yolı unutma*

[=İnsafı bir kenara atma. Bizi de bir sebepten unutma.]

944. **bėzedi** [< *bedᵢz+e-di*] Bezedi; yaᶜnī zīnet etdi demekdür.

2384 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 186.

2385 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, XXXII, 211 ~~(1732)~~ (93), 43]:
Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/
ḳulġa ki bėg ḳılsa tevāżuᶜ füzūn
rişte-i renc özige ėyler uzun
[=Efendi işçiye fazla tevazu gösterirse kendisine zahmet ipini uzatmış olur.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 147v23.

2386 *Bėgeç* kelimesinin ses düşmüşüdür (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 43v15).

2387 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 553. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 148r6, 366r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 188. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 93ª.

2388 Yazmada: *yaman yaḫşıdın*.

2389 **Açıklama:** *Mīrek*: Küçük bey, beycik, şehzade. Buradan beyden sonra gelen, ikinci bey, hanım sultan, hanım efendi olmalı.

2390 Bk. **bir yolı**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 183.

945. **bėzey** [< *beḏᵢz+e-y*] Bezeyeyin, zînet **62ᵇ** ėdeyin demekdür. Ve daḫı emr ėdüp beze; yaᶜnî müzeyyen eyle demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mîr Ḥaydar'da dördinci[2391] maḳāle ḥikāyesinde Behlūl [ö. 805] ile ḫalîfe [Hārūnu 'r-Reşîd [786-809]] ḥaḳḳında gelür, ki [83, 313]:[2392]

Meṯnevî /Serîᶜ-*i müseddes-i maṭvî-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

özge yalañ̃ tutma[2393] *ayaġıñ̃ izi*[2394]

ḥayf bu devletni tapar yėryüzi

[=Ayak tabanını çok çıplak tutma; aman yeryüzü bu mutluluğu elde eder.]

946. **bėzep** [< *beḏᵢz+e-p*] Bezeyüp zînet ėdüp demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn **-141-** e ş ᶜ ā r ında gelür [131, 97, 3]:[2395]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*ol ḳad ü yüz hecridin ölsem **bėzep** gül-berg ile*

tofraġımnıñ̃ başı üzre serv ėkip meyl ėylegil

[=O boy ve yüz ayrılığından ölürsem toprağımı gül yaprağı ile beze, toprağımın baş ucuna servi dik, (ara sıra) ziyaret et.]

947. **bėzelip** [< *beḏᵢz+e-l-ⁱp*] Bezenüp müzeyyen olup demekdür.

948. **bėzelgen** [< *beḏᵢz+e-l-gen*] Gāf gāf-i ᶜAcemîdür. Bezenen müzeyyen olan demekdür.[2396]

949. **bizniñ̃** [< *bi+z+niŋ*] Gāf gāf-i *ᶜAcemî*dür. Bizüm demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [180, 220, 1]:[2397]

2391 *dördinci*: Yazmada; *altıncı*.

2392 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 186.

2393 M a ḫ z e n : *sürme ḳılur ᶜarş*.

2394 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2395 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 186. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 92ᵃ.

2396 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [256, 329, 3]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*ėy ki körmey-sėn ḳuruḳ şāḫı **bėzelgen** gül bile*

hecr taşıdın ser-ā-ser cism-i efgārımġa baḳ

[=Ey, kuru dalı gül ile bezenmiş görmeyen, ayrılık taşından baştan başa yaralanmış cismime bak.]

MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 146r21.

Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında gelür [163, 175, 3]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sebze vü gül dėk ḫaṭı birle yüzin mü şerḥ ėtey

*sebze vü güldin **bėzelgen** bāġ-ı ruḫsārın mu dėy*

[=Ayva tüyü ile yüzünü çimen ve gül gibi mi şerh edeyim? Çimenlik ve gülle bezenmiş yanağı bahçesi mi diyeyim?]

MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 146r22.

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

miḥnet otıdın yaruḳtur her ṭaraf[2398] *kāşānemiz*

boldı[2399] *gūyā ejdehā kāmı* ***bizin͡g*** *vīrānemiz*

[=Sarayımızın dört bir yanı dert ateşinden aydınlanır. Yıkık evimiz, sanki ejderha damağı oldu.]

950. **bizge** [< *bi+z+ge*] Bize dėmekdür.[2400]

951. **bilmes** [< *bil-mez*] Nefy-i mużārīdür, bilmez dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [200, 249, 1]:]

Maṭlaᶜ /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

fiġān kim kön͡glüm alġan dil-berim dil-dārlıġ ***bilmes***

bilür ᶜāşıḳnı ġamgīn ḳılmaḳ[2401] *u ġam-ḫᵛārlıġ* ***bilmes***

[=Eyvah ki, güzelim gönlümü alır da gönlümü kazanmasını bilmez. Âşığına gam yedirmesini bilir de gam yemesini bilmez.]

952. **bėgeç** [< *bēg+eç, bēg+e+ç*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. *Duḫtar* demekdür, ḳız maᶜnāsına, ki Bennāyī [1453-1512] bir ḳabīlede bir ḳız sevüp bu beyti dėdügi maḥalde gelür, ki [1]:[2402]

Maṭlaᶜ /Mücteṯṯ-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

cefānı cānġa talay aldın͡gız alay mu bolur

sizin͡g omaḳda ***bėgeç*** *resmin͡giz bulay mu bolur*

[=Cana cefayı yağmalattınız (Cana çok cefa ettiniz), öyle olur mu? Kız, sizin kabilede töreniz böyle midir?]

953. **bėlgülük** [< *belgü+lüg*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemīdür. Kāf-i ṯānī kāf-i ᶜArabīdür. Ṭamġalu ve nişānlu maᶜnāsına[2403] Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r[2404]'da **63ᵃ** gelür [268, 347, 5]:[2405]

2397 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 146v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 186.

2398 Yazmada: *yaruḳdur ... zamān.*

2399 Yazmada: *oldı.*

2400 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėt, ısa ve ise, tala tala, ḳavlar.**

2401 Yazmada: *eylemek.*

2402 Bk. **omaḳ, talay.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 80. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 40ᵇ. Sonuncuda Nevāyī'nin görülüyor. Saygıdeğer kadın. *bėke* de denir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 147v27, 148r5).

2403 Yazmada: *Bilmeklü; yaᶜnī maᶜrifetlü demekdür. Ve bilmelü ve bilinmelü maᶜnāsına daḫı.* **Açıklama:** *Bėlgülük - biliglik*: Burada bir karışıklık var. Madde ya **biliglik** Bilmeklü; yaᶜnī

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

ᶜışḳ otıdın ḳulluġuñ daġını ḳoydum kögsüme

özni bu nevᶜ ėyledim ᶜışḳ ehli içre bėlgülük

[=Aşkın ateşinden dolayı göğsüme kulluk damgasını vurdum. Aşk ehli içerisinde kendimi böyle(ce) belli eyledim.]

954. **bilgüçi** [< *bil-güçi*] Bilici.

955. **bilgen** [< *bil-gen*] Bilen.

956. **bėlgürmek** [< *belgü+r-mek*] Belürmek.

957. **bėlgürdi** [< *belgü+r-di*] Belürdi.[2406]

958. **bėltek** [< *bert-ek*] Bėltek, ki güc-ile söyler. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭaᶜda gelür, ki [323, 323, 11]:]

Maḳṭaᶜ /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

Nevāyī ol yüz ü leb şevḳıdın nā-geh nevā çėkse

dem urmas[2407] *bülbül ü ṭūṭī ki budur kecce ol peltek*[2408]

[=Nevâyî o yüzün ve dudakların aşkından ansızın bir ah çekse bülbül ve papağan ağız açamazlar; bu dilsizdir o pepe.]

959. **bėlgürür** [< *belgü+r-ür*] Belürdür ve belürür demekdür, ki [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da] bir muḫammesde gelür [494, 678, 5]:[2409] **-142-**

---

maᶜrifetlü demekdür. Ve bilmelü ve bilinmelü maᶜnāsına daḫı gelür (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 150r08) biçiminde veya **bėlgülük** Ṭamġalı ve nişānlu maᶜnāsına (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 149r24. CLAUSON: *EDPT*: 341ᵇ) biçiminde olmalıydı. Madde başının **bėlgülük** ve alıntı metindeki anlamın 'damga' olması bu düzeltmeyi zaruri kılmaktadır.

2404 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

2405 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 149v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 190. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 94ᵇ.

2406 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [378, 508, 4]:

Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

içimde bes ki toldı nāvekiñ her yan elif ėrmes

ki regler dėk oḳuñ ***bėlgürdi*** *cism-i nā-tuvānımdın*

[=Okun içime doldu, her taraf elif değil artık. Takatsiz bedenimde okun damarlar gibi belirdi.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 148v28.

F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [219, 228, 3]:

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

hecr şāmı köz yaşım başımdın aştı ėyle kim

su yolı her sarı ėylep raḫneler ***bėlgürdi*** *köz*

[=Ayrılık akşamı(nda) gözyaşım başımdan aştı. Öyle ki su yolu her tarafa yarıklar yaptı, göz belirdi.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 148v28.

2407 Yazmada: *ki oldur kecce bu*. **Açıklama:** *Dem ur-*: Kinaye 'ahenk, zaman' anlamında olunca *ur-* 'vurmak' ile konuşmak anlamında olunca *ür-* 'soluk tüketmek' olması gerekirken hepsi Far.dan çeviriyle *dam zadan* (STEINGASS: *CP-ED*: 534ᵃ) olarak kayda geçiriliyor.

2408 Yazmada: *ki ... bėltek*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

zülfi vaşlın istesem ruḫsār-ı mihr-efrūzıdın

yoḳ ᶜaceb çün yıl kèlişi ***bèlgürür*** *nev-rozıdın*

[=Güneş gibi parlayan yanaklarından zülfüne erişmek istesem şaşılacak ne var; çünkü yılın gelişi yeni günden bellidir.]

960. **bèlgürüp** [< *belgü+r-ᵘp*] Belürüp demekdür.

961. **bèlgü | bilgü** [< *belgü*] Yine gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Nişān ve ᶜalāmet ve bilinecek nesne maᶜnāsına gelür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [71, 62, 5]:[2410]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

cānda öz daġın körüp ᶜāşıḳlıġımnı añladı

ol kişi dèk kim tanıġay öz ḳulın ***bèlgü*** *körüp*

[=Kendi kölesinde işaretini görünce tanıyan kimse gibi, sevgili de canımda (gönlümde) kendi açtığı yarayı görünce kendisine âşık olduğumu anladı.][2411]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da altıncı maḳālede gelür, ki [II, XXXI, 209 ~~(1706)~~ (92), 17]:[2412]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

terk-i edebdin biri külgü-durur

külgü edeb terkige ***bèlgü****-durur*

[=Edep terkinden biri gülmektir. Gülmek edep terkine nişandır.]

962. **bilig** [< *bil-ⁱg*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Bilmek ve idrāk maᶜnāsına. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de ikinci ḥikāyede Zeyd-i Ḏehhāb çāhdan ḳaçduġı maḥalde gelür, ki [XXIII, 213, 2211]:

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

ançа mekr ü firīb nevᶜ ***bilig***

tişletip şehġa laḥza laḥza[2413] *èlik*

[=Bu kadar çeşit hile ve oyun bilmek, sultana her an parmağını dişletir (onu şaşırtır).]

2409 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 149r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 191. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 94ᵃ.

2410 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 189.

2411 **Açıklama:** *Dağ - tamġa*: Eskiden kölelerin ve hayvanların sahipleri kölelerini ve hayvanlarını tanımak için belirli işaretlerle dağlarlardı; Nevâyî, bu vak'aya telmih yaparak kendisinin de sevgilinin kulu olduğunu, onu canındaki yarasından tanıdığını söylemek istiyor (ERASLAN: "Çağatay Şiiri", $662_{11\text{-}5}$. KUT: "Divan şairi olarak Nevâyî", 78).

2412 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 190.

2413 Yazmada: *laḥẓa laḥẓa şehġa.*

Ve yine Ferhād u Şīrīn ḫātimesinde[2414] şeh-zāde naṣīḥatinde gelür, ki [LIII, 498, 29]:[2415]

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i maḥḏūf: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

bilig şeh[2416] ėylese ḥayvānnıñ atın

nė tañ ger şāh ḳılsa kimse[2417] ḏātın **63b**

[=Bilgi, hayvanın adını şah yaptığına göre bir kimse bilgi ile kendisini şah yapsa şaşılır mı?]

Ḥayvānuŋ şāh olması budur, ki ṭūṭīnüŋ faṣīḥ söyleyenine *şāh-ṭūṭī* dėrler.

963. **bilmeñ mü** [< *bil-me-ŋ mü*] Gāf gāf-i *cAcem*īdür. Bilmez misin dėmekdür.

-143-

964. **bildig** [< *bil-dig*] Gāf gāf-i cAcemīdür[2418]. Bilsün demekdür, ki Naẓmu 'l-Cevāhir'de *rutbatu 'l-cilmi aclā 'r-rutabi* [=Bilim rütbesi rütbelerin üstündedir.] ḥadīṯi[2419] tercemesinde [bir rubācīde] gelür, ki [(59) 20a, (90) 4; (109)]:[2420]

[Muṣarrac] Rubācī[2421] /Aḫreb: Mefcūlü mefācīlün mefācīlü fecūl/ /Aḫreb: Mefcūlü mefācīlü mefācīlü fecūl/

Ḥaḳ bėrdi çü ėlge cilm sermāyesini

ḫur-şīd üze ṣaldı culemā sāyesini[2422]

alġanlar anıñ rütbesidin vāyesini

bildig barıdın bėyik anıñ[2423] pāyesini

[=Hak, halka bilim sermayesini verdi ve bilginlerin gölgesini güneşten de yüksek yaptı. Bilim rütbesinden değer kazanan(lar) mertebesini her şeyden daha yüce bilsin.]

965. **bilmey** [< *bil-me-y*] Bilmezin ve bilmez demekdür.[2424]

966. **bilmeyin** [< *bil-meyin*] Bilmeyüp ve bilmedin demekdür.[2425]

2414 *ḫātime* LIV'te.

2415 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 191. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 94b.

2416 Yazmada: *şāh*.

2417 *şāh ḳılsa kimse*: Yazmada; *kimse tapsa şāh*.

2418 *Kāf kāf-i cArabīdür* olmalıydı. Bk. **-dik**. Metindeki bütün *-dik*'ler /k/ ile verilmişken iki yerde /g/ ile olduğuna işaret edilmiş (**boldig**) hatta **sürdikler / sordigler**'de iki biçim yan yana verilmiştir.

2419 Bk. **ıldam**.

2420 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 191.

2421 Yazmada: *Rubācīyye*.

2422 Yazmada: *māyesini*.

2423 Yazmada: *anıñ bėyik*.

2424 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėrkenim, oyaġ**.

2425 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **özige, özge**.

967. **bilgin** [< *bil-gin*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Bilgil demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da beşinci[2426] maḳālede gelür [85, 330]:[2427]

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

***bilgin** ayā kāsib-i ṣāḥib-ᶜayāl*

kim sañga ėrlik vü[2428] ėrenlik ḥelāl

[=Ey çoluk çocuk sahibi çalışan (adam), sana erlik ve efendilik helaldir, bilesin.]

968. **bilgüsidür** [< *bil-güsi+dür*] Bilse gerek demekdür.

***. **bilgüçi** Bilici dėmekdür.

969. **Bilküt** [< Mo.] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Çaġatay'da bir ṭāyifedür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[2429]'de[, ki dördinci dīvānlarıdur, bir maḳṭaᶜda] gelür [74, 74, 7]:[2430]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

ėy Nevāyī mėni zār ėyledi bir Lolī-veş

*kim hem Arlat mañga boldı unut[2431] [u] hem **Bilküt***

[=Ey Nevâyî, bir (yosma) Lolî tabiatlı beni hasta etti, bu yüzden bana, Arulat'ı da Bilküt'ü de unutturdu.]

970. **bileyi** [< *bir+le+ʸi*] Yanınca ve bilesince demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de yedinci ḥikāyede rāvī Behrām'a Dilārām-ıla Ḫᵛāce'den ḫaber vėrüp eyitdi [XXXIII, 369, 4066]:[2432]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2433]

kim kėlür tācir-i[2434] Ḫıṭāyī-zād

***bileyi** bir kenīz-i ḥūr-nijād*[2435] **-144-**

2426 *beşinci*: Yazmada; *ikinci*.

2427 Bk. **ėrlik** ve **ėrenlik**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 102. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 48ᵇ.

2428 Yazmada: *ėrlikde*.

2429 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r .

2430 Bk. **Arlat**. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 40ᵃ₉. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 37v1, 149v22.

2431 Yazmada: *unut ... mañga*.

2432 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 150r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 189. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 93ᵇ.

2433 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2434 TURAL: *tācirī*.

2435 Yazmada: *ḫūb-nihād*.

[=Bir Hıtaylı tüccar geldi, yanında huri huylu bir de cariye getirdi.]

971. **bilegi** [< *bīr+le+ki*] Gāf **64ª** gāf-i ᶜAcemīdür. Bu daḫı bu maᶜnāyadur.

972. **bigin** [< *kēp+i+n*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Gibi maᶜnāsınadur, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da yėdinci[2436] maḳālede gelür [28ᵇ, 1; 74ᵇ, 7]:[2437]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

serv dėk āzād[e] bol u rāst-kār

*yā örük ü alma **bėgin** mīve-dār*

[=Servi gibi uzun, düzgün ol ya da erik elma gibi meyveli ol.]

Ve yine e ş ᶜ ā r -ı Luṭfī'de gelür [203, 275, 4]:[2438]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*kim körüp nergis **bėgin** köz birle gül tėg*[2439] *yüzini*

yėlge bėrip ᶜaḳl u fehmin mest ü ḥayrān ḳalmadı

[=Kim nergis gibi göz ile gül yüzünü görüp de aklını anlayışını yele verip mest ve hayran olmadı?]

Ḥarfu 'l-Bā'i 'l-Mażmūma

973. **bübük** [< *bük bük*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Baᶜżı ḳuşlaruŋ ḫuşūşan hüdhüdüŋ başındağı tāca derler.

974. **bütti** [< *büt-ti* = Mo. *bütü-, büte-*] Bitdi demekdür, eger yerden nebāt bitmekdür veyā cirāḥat oŋulup bitmekdür veyā bir iş ve bir binā tamām olup bitmekdür.[2440]

975. **bütmek** [< *büt-mek* = Mo. *bütü-, büte-*] Bitmek dėmekdür, ᶜalā 'l-ıṭlāḳ bu diyārda kesr-ile telaffuẓ olınur, Çağatay'da żamm-ıla telaffuẓ olınur, ağaç bitmek ve yemiş bitmek ve cirāḥat bitmek ve bunuŋ emṯāli ne, ki var.[2441]

2436 *yėdinci*: Yazmada; *dördinci*.

2437 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 189.

2438 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 189. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 93ª.

2439 Yazmada: *dėg*.

2440 Şöyle tamamlanabilir: Bk. ḳavlay.

2441 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maḳṭaᶜda gelür [510, 554, 9]:

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*çün Nevāyī köŋlini sındurduŋ ėmdi **bütmeki***

mümkin ėrmes ėtti çün her yan tüşüp bir pārçe

[=Nevâyî'nin gönlünü kırdın, şimdi bitiştirilmesi mümkün olmaz; çünkü her yana bir parça düştü.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 25v24.

976. **bütmes** [< *büt-mez* = Mo. *büte-*] Bitmez dėmekdür. S e b c a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ferruḫ Şāh ḥikāyesinde gelür [XXI, 178, 1792]:[2442]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/

dėdi bu cacz birle ***bütmes*** *işim*

bar-durur Tėn͡grim er yoḳ ėrse kişim

[=Bu âcizlik ile işim bitmez. Kimsem yoksa da Tanrı'm var, dedi.]

977. **bütmemiş** [< *büt-me-miş* = Mo. *büte-*] Bitmemiş dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maḳṭacda gelür [47, 28, 8]:][2443]

Maṭlac /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

tapmasan͡g devr ehlidin mihr ü vefā[2444] *cayb ėtme kim*

bütmemiş *bu mīve devrān bāġının͡g eşcārıda*

[=Zamane ehlinden sevgi ve vefa bulmasan ayıplama; zira bu meyve dünya bahçesinin ağaçlarında bitmemiş ki.]

978. **butratma** [< **butura-t-ma-* < Mo. *butara-*] Ḳoḳutma dėmekdür. Ve bu beytde bu cibāret īhāmdan ḫālī degüldür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlacda gelür [77, 72, 1]:[2445]]

Maṭlac /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

zülf ü yüzdin[2446] *sünbülün͡gni gül üze tarḳatma köp*

dehr bāġıda gül ü sünbül isin ***butratma*** *köp*

[=Zülüf ve yüzden sümbül saçını gül yüzünün üzerinde çok dağıtma. Zaman bahçesinde gül ve sümbül kokusunu çok saçma.]

979. **butramaḳ** [< **buturа-maḳ* < Mo. *butara-*] Gökçek rāyiḥa ḳoḳmaḳ macnāsına gelür, tacdiyyesinde *butratmaḳ* dėnilür ḳoḳutmaḳ[2447]. Ve bir daḫı *butratmaḳ* ṭaġıtmaḳ macnāsına gelür.[2448]

980. **büter** [< *büt-er* = Mo. *büte-*] Biter demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de bahār vaṣfında gelür [XII, 112, 824]:[2449]

2442 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 128v13.
2443 Alıntı için bk. ṬĀLİc ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 40a2.
2444 Yazmada: *hergiz vefā devr ehlide.*
2445 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 105. gazel.
2446 Yazmada: *yüz ü.*
2447 Yazmada: *macnāsına gelür* silinmiş.
2448 Şöyle tamamlanabilir: Bk. ısıttım.
2449 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 162.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

mihr istedi çün ḥamel ferāġı
deşt üzre ***büter*** *ḳozı ḳulaġı*

[=Güneş Koç burcundan (Mart 21 - Nisan 20) uzaklaşmak isteyince kırda kuzukulağı bitmeğe başladı.]

981. **bütüp** [< *büt-üp* = Mo. *büte-*] Bitüp dėmekdür, tamām olup demekdür, tamām olmaḳ maᶜnāsına, ki S e b ᶜ a - i   S e y y ā r e 'de **-145-** altıncı[2450] ḥikāyede gelür [XXXI, 359, 3959]:[2451]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2452]

taşıban ançа[2453] *ṣandal-ı ḫoş-bū*
ki ***bütüp*** *ol ᶜimāret-i dil-cū*[2454]

[=Hoş kokulu sandal ağacını taşıyarak iç açıcı imareti bitirdi.]

982. **bütmeñiz** [< *büt-me-ŋiz*] Luġatī, ki gāf-i *ᶜAcemī* ile. Bu beyt[de] geçdi inanmaŋız ve müteselli olmaŋuz demekdür.

[2455]<Ammā cirāḥat bitmek maᶜnāsına.> N e v ā d i r ü   ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [212, 212, 3]:[2456]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ẓulm ile yüz çāk ḳılġan tenġa ger merhem yaḳıp[2457]
bütkerür-biz dėseler ol zaḫmlarnı ***bütmeñiz*** **64ᵇ**

[=Zulüm ile vücudunuz yüz parça olsa ve onlar yapacakları merhemle onu sapasağlam kılacaklarını söyleseler de inanmayınız.]

Bütkerür-biz dėseler dėdügi bitürürüz deseler demekdür.

983. **bütkermek** [< *büt-ger-mek* = Mo. *büte-, bütü-*] Bitürmek ve oŋultmaḳ ve bir yere bitişdürmek. [Ġ a r ā ' i b ü   ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [197, 245, 1]:][2458]

2450 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <*beşinci*>; fakat düzeltilmiş.

2451 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 128v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 163.

2452 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

2453 Yazmada: *anda*.

2454 Bundan sonraki kısım **bütmeñiz** maddesinde verilmiştir.

2455 Bundan sonraki kısım **bütüp** maddesinden alınmıştır.

2456 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 357. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 128v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 163.

2457 Yazmada: ... *kerçek bolġanı* ... *yüz* ... *ḳoyup*.

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çāk bolġan köñglüme ḳılmaḳ ᶜilāc āsān ėmes
ġunca kim açıldı ***bütkermek*** *anı imkān ėmes*

[=Yarılan göğsüme ilaç kolay değil. Açılan goncayı bitiştirmek mümkün değil.]

984. **bütkerü** [< *büt-ger-ü* = Mo. *büte-*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Emr ėdüp bitür demekdür. Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [166, 142, 6]:[2459]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

isteben kėlse yana kögsüm şikāfın tapmaġay
veh ki bir merhem ḳoyup ol çāk kögsüm ***bütkerü***

[=Göğsümün yarasını iyileştirmeğe gelse bulamayacak. Keşke bir merhem koysa da yaralı göğsümü iyileştirse.]

985. **bütken** [< *büt-ken* = Mo. *büte-*] Kāf-i ᶜArabī ile. Biten demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn'uŋ dēvānelıġı taᶜrīfinde gelür, ki [XXXIII, 322, 3008]:[2460]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

üstige yaġıp ġubār-ı miḥnet
bütken *ayaġıġa*[2461] *ḫār-ı miḥnet*

[=Üstüne bela tozları yağıyordu, ayağında bela dikenleri bitiyordu.]

986. **bütkerip** [< *büt-ger-ip* = Mo. *büte-*] Tamām ėdüp ve örtüp setr ėdüp perde-poşluḳ maᶜnāsına gelür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da İbrāhīm *ᶜalayhi 's-salām* Kaᶜbe bināsın *şarrafahā 'llāhu* tamām etdügi maḥalde, ki mübārek arḳasın Kaᶜbe dīvārına urup tefāḫür-ile şükr eyledügi maḥalde gelür, ki [(91) 699ᵇ, 6]:[2462] -146-

Ḫiṭāb kėldi, kim[2463] *bir açnı mu toyġarıp-sėn ya*[2464] *bir yalañgaçnı*[2465] *mu* ***bütkerip-sėn?***

2458 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 46ᵃ₄.
2459 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 129r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 162. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 76ᵇ.
2460 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 128r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 162.
2461 Yazmada: *ayaġıda*.
2462 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 129v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 162.
2463 Yazmada: *ki*.

[=Bir açı mı doyurdun yoksa bir çıplağı mı giydirdin, diye hitap geldi.]

987. **botā, bota** [< *bōto, bod*] Oğul demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād öldügi maḥalde ġāyibāne atasına ḫiṭāb ėdüp eydürdi, ki [XLIX. 451. 115]:[2466]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

***botam** dėp gāh bozlap gāh ügürse* 65[a]

cefā taşın sınuḳ kögsige ursa

[=Oğlum diye gâh ağlasa gâh inlese, cefa taşını yaralı göğsüne vursa.]

Botam dėdügi oğlum demekdür.

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ṣāliḥ peyġamberden *ʿalayhi 's-salām* ḳavmi muʿcize ṭaleb ėdüp eyitdiler, ki [(77) 697[a], 15]:[2467] [Neṯr]

Ḫāre taşdın duʿā ḳılıp bir ***botalıḳ***[2468] *tėve çıḳarġıl.*

[=Dua et, mermer taştan bir yavrulu deve çıkar.]

988. **bütev**[2469] [< *büt-e-gü* = Mo. *büte-*] Bütün ve dürüst demekdür, ke-ennehu *bitevi* lafẓınuŋ taġyīridür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [2470]'de [bir ḥüsn-i maṭlaʿda] gelür, ki [491. 532. 2]:[2471]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

tartıban tėġ-ı cefā bağrımnı yüz çāk ėyledi

bardı ol kim dėr ėdiler[2472] *ėl mėni bağrı* ***bütev***

[=Cefa kılıcını çekti bağrımı yüz parça edip gitti. Hâlbuki insanlar, bana bağrı bütün derlerdi.]

989. **but** ve **buta** [< *būt+a*] But[2473] demekdür,[2474] ki Ḫ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da altıncı maḳāle ḥikāyesinde Noşīn-revān'dan naḳl olınur, ki [II. XXXIII. 221 ~~(1814)~~(97). 6]:[2475]

2464 Yazmada: *yā*.

2465 Yazmada: *yalanġaçnı*.

2466 Bk. **bozladı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 133v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 161, 169. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 80[b].

2467 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 130v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 161.

2468 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2469 Yazmada: **pütev**.

2470 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r.

2471 Alıntı için bk. ṬĀLİʿ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 40[b]2. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 130v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 161. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 76[a].

2472 Yazmada: *dėrler ėrdi*.

2473 Yazmada: *Buṭ*.

2474 Bundan sonra "*rān* maʿnāsına" ibaresi vardır. Far. *rān* = Ar. *faḫḏ* (el-BARDAḪĪ: *Cāmiʿü'l-Fürs*: I, (100[b]) 67[a]20. yr.) 'uca ile baldırın arası, uyluk'un yeri burası değildir. DTü.nde *but*, but değil

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

sunġaç èlik dil-ber-i mūnis sarı

tüşti közi bir ***buta***[2476] *nergis sarı*

[=Elini munis dilbere uzatınca gözü bir put nergise düştü.]

[*Bir töpe nergis,*] bir depe; yaᶜnī bir deste nergis demekdür.[2477]

990. **butratay** [< **but_ura-t-ay* < Mo. *butara-*] Perīşān ve perāgende eyleyeyin demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [455, 633, 2]:[2478]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

zühd ü taḳvī ehli pendimġa eger cemᶜ olsalar

ġam èmes bir āh berḳıdın barısın ***butratay***

[=Sofiler toplanarak bana öğüt vermeğe gelseler de hepsi ahımın şimşeğinden perperişan olsalar, gam değil.]

991. **butrattı** [< **but_ura-t-tı* < Mo. *butara-*] Perīşān ve perāgende eyledi demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de [deryā vaşfında][2479] gelür, ki [LXII, 402, 5301]:[2480] **-147-**

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

balıġlarnı ***butrattı*** *gird-āb-ı bīm*

anıñġ dèk ki tal yafraġını nesīm

[=Rüzgârın dalın yaprağını savurduğu gibi, korkunç dalgalar balıkları savurdu.]

'bacak' demektir (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 149ª). Aşağıdaki "[*Bir töpe nergis,*] bir depe; yaᶜnī bir deste nergis demekdür." ifadesi de ikinci bir hatadır.

Bundan sonraki kısım **tüp** maddesinden alınmıştır.

2475 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 130r26, 247r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 220.

2476 SABİR: *töpe*. Krş. *töben* 'aşağı'. ŞAMSİYEV: *buta*. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 130r26, 247r4.

2477 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [III, LV, 406 ~~(3339)~~ (171), 23]:

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

secde nèçük bolġay anıñġ başıġa

kim tapınur ḥaḳ bile but ḳaşıġa

[=Onun başına nasıl secde edilir ki, gerçekten putun karşısında tapınıyor.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 151r8.

2478 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 130r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 161.

2479 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <*İskender Çīn'e gètdügi maḳālede*>.

2480 Bk. **tal**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 161.

992. **butratıp** [< **butura-t-ıp* < Mo. *butara-*] Perīşān ve perāgende eyleyüp demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [CXVIII, 95, 1109]:[2481]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*cihānda **butratıp** seyyāḥlarnı*

tėn͡gizlerge[2482] *salıp mellāḥlarnı*

[=Seyyahları karada dağıttı. Gemicileri denizlere saldı.]

[F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [69, 69, 1]:[2483]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

taşlar[2484] *kim ol perī-peyker bu mecnūnġa atıp*

*ᶜaḳl u dāniş ḳuşların kön͡glüm öyidin **butratıp***

[=O peri yüzlünün bu deliye attığı taşlar, akıl ve bilgi kuşlarını gönül evimden kaçırttı.]

993. **butraşıp** [< **butura-ş-ıp* < Mo. *butara-*] Ṭağlışup dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [73, 65, 5]:[2485]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

hecr ḫaylı kön͡glüm içre mūr dėk ėylep hücūm

*gerçi vaṣl ummīdi yėtkende cibin dėk **butraşıp***

[=Kavuşma ümidi gelince sinek gibi dağılsalar da ayrılık bulutu gönlüme karınca gibi çöktü.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de bir ser-i suḫanda gelür, ki [L, 459]:[2486]

[Neṯr]

Ve ḳorġanda[2487] *ḳabalġanlarınıñ* **65ᵇ** *taġ u deşṭka*[2488] ***butraşḳanı***[2489].

2481 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 161. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 76ᵇ.

2482 Yazmada: *tėgizlerge*.

2483 Yazmada: *beyt-i dīger*. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 40ᵃ₉.

2484 **Açıklama:** *Taşla-*: Fiildeki *taş* adının /a/ ünlüsü uzundur (TEKİN: *TDBUÜ*: 174). Türkçede anlam ayrımı yapan (*baş* 'kafa' ile *bāş* 'çıban başı' gibi) birinci hecedeki ünlü uzunluklarına yazıda titizlik gösteren eserler de mevcuttu. Sonraları (*kātib* gibi) anlatım ayrımı yapan alıntı kelimelerdeki ünlü uzunluklarının gösterilmesi ağır basmış ve Türkçe uzunluklara dikkat edilmez olmuş veya gelenekte ayrım gözetilse bile sebebi hafızalardan silinip gitmiştir. Türkçe kelimelerdeki bu uzunluktan yararlanan divan şairlerinin dili kullanma becerileri araştırıcılarca anlaşılamadığından za'f-ı telifle itham edilmişlerdir. Bu hususun incelenmesi ve daha geniş bir biçimde ele alınması hususunda bk. TAŞ, H.: *On Altıncı Yüzyıl Divan Şairlerinde Vezin Kullanımı*. TAŞ, H.: *Vahyî Divanı ve İncelenmesi*: 79-81. TAŞ, H.: "Klasik Türk Şiirinde Tür[k]çe Sözcüklerde Med".

2485 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 91. gazel.

2486 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 129v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 161.

2487 Yazmada: *ḳorḳanda*.

2488 **Açıklama:** *Taġ u deşt*: Bugün TTü.de *dağ taş* 'kırlar bayırlar, kayalar'. Daha önce 'şehirden uzak, dağ, taşra, köy' anlamından hareketle *dağ* 'uzak' ≈ *taş* 'dış' olarak anlaşılması gerektiği, 'şehir dışındaki her yer' (TDK: *Türkçe Sözlük*: (2005) 461ᵇ)'in de 'işlenmemiş uzak yerler' olması

[=Kalede kuşatılanların dağa ovaya dağılışları.]

Butraşkanı[2490] dėdügi ṭaġılıp perāgende olduġı[2491] demekdür.

994. **pūç** [< Far.] Bī-maġz demekdür, ᶜaḳlsuz maᶜnāsına, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r [2492]ında gelür [300, 500]:[2493]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

aġzıñ bile tėñlik talaşur piste[2494] *uyalmas*[2495]
ol aġzı açuḳ bāygizīnıñ[2496] ***pūçluġını***[2497] *kör*

---

gerektiği, bunun da 'sur dışındaki kırlar, bayırlar, mesire yerleri' anlamını kazanmakla anlatılmak istenenin çok uzak anlamlara kaymış olduğu dile getirilmişti (KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi:* 120). Burada doğru sonuç adına bir şey değişmemişse de kullanılan malzeme adına *taş*'ın *taş* 'dış' yanında *daşt* 'bozkır, çöl, yaban' olduğunun malzemesiyle buluşulmuş oldu. Bu iki kayda öncelik eden biçimi de burada kaydetmek, her üçünü bir arada mütalaa etmek fırsatını sunacaktır. *ı taş* 'dağ taş' (Tuñyuḳuḳ bengü taşı (1. taş batı yüzü 4. satır *ıda t'şda : ḳ'lnı'şi : ḳuubr'n'p : y'ti yüz bolṭı* [=Dağda bayırda kalmış olanları toplanıp yedi yüz (kişi) oldu.] TEKİN: *Tunyukuk Yazıtı*: 2). Buna göre *ṭaġ ṭaş*'ın anlaşılmasında *ṭāş yēr* 'geniş açıklık, yazı; gurbet, yabancı yer (*al-faḍā' mina 'l-arḍ wa 'l-ġurba*)' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 256ᵃ₁. yr. Çeviri: III, 152)'ın yanında *ṭaġ daşt* 'yaban yazı' da göz önünde tutulmalıdır. Başkaca bk. *deşt ü ṭaġ* (NEVĀYĪ: *Ġarā'ibü 'ṣ-Ṣıġar*: [257, 331, 2]), NEVĀYĪ: *Ferhād u Şīrīn*: [XLIV, 407, 94]), *deşt ü ṣaḥrā* (ĀHĪ: *Dīvān*: [91, 17, 2]), *deşt ü vādī* (NEVĀYĪ: *Lisānu 'ṭ-Ṭayr*: [XLII, 64, 683]).

dağ 'işlenmemiş yer' için bk. *Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur* (PEREMECİ: *Atalar Sözleri*: 48_{1013}).

İlkin *ı taş* olarak görülen biçim 'yazı yaban' (*Kitāb-ı Dedem Ḳorḳud ᶜalā lisān-ı ṭā'ifę-i Oġuzān*: (33) 5^b_8, 6^b_4) anlamını saklayarak önce *ṭaġ ṭaş* ardından *ṭaġ u daşt* (NEVĀYĪ: *Mecnūn u Leylī*: [XXXVIII, 376, 3544]) biçiminde karşımıza çıkıyor. Sonuncu biçim *abdest* > *aptes* (TDK: *Türkçe Sözlük*: (2005) 3ᵃ, 109ᵇ) örneğindeki gibi *daşt* > *daş* değil başlı başına yeni bir kelimedir. *Daşt*'in *vādī* olduğu hakkında bk. *ṭaġ u vādī* NEVĀYĪ: *Ġarā'ibü 'ṣ-Ṣıġar*: [308, 405, 4], NEVĀYĪ: *Nevādirü 'ş-Şebāb*: [138, 138, 5]. Bu tekrar biçimleri şu karşılaştırma sonucunu ortaya çıkıyor: *ı = ṭaġ = yaban* 'dağ' ve *taş = daşt = yazı* 'kır'.

Bütün bunlarda sonra bk.
gözümüŋ yaşı gerek bir gün ṭaşa
sığmaya yazılara *ṭaġa ṭaşa*
[=Bir gün gözyaşım taşacak. Ovalara dağa taşa sığmayacak.]
ḲĀḌĪ BURHĀNE 'D-DĪN: *Dīvān*: Yazma: (554) 278^a_7.

2489 Yazmada: *butraşḳanları*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2490 Yazmada: *butraşḳanları*.

2491 Yazmada: *olduḳları*.

2492 *Luṭfī e ş ᶜ ā r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

2493 Bk. **bāy-ġizī**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 127v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 155. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 73ᵃ.

2494 KARAAĞAÇ: *beste*.

2495 KARAAĞAÇ: *uyanmas*.

2496 KARAAĞAÇ: *ya maġzınıñ*. Vezin gereği *bāygizī*.

2497 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Fıstık utanmıyor da ağzın ile (darlık konusunda) boy ölçüşüyor. Hele şu ağzıaçık danesi köylünün densizliğine bak.]

995. **boḫsadı** [< *boġ-uk+sa-dı* = Mo. *buġsa-*] ᶜĀşıḳuŋ hecr ü fürḳatde ağladuğına derler. Ammā sāyir ağlamaḳ maḥallinde istiᶜmāl olınmaz, mücerred ᶜāşıḳ ağladuğına dėrler, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati böyle taṣḥīḥ ėdüp bu beyti yazmışlardur, ki [(171) 776ª, 10, (205)]:[2498]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*hecr endūhıda **boḫsap-mėn** bile alman n'ėtey*

mey ᶜilācımdur ḳopup deyr-i fenāġa ᶜazm ėtey

[=Ayrılık gamı içinde hıçkıra hıçkıra ağlıyor, ne yapacağımı bilemiyorum. Şarap ilacımdır, bari kalkıp meyhaneye gideyim.]

Boḫsap dėdügi ağlayup demekdür. **-148-**

996. **bödene** [< Mo. *büdüne*] [Dişi] bıldırcın dėmekdür.

997. **böri** [< *bȫri*] Ḳurda dėrler, ki *gurg* maᶜnāsına, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Bedīᶜü 'z-zamān Mīrzā naṣīḥatinde gelür, ki [LXXXV, 504, 6806]:[2499]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

eger ḳoy[2500] ***böri** ḫaylı pā-mālıdur*

yaḳīn bil ki çūbānġa it ḥālıdur

[=Koyun, kurt sürüsünün pençesine düşmüşse iyi bil ki çoban işi ite bırakır.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da evvelki faṣlda pādşāh-ı ᶜādil vaṣfında gelür, ki [10, 10; (84) 6ª, 13]:[2501] [Neṯr]

*Ḥirāsetidin ḳozı, **böri** ḫavfıdın emīn*[2502].

[=Korumasından dolayı kuzu, kurt korkusundan emindir.]

998. **burun** Evvel demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Dilārām, Behrām Şāh'a **66ª** şikārda eyitdi [XV, 130, 1230]:[2503]

2498 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 139v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 163. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 77ᵇ.

2499 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 168. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 80ª.

2500 *gosfand*.

2501 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 168.

2502 Yazmada: *īmīn*.

2503 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 168. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 88ª.

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[2504]

ki burun sal ėki ḳolıġa şikāl

ėyle kim turġay öz yėride ġazāl

[=Önce iki ayağına kement at, böylece ceylan olduğu yerde kalsın.]

Ve yine S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de ṣavm bābında niyyet-i ṣavm-ı nāfile beyānında gelür [115, 180]:[2505]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

nevāfilde velī niyyetni ḳılmaḳ

sañ͡ga cāyiz-durur tüştin burunraḳ[2506]

[=Nafile oruçta öğlenden önce niyet etmen caizdir.]

Burunraḳ dėdügi evvelrek demekdür.

999. **burnaġı** ve **burunġı** [< *bur_un+a+ḳı, bur_un+ġı*] Daḫı denilür evvelki demekdür. S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de Dilārām firāḳında Şāh Behrām'uŋ aḥvāli ẕikrinde eydür [XVIII, 151, 1470]:]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[2507]

***burnaġı** tünçe*[2508] *yüz ḫarāblıġı*

miḥnet otı üze kebāblıġı

[=Geçen gece yüz haraplığı, mihnet ateşi kendi kebaplığı.]

1000. **burunlar** [< *burun+lar*] Evveller demekdür.

1001. **burna** [< *bur_un+a*] Bu daḫı bu ma^cnāya gelür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da pādşāh naṣīḥatinde gelür, ki [III, LX, 455 ~~(3767)~~ (190), 119]:[2509]

Meṯnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

iş küni ḳoyġanda ^caduv sarı yüz

*töre bile **burna** yasalıñ͡gnı tüz*

[=Cenk gününde düşman tarafına yöneldiğinde askerini töreye göre önceden savaş düzenine koy.]

1002. **burnaġıça** [< *bur_un+a+ḳı+ça*] Evvelki deŋlü demekdür. **-149-**

1003. **burnaştı** [< *bur_un+a-ş-tı*] Birbirine taḳaddüm etdi demekdür.

2504 Bu beyitte: Fā^cilātün ... .

2505 Bk. **tüş**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 168.

2506 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2507 Bu beyitte: Fā^cilātün ... .

2508 Yazmada: *bunca*.

2509 Bk. **torluġ**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 133r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 167, 225. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 79^b.

1004. **bordaġan** [< *bordu-ġan* < Mo. *bordu-*] Yumurda başan tavuġa dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Keşmīr fetḥinde[n ṣoŋra][2510] siyāḥat taᶜrīfinde maḳāle-i evvelde gelür, ki [XXXVI. 256, 3123]:[2511]

Meṭnevī /Mütekārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ketekde ḳalıp[2512] ***bordaġan*** *mākiyān*
nė maᶜlūmı uçmaḳda[2513] *sūd u ziyān*

[=Kümeste kuluçkaya yatmış olan tavuk, uçmaktaki yararı ve zararı nasıl bilsin.]

1005. **bordadı** [< *borda-dı* < Mo. *borda-*] Bir kimesne bir ḥayvān besleyüp semiz eyledi demekdür. Ve yaġan ḳarı yel bir yerden bir yere şavurup yıġmaġına dėrler.

1006. **bortaġ** [< Mo. *bartaġ-a(n)*] Ėnişlü yoḳuşlu çuḳurlu şarp yollara dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de sebeb-i te'līfde gelür [V. 70, 349]:[2514] **66b**

Meṭnevī /Mütekārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çü allımġa kėlgen bėyik[2515] *taġ ėdi*
taşı itik[2516] *ü yolı* ***bortaġ*** *ėdi*

[=Karşıma gelen büyük bir dağ idi. Taşları keskin, yolu sarp idi.]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [247, 320, 8]:[2517]

Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i aḫreb*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü mefāᶜīlün/

köz aç eşk-i nedāmet saç öz aḥvāliñge[2518] *kim bardur*
tünüñ tīre közüñ ḫīre yoluñ ***bortaġ*** *atıñ*[2519] *aḳsaḳ*[2520]

2510 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

2511 Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 73^{b}_{2}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 132r10, 300r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 166. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 78^{b}.

2512 Yazmada: *ḳalan*.

2513 Yazmada: *uçmaḳġa*.

2514 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 165.

2515 Yazmada: *bėliñ*.

2516 Yazmada: *anıñ*.

2517 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 498. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 39^{b}_{1}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 45r28, 132v11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 165.

2518 Yazmada: *aḥvāliñġa*.

2519 Yazmada: *ayaḳ*.

2520 B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da:
yėtmeklik ėrür müşkil maḳṣadḳa nėdin kim bar
köz ḫīre vü tün tīre at aḳsaḳ u yol bortaḳ

[=Gözünü aç, kendi hâline pişmanlık gözyaşı dök. Gecen karanlık, gözün bulanık, yolun sarp, atın aksak.]

1007. **bürgüt** [< Mo. *bürgüd*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Ṭavşancıl dedükleri yırtıcı ḳuşa dėrler, ki [M e c n ū n u L e y l ī 'de] Mecnūn atası anasınuŋ vefātına düş gördügi maḥalde gelür, ki [XXXIII, 321, 3000]:[2521]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

*yoḳḳarıdın ėndi ėkki **bürgüt***
ḳıldılar[2522] *ėki ḥamāmeni ḳūt*

[=Yukarıdan iki tavşancıl indi. İki güvercini azık etti.]

Ve yine L i s ā n u 'ṭ - Ṭ a y r 'da [bürgüt ᶜöḏrinde] gelür, ki [LX, 77, 846]:[2523]

Metnevī /Remel-i *müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*kirdi **bürgüt** ortaġa yaᶜnī ᶜuḳāb*
dėdi ėy ḳuşlar ara mālik-riḳāb **-150-**

[=Tavşancıl; yani ukab ortaya girdi; dedi: Ey kuşlar arasında makam sahibi.]

1008. **bürkedi** [< *bür-ük+e-di*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Başın bürüdi demekdür, ki F e v ā y i d ü 'l - K i b e r 'de gelür [571, 620, 4]:[2524]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bāġ ara ḫaṭṭ içre[2525] *aġzıŋdın ḳızarıp sarġarıp*
ġunca zengārī[2526] *libāsı birle başın **bürkedi***

[=Gonca, bahçede, (sevgilinin) ayva tüyleri içindeki ağzından (dolayı utancından) kızarıp sararıp yeşil elbisesiyle başını örttü.]

1009. **bürkenip** [< *bür-ük+e-n-ip*] Yine kāf kāf-i ᶜArabīdür. Bu daḫı bürünüp ve örtünüp demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında gelür [63, 16, 4]:[2527]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

[=Maksada ulaşmak müşküldür, göz bulanık; çünkü gece karanlık, at aksak ve yol sarp.]

2521 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 167.

2522 Yazmada: *ḳıldı ol.*

2523 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 132v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 167. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 79b.

2524 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 131v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 166. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 79a.

2525 Yazmada: *eṭrāfıda.*

2526 Yazmada: *jengār.*

2527 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 132r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 166.

çürgenip[2528] *ḳalġaç otumġa maḫfī istep*[2529] *ġayrdın*
olturup-mėn ṭurfa iş kör kim külümni ***bürkenip***

[=Şaşılacak bir iş olduğunu göresin, ki başkalarından saklanmak için ben otururken yanıma geldi, ateşime yanarak külüme büründü.]

1010. **bozladı** [< *bōz+la-dı*] Mātem-zedelerde şaġu şaġup ḥazīn āvāz-ıla iŋledi demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n **67**ª'de Ferhād ḥīn-i mevtde atasına [ġāyibāne ḫiṭāb ėdüp][2530] eyitdi [XLIX, 451, 115]:[2531]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/
botam dėp gāh ***bozlap*** *gāh ügürse*
cefā taşın sınuḳ kögsige ursa

[=Oğlum diye gâh ağlasa gâh inlese, cefa taşını yaralı göğsüne vursa.]

Bozlap dėdügi aġladı ve iŋledi dėmekdür.

Ve yine devenüŋ āvāzına dėrler, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de bu luġat böyle taṣḥīḥ olınmış [(176) F 779ᵇ, 27 (211)]: [Neṯr]

[Tėve **bozlamaġıġa** *ve uy* möŋ͡gremeg*ige ve ėşek* ıŋ͡gramaġ*ıġa ve it* tigişmaġ*ıġa ve* ulumaġ*ıġa lafẓ yoḳtur.]*

[=(Fars dilinde) deve *bozlama*sına, inek *möngreme*sine[2532], eşek *anırma*sına, it *hırlaşma*sına ve *uluma*sına söz yoktur.]

1011. **buzuġ** [< *buz-ᵘġ*] Vīrāne maᶜnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da söz taᶜrīfinde gelür[2533] [II, XV, 78 ~~(612)~~(36), 13]:

[Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

2528 Yazmada: *örtenip*.

2529 Yazmada: *ister*.

2530 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

2531 Bk. **bota**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 133v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 161, 169. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 80ᵇ.

2532 **Açıklama:** *Maŋ͡gra-*: Olan ve olabilecek örneklerin (*maŋ͡gra-*, *meŋ͡gre-*, *moŋ͡gra-* -yok-, *möŋ͡gre-*, *muŋ͡gra-*, *müŋ͡gre-* -yok-) daha geniş bir malzemeyle çalışılması için ilk desteği *Sanglāḫ* yazarına borçluyuz. *maŋ͡gra-* '(hayvan) inlemek, insanınkine *muŋ͡gramaḳ* denir' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319r8, 320r9). Bir de bk. *muŋ͡gra-* '(insan) inlemek, hayvanınkine *maŋ͡gramaḳ* denir' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 320r7, 3v25, 319r9). *muŋ͡gra-* 'maḥzūn olmaḳ, 'nāle, feryād, figān ėtmek, aḥvālinden şikāyet eylemek, rāz-ı dil etmek' (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 14, 280ᵇ). Buna göre *meŋ͡gre-* 'ḳoyun ve şıġır ve sāyir ḥayvān meledügi', *möŋ͡gre-* '*meŋ͡gre* gibi ḳoyun ve şıġır meledügi', *möŋ͡gren-* 'iŋlemek', *muŋ͡gurġa-* '*meŋ͡gre* gibi ḳoyun ve şıġır meledügi' verileri ile *maŋ͡gra-* 'koyun ve keçi melemek', 'inek böğürmek' (ṬALIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 76ᵇ₁₄) verisi başka örneklerle ele alınmalıdır.

2533 *Bu maḥal görile*.

ᶜarşa-i ᶜālemġa ṣabā dėk barıp
mihr dėk ābād u buzuġ aḫtarıp]

[=Yeryüzüne sabah meltemi gibi vardı güneş gibi mamur ve harap yerleri araştırdı.]

1012. **böz** [< Ar. *bazz* = Ârâmice *būṣā* = Akkâdca *būṣu*] İmāle ile. Ġāyet yoġun penbe bezine dėrler, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da yėgirmi yedinci faşlda şehrde alup şatıcılar medemmeti ḏikrinde **-151-** gelür, ki [47, 17; (135) 25ª, 5]:[2534] [Neṯr]

Alurda ketānnı böz dėp satarda böz vaṣfıda ketāndın artuḳ söz dėp.

[=Keteni alırken bez der, pamuk bezi satarken ketenden daha değerliymiş gibi anlatır.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da yėgirmi altıncı faşlda tüccār medemmetinde gelür, ki [46, 11; (133) 25ª, 2]:[2535] [Neṯr]

Biri[2536] *yüz bolurdın başıda sevdā, ²bözi kettān bolurdın köñglide temennā.*

[=Birin yüz olması sevdası başında, bezinin keten olması temennası gönlünde.]

1013. **borçın** [< Mo. *boru+çin*] Çīm-i ᶜAcemī ile. Ördegüŋ dişisine[2537] derler, ki Nevāyī ḥażretleri bu luġati M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de şöyle taṣḥīḥ ėderler, ki [(176) 777ª, 25, (211)]:[2538] [Neṯr]

Ve kėldük ²⁴ḳuşḳa[2539], *ki anda muḳarrer ve meşhūr* ilbesün **67ᵇ** *ördekdür ve Sārt ol* ilbesün*ni ḫod bilmes. Taġı Türk ördekniñ ėrkekin* ²⁵sona *ve tişisin* **borçın** *dėr [ve] Sārt muñga hem at ḳoymaydur ve ner ü māde ėkkelesin* murġ-ābī *dėr.*

2534 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 134r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 168.

2535 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 169.

2536 ÖLMEZ: *Perī.*

2537 Erkeği için bk. **sona**.

2538 Bk. **ilbesün**, **sona**.

Bu maddede bir bilgi karışıklığı olmuş, iki kez yazılmıştır. Mu'allifayn-i Rūmī *bozçın* biçiminde yazmakla yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 132v19). Bundan önce şöyle bir madde vardır:

bozçın: Cīm-i ᶜArabī ile ḳaraca āhūnuŋ dişisine dėrler, ki Nevāyī ḥażretleri M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de bu luġati şöyle taṣḥīḥ ėderler ki [(176) 777ª, 21, (210)]: [Neṯr]

Türk kėyikniñ ėrkekin hona *ve dişisin* **bozçın** *dėrler.*

[=Türkler geyiğin erkeğine *hona* ve dişisine *bozçın* derler.]

Bu ibare aslında *Türk anıñ ėrkekin* hona *ve dişisin* ḳulcaḳçı *dėr* olduğundan **ḳulcaḳçı** maddesinde yer almalıydı. Hazırlayan kullandığı yazmada dört satır aşağıda aynı hizaya gelen *ve dişisine* ile başlayan ibareyi yanlışlıkla almış olmalıdır.

borçin TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 285_4.

hona < Mo. *ona*.

2539 Yazmada: *ḳuşġa*.

[=Geldik kuşa: Onda belli başlı ve meşhur *ilbesün* ördektir. Sart *ilbesünü* tam bilmez. Dahası Türk ördeğin erkeğine *sona*, dişisine *borçın* der. Sart buna da ad koymamıştır; erkek dişi ikisine birden *murġ-ābī* der.]

1014. **bosaġa** ve **bosaḳa** [< Mo. *boso-ġa*] *Āstāna* ma^cnāsınadur, ki M ü n ş e ' ā t 'da on yėdinci[2540] mektūbda gelür, ki [(328) 788ᵇ. 2]:[2541] [Neṯr]

Ve kön͡gülde[2542] *sarıġ yüzni altun* **bosaġaġa**[2543] *sürtmek müdde*ᶜ*āsı* ³*bī-nihāyet ėrdi.*

[=Gönlünde, sararmış yüzünü altın eşiğe sürtmek dileği sonsuz idi.]

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür, ki [XV, 19, 220]:[2544]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

[bu] bādedin an͡ga hem bir ayaḳ tut

bosaġasın[2545] *öpüp mėndin ḳulaḳ tut*[2546] **-152-**

[=Ona da bu içkiden bir kadeh tut. Eşiğini öpüp benim (hatırım) için kulak ver.]

..... **bosaġa** Ḫargāh eşigine dėrler, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Fārisī dilinde bu ᶜibāreti ehl-i Fürs yine bu ad ile edā ėderler ve muṭlaḳ Türkīdür dėdükleri maḥalde gelür, ki [(176) 777ᵃ. 20. (210)]:[2547] [Neṯr]

Bir müteᶜayyin nėme, kim aḳ öy*dür, an͡ga* ḫargāh ¹⁹*at ḳoyupturlar*[2548]; *ammā anın͡g eczāsının͡g köpini*[2549] *Türkī tili*[2550] *bile ayturlar. Andaḳ, ki* ²⁰...

bosaġa.

[=Belirli şeylerden biri de *aḳ öy* "ak (keçe) ev"dir, ona *ḫargāh* adını koymuşlardır; ama onun parçalarının çoğunu Türk dili ile söylerler. Mesela ... *bosaġa*.]

1015. **bostaġan**[2551]

2540 *on yėdinci*: Yazmada; *yėgirminci*.

2541 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 170.

2542 Yazmada: *kön͡gülge*.

2543 Yazmada: *bosaḳaġa*.

2544 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 170. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 81ᵃ.

2545 Yazmada: *bosaġını*.

2546 **Açıklama:** *Ḳulaġların tut-*: Far.da da kullanılır. *goş dāştan* 'duyurmak, birisinin bir noksanını kendisinin duyacağı biçimde, duymasından haz duyarak dile getirmek' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 7).

2547 Bk. **irkene, uġ, basruġ, baġış, torluġ, tün͡glük, çıġ, gözünek.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 170, 470.
YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 133ᵃ.

2548 Yazmada: *ḳoyupdurlar*.

2549 Yazmada: *köpin*.

2550 Yazmada: *til*.

2551 **tostuġan** maddesinde verilmiştir.

1016. **buştı** [< *buş-tı*] Ġılẓet-ile tünd oldı ḳaḳıdı demekdür<. Ve incindi ve bī-ḥużūr oldı ma^{c}nāsına **68**[a] daḫı gelür>, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2552]'da [bir ḥüsn-i maḳṭa^{c}da] gelür [261, 261, 6]:[2553]

Beyt /Müctet̲t̲-i *müt̲emmen-i maḫbūn*: Mefā^{c}ilün fe^{c}ilātün mefā^{c}ilün fe^{c}ilātün/

nė bāk pāk[2554] *köñgül sarı çarḫ salsa küdūret*
zülāl küzgüsini sāye tīre ḳılsa nė[2555] **buşmış**

[=Kader pak gönüle keder salsa ne zarar. Gölge su aynasını karartsa ne zarar.]

Buşmış ḳaḳımış [dėmekdür][2556].

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Hind ėlçilerine ^{c}öd̲r ėdüp eyitdi [XLIII, 294, 3703]:[2557]

Met̲nevī /Müteḳārib-*i müt̲emmen-i maḳṣūr*: Fe^{c}ūlün fe^{c}ūlün fe^{c}ūlün fe^{c}ūl/

tilin ^{c}öd̲r sarı ḳılıp nükte-senc
ki ***buşḳunça*** *ḫod yitmedi yolda renc*

[=Diliyle özür yönünde nükteler sıraladı, ki yolda zahmet çektiği sürece zahmeti hiç bitmedi.]

Buşḳunça zaḥmet çekince ve perīşān-dil olınca demekdür.

[****. **buşurġanmay** [< *bus+^{u}rġa-n-may*] İncinmeyüp ve bī-ḥużūr olmayup ma^{c}nāsına gelür.] <Ve yine> G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür, ki [XXXVI, 32, 374]:[2558]

Met̲nevī /Hezec-*i müseddes-i maḥd̲ūf*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün fe^{c}ūlün/

buşurġanmay[2559] *salıp barġanlarıġa*
icāzet bėrdi hem ḳalġanlarıġa

[=Bırakıp gidenlerine kederlenmeyip kalanlarına da izin verdi.]

2552 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

2553 Bk. ḳılġalı. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 438. gazel. Alıntı için bk. ṬALI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 41^a_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 134v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 171. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 81^b.

2554 Yazmada: *ṣāf*.

2555 Yazmada: *ḳılġalı*.

2556 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

2557 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 134v25.

2558 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 171. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 81^b.

2559 Yazmada: *buşurġatmay*. G ü l ü N e v - r o z 'da *buşurġanmay*. Luṭfī'nin G ü l ü N e v - r o z 'unda üç yerde *buşurġan-* biçiminde geçer (biri buradaki, ikincisi MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 135v2'ta da geçtiği gibi [XCIII, 78, 912] ve [CVII, 88, 1023]. Bu örneğin yeri burası olmamalıydı.

[*Buşurġanmay* démek][2560] incinmeyüp ve bī-ḥużūr olmayup demekdür. -**153-**

1017. **buġına** [< *bō+ḳınȳa*] Taṣġīr-ile. Bunuŋ gibice ve böylece demekdür.[2561]

1018. **boġçı** Yayuŋ bir baġrı żaᶜīf olup bir baġrı ḳavī olsa ḳavī cānibinden kiriş-ile yaya bir ip baġlarlar, ki iki cānibi berāber olur aŋa dérler.

1019. **boġuz** Boġaz demekdür, *ḥulḳūm* maᶜnāsına.[2562]

1020. **boġzum** [< *boġᵤz+ᵘm*] Sükūn-ı ġayn ile. Boġazum démekdür.[2563]

1021. **buġu** Āhūnuŋ erkegine[2564] dérler, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [beşinci ḥikāyede] Nevder[2565] Şāh Cābir cezīresinde şikār etdügi maḥalde gelür, ki [XXIX, 324, 3542]:[2566]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḥbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2567]

2560 Yazmada: [*Buşurġatmay* démek]• incitmeyüp ve ġażab étmeyüp demekdür.
• VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
Açıklama: *Buşurġan-*: NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 110, (170) 775ᵇ, 24, (204). *būs* > *pus* = Ar. *kadar* 'duman', *būs*'un da aslı *bū* 'buhar', buradan *busurġan-* 'başı dumanlanmak, efkârlanmak'. Kelimeye ilkin *Altun Yaruk*'ta (*Altun Yaruk*: (327) 624₁₆. /ḳ/ yerine /ġ/ ile tespit edilmeliydi.) rastlamaktayız. *Bū* < *būs* gelişmesini destekleyici olmak üzere krş. *çī* 'çiy' > *çī+s* 'çise', *ḳā* 'kap' > *ḳā+s* 'kabuk' *tū* 'tüy' > *tü+s* 'tüy, yumuşak kıl' (KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi:* 111, 184, 235). Eski metinler yanlış okunmuş, bütün kaynaklar da yanlışları birbirinden almıştır. Bu bakımdan kelimenin iki cephesi vardır: Birincisi tarihi metinlerin yanlış okunması. İkincisi /s/ sesinin /ş/ olması. Luṭfī'deki *buşurġan-* da bu ikinciye girer ve bu ayrı bir husustur. Bunun için bk. *şiş* < *sīş* 'demir çubuk', *şiş* < *sīş* 'verem, şişik, yumru, ur' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 83ᵇ₁₅, 249ᵃ₁₆. yr. Çeviri: I, 331, III, 125. TEKİN: "Türkçenin Yapısı ve Eşsesli İsim-Fiil Kökleri", 46), *şiş-* < *sış-* 'şişmek' (< **sīlç-* TEKİN: "Ana Türkçe'de z'leşme ve ş'leşme", 8), *şeşen* 'akıllı geçinen' (< Mo. *seçen*). Sözlüklerdeki bütün veriler dayandıkları malzeme bakımından birbirini takip eder (*Drevnetyurkskiy Slovar'*: 128ᵃ. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 171. ŞEYḪ SÜLEYMÂN: *LÇvTO*: 81ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1871). Kelimenin Lutfî ve Nevâyî'de görülmesi Tuvaca (*bujurġan-* PAL'MBAḪ: *Tuvinsko-russkiy slovar'*: 110ᵃ. ARIKOĞLU - KUULAR: *Tuva Türkçesi Sözlüğü:* 16ᵇ), Kumukça (*buşurġan-* RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 90ᵇ) ve Karaycada (*buşurhan-* BASKAKOV - ZAJĄCZKOWSKI - SZAPSZAŁ: *Karaimsko-russko-pol'skiy slovar'*: 144ᵃ. ÇULHA: *Karyacanın Kısa Sözvarlığı*: 55ᵃ) bulunması iç seste bir -s- > -ş- gelişmesi ile izah edilebilir.

2561 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **baġlaġan**.

2562 Şöyle tamamlanabilir: N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de gelür [376, 4]: [Neṯr]
Azraḳ su bar érdi. Aṣḥābdaın biri tiledi ki anı içkey. Şeyḫ Ebū Muḥammed dédi ki barçaᵈsın içme ki eger içerseŋ öler-sén; boġuzuŋnı öl ḳıl. Oşbu düstür bile boġuz ölütür érdiler.
[=Azcık su vardı. Arkadaşlardan biri onu içmek istedi. Şeyh Ebû Muhammed, hepsini içme, içersen ölürsün; boğazını ıslat, dedi. İşte bu yolla boğaz ıslatırdılar.]
MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 118v17.

2563 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėgirür, inçkirmek, yalbarıp**.

2564 Dişisi için bk. **maral**.

2565 Yazmada: *Nevḏer*.

2566 Bk. **maral**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 136v10, 318r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 172, 498. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 82ᵇ, 277ᵃ.

gūyiyā şaydlardın ol cangal[2568]
*vāḳi*ᶜ *ėrdi tola* ***buġu*** *vü maral*[2569]

[=Sanki o orman avdan buğu ve maral ile dolu idi.]

••••. **bökevül**[2570]

1022. **bökse** [< Mo. *bökseg*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Eger insānuŋ ve eger ḥayvānuŋ belinden yoḳarusına derler, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da [ikinci maḳāle ḥikāyesinde][2571] Tėmür Ḫān **68ᵇ** [1370-1405] köprü sāyesinde ol bir mecrūḥ ḳarınca gördügi maḥalde gelür, ki [73, 226]:[2572]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

kördi ki bir mūr ayaġı ėlki[2573] *yoḳ*
böksesi *mecrūḥ u yarım bėlki*[2574] *yoḳ*

[=Bir karıncayı eli ayağı yok, gövdesi yaralı üstelik yarı beli gitmiş gördü.]

1023. **bügreyip** [< *bük-*ᵤ*r+e-*ʸ*ip*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. İki bükülüp demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [2575]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [138, 158, 6]:[2576]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çarḫ şeb-gerdiġa[2577] *gūyā naḳd-i* ᶜ*ömriñgdür ġarażżż*
tėgreñge her kün[2578] *ki ėkki* ***bügreyip*** *aylanadur*

[=Feleğin gece dolanışı sanki senin ömür sermayeni tüketmek için; bu yüzden her gün iki büklüm etrafında fır fır dönüyor.]

1024. **bügredi** [< *bük-*ᵤ*r+e-di*] İki büküldi demekdür. **-154-**

1025. **bolalı | bulalı | böleli** [< *bōl-alı* | *bul-alı* | *bȫl-eli*] Olalum demekdür. Ve bulalım dėmekdür *yāftan* maᶜnāsına. Ve imāle ile. Bölelim nışf eyleyelüm demekdür.[2579]

2567 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.
2568 Yazmada: *çañgal.*
2569 *Āhūnuŋ dişisi.*
2570 Bk. **bekevül.**
2571 Onarılması için bk. **yarmanıp.**
2572 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 138r7.
2573 Yazmada: *ėli.*
2574 Yazmada: *mecrūḥ yarım bėli.*
2575 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
2576 Bk. **tėgre.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 137v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 173. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 83ᵇ.
2577 Yazmada: *şeb-gerdige.*
2578 Yazmada: *gūyā.*
2579 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ḳolmaḳ.**

1026. **bolmağunça** | **bulmağunça** [< *bol-ma-ġunça* | *bul-ma-ġunça*] Olmayınca. Ve bulmayınca demekdür.[2580]

1027. **bolmağın bolsa** [< *bōl-maḳ+'n bōl-sa*] Olmayan olsa; yaᶜnī olmamış olsa demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [129, 94, 2]:[2581]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

evc eger tuttı nėge[2582] *kirdi yana tofraġ ara*

bolmaġan[2583] ***bolsa*** *sirişkim baḥrıdın ṭūfān ḥacil*

[=O en yüksek makamı işgal etti, niye yine kara toprağa girdi. Tufan gözyaşımın ırmağından utanmamış olsa bari.]

1028. **bolġaca** ve **bolġuca** ve **bolġança** ve **bolġunça** [< *bōl-ġa+ca, bōl-ġu+ca, bōl-ġança, bōl-ġunça*] Olınca demekdür.[2584]

1029. **bolulsa** [< *bōl-ᵘl-sa*] Olınsa demekdür.[2585]

1030. **bolġın** [< *bōl-ġun*] Emr ėdüp olġıl demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [XV, 19, 218]:[2586]

2580 Şöyle tamamlanabilir: M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da yėdinci bābda ḏikr ṣıfatında gelür [98, 1; (201) 50ᵇ, 3]: [Neṯr]
Öz ü yatdın bīgāne ***bolmaġunça*** *bu maḥbūb bile āşnā bolsa bolmas.*
[=Özden elden ilgiyi kesmedikçe bu sevgili ile tanışıklık olmaz.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 139r2.

2581 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 138v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 177.

2582 Yazmada: *nigār*.

2583 Yazmada: *bolmaġın*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2584 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [115, 115, 3]:
Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/
cemāliñġa ḳuyaş oḫşar velīkin ança hem köp yoḳ
aña ***bolġança*** *ay mānend ol bolġay saña mānend*
[=Güneş, yüzüne benziyor, hani o kadar da çok değil. Ayın güneşe benzediği kadar güneş de sana benziyor.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 139r14.
L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da gelür [VII, 29, 805]:
Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
rām ***bolġunça*** *yėp ėrdi ol sayaġ*
künde ėkki ḳatla ölgünçe tayaġ
[=O serseri boyun eğsin diye günde iki defa ölecek gibi dayak yerdi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 238r19.

2585 Şöyle tamamlanabilir: Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de gelür [(21) 759a25 (92)]: [Neṯr]
Bu nevᶜ āṯār u ᶜalāmet [25]*köp menḳūldür ṯebt ėterge meşġūl* ***bolulsa*** *söz uzar.*
[=Bu türlü belirtiler ve işaretler çok anlatılmıştır, kaydetmeğe uğraşılsa söz uzar.]

2586 Bk. **ḳoyġın**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 177, 442.

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bėliñg baġlap ayaḳ basḳın yüzümge

*revān **bolġın** ḳadem ḳoyġın közümge*[2587]

[=Belini bağlayıp (işe giriş) yüzüme ayak bas. Yürü, ayağını gözüme koy.]

1031. **boluriġa** [< *bōl-ᵘr+ı+ġa*] Olmaġı'çün demekdür.

1032. **bolurġa** [< *bōl-ᵘr+ġa*] Olmaġa demekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da Miᶜrāc'da gelür [IV, 24, 143]:[2588] **69a**

Meṯnevī /Remel-i *müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

arslan it dėk ayaġıġa tüşüp

*ḫūşe tuḫmı dür **bolurġa** yavuşup* **-155-**

[=Arslan köpek gibi ayağına düşüp başak tohumu inci olmağa kalkıştı.]

1033. **bolġum** [< *bōl-ġu+m*] Olsam gerek demekdür.[2589]

1034. **bolur dėkdür** [< *bōl-ᵘr teg+dür*] Olur gibidür demekdür.

1035. **bolġay** [< *bōl-ġay*] Ola dėmekdür.[2590]

1036. **bolġanda** [< *bōl-ġanda*] Olduḳda.[2591]

1037. **bolġusı** [< *bōl-ġusı*] Olsa gerek dėmekdür. F e r h ā d u Ş ī r ī n [2592]'de Ferhād içün binā olınan ḳuṣūr-ı bī-ḳuṣūr evṣāfında getürür [XIV, 144, 60]:

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*ġarāyib köp hüveydā **bolġusıdur***

*besī şekl anda peydā **bolġusıdur***

[=Çok gariplikler görülecektir. Artık biçim orada belirecektir.]

1038. **bolġusı-mėn** [< *bōl-ġusı bin*] Olsam gerek.

2587 Yazmada: *bastıñg közümge, yüzümge.*

2588 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 138r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 178.

2589 Şöyle tamamlanabilir: S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XXIII, 219, 2280]:

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

hecr ara gerçi ġam bile tolġum

*ḳayda bolsam alar bile **bolġum***

[=Her ne kadar ayrılık içinde gam ile doldumsa da nerede olsam onlarla oldum.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 139r17, 183v1.

2590 Birçok yerde.

2591 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **turmış.**

2592 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

1039. **bolġu dėk-mėn** [< *bōl-ġu teg bin*] Olmaluyın dėmekdür. Bu beytde baᶜżı nüsaḫda *bolġusı-mėn* ve baᶜżında *bolġu dėk-mėn* yazılur ikisi daḫı cā'izdür maᶜnāda birbirine müteḳāribdür.[2593]

1040. **bolġalı** [< *bōl-ġalı*] Olmaġ-içün ve olıcaḳ ve olalı demekdür. Ammā olmaġ-içün maᶜnāsına. L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da Şeyḫ-i ᶜAṭṭār [ö. 1221] ḥażretleri *ḳuddisa sirruhu* menḳabetinde gelür, ki [XIII, 34, 265]:[2594]

Meṯnevī /Remel-i *müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bolġalı zāyil[2595] *her andaḳ ᶜilleti*

bu dükān içre müheyyā şerbeti

[=O şekildeki her illeti zayil olsun diye bu dükkân içinde bu şerbet hazırdır.]

1041. **bol[ma]**[2596]**ġunça** [< *bōl-ma-ġunça*] Olmayınca demekdür.[2597]

1042. **bolġuñuz** [< *bōl-ġu+ŋuz*] Gāf gāf-i *ᶜAcem*īdür. Olsaŋuz gerek dėmekdür.

1043. **bolcar** [< Mo. *bolcu-ġa(n)*] İstimālet vėrmekdür.[2598] İstiḳāmet dėmekdür. Bir pādşāh sefere gėtmelü olıcaḳ vaᶜde-y-ile leşkeri cemᶜ olacaḳ dernek yerine dėrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān Yunān-zemīne gėtdügi maḥalde gelür, ki [XX, 196, 77]:[2599]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çėrikge[2600] *ėyleben mīᶜād u* ***bolcar***

tavacı her ṭaraf yėtkürdi ol car

[=Orduya toplanma gününü ve yerini belirttikten sonra, ulak her yana o haberi yetiştirdi.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Rāy-ı Hindī'nüŋ[2601] İskender nāmesi cevābında Dārā'dan ḥikāyet ėdüp eyitdi, ki [XXXI, 225, 2666]:[2602]

2593 Kıyıda: [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [72, 72, 6]:]
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ger budur kāfir köz ü zünnār zülfi ėy faḳīh

bolġu dėk-mėn *deyr ara mest ü perīşān ᶜāḳıbet*

[=Ey fakih, kâfir göz ve zünnar zülfü bu ise sonunda kilisede kendimden geçmiş ve perişan olmuşum demektir.]

Aynı beyit Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir muhammeste de geçer [495, 679, 6].

2594 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 178.

2595 Yazmada: *ẓāhir*.

2596 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

2597 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bolmaġunça**.

2598 Kıyıdan.

2599 Bk. **car**, **tavacı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 141r23, 165v5, 205v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 76, 218, 219. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 39ᵃ, 111ᵇ.

2600 ALPAY: *çėrigge*.

Metnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

çü yėttük anıñg car u ***bolcanġa***

şeh-i Rūm ėli birle peykārıġa

[=Onun habercisine ve buluşma yerine, Rum ülkesi padişahına ve savaş mahalline ulaştık.]

1044. **boldig** [< *bōl-dig*] Gāf gāf-i ^cAcemīdür. Olsun demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2603]'da gelür [286, 287, 3]:[2604]

Beyt /Remel-*i mütemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[2605]

ḥāfıẓ ėtken kėbi Ḥaḳ lutfı anı Ḳur'ān'da **-156-**

boldig *anıñg daġı her ḥālide Ḳur'ān ḥāfıẓ* **69b**

[=Allah'ın lütfu onu *Kur'ān* hafızı (koruyucusu) ettiği gibi onun da her hâlinde *Kur'ān* hafız (koruyucu) olsun.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da üçinci na^ctda ḳalem vaşfında gelür, ki [II, IX, 46 ~~(336)~~(21), 21]:[2606]

Metnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

nāme ḳara ḳılġalı ***boldig*** *serī*

nāme siyehlerġa çü sėn-sėn şefī

[=Amel defteri karalara şefaatçi sensin diye amel defterini kara yapmak için acele ettiler.]

1045. **bulaġ** [< *bulaḳ*] Yerden ḳaynayup çıḳan bıŋara derler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [241, 309, 3]:[2607]

Beyt /Remel-*i mütemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

mūcib-i köp yıġlamaḳ ėrmiş naẓar pāk olmaġı

ėyle kim ėyler suyın efzūn arıtmaġdın[2608] ***bulaġ***

[=Ağlamanın çok olması gözün temiz olmasını sağlarmış. Hani pınarın suyunu(n bulanıklığını) arıtmak için artması gibi.]

2601 Başka yerlerde *Rāy-ı Hind'üŋ*. **Açıklama:** *Rāy-ı Hindī*: Raca'ya benzetilen bir kuş adı.

2602 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 175. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 85ª.

2603 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

2604 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 139r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 178.

2605 Bu beyitte: Fā^cilātün ... ... fa^clün.

2606 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 178.

2607 Alıntı için bk. ṬALİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 41^{b}_{3}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 174.

2608 Yazmada: *olmaġıñg, eyle, arıtmaḳdın.*

Ve yine e ş ᶜ ā r -ı Luṭfī'de [bir maṭlaᶜda] gelür [67, 80, 1]:[2609]

Maṭlaᶜ /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

közüm ḫayāli ḫaylına ravşen ḥarīm ėrür

ārī perī bulaġ başıda[2610] *[kim] muķīm ėrür*

[=Gözüm onun hayalinin ordusuna aydınlık bir evdir, zaten peri daima pınar başında bulunur.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād ḫasta ve żaᶜīf olıcaķ ḥukemā Ferhād'ı ėledecekleri ṭaġ vaṣfında gelür, ki [XXVII, 257, 63]:[2611]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çėkip baş ol cezīre içre taġī

bu taġ üzre yėti sėkkiz ***bulaġı***

[=Bir eşkıya o adada baş kaldırdı. Bu dağ üzerinde yedi sekiz pınar (vardı).]

1046. **bulġaġ** [< **bul*$_u$*ġa-ķ*] Ürkülük ve tefriķa maᶜnāsınadur. Ve tārāc ve talan ve ḫarāb maᶜnāsınadur, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [2612]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [429, 592, 2]:[2613]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dėme kön͡glün͡g mülki ķay çaġdın bu nevᶜ olmış ḫarāb

tā bu kişver ehliġa tüşti[2614] *firāķın͡g* ***bulġaġı***

[=Gönlünün ülkesi ne vakitten beri böylece harap olmuş diye sorma; çünkü bu ülke halkına senin ayrılığının ürküntüsü düşmüştür.]

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de ṣıfat-ı ṣubḥda gelür [XXXVI, 31, 365]:[2615]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çü Yūnus çıķtı balıġ[2616] *ķursaġındın*[2617]

Ḫoten töndi[2618] *anın͡g ki*[2619] ***bulġaġındın***[2620] **70ª**

2609 Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 41ᵇ₄. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 174.

2610 KARAAĞAÇ: *bulaķ başında*.

2611 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 174.

2612 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

2613 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 176. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 85ª.

2614 Yazmada: *tüşmiş*.

2615 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 176.

2616 Yazmada: *balıķ*.

2617 Yazmada: *ķursaġıdın*.

[=Yunus gibi balığın karnından çıktı. Onun yağmasından Hoten harap oldu.]

Ve yine e ş ᶜ ā r -ı Luṭfī'de gelür [77, 94, 4]:[2621]

Beyt /Mużāriᶜ-i *müṭemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

zülfüñ **-157-** *çü baş kötürdi buzuldı köñgül èli*
ḳaydın tapılsun emn ki ***bulġaġı***[2622] *çaġıdur*

[=Zülfün baş kaldırınca gönül ülkesi bozuldu. Kargaşalık zamanında güven nasıl bulunsun ki?]

1047. **bulġanur** [< **bulᵤġa-n-ur*] Bulanur dèmekdür.[2623]

1048. **bulġancuġluḳ** [< **bulᵤġa-n+cuġ+luḳ*] Bu daḫı tefriḳa ve ṭalġalıḳ maᶜnāsınadur, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i İlyās *ᶜalayhi 's-salām* ümmeti ḏikrinde gelür, ki [(137) 708ª, 16]:[2624] [Neṯr]

Benī İsrāyīl arasıda [16]*millet ḥayṯiyyetidin köp* ***bulġancuġluḳ*** *vāḳiᶜ boldı.*

[=İsrailoğulları arasında ümmet (olma) açısından çok tefrika ve kargaşa baş gösterdi.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2625]'da gelür, ki [62, 62, 5]:[2626]

Beyt /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

közüm ***bulġandı*** *mevc-i eşkdin**[2627] *vāy*
körüñ gölākidin ᶜummānda āşūb

[=Vah gözyaşı dalgasından gözüm harap oldu. Dalgasından denizdeki fırtınaya bakın.]

2618 Yazmada: *bitdi.*

2619 *anıñ ki*: Yazmada; *Ḥabeşniñ.*

2620 Yazmada: *bulġaġıdın.*

2621 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 176.

2622 KARAAĞAÇ: *bulġaġ.*

2623 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da rubāᶜiyyātda gelür [545, 770, XXXVII]: [Muşarraᶜ] Rubāᶜī /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü feᶜūl/ /Aḫrem: Mefᶜūlün mefᶜūlü mefāᶜīlü feᶜūl/

āşūb ki ol köz ṭarfı aylanadur
baġlap-sèn ü cān bu derddin örtenedür
yā ġāyet[-i] ösrüklükidin ***bulġanadur***
ol mest kèbi ki ***bulġanur*** *tolġanadur*

[=(Fıldır fıldır) dönen o göz ucu fitnedir. Sen bağlıyorsun can bu dertten yanıyor. Bulanıp dolanan sarhoş gibi sarhoşluğun zirvesinden bulanıyor.]

ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 40ᵇ₁₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 139v23.

2624 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 177.

2625 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

2626 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 86. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 139v19, 308v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 176. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 85ᵇ.

2627 KARAÖRS: *eşkim.*

* Gözüm eşk mevcinden ḫarāb oldı demekdür. Ammā *bulġandı* demek bir daḫı şu bulandı maᶜnāsına gelür; çūnki gözde istiᶜmāl olındı ḳan ağlamaḳdan kināye ola, ki bir kişinüŋ gözi ağrımağa başlasa *közi bulandı* dėrler.

1049. **bulap** [< **bul*ₐġa-p*] Bulayup ve bulaşdurup dėmekdür.

1050. **bulġap** [< **bul*ₐġa-p*] Bu daḫı bulaşdurup demekdür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Yūsuf *ᶜalayhi 's-salām*uŋ ḳardaşları aḥvālinde gelür, ki [(97) 70b, 11]:[2628] [Neṯr]

Köñglekin ḳoy ḳanıġa ***bulġap*** *Yūsuf* [ᶜalayhi 's-salām]*nı böri yėdi dėp* [12]*ḳanlıġ köñglekin Yaᶜḳūb* ᶜalayhi 's-salām *ḳaşıġa*[2629] *kėltürdiler.*

[=Gömleğini koyun kanına bulayıp Yusuf'u *ona selam olsun* kurt yedi diye kanlı gömleğini Yakub *ona selam olsun* karşısına getirdiler.]

1051. **bulġaştı** [< **bul*ₐġa-ş-tı*] Bulaşdı demekdür.[2630] **-158-**

1052. **bulġadı** [< **bul*ₐġa-dı*] Ṭolaşdurdı **70b** bürdi demekdür.

1053. **bolmaḳ** [< *bōl-maḳ*] Olmaḳ dėmekdür ve ġayn-ı muᶜceme ile *bolmaġ* daḫı dėnilür.[2631]

1054. **boynıġa** [< *bōyın+ı+ġa*] Boynına dėmekdür.[2632]

1055. **bülek** [< Mo. *büleke*] Kāf-i ᶜArabī ile. Şol siyāh nesneye dėrler, ki yaylaruŋ iki başında kiriş geçürdükleri yerde yapışdururlar, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [255, 327, 9]:[2633]

Maḳṭaᶜ /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ḳıraġlardın[2634] ***bülek*** *cān riştesidin çille-vār ėtmiş*
ḳaşıñġ[2635] *yāsın Nevāyī ḳaşdıġa ger isteseñġ*[2636] *ḳurmaḳ*

2628 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 140v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 176.

2629 **Açıklama:** *Ḳaşı*: *Ḳaşı* > *ḳarşı*. İç seste /r/ türemesi için bk. *ḳutḳul-*.

2630 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXVII, 190, 2130]:

Meṯnevī /Müteḳārib-i *müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

dėmes-mėn ki ḳozġaldı ᶜālem ėli
ki ***bulġaştı*** *bu sebz-ṭārem ėli*
[=Âlem halkı çalkandı demem, bu gök kubbe halkı bulaştı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 139v20.

2631 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėmgek, ökte, sėvmek**.

2632 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çoḳuġaç, tėper**.

2633 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141v12, 284r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 177.

2634 Yazmada: *ḳıraḳlardın*. KUT: *ḳaraġlardın*.

2635 Yazmada: *ḳaş*.

[=Kaşının yayını Nevâyî'yi öldürmek için kurmak istersen kıkırdaklardan (?) zamk can damarından kiriş gibi hazır etmiş.]

1056. **püledi** [< *pü+le-di*] Üfür[di][2637] demekdür, ki M e c ā l i s ü 'n-N e f ā y i s 'de ikinci meclisde Mevlānā ᶜAbdu 'l-ḳahhār vaṣfında iksīre ṭālib olup ot üfürdügi beyānında gelür [I. 37. § 57. II. 352]:[2638] [Neṯr]

Köp ot pülegendin[2639] *mādde ḳulaġı sarı ėnip*[2640] *ker bolup ėrdi*[2641].

[=Çok ateş üflemekten kulağına madde inip sağır oldu.]

Pülemekidin dedügi üfürdüginden demekdür.

1057. **pülep** [< *pü+le-p*] Üfürüp demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de[2642] gelür, ki [XVI. 138. 1316]:[2643]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2644]

kimse boġzıġa tēġ sürgey mü

ᶜömri[2645] *şemᶜin pülep öçürgey mü*

[=Hiç kimse boğazına kılıç sürer mi? Ömür mumunu üfler, söndürür mü?]

1058. **bulay mu bolur** [< *bo+la-y mu bōl-ᵘr*] Böyle mi olur demekdür.[2646]

1059. **boy başıġa** [< *boḏ baş+ı+ġa*] Egnine ve başına demekdür.[2647]

1060. **boyap**[2648] [< **boḏa-p*] Bir reng-ile boyayup demekdür.

1061. **boyaḳçı** [< **boḏa-ġ+çı*] Boyacı demekdür.

1062. **boyġalġan** [< **boḏa-ġ+a-l-ġan*] Boyanan demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü 'ş-Ş ı ġ a r [2649]'da **-159-** gelür [483. 664. 7]:[2650]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

yaman ḥālimġa baġrı aġrıġay her kimse kim körgey

2636 Yazmada: *istese*.
2637 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.
2638 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 140v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 174.
2639 Yazmada: *Otnı köp pülemekidin*.
2640 Yazmada: *barıp*.
2641 Yazmada: *boldı*.
2642 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *<üçinci ḥikāyede>*.
2643 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 175.
2644 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.
2645 Yazmada: *ᶜömr*.
2646 Örnek için bk. **omaḳ, bėgeç, talay**.
2647 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **givürdiler**.
2648 Yazmada: **boyat**.
2649 *Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü 'ş - Ş e b ā b .
2650 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 43r1, 139v27.

bağır pergālesidin ḳanġa bulġanġan[2651] *ᶜiḏārımnı* **71ª**

[=Yürek parça(lanma)sından kana bulanmış yanağımı biri görse ciğeri benim bu acıklı hâlime yanar.]

1063. **boyanġan** [< **boḏa-n-ġan*] Bu daḫı hemīn bu maᶜnāyadur.

1064. **boyalıp** [< **boḏa-l-ˈp*] Boyanmış demekdür.

1065. **boyalmış** [< **boḏa-l-mış*] Boyanmış demekdür.

1066. **bu yan** [< *bō yān*] Bu ṭaraf demekdür.[2652] **-160-**

Bābu 't-Tā'

Ḥarfu 't-Tā'i 'l-Maftūḥa

1067. **tatmay** [< *tāt-ma-y*] Ṭatmayın *tatmaġan* ṭatmayan dėmekdür.[2653]

1068. **tatḳuñgdur** [< *tāt-ḳu+ŋ+tur*] Ṭatsaŋ gerek dėmek olur, *va ḳis ᶜalā hāḏā.*

1069. **taban** [< *tāpan*] Ṭaban dėmekdür.[2654]

1070. **tapıp** [< *tap-ˈp*] ᶜİbāreti bulup dėmek maᶜnāsınadur. [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XIV, 144, 67]:]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tapıp ārāyiş andın mülk ü zīnet

bolup ėl içre Mülk-ārā'ġa şöhret

[=Memleket ondan süs ve bezek kazandı; halk arasında Mülk-ârâ şöhret oldu.]

1071. **taptı** [< *tap-tı*] Buldı.[2655]

1072. **tapar** [< *tap-ar*] Bulur.[2656]

1073. **tapġalı** [< *tap-ġalı*] Bulalı ve bulmaġa dėmekdür.

1074. **tapmas** [< *tap-maz*] Bulmaz.[2657]

1075. **tapılmas** [< *tap-ˈl-maz*] Bulınmaz dėmekdür.[2658]

1076. **tapuġ** [< *tap-ᵘġ*] Ṭapu dėmekdür.

1077. **tapşurmaḳ** [< *tap-ˌş-ur-maḳ*] Ṭapşurmaḳ teslīm ėtmek maᶜnāsına.[2659]

2651 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2652 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ülüş**.

2653 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tozañg**.

2654 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **iñgrendi, çapan**.

2655 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ötkenür, çınap, daruġa, sızġurup, ḳaru, ḳoçḳar, ḳorḳuş, yarmaġ, yaraşıptur, yaruġ** ve **yaruḳ, yarġu**.

2656 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **iş, ıldam, iñgrendi, bėzey, ḳonaġ**.

2657 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **iterdin, bütmemiş, dėk, sal, hürmek, yandaşḳay, yazġurmay**.

2658 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tapġanġa, çıçıġ**.

1078. **tapşuray** [< *tap-ış-ur-ay*] Ṭapşura ve ṭapşurayın dėmek olur.

1079. **tapşurmaġay** [< *tap-ış-ur-ma-ġay*] Ṭapşurmaya ve ṭapşurmayayın.

1080. **tapuķ** [< *tap-uķ*] Bulınmış nesneye dėrler. Ve maḫdūma ḫiṭāb olınup ḫıdmete ve ṭapuya dėyecek yerdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da altıncı[2660] mektūbda gelür [(311) 786a, 14]:[2661] [Neṯr]

Ammā iltimās hem ķılulur[2662], *kim* [14]*[gāhī] ol perīşān ebyātķa*[2663], *kim güstāḫlıķ yüzide* ***tapuġıda tapşuruluptur***[2664], *ķāyil*[2665] *ḥaķāretiġa baķmay mülāḥaẓa ķılılġay*[2666].

[=Bir haddini bilmezlikle huzura sunulan bu bölük pörçük beyitleri, söyleyenin densizliğine bakılmaksızın bir ara değerlendirmeniz istirham edilir.]

1081. **tapşuruldı** [< *tap-ış-ur-ul-dı*] Teslīm olındı demekdür, ki bu beytde geçdi.

1082. **tapuķçı** [< *tap-uķ+çı*] Ḫıdmetkār macnāsınadur.

1083. **tebengü**[2667] [< Far. *tabangū, dapangu*] Gāf gāf-i cAcemīdür. Eyer perekine[2668] dėrler, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2669]'da gelür [543, 546, 4]:[2670]

2659 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlacda gelür [254, 327, 4]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

lebiñ hecrinde ḫākī ten ara köñlümni ḥabs ėttim

nėçük kim cānsız ėlni resm ėrür tofraķķa ***tapşurmaķ***

[=Dudağının ayrılığından gönlümü topraktan ten içine hapsettim. Hani cansız halkı toprağa koymak âdettendir ya.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 151r14.

2660 *altıncı*: Yazmada; *ṭoķuzıncı*.

2661 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 151v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 193.

2662 Yazmada: *ķılınur*.

2663 Yazmada: *ebyātġa*.

2664 *kim güstāḫlıķ yüzide tapuķġıda tapşuruluptur*: Yazmada; *tapuġķa tapşuruldı*.

2665 Yazmada: *ķābil*.

2666 Yazmada: *ķılġaylar*.

2667 Bk. **depingür**.

2668 **Açıklama:** *Perek*: *Barak* 'ipden ṭoķunmış bir nevc ābaya dėnür ki fuķarā ve dervīşān gėyerler andan ekṯeriyā kürdegi ve külāh ve börk diküp gėyerler külāh börki dėdükleridür ve nīm-tene muḫarrefi miltān, bėlleme tacbīr olunan ķısa cāmeye daḫı dėrler ekṯeriyā Dāru 'l-marz ḫalķı gėyerler ve bizim diyārlarda ve Rūm'da caskerī ṭā'ifesi gėyerler ve nev-īcād ķısa kürk ve ḫırķa maķūlesi ķısa ṯevb ki fevāḥiş-i ẓurefā ıṣṭılāḥātında göte küsdi tacbīr olunur ... Ķalenderī ve Bektaşī kisvetlerinde de dėnür' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfic*: 110. VULLERS: *LP-LE*: I, 224a. STEINGASS: *CP-ED*: 177a. *perk* (≈ *pereke* 'kepenek' ACIPAYAMLI: *Zanaat Terimleri Sözlüğü*: 157. *perke* 'çul örtü' TDK: *DS*: IX, 3431a.

2669 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

Beyt /Remel-i *müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

şeh-süvārımnıñ ayağın öpkeli rāżī-durur[2671]

ay bile kün her birisi bir tebengü[2672] *ornıda* **-161-**

[=Her biri bir eyer örtüsü yerinde olan ay ile güneş, beyatlımın ayağını öpmeğe razıdır.]

1084. **tapmaḳ** ve **tapmaġ** [< *tap-maḳ*] Bulmaḳ demekdür.[2673]

1085. **tapa almay** [< *tap-a al-ma-y*] Bulımaz demekdür.[2674]

1086. **tapay** [< *tap-ay*] Bulayın demekdür.[2675]

1087. **tapmaġum** [< *tap-maḳ+um*] Bulmasam gerek demekdür. Ve bulacagım ve bulmaḳlıgım demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Yunān-zemīne gėtmege ḫāḳāndan icāzet istedügi maḥalde Mülk-ārā'ya eyitdi [xx. 192, 25]:[2676]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

anıñ himmet bile ger bolsa yādı

şek ėrmes tapmaġım[2677] *bu iş güşādı*

[=Onun adı himmet ile anılınca, bu işin açılacağında şüphe yoktur.]

1088. **tapġanġa** [< *tap-ġan+ġa*] Bulana demekdür; yaᶜnī bulan kişiye **71b** demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [2678]'de [bir maḳṭaᶜda] gelür [49, 48, 9]:[2679]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[2680]

bil Nevāyī ki ṭaleb birle tapılmas maḳṣūd

līk tapḳanġa[2681] *dagı bar ėdi elbette ṭaleb*

[=Nevâyî, bil ki istemekle maksada erişilmez; lakin erişene de elbette istek vardır.]

2670 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 53ᵃ₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 151v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 212. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 107ᵃ.

2671 Yazmada: *ėdim*.

2672 KARAÖRS: *tepingü*.

2673 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tapmay, topçaḳ**.

2674 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ısıġ** ve **ısıḳ**.

2675 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tutaştı**.

2676 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 192.

2677 Yazmada: *tapmaġum*.

2678 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

2679 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 65. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 192.

2680 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

2681 Yazmada: *tapġanġa*.

1089. **tapkuñguz** [< *tap-ku+ŋuz*] Gāf gāf-i *ᶜAcem*dür. [Bulsaŋuz gerek ve bulacaġuŋuz demekdür.[2682]

1090. **tapku dėk** [< *tap-ku teg*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür.] Bulur gibi demekdür.[2683]

1091. **tapışur** [< *tap-'ş-ur*] Bulışur demekdür, ki Sebᶜa-i Seyyāre'de evvel[ki] ḥikāyede ikisi daḫı bir beytde Ferruḫ ḳavmine bir gėce nāme yazup gėtdügi maḥalde gelür [XXI, 175, 1755]:[2684]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2685]

kim tilep munda ***tapkuñguz*** *yoktur*[2686]
tapışur *yėrimiz vaṭan oktur*

[=Ararsanız beni burada bulamazsınız. Buluşma yerimiz bizzat vatandır.]

1092. **tāpāk** [< Far.] Ṭalbınmaḳ ve ḥareket ve ıżṭırāb etmek. Ferhād u Şīrīn[2687] evāyilinde münācātda gelür [III, 84, 21]:[2688]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

işi mecnūn kėbi bend içre ***tāpāk***
eger dāye yumay cismini nā-pāk

[=Bakıcı temiz olmayan bedenini yıkamazsa işi deli gibi zincirde çırpınmak.]

1093. **tapkusı** [< *tap-kusı*] Bulsa gerek demekdür.[2689]

1094. **tapkalı** [< *tap-kalı*] Bulalı ve bulmak içün demekdür.[2690] **-162-**

2682 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tapışur**.

2683 Şöyle tamamlanabilir: Tārīḫ-i Enbiyā'da gelür [(161) 712ᵇ, 15]: [Neṯr]
Çün bildiler kim Yūnus ᶜalayhi 's-salām *alar tapku dėk barmaydur.*
[=Yûnus *ona selam olsun*un onları bulur gibi varmadığını bilince.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 151r6.

2684 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 151r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 193.

2685 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2686 Yazmada: *yokdur* ... *okdur*.

2687 Yazmada: Ferhād-nāme.

2688 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 43ᵇ₅.

2689 Şöyle tamamlanabilir: Gül ü Nevroz-ı Luṭfī'de gelür [XXX, 28, 325]:
Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/
hėç iş birle tesellī tapkusı yok
mamuk birle yalınnı yapkusı yok
[=Hiç iş ile teselli bulacağı yok. Ateşi pamuk ile ört(ül)ecek (gibi) değil.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 336v10.

2690 Şöyle tamamlanabilir: Ḥayretü 'l-Ebrār'da gelür [II, XXXVII, 255 ~~(2078)~~ (109), 9]:
Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/
tüşti sipāhı birisin çapkalı
şāh yasakıdın anān tapkalı

1095. **tapmay** [< *tap-ma-y*] Bulmazın ve bulmaz demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn atası māteminde eydürdi [XXXIII, 324, 3027]:[2691]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/[2692]

tapmaḳda mėni saçıp diremler

tapmay mėndin be-cüz elemler

[=Beni bulmak için paralar saçar. Benden elemden başka bir şey bulmaz.]

1096. **tapır** [< *tapı-r*] Ṭalbır demekdür.

1097. **tapırçır** [< *tapırçı-r*] Bu daḫı ṭalbır ve ıżṭırāb ėder demekdür.

1098. **tapırçılar** [< *tapırçıla-r*] Bu daḫı bu maᶜnāyadur, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Gül'üŋ Nev-roz fürḳatinde ḥāli beyānında gelür [LXXXVIII, 73, 853]:[2693]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***tapırçılar** çü murġ-i nīm-bismil*

öz özi birle sözleşür ġam-ı dil

[=Yarım boğazlanmış bir kuş gibi çırpınır. Kendi kendisine gönül gamını dile getirir.]

1099. **tatlıġ** [< *tāt-'ġ+lıġ*] Ṭatlu demekdür.

1100. **tatay** [< *tāt-ay*] Ṭadayın demekdür; yaᶜnī bir nesnenüŋ leẕẕetin ṭadayın demekdür.[2694]

1101. **taturmas** [< *tāt-ur-maz*] Ṭatdurmaz demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da beşinci maḳālede gelür [II, XXX, 196 ~~(1603)~~(86), 43]:[2695]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

müştehī ėl yüz ėse nān bėrgeli **72a**

[=Askeri, padişahın yasağından aman bulmak için birisini vurmak üzere indi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 331v21.

2691 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 193.

2692 Bu beyitte: Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün. Sekt-i melîh.

2693 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 189r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 194.

2694 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭaᶜda gelür [576, 579, 9]:
Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī şerbet-i laᶜli ėrür cān-baḫş līk

żaᶜfdın ölsem nė ḥaddım dėge-mėn anı tatay

[=Ey Nevâyî, kırmızı şerbeti can veriyor; gelgelelim hastalıktan ölsem onu tatmak ne haddime diyorum.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 151v25.

2695 Bk. **bėrgeli**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 144v4, 152r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 185.

lokma taturmas tileben mümtelī

[=Açlar yüz kişi de olsa ekmek vermeli; tok istese lokma tattırmamalı.]

1102. **tat** Reᶜāyādan bir ṭāyifeye dėrler, ki şehrde sākin olmayalar. Ve ekābir ḳulından ġayrı yanında ve ḫıdmetinde olanlara dėrler. Ve bī-kār ve levend ṭāyife maᶜnāsına daḫı gelür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r'da arslan-ıla durrāc ḥikāyesinde gelür [III, XLI, 291 ~~(2380)~~ (124), 26]:[2696]

Meṯnevī /Serīᶜ-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ḳıçġırıban dām ara[2697] *ol mübtelā*
nėçe **-163-** *dėdi tat mėni tuttı [e]le*[2698]

2696 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 152r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 194.

2697 Yazmada: *ile*.

2698 **Açıklama:** *La - ele*: *Ele* sınırlama veya katiyet bildiren tasvir parçacığı (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 325ᵇ).
ele '*la le* kuvvetlendirme parçacığının eksiden kullanılan biçimi; dahi; ayrıca, bunun yanında, hele' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 490ᵃ).
KASAPOĞLU ÇENGEL: "Kırgız Türkçesindeki *ele* ve Diğer Türk Yazı Dillerindeki İzleri". KAŞGARLI: "Uygur Türkçesindeki la Edatı Üzerine". KOCASAVAŞ: "Çağatay Metinlerinde Görülen LA Hakkında". NALBANT: "Türkçe Enklitik Edatı lA". ERCİLASUN: "La Enklitiği ve Türkçede Bir "Pekiştirme Enklitiği". Ayrıca bk. TULUM: "*-la/-le* ekine dair", ÖNLER: "Türkçede -lA Zarf Eki", DUMAN: "Eski Türkiye Türkçesin Devresinde +lA Ekli zarfların Kullanımı Üzerine".
Bir çokluk biçimi olarak **+la** yabancı olmayıp *DLT*'de geçer (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 122ᵃ₂. yr. Çeviri: II, 54). Ayrıca bk. POPPE: "Altay Dillerinde Çokluk Ekleri". ATA: "Türk Dillerinde *+lA* Çokluk Eki".
beçkem urup atlaḳa
uyġurdaḳı tatlaḳa
oġrı yawuz ıtlaḳa
ḳuşlar kėpi uçtımız
Atlara damga vurduk Uyguristan'daki Tatlara; hırsız, kötü itlere; kuşlar gibi daldık.
Buna benzer çokluk biçimleri bir de, 147ᵇ₃'teki şu dörtlükte bulunmaktadır:
turġān uluġ ışlaḳa
tėrgi urup aşlaḳa
tumluġ ḳadır ḳışlaḳa
ḳodtı erig umduru
Büyük işlere kalkışan, yemek için sofra seren, soğuk katı kışlarda, halkı umut içinde bıraktı.
Bu biçimlerin verme / yönelme hâlinde çokluk adları olduğu kuşkusuzdur. Verme hâli eki **+ḳa / +ke** olduğuna göre bu kelimelerdeki çokluk eki **+la**'dır. Böyle bir çokluk ekine başka hiçbir yerde rastlanılmadığı için bu kelimelerin izahında değişik görüşler ortaya atılmıştır. BROCKELMANN bunları **+laḳ** eki (?) ile kurulmuş çokluk ya da topluluk biçimleri saymıştır. MENGES de aynı görüştedir (bk. *The Turkic Languages and Peoples*: 111). Ancak, bu görüşü kabul etmek zordur; çünkü yukarıda da belirtildiği gibi, bu kelimelerdeki *ḳaf*'ın üzerinde *şadda* yoktur. Erken bir ünsüz tekleşmesi de düşünülemez. Kaldı ki Kāşġarlı, bu dörtlükten önce **-ġan** eki için yaptığı açıklamada içinde **ışlarḳa** kelimesinin bulunduğu şu cümleyi de örnek olarak vermektedir: **ol er-ol ışlārḳa turġān** (147ᵇ₁).
Başka bir izah tarzı bu biçimlerde **+lar** çokluk ekinin sonundaki /r/ ünsüzünün düşmüş olabileceğidir. Bu ihtimal de zayıf görünüyor; çünkü bu ses değişmesi Türk dillerinde çok daha geç

[=O tutkun, tuzakta hıçkınrdı. Ah, tat(lar) beni nasıl yakaladılar, derdi.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü 'l - E b r ā r 'da on ikinci maḳālede ẓulm muḳābelesinde gelür, ki [III, XLIV, 315 ~~(2573)~~(133), 57]:[2699]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

çehdaġı tuḫm arpasını atı yėp

öyde tavuġlarnı sürük tatı[2700] *yėp*

[=Kuyudaki tohumluk arpasını (tatların) at(lar)ı, evdeki tavuklarını tat sürüsü yedi.]

1103. **tartar** [< *tar-t-ar*] Çeker demekdür, ḳılıç ve yay çeker gibi ve sāyir nesne çekmek maᶜnāsına daḫı gelür. Ve içmek maᶜnāsına daḫı gelür, ki tamām çekdi[2701] dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de sebeb-i te'līfde gelür [VII, 66, 384]:[2702]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

çūn yār[2703] *ėdi baḫt-ı cāvidāne*

***tartar** ėdi mėni bī-ḫodāne*

[=Sonsuz talihim yaver giderken beni kendimden geçmişçesine sürüklüyordu.]

Ammā içmek maᶜnāsına. Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında gelür [88, 46, 3]:[2704]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳahr cāmın dem be-dem tartar-mėn ol bed-ḫūynıñ

*gūyiyā Tėñri mėni ḫalḳ ėylemiş **tartarġa** ḳahr*

[=O huysuzun kahır kadehini zaman zaman içerim. Sanki Allah beni kahır çekmek için yarattı.]

---

meydana gelmiştir (krş. Karaçay-Balkar **+la / +le < +lar / +ler**, Anadolu ağızları **+lā / +lā** vb.). Kaldı ki bir /r/ düşmesi söz konusu olsaydı **+la** eki *lām-alif*'le yazılırdı (krş. şart eki).

Şimdilik tek doyurucu çözüm, bu biçimleri **+lar / +ler** çokluk ekinin yapısında bulunan ve tek başına çokluk ifade eden eski bir **+la** eki olarak kabul etmek gibi görünmektedir (bk. POPPE: "Altay Dillerinde Çokluk Ekleri", 101). TEKİN: *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*: 165.

2699 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 152r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 194.

2700 Yazmada: *Tat*.

2701 **Açıklama:** *İç-*: Mu'allif-i Rūmī 'içmek maᶜnāsına daḫı gelür, ki tamām çekdi' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 153v2). Krş. 'tütün içmek yahut tütünü ağza atmak *tameki tart-* tütün içmek, *boporoz tart-* sigara içmek, *asmay tart-* enfiye çekmek (dudak ardına, dil altına atmak)' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 712ª). Buna göre *Sanglaḫ* yazarı yanılmıştır.

2702 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 196.

2703 Yazmada: *bar*.

2704 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 153v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 196.

Evvelki mıṣrāᶜda *tartar-mėn* lafẓı içerin demekdür ve ikinci mıṣrāᶜda olan ḳahr çekmek içündür.

1104. **tar** [< *tār*] Ṭar demekdür *tang* maᶜnāsına, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de **72ᵇ**

Ferhād āyīnede Şīrīn ḫayālin gördügi maḥalde gelür, ki [XXVI, 247, 40]:[2705]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

cebīnler gül gül ü kirpikleri ḫār

ḳabaġlar[2706] *kėn͡g kėn͡g ü aġızları* ***tar***

[=Benizleri gül gül, kirpikleri diken, kapakları geniş geniş, ağızları dar.]

Ve yine Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [132, 173, 8]:[2707]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[2708]

bir aġız Luṭfī kön͡gül ***tarlıġını***[2709] *sormadı hēç*[2710]

gerçi ol beste[2711] *aġız fikride ḥayrān*[2712] *boldum*

[=Gerçi o bağlı (fıstık) ağzı düşünürken hayretler içinde kaldım; ama bir kerecik olsun Lutfî'nin gönül sıkıntısını sormadı bile.]

1105. **tartın͡gız** [< *tar-t-ı͡ŋız*] Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Emr ėdüp çeküŋüz dėmekdür.[2713]

1106. **tartamaġ** [< *tar-t-a-maḳ*] Çekmek.

1107. **tartayın** [< *tar-t-ayın*] Çekeyin. [Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [282, 369, 1]:][2714]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nėçe cevrin ***tartayın*** *ol serv-i ḥūrī-zādnın͡g*

2705 Bk. mėn͡giz. Aynı beyit S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de [LII, 354, 4593] ve küçük değişiklikle M u ḥ ā k i m e t ü 'l - L u ġ a t e y n 'de de geçer [(173) 776ᵇ, 5, (207)]. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 195.

2706 Yazmada: *ḳapaġlar.*

2707 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 195. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 98ᵇ.

2708 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

2709 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2710 *Luṭfī kön͡gül tarlıġını sormadı*: Yazmada; *tarlıġını sormadı bu dīnde.*

2711 *piste* 'fıstık'(?).

2712 KARAAĞAÇ: *biryān.*

2713 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [408, 551, 4]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

köz duᶜāsı çün bitir-siz ṣudḳası ėylep mėni

tār-ı cānım riştesidin tartın͡gız ṭūmārıġa

[=Madem nazar duası yazıyorsunuz, beni mehiri eyleyip can ipimin telinden muskasına asınız.] MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 153v17.

2714 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 16r3.

yoḳ mudur pāyānı āyā ẓulm[2715] *ile bī-dādnıñ*

[=O huri yaratılışlı servi (boylu sevgili)nin cevrini daha ne kadar çekeyim; zulüm ile adaletsizliğin bir haddi yok mu?]

1108. **tartılur-sėn** [< *tar-t-'l-ur sin*] Lām ile çekilürsin dėmekdür. Bu beytde ekṯer nüsaḫda nūn ile *tartınur-sėn* yazılmışdur, çekinürsin maᶜnāsına. [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [80, 75, 1]:]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kėlgil ėy ḳurbān köñgül ol ḳaşı yā mihrin unut[2716]

çūn vefādın[2717] ***tartılur***[2718]***-sėn*** *hem*[2719] *barıp*[2720] *bir göşe tut*[2721]

[=Ey kurban gönül, gel, o yay kaşlının merhametini unut. Madem vefadan uzak tutuluyorsun, bari git, bir köşe tut.]

..... **tartañgız** Gāf gāf-i ᶜ*Acem*dür. Emr ėdüp çeküŋüz demekdür. **-164-**

1109. **tartardın** [< *tar-t-ar+dın*] Çekmekden demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da ellinci[2722] mektūbda gelür [(374) 796ª, 12]:[2723] [Neṯr]

Her kimge kim beḳā [12]*cāmıdın neş'e yėtişdi*[2724] *fenā ḫumārını* ***tartardın*** *güzīri*[2725] *yoḳtur*[2726].

[=Beka kadehinden yudumlayanın fanilik sarhoşluğun baş ağrısı çekmekten kaçınması olmaz.]

1110. **tartḳan** [< *tar-t-ḳan*] Çeken ve çekdügi demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da [altmış] dördinci[2727] mektūbda gelür [(395) 799ª, 10 (IV, 99, 22)]:[2728] [Neṯr]

Bu faḳīrniñ munça[2729] *vaḳtlıġ saᶜy u ėmgekini*[2730] *[ve özüñ yıllar* ***tartḳan*** *riyāżiyyetiñgni].*

[=Bu fakirin bunca zamanlık çalışma ve emeğini ve sizin yıllardır çektiğiniz riyazetinizi.]

2715 Yazmada: *cevr.*
2716 Yazmada: *terkini tut.*
2717 Yazmada: *cefādın.*
2718 Yazmada: *tartınur.*
2719 Yazmada: *ėmdi.*
2720 Yazmada: *bar.*
2721 **Açıklama:** *Göşe tut-*: Far.da da kullanılır. *goşa giriftan* 'bir işten elini ayağını çekmek, kenara çekilmek' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 6).
2722 *ellinci*: Yazmada; *altmış beşinci.*
2723 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 196.
2724 Yazmada: *yetişdi.*
2725 Yazmada: *güzīri, gürīzi.*
2726 Yazmada: *yoḳdur.*
2727 *[altmış] dördinci*: Yazmada; *ṭoḳuzıncı.*
2728 Bk. **ėmgek.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 136, 196.
2729 Yazmada: *yıllar tartḳan.*
2730 Yazmada: *ėmgekimni.*

1111. **tartımadı** [< *tar-t-a u-ma-dı*] Çekilmedi; yacnī ol zamāna varmadı demekdür, ki imtidād-ı zamāndan kināyedür, ki Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de ḫātimede Mecdü 'd-dīn Muḥammed tacrīfinde gelür, ki [(70) 771ª, 22 (140)]:[2731] [Neṯr]

[On] on bėş künge [22]*tartımadı kim.*

[=On on beş güne varamadı.]

1112. **tartıma** [< *tar-t-ı-ma-*] Çekme demekdür, ki yine Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de üçinci[2732] maḳālede mucammā risālesin yazmaḳ bābında Mevlānā Cāmī [1414-1492]'den naḳl ėdüp yazarlar, ki [(56) 768ᵇ, 8 (127)]:[2733] [Neṯr]

Alar dėdiler[2734] *kim sėn bu teşvīşni* ***tartma*** *biz bitili.*

[=Onlar sen zahmet etme, biz yazarız, dediler.]

1113. **tarttı** [< *tar-t-tı*] Bu daḫı bu macnāyadur; yacnī ol zamāna, ol müddete çekdi demekdür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da **73ª** mucizāt-ı Mūsā *calayhi 'ṣ-ṣalātu va 's-salām*da Fircavnīlerüŋ ṣuları ḳan olduġı maḥalde gelür, ki [(118) 704ᵇ, 6]:[2735] [Neṯr]

Ḥaḳ tacālā *alarġa Nīl ṣuyın ḳan ḳıldı.* [6]*Benī İsrāyil'ġa su ėrdi Ḳıbṭīġa*[2736] *ḳan. Bu hem yėti küŋge* ***tarttı.***

[=Allah *taala* onlara Nil suyunu kan yaptı. İsrailoğullarına su Kıptîlere kan idi. Hem bu yedi gün sürdü.]

Ve bir daḫı yazmaḳ macnāsına gelür, ki cAcem yazmaġı *kaşīd* demeg-ile tacbīr etdügi ictibārınca, ki T e v ā r ī ḫ - i **-165-** M ü l ū k 'de Şāpūr-ı ḏū 'l-ektāf tārīḫinde gelür, ki [(245) 727ª, 17]:[2737] [Neṯr]

Bir yumurtḳaça[2738] *kürede*[2739] *cālem ṣūretin*[2740] ***tartıp*** [18]*ve cemī eḳālīm ve bilād ve cibāl [ve biḥār]nı meşrūḥ yasap.*

2731 Bk. **ḳın**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 196, 452.

2732 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *<dördinci>*.

2733 Bk. **bitili**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 143v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 182.

2734 Yazmada: *dinler*.

2735 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 196.

2736 Yazmada: *Ḳıbṭīlarġa*.

2737 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 153v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 196.

2738 Yazmada: *yumurtġaça*.

[=Bir yumurda ḳadar kürrede ᶜālem [13]ṣūretin resm ėdüp cemīᶜ eḳālīm ve bilādı ve cibāl ve biḥārı mufaṣṣal yazup.[2741]]

1114. **tarıtḳan** [< *tar-ˈt-ı-ġan*] Çekmek; yaᶜnī dizmek[2742] maᶜnāsınadur, ki N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r dībācesinde gelür [(39) 8ᵃ, 9; (103)]:[2743] [Neṯr]

*Cevāhir silkide[2744] [8]çeşm-zaḫm[2745] defᶜi üçün şebeni[2746] **tarıtḳan**[2747] dėk.*

[=İnci dizisisinde göz değmesini uzaklaştırmak için kara boncuk dizen (serpiştiren) gibi.]

1115. **tarḳamaḳ** [< *tar-ˌḳ-a-maḳ* = Mo. *tara-ġa-*] Ṭağılmaḳ.

1116. **tarḳatmağıl** [< *tar-ˌḳ-a-ma-ġıl* = Mo. *tara-ġa-*] Ṭağıtmağıl dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [25, 25, 3]:[2748]]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

*ṣabā zülfin açıp **tarḳatmağıl** mecnūn[2749] köñgüllerni*

2739 ABİK: *girihde*. Yazmada: *kūrede*.

2740 Yazmada: *miṯālin*.

2741 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 23ᵇ.

2742 Yazmada: *direng*.

2743 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 196.

2744 Yazmada: *ara*.

2745 **Açıklama:** *Çeşm-zaḫm*: İṣābet-i ᶜayndur, ki göz degme ve naẓar ṭoḳunma taᶜbīr olunur. ᶜArabīde ᶜaynu 'l-alāma dėnür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 219. REDHOUSE: *TEL*: 722ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 394ᵃ. ONAY: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*: 19ᵃ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 499ᵇ).

2746 **Açıklama:** *Şebe*: Siyāh ve berrāḳ bir ṭaş ismidür. Ḫiffet ve mülāyemetde keh-rübāya şebīhdür. İki bābet olur, birisi deşt-i Ḳıpçaḳ semtinde fī 'l-aṣl şu olup giderek müncemid olur, birisi maᶜdenīdür, Gīlān memleketinden getürürler. Müfredāt ṣāḥibleri bu ḥaceri, rūḥ-ı tūtiyā ve rūy-ı tūtiyā dėdükleridür mār-ı ṣīnī daḫı dėrler pirinç dėdükleri şebe ile bakırdan maṣnūᶜ olur dėye beyān ėderler. Ṭabīᶜatı bārid ve yābis, istisḥābı iṣābet-i ᶜayn ve iḥtirāḳdan ḥāfıẓ, başa taᶜlīḳi ṣudāᶜı dāfiᶜ ve andan maṣnūᶜ āyīneye naẓar, beyāż-ı ᶜayn ve żaᶜf ve ḫiregī izālesinde nāfiᶜdür. Andan maᶜmūl mīl ile iktiḥāl veyā bī-sürme öylece istiᶜmāl ḳuvve-i bāṣıra īrāṯında ġarībü 'l-eṯerdür. Ḥacer-i mezbūr ātiş üzre ḳonulduḳda oṭun gibi yanar ve neft rāyiḥası gibi rāyiḥası çıḳar (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 386). Siyah kehribardan / amberden / Oltu taşından yapılmış (VULLERS: *LP-LE*: II, 409ᵃ. REDHOUSE: *TEL*: 1115ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 732ᵇ).

Kelime kavram olarak Far. *şab* 'gece karanlığı' (VULLERS: *LP-LE*: II, 398ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 729ᵃ) ile ilgilidir: *şab+a* 'siyahlık'.

Şaba: Şaru birinç, ki bakır envāᶜındandur. ... (9) Ve boncuḳ. Ve baᶜżılar tuçdur (10) dėyü naḳl ėtdiler (el-BARDAḪĪ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (135ᵃ) 92ᵃ₆. yr.).

Sabac: *Şebe* muᶜarrebidür. Siyāh ve berrāḳ ve nerm ve ḫafīf ve serīᶜü 'l-inkisār bir ṭaşdur. Ol ṭaşdan maṣnūᶜ mīl ile iktiḥāl ḳuvvet-i bāṣırada muᶜīn ve istiṣḥābı iṣābet-i ᶜaynı dāfiᶜ başa taᶜlīḳi ṣudāᶜa nāfiᶜdür. Ḥacer-i meḏbūn Hindistān'dan getürürler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 337).

2747 Yazmada: *tarıtġan*.

2748 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 35. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 43ᵇ₁₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 154v15.

ki mesken èylemişler bir sürük bī-ḫān [u] mān anda

[=Ey saba, yârın zülfünü açıp mecnun gönülleri dağıtma. Bir sürü evsiz barksız orada yurt tutmuştur.]

1117. **tarḳadı** [< *tar-ıḳ-a-dı* = Mo. *tara-ġa-*] Ṭaġıldı ve perīşān oldı demekdür.

1118. **tarḳaṅ̃g** [< *tar-ıḳ-a-ŋ* = Mo. *tara-ġa-*] Gāf gāf-i *ᶜAcem*īdür. Emr èdüp ṭaġıluŋ demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [2750]'da gelür [156, 204, 3]:[2751]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

*ger aḥbāb ètseler gül-geşt èy cān u köṅ̃gül **tarḳaṅ̃g***[2752]
nèdin kim siz birev[2753] *hecri ġamıda*[2754] *mübtelādur-siz*

[=Ey can ve gönül, dostlar gül bahçesi gezintisine çıksa siz dağılın; neden derseniz, siz bir başkasının ayrılık gamına tutulmuşsunuz.]

[B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [51, 67, 8]:[2755]]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

***tarḳaṅ̃g** èy ᶜuşşāḳ kim ṣayd ètdi*[2756] *bizni*[2757] *muġ-beçe*
deyr ara siz hem kiriṅ̃g küfr ehliniṅ̃g evlādı köp

[=Ey âşıklar, dağılın, bizi meyhaneci çocuğu avladı. Hem siz kiliseye girin, küfür ehlinin çocukları çoktur.]

1119. **tarḳatmaġı** [< *tar-ıḳ-a-t-maḳ+ı* = Mo. *tara-ġa-*] Ṭaġıtmaġı maᶜnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ehl-i buḫl ḏemminde kīsesin açmaḳdan ġaraż beyānında gelür, ki [XVI, 122, 1121]:[2758]

Meṯnevī /Müteḳārib-i *müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

*açurdın èmes kāmı **tarḳatmaġı***
ġaraż bar aṅ̃ga özge bir ḳatmaġı **73ᵇ**

[=Kesesini açtığı zaman dileği dağıtmak değil, garazı ona daha başkasını katmaktır.]

2749 Yazmada: *miskīn.*

2750 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

2751 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 154r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 197. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 99ᵇ.

2752 TÜRKAY: *barmaṅ̃g.*

2753 Yazmada: *bir ay.*

2754 Yazmada: *ġamıdın.*

2755 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 102. gazel, 10. beyit.

2756 Yazmada: *ètti.*

2757 Yazmada: *bèni.*

2758 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 154v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 197.

1120. **[tarḳatıñg** [< *tar-ıḳ-a-t-ıŋ* = Mo. *tara-ġa-*] Ṭaġıtduŋ demekdür. Gāf-i *ᶜAcemī*-y-ile.][2759]

Ve yine M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür, ki [369, 2ᵇ, 7 (IV, 10, 15)]:[2760] [Neṯr]

Vü ᶜāfiyetim ⁷ḫaylın yazuḳ sipāhı türktāzıdın[2761] ***tarḳatıñg.***

[=Ve sağlık askerimi günah ordusunun yağmasından ayırın.]

1121. **tarıḳ** [< *tār+ıḳ*] Ṭarlıḳ maᶜnāsına gelür. **-166-**

1122. **tarıḳmaḳ** [< *tār+ıḳ-maḳ*] Ṭarıḳmaḳ ve ṭuncuḳmaḳ maᶜnāsınadur.[2762]

1123. **tarıḳtım** [< *tār+ıḳ-tı+m*] Ṭarıldım dėmek olur. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir mıṣrāᶜda gelür [444, 616, 8ᵃ]:]

Mıṣrāᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

***tarıḳtım** ḫān-ḳahdın ḫoş-turur mey-ḫāne kim anda*[2763]

[=Tekkeden sıkıldım, oradaki meyhane hoştur.]

1124. **tarmaşmaḳ** [< *tar-ım+a-ş-maḳ*] Ṭırmaşup çıḳmaḳ.[2764]

1125. **tarmaşıp** [< *tar-ım+a-ş-ıp*] Ṭırmaşup dėmekdür.[2765] [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [73, 65, 4]:[2766]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çıḳtı zülfin salġaç[2767] *oḳ çāh-ı zeneḫdāndın köñgül*

ᶜankebūt[2768] *ol nevᶜ kim tārıġa çıḳḳay* ***yarmaşıp***[2769]

[=Zülfünü salınca gönül hemen örümceğin tırmanıp yukarı çıkması gibi çene çukurundan çıktı.]

2759 Bu madde başı VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'de örnekten sonra gelmektedir.

2760 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 197.

2761 DOERFER: *TMEN*: II, 498_{890}.

2762 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [602, 657, 1]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
olturup ėl bezmidin ol şūḫ çıḳmaḳ nė ėdi
ser-ḫoş olmay meclis ehlidin ***tarıḳmaḳ*** *nė ėdi*
[=Otururken o şuh el meclisinden çıkmak ne idi? Sarhoş olmadan meclistekilerden sıkılmak ne idi?]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 153r12.

2763 Yazmada: *ḫāne-ḳahda deyr sarı yüzlene ėmdi*. TÜRKAY: *ḫāne-ḳahdın*.

2764 Madde **yarmaşmaḳ** olmalıydı.

2765 Madde **yarmaşıp** olmalıydı.

2766 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 91. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 44^{b}_{11}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 328v26.

2767 Yazmada: *salġac*.

2768 Yazmada: *ᶜankenūt*.

2769 Yazmada: *çıḳġay tarmaşıp*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor. Madde **yarmaşıp** olmalıydı.

1126. **tarıḳmaġan** ve **tartıḳmaġan** [< *tār+ı'ḳ-ma-ġan, tar-t-ı'ḳ-ma-ġan*] Ṭarılmayan demekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da ḳumrī cöḏr etdügi maḥalde gelür [XLII, 64, 683]:[2770]

Metnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilün/

mėn ḳuşīdür-mėn çimendin çıḳmaġan

deşt ü vādī seyridin ***tarıḳmaġan***

[=Ben çimenlikten çıkmayan çöl ve vadi dolaşmaktan canı sıkılmayan bir kuşum.]

1127. **tarıḳma** [< *tār+ı'ḳ-ma-*] Ṭaralma demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2771]'da [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [412, 413, 6]:[2772]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

köp ***tarıḳma*** *ėy köñgül ol şōḫ hicrānı ara*

şāyed oşbu işde oḳ ėrdi ėkin bihbūd hem

[=Ey gönül, sevgilinin ayrılığına çok sıkılma. Belki bu işte bir hayır (ferahlık) vardır.]

1128. **tarıḳıp** [< *tār+ı'ḳ-ı'p*] Ṭaralup demekdür.[2773]

1129. **tarıḳḳanda** [< *tār+ı'ḳ-ḳanda*] Ṭaralduġı vaḳt demekdür.

1130. **tarıḳ** [< *tar+ı-ġ*] Mezraca macnāsınadur.

1131. **tarıdı** [< *tar+ı-dı*] Ekdi; yacnī ekin ekdi demekdür.

1132. **tarıp** [< *tar+ı-p*] Ekin eküp demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da altıncı[2774] maḳālede gelür [94, 402]:[2775]

Metnevī /Serīc-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

arpa ***tarıp*** *buġday orar-mėn dėgen*[2776]

2770 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 153r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 198. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 100a.

2771 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r .

2772 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 153r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 198.

2773 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [65, 65, 3]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fecilātün fecilātün fecilātün fecilün/
dostlar bu kėçe vāḳıf boluñguz kim çıḳadur
ansızın şifte cānım ten öyidin ***tarıḳıp***
[=Dostlar, haberiniz olsun, zavallı canım bu gece ansızın sıkılıp ten evinden çıkacak.]
ṬĀLİc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 44^{b}_{13}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 51v25, 153r22.

2774 *altıncı*: Yazmada; *üçinci*.

2775 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 198. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 100a.

2776 Yazmada: *arpa* ***tarıp*** *buġday orar mu ėgin*
körmedik aşlıġ çėçi buġday bėgin
[=Arpa ekip buğday biçilir mi, aşlık (buğday) çeçinin buğday gibi olduğunu görmedik ki.]

körmedük aşlıḳçını buğday yėgen

[=Arpa ekip buğday biçerim diyeni, buğday yiyen zahireciyi görmedik.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b[2777]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [66, 65, 9]:[2778]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kögsini[2779] ḳıldı Nevāyī ḫōş-yār

tuḫm-ı mihriñgni bu mezraᶜda tarıp

[=Nevâyî bu ekenekte sevgi tohumunu ekmekle gönül huzuru buldu.]

Ve yine bu maᶜnāya Luṭfī [e ş ᶜ ā r ında bir tuyuḳda][2780] gelür, ki [270, 378]:[2781]

Tuyuḳ[2782] /Remel-i *müseddes-i maḳṣūr*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilān/

tā işim tüşti bir ağzı tar[2783] ile[2784]

köñglümi esrār[2785] (?) ġamı[2786] bir tār ile[2787] **74a**

köz tutar-mėn[2788] kim közümüñg[2789] **-167-** *suyıdın*

köñglide tuḫm-ı maḥabbet tarıla[2790]

[=Bir ağzı dar ile (küçük ağızlı biriyle) işim düşünce (sevgiliyi tanıyınca) saçının bir teli gönlümü gama saldı. Umut ederim ki gözyaşımdan, onun gönlünde sevgi tohumu yeşere.][2791]

Tuḫm-ı maḥabbet tarıla dėmek maḥabbet toḫmı ekile dėmekdür.

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da ördeg[e hüdhüdüŋ cevābında][2792] gelür, ki [LXX, 83, 930]:[2793]

2777 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r.

2778 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 98. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 198.

2779 Yazmada: *köñglini*.

2780 Yazmada: *tuyuḳlarında*.

2781 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 6v29, 153r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 198. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 719.

2782 Yazmadan.

2783 *tang maᶜnāsına.*

2784 Yazmada: *tar-ıla.*

2785 Yazmada: *ėsrār.*

2786 Yazmada: *saçı.*

2787 *bir ḳıl-ıla.*

2788 **Açıklama:** *Köz tut-*: Far.da da kullanılır. *dīda bar-dāştan* 'ummak, beklemek' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 7).

2789 Yazmada: *közümniñg.*

2790 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *tār ile. tuḫm-ı maḥabbet ekile dėmekdür.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2791 ERASLAN: "Çağatay Şiiri", 596_{T-I}.

2792 Yazmada: *ᶜödrinde.*

Metnevī /Remel-*i müseddes-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

fısḳ tuḫmın nefs ile ol kim tarır[2794]

su ara her ġūṭa kim urdı arır

[=Fısk tohumunu nefs ile eken kimse, suya dalmak ile temizlenir mi?]

1133. **tarıġ** [< *tar+'ġ*] Ṭaru; yaᶜnī *arzan* maᶜnāsınadur, ki G a r ā ' i b ü 'ş-Ş ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] ehl-i imsāküŋ telefi miṯālinde gelür, ki [95, 96, 8]:[2795]

Beyt /Müctet*t-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

tarıġ *kėbi soyulur telḫ-kāmlıġ birle*

tarıġ tarıġ *ki yıġışturdı altunın nārenc*

[=Altınını dane dane biriktiren turunç, darı gibi acı acı soyulur.]

1134. **tartıġ** [< *tar-t-'ġ*] Pēş-keş maᶜnāsınadur. [B e d ā y i ᶜ u 'l-V a s a ṭ 'da gelür [19, 23, 6]:][2796]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ol ay külbemġa kėldi cān bėrür[2797] *ḫūn-āb ile āhım*

bu[2798] ***tartıġlar*** *müretteb ėylemiş-mėn mihmānımġa*

[=O ay yüzlü can vermek üzere kulübeme geldi. Ve kanlı gözyaşım ile ahımdan oluşan bu hediyeleri misafirime hazırladım.]

1135. **tarmandı** [< *tır+'m+a-n-dı*] Ṭırmandı çıḳdı demekdür.[2799]

1136. **taraŋġu** [< *tara+ŋ+ġu*] Gāf gāf-i *ᶜAcem*īdür. Ilġun aġacına dėrler, ki B e d ā y i ᶜ u 'l-V a s a ṭ [2800]'da gelür [27, 36, 4]:[2801]

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[2802]

ḳāmetiŋ nāzük ü ṭūbī nāzük

2793 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 33v25, 152v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 199.

2794 *tarır dedügi eker dėmekdür.*

2795 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 155r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 198. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 100ᵃ.

2796 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 43^{a}_{10}.

2797 TÜRKAY: *cāndur u.*

2798 Yazmada: *nė.*

2799 Madde **yarmandı** olmalıydı.

2800 *B e d ā y i ᶜ u 'l-V a s a ṭ*: Yazmada; N e v ā d i r ü 'ş-Ş e b ā b.

2801 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 64^{b}_{8}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 154v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 213. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 107ᵇ.

2802 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

serv raᶜnā vü taranġu[2803] *raᶜnā*

[=Boyun ince, tuba ince; servi zarif, ılgın zarif.]

1137. **taraġ** [< *tar-ġ+a-ḳ*] Ṭaraḳ demekdür.[2804]

1138. **taraġanda** [< *tar-a-ġanda*] Ṭaraduġı vaḳtde demekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [199, 270, 2]:[2805]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sünbülüñgni taraġanda gül üze tañgdur ᶜaraḳ

kim bulutluḳ[2806] *kėçeniñg elbette bolmas*[2807] *şeb-nemi*

[=Sümbül saçını tararken gül yanakta ter damlası tuhaftır; zaten bulutlu gecenin çiyi olmaz ki.]

1139. **Tarḫan** [< *tarḳan*] Çaġatay'da bir ḳabīledür, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 745ᵇ, 9, L 113ᵇ, 6, F 753ᵃ, 21]:[2808] [Neṯr]

Tarḫanī[2809] *resmlik ᶜayş-ı güzīnler.* **-168-**

[=Tarhan kabilesi töresince seçkinlerin yaşayışı.]

1140. **terek** [< *tėrēk*] Kāf-i ᶜArabī ile. Ḳavaḳ aġacına **74ᵇ** dėrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫazān bāġ[ı] taᶜrīfinde gelür, ki [XVII, 168, 73]:[2810]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tėrek[2811] *sarġatıban yüz zārlar dėk*

sarıġ aġrıḳ bile bīmārlar dėk

[=Kavak sarılık olmuş hastalar gibi yüz sararttı.]

1141. **tas** [< Ar. *ṭās, ṭ-v-s*] Sīn-i mühmele ile *ṭas* dėmekdür.

2803 Yazmada: *tarañġġu*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2804 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [140, 161, 1]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

tararda ᶜıḳdlıġ zülfin müselsel ėyledi çīnler

girih mīm ėkki zülfi ėkki lām anıñg taraġ sīnler

[=Düğümlü zülfünü tararken kıvrımlar sıraladı. Onun düğümü /m/ iki zülfü iki /l/ tarak dişler.] MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 20r28, 152v6.

2805 Bk. **tañg**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 152v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 195. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 99ᵃ.

2806 Yazmada: *bulutluġ*.

2807 Yazmada: *olmas*.

2808 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 213.

2809 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2810 Bk. **sarıġ aġrıḳ**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 53ᵇ₉. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 193r12, 230v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 213. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 108ᵃ.

2811 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1142. **teskeri**[2812] [< *ters+gerü*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ber-ᶜaks maᶜnāsına gelür. Ḫᵛāce Kalān[2813], ki Penāhī taḫalluş ḳılur, Hind'de Bābür Pādşāh [1483-1530]'uŋ beglerindendür, Hind'üŋ germ havāsına ṭāḳat götürmeyüp Ġaznī sancaġın istemiş, ki ġāyet şovuḳ yerdür, Hind'den Delhi[2814]'ye gelicek Ḥavż-ı ḫāş demeg-ile maᶜrūf bir mevżiᶜde, ki mecmaᶜ-ı ḫalḳ ve seyrāngāhdur, bu beyti deyüp bir mermere yazdurup ve ḳazdurup dīvāra ḳomış.

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

agar ba ḫayr u salāmat guḏar ba Sind kunam
siyāh-rūy şavam gar havā-yi Hind kunam

[=Eğer sağ ve selamet Sind'i geçersem ve bir daha Hindistan arzusuna düşersem yüzüm kara olsun.][2815]

Efvāhdan Bābür Pādşāh [1483-1530] bu beyti ėşidicek bu Türkī rubāᶜīyi yazup göndermiş [259, 315]:[2816]

Rubāᶜī[2817] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlün faᶜ/

yüz şükr dė Bābür ki Kerīm ü Ġaffār
bėrdi saŋa Sind ü Hind[2818] *ü milk-i bisyār*
ısıġlıġıġa[2819] *ger saŋa yoḳtur*[2820] *ṭāḳat*
savuḳ[2821] *yüzini körey dėseŋ Ġazni bar*[2822]

2812 Bk. **tėskeri**.
2813 **Açıklama:** *Ḫᵛāce Kalān*: Hoca Yahya'nın torunu, (Ömer Şeyh Mirza devrinin belli başlı şahsiyetlerinden) Mevlana Muhammed Sadr'ın oğlu, Babür'ün emîrlerinden (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 487ᵇ).
2814 Yazmada: *Delli*.
2815 BABUR: *Veḳāyiᶜ*: 296ᵃ. ARAT: II, 334. THACKSTON: III, 635.
2816 BABUR: *Veḳāyiᶜ*: 296ᵃ. ARAT: II, 334. THACKSTON: III, 635.
2817 Yazmada: *Rubāᶜiyye*.
2818 Yazmada: *Hind ü Sind*.
2819 ARAT: *ısıḳlıġıġa*. THACKSTON: *ısıġlıḳıġa*.
2820 Yazmada: *yoḳ ėrse*.
2821 Yazmada: *savuġ*.
2822 **Açıklama:** *Ġazni bar*: Yönelme eksiz benzer kullanış için krş. *[Çėŋiz] Ḫān (9) özi Buḫārā bardı* [=Çinggis Han'ın kendisi Buhara'ya vardı.] (*Çiŋgis Kağan Târihi Çevirisi*: 64 [30ᵇ]). *Ebū Saᶜīd Mīrzā ol ḳatla Şehruḫiyye ḳorġanın barıp ḳapadı.* [=Ebu Said Mirza [ö. 1469] o sefer Şehruhiye kalesine gidip aldı.] Bk. **yörüş**. NEVĀYĪ: *Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn*: [(71) 771ᵇ, 10 (141)]. *Ḳunduz kėldiler.* [=Kunduz'a gelirler.] BABUR: *Veḳāyiᶜ*: 308ᵇ. ARAT: II, 449. THACKSTON: III, 663. *Özi ḳaçıp Merv keldi.* [=Kendisi kaçıp Merv'e geldi.] (EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Türk*: 49_{19}).

[=Babür, şükret ki, Kerîm ve Gaffâr sana Hind, Sind ve çok mülk verdi; eğer sıcaklığına dayanamıyor ve soğuğun yüzünü görmek istiyorsan, Gazne[2823] var.]

Penāhī daḫı bu rubāᶜī ile cevāb yazup [Bābür Pādşāh'a][2824] göndermiş.

Rubāᶜī[2825] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü feᶜūl/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūl/

iẓhār-ı ẓerāfet ü leṭāfet ḳılasız **75ª**
her ḥarfda yüz tümen nezāket ḳılasız
ger Hind işi teskeri ėrmes nė-y-üçün **-169-**
ısıġ yėr[i]din savuġ ẓerāfet ḳılasız

[=Anlayış inceliği ve davranış yumuşaklığı gösterin. Her davranışta yüz binlerce nezaket sergileyin. Hintlinin işi tersine değilse niçin sıcak bir davranış yerine soğuk bir davranış sergilemektesiniz.]

Hind işi teskeri demekdin ġaraż ekṯer-i Hind ehlinüŋ aḥvāli her ḫuṣūṣda ᶜālem ehlinüŋ ḥāline muḫālifdür. Evvelā dül-bendden yektā bir libās gėyerler gāh bir ṭarafın ve gāh bir ṭarafın döndürüp gėyerler ve dülbendlerin ᶜaksine ṣararlar pādşāhları ve ekābirleri gėce-y-ile dīvān ėderler. Ve ata binmelü olsalar ṣaġ ṭarafından ṣaġ ayaḳların rikāba ḳoyup binerler.[2826] Ve nėce bunuŋ gibi daḫı ber-ᶜaks evżāᶜları var. Nėteki Hātifī

İş Sulṭān Ḫīvaḳ barıp Uyġur Nayman'nı ḳovaladı. [=İş Sultan Hîve'ye gidip Uygur Nayman'ı kovaladı.] (EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Türk*: 235_3).

Buna göre öbür tasarruflarla birlikte çeviri şöyle olmalı: Babür, yüzlerce şükret ki, Kerîm ve Gaffâr sana Hind'i, Sind'i ve çok mülkü verdi; sıcaklığına dayanamıyor ve soğuğun yüzünü göreyim diyorsan Gazne'ye var.

Yıllar sonra aynı sıcaktan dert yanan birkaç satır:

1941-1953 yıllarında Hindistan ve Pakistan'da mülteci hayatı yaşadığımız 12 senelik zaman zarfında, kavurucu sıcak havanın tesiri altında uğramış olduğumuz çeşitli hastalıklarla birlikte geçim sıkıntılsrımız sırasında buraların yerli Müslümanlarının göstermiş olduğu maddî-manevî yardımlar minnetle hatırlanmıştır.

Hindistan; sınırından girildiğinden bu yana geçen iki sene zarfında hava şartları dolayısıyla çeşitli hastalıkların ve ölümün henüz devam etmekte oluşu, geleceğe ümitle bakmamıza engeldi. Bu sıcak memlekette daha fazla kalındığı takdirde neslin tükeneceğinden endişe edilmekte idi (ALTAY: *Anayurttan Anadolu'ya*: X, 358).

2823 **Açıklama:** *Gazne*: Afganistan'da denizden 2.³⁵⁰ m. yükseklikte (33° 44' kuzey enlemi ile 68° 18' doğu boylamında) bir şehir.

2824 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu'n-nevā'iyye* ....

2825 Yazmada: *Rubāᶜiyye.*

2826 **Açıklama:** *Ata sağdan binmek*: Öbür birçok alışkanlıklarda olduğu gibi bunun da sebebi insanların çoğunun sağ ellerini kullanıyor olmalarıdır. Yüzyıllardan beri daha çok sağ ellerini kullanan insanlar, kılıçlarını kolay çekebilmeleri için sol yanlarında taşıyorlardı. Ata binerken sol dizin altına kadar inen bu uzun kılıçla ata sağdan binmek; yani sağ ayağı üzengiye koyup sol ayağı atın üzerine atarak binmek güç oluyordu. Soldan sol ayağı üzengi üzerine koyup sağ ayağı atın üzerine atarak binince mesele kalmıyordu. Özellikle savaşa giden ordularda intizam sebebi ile bir

Ẓ a f a r - n ā m a 'sinde Tėmür Ḫān [1370-1405] ile Hind'de Telev Ḫān ile ceng eyler-iken sipāhī pīllerden ḫavf eyledügi maḥalde Tėmür Ḫān [1370-1405]'dan naḳl ėder, ki []:[2827]

Meṯnevī[2828] /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

na tarsī zi-ḫurṭūm-i pīlān-i mast
ki ān āstīn īst ḫālī zi-dast
dumī dārad az-pėş ḫurṭūm nām
buvad vājgūn kār-i Hindī tamām

[=Sarhoş fillerin hortumundan ne korkuyorsun; çünkü o içinde el bulunmayan bir yen gibidir. Önünde hortum denilen bir kuyruğu var. İşte Hintlinin işi böyle tamamıyla ters olur.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2829]'da gelür [506, 508, 5]:[2830]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

lebin͡gnin͡g ḫālidin cān istedim ol aldı cānımnı[2831]
güneh mėndindür andın yoḳ çü işni ^caks ėter Hindū

[=Dudağının beninden hayat istedim, o canımı aldı. Günah benimdir, onun değil; çünkü Hintli her işini ters yapar.]

1143. **taşladı** [< *taş+la-dı*] Atdı demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Nigār-ı Çīnī Vaḥşīyi **75^b** ṭutduġı maḥalde gelür, ki [LXIV, 409, 5415]:[2832]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

çü perḫāşıdın[2833] *ḫaṣm boldı nejend*
*an͡ga **taşladı** eyle bī-cān kemend*

[=Kavgada düşmanı bitkin düşünce ona öyle cansızken kemendini attı.]

Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de evvelki **-170-** meclisde Ḥāfıẓ Sa^cd ta^crīfinde gelür, ki [I, 8, § 3, II, 320]:[2834] [Neṯr]

örnek hareket edilmesi gerektiğinden, solaklar da ata soldan binmek mecburiyetinde kalıyorlardı. Binicileri kılıç taşımadıkları zamanda da ata soldan binmek bugüne kadar uzanan bir gelenek hâline geldi (KORUGAN: *Lüzumsuz Bilgiler Ansiklopedisi*: I, 20).

2827 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 215.

2828 Yazmadan.

2829 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ .

2830 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 215.

2831 Yazmada: *cānım aldı.*

2832 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 200. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 101^a.

2833 TÖREN: *bir ḫāşıdın.*

2834 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 200.

Ve buyurdılar, ki[2835] *ḥöcresin buzup tofragın ḫanḳāhdın taşḳarı* ***taşıdılar***[2836].

[=Hücresini yıkıp toprağını dergâhtan dışarı atmalarını buyurdular.]

1144. **taş** [< *tāş* | *taş*] Ṭaş demekdür *sang* maᶜnāsına. Ve bir daḫı *bīrūn* ṭaşra demekdür, ki ikisi daḫı F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[2837]'de [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür, ki [183, 188, 2]:[2838]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

içide tağınıñ̂ ḳan ***taşıda*** *yüz miñ̂ belā taşı*

anıñ̂ ***taş*** *u içi muṭlaḳ dėgey-sėn iç ü* ***taşımdur***[2839]

[=Dağın içinde kan dışında yüz bin tane bela taşı bulunur. İşte bu dağın içi ve dışı benim içim ve dışım gibidir diyesin.]

1145. **taş ėrür** [< *taş er-ür*] Ṭaşra olur demekdür.[2840] <Ve yine> V a ḳ f i y y e [dībācesin]de tevḥīdde gelür, ki [R 744b, 13, L 112b, 11, F 752b, 4]:[2841]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ki sırr-ı ilāhīni bilmes kişi

kişi fehmdin ***taş ėrür*** *Ḥaḳ işi**

[=Allah'ın sırrını kimse bilmez. Allah'ın işi insan anlayışının dışındadır.]

* Ḥaḳḳuŋ işi kişi fehminden ṭaşra olur demekdür.

1146. **taşḳarı** [< *taş+ġaru*] Ṭaşra demekdür.[2842]

1147. **taşḳarmaḳ** [< *taş+ġar-maḳ*] Ṭaşra çıḳarmaḳ ve ṭaşrada ḳomaḳ.

1148. **taşlamaḳ** [< *taş+la-maḳ*] Atmaḳ maᶜnāsınadur.[2843]

1149. **taşıḳmaḳ** [< *taş+'ḳ-maḳ*] Ṭaşra çıḳmaḳ[2844] maᶜnāsınadur.

2835 Yazmada: *kim*.

2836 Yazmada: *taşladılar*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2837 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

2838 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 266. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 199.

2839 Bundan sonraki kısım **taş ėrür** maddesinde verilmiştir.

2840 Bundan sonraki kısım **taş** maddesinden alınmıştır.

2841 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 200.

2842 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **taşladı, narı**.

2843 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maḳṭaᶜda gelür [381, 408, 7]:

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī renc ile ḫoş bol ki Ferhād āhıdın

yėl ki ḳoptı ***taşlamaḳḳa*** *tāc-ı Pervēz ėsti yėl*

[=Ey Nevâyî, zahmetten memnun ol, rüzgâr Ferhad'ın ahından çıkıp Pervez'in tacını atmak için esti.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 156v7.

2844 Yazmada: *Yorulmaḳ*. Madde şu iki biçimden biri olabilirdi:
taşıḳmaḳ Ṭaşra çıḳmaḳ maᶜnāsınadur. **talıḳmaḳ** Yorulmaḳ maᶜnāsınadur.

1150. **taşmaḳ** [< *tāş-maḳ*] Sükūn-ı şīn ile. Ṭaşmaḳ macnāsınadur.

1151. **taşḳuca** [< *tāş-ġu+ça*] Ṭaşınca dėmekdür. *Taşḳunca* daḫı ṭaşınca dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maḳṭacda gelür [160, 160, 6]:[2845]]

Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

ḳadeḥġa bāde tiryāḳını taşḳunca ḳuy ėy sāḳī

ki ġam zehri bile cānım[2846] *toluptur belki taşıptur*

[=Ey saki, kadehi şarap panzehirini taşacak kadar doldur; (çünkü) canım gam zehri ile dolmuş belki taşmıştır.]

1152. **taşḳun** [< *tāş-ġun*] Ṭaşḳun.

1153. **taşḳucı** [< *tāş-ġucı*] Ṭaşıcı.

1154. **taşḳu dėk** [< *tāş-ġu teg*] Ṭaşmalı.

1155. **taşıp** [< *tāş-'p* | *taşı-p*] Ṭaşup dėmekdür. Ve bir daḫı ṭaşıyup dėmek macnāsına gelür; zīrā *ṭaşımaḳ* kesre-i şīn ile ṭaşımaḳ macnāsınadur.[2847]

1156. **taġ** [< *tāġ*] Daġ[2848] dėmekdür.[2849]

1157. **taḳa** [< *taḳ+a*] Nacl[2850] dėmekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳānuŋ İskender'e pēş-keş çekdügi atlaruŋ raḫtı vaşfında gelür, ki [LII, 353, 4578]:[2851]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

hem altun ėger daġı altun licām

hem altun taḳa daġı altun sitām

2845 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 308. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 45a9. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 155v14.

2846 Yazmada: *cāmım*.

2847 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tolġanmas**.

2848 Kıyıda: *Ṭaġ*.

2849 Birkçok yerde.

2850 Yazmada: *Toḳa*. **Açıklama:** *Taḳa*: Binek hayvanlarının ayaklarına, ayakkabı ve çizmeye çakılan nal (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 157v16A). Ses yansımasından gelişmiş olmalı. Arapça karşılığındaki *nacl* 'taban, ökçe' aslen dişi olup *nacla* kullanılışındaki vahdet, teklik bildiren kelimenin sonundaki {*+a*} (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 363) Tü.de küçültme ve denklik bildiren kelime sonundaki {*+A*} ile de benzerlik gösteriyor. {*+çA* ve {*+çAk*} da böyle; *ökçe* 'ökçe' (< *ök* 'ayak, taban, topuk' RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 370a, = Mo. *ösügey* 'topuk, ökçe' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1007a), *ençek* 'ökçe' (RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 44a). *taḳa* 'toka, kanca, küçük çengel' (RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 779) maddesindeki yanlışlığın kaynağı sözlük çalışması için taranan *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'dir.

2851 Bk. **ėger**. Alıntı için bk. ṬĀLİc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 30b13. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 157v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 119, 201. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 54b, 101b.

[=Altın eyer, altın yular, altın nal ve altın alınlık.]

1158. **tegev** [< Far. *tak-āb*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Dereden aḳan şuya derler.

1159. **tegrük** [< *teg-ᵢr-ᵘk*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Müdevver maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [251, 322, 6]:[2852]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

gül ėmes gül-bünde ḳanlıġ daġ ėrür kim nesteren **76ª**

tėgrük[2853] *ėylepdür mamuḳ ḳoymaḳḳa*[2854] *merhem ėy refīḳ* **-171-**

[=Ey dost, gül dalındaki gül değil kanlı yanık yarasıdır; yaban gülü merhem koymak için pamuk yuvarlamıştır.]

1160. **taġār** [< Far.] Ṭaġar dėyü taᶜbīr olınur. Bu diyārda beyne 'l-ᶜavām mey meclisinde ortaya ḳoyup içinden içerler. İçine bāde ḳuyup istiᶜmāl olınur. F e r h ā d u Ş ī r ī n [2855]'de sāḳīye ḫiṭāb ėdüp eydür [XXXIV, 320, 96]:[2856]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kėtür sāḳī taġārī baḥr timṯāl

ḳadeḥ keştīsin ol mey baḥrıġa sal

[=Ey saki, deniz gibi kocaman bir kap getir; kadeh kayığını o şarap denizine sal.]

1161. **tėk** [< *teg*] Kāf [kāf-i][2857] ᶜArabīdür. Bedel ve gibi maᶜnāsınadur.

1162. **talā** ve **tālā** [< Mo.] Sebzezār maᶜnāsınadur, ki Bābür Mīrzā'nuŋ [e ş ᶜ ā r ında] bir rubāᶜīsinde gelür [249, 272]:[2858]

Rubāᶜī[2859] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü feᶜūl/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlün faᶜ/

ḫāṭırnı bahār faṣlıda geşt aladur

köz nūrını reng-i lāle [vü] deşt aladur

ḫoş ol ki talālarġa yörüp seyr ėtse

bu faṣlda kim laṭīf ü dil-keş talādur

2852 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 202v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 216.

2853 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2854 Yazmada: *ḳoymaḳġa*.

2855 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

2856 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 44ᵇ₉.

2857 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.

2858 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 202.

2859 Yazmada: *Rubāᶜiyye*.

[=(İnsanın) gönlü ilkyazda gezmek çeker, (insanın) gözünü lalenin ve kırların rengi çeker. Kırlarda gezip dolaşmak hoştur. Latif ve gönlü çeken bu mevsimde kırlar başı çeker.]

1163. **tala tala** [< Mo.] Pāre pāre demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [2860]'da gelür [138, 157, 4]:[2861]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

tala tala nėy oḳuñ kögsümde[2862] *gūyā sındı kim*

tėvrülüpdür nā-tuvān köñlümde bir bir talalar[2863]

[=Kamış okun göğsümde paramparça oldu, sanki kıymıklar zavallı göğsüme bir bir battı.]

Ve yine B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maḳṭa^cda] gelür, ki [382, 525, 8]:[2864]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

besī müştāḳıñ ėrdük[2865] *deyr ara kėç kėldiñ ėy muṭrib*

ki sāzıñ terkidin bizge yañı ay boldı her tala

[=Ey sazende, seni yeterince özlemiştik, kiliseye geç geldin; senin sazını terk edeli beri her bir parça bize yeni ay oldu.]

1164. **tal** [< *tāl*] Ṭaldur budaḳ ma^cnāsınadur, ki [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da] rubā^ciyyātda gelür [558, 823, 90]:[2866]

[Muṣarra^c] Rubā^cī[2867] /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlü mefā^cīlü fe^cūl/ /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cilün mefā^cīlü fe^cūl/

taġ içre ^caceb şāhdur ol şėfte-ḥāl

kim tapsa bulaġı suyı andaḳ ki zülāl

başı üze çetr-i salṭanat her yañı[2868] *tal*

su içkeli cām-ı ^cayşı bir ėski sifāl

[=Dağdaki o derbeder hâlli güzel şah billur gibi suyun kaynağını buldu galiba. Her yeni dal, başı üzerinde saltanat şemsiyesi, su içmek için işret kadehi de bir eski çanaktır.]

2860 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ.

2861 Bk. **tėvrülüp**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v22, 202v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 204. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 103ª.

2862 Yazmada: *köñlümde*.

2863 Yazmada: *lāleler*. Belki *yėr yėr lāleler* olmalıydı.

2864 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 204.

2865 Yazmada: *olduḳ*.

2866 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 202.

2867 Yazmada: *Rubā^ciyye*.

2868 KUT: *yeñi*.

Ve yine daḫı[2869] mücerred söğüt ağacına dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de[2870] deryā vaṣfında gelür, ki [LXII. 402, 5301]:[2871]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

balıġlarnı butrattı gird-āb-ı bīm

anıñ dėk ki tal yafrağını nesīm

[=Rüzgârın dalın yaprağını savurduğu gibi, korkunç dalgalar balıkları savurdu.]

Ve yine e ş ^c^ ā r -ı Luṭfī'de [bir -172- ḥüsn-i maṭla^c^da][2872] gelür, ki [82. 101, 2]:[2873]

Beyt /Mużāri^c^-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mef^c^ūlü fā^c^ilātü mefā^c^īlü fā^c^ilün/

köñglüm hemīşe tal kėbi titrer anıñ üçün[2874] **76^b^**

kim va^c^deñiz mėniñ bile dāyim ḫilāf ėrür[2875]

[=Gönlümün devamlı dal gibi titremesi, bana vaadinin hep yalan çıkmasındandır.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on yedinci maḳālede gelür, ki [III. LIV, 395 ~~(3234)~~ (167), 48]:[2876]

Meṯnevī /Serī^c^-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

***talġa** ḫazān nāveki perrān*[2877] *bolup*

cismide her yafraġı peykān bolup

[=Budağa güz oku saplandı. Gövdesindeki her yaprağı temren kesildi.]

1165. **talaç** İri[2878] gözlü demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir maṭla^c^da] gelür [96, 96, 1]:[2879]

2869 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'de yok.

2870 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <... *İskender muḥīṭe giricek*>.

2871 Bk. **butrattı**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 161.

2872 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *şi^c^rde*.

2873 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 201. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 102^a^.

2874 Yazmada: *titrese nė tañ*.

2875 Yazmada: *ḫilāfdur*.

2876 Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 45^a^~14~. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 201.

2877 Yazmada: *pervān*.

2878 Yazmada: *Egri*. Mu'allif-i Rūmī 'egri gözlü' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v2). 'İri gözlü' yazmalıydı.

2879 Bk. **ḳıymaç**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 173. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 43^a^~15~. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 107r23, 298v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 217, 451.

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nergis ol köz dėk ėmes ėy bāġbān baḳıp köz[2880] *aç*

nė üçün kim ol biri ḳıymaç ėrür bu[2881] *bir* ***talaç***[2882]

[=Ey bahçıvan, gözünü aç bak. Nergis o gözlere benzemez; çünkü onun gözleri şaşı bunun gözleri ise iri (çekik, badem).]

****. **talın**[2883]

1166. **talġan** ve **talḳa** ve **talġa** ve **talḳan** [< **talḳ-ġan, talḳa-ġ, talġa-n,* **talḳ-ḳan*] Kavut[2884] maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'ı ṭutanlar Ḫusrev'den inᶜām alduḳları maḥalde gelür, ki [XL, 370, 106]:[2885]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tutup çüldü tutup yarmaḳḳa[2886] *ḳalḳan*

dėgil kim ėylemişler taġnı ***talḳan***

[=Mükâfatı alıp paraya kalkan tutunca dağı (un ufak) kavut eylediler.]

1167. **talġadı** [< *talġa-dı* < Mo. *tara-ġa-*] Fesād eyledi maᶜnāsına gelür.

1168. **talardın** [< *tal-a-r+dın* = Mo. *tāla-*] Yaġma eylemekden demekdür.

1169. **talay** [< *tal-a-y* = Mo. *tāla-*] Ben yaġma edeyin demekdür. Ve daḫı talan ve yaġma maᶜnāsına **-173-** dur, ki Bennāyī [1453-1512] e ş ᶜ ā r ında gelür []:[2887]

Maṭlaᶜ /Müctes̱-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

cefānı cānġa ***talay*** *aldıñız alay mu bolur*

siziñ omaḳda bėgeç resmiñiz bulay mu bolur **77ª**

[=Cana cefayı yağmalattınız (Cana çok cefa ettiniz), öyle olur mu? Kız, sizin kabilede töreniz böyle midir?]

2880 Yazmada: *baḳ közüñ.*

2881 Yazmada: *bu ... ol.*

2882 KARAÖRS: *tılaç.*

2883 yalın maddesinde verilmiştir. CLAUSON: *EDPT*: 929ᵇ.

2884 Yazmada: Yaġma ve *tārāc*. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v14. CLAUSON: *EDPT*: 496ᵇ.

2885 Bk. **çüldü, yarmaḳ**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 49ᵇ₉. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 204. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 102ᵇ.

2886 Yazmada: *yarmaḳġa, talġan.*

2887 Bk. **omaḳ, bėgeç**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 80. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 40ᵇ. Sonuncuda Nevāyī'nin görülüyor.

1170. **talap** [< *tal-a-p* = Mo. *tāla-*] Bu dahı yağma ve tārāc eyleyüp ma'nāsınadur, ki Tevārīḫ-i Mülūk'de Şāpūr-ı ḏū 'l-ektāf tārīḫinde gelür, ki [(245) 727ᵃ, 13]:[2888] [Neṯr]

Ba'żı eşeklig[2889] *faḳīrlemi talap kėltürüp ėrdi*[2890].

[=Ba'żı -eşekli- faḳīrleri ⁶yağma ėdüp getürmişler idi.[2891]]

1171. **talġan** [< *tal-ġan*] Bu dahı yorulan ma'nāsına gelür, ki Nevādirü 'ş-Şebāb[2892]'da [bir ḥüsn-i maḳṭa'da] gelür [446, 447, 8]:[2893]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün/

ḳıl özlük deştini ṭayy isteseñ maḳṣadda[2894] *āsāyiş*

nė tañ tınsa ḥarem içre beyābān ḳaṭ'ıda talġan

[=Dileğine ermek istersen nefis çölünü dür. Çölde yürüyüp yorulan evde dinlense şaşılmaz.]

1172. **taldı** [< *tal-dı*] Yoruldı demekdür, ki Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da [bir maḳṭa'da] gelür [286, 374, 7]:[2895]

Maḳṭa' /Mücteṯ-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün/[2896]

fenā yolıda Nevāyīġa bolmadıñ hem-reh[2897]

bu deşt pūyesidin zāhidā meger taldıñ

[=Ey zahit, meğer bu çöl koşuşturmacasından yoruldun da bu yüzden fanilik yolunda Nevâyî'ye yoldaş olmadın.]

Taldıñ dedügi gāf-i *'Acemī* ile yorulduŋ demekdür.

1173. **talḳan** [< *talḳ-ġan*] Bu dahı mezra'ada buğday tamām puḫte olmadın ātişe gösterüp el-ile ovup yemege derler, ki ütme buğday dėrler, ki Fārisīde *pēş-ḫord* dėrler.[2898]

2888 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 203.
2889 Yazmada: *eşek*.
2890 Yazmada: *ėrdiler*.
2891 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 23ᵇ.
2892 *Nevādirü 'ş-Şebāb*: Yazmada: Ġarā'ibü 'ş-Şıġar.
2893 Alıntı için bk. ṬĀLI' İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 45ᵇ₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 158r18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 204. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 103ᵃ.
2894 Yazmada: *maḳṣūda*.
2895 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 204.
2896 Bu beyitte: ... ... fa'lün.
2897 Yazmada: *hem-rāh*.
2898 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **talġan**.

1174. **talḳaŋġız** ve **talḳuŋġuz** [< *talḳ-a-ŋız, talḳ-ᵘŋuz*] Ġāflar gāf-i *ᶜAcem*īdür. Emr ėdüp ātişe yaḳuŋuz demekdür.

1175. **talaş** [< *tal-a-ş-* = Mo. *tāla-*] Gerçekden ve yalandan ḳavl-ile ve fiᶜl-ile çegişmege ve ceng etmege **-174-** derler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da üçinci maḳāle ḥikāyesi evvelinde [Sulṭān][2899] Ḥüseyn-i Bayḳara vaṣfında gelür, ki [II, XXVII, 172 ~~(1400)~~(77), 1]:[2900]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

anda[2901] *ki ġāzī şeh-i ferḫunde-baḫt*

tāc alayın dėp ***talaşur*** *ėrdi taḫt*

[=Talihli padişah hazretleri tacı ele geçirmek için taht mücadelesi veriyordu.]

Tāc alayın deyü taḫt çegişürdi demekdür. Gerçekden çegişmek maᶜnāsına.

77ᵇ

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de el oyunı ve laṭīfe maᶜnāsına. Mecnūn Leylī çobānına buluşduġı maḥalde Leylī vaṣfında gelür [XXIX, 282, 2592]:[2902]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ḳızlar bile oynayu[2903] ***talaşa***

ḳoy saġmaġın ėtkeli temāşā

[=Koyun sağmasını seyretmek için kızlar ile oynayıp itişmekte.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da yedinci faṣlda [fāsıḳ-ı] bed-maᶜāş bahādurluḳ lāfın uranlar ḏikrinde gelür, ki [19, 10; (96) 11ᵇ, 6]: [Neṯr]

Bezmde daᶜvāları Ḥātimlıḳ rezmde ***talaşları*** *Rüstemlıḳ.*

[=Barış zamanı iddiaları Hâtim [ö. 578?] (cömertliği), savaş zamanı çekişmeleri Rüstem (yiğitliği).]

1176. **talbınmaḳ** [< *tal-p-ⁱn-maḳ*] Dürişmek ve çalışmaḳ maᶜnāsınadur, ki N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r 'de [*ḫālif nafsaka tastariḥ* [=Nefsine uyma rahat ol.] ḥadīṯi tercemesinde bir rubāᶜīde] gelür [(53) 17ᵃ, (61) 6; (108)]:[2904]

2899 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

2900 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 202. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵀO*: 102ᵇ.

2901 Yazmada: *andaḳ*.

2902 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 11r29, 91r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 203. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 701.

2903 Yazmada: *oynaya*.

Beyt[2905] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlün faᶜ/

*nefs emride her nėçe ki **talbıngay-sėn***

köp gerçi bütünlük[2906] tileseñ̂ sıngay-sėn

[=Hırs peşinde ne kadar çırpınırsan çırpın, ne kadar mükemmel olmak istesen de kırılırsın.]

Talbıngay-sėn dėdügi dürüşüp çalışasın demekdür.

1177. **talıḳıp** [< *tal-ʹḳ-ʹp*] Yorulup demekdür.[2907]

1178. **tamur** [< **tam-mır*] Ṭamar demekdür *rag* maᶜnāsına, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r [2908]ında [bir maṭlaᶜda] gelür [250, 343, 1]:[2909]

Maṭlaᶜ /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fāᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

*kėsti bağrım **tamurlarını** barı*[2910]

ġamze birle anıñ̂[2911] itik baḳarı **-175-**

[=Onun gamzesi ile keskin bakışı bağrımın bütün damarlarını kesti.]

1179. **tamşımaḳ** [< *tam+ₙş+ı-maḳ, *tam-ₙşı-maḳ*] Şarābı ḳadeḥden tēz içmeyüp leẕẕetin idᶜān ėdinmeg-ile geç içmege dėrler, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati taṣḥīḥ etdükleri maḥalde gelür [(170) 776ᵃ, 8, (205)]:[2912] [Neṯr]

Tamşımaḳ, *ki ġāyet-i ẕevḳdın[2913] bat içmes, leẕẕet[2914] tapa tapa ⁹az az içer. Bu ġarīb maᶜnā edāsıda Türkçede[2915] bu[2916] maṭlaᶜ bar, kim*

Beyt /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

2904 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 203.

2905 *Rubāᶜiyye* beklenirdi. Aslında [Muşarraᶜ] Rubāᶜī.

2906 Yazmada: *bütünlik*.

2907 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [65, 65, 1]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/
çābüküm tēz sürer tünd semend üzre çıḳıp
mėn soñ̂ınça yėte alman yügürürde talıḳıp
[=Haşarı kula at üzerine çıkmış yüğrük atımı hızlı koşturuyor. Ben, koşarken yoruluyor sonuna kadar yetemiyorum.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160r15.

2908 *Luṭfī e ş ᶜ ā r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

2909 Bk. **baḳarı**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 153.

2910 Yazmada: *tamurların öpdi*.

2911 Yazmada: *itik*.

2912 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 206.

2913 Yazmada: ... *şarābdın*.

2914 Yazmada: *leẕẕetin*.

2915 Yazmada: *Türkīde*.

2916 Yazmada: *bir*.

sāķīçü içip manğa tutar ķoş **78a**

tamşı tamşı*[2917] *anı ķılay noş

[=*Tamşımaķ* "zevkin doruğundan lezzet ala ala, az az içmek"tir. Bu değişik anlamın ifadesi için Türkçede bu matla (başlangıç beyti) vardır:

Beyit

Ben içtikçe saki ikincisini veriyor, onu (yudum yudum) damla damla içeyim istiyor.]

1180. **tamızdım** [< *tam-'z-dı+m*] Ţamzurdum dėmekdür.

1181. **tamızmaķ** [< *tam-'z-maķ*] Ţamzurmaķ dėmek olur.

****. **tamuġ** Ţamu *dūzaḫ* ma^cnāsına.[2918]

1182. **tamuġ** ve **tamuķ** [< Soğd. *tmw*] Ţamu demekdür, *cahannum* ma^cnāsına.

1183. **tamçı** [< *tam+çı-ġ, *tam-çı-ġ*] Ţamla demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [2919]'da gelür [150, 174, 5]:[2920]

Beyt /Remel-*i müţemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aşlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/

tamçı dėk eşkim ėmes könglüm otı def^ci üçün

ki beden külbesini ķılġalı vīrān tamadur

[=Gönlümün ateşini söndürmek için gözyaşım damla bile değildir. O beden kulübesini yıkmak için damlamaktadır.]

Tamadur dėdügi tamlayup demekdür.

1184. **tamızıp** [< *tam-'z-'p*] Ţamladup demekdür, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de [yedinci ḥikāyede] Behrām Şāh Dilārām'a mektūb gönderdügi maḥalde gelür, ki [XXXIV, 402, 4460]:[2921]

Meţnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[2922]

şōḫnıng ruķ^casıda penhānī

tamızıp *eşkdin bağır ķanı*

[=Güzelin mektubunda gözyaşlarından damlattığı bağır kanı gizlidir.]

1185. **tamız** [< *tam-'z-*] Emr edüp ţamlat demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2923]'da [bir maţla^cda] gelür [218, 218, 1]:[2924]

2917 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2918 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **unaman, törige, çaķın, ķılav, mamuġ, yalav** ve **yalaz, yalın**.

2919 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

2920 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 161r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 205. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 103^b.

2921 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 206.

2922 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

dėdi közüm ḳıcışur aytım ki bāde tamız

dėdi nė ḥācet aŋa bāde mest ėrür ansız

[=Gözüm kaşınıyor, dedi. Şarap damlat, dedim. Ona şarap gerekmez o şarapsız da sarhoştur, dedi.]

1186. **tam** [< *tām*] Bu daḫı ṭam demekdür *saḳf* maᶜnāsına. Ve ṭamla maᶜnāsına - **176-** daḫı gelür, ki ikisi daḫı S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳānuŋ ḳaşrı vaşfında gelür [LII, 359, 4676]:[2925]

Mes̱nevī /Müteḳārib-i müs̱emmen-i maḳṣūr: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

yağındın[2926] *anıŋ tamı*[2927] *nem*[2928] *körmegen*

çaḳın şuᶜle ṭāḳıġa[2929] *yėtkürmegen*

[=Damı (çatısı) yağmurdan nem görmedi. Yıldırım ateşi, onun çatısına erişmedi.]

1187. **taŋıp** [< *taŋ-ıp*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Şarup ve bağlayup demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ firāḳı beyānında gelür, ki [XLII, 390, 94]:[2930]

Mes̱nevī /Hezec-i müseddes-i maḥẕūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***taŋıp derdiġa çarḫ-ı ḳayd peyvend* 78ᵇ**

kemend üzre kemend ü bend üze bend

[=Eli ayağı bağlı felek derdine ilmek üstüne ilmek attı, bağ üstüne bağ bağladı.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on üçinci maḳāle ḥikāyesinde gelür [III, XLVII, 337 ~~(2757)~~ (143), 8]:[2931]

Mes̱nevī /Serīᶜ-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ançanı kim ėlte alur çaġlaban

2923 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

2924 Bk. **ḳıcışur.** Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 359. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v28, 293r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 206, 444. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 244ᵃ.

2925 Bk. **çaḳın.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 161v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 205, 279. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 103ᵃ, 148ᵃ.

2926 Yazmada: ..., *ki.*

2927 *ṭam.*

2928 Yazmada: *tam*: *ṭamla.*

2929 Yazmada: *tamıġa*: *ṭama.*

2930 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 162v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 207.

2931 Bk. **ėlte alur, çaġlaban.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 111r26, 206r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 130, 227. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 147ᵃ.

bėrk tañġıp arḳasıġa baġlaban

[=O kadarını götürebileceğine aklı kesince sıkıca bağlayıp arkasına aldı.]

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [CXVIII, 95, 1114]:[2932]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

kėlip seyyāḥlar dėk ėldin ėlge

tañġıp himmet ḳurın merdāne bėlge

[=Gezginler gibi ilden ile gezdi. Himmet kuşağını yiğitçe beline kuşandı.]

1188. **tañġasañġ** [< *taŋ-a-sa+ŋ*] Gāf[lar] gāf-i ^c^*Acem*īdür. Dutsaŋ ve baġlasaŋ demekdür, ki [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da] muḳaṭṭa^c^ātda [bir ḳıṭ^c^ada] gelür [526, 708, 25]:[2933]

Ḳıṭ^c^a[2934] /Müctet̠-i *müt̠emmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefā^c^ilün fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/

le'īm farḳıġa iḳbāl tācını ḳoymaḳ

yaḳīn ki bolġusıdur mūcib-i ^c^aḏābı anıñġ

nutuḳçı başıġa şunḳar[2935] *tomaġası tañġ ėmes*[2936]

ki bolġusı sebeb-i[2937] *renc ü ıżṭırābı anıñġ*

[=Alçağın başına devlet tacını koymak, kesin olarak ona bela getirir. Akbabanın başına şahin üsküfü geçirmek, onun sıkıntı ve acı çekmesine yol açar.]

1189. **tañġdılar** [< *taŋ-dı+lar*] Şardılar ve baġladılar demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād ṭoġduġı maḥalde gelür, ki [XIII, 133, 8]:[2938]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

ḥarīr ü ḥulle içre baġlaban çüst

muraṣṣa^c^ mehd içinde tañġdılar rüst **-177-**

[=Hemen ipek ve ipek elbiseye sıkı sıkı sarmaladılar. Kakma beşik içine sağlamca bağladılar.]

1190. **tañġıban** [< *taŋ-ıban*] Şaruban ve baġlayuban demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da Mi^c^rāc'da gelür [II, XI, 55 ~~(407)~~(25), 26]:[2939]

2932 Bk. **ḳur**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 285v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 208, 425.

2933 Bk. **tomaġa, nutuḳcı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 164r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 208, 510.

2934 Bk. **nutuḳcı**. ATALAY.

2935 Yazmada: *sonḳar*.

2936 Yazmada: *tomaġasın tañġasañġ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2937 KUT: *sebeb*.

2938 Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 46^a^5. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 162v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 207.

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

hem tañġıban allıda Cevzā kemer

hem Seretān tüz boluban cilveger

[=Hem önünde İkizler burcu (Mayıs 21 - Haziran 21) kemer bağladı. Hem Yengeç burcu (Haziran 22 - Temmuz 22) tam cilveli oldu.]

1191. **tañgarġa** [< *taŋ-arġa*] Şarmaġa ve baġlamaġa demekdür.

1192. **tañgardın** [< *taŋ-ardın*] Baġlamaḳdan demekdür.[2940]

1193. **tañg** Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Ṭaŋ demekdür *taᶜaccub* maᶜnāsına, ki Luṭfī eşᶜārında [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda][2941] gelür [199, 270, 2]:[2942]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sünbülüñgni taraġanda gül üze ***tañgdur*** *ᶜaraḳ* 79a

kim bulutluḳ[2943] *kėçeniñg elbette bolmas şeb-nemi*

[=Sümbül saçını tararken gül yanakta ter damlası tuhaftır; zaten bulutlu gecenin çiyi olmaz ki.]

1194. **tanmaḳ** [< *tān-maḳ*] Sükūn-ı nūn ile. İnkār etmek maᶜnāsına gelür.

1195. **tanmadım** [< *tān-ma-dı+m*] İnkār etmedüm dėmek olur. [Nevādirü'ş-Şebāb'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [416, 417, 2]:]

Beyt /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

zāhid dėdi ki rehn ėtiben ḫırḳa deyr ara

ḳılmış-sėn anda butġa daġı secde ***tanmadım***

[=Zahit, kilisede hırkayı rehin bırakıp puta secde etmişsin dedi, inkâr etmedim.]

1196. **tanımaḳ** [< *tanu-maḳ*] Kesr-i nūn-ıla. Sezinmek ve bilmek ve fikr etmek maᶜnāsına gelür.

2939 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 162v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 208.

2940 Şöyle tamamlanabilir: Mecnūn u Leylī 'de gelür [XXV, 237, 2113]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

çün boldı anı tañgardın āzād

yüz derd ile nevḥa ḳıldı bünyād

[=Onu bağdan kurtarınca yüz dert ile ağlamağa başladı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 162v9.

2941 Yazmada: ... *bir muḫammesde*.

2942 Bk. **taraġanda**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 152v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 195. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 99a.

2943 Yazmada: *bulutluġ*.

1197. **tanımas**[2944] [< *tanu-maz*] Bilmez dėmek olur. F e r h ā d u Ş ī r ī n[2945]'de ḫāḳān fuṣūl-i erbacaya münāsib dört ḳaṣr binā olınmaḳ emr etdügi yerde bu beytde *tanıp* ibāreti fikr ėdüp dėmek olur [XIV, 142, 40]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

tapıp[2946] *ol faṣl rengin ehl-i nīreng*

muvāfıḳ ėylegeyler ḳaṣrnı reng

[=Hileciler o mevsimin rengini buldular, köşkü o renge uydurdular.]

1198. **tanlamaḳ** [< *tan+la-maḳ*] Bu daḫı hemān tanımaḳ macnāsınadur. Bu beytde *tanlap* cibāreti daḫı fikr eyleyüp dėmekdür. [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XIV, 143, 52]:][2947]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

Ḫıtā vü Çīn'de ***tanlap*** *nāzenīnler*

barı ġılmān-veş ü ḥavrā-cebīnler[2948]

[=Hıtay'da Çin'de nazlı kişileri, hep gılman gibileri parlak yüzlüleri tanıdı.]

1199. **taĝıġızġama** [< *taŋ+'rġa-ma-*, *taŋ+'z-ġ+a-ma-*] Ṭaŋlama demekdür, ki B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ[2949]'da gelür [157, 205, 3]:[2950]

Beyt /Müctee̱ṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilün/

riyāġa cacz kėtürsem ***taĝıġırġama***[2951] *ėy şeyḫ*

ol işte çūn[2952] *yaratıpdur mėni Ḫudā*[2953] *cāciz*

[=Ey şeyh, gösterişi (iki yüzlülüğü) beceremezsem şaşma; çünkü Allah beni o işte beceriksiz yarattı.]

2944 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2945 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

2946 Yazmada: *tanıp*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2947 Alıntı için bk. ṬĀLIc ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 46^b_6. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 163r27.

2948 *barı*: ALPAY: *bārī*. Yazmada; *cebīrler*.

2949 *B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

2950 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 163v11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 208.

2951 Yazmada: *taĝıżġama*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2952 Yazmada: *çūnki*.

2953 Yazmada: *çünki Ḫudā mėni yaratıpdur*.

1200. **tañġızġap** [< *taŋ+'rġa-p, taŋ+'z-ġ+a-p*] Ṭaŋlayup demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de bir māhī-gīr Nev-roz'ı gördügi maḥalde gelür [XCV, 80, 935]:[2954]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ėlikdin ıçḳınıp[2955] *balıġnı saldı*
tañġırġap[2956] *barmaġın tişledi ḳaldı*

[=Şaşırıp elden balığı attı, hayretten parmağını ısırdı kaldı.]

1201. **tansuḳ** ve **tansuġ** [< *tan+suḳ*] Ṭaŋlamalu demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da İskender Mīrzā [ö. 1424] medḫinde gelür [50, 32]:[2957]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

anda ki bu dāyire urdı ḫayāl
ortaġa kėltürdi bu tansuġ[2958] *miṯāl* **-178-**

[=Bu daire öyle hayal kurdu ki, ortaya bu harikulade şeyi (eseri) getirdi.]

1202. **tañg** Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Ṣabāḥ maᶜnāsına gelür. M ü n ş e ' ā t 'da altıncı[2959] mektūbda [bir meṯnevīde][2960] gelür [(312) 786ª, 19]:[2961]

Meṯnevī[2962] /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

eger yüz ḳatla bülbül çėksün efġān
bahār olmay gül açılmaḳ nė imkān
eger ᶜālemni tutsun şām-ı deycūr
tañg atmay[2963] *kün çıḳarmaḳ kimge maḳdūr*

[=Bülbül yüzlerce figan etse bahar gelmeden gül açılmaz ki. Âlemi karanlık gece sarsa sabah olmayınca güneşi doğdurmak kime kısmet oldu?]

Tañg atmay dėdügi ṣabāḥ olmayınca demekdür.

2954 Bk. **ıçḳındı**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 99, 208. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 47ᵇ.
2955 DİNÇER: *açınıp*.
2956 Yazmada: *tañgızġap*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
2957 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 164r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 206. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 104ª.
2958 M a ḫ z e n : *tansuḳ*.
2959 *altıncı*: Yazmada; *ṭoḳuzıncı*.
2960 Yazmada: *rubāᶜīde*.
2961 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 207.
2962 Yazmada: *Ḳıṭᶜa*, VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *Beyt*, ATALAY: *Meṯnevī*.
2963 Yazmada: *atmadı*.

1203. **tañlayım** ve **tañım** [< *taŋ+lay+'m taŋ+'m*] Gāflar gāf-i *ᶜAcemī*dür. Benüm erteki günüm demekdür.[2964]

1204. **tañla** [< *taŋ+la*] Erte maᶜnāsınadur.[2965]

1205. **tanır** [< *tanu-r*] Bilür demekdür.[2966]

1206. **tanıştı** [< *tanu-ş-tı*] Bilişdi demekdür.

1207. **tanmay** [< *tān-ma-y*] İnkār etmezin ve inkār etmez[2967] demekdür. Ammā bilmez maᶜnāsına. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de yedinci ḥikāyede Ḫᵛāce beyābānda Dilārām'ı bulduġı maḥalde gelür [XXXIII, 392, 4338]:[2968] **79b**

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[2969]

ḫᵛāce bilmey[2970] *ki mest ėrür yā saġ*

tanmay[2971] *uyḳudadur mu yā oyġaġ*[2972]

[=Efendi sarhoş mudur ayık mıdır bilmiyorum; uykuda mıdır uyanık mıdır inkâr etmiyorum.]

1208. **tanırımnı** [< *tanu-r+'m+nı*] Bildügimi demekdür.[2973]

1209. **tanma** [< *tān-ma-*] İnkār etme[2974] demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [174, 210, 5]:[2975]

Beyt /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

2964 Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [277, 366, 3]:

Beyt /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

tañım yaruġ u tünüm tīredür ki çırmaşadur

köñül ara yüz ü zülfüñ ḫayāli tün bile tañ

[=Sabahım aydınlık ve gecem karanlıktır, ki gönülde yüz ve zülfün hayali, gece ile sabah karışmada.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 217r29.

2965 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **özgü.**

2966 Şöyle tamamlanabilir: N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de gelür [381, 8]: [Neṯr]

Dėdiler ki biziñ selāmımıznı öz yarıñ ᶜAbdu'llāh-i Yāfīᶜiġa yėtkür. Dėdim anı ḳayandın tanır-siz?

[=Yakın dostun Abdullah-ı Yâfiî'ye bizim selamımızı söyle. Onu nereden tanıyorsunuz dedim.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 281v1.

2967 Yazmada: *Bilmezin ve bilmez.*

2968 Bk. **uyaġ.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 150v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 86.

2969 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

2970 Yazmada: *bilmes.*

2971 TURAL: *tapmay.*

2972 Yazmada: *oyaġ.*

2973 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **uyalmay.**

2974 Yazmada: *Bilme ve şöyle şanma.*

2975 Bk. **tüzük.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 209. *Tan-* 'bilmek, sanmak' biçimi yanlıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 161v21. CLAUSON: *EDPT*: 514a).

helāk okı közüng[2976] *urmış könggülge tanma ki bar*
yanıda kirpik ü kaşınggdın[2977] *ok u yāsı heniz* **-179-**

[=Gözün gönle ölüm okunu atmış inkâr etme. Hâlâ gözünün yanında senin kirpiğinden ok ve kaşından yay var.]

1210. **tanladım** [< *tan+la-dı+m*] Sèzindüm dèmek olur. Ve bir daḫı bildüm dèmek olur.

1211. **tanışmaḳ** [< *tanu-ş-maḳ*] Birbirin bilmek maᶜnāsınadur.[2978]

1212. **tanışdılar** [< *tanu-ş-dı+lar*] Birbirin[2979] bildiler dèmek olur.[2980]

••••. **ten-ḳatar** Pāsbān[2981] dèmekdür.

1213. **tenimge** [< *tan+ᴵm+ġa,* Far. *tan* < Skr. *tanu*] Tenime dèmekdür. Ġayn-ı muᶜceme lāḥiḳ olmaḳ bu maḳāmda muṭṭariddür.

1214. **tandı** [< *tān-dı*] İnkār etdi[2982] demekdür, ki muḳaṭṭaᶜātda bir ḳıṭᶜada gelür []:[2983]

2976 Yazmada: *okın tüzük.*

2977 Yazmada: *ḳaşıdın.*

2978 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [228, 239, 2]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
ᶜāşıḳ u maᶜşūḳ bolmaḳ birbirin tanışmayın
bir èkevdin başıġa gūyā ehl-i devrān tanımas
[=Âşık maşuk olanlar birbirini tanımadan güya zaman ehli ikisini birlikte tanımaz.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 162v1.

2979 Yazmada: mükerrer.

2980 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXXI, 302, 2809]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/
çün birbirisin tanıştılar cezm
rūḥ ètti beden ḥarīmidin ᶜazm
[=Birbiriyle tam tanıştıktan sonra ruh beden hareminden çıkıp gitti.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 162r27.

2981 **Açıklama:** *Pāsbān*: Gece bekçisi, vardacı. < *Pās*: Riᶜāyet ve ḥıfẓ u ḥirāset. Nevbet. Sekiz ḥiṣṣe iᶜtibār olınan leyl ü nehārdan bir ḥiṣṣedür, ki üç sāᶜat-i nücūmī miḳdār èder. Gèce bekcilerine, ki ᶜādeten ḥiṣṣe-i mezbūrede uyanıḳ olur, *pāsbān* ıṭlāḳı bu maᶜnāya mebnīdür. Gerçi maᶜnā-yı evvele daḫı mülāyimdür. ᶜİnde 'l-baᶜż *pās* muṭlaḳ baᶜż ve cüz' ve ḥiṣṣe maᶜnāsınadur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 142). Ayrıca bk. Peher (*pahr, puhur, pahra*): Hindistan'da günün 1/8 (=3 saat)'ine verilen isimdir. Babur Hindistan'da kullanılan gün taksimâtını şu şekilde sıralamaktadır (bk. trc. s. 327 v. d.): *peher* gece ve gündüzün her birinin 1/4'i (3 saat) = *pâs* (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 638).

Buna göre Tuñyuḳuḳ bengü taşında (1. taş kuzey yüzü 11. satır veya 35. satır) *tün ᵃḳᶦt-* 'gece akın etmek' diye (TEKİN: *Tunyukuk Yazıtı*: 14) de okunan yer *tün ḳᵃt-* 'gece nöbet tutmak' olamaz mı? Bk. *tün-ḳaṭar*: Bekçi ve vardacı ve pāsbān. Ḏū 'l-faḳār vezninde daḫı luġatdür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 191).

Nitekim bu metinde ilk hecesi yuvarlak ünlülü kelimelerin düz okunduğu varittir. Bk. **bekevül, tanḳal, tavacı.**

2982 Yazmada: *Bildi.*

Ḳıṭᶜa[2984] /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

fulān bay kim ḳoyı bėş miñdin ötmiş

yana hem miñdin artuḳ saġlıġ öçkü

ḳozılıḳ ḳoy dėdi vü tandı āḫır

ki andın yaḫşıraḳ oġlaġlıġ öçkü

[=Bilmem hangi zenginin koyunu beş bini geçmiş. Yine binden fazla sağmal keçi varmış. Kuzulu koyun dedi ve sonra inkâr etti. Ondan daha iyi oğlaklı keçisi.]

1215. **tanıp** [< *tanu-p*] Bilüp demekdür.

1216. **tanıy almay** [< *tanu-ʸu al-ma-y*] Bilemezin demekdür.

1217. **tanılmas** [< *tanu-l-maz*] Bilinmez demekdür.

1218. **tanlap** [< *tan+la-p*] Temyīz ėder, farḳ maᶜnāsına aŋlar, bilür ve iḫtiyār ėder demekdür, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 745ᵇ, 3, L 113ᵇ, 1, F 753ᵃ, 14]:[2985] [Neṯr] *Kiyāset-tezyīn ḫıred peyvendlerni salṭanat umūrıġa müteᶜallıḳ işler kifāyeti içün sāyir nāsdın* ***tanlap*** *ve ᶜāmme-i ḫalāyıḳdın seçip.*

[=Uyanıklığı süsleyen akıl sahiplerini saltanat işleriyle ilgili işlerin yetsinler diye öbür insanlardan ayırır halkın arasından seçer.]

1219. **tanlamış** [< *tan+la-mış*] Bilmiş ve aŋlamış ve iḫtiyār eylemiş demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [2986]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [249, 249, 6]:[2987] **80ᵃ**

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dėme sāḳī ėlkidin[2988] *ṣāfī mü ḫoşdur yoḳsa durd*

her nė andın kėldi ol ḫoşdur kim anı ***talġamış***[2989]

[=Sakinin elinden safi (şarap) mı içmek hoştur yoksa tortu mu hoştur deme. Onu o seçtiği için ondan ne geldiyse hoştur.]

1220. **tanuḳ** [< *tanu-ḳ*] Ṭanıḳ demekdür.[2990] **-180-**

2983 Bk. saġlıġ, ḳoyı. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 209, 336. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 180ᵃ.

2984 Yazmada: *Beyt*.

2985 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 163r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 208.

2986 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

2987 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 436. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 159v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 209.

2988 Yazmada: *ėlmekidin*. KARAÖRS: *ėlgidin*.

2989 Yazmada: *tanlamış*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2990 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, II, 7 ~~(53)~~(5), 3]:
Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

1221. **tanbūl** [< Far. < Hint. *tāmbūl*] Bir ḫoş ḳoḳulu yapraḳdur, Hind vilāyetine maḫṣūṣ, ki Hindīler yėrler.[2991] S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci[2992] ḥikāyede gelür, ki [XXVII, 299, 3241]:[2993]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

ṭāslar sāz ėtip ėdi maḳbūl

nėçede anbe nėçede ***tanbūl***

[=Nefis taslar hazırladılar. Kiminde nağzek kiminde Hint nanesi vardı.]

1222. **tanḳal** [< Mo. *tuŋ-ġa-l* < Çin.] ᶜAskere ḫaber vėrmege dėrler, ki vaᶜdegāha cemᶜ olalar, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXVII, 175, 1906]:[2994]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

bu yañlıġ çėrik yaḫşıraḳ fāl ile

ėki yılda cemᶜ oldı ***tanḳal***[2995] *ile*

[=Ordu böylesi uğurlu bir haberle iki yılda mükemmel bir biçimde toplandı.]

1223. **tavşalmaḳ** [< *tav,ş+a-l-maḳ*] Zebūn olmaḳ maᶜnāsına.

1224. **tavşaldım** [< *tav,ş+a-l-du+m*] Zebūn oldum dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [423, 424, 6]:][2996]

---

vahdet-i ẕātıġa ḳuyaş dėk tanuḳ
ẕerredin efzūn u ḳuyaşdın yaruḳ
[=Zatının birliğine güneş gibi tanıklar zerreden çok, güneşten de parlaktır.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 164v11.

2991 **Açıklama:** *Tü senin yüzüne*: Hindistan'da garip bir âdet var; ne yalan söyleyeyim, garibime gitmedi değil. Hindistan'da asiller, hükümdarlar, zenginler, *tāmbūl* (kitapta *tambur*) dedikleri yaprak çiğniyorlar. İlk gördüğüm zaman ben bile epey şaşırmıştım, sonra anlattılar: «*Tāmbūl*, bir cins yapraktır, bu yapraklar baharatlarla kokulu otlarla harman edilir, sonra bunu zenginler, hükümdarlar ağızlarına atıp çiğnerler. Özünü emip posasını tükürürler.» Bir inanışa göre, bu âdet, sıhhatlerine de çok iyi geliyormuş. Rehberim de şöyle bir vak'a anlattı: «Buradaki inanışa göre, çiğnenen kısım kıymetli, tükürülen kısım da değersizdir. Bunu hakaret olarak da kullanıyorlar.» «Şurasını anlamadım.» dedim. «Tükürülen kısım nasıl hakaret etmekte kullanılır?» Rehberim dedi ki: «Mesela bir adam sokakta başka biri tarafından tecavüze uğrarsa veya ona hakaret ederlerse, hakarete uğrayan hemen ağzına bir tutam bu yapraktan atar, azıcık çiğner sonra da karşısındakakinin yüzüne tükürür. «Sen işte bunun kadar kıymete sahipsin.» der.» (POLO: *Seyâhat-nâme*: II, 171). Baᶜżı Hindīler buna *tāmūl* dėrler bir şecerüŋ varaḳıdur ve ṭaᶜm-i şīrīni vardur ve ṭaᶜmı ḳaranfüle beŋzer miᶜdeye taḳviyet vėrür ve bün-i dendān etini pekişdürür (ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1245) II, 95ᵇ). Pān daḫı dėrler. Maġsūl kireç ve fülfülek ile tenāvül ėderler. Türkīde bānbūl otı taᶜbīr ėderler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 188).

2992 Yazmada: *üçinci*.

2993 Bk. **enbe**. Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 13^a_8, 45^a_6. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 37. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 37. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 22^a, 111^a.

2994 Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 46^a_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 164r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 218.

2995 TÖREN: *şiḳāl*. Yazmada: *tanḳal*.

Beyt /Müctetṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

nė boldı ḳāfile-sālār[2997] *özlüküm yükidin*

ḫalāṣ ḳılsa ki bu yolda asru tavşaldım

[=Ne olur, kafile başı beni yükümden kurtarsa; bu yolda çok yoruldum.]

1225. **tavuġ** [< *taḳ+ı-ġu*] Tavuḳ.[2998]

1226. **tavuş** [< *tav+'ş*] Ayaḳ āvāzına[2999] dėrler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [3000]'da [bir maṭlaᶜda] gelür [183, 188, 1]:[3001]

Maṭlaᶜ /Hezec-i müṯemmen-i sālim: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

***tavuş** kim öy taşıdın*[3002] *kėlse dėr-mėn baġrı taşımdur*[3003]

ėşikdin sāye kirgeç saġınur-mėn, kim ḳuyaşımdur

[=Ev dışından ayak sesi gelse taş yüreklim geliyor derim. Kapıdan gölge girince güneşimdir düşünürüm.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ehrimen Ferhād'uŋ geldügin bildügi maḥalde gelür, ki [XXIII, 218, 45]:[3004]

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i maḥdūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***tavuş** [çūn] aŋladı ᶜifrīt-i ḳattāl*

çıḳardı baş ki fehm ėtkey nėdür ḥāl

[=O kan dökücü gammaz, ayak sesini anlayınca çevrede olup biteni anlamak için başını çıkardı.]

F e r h ā d u Ş ī r ī n [3005]['de] Ermeniyye'de Şāpūr uyur-iken Ferhād varduġı yerde eydür [XXX, 280, 6]:[3006]

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i maḥdūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***tavuşıdın** anıŋ oyġandı Şāpūr*

2996 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 45^b_4.

2997 Yazmada: *sālārı*.

2998 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ketek**.

2999 Kıyıda: *sesine*.

3000 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

3001 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 266. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 59^b_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 165v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 210. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 100^b, 105^b.

3002 Yazmada: *başıdın*.

3003 Yazmada: Birinci ve ikinci kanat yer değiştiriyor.

3004 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 210.

3005 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

3006 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 47^a_{11}.

tapıp tün ẓulmetide bū 'l-ᶜaceb nūr

[=Şapur onun ayak sesinden uyandı. Gece karanlığında acayip aydınlık buldu.]

1227 **tavşalur**[3007] [< *tav,ş+a-l-ur*] Zebūn olur ve yorulur demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [137, 137, 4]:[3008]

Beyt /Remel-*i mütemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ṭāḳatım ger ḳalmadı tartarġa miḥnet taġını

*nė ᶜaceb bu yükni ger eflāk çėkse **tavşalur***

[=Artık eziyet yükünü kaldırmağa gücüm kalmadı. Şaşılacak ne var, aslında bu yükü gökler çekse ezilirdi.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda bir tenbīhde] **80ᵇ** sefer vaṣfında gelür, ki [188, 7; (316) 99ᵃ, 6]:[3009] [Neṯr]

*Yol ėmgeki ⁶şiddetidin bedeni köp **tavşalur**.*

[=Yol zahmetinin şiddetinden vücudu çok zayıflar.]

1228 **tavuşḳan** [< *tav+'ş-ġan*] Ṭavşan dėdükleri cānavara dėrler.[3010] **-181-**

1229 **tavacı** [< Mo. *tovaçi*] Ulaḳ demekdür, baᶜżılar deve ile segriden ulaḳdur demişler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān Yunān-zemīn'e gėtmelü olıcaḳ leşker cemᶜinde gelür, ki [XX, 196, 77]:[3011]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çėrikge[3012] *ėyleben mīᶜād u bolcar*

***tavacı** her ṭaraf yėtkürdi ol car*

[=Orduya toplanma gününü ve yerini belirttikten sonra, ulak her yana o haberi yetiştirdi.]

Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de yėdinci meclisde Tėmür Ḫān [1370-1405]'uŋ ḥükmi maḥallinde gelür, ki [I, 191, § 439, II, 513]:[3013] [Neṯr]

3007 **Açıklama:** *Tavşal-*: Kelime *tavsal-* biçiminde yazılması beklenirken /ş/ ile *tavşal-* biçiminde yazılmış. Bu metindeki *s* ~ *ş* değişmesine bir örnek olarak bk. *tėşkeri* (< *teskeri*).

3008 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 229. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 210. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 105ᵃ.

3009 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 210.

3010 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLII, 387, 52]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***tavuşḳan** uyḳusı andın alıp hōş*

saġınıp dil-beridin ḫᵛāb-ı ḫargōş

[=Tavşan uykusu ondan akıl aldı. Sevgilisinden tavşan uykusunu sakındı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 165v23.

3011 Bk. **car, bolcar.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141r23, 165v5, 205v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 76, 218, 219. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 39ᵃ, 111ᵇ.

3012 ALPAY: *çėrigge*.

Tavacı mī'ād bile çapıp barıp üçelesiniñ başın kėltürgey[3014].

[=Haberciye, belirtilen zamanda varıp üçünün kellesini getirmesi emredildi.]

1230. **tavulġa** ve **tavulġan** [< *tuġulġa+n* < Mo. *tuġulġa*] Tuġulġa dėmekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Dārā'nuŋ leşkeri vaşfında gelür [XXVII, 186, 2061]:[3015]

Metnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

kümüş dėk yaruḳ barçanıñ[3016] *küpesi*
baş üzre ***davulġaları***[3017] *Çerkesī*

[=Hepsinin zırhı gümüş gibi parlıyordu. Başlarının üzerinde de armudi (mahruti) tolgaları vardı.]

1231. **tayaġ** ve **tayaḳ** [< *taya-ḳ*] Degnek demekdür, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci meclisde [Mevlānā][3018] Ḥācī-i Soġdī e ş c ā r ında gelür, ki [I, 71, § 130, II, 385]:[3019]

Beyt /Mużāri^c-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mef^cūlü fā^cilātü mefā^cīlü fā^cilün/

oḫşattı ḳāmetiñġa ṣanavberni bāġbān
bī-çāre bilmes ėrmiş elifdin ***tayaġnı***[3020]

[=Bahçıvan çam fıstığı ağacını senin boyuna benzetmiş; zavallı, elif ile merteğin farkını bilememiş.]

Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de dördinci meclisde Ṣofī-i Pīr-i Sī-ṣad-sāle ta^crīfinde gelür [I, 155, § 357, II, 474]:[3021] [Neṯr]

Bir yėgitke, ki ta^calluḳ lāfı[3022] *urar ėrmiş, yėgitī anıñ rāyı bile barmasa sefīhāne elfāẓ bile faḥş aytur* **81ª** *ėrmiş ve* ***tayaġlamaḳḳa***[3023] *daġı bīm*[3024] *ḳılur ėrmiş.*

3013 Bk. **üçelesi, çapıp.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 65r23, 165v6, 203v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 48, 219.

3014 Yazmada: *çapıp ... kėltürsün.*

3015 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 205v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 211, 317. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 106ª, 169ᵇ.

3016 Yazmada: *cümleniñ.*

3017 Yazmada: *tavulġaları.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3018 Yazmada: *Mīrzā.*

3019 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 167r14.

3020 Yazmada: *tayaġını.* ERASLAN: *tayāġnı.*

3021 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 166v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 211.

[=Bir gence sözüne göre hareket etmesini söylediğinde, o genç, onun sözüyle hareket etmese ileri geri yüz kızartıcı sözler söyler, hatta dayak atmakla korkuturmuş.]

1232. **tayalḳan** [< *taya-l-ġan*] Ṭayanan dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [47, 28, 2]:[3025]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*żaᶜfım içre ḳaṣr tamıġa **tayalġan**[3026] dėg-durur*

her saman körseñ yapuşḳan[3027] tamınıñ[3028] dīvārıda

[=Tavanın dayandığı duvara yapışmış bir saman görsen zaafımın içindeki köşkün duvarına dayanmış sanırsın.]

1233. **tayılġaç** [< *tay-ˡl-ġaç*] Ṭayrınıcaḳ demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ᶜafv fażīletinde **-182-** gelür, ki [XLIV, 306, 3882]:[3029]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

güneh lāyıda kimse bolsa esīr

***tayılġaç** ayaġ bolġay[3030] ol dest-gīr*

[=Bir kimse günah batağına batıp ayağı kaysa onun elinden tut.]

1234. **tayılıp** [< *tay-ˡl-ˡp*] Ṭayrınup demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da āḫir ḥikāyesinde ser-i suḫanında gelür, ki [III, LXIII, 476 (200)]:[3031] [Neṯr]

*Ol[3032] ḳul ḥikāyeti, kim[3033] ayağı **tayılıp**[3034] ayaġlıḳ[3035] aşnı şāhnıñ başı kāsesiġa urdı.*

[=Ayağı kayıp tabaktaki çorbayı şahın kafasına geçiren kölenin hikâyesi.]

1235. **tayılsa** [< *tay-ˡl-sa*] Ṭayrınsa demekdür, ki M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür [369, 3^b, 2 (IV, 10, 37)]:[3036] [Neṯr]

3022 Yazmada: *lāfın.*

3023 Yazmada: *tayaġlamaḳġa.*

3024 Yazmada: *ḳaṣd.*

3025 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 34. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badāʾiʿ al-Luġat*: $46^b{}_3$. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 166v22, 325v4.

3026 Yazmada: *tayaḳġan.*

3027 Yazmada: *yapuşġan.*

3028 Yazmada: *kūyiniñ.*

3029 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 166v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 212.

3030 TÖREN: *ayaḳ bolsa.*

3031 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 166r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 212.

3032 Yazmada: *Evvel.*

3033 Yazmada: *de.*

3034 SABİR: *tapılıp.*

3035 Yazmada: *ayaġlıġ.*

Vü anıng ḳaṭ^cıda[3037] *ayaġım ²tayılsa dest-gīrlıġıng*[3038] *bile ḳolda.*

[=Ve o yolda yürürken ayağım sürçse elimi tutup yardım et.]

1236. **tayılur** [< *tay-ˡl-ur*] Ṭayrınur demekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda tenbīhātda ^cacele ḏemminde gelür, ki [167, 4; (287) 88ª, 1]:[3039]

[Neṯr]

İşte aşuḳḳan[3040] *köp ˡ**tayılur,** köp tayılġan köp yıḳılur.*

[=İşte acele eden çok kayar, çok kayan çok yıkılır.]

Ḥarfu 't-Tā'i 'l-Maksūra

1237. **tėtik**[3041] [< *tēt-ⁱk*] Kāf-i ^cArabī ile. Ḥastalaruŋ żaᶜfdan ᶜaḳlı gidüp yabāna söyledügine dėrler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[3042]'de [bir beytde][3043] gelür [321, 341, 5]:[3044]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜayn-ı żaᶜf içre közüngge şōḫluġ[3045] *āyīn ėrür*

*ėyle kim bīmārlar içre bolur baᶜżı **tėtik*** **-183-**

Va 's-salām.

[=Hastalıklı göz içinde gözüne çekicilik âdet olmuştur. Öyle ki hastalar içinde birtakım sayıklayanlar da vardı.]

1238. **tėbredi** ve **tėbrendi** [< *tėp+ᵢr+e-di, tėp+ᵢr+e-n-di*] Deprendi dėmekdür.[3046]

3036 Bk. **ḳolda**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 212, 435.

3037 Yazmada: *bu yolda.*

3038 Yazmada: *dest-gīrlik.*

3039 Bk. **aşuḳḳan**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 41v3, 166r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 23, 212.

3040 Yazmada: *İşde aşuḳġan.*

3041 Yazmada: **tėyik**. Madde başı **Ḥarfu 't-Tā'i 'l-Maftūḥa**'nın sonuncu maddesiyken ünlüsü bakımından **Ḥarfu 't-Tā'i 'l-Maksūra**'de verildi.

3042 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

3043 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

3044 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 52^{b}_{11}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 152r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 253.

3045 Yazmada: *şōḫlıḳ.*

3046 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXX, 294, 2724]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

*ḳoptı daġı öyke **tėbredi** deng*

mey içre kişi yėgen kėbi beng

[=Şarap içinde afyon yiyen kimse gibi kalktı ve şaşkın (şaşkın) eve yürüdü.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188v19.

1239. **tėbrete almay** [< *tėp+ᵢr+e-t-e al-ma-y*] Depredemez ve depredemezin **81ᵇ** dėmekdür.

1240. **tėbrenmek** [< *tėp+ᵢr+e-n-mek*] Deprenmek.[3047]

1241. **tėbrenür** [< *tėp+ᵢr+e-n-ür*] Deprenür dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭaᶜda gelür [139, 139, 7]:[3048]]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

serv-ḳadlar cilvesi tañ̑ yoḳ Nevāyī āhıdın

dāyimā eşcār yėl[3049] *taḥrīki birle tėbrenür*

[=Nevâyî'nin ahından servi boyluların salınmasına şaşılmaz. Ağaçlar her zaman rüzgâr esince sallanır.]

1242. **tėbre** [< *tėp+ᵢr+e-*] Emr ėdüp depren demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ḫamse taᶜrīfinde gelür, ki [II, XV, 84 ~~(659)~~ (38), 60]:[3050]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

***tėbre** Nevāyī vü nevā dėmegil*

her nė ėmes bolsa revā dėmegil

[=Nevâyî, kımılda türkü çığırma. Olmadık işe olur deme.]

1243. **tėpük** [< *tēp-ᵘ̈k*] Kāf-i ᶜArabī ile. Depme demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫātimede gelür [LIV, 508, 67]:[3051]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tapıp teskīn cefā-gerler hücūmı

***tėpükdin** tınsa köñ̑lüm merz u būmı*[3052]

[=Bana zulmedenlerin hücumu dinse ve tekmelerden gönül ülkem rahat etse.]

1244. **tėpti** [< *tēp-ti*] Depdi demekdür.[3053]

3047 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **sėsgendi**.

3048 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 232. gazel.

3049 Yazmada: *bėl*.

3050 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188v27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 252.

3051 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 252. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 130ᵇ.

3052 *merz u būm*: *merzbūm* veya hiç olmazsa *merzubūm* olması gerekirken /u/ açıkça yazılmış.

3053 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXXIX, 271, 3350]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

*ėki levḥanı **tėpti** ol nevᶜ rüst*

ki yėmrüldi vü taşḳarı çıḳtı çüst

[=İki levhayı öyle sağlam sıkıştırdı ki harap oldu ve dışarı sağlam çıktı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 352r19.

1245. **tėpe** [< *töpö*] Depe demekdür, mürtefiᶜ yer maᶜnāsına.[3054]

1246. **tėtik** [< *tēt-ⁱk*] Cüst ü çālāk maᶜnāsınadur. Ve kār-güẕār olup maṣlaḥata ḳādir olmaġa derler, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar[3055]'da [üçinci maḳālede] gelür [76, 253]:[3056]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ėr kişi ėmgekde ***tėtikrek*** *bolur*

sırça[3057] *nėçe sınsa itikrek bolur*

[=Kırılan şişenin keskin olması gibi er kişi eziyetle keskinleşir.]

1247. **titregüç** [< *titⁱr+e-güç*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Ditreyik demekdür, ki ᶜavratlaruŋ zīnetidür, boyunlarına ve ḳulaḳlarına ṭaḳarlar.[3058] **-184-**

3054 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭaᶜda gelür [299, 300, 7]:
Maḳṭaᶜ /Müctet̠t̠-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
ḫayāliŋ ėtti Nevāyī başında menzilgeh
nėdin ki bir ***tėpede*** *cārī oldı ėkki bulaġ*
[=Nevâyî senin hayalini başında menzilgâh etti. Onun için bir tepede iki pınar aktı.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 189v10.

3055 *M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar*: Yazmada; Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r .

3056 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 190r8, 251v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 253.

3057 M a ḫ z e n : *şīşe*.

3058 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [64, 64, 3]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/
biriniŋ başı üze• ***titregüç*** *ol yaŋlıġ kim*
titreben rūḥ çü ol sarı temāşā ėylep
[=Birisinin başı üzerindeki sorguç öyle ki o tarafı temaşa edince ruh titremekte.]
• KARAÖRS: *birisiniŋ ... üzre.*
N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [475, 477, 3]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/
titregüç *gevherleri başıŋda ėrkin yā meger*
ay başında hey'et-i Pervīn• *muṣavver mü ėgin*
[=Senin başında sorgucun taşları mı (var) yoksa ayın başında Ülker salkımı mı tasvir edilmiş.]
• KARAÖRS: *Pervīz.*
ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 53ᵃ₄.
B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [330, 446, 4]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
titregüç *ėrmes muraṣṣaᶜ kim ḳuyaş başı üze*
ḫūşe-i Pervīn şuᶜāᶜı ḫaṭ ara ḳıldı mekān
[=(Onun) güneş başı üzerindeki sorguç taşları değil ayva tüyleri arasındaki Ülker başağının parıltılarıdır.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 190r6.
Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [211, 264, 4]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
titregüçdin *ḳılmış ol kirpik yasalıġa ᶜalem*
veh yana tā nė köŋül yaġmasıġa kīn ėylemiş

1248. **tėr** Ter [*ʿaraḳ*][3059] maʿnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de tābistān vaṣfında gelür [XXVII, 256, 57]:[3060]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

ėmes her yan aḳar sular bile yėr

ki yėr her yan ısıġdın aḳızur ***tėr***

[=Her yan akar sulu yer değildir. Yeryüzünün her tarafı sıcaktan terlemektedir.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [347, 462, 5]:[3061]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

encüm ėrmes tėrdür āhım otıdın kök saḳfıda

veh ki bu ***tėrdin*** *bināyī ḳalmadı nem bolmaġan*

[=Göğün tavanındaki yıldızlar değil ah ateşimin su damlacıklarıdır. Vah bu terden nemlenmemiş bir bina kalmadı.]

1249. **tėr** [< *tēr-*] Bu daḫı emr ėdüp dėr, devşür dėmekdür.

1250. **tėrip** [< *tēr-ip*] Dėrüp devşürüp dėmekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda bir tenbīhde] bir beytde gelür, ki [155, 2; (272) 81ª, 12]:[3062] **82ª**

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün/

kim sözni ***tėrip*** *aytḳucı aġzıġa*[3063] *bėrgey*

12mālik anı dūzaḫ otınıñ dūdıġa tėrgey

[=Kim sözü derleyip dedikoducunun ağzına verirse (cehennem bekçisi) Mâlik onu cehennem ateşinin dumanına tıkar.]

1251. **tėrgüñ** [< *tēr-gü+ŋ*] Gāf-i *ʿAcemī*[3064] ile. Dėvşürseŋ gerekdür demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Mihīn Bānū Ferhād ḥaḳḳında Ḫusrev ėlçisine dėdi, ki [XXXIX, 360, 68]:[3065]

[=Kirpik safına sorguçtan alem yapmış. Eyvah yine gönül yağmalamağa azmetmiş.]

3059 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

3060 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 253. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 131ª.

3061 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 254.

3062 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 190v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 256.

3063 Yazmada: *aġrıġa*.

3064 Şöyle olmalıydı: Gāf-i evvel ʿAcemī gāf-i ṯānī muʿcemedür.

3065 Bk. **bėrgüñ**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 190v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 185, 256.

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yüzi gülzārıdın çün verd tèrgüñg

nè aytay-mèn özüñg inṣāf bèrgüñg

[=Onun yüzünün güllüğünden gül dermelisin. Ne diyeyim, kendin insafa gelmelisin.]

1252. **tèrgek** [< *tēr-₍g+e-k*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Dèrüp devşürilecek nesne demekdür.[3066]

<Ve yine> B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [3067]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür, ki [307, 409, 6]:[3068]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

derd kör kim dēv-sīretler bilendür[3069] *ol perī*

gerçi bar andın melek ḫaylıġa daġı[3070] ***tèrgekim***

[=Gerçi ondan melekler topluluğuna mâni olmaklığım varsa da derde bak ki o peri şeytan kılıklılarla birliktedir.]

Tèrgekim dedügi dèrüp devşürecegüm[3071] demekdür.

1253. **tèrgemiş** [< *tēr-₍g+e-miş*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Dèrüp devşürüp żabṭ eylemiş demekdür.

1254. **tèrmek** [< *tēr-mek*] Dèrmek lafẓınuŋ edāsıdur.[3072]

1255. **tèrmedim** [< *tēr-me-di+m*] Dermedim dèmek olur. Luṭfī D ī v ā n 'ında gelür [25, 21, 7]:

Beyt /Müctetṯ-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

*çü vaṣl ravżasıdın **tèrmedim** gülī hergiz*

3066 Bundan sonraki kısım **tirgemek** maddesinden alınmıştır. Onarılması için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 193r20.

3067 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3068 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 193r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 255. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 131ᵇ.

3069 Yazmada: *biledür.*

3070 Yazmada: *dāyim.*

3071 Yazmada: *menᶜ eylemegüm.*

3072 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [558, 561, 7]:
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
bāde èlgin yoḳḳarı sā'il ḳolın körgil ḳoyı
tèñg bolur mu tèrmek ü saçmaḳ ḫıred mīzānıda
[=Şarap elini yukarıda dilenci kolunu aşağıda gör. Dermek ve saçmak akıl terazisinde bir olur mu?]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 190r12.

nėçe tutar mėni bülbül tėg[3073] *āh u zārī bile*

[=Vuslat bahçesinden bir gül bile dermediğim hâlde niçin beni bülbül gibi bir ağlama tutmaktadır?]

1256. **tėrelgen** [< *tėr-ˡl-gen*] Gāf ᶜAcemīdür. Derilen cemᶜ olan demekdür, ki F e v ā y i d ü -185- ' l - K i b e r[3074]'de [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [335, 356, 2]:[3075]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nefy ḳılġanlar ḳuruḳ cismim helāk u żaᶜfını
tenġa köñglümdin ***tėrelgen*** *her ṭaraf peykān körüñg*

[=Kurumuş bedenimin zayıflığını ve yok oluşunu görmeyip yok sayanlar, gönlümden bedenime toplanan okları görün.]

1257. **tėrgep** [< *tėr-ˡg+e-p*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Görüp gözedüp ve dėrüp devşürüp ve cüst ü cū eylemege derler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ḫusrev Şāpūr'ı dutmaġa ḥükm etdügi maḥalde gelür, ki [XLVII, 432, 20, 21]:[3076]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

nė yol kim bar ėdi ėylep kemīnler
kemīn-gehlerde ḳoydı ehl-i kīnler
ki ***tėrgep*** *barġan u kėlgen kişini*
tefaḥḥuş ėyleben her kim işini

[=Ne kadar yol varsa hepsine pusu kurdu. Pusulara azimli kişileri koydu. Gözetleyip gelen giden herkesin işini inceleyip araştırdı.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da otuz altıncı[3077] mektūbda gelür, ki [(361) 794ᵃ, 15 (IV, 97, 17)]:[3078] [Neṯr]

Yana ol, kim tavacı[3079] *bėglerige ḥükm bolsa, kim* **82ᵇ** *yatış ėlin mażbūṭ taᶜyīn*[3080] *ḳılıp yatış tavacısı*[3081] *her kün* [16]*alarnıñg [yatışḳa] kėlgen*[3082] *kėlmegenini*[3083] *yaḫşı* ***tėrgese.***

3073 Yazmada: *dėg*.
3074 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .
3075 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 191v11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 254.
3076 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 191v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 255.
3077 *otuz altıncı*: Yazmada; *elli birinci*.
3078 Bk. yatış. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 255, 519.
3079 ABİK: *tavaçı*.

[=Ulak beylerine, korumalarını iyi tayin etsinler diye emredilsin. Gece ulağı her gün onların geceleyin gelenini gelmeyenini iyiden iyiye araştırsın.]

1258. **tiriklik** [< *tīr-ig+lik*] Diri olmaḳ[3084], ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 747a, 27, L 116a, 14]:[3085] [Neṯr]

Tiriklik bostānıdın, kim ednā nīlüferin sipihr-i aḫżar bile tèng tutsa bolmas.

[=Dirilik bahçesinin en adi nilüferlerini gök kubbe ile denk tutmak olmaz.]

····. **tèr** Der dèmekdür *ᶜaraḳ* maᶜnāsına.

1259. **tèrgedi** [< *tēr-ig+e-di*] Cüst ü cū ve żabṭ u ḥıfẓ eyledi demekdür.

····. **tèrgemiş** Bir daḫı cüst ü cū ve żabṭ u ḥıfẓ eylemiş demekdür.

1260. **tirgeben** [< *tīr-ig+e-ben*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Bir daḫı direk diküp ṭayaḳ urmaġa derler, ki Ḥ a y r e t ü 'l - E b r ā r 'da on beşinci maḳāle ḥikāyesinde pīrlik vaṣfında gelür, ki [II, XXXI, 204 ~~(1674)~~(90), 7]:[3086]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

cismi öyin èyleben ol yük nigūn
***tirgeben** ol öyge ᶜaṣādın sütūn*

[=O yük vücudunun evini iki büklüm etti. O eve asadan bir direk dikti.]

1261. **tiri** [< *tīr-ig*] Diri demekdür *zinda* maᶜnāsına. **-186-**

1262. **tirik** [< *tīr-ig*] Kāf-i ᶜArabī ile. Bu daḫı diri demekdür, *zinda* maᶜnāsına[3087].

1263. **tirküzgüci** [< *tīr-güz-güçi*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. Dirildici demekdür.

1264. **tèri** [< *tēri*] Bu daḫı deri demekdür *post* maᶜnāsına, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn Leylī ḳabīlesi göçdügi yere gelicek ol menzilde bulduġı ḫasta it vaṣfında gelür, ki [XXV, 234, 2082]:[3088]

3080 Yazmada: *taᶜyīn-i mażbūṭ*.
3081 ABİK: *tavaçısı*.
3082 Yazmada: *kèlgenin*.
3083 Yazmada: *kèlmegenin*.
3084 Bundan sonraki kısım **tirik** maddesinden alınmıştır.
3085 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 257.
3086 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 192r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 255.
3087 Bundan sonraki kısım **tiriklik** maddesinde verilmiştir.
3088 Bk. **arıp**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 34r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 17, 257. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 132b.

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i ahreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün/

iti têri zaḥmetidin arıp
aʿżāsı ḫırāşdın ḳızarıp

[=İti uyuz hastalığından bitkin düşmüş, bedeni yaralardan kızarmış.]

1265. **tireci** Oluḳ demekdür *nāvdān* maʿnāsına ve çeşme lūlesine daḫı derler, ki [...][3089] e ş ʿ ā r ında gelür [ ]:[3090]

Beyt /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün/[3091]

nė kim[3092] *tola aḳadur közlerim yaşın kör kim*
***tireci** kėbi nė yañglıġ aḳar toluḳ bolsa*

[=Dolunca akan oluk gibi gözyaşlarımın da öyle dolu dolu aktığını (bir) gör.]

1266. **tireg** [< *tīre-g*] **83ᵃ** Gāf-i ʿAcemī ile. *Manʿ* ve *dafʿ* maʿnāsınadur.

1267. **tırnaġ** [< *tırŋaḳ*] Ṭırnaḳ dėmekdür. S e b ʿ a - i   S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ferruḫ Şāh viṣāl gėcesi cānān yüzin açup nigāh etdükde gördi [XXI, 192, 1957]:

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feʿilātün mefāʿilün feʿilün/

*yüzni **tırnaġ** ile figār ėtken*
berg-i nesrīnni lālezār ėtken

[=Yüzünü tırnağıyla çizip tırmaladı ak gül yaprağını lâle bahçesine çevirdi.]

1268. **tirsek** [< **tīr+s+gek*] Dirsek, ki ḳolda. [N e v ā d i r ü   ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [322, 323, 6]:[3093]]

Beyt /Hezec-i *müs̱emmen-i sālim*: Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün/

ḳara ḳayġu mėni ėltip ḳara zülfüñg üçün her tün
ḳara başnı tutup avuç ḳara yėrge kirip[3094] ***tirsek***

[=Kara kaygı her gece kara zülfün için beni götürüyor. Avuç kara başı tutuyor dirsek kara yere giriyor.]

3089 Yazmada: *Lutfī.*
3090 Bk. **toluḳ**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 244, 254.
3091 Bu beyitte: ... ... faʿlün.
3092 Yazmada: *bitigim.*
3093 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 552. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 193r19. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 131ᵇ.
3094 Yazmada: *kirür.*

1269. **tirgemek** [< *tīr-ig+e-mek*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Defᶜ ve menᶜ eylemek demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād ṭoġduġı vaḳtin olan neşāṭ beyānında gelür, ki [XII, 131, 71]:[3095]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḫalāyıḳ her nė ḳılsa ***tirgemek*** *yoḳ*

nė ḳılġanını yaman ḳıldıŋ̄ dėmek yoḳ[3096] **-187-**

[=Halk ne yaparsa onun önüne geçmek olmaz. Ne yaparsa kötü yaptın denmez.]

1270. **tėriŋ̄** [< *tēr-ⁱŋ* | *teriŋ*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Emr ėdüp dėrüŋ dėvşürüŋ demekdür. Ve daḫı deŋizüŋ ve ṣuyuŋ[3097] deriŋligine dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender deryā seferine gėtdügi maḥalde gelür [LXXII, 449, 5990]:[3098]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ḳalın keştī olġanda cünbiş-numāy

tėreŋ̄[3099] *baḥr boldı ġurunbiş-numāy*

[=Büyük gemi kımıldanmağa başladığında derin deniz de homurdanmağa başladı.]

1271. **tırmandı** [< *tır,m+a-n-dı*] Ṭırmaşdı [çıḳdı] demekdür.[3100]

1272. **tırmap** [< *tar,m+a-p*] Ṣarup muḥkem eyleyüp demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ṣıfat-ı şebde gelür, ki [XXXI, 304, 2827]:[3101]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

örgemçi şıbaḳḳa cülni ***tırmap***

tumşuġını rişte birle çırmap

[=Örümcek, sineği ağa tırmandırdı, sineğin hortumunu iplik ile doladı.]

3095 Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 54ª₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 191v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 255.

3096 Bundan sonraki kısım **tėrgek** maddesinde verilmiştir.

3097 Yazmada: *ṣunuŋ*.

3098 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 193v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 258. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 133ª.

3099 Yazmada: *tėriŋ̄*.

3100 Madde **yarmandı** olmalıydı.

3101 Bk. **cül, çırmap**. Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 64ª₁₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 192v7, 214v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 257, 286, 379. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 132ᵇ, 153ª.

1273. **tırmaban** [< *tar,m+a-ban*] Şarup muḥkem eyleyüben. Ve pençe urup ṭırmalayuban demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maṭlaᶜda] gelür, ki [337, 457, 1]:[3102]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kūyide itler mėni geh ***tırmaban*** *geh tişleben* **83ᵇ**

żaᶜfıdın ölgende birbirdin üzerler südreben

[=Köyünde köpekler beni gâh tırmalar gâh ısırır, arıklıktan öldüğümde çekiştirip sürüklerler.]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḳābīl[3103], ki Hābīl'i ḳatl etmiş-idi defn etmek ḳāᶜidesin bilmez-idi Allāh *taᶜālā* iki ḳarġa gönderdi[3104], ki ceng ėdüp birisi birisin öldürdügi maḥalde gelür, ki [(64) 695ᵃ, 7]:[3105] [Neṯr]

Ve ḳātil ḳarġa yėrni ***tırmap*** *minḳārı bile ḳazıp maḳtūlnı defn ḳıldı.* **-188-**

[=Ve katil karga yeri eşip gagası ile kazıp maktulü gömdü.]

1274. **tirküzmek** [< *tir-güz-mek*] Zā-i muᶜceme ile. Diriltmek dėmek, *iḥyā* maᶜnāsına.

1275. **tirküzür** [< *tir-güz-ᵘr*] Dirildür dėmek olur. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [71, 63, 1]:[3106]]

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ölükni ***tirküzür*** *laᶜliñ Mesīḥ-āsā kelām ėylep*

tekellüm çāşnīsin[3107] *şerbet-i* yuḥyi 'l-ᶜiẓām[3108] *ėylep*

[=Dudakların konuşmağa başlayınca Mesih gibi ölüyü bile diriltir. Sözün tadını 'kemikleri dirilten'in şerbeti yapar.]

1276. **tizi** [< *tiz-ⁱg*] Dizi demekdür.[3109]

1277. **tizdi** [< *tiz-di*] Dizdi demekdür.[3110]

3102 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 192v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 256.

3103 Yazmada: *Ḳābil.*

3104 ALLĀH: *Ḳur'ān*: 5. Mā'ida 31.

3105 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 192v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 256.

3106 Bk. **ölükni**. Alıntı için bk. ṬALİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 24^{a}_{4}, 53^{a}_{15}.

3107 KUT: *çeşnisin*.

3108 ALLĀH: *Ḳur'ān*: 36. Yāsīn 78.

3109 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **yastanıp**.

3110 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [V, 56, 285]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḫāme bile ol ki sizni sizdi

gevherni ḳara ipekke ***tizdi***

1278. **tiz** [< *tiz-*] Emr ėdüp diz demekdür.

1279. **tiz** [< *tẑ*] Bir daḫı diz demekdür *zānū* ma^cnāsına, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de şıfat-ı şitāda gelür [XVII, 170, 107]:[3111]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

kefin aġzı bile müflis dem ėylep
ėki ***tiz*** *kögsi içre muḥkem ėylep*

[=Zavallı adam avucunu ağzı ile hohlayarak iki dizini göğsüne sımsıkı yapıştırdı.]

Ve yine S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de namāzuŋ sünnetleridin[3112] [on fi^clīsi] beyānında gelür [112, 152]:[3113]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

rükū^c içre ėlik ***tizge*** *ḳılıp yār*
uçanı[3114] *tutmaḳ ol ḥāletde hem-vār*

[=Rükûda eli dize koymak, sırtını dümdüz tutmak.]

1280. **tizmek** [< *tiz-mek*] Zā-i mu^cceme ile. Dizmek.

1281. **tizer-mėn** [< *tiz-er bin*] Dizerin dėmek olur.

1282. **tizgümdür** [< *tiz-gü+m+dür*] Dizsem gerekdür dėmek olur.

1283. **tizip** [< *tiz-ip*] Dizip.

1284. **tizilgey** [< *tiz-il-gey*] Dizile.

1285. **tizilgen** [< *tiz-il-gen*] Dizilen.[3115]

1286. **tıysa** [< **tı-ḏ-sa*] Men^c eylese dėmekdür.[3116]

1287. **tėşük** [< *teş-ük*] Kāf-i ^cArabī ile. Delik demekdür.[3117]

1288. **tėş** [< *teş-*] Emr ėdüp del; ya^cnī delik eyle demekdür.[3118]

[=O, kalem ile sizi çizdi. Mücevheri kara ipeğe dizdi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 193v14.

3111 Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 54ᵃ₉. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 194r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 258.

3112 *sünnetleridin*: Yazmada; *sünneti*.

3113 Bk. **uça**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 47.

3114 Yazmada: *ucanı*.

3115 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **kėni**.

3116 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maḳṭa^cda gelür [140, 141, 8]:
Maḳṭa^c /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/
ḥālini n'ėylep nihān tutsun Nevāyī ḫasta kim
tıysa *eşkin āh urar yıġlar eger āhın tıyar*
[=Hasta Nevâyî, hâlini ne yapsın da gizlesin. Gözyaşını tutsa ah eder, ahını tutsa gözyaşı akar.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 6v20.

3117 Bundan sonraki kısım **tėşilgen** maddesinde verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **murı**.

3118 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [207, 259, 5]:

1289. **tiş** [< *tīş, tīş*] Bu daḫı diş demekdür *dandān* maᶜnāsına.[3119]

1290. **tiş ḳadap** [< *tīş, tīş ḳada-p*] Diş bileyüp diş ḳoyurup demekdür.[3120]

1291. **têş** [< *sêş-*] Bir daḫı emr èdüp çöz şalıvèr **84ª** demekdür.

1292. **têşmek** [< *teş-mek*] Delmek.

1293. **têşilgen** [< *teş-ⁱl-gen*] Delinen. [3121]Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [133, 150, 3]:[3122]

Beyt /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilātün/

nė nevᶜ siñgremeyin hecr[3123] *ara ki bağrım u köñglüm*

firāḳ igneleridin öte öte ***têşiliptür***

[=Nasıl içli içli ağlamayayım; gurbet elde göğsüm ve yüreğim ayrılık iğnelerinden geçe geçe delinmiştir.]

Têşilipdür dedügi delinüpdür demekdür.

1294. **têşik** [< *teş-ⁱk*] Delik. *Têşük* daḫı dènilür, delik maᶜnāsına.

1295. **tişlerde** [< *tīş+le-r+de, tīş*] Dişler-iken.[3124]

1296. **tişlerge** [< *tīş+le-r+ge, tīş*] Dişlemege dèmekdür.

1297. **têşkeli** [< *sêş-keli*] Kāf-i ᶜArabī ile. Çözmek içün ve çözeli demekdür. Ammā çözmek içün maᶜnāsına. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de yedinci [ḥikāyede] rāvī Dilārām'dan **-189-** Behrām'a naḳl etdi, ki Ḫᵛāce kendü[si]yi şaḥrāda bulduğı maḥalde gelür [XXXIII, 391, 4334]:[3125]

Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ṭurfa kör kim köñglüme ᶜışḳıñg kirerge yol bulur

nèçe kim ᶜışḳımnı terk ėtkil diben kögsümni têş

[=Tuhaftır ki sen ne kadar aşkımı terk et diye(rek) göğsümü deşsen (de) aşkının gönlüme girecek yolu bulduğunu gör.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 194v3.

3119 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tiş ḳadap**.

3120 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [326, 431, 3]:

Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

***tiş ḳadap-mėn** laᶜliñge üzmes-mėn andın bu ṭamaᶜ*

enbūr-ı hicrān bile par par soğursalar tişim

[=Dudağına diş biliyorum. Dişimi hicran kerpeteni ile sapır sapır çıkarsalar bile ondan bu tamahı kesmem.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 244v18.

3121 Bundan sonraki kısım **têşük** maddesinden alınmıştır.

3122 Bk. **öte öte**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 307. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 59r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 45, 259.

3123 Yazmada: *ᶜışḳ*.

3124 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ıslanḳanı**.

3125 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 349v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 259.

Metnevī /Hafīf-i *müseddes-i mahbūn-ı mahdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[3126]

rahm ėtip ***tėşkeli***[3127] *uzatmış ėlik*

ki ölük mü ėkin bu yoksa tirik

[=Ölü mü yoksa diri mi diye acıyarak çözmeğe elini uzatmış.]

1298. **tėşkeri**[3128] [< *ters+gerü, ters kėrü*] Kāf-i ᶜArabī ile. Ber-ᶜaks maᶜnāsınadur, ki Mahbūbu 'l-Kulūb'da otuz altıncı faşlda zenān-ı fāhişe dikrinde gelür, ki [61, 12; (154) 31ᵇ, 11]:[3129] [Netr]

*Bu nev*ᶜ *ārāste kılġandın* ¹⁰*songra çenber-şāh*[3130] *yorġa*[3131] *uyġa*[3132] ***tėskeri***[3133] *mingdürġaylar*[3134]. *Ve şehrning* ¹¹*kūy u mahallatıġa kėzdürgeyler.*

[=Böylesine süsledikten sonra çember boynuzlu / değirmi alınlı öküze ters bindirerek şehrin sokak ve mahallelerini gezdirdiler.]

1299. **tişi** [= *kişi*] Dişi demekdür, ki *mu'annat* maᶜnāsınadur, ki Ferhād u Şīrīn'de Şīrīn'i vėrmemege Mihīn Bānū'nuŋ ᶜödri mahallinde Husrev eyitdi [XXXVII, 347, 96]:[3135]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i mahdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ġażanfer hod n'ėter[3136] *çengāl u yālın*[3137]

çėker bolsa ***tişi*** *uynıng mecālin*[3138]

[=Dişi, öküzün mecalini bitirecek olduktan sonra arslan pençeyi yeleyi ne yapsın.]

3126 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

3127 TURAL: *yėtkeli.*

3128 Bk. **tėskeri. Açıklama:** *Tėşkeri*: Kelime *tėskeri* biçiminde yazılması beklenirken /ş/ ile *tėşkeri* biçiminde yazılmış. Bu metindeki *s* ~ *ş* değişmesine bir örnek olarak bk. *tavşal-* (< *tavsal-*).

3129 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 258.

3130 Yazmada: *çenber-şāh.* **Açıklama:** *Çenber-şāh*: 'çember boynuzlu' (NEVĀYĪ: *Mahbūbu 'l-Kulūb*: 352) anlaşılacağı gibi aşağıdaki destekler ışığında 'değirmi alınlı' da anlaşılabilir.

Kızın saçlısı, tarlanın taşlısı, öküzün başlısı makbuldür ([ERGUN]-[UĞUR]: *Konya Vilâyeti Halkıyât ve Harsiyâtı*: 280_{1466}). Kızın saçlısı, tarlanın taşlısı, öküzün başlısı makbuldür. Tarlanın taşlısı, kızın saçlısı, öküzün başlısı (PEREMECİ: *Atalar Sözleri*: 196_{4983}, 248_{6577}).

3131 **Açıklama:** *Yorġa*: (< *yorı-ġa*) Far. *rāhī, rahvār* 'rahvan kurt gidişi, bir yandaki iki bacağını aynı anda atan koşma biçimi' (AHMED VEFĪK PAŞA: *Lᶜ O*: I, 841ᵇ. EREN: *TDES*: 343ᵃ).

3132 Yazmada: *öyge.*

3133 ÖLMEZ: *tėskeri.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3134 Yazmada: *mingdürgeyler.*

3135 Bk. **uy.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 85.

3136 Yazmada: *n'ėteyi.*

3137 Yazmada: *bālın.*

3138 ALPAY: *öyning mahālin.*

1300. **Téñgri** [< **tañrı*] Tañrı *ta^cālā* adıdur, tānuñ kesresi-y-ile telaffuẓ olınur. Pes tānuñ kesresine delālet içün mā-ba^cdına yā yazılur ve gāfuñ mā-ḳabline, ki yānuñ mā-ba^cdıdur, nūn imlā olınur.[3139]

1301. **téñgiz** [< *teñ+ⁱz*] Deñiz démekdür. Bu daḫı hemān ol imlā üzre yazılur.[3140]

1302. **tégreside** [< *teg+re+si+de*] Ṭolayu yanında démek olur.[3141]

1303. **tikerge** [< *tik-er+ge*] Dikmege démek olur. [Bedāyi^cu 'l-Vasaṭ'da gelür [140, 182, 3]:[3142]]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

köñglekim[3143] *çākin tikerge meyl ḳıldıñg éy refīḳ*

bilmediñg gūyā ki köñglek içre kögsüm[3144] *çāki bar*

[=Ey arkadaş, gömleğimin yırtığını dikmeğe kalkıştın, gömlek içinde göğsümün yanğı olduğunu bilmedin.]

Ve bir daḫı degmek ve yapışmaḳ ma^cnāsına gelür. Ma^cnā-yı evvel üzre olıcaḳ ta^cdiyesinde *tiktürmek* denilür dikdürmek ma^cnāsına ve ma^cnā-yı ṯānī üzre olıcaḳ *tégürmek* denilür degürmek ma^cnāsına ve emrinde *tégür* denilür degir démek ma^cnāsına.

1304. **tikti** [< *tik-ti*] Kāf-i ^cArabī ile. Dikdi birbirine yapışdurdı ve mīḫladı demekdür. Seb^ca-i Seyyāre'de yedinci [ḥikāyede] rāvī Dilārām'dan naḳl éder şikārgāhda Dilārām-ıla Behrām Şāh-ıla geçen mācerādan [XXXIII, 389, 4306]:[3145]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

bilgeç ol sözni ḫāṭır-ı pāki

3139 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bitirge, bütmes, tartar, dégüñg, -dik, ḳatḳan, ḳaraḳ, yan.**

3140 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **artayıp** ve **artanıp, Uğan, Uğun** ve **Uğanum, butratıp, tüpsüz, yavşan.**

3141 Şöyle tamamlanabilir: Fevāyidü 'l-Kiber'de gelür [279, 296, 4]:

Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

yüzüñgüñg tégreside ḫaṭ mudur ya ṣun^c pergārı

ḳuyaşnıñg devriga taḥrīr üçün çékti müdevver ḫaṭ

[=Yüzünün çevresindeki ayva tüyü müdür yoksa sanat pergeli güneşin kursuna (yazı) yazmak için çepeçevre hat mı çekti?]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 198r26.

3142 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 250. gazel.

3143 Yazmada: *köñgleki.*

3144 Yazmada: *kökreg.*

3145 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 195v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 261. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 135ᵃ.

tikti ėkki ḳolın atıp ḫāki

[=Temiz hatırı o sözü bilince toprağı atıp iki elini kaldırdı.]

1305. **tikmek** [< *tik-mek*] Hemīn bu macnāyadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ḫamse tacrīfinde [bir beytde][3146] gelür **84b** [II, XV, 83 ~~(6,50)~~ (38), 51]:[3147]

Meṯnevī /Serīc-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

tėlmek[3148] *üçün cism ü uçurmaḳġa*[3149] *baş*
anda ḳılıp tacbiye köp oḳ u taş **-190-**

[=Beden doğramak ve baş uçurmak için orada o kadar çok ok ve taş tabyası hazırladılar.]

1306. **tikip** [< *tik-ip*] Yin e kāf-i cArabī ile. Bir kişi fikr ve ḥayretin, ne vażc ėdecegin bilmeyüp sākin olduğına dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn ḥālinde gelür [XIV, 135, 1058]:[3150]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefcūlü mefācilün fecūlün/

bir laḥẓa yeñgip[3151] *anı tefekkür*
öz ḥāletiġa ėtip taḥayyür

[=Düşünce onu bir an yendi, kendi durumuna hayret etti.]

Ve yine bir yere göz dikdi ve göz diküp macnāsına daḫı gelür, ki.

1307. **tėgti** [< *teg-ti*] Gāf-i cAcemī ile. Degdi ve yetişdi. Ve daḫı degdi; yacnī vāṣıl oldı dėmekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād İskender ṭılısmın açduğı maḥalde gelür [XXIV, 229, 69]:[3152]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

çü tėgdi[3153] *ol ḫadeng-i berḳ-āṯār*
yıḳıldı bu ḫadeng-efgen nigūn[3154]*-sār*

3146 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

3147 Bk. **uçurdı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 63v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 50, 261.

3148 Yazmada: *tikmek*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3149 SABİR: *uçurmaḳḳa*.

3150 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 352v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 262.

3151 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. ÇELİK: *yėñgip*. Kelime mesnevi yazmasının iki yerinde (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan Kit. 808. sy. $224^b_{19\text{-}b}$, $232^b_{26\text{-}b}$) ve başka kaynaklarda (CLAUSON: *EDPT*: 542^b) /e/ ile. Buna göre *yeñg-* 'yenmek' olmalı.

3152 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 195v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 262.

3153 Yazmada: *tėgti*.

3154 Yazmada: *nigū*.

[=O şimşek gibi ok değer değmez ok kıran, tepetaklak yuvarlandı.]

1308. **tėgip** [< *teg-ip*] Bu daḫı degüp ve yetişüp demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ikinci münācātda gelür [II, IV, 20 ~~(158)~~(10), 22]:[3155]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

baḥrġa bir velvele vü ıżṭırāb

kim tėgip aḫter yüzige her ḥabāb

[=Denizde bir uğultu ve dalgalanma, her kabarcık yıldızların yüzüne varmada.]

..... **tėgip** Gāf-i ᶜAcemī ile. Bu daḫı degüp ve vāṣıl olup demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Dārā vaṣfında gelür [XXIII, 154, 1586]:[3156]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

bolup köp keyānī[3157] *iş iḥdāṯ aṅga*

tėgip behmenī-mülk mīrāṯ aṅga

[=Yoksulluk onun başına çok işler açmış iken geniş ülkelerin mirası ona kaldı.]

1309. **tigen** [< *tik-gen*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Diken demekdür, *ḫār* maᶜnāsına, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de miḥnet deşti beyānında gelür [IX, 85, 558]:[3158]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

āfet elifi kėbi tigenler

lāleside ᶜışḳdın[3159] *tögenler* **-191-**

[=Afet (kelimesin)in elifi (ölüm kılıcı) gibi dikenler. Lale(nin göğsün)de de aşk yanıkları.]

1310. **tėgin**[3160] **85a** [< *teg+i+n*] Degin demekdür, *ġāya* maᶜnāsına; yaᶜnī aŋa degin demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da söz taᶜrīfinde gelür [II, XV, 83 ~~(646)~~(38), 47]:[3161]

3155 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 262.

3156 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 196r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 262.

3157 Yazmada: *gedāyī*.

3158 Bk. **tügen**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 241. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 123b.

3159 Yazmada: *derddin*.

3160 Madde başının iptal edilip **dėgin** maddesinde verilmesi gerekir. +CA maddesinde Niyâzî tarafından, eserin yayımında SABİR tarafından kelime *dėgin* olarak tespit edilmiş, yalnız bu maddeye mahsus olmak üzere *tėgin* olarak verilmiş, hem *Ḥayretü 'l-Ebrār*'ın hem *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'nin hiçbir yerinde *tėgin* olarak geçmemiştir.

3161 Bk. +CA. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 264. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 174b.

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

suġaca ḫārā[3162] *bile bünyād anġa*

kökge ***dėgin*** *pāre-i*[3163] *pōlād anġa*

[=Mermer sütunlar suya kadar inerdi; çelik burçlar da göğe değin uzardı.]

1311. **tėgrü** [< **teg+rü*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Bu daḫı degin demekdür, *ġāya* maᶜnāsına. Ammā ekṯer bu bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de pādşāh [Sulṭān Ḥüseyn] vaṣfında gelür [IX, 85, 709]:[3164]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[3165]

tün-ḳaṭar anda baḫt-ı bīdārınġ

ṣubḥġa[3166] ***tėgrü**** *kim Ḫudā yārınġ*

[=Uyanık talihin orada senin gece bekçindir. Allah sabaha kadar senin yanındadır.]

* Ṣabāḥa degin demekdür.

1312. **tėgre** [< *teg+re*] Gāf ᶜAcemīdür. *Dāyira* ve *aṭrāf* maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r [3167]'da gelür [268, 347, 4]:[3168]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėyle zencīr-i cünūn rüsvāsı-mėn kim her zamān

tėgreme *Ferhād u Mecnūn dėk*[3169] *yıġılmış bir sürük*

[=Ben delilik zinciriyle öyle rezil olmuşum ki her zaman etrafıma bir sürü Ferhad ve Mecnun gibisi üşüşmüştür.]

Tėgreme dėdügi eṭrāfuma demekdür. Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r [3170]'da bir [ḥüsn-i maḳṭaᶜda][3171] gelür [138, 158, 6]:[3172]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çarḫ şeb-gerdiġa[3173] *gūyā naḳd-i ᶜömrinġdür ġaraż*

3162 SABİR: *suġaca ḫāre.*

3163 SABİR: *dėgin bāre-i.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3164 Bk. **tonḳtar.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 187r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 248. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 128ᵃ.

3165 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

3166 Yazmada: *tanġġa.*

3167 *Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

3168 Bk. **sürük.** Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 61ᵃ₁₀. AVET DE COURTEILLE: *Dictionnaire turk-oriental*: 261. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 134ᵇ.

3169 Yazmada: *Mecnūndın.*

3170 *Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3171 Yazmada: *beytde.*

3172 Bk. **bügreyip.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 137v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 173. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 83ᵇ.

3173 Yazmada: *şeb-gerdige.*

tėgreñge her kün[3174] *ki ėkki bügreyip aylanadur*

[=Feleğin gece dolanışı sanki senin ömür sermayeni tüketmek için; bu yüzden her gün iki büklüm etrafında fır fır dönüyor.]

[*Tėgreñge* luġatinde gāflar gāf-i *ᶜAcemī*[3175]dür. Senüŋ eṭrāfuŋa demekdür.][3176]

1313. **tėgmes** [< *teg-mes*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Degmez demekdür liyāḳati yoḳ demek maᶜnāsına, ki Ġarā'ibü 'ş-Şıġar[3177]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [274, 356, 2]:[3178]

Beyt /Remel-i *müseddes-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

aġzıñġa tėgmes ᶜiẕārıñg birle söz

bolmadı ḫur-şēd birle ẕerre tėñg[3179] **-192-**

[=Ağzın ile yanağına söz yarıştırmak yakışmaz; güneş ile zerre bir seviyede bulunmaz.]

1314. **tėgürdi** [< *teg-ür-di*] Degürdi demekdür.[3180]

1315. **tėgdi** [< *teg-di*] Degdi demekdür.[3181]

1316. **tėgse** [< *teg-se*] Degse demekdür, gerekse degüp yapışmaḳ maᶜnāsına **85ᵇ** gerekse *taslīm* maᶜnāsına gerekse liyāḳat[3182] maᶜnāsına.

1317. **tik** | **tėk** [< *tik-*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Emr ėdüp dik dėmekdür, *bi-dūz* maᶜnāsına. Ve bir daḫı ayaġ üzerine dik ṭuru geldi demekdür, ki Fevāyidü 'l-Kiber[3183]'de [bir maṭlaᶜda] gelür [324, 344, 1]:[3184]

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

3174 Yazmada: *tün*.

3175 Şöyle olmalıydı: Gāf-i evvel ᶜAcemī gāf-i ṯānī muᶜcemedür.

3176 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

3177 *Ġarā'ibü 'ş-Şıġar*: Yazmada; Nevādirü 'ş-Şebāb.

3178 Bk. **tėñg**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 196r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 262.

3179 KUT: *dėñg*.

3180 Şöyle tamamlanabilir: Fevāyidü 'l-Kiber'de gelür [87, 88, 3]:

Beyt /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

buzuġ köñglümni köz yaşım yėmürdi

tėgürdi seyl vīrānımġa āfet

[=Gözyaşım virane gönlümü silip süpürdü. Sel, viraneme ölüm getirdi.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 197r12, 352r17.

3181 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tėgti**.

3182 Yazmada: *sibāḳat*.

3183 *Fevāyidü 'l-Kiber*: Yazmada; Ġarā'ibü 'ş-Şıġar.

3184 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 198r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 262.

ol sarıġ tonluġ ėrür turġanda taᶜẓīmimġa tik

şuᶜle kim ḫāşākini küydürgeli bolġay bėyik[3185]

[=O sarı elbiseli, tazimim için ayağa kalktığında -dik durduğunda- sanki otları yakacak bir ateş gibi yükselir.]

Ve bir daḫı yalıŋuz demekdür, *ṭāḳ*[3186] maᶜnāsına, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī vefātı maḥallinde gelür, ki [XXXV, 342, 3207]:[3187]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

āzādlar[3188] *oldı tėz-reftār*

tėk[3189] *ḳaldı hem anda*[3190] *bir giriftār*

[=Azat olanlar çabuk gittiler. Bir tutuklu orada (yap)yalnız kaldı.]

Ve yine dek ṭurmaḳ; yaᶜnī epsem olmaḳ maᶜnāsına gelür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Nev-roz ḥaḳḳında gelür, ki [XXIX, 27, 311]:[3191]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tik olturġaç hevāyī ḳıldı Nev-roz

ėderletti atın ber-derd ü ber-sūz[3192]

[=Nev-roz sessiz otururken harekete geçti. Atını dertli ve elemli eyerletti.]

Ve yine bu maᶜnāya G ü l ü N e v - r o z [-ı Luṭfī]'de Bülbül Nev-roz'a eyitdi [LXV, 57, 665]:[3193]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kel ėy ẓālim nė bī-inṣāflıḳdur[3194]

yaratġanġa tevekkül ḳıl tik oltur

[=Gel, ey zalim, ne insafsızlıktır? Yaratana dayan güven sessizce otur.]

3185 Yazmada: *bėtik.*

3186 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *tek.* VULLERS: *LP-LE*: II, 526ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 806ᵇ.

3187 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 260.

3188 Yazmada: *āzādeler.*

3189 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. *tėk* 'düzgün, sessiz, uslu'.

3190 Yazmada: *ḳafesde.* Bu tercih edilmeli.

3191 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 260. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 134ᵇ.

3192 Yazmada: *ėterletti ... bā-derd ü bā-sūz.* Belki *pür-derd ü pür-sūz.*

3193 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 260.

3194 DİNÇER: *ki ... bu bī-inṣāflikdür.*

1318. **tikil**[3195] [< *tik-ⁱl-*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Emr ėdüp ümēd-vār ve muntaẓır ol demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [282, 371, 7]:[3196]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī saᶜy ile **-193-** *çūn vaṣl ḥāṣıl bolmadı*

yār lutfıġa ***tikil*** *ėmdi vü ġayrıdın tüñgül*[3197]

[=Ey Nevâyî, madem çalışmakla kavuşmak elde edilemedi, artık yârın lütfunu bekle, başkasından umudunu kes.]

1319. **tėkşer** [< *tėñg+ₗş+e-r*] Kāf kāf-i **86ª** ᶜArabīdür. Cemᶜ ėder devşürür maᶜnāsınadur, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da altıncı[3198] maḳālede gelür [93, 397]:[3199]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

her nė kim[3200] *öksütseñg alur çaġda narḫ*

ᶜarż küni barçanı ***tėkşer*** *bu çarḫ*

[=Her ne kadar alırken fiyatı düşük tutsan da satacağın gün bu felek, hepsini bir araya toplar.]

1320. **tikiş** [< *tik-ⁱş*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Yetecek miḳdārı [ve kifāyet ėdecek miḳdārı] demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Hind'e gėtdügi maḥalde gelür, ki [XLIII, 287, 3596]:[3201]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

bu mīᶜād ile cemᶜ ėyley[3202] *sipāh*

tikişçe[3203] *barıġa bėrip ḫarc-ı rāh*

[=Bu belirtilen zamanda asker toplayıp hepsine yeterince yol harcı verdi.]

1321. **tėgirmen** [< **tėg-ⁱr-me+n*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Degirmen dėmekdür, *āsiyāb* maᶜnāsına.[3204]

3195 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3196 Bk. **töñgül**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 197r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 263. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 135ª.

3197 TÜRKAY: *toñgul*.

3198 *altıncı*: Yazmada; *ėkinci*.

3199 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 201v11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 261. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 135ª.

3200 Yazmada: *ki*.

3201 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 198v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 264. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 136ª.

3202 Yazmada: *eylep*.

3203 TÖREN: *tigişçe*.

1322. **tilek** [< *til+e-k, tıl*] Kāf-i ᶜArabī ile. Dilek demekdür.[3205]

••••. **til** Dil demekdür.

1323. **tilep** [< *til+e-p, tıl*] Dileyüp; yaᶜnī isteyüp demekdür.[3206]

1324. **tileyeyin** [< *til+e-ʸeyin, tıl*] Ben dileyeyin demekdür.

1325. **tiley** [< *til+e-y, tıl*] Hemīn bu maᶜnāyadur.[3207]

1326. **tiler** [< *til+e-r, tıl*] Diler dėmek olur. Bu ġazelde redīf vāḳiᶜ olmışdur. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [155, 182, 1]:]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çāre-i kār isteben[3208] *bī-çārelıġ kön͡glüm **tiler***

ḫānmān terkin ḳılıp[3209] *āvārelıġ kön͡glüm **tiler***

[=Gönlüm aslında işin çaresini ararken çaresizliği istiyor. Evi barkı terk edip avarelik istiyor.]

1327. **tilgen** [< *til-gen*] Şāhīn.

1328. **til** [< *tıl*] Dil, *zabāna* maᶜnāsına. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [369, 394, 3]:]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kön͡glüm içre her yara aġzıda[3210] *peykānın͡g uçı*[3211]

*kėldi derdin͡g leẕẕetinin͡g şükrini ayturġa **til***

[=Göğsümdeki her yaranın ağzında senin temreninin ucu vardır. Dil, senin derdinin verdiği hazzın şükrünü söylemeğe geldi.]

1329. **tilni** [< *til+ni, tıl*] Dili demek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭaᶜda gelür [1, 1, 7]:[3212]]

3204 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aylandurmaḳ, iyeledi, ḳavġun, kėnce.**

3205 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maḳṭaᶜda gelür [255, 330, 7]:

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳaşı miḥrābıda vaṣlın istep ėyler-mėn duᶜā

*ėy Nevāyī tan͡g yoḳ andaḳ ḳıblede mundaḳ **tilek***

[=Kaşının mihrabında vuslatını isteyip dua eyliyorum. Ey Nevâyî, öyle kıblede böyle dilek acayip değil.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 200r20.

3206 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tapışur, Ḳonġrat** ve **Ḳıyat.**

3207 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tileyi** ve **tiley.**

3208 Yazmada: *istemen.*

3209 Yazmada: *urup.*

3210 Yazmada: *yāram aġzında.*

3211 Yazmada: *ucı.*

3212 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 1. gazel. Hamd içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 28ᵃ).

Maḳṭaᶜ /Müctes̱s̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

Nevāyī olmadı tevḥīd güft ü gū bile fehm

meger ki èylege[3213]*-sèn tilni ḳaṭᶜ u*[3214] *cānnı fidā*

[=Nevâyî, dili kesmedikçe canı feda etmedikçe tevhid gevezelikle anlaşılmaz.]

1330. **tilimni** [< *til+ⁱm+ni, til-ⁱm+ni, tıl*] Dilimi.[3215]

1331. **tiliŋni** [< *til+ⁱŋ+ni, tıl*] Dilüŋi.

1332. **tèlmek** [< *tel-mek*] Sükūn-ı lām ile. Delmek ve yarmaḳ maᶜnāsınadur.[3216]

1333. **tilemek** [< *til+e-mek, tıl*] Fetḥ-i lām ile. Dilemek *ḫᵛāstan* maᶜnāsına.

1334. **tileyin** [< *til+e-yin, tıl*] Ben dileyeyin demekdür.

1335. **tileyi** ve **tiley** [< *til+e-ʸi, til+e-y, tıl*] İsteyü demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī **-194-** atasına İbni Selām'dan gelenler vaṣfında gelür [XVIII, 172, 1436]:[3217]

Mes̱nevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

maḳṣūdlarıın çü èyleben fāş

pāsuḫ tileyü[3218] *ḳuyı salıp*[3219] *baş*

[=Meramlarını söylediler. Başlarını öne eğip cevap beklediler.]

Ammā *tiley* ᶜibāretinüŋ isteyü ve dileyü maᶜnāsına geldügi T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de anası İskender'i ṭoğduğı gibi beyābānda ḳoyup gèdüp bir ḳoyun sürüsinden bir keçi gelüp aŋa süd vèrüp keçinüŋ ṣāḥibi isteyü geldügi maḥalde gelür, ki [(222) 723ª, 17]:[3220] [Nes̱r]

Bir kün öçküsi ġāyib bolġan cihetdin anı ***tiley*** **86ᵇ** *ol çāh başıġa kèlip*[3221]*.*

[=¹Keçisini arayup ol araya gelüp.[3222]]

3213 Yazmada: *eylegey.*

3214 KARAÖRS: yok.

3215 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **kömek.**

3216 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **uçurdı | öçürdi.**

3217 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 199r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 264.

3218 Yazmada: *tiley.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3219 Yazmada: *dileyi salıp ḳoyı.*

3220 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 265.

3221 Yazmada: *kèldi.*

3222 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 14.

1336. **tile mėn | tile-mėn** [< *til+e, tıl bin | til+e, tıl u-ma-n | til-e bin*] Dile ben demekdür; yaᶜnī ben dile düşdüm maḥallinde gelür. Ve bir maᶜnā daḫı dilemezin demekdür. Ve bir maᶜnā daḫı keserin dilerin demekdür, ki bu üç maᶜnāya daḫı D ī v ā n -ı Luṭfī'de bir tuyuḳda gelür [292, 465]:[3223]

Tuyuḳ[3224] /Remel-i *müseddes-i maḳṣūr*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilān/

dil-berā tüştüm ėliñdin[3225] ***tile mėn***

sėndin özge nė[3226] *cihānda* ***tile-mėn***

ger raḳībiñ tüşse mėniñ ḳoluma

arḳasındın[3227] *tasmalar köp* ***tile-mėn***[3228]

[=Ey dilber, senin elinden dile düştüm. Dünyada senden başka bir dileğim yok? Rakibin benim elime bir geçse arkasından çok tasmalar dilerim.]

1337. **tilkürüp** [< *tilgür-üp*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Dikilüp ṭurup demekdür.

1338. **tėlük** [< *tel-ük*] Kāf-i ᶜArabī ile. Delik maᶜnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on birinci[3229] maḳālede gelür, ki [III, XLII, 296 ~~(2416)~~(126), 28]:[3230]

Meṡnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ėski se-pīçi[3231] *başıda külgülük*

dām kėbi baştın ayaġı ***tėlük*** **-195-**

[=Başında eski *sepîçi* gülünç. Ağ gibi baştan ayağa delik deşik.]

1339. **tėlmürmek** [< *tel₁m+ür-mek*] Göz yaşarmaḳ.[3232]

3223 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 198v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 264.

3224 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *Beyt*.

3225 KARAAĞAÇ: *iligtin*.

3226 Yazmada: *özgeni*.

3227 Yazmada: *arḳasıdın*.

3228 Benzer üçlü kullanma için bk. **aya mėn / aya-mėn / ayaman**.

3229 Yazmada: *yedinci*.

3230 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 200r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 266.

3231 *Se-pīç*: (?). Belki *sibenc* veya *sibeḥ*. **Açıklama:** *Sibenc* - *Sibeḥ*: *Sibenc*: Çūb-i ḳulba maᶜnāsınadur ki ekincilerüŋ şaban oḳı dėdükleri aġaçdur. Bir başını boyunduruġa bend edüp ve dīger ucına şaban demüri geçürürler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 338). *Sibeḥ*: Ṭuz ve milḥ maᶜnāsınadur. Mecāzen insānda olan šuzda; yaᶜnī melāḥat ve maḥbūbiyetde istiᶜmāl olınur.

3232 Şöyle tamamlanabilir: M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de gelür [(172) 776ª, 27, (207)]: [Neṡr]

ᶜĀşıḳnıñ niyāz yüzidin [27]***tėlmürmeki*** *asru münāsib işdür.*

[=Âşığın niyaz yüzünden *tėlmürmeki* 'ümit ve hasretle bakma'sı son derece münasip bir iştir.]

1340. **tèlmürür-mèn** [< *tel*ᵢ*m*+ᵘ*r*-ᵘ*r bin*] Gözyaşı dökerin dèmek olur. [B e d ā y i ͨ u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maṭlaͨda gelür [45, 61, 2]:[3233]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāͨilātün fāͨilātün fāͨilātün fāͨilün/

tèlmürür-mèn mönġreyip[3234] *ol bī-vefāġa muttaṣıl*

bir hem andın derd [ü] ḥālimġa naẓar[3235] *bolġay mu dèp*

[=Bir de dertli hâlime bir bakar mı diye o vefasıza durmadan inleyip gözyaşı döküyorum.]

1341. **tèlmürdi** [< *tel*ᵢ*m*+ᵘ*r-di*] Çelerdi baḳdı demekdür.

1342. **tèlmürüp** [< *tel*ᵢ*m*+ᵘ*r*-ᵘ*p*] Çelerüp baḳup demekdür, ki S e b ͨ a - i S e y y ā r e 'de altıncı[3236] ḥikāyede Müdbir ve Muḳbil sīmyā çeşmesine varduḳları maḥalde gelür, ki [XXXI, 348, 3820]:[3237]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feͨilātün mefāͨilün feͨilün/

su yaḳasıda ***tèlmürüp*** *yoldaş*

ͨaksi yanġlıġ çomurdı ol suġa baş

[=Suyun kıyısında gözü yaşlı yoldaşına bakarken suya düşen gölgesi gibi başını suya daldırdı.]

1343. **tilin** [< *til*-ⁱ*n*] Bir nesne dilim dilim kesildi ve aşındı demekdür. Ve at ve ādam ayağından yol aşınup yol yol olduğına derler, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da evvelki maḳāle [ḥikāyesin]de gelür [67, 178]:[3238]

Meṯnevī /Serīͨ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteͨilün müfteͨilün fāͨilün/

ḫalḳ füzūnī èdi vü ͨāmme yol

kèlgen izi birle ***tilin*** *èrdi yol*[3239]

[=Halk çoğaldı ve herkes yollara düştü. Gelenin iziyle yol aşındı.]

1344. **tèlbe** [< *telbe*] **87ᵃ** Delü demekdür.[3240]

1345. **tèlbelerge** [< *telbe+ler+ge*] Delülere dèmek olur.[3241]

3233 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 112. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 320r19.

3234 Yazmada: *mönġrenip*.

3235 Yazmada: *ḫaber*.

3236 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <üçinci>.

3237 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 265.

3238 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141r12, 200v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 266. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 137ᵃ.

3239 Yazmada: *bol*.

M a ḫ z e n : *ḫalḳ firāvān èdi vü ͨāmme yol*

kèlgen izi bile tiley yandı ol

[=Halk çoktu ve herkes yollara düştü. O, gelenin izini takip ederek geri dönmek istedi.]

3240 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aḫsum, aldaray, itti, bardik, tıymaġıl, tüg, suraḳ, ḳalın, yalın.**

3241 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaͨda gelür [174, 211, 1]:

1346. **tèlbe it** [< *telbe it*] Ḳuṭuz it dèmekdür.[3242]

1347. **tèlberemek** [< *telbe+r-e-mek*] Delirmek[3243] maᶜnāsına.

1348. **tèlberedim** [< *telbe+r-e-di+m*] Delirdüm mecnūn oldum.

1349. **tınmaḳ** [< *tīn-maḳ*] Diŋlenmek ve istirāḥat ètmek maᶜnāsına. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [55, 55, 4]:][3244]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

żaᶜf vaḳtı kūyidin çıḳmaḳ taḥayyül èylesem

èkki ḳatla bir ḳademde ***tınmaḳ*** *ister-mèn harıp*

[=Zayıflık vaktinde sokağından çıkmağı düşünsem ben yorulup iki adımda bir dinlenmek isterim.]

1350. **tınay** [< *tīn-ay*] Diŋleneyin dèmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [38, 38, 8]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜaḳl rencidin amān istep tutup-mèn mey-kede[3245]

èy ḫıred ḳoy kim ***tınay*** *bir laḥẓa bu me'men ara*

[=Akıl zahmetinden kurtulmak isteyip meyhaneyi (mekân) tuttum. Ey akıl, bırak da bu emin yerde bir an olsun dinleneyim.]

1351. **tèlberegen** [< *telbe+r-e-gen*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Delüren demekdür.

1352. **tèlberegeç** [< *telbe+r-e-geç*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Delüricek demekdür.

1353. **tèlberetgeç** [< *telbe+r-e-t-geç*] Delü eyleyicek demekdür.[3246]

1354. **tèlberep** [< *telbe+r-e-p*] Delürüp demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir maṭlaᶜda] gelür, ki [62, 15, 1]:[3247]

Beyt /Müctes̱s̱-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

cemāᶜatī ki cünūn menᶜini maŋga ḳıla-siz

taş atıban nè üçün tèlbelerge ḳatıla-siz

[=Bana delilikleri engelleyen halkım, ne için taş atıp delilere katılıyorsunuz?]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 266r26.

3242 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aḫsum, tüg, ḳalın, yalın.**

3243 Aynen.

3244 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 200v20.

3245 KARAÖRS: *neygede.*

Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir muḫammesde] gelür [654, 655, VII, 32]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dèr èdiŋ ḳılġum vefā ser-vaḳtıŋa gāhī yètip

tèlberetgeç ẓulm ḳıldıŋ vaᶜde yādıŋdın kètip

[=Gâh halvet odasına gelip vefa kılacağım derdin. Vadin hatırından gidip çıldırtıncaya kadar zulmettin.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 199v28.

Maṭlaᶜ /Remel-i müṯemmen-i maḥḏūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

télberep itken köñgülni istedim her yan barıp

kūh u deryā[3248] *vü beyābānlarnı bir bir aḫtarıp*

[=Delirip kaybolan gönlü her tarafa varıp aradım, dağ, deniz ve çölleri bir bir araştırdım.]

1355. **tèlberediñg**[3249] [< *telbe+r-e-di+ŋ*] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*dür. Delürdüŋ[3250] demekdür, -196- ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [16, 16, 1]:[3251]

Maṭlaᶜ /Remel-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

èy köñgül tèlberediñg èmdi nè tedbīr sañga

ol perī zülfini ger ḳılmasa[3252] *zencīr sañga*

[=Ey gönül, şimdi delirdin. O peri, zülfünü zincir yapıp seni bağlamazsa seni nasıl zaptedeceğiz.]

1356. **tèmür** Demür demekdür *āhan* maᶜnāsına.[3253]

1357. **tèmür ḳanat** [< *ḳāna+t*] Yeni ḳanat çıḳarmış perende ḳuş.[3254]

3247 Aynı beyit M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'te de geçer [I, 205 § 461; II, 529]. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 265. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 136ᵇ.

3248 Yazmada: *vādī*.

3249 Maddenin tamamı **+rAb +ArAb** maddesinden sonra gelmekteydi. Burada da şu biçimdeydi: **tèlberediñg** Gāf-i ᶜAcemī ile. Delürdüŋ demekdür.

3250 Kıyıda: ***Delü olduŋ***.

3251 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 43. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 265.

3252 Yazmada: *zülfidin er bolmasa*.

3253 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **irke, öbçin, çapḳun, güregen, nètek, yavumas, yarmanıp**.

3254 Yazmada: *Bir nevᶜ ördege derler*. Onanlan yerin metni için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 137ᵇ. Şöyle tamamlanabilir: M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de gelür [(176), 777ᵃ, 26, (211)]: [Neṯr]

Ve ördekniñg envāᶜı [26]*bilür ḳuşçılar ḳaşıda meṯelā* cürüge ve irke, soḳsur ve alma baş ve çaḳır ḳanat ve **tèmür ḳanat** ve ala luġa ve ala pöke ve bağçal *ve bu* [27]*yosunluḳ dèrler ki yètmiş nevᶜ bolur kim Sārt barısın murġ-ābī oḳ dèr.*

[=Ve ördeğin türleri -bilen kuşçular huzurunda- mesela *cürüge, irke, soḳsur, alma baş, çaḳır ḳanat, tèmür ḳanat, ala luġa, ala pöke, bağçal* ve böyle devam edip giden yetmiş türü vardır ki, Sart hepsine birden *murġ-ābī* der.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [82, 78, 4]:

Beyt /Remel-i müṯemmen-i maḥḏūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tā köñgüldin baş çıḳarmış her ṭaraf peykānlarıñg

ḳuş balası dèk boluptur kim bolur tèmür ḳanat

[=Okunun temrenleri gönlün her yanından baş çıkarmış durumda. Öyle ki ördek yavrusu gibi olmuştur.]

Kanatları yeni çıkmış kuş, *sīḫ-par* anlamına (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 200v16).

****. **tı[n]mağur** [< *tīn-ma-ġur*] Raḥm ėder esirger. Ve żaᶜīf v e nā-tuvān olur demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [3255]'da gelür, ki [161, 210, 4]:[3256]

Beyt /Remel-i *müṡemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tınmağur ağyār ẓāhir ėyleben köp ıżṭırāb

hecr ara ḳatlim üçün mėndin köñgül tındurduñguz

[=Telaşlı rakip çok gayret sarf etti. Gurbette ölmem için benimle gönül eğlendirdiniz.]

Ve yine Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir maṭlaᶜda] gelür [87, 45, 1]:[3257]

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṡemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ġunca-i ḫandān barıp köñglümde ḳaldı ḫār-ḫār

tınmağur cānımġa ansız dünyāde barı nė bar

[=Gülen gonca (sevgili) gidince gönlümde sıkıntı kaldı. Kararsız canıma onsuz dünyada daha ne var?][3258]

1358. **tıymağıl** [< **tı-d-ma-ġıl*] Menᶜ eylemegil demekdür, ki Bābür Mīrzā D ī v ā n 'ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [127, 16, 4]:[3259]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṡemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

***tıymağıl** dēvāne köñglümni ki rüsvā bolma*[3260] *dėp*

ᶜāşıḳ olġay mu ėdi ol tėlbe rüsvā bolmasa

[=Rüsva olma diyerek divane gönlüme mâni olmağa kalkma. O deli, rüsva olmadan âşık olabilir mi?]

1359. **tıymağan** [< **tı-d-ma-ġan*] Menᶜ eylemeyen **87ᵇ** dėmekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da yėdinci bābda [ẕikr ṣıfatında] gelür [98, 6; (201) 50ᵇ, 7]:[3261] [Neṡr]

*Şāh ⁷rāzın asramaḳda tilin **tıymağannıñg** başı barıpdur*[3262].

[=Padişahın sırrını saklamakta dilini tutmayanın başı gider.]

3255 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3256 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 201r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 266. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 137ᵃ.

3257 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 202v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 266.

3258 ERASLAN: *Hüseyn-i Baykara Dîvân'ından Seçmeler*: 109_{L-1}.

3259 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 203r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 267.

3260 Yazmada: *olma*.

3261 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 203r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 267.

3262 Yazmada: *tıymağan ... barıp*.

1360. **tım tım** Ṭamla ṭamla demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r [3263]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [163, 195, 2]:[3264]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ṭıfl evrāḳ içre[3265] *bir bir berg-i gül tėrgen kėbi*
nāme-i hicrān ara tım tım sirişkim ḳanıdur

[=Ayrılık mektubu içinde(ki) damla damla gözyaşlarım, bir çocuğun defter yaprakları arasına teker teker dizdiği gül yaprakları gibidir.]

1361. **timsinip**[3266] [< *timsin-ⁱp*] Bir ḳoḳuyı ṭuyar gibi ve ṭuymaz gibi olmaḳ, ve bir **-197-** ṣadāyı işidür gibi ve işitmez gibi olmaġa dėrler. Ve ᶜaḳl-ıla bir nesneyi aŋlar gibi ve aŋlamaz gibi olmaġa dėrler ve sāyir aḥvāl bu ḳıyās üzredür.

1362. **tıŋ͡glay** [< *tīn+lay*] Gāf-i ᶜ*Acemī* ile. Burun ucına dėrler.

1363. **tėŋ͡g** [< Çin. *têng*] Gāf-i ᶜ*Acemī* ile. *Barābar* maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r [3267]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [274, 356, 2]:[3268]

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

aġzıŋ͡ga tėgmes ᶜiḏārıŋ͡g birle söz
bolmadı ḫur-şėd birle ḏerre tėŋ͡g[3269]

[=Ağzın ile yanağına söz yarıştırmak yakışmaz; güneş ile zerre bir seviyede bulunmaz.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da tevḥīdde gelür [I, 15, 14]:[3270]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çūn ḥameldin bėrdi āyīn-i bahār

3263 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3264 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 190r19, 200v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 266. FUZÛLÎ: *Dīvān*: 210, LXXXVI.

3265 Yazmada: *üzre*.

3266 Yazmada: **timsi tip**. Ayrıca *tinsinip* ve *timtinip* biçimleri de vardır. Madde başı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 200v8. Şöyle tamamlanabilir: M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da sebeb-i naẓmda gelür [57, 87]:

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

men bu ġam u tasa bile timsinip
ġayret açıġ üstide bėrdi nehīb

[=Ben bug am ve tasa ile işkillendim. Gayret acı ütünde yağmaya verdi.]

3267 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3268 Bk. **tėgmes**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 196r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 262.

3269 KUT: *dėŋ͡g*.

3270 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 268.

boldı tèñ mīzānıda leyl ü nehār

[=Koç burcundan (Mart 21 - Nisan 20) bahar mevsimini var etti, Terazi burcunda (Eylül 23 - Ekim 22) gece ve gündüz denk oldu.]

1364. **tınç** [< *tīn-ç*] Dinç demekdür, diŋlenmiş[3271] maᶜnāsına, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da evvelki maḳāle āḫirinde gelür [II, XXII, 141 (1146)(62), 98]:[3272]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

kāfir ü mü'min sarı ḳılsañ sağınç

nè añga ye's ü nè munuñ[3273] *köñli tınç*

[=Kâfir ve mümin hakkında düşünürsen ne ona karamsarlık ne buna gönül huzuru.]

1365. **tındurup**[3274] | **tındurup** [< *tē-n-dür-ᵘp* | *tīn-dur-ᵘp*] Söyledüp demekdür. Ammā burada sākin eyleyüp emīn èdüp diŋlendürüp[3275] demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Çīn'den cānib-i[3276] ġarba ᶜazm etdügi maḥalde gelür [LX, 392, 5166]:[3277]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çü èl fikrini köñgülidin[3278] ***tındurup*** **88ª**

yörüş ḥükmini èlge car[3279] *yètkürüp*

[=Halk fikrini gönlünden dindirdi; seferberlik emrini halka haber ulaştırdı.]

1366. **tıngenge**[3280] | **tıngenge** [< *tīn-gen+ge*] Gāflar gāf-i ᶜAcemīlerdür. Söyleyene. Ve diŋleyene[3281] demekdür.

1367. **tınay**[3282] | **tınay** [< *tīn-ay*] Söyleyeyin. Ve diŋlenüp sākin olayın demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir maṭlaᶜda] gelür [189, 172, 1]:[3283]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

3271 Yazmada: *gülşen*.

3272 Bk. **sağınç**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 65ᵇ₁₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 267, 337. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 138ª, 180ᵇ.

3273 Yazmada: *munıñ*.

3274 **tındurup** 'söyledüp' biçimi Çağatayca değildir (CLAUSON: *EDPT*: 514ª).

3275 Yazmada: mükerrer.

3276 Yazmada: mükerrer.

3277 Bk. **cer**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 269, 274. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 139ᵇ.

3278 Yazmada: *köñglidin*. TÖREN: *fikridin köñglini*.

3279 TÖREN: *cer*.

3280 **tıngenge** 'söyleyene' biçimi Çağatayca değildir (CLAUSON: *EDPT*: 514ª).

3281 *Söylenene ve diŋlenene* beklenirdi.

3282 **tınay** 'söyleyeyin' biçimi Çağatayca değildir (CLAUSON: *EDPT*: 514ª).

3283 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 268.

nèçe[3284] *āhım dūdı dèk kūyüñgde* **-198-** *her yan aylanay*
gerd dèk [kim] ***tınsa*** *yèl ol yèrde hem bir dem tınay*

[=Ahımın dumanı gibi sokağında daha ne kadar dönüp dolaşacağım; bora dindiğinde tozun dinlenmesi gibi bir an olsun orada dinleneyim.]

1368. **tınsa**[3285] | **tınsa** [< *tīn-sa*] Söylese[3286]. Ve diŋlense demekdür, ki bu beytde geçti[3287].

1369. **tınıp** [< *tīn-'p*] Diŋlenüp demekdür.

1370. **tındı**[3288] | **tındı** [< *tīn-dı*] Söylendi. Ve diŋlendi demekdür. Ve bir dahı meşakkat-ile zebūn olup sākin olmaġa dèrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Dārā'nuŋ milkin alıcak leşkerine ihsān etdügi mahalde gelür [XXXI, 217, 2537]:[3289]

Metnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maksūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

mużāᶜaf dèdi kim bèriñg gencdin
ki èl ***tındı*** *bütkergeli rencdin*

[=Halkı sıkıntıdan kurtarmak için gayret sarf ettiğinden askere hazineden iki kat ücret verin, dedi.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de süst ve zebūn olmak maᶜnāsına gelür, ki Hızr peyġamber *ᶜalayhi 's-salām* Ferhād'a tılısm fethinde eyitdi [XXIV, 227, 49]:[3290]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i mahdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

dèseñg kim ***taymaġay***[3291] *ol yolda gāmıñg*
sanaġlık[3292] *gām ile bolsun hırāmıñg*

[=O yolda ayağım kaymasın dersen yürümen temkinli adımlarla olsun.]

1371. **tınmaġur** [< *tīn-ma-ġur*] Bu dahı żaᶜīf ve nā-tuvān olur demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü **88ᵇ** ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür, ki [177, 215, 3]:[3293]

3284 Yazmada: *nèce*.
3285 **tınsa** 'söylese' biçimi Çağatayca değildir (CLAUSON: *EDPT*: 514ᵃ).
3286 Yazmada: *Söyleye*.
3287 *geçdi* beklenirdi.
3288 **tındı** 'söylendi' biçimi Çağatayca değildir (CLAUSON: *EDPT*: 514ᵃ).
3289 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 129v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 268.
3290 Bk. **sanaġlık**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 166r19, 235v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 269, 342.
3291 Yazmada: *tayınmaġay*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
3292 Yazmada: *sanaġlıġ*.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

her ḳuruḳ şāḫ oldı deşt üzre ṣabādın ḥulle-poş

tınmaġur cismim cünūn vādīside ᶜuryān henüz

[=Kırda her kuru dal tan yelinin esmesiyle hulleler giydi. Benim arık vücudum divanelik yolunda hâlâ çırçıplaktır.]

1372. **tėvrelmek** [< *tėv-ᵢr+e-l-mek*] Sançılmaḳ ve oyulġanmaḳ.

1373. **tėvrelip** [< *tėv-ᵢr+e-l-ⁱp*] Oyulġanıp dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [54, 54, 4]:[3294]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳatl çün ḳıldıñ köñülni bir kefen tikmek ėkin

oḳlarıñ kim ḳaldılar cān perdesiġa ***tėvrelip***

[=Madem gönlü öldürdün bir kefen dikmek gerek. (Bakış) okların da can perdesine saplanıp kaldılar.]

1374. **tėvrük** [< *tėb-ᵢr-ᵘk*] Kāf-i ᶜArabī ile. *Payvand* ve *baḫya*, [yaᶜnī *niganda*] maᶜnāsınadur, **-199-** ki ilmek ve dikmek dėrler. Ve bükülmiş ve şançılmış maᶜnāsına daḫı gelür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [573, 623, 4]:[3295]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

şeyḫniñ ėyle ki ᶜāşıḳḳa[3296] *mamuġ astıda daġ*

tėvrük *ruḳᶜalar astıda tikilmiş diremi*

[=Âşıka, şeyhin pamuk altındaki yaraları, bez parçaları altına dikilmiş parası gibidir.]

1375. **tėvrülüp** [< *tėb-ᵢr-ᵘl-ᵘp*] Batup ve şançılup demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [3297]'da gelür [138, 157, 4]:[3298]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tala tala nėy oḳuñ kögsümde[3299] *gūyā sındı kim*

tėvrülüpdür *nā-tuvān köñlümde bir bir talalar*[3300]

3293 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 268. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 139ᵃ.

3294 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 94. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 202v25.

3295 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 269. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 139ᵇ.

3296 Yazmada: *ᶜāşıḳġa*.

3297 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

3298 Bk. **tala tala**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v22, 202v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 204. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 103ᵃ.

3299 Yazmada: *köñlümde*.

[=Kamış okun göğsümde paramparça oldu, sanki kıymıklar zavallı göğsüme bir bir battı.]

1376. **tėvrüldi** [< *tėb-ᵢr-ᵘl-di*] Batdı ve şançıldı demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [354, 473, 4]:[3301]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kėçe efġān ḳılmasam tañ yoḳ birev kim köñlige

hecr oḳı ***tėvrüldi*** *müşkildür ḳatıḳ*[3302] *ummaḳ*[3303] *demin*[3304]

[=Geceleri ah etmesem şaşmayın. Bir kimsenin gönlüne ayrılık oku batarsa soluk almak güç olur.]

1377. **tėvretey** [< *tėv-ᵢr+e-t-ey*] Bükeyin ve daḫı baturayın demekdür.[3305]

1378. **tėvrep** [< *tėv-ᵢr+e-p*] Batup demekdür, ki Ḫ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on birinci[3306] maḳālede gelür [III, XLII, 295 ~~(2414)~~ (126), 26]:[3307]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

tėvrep *ayaġını*[3308] *anıñ her tigen*

her tigen üstide mükerrer tigen **89ᵃ**

[=Her diken onun ayağına batıyordu. Her dikenin üstüne bir daha diken.]

1379. **tėve** [< *tebi*] Deveye dėrler, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Hoşang Şāh vaşfında gelür [(197) 718ᵇ, 18]:[3309] [Neṯr]

Ve atġa ėger ol yasadı [18]*ve* ***tėveni*** *yükge*[3310] *ol givürdi*[3311].

[=Ve ata eyer o yaptı ve deveyi yüke [12]ol ḳodı.[3312]]

3300 Yazmada: *lāleler*. Belki *yėr yėr lāleler* olmalıydı.

3301 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 202v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 269.

3302 Yazmada: *ḳatıġ*.

3303 Yazmada: *urmaḳ*.

3304 Yazmada: *demi*.

3305 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [576, 579, 7]:

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kėl ki ġamzeñ ignesige taḳıban cān riştesin

köñlekim çākī kėbi köñlüm şikāfın ***tėvretey***

[=Gel can ipini bakış okuna takıp gömleğimin yırtığı gibi göğsümün yarığını dikeyim.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 202v21.

3306 Yazmada: *yedinci*.

3307 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 269. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 139ᵃ.

3308 Yazmada: *ayaġıġa*.

3309 Bk. **ėger, givürdiler.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 222v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 269, 491.

3310 ABİK: *yükke*.

3311 ABİK: *kivürdi*.

3312 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 3.

1380. **tıyıp** [< *tı-d-ıp*] Men^c eyleyüp demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ **-200-** nēzesi vaşfında gelür, ki [XIII, 138, 69]:[3313]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i mahdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

tübi mīhı bile sançıp semekni

tıyıp[3314] *nevki bile devr-i felekni*

[=Mızrağının ucu ile balığı şişledi. Sivri ucu ile feleğin dönüşünü durdurdu.]

1381. **tıya almay** [< *tı-d-a al-ma-y*] Men^c eyleyemez demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ tıfl-iken şūrīdelıgı beyānında gelür [XIV, 141, 20]:[3315]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i mahdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ėşitkeç ^cışk u ^cāşıklık sürūdın

tıya almay közidin ėkki[3316] *rūdın*

[=Aşk ve âşıklık türküsünü işitince gözünden akan iki yaş ırmağını durduramadı.]

****. **tıysa** Men^c eylese demekdür.

1382. **tıydı** [< *tı-d-dı*] Men^c eyledi demekdür.[3317]

Va 's-salām.

Harfu 't-Tā'i 'l-Mażmūma

1383. **topçak** [< *top+çak*] Fārisī ile müşterekdür[3318]. Alaca ata dėrler, ki M a h b ū b u ' l - K u l ū b 'da yedinci faşlda fāsık-ı bed-ma^cāş bahādurluk lāfın uranlar dikrinde gelür [19, 9; (96) 11^b, 5]:[3319] [Netr]

3313 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 267. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 130^b, 137^b.

3314 F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ALPAY: *tėşip*. Fatih Ktp. 3755. sy. Oxford Bodleian Ktp. Eliot Kit. 2117. sy.da *tıyıp*.

3315 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 203r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 267.

3316 Yazmada: *eşki*.

3317 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [206, 257, 4]:

Beyt /Hezec-*i müseddes-i mahdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

meger saçıŋŋnı tıydıŋŋ fitnedin kim

perīşān-hāl ayaġıŋŋga koyar baş

[=Galiba saçını fitneden meneyledin ki o perişan hâlli senin ayağına baş koyuyor.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 203r6.

3318 Bir yanılma olmalı. Herhâlde bir dönem konuşma dilinde Tü.den Far.ya geçmiş olarak kullanılmış olacaktır.

3319 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 167v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 221.

Köñgülleri [5]topçaḳ sikritürdin ārām[3320] *tapmaḳ sözleri baş yalañg yüzge çapmaḳ.*

[=Gönülleri alaca at koşturmaktan huzur bulmak, sözleri baş çıplağını (kelliğini / ayıbını) yüze çarpmak.]

1384. **töpe** [< *töpö*] Depe demekdür, eger *farḳ*[3321] maᶜnāsına ve ger *tall*[3322] maᶜnāsına.

..... **töpe** Bu daḫı bu maᶜnāyadur, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [3323]'da gelür [63, 63, 5]:[3324] **-201-**

Beyt /Müctet̠t̠-i *müt̠emmen-i maḫbūn-ı maḥd̠ūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[3325]

töpemni[3326] ***ser-zeniş ėlki tėñg ėtti yėr birle*** **89ᵇ**
ki her kişi [ki] yėtip kūyide başımnı çaḳıp[3327]

[=Onun sokağında her gelen başıma vurdu, başa vuruşlar başımı yerle bir etti.]

1385. **tüpi** [< *tūp+i*] Dibi demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [yedinci ḥikāyede] Behrām Şāh ᶜaskeri-y-ile ol bataḳda helāk olduḳları maḥalde gelür, ki [XXXV, 418, 4648]:[3328]

3320 Yazmada: *amān.*

3321 **Açıklama:** *Farḳ*: (< Ar. < Akkad. < Süm. *parāku* 'kesintiye uğramak' (TOSUN - YALVAÇ: *Sumer Dili ve Grameri*: I, 58, 134. al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 39) Sözlüklerin verdiği anlamlar toplanıldığında üste, öne ve ileriye doğru bir açılma, baştaki üstteki tepedeki ayrım, basamaklandırma sonucu bir başkalık (Ş. SĀMĪ: *Ḳāmūs-ı Türkī*: II, 990ᶜ. TDK: *Türkçe Sözlük*: 851ᵇ) söz konusudur. Bugün için TTü.nde *aralarında sekiz on yaş fark bulunmak, fark atmak, fark yapmak, burun farkı, ırk farkı, saat farkı, sayı farkı, üstüne fark vermek. Ayrım* ise yana doğru açılmadır. *ırk ayrımı, yol ayrımı* (TDK: *Türkçe Sözlük*: 210ᵃ).
Ar. harflerin yerlerini değiştirerek elde edilen büyük türetmeye göre (bk. KÜÇÜKKALAY: *Kur'ân Dili Arapça*: 273) *favḳ* 'üst'. Bizzat bu anlamda kullanıldığına örnek olarak bk.
nokṭa bile nokṭa tapıp imtizāc
ḳoydı elif farḳına şāhāne tāc
[=Nokta nokta ile birleşti, elifin üstüne şahane taç koydu.] Mīr Ḥaydar (Tėlbe): *Maḫzen-i Esrār*: Millet Ktp. Ali Emiri Manzum Kit. 951. sy. 7^{b}_{8}. yr.

3322 Yazmada: *till.* **Açıklama:** *Tall*: Ṭopraḳdan tepeye dėnür, ki öyük taᶜbīr olınur. Ve ḳum tepesine dėnür. Ve küçük ṭağ ṭarzında yüksek tepeye dėnür, *rābiya* maᶜnāsına. Yasduğa ıṭlāḳ olınur, *visāda* maᶜnāsına (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 151).

3323 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

3324 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 167v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 220. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 112ᵃ.

3325 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

3326 KARAÖRS: *tüpimni.*

3327 Yazmada: *başımġa ḳaḳıp.*

3328 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 220. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 112ᵃ.

Meṭnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/

burun andın ki suda ḥall[3329] *bolġay*

su tübige çomar maḥal bolġay

[=Ondan önce suda işi bitecek, sonra suyun dibini boylayacak.]

1386. **tüp** [< *tüp*] Dip demekdür, ki eger dıraḫt dibi ve eger sāyir nesnenüŋ dibi.[3330]

1387. **tüpsüz** [< *tüp+süz*] Dipsiz demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [XXXV, 31, 363]:[3331]

Meṭnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

mükemmel cėbe vü[3332] *atlar kėcim-poş*

cihān tüpsiz[3333] *tėŋiz tėk*[3334] *başladı coş*

[=Kendisi tam zırhlı, atlar da at zırhı örtülü idi. Cihan dipsiz deniz gibi dalgalanmağa başladı.]

1388. **tübin** [< *tüp+i+n*] Dibin dėmek olur.[3335]

1389. **tübige** [< *tüp+i+ge*] Dibine dėmekdür.[3336]

1390. **töben** [< *töpü+n*] Şammānegāh[3337] macnāsına.[3338]

1391. **tutmaḳ** [< *tut-maḳ*] Ṭutmaḳ.[3339]

1392. **tutmadı** [< *tut-ma-dı*] Ṭutmadı.[3340]

1393. **tut** [< *tut-*] Emrdür, ṭut dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlacda gelür [69, 69, 1]:[3341]]

3329 Yazmada: *cel*.

3330 Bundan sonraki kısım **but** ve **buta** maddesinde verilmiştir.

3331 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 167v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 220.

3332 Yazmada: *cėbelik*.

3333 Yazmada: *tüpsüz*.

3334 Yazmada: *dėk*.

3335 Şöyle tamamlanabilir: S e b c a - i S e y y ā r e 'de gelür [XXIX, 316, 3437]:

Meṭnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/

ḫaşmnıŋ kėmesi tübige kirip

tėġ ile şemciniŋ tübini yırıp

[=Hasmının gemisinin dibine girdi. Kılıç ile mumunun dibini yardı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 348v27.

3336 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tüpi**.

3337 Kıyıda: *Aşaġı, taḥt*. **Açıklama:** *Şammānegāh*: *şammāna* (< *ş-m-m*) 'ḳumsal yanında olan pek ṭaşlıḳ yere denür' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 499. REDHOUSE: *TEL*: 1185a).

3338 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **baş tömen** ve **baş töben, baş töben, ḳoyan.**

3339 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **uça.**

3340 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ḳoparmaḳ, yalbarıp.**

3341 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 142. gazel. Padişah nasihati içeriklidir (cABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 29b). Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 311v12.

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çīn ḳoyup kėtküñ[3342] *cihān mülkin musaḫḫar boldı tut*

çīn yatıp ölgüñ felek taḫtı[3343] *müyesser boldı tut*

[=Tut ki dünya malı senin oldu, bırakıp gitmeyecek misin? Tut ki felek tahtı sana müyesser oldu, ölüp yatmayacak mısın?]

1394. **tutup-mėn** [< *tut-ᵘp bin*] Ṭutup ṭururum.[3344]

1395. **tutḳusı** [< *tut-ġusı*] Ṭutsa gerek demekdür.[3345]

1396. **tutmaġusı** [< *tut-ma-ġusı*] Ṭutmasa gerek demekdür.

1397. **tutḳum** [< *tut-ġu+m*] Ṭutsam gerek demekdür.[3346]

1398. **tutḳuñ** [< *tut-ġu+ŋ*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Dutsaŋ gerek demekdür.

1399. **tutay** [< *tut-ay*] Ṭutayın demekdür.[3347] **-202-**

1400. **tutañ** [< *tut-a-ŋ*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Dutarsın demekdür.

1401. **tutḳu** [< *tut-ḳu*] Ṭutacaḳ nesne demekdür.

1402. **tutuḳ** [< *tut-ᵘḳ*] Bu daḫı dutacaḳ nesne demekdür, ki ve dutılmış nesne ve burada *inḳibāż* maᶜnāsına daḫı gelür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [15, 7, 4]:[3348]

Beyt /Recez-*i müṯemmen-i maṭvī-i maḫbūn*: Müfteᶜilün mefāᶜilün müfteᶜilün mefāᶜilün/

yañı ėgende körmedi hėç kim[3349] *ay tutulġanın*[3350] **90ᵃ**

çın nė üçün tutar ḳaşıñ yā Rab oşol cebīn ara

[=Yeni ayın tutulduğunu hiç kimse görmedi. Acaba kaşın niçin tutulmuş yeni ay (hilal) gibi görünüyor?]

•••• **tutay** Ṭutayın.

3342 Yazmada: *kėtküñ ü*.

3343 Yazmada: *taḫtın*.

3344 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tınay**.

3345 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [55, 72, 6]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
sāḳiyā cām ėyle dāyir kim ġanīmetdür ḥayāt
tutḳusıdur çun ecel kāsını devrān ᶜāḳıbet
[=Ey saki, kadehi dönür, hayat ganimettir; (zaten) sonunda devran, ecel kâsesini tutacaktır.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 168r27.

3346 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çöl**.

3347 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **toḳuz**.

3348 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 169v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 223. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 114ᵇ.

3349 Yazmada: *kimse*.

3350 Yazmada: *tutuḳlıġın*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1403. **tutġaç** [< *tut-ġaç*] Ṭutıcaḳ.[3351]

1404. **tutaş** [< *tut-a-ş-ı*] *Muḳābil* ve *muttaṣil* ma^c^nāsınadur, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [3352]'de [bir maṭla^c^da] gelür [258, 272, 1]:[3353]

Maṭla^c^ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

ḥüsn dīvānı üze maṭla^c^dur ol peyveste ḳaş

kātib-i taḳdīr anıñ mıṣrā^c^ların yazġan ***tutaş***

[=O çekik kaşlar, güzellik divanının ilk beytidir. Kudret yazıcısı, onun mısralarını bitişik yazmıştır.]

Ve yine V a ḳ f i y y e 'de gelür, ki [R 747ª, 20, L 117ᵇ, 6]:[3354] [Neṯr]

Yana bir tımcaġa ***tutaş*** *yana bir tımca.*

[=Yine bir bedestene karşılık bir bedesten.]

1405. **tutaşıp** [< *tut-a-ş-'p*] Ot ṭutuşup ve güreş ṭutuşup ṭuş gelüp ma^c^nāsınadur.

1406. **tutaştı** [< *tut-a-ş-tı*] Bu daḫı bu ma^c^nāyadur, ki [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da] bir terci^c^de gelür [506, 682, X, 6]:[3355]

Beyt /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

tapay dėp ḫaber oşbu maḳṣūddın

tutaşdı[3356] *besī ḳavm ile ṣoḥbetim*

[=Bu işten haber alayım diye halk ile görüşmelerim sık sık oldu.]

1407. **toḫtamaġ** [< *toḫta-maḳ* < Mo. *toġta-*] Yerleşmek ve ḳarār etmek ma^c^nāsınadur, ki dölenmek deyü ta^c^bīr olınur ba^c^żı nüsaḫda ḳāf-ıla *toḳtamaḳ* yazılur.

3351 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭa^c^da gelür [644, 648, 7]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/
ėy Nevāyī yār mihmān bolsa mey tutḳaç sömür
mīzbān zāhid ḫoş ėrmes bolsa mihmān içküçi
[=Ey Nevâyî, yâr misafir olup şarap tutunca iç. Misafir içki içecek olsa zahit ev sahibi memnun değil (demektir).]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 96r13.

3352 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3353 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 428. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 72ᵇ₁₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 169v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 222.

3354 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 221.

3355 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 169r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 222. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 113ᵇ.

3356 Yazmada: *tutaştı*.

1408. **tohtasun** [< *tohta-sun* < Mo. *toğta-*] Ḳarār etsün dėmekdür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [37, 49, 4]:]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

öz diyārımda buzuġ kön͡glüm nė yan͡glıġ ***toḳtasun***[3357]

çün ėrür bī-gāne hem aḥbāb mėndin hem ḥabīb

[=Öz diyarımda harap gönlüm nasıl sakinleşsin; zira dostlar da sevgili de bana yabancıdır.][3358]

1409. **tohtadı** [< *tohta-dı* < Mo. *toğta-*] İstiḥkām buldı ve sākin ve ber-ḳarār oldı demekdür.

1410. **tohtata** [< *tohta-t-a* < Mo. *toğta-*] Sākin ve ber-ḳarār eyleyüp demekdür, ki ᶜUbeyd Ḫān **-203-** e ş ᶜ ā r ında gelür []:[3359]

Beyt /Mużāriᶜ-*i müṭemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

ol baş barurda ***tohtata*** *yaşımnı almadım*

köz yaşı birle olmadı ol yaşġa bes kėlip

[=O baş giderken gözyaşımı durduramadım. Kimse gözyaşı ile o yaşa gelmedi.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da bir ḥikāyede gelür, ki [CXLVI, 193, 2446]:[3360]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

āşkāre[3361] *ėyledi neccār taḫt*

ṭoḳtaġay[3362] *dėp anda şāh-ı nīk-baḫt*

[=Talihli şah otursun diye marangoz (da) taht yaptı.]

1411. **tuvurluġ** [< *tuvur+luġ* < Mo. *tuġurġa*] Ṣaḥrā-nişīnler ḫargāhınuŋ perdesine derler, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [3363]'da gelür [430, 594, 3]:[3364] **90b**

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

içkeri ol gül[3365] ***tuvurluġnı*** *kötermesler n'ėtey*

ėy ṣabā ferrāşı bir luṭf ėyleben ol yan darı[3366]

3357 Yazmada: *tohtasun*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3358 Âşık öz diyarındadır; fakat gönlünün rahat etmesi mümkün değildir; çünkü sevdikleri ona yabancılaşmıştır (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 246).

3359 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 223.

3360 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 170r9, 180v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 223.

3361 Yazmada: *āşkārā, tohtaġay*.

3362 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. *toḳta-*'lı bir madde altında verilmeliydi.

3363 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

3364 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 187r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 228. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 116ᵇ.

3365 Yazmada: *ay*.

[=İçeri(de), o gülün perdesini kaldırmıyorlar, ne yapayım; ey tan yeli hizmetçisi, o yana doğru bir gidiver.]

Ve yine M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Fārisī dilde bu ʿibāreti bu ad ile edā ėderler mutlaḳ Türkīdür dėdügi maḥalde gelür, ki [(176) 777ª, 19, (210)]:[3367] [Neṯr]

Bir müteʿayyin nėme kim aḳ öy*dür, anġa* ḫargāh *¹⁹at ḳoyupdurlar*[3368]*; ammā anıñġ eczāsınıñġ köpini*[3369] *Türkī tili*[3370] *bile ayturlar. Andaḳ ki...* **tuvurluġ**[3371].

[=Belirli şeylerden biri de *aḳ öy* "ak (keçe) ev"dir, ona *ḫargāh* adını koymuşlardır; ama onun parçalarının çoğunu Türk dili ile söylerler. Mesela ... *tuvurluġ*.]

1412. **töre | tura** [< Mo. < Tü. *törü* < **törö* | *tur-a*] *ʿĀda* ve *ḳānūn* maʿnāsınadur. Ammā imāle ile oḳına. Ādem boyınca düzilmiş ḳalḳana derler, ki ceng günlerinde ehl-i ceng anı öŋlerine dutup ceng ėderler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān ile İskender cenginde gelür [XLVII, 322, 4118, 4119]:[3372]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl/

araba üze **tura**[3373] *peyvest olup*
tura[3374] *kėynide ḫalḳ hem-dest olup*
tura[3375] *barça ḳullāb ile bend ü best*
mekīn[3376] *ėyleben kėynide ehl-i şest*

[=Arabalar üzerinde kalkanlar sıralanmıştı. Kalkanların arkasında da halk tek yumruk olmuştu. Bütün kalkanlar birbirine çengellerle bağlanmıştı. Arkada da okçular pusu kurmuştu.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da **-204-** yėgirminci[3377] maḳālede gelür [III, LX, 455 ~~(3767)~~(190), 119]:[3378]

3366 Yazmada: *barı*. Bu tercih edilmeli.

3367 Bk. **irkene, uġ, basruġ, baġış, bosaġa, tüŋlük, çıġ, gözünek**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 228.

3368 Yazmada: *ḳoyup-dururlar*.

3369 Yazmada: *köpin*.

3370 Yazmada: *til*.

3371 Yazmada: *tovurluġ*.

3372 Alıntı için bk. ṬĀLIʿ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 52ª₆. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 225.

3373 TÖREN: *türe*.

3374 TÖREN: *türe*.

3375 TÖREN: *türe*.

3376 Yazmada: *kemīn*.

3377 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <*on sekizinci*>.

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

iş küni ḳoyġanda ᶜaduv sarı yüz

töre bile burna yasalıñġnı tüz[3379]

[=Cenk gününde düşman tarafına yöneldiğinde askerini töreye göre önceden savaş düzenine koy.]

Bu *töre / tura* hem ᶜādet hem ḳānūn ve hem ḳalḳan maᶜnāsına şāmildür.

91ª

1413. **tura**[3380] [< *tur-a*] Çalıdan ėtdükleri dīvāra derler, ḥālā Ḳırım'da müstaᶜmeldür.

1414. **töri**[3381] [< *tȫr+i*] Ḳarşusı ve muḳābelesi ve ṣadrı[3382] maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Soḳraṭ maġārasına varduġı maḥalde bir beytde gelür, ki [XXV, 235, 52]:[3383]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yörügeç ol sarı şeh-zāde vü şeh

köründi töride[3384] *bir ṭurfa dergeh*

[=Şah ve şehzade o istikamete doğru yürüdüklerinde karşılarında acayip bir dergâh göründü.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür, ki [44, 44, 3]:[3385]

Beyt /Mücteṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

meger ki mescid ėgendür ki boldı but-ḫāne

yüzüñ ki ėkki ḳaşıñġnıñ[3386] *töridedür miḥrāb*

[=İki kaşının ortasında mihrap olan yüzün mescitken puthane olmuş sanki.]

1415. **tur | tör** [< *tur- | tȫr*] Ṭur sākin ol demekdür. Ve ḫāne ṣadrına ve ev bucaġına dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXVIII, 206, 2379]:[3387]

3378 Bk. **burna**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 133r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 167, 225. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 79ᵇ.

3379 Yazmada: *barça, sayalıñġnı*.

3380 **ḳura** maddesinden alınmıştır.

3381 Yazmada: **tüzi**.

3382 Yazmada: *Ḳarşu ve muḳābele ve ṣadr*.

3383 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 342r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 224.

3384 Yazmada: *tüzide*.

3385 Bk. **ègen**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 76. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 172r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 224.

3386 Yazmada: *ḳaşıdın*.

3387 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 224.

Metnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

êşik it yêridür ger alsun[3388] *böri*

müşükge maḳām oldı öyniñg ***töri***[3389]

[=Kurt kapsa da köpeğin yeri kapı eşiğidir. Kedinin yeri de evin baş köşesidir.]

Töri dêdügi ṣadrı demekdür.

1416. **törige** [< *tör+i+ge*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Ṣadrına ve dibine ve bucağına demekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür [169, 1; (290) 88ᵇ, 13]:[3390] [Neṯr]

Köp dêgüci ve köp yêgüci, tamuġ ***törige*** *aşuḳup kêtgüci.*

[=Çok söyleyen çok yiyen çarçabuk cehennemin dibini boylar.]

Ammā ṭur sākin ol ve ṣabr eyle maᶜnāsına. N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [596, 599, 7]:[3391]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çêkti allıñġga Nevāyī **-205-** *ᶜaḳl ile hōş u ḫıred*

törge[3392] *çêksün cism ara ger ḫasta cāndur ḳalmışı*

[=Nevâyî, aklını fikrini zekâsını senin önüne serdi, (elinde) kalan (yalnızca) beden içindeki hasta canı da huzuruna sersin.]

1417. **turmayın** [< *tur-mayın*] Ṭurmadın demekdür.[3393]

1418. **turmasıñġġa** [< *tur-ma+sı(n)+ġa*] Gāf [gāf-i][3394] *ᶜAcemī*dür. **91ᵇ** Ṭurmayacağına[3395] dêmekdür.

1419. **turay** [< *tur-ay*] Ṭurayın demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [467, 641, 4]:[3396]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ġam tüni encüm közi yañglıġ yumulmas köz bile

veh nêçe gāhī yörüy[3397] *gāhī* ***turay*** *geh*[3398] *olturay*

3388 Yazmada: *olsun*. Leningrad yazmasında *olsun*. Buna göre Niyâzî, Leningrad yazmasını kullanmıştır.

3389 TÖREN: *ḳurı*.

3390 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 224.

3391 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 276r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 229.

3392 KARAÖRS: *törke*. Açıklama ile örnek uyuşmuyor.

3393 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **uyaḳtı**.

3394 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

3395 Yazmada: *ṭurmayacaġuŋa*.

3396 Bk. **yoray**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 342r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 228.

[=Gam gecesi yıldızların gözü gibi yumulmaz göz ile vah daha ne kadar gâh yürüyeyim gâh kalkayım gâh oturayım?]

1420. **turar** [< *tur-ar*] Ṭurur demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān Ferhād'a salṭanatın teklīf eyleyicek Ferhād'uŋ cevāb vėrdügi maḥalde gelür, ki [XVIII, 180, 107]:[3399]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

giyeh yüz miñ bolur bostānda ber-bād

*velī yüz yıl **turar** bir serv-i āzād*

[=Bahçede yüz binlerce ot yel ile savrulur gider; fakat boylu poslu bir servi yüz yıllarca yaşar.]

1421. **tor** [< *tōr*] Bir daḫı şol ipekden işlenen şebekeye derler. Ve balıġ ağına daḫı dėrler.

1422. **tür** [< *tǖr-*] İmāle ile. Ṭolaşdurup bağlamaġa dėrler.[3400]

Ammā Nevāyī ḥażretleri *tur* luġatini M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de bir neçe ma^cnāya taṣḥīḥ ėtmişler, ki [(175) 777a, 2, (209)]:[3401]

[Neṯr]

Tor, *ki dāmdur. Yana* tur, *ki andın* [3]*daḳīḳraḳdur*[3402], *ki ḳuş olturur yıġaçdur. Ve* **tör**, *ki andın daḳīḳraḳdur, öyniñ töridür. Ve* **tür**, *ki barçadın arıḳdur*[3403], [4]*tuvurluġını yā ėşikni türmek emridür.*

[=*Tor* "ağ"dır, yine *tur* ondan daha dardır ve "kuşun oturacağı ağaç"tır. *tör* ondan daha incedir, "evin şeref yeri, baş köşesi" demektir. *tür* hepsinden incedir çadır perdesini veya kapısını dürmek fiilinden buyruktur.]

1423. **torlanġan** [< *tōr+la-n-ġan*] Ṭolaşdurılan bağlanan demekdür, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de ^cİṣmet-penāh vaṣfında [bir beytde][3404] gelür, ki [X, 87, 732]:[3405]

3397 Yazmada: *yörey*.

3398 Yazmada: *gāh*.

3399 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 170r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 229.

3400 Bundan sonraki kısım **türme** ve **türmey** maddesinden alınmıştır.

3401 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 224.

3402 Yazmada: her ikisi de *raḳīḳraḳdur*.

3403 Yazmada: *daḳīḳraḳdur*.

3404 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

3405 Bk. **aylandı, inçü** ve **inçi**. Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48^{b}_{7}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 55v10, 172r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 128, 140. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 63a.

Metnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[3406]

perdeler birbirige aylanġan

dürr-i encümdin inçü ***torlanġan***

[=Perdeler birbirine dolandı. Yıldız incilerinden inciler donatıldı.]

1424. **torladı** [< *tōr+la-dı*] Ṭolaşdurdı ve şardı demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir maṭla^cda] gelür [62, 16, 1]:[3407]

Maṭla^c /Remel-i *müṭemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

żaᶜfdın örgemçi dāmıġa **-206-** *yıḳılġaç çırmanıp*

ol çibin[3408] *dėk* ***torladı*** *her yan tenimni aylanıp*

[=Zayıflıktan örümcek ağına düşüp dolaşan sinek gibi (o), vücudumun her yanını dolanıp sardı.]

1425. **türme** ve **türmey** [< *tür-me, tür-me+y*] Örmek dedükleri libāsa derler, ki şuleḥā gėyerler. Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da Ḫ^vāce Bahā'u 'd-dīn-i Naḳş-bend[3409] [1318-1389] *ḳuddisa sirruhu* ḥażretleri taᶜrīfinde gelür, ki [II, XXI, 128 ~~(1028, 1029)~~ (57), 25, 26]:[3410] **92ᵃ**

Metnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

aṭlas-ı gerdūn bile miñ zīb ü fer

türme *tonı astıda kök āster*

līk oşol ***türmesi***[3411] *her tār ile*

faḳrda yüz mürşid üçün silsile[3412]

[=Gökyüzü atlası ile bin türlü süs. Hırkasının altında gök mavisi astar; fakat o hırkanın her bir teli fakirlik yolundaki yüz mürşit için bir zincir.]

1426. **turmaḳ** [< *tur-maḳ*] Ṭurmaḳ.[3413]

1427. **turmış** [< *tur-mış*] Ṭurmış dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [73, 65, 6]:[3414]]

3406 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

3407 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 171v13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 227. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 116ᵇ.

3408 Yazmada: *cibin*.

3409 Yazmada: *Naḳş-bendī*.

3410 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 173r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 228. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 117ᵃ.

3411 Yazmada: *türmeyi*.

3412 Bundan sonraki kısım **tor** maddesinde verilmiştir.

3413 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ḳaptan**.

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

küydüm ü ol zülf tārı[3415] *rişte-i cānımda bar*[3416]

şemᶜ tārı dėk ki kül bolġanda turmış çırmaşıp

[=Yandım can damarımda kül olmağa yüz tutup kıvrılmış mum fitili gibi o zülüf teli var.]

1428. **turup** [< *tur-ᵘp*] Ṭurup.[3417]

1429. **turġalı** [< *tur-ġalı*] Ṭuralı.[3418]

1430. **turġan** [< *tur-ġan*] Ṭuran dėmekdür.[3419]

1431. **törtev** ve **törteleyi** ve **törtele** ve **törtevle** [< *tȫrt+egü, tȫrt+egü+le+y-i, tȫrt+egü+le, tȫrt+egü+le*] Dördi bile demekdür.[3420]

1432. **törtünç** [< *tȫrt+ᵘnç*] Dördinci demekdür.[3421]

3414 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 91. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 217v10.

3415 Yazmada: *tābı*.

3416 Yazmada: *cānımdadur*.

3417 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çapıştı, ḳurup**.

3418 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [123, 136, 5]:

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

ḳahrınıñ yoḳ ėter ḫalḳnı kim turġalı bolmas

şarşar yolıda peşşe gürohıġa tehevvür

[=Kahrın canlıları yok ediyor. Durmak için fırtına yolunda sinek güruhuna öfkelenmek olmaz.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 170r22.

3419 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [151, 152, 3]:

Beyt /Münseriḥ: Müfteᶜilün fāᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

derd sipihri tenim turġan u ötken oḳuñ

lemᶜa-i peykān bile ṯābit ü seyyāredür

[=Dert göğü tenim duruyor ve okun geçip gidiyor. Temrenin parıltısı ile sabit burç ve gezeğendir.]

F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [192, 199, 4]:

Beyt /Mużāriᶜ-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

turġan yaşım aḳızdılar ol ay firāḳıda

ṯābitlerimni kevkeb-i seyyāre ḳıldılar

[=O ayın ayrılığından dolayı duran gözyaşımı akıttılar. Sabit burçlarımı gezen gezeğen eylediler.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 170r20, 21.

3420 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [490, 531, 3]:

Beyt /Müctes̱s̱-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

dėseñ felekke çıḳḳay fānī ol ᶜanāṣırdın

nėdin ki rūḥuñġadur çār-mīḫ bu törtev

[=Fani o unsurlardan göğe çıkacak desen, bu dördü birlikte çarmıh senin ruhunadır da ondan.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 172r28.

3421 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [III, LVIII, 424 ~~(3496)~~ (179), 4]:

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

üç ḳoyı üç yoḳḳarı ḳıldı şitāb

meşᶜale törtünç öy ara saldı tāb

[=(Güneş) meşale(si) üç aşağı üç yukarı koştu. (Sonunda) dördüncü evde ışık saçtı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 172v1.

1433. **türtān** *Postīn* maᶜnāsınadur.

1434. **turġuruñ͡g** [< *tur-ġur-ᵘŋ*] Gāf-i ᶜ*Acemī* ile. Ṭurġuruŋ demekdür. **-207-**

1435. **turġuzmayın** [< *tur-ġuz-mayın*] Ṭurġurmadın demekdür.[3422]

1436. **turuş | türüş** [< *tur-ᵘş | tü r-ᵘş*] Ṭurmaḳ maᶜnāsına. Ve *ṣabr u ṭāḳat* maᶜnāsınadur, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de gelür [(211) 721ᵃ, 14]:[3423] [Neṯr]

Afrāsiyāb [14]*turuş bėrmedi daġı yüz ḳaytardı.*

[=Afrāsiyāb'uŋ muḳābele ḳudreti [6]olmayup cengden yüz döndürüp.[3424]]

1437. **türlük** [< *tör+lüg*] Kāf-i ᶜArabī ile. Bir dürlü ve bir nevᶜ maᶜnāsınadur. [3425]F e r h ā d u Ş ī r ī n [3426]'de ḫāḳān dört ḳaṣr-ı refīᶜü 'l-bünyānı seyrān etdügi yėrde eydür [XVI, 160, 78]:[3427]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

körüp bāġıda yüz ***türlük*** *ᶜacāyib*

tapıp ḳaṣrıda miñ͡g ançа[3428] *ġarāyib*

[=Bağında yüz türlü acayiplikler gördüm. Kasrında bin kadar gariplikler buldum.]

1438. **torġu** [< *tōr+ḳu*] Şol rengīn ḳumāşa dėrler, ki ber'ātlaruŋ ve ḥükmlerüŋ evveline yapışdururlar kāġadı ḥıfẓ içün, ki [[3429]'da] gelür, ki []:[3430] **92ᵇ**

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nāmesin cān perdesiyle çırmadım kim ᶜışḳ ara

ėl ḥisāb alġay nişānım başıda ***torġu*** *körüp*

[=Halk, tuğranın başında ipeği görüp aşk içinde hesap etsin diye onun mektubunu can tülbendiyle sardım.]

3422 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXXIII, 312, 82]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

suyın turġuzmayın közide ḳayġu

arıġ nāvıġa aḳıp eşkidin su

[=Kaygı, gözünde suyunu durdurmadan arkın çukuruna gözyaşından su ak(ıt)tı.]

MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 171r2.

3423 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 173r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 229.

3424 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 9.

3425 Kıyıda: *Dürlü dėmekdür.*

3426 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

3427 Alıntı için bk. ṬĀLīᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48^{b}_{5}.

3428 Yazmada: *anca.*

3429 Yazmada: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

3430 Alıntı için bk. ṬĀLīᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48^{b}_{10}. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 172v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 227. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 116ᵃ.

1439. **turġay | torġay** [< *tur-ġa* | *tonġa*] Ṭura sākin ola demekdür. Ve ṭoyġar dedükleri ḳuşa dahı dėrler, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da otuz birinci faṣlda dihḳānlar medḥi ḏikrinde gelür, ki [52, 15; (141) 27b, 4]:[3431] [Neṯr]

Kebūterlerġa andın mestlıḳ, torġaylarġa andın neşāṭḳa[3432] [5]*hem-destlıḳ.*

[=Ondan güvercinlere sersemlik, toygarların sevincine destek.]

1440. **töredi** ve **törüdi** [< **tȫr+e-di, *tȫr+ü-di*] Yoġ-iken bir nesne dörüdi; yaᶜnī ḥāṣıl oldı demekdür, *īcād* maᶜnāsına, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Sūsen ḥaḳḳında [bir beytde][3433] gelür [XVIII, 21, 241]:[3434]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*anıñ tuġġan **töregen**[3435] yėri Keşmīr*

ol ėlde kesb ḳılġan siḥr ü tezvīr

[=Onun doğup geliştiği yer olan Keşmir'de sihir ve büyücülüğü öğrenmişti.]

Töregen dedügi gāf-i ᶜAcemī ile. Döridügi yėr demekdür. **-208-**

1441. **tuz | toz | tüz** [< *tūz* | *tōz*] Üç vech üzeredür. Ṭuz dėmek *namak* maᶜnāsına. Ve toz dėmek *ġubār* maᶜnāsına. Ve düz dėmek *ham-vāra* maᶜnāsına.[3436]

3431 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 174v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 226.

3432 Yazmada: *neşāṭġa*.

3433 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

3434 Bk. **tuġġan** ve **tuġḳan** ve **tuḳḳan**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 171r14, 178v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 225.

3435 Yazmada: *tuḳġan toraḳan*. DİNÇER: *tuḳḳan*.

3436 Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [339, 459, 5]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḫ'ān-ı ḥüsni içre sebzi ḫaṭṭ-ı sebz ü tuz lebi

*sėn nė āgeh ol naᶜīm-i ravżadın tatmay **tuzın***

[=Güzelliğinin sofrasındaki yeşilliği yeşil ayva tüyleri tuz da dudağı. Sen o bahçe nimetinin tuzunu tatmadan ne bileceksin.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 157v 27, 175v9.

Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [III, LIX, 437 ~~(3630)~~ (185), 24]:

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*bāġ u serā barça bolup yėrge **tüz***

ẓulm ü ṭamaᶜ boldı velī birge yüz

[=Bağ ve sarayın hepsi yerle bir oldu; zulüm ve tamah ise bire yüz oldu.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 175v11.

Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [176, 214, 3]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*çıḳtı **toz** her naḫl üze bir ᶜışḳ-ı bī-cān yarmaşıp*

veh [ki] bir ḳad ᶜışḳıdın cismimde pīç ü ḫam henüz

[=Her fidan üzerinde bir cansız aşk tırmanırken toz çıktı. Ah bir boy aşkından cismim henüz iki büklüm.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 361v19.

1442. **töz** [< *tȫz-*] İmāle ile. Şabr [ėtmek] ve ṭāḳat [getürmek] macnāsınadur, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş c ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [56, 7, 6]:[3437]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

cānnı yüz derd ü belā içre çıdar-mėn körgeli

līk tözmes-mėn körerge yārnı aġyār ara

[=Yârımı görmek için yüzlerce derde belaya katlanabiliyorum; lakin yârı eller ile görmeğe sabredemiyorum.]

Tözmes-mėn dėdügi şabr u ṭāḳat götüremezin demekdür.

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [3438]'da [bir maḳṭacda] gelür, ki [440, 599, 7]:[3439]

Maḳṭac /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

hecr ara tözdi Nevāyī vaṣl mülkin bėrdi yār

andaḳ iş ḳılġanġa mundın kim kėrekmes çüldüsi[3440]

[=Nevâyî ayrılığa sabreyledi, yâr vuslat ülkesini hediye eyledi. Böyle işe başka bir şey hediye edilmez.]

Tözdi 93a dėdügi şabr eyledi demekdür.

1443. **tüzmediñg** [< *tüz-me-di+ŋ*] Gāf-i cAcemī ile. Düzmedüŋ ve ārāsta etmedüŋ[3441] demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş c ā r ında bir beytde gelür [92, 50, 4]:[3442]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

vaṣl ara her kimge körgeç iltifātın ***tüzmediñg***

ėy köñgül hicrān otıġa nėçe küyseñg ėmdi töz

[=Ey gönül, vuslat anında kimi görsen iltifat göstermedin, şimdi ayrılık ateşine nasıl yanıyorsan sabreyle.]

Töz dėdügi emr ėdüp şabr eyle demekdür.

3437 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 232.

3438 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

3439 Bk. **çüldü**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 173r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 231, 298. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 158a.

3440 KUT: *coldu*.

3441 Yazmada: **tözmediñg** [< *tȫz-me-di+ñg*] Gāf-i cAcemī ile. Şabr etmedüŋ. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3442 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 232.

1444. **tözgey-mü** [< *tȫz-gey*] Gāf-i ᶜAcemī-y-ile. Şabr ėdüp ṭāḳat götüre mi demekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda bir tenbīhde] bir beytde gelür, ki [142, 13; (256) 75ª, 12]:[3443]

Ḳıṭᶜa[3444] /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sėn ki cismiñ perde tārıdın dağı bolġay żaᶜīf

tüşse ol yaññlıġ çaḳın tözgey-mü ol tār-ı ḥarīr[3445]

[=Senin perde ipliğinden de zayıf olan bedenine bir yıldırım düşse ipek iplik dayanır mı?]

1445. **tüzetmek** [< *tüz+e-t-mek*] Düzeltmek maᶜnāsınadur. Vāv ᶜalāmet-i żammdur, telaffuẓ olınmaz. **93ᵇ**

1446. **tüzlügidin** [< *tüz+lük+i+din*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Ṭoğrulugından dėmekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da onıncı maḳālede gelür [III, XL, 277 ~~(2260)~~ (119), 5]:[3446]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

nėze bolup tüzlügidin ser-bülend

çırmaş üçün bend ara ḳalıp kemend

[=Mızrak doğruluğundan dolayı başı dik, kement eğriliğinden dolayı boynu bağlı kalmıştır.][3447]

1447. **tüzmek** [< *tüz-mek*] Düzmek.[3448]

1448. **tüzdi** [< *tüz-di*] Düzdi dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [71, 62, 3]:][3449]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

cān ara tėğıñ körüp köñglüm ḳuşı tüzdi nevā

ṭūṭīdėk kim tekellüm ėylegey küzgü körüp

[=Gönlümün kuşu canda kılıcını görünce ayna gördüğünde konuşan papağan gibi güzel ve yanık şekilde ötmeğe başladı.][3450]

3443 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 232.

3444 Yazmada: *Beyt*.

3445 Yazmada: *ḥaḳīr*. Bundan sonraki kısım **tüz** maddesinde verilmiştir.

3446 Bk. **çırmaş**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 231. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 118ᵇ.

3447 Bir benzeri: Eğri yayı elde (yanda) tutarlar, doğru oku ele (hedefe) atarlar.

3448 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tüz**.

3449 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 149v18.

3450 Bilindiği gibi papağana konuşma ayna karşısında öğretilir (ERASLAN: "Çağatay Şiiri", 662_{III-3}).

Ve bir daḫı ḫāṭırı ḫoş olmaḳ maᶜnāsına gelür, bu beytde *tüzer-mèn* ᶜibāreti bu maᶜnāyadur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [33, 33, 1]:[3451]]

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṡemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

her[3452] *cefā ḳılsanġ* ***tüzer-mèn*** *ḳılmasanġ daġı vefā*

özgelerge nè vefā ḳılsanġ ***tüzer-mèn*** *nè cefā*

[=Vefa göstermesen cefa etsen memnun olurum. Başkalarına ne vefa göstersen cefa değildir, memnun olurum.]

1449. **tüz** [< *tüz-*] Düz; yaᶜnī hem-vār eyle. Ammā M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri *tüz* luġatini böyle taṣḥīḥ etmişlerdür ve terkīb budur, ki [(174) 776ᵇ, 21, (209)]:[3453] [Neṡr]

Tüz *lafẓı, ki nèçe maᶜnā*[3454] [22]*irāde ḳılsa bolur. Biri* **tüz**, *ki oḳ yā nèẓe dèk* - **209-** *nèmeni dèrler. Yana* **tüz** *hem-vār deştni dèrler*[3455]. *Yana* **tüz** *rāst kişini dèrler*[3456]. [23]*Yana* **tüz** *sāznı tüzmekge emr ḳılmaġnı*[3457]. *Yana* **tüz** *èkki kişi arasıda muvāfaḳat salmaġnı*[3458]. *Yana* **tüz** *bir meclis esbābını hem dèse bolur.*[3459]

[=Yine aynı biçimde, *tüz* sözü için birkaç anlam dilese olabilir. Biri *tüz* "doğru" ki, "ok" veya "mızrak" gibi şeye derler. Yine *tüz* "düzlük ova"ya derler. Yine *tüz* "doğru kişi"ye derler. Yine *tüz* "saz düzmek sazı ayar etmek"e buyurmağı, yine *tüz* "iki kişi arasında anlaşma yapmak"ı, yine *tüz* bir topluluğun gerekleri anlamlarında da dense olur.]

1450. **tüzlenġan** [< *tüz+le-n-ġan*] Düzlenmiş, hem-vār olmış dèmekdür.

1451. **tüzrek**[3460] [< *tüz+rek*] Kāf ᶜArabīdür. Bu daḫı ṭoġru *rāst* maᶜnāsınadur, ki N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r dībācesinde gelür [(33) 4ᵃ, 6; (100)]:[3461] [Neṡr]

Hādī-i [6]*tevfīḳ barça sözninġ* ***tüzrek*** *ṭarīḳıġa yol körgüzdi.*

[=Doğruya götüren, bütün sözlerin en doğru yola yöneltti.]

3451 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 6. gazel.

3452 Yazmada: *ger.*

3453 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 229.

3454 Yazmada: *maᶜnāya.*

3455 Yazmada: *dègeyler. Ve.*

3456 Yazmada: *dègeyler. Ve.*

3457 Yazmada: *ḳılmaġnı dèrler. Ve.*

3458 Yazmada: *salmaġnı dèrler. Ve.*

3459 *esbābını hem*: Yazmada; *esbābına dèrler. Ve yana* tüz *ṣabr u ṭāḳāt maᶜnāsı dèse bolur. Ammā*'dan sonraki kısım **tözgey-mü** maddesinden alınmıştır.

3460 Yazmada: **tüzek.**

3461 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 320.

1452. **tüzük** [< *tüz-ᵘk*] Kāf-i ᶜArabī ile. Düzilmiş ve ḥāżır ve müzeyyen maᶜnāsınadur. Ve bir daḫı niẓām ve ārāstalıḳ maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān vaṣfında gelür [XVIII, 174, 12]:[3462]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

birev kim tapsa şāhlıġdın riyāset

***tüzük** bolmas işi ḳılmay siyāset*

[=Padişahlık makamına çıkan biri siyaset / (idam) etmedikçe işi düzelmez.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür, ki [174, 210, 5]:[3463]

Beyt /Müctes̱s̱-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

*helāk oḳı **közüñg**[3464] urmış köñgülge tanma ki bar*

yanıda kirpik ü ḳaşıñgdın[3465] oḳ u yāsı henüz

[=Gözün ölüm okunu göğs(üm)e atmış sanma. Hâlâ gözünün yanında senin kirpiğinden ok ve kaşından yay var.]

1453. **tüzlük** [< *tüz+lük*] Kāf-i ᶜArabī-y-ile. Rāstlıḳ maᶜnāsınadur, ki rubāᶜiyyātda[3466] bir rubāᶜīde gelür []:[3467]

Rubāᶜī[3468] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü faᶜ/

ėy evc-i melāḥat üstide ay yüzlük

gülzār-ı leṭāfet ara nergis közlük

ḳaşıñgda **-210-** *egerçi ėgrilik bar velī*

*ol serv kėbi ḳadiñgġa bardur **tüzlük***

[=Ey güzelliği göğe eren ay yüzlü, ey letafet gülistanı içindeki nergis gözlü, kaşların (yay gibi) eğri olsa da servi gibi boyunda düzlük vardır.]

3462 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 175v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 232. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 119ᵃ.

3463 Bk. **tanma**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 209.

3464 Yazmada: *oḳın tüzük*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3465 Yazmada: *ḳaşıdın*.

3466 *rubāᶜiyyātda*: Yazmada; *rubāᶜiyyāt-ı Luṭfīde*. Luṭfī *Dīvān*'ında zaten bir aḫreb ᵇrubai vardır [286, 441].

3467 Bk. **közlük**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 306v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 231, 470.

3468 Yazmada: *Rubāᶜiyye*.

1454. **tozañg** [< *tōz+aŋ*] Gāf-i ᶜ*Acemī* ile. Ṭopraḳlu yumuşaḳ yere derler, ki anda ṭaş olmaya, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b **94**[a] dībācesinde bir ḳıṭᶜada gelür [8, 11; (81) 5[a], 11]:[3469]

Ḳıṭᶜa /Müctet̲t̲-*i müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

nė bilgey ol kişi kim şehd ü meyini tatmaydur
ki vaṣl u hecr kėbi ol çüçük-durur bu acıġ
bilür ḏelīl müsāfir ki pūye ėylerde
*[11]ḳum u **tozañg** yumuşaġ ṭaġ u ḫāredür ḳatıġ*

[=Balı tatmayan kavuşmanın tatlılığını, şarabı tatmayan ayrılığın acılığını ne bilir. Kumun toprağın yumuşak, dağın taşın sert olduğunu ancak yorgun yolcu bilir.]

1455. **tüzetti** [< *tüz+e-t-ti*] Ṭoġru eyledi[3470] [demekdür][3471].

1456. **tüzetey** [< *tüz+e-t-ey*] Ṭoġru eyleyeyin demekdür[3472], ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [3473]'da [bir maṭlaᶜda] gelür [165, 165, 1]:[3474]

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müt̲emmen-i aḫreb*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü mefāᶜīlün/

*n'ėtip **tüzetey** ḳadd kim cismimde şikenlerdür*
n'ėyley tüz uray[3475] dem kim baġrımda tigenlerdür

3469 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 230. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 118[a].

3470 Yazmada: *oldı.*

3471 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [139, 180, 5]:

Beyt /Müctet̲t̲-*i müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
ᶜ*iẕār ṣafḥasıda ḫūblar ḫaṭı dėme kim*
tüzetti ᶜ*ışḳ mėni öltürürge muḥżırlar*
[=Yanak yüzünde güzellerin ayva tüyü deme ki kumandanlar beni öldürecekken aşk beni doğru eyledi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 174r5.
S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XV, 117, 1042]:
Met̲nevī /Mütekārib-*i müt̲emmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/
açıp baḫşiş ü beẕl ebvābını
tüzetti besī sūr esbābını
[=Bahşiş ve lütuf kapılarını açtı. Şenlik vasıtalarını yerine getirdi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 174r5.

3472 Kıyıda: *Düzeldeyin demekdür.*

3473 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

3474 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 306. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 20r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 230. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 117[b].

3475 Yazmada: *n'ėylep tüze duray.*

[=İki büklüm belimi ne yapayım da doğrultayım? Diken diken bağrımı ne yapayım da arıtayım?]

1457. **tüzetip** [< *tüz+e-t-ip*] Ṭoğru eyleyüp demekdür, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 748ª, 27, L 116ᵇ, 13]:[3476] [Neṯr]

Ḥalḳa bolġan ḳaddimni tüzetip ol maḳṣūd ėşigi ḥalḳasıġa ėlkimni ḳullāb ėtsem.

[=İki büklüm olmuş boyumu doğrultmasam da o maksut kapısının halkasına elimi kanca etsem.]

1458. **tos** [< *tōs* < Mo. *tous* < **to'usi* < **toğu+si(n)*] Toz demekdür, *ġubār* maᶜnāsına. Veyā yaylaruŋ üzerine *toz* derler ve bir nesne yapışdururlar ol maᶜnāya daḫı gelür, ki M ü n ş e ' ā t 'da on ikinci[3477] mektūbda gelür [(322) 787ᵇ, 19]:[3478] [Neṯr]

Mülevven[3479] *tosluḳ*[3480] *yay dėk hilāli cāmıñ nücūm* **-211-** *cevāhiridin muraṣṣaᶜ*[3481].

[=Rengârenk kabzalı yay gibi hilali, kadehin yıldız mücevherleriyle süslü.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da pādşāh medḥinde bir beytde gelür [II, XVI, 87 ~~(676)~~ (39), 15]:[3482]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

nėzesidür çarḫda ėrmes şihāb

tos kėbi yapḳan[3483] *añġa sīm-i nāb* **94ᵇ**

[=Gökteki sügen (kayan / akan) yıldız değil saf gümüş kaplı mızrağıdır.]

****. **tostuġan**[3484] [< Mo. *tosu(n) toġuġ-a(n)*] Gemi vaṣfında uzun ḳadeḥe dėrler, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [3485]'da gelür [218, 218, 6]:[3486]

Beyt /Müctes̱s̱-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

3476 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 230.
3477 *on ėkinci*: Yazmada; *on üçinci*.
3478 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 233.
3479 Yazmada: *Mülemmaᶜ*.
3480 ABİK: *tūsluḳ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
3481 Yazmada: *bolsun*.
3482 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 51ᵇ₁₅. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 233. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 148ª.
3483 Yazmada: *tapḳan*.
3484 **bostaġan** maddesinden alınmıştır.
3485 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
3486 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 359. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 84ª₁₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 176r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 170. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 81ª, 119ª.

ḥelāl ana süti dèktür[3487] *ger öz bègim*[3488] *tutsa*
tapuḳ[3489] *ḳılıp yükünüp tostuġan*[3490] *içinde ḳımız*

[=Benim beyim, hizmet etse eğilse kayık kadeh içinde kımız sunsa ana sütü gibi helaldir.]

1459. **töşük** [< *teş-*ük] Kāf cArabīdür. Delik ve dèşik macnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [3491]'da [bir maṭlacda] gelür [267, 347, 1]:[3492]

Maṭlac /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/
èy köñgülde şehd-i lacliñg ḥasretidin yüz ***töşük***
her ***töşükdür*** *şehd-i zunbūrī*[3493] *öyi yañglıġ çüçük*

[=Ey gönülde al dudağının balının hasretinden yüzlerce delik açan. Her deliği yaban arısının peteği tadında olan.]

1460. **tüşkeç** [< *tüş-keç*] Düşicek dèmekdür.[3494]

1461. **töşemek** [< *tȫş+e-mek*] Fetḥ-i şīn ile. Döşemek *gustardan* macnāsına.[3495]

1462. **töşelgeç** [< *tȫş+e-l-geç*] Gāf gāf-i cAcemīdür. Döşenicek dèmekdür.[3496]

3487 Yazmada: *dekdür.*

3488 Yazmada: *dèkdür ... ol ḳuyaş.*

3489 Yazmada: *tapuġ.*

3490 Yazmada: *bostaġan.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 176r20). *bostaġan* 'kayık kadeh' [NAZRET HİLMİ]: *Osmanlıcadan Fransızcaya Cep Lügati*: 241b. ERGUN, R.: "Yüz Yıl Önce Yayımlanan Bir Sözlük İçin Bilgi", 22.

3491 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ .

3492 Bk. **çüçük.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 235. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 120b.

3493 KUT: *zenbūr.*

3494 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **èmçek, meres.**

3495 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maḳṭacda gelür [205, 256, 6]:

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/
çün ***töşerler*** *cāḳıbet üstüñgge ḫārā birle ferş*
nè asıġ astıñgda ger çarḫ aṭlasıdındur firāş
[=Ne fayda, altında gök atlasından döşek olsa sonunda üstüne mermer yorgan döşerler.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 177r23.
F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [147, 148, 6]:
Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/
rehn ḫırḳam kim ***töşeptürler*** *anı mey-ḫānede*
gūyiyā her yan yapuşġan dürdler peyvendidür
[=Meyhanede serdikleri rehin hırkamın her tarafı sanki yapışmış tortuların eklemesidir.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 177v2.

3496 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXXV, 327, 94]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/
töşelgeç *bu bisāṭ-ı kām-rānī*
özi olturdı līk olturtup anı
[=Bu mutluluk yaygısı döşenince kendisi oturup onu da oturttu.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 83v4, 177v13.

1463. **tüşti** [< *tüş-ti*] Düşdi demekdür. Ve atdan ėndi ya bir yüksek yerden aşağa ėndi veyā bir menzilde ḳondı demekdür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da kārbān [Ḥażret-i] Yūsuf *ᶜalayhi 's-salām* olduġı çāh üzerine geldükleri maḥalde gelür, ki [(97) 700ᵇ, 13]:[3497] [Neṯr]

[13]*Ol çāh başında*[3498] *bir kārvān*[3499] *tüşüp çāhġa delv*[3500] *salıp.*

[=O kuyunun başında bir kervan konaklayıp kuyuya kova sarkıttı.]

..... **toşuḳ**[3501]

1464. **töşep** [< *tȫş+e-p*] Döşeyüp demekdür. [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XVII, 164, 26]:][3502]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

töşep ḳaṣr içre yüz dībā-yı gül-reng

ḳoyuldı[3503] *taḫt*[3504] *gerdūn-sā-yı gül-reng*

[=Kasır içinde gül renkli yüz ipek döşedi. Gül renkli felek gibi taht koyuldu.]

1465. **töşelip** [< *tȫş+e-l-ⁱp*] Döşenüp demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da onıncı -212- maḳālede gelür [III, XL, 281 ~~(2287)~~ (120), 32]:[3505]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ṣaḥn-ı havāda töşelip mefreşi

ᶜazmde yėl ḫaylı cenībet-keşi[3506]

[=Yatağı havada döşenmişti. Yolculukta rüzgârlar çıvgar (yedek at)ı idi.]

1466. **tuş** Ṭuş geldi demekdür.

1467. **tuş olġaç** [< *ol-ġaç*] Ṭuş gelicek demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād ile Ehrimen cenginde gelür [XXIII, 220, 75]:[3507]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

3497 Bk. **ḳobġa.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 282r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 235, 421.

3498 Yazmada: *başıda.*

3499 Yazmada: *kārbān.*

3500 Yazmada: *ḳopġa.* **tėgrü**'de *ṣubḥ* ve *tañ* gibi iki kullanımın yabancı kökenlisi metinde Türkçesi yazma ayrılığında geçiyordu.

3501 **ḳoşuḳ** maddesinde verilmiştir.

3502 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 49ᵇ₉.

3503 Yazmada: *tutuldı.*

3504 ALPAY: *taḫt-ı.*

3505 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 177v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 234.

3506 SABİR: -kişi.

3507 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 234.

tuş olġaç Ehrimen'ġa ism-i aᶜẓam
ḳolıdın zor [kėtdi] cismidin hem

[=En büyük ad[3508] şeytana isabet edince elinden ve bedeninden kuvvet gitti.]

1468. **tuş** **95a** Bir daḫı *ṭaraf* maᶜnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on sekizinci maḳāle ḥikāyesinde gelür, ki [III, LVII, 423 ~~(3474)~~(178), 24]:[3509]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ḫānġa meger deşt sarı ėrdi bezm
atlanıban şehr tuşı ḳıldı ᶜazm

[=Hakana bozkırda eğlence vardı. Atlanıp şehrin dışına doğru gitti.]

3508 **Açıklama:** *En büyük ad*: *İsm-i aᶜẓam*. Allah'ın en büyük adı. İslam kadir gecesinin hangi gece, Allah'ın en büyük adının hangi ad olduğu gibi mühim bilgilerde nokta açıklama sunmaz. "Her geceyi kadir, her geleni Hızır bil (İBNU 'L-ᶜARABĪ: *al-futūḥātu 'l-makkiyyati*...'den az-ZABĪDĪ: *at-tacrīdu 'ṣ-ṣarīḥ*...: VI, 316. YAZIR: *Hak Dini Kur'an Dili*: I, 812, VI, 4974, VIII, "leylei kadrin de bütün sene içinde gizlenmiş olduğu" 5967, "Leyleikadir bütün sene içinde gizil olup" 5983)." cümlesi ile Türkçede ifadesini bulan bu keyfiyet her zaman kullukta hazır bulunmağı sağlamak içindir. Konuya kaynaklık eden hadisler bu adın hangi adlar arasında bulunduğunu haber vermiş, hadis şerhçileri bu bilgileri bir değerlendirmeye tabi tutmuşlardır.

ismu 'llāhi 'l-aᶜẓamu fī hātayni 'l-āyatayni: va ilāhukum ilāhun vāḥidun lā ilāha illā huva 'r-raḥmānu 'r-raḥīmu. va fātiḥatu āli ᶜimrāna: alif lām mīm. allāhu lā ilāha illā huva 'l-ḥayyu 'l-ḳayyūmu. [=Allah'ın a'zam ismi şu iki ayettedir: Sizin tanrınız tek tanrıdır; Rahmân ve Rahîm olup ondan başka tanrı yoktur (2. Baḳara 163). Bir de Âlu İmrân suresinin başlangıcı: Elif lâm mîm. Allah, kendisinden başka tanrı bulunmayan Hayy ve Kayyûm (3. Ālu ᶜİmrān 1-2)dur]. İBN MĀCA: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (X, 37) 34. kitābu 'd-duᶜā 9. bāb, 3855. ḥadīṯ. ABŪ DĀVUD: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (II, 455) 2. kitābu 'ṣ-ṣalāt 358. bāb, 1493, 1495, 1496. ḥadīṯ. at-TİRMİḎĪ: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (VI, 85, 135) 47. kitābu 'd-daᶜavāt, 64. bāb, 3704, 3705. ḥadīṯ, 109. bāb, 3774. ḥadīṯ. an-NASĀĪ: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (III, 77) 12. kitābu 's-sahv 58. bāb, 1300. ḥadīṯ.

ismu 'llāhi 'l-aᶜẓamu 'llaḏī iḏā duᶜiya bihi acāba fī suvari ṯalāṯi 'l-baḳarati va āli ᶜimrāna va ṭāhā [=Allah'ın kendisiyle dua edildiği zaman icabet ettiği a'zam ismi üç surededir: 2. Bakara, 3. Âlu İmrân ve 20. Tâhâ (111)]. İBN MĀCA: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (X, 38) 34. kitābu 'd-duᶜā 9. bāb, 3856. ḥadīṯ.

raculun yaḳūlu allāhumma innī as'aluka bi-annaka anta 'llāhu 'ṣ-ṣamadu 'llaḏī lam yalid va lam yūlad va lam yakun lahu kufuvvun aḥadun fa-ḳāla rasūlu 'llāhi la-ḳad sa'ala 'llāha bi-ismihi 'l-aᶜẓami allaḏī iḏā su'ila bihi aᶜṭā ve iḏā duᶜiya bihi acāba [=Bir adamın Allah'ım, senin bir (Ahad), som (Samad), doğurmayan ve doğurulmayan, hiçbir şeyin eşi ve dengi bulunmayan Allah olduğuna şahadet ederek senden istiyorum (112. İḫlāṣ)], dediğini işitince buyurdu ki: Allah'a istenildiği zaman verdiği, dua edildiği zaman icabet eylediği a'zam ismiyle dua etti]. İBN MĀCA: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (X, 40) 34. kitābu 'd-duᶜā 9. bāb, 3857. ḥadīṯ.

3509 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 178r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 233. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 119a.

1469. **tuşluḳ** [< *tuş+luḳ*] Bu daḫı *ṭaraf* maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ḫusrev Ermeniyye ḳalᶜası üzerine geldügi maḥalde gelür [XXXIX, 361, 85]:[3510]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḳabap ḳorġannı dapḳur dapḳur ol ḫayl

***tüşerge** ḳıldılar **tuşluḳ** tuşı* meyl*

[=Askerler kaleyi alay alay kuşattı. İnmek için kendilerine kolay gelen tarafa yöneldiler.]

* Ṭuşluḳ duşına demekdür; yaᶜnī kendülere ḳolay gelen ṭarafa demekdür.[3511]

1470. **tüşerge** [< *tüş-er+ge*] Gāf gāf-i ᶜAcemī ile. Ḳonmaġa demekdür, ki bu beytde geçdi.

1471. **tuş** | **tüş** [< *tūş*] İki vech üzredür. Bir bu ki vāv telaffuẓda ẓāhir ola. Ve bir daḫı budur, ki maḥżā mā-ḳablinüŋ żammesine delālet içün imāle olınup telaffuẓda edā olınmaya. Vech-i evvel üzre ṭuş; yaᶜnī semt ve cānib maᶜnāsına olur. Pes *tuş tuşumdın* ᶜibāreti her ṭaraf[um]dan dėmek olur.[3512] Ve vech-i ṯānī üzre düş dėmek olur, rü'yā maᶜnāsına bu beytde *tüş[üm]ge* ᶜibāreti düş[üm]e dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [243, 311, 3]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*kėçe kim **tüşümge**[3513] kirgey ol saᶜādet aḫteri*

bėrmegil yā Rab maŋa ol uyḳudın[3514] bīdārlıġ

[=O saadet yıldızı gece düşüme girince ya Rabbi, o uykudan beni uyandırma.]

Ve bir daḫı emr olmaḳ vardur; zīrā *tüşmek* sükūn-ı şīn ile düşmek maᶜnāsına.

3510 Bk. **dapḳur**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 178v10, 223r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 235. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 120ᵃ.

3511 *Tuşluḳ tuşı* için **yanmaḳ** maddesindeki örnekten başka şu da eklenebilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXX, 290, 2624]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

pür-pās çü tündin ötti ol ḫayl

***tuşluḳ tuşı** ḳıldı uyḳuya meyl*

[=O tupluluk pas içindeyken geceden geçti. Kendilerine kolay gelen tarafta uykuya meyletti.]

3512 *Tūş* uzun ünlülüdür (TEKİN: *TDBUÜ*: 180).

3513 Yazmda: *tüşke*.

3514 Yazmada: *ol uyḳudın yā Rab maŋa*.

....tüş [< *tūş* | *tüş*] Bir daḫı düş görmege derler. Ve bir daḫı ḳaba ḳuşluḳ vaḳtine derler, ki gün ḳızmaġa başlaya[3515], ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [3516]'da ikisi -213- daḫı bir beytde gelür [628, 631, 4]:[3517]

Beyt /Remel-i *müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tüşte[3518] *kördüm ᶜārıżıñ köñlümni berḳ-ı*[3519] *ᶜışḳ ile*
ol ḳadar germ ėtdi kim tüş vaḳti[3520] *ḫur-şīd ėtmegey*

[=Düşte gördüm: yanağın, gönlümü aşk şimşeği ile öyle yaktı ki, kuşluk güneşi öyle yakamaz.]

Ve yine ḳuşluḳ vaḳti maᶜnāsına. [M e c n ū n u L e y l ī 'de] Mecnūn u Leylī vaṣfında tābistānda gelür [XXV, 230, 2039]:[3521]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

kün tüş ėdi vü temūz faṣlı
cevzā bile mihr-i tāb vaṣlı

[=Güneş kızmağa başlamıştı ve temmuz ayıydı. Parlak güneş İkizler burcuna (Mayıs 21 - Haziran 21) girmişti.][3522]

3515 **Açıklama:** *Ḳaba ḳuşluḳ*: a) Anlamı: Ḍaḥv *genç ḳuşluḳ* şemsüñ henüz ufḳdan ḳalḳup yeñice yayıldıġı vaḳtdür ki ṣalᵛāt-ı işrāḳ hengāmıdur, andan ṣoñra ḍuḥā ıṭlāḳ olunur nıṣf-ı nehāra ḳarīb vaḳtden ᶜibāretdür ıṣṭılāḥumuzda *ḳoca ḳuşluḳ* taᶜbīr olunur (*gėñ ḳuşluḳ* 'kaba kuşluk' ŞEYHOĞLU: *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ*: (135) 98ᵃ₅. al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 859. Güneşin henüz ufuktan kalkıp yenice yayıldığı vakit (Genç kuşluk); bundan sonrasına (Kaba kuşluk); öğleye yakın zamanına da (Koca kuşluk) denir (KEYKÂVUS: *Kabusname*: 400) 'ẓuhra ḳarīb olan vaḳt, böyük çāşt-gāh, nā-şitā vaḳti, vaḳt-i çay, ḳuşluḳ' (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 212ᵃ). *ḳaba / ḳoba ḳuşluḳ* 'öğleye yakın, geç kuşluk' MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 265r18, 282r18. Başka karşılıklar: *kuşluk* 'sabahla öğle arası' (TDK: *DS*: XII, 4574ᵃ, XII, 4574ᵃ). *gezek gidimi* 'kuşluk vakti' (TDK: *DS*: VI, 2021ᵃ). *ilkhoroz* 'kuşluk vakti' (TDK: *DS*: VII, 2529ᵃ). *çoveş* 'kuşluk güneşi aydınlığı' (TDK: *DS*: XII, 4480ᵇ). *incekuşluk* 'sabahla kuşluk arasındaki zaman' (TDK: *DS*: VII, 2538ᵇ). *kabakuşluk* 'öğleden bir iki saat önceki zaman' (TDK: *DS*: VIII, 2578ᵇ, XII, 4527ᵃ). *koca kuşluk* 'öğleye yakın olan zaman' (TDK: *DS*: VIII, 2892ᵃ). *oğlakgelini* 'kuşluk, öğleye doğru' (TDK: *DS*: XII, 4609ᵇ). *guşduh* 'kuşluk, ikindiden önceki zaman' (as-SUHRAVARDĪ: *ᶜavārifu 'l-maᶜārif*: 491. TDK: *DS*: VI, 2202ᵇ).

b) Kökeni: Gerçi *ḳuşluḳ 'aḍ-ḍaḥwatu* kuşluk' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 119ᵇ₁₇. yr. Çeviri: I, 474) kaydına rastlanıyor ve ilk bakışta *ḳuş+luḳ* biçiminde ayrılabilir görülüyorsa da düşünülebilir bir sonuç ortaya çıkmıyor. Burada bir *t* > *ḳ* gelişmesini hatırlamak konunun çözümü olabilir. *tuşluḳ* > *ḳuşluḳ*. Şimdilik bu hâdiseyi destekleyici bir örnek olmak üzere krş. *tay-* 'kaymak' (CLAUSON: *EDPT*: 567ᵃ) > *ḳay-* 'kaymak' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 1366ᵃ).

3516 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

3517 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 178r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 233.

3518 *düş.*

3519 Yazmada: *bozdı.*

3520 *ḳuşluḳ vaḳti.*

3521 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 233.

Ve yine S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de şavm bābında niyyet-i şavm-ı nāfile beyānında 95ᵇ gelür, ki [115, 180]:[3523]

Metnevī /Hezec-i müseddes-i maḥdūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

nevāfilde velī niyyetni ḳılmaḳ

sanga cāyiz-durur tüştin burunraḳ

[=Nafile oruçta öğlenden önce niyet etmen caizdir.]

1472. **tüşkey** [< *tüş-key*] Düşe dėmekdür.[3524]

1473. **tüşkeli** [< *tüş-keli*] Düşeli ve düşmege dėmekdür.[3525]

1474. **toğ** [< *tōğ* < Mo. *toğu*] Toz *ġubār* maᶜnāsınadur, ki Bābür Mīrzā [e ş ᶜ ā r ında] rubāᶜiyyātda[3526] gelür [219, 152]:[3527]

Rubāᶜī[3528] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūl/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü feᶜūl/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlün faᶜ/

ġurbet toğı yapḳan[3529] *ruḫ-ı zerdimni mü dėy*

yā hecr çıḳarġan āh-ı serdimni mü dėy

ḥālingnė-durur bilür mü-sėn derdimni

ḥālingni soray mı yoḳsa derdimni mü dėy

3522 **Açıklama:** *Güneş ikizler burcuna gir-*: Yunan gök bilimcileri Yengeç burcunun (Haziran 22 - Temmuz 22) gökyüzündeki yerini İkizler burcunun (Mayıs 21 - Haziran 21) içine doğru uzatmışlar ve Yengeç burcunu (Haziran 22 - Temmuz 22) yaz başında (0°) sıfır derecede iken güneşle birlikte doğuda görüldüğünü göstermişlerdir. Bu durumda İkizler burcu (Mayıs 21 - Haziran 21) gökyüzünde yükselmişken doğuda Yengeç burcu (Haziran 22 - Temmuz 22) da yaz başında yükselmeğe başlar. Nitekim Aratus, yaz Tropic'ine ait dairenin geçtiği yıldız burçlarını sayarken önce İkizler burcundan (Mayıs 21 - Haziran 21) başlar ve bu dairenin İkizler burcunun (Mayıs 21 - Haziran 21) başından geçtiğini bildirir. Bu durumda Yengeç burcu (Haziran 22 - Temmuz 22) yükselmeğe başladığında İkizler burcu (Mayıs 21 - Haziran 21) hâlâ gökyüzünde bulunmaktadır ve bu bilgiyi Nevaî'nin bildiği, bu beyitteki ifadesinden anlaşılmaktadır. Maniliüs, *Astronomica* (çeviri G. P. Goold, Loeb Classical Library, MCMLXXVII, LXXXII. Gerek Aratus'un *Phaenomena* (245) adlı eseri gerekse Manilius'un *Astronomica*'sı İslam dünyasında Batlamyus diye bilinen Cladius Ptolemaeus'un (M. 100-178) gök bilimine ait eserlerine kaynak olmuştur. Aratus, Eudoxus of Cnidus'un M. Ö. 390-377'de mensur olarak yazdığı eserini manzum olarak yeniden yazmıştır. Eudoxus, Platon'un öğrencisidir. Eudoxus'un bu eserini Babil'e ait bir eserden yararlanarak yazdığı bilinmektedir (Artaus, *Introduction*, 195. TEKİN, G.: "Eski Türk Edebiyatı Metinlerinin Bugünkü Türkçeye Açılamalarla Çevrilmesinin Gerekliliği Üzerine [Ali Şir Nevaî'den Beyitlerle]", 241).

3523 Bk. **burun**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 168.

3524 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **birev**.

3525 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çağır** ve **çaḳır**.

3526 Yazmada: *rubāᶜiyyātında*.

3527 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 236.

3528 Yazmada: *Rubāᶜiyye*.

3529 Yazmada: *tapḳan*.

[=Gurbet tozunun kapladığı sararmış çehremi mi diyeyim? Yoksa ayrılık yüzünden çektiğim soğuk ahlarımı mı diyeyim? Hâlin nedir, bilir misin derdimi? Senin hâlini mi sorayım yoksa kendi derdimi mi diyeyim?]

1475. **tuġmaḳ** [< *tuġ-maḳ*] Ṭoġmaḳ vilādet maᶜnāsına.

1476. **toġḳan** [< *toġan*] Ṭoġan, *şah-bāz* maᶜnāsına daḫı gelür.

1477. **toġḳan aġası** [< *toġan aġa+sı*] Ṭoġancı başına dėrler.[3530]

1478. **tuġḳanda** [< *tuġ-ḳanda*] Doġduḳda dėmek olur, *ṭuġanda* daḫı denilür.[3531]

1479. **toġramaḳ** [< *toḳ+ᵤr+a-maḳ*] Ṭoġramaḳ.

1480. **toġrap** [< *toḳ+ᵤr+a-p*] Ṭoġrayup dėmek olur.[3532]

1481. **tuġġan[ımġa]** [< *tuġ-ġan+'m+ġa*] İkiz ṭoġmış ḳardaşlara dėrler, ki Bābür Mīrzā [e ş ᶜ ā r ında] rubāᶜiyyātda[3533] gelür [215, 139]:[3534]

Rubāᶜī[3535] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlün faᶜ/

ᶜazm ėyle ṣabā yėt gül-i ḫandānımġa
nė gül ki ḳuyaş dėk meh-i tābānımġa
yėtkil daġı iştiyāḳ ile Bābür'din
zinhār dėgil selām tuḳḳanımġa[3536]

[=Ey saba rüzgârı, açılan (biricik) gülüme git. Gül ne ki, güneş gibi parlayan ayıma git. Babür'den (kucak dolusu) hasret götür. Akrabama benden selam eyle.]

3530 ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 50ᵃ₁₀. *tuyḳun aḳası.*

3531 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [64, 85, 7]:
Beyt /Remel-i *müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
asru vaḥşīdür mėniñ müşkīn ġazālım ėy köñgül
çün kėyiki gūyiyā bėrmiş añga tuġḳanda süt
[=Ey gönül, benim miskli ceylanım pek ürkektir. Gûya geyiği doğduğunda ona süt vermiş.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 178v22.

3532 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, XXXIV, 227 ~~(1858)~~(99), 34]:
Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/
kim ḳuruġ ötmek suġa toġrap yėsün
ḳurş ḫor u çeşme-i ḥayvān dėsün
[=Kuru ekmeği suya doğrayıp yiyen kişi ekmeğe güneş (suya da) ölümsüzlük suyu desin.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 62v10, 179r20.

3533 Yazmada: *rubāᶜiyyātında.*

3534 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 179v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 237. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 121ᵃ.

3535 Yazmada: *Rubāᶜiyye.*

3536 Yazmada: *tuġġanımġa.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1482. **tuğġan** ve **tuğḳan** ve **tuḳġan** [< *tuġ-ġan, tuġ-ḳan, tuḳ-ġan*] Ṭoġan dėmekdür; yaᶜnī anadan ṭoġan maᶜnāsına, ki G ü l ü N e v - r o z - ı Luṭfī'de Sūsen vaṣfında gelür [XVIII, 21, 241]:[3537] **-214-**

Meṭnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

anıñ tuğġan[3538] *töregen yėri Keşmīr*

ol ėlde kesb ḳılġan siḥr ü tezvīr

[=Onun doğup geliştiği yer olan Keşmir'de sihir ve büyücülüğü öğrenmişti.]

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn atası pīrāne-ser[3539] oğul ėtdügi maḥalde gelür [X, 91, 620]:[3540]

Meṭnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün feᶜūlün/

ᶜömriġa[3541] *uyaḳsa mihr-i ḫāver*

tuġḳan[3542] *ėse yana mihr-i enver*

[=Ömrü için doğunun güneşi batsa daha ışıklı bir güneş doğacaktır.]

1483. **tuğġalı** [< *tuġ-ġalı*] Ṭoġmaḳ içün ve ṭoġalı demekdür.

1484. **tofraġ** [< **top*$_u$*r+a-ḳ*] Ṭopraḳ demekdür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [165, 217, 6]:[3543]]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*biz fenā **tofraġı** bolduḳ deyr ara ėy ehl-i zühd*

ḫānḳāh ṣaḥnıda siz baḫṭ-i teḳaddüm ėyleñiz **96ª**

[=Ey züht ehli, biz meyhanede fanilik toprağı olduk, siz tekkede öncelik iddiasında bulunun.]

1485. **toḳuz** | **[toḳḳuz]** Ṭoḳuz, ᶜaded maᶜnāsınadur. Ammā Çaġatay ṭāyifesinüŋ bir ᶜādeti vardur, ki[3544] ol maᶜnāyı işᶜār içün Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'dan bir [ḥüsn-i maḳṭaᶜ][3545] yazıldı [185, 226, 8]:[3546]

3537 Bk. **töredi** ve **törüdi**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 171r14, 178v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 225.

3538 DİNÇER: *tuḳḳan*.

3539 'yaşlı başlı'. Yazmada; *-sez*. VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *söz*.

3540 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 178v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 237.

3541 Yazmada: *ġam yoḳ ger*.

3542 Yazmada: *tuġġan*.

3543 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 365. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 50ᵇ₅.

3544 *ᶜādetleri budur, ki.*

3545 Yazmada: *beyt*.

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

ġam ġıdāsı arasında[3547] *ḳanı Türkāne ayaġ*
töre āyīni bile tamsa toḳuz aḳsa otuz

[=Gam gıdası arasında hani Türk'e yaraşır kadeh? Töreye göre damlasa dokuz (kez) aksa otuz (kez) içilir[3548].]

Ol ᶜādet budur, ki ṣoḥbetde ḳadeḥden bir ṭamla dökülse ṭoḳuz ḳadeḥ içerler, eger bir ḳadeḥ dökülse otuz ḳadeḥ içerler. Ve bir maᶜnā daḫı bu kim, eger benim ḳadeḥimden ṭamla ṭamla ṭoḳuz ḳadeḥ için. Ve eger dökülüp aḳsa otuz ḳadeḥ için demekdür. Mest ü bī-ḫod olmaḳdan kināyedür.

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [449, 612, 7]:[3549]

Maḳṭaᶜ /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

muġannī bir nevāyī tüz Nevāyī naġmeī[3550] *körgüz*
ayaġçı[3551] *tamsa tut toḳḳuz ki Dārā-yı zamān kėldi*

[=Hanende, bir neva türkü söyle. Ey Nevâyî, bir nağme göster. Ey saki, bir damlarsa dokuza[3552] say, zamanın Dârâ'sı geldi.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da altıncı maḳāle ḥikāyesi āḫirinde gelür, ki [II, XXXIII, 223 ~~(1823, 1824)~~ (97), 15, 16]:[3553]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

sāḳī edeb **-215-** *şarṭını āmāde tut*
allıma toḳḳuz yükünüp bāde tut
tā anı iç dėp saṅġa mėn yüz tuṭay
tamsa toḳuz aḳsa ḫod ottuz tutay[3554]

3546 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 353. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 40^{a}_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 44v22, 173r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 239. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 115ᵃ.

3547 Yazmada: *arasıda*.

3548 Krş. *ṭoḳuzlat-*: 'döverek cezalandırmak' ḲĀḌĪ BURHĀNE 'D-DĪN: *Dīvān*: Yazma: (95) 48^{b}_{9}, (425) 213^{b}_{10}. Gazel 211_{4}, 973_{11}.

3549 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 239.

3550 Yazmada: *naġmei*.

3551 Yazmada: *ayaḳçı*.

3552 **Açıklama:** *Dokuz*: Türkler çoğu hesabı dokuza dayandırmışlardır. Gelen her hediyeyi dokuzar dokuzar tertip ederler. Bu yüzden hediyeye mecazen *toḳuz* denir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 181r9).

3553 Bk. **alnıda** ve **allıda**. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 181r13, 344v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 34, 239. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 17ᵇ.

[=Ey saki, edebini takın; önümde dokuz büklüm ol, şarap tut. Ben sana iç diye yüz tutayım, damlasa dokuz (kez) aksa otuz sopa atayım.]

1486. **toḳulmaḳ** [< *toḳ+ı-l-maḳ* = Mo. *toḳo-*] Lām ile. Bez ṭoḳunmaḳ maᶜnāsınadur.

1487. **toḳulmış** [< *toḳ+ı-l-mış* = Mo. *toḳo-*] Ṭoḳunmış dėmek olur. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [306, 409, 1]:]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜışḳ otıdın tende andaḳ ṣaᶜb oluptur küymekim
kim şererler tārıdın gūyā toḳulmış köñglekim

[=Aşk ateşi bedenimde öyle parlamış ki sanki gömleğim kıvılcım ipliğinden dokunmuş gibi.]

1488. **toḳulġan** [< *toḳ+ı-l-ġan* = Mo. *toḳo-*] Ṭoḳunan demekdür, bez yā ḳumāş ṭoḳunan, yā bir nesneyi eli-y-ile degüp ṭoḳunan demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da beşinci maḳāle[3555] ḥikāyesinde gelür [91, 379]:[3556]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

puḫta[3557] *vü hem-vāre toḳulġan yüzi*
körgelige vaṣfdın artuḳ[3558] *özi* 96ᵇ

[=Dokunan yüzü tam ve düzgün. Güzelliğinde özü anlatılandan daha üstün.]

1489. **toḳaşmaḳ** [< *toḳ+a-ş-maḳ*] Ṭoḳuşmaḳ demekdür.

1490. **tökmek** [< *tök-mek*] Dökmek, *rīḫtan* maᶜnāsına.[3559]

1491. **tökküci** [< *tök-küci*] Döküci dėmekdür.

3554 Yazmada: *tunay*. **Açıklama:** *Ottuz*: Bu değerlendirme eski bir gelenekten gelmeli: Bunlar üç kez içelim diyecek yerde **ottuz içelim** derler. Kelimeyi bildiğimiz anlamda dahi kullanırlar. Benim yanımda üçer kez (*ṭalaṭᵃⁿ ṭalaṭᵃⁿ*) içtiler. Şu kıt'ada dahi gelmiştir:

ottuz içip ḳıḳralım
yoḳār ḳopup sėkrilim
arslanlayu kükrelim
ḳaçtı saḳınç sewnelim

"Üçer kez içip haykıralım, yukarı kopup zıplayalım, arslan gibi kükreyelim. Sakınacak şey gitti, sevinelim."

Şöyle anlatıyorlar ki **ottuz içip ḳıḳralım** "Üçer üçer içelim" (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 83ᵃ₄. yr. Çeviri: I, 142).

3555 *beşinci maḳāle*: Yazmada; *ikinci maḳāle bir*.

3556 Bk. görkelige. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 240, 467. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 104ᵃ, 123ᵃ.

3557 M a ḫ z e n : *taḫta*.

3558 M a ḫ z e n : *körmege rūsıdın artḳraḳ*.

3559 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėşek, rece**.

1492. **toḳtadı** [< *toḫta-dı* < Mo. *toġta-*] İstiḥkām buldı, sākin oldı ve oturuşdı demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ikinci ṭabaḳa Keyānīler vaṣfında Behmen ḳızı Hümā ḥaḳḳında gelür [XII, 108, 907]:[3560]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

çü tevfīḳ añga boldı āmozgār

néçe[3561] *yıl añga toḳtadı rozgār*

[=Allah'ın yardımı ona öğretici olduğu için hükümranlık nice yıl onda kaldı.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Behrām bin Yezdecird[3562] tārīḫinde Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara tārīḫi taḳdīri bile ẕikr olınduġı maḥalde gelür, ki [(252) 728ª, 21]:[3563] [Neṯr]

Ol ḥażret Ḫurāsān taḫtın alġanda, kim henüz milk ***toḳtamaydur*** *édi*[3564].

[=Ol ḥażret Ḫurāsān taḫtın [11]alduġı vaḳt kim henūz memleket ḳarār ṭutmamış idi.[3565]]

1493. **tüger taş**[3566] Gāf-i ^c^Acemī ile. Levḥ-i mezāra derler, ki B e d ā y i ^c^ u ' l - V a s a ṭ [3567]'da gelür [280, 368, 3]:[3568]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

hecr taşın yaġdurup kim ḳavdı ölsem ėy refīḳ

ḳabrim üstide ***tüger taşım***[3569] *cüz ol taş ėtmegil* **-216-**

[=Öleyim diye ayrılık taşını yağdırıp kovdu. Ey yoldaş, mezarımın üstünde o taşlardan başka taş olmasın.]

1494. **tögēn** ve **tögen** [< *tög-gün*] Gāflar gāf-i ^c^Acemīdür. Daġ ma^c^nāsınadur, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de belā deşti vaṣfında gelür, ki [IX, 85, 558]:[3570]

3560 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 238.

3561 Yazmada: *éki.*

3562 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <*Ḫuşeñg*>.

3563 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 238.

3564 Yazmada: *érdi.*

3565 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 26.

3566 Yazmada: **tüge baş.**
töker taşı 'ev zeminine, mezar üstüne vb. dökülerek yayılan çakıl taşı' MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 183r5.

3567 *B e d ā y i ^c^ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

3568 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 181v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 240. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 123ª.

3569 TÜRKAY: *töker*. Yazmada: *tüge başım.*

3570 Bk. **tiken.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 241. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 123ᵇ.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

āfet elifi kėbi tigenler

lāleside ᶜışḳdın[3571] ***tögenler***

[=Afet (kelimesin)in elifi (ölüm kılıcı) gibi dikenler. Lale(nin göğsün)de de aşk yanıkları.]

[N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭaᶜda gelür [166, 165, 7]:[3572]]

Maḳṭaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü mefāᶜīlün/

cismide Nevāyīniñ her mamuġ ile merhem

bir nėçe[3573] *oḳuñ zaḫmı bir nėçe* ***tögenlerdür***[3574]

[=Nevâyî'nin bedenindeki her pamuk ve merhemin bir kısmı okunun yarası bir kısmı yanık yaralarıdır.]

1495. **tügen** [< *tüg-gen*] Gāf-i ᶜAcemī ile. *Girih* dügüm maᶜnāsınadur.[3575]

1496. **tügün** [< *tüg-ᵘn*] Dügüm demekdür, *ᶜuḳda* maᶜnāsına. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [336, 456, 3]:]

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[3576]

rozgārım ḳararıp zülfüñdin

tār-ı ᶜömrümġa ***tügün*** *üzre* ***tügün***

[=Hayatım zülfünden karardı. Can ipime düğüm üzre düğüm.]

1497. **tükengenildi** [< *tük+e-n-gen+ⁱl-di*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Dükenlendi; yaᶜnī arandı ve istendi maᶜnāsınadur ve tamām oldı maᶜnāsına daḫı gelür, ki Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de üçinci[3577] maḳālede Mevlānā Cāmī [1414-1492] ḥażretlerinüŋ mü'ellefātı beyānında gelür, ki [(58) 768ᵇ, 23 (128)]:[3578] [Neṯr]

Ve alar Tuḥfetü 'l-Aḥrār'*nı* ²³*bünyād ḳılıp ve ol taḳrīb*[3579] *bile* ***tüketgenleri***[3580]. **97ᵃ**

3571 Yazmada: *derddin.*

3572 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 306. gazel.

3573 Yazmada: *nėce.*

3574 KARAÖRS: *tügenlerdür.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3575 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėşik.**

3576 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

3577 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <dördinci>.

3578 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 182r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 241.

3579 Yazmada: *taᶜrīf.*

3580 Yazmada: *tükengenildi.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Ve onların *Ahrar Armağanı*'nı yazmağa başlayıp o hızla bitirmeleri.]

1498. **tüg** Gāf-i ᶜAcemī ile. Tüy dėmekdür ḳıl maᶜnāsına, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Ye'cūc vaṣfında gelür [LXVIII, 431, 5731]:[3581]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

barı aġzıda tėlbe it dėk yalın[3582]

ᶜadedde velī[3583] *it* ***tügidin*** *ḳalın*

[=Hepsinin ağzında kuduz it gibi alev, sayıları ise it tüyünden daha çok.]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [408, 563, 7]:[3584]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tā Nevāyī tėlbereptür[3585] *sėnsiz ėy gül-ruḫ perī*

bir tigen[3586] ***her tüg*** *sayu*[3587] *körgil ten-i ᶜuryānıda*

[=Ey gül yanaklı peri, Nevâyî sensiz delirince bak çıplak teninde her tüy sayısınca bir diken (oluştu).]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Belḳīs vaṣfında gelür, ki [(156) 711ᵇ, 10]:[3588]

[Neṯr]

Ve anıñ mübārek ayaġıda ***tüg*** *bar ėrdi, ol cihetdin dėvler ᴵᴵḥammām bināsın ḳılıp nūre terkībi bile ol işniñ ᶜilācın ḳıldılar.* **-217-**

[=Ve onun mübarek ayağında tüy vardı. O yüzden cinler hamam bina edip hamam otu terkibi ile bu işin çaresini buldular.]

1499. **tükengüce** [< *tük+e-n-gü+ce*] Dükenince dėmekdür. Nūn-ıla *tükengünce* daḫı dėnilür. F e r h ā d u Ş ī r ī n [3589]'de dört ḳaṣr binā olınınca Ferhād Ḳāren'üŋ ṣanᶜatların ögrendügi yėrde eydür [XVI, 157, 31]:[3590]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ol öylerge ***tükengünçe***[3591] *iç ü taş*

3581 Bk. **ḳalın, yalın.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 276r14, 336v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 205, 409, 535. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵀO*: 103ᵃ, 222ᵇ.

3582 Yazmada: *talın.*

3583 Yazmada: *vey.*

3584 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 240. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵀO*: 123ᵃ.

3585 Yazmada: *tėlbe itdür.*

3586 Yazmada: *tügün.*

3587 Yazmada: *sayı.*

3588 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 240.

3589 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

3590 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 182v5.

3591 Yazmada: *tükengünce.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

hem oldı ḫāre-ber hem boldı naḳḳāş

[=İçi ve dışı bitinceye kadar o evlere hem taş taşıyıcı hem de nakkaş oldu.]

1500. **tüküz** [< *tügüz*] Kāf-i ᶜArabī ile. *Tamām* ve *mukammal* maᶜnāsınadur, ki Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da gelür [185, 226, 6]:[3592]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

gülde yoḳ serv ḳadi servde gül ruḫsārı
serv-i gül-rūyum ėrür ḥüsn ṭarīḳında[3593] *tüküz*[3594]

[=Gülde servinin boyu, servide gülün yanağı yok. Gül yüzlü servim güzellik yolunda mükemmeldir.]

1501. **tükense | tögünse** [< *tük+e-n-se | tög-ᵘn-se*] Kāf-i ᶜArabī ile. Dükense dėmekdür, tamām olup āḫir olmaḳ maᶜnāsına. Ammā gāf-i ᶜAcemī ile istiᶜmāl olınsa kendü[si]yi ursa dögünse maᶜnāsınadur.

1502. **tökkü dėgdür** [< *tög-gü teg+tür*] Kāf-i evvel ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Ve gāf-i ṯāliṯ ᶜAcemīdür. Döker gibidür demekdür.

1503. **tögüşmek | tügüşmek** [< *tög-ᵘş-mek | tüg-ᵘş-mek*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Bir ceng eyleyüp dögüşmek maᶜnāsınadur. Bir daḫı dügüm dügüşmek demekdür, ki 97ᵇ Ferhād u Şīrīn'de bir ser-i suḫanda gelür [XL, 362]:[3595] [Neṯr]

Anıñ[3596] *giriftārlıġı bābıda bir ḥīle-ger tapıp söz riştesin **tügüşkenleri**.*

[=Onun tutkunluğu konusunda bir hileci bulup söz düğümünü bağlamaları.]

1504. **tögül** [< *tegül* < Arguca *dağ ol*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Degül demekdür, ki eşᶜār-ı Luṭfī'de [bir maṭlaᶜda] gelür [61, 71, 1]:[3597]

Maṭlaᶜ /Recez-*i müṯemmen-i maṭvī-i maḫbūn*: Müfteᶜilün mefāᶜilün müfteᶜilün mefāᶜilün/

3592 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 353. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 183r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 241. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 124ᵃ.

3593 KUT: *ṭarīḳıda*.

3594 KUT: *töküz*.

3595 Bk. **erk, eñgirdi**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 182r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 241.

3596 Yazmada: *Ferhādıñ*.

3597 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 242.

ᶜışḳ cihānı örtedi bu nė belā cemāl ėrür

ḥadd-i beşer ***degül***[3598] *kim ol*[3599] *pertev-i lā-yezāl ėrür*

[=Aşk dünyayı yaktı, bu ne belalı cemaldir. Bu, beşerin haddi değil, ancak zevalsiz (Allah'ın bir) ışığıdır.]

Ve yine Luṭfī e ş ᶜ ā r ında gelür [163, 218, 4]:[3600]

Beyt /Recez-i *müṯemmen-i maṭvī-i maḫbūn*: Müfteᶜilün mefāᶜilün müfteᶜilün mefāᶜilün/

sizdin[3601] *eger tilense gül ḥüsn ülüşi ᶜaceb* ***degül***[3602]

bay kişilerge çāre yoḳ ārīçıġay[3603] *su'ālıdın* **-218-**

[=Gül sizden biraz güzellik dilense şaşılmaz. Zengin, dilencinin dilenmesinden kurtulamaz.]

1505. **tola** [< **to-l-a*] Ṭolu demekdür, *pur* maᶜnāsına.[3604]

1506. **toluḳ** [< **to-l-ᵘḳ*] Bu daḫı ṭolu demekdür *pur* maᶜnāsına, ki [...][3605] e ş ᶜ ā r ında gelür []:[3606]

Beyt /Müctet̠t̠-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[3607]

nė[3608] *kim tola aḳadur közlerim yaşın kör kim*

tireci kėbi nė yañlıġ aḳar ***toluḳ*** *bolsa*

[=Dolunca akan oluk gibi gözyaşlarımın da öyle dolu dolu aktığını (bir) gör.]

1507. **tolġum** [< **to-l-ġu+m*] Ṭoldumsa[3609] ve ṭolsam gerek demekdür.[3610]

1508. **tolulup** [< **to-l-ᵘl-ᵘp*] Bu daḫı ṭolup demekdür, ki N a ẓ m u 'l - C e v ā h i r dībācesinde gelür [(34) 4ᵇ, 5; (100)]:[3611] [Neṯr]

Ve ol inçülerni, kim maġrib deryāsı yaḳasıġa ***tolupdur***[3612], *⁶intiẓām riştesiġa çėke-durur*[3613].

3598 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
3599 *degül kim ol*: Yazmada; *tögül bu kim*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
3600 Bk. **ülüş**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 79.
3601 Yazmada: *sėndin*.
3602 Yazmada: *tögül*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
3603 Yazmada: *gedāy*.
3604 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **toluḳ**.
3605 Yazmada: *Luṭfī*.
3606 Bk. **tireci**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 244, 254.
3607 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.
3608 Yazmada: *bėn*.
3609 Yazmada: *Ṭolduma*.
3610 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bolġum**.
3611 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 244.
3612 Yazmada: *toluludur*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
3613 Yazmada: *+dur*.

[=Batı ırmağı yakasına dolan incileri, düzen ipliğine çekmekteydiler.]

1509. **tolġanı** [< **to-l-ġan+ı*] Ṭolduġı demekdür.

1510. **tolun** [< **to-l-u+n*] Ṭolu demekdür, ki ṭolun ay dėyü taᶜbīr ėder, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında gelür [185, 250, 3]:[3614]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*mėn müdür-mėn kim körer-mėn sėn **tolun** aynıñ yüzin*
āferīnler oşbu baḫt u ṭāliᶜ ü istāreġa[3615]

[=Senin dolunay yüzünü gören (acaba) ben miyim? Aferinler, işbu kader ile talihe ve yıldızıma.]

1511. **tulun** [< *tul-ᵘn-*] Bir daḫı ṭulınmaḳ maᶜnāsına- **98ª** dur, ay ve güneş ṭulınmaḳ gibi.

1512. **tolġay** [< **to-l-ġay*] Ṭolu ola demekdür.

1513. **tölügüm hey tulum** [< *tölük+ᵘm* | *tul+ᵘm*] Gāf ᶜAcemīdür. Türkistān'da şādlıḳ ve düġün maḥallinde baᶜżı kimesneler ayaġ üzere ḳalḳup bir vażᶜ-ıla oynayup ve bir nevᶜ-ile türkī eyitmege derler, ki Ḥ a y r e t ü 'l- E b r ā r 'da **-219-** gelür [II, XV, 79 ~~(619)~~ (37), 20]:[3616]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

Türk sürūdı bile salıp ḳolum
*ḳılsam edā **hey tölügüm hey tulum***

[=Türkü çığırarak kolumu sallasam, hey evlim, hey dulum, diye makam tutsam.]

1514. **tolġanmaḳ** [< *tolᵤġ+a-n-maḳ*] Ṭolaşmaḳ.

1515. **tolġar** [< *tolᵤġ+a-r*] Ṭolar; yaᶜnī ṭolaşdur[ur] dėmekdür.[3617]

1516. **tolġanur** [< *tolᵤġ+a-n-ur*] Ṭolanur; yaᶜnī ṭolaşur[3618] dėmekdür.[3619]

3614 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 245.

3615 Yazmada: *seyyāreġa*.

3616 Bk. **ayalġu**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48ᵇ₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184v18, 324r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 245. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 126ª.

3617 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXII, 208, 1805]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ger tolġar ėseñ boyun bu işdin
vehm ėylege-sėn köñgül ḳalışdın
[=Boynunu bu işe dolarsan hatırın kaldığından vehme düşersin.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 276r12.

3618 Yazmada: *ṭolaşdurur*.

3619 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [350, 351, 5]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

1517. **tolġanur-mėn** [< *tol$_u$ġ+a-n-ur bin*] Ṭolaşurun.

1518. **tolġanmas** [< *tol$_u$ġ+a-n-maz*] Ṭolaşmaz dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [226, 226, 7]:[3620]]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün/

nesīmi lāle-rūyum maḥmiliġa meyl ḳılmas kim

*ḳuyun dėk reşkdin ḫākī tenim yüz ḳatla **tolġanmas***

[=Kıskançlığından dolayı topraktan (yaratılmış) bedenimi yüz kere (dolanması tavaf etmesi gerekirken) dolanmayan kasırga gibi, (hafif) rüzgâr dahi yüzümün kafesine yönelmez.]

F e r h ā d u Ş ī r ī n [3621]'de dört ḳaṣr bināsı içün ṭaş ṭaşıyan ^{c}arabalar vaṣfında bu beytde *tolġamay*[3622] ^{c}ibāreti ṭolamaya dėmekdür [XV, 149, 44]:[3623]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün fe^{c}ūlün/

*şafaḳ birle felaḳdın **tolġamay**[3624] baş[3625]*

taşıp iş başıġa aḳ u ḳızıl[3626] taş

[=Şafak vakti sabahtan baş dolamayacak, iş başına ak ve kızıl taş taşıyacak.]

1519. **tolġadı** [< *tol$_u$ġ+a-dı*] Ṭolaşdurdı ve bürdi demekdür, ki B e d ā y i ^{c} u ' l - V a s a ṭ [3627]'da gelür [338, 457, 9]:[3628]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilün/

sāḳiyā mühlik ḫumārım ^{c}öḏriġa[3629] salma ḳulaḳ

*bir ḳadeḥni[3630] aġzıma ḳuyġıl ḳulaġım **tolġaban**[3631]*

---

*ḳıl kėbi cismim ki hecrinġ sūzı içre **tolġanur***

otḳa tüşkendin nişāndur pīç ile tābı anınġ

[=Kıl gibi cismim senden ayrılığın ateşi içinde dolanıyor. Onun dolanması ateşe düştüğünün nişanıdır.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 176v3.

3620 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 390. gazel. Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^{c}O*: 125^a.

3621 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

3622 Yazmada: *tolġanay*.

3623 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^{c}O*: 125^a.

3624 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3625 Yazmada: *tolġanay taş*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3626 Yazmada: *daḳ beşinde*.

3627 *B e d ā y i ^{c} u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3628 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48$^a_8$. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 243.

3629 Yazmada: *ġadriġa*.

3630 Yazmada: *ḳadeḥ mey*.

3631 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Ey saki, öldürücü mahmurluğumun mazeretine kulak asma. Kulağımı çek de bir kadehi ağzıma devir.]

[*Ḳulağım*] *tolġaban* dėdügi ḳulağım ṭoldurup demekdür, ki bir kişiye müjde verecek maḥalde ḳulağın çekerler. Veyāḫod bir kimesneye çoḳ söz söyleseler *ḳulağın ṭoldurı söyledüm* dėrler. Veyā çoḳ nesne vėrseler *ḳulağın ṭoldurı ḳoydum* dėrler.

1520. **tolġanıp** [< *tol*$_u$*ġ+a-n-*^{ı}*p*] Ṭolanup demekdür, [3632]ki M ü n ş e ' ā t 'da dördinci[3633] mektūbda **-220-** Māzenderān bīşesi vaṣfında gelür, ki [(304) 785a. 14]:[3634] [Neṯr]

Ve Sidre şāḫıġa [14]*tolġanıp başı*[3635] *çėkken tākidin*[3636] *bir ḫūşe Ṯüreyyā.*

[=Ve Sedir dalına dolanıp uzayan asmasından bir salkım Ülker.]

1521. **tolġap** [< *tol*$_u$*ġ+a-p*] Bu daḫı döndürüp ve çevürüp demekdür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ṣāliḥ *ᶜalayhi 's-salām* ḳavmi vaṣfında gelür, ki [(76) 697a. 11]:[3637] [Neṯr]

Ḥaḳ taᶜālā *emr ü nehyidin boyun tolġap*[3638] *but-perestlıḳ*[3639] [12]*iḫtiyār ḳıldılar.*

[=Yüce Allah'ın buyruğundan yasağından yüz çevirip puta tapıcılığı seçtiler.]

1522. **tolġandurup** [< *tol*$_u$*ġ+a-n-dur-*^{u}*p*] Ṭolandurup ve ṭolaşdurup demekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da tevḥīdde gelür [I, 16, 22]:[3640]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çūn ḳuyunnı[3641] *deşt ara aylandurup*
suda ėgrimni dağı tolġandurup **98b**

[=Çölde kasırga estirdi, suda burgaç çevirdi.]

1523. **tolġaşıp** [< *tol*$_u$*ġ+a-ş-*^{ı}*p*] Ṭolaşup demekdür.[3642]

3632 Bundan sonraki kısım **tolġaşıp** maddesinden alınmıştır.
3633 *dördinci*: Yazmada; *yėdinci*.
3634 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 243.
3635 Yazmada: *tolġaşıp baş*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
3636 Yazmada: *tālidin*.
3637 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 243.
3638 **Açıklama:** *Boyun tolġa-*: Fır.da da kullanılır. *gardan kaşīdan* 'bir iş ve yükümlülüğü yerine getirmemek, önem vermemek, bir işten yüz çevirmek' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması". 5).
3639 Yazmada: *but-perestlıġ*.
3640 Bk. **ėgrim** ve **ėgrik**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 122, 243.
3641 CANPOLAT: *ḳoyunnı*.

1524. **tülkü** [< *tilkü*] Kāf-i ᶜArabī ile. Dilkü dedükleri cānavara derler. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [96, 96, 5]:[3643]]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜışḳ-ı ᶜālem-sūz kèldi ḳoy füsūnuñ èy ḫıred

yètti [çün] yèr[3644] *kökni yırtıp arslan èy* ***tülkü*** *ḳaç*[3645]

[=Ey akıl, âlemi yakan aşk geldi, büyünü bırak, ey tilki, kaç; çünkü arslan yeri göğü yırtıp yetişti.]

1525. **tülek | tölek** [< *tü+le-k* | *töle-k*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Baᶜżı ḳuşlar yılda bir kerre tülerin dökdügi vaḳte dèrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫazānī ḳaşruŋ dıraḫtları vaṣfında gelür, ki [XVII, 168, 74]:[3646]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çimenniñ her yıġacı bir sarıġ ḳuş

bolup barı ***tülek*** *eyyāmıġa tuş*

[=Çimen(liğ)in her ağacı hepsi tüy dökme zamanına ulaşmış bir sarı kuş gibidir.]

Ve bir daḫı borç ödemege dèrler. Ve yavaş maᶜnāsına daḫı gelür.

1526. **tul** Dul ᶜavrat maᶜnāsınadur, ki eri olmaya, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da üçinci maḳāle āḫirinde Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara ḥikāyesinde bir ḳarı vaṣfında gelür, ki [II, XXVII, 173 ~~(1416)~~ (77), 17]:[3647]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

bar èdi mèn ***tulġa*** *ciger göşei*

bel cigerim mezraᶜıdın ḫūşei[3648]

[=Ben dula, ciğerimin bir köşesi, hem de ciğerimin tarlasından bir başak vardı.]

3642 Bundan sonraki kısım **tolġanıp** maddesinde verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [47, 63, 7]:

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sāḳiyā mey birle sal cānımġa andaḳ şuᶜle kim

renc ü miḥnet dūdı çıḳḳaylar başımdın tolġaşıp

[=Ey saki, canıma şarap ile öyle bir ateş sal ki, eziyet ve zahmet dumanı başımdan dolaşıp çıksınlar.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184r27.

3643 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 173. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 13^{b}_{13}.

3644 Yazmada: *yèrni*.

3645 Yazmada: *ḳac*.

3646 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 52^{a}_{11}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 245. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 126ᵃ.

3647 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 242.

3648 Yazmada: son *ī*ler kısa.

1527. **tümen | tuman** [< Tohar.] Çoḳluḳdan kināyedür.[3649] Ve on biŋ miḳdārı ᶜOṯmān aḳçasına derler, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da hüdhüd sīmurġ vaṣfında ḳuşlara eyitdi [XVII, 42, 389]:[3650]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*miŋ **tümen** ḳuş ėyleben ol yan sefer*

ursa miŋ yıl ol havāda bāl ü per

[=On milyon kuş o tarafa göç eyleyerek o havada bin yıl kanat vursalar.]

Ve güneş olmaduġı güne dėrler, ki ṭuman demekdür, ki güneşi göstermeye.

-221-

1528. **tumşuġ** [< **tun+çuḳ*] Ṭaġ burnına dėrler **99ª** ve sāyir yerlerde daḫı istiᶜmāl ėderler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ejdehā vaṣfında gelür, ki [XXII, 208, 31]:[3651]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*özi ḫod taġ u **tumşuġ** dėk aŋa baş*

*velī **tumşuġ** kim ol bolġay*[3652] *ḳara taş*

[=Kendisi dağ gibi, dağ burnu gibi de başı var. Öyle bir dağ burnu ki kara taştan ibaret.]

Ve ḳuş burnına daḫı derler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ṣıfat-ı şebde gelür [XVII, 161, 1321]:[3653]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

*taŋ bülbüli **tumşuġın** tutup rüst*

ḫuffāş ḳanatların ḳılıp süst

[=Tan bülbülü gagasını sıkı bağladı. Yarasa da kanatlarını saldı.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da vādī-i maᶜrifet ḥikāyesinde gelür [CLIV, 209, 2666]:[3654]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

3649 Kıyıda: Keṯretden kināyet ṭarīḳı-y-ıla istiᶜmāl olınur *tümen miŋ* dėrler nėçe biŋ demekdür.

3650 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 246.

3651 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 185r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 246.

3652 *bolġay*: Yazmada; *bolmış*.

3653 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 246. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 127ª.

3654 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 185r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 247.

ol başıġa[3655] *bėr ki sürtüp ėrdi ḳol*
bir ḳayanıñ[3656] *tumşuġın*[3657] *şerḥ ėtti ol*

[=Başına elini süren onu bir kayanın zirvesi şeklinde izah etti.]

1529. **tumuştı** [< *tum-*ᵘ*ş-tı*] ᶜAcele ve ġażab-ıla ve ḥüzn ile söylemeyüp oturdı demekdür.[3658]

1530. **tumuş** [< *tum-*ᵘ*ş-*] Yine bu maᶜnīye emr maᶜnāsına gelür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [3659]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [247, 247, 6]:[3660]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜişret ėt kim çarḫ allında tefāvüt yoḳ-turur[3661]
ḫᵛāh bezm içre simāᶜ ėt ḫᵛāh künc içre tumuş

[=İster mecliste (dön) dinle ister bir köşede somurtarak otur, feleğin gözünde farkı yoktur.]

1531. **tomaġa** [< Mo. *tomuġa*] Ṭoġan üsküfine dėrler ve ḳuş yelegine dėrler, ki sipāhīlar başlarına ṭaḳarlar otaġa maᶜnāsına, ki [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da] muḳaṭṭaᶜātda bir ḳıṭᶜada gelür [526, 708, 25]:[3662]

Ḳıṭᶜa[3663] /Müctes̱s̱-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

le'īm farḳıġa iḳbāl tācını ḳoymaḳ
yaḳīn ki bolġusıdur mūcib-i ᶜaẕābı anıñ 99ᵇ
nutuḳçı başıġa şunḳar[3664] *tomaġası tañġasañ*[3665]
ki bolġusı sebeb-i renc ü ıżṭırābı anıñ[3666] -222-

3655 *Ol başıġa*: Yazmada; *başıġa ol.*

3656 Yazmada: *ḳabanıñ.*

3657 CANPOLAT: *tumşuġı.*

3658 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [424, 585, 5]:

Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ezelde rind-i ḫoş-ḥāl oldı meydin
velī ḫalvet ara zāhid tumuştı

[=Önüne ön olmayan zamanda rint şaraptan sarhoş oldu. Gelgelelim zahit halvette somurttu.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184v26.

3659 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r.

3660 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 417. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 52ᵃ₁₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184v29, 208r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 246. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 127ᵃ.

3661 Yazmada: *durur.*

3662 Bk. **tañġasañ, nutuḳcı.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 164r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 208, 510.

3663 Yazmadan. ATALAY.

3664 *şunḳar*: Yazmada; *sonġur.*

3665 KUT: *tañ ėmes.*

[=Alçağın başına devlet tacını koymak, kesin olarak ona bela getirir. Akbabanın başına şahin üsküfü geçirmek, onun sıkıntı ve acı çekmesine yol açar.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da songur ᶜöḏrinde[3667] gelür, ki [LVII, 75, 818]:[3668]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

başıma altun tomaġa tāc-ı zer

çūn mėni Ḥaḳ beyle ḳılmış tāc-ver

[=Başımdaki altın üsküf bana altın taçtır; çünkü Hak beni böyle taç sahibi (olarak) yaratmış.]

***. **tunḳal**[3669]

1532. **tün-ḳaṭar** [< **tǖ-n ḳat-ar*] Gėce-y-ile pādşāhı bekleyenlere dėrler[3670], ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara medḥinde gelür, ki [IX, 85, 709]:[3671]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[3672]

***tün-ḳaṭar** anda baḫt-ı bīdārıñ*

ṣubḥġa[3673] *tėgrü kim Ḫudā yārıñ*

[=Uyanık talihin orada senin gece bekçindir. Allah sabaha kadar senin yanındadır.]

1533. **tundı** [< *tu-n-dı*] Bir bārīk nesneye ve şuᶜle-dār nesneye ve güneşe diḳḳat-ile naẓar ėdüp göz ṭundı demekdür.

1534. **tunar** [< *tu-n-ar*] Bu daḫı bu maᶜnāya ṭunar demekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür, ki [145, 191, 6]:[3674]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*bir naẓarda köz **tunar**[3675] bilmen yüzüñ māhiyyetin*

munça ravşen boldı kim oldur dil ü cān örtegen

3666 Yazmda: *atıñ.*

3667 Yazmada: *hüdhüd-ile songur münāẓarasında.*

3668 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 185r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 245.

3669 Bk. **tanḳal.**

3670 Bk. **yatış.**

3671 Bk. **tėgrü.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 187r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 248. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 128ᵃ.

3672 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

3673 Yazmada: *tañġġa.*

3674 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 185v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 249. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 129ᵃ.

3675 KARAAĞAÇ: *ḳamar* (< *ḳam-a-r* ~ *ḳam-ar*) 'kamaşır, karıncalaşır, toplaşır, uyuşur'.

[=Yüzüne bir bakışta göz kamaşır, (bu sebeple) senin yüzün tam olarak (nasıldır) bilmem. O yüz o kadar parlaktır ki canı da gönlü de yakan odur.]

1535. **tüñgül** [< **tüŋ-ül*] Gāf ᶜAcemḍür. Ferāġat eyle nevmīd ol demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da göŋül vaṣfında gelür [II, XVII, 93 (732)(42), 12]:[3676]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

bu ḫod èmes cezm sèn ister köñgül

ger bu köñgül bolsa sèn andın ***tüñgül***

[=Gönül, bu senin istediğin şey olacak değil. Gönül bu ise sen ondan umut kes.]

[*Tüñgül* dèdügi nevmīd ol demekdür.][3677] Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [282, 371, 7]:[3678]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

èy Nevāyī saᶜy **100ª** *ile çün vaṣl ḥāṣıl bolmadı*

yār luṭfıġa tikil èmdi vü ġayrıdın ***tüñgül***[3679]

[=Ey Nevâyî, madem çalışmakla kavuşmak elde edilemedi, artık yârın lütfunu bekle, başkasından umudunu kes.]

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Bülbül Nev-roz'a naṣīḥat etdügi maḥalde gelür [LXV, 57, 666]:[3680]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tüñgülme *Teñgri* **-223-** *taḳdīridin èy şāh*

köz açḳunça nè bilgey-sèn ki nā-gāh

[=Ey şah, Allah'ın takdirinden umudunu kesme. Göz açıp kapayıncaya kadar ansızın neler olur ne bileceksin?]

Tüñgülme dèdügi nevmīd olma demekdür.

1536. **tüñgülüp** [< **tüŋ-ül-üp*] Nevmīd olup demekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda bir tenbīhde] pīrlik [ᶜaczi] vaṣfında gelür [182, 15; (308) 96ª, 4]:[3681] [Neṯr]

3676 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 185v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 249.

3677 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

3678 Bk. **tikil.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 197r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 263. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 135ª.

3679 TÜRKAY: *toñgul.*

3680 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 249.

3681 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 186r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 249. SUGAHARA: "«Sanglāx»ni okeru Yûreigo ni tsuite", 33.

ᶜAceb ᶜaceb maraż keṯretidin ḥayātdın tüñgülüp.

[=Nice nice hastalık çokluğundan hayatından umudunu kesip.]

1537. **tuñg | toñg** [< *toŋ-*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile, imāle ile. Muṭlaḳ şarāb ẓarfına dėrler, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Dilārām-ıla ᶜayşa meşġūl olmaġ-ıla memleket ḫarāba yüz ṭutduġı maḥalde gelür [XV, 127, 1194]:[3682]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[3683]

ṣofī ibrīḳiġa ḫalel boldı

bāde tüñgki[3684] *bile bedel boldı*

[=Sofunun ibriği kırıldı. Onun yerini şarap fıçısı aldı.]

Ve yine efsürde olup ṭoŋmaḳ maᶜnāsına gelür belki emr ėdüp şovuḳdan ṭoŋ demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [3685]'da gelür [288, 377, 5]:[3686]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[3687]

āh u eşkidin ėrür ot u su içre ᶜāşıḳ

zāhidā nė ġam añga ger ḳızıḳ olġıl ger toñg

[=Âşık, ahtan ve gözyaşından su ve ateş içerisindedir. Ey sofu, ona ister kız ister soğuk davran, gam değildir.]

1538. **tonbup** [< *tonb-ᵘp*] Şovuḳdan ṭoŋup demekdür.

1539. **toñgup** [< *toŋ-ᵘp*] Şovuḳdan ṭoŋup demekdür.[3688]

1540. **toñgar** [< *toŋ-ar*] Şovuḳdan ṭoŋar dėmekdür.[3689]

1541. **tüñglük** [< *tüŋ+lük*] Gāf-i evvel *ᶜAcemī* ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Ṣaḥrā-nişīnlerüŋ ḫargāhlarınuŋ depesinde olan revzenine derler, ki şovuḳda ve yaġmurda örterler **100ᵇ** ve od yanduḳda tütün ṭaşra çıḳsun deyü açarlar, ki

---

3682 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 248.

3683 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

3684 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3685 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3686 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'iʿ al-Luġat*: 51ᵇ₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 187r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 248. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 128ᵃ.

3687 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

3688 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **yulduz**.

3689 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXXVI, 256, 3128]:

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

sefer ḳılmaġan ādemī ḫāmdur

savuḳda toñgarġa kimge ārāmdur

[=Sefer etmeyen bir adam hamdır. Soğuktan donana *kimge* istirahattir.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 185v24.

-224- M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn[3690] firāķ gėcesinde eyitdi [XVII, 167, 1379]:[3691]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maķbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

zindān ki tėnim-dür anda maḥbūs
hem **tüñglüki** *hem ėşiki medrūs*

[=Bedenimin hapsedildiği zindanın hem bacası hem kapısı eskimiştir.]

Ve yine M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de bu ᶜibāreti ehl-i Fürs yine bu ad ile edā ėderler ve mutlaķ Türkīdür dedükleri maḥalde gelür, ki [(176) 777ᵃ, 19, (210)]:[3692] [Netr]

Bir müteᶜayyin nėme, kim aķ öy*dür, añga* ḫargāh *[19]at ķoyupturlar; ammā anıñg eczāsınıñg köpini Türk tili*[3693] *bile ayturlar. Andaķ, ki* **tüñglük**.

[=Belirli şeylerden biri de *aķ öy* "ak (keçe) ev"dir, ona *ḫargāh* adını koymuşlardır; ama onun parçalarının çoğunu Türk dili ile söylerler. Mesela ... *tüñglük*.]

1542. **tünbek** [< Far. *tunbak*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Dünbek ve düblek demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on altıncı maķālede gelür [III, LII, 378 ~~(3083)~~ (160), 51]:[3694]

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

raᶜdnı dėp bezmide **tünbek** *üni*
berķ kebābī[3695] *otınıñg uçķunı*

[=Gök gürültüsünü demeğindeki dümbelek sesi, şimşeği, kebap ateşinin kıvılcımı say.]

1543. **tunbān** [< Far.] Tummān demekdür, iç ṭonı maᶜnāsına, ki V a ķ f i y y e 'de gelür [R 749ᵇ, 1, L 118ᵃ, 14, IV, 35, 20]:[3696] [Netr]

Mütevellī her yıl yüz postīn yüz kepenek [yüz börk] yüz kefş yüz köñglek ve yüz **tunbān** *satķun alġay.*

3690 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <*Leylī*>.

3691 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48ᵃ₁₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 187r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 249. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 128ᵇ.

3692 Bk. **irkene, uġ, basruġ, baġış, bosaġa, torluġ, çıġ, gözünek**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 228.

3693 Yazmada: *ķoyup-dururlar ... köpin Türkī til*.

3694 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 248. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 127ᵇ.

3695 Yazmada: *kebā*.

3696 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 247.

[=Mütevelli her yıl yüz kürk, yüz kepenek, yüz ayakkabı, yüz gömlek ve yüz iç çamaşırı satın alacak.]

1544. **ton** [< *tōn*] Gėyecek demekdür, ki ḳaftan maᶜnāsına, ki Ferhād u Şīrīn'de ḫāḳānuŋ ḫazīnesi vaşfında gelür [XIX, 185, 21]:[3697]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tikilgen[3698] ***ton*** *ḥisābın kimse bilmey*

birisi hem kėsilmey hem tikilmey

[=Dikilen giysilerin hesabını kimse bilmez. Hiçbirisi hem kesilmemiş hem dikilmemiştir.]

1545. **tün** [< **tū-n*] İmāle ile. Gėce demekdür.[3699] **101ᵃ**

1546. **tuvaġ** [< *tuŋyaġ*] Ṭırnaḳ maᶜnāsınadur, ki Sebᶜa-i Seyyāre'de Miᶜrāc vaşfında **-225-** gelür [IV, 42, 209]:[3700]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

merkebi urdı ay yüzige[3701] ***tuvaġ***

ėyle kim ḳaldı cebhesi üze[3702] *daġ*

[=Biniti ay yüzüne öyle çifte attı ki, sonunda ay yüzünde nal izi kaldı.]

Ve yine Mecnūn u Leylī'de Mecnūn'uŋ beyābānda āhū[3703] ile muᶜāmelesi beyānında gelür [XXXII, 314, 2928]:[3704]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/[3705]

eşkin arıtıp[3706] *ḳulaġı birle*

cismini ḳaşıp tuvaġı birle

[=Kulağı ile gözyaşlarını sildi. Tırnağı ile vücudunu kaşıdı.]

****. **tün | ton** Vāv resmī olup telaffuẓda iẓhār olınmaduġı taḳdīrce dün dėmekdür, gėce maᶜnāsına. Ve telaffuẓda bile söylendügi taḳdīr üzre *ṭon*

3697 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 247.

3698 Yazmada: *tikilmey*.

3699 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aḳ öy, ėŋgiŋ, baḳmasa, tavuş, tuyġun, çapḳun, ḳısḳarıp, ḳotanlap, māġ, yaḳtı, yıġdı.**

3700 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 219. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 112ᵃ.

3701 Yazmada: *yüziġa*.

3702 Yazmada: *üzre*.

3703 Yazmada: *hevā*.

3704 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 47^{b}_{12}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 219.

3705 Bu beyitte: Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün. Sekt-i melīh.

3706 Yazmada: *atıp*.

lafẓınuŋ taʿbīridür. S e b ʿ a - i S e y y ā r e 'de Dilārām firāḳında Şāh Behrām'uŋ vaṣfı ḥālinde bu beytde *tünçe* ʿibāreti vech-i evvel üzredür.[3707] Ve bu beytde vech-i s̱ānī üzre vārid olmışdur. [B e d ā y i ʿ u 'l- V a s a ṭ 'da gelür [32, 41, 3]:[3708]]

Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

tā ḳızıl ton içre boldı cilveger māhım mèniñg

mihr èter[3709] *her tün*[3710] *şafaḳ ḫūn-ābı içre ıẓṭırāb*

[=Güneşin her gece şafak kanı içerisinde titremesi gibi, benim, kızıl elbise içerisindeki ayım kıpırdanır oldu.]

1547. **tuynaḳ** [< *tuñyaġ*] Bu daḫı ṭırnaḳ demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ṣaḥrāda āhūyı vaṣf èdüp ḫiṭāb etdügi maḥalde gelür [XXXII, 316, 2942]:[3711]

Mes̱nevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün/

tuynaḳ èmes añglasam kemāhī

yoḳmış ḳalem uçıġa siyāhī

[=Ben iyi anlıyorsam bu tırnak değilmiş. Kalemin ucu kadar (bile) siyahlık adına bir şey yokmuş.]

1548. **tuyġun** [< **tuy+ġun*] Aḳ ṭoġana dèrler, ki ġāyetde yavuz olur, ki N e v ā d i r ü 'ş - Ş e b ā b [3712]'da şıfat-ı şubḥda bir [ḥüsn-i maḳṭaʿda][3713] gelür [18, 18, 6]:[3714]

Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

3707 Kıyıda: ... aḥvāli ẕikrinde eydür [XVIII, 151, 1470]:

Mes̱nevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fāʿilātün mefāʿilün feʿilün/

burnaġı• tünçe yüz ḫarāblıġı
miḥnet otı üze kebāblıġı
[=Geçen gece gibi yüz haraplığı, mihnet ateşi üstünde kebaplığı.]

• Yazmada: *ısraġı*.

3708 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 74. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 186v26. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 127ᵇ.

3709 Yazmada: *èter hem*.

3710 Yazmada: *dem*.

3711 Alıntı için bk. ṬĀLIʿ ĪMĀNĪ: *Badā'iʿ al-Luġat*: 47ᵇ₁₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 251. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 129ᵇ.

3712 *N e v ā d i r ü 'ş - Ş e b ā b*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r .

3713 Yazmada: *beytde*.

3714 Alıntı için bk. ṬĀLIʿ ĪMĀNĪ: *Badā'iʿ al-Luġat*: 50ᵃ₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 250. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 129ᵃ.

ḫayl-ı ẓulmet renciğa tüşken ṣafā ehli ėrür
ėyle[3715] *kim tañ tuyġunı*[3716] *ḳalġay*[3717] *sürük ḫuffāş ara*

[=Zulmet kalabalığının eziyetine uğrayan safa ehli, tıpkı ak doğanın tan vakti yarasa sürüsü arasında kalması gibidir.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da dördinci faṣlda ẓālim ü cāhil ü fāsıḳ pādşāhlar ḏikrinde gelür, ki [15, 8; (91) 9b, 1]:[3718] [Neṯr]

Ḳara ḳuzġunnı aḳ tuyġun dėse ḳaznı yaḫşı alur dėmegen muḳaṣṣır, yaruḳ künni tīre tün 'dėse Sühā[3719] *körünedür dėmegen müdebbir.*

[=Kara kargaya ak doğan dese kazı iyi yakalar demeyecek kadar çekingen, aydınlık gündüze karanlık gece dese Süha görünüyor demeyecek kadar tedbirli.]

1549. **toy** [< Far.] Ṭoy dėmekdür *żiyāfat* maᶜnāsına. Ve bir ḳuşuŋ adıdur.[3720]

1550. **toymayın | tuymayın** [< *to-ḍ-mayın* | *tuy-mayın*] Ṭoymayup dėmekdür yemekden ḳarnı ṭoymayup maᶜnāsına. **101b** Ve bir daḫı ṭuymayup āgāh olmayup dėmekdür.

1551. **toyġarmayın | tuyġarmayın** [< *to-ḍ-ġar-mayın* | *tuy-ġar-mayın*] Doyurmadın | duyurmadın demekdür. İki maᶜnāya bile. **-226-**

1552. **toyġarıban** [< *to-ḍ-ġar-ıban*] Ṭoyuruban[3721] demekdür. [M e c n ū n u L e y l ī 'de] Mecnūn atası naṣīḥatinde eyitdi [XXVIII, 265, 2415]:[3722]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

aç toyġarıban yalañnı yaptım
öldüm dėgenimde sėni taptım

[=Açı doyurdum, çıplağı giydirdim. Öldüm derken seni buldum.]

1553. **toymaġur** [< *to-ḍ-ma-ġur*] Ṭoymayacaḳ dėmekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir beytde][3723] gelür [55, 63, 4]:[3724]

3715 Yazmada: *nėte.*
3716 KARAÖRS: *toyġunı.*
3717 Yazmada: *ḳaldı.*
3718 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 250.
3719 Yazmada: *şehā.*
3720 Şöyle tamamlanabilir: Bk. ṭoy.
3721 Yazmada: *Ṭoyurmadın.*
3722 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 187v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 250. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 129a.
3723 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
3724 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 251. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 129b.

Beyt /Mużāri^c-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mef^cūlü fā^cilātü mefā^cīlü fā^cilün/

bu toymaġur közümge-durur körmegen kėbi
ay tėg[3725] *yüzige nėçe ki bu mübtelā baḳar*

[=Bu düşkün, onun aya benzeyen yüzüne ne kadar bakarsa baksın doymayası gözü hiç görmemiş gibi olur, bir türlü kanmaz.]

1554. **toyġarġalı** [< *to-ḏ-ġar-ġalı*] Ṭoyurmaġ-içün dėmekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da Ḥażret-i ^cÖmer [591?-644] *rażiya 'llāhu [ta^cālā]*[3726] *^canhu* menḳabetinde gelür [VII, 29, 202]:[3727]

Meṯnevī /Remel-i *müseddes-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

ḫ^vān-ı[3728] *beḏlidin*[3729] *cihān ehli toyup*
ol özin[3730] *toyġarġalı kėrpiç ḳoyup* **-227-**

[=Cihan ehli (herkes) onun cömert sofrasından doydu; kendisini doyurmak için de kerpiç koydu.]

1555. **toyḳarmaḳ | tuyḳarmaḳ** [< *to-ḏ-ġar-maḳ* | *tuy-ġar-maḳ*] Ṭoyurmaḳ / ṭuyurmaḳ.[3731]

1556. **toyḳarmas | tuyḳarmas** [< *to-ḏ-ġar-maz* | *tuy-ġar-maḳ*] Ṭoyurmaz / ṭuyurmaz dėmek olur.

1557. **toymaġ** [< *to-ḏ-maḳ*] Ṭoymaḳ, sēr olmaḳ ma^cnāsına. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭla^cda gelür [75, 68, 1]:[3732]]

Maṭla^c /Mücteṯṯ-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

3725 Yazmada: *dėg*.

3726 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

3727 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 250.

3728 CANPOLAT: *ḫ^vān*.

3729 Yazmada: *beḏmidin*.

3730 Yazmada: *özni*. **Açıklama:** *Özin*: (< *öz+i+n*) 'kendisini'. Benzer ikilik ve konunun tartışması için bk. ERASLAN: "Çağatay şâiri Atayî'nin gazelleri", 153_2.

3731 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLIX, 451, 111]:

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ḳılıçı toyġarıp Ḫusrev'ni cāndın
tilese bī-güneh ḳanımnı andın

[=Kılıcı Husrev'i candan doyurdu. Günahsız kanımı ondan istese.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 187v27.

3732 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 116. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 47^b_7.

nė mahlaşım[3733] *bar anıñ* *ᶜışkıdın kenāre ķılıp*
nė toymaġım bar anıñ ḥüsniġa neẓāre ķılıp

[=Ne onun aşkından kurtulacağım bir limanım var ne de güzelliğine bakıp da doyduğum var.]

1558. **toyun** [< *to-ḍ-ᵘn*] Ṭoyum ve ṭoķ.

[Bābu 'l-Cīm]

Ḥarfu 'l-Cīmi 'l-Maftūḥa

1559. **+CA** *Ġāya* maᶜnāsına gelür. Meṯelā *fulānġaca* falāna degin demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür ḫamse taᶜrīfinde [II, XV, 83 ~~(646)~~(38), 47]:[3734]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

suġaca[3735] *ḫārā*[3736] *bile bünyād añga*
kökge dėgin pāre-i[3737] *polād añga*

[=Mermer sütunlar suya kadar inerdi; çelik burçlar da göğe değin uzardı.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da evvelki ḥayretde gelür [II, XVIII, 105 ~~(836)~~(47), 76]:[3738]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

fāḫtedin ķumrī vü bülbülġaça[3739]
belki şecer yafraġıdın gülgeçe

[=Üveyikten kumruya ve bülbüle hatta servi yaprağından güle kadar.[3740]]

Ve bir daḫı miķdār maᶜnāsına gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n āḫirinde münācātda gelür, ki [LIV, 511, 108]:[3741]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

3733 Yazmada: *ṭāķatim*.

3734 Bk. **tėgin**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 264. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 174ᵇ.

3735 Kıyıda: Ve hā ile daḫı kitābet olınur bu resmde *tañġġaça* ve *aķşamġaça*.

3736 SABİR: *ḫāre*.

3737 SABİR: *bāre-i*.

3738 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 270. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 139ᵃ.

3739 Yazmada: *bülbülgeçe*.

3740 **Açıklama:** *Kumru - servi*: Kumru serviyle birlikte anılır, servi görünüşü ile elife; yani bire benzetilir. Bülbül Farsçada *hazār* 'bin' ile de karşılanır. Kumrudan bülbüle kadar demek birden bine, a'dan z'ye kadar; yani her şey demektir. Arapça *ᶜandalīb* 'bülbül' kelimesi (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-ķāmūsu 'l-basīṭ*: I, 214. ATAY: *A-TBL*: III, 496ᵃ) aynı anlamdaki bir *ᶜandal* köküne Farsça *hazār* 'bülbül' kelimesi de *hazār dastān* 'binbir destan' kelimesine gider.

3741 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 270.

gümān ḳılman ḫaṭā-kārī özümçe

ḫaṭā hem ser be-ser tapman sözümçe **102ª**

[=Hatalılık kendi miktarımca diye düşünmeyin. Baştan başa sözüm kadar hata bulmayın.]

1560. **cebin** [< *çīpın*] *Magas*, ki bu diyārda siŋek dėrler. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [36, 36, 1]:][3742]

Maṭlaᶜ /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[3743]

lebiŋġa ėylemiş ol ḫāl-i ᶜanberīn ġavġā[3744]

nėçük ki şekker üze ėylegey ***çibin***[3745] *ġavġā*

[=Şeker üzerinde sinek kavga ediyormuş gibi, o amber renkli ben senin dudağınla kavga etmiş.]

1561. **çapmaḳ** [< *çap-maḳ*] Segirtmek.[3746]

1562. **çapturmaḳ** [< *çap-tur-maḳ*] Çapmaḳ maᶜnāsınadur.[3747]

1563. **çapḳun** [< *çap-ġun*] Ilġar ve aḳın etmege dėrler. Ve iki leşkerüŋ çarḫacısına[3748] derler[3749], ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḳış taᶜrīfinde ılġar ve aḳın maᶜnāsına **-228-** gelür, ki [XXXII, 232, 2767]:[3750]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çü dey ḫānı yėl ḫaylıdın ün salıp

çimen kişveri sarı ***çapḳun*** *salıp*

[=Kış hanı, rüzgârlardan ses vererek çimen ülkesine akın etmiş.][3751]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de yel ve yaġmur ve ḳar maᶜnāsına gelür, ki [XXXIII, 234, 2802]:[3752]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

bu ḫāletde gūyā ḳara tün ėmiş

3742 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 224ª.

3743 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

3744 **Açıklama:** *Ġavġā*: Encümen ve meclis-i cemāᶜat maᶜnānısadur ve Çaġatayda ḳurultay dėrler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfīᶜ*: 432).

3745 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3746 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **topçaḳ**.

3747 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **mindürgil**.

3748 **Açıklama:** *Çarḫacı*: (< *çarḫa+cı*) 'öncü kuvveti, savaş başlarken düşmanla ilk temas edenler, manglay, hirevül' (TDK: *TTS*: II, 832. PAKALIN: *Osmanlı-Türk Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: I, 4. fasikül 326ᵇ. SERTOĞLU: *Osmanlı Tarih Lügatı*: 70ᵇ).

3749 Bk. **hirevül**.

3750 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 204v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 271. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 145ª.

3751 TÖREN: "Nevâyî'nin Sedd-i İskenderî Adlı Eserinde Tabîat Tasvirleri", 155.

3752 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 272.

anıñg allıdın[3753] *yėl ü çapḳun ėmiş*

[=Bu durumda sanki karanlık geceymiş. Onun önünde rüzgâr ve kar fırtınası varmış.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da ılġar macnāsına birinci[3754] mektūbda [şıfat-ı][3755] şitāda gelür [(295) 783b, 24]:[3756] [Neṯr]

Dey şāmı şebī-ḫūndın[3757] *ot Zerdüştiniñg ḫaylı manḳal ḳorġanıda*[3758] *ḥişārī ve Behmen çėriki*[3759] *çapḳunıdın* [24]*şerāre Mezdekiniñg sipāhı [taş birle tėmür ḳalcasında mütevārī felek günbedide encüm-i encümen] tün ḳarañgusı*[3760] *içre nihān.*

[=Kış akşamının (Aralık 21 - Ocak 20) gece baskınından dolayı ateş Zerdüştünün askeri mangal kalesinde kuşatılmış, Behmen (Erdşer) ordusunun akınından dolayı kıvılcım Mezdekinin askeri taş ile demir kalesinde saklanmış, gök kubbede yıldızlar kümesi gece karanlığı içinde gizlenmiş.]

1564. **çaptı** [< *çap-tı*] Segritdi demekdür.[3761]

1565. **çapıştı** [< *çap-'ş-tı*] Segridişdi demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [XXIX, 27, 314]:[3762]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

çapıştı her kişi bir sarı turmay
yarım sācat turup bir dem oturmay

[=Herkes durmadan bir tarafa koşuştu. Yarım saat ayakta durdu, bir an oturmadı.]

1566. **çapturdı** [< *çap-tur-dı*] Segritdi demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād şu bendin açmaġa gidicek Şīrīn Mihīn Bānū'ya ādam gönderdügi maḥalde gelür [XXXIV, 314, 14]:[3763]

3753 Yazmada: *allıda*.
3754 *birinci*: Yazmada; *dördinci*.
3755 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
3756 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 272.
3757 Yazmada: *şebī-ḫūnıdın*.
3758 ABİK: *ḳurġanıda*.
3759 ABİK: *çėrigi*.
3760 ABİK: *ḳara kişi*.
3761 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [75, 94, 4]:
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

tėġ tartıp tāc-verler başıġa çun çaptı raḫş
tendin uçtı veh ki her yan baş u baştın uçtı tāc

[=Kılıç çekip taçlıların üstüne asker sürünce yazık ki her yanda bedenden baş düştü ve baştan taç düştü.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 203v16.

3762 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 59v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 273.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

kişi Bānū'ġa çapturdı şitābān

ki ḳıldı seyr ^cazmi mihr-i[3764] *tābān*

[=Adam parlayan ay yüzlüyü seyretmek için Banu'ya koşarak gitti.]

1567. **çapıp** [< *çap-'p*] Segridüp demekdür, ki M e c ā l i s ü 'n- N e f ā y i s 'de yedinci -229- meclisde Tėmür Ḫān [1370-1405] emr etdi, ki [I, 191, § 439, II, 513]:[3765] [Neṯr]

Tavacı mī'ād bile **102^b** *çapıp [barıp] üçelesiniñ başın kėltürgey*[3766].

[=Haberciye, belirtilen zamanda varıp üçünün kellesini getirmesi emredildi.]

1568. **çapmaḳ** [< *çap-maḳ*] Bir daḫı baş kesmege derler, ki Ḥ a y r e t ü 'l- E b r ā r 'da sekizinci maḳāle ḥikāyesinde gelür [II, XXXVII, 255 ~~(2079)~~ (109), 10]:[3767]

Metnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

ḳatl işige çün yanıdın çėkti tėġ

başın anıñ çapmaḳ üçün bī-dirīġ

[=Onu öldürmek için kılıcını çekti, bu şüphesiz onun başını acımasızca kesmek içindi.]

1569. **çapar-sız** [< *çap-ar siz*] Kesersiz demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Ḫusrev ḫayline dedi [XLI, 380, 139]:[3768]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

dėdi ėmdi ḳılıñ nė kim ḳılur-sız

asar-sız bar[3769] *çapar-sız siz bilür-siz*

[=Onlara ne yapacaksanız yapın asacak mısınız yoksa kesecek misiniz siz bilirsiniz, dedi.]

1570. **çapḳan** [< *çap-ḳan*] Kesdügi demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Ehrimen ḳaşrına girdügi maḥalde gelür [XXIII, 221, 83]:[3770]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

3763 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 204r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 273.

3764 Yazmada: *māh-ı*.

3765 Bk. **üçelesi, tavacı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 65r23, 165v6, 203v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 48, 219.

3766 Yazmada: *kėltürsün*.

3767 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 203v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 272.

3768 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 272. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 145^a.

3769 Yazmada: *yā*.

3770 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 203v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 272.

ḳadem ḳoydı vü kirdi ḳaṣr ara tēz

kefide dēv çapḳan tēġ-i ḫūn-rēz

[=Elinde dev kesen kan saçan kılıç, ayak basar basmaz kasra girdi.]

Ammā *çapmaḳ* aṣl baş kesildükden ṣoŋra şıçrayup atlamasına dėrler.

1571. **çapan** [< *çap+an*] Eski, yamalu ḳaftana dėrler ḫırḳa maᶜnāsına, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da dördinci[3771] maḳāle ḥikāyeside bir beytde gelür [84, 322]:[3772]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

kefş[im] ėrür oşbu yarılmış[3773] *taban*

ḫilᶜatim oş ėski yamaġlıġ ***çapan***

[=İşte bu tabanı yarılmış olan ayakkabım, bu eski, yamalı kaftan (da) elbisem.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda tenbīhātda gelür, ki [170, 4; (292) 89b, 4]:[3774] [Neṯr]

Ḫūb yırtuḳ ton bile hem ḫūb, gül yamaġlıġ[3775] ***çapanı*** *bile* [5]*maḥbūb.* **-230-**

[=Güzel, yırtık elbise ile dahi güzel; gül, yamalı kaftanı ile de sevimli.]

1572. **çapan** [< *çap-an*] Bir daḫı segriden maᶜnāsınadur. Ve baş **103a** kesen maᶜnāsınadur.

1573. **çibilger** [< Mo. *cibilger, śibilger, śibülger*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Cılav demekdür uyan maᶜnāsına, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da [on altıncı maḳālede][3776] gelür [III, LII, 376, ~~(3064)~~ (159) 32]:[3777]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

raḫş[3778] *üze urġan ėgeri zer-nigār*

belki ***cibilger***[3779] *anġa gevher-nigār*

[=Ata vurduğu eyeri altın işlemeli. Bir de onun mücevher işlemeli yuları.]

3771 *dördinci*: Yazmada; *altıncı*.

3772 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 271. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 144a.

3773 Yazmada: *yaralmış*.

3774 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 271.

3775 Yazmada: *bil* ... *mamaġlıġ*.

3776 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

3777 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 55b3. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 215v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 310. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 140b.

3778 Yazmada: *At*.

3779 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1574. **Cet** [< Far. *cat*] Çingene'ye dėrler, ki Sedd-i İskenderī'de himmet maḳālesinde gelür [XVI, 123, 1124]:[3780]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

*ayıġ lu^c^bıdın **Cet'ḳa**[3781] kim nān ėrür*
anı itke salmaḳ nė imkān ėrür

[=Çingene'nin ayı oynatmaktan kazandığı ekmeğini ite atına imkânı var mı?]

1575. **car** [< Mo.] İmāle ile. *Ḫabar* ma^c^nāsınadur. Ammā muṭlaḳ pādşāh cānibinden sefer içün leşkere olan ḫabere derler[3782], ki Sedd-i İskenderī'de İskender Çīn'den maġrib-zemīne gėtdügi maḥalde gelür, ki [LX, 392, 5166]:[3783]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

çü ėl fikrini köñgülidin[3784] *tındurup*
*yörüş ḥükmini ėlge **car***[3785] *yėtkürüp*

[=Halk fikrini gönlünden dindirdi; seferberlik emrini halka haber ulaştırdı.]

1576. **cerge** [< Mo.] Gāf-i ^c^Acemī ile. Ḫalḳ birbiri yanına ṭurup av sürmege[3786] dėrler, ki Sedd-i İskenderī'de İskender mūrları şikār etdügi maḥalde bir beytde gelür, ki [LXVIII, 421, 5588]:[3787]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

*tüzüp **cerge** salsunlar ol nev^c^-i*[3788] *şūr*
ki[3789] *ol deşt ara ḳalmasun cins-i mūr*

[=Hazırlayıp sürek salsınlar, öyle bir gürültü çıkarsınlar ki kırda karınca cinsi (bile) kalmasın.]

Ve yine Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da gelür [70, 61, 4]:[3790]

3780 Bk. **ayıġ**. Alıntı için bk. ṬĀLİ^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 8^b^~2~. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 57v8, 205r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 144, 283. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 140^b^.

3781 Yazmada: *ayıġlınıdın Cetġa.*

3782 Yazmada: *Ėrkek oġlan ma^c^nāsınadur. Ve leşkere sefer ḫaberin eyleyen kimesneye daḫı derler.* Bk. **car**.

3783 Bk. **tındurup**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 269, 274. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 139^b^.

3784 Yazmada: *fikrini köñglidin*. TÖREN: *fikridin köñglini.*

3785 TÖREN: *cer.*

3786 Yazmada: *süzmege.*

3787 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 275.

3788 TÖREN: *çerge, nev^c^.*

3789 Yazmada: *kim.*

3790 Bk. **çėrge**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 275. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 146^a^.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

añgladım ḳılmış közi alġan köñgül şaydıġa ḳaşd

her ṭarafdın **-231-** *çėrge*[3791] *tüzgen ḫayl-ı müjgānın körüp*

[=Her taraftan saf tutan kirpik ordusunu görünce avcı gözü, gönlü avlamağa çıkmış, anladım.]

Ve yine ḳaṭār ve alay ve bölük ma^cnāsına gelür, ki M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür [369, 2ᵇ, 5 (IV, 10, 14)]:[3792] [Neṯr]

İlāhī, yoḳ ėrdim bar ėttiñg, ⁵ṭıfl ėrdim **103ᵇ** *uluġlar çėrgesige*[3793] *ḳattıñg.*

[=Allah'ım, yoktum var ettin, çocuktum büyükler safına kattın.]

Ve yine ^cizzet ve rif^cat ma^cnāsına. V a ḳ f i y y e 'de gelür, ki [R 744ª, 4, L 113ª, 27, F 753ª, 13]:[3794] [Neṯr]

Her-āyīne, kim salṭanat[3795] *kār-ḫānesidaġı manāṣıbdın her müvecceh emrġa lāyıḳ ferāset-āyīn hoşmendlerni ve her cergege muvāfıḳ ¹⁴kiyāset-tezyīn ḫıred-peyvendlerni.*

[=Her hâlükârda sultanın iş yerindeki payeden her verilen işe yatkın becerikli açıkgözleri ve her makama uyum sağlayan anlayışla donanmış akıllıları.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de [XXVIII, 205, 2360]:[3796]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

nė tutsa uluġnı ḳaşıda kiçik

nė ḳılsa kiçigni uluġ ***cėrgelik***[3797]

[=Büyüğü ne tutarsa karşısında küçük. Küçüğü ne yaparsa büyüğe layık.]

Ve yine V a ḳ f i y y e 'de ḳadr ü merātib ma^cnāsına gelür, ki [R 745ᵇ, 10, L 113ᵇ, 7, F 753ª, 19]:[3798] [Neṯr]

Uyġurī ***cergelik***[3799] *baḫşılar.*

[=Uygur mertebeli hattatlar.]

3791 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3792 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 275.

3793 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3794 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 275.

3795 Yazmada: *sulṭān*.

3796 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 275.

3797 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3798 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 275.

3799 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1577. **çarlatmaḳ** [< *çar+la-t-maḳ*] Ḳıġırtmaḳ ve da^cvet etmek. F e r h ā d u Ş ī r ī n [3800]'de Ferhād'uŋ ḥüzn ü melāli def^ci içün dört faṣla münāsib dört ḳaṣr binā olınmaḳ bābında ḫāḳān veziri Mülk-ārā'ya gelsün deyü fermān etdügi yerde bu beytde *çarlattı* lafẓı, ki gelür ḳıġırdı dėmekdür [XIV, 145, 71]:[3801]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

şeh ol fikr ėylegeç ėldin nihānī

kirip[3802] *ḫalvet ara* ***çarlattı*** *anı*

[=Şah halktan gizli düşündü, yalnızken girip onu çağırdı.]

1578. **cercerek** [< *cercer+ek, cercere+k* < Ar. *carcara, carcara; circir+ek*] Kāf-i ^cArabī ile. Çeşme lūlesine derler. Ve çırlayıḳ ḳuşına derler, ki ötmege başlasa diŋmek bilmez, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da yāve-gūy ḏemminde gelür [II, XXVIII, 181 ~~(1485)~~(81), 45]:[3803]

Metnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

yāve köp ayturda biri ***circirek***[3804]

çarḫ köp urmaḳda biri firfirek[3805]

[=Biri dırdır etmekte cırcır böceği, biri fırfır dönmekte topaç gibi.]

1579. **çarladı** [< *çar+la-dı*] Āvāz-ıla çaġırdı demekdür, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyede vezīr ḳızı Mes^cūd'ı çāh aġzından çaġırduġı maḥalde gelür [XXVII, 293, 3172]:[3806]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[3807]

açıban[3808] *çāh başını meh-veş*

çarladı *mihr birle k'ėy ġam-keş* **-232-**

[=Ay yüzlü güzel, kuyunun ağzını açıp şefkatle "Ey gam çeken!" diye seslendi.]

3800 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

3801 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 146^b.

3802 Yazmada: *kirüp*.

3803 Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 43^a₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218r15, 263r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 284. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 140^b.

3804 Yazmada: SABİR: *cercerek*. ŞAMSİYAV: *çirçirek*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3805 Yazmada: SABİR: *ferferek*. **Açıklama:** *Firfire*: 'pırlaġuç' (el-BARDAḪĪ: *Cāmi^cü'l-Fürs*: I, (138^a) 94^a₁₁. yr.).

3806 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 275.

3807 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

3808 Yazmada: *çıban*.

1580. **çarlaban** [< *çar+la-ban*] Ḳıġıruban ve da^cvet eyleyüben demekdür, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyede Mes^cūd'ı dutmaḳ bābında Vezīr Çīpūr'a eyitdi [XXVII, 287, 3095]:[3809]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[3810]

çarlaban öz öyüñgge ṣoḥbet tüz **104ª**
anıñg öyige meyl hem körgüz

[=Kendi evine davet ederek sohbet et, hem onun evine de git.]

1581. **çār-ḳab** [< Far.] Üstine geydükleri yeŋsiz ḳaftanda ṭaşlardan yaṣṣı ṭavḳa derler, ki eteklerinde bile ola, ki M ü n ş e ' ā t 'da [elli] yėdinci[3811] mektūbda gelür [(383) 797ª, 21]:[3812] [Neṯr]

Tā felek-i lāciverdī-aṭlas ḳuyaş zer-riştesidin muṭallā bolġay ḳullarıñgız ėgnige ***çār-ḳab***[3813] *tikilsün.*

[=Mavi atlas göğünün kıyısı güneşin altın iplikleriyle panl panl olduğunda kullarınızın sırtına hil'at dikilsin.]

Ve yine B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ [3814]'da [bir maṭla^cda] gelür [196, 258, 1]:[3815]

Maṭla^c /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

ṣafaḳ cinsin ḳuyaş zer-riştesiġa[3816] ***çār-ḳab*** *ḳılmış*
ṣafaḳ-gūn ḳılġalı mihr ehliniñg eşkin sebeb ḳılmış

[=Şafağın kendisini güneşin altın tellerine gerdanlık yapmış. Mahabbet[3817] ehlinin gözyaşlarını şafak renkli yapmasına sebep olmuş.]

1582. **çeşn** [< Far. *çaşan* < *caşn* < Zand-avesta *yaśna*] Muṭlaḳ *żiyāfat* ma^cnāsına gelür. Ve bayram żiyāfetine daḫı derler, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de

---

3809 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 276.
3810 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.
3811 *[elli] yėdinci*: Yazmada; *sekizinci*.
3812 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 205v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 274.
3813 ABİK: *çār-ḳap*.
3814 *B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
3815 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 205v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 274.
3816 TÜRKAY: *zer-riştesidin*.
3817 *Mahabbet* 'sohbet', *muhabbet* 'sevgi'.

Cemşēd Şāh İṣṭaḫr ḳalᶜası bināsın tamām etdügi maḥalde gelür, ki [(199) 719a, 16]:[3818] [Neṯr]

Çūn bu ᶜimāret tükendi, ᶜālim [ü] selāṭīn ü eşrāf u ekābirin yıġıp anda [ᶜazīm] çeşn ḳıldı.

[=Çūn bu ᶜimāreti tamām etdi ᶜālem selāṭīni ve [6]cihān eşrāf ve ekābirini anda cemᶜ édüp żiyāfet eyledi.[3819]]

1583. **çaġ** [< Mo. | Mo. **caġ*] Vaḳt maᶜnāsınadur, ki *ol çaġ* derler ol vaḳt demekdür. Ve bir daḫı miḳdār maᶜnāsına gelür.[3820] **-233-**

Ve bir yayuŋ başları ḳaçsa ātişe gösterüp yerine getürmege dérler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r[3821]'da [bir maṭlaᶜda] gelür [133, 151, 1]:[3822]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[3823]

közi ol yüz otıdın ḫalḳ içini[3824] daġ ètedür
yāḫod èkki ḳaşınıŋ yalarını çaġ ètedür

[=Onun gözü, yüzünün ateşiyle halkın yüreğini yakıyor. Yahut iki kaşının yaylarını (ateşte) doğrultuyor (yamultuyor).]

1584. **çaġır** ve **çaḳır** [< **ça+ġır*] Süci demekdür, ki **104b** [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de] bir terciᶜde gelür [632, 681, IX, 83]:[3825]

Beyt /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

***çaġır** keṯreti mi baṭī dèk maŋa*
ḫıred bülbülin güng ü lāl èyledi

[=Acaba şarabın çokluğu mu beni ağırlaştırdı? Akıl bülbülümü sağır dilsiz eyledi.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da yèdinci[3826] mektūbda gelür [(315) 786b, 20]:[3827] [Neṯr]

3818 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 206r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 284.

3819 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 4.

3820 Bundan sonraki kısım çaġlıġ maddesinde verilmiştir.

3821 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3822 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 206v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 276.

3823 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

3824 Yazmada: *için.*

3825 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 277. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 147b.

3826 *yèdinci*: Yazmada; *onıncı.*

3827 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 277.

Çağır[3828] *ümmü 'l-ḫabāyiṯ depdür. Cemī yamanlığlar*[3829] *andın mütevellid bolur.*

[=İçki pisliklerin anasıdır[3830] demiş. Bütün kötülükler ondan doğar.]

[3831][F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [19, 16, 1]:[3832]]

Maṭlaᶜ /Müctetṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

çağırġa[3833] *tüşkeli*[3834] *yoḳtur ḳarār u ḫᵛāb mañga*
çü otḳa tüştüm ėmes ᶜayb u ıżṭırāb mañga

[=İçkiye düşeli huzur ve uyku bana haramdır. Ateşe düştüm, benim için ayıp ve çırpınış yoktur.]

1585. **çağladım** [< *çağ+la-dı+m*] Bildüm dėmekdür.[3835]

1586. **çağlıġ** [< *çağ+lıġ*] *Fulān çağlıġ*, falān miṯlli dėmek olur, [3836][ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Miᶜrāc'da gelür [III, 43, 157]:[3837]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ġabrā nė ki miñ sipihr çağlıġ[3838]
nūr içre tümen bu mihr çağlıġ[3839]]

[=Yeryüzü ne ki, göğün bin katı kadar geniş. Işık içinde on bin bu güneş gibi(si var).]

S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de münācātda eydür [II, 33, 113]:[3840]

3828 Yazmada: *Ve çağırnı ... dėpdür[ür]ler, kim ... yamanlıġ.*

3829 Yazmalar: *dep-dururlar, kim ... yamanlıḳ.*

3830 **Açıklama:** *al-ḫamru ummu 'l-ḫabā'iṯi; fa-ctanibū 'l-ḫamra fa-innahā ummu 'l-ḫabā'iṯi* [=İçkiden uzaklaşın; çünkü içki, kötülüklerin anasıdır]. an-NASĀĪ: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (VIII, 838) 51. kitābu 'l-aşriba 44. bāb, 5632. ḥadīṯ. aṭ-ṬABARĀNĪ: *al-muᶜcamu 'l-kabīr*: XI, 132. 11372. ḥadīṯ. al-ḲUŻĀᶜĪ: *şihābu 'l-aḫbār*: 52. 38. ḥadīṯ.

3831 Bundan sonraki kısım **çağlın** maddesinden alınmıştır.

3832 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 47. gazel. Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 147ᵇ.

3833 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3834 Yazmada: *tüşke.*

3835 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, XIII, 68 ~~(533)~~ (32), 62]:

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

it kėbi çün pestlığım çağladım
özni bėyikler ipige bağladım

[=İt gibi alçaklığımı söyledim. Kendimi ulular eline bağladım.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 206r18.

3836 Bundan sonraki birinci tanık **çağ** maddesinden alınmıştır.

3837 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 276.

3838 Yazmada: *çağlıḳ.*

3839 Yazmada: *çağlıḳ.*

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[3841]

kereminğ genci yüz cihān çaġlıġ

baḥr-i fażlınğ minğ āsmān çaġlıġ

[=Cömertliğinin hazinesi yüz dünya değerinde. Faziletinin denizi bin gök değerinde.]

1587. **çaġlamaḳ** [< *çaġ+la-maḳ*] Sezinmek ve ẓann etmek ma^cnāsınadur. Meṯelā *çaġlap* sezinüp dėmek olur [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de] Ferhād'uŋ vilādeti şinlikide eydür [XII, 132, 77]:[3842]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ṭarab ġavġāsın ol kişverde çaġlap

meşaḳḳat kārvānı raḫt baġlap

[=O ülkede eğlence gürültüsü var sandı. Meşakkat kervanının koşumunu bağladı.]

1588. **çaġlın** [< *çaġ+ₗl+'n*] Müte^cayyin ve nām-dār demekdür.[3843]

1589. **çaġlaban** [< *çaġ+la-ban*] Aŋlayup ve ẓann eyleyüp ve ḳıyās ėdüben demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on üçinci maḳāle ḥikāyesinde gelür [III, XLVII, 337 ~~(2757)~~(143), 8]:[3844]

Meṯnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

ançanı kim ėlte alur çaġlaban

bėrk tanğıp arḳasıġa baġlaban

[=O kadarını götürebileceğine aklı kesince sıkıca sarıp arkasına aldı.]

1590. **çaġdavul** [< Mo. *çaġda-ġul*] Leşkerde ard sürüciye dėrler.

1591. **çaḳın** [< *çaḳ-'n* = Mo. *çaḳi-n*] Çaḳmaḳdan çaḳan şu^cleye dėrler. Ve şemsüŋ şu^clesine daḫı dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de bahār vaṣfında gelür, ki [LVII, 381, 4999]:[3845]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

ġirīvdin[3846] *tüşüp bāġ ara zelzele*

çaḳın şeklidin boynıda silsile[3847]

3840 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 146ᵇ.

3841 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

3842 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 206r26. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 147ᵃ.

3843 Bundan sonraki kısım **çaġır** ve **çaḳır** maddesinde verilmiştir.

3844 Bk. **ėlte alur, tanğıp.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 111r26, 206r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 130, 227. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 147ᵃ.

3845 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 262v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 279.

3846 Yazmada: *ġirīdin*.

[=Bu sesten (gök gürültüsünden) bağda zelzele olur. Boynunda şimşek gibi bir tasma asılıdır.][3848]

1592. **çaḳtı** [< *çaḳ-tı*] Ġamz etdi, ḳovladı demekdür, ki Luṭfī e ş c ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [77, 94, 6]:[3849] **105a**

Maṭlac /Mużāric-*i müṭemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefcūlü fācilātü mefācīlü fācilün/

köz üstide tutup nėçe yaşnı ağırlasam
ėlge çaḳar[3850] *mėni vü hem ol ḫūnī yağıdur*

[=Gözyaşımı her ne kadar gözümün üstünde tutup ağırlasam da o beni ele gammazlar, o ne kanlı katildir.]

Çaḳar dėdügi ġamz ėdüp ḳovlar dėmekdür.

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Sūdābe[3851] Siyāvuş'a meyl ėdüp Siyāvuş iltifāt etmeyüp Sūdābe Siyāvuş'ı Keykāvūs'a ġamz etdügi maḥalde gelür [(209) 720b, 23]:[3852] [Neṯr]

Ḳorḳunçı[23]*dın Kaykāvūs ḳaşıda anı özi bile bed-nām ḳılıp çaḳtı.*

[=Elden anı Keykāvus ḳatında [15]kendü ile müttehem ėdüp ḳovuladı.[3853]]

1593. **çaḳmaḳ** [< *çaḳ-maḳ*] Macrūfdur.[3854]

1594. **çaḳılġan** [< *çaḳ-ıl-ġan*] Çaḳılan dėmek olur.[3855]

3847 Bundan sonraki kısım **çaḳın** maddesinde verilmiştir.

3848 TÖREN: "Nevâyî'nin Sedd-i İskenderî Adlı Eserinde Tabîat Tasvirleri", 152.

3849 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 207r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 278. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 147b.

3850 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3851 **Açıklama:** *Sūdābe*: Pādşāh-ı Yemen ḳızıdur ki Keykāvus zevcesidür. [Üvey oğlı] Siyāvuş'a cāşıḳ olup Siyāvuş rām olmadı (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfic*: 369, 373).

3852 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 278.

3853 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 8.

3854 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, XXXVI, 246 ~~(2015)~~ (106), 62]:

Meṯnevī /Seric-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

taş ki çaḳmaḳ[ı]ın olġay yıraḳ
tīre tutar ėkkelesin ol firāḳ

[=Taş, çakmağından uzak oldukça o ayrılık ikisini karanlıkta koyar.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 207v22.

3855 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [278, 363, 3]:

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

merkebiniñ nacl̇idin her dem çaḳılġan ot ėmes
kim köñgül atlıġ żacīf-i bī-ḳarārımdur mėniñ

[=Her an bineğinin nalından çakan ateş değil, benim gönül adlı kararsız zayıfımdır.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 30v23, 207r29.

F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXI, 197, 10]:

1595. **çaḳın** [< *çaḳ-'n*] Yıldırıma dėrler. [F e v ā y i d ü 'l - K i b e r 'de bir ḥüsn-i maṭlac'da gelür [186, 192, 2]:[3856]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

muḥteriz bol şucle-i āhımdın ėy gül ḫırmeni

kim ***çaḳın*** *ḫırmenġa tüşkenniñ caceb te'ṯīri bar*

[=Ey gül harmanı, ahımın alevinden sakın, ki yıldırımın harmana düşmesinin acayip etkisi olur.]

Ve F e r h ā d u Ş ī r ī n [3857]'de ḫāḳān ḫulf ārzū ėtdügi yerde eydür [XII. 128, 29]:[3858]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

çaḳın *kim yarudı envārı*[3859] *anıñ*

çü öçti ḳalmadı āṯārı anıñ

[=Işık saçan yıldırımın eseri kalmadı ışığı söndü.]

[3860]Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Ehrimen'i öldürdügi maḥalde gelür [XXXIII, 221, 81]:[3861]

Meṯnevī **-234-** /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

çaḳın *dėk tėġ ile başıġa yėtti*

işin bir ḍarb ile oḳ āḫır ėtti

[=Yıldırım gibi bir kılıçla onun başına erişti ve bir vuruşla işini kesin olarak bitirdi.]

Ve S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳānuŋ ḳaşrı vaşfında gelür, ki [LII, 359, 4676]:[3862]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

yaġındın anıñ tamı nem[3863] *körmegen*

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

ḳazuḳ sīmīn ü zerrīn kim ḳaḳılġan

kevākib dėk sipihr üzre ***çaḳılġan***

[=Kakılmış gümüşlü altınlı kazık gök yüzünde çakılmış yıldızlar gibidir.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 207v1, 273v2, 274r26.

3856 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 251. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 207v29.

3857 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

3858 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 62v27.

3859 Yazmada: *envār*.

3860 Bundan sonraki kısım **çaḳın** maddesinden alınmıştır.

3861 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 279.

3862 Bk. **tam**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 161v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 205, 279. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 103a, 148a.

çakın şuʿle ṭākıġa[3864] *yètkürmegen*

[=Damı (çatısı) yağmurdan nem görmedi. Yıldırım ateşi, onun çatısına erişmedi.]

1596. **çengel** [< Far. *çang+āl* < Skr. *çangāla*] Orman.

1597. **çaḳır ḳanat** [< **ça+ġır, ḳāna+ı*] Bir nevʿ ördege derler.[3865]

1598. **çekmen** [< *çēk+men*] Kāf-i ʿArabī ile. Uzun çekme çaḳşıra dèrler. Ve baʿżılar muṭlaḳ çuḳaya[3866] dèrler <demişler>, ki Mecnūn u Leylī 'de tevḥīdde gelür, ki [I, 30, 32]:[3867]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün/

yaz yamġurı yètkeç èylediñ bat

yèr ***çekmenini*** *yaşıl*[3868] *sıḳarlat*

[=İlkyaz yağmuru gelince yeryüzü cepkenini hemencecik yeşil çuhaya[3869] çevirdin.]

1599. **çeküş** [< Far. *çakuç*] Kāf-i ʿArabī ile. Çeküç demekdür, ki Nevādirü 'ş-Şebāb[3870]'da gelür [247, 247, 3]:[3871] **-235-**

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

kögsüme ġam taġıda ʿışḳıñ belā mismārını

bèrkitürde èyledi Ferhād mėʿinin çöküş[3872]

[=Ferhad gam dağında göğsüme senin aşkının bela çivisini çakarken külüngünü çekiç yaptı.]

3863 Yazmada: *tam*.

3864 Yazmada: *tamıġa*.

3865 Şöyle tamamlanabilir: Muḥākimetü 'l-Luġateyn 'de gelür [(176) 777ª, 26, (211)]: [Neṯr]

Ve ördekniñ envāʿı [26]*bilür ḳuşçılar ḳaşıda meṯelā* cürüge ve irke, soḳsur ve alma baş ve **çaḳır ḳanat** ve tèmür ḳanat ve ala luġa ve ala pöke ve baġçal *ve bu* [27]*yosunluḳ dèrler ki yètmiş nevʿ bolur kim Sārt barısın murġ-ābī oḳ dèr.*

[=Ve ördeğin türleri -bilen kuşçular huzurunda- mesela *cürüge, irke, soḳsur, alma baş, çaḳır ḳanat, tèmür ḳanat, ala luġa, ala pöke, baġçal* ve böyle devam edip giden yetmiş türü vardır ki, Sart hepsine birden *murġ-ābī* der.]

3866 **Açıklama:** *Çuḳa*: Mu'allif-i Rūmī 'uzun çekme çaḳşır' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208r6).

3867 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 285.

3868 Yazmada: *ḳırmızī*.

3869 **Açıklama:** *Sıḳarlat*: (< İt. *sicarlatto*) Yeniçerilere mükâfat olarak verilen kırmızı parlak renkte Venedik çuhası.

3870 *Nevādirü 'ş-Şebāb*: Yazmada; Fevāyidü 'l-Kiber.

3871 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 417. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 285. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 152ª.

3872 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1600. **çek** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ḳāżī ḥüccetine ve sicillātına dėrler ve ḳurᶜaya daḫı dėrler, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Ḍaḥḥāk günde iki ādam ḳatl ėdüp beynisin yılanlara vėrüp Gāve-i āhenger'üŋ bir oġlını öldürüp **105ᵇ** ve bir oġlına daḫı ḳurᶜa düşdügi maḥalde gelür, ki [(201) 719ᵇ, 7]:[3873] [Neṯr]
Baᶜżı[3874] *müverriḫler anıñ ėgnidin yılanlar çıḳıp ⁷ġıdāları kişi maġzı ėrdi dėpdürler. Her taḳdīr bile ol her kün ėki*[3875] *kişi öltürür ėrdi. Günehlıḳ kişi bolmasa ėrdi* ***çek*** *salıp ⁸sāyir ḫalḳdın ḳatl ḳılur ėrdi ki Sipāhān'da Gāve-i āhenger'niñ bir oġlı bu cihetdin ḳatl bolup ėrdi. Yana bir oġlıġa daġı* ***çek*** *tüşti.*

[=Baᶜżı müverriḫler anuŋ iki ²⁰omzından yılan çıḳup ġıdāları ādem beynisi idi dėrler. Barı be-her taḳdīr ²¹ol her gün iki ādam öldürür-idi. Günāhlı ādam bolınmasa ḳurᶜa şalup sāyir ²²ḫalḳdan ḳat ḳılurlar-ıdı Sipāhān'da Gāve-i āhenger'üŋ bir oġlı bu cihetden ḳatl ¹olmış idi. İttifāḳ yine bir oġlına daḫı ḳurᶜa düşicek.[3876]]

1601. **çekim** [< *çek+ᴵm*] Benüm ḥüccetüm ve temessüküm demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [308, 411, 3]:[3877]
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
cān bėrip vaṣlıñnı beyᶜ ėtkenni yazdım köñlüme
derd ü ᶜışḳ ėkki güvāhım[3878] *çāklig köñlüm* ***çekim***

[=Yoluna can verip sana kavuşmağı satın almağı gönlüme koydum. Dert ve aşk iki tanığım, yaralı göğsüm de senedim.]

1602. **çengek** [< Far. *çangak*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Çangāl demekdür.[3879]

1603. **çāklig** ve **çāklıġ** [< *çāk+lig* < Far. *çāk*] Kāf-i evvel ᶜArabīdür. Ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Çāklü demekdür; yaᶜnī pārelenmiş maᶜnāsına, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [3880]'de [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [48, 47, 2]:[3881] -**236**-

---

3873 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 284.

3874 Yazmada: *Baᶜżī ... maġzını ... itti ... ile ... öltürür ... tüşti.*

3875 Yazmada: *ėkki.*

3876 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 4ᵇ.

3877 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 284. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 151ᵇ.

3878 TÜRKAY: *derd-i ᶜışḳ ėkkigü āhım.*

3879 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **dėpsep**.

3880 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çāklig cān ḳalur ot u su ara

çūn mey-ālūde bolur ol èki leb

[=O iki dudak, şarapla bulaşınca yaralı can, ateş ile su arasında kalır.]

1604. **çal** [< *çāl*] Şaḳalın hem ağı ve hem ḳarası olmağa dèrler *du-mūy* maᶜnāsına.

1605. **çaḳın**[3882] [< *çaḳ-ın*] Çaḳmaḳ demekdür, *ātiş-zana* maᶜnāsına, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād ᶜışḳ belāsında eydürdi [XLIX, 450, 92]:[3883]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

küyük tenga yalın urmağ nè èrdi

tamuğ üzre ***çaḳın***[3884] *urmağ*[3885] *nè èrdi* **106a**

[=Yanık bedene alev tutmak ne idi? Cehenneme çakmak çakmak ne idi?]

1606. **Calayır** [< Mo. *calayir*] Çağatay'da bir ḳabīle adıdur.

1607. **çal** Bir nevᶜa böyük megesdür, ki anı örümcek ağına şarar ve bağlar. Ve muṭlaḳ örümcek ağına dèrler, ki örümcek üstine yapışa daḫı ḥareketden fāriğ ola, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ṣıfat-ı şebde gelür [XXXI, 304, 2827]:[3886]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

örgemçi şıbaḳḳa[3887] ***cülni***[3888] *tırmap*

tumşuğını rişte birle çırmap

[=Örümcek, sineği ağa tırmandırdı, sineğin hortumunu iplik ile doladı.]

1608. **celbek** [< Far. *çalpak*] Kāf-i ᶜArabī ile. Gözlemeye dèrler, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 745b, 25, L 118a, 11, F IV, 35, 13]:[3889] [Neṯr]

3881 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 73. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 279.

3882 Yazmada: **çalın**.

3883 Bk. **yalın**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 209r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 280. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 148a.

3884 Yazmada: *çalın*.

3885 Yazmada: *mamuğ* ... *çalın* ... *urmaḳ*.

3886 Bk. **tırmap, çırmap**. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luğat*: 64a15. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 192v7, 214v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 257, 286, 379. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 132b, 153a.

3887 Yazmada: *şıbaḳġa*.

3888 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. *çalnı* olmalı.

3889 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 287.

[Ve] Şaᶜbān ayınıñ ortasıda, kim ber'āt bolġay, ***celbek*** *otuz batman*[3890] *ve ḥelvā yėgirmi batman.*

[=Ve Şaban ayının ortasında Berat gecesi olunca gözleme yetmiş beş kilo ve helva elli kilo.]

1609. **çevek** [< *çegek* ~ *çebek*] Kāf-i ᶜArabī ile. *Rang* maᶜnāsınadur, ki meṯelā *ḳara çevek* denilse ḳara renglü demekdür *kızıl çevek* denilse ḳızıl renglü dėmekdür. Ve ᶜavratlaruŋ başlarına gėydükleri terkebe[3891] dėrler. Ve daḫı bir ḳumāşa dėrler, **-237-** ki bir renge maḫṣūṣ ola, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de bīşe-i nigār aṭyārı vaṣfında gelür [XLIII, 303, 3839]:[3892]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çevek[3893] *aṭlas ėylep özige libās*
kėyip börk ornıda[3894] *başıġa ṭās*

[=Üstüne renkli atlas elbise giyindi. Başına külah yerine tas geçirdi.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [3895]'da gelür, ki [336, 337, 4]:[3896]

Beyt /Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

gül-gūn ton üze ḳara ***çevek***[3897] *naḳş*
açılmadı lālezār sėn dėk

[=Gül renkli elbise üzerine kara renkli nakış; senin gibi bir lale bahçesi açılmadı.]

1610. **çavudı**[3898] [< *çav+ı-dı*] Çavlandı adlu ve nām-dār oldı ve meşhūr oldı şöhret ṭutdı demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da ḫātime maḳālesinde[3899] **106ᵇ** gelür [39ª, 2; 41ª, 9]:[3900]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

dünyede cüz Ḥaydar-ı ṣāḥib-hüner
kim ***çavudı*** *munça*[3901] *tükenmes güher*

3890 **Açıklama:** *Batman*: 2,5 kg. ile 10 kg. arasında değişen ağırlık. Burada en düşük olanından hesaplanmıştır.

3891 REDHOUSE: *TEL*: 536ᵇ.

3892 Bk. **orun**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 209v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 58, 296. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 157ª.

3893 TÖREN: *cevek*. Yazmada; *çevük*.

3894 Yazmada: *ornıġa*.

3895 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

3896 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 209v19.

3897 KARAÖRS: *ḳaracuḳ*.

3898 Yazmada: *çavdı*.

3899 *ḫātime maḳālesinde*: Yazmada; *evvelki maḳālede*.

3900 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 281. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 149ᵇ.

3901 Yazmada: *munca*.

[=Dünyada hüner sahibi Haydar (Arslan, Ali [598-661] *rh.*)'dan başka bunca tükenmez incilerle kim şöhret buldu?]

1611. **çavun** [< **çav-*un*] Çapḳun maᶜnāsınadur, ki tünd yėl-ile yaġan yaġmura ve ḳara dėrler, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [430, 593, 6]:[3902]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[3903]

dehr bāġıda nėçük vaṣl güli bütsün kim

hecr oḳıdur[3904] *yaġını eşk suyıdur* ***çavunı***[3905]

[=Dünya bahçesinde kavuşma gülü nasıl bitsin ki; yağmuru ayrılık oku, sağanağı gözyaşı seli.]

1612. **çayḳalmaḳ** [< *çay-ₗḳ+a-l-maḳ*] Çalḳanmaḳ.[3906]

1613. **çayḳalıp** [< *çay-ₗḳ+a-l-ˡp*] Çayḳanup dėmek olur. *ᶜalā hāẕā 'l-ḳiyās.*

1614. **çaynar** [< *çayₗn+a-r*] Çėyner demekdür, ki S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de ṣavm-ı nāfile beyānında gelür [115, 185]:[3907]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ger ötmek[3908] *ṭıfl üçün* ***çaynar*** *anası*

revādur ger yana yoḳdur ġıẕāsı

[=Başka yiyeceği yoksa annesinin çocuk için ekmek çiğnemesi uygundur.]

1615. **çayan** [< *çaḏan*] Çayan demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Miᶜrāc'da burc-ı ᶜaḳrebi murād edüp yazarlar, ki [V, 92, 29]:[3909]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tutup maḥṣūlı ḫırzın[3910] *ḫūşe ḫırmen*

3902 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 209v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 282. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 150ᵃ.

3903 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

3904 Yazmada: *otıdur.*

3905 TÜRKAY: *cuvun.*

3906 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [313, 314, 3]:
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/•
ṣarṣar-ı āhdın eşkimge taḥarrük nė ᶜaceb
yėl çü tėz oldı bolur baḥr işi çayḳalmaḳ
[=Ah fırtınasından gözyaşım dalgalansa şaşılmaz ki. Rüzgâr kuvvetli esince deniz dalgalanır.]
• Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 210r23.

3907 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 210v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 282. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 150ᵇ.

3908 Yazmada: *etmek.*

3909 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 282.

3910 ALPAY: *ḥarz.*

çayanġa[3911] *keffeninġ astıda*[3912] *mesken* **-238-**

[=Başak burcu (Ağustos 23 - Eylül 22) harmanı mahsulünün ambarını sağladı. Akrep burcuna (Ekim 23 - Kasım 21) Terazi burcu (Eylül 23 - Ekim 22) kefesinin altında yuva yaptı.]

1616. **çayḳattı** [< *çay-ḳ+a-t-tı*] Çalḳatdı demekdür.

1617. **çayḳaldı** [< *çay-ḳ+a-l-dı*] Çalḳandı demekdür.

Va 's-salām.

Ḥarfu 'l-Cīmi 'l-Maksūra

1618. **çiyt | çiyit** İki macnāya gelür, ki ekṯeri fāyı yāya tebdīl [ile] Türkçe çift dėyecek yerde çiyt[3913] derler. Ve bir de yabān ḫar-gellesinüŋ ḳısrağına[; yacnī dişisine][3914] derler.

1619. **cibin** [< *çīpın*] *Magas* macnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn'üŋ Ferhād'a gönderdügi nāmede gelür [XLV, 413, 26]:[3915]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

ḳılıp ḫālim ġamı köŋglüŋge kīnler[3916]

ḳonar mu ol yaranġ üzre ***cibinler***

[=Benimin gamı senin gönlüne kinler koydu, sinekler de sendeki o yaranın üzerine konuyor mu?]

Ve yine Luṭfī e ş c ā r ında gelür, ki [185, 249, 5]:[3917]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

ėy[3918] ***çibin***[3919] *ol dem ki ėrni sarı pervāz ėyleseŋ*[3920]

bizni yėtkürseŋ nė bolġay alıban bāl üstine[3921]

[=Ey sinek, onun dudağına doğru uçarken bizi de kanadının üstüne alıp (ona) ulaştırsan ne olur?]

1620. **çıpan** [< *çap+an*] Eski yamalu ḫırḳaya dėrler.[3922]

3911 ALPAY: *çiyān.*

3912 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: Yazmada; *üstide.*

3913 Yazmada: *çüft.* STEINGASS: *CP-ED*: 396ª.

3914 Aygırı için bk. **may.**

3915 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 301.

3916 Yazmada: *ḳīnlar.* İkinci kanattaki *mu* soru parçacığı *mū* biçiminde okunur ve 'kıl' olarak anlaşılırsa çevirinin sonundaki "konuyor mu?" kısmı "kıl(lar) koyuyor." olur.

3917 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 301.

3918 KARAAĞAÇ: *ay.*

3919 Yazmada: *cibin.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3920 Yazmada: *ėdesin.*

3921 Yazmada: *üstige.*

1621. **çėçen** [< Mo. *seçen*] Şol 107ᵃ kişiye derler, ki ᶜāķil degüldür. Ammā kendü[si]yi ᶜāķil şanur, ki Bābür Mīrzā e ş ᶜ ā r[3923]ında [bir ḥüsn-i maķṭaᶜda] gelür, ki [130, 21, 4]:[3924]

Beyt /Müctes̱s̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maķṭūᶜ: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

şalāḥķa[3925] ḫıred ehli mėni yavuķ dėrler
körüñg ki oşbu çėçenler yıraķ[3926] yañgılmışlar

[=Akıllılar benim iyi (adam) olmağa yakın olduğumu söylüyorlar. Bu kendisini akıllı sananların ne kadar yanıldıklarını görün.]

1622. **çıçığ** [< *çıç+'ğ] Ķoyun ķuyruğına derler, ki V a ķ f i y y e 'de gelür [R 748ᵇ, 27, L 118ᵃ, 13, F IV, 35, 17]:[3927] [Nes̱r]

Eger ėt tapılmas çıçığlıķ aş bişürüp. **-239-**

[=Et bulunmazsa kuyruk yağından yemek pişirilsin diye söyler.]

[dėyü ẕikr ėder.]

1623. **çıdamaķ**[3928] [< *çıda-maķ* < Mo. *çida-*] Taḥammül ve şabr eylemek.[3929]

1624. **çıdar-mėn** [< *çıda-r bin* < Mo. *çida-*] Şabr ėderin ve ṭāķat götürürin demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [252, 326, 5]:[3930]

Beyt /Remel-i müs̱emmen-i maḥẕūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

3922 Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [248, 321, 4]:
Beyt /Müctes̱s̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
ėrür çimende yüzüñgnüñg gedāyı aķ gül kim
köründi barça yamağlıġ çapanı üzre mamuķ
[=Çimende yüzünün fakiri ak gül olmalı ki yamalı kaftanının üzerinde hep pamuk göründü.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 204r29.

3923 *Bābür Mīrzā e ş ᶜ ā r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

3924 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 302. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 160ᵃ.

3925 Yazmada: *şalāḥġa*.

3926 Yazmada: *yıraġ*.

3927 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 216r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 302.

3928 Yazmada **çıdarmaķ**.

3929 Kıyıda: [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [322, 323, 2]:]
Beyt /Hezec-i müs̱emmen-i sālim: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/
çıdar-mėn her nėçe zaḫm ursa ol ķātil velī bolmas
çıdamaķ ger birin öz ᶜużvıda ķılsa birev• ölçek
[=O katil (sevgili) beni ne kadar yaralarsa ben dayanırım; fakat biri onun uzvuna aynı yarayı açsa dayanamam.]
• Yazmada: *kişi*.

3930 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 281r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 302, ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 160ᵃ.

*hecr ẓulmıġa **çıdar-mėn** ölgeli yoḳ aṅ͡glasam*
kim ėrür ḳatlimġa ol cān u cihān ḳayġurġu dėk

[=Ölmek için olmadığını anlasam ayrılık zulmüne katlanırım[3931]; ölümüme o can ve cihan kaygı duyacak gibi.]

1625. **çıdaġay** [< *çıda-ġay* < Mo. *çida-*] Ṣabr ėde ve ṭāḳat götüre demekdür, ki Ç i h a l Ḥ a d ī ṯ 'de [*lā yaşbaᶜu 'l-mu'minu dūna cārihi* [=Mümin, komşusu aç dururken karın doyurmaz.][3932] ḥadīṯi tercemesinde] bir rubāᶜīde gelür [IV, 24, 40]:[3933]

Dü-beytī[3934] /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[3935]

kim ki mü'min-durur[3936] *ḳaçan*[3937] ***çıdaġay***
ki özi toḳ u ḳoşnı[3938] *bolġay aç*[3939]
aṅ͡ga daġı kėrek yėtürse[3940] *naṣīb*
ḫᵛānıda ger golāc u ger omāc

[=Kendisi tok iken komşusunun açlığına hangi mümin tahammül edebilir? Sofrasında güllaç ya da bulamaç varsa ona da pay vermek gerek.]

1626. **çıdap** [< *çıda-p* < Mo. *çida-*] Ṣabr ėdüp dėmekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da ḳırḳıncı faṣlda ṣuleḥā ḏikrinde gelür [72, 1; (168) 37ª, 6]:[3941] [Neṯr] *Ḳażādın nė kėlse özlerin rıżāġa yasapdurlar ve ᶜālem ehliniṅ͡g ḳatıġ renc ü irig ⁶melāmetiġa **çıdapdurlar**.*

[=Kaderde ne gelse kendilerini rızaya hazırlamışlardır ve dünya ehlinin kaba davranışlarına ve hakaretlerine sabretmişlerdir.]

3931 Krş. Ölüm Allah'ın emri ayrılık olmasaydı.

3932 [al-BUḪĀRĪ]: *al-adabu 'l-mufrad*: (I, 125) 61. bābu lā yaşbaᶜu dūna cārihi, 112. ḥadīṯ. al-ḤĀKİM: *al-mustadrak ᶜalā 'ṣ-ṣaḥīḥayn*: IV, 525. ABŪ NUᶜAYM: *ḥilyatu 'l-avliyā va ṭabaḳātu 'l-aṣfiyā*: IX, 27. al-ḲUŻĀᶜĪ: *şihābu 'l-aḫbār*: 176. 577. ḥadīṯ.

3933 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 216v2, 288v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 302.

3934 Yazmada: *Rubā'iyye*. VELIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *Kıṭ'a*.

3935 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

3936 Yazmada: *ki mü'mindür*.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1627. **cirīb** [< Ar.] Dönüm maᶜnāsınadur, ki bāġda ve mezraᶜada istiᶜmāl olınur, ki Sedd-i İskenderī'de İskender deryāları ölçdügi maḥalde gelür, ki [LXXVI, 460, 6157]:[3942] **107ᵇ**

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

misāḥat bile bī-füsūn u firīb

érür[3943] *ḥavż dék kim érür bir* ***cirīb***[3944]

[=Gözü yanıltmadan, hata etmeden kılı kılına tam bir dönüm genişliğindeki havuz kadardır.]

Ve yine Lisānu 't-Ṭayr'da tevḥīdde gelür, ki [I, 17, 37]:[3945]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bir ***veceb***[3946] *yér ḳalmaġan āfāḳ ara*

belki bu kiryās-ı Nīlī[3947]*-ṭāḳ ara*

[=Ufuklar arasında belki bu mavi gök kubbenin altında bir karış yer kalmamıştır.]

1628. **çıray** [< Mo. *çiray*] Çehre ve sīmā maᶜnāsınadur, ki bet beŋiz dérler, ki Ḥayretü 'l-Ebrār'da söz taᶜrīfinde gelür [II, XIV, 71 ~~(558)~~ (34), 23]:[3948]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ger ***çırayı*** *reşk-i* **-240-** *ḳamer bolmasa*

laᶜl-i lebi teng-i şeker bolmasa

[=Onun yüzü ayı kıskandırmasa dudağının kızıllığı şekerle boy ölçüşmese.]

Ve yine Maḫzen-i Mīr Ḥaydar'da sekizinci[3949] maḳāle ḥikāyesinde gelür, ki [106, 512]:[3950]

Meṯnevī[3951] /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

3942 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 305. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 143ᵃ.

3943 Yazmada: *Bilip*.

3944 TÖREN: *cerīb*.

3945 Bk. **-ġan**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 305.

3946 Yazmada: *cirīb*. *Cirīb* 'dönüm'. Madde başı ile örnek uyuşmuyor. **Açıklama:** *Veceb*: Far. *vacab* 'karış, 2.54 cm' at-TABRİZİ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 613. VULLERS: *LP-LE*: II, 1411ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 1457ᵃ. < Far. [illegible] VULLERS: *LP-LE*: II, 1423ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 1467ᵃ.

3947 Yazmada: [illegible]

3948 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu* [illegible]

[illegible]

*hecr ẓulmıġa **çıdar-mėn** ölgeli yoḳ añlasam*
kim ėrür ḳatlımġa ol cān u cihān ḳayġurġu dėk

[=Ölmek için olmadığını anlasam ayrılık zulmüne katlanırım[3931]; ölümüme o can ve cihan kaygı duyacak gibi.]

1625. **çıdaġay** [< *çıda-ġay* < Mo. *çida-*] Ṣabr ėde ve ṭāḳat götüre demekdür, ki Ç i h a l Ḥ a d ī ṯ 'de [*lā yaşbaᶜu 'l-mu'minu dūna cārihi* [=Mümin, komşusu aç dururken karın doyurmaz.][3932] ḥadīṯi tercemesinde] bir rubāᶜīde gelür [IV, 24, 40]:[3933]

Dü-beytī[3934] /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[3935]

kim ki mü'min-durur[3936] *ḳaçan*[3937] ***çıdaġay***
ki özi toḳ u ḳoşnı[3938] *bolġay aç*[3939]
añġa daġı kėrek yėtürse[3940] *naṣīb*
ḫᵛānıda ger golāc u ger omāc

[=Kendisi tok iken komşusunun açlığına hangi mümin tahammül edebilir? Sofrasında güllaç ya da bulamaç varsa ona da pay vermek gerek.]

1626. **çıdap** [< *çıda-p* < Mo. *çida-*] Ṣabr ėdüp dėmekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da ḳırḳıncı faṣlda ṣuleḥā ḏikrinde gelür [72, 1; (168) 37ª, 6]:[3941] [Neṯr] *Ḳażādın nė kėlse özlerin rıżāġa yasapdurlar ve ᶜālem ehliniñ ḳatıġ renc ü irig* [6]*melāmetiġa **çıdapdurlar**.*

[=Kaderde ne gelse kendilerini rızaya hazırlamışlardır ve dünya ehlinin kaba davranışlarına ve hakaretlerine sabretmişlerdir.]

3931 Krş. Ölüm Allah'ın emri ayrılık olmasaydı.

3932 [al-BUḪĀRĪ]: *al-adabu 'l-mufrad*: (I, 125) 61. bābu lā yaşbaᶜu dūna cārihi, 112. ḥadīṯ. al-ḤĀKİM: *al-mustadrak ᶜalā 'ṣ-ṣaḥīḥayn*: IV, 525. ABŪ NUᶜAYM: *ḥilyatu 'l-avliyā va ṭabaḳātu 'l-aṣfiyā*: IX, 27. al-ḲUŻĀᶜĪ: *şihābu 'l-aḫbār*: 176. 577. ḥadīṯ.

3933 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 216v2, 288v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 302.

3934 Yazmada: *Rubāᶜiyye*. VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *Ḳıṭᶜa*.

3935 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

3936 Yazmada: *ki mü'mindür.*

3937 Yazmada: *ḳayan.*

3938 Yazmada: *ḳonşı.*

3939 Belki *aç bolġay* olmalıydı.

3940 Yazmada: *tėgürse.*

3941 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 303. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 216r24.

1627. **cirīb** [< Ar.] Dönüm ma^{c}nāsınadur, ki bāġda ve mezra^{c}ada isti^{c}māl olınur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender deryāları ölçdügi maḥalde gelür, ki [LXXVI, 460, 6157]:[3942] **107^{b}**

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^{c}ūlün fe^{c}ūlün fe^{c}ūlün fe^{c}ūl/

misāḥat bile bī-füsūn u firīb

ėrür[3943] *ḥavż dėk kim ėrür bir cirīb*[3944]

[=Gözü yanıltmadan, hata etmeden kılı kılına tam bir dönüm genişliğindeki havuz kadardır.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da tevḥīdde gelür, ki [I, 17, 37]:[3945]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilün/

bir veceb[3946] *yėr ḳalmaġan āfāḳ ara*

belki bu kiryās-ı Nīlī[3947]*-ṭāḳ ara*

[=Ufuklar arasında belki bu mavi gök kubbenin altında bir karış yer kalmamıştır.]

1628. **çıray** [< Mo. *çiray*] Çehre ve sīmā ma^{c}nāsınadur, ki bet beŋiz dėrler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da söz ta^{c}rīfinde gelür [II, XIV, 71 ~~(558)~~(34), 23]:[3948]

Meṯnevī /Serī^{c}-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^{c}ilün müfte^{c}ilün fā^{c}ilün/

ger çırayı reşk-i **-240-** *ḳamer bolmasa*

la^{c}l-i lebi teng-i şeker bolmasa

[=Onun yüzü ayı kıskandırmasa dudağının kızıllığı şekerle boy ölçüşmese.]

Ve yine M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da sekizinci[3949] maḳāle ḥikāyesinde gelür, ki [106, 512]:[3950]

Meṯnevī[3951] /Serī^{c}-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^{c}ilün müfte^{c}ilün fā^{c}ilün/

3942 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 305. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 143^{a}.

3943 Yazmada: *Bilip*.

3944 TÖREN: *cerīb*.

3945 Bk. **-ġan**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 305.

3946 Yazmada: *cirīb*. *Cirīb* 'dönüm'. Madde başı ile örnek uyuşmuyor. **Açıklama:** *Veceb*: Far. *vacab* 'karış, 2,54 cm' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi^{c}*: 613. VULLERS: *LP-LE*: II, 1411^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 1457^{a}. < Far. *vaja* VULLERS: *LP-LE*: II, 1423^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 1467^{a}.

3947 Yazmada: *Nīlīn*.

3948 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 303.

3949 *sekizinci*: Yazmada; *beşinci*.

3950 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 303. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 160^{b}.

3951 Yazmada: *Mıṣrā^{c}*.

yėtti[3952] *içide nė körer bir ḳarı*[3953]
saçı perīşān çırayı sapsarı

[=Evi içinde ne görsün, bir yaşlı. Saçı dağınık, yüzü sapsarı.]

Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci meclisde [Mevlānā] Ḥalvāyī vaṣfında gelür [I. 64. § 117. II. 379]:[3954] [Neṯr]

Yaḫşı çıraylıḳ[3955] *yėgit ėrdi.*

[=Güzel yüzlü delikanlı idi.]

1629. **çırmamağ** [< *çır,m+a-maḳ*] Şarmaḳ.

1630. **çırmağan** [< *çır,m+a-ğan*] Şarılmış dėmekdür ve dėrilmiş dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [20. 20. 1]:[3956]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

cānda ḳoydum ***çırmağan*** *mektūbını hicrān ara*
bilmem ol mektūbdur yāḫod elifdür cān ara

[=Ayrılık günlerinde senin mektubunu koynumun içinde taşıyorum. Bilmiyorum o mektup mudur yoksa can (kelimesi) içinde(ki) elif harfi (/a/) midir?]

1631. **çırmaş** [< *çır,m+a-ş*] Şarmaşuḳ ve ṭolaşıḳ maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ğ a r 'da [ehl-i imsāküŋ te'līfi miṯālinde bir maḳṭaᶜda] gelür [211. 265. 7]:[3957]

Maḳṭaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ḳuyun[3958] *yaŋğlığ ėgerse abraşın ol şōḫ dem urman*[3959]
Nevāyī dėk nėdin[3960] *kim oşbu söz bar asru köp* ***çırmaş***

[=O çekici güzel, alaca atını kasırga gibi dört döndürse laf etmeyin, Nevâyî'nin kafası gibi taze otlar sarmaş dolaş.]

3952 Yazmada: *beyti.*
3953 Yazmada: *bėni çıray körgüzer bir ḳarı.*
3954 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 303.
3955 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
3956 Bk. ḳoyı. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 32. gazel. Yâr namesinden mesrur olmak içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 39ª). Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luğat*: 56^a_4. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 217r16.
3957 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luğat*: 30^b_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 108r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye ...*: 304. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 161ª.
3958 KUT: *ḳoyun.*
3959 Yazmada: *ürmeŋg.*
3960 Yazmada: *nėçün.*

Ve yine Ḥayretü 'l-Ebrār'da onıncı maḳālede gelür [III, XL, 277 ~~(2264)~~ (119), 5]:[3961]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

nīze bolup tüzlügidin ser-bülend

çırmaş üçün bend ara ḳalıp kemend

[=Mızrak doğruluğundan dolayı başı dik, kement eğriliğinden dolayı boynu bağlı kalmıştır.][3962]

1632. **çırmap** [< *çır*,*m*+*a*-*p*] Şarup ve bağlayup demekdür, ki Mecnūn u Leylī'de **108ᵃ** viṣāl gėcesi vaṣfında gelür, ki [XXXI, 304, 2827]:[3963]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

örgemçi şıbaḳḳa cülni[3964] *tırmap*

tumşuġını rişte birle ***çırmap***

[=Örümcek, sineği ağa tırmandırdı, sineğin hortumunu iplik ile doladı.]

Ve yine Ḥālāt-ı Seyyid Ḥasan Bėg[3965]'de oğlı vefāt etdügi maḥalde gelür, ki [(103) 737ᵃ, 13]:[3966] [Neṯr]

Anı çıḳarur kün arıġ ton kėyip ve arıġ destār ***çırmap*** *mātemīlerġa, [kim endūh [14]u ıżṭırāb yüzidin bī-iḫtiyār yıġlar ėrdiler, alar] naṣīḥat ḳılıp.*

[=Onu çıkardığı gün temiz elbise giyerek ve temiz sarık sararak acı ve ıztırap yüzünden elde olmayarak ağlayan yas tutuculara öğüt verir.]

1633. **çıram** [< *çir*,*m*, Ar. *cirm (?)*] Şerāre-i ātişe dėrler.

1634. **çėrik** [< *çerig*] Kāf-i ᶜArabī ile. Leşker demekdür.[3967]

1635. **çėren** [< Mo. *ceger+e(n)*] Āhū maᶜnāsınadur, ki Sebᶜa-i Seyyāre'de Dilārām vaṣfında getürür[3968] [XIII, 116, 1069]:[3969]

3961 Bk. **tüzülgidin**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 231. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 118ᵇ.

3962 Bir benzeri: Eğri yayı elde (yanda) tutarlar, doğru oku ele (hedefe) atarlar.

3963 Bk. **tırmap**, **cül**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 64ᵃ₁₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 192v7, 214v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 257, 286, 379. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 132ᵇ, 153ᵃ.

3964 Yazmada: *şıbaḳġa calnı*.

3965 Yazmada: *Beg* yok.

3966 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 304.

3967 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **iş**, **ėlgedi**, **car**, **barça**, **bolcar**, **tanḳal**, **tovacı**, **çapḳun**, **çubruşup**, **çövürtke** ve **çėvürtke**, **ḳapġanmaḳ**, **ḳaytarmaḳ**, **mürçal**.

3968 *gelür* olmalıydı.

3969 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 142ᵇ.

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[3970]

*közi **cėren** ḳarası mülk[3971]-i Ḫoten*

*tamızıp ḫāl-i müşkīn[3972] ol **cėren**[3973]*

[=Gözü ceylan, karası Hoten mülkü. O ceylan misk kokulu bir ben damlattı.]

1636. **çėrge** Alaçuḳ[3974], ki bu diyārda çėrge[3975] dėrler. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [70, 61, 4]:[3976]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

an͡gladım ḳılmış közi alġan kön͡gül ṣaydıġa ḳaṣd

*her ṭarafdın **çėrge** tüzgen ḫayl-ı müjgānın körüp*

[=Her taraftan saf tutan kirpik ordusunu görünce avcı gözü, gönlü avlamağa çıkmış, anladım.]

1637. **çigreyip** [< *çig*ᵢ*re-*ʸ*ip*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Gėce ile göze uyḳu gelmemege dėrler, **-241-** ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da [ikinci ḥayretde][3977] gelür [II, XIX, 105 ~~(848)~~(48), 6]:[3978]

Metnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ėyle ki ol yübs çü te'ṯīr ėtip

***çigreniben**[3979] közleri[3980] uyḳu kėtip*

[=Susuzluk öyle işledi ki, gözüne uyku girmedi, uykusu kaçtı.]

1638. **çırıt** [< **çır+'t* < *çırt*] Ḳarından yėl çıḳmaġa dėrler.

1639. **çırġap** [< *çırġa-p* < Mo. *cirġa-*] ᶜAyş u neşāṭ ve bezm ėtmek, ḏevḳ sürmek[3981], [3982][ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [CVI, 87, 1018]:[3983]

3970 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

3971 Yazmada: *müşk.*

3972 Yazmada: *miskīn.*

3973 Yazmada: *çėren.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3974 EREN: *TDES*: 7ᵃ.

3975 **Açıklama:** *Çėrge*: Kelimenin buradaki 'alaçuk, küçük kara kıl çadır' anlamı örnek metindeki 'saf tutmak' anlamına mutabık düşmüyor. Mo.'da *çerge* 'at bağlamak için kaba, basit kazık' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 277ᵇ) burayla hiç ilgisi yok. Verilen örneğin *cerge* kelimesinin örnekleri arasında mütala edilmesi gerekir. Söz başında Tü. *ç-* < Mo. *c-* değişmesi madde başı ile örnek uyuşmazlığına yol açsa da aynı örneğin orada da verilmesi bir isabet, burada kaydı bir hatadır. Çağataycada böyle bir madde başı olmayıp bu madde başı eseri hazırlayanın kendi dilinden yanlışlıkla kayda geçirilmiştir. Sonuç olarak maddenin örneğiyle birlikte çıkarılması gerekir.

3976 Bk. **cerge**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 275. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 146ᵃ.

3977 Yazmada: *onıncı maḳālede.*

3978 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 220r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 308. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 163ᵇ.

3979 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

3980 Yazmada: *közidin.*

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

av avlap kuş salıp çırġap hemīşe

kėçe kündüz tenaᶜᶜum kıldı pīşe]

[=Hep av avladı, (kuşa) kuş salıp ok attı, gece gündüz yemek âdetiydi.]

1640. **çırġalaṅġdın** [< *çırġa-laṅġ+dın* < Mo. *cirġa-laṅġ*] Gāf-i ᶜ*Acemī* ile. Bu daḫı hemīn bu maᶜnāyadur[3984], ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [CXXIV, 101, 1184]:[3985]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yėti iḳlīmde sançış uruş yoḳ

künince ***çırġalaṅġdın*** *özge iş yoḳ*

[=Yedi iklimde[3986] çarpışma vuruşma yoktu. Günlerce eğlenceden başka bir iş yoktu.]

1641. **çıray** [< Mo. *çiray*] Yüz demekdür.[3987]

1642. **çıḳḳu dėkdür** [< *taş+'ḳ-ḳu teg+tür*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Çıkar gibidür, demekdür.

1643. **çıḳḳalı** [< *taş+'ḳ-ḳalı*] Çıkmaḳ içün ve çıḳalı demekdür.[3988]

1644. **çıḳarġay** [< *taş+'ḳ-ar-ġay*] Çıḳarmaġı demekdür, **108ᵇ** ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [3989]'da gelür [198, 262, 3]:[3990]

3981 Yazmada: *Murġ şikārı içün havāya oḳ atmaġa dėrler.* Onarılan yerin metni için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 161ᵃ.

3982 Bundan sonraki kısım **çırġalaṅġdın** maddesinden alınmıştır.

3983 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 217r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 304. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 161ᵃ.

3984 **Açıklama:** *Çırġalaṅġ*: Herât'ın mesire ve eğlence yeridir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 118r17).
Bundan sonraki kısım **çırġap** maddesinde verilmiştir.

3985 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 217r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 303. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 160ᵇ.

3986 **Açıklama:** *Yedi iklim*: Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarından oluşan dünya, bugün için yeryüzü (ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (II, 140) I, 51ᵃ. İBRÂHİM ḤAḲḲĪ: *Maᶜrifet-nâme*: 123. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: 212).

3987 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çıray**.

3988 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [295, 386, 2]:
Beyt /Remel-i *müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
tāze bütmiş ėrdi kögsüm çāki veh kim talpınıp
çıḳḳalı ol raḫneni her dem ḫarāb ėyler köṅgül
[=Göğsümün yarası daha yeni iyileşmişken vah ki, çıkmak için çırpınıyor da o yarayı her an zedeliyor.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 219r11.

3989 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

3990 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 219r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 307.

Beyt /Mużāric-i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf: Mefcūlü fācilātü mefācīlü fācilün/

laclin͡gni istemem[3991] *ki aġızdın çıḳarġa*[3992]*-mėn*

bir ḫasta dėk ki cānını aġızda asramış

[=Canını ağzında saklayan bir hasta gibi, dudaklarını ağzımdan ayırayım istemem.]

1645. **çıḳmayın** [< *taş+'ḳ-mayın*] Çıḳmadın ve çıḳmayayın demekdür.

1646. **çėkmek** [< *çėk-mek*] Çekmek lafẓınuŋ taġyīr-ile tacbīridür. Meṯelā çekdüm dėyecek maḥalde *çėkkenim* dėyü tacbīr ėderler. S e b c a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ferruḫ Şāh cānānuŋ taḳrīrinden ser-güẕeştin bildükde eyitdi [XXI, 193, 1969]:

Meṯnevī /Ḫafīf-i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Fecilātün mefācilün fecilün/

gerçi cışḳın͡gda çėkkenim bī-dād

ėyledür kim sipihr bėrmes yād

[=Gerçi aşkından ıztırap çektim. Öyledir, felek hatır tanımaz.]

1647. **çėkmegümdür** [< *çėk-mek+ümm+dür*] Kāf-i evvel cArabī ve gāf-i ṯānī cAcemīdür. Çeksem **-242-** gerekdür demekdür.

1648. **çėkgüce** [< *çėk-gü+çe*] Gāf-i evvel cArabī ve kāf-i ṯānī cAcemīdür. Çekince demekdür.

1649. **çigin** [< *çig-in*] Gāf [gāf-i][3993] cAcemīdür. *Kūh*[3994] macnāsınadur. Ve omuz[3995] macnāsınadur. Ve *üstūḫudūs*[3996] dėdükleri giyāha dėrler.[3997]

3991 Yazmada: *istemen ... çıḳarġalı.*

3992 Yazmada: *çıḳarġay.*

3993 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

3994 *Giyāh* 'ot'?

3995 **Açıklama:** *Çigin*: Bütün Türk dillerinde 'omuz' değil 'sırt, dal' demektir.

3996 **Açıklama:** *Usṭūḫūḏūs*: (< Far. *usṭūḫūdūs*, < Ar. *isṭūḫūdūs* < Gr.) karabaş otu, karakın çiçeği, yarakan ç. kara börklü, keşiş otu. Lat. *lavandula stæchas*. Şāh isperem-i Rūmī adıdur, ki Türkīde ḳarabaş otı ve bacżı diyārda ḳaraḳan çiçegi ve yaraḳān çiçegi ve ḳara börklü tacbīr olunan nebātdur cArabīde muvaḳḳafu 'l-arvāḥ ve mumassaku 'l-arvāḥ macnāsınadur ḳalbi ve ervāḥ-ı dimāġiyyeyi taḳviyyetde bī-cadīldür cArabīde ḍurm dėrler (ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1288) II, 112b. at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfic*: 65. al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 501. ATAY: *A-TBL*: III, 120a. REDHOUSE: *TEL*: 110a. STEINGASS: *CP-ED*: 57b).

Ḳarabaş otunun adı dolayısıyla: *Ḳarabaş* adı ve hemen sonrasında verilen *ḳaraḳan* adı bu adların sonundaki *baş* ve *ḳan* parçaları üzerinde durulabileceğine dikkat çekiyor. İlkin *ḳara baş* olarak iki kelime biçiminde ayrılabilir ve 'kara başlı' olarak anlamlandırılabilir ve bitkinin kara başlı görüntüsü bakımından da destek sağlanabilirse de ikinci ad olan *ḳaraḳan* dolayısıyla yapılacak karşılaştırmada *baş*, *ḳan* ile örtüşüyor ve bu da 'baş' gibi bir anlamı karşılıyor. *başḳan* (< *baş+ḳan*)

1650. +CIIAy Gibi demekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [222, 301, 7]:[3998]

Maḳṭaᶜ /Remel-i müṭemmen-i maḥdūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

Luṭfī tėg[3999] *hicrān tünide lāl ėdim ḥayrān ḳalıp*

gül yüzüñ ḳıldı yana bülbülçiley gūyā mėni

[=Ayrılık gecesinde Lutfî gibi sus pus hayran olmuştum. Gül yüzün beni yine bülbül gibi söyletti.]

Ve yine [bu maᶜnāya] Luṭfī [e ş ᶜ ā r ında bir tuyuḳda][4000] gelür [288, 451]:[4001]

Tuyuḳ[4002] /Remel-i müseddes-i maḳṣūr: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilān/

---

kelimesinde de ilk bakışta ek gibi görülen; fakat *baş*'ın anlamdaşı olan *ḳan* 'han, hakan' şunu akla getiriyor: Bitişik yazılma ekleşmenin başlangıcıdır. Anlam unutulur da anlatımla yetinilirse ekleşme tamamlanmış olur. *ḳan* ek ise *baş* da ek olarak kabul edilebilir mi? Belki bu sorunun cevabı *+beş* gibi bir ek çıkana kadar müsbet verilemeyecek. *+ḳan* ektir; çünkü ince sıradan örnekleri var. Anlamının ehemmiyeti bakımından kalın ve ince sıradan örnekler, kaynak ayrıntısına gidilmeden verilirse şunlar vardır:

arpa+ġān 'arpa başlı (arpa gibi görünen; ama arpa olmayan, yaban arpası, yulaf)', *baldır+ġan* 'baldır başlı', *bars+kan* 'bars başlı', *çim+gen* 'çim (?) başlı', *gün+gen* 'gün başı, saat, takvim', *ḳarlı+ġan* 'karlar erir erimez baş gösteren, çiçek açan', *ḳız+ġan* 'kızıl başlı', *ḳol+ġan* 'kol (?) başlı diken', *kömür+gen* 'kömür başlı (?) soğan', *saz+ġan* 'sarı (?) başlı', *sütlü+gen* 'süt başlı, sütlü baş', *tėmür+gen* 'demir baş, demir başlık', *teñri+ken* 'başkan, beyefendi, başına buyruk', *toy+ġan* 'toy (?) kuşu başlı', *tutur+ḳan* 'tutur (?) baş', *tüylü+gen* 'tüylü baş, piliçleri kapan çok tüylü bir çeşit kuş', *yaşıl+ġan* 'yeşil başlı', *yėl+ken* 'yel başlı, yel başlığı', *yėti+gen* 'yedi başlı'. (Örneklerin anlamları bilinen anlamlarının dışında burada tartışılanı destekleyici ortak anlama dönüştürülerek verilmiştir.)

+ġan = Mo. *+ġana*: Bitki ve hayvan adları yapan bir ektir (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 46_{119}).

Her ne kadar ilk akla gelen başlangıç sonuçta elde edilenler ile aynı çıksa da zihnin ihtimalleri değerlendirmesi ve sorularını cevaplayarak sonuca ulaşması daha makul bir yoldur.

Bütün söylenenlerin yanlışlanabilineceği ihtimali saklı tutularak sonuçlandırmak gerekirse: *Ḳan* kelimesi *baş* kelimesinin tekrarı ve eşitidir. Bu husus *başḳan*'da görülmektedir. Ekleşen *ḳan* kelimesinin başka ve ince sıradan da örnekleri vardır. *Baş* kelimesi ise ekleşme aşamasına girmeyip bitişik yazılma aşamasında kalmıştır.

3997 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da muḳaṭṭaᶜātda gelür [497, 674]:

Beyt /Ḫafīf-i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/•

çėkilür ėrdi sebze-i ḫaṭṭı

köñlüm içre ki dėdim anı çigin

bu çigin kūyi oldı ėmdi ḳıyaġ

ki köñülni ḳıyar ḳıyaġ bėgin

[=Ayva tüylerinin dokusu (yüzü) kaplıyordu. Ona içimden karabaş otu dedim. Bu karabaş otunun mahallesi şimdi zalim oldu da gönlü zalim gibi kıyıyor.]

• Birinci beyitte: Fāᶜilātün … faᶜlün.

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 220r20.

3998 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye …*: 309. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 143ᵇ.

3999 Yazmada: *dėg*.

4000 Yazmada: *tuyuḳlarında*.

4001 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye …*: 309.

sėn kemāl u fażl ile sulṭānī-sėn[4003]
salṭanatḳa[4004] *Cemçiley erzānī-sėn*
ḥüsn mefhūmına[4005] *sėn-sėn mā-ṣadaḳ*
hem melāḥat ḥücceti bürhānı[4006]*-sėn*

[=Sen olgunluk ve faziletin sultanısın. Cem gibi saltanata yaraşırsın. Sen, güzel kavramının anlamısın. Hem de güzelliğin belgesi, delilisin.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de gelür, ki [(219) 722b, 16]:[4007] [Neṯr]

Dārāb oğlıdur dėmekge nāmūs[16]*lanıp öz oğlumdur dėp İskender'ni*[4008] *oġulçılay asrap velī-cahd ḳıldı.*

[=Dārāb oğlıdur dėmeg-ile nāmūslanup kendü oğlumdur dėyüp kendü [14]oğlı gibi saḳlayup adını İskender ḳoyup veliyy-i cahd ḳıldı.[4009]]

1651. **cılav** [< Mo. *cilu'a*] At uyanına dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Rāy-ı Hind'üŋ [İskender nāmesinüŋ] cevābında gelür, ki [XXXI. 226. 2671]:[4010]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

ulus allıda bende āzādeler
cılavda ḳılıp pūye şeh-zādeler

[=Hür kimseler ulusun önünde el pençe duruyordu. Şehzadeler yuları tutmuş onları gezdiriyordu.]

1652. **cıldam** [< Mo. *cildam*] Tēz demekdür, *zūd* macnāsına.

1653. **cėli** [< Mo. *cele*] Şol demürden ḥalḳaya **109a** dėrler, ki dāru 'l-ḥarbden çıḳan esīrlerüŋ boynına ṭaḳarlar, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn'üŋ ḥüsni beyānında [bir **-243-** beytde][4011] gelür, ki [IV. 88. 14]:[4012]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

4002 Yazmadan.
4003 Yazmada: *fażlınıñg burhānısın.*
4004 Yazmada: *salṭanatġa.*
4005 Yazmada: *mefhūmıġa.*
4006 Yazmada: *ḥüccetiniñg sulṭānı.*
4007 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 220v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 309.
4008 *Dārāb ...*: Yazmada; *Flikus İskender'ni.*
4009 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 12b.
4010 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 220v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 308.
4011 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*
4012 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 220v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 287.

bolup ruḫsārıġa[4013] *her sarı güller*

cèlilig[4014] *barça*[4015] *gerden-beste ḳullar*

[=Yanağının her yanında güller vardı. Boyunlarında kölelik halkası taşıyan kullar vardı.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [420, 570, 4]:[4016]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ṭavḳlar bolmış cèli tartarġa īmān ehlini

ḥalḳalar zencīr-i zülfüñ riştesi[4017] *zünnārıda*

[=Zünnarında(ki) zülüf zincirinin halkalarının bükülmesi, iman sahiplerini çekmeğe (yedmeğe) birer tasma olmuştur.]

1654. **çile** [< Far. *çilla*] Yay kirişinüñ ortasında oḳ gezi geçen yere ṣarduḳları aḳ penbe miṯālinde ibrişīme dèrler. Ve yay ḳuracaḳ bir ālete daḫı dèrler.

1655. **çimdir** [< *çimdi-r*] Çimdi[k]ler demekdür.[4018]

1656. **çènge** [< Far. *çanga*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Çağatay ᶜādetinde dügün olduġı maḥalde erler ve ᶜavratlar ellerin ḳarşup maḳām-ı nevāya maḫṣūṣ bir ṣavṭ-ıla ırladuḳlarına dèrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Hind'den Çīn'e varduġı maḥalde gelür [LVI, 378, 4956, 4958]:[4019]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

muġannī tüzüp çènge veznide çeng

nevā çèk ki hey hāy öleñ[4020] *hāy öleñ*

Nevāyī çü ser-menziliñ Çīn'gedür

sürūduñ daġı sūr ara çèngedür[4021]

4013 Yazmada: *ᶜiẕār eṭrāfıda.*

4014 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4015 Yazmada: *nèçe.*

4016 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 220v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 287. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 152ᵇ.

4017 Yazmada: *rişte-i.*

4018 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXVIII, 263, 2391]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

çimdir èdi èñlerini her dem

çaynar èdi yeñlerini her dem

[=Her an yanaklarını çimdikler, her an yenlerini çiğnerdi.]

ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 55ᵇ₁₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 220v22.

4019 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 86r23, 221v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 289. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 153ᵇ.

4020 /ü/ ile okunması için bk. VÁMBÉRY: *Ćagataische Sprachstudien*: 226ᵃ.

4021 Yazmada: *muġannī çü ser-menziliñ Çīn'gedür*

[=Türkücü, alkış makamında türkü söyle; "Hey hay yâr, hay yâr!" havasını çal. Ey Nevâyî, yolun Çin'edir; sevincin de düğün içinde alkıştır.]

Ve yine M ī z ā n u ' l - E v z ā n 'da, ki ᶜarūż risālesidür, buḥūr beyānında şöyle yazarlar, ki [59, 116]:[4022] [Neṯr]

Yana çėngedür[4023]*, kim Türk ulusı zifāf*[4024] *ve ḳız köçürür* **109ᵇ** *toylarıda anı ayturlar. Ve ol sürūdīdür, ki be-ġāyet mü'eṯṯir ve ėkki nevᶜdür: Bir nevᶜi hėç veznī*[4025] *bile rāst ėmes ve bir nevᶜi bir beyt aytılur, kim Münseriḥ-i maṭvī-i* **-244-** *mevḳūf baḥrı-durur ve "yār" lafẓını redīf ornıġa meẕkūr ḳılurlar, andaḳ kim:*

[Beyt] /Münseriḥ-i *maṭvī-i mevḳūf*: Müfteᶜilün fāᶜilān müfteᶜilün fāᶜilān/

ḳaysı çimendin ėsip kėldi ṣabā yār yār
kim demidin tüşti ot cānım ara yār yār

[=Yine alkıştır ki Türk ulusu zifaf ve kız göçürme toylarında söylerler. O çok tesirli bir türkü türü olup iki çeşittir: Bir çeşidi hiçbir vezinle uyuşmaz, bir çeşidi ise Mevkûf matvî münserih bahrinde söylenen beyit hâlinde olur. "yâr" sözünü redif olarak kullanırlar, şöyle ki:

Beyit

Sabâ rüzgârı hangi çimenden esip geldi, yâr yâr; esintisinden canıma ateş düştü, yâr yâr.]

1657. **çın** [< Çin. *chên*] Gerçek maᶜnāsınadur, ki N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r 'de [*īmānu 'l-mar'i yuᶜrafu bi-aymānihi* [=Kişinin imanı güvenilir olmasıyla anlaşılır.]] ḥadīṯ[4026]-i evvelüŋ tercemesinde [bir rubāᶜīde] gelür, ki [(43) 11ᵃ, (1) 6; (105)]:[4027]

Beyt[4028] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü feᶜūl/

īmānı anıŋ ki küfriġa sātir ėrür
çın nükte dėmekge ol kişi ḳādir ėrür

---

sürūruŋ daġı bezm ara çėngedür
muġannī tutup çėnge veznide çeng
nevā tüz ki hey hāy öleŋ hāy öleŋ

[=Ey hanende, yolun Çin'edir; sevincin de meclis içinde alkıştır. Türkücü, alkış makamında türkü söyle; "Hey hay yâr, hay yâr!" havasını çal.]

4022 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 221r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 288. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 153ᵃ.

4023 ERASLAN: *çeŋgedür.*

4024 Yazmada: *zifān.*

4025 Yazmada: *ṣaḥīḥ vezn.*

4026 Bk. ıldam.

4027 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 310.

4028 Aslında [Muşarraᶜ] Rubāᶜī.

[=İmanı küfrünü örten kimse gerçek nükte söylemeğe kadirdir.]

1658. **çınadı** [< *çın+a-dı* < Çin. *chên*] Ḳarārladı, vezn eyledi ve ḳıyās eyledi demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da yėgirmi [yėdi]nci mektūbda gelür [(340) 790b, 20]:[4029] [Neṯr]

Meşhed'ġa kėlgendin ġaraż[4030] *bu ėrdi, kim özümge*[4031] *ança ḳuvvet çınasam*[4032], *kim on bėş [yėgirmi] künde ḳulluḳḳa*[4033] *yėtip.*

[=Meşhed'e gelmekten maksadım kendime on beş yirmi günde kulluğa erişecek kuvvet biçişimdi.]

1659. **çınamlay**[4034] Ḳıyās ėdeyin ve ẓann ėdeyin demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da yėgirmi yėdinci[4035] mektūbda gelür, ki [(340) 790b, 20]: [Neṯr]

Ġaraż[4036] *bu ėrdi, kim özümge*[4037] *ança*[4038] *ḳuvvet çınasam*[4039], *kim.*

[=Kendime o kadar kuvvet biçmek maksadındaydım.]

1660. **çınap** [< *çın+a-p* < Çin. *chên*] Ḳarār ve ẓann eyleyüp dėmekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de Gül Yemen ᶜaskerini taḫmīn ėtdügi maḥalde gelür, ki [CX, 89, 1039]:[4040]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çınap taptı ki ser-dārı zebūndur
hėç iş bilmes yaraġsız bī-fünūndur[4041] **110a**

[=(Bey) kumandanının düşkün, iş bilmez, işe yaramaz, beceriksiz olduğuna karar verdi.]

4029 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 221r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 310.

4030 ABİK: *ᶜarż.*

4031 Yazmada: *özümde.*

4032 Yazmada: *çınamadım.*

4033 Yazmada: *ḳulluḳġa.*

4034 Bu madde başının açılması bir zühul eseridir. Verilen ibare bir önceki maddenin ibaresinin içinden tekraren alınmış ve örnek kelime yanlış kaydedilmiştir. Dolayısıyla madde iptal edilmelidir. *Sanglax* yazarı bu hataya düşmemiş, *Dictionnaire turk-oriental*'in mütercim-yazarı ise madde başı açmamakla kısmen düzeltmiş; ama örneği tekrar etmiş, *Luġat-i Çaġatay ve Türkī-i ᶜOṯmānī* yazarı ise (164a'da) maddeye yer vermemiştir.
Aynı ibare için bir önceki maddede *yėgirminci mektūbda gelür* denirken burada *ḳırḳ yedinci* (hatta *ḳırḳ birinci*) *mektūbda gelür* denmektedir.

4035 *yėgirmi yėdinci*: Yazmada; *ḳırḳ birinci*. VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *ḳırḳ yedinci.*

4036 Yazmada: ABİK: *ᶜarż.*

4037 Yazmada: *özümde.*

4038 Yazmada: *anca.*

4039 Yazmada: *çınamlay.*

4040 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 310.

4041 Meṯnevī'de: *reh-numūndur.*

1661. **çındavul** [< Mo. *çaġda-ġul*] Ṭundar erine dėrler, ki ᶜasker ardında ṭurur. **-245-**

1662. **çėvürtke** [< *çekürtke* < *çekürke*] Kāf-i ᶜArabī ile. Çekürge maᶜnāsınadur, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i Eyyūb *ᶜalayhi 's-salām*[4042] emrāżdan şıḥḥat bulduġı maḥalde gelür, ki [(108) 702ᵇ, 22]:[4043] [Neṯr]

Dėpdürler, kim evlādın hem[4044] *tirküzdi*[4045], *ve altun **çėvürtke** yaġdı.*

[=Evladını diriltti ve altın çekirge yağdı derler.]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Süleymān *ᶜalayhi 's-salām* ḳışṣasında gelür [(151) 711ᵃ, 1]:[4046] [Neṯr]

[Mūr Süleymān *[ᶜ*alayhi 's-salām*ını] **çėvürtke** ayaġı bile żiyāfet ḳıldı.*

[=Karınca, Süleymân'a *ona selam olsun* çekirge ayağı ile ziyafet verdi.]

1663. **cıġ** [= Far. *cīġ*] Cīm-i ᶜArabī ile. Feryād maᶜnāsınadur. Ve muṭlaḳ aġlamaġa dėrler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [239, 306, 4]:[4047]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kimge kim dōlāb çarḫı dėk salur[4048] *ser-geştelik*
*boġzın ip birle boġar ḳılġan sayı feryād u **çıġ***[4049]

[=Dolap çarkı gibi baş dönmesi verdiği kim varsa, gıcır gucur ettikçe boğazını iple boğar.]

1664. **çıġ** Çīm-i Fārisī ile. Ḳamışdan ip-ile ṭoḳunan ḥaṣīra dėrler, ki ḫargāhlar dīvānına ṭutarlar, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [4050]'da gelür [430, 594, 4]:[4051]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

perde kėtkeç mėn żaᶜīf ü[4052] *zārġa āsān ėrür*
*yollarıdın **çıġnıñ** salmaḳ özümni içkeri*

4042 Yazmada: *rażiya 'llāhu ᶜanhu.*

4043 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 222r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 311.

4044 *kim evlādın hem*: Yazmada; ki ḥaḳ *taᶜālā* daġı.

4045 ABİK: *tirgüzdi.*

4046 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 222r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 311.

4047 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 135v21, 218v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 306. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 143ᵃ.

4048 Yazmada: *salıp.*

4049 Yazmada: *cıġ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4050 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

4051 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 306. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 162ᵃ.

4052 TÜRKAY: *żaᶜīf-i.*

[=Perde kalkınca ben zayıf ve zavallı için hasırın aralıklarından kendimi içeriye atmak kolay olur.]

Ve yine Muḥākimetü 'l-Luġateyn 'de Fārisī dilde bu ᶜibāreti ehl-i Fürs yine bu **110ᵇ** ad ile edā ėderler ve mutlaḳ Türkīdür dedükleri maḥalde gelür, ki [(176) 777ª, 19, (210)]:[4053] [Neṯr]

Bir müteᶜayyin nėme, kim aḳ öy*dür, ang͡a* ḫargāh [19]*at ḳoyupturlar*[4054]*; ammā anıng͡ eczāsınıng͡ köpini Türk*[4055] *tili bile ayturlar. Andaḳ, ki ...* **çıġ. -246-**

[=Belirli şeylerden biri de *aḳ öy* "ak (keçe) ev"dir, ona *ḫargāh* adını koymuşlardır; ama onun parçalarının çoğunu Türk dili ile söylerler. Mesela ... *çığ.*]

Ḥarfu 'l-Cīmi 'l-Mażmūma

1665. **çubruşup** [< *çubᵤru-ş-ᵘp* < Mo. *çubu-ri-*] Aṣl maᶜnāsı bingeşmek demekdür. Ve birbirinüŋ ardınca gėtmege dėrler, ki Sedd-i İskenderī 'de Keşmīr derbendi vaṣfında gelür, ki [XXXV, 251, 3053]:[4056]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çü der-bendning͡ aġzıġa yavuşup
nėçe kün çėrik öttiler ***çubruşup***[4057]

[=Geçidin ağzına dayandılar, epeyi gün askerler tek sıra geçtiler.]

1666. **çöpüşti** [< *çöp+ᵘş-ti*] Gözi çapaḳlandı demekdür.

1667. **çöp** [< Mo. *cöb*] Rāst ve lāyıḳ ve gerçek maᶜnāsına gelür, ki Sebᶜa-i Seyyāre 'de altıncı ḥikāyede Şāh H̱āver ḳızı ḥālinde *rāst* maᶜnāsınadur, ki [XXXI, 359, 3952]:[4058]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4059]

ḥukemā ėyleben ᶜilācın köp
kėlmey anıng͡ mizācıġa biri[4060] ***çöp***

4053 Bk. **irkene, uġ, basruġ, baġış, bosaġa, torluġ, tüng͡lük, gözünek**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 228.

4054 Yazmada: *ḳoyupdurlar*.

4055 Yazmada: *Türkī*.

4056 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 211r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 291.

4057 Yazmada: *çupruşup*.

4058 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 289.

4059 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

[=Hekimler birçok ilaç yaptılar; hiçbirisi bünyesine uygun gelmedi.]

Ve yine S e b c a - i S e y y ā r e 'de *rāst* macnāsına Sulṭān Ḥüseyn vaṣfında gelür [IX, 86, 725]:[4061]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/

şāhlıġ[4062] *ḫilcati ḳadiñġ bile çöp*

şāhlar ḳaddi ḫam ayaġıñġa köp

[=Padişahlık hil'ati senin boyuna layık, birçok padişahın boyu senin ayağına kapandı.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender māteminde lāyıḳ macnāsına **111a** İskender anası ḥikāye ėtdi [LXXXI, 495, 6687]:[4063]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

ki mėndin bu mātem ėrür sizge köp

Sikender ġamı bar-durur sizge çöp

[=Bu yas, benden çok size dokundu. İskender'in gamı sizi çok sarstı.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de lāyıḳ macnāsına Rāy-ı Hind['üŋ] İskender'e çekdügi pēş-keşler vaṣfında gelür [XLIII, 289, 3615]:[4064]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

müretteb ḳılıp pē̌ş-keş aşru köp **-247-**

Sikender cenābıġa tartarġa çöp[4065]

[=İskender'in huzuruna götürmeğe yakışır uygun birçok armağan hazırladılar.]

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de rāst ve gerçek macnāsına Mecnūn'uŋ cışḳını Leylī ḳabīlesine nisbet etdükleri maḥalde gelür, ki [XVI, 154, 1246, 1247]:[4066]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefcūlü mefācilün fecūlün/

gūyā ki ulus gümānı çöpdür[4067]

kim bu işige delīl köptür

4060 TURAL: *perī.*

4061 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 211v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 289.

4062 Yazmada: *şāhlıḳ.*

4063 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 290.

4064 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 290.

4065 TÖREN: *cūb.*

4066 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 390.

4067 Yazmada: Birinci ve ikinci beyit yer değiştiriyor.

bu deştde köp-durur ḳabāyil
kim köñgli ėmes birige māyil

[=Sanki halkın kuşkusu yerindedir; çünkü bu işe kanıt çoktur. Bu çölde kabileler çoktur (da hiçbirinin) gönlü öbürüne akmaz.]

1668. **çupçuḳ** [< *çīp+çuḳ*] Bir ḳuşdur, ki laḳabına *cādū* dėrler ve serçeye daḫı dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Keşmīr seḥeresi ḥaḳḳında ḥukemā İskender'e eyitdiler [XXXV. 246, 2971]:[4068]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

nėçe bolsa çupçuḳḳa[4069] *cādū laḳab*
köpidin ḳılur ṣayd-ger köp ṭarab

[=Her ne denli serçe kuşuna cadı dense de avcı onların çoğalmasına çok sevinir.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Ḫusrev-i Pervēz [531-579] tārīḫinde Ḫusrev'üŋ tācı vaṣfında gelür, ki [(268) 731ª, 24]:[4070] [Neṯr]

Yana bir tāc, kim vezni altmış batman ėrdi altundın, kim miñg gevher bile müşekkel[4071] *ḳılıp ėrdiler,* [24]*kim her biri*[4072] *çupçuḳ*[4073] **111ᵇ** *yumurtḳasıça*[4074].

[=Bir altun tāc [16]kim vezni altmış baṭman -yüz elli kilo- idi kim biŋ güher oturtmışlar-ıdı kim her birisi bir [17]serçe yumurṭası deŋlü var idi.[4075]]

4068 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 205r20, 211v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 290. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 154ª.

4069 Yazmada: *çupçuḳġa.*

4070 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 211v11, 346v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 290.

4071 Yazmada: *mütekellil.*

4072 Yazmada: *ki her birisi.*

4073 ABİK: *çopçuḳ.*

4074 Yazmada: *yumurtġasıça.*

4075 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 32ᵇ. **Açıklama:** *Garzan-Karzan-Dayhīm*: *Garzan*: Selefde Īrān şāhlarına maḫṣūṣ bir tācdur. Ġāyetde böyük ve aġır olmaġ-ıla başlarına gėymeyüp başları üzre altun zencīr ile bir ṭarz aşdururlar idi ki gėrüden baḳan başlarında ḳıyās ėderler idi. Ve ol tācda her biri serçe yumurṭası ḳadar yüz dāne dürr-i şāhvār üstüvār idi. İntiḳāl ėderek Nūşirevān [531-578]'a dek geldi. ᶜArablar aŋa *ḳanḳal* dėrler *manḳal* vezninde ve *ḳanḳal* böyük ölçek maᶜnāsına olmaġ-ıla bi-ṭarīḳi 't-teşbīh ol tāca ıṭlāḳ olundı (NAḪCİVĀNĪ: *aṣ-ṣiḥāḥ al-ᶜacamiyya*: 124ᵇ. at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfīᶜ*: 518. STEINGASS: *CP-ED*: 1082ª).

Karzan: Selāṭīn-i sālife-i Īrān'a maḫṣūṣ bir nīm-tāc-ı muraṣṣaᶜdur. Dīvānda taḫt üzre başları üstinde dā'imā aşılı ṭurur ve aḥyānen başlarına gėyerler idi. Muṭlaḳ dībā tāca da *karzan* dėnür. Gāf-ı Fārisī-y-ile de luġatdür. ᶜArabīde başuŋ tepesine dėnür. Farḳ mürādifidür. Ve zenbīl maᶜnāsına gelür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfīᶜ*: 476. STEINGASS: *CP-ED*: 1022ᵇ).

1669. **çupulġan** [< *çup-ul-ġan*] Ucı pārelenen ve didilen nesneye dėrler ve ip çözülüp şarmaşduġına dėrler, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4076]'da gelür [8, 8, 4]:[4077]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

her çupulġan tārıdur eflāk ḳaşrıġa kemend

ol ki bolsa[4078] *cışḳ ėski şālıdın kisvet aŋa*

[=Onun püskülünün her bir teli göklerin köşküne kementtir. Galiba aşkın eski şalından bir elbisesi var.]

Ve yine B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da [bir beytde][4079] -248- gelür, ki [257, 334, 5]:[4080]

Beyt /Müctes̱s̱-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilün/

tenimde regler üzüldi firāḳ şiddetidin

nėçük ki rişte çupulġay[4081] *ipek ton olsa*[4082] *çürük*

[=Çürüyen ipek elbisenin ipinin koptuğu gibi ayrılığın şiddetinden vücudumdaki damarlar koptu.]

1670. **çupulmaḳ** [< *çup-ul-maḳ*] Didilmek, ki köhnelikden olur.

1671. **çüçükliktin** [< *süt+si-g+lik+tin*] Ṭatlılıḳdan dėmek olur.[4083] N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4084]'da [bir maṭlacda] gelür [45, 45, 1]:[4085]

Maṭlac /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

yār aġız açmasḳa derdim sorġalı taptım sebeb

Dayhīm: Tāc-ı pādşāhīye dėnür. Taḫt ve çetr-i pādşāhī macnālarına gelür. Ve bir ḳavlde *dayhīm* maḫşūş bir muraşşac tācdur. Selefde teberrüken selāṭīn-i Īrān'uŋ başları üzere altun zencīr ile aşarlar idi. Şöyle ki dergāhına girenler pādşāhuŋ bi 'ḏ-ḏāt başında ḳıyās ėderler idi. *Karzan* dėdükleri daḫı budur. Ḥālen Nemçelü keferesi ol tāc bizdedür dėyü tefāḫür ėderler. Ve muṭlaḳ baş kisvetine de *dayhīm* ıṭlāḳ olunur taḳye ve börk ve ḳavuḳ ve ḳalpaḳ gibi (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfic*: 289. STEINGASS: *CP-ED*: 556a).

4076 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

4077 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 291. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 154b.

4078 Yazmada: *bolmış*.

4079 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

4080 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 291.

4081 TÜRKAY: *çü bolġay*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4082 Yazmada: *bolsa*.

4083 Bundan sonraki kısım **çüçük** meddesinde verilmiştir.

4084 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

4085 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 64. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 3r21, 31r8, 212r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 292.

köp çüçüklükdin yapuşmışlar[4086] *meger ol ėkki leb*[4087]

[=Yârın derdimi sormak için ağız açmamasına sebep buldum; zira o iki dudak çok tatlılıktan yapışmış.]

1672. **çüçütmek** [< *süt+si-t-mek*] Ṭadurmaḳ, iḏāḳa maᶜnāsına ve ṭatlu eylemek bu beytde *çüçüt* ᶜibāreti ṭatlu eyle dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [80, 75, 8]:][4088]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

şehd-i ᶜayşıñ zehr ėter gerdūn sėn oşbu cāmdın
ḫᵛāh kāmıñgnı acıt ḫᵛāhī meḏāḳıñgnı[4089] *çüçüt*

[=Sen bu kadehten alacağın damak tadını ister acı yap ister tatlı; felek senin eğlence zevkini zehir eder.]

1673. **çüçük** [< *süt+si-g*] Kāf-i ᶜArabī ile. Ṭatlu demekdür, ki[4090] [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [255, 331, 5]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ātişīn laᶜliñ eger cānımnı örter tañ ėmes
kim ėrür asru ısıġ nė kim ėrür asru ***çüçük***

[=Ateşli dudakların canımı yaksa şaşılmaz ki; çok tatlı olan çok yakar elbet.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [4091]'da [bir maṭlaᶜda] gelür, ki [267, 347, 1]:[4092]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy köñgülde şehd-i laᶜliñ ḥasretidin yüz[4093] *töşük*
her töşükdür şehd-i zunbūrī öyi yañglıġ ***çüçük***

[=Ey gönülde al dudağının balının hasretinden yüzlerce delik açan. Her deliği yaban arısının peteği tadında olan.]

4086 Yazmada: *yapuşmışdur.*

4087 Kıyıda: *aġzını açmasḳa ḥālim sorġalı taptım sebeb*
bes çüçükliktin yapuşmıştur meger ol ėkki leb
[=Hâlimi sormak için ağız açmamasına sebep buldum; zira o iki dudak çok tatlılıktan yapışmış.]

4088 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 31v4, 211v17.

4089 Yazmada: *dimāġıñgnı.*

4090 Bundan sonraki kısım **çüçükliktin** maddesinde verilmiştir.

4091 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

4092 Bk. **töşük**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 235. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 120ᵇ.

4093 Yazmada: *tür.*

1674. **çüçürgenmek** [< **çüçü+rge-n-mek, *çüç+ürge-n-mek*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṡānī ᶜArabīdür. Şol ümēde dèrler, ki muḳarrer bile daḫı sevinc, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4094]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda][4095] gelür [110, 110, 6]:[4096]

Beyt /Remel-*i müṡemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[4097]

ḫūblar laᶜli ḫayāliġa ***çüçürgenme***[4098]*ki bar*
özi hem nèçe[4099] *çüçük hecr ara miḥneti telḫ*[4100]

[=Güzellerin dudağının hayaline heveslenmesi var. Kendisi çok tatlı da ayrılığı pek acı.]

1675. **çoçin**[4101] [< Mo. *coçi+n* < Çin. *cao çi*] **112ᵃ** Müsāfire dèrler.

1676. **çürgük** [< *çür*ᵤ*g+*ᵘ*k*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṡānī ᶜArabīdür. Ātiş ᶜalevi yaḳmaġa dèrler, ki üzerin yaḳa içine te'ṡīr eylemeye. B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [4102]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] ikisi daḫı bir beytde gelür [257, 334, 2]:[4103]

Beyt /Müctesṡ-*i müṡemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

sözümni yār èşitmey[4104] *yüzümni* ***çürgedi*** *āh*
bu vechdindür ol ay allıda yüzüm ***çürgük***[4105] **-249-**

[=Yâr sesimi duymuyor, ah yüzümü yakıyor. Bu yüzden o ayın karşısında yüzüm yanık.]

1677. **çörgek** [< *sör+gek*] Efsāne ve ḳışṣa maᶜnāsınadur.[4106]

4094 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
4095 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...: bir şiᶜrde.*
4096 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 212r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 292. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 154ᵇ.
4097 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...
4098 KARAÖRS: *çü çürgenme.*
4099 Yazmada: *özni her nèçe*. KARAÖRS: *nèce.*
4100 Yazmada: *köp.*
4101 Bk. **yocin.**
4102 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
4103 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 212v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 294.
4104 Yazmada: *èşitmes.*
4105 TÜRKAY: *çörgük.*
4106 Kıyıda: [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [322, 323, 4]:]
Beyt /Hezec-*i müṡemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/
ḥabībim ḥüsni vaṣfın beyle• mühlik añgla kim bolġay
ḳaşıda ḳışṣa-i Yūsuf bir uyḳu kèltürür çörçek
[=Sevdiğimin güzelliğini vasfetmeği (anlatmağı), Yusuf kıssasının onun kırşısında uyku getiren bir masal (olarak kaldığı) felaket (bir şey) anla.]
• Yazmada: *eyle.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

1678. **çürgeben** [< *çür$_{uğ}$+e-ben*] Yaķuban demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür ikinci münācātda [II, IV, 20 ~~(156)~~(10), 20]:[4107]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ot çėkiben şuᶜle-i bī-bākni

***çürgeben** encüm bile eflākni*

[=Ateş, korkusuzluk yalımını saldı; yıldız ile gökleri yaktı.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ķ u l ū b 'da [üçinci ķısmda] bir tenbīhde bī-vefālıķ şikāyetinde gelür, ki [137, 2; (249) 72ᵇ, 1]:[4108] [Neṯr]

*Ve tā[4109] bī-vefālıķ ibtidāsıdur bu yalınġa hėç, kimse[4110] mėn dėk **çürgenmeydür**[4111].*

[=Bu vefasızlık başlangıcıdır ki bu aleve hiç kimse benim gibi yanmadı.]

1679. **çökür** [< Mo. *çiçigür*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Diken maᶜnāsınadur, ki Nevāyī ḥażretleri M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de bu luġati şöyle taṣḥīḥ etmişler, ki [(172) 776ᵃ, 24, (207)]:[4112] [Neṯr]

ᶜĀşıķ ayaġıġa tigen kirmekge alar ḫār *lafẓı bile taᶜarruż ķılıpdurlar, ²⁵ammā* **çökür**, *kim mü'ellimraķdur, bu lafẓları yoķdur. Ve bu Türkçede[4113] mundaķ edā tapıpdur, kim*

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

***çökürler** kim sėniñ yoluñda tivrelmiş ayaġımġa* **112ᵇ**

²⁶çėkip ol kūy gerdin sürme tartar-mėn ķaraġımġa

[=Âşık ayağına diken batmasını onlar *ḫār* sözüyle karşılamışlardır; fakat *çökür*, daha elem vericidir, buna karşılık kelimeleri yoktur ve bu söz Türkçede şöyle kullanılmıştır:

Beyit

Senin yolunda ayağıma batmış olan *çökür*lerin zahmetini çekiyor, gözüme sürme çekmek için o sokağın tozuna katlanıyorum.]

4107 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 212r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 293. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 155ᵇ.

4108 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 212v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 293.

4109 Yazmada: *tā ki*.

4110 Yazmada: *kim*.

4111 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4112 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 297. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 157ᵇ.

4113 Yazmada: *Türkīde*.

Ve yine **M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b** 'da [üçinci ḳısmda bir tenbīhde] ebnā-yı zamān bī-vefālıġı beyānında gelür, ki [130, 14; (241) 68^{b}, 9]:[4114] [Neṯr]

Başlarıġa gül [8]saçsanĝ alardın yüzünĝge tigen sançılur. Eger ol gül saçmaġnı [9]bes ḳılsanĝ baġrınĝġa ***çöküür*** *tikilür.*

[=Başlarına gül saçsan onlardan senin yüzüne diken sançılır. O gül saçmağı hadi yaptın göğsüne diken yumağı saplanır.]

1680. **çörgenmek** [< **çör$_{ü}$g+e-n-mek*] *Sust* olmaḳ.

1681. **çörgenür** [< **çör$_{ü}$g+e-n-^{ü}r*] *Sust* olur dėmekdür. [**N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b** 'da gelür [139, 139, 3]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

ėy perī mecnūn könĝül sūzıdın özni asra[4115] *kim*
berḳ-ı āhıdın melāyiknin̂ĝ ḳanatı ***çörgenür***[4116]

[=Ey peri, deli gönül ateşinden kendini kolla, ki ah şimşeğinden meleklerin kanadı çarpılır[4117].]

••••. **çövürtke** ve **çėvürtke** Çekürgeye derler, ki **M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b** 'da ṭoḳuzıncı faṣlda Ḫurāsān'da yasaġlıḳ ve ḳara çėrik derler bir ṭāyife **-250-** vardur anlaruŋ meḏemmetinde gelür, ki [22, 5; (99) 13^{a}, 1]:[4118] [Neṯr]

İşleri talay alġannı talamaḳ. [Yat mülkde] [2]***çövürtke*** *dėk sebze vü yafraġnı yalamaḳ.*

[=İşleri yağmalayabildiğini yağmalamak. El yurdunda çekirge gibi sebzeyi ve yaprağı yalamak.]

1682. **çurpa** [< Mo. *çurba*] Ḫınzīruŋ yavrusına[4119] dėrler, ki **M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n** 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ etmişler, ki [(176) 777^{a}, 23, (210)]:[4120] [Neṯr]

Ve bir şūr u şeynlıġ av, ki tonĝuz *avıdur,* [23]*anınĝ hem ėrkekini*[4121] ḳaban *ve tişisin* mėkicin *ve uşaġın* **çurpa** *dėrler. Ve Sārt barçasın* ḫūg *ve* gurāz[4122] *lafẓı bile aytur.*

4114 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 196v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 297.

4115 Yazmada: *ısra özni.*

4116 KARAÖRS: *çörkenür.*

4117 **Açıklama:** *Çarpıl-*: Şimşekle *çarpılmak*, kanatla *kırılmak* kullanılır. Ahın yakıcılığıyla birlikte düşünülünce *kanadı tutuşmak* denilir. Kelimenin anlamı ise *gevşemek* olarak verilmiş. Mecnun ≈ cin ≈ deli bağlantısıyla *cin çarpmışa dönmek* yerinde bir ifadedir. Bütün bunların toplamı olarak burada *çarpılmak* tercih edildi.

4118 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 158v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 293.

4119 Yazmada: mükerrer.

4120 Bk. **ḳaban, mėkicin.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 293.

[=Uğursuz, iğrenç bir av da *tonğuz* "domuz" avıdır. Onun erkeğine *ḳaban*, dişisine *mėkicin*, yavrusuna *çurpa* derler. Sart hepsini -dişisini- *ḫūg* ve -erkeğini- *gurāz* sözleri ile söyler.]

1683. **cürüge** [< Mo. *çürügü*] Cīm-i ᶜArabī ile. Bir nevᶜ ördege dėrler.[4123]

1684. **çüşkürdi** [< *çüç+kir-di*] Kāf ᶜArabīdür. Aḳsırdı demekdür.[4124]

1685. **çüşkürmekidin** [< *çüç+kir-mek+i+din*] Aḳsırduğından demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de bahār vaṣfında bir ser-i suḫanda gelür [XII. 112]:[4125] [Neṯr]

Ve seḥāb müşᶜabidi **113ª** *laḥẓa laḥẓa tüşken çaḳın* ***çüşkürmekidin*** *tağ dimāğın ḳurutḳanda.*

[=Ve bulut hokkabazı ara ara duyulan yıldırım aksırığından dağın beynini kurutunca.]

1686. **çoğ** [< *çōğ*] Ḳora dėrler, ki *aḫgar* maᶜnāsına, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i Mūsā *ᶜalayhi 's-salām* ṭıfl iken Firᶜavn öŋinde yāḳūtı ḳoyup elin ātişe ṣunduğı maḥalde gelür, ki [(113) 703ᵇ, 17]:[4126] [Neṯr]

Cibrīl[4127] ᶜalayhi 's-salām[4128] *[17]ėlikin*[4129] *ot ṭabaḳı sarı māyil ḳıldı. [Ve] Mūsā* ᶜalayhi 's-salām *bir* ***çoğnı*** *alıp*[4130] *ağzıga saldı.* **-251-**

4121 Yazmada: *ėrkekin.*

4122 **Açıklama:** *Gurāz* - *ḫūg*: *Gurāz* erkek ṭoŋuza dėnür, ki azusı olur; *ḫūg*, dişi ṭoŋuza dėnür, ki azusı olmaz (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 522).

4123 Şöyle tamamlanabilir: M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de gelür [(176) 777ª, 26, (211)]: [Neṯr]

Ve ördekniŋ envāᶜı [26]bilür ḳuşçılar ḳaşıda meṯelā **cürüge** ve irke, soḳsur ve alma baş ve çaḳır ḳanat ve tėmür ḳanat ve ala luġa ve ala pöke ve bağçal *ve bu [27]yosunluḳ dėrler ki yėtmiş nevᶜ bolur kim Sārt barısın murġ-ābī ok dėr.*

[=Ve ördeğin türleri -bilen kuşçular huzurunda- mesela *cürüge, irke, soḳsur, alma baş, çaḳır ḳanat, tėmür ḳanat, ala luġa, ala pöke, bağçal* ve böyle devam edip giden yetmiş türü vardır ki, Sart hepsine birden *murġ-ābī* der.]

4124 Şöyle tamamlanabilir: S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XXXI, 367, 4045]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/•

ṣubḥdın līk ėyle çüşkürdi
kim demidin ol unnı savurdı
[=lakin sabahleyin öyle (bir) aksırdı ki soluğundan o unu savurdu.]

• Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

4125 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 213r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 294.

4126 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 213r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 294.

4127 Yazmada: *Cebrā'īl.*

4128 Yazmada: *ᶜalayhi 's-salām*'dan sonra: *Mūsā'nıŋ.*

4129 ABİK: *iligin.*

4130 Yazmada: *alup.*

[=Cebrâîl *ona selam olsun* elini ateş tabağına doğru uzattı. Ve Mûsâ *ona selam olsun* bir koru alıp ağzına attı.]

1687. **çoḳ** [< *çoḳ-*] Ḍarb-ıla bir yeri urup çuḳur etmege derler.

1688. **çoḳuñ͡g** [< *çoḳ-ᵘŋ*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Emr ėdüp çuḳur eyleŋ demekdür, ki Mecnūn u Leylī'de Leylī ḳabīlesinüŋ itin görüp zāġlara ḫiṭāb etdügi maḥalde gelür, ki [XXV, 236, 2104]:[4131]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

közümni çoḳuñ͡g tenimni tişleñ͡g
anıñ͡g közin ü tenin baġışlañ͡g[4132]

[=Benim gözümü oyun, bedenimi dişleyin, onun gözünü ve bedenini bağışlayın.]

1689. **çoḳmaḳ** [< **ço-ḳ-maḳ*] Cemᶜ olmaḳ maᶜnāsına gelür.

1690. **çoḳmardın** [< **çoḳ+mar+dın*] Müdevver ve dik ṭurandın maᶜnāsınadur.[4133]

1691. **çaḳardın** [< *çaḳar+dın* < Mo.] Şehrüŋ ḳalᶜa bendinden ṭaşra ḥiṣār ile muḥavveṭ meskūn mevżiᶜden demekdür, ki muḳaṭṭaᶜātda gelür []:[4134]

Ḳıṭᶜa /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

barur ėrdim çıḳarġa[4135] *gāh gāhī*
şehimniñ͡g sözi köñ͡glümde[4136] *yaḳardın*
çū Yūsuf Ḫᵛāce çaḳtı ėmdi bar-mėn
itürdi bizni āḫır bu çoḳardın[4137]

[=Şahımın sözü gönlüme işledi (içimi yaktı) ara sıra huzuruna varır oldum. Yusuf Efendi koğuculuk yaptı, sonunda bu toplantıdan bizi ayırdı.]

1692. **çoḳuġaç** [< *çoḳ-u-ġaç*] Ġaġa ile vurıcaḳ[4138] demekdür, ki **113ᵇ** Tārīḫ-i Enbiyā'da ᶜAvc İbni ᶜUnḳ bir ṭaġı götürüp Mūsā *ᶜalayhi 's-salām*

4131 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 213v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 295. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵒO*: 156ᵇ.

4132 Bu biçim yanlıştır (CLAUSON: *EDPT*: 406ᵃ).

4133 Yazmada: *çoḳmardın [< *ço-ḳ+mar+dın] Cemᶜ olmaḳ maᶜnāsınadur.* MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214r5'ye göre düzeltilmiştir.

4134 Yazmada: *çoḳardın [< *ço-ḳ-ar+dın] Cemᶜ olmaḳdan demekdür, ki muḳaṭṭaᶜātda gelür.* ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵒO*: 156ᵇ'ye göre düzeltilmiştir. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 207v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 295. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵒO*: 156ᵇ.

4135 *çaḳarġa.*

4136 *köñ͡glümge.*

4137 *çaḳardın.* **Açıklama:** *Çoḳar*: Mu'allif-i Rūmī *çaḳar*'ı bu şiirde *ço* ile *çoḳar* biçiminde okuyup 'cemᶜ olmaḳdan' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 207v18). Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵒO*: 156ᵇ.

leşkeri üzerine bırağayın helāk olsunlar dėdügi maḥalde gelür, ki [(127) 706ª, 24]:[4139] [Neṯr]

Ṣāniᶜ-i kār-sāz ḳudret [24]*iẓhārıġa*[4140] *hüdhüdġa emr ḳıldı kim ol taġ üstide*[4141] *olturup çuḳuġaç*[4142] *andaḳ tėşildi, kim ᶜAvc'nıñ boynıġa tüşüp*[4143] *[anı] helāk ḳıldı.*

[=Kudretli yaratıcı, kudret gösterip ibibiğe buyurdu, o da dağın üstüne konup gagaladı, (dağ) öyle delindi ki Avc'a rastlayıp onu öldürdü.]

1693. **çoḳtı | çoḳtı** [< *çoḳ-tı* | **ço-ḳ-tı*] Çuḳur eyledi. Ve cemᶜ oldı demekdür.

1694. **çök** [< Far. *çok* | *çük*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Bir ḳuşuŋ adıdur. Ve kirpüge[4144] daḫı dėrler. **-252-**

1695. **Cokī** [< Far. *cogī* < Skr. *yogi*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ḫurāsān'da Cokī Mīrzā derler bir şeh-zādenüŋ adıdur[4145].

1696. **çölge** [< Mo. *cōlge*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Dere, iki ṭaġuŋ ortasındaki musaṭṭaḥ ova, kūy[4146], ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Ye'cūc vādīsi vaṣfında gelür[4147] [LXVIII, 432, 5744]:[4148]

4138 *Ġaġa ile vurıcaḳ*: Yazmada; *Cemᶜ olıcaḳ*.

4139 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 213v13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 295.

4140 Yazmada: *Ḥaḳ taᶜālā*.

4141 Yazmada: *üstige*.

4142 ABİK: *çoḳuġaç*.

4143 **Açıklama:** *Boynıġa tüş-*: Far.da da kullanılır. *bar(dar) gardan uftādan* 'rastlamak' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 5).

4144 **Açıklama:** *Kirpüge*: Belki *kīre* daḫı dėrler, çük maᶜnāsına. Krş. *çük*.

4145 **Açıklama:** *Cokī Mīrzā*: Uluġ Bėg Mīrzā [1394-1449]'nın torunu, ᶜAbdu 'l-laṭīf Mīrzā'nın oğlu (NEVÂYÎ: M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s : II, 640ª). Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da muḳaṭṭaᶜātda gelür [686, 691]:

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dehr Cokīlikleridin ṭurfa iş
çihre körgüzdi biziñ şeh ᶜaṣrıda
kim füsūn u luᶜb birle tuttı yėr
şāh Cokī Şāh Cokī ḳaṣrıda

[=Padişahımız zamanında zamane Cogilerinden şaşılacak iş yüz gösterdi. Padişah Cogi Şah Cogi kasrında sihir ve oyun ile yer tuttu.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 360r28.

4146 Yazmada: *Ṣol sebzezār ve āb-dār ṣaḥrāya dėrler, ki dāmen-i kūhda vāḳiᶜ ola.* Onarılan yerin metni için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 158ᵇ. **Açıklama:** *Çölge*: İki dağ ortasındaki yeşil veya kuru düzlük (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214v23).

4147 Kıyıda: [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [579, 630, 1]:]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

māvī yaġlıḳdın ḳaşıñ ėy cānġa bī-dād ėtküçi
kök bulutġa kirdi gūyā yañı aynıñ bir uçı

Meṯnevī /Müteḳārib-i müṯemmen-i maḳṣūr: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çü yėttiler[4149] *ėrmes ėdi ol dere*

açuḳ çölge ėrdi [ki] ḫūb u sere

[=Vardıkları o yer açık çıplak vadi değil, güzel ve nefis (bir arazi) idi.]

1697. **çöl** [< Mo.] Memleket dėmekdür.

••••. **çöl** İmāle ile. Şol beyābāna dėrler, ki anda ābādānlıḳ olmaya, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Yunān-zemīne gėtmek isteyicek Mülk-ārā'ya eyitdi [XX, 192, 28]:[4150]

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i maḥdūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

alıp başım[4151] *dėmey ābād ile çöl*

hem ol maḳṣad sarı tutḳum-durur yol

[=Şehirdir çöldür demedim, başımı alıp o hedefe doğru yol tutturdum.]

Ve yine V a ḳ f i y y e 'de gelür, ki [R 745ᵇ, 10, L 113ᵇ, 7, F 753ᵃ, 22]:[4152] [Neṯr]

Çöllik[4153] *beyābānıda*[4154] *cān-sipārlıḳ* **114ᵃ** *ḳılġan cān-dārlar.*

[=Susuz çöllerde canlarını veren canlılar.]

1698. **çüldü** [< Mo. *cüldü*] Şol inᶜāma derler, ki bir dilāver cengde bahādurluḳ eyleye, veyā fenninde māhir bir kişi bir nādir iş işleye muḳābelesinde iḥsān ėdeler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'ı ṭutanlara Ḫusrev inᶜām etdügi maḥalde [bir beytde][4155] gelür, ki [XL, 370, 106]:[4156]

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i maḥdūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tutup çüldü tutup yarmaḳḳa ḳalḳan[4157]

dėgil kim ėylemişler taġnı talḳan

[=Mükâfatı alıp paraya kalkan tutunca dağı (un ufak) kavut eylediler.]

[=Ey cana zulmedici, mavi örtü altına giren kaşın, mavi buluta girmiş yeni ayın bir ucu gibi.]

4148 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 298. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 158ᵇ.

4149 Yazmada: *ėrdiler.*

4150 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 297. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 157ᵇ.

4151 Yazmada: *başım alıp.*

4152 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 297.

4153 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4154 Yazmada: *Çöllıḳ beyābānında.*

4155 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

4156 Bk. **talḳan, yarmaḳ.** Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 49^b_9. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 204. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 102ᵇ.

4157 Yazmada: *alıp yarmaḳġa ḳalġan, talġan.*

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [440, 599, 7]:[4158]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

hecr ara tözdi Nevāyī vaṣl mülkin bėrdi yār

andaḳ iş ḳılġanġa mundın kim kėrekmes çüldüsi[4159] -253-

[=Nevâyî ayrılığa sabreyledi, yâr vuslat ülkesini verdi. Böyle iş yapana başka hediye verilmez.]

1699. **Çolpan** [< Mo. *çolbon*] Aḳ yılduza dėrler, ki ṣabāḥa yaḳın ṭoġar. N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4160]'da gelür [503, 505, 4]:[4161]

Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ḳuyaşnı bolmas ėy gerdūn ol ayġa ėylemek teşbīh

aġız ger ẕerre Çolpan köz yañı[4162] *ay añġa*[4163] *ḳaş olsun*

[=Ey felek, ağız zerre, Çolpan göz, ve hilal ona kaş olsa da güneşi o aya benzetmek (doğru) olmaz.]

Ve yine Luṭfī e ş ᶜ ā r [4164]ında [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [192, 259, 8]:[4165]

Beyt /Mużāriᶜ-*i müṭemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

fettān közüñ sevād u beyāżnı[4166] *körgeli*

Çolpan'ġa salmadım naẓar u çarḫ māhına[4167]

[=Fettan gözün akını karasını göreli Çolpan'a ve gökteki aya bakmadım.]

1700. **çum** [< **çom*] Cümle ve tamām maᶜnāsınadur[4168], ki M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [VII, 72, 440]:[4169]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

4158 Bk. töz. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 173r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 231, 298. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 158ᵃ.

4159 KUT: *coldu*.

4160 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

4161 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 298.

4162 KARAÖRS: *yeñi*.

4163 KARAÖRS: *sañġa*.

4164 *Luṭfī e ş ᶜ ā r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

4165 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 298.

4166 Yazmada: *beyāż u sevādın ... salmadım ... māhınġa*.

4167 Yazmada: *salmadım ... u māhıġa*.

4168 Abartı yollu kullanılan bir söz (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 215r16).

4169 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 215r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 298. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 141ᵇ.

*dāne tutuban cihān yüzin **çum***
ol nev^c ki kök yüzini[4170] *encüm*

[=Yıldızların gökyüzünü kapladığı gibi tohumlar da bütün yeryüzünü kaplamıştı.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de şıfat-ı şebde gelür [XLIII, 393, 29]:[4171]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

^cazā tutmaḳ üçün ėylep bahāne
*^ciḏārın **çum** ḳara ėylep zamāne* **114^b**

[=Yas tutmak bahanesiyle zaman (onun) yanağını hepten kararttı.]

1701. **çom** [< *çom-*] Emr ėdüp şuya ṭal demekdür.

1702. **çomġay** [< *çom-ġay*] Şuya ṭalayın ve şuya ṭala demekdür, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de altıncı ḥikāyede gelür, Müdbir ve Muḳbil sīmyā çeşmesine varduḳları maḥalde gelür, ki [XXXI, 347, 3805]:[4172]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[4173]

çūnki ġusl ėylemekge köz yumġay
*ḳulaġ u burnını tutıp **çomġay***

[=Boy abdesti almak için gözünü yuma kulağını ve burnunu tutup suya dala.]

1703. **çomġalı** [< *çom-ġalı*] Şuya ṭalmaḳ içün, şuya ṭalalıdan berü demekdür.[4174]

1704. **çomurdı** [< *çom-ur-dı*] Şuya baturdı[4175] demekdür.[4176]

1705. **cünk** [< Far. *cung* < Malay. *cong*] Kāf-i ^cArabī ile. Barça[4177] dėdükleri gemiye dėrler, ki S e b ^c a - i **-254-** S e y y ā r e 'de ikinci ḥikāyede Zeyd-

---

4170 Yazmada: *yüzin*.

4171 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 299.

4172 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 299.

4173 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

4174 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da bir maṭla^cda gelür [141, 162, 5]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/
çomġalı ḳoymas ḳuruḳ ney dėk süñgekler eşk ara
ṭurfa kör kim baḥr-i bī-pāyān ara salım budur
[=Gözyaşı selindeki kemikler kuru kamış gibi batmayı engelliyor. Hayret, bak ki engin denizdeki salım bu.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 215r5, 233v27.

4175 Örnek için Bk. **tilmür**.

4176 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [208, 275, 5]:
Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/
közüm gird-ābı cismimni çomurdı
ėmes bu Dicle vü Ceyḥūn'ġa maḫṣūṣ
[=Gözümün girdabı bedenimi suya batırdı. Bu Dicle ve Ceyhûn'a mahsus değil.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 215r12.

i[4178] Ḍehhāb ḥikāyesinde altun bütleri deyrden alup gemiye ḳoyduġı maḥalde gelür, ki [XXIII, 220, 2296]:[4179]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/

bu ḳadar ***cünke***[4180] *vāye tutmış ėdi*

ṭurfa çengī kirāya tutmış ėdi

[=Bu kadar gemiye sahip olduğunda yeni bir çengi (heyeti) kiralamıştı.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Rāy-ı Hind'üŋ İskender'e pēş-keş vėrdügi pīller vaṣfında gelür, ki [XLIII, 289, 3622]:[4181]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

caceb taġ olup ***cünk***[4182] *yañġlıġ revān*

ėki cānibide ėkki bād-bān

[=O, gemi gibi yürüyen acayip bir dağ idi. İki tarafında iki de yelken var idi.]

1706. **çöen ġar** [< Mo. *ceögün ġar*] Leşkerde ṣol ḳola dėrler.

1707. **cüvāne** [< Far. *cuvāna*] Gögercin yavrusına dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn atası ve anası vefātını düşinde gördügi maḥalde gelür, ki [XXXIII, 321, 2993]:[4183] **115a**

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefcūlü mefācilün fecūlün/

kim ėkki kebūter-i yegāne

bir öyde[4184] *çıḳardılar* ***cüvāne***[4185] **-255-**

[=İki eşsiz güvercin bir yuvada bala (yavru) çıkardılar.]

1708. **çörçek**[4186] [< *sör+çek*] Kāf-i cArabī ile. Meṯel ve efsāne macnāsınadur, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4187]'da gelür [322, 323, 4]:[4188]

4177 **Açıklama:** *Barça*: Yelkenli, iki veya üç direkli, kürekli küçük taşıma gemisi (DANKOFF: *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü*: 70. MENINSKI: *Lexicon Arabico-Persico-Tvrcicvm*: I, 511a. REDHOUSE: *TEL*: 319b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 63a. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 280a).

4178 Yazmada: *Zeyd ü*.

4179 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 300. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 142a.

4180 TURAL: *çünki*. Dile ve vezne göre *çönkge* olmalıydı, anlama göre *çönk* beklenirdi.

4181 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 300.

4182 TÖREN: *cöng*.

4183 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 289.

4184 ÇELİK: *üyde*.

4185 ÇELİK: *cevāne*. Bundan sonra yanlış olarak: **Ḥarfu 'l-Ḥā'i 'l-Mażmūma**.

4186 Yazmada: ḥöcek.

4187 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

ḥabībim ḥüsni vaṣfın beyle[4189] *mühlik an͡gla kim bolġay*

ḳaşıda ḳıṣṣa-i Yūsuf bir uyḳu kėltürür çörçek[4190] -256-

[=Sevdiğimin güzelliğini vasfetmeği (anlatmağı), Yusuf kıssasının onun kırşısında uyku getiren bir masal (olarak kaldığı) felaket (bir şey) anla.]

Bābu 'l-Ḫā'

Ḥarfu 'l-Ḫā'i 'l-Maftūḥa

1709. **ḫavla** [< *ḫav+la*] Çaḳmaḳ dėmekdür, *ātiş-zana* ma^cnāsına.

1710. **ḫav** [< Far.] Çaḳmaḳ ḳavına derler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Keşmīr şehri üzerinde od-ıla yel ṭılısmını bozmaḳ beyānında gelür [XXXIX, 265, 3262]:[4191]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

dėgil ḫūblar[4192] *kön͡gli dėk boldı taş*

ki andın ėmes muṭlaḳā şu^cle-fāş

[=Sanki kendisinden hiç kıvılcım çıkmayan güzellerin gönlü gibi taş kesildi.]

1711. **ḫāde** [< Far. *ḫāda*] Gemi küregine[4193] dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de bir dilāver vaṣfında gelür, ki [XXVII, 192, 2164]:[4194]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

4188 *ḥamāyıldaġı tėġı bėcāde dėk*

ḳol içre sinānı kėlip[4195] *ḫāde*[4196] *dėk*

[=Hamayıldaki kılıcı siyah mercan gibi, elde kargısı gemi sırığı gibi.]

4188 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 552. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 212v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 311. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 165^b.

4189 Yazmada: *eyle*.

4190 Yazmada: *ḥöcek*. KARAÖRS: *çürçek*. **Açıklama:** *Çörçek*: *Afsāna* 'ḥikāyet ve bī-fā'ide kelimāt ma^cnāsına. Çaġatay lisānında *çörçek* dėrler (ŞU^cŪRĪ: *Farhang-i Şu^cūrī*: I, 375^b).

4191 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 266v13, 279r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 313. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 167^b.

4192 Yazmada: *ḫūb-ıla*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4193 *gönderine* veya *sırıġına, diregine* denilmeliydi. Anlam yakınlığı dolayısıyla bk. **eşgek**, **kürçek**.

4194 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 56^b₈. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 312. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 166^a.

4195 Yazmada: *daġı*.

4196 TÖREN: *ḫāre*.

1712. **Ḫalaç**[4197] Bir ṭāyifedür. **-257-**

Ḥarfu 'l-Ḥā'i 'l-Maksūra

1713. **Ḫıṭāyī** [< Far. *ḫıṭāy+ī* < *ḳıtanȳ*] Bu ᶜibarāt Ḫıṭāyī maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n [4198]'de ḫāḳān Ferhād içün dört faşla münāsib dört ḳaşr binā olınmaḳ re'y ėtdügi yerde bu beytde şitāyī lafẓınuŋ muḳābelesinde cemīᶜ nüsaḫda tā ile yazılmışdur tā ḥarfi ḳāfiye ve mābaᶜdında olan elif ve yā ḥarf-i revī olmaḳ üzere ke-ennehu tā ṭāya münḳalib olmaḳ, ki bu lisānda şāyiᶜ ve żāyiᶜdür Türkī luġate maḫṣūṣ degül, belki lisānlarında keṯretdür anı olan elfāẓda vāḳiᶜdür [XIV, 143, 47]:[4199]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yana bir ḳaṣrnı ėylep şitāyī

töşep kāfūr-gūn cins-i Ḫıtāyī

[=Yine bir kasrı kışlık (olarak) yaptı. (Beyaz) kâfur renkli Hıtay kumaşıyla döşedi.]

[Bābu 'd-Dāl]

Ḥarfu 'd-Dāli 'l-Maftūḥa

1714. **dağı** [< *taḳ-ı*] Daḫı demekdür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [36, 48, 1]:]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy cemālıñ gülşeni ḫūb u viṣālin[4200] *dağı ḫūb*

ėlge lutfuñ ḫūb ėse cānımġa ẓulmuñ dağı ḫūb

[=Ey güzelliğinin gül bahçesi güzel ve kavuşması da güzel! Başkasına lütfun güzelse canıma zulmün de güzel.]

1715. **dağı bir** [< *taḳ-ı bīr*] Ol birisi daḫı demekdür.[4201] **115ᵇ**

1716. **dapḳur** [< Mo. *dabḫur*] Şafda alay maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ḫusrev Ermeniyye ḳalᶜası üzerine geldügi maḥalde gelür [XXXIX, 361, 85]:[4202]

4197 Yazmada: *ḫaluḫ*.
4198 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .
4199 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 222v8.
4200 Yazmada: *viṣāliñ*.
4201 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bir yolı, bizni**.

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

ḳabap ḳorġanını dapḳur dapḳur ol ḫayl

tüşerge ḳıldılar tuşluḳ tuşı meyl

[=Askerler kaleyi alay alay kuşattı. İnmek için kendilerine kolay gelen tarafa yöneldiler.]

Yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Dārā leşkeri vaṣfında gelür, ki [XXVII. 185, 2047]:[4203]

Metnevī /Mütekārib-i *müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

yasalı ki bu ṭūl ile körgüzüp

*budur ṭurfa kim yėtti **dapḳur** tüzüp*

[=Bu doğrultuda düzeni sağladı. Şaşarsın, yedi alay hazırladı.]

1717. **depingür**[4204] [< Far. *tabangū, dapangu+r*] Eyer perekine derler. Ve üzengüye daḫı dėrler.

1718. **darıban** [< *darı-ban* < Mo. *dāgari-, dayiri-*] Vāḳi^c^ oluban ve ^c^ārıż oluban ve gelüben demekdür, ki **-258-** Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on ikinci maḳālede ehl-i ẓulm ḥaḳḳında gelür [III. XLIV, 315 ~~(2574)~~(133), 58]:[4205]

Metnevī /Serī^c^-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

*ḥāṣıl oşol öyge belā **darıban***

*ḳaysı belā belki vebā **darıban***

[=Kısaca işbu eve bela serpildi, hangi bela, bilakis veba serpildi.]

1719. **darıp** [< *darı-p* < Mo. *dāgari-, dayiri-*] Vāḳi^c^ olup ve ^c^ārıż olup ve gelüp demekdür, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de gelür Ḫusrev-i Pervēz [531-579]'üŋ salṭanatı ve memleketi Resūlu 'llāhuŋ *ṣallā 'llāhu ^c^alayhi va sallam* du^c^āsı-y-ıla zevāl bulduġı maḥalde gelür, ki [(270) 731^b^, 17]:[4206] [Neṯr]

*Ve ḥażret mu^c^cizesidin milkige zevāl **darıp**[4207].*

[=^6^Ve ol ḥażretüŋ mu^c^cizesinden mülkine zevāl yetişüp.[4208]]

4202 Bk. **tuşluḳ**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 178v10, 223r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 235. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 120^a^.

4203 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 314. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 168^a^.

4204 Bk. **tebengü**.

4205 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 223v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 315. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 168^b^.

4206 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 223v11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 316.

4207 ABİK: *varıp*.

4208 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 33^b^.

Ve yine M a ḫ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da ikinci bābda zühd ḏikrinde gelür, ki [78, 10; (176) 40a, 8]:[4209] [Neṯr]

Her sālik[4210], *ki bu maḳāmġa* **116a** ***danġay.***

[=Bu makama[4211] gelecek olan her salik.]

1720. **dāy** [< Far.] Dīvār.[4212]

1721. **daruġa** [< Mo. *daru-ġa*] Mīr-i cases demekdür, şu-başı[4213] macnāsına, ki V a ḳ f i y y e [dībācesinde tevḥīd][4214]de gelür, ki [R 745b, 15, L 113b, 12, F 753a, 26]:[4215]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr:* Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

biri taptı ***daruġalıġ***[4216] *cişretin*

biri urdı ser-ḥad sarı nevbetin

[=Birisi emniyet amirliği meclisini yakaladı. Biri sınır boyuna nöbet tutmağa gitti.]

Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de üçinci meclisde [Mevlānā] Riyāżī vaşfında gelür, ki [I, 109, § 230, II, 427]:[4217] [Neṯr]

Bu[4218] *uçurda [dèrler, kim] şāgirdleri bile taġ geştige barıp.*[4219] *Taş yumalatıp*[4220] *bir faḳīrġa tègip ölüp èrmiş. Yana* ***daruġadın*** *ḳayan ḳaçıp*[4221] *èrkenin kişi bilmes.*

4209 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 34r14, 223v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 316.

4210 Yazmada: *sālikke, kim.*

4211 **Açıklama:** *Makam*: İnsandaki geçici şuur değişikliği olan *hâl*'in sabitleşmesine denir. Geçici şuur değişikliğine de *hâl* denir. *Makam*, hâllerin sürekli olmasıdır (as-SUHRAVARDĪ: *cavārifu 'l-macārif*: 658). *Makam*, kulun tekrar ede ede kazandığı ve vasıf hâline getirdiği âdâb ve ahlaktır (al-ḲUŞAYRĪ: *risāla*: YAZICI: *Risâle*: I, 139. YAZICI: *Tasavvuf'un İlkeleri*: I, 126. ULUDAĞ: *Tasavvuf ilmine dair Kuşeyrî Risâlesi*: 182. ALTINTAŞ: *Tasavvuf Tarihi*: 129). Saliklerin olduğu gibi peygamberlerin de makamları vardır. Mesela: *Tavba* Ādem *as*'ın, *zuhd* Nūḥ *as*'ın, *taslīmiyyat* İbrāhīm *as*'ın, *inābat* Mūsā *as*'ın, *ḥuzn* Dāvūd *as*'ın, *ḫavf* Yaḥyā *as*'ın, *racā* cĪsā *as*'ın, *ḏikr* Muḥammad *sm*'in makamıdır.

4212 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ètiñ**.

4213 *sü-başı* anlamında.

4214 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*'de: <*S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Dārā memleketini alıcaḳ żabṭına ḥākimler gönderdügi maḥal*> (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 277v3). Onanılması için bk. **savurġay**.

4215 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 277v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 315. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 168b.

4216 Yazmada: *daruġa.* VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *daruġalıḳ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4217 Bk. **uçur, yumalatıp**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 196r12, 223v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 315, 549.

4218 Yazmada: *Bir.*

4219 Yazmada: (*ve sipihr iḳtiżāsıdın*).

[=Derler ki bu yakınlarda öğrencileri ile dağa dolaşmağa çıkmış. Taş yuvarladıklarında bir fakire isabet edip ölümüne yol açmış. Zaptiye korkusundan nereye kaçtığını kimse bilmemiş.]

1722. **dedēk** [< Far. *dādak, dāduk*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Cāriye maᶜnāsınadur, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[4222]'de [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür, ki [536, 582, 6]:[4223]

Beyt /Müctet*t-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

zamāne ehli ki devlet çaġı ḳuluñdurlar
mülāyemet yana köp ḳılma ol ***dedekler*** *ile*

[=İkbal vaktinde senin kulun olan zamane insanlarına ve cariyelere sakın yumuşaklık gösterme.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da **-259-** üçinci ḳısmda tenbīhātda gelür [170, 10; (292) 89b, 9]:[4224] [Neṯr]

Ḫᵛāce, kim bibi[4225] *barıda* ***dedekge***[4226] *aylanġay bibiniñ* [10]*hem ᶜiffeti ėteki ḳulġa bulġanġay.*

[=Efendi, hanımı varken cariyeye dolaşırsa hanımın da iffet eteği uşağa bulaşır.]

1723. **degle** [< Mo. *dėgele*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Üstine gėydükleri ḳışa yeŋlü ḳaftana derler, ki *tegele* dėmeg-ile meşhūrdur, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [4227]'da gelür [330, 446, 3]:[4228] **116b**

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tügme gül-gūn ***degleyide***[4229] *laᶜl peykānı ėmes*
gülge baġlaptur[4230] *köñgül bülbüller ammā barça ḳan*

[=Gül renkli kısa kollu cepkendeki düğmeler kızıl temren değil, bülbüllerin güle bağladığı hepsi kanlı gönüllerdir.]

4220 Yazmada: *yutalatıp*.
4221 Yazmada: *ḳaçıp ḳayan*.
4222 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
4223 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 223r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 315. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 168a.
4224 Fazladan: *Bibi ḳadın*. Bk. **bibi**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 150v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 181.
4225 *ḳadın*.
4226 ÖLMEZ: *dādekge*.
4227 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
4228 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 226v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 319.
4229 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
4230 Yazmada: *baġlapdur*.

Bir dahı tā ile kāf-i ᶜArabī ile [*tekle*]. Bu maᶜnāyadur.

1724. **dek** [< *teg*] Kāf-i ᶜArabī ile. Bu dahı *dėk* luġati gibidür, *hamān* maᶜnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de hākān İskender'e pēş-keş vėrdügi develer vaşfında gelür [LII, 353, 4584]:[4231]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maksūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ᶜalāka barıġa ser-ā-ser ipek

dür ü laᶜl ü fīrūze mınçaġı dek

[=Yuları baştan başa ipektir. (Ak) inci, (kızıl) yakut ve (gök) firuze boncuk(lar)ı gibi.]

1725. **devvāc**[4232] [< Ar. *duvāc*] Teşdīd-i vāv-ıla. *Labāça*[4233] maᶜnāsınadur, ki üst kaftanına derler. Ve Fārisīde *çādar*[4234]*-i şab* maᶜnāsınadur ve yorġan maᶜnāsınadur. Ve taht-poş[4235] maᶜnāsına dahı gelür. *Duvāc* dahı dėrler, żamme-i dāl-ıla teşdīdsüz. ᶜArabīde ve Fārisīde ve Türkīde müştereklerdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de tevhīdde gelür [I, 52, 86]:[4236]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maksūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

teniġa şerefdin devāc[4237] *ėylediñ*

başın hem sezā-vār-ı tāc ėylediñ

[=(Onun) vücuduna şereften hil'at yaptın, başını da taca yaraşır kıldın.]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - B i d ā y e 'de gelür, ki [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r , 5, 3]:[4238] [Neṯr]

Ol[4239] *çaġ, kim Hurāsān tahtı göregenlık*[4240] *devācı bile zīnet-efzāy.*

[=O vakitlerde Horasan tahtı güveyilik hil'ati ile süslü.][4241]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [4242]'da tevhīdde gelür [185, 242, 4]:[4243]

4231 Bk. **mincak**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 321v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 318, 506. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 282ᵃ.

4232 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4233 Yazmada: *lapāça*. [ᶜĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntahabāti 'l-manṯūra fī işlāhi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 396. VULLERS: *LP-LE*: II, 1080ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 1115ᵇ.

4234 VULLERS: *LP-LE*: I, 548ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 383ᵇ.

4235 *tahta-poş*: REDHOUSE: *TEL*: 513ᵇ.

4236 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 320.

4237 TÖREN: *revāc*.

4238 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 320.

4239 Yazmada: *Şol*.

4240 Yazmada: *göregenlıġ*.

4241 ÜZGÖR: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*: 83.

4242 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

Beyt /Müctett-i mütemmen-i mahbūn-ı mahdūf: Mefā^c^ilün fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[4244]

hem ėtti nāfe-i müşküñ[4245] ḳamerni müşk-i devāc
hem ėtti gülşen-i **-260-** *luṭfuñ şafaḳnı gül-gūn-poş* **117a**

[=Misk kokan saçın ayın cepkenini misk kokuttu, lütfunun gül bahçesi akşamı kızıla büründürdü.]

Ve yine Ḥayretü 'l-Ebrār'da evvelki na^c^tda gelür [II, VII, 37 (277)(17), 16]:[4246]

Meṯnevī /Serī^c^-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

ėgnige yapıldı devāc-ı şeref
ḳıldı mekān başıġa[4247] tāc-ı şeref

[=Sırtına şeref hil'ati giydirildi. Şeref tacı başını mekân tuttu.]

Ve yine Şeyḫ-i ^c^Aṭṭār[4248] ḥażretleri *raḥmatu 'llāhi ^c^alayh* Vuşlat-nāma lerinde taḫt u tāc ve esbāb-ı salṭanat ma^c^nāsına yazarlar, ki []:[4249]

Meṯnevī /Remel-i müseddes-i maḥdūf: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

bā-davāc u tāc u şamşēr u kamar
kay şavad dar-ma^c^rifat ṣāḥib-naẓar

[=Hil'at, taç, kılıç ve kemer ile marifet sırrı nasıl öğrenilebilir?]

726. **davulġan** ve **davulġa** [< *davulġa+n* < Mo. *tuġulġ-a(n)*] Tavulġa demekdür.[4250]

•••. **da[vu]lġa** [< Mo. *tuġulġ-a(n)*] Bu daḫı tavulġa ma^c^nāsınadur, ki Sedd-i İskenderī'de Dārā leşkeri vaşfında gelür [XXVII, 185, 2053]:[4251]

Meṯnevī /Müteḳārib-i mütemmen-i maḳşūr: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

4243 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 415. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 320. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 171^a^.

4244 Bu beyitte: ... ... fa^c^lün.

4245 Yazmada: *şun^c^uñ.*

4246 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 320.

4247 Yazmada: *başınġa.*

4248 **Açıklama:** *^c^Aṭṭār*: Bu eser 1221'de ölen Ferīdü 'd-dīn-i ^c^Aṭṭār'ın olmayıp XV. yüzyılda yaşayan ^c^Aṭṭār-ı Tūnī tarafından yazılmıştır. ŞAHİNOĞLU: "Attâr". Metni görene kadar ^c^Aṭṭār adlı ya da mahlaslı başka birince kaleme alınmış olma ihtimali de saklı tutulmalıdır.

4249 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 319.

4250 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tavulġa ve tavulġan, da[vu]lġa, ḳılav.**

4251 Bk. **ḳılav.** Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 82^{a}_{15}. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 166r1, 298v15, 336v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 317, 450. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 169^b^, 248^b^.

davulġada[4252] *Çīn yalav dil-pedīr*
yana cevşen üstige Çīn ḥarīr

[=Çin tolgasının parıltısı ve zırhın üstündeki Çin ipeği gönül çekiyordu.]

Ḥarfu 'd-Dāli 'l-Maksūra

1727. **dėben** [< *tē-ben*] Dėyüben demekdür.[4253]

1728. **dėy alman** [< *tē-ü al-ma-n*] Dėyümezin demekdür.[4254]

1729. **dėy alġay-mu** [< *tē-ü al-ġay mu*] Deyübilür mi demekdür.

1730. **dėp** [< *tē-p*] Deyüp demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n āḫirinde şeh-zāde **-261-** naṣīḥatinde gelür [LIII, 501, 71]:[4255]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāilün mefāilün feūlün/

*bu sözni ehl-i ḥikmet **dėp-durur** ḫūb*[4256]
yamandın az beh kim yaḫşıdın köp

[=Hikmet sahipleri bu sözü güzel söylemiş: Az iyi, kötüden çok iyi(dir).]

1731. **dėp ėmiş-sėn** [< *tē-p er-miş sin*] Deyüp ṭururmışsın dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maṭlada gelür [361, 483, 2]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāilātün fāilātün fāilātün fāilün/

***dėp ėmiş-sėn** küydürey bir daġ ile köñglin anıñg*
her nėçük daġ olsa[4257] *bolsun daġ-ı hicrān bolmasun*

[=Onun gönlünü (kızgın demirle) dağlayayım diyormuşsun. Dağ yarası olursa olsun da ayrılık yarası olmasın.]

1732. **dėy almas** [< *tē-ü al-maz*] Deyemez dėmek olur.[4258]

4252 Yazmada: *taḳa dalġada Çīn bilevüz pedīr.*

4253 Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlada gelür [441, 611, 1]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāilātün fāilātün fāilātün fāilün/

*kėçe kėlgümdür **dėben** ol serv-i gül-rū kėlmedi*
közlerimge kėçe tañg atḳunça uyḳu kėlmedi

[=O gül yüzlü servi, gece geleceğim deyip gelmedi. Gece tan atana kadar gözlerime uyku girmedi.]

ṬALI İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 57^{a}_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227v2.

4254 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **dėyin**.

4255 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 326.

4256 Yazmada: *çöp*.

4257 Yazmada: *kim daġ*.

4258 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭada gelür [171, 171, 7]:

Beyt /Mużāri-*i müsemmen-i aḫreb*: Mefūlü fāilātün mefūlü fāilātün/

1733. **dėp ėrdiñg** [< *tē-p er-di+ŋ*] Gāf-i *cAcemī* ile. Dėyüp ṭururduŋ demekdür.[4259]

1734. **dėp ėdiñg** [< *tē-p er-di+ŋ*] Hemīn bu macnāyadur.[4260]

1735. **dėpsep** [< *dėpse-p* < Mo. *debse-*] Depinüp **117b** ve ḳalġıyup demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da dördinci maḳālede mürāyī ṣofiler vaṣfında gelür [II, XXVIII, 181 ~~(1481)~~ (80), 41]:[4261]

Meṯnevī /Serīc-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

dėpsep ü ṣayḥa çėkip andaḳ ki pīl

çengek-i nefs allıda ḫvār u ḏelīl

[=Fil gibi öyle tepinip çarladı ki nefis çengelinde rezil rüsva oldu.]

1736. **dėpser** [< *dėpse-r* < Mo. *debse-*] Depinür dėmekdür, ki N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e dībācesinde şoḫ muġannī vaṣfında gelür [9, 15]:[4262] [Neṯr]

*Sėgrip ol cazīzniñg boynıġa minip ayaġın **dėpser** ėrdi.*

[=Koşup o azizin boynuna binip ayaklarını sallardı.]

1737. **dėydürler** [< *tē-ü tür+ler*] Eydiyorurlar demekdür.[4263]

---

*ol gül peyāmını yėl **dėy** almas ėy Nevāyī*

ol yol pūyesidin anıñg baġrı meger talıptur

[=Ey Nevâyî, o gül haberi koş diyemez; çünkü onun ciğeri o yolu koşmaktan yorulmuş.]

• Şöyle de takti yapılabilir: /Münseriḥ-i *müsemmen-i maṭvī-i maḫbūn-ı mevḳūf*: Müftecilün fācilün müftecilün fācilün/

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 158r26.

4259 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maḳṭacda gelür [419, 569, 6]:

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

dėp ėrdiñg cān bėrey ölseñg yėtişti ol maḥal veh kim

gedā sulṭānġa n'ėtkey cüz gedālıġ ötse hem-ḥāle

[=Can vereyim derdin. Vah yazık ki o yer ölünce yetişti. Fakir, padişaha ne edeyim, düşüp kalktığına biraz fakirlik geçse bari.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 26v11.

B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da bir maḳṭacda gelür [54, 69, 12]:

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

ölse dėp ėrdiñg Nevāyī tirgüzey vaṣlım bile

bıltur ölgenler bile anı berāber boldı tut

[=Nevâyî ölse vuslatımla diriltirim diyordun. Onu geçen yıl ölenlerle bir tut.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 149v14.

4260 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **alġum**.

4261 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 226r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 323.

4262 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 13r28, 83r12, 226r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 323. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 697.

4263 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maḳṭacda gelür [445, 606, 6]:

1738. **dėrge** [< *tḗ-r+ge*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Dėmek içün demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [182, 222, 4]:[4264]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*rāz-ı ᶜışḳıñg **dėrge** peykānıñg ėrür köñglümge til*

lāl til birle ḳılur ėrmiş tekellüm ehl-i rāz

[=Senin aşkının sırrını söylemek (anlatmak) için kirpiklerin (temrenin) gönlüme dil (tercüman) olur. Sır sahipleri dilsiz dil ile konuşurmuş.]

1739. **dėrni** [< *tḗ-r+ni*] Dėmegi demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn ḥālinde gelür [XII, 116, 864]:[4265]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ėl her nė ki sorsa fehm ḳılmay

*fehm ėtse cevāb **dėrni** bilmey*

[=Halk ne sorsa anlamaz, anlasa (da) ne diyeceğini bilmez.]

1740. **dėr-mėn** [< *tḗ-r bin*] Eydürin dėmekdür.[4266] **-262-**

1741. **dėyişgen**[4267] [< *tḗ-ⁱş-gen*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Eydişürüz ve eydişem demekdür ve dedükleri demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de yedinci ḥikāyede gelür, ki [XXXIV, 408, 4536]:[4268]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

özige kėlgeç ol ėki dil-ḫᵛāh

*nė **dėyişgendin** olmadım āgāh*

[=O iki dilber kendilerine geldiklerinde ne konuştuklarını anlayamadım.]

1742. **dė söz** [< *tḗ- söz*] Söz söyle demekdür ve deyecek söz demekdür.[4269]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sīm-gūn ġalṭān sirişkimdür ki ḥālā boldı ḳan

*bu ki ėl şengerf **dėydürler** burun sīm-āb ėdi*

[=Şimdi kan olan, aslında gümüş renkli yuvarlanan gözyaşımdır. Halkın kızıl zincifre dediği eskiden civa idi.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227r10.

4264 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 326.

4265 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 327.

4266 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **acıġ, tavuş**.

4267 Yazmada: **dėyişgey**.

4268 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227v28.

4269 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLIX, 450, 100]:

1743. **dėgey** [< *tė-gey*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Deye dėmekdür **118ᵃ** ve deyem demekdür, ki ᶜUbeyd Ḫān e ş ᶜ ā r ında gelür [28, 4, BL 8ᵃ/9-8ᵇ/2, IÜ 8ᵇ/1-10, T 24ᵃ/3-24ᵃ/2]:[4270]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nė mañġa ġam-ḫ'ārei kim añġa ḥālımnı dėgey

nė ġamım yėr[4271] *nė sözüm aytur kişim yār allıda*

[=Kendisine hâlimi anlatacağım bir gam ortağım yok. Yârın karşısında gamımı yiyecek sözümü edecek kimse yok.]

1744. **dėgin**[4272] [< *teg+i+n*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. *Ġāya* maᶜnāsınadur, ki *fulānġa dėgin* falāna degin demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Keşmīr ṭaġı vaşfında gelür [XXXV, 243, 2928]:[4273]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

*felekge **dėgin** eyle raḫşende taş*

ki perdaḫt ḳılġaylar ėylep tırāş

[=Göklere değin öylesine parlak taştı ki yontarak parlatıyorlardı.]

Ve bir daḫı dėyesin demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Kenīzek-i Çīnī Vaḥşī cengine varduġı maḥalde gelür, ki [LXIV, 410, 5432]:[4274]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çü çābük cemālıdın aldı niḳāb

***dėgin** çıḳtı miġ astıdın*[4275] *āftāb*

[=Yüzünden peçeyi kaldırınca bulut altından güneş çıktı dersin.]

Ve bir daḫı emr edüp eyitgil maᶜnāsına gelür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4276]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür, ki [513, 514, 10]:[4277]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/
ḳoyun dėk ṣadḳa ḳıl evvel özüñgni
*çü bolduñġ ṣadḳa mundaḳ **dė** sözüñgni*
[=Önce kendini koyun gibi sadaka et. Sadaka olduktan sonra sözünü öyle söyle.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 292v23.

4270 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 54r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 327.

4271 Yazmada: *barı*.

4272 Bk. **tėgin**.

4273 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 226v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 325.

4274 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 226v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 326.

4275 Yazmada: *üstidin*.

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün mefā^c^īlün mefā^c^īlün/

mėn ü muġ deyri kim her sāyil[4278] *anda şeh sarı baḳmas*

***dėgin** ėy şeyḫ himmetdin mü yā şevketdin ėrkin mü*

[=Ben ve hiçbir dilencinin yüzünü çevirip şaha bakmadığı Mecusi tapınağı. Ey şeyh, bu alçak gönüllülükten mi yoksa heybetten mi dersin?]

Ve bir daḫı dėnilen ve eydilen ma^c^nāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü **-263-** ' l - E b r ā r 'da on birinci maḳālede gelür [III, XLII, 302 ~~(2469)~~ (128), 81]:[4279]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

*şun^c^atı her nėçe **dėgendin**[4280] uzun*

līk bolup ḥaşmeti andın füzūn

[=Alçaklığı anlattığından uzun; lakin yüceliği de ondan öte.]

1745. **dėgince** [< *teg+i+n+çe*] Gāf-i ^c^Acemī ile. *Ġāya*[4281] demekdür.[4282] **118^b^**

1746. **dėgence** ve **dėgünce** [< *tẽ-gençe* | *tẽ-günçe*] Gāflar gāf-i ^c^Acemīdür. Hemīn bu ma^c^nāyadur, ki S e b ^c^ a - i S e y y ā r e 'de [yedinci ḥikāyede] Behrām Şāh ḥaḳḳında gelür [XXXV, 410, 4551]:[4283]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/

*^c^āḳıbet hey **dėgünçe** çarḫ-ı denī*

tīre gūr ėyledi anıñ vaṭanı

[=Alçak felek sonunda hey deyince onun yurdunu karanlık mezar yaptı.]

4276 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

4277 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 8v11, 226v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 326.

4278 Yazmada: *sā'il*.

4279 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 326.

4280 Yazmada: *dėgindin*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4281 Yazmada: *Eydince ve deyince*. Bu anlamın verilebilmesi için madde başının ***dėgünçe*** olması gerekirdi. O da bir sonraki maddede geliyor. Öyleyse anlamlandırmada bir hata olmuştur.

4282 Şöyle tamamlanabilir: N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de gelür [157, 23]: [Neṯr]
*Her kėçe on altı on yėtti ḳatla ḳopar ėrdi. Bir kėçe kėçke **dėginçe** oyġaġ* [24]*ėrdim.*
[=Her gece on altı on yeti sefer kalkardı. Bir gece geç vakte kadar uyanıktım.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 312v1.

4283 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 328. Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XVII, 171, 116]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

***dėgençe** bėlki yüz ançą tekellüf*
tekellüf bābıda ḳalmay te'essüf
[=Bilakis yüz o kadar külfet diyene kadar külfet hususunda esef lenecek bir şey kalmayacak.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227v18.

1747. **dėgüci** [< *tē-güçi*] Dėyici demekdür.[4284]

1748. **dėgeç** [< *tē-geç*] Eydilecek söz ma^cnāsınadur, ki, ve bir daḫı dėyicek demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [4285]'de gelür [50, 49, 3]:[4286]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

dėgeç ebced başıġa ėvrülürler

ḳamer birle ḳuyaş ya^cnī ced ü eb

[=*Ebced* deyince ay ile güneş; yani *eb* 'baba' ile *cedd* 'dede' başına dolanırlar.]

1749. **dėgey-mėn** [< *tē-gey bin*] Dėyem demekdür.

1750. **dėy almas-sėn** [< *tē-ü al-maz sin*] Dėyimez[s]in demekdür.

1751. **dėgenimde** [< *tē-gen+ⁱm+de*] Dedügüm vaḳtde demekdür.[4287]

1752. **dėlgüsi** [< *tē-l-güsi*] Denilse gerek demekdür.

1753. **dėgümdür** [< *tē-gü+m+dür*] Desem gerek demekdür.

1754. **dėgeyler** [< *tē-gey+ler*] Deyeler demekdür.[4288]

1755. **dėgey-sėn** [< *tē-gey sin*] Deyesin demekdür.[4289]

1756. **dėgeli** [< *tē-geli*] Deye ve dėmek üçün demekdür.[4290]

1757. **dėgüñg** [< *tē-gü+ŋ*] Gāf [gāf-i][4291] ^c*Acemī*[4292]dür. Dersin ve deseŋ gerek demekdür, **-264-** ki F e r h ā d u Ş ī r ī n ḫātimesinde gelür [LIV, 510, 99]:[4293]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

4284 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **törige**.

4285 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

4286 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 327.

4287 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **toyġarıban**.

4288 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **orn[ıda]**.

4289 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **taş**.

4290 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da bir maḳṭa^cda gelür [173, 226, 9]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

ėy Nevāyī bolma anıñg yādıdın ġāfil demī

sėn kim öldüñg dėgeli kim ol mėni yād ėylemes

[=Ey Nevâyî, bir an olsun onun anmaktan gafil olma. Sen artık öldün demek için o beni anmıyor.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227v13.

4291 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

4292 Şöyle olmalıydı: Gāf-i evvel ^cAcemī gāf-i ṯānī mu^ccemedür.

4293 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 327.

Nevāyī nèçe dègüñg sözni hedyān

bu hedyānlarnı koy bir Tèñgrige[4294] *yan*

[=Nevâyî, epeyi saçmaladın. Bu saçmalıkları bırak, bir Allah'a dön.]

····. **dègüçi** Deyici demekdür.

····. **dègey** Deye demekdür.

1758. **dèkley** [< Mo. *dègele*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Üstine gèydükleri kışa yeŋlü kaftana derler, ki *tegele* dèmeg-ile meşhūrdur.[4295] S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Fīrūz'ı Keşmīr mülkine şāh èdüp tevābiᶜine hilᶜat vèrdügi mahalde gelür [XXXIX, 276, 3427]:[4296]

Metnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maksūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

èki yüzge hem[4297] ***dèkley*** *[ü] ton bèrip*

yalañg ton alarça yana on bèrip

[=İki yüz kadar cepken ve hil'at verdi. On kat kadar da dikilmemiş hil'atlik verdi.]

1759. **dèk** [< *teg*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Gibi demekdür, ki M e c n ū n 'u L e y l ī 'de gelür [X, 91, 624]:[4298] **119ᵃ**

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i ahreb-i makbūż-i mahdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

kāmıñgnı anıñg ***dèk*** *èt tahayyül*

kim tapmasañg ètke-sèn tahammül

[=Zevkini bulamazsan sabredeceksin diye hayal et.]

1760. **-dik** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Bir lafẓ-ıla dahı istiᶜmāl olınur, ġayrı maᶜnāya, ki *sordikler* şorsunlar demekdür *kördikler* görsünler demekdür, ki H a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da yègirminci makālede şāh-ıla şeh-zāde vaşfında gelür [III, LX, 442 ~~(3654)~~(86), 6]:[4299]

Metnevī /Seriᶜ-*i müseddes-i matvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

kān kèbi kör[4300] *şeh-i āzādeni*

4294 Yazmada: *Teñgri'ga bir.*

4295 Yazmada: *Dikilmiş demekdür.* Mu'allif-i Rūmī 'dikilmiş' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 24r14, 226v9).

4296 Bk. **yalañg**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 336v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 325, 532. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 174ᵇ.

4297 Yazmada: *yüzgeçe.*

4298 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 324.

4299 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 324.

4300 Yazmada: *körgen.*

kördik amıñ gevherī şeh-zādeni

[=Kudretli hakanı bir maden ocağı gibi gören şehzadesini de mücevher olarak görsün.]

Kördik dedügi görsün demekdür.

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir muḫammesde gelür [465, 679,6]:[4301]

Beyt /Remel-*i müṡemmen-i maḥẕūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

ger budur kāfir köz ü zünnār zülfi ėy faķīh

bolġu[4302]*-dik-mėn deyr ara mest ü perīşān ^c^āķıbet* -265-

[=Ey fakih, kâfir göz ve zünnar saçı bu ise sonunda kilisede kendimden geçmiş ve perişan olmuşum demektir.]

Bolġudik dėdügi olsa gerek demekdür. *Bardikler* varsunlar demekdür. *Öldikler* ölsünler demekdür. *Yėdikler* yesünler demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [4303]'de [bir maķṭa^c^da] gelür [156, 157, 7]:[4304]

Maķṭa^c^ /Müctеṡ-*i müṡemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefā^c^ilün fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/

Nevāyī[4305] *ölse yėdik kūyi itleri süñgekin*

raķīb ķılma gümān kim dėseñ ki bar barur

[=Nevâyî ölürse kemiğini onun sokağının itleri yesin. Rakibe de oraya git desen hiç tereddüt etmeden gider.]

Ve yine Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de evvelki maķālede Nevāyī ḥażretleri Cāmī [1414-1492] ḥażretlerinüŋ D ī v ā n 'ın yazdurup ḫıdmetlerine ėledicek birķaç gün bunda ṭursun dėyecek maḥalde gelür, ki [(30) 762^a^, 16 (100)]:[4306] [Neṡr]

[Munda turdik, bir miķdār[4307] *mülāḥaza ķılalı.*

[=Burada kalsın, biraz dikkatle bakayım.]

4301 Aynı beyit N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da da geçer [72, 72, 6]. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 139v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 325.

4302 Yazmada: *bolġusı*.

4303 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

4304 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 332. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 353r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 325.

4305 Yazmada: Birinci ve ikinci kanat yer değiştiriyor. *Nevāyī*: Yazmada; *^c^āķıbet*. *raķīb*: Yazmada; *Nevāyī*. *bār*: Yazmada; *yār*.

4306 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 325.

4307 *miķdārı*.

Ve yine S ā ḳ ī - n ā m e 'de gelür [689, 662, 62]:[4308]

Mesnevī][4309] /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[4310]

ḳıldı çün Tėngri mülāyim anı
asradik ḥıfẓıda dāyim anı

[=Allah onu yumuşak huylu kıldığı için onu daima korumasında saklasın.]

1761. **+DIn** [< +*tın*] Rābıṭadur. İsm āḫirine lāḥiḳ olur. ᶜArabīde *min* ve Fārisīde *az* maᶜnāsına, ki Türkīde fetḥ-i dāl ile +dan denilür; yaᶜnī falāndan dėyicek *fulāndın* dėrler.[4311] **119b**

1762. **dėli** [< *tė̄-eli*] Deyelüm ve eydelüm dėmekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [451, 627, 1]:[4312]

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-*i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

birev ki ᶜışḳ bile ḳıldı müttehem bizni
nė nevᶜ yoḳ dėli kim ėtti muḥterem[4313] *bizni*

[=Bizi aşk ile itham ederek muhterem kılan kimsenin (bu sözüne biz) nasıl yok diyelim.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da yėdinci maḳāle evvelinde gelür, ki [II, XXXIV, 225 ~~(1838, 1839)~~ (98), 14, 15]:[4314]

Mesnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

şeh[4315] *eger ol bolsa ki muḥtācdur*[4316]
ḥarf ile muḥtācda hem-tācdur[4317]
şāh dėseng kimde körüp tācnı
şeh dėli bu vech ile muḥtācnı

[=O padişah olsa da muhtaçtır. Söz ile (söz oyununa göre) muh*taç*ta da taç vardır. Tacını gördüğüne padişah demekle muhtaca padişah demiş olursun.]

4308 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 325.
4309 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
4310 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.
4311 Örnek için bk. **dėn / +DIn**.
4312 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227v11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 328.
4313 Yazmada: *maḥrem*.
4314 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 328.
4315 Yazmada: *şāh*.
4316 Yazmada: *ėrür*.
4317 Yazmada: *ėrür*.

1763. **dèmen** [< *tē-me-n*] Dèmezin demekdür.[4318]

1764. **dèmeli** [< *tē-me-ᵓeli*] Dèmeyelüm demekdür.

1765. **dèmeñg** [< *tē-me-ŋ*] Gāf-i ᶜ*Acemī* ile. Dèmeŋ dèmekdür.[4319] **-266-**

1766. **dèyi** [< *tē-eyi*] Deyeyin demekdür.

1767. **dèyin** [< *tē-eyin*] Bu daḫı deyeyin demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [106, 67, 6]:[4320]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[4321]

aġzıñg esrārıda köptür[4322] sözüm ü dèy alman
*ger ḳulaḳ salsa[4323] **dèyin** her[4324] nèçe penhān elfāẓ*

[=(Senin) ağzının sırları hakkında söyleyeceklerim çok, söyleyemiyorum. Birisi kulak verse gizli ne söz varsa söyleyeceğim.]

1768. **dèn** | **+DIn** [< *tē-n*] Bu daḫı deyeyin demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on ṭoḳuzıncı maḳālede şehr-i Herāt vaṣfında ve bāġları taᶜrīfinde [bir beytde][4325] gelür, ki [III, LVIII, 432 ~~(3577)~~(182), 85]:[4326]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*gülleri nevᶜini nè **dè**[4327] ançа gül*
ançа nè gül kim sanay[4328] alġança gül

[=Onun güllerinin o kadar çeşidini nasıl sayayım? O kadar gül değil, sayabildiğin her şey gül.]

Bir daḫı falāndan demek maᶜnāsına gelür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ikinci ḥayretde gelür [II, XIX, 111 ~~(887)~~(50), 45]:[4329]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

çeşmesini çūnki Mesīḥā tapıp **120ᵃ**
pāk demidin ölük iḥyā tapıp*

4318 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **eylegüm**.
4319 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **öler ḥāletde**.
4320 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 328.
4321 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.
4322 Yazmada: *köpdür*.
4323 Yazmada: *kim ... tutsa*.
4324 Yazmada: *bir*.
4325 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.
4326 Bk. **sayġa alġanca**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 235r9.
4327 Yazmada: *dèn*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
4328 *kim sanay*: Yazmada; *sayġa*.
4329 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 329.

[=İsa, onun çeşmesini bulunca temiz soluğundan ölü can buldu.]

* Pāk deminden demekdür.

1769. **dėyilgen** [< *tē̆-ⁱl-gen*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Dėnilen ve eyidilen demekdür.

S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de üçinci[4330] ḥikāyede gelür, ki [XXV, 240, 2529]:[4331]

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4332]

*göşede muᶜtekif **dėyilgen** pīr*

ḫalḳdın ġār içinde ᶜuzlet-gīr

[=Kenarda itikâfta denilen pir, halktan uzakta, bir mağarada.]

1770. **dėyeli** [< *tē̆-eli*] Deyelüm demekdür.

1771. **dėy** [< *tē̆-ey*] Dėyeyin demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e āḫirinde Nevāyī ḥażretleri Behrām Şāh'ı vāḳıᶜada gördügi maḥalde gelür, ki [XXXVII, 437, 4874]:[4333]

Meṯnevī -267- /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4334]

*mėn ḳabūl ėyleben dėdim **dėy** söz*

kim aġızdın [burun] açıldı köz

[=Ben kabul edip konuşayım, dedim; ağızdan önce göz açıldı.]

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XIV, 139, 1091]:[4335]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

medḥiñni ėtey nė nevᶜ ẓāhir

*şükriñni nė til bile **dėy** āḫır*

[=Medhini ne şekilde belirteyim. Sonunda şükrünü hangi dille söyleyeyim.]

Ḥarfu 'd-Dāli 'l-Mażmūma

1772. **dupdurun** [< **tup+tur+ᵘn*] Ayaḳ āvāzına derler, tavuş maᶜnāsına. Ve yürek oynamasına daḫı dėrler.

4330 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <onıncı>.

4331 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 228r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 329.

4332 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

4333 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 328.

4334 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

4335 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 329.

1773. **dupḳu** Cüllāhlar ayaḳların başduḳları aġaca dèrler. Ve bir rengdür, ki ṭoġana bit üşse anuŋ-ıla ᶜilāc èderler.

1774. **dürluḳ** [< *durr+luḳ* < Ar. *durr*] İncilü[4336] demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Soḳraṭ Ḥakīm vaṣfında gelür [XXV, 236, 64]:[4337]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tola dürluḳ ṣadef yaŋlıġ bolup[4338] *güm*

bu deryā içre yüz miŋ çarḫ u encüm

[=Bu deniz içinde inci dolu sedef gibi kaybolmuş yüz binlerce gezegen ve yıldız vardır.]

1775. **döküldemek** [< *tök+ül+de-mek*] Kāflar [kāf-i][4339] ᶜArabīdür. **120b** Yürek oynamasınuŋ ṣadāsına derler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [314, 414, 2]:[4340]

Beyt /Müctes̱s̱-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

nė tüş ki hecri[4341] *belāsın körerde sėsgensem*

***döküldemek** bile ḳoştını*[4342] *oyġatur yürekim* **-268-**

[=Bu ne düştür ki ayrılığının kâbusunu görüp belinlesem (sıçrasam) yüreğim güp güp çarparak komşuları uyandırır.]

1776. **dolana** [< Mo. *dologona*] Aluç dedükleri nesnedür, ṭaġ almasına derler.

1777. **döltü** [< Mo. *del+tü*] Sırtlan ḳurdına dèrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ṣıfat-ı şebde gelür, ki [XXXI, 304, 2832]:[4343]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

mekr ile sevād-ı ᶜanber-ālūd

***döltü** töşükige salıban dūd*

[=Amberimsi karaltı hile ile sırtlan inine duman saldı.]

4336 Yazmada: *İnceli.*

4337 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 225r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 318. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 170a.

4338 Yazmada: *birle bolup.*

4339 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

4340 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 225r15, 288v13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 321. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 172a.

4341 Yazmada: *hecr.*

4342 Yazmada: *cānımnı. ḳoşnını* olmalı.

4343 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 225v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 322. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 172b.

1778. **duluğa** [< Mo. *tuğulġ-a(n)*] Tuğulġa maᶜnāsına, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir beytde gelür [232, 303, 4]:[4344]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[4345]

ḳaddi cevşen ara köñglümde anıñg dėk kim oḳ
Çerkesī ***duluğa*** *ol oḳ üze peykān yañglıġ* **-269-**

[=Boyu zırhlı göğsümde ok gibi. Armudî (mahrutî) tolgası o ok üzerinde temren gibi.]

[Bābu 'r-Rā']

Ḥarfu 'r-Rā'i 'l-Maftūḥa

1779. **rece** [< Far. *racca*] Fārisī ile müşterekdür. Miᶜmār ipine dėrler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da onıncı[4346] maḳālede rāstlıḳ vaṣfında gelür [III, XL, 285 ~~(2326)~~(121), 71]:[4347]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

tā ***rece*** *çėkmes yėrige bāġbān*
bāġ hemān zībde cangal[4348] *hemān*

[=Bağcının ip çekmediği yerde bağ hemen hemen orman gibidir.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Ye'cūc'e sedd yapduġı maḥalde bir ser-i suḫanda gelür, ki [LXVIII, 421]:[4349] [Neṯr]

[4350]*ve Hind-sipeh-āyīn seng-kārlar* **121ª** *şihāb-kirdār* ***rece*** *bile sedd ornıġa rīk*[4351] *tökmek.*

[=(Mühendis gibi mimarlar ve) Hint askeri gibi taş ustalarının sügen (kayan / akan) yıldız gibi mimar ipiyle set yerine kum dökmesi.]

1780. **raḫ raḫ** [< Far.] Dilim dilim demekdür.[4352]

4344 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 508. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 165v28, 205v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 322. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 173ª.

4345 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

4346 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *<üçinci>*.

4347 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 330. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 175ª.

4348 Yazmada: *çengel*.

4349 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 330.

4350 Sözlük hazırlayıcısı baştaki *Ve mühendis-veş miᶜmārlar* ibaresini de almalıydı.

4351 TÖREN: *reng*.

4352 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [106, 112, 3]:

1781. **+rAp +ArAp**[4353] Bir lafẓdur, ki bir lafẓ daḫı olmasa macnā ḥāṣıl olmaz. Nėtekim *tėlberep* delürüp demekdür. Ve *gandarap* ḳoḳup dėmekdür, ki - **270-** Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da dördinci maḳālede ehl-i riyā ḏemminde gelür [II, XXVIII, 184 ~~(1505)~~(81), 65]:[4354]

Meṯnevī /Serīc-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

köñglek ara müşk ü cabīr-i ṭarab

köñglide yüz it ölüp gandarap[4355]

[=Gömleğinde sevinç misk ve amberi, gönlünde yüz it ölüsü kokmada.]

1782. **rem ḳılmaḳ** [< Far. *ram, ḳıl-maḳ*] Ürkmek macnāsınadur, ke-ennehu *ramīdan* lafẓından me'ḫūḏdur.

Ḥarfu 'r-Rā'i 'l-Mażmūma

1783. **rüst** [< Far. *rust*] Berk ve muḥkem macnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de bir ṣabāḥ Dārā'nuŋ vezīrlerinden İskender'e nāme geldügi maḥalde gelür, ki [XXVII, 198, 2247]:[4356]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

çıḳar vaḳtıda ḳāṣıdī yėtti cüst

nihānī tutup nāmeī aġzı ***rüst***

[=Çıkacağı vakit çarçabuk bir postacı geldi. Ağzı sımsıkı kapatılmış gizli bir mektup tutuyordu.]

Ve yine, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn Ferhād'uŋ tābūtı üzerine varduġı maḥalde gelür [LI, 481, 140]:[4357]

Beyt /Müctet̲t̲-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilün/
ḫayāli ḫayli közümge kėlürgedür gūyā
yüzüm ki yol yol oluptur sirişkdin raḫ raḫ•
[=Hayalinin heyeti gözüme geliyor. Sanki yüzüm gözyaşından yarık yarık yol yol olmuş.]
• KUT: *zaḫ zaḫ*.
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 228r16.

4353 **Açıklama:** *+r- / +Ar-*: *+rep* diye bir kelime yapma eki yoktur. Örneklerinden çekim ekli bir kelime yapma ekinin verildiği anlaşılıyor. *-ap* zarf-fiil eki ile *+r-* eki. Örneklerden anlaşılacağı üzere ekin *+r-* (*tėlbe+r-*) ve *+er-* (*gend+er-*, Far. *gand*) olarak verilmesi gerekir; çünkü bu ekte /e/ ayrı bir harfle gösterilemez. Buna göre madde başı **+r-**, **+Ar-** olmalıdır.

4354 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 301r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 460. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 255a.

4355 ŞAMSİYEV: *ölüp ü ....* Bundan sonraki kısım **tėlberediñg** maddesinde verilmiştir.

4356 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 331.

4357 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 331. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 176a.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

yörüp öy[4358] *sarı cāndın yup élikni*

kirip rüst étti içkerdin éşikni

[=Elini candan yıkayarak eve doğru yürüdü içeri girip kapıyı sürgüledi.]

1784. **ruşen** [< Far. (?) *dū şāḫa*] Yaşşı oḳ demrenine dėrler. **121ᵇ -271-**

[Bābu 'z-Zā']

Ḥarfu 'z-Zā'i 'l-Maksūra

1785. **zėlī** [< Far. *zīlū*] Gilīm ve ḳālīça maʿnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Mihīn Bānū Ferhād'ı ṭağda görmege varduğı maḥalde gelür, ki [XXXIV, 315, 23]:[4359]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

ipek zīlūçe[4360] *hem saldurdı fī 'l-ḥāl*

dėdi oltursun ol şūrīde-aḥvāl **-272-**

[=Hemen bir ipek kilim attırdı, o zavallı oraya otursun, dedi.]

[Bābu 's-Sīn]

Ḥarfu 's-Sīni 'l-Maftūḥa

1786. **sapaġ** [< *sap+aḳ*] Şap demekdür, bir nesnenüŋ şapı maʿnāsına, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ḫazānī dıraḫt vaşfında gelür [XXXV, 339, 3176]:[4361]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün/

gūyā tüpide uzun sipağı[4362]

boldı uzun ėylegen ayağı

[=Dibindeki uzun sapı, sanki onun uzun ayağı idi.]

4358 Yazmada: *ol*.

4359 Alıntı için bk. ṬĀLİʿ İMĀNİ: *Badā'i' al-Luġat*: 59ᵃ₉. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 332. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 177ᵃ.

4360 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4361 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 333. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 177ᵃ.

4362 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. Açıklamaya göre *sipāğı* yerine *sapağı* okunmalı.

1787. **satḳun** [< *sat-ġun*] Şatun dėmekdür. [B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [44, 59, 5]:]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün/

sifāl-i faḳr ol cān u cihān naḳdin bėrip gerçi

kişi Cemşėd[4363] *cāmın satḳun almaydur bahā ėylep*

[=Canı cihanı versen aldığın yine fakirlik çanağıdır; kişi değerli bir şey verip de Cemşed kadehini almaz.]

1788. **sacbaġ** İpek taḳma saç[4364] dėmekdür.

1789. **sattı** [< *sa-t-tı*] Şatdı dėmek olur.[4365]

1790. **satḳun alıp** [< *sat-ġun al-ıp*] Şatun alup demekdür.[4366]

1791. **saçıḳ** ve **saçıġ** ve **saçuḳ** [< *saç-ıḳ* | *saç-ıġ* | *saç-uḳ*] Dügüne ėledilen şaçuya dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Nevfel ḳızın Mecnūn'a vėrdügi maḥalde gelür [XXX, 290, 2678]:[4367]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün/

gerdūn körüben bu iş muvāfıḳ

kėltürdi toḳuz ṭabaḳda saçıḳ[4368]

[=Felek bu işi muvafık görünce dokuz tabakta saçı getirdi.]

1792. **saçḳuñ** [< *saç-ḳu+ŋ*] Gāf gāf-i *ʿAcem*dür. Şaçsaŋ gerek demekdür.[4369]

4363 Yazmada: *ḫur-şėd*.

4364 Yazmada: *Tenhā*. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 229v26'ya göre İpek takma saç. Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaʿda gelür [198, 205, 1]:

Maṭlaʿ /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

saç baġıñgdın çıḳḳan āyā sünbül-i pür-çīn müdür

yā tėrisin salġan ėkki efʿī-i müşkīn müdür

[=Ey sevgili, senin ipek takma saçından çıkan kıvrım kıvrım sümbül müdür? Veyahut derisini değiştiren misk kokulu iki yılan mıdır?]

ṬĀLIʿ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 58^a_{12}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 229v27.

4365 Kıyıda: S e b ʿ a - i S e y y ā r e 'de Dilārāmı ḫᵛācesi şatduġı yerde eydür [XIII, 112, 1015]:

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feʿilātün mefāʿilün feʿilün/

cānnı yarmaḳḳa satdı ḫᵛāce-i ḫes

kim bu sūd anı tācir ėtgey ü bes

[=Saman tüccarı canını paraya değişti ve sonunda bu kazanç onu tüccar edecek vesselam.]

Dilārāmı ḫᵛācesi şatduġı yerde eydür ibaresi **yarmaḳ** maddesinde *Dilārām beyʿinde ḫᵛāce ḥaḳḳında gelür* biçiminde geçecektir.

4366 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **yüklep**.

4367 Alıntı için bk. ṬĀLIʿ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 58^a_{13}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 334. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTʿO*: 178ᵃ.

4368 Yazmada: *saçuḳ*.

1793. **saçrap** [< *saçra-p*] Şıçrayup demekdür. **-273-**

1794. **Sārt** [< Soğd. < Skr. *sārtha*] ᶜAcem'üŋ şehrīsine dėrler, ki [ḳaṭᶜā][4370] Türkī bilmeye. Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ikinci maḳālede gelür [III, XLIV, 316 ~~(2583)~~(133), 67]:[4371] **122ᵃ**

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

Sārt'ḳa[4372] *gerçi bu barur yaḫşılar*

Türk ile hem yaḫşı barur baḫşılar

[=Bu giden iyiler Sart iseler de bahşılar Türk ile iyi anlaşırlar.]

Ve yine V a ḳ f i y y e 'de gelür, ki [R 745ᵇ, 13, L 113ᵇ, 10, F 753ᵃ, 24]:[4373]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

biri Türk[ī] eyvānıda astı mihr[4374]

biri Sārt dīvānıda bastı mühr

[=Biri Türk eyvanında mühür astı, öbürü Sart divanında mühür bastı.]

Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci meclis āḫirinde Seyyid Ḥasan-ı Ardşēr vaṣfında gelür, ki [I, 74, § 139, II, 389]:[4375] [Neṯr]

Bu faḳīr Türk ve Sārt arasıda andın tamāmraḳ kişi körmeydür-mėn.

[=Bu fakir, Türkler ve Sartlar arasında ondan daha olgun kimse görmedim.]

1795. **sarı** [< **sa+rı*] *Ṭaraf* maᶜnāsınadur, ki ᶜUbeyd Ḫān e ş ᶜ ā r ı nda [bir maḳṭaᶜda] gelür [BL 5ᵃ/9-5ᵇ/2]:[4376]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ger ḫırām ėtseŋ ᶜUbeydī sarı ėy serv-i revān

cān u köŋli birle cismi ḫāk-i pā bolsun saŋa

[=Ey servi salınışlım, Ubeydî tarafına salınarak gelirsen can ve gönlü ile bedeni sana ayak tozu olsun.]

4369 Madde VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'de yok.

4370 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

4371 Bk. **baḫşı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 156. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 74ᵃ.

4372 Yazmada: *Sārtġa*.

4373 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 334.

4374 Yazmada: *dīvānıda mühr bastı*.

4375 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 230v27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 334.

4376 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 335. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 179ᵃ.

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de Nevfel Mecnūn'ı ṣaḥrādan alup gėtdügi maḥalde gelür, ki [XXII, 210, 1832]:[4377]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

at ḳay sarı kim barur dem urmay

tursa dağı yol yörürge sormay

[=At ne yana gitse konuşmuyordu, dursa da yol gitmek için soru sormuyordu.]

1796. **sarġardı** [< **sār+ġ+ar-dı*] Ṣarardı demekdür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maḳṭaᶜda gelür [112, 139, 7]:][4378]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dėme[4379] *sarġardı Nevāyīniñ yüzi ᶜışḳ içre kim*[4380]

beyle altunnı ḳılurġa pāy-mālin[4381] *ḳazġanur*

[=Nevâyî'nin yüzü aşk içinde sarardı deme, böyle altını elde etmek için ayak altına alırlar.]

1797. **sarıġ** ve **sarıḳ** [< **sār+'ġ*] Ṣarı demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ᶜışḳ maḳālesinde gelür, ki [III, XXXVIII, 265 ~~(2165)~~(113), 72]:[4382]

Meṯnevī /Seriᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

derd yaşurmaḳ yüzin ėylep sarıḳ

eşk aḳızmaḳ közin ėylep arıḳ **122ᵇ -274-**

[=Dert gizlemek yüzünü sarartıyor. Yaş akıtmak gözünü çöngeltiyor / zayıflatıyor.]

1798. **sarıġ ağrıġ** [< **sār+'ġ ağ₁r+ı-ġ*] *Yaraḳān* marażına dėrler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [4383]'de [bir maṭlaᶜda] gelür [40, 40, 1]:[4384]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sarıġ ağrıḳ boldum ėy sāḳī ḫazān-ı hecr ara

ḳanı aṣfar mey ki bar her ḳaṭresi bir keh-rübā

[=Ey saki, ayrılık güzü içinde sarılık hastalığına tutuldum. Her damlası bir samankapan olan sarı şarap nerede?]

4377 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 335.

4378 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 273r4. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 179ᵃ.

4379 Yazmada: *dā'imā*.

4380 Yazmada: *kim ᶜışḳ ara*.

4381 Yazmada: *pāy-māliñ*.

4382 Bk. **arıġ** ve **arıḳ**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 16, 335.

4383 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

4384 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 231r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 336. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 179ᵇ.

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫazānī ḳaṣr vaṣfında gelür, ki [XVII, 168, 73]:[4385]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

térek sarġatıban[4386] *yüz zārlar dék*

sarıġ aġrıḳ bile bīmārlar dék

[=Kavak sarılık olmuş hastalar gibi yüz sararttı.]

1799. **sarġarıp** [< **sār+ġ+ar-ᵘp*] Ṣararup démek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [55, 55, 1]:[4387]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

gül-ruḫ-ı raᶜnā-ḳadim çün bāġ ṭavāf éyler[4388] *barıp*

infiᶜālidin gül-i raᶜnā ḳızarıp sarġarıp

[=Güzel yanaklı servi boylum bahçeyi dolaşıyor; iki renkli gül utancından bir kızarıyor bir sararıyor.]

1800. **sarḳud** [< Mo. *sarhud*] Mücerred şarāb keyfiyyetine dérler, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar['da] sebeb-i naẓmda[4389] gelür, ki [57, 93]:[4390]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ṣabr ile Eyyūb'ġa hem-dest bol

curᶜasınıñg sarḳudıdın mest bol

[=Sabır ile Eyyûb'a arkadaş ol, yudumunun damlasından mest ol.]

1801. **saraġ** Fārisī ile müşterekdür. [İyi] ḫaber[4391] maᶜnāsınadur, ki [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da] muḫammeslerde gelür, ki [472, 656, 2]:[4392]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

barġalı ol şōḫ kim cānım saraġın[4393] *almadı*[4394]

4385 Bk. tirek. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 53ᵇ₉. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 193r12, 230v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 213. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 108ᵃ.

4386 Yazmada: *sarġartıban*.

4387 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 89. gazel.

4388 Yazmada: *eyle*.

4389 *sebeb-i naẓmda*: Yazmada; *dībācesinde*

4390 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 348. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 186ᵃ.

4391 Bk. soraġ.

4392 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 347. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 185ᵇ.

4393 TÜRKAY: *sürāġın*.

4394 Yazmada: *almadım*.

cism anı istep nė ṣaḥrā kim ḳademni salmadı

[=O çekici gitti gideli gönlüm iyi haber al(a)amadı. Cismim onu aramak için hangi çöle adımını atmadı?]

1802. **sasıġ** [< *sası-ġ*] Yaramaz rāyiḥaya dėrler.[4395]

1803. **saraġuç** [< *saru-ġaç*] ᶜAvratlar başlarına bağladuḳları çenbere dėrler.

1804. **sėrgeg** [< Mo. *serge-g* < Mo. *seri-ge-* ~ *sere-ge-*] Gāflar gāf-i ᶜAcemīdür. Nevm-i ḫafīfe dėrler, ki tēz uyana. B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ[4396]'da gelür [306, 409, 4]:[4397]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dėme uyḳusız közüñ hecrim tüni açılmadı

nė ḳıla alġay ecel uyḳusı birle ***sėrgegim***[4398]

[=Uyku girmeyen gözün ayrılık gecemde açılmadı deme. Hafif uykum, ölüm ile nasıl baş edebilir?]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da[4399] gelür [322, 323, 5]:[4400]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

mėn öldüm nāledin **-275-** *nāz uyḳusıdın yār açmas köz* **123ᵃ**

nė sūd andın ki hicrān şāmı bolġay közlerim ***sėrgeg***

[=Ben ağlamaktan öldüm, yâr naz uykusundan gözünü açmıyor. Ayrılık akşamı gözlerim yarı uyanık olacak, neye yarar.]

saz [< *sāz*] Ḳamış.

sağınıp [< *sā-ḳ-ⁱn-ⁱp*] Şanup demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī[4401]'de İbni Selām ḥaḳḳında gelür [XXXI, 299, 2779]:[4402]

4395 Şöyle tamamlanabilir: M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde saḫāvet bābında gelür [132, 8; (243) 69ᵇ, 9]: [Neṯr]
ᶜĀlī-himmet şāh-bāzīdür bülend-pervāz bī-himmet ⁸sıçḳan şayyādı yurtçı taz. Şunḳar meskeni şāhnıñ bilegi yurtçı ⁹maḳāmı ölügseniñ sasıġ beden ü süñgeki.
[=Yüce himmetli kişi yüksek uçan bir ak doğandır, himmetsiz kişi sıçan avcısı karga alçağıdır. Şahinin meskeni şahın bileği, karganın makamı ölünün kokmuş bedeni kemiği.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 342v9.

4396 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

4397 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 62^{b}_{11}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 251v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 348.

4398 TÜRKAY: *sirgekim*.

4399 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

4400 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 552. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 62^{b}_{9}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 251v11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 348. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 186ᵃ.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ölgen sağınıp ḫalāyıḳ anı

bir öyge[4403] *kėtürdiler revānī*[4404]

[=İnsanlar onu öldü sanıp rağbet edilen bir eve getirdiler.]

Ve S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Dilārām firāḳında Şāh Behrām'uŋ aḥvāli ḏikrinde bu beytde *şağınıp* yād ėdüp dėmekdür [XVII, 145, 1404]:[4405]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

sağınıp çūn çeh-i zeneḫdānın

çėkiben barça riştе-i cānın

[=Herkes onun çene çukurunu düşünüp (bütün) can ipini çekiyor.]

1807. **sağınmaḳ** [< *sā-ḳ-'n-maḳ*] İki maᶜnāya gelür. Bir şanmaḳ ẓann eylemek maᶜnāsına. Ve bir daḫı yād etmek maᶜnāsına. Bu beytde *şağındı* lafẓı maᶜnā-yı evvel üzredür şandı dėmekdür ve *şağınmağnı* lafẓı maᶜnā-yı ṯānī üzredür yād ėtmegi dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [80, 75, 2]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çūnki ol bizni unutmağnı sağındı yaḫşı iş

sėn dağı kėl her nefes anı sağınmağnı unut

[=O bizi unutmağı iyi bir iş sanıyor, gel, sen de bir soluk onu anmağı unut.]

1808. **sağınġaç** [< *sā-ḳ-'n-ġaç*] Şanıcaḳ; yaᶜnī aŋıcaḳ demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [4406]'de [ehl-i imsāküŋ te'līfi miṯālinde bir maṭlaᶜda] gelür [372, 397, 1]:[4407]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nāleni her nėçe kim ėldin nihān ėyler köŋül

4401 Yazmada: L e y l ī v ü M e c n ū n .

4402 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 338.

4403 ÇELİK: *üyge*.

4404 Yazmada: *kivürdiler nihānī*.

4405 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 180ᵇ.

4406 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

4407 Aşk sırrının faş olması içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMİL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 35ᵇ). Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 337.

sèni saġınġaç yana bī-ḫod figān èyler köñgül[4408]

[=Gönül, ne yapıp edip ağladığını elden gizliyor, seni aklına getirince yine kendisinden geçip ağlıyor.]

1809. **saġınġay-sèn** [< *sā-ḳ-'n-ġay sin*] Aŋasın demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Soḳraṭ Ḥakīm Ferhād'a eyitdi [XXV, 243, 151]:[4409]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

hücūm-ı ^c^ışḳ ṭuġyānıda gāhī

***saġınġay-sèn** mèni hem tartıp āhī*

[=Bazen aşkın hücumuna uğradığında bir ah çekecek, beni düşüneceksin.]

1810. **saġınma** [< *sā-ḳ-'n-ma-*] Aŋma ve şanma demekdür.[4410]

1811. **saġınç** [< *sā-ḳ-'n-ç*] Bu daḫı bu ma^c^nāyadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da evvelki maḳāle āḫirinde gelür, ki [II, XXII, 141 ~~(1146)~~ (62), 98]:[4411]

Metnevī /Serī^c^-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

*kāfir ü mü'min sarı ḳılsañg **saġınç***

nè añga ye's ü nè munuñg[4412] *köñgli tınç*[4413] **-276-**

4408 Krş. *derd-i hecrüŋi şehā gerçi nihān eyler göŋül*
èlle vaşluŋ aŋıcak vāy ki figān eyler göŋül
[=Ey padişah, gerçi gönül ayrılığının derdini gizler. Ancak kavuşmasını anınca gönül bağırıp çağırır.]
MUḤİBBĪ: *Dīvān*: 502^a^. 1668. gazel 1. beyit.
Bundan sonraki kısım **saġınurġa** maddesinde verilmiştir.

4409 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 338.

4410 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ^c^ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [87, 107, 3]:
Beyt /Müctet̲-*i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Mefā^c^ilün fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/
***saġınma** barça bışıġ*^•^ *sözni ṭab^c^ èter āşām*
bolur muḳayyi' vü hāżım çu èkkisi maṭbūḫ
[=Tabiat her pişmiş sözü yer (yutar) sanma. Her ikisi pişmiş olsa da (biri) kusturur (biri) siner.]
• TÜRKAY: *bī-şen^c^*.
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 26v2.
Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [410, 554, 5]:
Beyt /Recez-*i müṭemmen-i maṭvī-i maḫbūn*: Müfte^c^ilün mefā^c^ilün müfte^c^ilün mefā^c^ilün/
pūye ḳılurda çābüküm uçtı rikābıda perī
*naḳş **saġınma** zīb üçün sızġan anıñg çanaḳıġa*
[=Yüğrük (at)ım koşarken üzengisinden bir kanat uçtu. Onun heybesine süs için çizileni boşuna sanma.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 209r25.

4411 Bk. **tınç**. Alıntı için bk. ṬĀLİ^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 65^{b}_{12}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 267, 337. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 138^a^, 180^b^.

4412 Yazmada: *munıñg*.

4413 SABİR: *tınç*.

[=Kâfir ve mümin hakkında düşünürsen ne ona üzüntü ne buna gönül huzuru.]

1812. **sağınurġa** [< *sā-ḳ-ı-n-ur+ġa*] Aŋmaġa demekdür. [4414]<Ve yine> M ü n ş e ' ā t 'da yėgirmi sekizinci[4415] mektūbda gelür [(341) 790b, 25]:[4416] [Neṯr]

Yūsuf ᶜAlīdin[4417] ḳulluḳḳa[4418] yiberdim. Alar taḳrībi bile gāhī bu bendeñizni sağınurġa[4419] 26ḥākim-siz.

[=Yusuf Ali'den kulluğa gönderdim. Onun aracılığı ile bazen bu kulunuzu düşünebilirsiniz.]

1813. **sağın** [< *sā-ḳ-ı-n-* | *sağ-ı-n* | *saḳı-n*] M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati üç maᶜnāya **123b** taṣḥīḥ etmişler. Biri aŋmaḳ maᶜnāsına. Ve biri südi şağılur ḳoyun maᶜnāsına. Ve biri daḫı ᶜışḳ mesti ve bīmārı ḥāletinde istiᶜmāl olınduğı maᶜnāya, ki terkīb budur [(174) 776b, 20, (209)]:[4420] [Neṯr]

Sağın *lafẓı dėk, ki bir maᶜnāsı yād ḳılmaḳḳa[4421] emrdür ve biri sütlük[4422] 21ḳoy atıdur ve ᶜışḳ mesti ve mecnūnı ve bīmārı muḳābeleside* sağın *dėse, her birige iṭlāḳ ḳılsa bolur.*

[=*Sağın* sözü gibi, bir anlamı "düşünmek" fiilinin buyruğudur. Biri "sütlü koyun" adıdır. "Aşk sarhoşu, mecnunu, hastası" karşılığında *sağın* dense her biri için ayrı ayrı kullanılsa mümkündür.]

1814. **sağlığ** [< *sağ-ı-n+lığ*] Şağılur demekdür, ki muḳaṭṭaᶜātda gelür []:[4423]

Ḳıṭᶜa /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

fulān bay kim ḳoyı bėş miñdin ötmiş
yana hem miñdin artuḳ sağlığ öçkü

[=Bilmem hangi zenginin koyunu beş bini geçmiş. Yine binden fazla sağmal keçi varmış.]

Öçkü keçiye derler, şağılur keçi dėmekdür.

1815. **saḳaḳ** [< **saḳa-ḳ*] Zeneḫdān ile gerden mā-beynine dėrler, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [4424]'da bir maṭlaᶜda[4425] gelür [390, 538, 1]:[4426]

4414 Bundan sonraki kısım **sağıŋġaç** maddesinden alınmıştır.

4415 *yėgirmi sekizinci*: Yazmada; *ḳırḳıncı*.

4416 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 338.

4417 Yazmada: *ᶜAlā'u 'd-dīn*.

4418 Yazmada: *ḳulluḳ*.

4419 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4420 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 337.

4421 Yazmada: *ḳılmaḳġa*.

4422 Yazmada: *mütlük*.

4423 Bk. **tandı, ḳoyı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 209, 336. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 180a.

Maṭlaᶜ /Hezec-i müṭemmen-i sālim: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

yaḳa dėk ḳurb eger tapman sėniñ sīmīn saḳaḳıñġa

ėtek dėk hem yaman ėrmes tüşe alsam ayaġıñġa[4427]

[=Senin gümüşsü çene altına yaka gibi yaklaşamazsam da ayağına etek gibi düşebilsem fena olmaz.]

1816. **saḳızġan** [< *saġız-ġan*] Şaḳsaġan dėdükleri murġa dėrler.[4428]

1817. **salurdın** [< *sal-ᵘr+dın*] Şalmaḳdan demekdür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [140, 182, 1]:[4429]]

Maṭlaᶜ /Remel-i müṭemmen-i maḥdūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kāfirī kim sėn kėbi ruḫsār-ı ātiş-nāki bar

ot salurdın kişver-i İslām ara nė bāki bar

[=Senin gibi kızıl yanağı olan bir kâfirin İslam ülkesini ateşe salmaktan ne korkusu olur?]

1818. **salur-mėn** [< *sal-ᵘr bin*] Şaların dėmek olur.

1819. **salmaḳ** [< *sal-maḳ*] Şalmaḳ demekdür. Ve yürek oynamasına daḫı dėrler. - **277-** Ve ḥareket ve ıżṭırāb maᶜnāsına daḫı gelür, ki B e d ā y i ᶜ u **124ᵃ** ' l - V a s a ṭ 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [429, 592, 1]:[4430]

Maṭlaᶜ /Remel-i müṭemmen-i maḥdūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

köz bile köñlümge bolmış gūyiyā vaṣlıñ çaġı

kim közümniñ uçmaġı tėz oldı köñlüm salmaġı

[=Gözümün seğirmesinden, artan yürek çarpıntımdan anladığıma göre galiba gözümün gönlümün sana kavuşma vakti geldi.]

4424 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

4425 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...: beytde.*

4426 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 60ᵇ₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 349.

4427 Yazmada: *ayaḳıñġa.*

4428 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XII, 112, 830]:

Metnevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

tün küni ḳılur bu naḳş sızġan

kāfūr ile müşkdin saḳızġan

[=Bu nakışı işiten gece gündüz beyaz ve siyahtan saksağan yapar.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 252r1.

4429 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 250. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 59ᵃ₁₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 233r4.

4430 Bk. **uçmaġ** ve **uçmaḳ**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 49. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 27ᵇ.

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da[4431] bir maṭlaᶜda[4432] [daḫı][4433] gelür, ki [429, 593, 1]:[4434]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḏarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[4435]

uyḳu hem-sāyelerimdin kèterür hecr tüni

kim[4436] başım yèrge urup ki yürekim salmaḳ üni

[=Ayrılık gecesinde başımı yerlere vurmam ve yüreğimin güp güp çarpma sesi komşuları uyandırır.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4437]'da bir şiᶜrde[4438] gelür [584, 587, 5]:[4439]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

n'ètip asray özni kim ḥālimni ol çıḳḳaç[4440] zamān

an͡glatur yanımġa[4441] olturġanġa kön͡glüm salmaġı

[=O gitti gideli içimi nasıl zaptettiğimi, yüreğimin çarpması yanımda oturana anlatır.]

1820. **salġucı** [< *sal-ġuçı*] Şalıcı demekdür.[4442]

1821. **salġaç** [< *sal-ġaç*] Şalıcaḳ dèmekdür. F e r h ā d u Ş ī r ī n [4443]'de sāḳīye ḫiṭāb etdügi beytlerindendür[4444] [XVII, 172, 133]:[4445]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kön͡gülge ᶜışḳ otı salġaç şerāre

an͡ga yoḳ mey suyıdın özge çāre

[=Aşk ateşi gönle kıvılcım sıçratınca ona şaraptan başka çare olmaz.]

1822. **salġay** [< *sal-ġay*] Şala dèmek olur. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [74, 66, 1]:[4446]]

4431 Yazmada: *bu dīvānda.*
4432 Yazmada: *şiᶜrde.*
4433 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*
4434 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232v27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 340.
4435 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...
4436 Yazmada: *Ki.*
4437 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
4438 *beytde* olmalıydı.
4439 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 340.
4440 KARAÖRS: *çıḳḳan.*
4441 Yazmada: *yanımda.*
4442 Şöyle tamamlanabilir: Bk. ḳarı.
4443 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .
4444 Aynısı 125ᵃ'da kıyıda.
4445 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 59^{b}_{2}.

Maṭlac /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

kėzer-mėn kūyide yıllar[4447] *naẓar ḥālimġa salġay dėp*

eger öltürse ḳanım rengi tofraġıda ḳalġay dėp

[=Yıllarca hâlime bir göz atacak diye, öldürecek de kanımın rengi toprağında kalacak diye mahallesinde gezerim.]

1823. **salġuñ̂** [< *sal-ġu-ŋ*] Gāf-i *cAcemī* ile. Şalsaŋ gerek demekdür.

1824. **salınġaç** [< *sal-'n-ġaç*] Şalınıcaḳ[4448]; yacnī bıraġılıcaḳ[4449] demekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da Micrāc'da gelür [IV, 25, 159]:[4450]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilün/

lī bile mac hem özidin[4451] *salıban*

bu salınġaç nė ḳalur ol ḳalıban

[=*Lī* ve *maca*'yı[4452] kendisinden uzaklaştırıp bu salınınca ondan başka ne kalır?]

1825. **salmaḳ** [< *sal-maḳ*] Bir daḫı *cacz* macnāsına gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Yunān-zemīne gėtmek ḳaṣd ėdicek ḫāḳān çāre ve tedbīr etdügi maḥalde gelür, ki [XVIII, 173, 4]:[4453]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

özin salmay yana bir fikr ėtip sāz

bu yañ̂lıġ boldı işke çāre-perdāz

[=Acze düşmeden yeni bir fikir tasarladı, böylelikle işe bir çare bulundu.]

1826. **salġadı** [< *salġa-dı* < Mo. *salġa-*] Bile gönderdi demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı **-278-** Luṭfī'de gelür [XXX, 28, 331]:[4454]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

4446 Bk. öltürmek. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 111. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 24a8, 59b4. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227r29.

4447 Yazmada: *ėller*.

4448 Yazmada: *Şalınçaḳ*.

4449 Yazmada: *bıraġılacaḳ*.

4450 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 233v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 341.

4451 Yazmada: *nė ile nė hem özdin*.

4452 **Açıklama:** *lī maca 'llāhi vaḳtun; lā-yuscunī fīhi ġayra rabbī* [=Benim bir vaktim vardır, ki Allah ile arama kimse giremez]. as-SARRĀC: *al-lumac*: 119. al-ḲUŞAYRĪ: *risāla*: (ULUDAĞ) 173. al-cACLŪNĪ: *kaşfu 'l-ḫafā*: II, 173, 2159. ḥadīṯ. UYSAL: *Tasavvuf Kültüründe Hadis*: 260.

4453 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 340.

4454 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 339. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTcO*: 181b.

anı hem salġadı[4455] *Nev-roz birle*
köçürdi ṭāli^c-i fīrūz birle **124ᵇ**

[=Nev-roz'u yanına katıp onu gönderdi. Onları uygun bir vakitte yola çıkardı.]

1827 **sal** [< *sāl*] Şu geçecek bir nesnedür, ki ağaçları birbirine bağlayup şuya bıraġurlar batmaz anuŋ-ıla şu geçerler, ki B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ [4456]'da gelür [140, 181, 3]:[4457]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/
baḥr-i eşkim içre kim tapmas żarar köz merdümi[4458]
gūyiyā kirpik neyistānıdın anıŋ salı bar

[=Gözyaşlarımın denizinden göz bebeğim zarar görmez, sanki kirpik kamışlığından onun salı var da ondan.]

1828 **selencek ve selkencek** [< *sel-ⁱn-cek* | *sel-k-ⁱn-cek*] Kāflar kāf-i ^cArabīdür. İp-ile boyna aşılan ta^cvīẕe dėrler, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir maṭla^cda] gelür [326, 327, 1]:[4459]

Maṭla^c /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/
nė hoş ummāli kim ^curyān nigūn-ḳad birle ursam tek
perīlerġa cünūn ṭomārıdur boynumda sėlkincek[4460]

[=Nasıl şuur ümidi, çıplak iki büklüm olarak vuracak gibiyim. Boynumdaki muska perilere karşı delilik muskasıdır.]

1829 **saladur** [< *sal-adur*] Şalayorur dėmekdür. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭla^cda gelür [159, 161, 1]:[4461]]

Maṭla^c /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/
birev ġamı yana köŋlümge ḳozġalan[4462] *saladur*[4463]

4455 DİNÇER: *çün başladı.*
4456 *B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r .
4457 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 249. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 59ᵃ₁₀. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 339. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 181ᵃ.
4458 Yazmada: *körmezdi.*
4459 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 62ᵃ₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 256r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 341. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 182ᵃ.
4460 Yazmada: *selencek.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
4461 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 285. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 233r3. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 236ᵃ.
4462 *ḳozġalan*: *döküldemek, ıżṭırāb, pükildemek.*
4463 Krş. **süren** *süren sal-*.

birev dėmey ki bu āşūbnı[4464] *fulān saladur*

[=Yine gönlüme birisinin gamı kargaşa vermektedir; kimse bu kargaşayı bu falanca çıkarıyor demesin.]

1830. **salḳın** [< Mo. *salḳi(n)*] Şovuḳ yele dėrler, ki issi günlerde ese. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [213, 268, 3]:[4465]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü mefāᶜīlün/

ḥayvān suyıdur şüdrün ᶜĪsā demidür salḳın

bostān sarı cānānım gūyā ki ḫırām ėtmiş

[=Çiy, hayat suyudur; serin yel, İsa soluğu. Yârim sanki bahçelere gezmeğe çıkmış.]

Ve yine Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara e ş ᶜ ā r ında [bir beytde][4466] gelür, ki [161, 136, 4]:[4467]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

āhım allıda savuḳ ***salḳın-sėn*** *ėy dūzaḫ otı*

her dem er yüz ḳatla iẓhār-ı ḥarāret ḳılġa-sėn

[=Ey cehennem ateşi, her an yüz kat daha sıcaklık göstersen de ahımın karşısında o soğuk rüzgâr gibi kalır.][4468]

Ammā baᶜżı nüsaḫda[4469] *sayḳın* vāḳiᶜ olmış çimen üzerine ṭoḳunup geçüp temevvüc etdüren yele dėrler.

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da **-279-** evvel[4470] mektūbda gelür, ki [(287) 782ᵇ, 15]:[4471] [Neṯr]

Bahār salḳınınıñ ᶜıṭr-engėzligi[4472] *bulut mizācın* **125ᵃ** *hevāyī ḳılıpdur.*

[=İlkyaz tan yelinin koku saçması bulutların mizacını havayî yapar.]

1831. **salca** [< Mo. *ṣalca*] Keneye ve şaḳırġaya dėrler, ki ḥayvānlaruŋ gövdesine yapışur, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn Leylī ḳabīlesi göçdügi menzilde bir ḫasta it gördügi maḥalde gelür, ki [XXV, 234, 2084ᵃ]:[4473]

4464 Yazmada: *işni.*

4465 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 234r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 339. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 181ᵇ.

4466 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

4467 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 339.

4468 ERASLAN: *Hüseyn-i Baykara Dîvân'ından Seçmeler*: 79_{XXXV-4}.

4469 Yazmada: *nüsḫada.*

4470 Benzer kullanış için bk. **birev**.

4471 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 340.

4472 Yazmada: *eñgizligi.*

4473 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 349.

Mıṣrāᶜ /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/[4474]

ḳan ḳoymay ***salca*** *reglerige*[4475]

[=Kene, damarlarında kan bırakmadı.]

1832. **senīn** [< Ar. *sanīn*] Nēzeye dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ceng vaṣfında gelür [XXII, 212, 1846]:[4476]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

dāl oldı ***senīni*** *ṣāl yaĝlıġ*

hey'et bile berg-i bāl yaĝlıġ

[=Mızrağı alev yalımı gibi, bütün heyeti söğüt yaprağı gibi görünüyordu.]

1833. **sanaġlıḳ** [< *sā-n+a-ġ+lıḳ*] Ḥisāb maᶜnāsınadur. Ve iᶜtibār[4477] maᶜnāsına daḫı gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ḫıżr *ᶜalayhi 's-salām* ṭılısm fetḫinde Ferhād'a eyitdi [XXIV, 227, 49]:[4478]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

dėseĝ kim taymaġay[4479] *ol yolda gāmıĝ*

sanaġlıḳ[4480] *gām ile bolsun ḫırāmıĝ*

[=O yolda ayağım kaymasın dersen yürümen temkinli adımlarla olsun.]

1834. **sanap** [< *sā-n+a-p*] Bu daḫı ḥisāb ėdüp. Ve iᶜtibār[4481] ėdüp demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de yine bu maḥalde gelür [XXIV, 228, 59]:[4482]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

alıp ḫātim yana urdı ***sanap***[4483] *gām*

hem ol taş üstige tutḳunça ārām

4474 Bu kanatta: Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün. Sekt-i melīh.

4475 Yazmada: *regleride*.

4476 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 350. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 187ᵇ.

4477 Yazmada: *Āgāhlıḳ maᶜnāsınadur. Ve iḫtirāz.*

4478 Bk. **tındı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 166r19, 235v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 269, 342. *saḳlıḳ* 'āgāhlıḳ ve iḫtirāz ve tedārük' (CLAUSON: *EDPT*: 809ᵇ) ile karıştırılmış olmalı.

4479 Yazmada: *tayınmaġay*.

4480 Yazmada: *Sanaġlıġ*.

4481 Yazmada: *İḫtirāz ėdüp. Ve tedārük.*

4482 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 235r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 343. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 183ᵇ.

4483 Yazmada: *sanap urdı*.

[=Yüzüğü aldı, o taş üstünde durdukça temkinli adımladı.]

1835. **sançḳay** [< *sanç-ḳay*] Şançar demekdür.

1836. **san** [< *sā-n*] Ḥisāb ve şaġış macnāsınadur, ki **125b** M e c n ū n u L e y l ī 'de İbni Selām vaşfında gelür, ki [XVIII, 170, 1417]:[4484]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefcūlü mefācilün fecūlün/

çūn mālıġa kimse bèrmeyin san **-280-**

her müşkil olup ḳaşıda āsān

[=Malı için kimse sayı veremezdi, her güçlük, karşısında kolaylaşırdı.]

Ve yine F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir [ḥüsn-i maṭlacda][4485] gelür [525, 571, 2]:[4486]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

zār cismimde boġunlar miḥnetimniñ sanıdur

kim yana bir yèrge[4487] *tügdi*[4488] *bir tügün her tārġa*

[=Zavallı cismimdeki boğumlar mihnetim sayısıncadır. Her kılı düğüm bir yere bir düğümledi.]

[N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [25, 25, 6]:[4489]]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

belā deştidaġı[4490] *āvāreler sanın ṭaleb ḳıldıñ*

bu yañlıġ ḫān u mānıdın celālarġa nişān[4491] *anda*

[=Bela çölündeki başıboşların sayısını sordun, bunca ev barktan uzaklara orada nişan var.]

1837. **sanaman** [< *sā-n+a-ma-n*] Ḥisāba almazın ve şaymazın ve ictibār etmezin demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4492]'da [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [455, 456, 8]:[4493]

4484 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 235v3'e gore anlamlandırma hatalıdır (CLAUSON: *EDPT*: 835*). PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 341.

4485 Yazmada: *şi'rde.*

4486 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 181r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 342.

4487 Yazmada: *her birge.*

4488 Yazmada: *tügti.*

4489 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 35. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 235v4.

4490 Yazmada: *deştindegi.* KARAÖRS: *deşti daġı.*

4491 Yazmada: *nė san.*

4492 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r.

4493 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 234v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 342.

Beyt /Mücteṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Mefā^c^ilün fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/

mėni kişi dėmese ėl melūl nėvçün olay
kişi ḥisābıda mėn ḫod[4494] *özümni çūn sanaman*

[=El bana adam demese niçin mahzun olayım; ben de kendimi adam yerine koymuyorum.]

1838. **sanaġanlar** [< *sā-n+a-ġan+lar*] Ḥisāb edüp şayanlar demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4495]'da gelür [211, 211, 6]:[4496]

Beyt /Ḫafīf-i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[4497]

***sanaġanlar** viṣāl ü kām ehlin*
bizni[4498] *ol zümredin sivā ḳılıñız*

[=Kavuşanları ve muradına erenleri sayanlar, bizi o zümreden ayrı tutunuz.]

1839. **sanar** [< *sā-n+a-r*] Bu daḫı hemīn bu ma^c^nāyadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on üçinci maḳālede gelür [III, XLVI, 328 ~~(2680)~~ (139), 39]:[4499]

Meṯnevī /Serī^c^-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

la^c^l ḥisābıda tutar ḫāreni
*inçü **sanar** barça ṣadef-pāreni*

[=Mermeri yakut yerine tutar, bütün sedef parçalarını da inci sayar.]

1840. **sanap-biz** [< *sā-n+a-p bi+z*] Şayup dururuz demekdür, ki Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de [evvelki maḳālede] cenāb-ı Mevlānā Cāmī [1414-1492] ḥażretleri-y-ile Nevāyī ḥażretleri Ḫiyābān nām maḥalde gėder-iken **126^a^** bāġ-bānlar servleri arabaya yükledüp gelür-iken ne-ḳadar servdür deyü şormışlar bāġ-bānuŋ cevābında bu terkīb gelür, ki [(26) 761^a^, 15 (97)]:[4500]

[Neṯr]

***Sanap-biz** yüz tört*[4501] [16c]*adeddür*[4502]. **-281-**

[=Saydık, yüz dört adettir.]

4494 KARAÖRS: *hem*.
4495 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
4496 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 360. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 234v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 342.
4497 Bu beyitte: Fā^c^ilātün ... fa^c^lün.
4498 Yazmada: *meni*.
4499 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 234v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 342. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 183^b^.
4500 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 342.
4501 Yazmada: *dört*.
4502 Yazmada: *^c^aded-dururlar*.

1841. **sanay** [< *sā-n+a-y*] Ben şayayın demekdür.[4503]

••••. **sanağlıķ** Aŋmalu ve aŋacaķ demekdür.

1842. **savġat** [< Mo. *sauġad*] Pēş-keş ve armaġan ve inᶜāma dérler, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Şāh Dilārām'ı getürenlere pēş-keş çekdügi maḥalde bir beytde gelür, ki [XIII, 115, 1051]:[4504]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḥbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4505]

ķıldılar ᶜarż ḫān maķālātın

her nėçük tuḥfe birle savġatın

[=Hanın sözlerini, bütün hediyelik ve hatıralıklarını[4506] sundular.]

1843. **savuġ** [< *soġı-ķ*] Şovuķ dėmekdür.[4507]

1844. **savutmaķ** [< *soġı-t-maķ*] Şovutmaķ dėmek olur.

1845. **savut** [< *soġı-t-*] Emrdür şovut dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [80, 75, 4]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḥayf ėrür her şōḫ-ı raᶜnā yüzinge çün pāk ᶜışķ[4508]

şevķ otın kėl sėn daġı bu ᶜişvegerlerdin savut

[=Madem ki her güzel şuhun yüzüne temiz aşk yazıktır, gel sen de bu işvelilerden arzu ateşini soğut.]

4503 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **dėn | +DIn, sayġa alġanca.**

4504 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 236v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 344, 512. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 183ᵇ.

4505 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

4506 **Açıklama:** *Hediye*: Armaġana dėnür ekṯerī ḥācāt öŋlerinde taķdīm olundıġı-y-içün yāḫod ülfet ve maḥabbete irşād için yāḫod mühdā leh yanına şāḥibinden muķaddem vardıġı-y-içün ola (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uķyānūsu 'l-basīṭ*: III, 955).

Armaġan: *rāh-āvard* (NAḪCIVĀNĪ: *aş-şiḥāḥ al-ᶜacamiyya*: 36ᵃ. el-BARDAḪĪ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (25ᵃ) 17ᵃ₁₅. yr.) *rāh-āvar* (STEINGASS: *CP-ED*: 566ᵃ). Türkīde daḫı armaġan dėnür. Āşnādan biri diyār-ı āḫardan geldükde aḥbāba gönderdigi tuḥfedür. ᶜArabīde *hadiyya* dėrler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 56). TUNA: "Kelimeler Arasında Para, Akça, Armağan, Külçe, Som, Çek".

Sözlüklerin verdiği bilgilerden hareketle armağan Tü.de üst başlıktır. Alt başlık olarak *armağan* 'yolculuk dönüşü hediyesi', *hediye* 'ihtiyaç arzından önce; yakınlaşmayı ve sevgiyi pekiştirme için verilen mal'dır.

Tuhfe: Birr ve luṭf maᶜnāsınadur ki bundan armaġan ile taᶜbīr olunur nev-peydā ṭurfanda şey'e dėnür (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uķyānūsu 'l-basīṭ*: II, 729). Her ne kadar yerinde açıklanmamışsa da *v-ḥ-f* 'dünüvv ve kurb' 854.

4507 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ılıġ ve ılık, teskeri, ķatıp, ķısķarıp, keymür, muz.**

4508 Yazmada: *ᶜışķ pāk.*

1846. **savurğay** [< *soyurğa-y* < Mo. *soyurḫa-*] Ḫilᶜat ve pēş-keş vėrür ve inᶜām u iḥsān ėder demekdür ve bir yeri pādşāh ṭarafından mülklige vėrmege daḫı dėrler, ki V a ḳ f i y y e dībācesinde tevḥīdde gelür [R 744ᵇ, 12, L 112ᵇ, 10, F 752ᵇ, 3]:[4509]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

kim ol birni örter celāliyyeti

bu birni soyurğar[4510] *cemāliyyeti*

[=Birini celali mahveder, birini de cemali bağışlar.]

1847. **Sayğu** [< *sāy+ğu*] Şehr-i Heri içinde bir mevżiᶜ adıdur, ki V a ḳ f i y y e 'de evḳāf ḥudūdı beyānında yazılmışlardur []:

1848. **sayfūr** [< Far.] Fārisī ile müşterekdür. Ḥarīrden bir nevᶜdür aḳ rengde, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de yedinci [ḥikāyede] rāvī Dilārām'dan Behrām Şāh'a rivāyet ėtdi [XXXIII, 393, 4351]:[4511]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4512]

kefen ėylep ḥarīr ile sayfūr **126ᵇ**

saypıban ol kefen ara kāfūr

[=İpek ve eşük[4513] ile kefenlediler ve o kefenin arasına kâfur serptiler.]

1849. **saypağucı** [< *sayp+a-ğucı*] Perīşān ėdici ve ḫarcayıcı[4514] maᶜnāsınadur, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da ḫātime maḳālesinde[4515] gelür [119, 617]:[4516]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

her nė ki ḳazğandım[4517] *u yığdım tamām*

ḳıldım alıp[4518] *sayfağucığa*[4519] *ḥarām* **-282-**

4509 Bk. **soyurğar**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 249r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 344. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 195ᵃ.

4510 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4511 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 346. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 184ᵇ.

4512 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

4513 **Açıklama:** *Eşük*: Hanlardan, beylerden birisi öldüğü zaman mezarı üzerine serilmek üzere gönderilen ipek kumaştır. Bu ipekli kumaş sonra parçalanarak yoksullara dağıtılır (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 24^{b}_{15}. yr. Çeviri: I, 72).

4514 Yazmada: *ḫarcanıcı*.

4515 *ḫātime maḳālesinde*: Yazmada; *maḳāle-i evvelde*.

4516 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 345.

4517 Yazmada: *ḳazğaydım*.

4518 Yazmada: *anı*

4519 Yazmada: *saypağucıya*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Bütün kazandıklarımı bir yere topladım, onu israfçılara haram ettim.]

1850. **saypadı** [< *say͏p+a-dı*] Ṭaġıtdı ve ḫarcandı demekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da hüdhüdüŋ kebge cevābı ḥikāyesinde gelür [L, 70, 751]:[4520]

Meṯnevī /Remel-i *müseddes-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

vechni[4521] *az künde barın saypadı*

gevher alġan çün ol işni aŋladı

[=(Taş) güzel görünüşünü az günde kaybedince o cevheri alan, işi anladı.]

1851. **sayap** [< *sāʸ-a-p*] Ṣayup demekdür.

1852. **sayġa alġanca** [< **sāʸ-ġ+a-ʸu al-ġan+ca*] Ṣayabilince ve şayılıbilince demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on ṭoḳuzıncı maḳālede şehr-i Herāt bāġları vaṣfında gelür [III, LVIII, 432 ~~(3577)~~(182), 85]:[4522]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

gülleri nevᶜini nė dė[4523] *ança gül*

ança nė gül kim sanay[4524] *alġança gül*

[=Onun güllerinin o kadar çeşidini nasıl sayayım? O kadar gül değil, sayabildiğin her şey gül.]

1853. **saylanıp** [< *sāʸ-ı+la-n-'p*] Bu daḫı şayılup ḥisāb olup demekdür, ki [Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında][4525] [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [63, 16, 2]:[4526]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

Leylī vü Şīrīn ü ᶜAḏrā bardılar veh nė ᶜaceb

bolmaġım vālih saŋa kim sėn ḳalıp-sėn saylanıp

[=Vah ne şaşılacak hâldir ki, Leyla, Şirin ve Azra (bir bir) gitti. Hesapta kalan (bir tek) sana hayret etmekteyim.]

1854. **sayġalur** [< *sāʸ-ġ+a-l-ur*] Şayılur ḫarclanur dėmekdür.[4527]

4520 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 345.

4521 CANPOLAT: *vech nė*.

4522 Bk. **dėn**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 235r9.

4523 Yazmada: *dėn*.

4524 *kim sanay*: Yazmada; *sayġa*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4525 *Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

4526 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237r18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 346. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 184ᵇ.

4527 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [152, 153, 5]:

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bāde tut naḳd-i ḥayātımnı alıp ėy muġ-beçe

cān tapay bir laḥẓa çun bu naḳd• āḫir sayġalur

[=Ey meyhaneci çocuğu, hayat akçamı alıp bade ver. Mademki bu akça harcanacaktır (bari) bir lahza can bulayım.]

• KAYA: *naḳd-i*.

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237v10.

1855. **sayġalġu dėk** [< *sāʸ-ġ+a-l-ġu teg*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Şayılup ḫarclanduġı gibi ve şayılsa gerek demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [4528]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [267, 346, 7]:[4529]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy köñgül āb-ı[4530] *ḥayātıñg ḳıl fenā yolıda ṣarf* **127ᵃ**

ḥayf ėrür[4531] *ger bolsa ᶜömr-i Nūḥ üçün sayḳalġu*[4532] *dėk*

[=A gönül, Nuh'un ömrü kadar (950 yıl) yaşasan bile bengi suyunu fanilik yolunda harca, (yoksa) yazık olur.]

1856. **sayġaldı** [< *sāʸ-ġ+a-l-dı*] Şayıldı ve ḫarclandı demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü - **283-** ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [413, 559, 5]:[4533]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

ᶜaḳl u dīn naḳdi fenā deyri ara kirmes ėkeç

*mey bile muġ-beçeler yolıda **sayġaldı** yana*

[=Akıl ve din akçası, fanilik kilisesinin içine girmezken yine şarap ve meyhaneci çocuklarının yolunda harcandı.]

1857. **sayġalıp** [< *sāʸ-ġ+a-l-'p*] Bu daḫı bu maᶜnāyadur, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [altıncı faṣlda] nā-ḳābil ṣadrlar ḏikrinde gelür, ki [17, 16; (94) 10ᵇ, 10]:[4534] [Neṯr]

ᶜUlemā [⁸kėltürgen gül-āb şīşeleri, ki ḫālī ḳalıp, bāde salurġa ⁹anı[4535] *mülāzımları alıp. Bular] kėltürgen*[4536] *nebāt gezek üçün ¹⁰uşalıp, ve*[4537] *vaẓīfe vechleri özge esbāb üçün **sayġalıp**.*

[=Bilginlerin getirdiği gül suyu şişeleri boşalınca usta sakiler onları şarap doldurmak için aldılar. Bunların getirdiği nebat şekerleri meze için doğrandı. Kullanma amaçlarından başka meclis gerekleri için değerlendirildi.]

4528 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
4529 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 346.
4530 Yazmada: *naḳd-i.*
4531 Yazmada: *olur.*
4532 Yazmada: *sayġalġu.*
4533 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 346. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 184ᵇ.
4534 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 346, 459.
4535 Yazmada: *kānī.*
4536 ÖLMEZ: Her ikisi de *kėtürgen.*
4537 ÖLMEZ: yok.

1858. **sayġana** [< *sāy-ġ+a-n-a*] Şayılacaḳ ve ḫarclanacaḳ demekdür.

1859. **sayġamaḳ** [< *sāy-ġ+a-maḳ*] Ḫarcamaḳ dėmekdür.

1860. **say** [< *sāy-* | *sāy*] Emr ėdüp şay demekdür. Ve şol dereye dėrler, ki ḳışın şu aḳa yazın aḳmaya, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on beşinci[4538] maḳālede mestlik ḏemminde gelür [III, L, 358 ~~(2926)~~(153), 19]:[4539]

Meṯnevī /Serīc-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

seyl suyın tapsa içip mül kėbi

say taşını[4540] *tapsa isip*[4541] *gül kėbi*

[=Sel suyunu bulsa şarap gibi içer, yazın suyu akmayan dere taşını bulsa gül gibi koklar.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da sekizinci[4542] maḳāle ḥikāyesinde gelür [II, XXXVII, 254 ~~(2075)~~(109), 6]:

Meṯnevī /Serīc-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

baş tüşüp ol rezmde[4543] *say taşıca*

baş kėsiben her kişi öz başıca

[=O savaşta dere taşı sayısınca baş düştü. Her kişi kendi çapınca baş kesti.]

1861. **say** *Vaḳt* macnāsınadur.

1862. **sayı** [< *say+ı*] İki yā ile. Vaḳti dėmekdür. Meṯelā *sorġan sayı* şormaḳ vaḳti dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlacda gelür [23, 23, 1]:[4544]]

Maṭlac /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

ḳāṣidī kim yārdın bir söz rivāyet ėylese

isterem sorġan sayı baştın ḥikāyet ėylese

[=Sevgiliden haber getiren kişi ondan bir söz açsa, onu anlatsa; her sorulduğunda baştan anlatmasını isterim.]

••••. **sayı** Bir luġatdür, ki bir lafẓ-ıla daḫı isticmāl olınmasa macnā ḥāşıl olmaz. **127b** Meṯelā *alġan sayı* aldukça demekdür. *Sorġan sayı* şordukça

---

4538 Yazmada: *yėdinci*.

4539 Bk. IS. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 25r8, 93v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 113. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 721.

4540 Yazmada: *taşın*.

4541 SABİR: *atıp*.

4542 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <*toḳuzıncı*>.

4543 SABİR: *rüdda*.

4544 Yâr namesine cevap vermek içeriklidir (cABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 39b). Alıntı için bk. ṬALİc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 58a15, 60b1.

demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [64, 53, 1]:[4545]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sėn lebiñ sorġan sayı **-284-** *mėn ḳan yutar-mėn ėy ḥabīb*

sėn mey içkil kim maña ḫūn-ı ciger bolmış[4546] *naṣīb*

[=Ey sevgili, sen dudağını emdikçe ben kan yutuyorum. Sen şarap iç, bana da ciğer kanı nasipmiş.]

Ve yine [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da] bir maṭlaᶜda[4547] gelür, ki [180, 219, 1]:[4548]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

her nėçe köñlümni çāk ėtseñ ḳılur ᶜışḳıñ[4549] *sitēz*

ol ṣıfat kim otnı yarġan sayı bolur şuᶜle tēz

[=Ateşi eşeledikçe (onun) şiddetlenmesi gibi gönlümü ne kadar parçalarsan aşkın (o kadar) şiddetlenmektedir.]

1863. **sayḳın** [< Mo. *salḳi(n)*] Deryā temevvüc etmege ve ātiş ᶜalevlenmege dėrler.

1864. **saypalġan** [< *sayp+a-l-ġan*] Tār u mār olan dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [446, 447, 7]:][4550]

Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

fenā deyride ger dīn naḳdi[4551] *ber-bād oldı tapḳuñ*[4552] *yoḳ*

ki cemᶜ olmay-durur hergiz[4553] *ḫarābāt içre saypalġan*[4554]

[=Meyhanede kaybolanın asla bulunmayacağı gibi (bu) fanilik kilisesinde din akçası dağıldıysa toplayamazsın.]

Ḥarfu 's-Sīni 'l-Maksūra

4545 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 238r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 347. FUZŪLĪ: *Dīvān*: 159, XXXV.

4546 Yazmada: *boldı*.

4547 Yazmada: *şiᶜrde*.

4548 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 347. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 185ª.

4549 Yazmada: *köñlüm*.

4550 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237v12.

4551 Yazmada: *naḳdini*.

4552 Yazmada: *tapḳum*.

4553 Yazmada: *her kim*.

4554 KARAÖRS: *sayġalġan*.

1865. **sıpḳardı** [< *sıp+ġar-dı*] Sömürdi içdi demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de evvel[ki] ḥikāyede Ferruḫ Ḥaleb'de aḫī meclisine varduġı mahalde gelür [XXI, 184, 1865]:[4555]

Metnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4556]

körege allıġa[4557] *ḳopup bardı*

yükünüp bir[4558] *ḳadeḥni sıpḳardı*

[=Kalkıp tepsinin başına gitti, oturup bir kadeh içti.]

1866. **sıpḳarıp** [< *sıp+ġar-'p*] Sömürüp demekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [55, 55, 6]:[4559]]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sāḳiyā mėn teşne-leb[4560] *andaḳ ki kök cāmı tola*

bāde tutsañ ser-nigūn ėyler-mėn anı sıpḳarıp[4561]

[=Ey saki, öylesine yanmış susamışım ki gök kadehini şarap doldurup sunsan onu başıma dikip bitiririm.]

1867. **sėpti** [< *sėp-ti*] Sepdi demekdür; yaᶜnī ṣu sepdi veyā ġayrı nesne.[4562]

1868. **sėpmek** [< *sėp-mek*] Sepmek maᶜnāsınadur. Kesr-ile taᶜbīr ėderler, seper dėyecek maḥalde sėper dėrler.[4563]

1869. **sıparġa** [< *say̡p+a-r+ġa*] Sepmege ve şaçmaġa demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān oġul istedügi maḥalde gelür [XII, 129, 38]:[4564]

4555 Bk: **körege**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 364, 467.

4556 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

4557 Yazmada: *allıge*.

4558 Yazmada: *bükütüp her*.

4559 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 89. gazel.

4560 Yazmada: *teşne-leb-mėn*.

4561 KARAÖRS: *sayḳarıp*.

4562 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [502, 504, 2]:

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

oḳuñ köñlümge tėgmesdin ġubārı ėrdi köñlümge

ġubārı olturuşmış tā su sėptiñ anda peykāndın

[=Okun gönlüme değmeden tozu gönlüme erdi. Temrenden su serpince tozu yatışmış.]

MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 84r2, 196r5.

4563 Şöyle tamamlanabilir: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [III, XLVI, 333 ~~(2735)~~ (141), 94]:

Metnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

şīşe ki ruḫsār üze sėpkey gül-āb

ṭāḳ üze asrarlar anı ārzūlap

[=Yanağa gül suyu serpen şişeyi ihtimamla raf üzerinde saklarlar.]

MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 249v18.

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i maḥḏūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

mañga yıġmaḳta[4565] *yėtkey miḥnet ü renc*

añga sıparġa[4566] *ḳalġay maḫzen ü genc*

[=Bana toplamakta eziyet ve sıkıntı düşecek. Ona savurmakta mahzen ve hazine kalacak.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b **128ª** 'da[4567] yėgirmi altıncı faṣlda tüccār ḏikride gelür, ki (47, 7; (134) 25ª, 12]:[4568] [Neṯr]

Yā vāriṯ sıpar[4569] *üçün yıġınġay*[4570], *yā ḥādiṯe ḳozġar üçün ḳazġanġay.* - **285**-

[=Ya mirasçının dağıtması için toplayacak ya da hâdise çıkarmak için kazanacak.]

1870. **sıpamaḳ** [< *say,p+a-maḳ*] Bu daḫı hemīn bu maᶜnāyadur, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür, ki [198, 5; (329) 105ª, 1]:[4571] [Neṯr]

Sözni sıpamaḳ[4572] *başḳa*[4573] *²āfetdür.*

[=Sözü vara yoğa söylemek başa beladır.]

1871. **sėrmemek** [< *sėrme-mek*] Ṭutmaḳ.

1872. **sėrmedi** [< *sėrme-di*] Ṭutdı.

1873. **sirgeg** [< Mo. *sirge-g*] Teṣāᶜud-ı ebḫireden göz çapaḳlanmaḳ ve ṭunmaḳdur, ki aŋa *ḫumlūḳ*[4574] dėrler.[4575]

4564 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 345.

4565 Yazmada: *yıġmaḳda*.

4566 Vezne göre *sayparġa* olmalı.

4567 Yazmada: M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū **128ª** b 'da.

4568 Bk. **ḳozġap**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237r26, 273r17, 286v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 345.

4569 Denkliğinde bulunan *ḳozġar*'a göre *saypar* olmalı.

4570 *yıġın-*: Bk. ÖLMEZ: "Ali Şir Nevâyî'nin Mahbûbü'l-Kulûb'u", 156.

4571 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 345.

4572 *saypamaḳ* olmalı.

4573 Yazmada: *sıparmaḳ başġa*.

4574 Yazmada: *cumlūz*. al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 889. REDHOUSE: *TEL*: 806ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 431ª. ATAY: *A-TBL*: I, 3, 413ᵇ.

4575 Kıyıda: [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [322, 323, 5]:]

Beyt /Hezec-i müṯemmen-i sālim: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

mėn öldüm nāledin nāz uyḳusıdın yār açmas köz

nė sūd andın ki hicrān şāmı bolġay közlerim sirgeg

[=Ben ağlamaktan öldüm, yâr naz uykusundan gözünü açmıyor. Ayrılık akşamı gözlerim yarı uyanık olacak, neye yarar.]

1874. **sėrgek** [< Mo. *serge-g* < Mo. *seri-ge-* ~ *sere-ge-*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Uyḳudan beliŋleyüp uyanmaġa dėrler.

1875. **sėrmedi** [< *sėrme-di*] Şıyırdı ḳapdı aldı demekdür.

1876. **sėrmedim** [< *sėrme-di+m*] Şıyırdum ḳapdum aldum dėmekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n ḫātimesinde gelür, ki [LIV, 503, 4]:[4576]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

anıŋ dėk sėrmedim bir Bircīs'din[4577] *tāc*

ki başı ṭaylasāŋa boldı muḥtāc

[=Erendiz (Müşteri)'den öyle bir taç aşırdım ki başı sanğa muhtaç oldu.]

Ve yine F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [4578]'de [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [417, 448, 6]:[4579]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ṣubḥ-dem deyr içre mest olsam mėn-i müflis nė taŋ

şeyḫ destārın kėçe[4580] *mescidḳa kirgeç sėrmedim*

[=Geceleyin, mescide girerken şeyhin sarığını aşırmadığım için ben müflisin sabahleyin kilisede sarhoş olmasına şaşılır mı?]

1877. **sırt** *Surᶜat* maᶜnāsınadur.[4581]

1878. **sayradı** [< *sayır+a-* < Far. *srāy*] *Srāyīdan* maᶜnāsınadur, ki ırladı demekdür. F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de maṭlaᶜ-i dāstān-ı ser-i suḫanda gelür [XII, 126]:[4582]

[Neṯr]

Ferhād'nıŋ ᶜadem şebistānıdın vücūd gülşeniġa kėlgenin ḳalem [bülbüli] tilidin sayramaḳ.

[=Ferhad'ın yokluk gecesinden varlık bahçesine gelmesini kalem bülbülünün dilinden şakımak.]

Sayramaḳ dėdügi ırlamaḳ demekdür. **128ᵇ** Ve *naḳl* ü *beyān* maᶜnāsına [daḫı gelür][4583].

4576 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 250v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 366.

4577 Yazmada: *burcıdın*.

4578 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

4579 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 250v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 366. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 197ª.

4580 Yazmada: *kėce*.

4581 Mu'allif-i Rūmī yanlış anlamış, buna herhâlde *ṣāna* 'atuŋ şıçrayup atlamasına dėnür' karşılığı yol açmıştır (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 65. CLAUSON: *EDPT*: 846ª).

4582 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237v27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 365.

1879. **sizmek** [< *siz-mek*] Yazmak̦ ve nak̦ş ėtmek maᶜnāsınadur. Bu beytde *sizer* lafẓı yazar dėmekdür. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir beytde gelür [184, 189, 3]:[4584]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜışk̦ deştide k̦uyun ėrmes ki mėn dėvāneġa

deşt ara ser-geştelik ḫaṭṭın sizer pergārdur

[=(Ey sevgili,) aşk çölünde (o gördüğün) kasırga değil, ben divaneye çölde başı dönmüşlük çizgisi çizen (bir) pergeldir.]

1880. **sızdı** [< *çız-dı*] Çizdi ve yazdı demekdür.

1881. **sızsa** [< *çız-sa*] Çizse ve yazsa demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād-ıla -286- Şāpūr k̦aṣr-ı sengīn bünyād etdükleri maḥalde gelür, ki [XXXIII, 311, 65]:[4585]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bu sızsa ādemī teksīr ėtip ol

bu çėkse cān-ver teşmīr[4586] *ėtip ol*

[=Bu çizse bir adamı kırar. Bu çekse bir hayvanı sıyırır.]

1882. **sızmak̦ üçün** [< *çız-mak̦*] Çizmek içün demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da [Ḫᵛāce] Bahā'u 'd-dīn-i Nak̦ş-bend[4587] [1318-1389] ḥażretleri *raḥmatu 'llāhi ᶜalayh* menāk̦ıbında gelür [II, XXI, 127 ~~(1013)~~ (56), 10]:[4588]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

cānġa çėkip renc ü ᶜanā nak̦şını

sızmak̦ üçün anda fenā nak̦şını

[=Orada Allah yolunda fani olma nakşını işlemek için cana dert ve acı nakşını çizdi.]

1883. **sėzdi** [< *sėz-di*] Bu daḫı sezdi; yaᶜnī ẓann eyledi demekdür.[4589]

4583 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

4584 Kıyıda. Bk. **k̦uyun**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 267. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 62b4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 442.

4585 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 367.

4586 Yazmada: *teşᶜīr*.

4587 Yazmada: *Nak̦ş-bendī*.

4588 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 251v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 367. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 197b.

4589 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tizdi**.

1884. **sėzip ėrdi** [< *sėz-ⁱp er-di*] Sezmiş-idi demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn Ferhād'uŋ[4590] ṭutulduġın bildügi maḥalde gelür, ki [XLIV, 404, 45]:[4591]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

***sėzip ėrdi** ki ol ġurbet esīri*

hemānā boldı düşmen dest-gīri

[=O gurbet esirinin tamamıyla düşmanının eline düştüğünü sezmişti.]

1885. **sızıp** [< *sız-ⁱp*] Bu daḫı şızup; yaᶜnī teraşşuḥ eylemek maᶜnāsına gelür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī anasınuŋ Leylī māteminde ḥāli beyānında gelür [XXXV, 349, 3278, 3279]:[4592]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

tırnāġların çü yėrge[4593] *ḳoydı*

tırnaġçalar ile[4594] *yėrler oydı* **129ᵃ**

*oyġanlar içinde kim **sızıp** ḳan*

köz çeşmeleri dėk[4595] *aḳızıp ḳan*

[=Tırnaklarını yere koydu, tırnaklar ile yerler oydu. Oyuklarının içine kan sızdı, göz pınarları gibi kan akıttı.]

1886. **sızġurup** [< *sız-ġur-ᵘp*] Bu daḫı şızurup ḳal[4596] eyleyüp demekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [266, 366, 7]:[4597]

-Maḳṭaᶜ /Müctet̠t̠-*i müt̠emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

vefāda Luṭfī'ni taptı firāḳ dīnārı[4598]

*nėçe ki **sızġurup** altun tėk*[4599] *imtiḥān ḳıldı* **-287-**

4590 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <*Şāpūr'uŋ*>.

4591 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 252r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 367. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 197ᵇ.

4592 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 89r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 367.

4593 Yazmada: *yüzge*.

4594 ÇELİK: *tırnaġ tırnaġça*.

4595 Yazmada: *+din*.

4596 REDHOUSE: *TEL*: 1419ᵇ.

4597 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 252v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 367. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 197ᵇ.

4598 KARAAĞAÇ: *dīnār*.

4599 Yazmada: *altun dėk*.

[=Altını eritip dinar yaptıkları gibi gurbet de Lutfi'yi vefa ile imtihan etti.]

1887. **sėsgenmek** [< *sesge-n-mek* < *sezge-* < Mo. *seri-ge-* ~ *sere-ge-*] Beliŋlemek ma^cnāsınadur. S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de Nevāyī düş görüp uyanduġı yerde eydür [VIII, 70, 537]:[4600]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[4601]

söz tüketkeç[4602] *ḳaşıda yėr öptüm*[4603]
boluban şād ***sėsgenip**** *ḳoptum*

[=Söz bitince karşısında yer öptüm. Sevindim sıçrayıp kalktım.]

* Ya^cnī beliŋleyüp dėmekdür.

1888. **sėsgendi** [< *sesge-n-di* < *sezge-* < Mo. *seri-ge-* ~ *sere-ge-*] Gāf gāf-i ^cAcemīdür. Uyḳudan beliŋleyüp uyandı demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Behrām-ı dilāver Ermen'e gelicek Ferhād māteminde eydürdi, ki [LII, 490, 105]:[4604]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cilün fe^cūlün/

yėtip gerdūnġa ün ***sėsgenmegiñg*** *yoḳ*
tüşüp ^cālemġa ot tėbrenmegiñg yoḳ

[=Ses ayyuka çıktı uyanmıyorsun. Âleme ateş düştü tınmıyorsun.]

Sėsgenmegiñg dėdügi uyanmaġuŋ demekdür.

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī atasına Nevfel maġlūb olıcaḳ Leylī'yi öldürmek diledükde Leylī Mecnūn'uŋ vāḳı^casına girdügi maḥalde gelür, ki [XXIII, 219, 1928]:[4605]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

Mecnūn'ġa dėgeç bu sözler ol ay
sėsgendi *anıñg dėk ėyleben vāy*

[=O ay yüzlü, Mecnun'a bu sözleri söyleyince öyle bir vah edip sıçradı ki.]

4600 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 62ª₁₅.

4601 Bu beyitte: Fā^cilātün … fa^clün.

4602 Yazmada: *tükengec*.

4603 **Açıklama:** *Yėr öp-*: Far.da da kullanılır. *zamīn bosīdan* 'büyük birisini saygı ile ta'zim ile selamlamak' (ABİK: "Nevâyî'nin Eserlerindeki Deyimlerin Farsça ile Karşılaştırılması", 9).

4604 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 252v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* …: 368.

4605 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* …: 368.

1889. **+sIġA** [< *+sı+ġa*] Bir edātdur, ki ism āḫirine lāḥiḳ olur. Meṯelā *deryāsıġa* deryāsına *balasıġa* balasına dėmek olur.[4606]

1890. **sıġurdı** [< *sıġ-ur-dı*] Şıġırdı demekdür.

1891. **sıġurġay** [< *sıġ-ur-ġay*] Şıġura demekdür, ki N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r dībācesinde gelür [(39) 8ª, 15; (103)]:[4607] [Neṯr]

Ve gül-deste-bendī ki reyāḥīn arasıda ḫāşākni sıġurġay.

[=Reyhanlar arasına otu sapı sıkıştıran çiçekçi gibi.]

1892. **şıġnaḳ[ī]** [< Far. *sıġ-ₗn-aḳ+ī*] Bir nevᶜa ḫaṭṭdur, **129ᵇ** Çaġatay'da ḫaṭṭ-ı bābürī[4608] ve ġayrı gibi, ki Bābür Mīrzā e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [170, 87, 6]:[4609]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

Türkler[4610] *ḫaṭṭı naṣībiñ bolmasa Bābür nė tañ*

bābürī ḫaṭṭı ėmestür ḫaṭṭ-ı şıġnaḳī-durur[4611]

[=(Ey) Babür, Türk güzellerinin ayva tüyünden nasibin yoksa ne dert. Bu babürlü yazısı da değil sığnaklı yazısıdır.]

1893. **sıḳtattı** [< *sıġı+t+a-t-tı*] Ziyāde aġlatdı demekdür, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ ėderler, ki [(171) 776ª, 15, (206)]:[4612] [Neṯr]

Sıḳtamaḳ, **-288-** *kim yıġlamaḳḳa*[4613] *mübālaġadur.* [16]*Türk bu nevᶜ edā ḳılıpdur, ki*[4614]

Beyt /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü feᶜūl/

ol ay ki küle küle ḳıraġlattı mėni

4606 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bėrgüni | biregüni, ėliklep, ėlte alur, ėñek, tüzetip, tolulup, kėlilip, nėçük.**

4607 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 368.

4608 **Açıklama:** *Babürlü yazısı*: Babür'ün kendisi tarafından 1504-1505 yılında Kâbil'de icat edilen (144ᵇ) ayrı ayrı biçimleri ve kaideleri olan (179ª), son kez 1529 Şubat 26-27 Cuma Cumartesi tarihlerinde Hümayun ile Kâmran [1509-1557]'a Hindistan'dan müfredatı ve kıt'alar ile mektup örneklerinin gönderildiği zikredilmiş olan (357ᵇ) abece (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 582). ARAT: "Babür ve Yazısı". ALPASLAN: "Babur'un İcad Ettiği «Baburî yazısı» ve Onunla Yazılmış Olan Kur'an I". ALPASLAN: "Babur'un İcad Ettiği Baburî Yazı II".

4609 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 254r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 368. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 198ª.

4610 Yazmada: *ḫūblar.*

4611 Yazmada: *ėmesdür ... şıġnaḳī mudur.*

4612 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 254v7.

4613 Yazmada: *yıġlamaḳda.*

4614 Yazmada: *kim.*

*yıġlattı mėni dėmey ki sıḳtattı mėni**

[=*Sıḳtamaḳ* var ki, *yıġlamaḳ*'ta mübalağadır. Türk şöyle kullanmıştır:

Beyit

Beni güle güle kovan o aya beni ağlattı diyemem, beni çok ağlattı.]

* Aġlatdı beni demekdür.

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4615]'da gelür, ki [601, 604, 4]:[4616]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

her zamān kirse buzuġ kön͡glüm ara yār u diyār

*ᶜālem ehlin sıḳtatur-mėn** *āh u efġāndın daġı*

[=Her ne zaman harap gönlümle sevgilimin arasına (rakip) bakışları girse âlem ehlini ah u figanımdan ağlatırım.]

* Aġladurın demekdür.

1894. **sėgrimek** [< *sēkri-mek*] Şıçramaḳ maᶜnāsınadur, ke-ennehu segritmek lafẓını kesr-ile telaffuẓ ėderler. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ferruḫ Şāh cānānı düşinde gördügi yerde bu beytde *sėgrip* lafẓı yerinden şıçrayup dėmekdür [XXI, 168, 1673]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4617]

Ferruḫ uyḳandı sėgrip uyḳudın

közidin uyḳu uçtı ḳayġudın

[=Ferruh uykudan sıçrayıp kalktı. Kaygıdan gözünden uyku kaçtı.]

1895. **sėgrigen** [< *sēkri-gen*] Şıçrayan dėmekdür. F e r h ā d u Ş ī r ī n [4618]'de ḳaṣrlarda vāḳiᶜ olan ḥavżlar vaṣfında eydür [XVI, 160, 67]:[4619]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ṣadef-gūn ḥavż ara her yan aḳıp su

bu sudın sėgrigen her ḳaṭre incü

[=Sedef renkli havuz içinde her yana su akmaktaydı; bu sudan sıçrayan her damla inci (gibi)ydi.]

4615 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

4616 Yârdan ayrılış içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 43ᵇ). Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 254v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 369. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 198ᵃ.

4617 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

4618 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

4619 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 254v19.

1896. **sėgridi** [< *sēkri-di*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Şıçradı demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Miᶜrāc'da gelür [IV, 48, 210]:[4620]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

*merkeb üze çıḳdı **sėgriben** bat*
yoldaş ile yolġa tüşti heyhāt

[=Hemen sıçrayıp atına atladı. Heyhat, yoldaşıyla yola kuyuldu.]

1897. **sėkiz** [< *sekiz*] Kāf-i ᶜArabī ile. Sekiz demekdür, ᶜaded maᶜnāsına.[4621]

1898. **sıladı** [< *sı+la-dı*] Şıġadı demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn ṭoġduġı maḥalde [bir beytde][4622] gelür, ki [X, 92, 636]:[4623]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/[4624]

*başın **sıladı** firāḳ-ı evbāş* **130ᵃ**
kim yaġdurġum bu baş üze taş

[=Alçak ayrılık başını okşadı, bu baş üstüne taş yağdıracağım dedi.]

1899. **sılap** [< *sı+la-p*] Şıġayup demekdür, ki L i s ā n u 'ṭ - Ṭ a y r 'da hüdhüd şāhına yol gösterdügi[4625] maḥalde gelür, ki [XXX, 53, 527]:[4626]

Metnevī /Remel-i *müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*ol **sılap** ėlkini[4627] perr ü bāliñge*
yėtkürüp minḳār ile çengāliñge

[=O eliyle kolunu kanadını sıvazlayıp gaga ve çengele kadar elini götürür.]

4620 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 370. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 198ᵇ.

4621 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLIV, 405, 61]:

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

sėkiz gül bergi birle bī-te'emmül
sarıġ gül üzre aḳızdı ḳızıl gül
[=Sekiz gül yaprağı ile düşünmeden sarı gül üzerine kızıl gülü akıttı.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 258r16.

4622 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.

4623 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 255r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 370. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 199ᵃ.

4624 Bu beyitte: Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün. Sekt-i melīh.

4625 Yazmada: *şāhını medḥ etdügi*.

4626 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 371.

4627 CANPOLAT: *ėlkini*.

1900. **siñgil** ve **siñgli** Gāflar gāf-i *ᶜAcemī*dür. Küçük ḳız ḳarındaşa dėrler, ki S e b ᶜ a - i   S e y y ā r e 'de evvel[ki] ḥikāyede gelür, ki Ferruḫ, aḫī ᶜavratına **-289-** eyitdi [XXI, 193, 1976]:[4628]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4629]

sėn hem ėmdi şikūfte-dil bolġıl
mañga ėkki cihān ***siñgil*** *bolġıl*

[=Sen şimdi yüreğini rahat tut. İki cihanda benim bacım ol.]

Ve yine M e c n ū n   u   L e y l ī 'de Mecnūn Nevfel ḳızını ḥacle-ḫānede esenleyüp gėtdügi maḥalde gelür, ki [XXX, 294, 2721]:[4630]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

sāz ėtti aġalıġ u siñgillik
köp istedi ***siñglidin*** *be-ḥillik*[4631]

[=Ağabey kardeş gibi oldular. Kız kardeşinden çok helallik istedi.]

Ve yine M u ḥ ā k i m e t ü   ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ ėderler, ki [(176) 777ª, 16, (210)]:[4632] [Neṯr]

Ve alar[4633] *uluġ kiçig ḳız ḳardaşnı hem* ḫᵛāhar *dėrler. Ve bular uluġnı* ėgeçi *ve kiçigni* **siñgil** *dėrler.*

[=Ve onlar büyük küçük kız kardeşe, birlikte *ḫᵛāhar* derler. Ve bunlar büyüğe *ėgeçi* ve küçüğe *siñgil* derler.]

1901. **siñgrenmek**[4634] [< *siŋ+gire-n-mek*] Gāf-i evvel *ᶜAcemī* ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Derd-ile maḫfī ve āheste aġlamaġa derler, ki M u ḥ ā k i m e t ü   ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ ėderler, ki [(171) 776ª, 13, (205)]:[4635] [Neṯr]

4628 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 63ª₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 258r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 372.

4629 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

4630 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 7ᵇ₁₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 23r27, 24r17, 43v19, 258r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 372.

4631 Yazmada: *bi-ḥillik.*

4632 Bk. **ekeçi, ėgeçi.**

4633 Yazmada: *Aᶜcām.*

4634 Yazmada: **siñgremek.**

4635 Bk. **iñgrendi.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 117r3, 257v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 141, 372. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 64ª.

İn͡grenmek *ve* **sin͡grenmek** *derd bile yaşurun* [14]*āheste* **130b** *yıġlamaḳdur. [Ve aralarıda tefāvüt az tapılur]. Türkçede*[4636] *bu maṭlaᶜ bar, kim*

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

istesem devr[4637] *ehlidin ᶜışḳın͡gnı penhān èylemek*[4638]

[15]*kèçeler geh in͡gremekdür*[4639] *ᶜādetim geh* ***sin͡gremek***[4640]

[=*İn͡gremek* ve *sin͡gremek* "dert ile için için, içili içli ağlamak"tır. Aralarında fark az bulunur. Türkçede bu matla (başlangıç beyti) vardır:

Beyit

Zamane halkından senin aşkını gizlemek istesem de âdetim geceleri gâh için için inlemektir gâh içli içli ağlamak.]

1902. **sınuḳturdı** [< *sī-n-ᵘḳ-tur-dı*] Şikest etdi şıdı demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4641]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [412, 413, 2]:[4642]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kim vefā ehlin ***sınuḳtursa*** *bilür-mèn anca kim*

köp ziyān ḳılmasa[4643] *bārī ḳılmaġay köp sūd hem*

[=Vefa sahiplerini kıran kimsenin çok ziyan etmese de çok kâr etmediğini biliyorum.]

1903. **sınġan** [< *sī-n-ġan*] Şınan; yaᶜnī şikest olan dèmekdür.[4644]

1904. **sınalıp** [< *sīn+a-l-ıp*] Şınanup; yaᶜnī tecrübe olınup demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da altmış dördinci[4645] mektūbda gelür [(395) 799a, 14 (IV, 99, 31)]:[4646] [Neṯr]

-

4636 Yazmada: *Türkçe.*
4637 Yazmada: *derd.*
4638 Yazmada: *eylemek penhān.*
4639 Yazmada: *in͡grenmek ... sin͡grenmek.*
4640 Yazmada: *sin͡grenmek.*
4641 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .
4642 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 256v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 373. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 200b.
4643 Yazmada: *ḳılmazsa.*
4644 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [27, 1, 3]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
èy ḫoş ol mey kim an͡ga ẓarf olsa bir sınġan sifāl
cām olur gītī-nümā Cemşēd anı içken gedā
[=Bir kırık kadehin kendisine kap olduğu şarap, ne hoş. Kadeh dünyayı gösterir, Cemşed de onu içen züğürt kesilir.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 256r14.
4645 *altmış dördinci*: Yazmada; *altmış ṭoḳuzıncı.*
4646 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 257r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 371.

[14]Ḥālā nė sözüñgge ve nė ᶜahdıñgġa **-290-** *[nė ḳavlüñgġa nė antıñgġa] iᶜtimād ḳılıptur*[4647] *[nė-y-üçün, ki] her ḳaysını barlar*[4648] *maᶜlūm ḳılılıp ve*[4649] *sınalıptur*[4650]*.*

[=Artık ne sözüne ne ahdine ne dediğine ne andına güvenir. Her biri herkes tarafından biliniyor ve denenmiş.]

1905. **sėn** [< *sin*] Ḫiṭāb ėdüp sen demekdür.[4651]

1906. **sıyurġan** [< *sıḏ-ur-ġan*] Şıyrılan çekilen demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [268, 268, 4]:[4652]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

rişte kim mühlik yaram aġzıġa tiktim[4653] *añgladım*
kim kefen cinsi ḳıraġıdın sıyurġan[4654] *tār ėmiş*

[=Ölümcül yaramın, ağzını diktiğim ipliğin kefenin ucundan çekilen tel olduğunu anladım.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4655]'da gelür, ki [466, 468, 3]:[4656] **131ᵃ**

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bes münāsibtür[4657] *tiker ḥāletde kögsüm çākini*
ip sıyurmaḳ[4658] *köñglekim ceybiġa ḳılġan çākdin*

[=Gömleğimin yakasına açılan yırtıktan ip çekip göğsümün yarasını dikmek yerinde olur.]

1907. **sıyurġadı** [< *soyurġa-dı* < Mo. *soyurḥa-*] Ḫoş ṭutdı, ḫilᶜat ve niᶜmet vėrdi demekdür.

1908. **sıyurġal** [< *soyurġa-l* < Mo. *soyurḥa-*] Hemīn bu maᶜnāyadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da dördinci maḳālede[4659] gelür [II, XXVIII, 183 ~~(1497)~~ (81), 57]:[4660]

4647 Yazmada: *ḳılıpdur.*

4648 Yazmada: *ḳaysı.*

4649 Yazmada: *ḳılılıp ve* yerine *bolup.*

4650 Yazmada: *sınalıpdur.*

4651 Birçok yerde.

4652 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 451. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 248r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 373. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 200ᵇ.

4653 Yazmada: *aġzını tikti.*

4654 KARAÖRS: *sorurġan.*

4655 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

4656 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 248r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 373.

4657 Yazmada: *münāsibdür.*

4658 KARAÖRS: *savurmaḳ.*

4659 Yazmada: *maḳāle* <*ḥikāyesinde*>.

4660 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 363. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 195ᵃ.

Met̲nevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

hedye tuḥaf tartḳay u māl hem
müstaġal u kėnt ü ***soyurġal***[4661] *hem*

[=Hediyelik, armağan yanında mal, zahire, köy ve tımar çekecek.]

1909. **sėvmek** [< *sev-mek*] Sevmek dėmekdür. Kesr-ile telaffuẓ ėderler. Seveli dėyecek maḥalde *sėvgeli* dėrler. [B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [22, 29, 6]:][4662]

Beyt /Remel-*i müt̲emmen-i maḥd̲ūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

sėvgeli *ol şehni mėn*[4663] *muñġluġ belā her dem yaġar*
bar ėmiş bolmaḳ gedānıñ dil-beri mirzā belā

[=Ben o şahı seveli kederli bela her an yağar. Fakirin sevgilisi belalı bey olmak varmış.]

1910. **sėver | sıvar** [< *sev-er* | *sūv+a-r*] Sever maḥabbet ėder ma^cnāsınadur. Ve bir daḫı şıvar demekdür *andūdan* ma^cnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maḳṭa^cda] gelür, ki [278, 362, 6]:[4664]

Beyt /Remel-*i müt̲emmen-i maḥd̲ūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

yıḳmadı kök günbedin yaġıp ḥavādit̲ yamġurı
kim ***sıvar***[4665] *ėrkin çıḳıp tamını bu kāşāneniñ*

[=Yağan havadis yağmuru gök kubbeyi yıkmadı. Çıkıp bu sarayın duvarını kim sıvar ki?]

1911. **sėvündi** [< *sev-ⁱn-di*] Mesrūr oldı.

1912. **sėvüklük** [< *sev-ⁱg+lig*] Kāflar ^cArabīdür. Sevmeklik demekdür, ki G ü l -
291- ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de na^ctda gelür, ki [III, 3, 36]:[4666]

Met̲nevī /Hezec-*i müseddes-i maḥd̲ūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

sėvüp ol Muṣṭafā-yı Müctebānı
yarattı[4667] *öz* ***sėvüklükidin*** *anı*

[=O seçkin Mustafa'yı sevdi. Kendi sevgisinden onu yarattı.]

1913. **sėvgen** [< *sev-gen*] Gāf-i ^cAcemī ile. Seven demekdür.[4668]

4661 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
4662 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 320v27.
4663 Yazmada: *sėvge ... mehni miñ*.
4664 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 373. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 200^b.
4665 ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 200^b. KUT: *sėver*.
4666 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 374. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 201^a.
4667 Yazmada: *Tarattı or.*
4668 Şöyle tamamlanabilir: Bk. sėvük.

1914. **sėvgenim** [< *sev-gen+ⁱm*] Sevdügüm demekdür.[4669]

1915. **sėvük** [< *sev-ⁱg*] Kāf [kāf-i][4670] ᶜArabīdür. Bu daḫı maḫabbet maᶜnāsınadur, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [XXIII, 23, 271]:[4671]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

sėvük sėvgen[4672] *ölümdin fikr*[4673] *ḳılmas*

ėtin ḳayçı bile toġrasa bilmes[4674] **131ᵇ**

[=Muhabbeti seven ölümden endişe etmez, etini makas ile doğrasa hissetmez.]

1916. **sėvünci** [< *sev-ⁱn-ç+ī*] Müjdegānī maᶜnāsınadur, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [4675]'da gelür [128, 162, 5]:[4676]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

veh nė kün bolġay ki ol ġāyib seferdin kėldi dėp

isteben mėndin sėvinçi[4677] *yėtse her yandın ḫaber*

[=Vah ne zaman "O kayıp, seferden geldi." diyeceğiz? Her yandan haber gelse de benden göz aydını isteseler.]

Ḥarfu 's-Sīni 'l-Mażmūma

1917. **su | suu | suv** [< *sūv* < *sūb*] Şu dėmekdür. Şādı sīn-ile telaffuẓ ėderler.[4678]

1918. **süt** [< **sǖ-t*] Süd demekdür *şīr* maᶜnāsına, ki M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür []:[4679] [Neṯr]

Köñ͡gülniñ͡g başıġa şehevātnıñ͡g bī-sūd[4680] **süti** *bile ülfet bėrdiñ͡g.*

4669 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [328, 434, 1]:
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
ançа yıġlattı cefādın dostdur tėp ***sėvgenim***
kim küler aḥvālime her ḳayda körse düşmenim
[=Sevdiğim cefadan (aman) dostlar diye öyle ağlattı ki düşmanım nerde görse ahvalime güler.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 258r28.

4670 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

4671 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 374.

4672 *sėvük* maḫabbat ve *sėvgü* mihr va maḫabbat 'sıcaklık ve muhabbet' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 258v29). Düzeltilmeğe muhtaç biçim (CLAUSON: *EDPT*: 787ᵇ).

4673 Yazmada: *fehm*.

4674 Yazmada: *toymas*.

4675 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

4676 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 259r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 374. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 201ᵃ.

4677 Yazmada: *sėvinçi mėndin*. *sėvünçi* okunabilirdi.

4678 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **arıġ** ve **arıḳ**, **ėrkin**, **ılıġ** ve **ılıḳ**, **tarttı**, **tarıp**, **tal**, **tėlmürüp**, **tüpi**, **tüñ͡g | toñ͡g**, **çāklig** ve **çāḳlıġ**, **sėgrigen**, **ḳobġa**, **köprük**.

4679 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 351.

[=Gönlün başına aşırı isteklerin faydasız sütü ile ülfet verdin.]

1919. **suc** [< *suç*] Şuc dėmekdür.

1920. **südrelmek** [< **süd-ür+e-l-mek*] Sürünmek.

1921. **südrelip** [< **süd-ür+e-l-ip*] Sürünüp dėmek olur.

1922. **südremek** [< **süd-ür+e-mek*] Sürümek.

1923. **südre** [< **süd-ür+e-*] Emrdür süri dėmekdür. [F e v ā y i d ü 'l-K i b e r 'de bir maḳṭaᶜda gelür [57, 57, 9]:][4681]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müt̲emmen-i maḥd̲ūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

südre ol*[4682] *yan ėy Nevāyī özni mühlik żaᶜf*[4683] *ile

şāyed ėtkey raḥm ol ḳātil çü ḥālingni körüp

[=Ey Nevâyî, o katil senin hâlini görünce belki merhamet eder diye kendini öldürücü zayıflık ile o tarafa doğru sürükle.]

1924. **südrese** [< **süd-ür+e-se*] Sürise demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü 'ş-Ş ı ġ a r [4684]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [265, 342, 8]:[4685]

Beyt **-292-** /Remel-i *müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥd̲ūf-ı aşlem-i d̲arb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[4686]

salṭanat ḫilᶜatidin artuḳ[4687] *ėrür deyrde mest*

südresem bāde gedālıġıda yırtuḳ*[4688] *kepenek

[=Şarap fukaralığında kilisede sarhoş (bir hâlde) yırtık kepenek sürüsem (bu), saltanat hil'atin(i giymiş olmam)dan (daha) iyidir.]

1925. **südreldi** [< **süd-ür+e-l-di*] Sürüldi demekdür.

1926. **südredi** [< **süd-ür+e-di*] Sürüdi demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī dāyesi Mecnūn'ı ḥayyeden[4689] getürdügi maḥalde gelür [XIV, 145, 1154]:[4690]

Met̲nevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥd̲ūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

4680 Yazmada: *bī.*

4681 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 239r16.

4682 Yazmada: *her.*

4683 Yazmada: *derd.*

4684 *Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ .

4685 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 300r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 352.

4686 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

4687 Yazmada: *artuġ.*

4688 Yazmada: *südrese ... ger bir.*

4689 Yazmada: *ḥayyden.*

4690 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 352.

küyüp anga[4691] *dėk ġamıda cānı*
geh südredi geh köterdi anı

[=Gamından (dolayı) canı o kadar yandı ki, onu bazen sürükledi bazen taşıdı.]

1927. **südreli** [< **süd-ür+e-yeli*] Süriyelüm demekdür.[4692]

1928. **südrep** [< **süd-ür+e-p*] Süriyüp demekdür.[4693]

1929. **sürgenip** [< *sür-ug+e-n-ip*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Sürinüp dėmekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [63, 16, 8]:[4694]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
renc-i[4695] *hicrān żaᶜfıdın tėprenmegim imkān ėmes* **132a**
anca ḳuvvet ḳayda kim kūyüngge[4696] *barsam sürgenip*

[=Iztırap ve ayrılığın doğurduğu zayıflıktan hareket etmek imkânım olmadığından, sürünerek (senin) sokağına varmama kuvvet nerede?]

1930. **sürterim** [< *sür-t-e-r+im*] Süridügüm dėmekdür.

1931. **sürtedim** [< *sür-t-e-di+m*] Sürdügüm demekdür.[4697]

1932. **sürte alsam** [< *sür-t-e al-sa+m*] Sürebilsem demekdür.

1933. **sürük** [< *sür-üg*] Kāf-i ᶜArabī ile. Cemᶜiyyet ve bölük maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [4698]'da gelür [268, 347, 4]:[4699]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

4691 Yazmada: *ana*.

4692 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XL, 369, 96]:
Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/
biri dėp südreli ḫusrevġa tėgrü
biri dėp ėlteli başını ayru
[=Biri Hüsrev'e doğru sürüyelim, öbürü başını ayırıp götürelim dedi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 111v10, 239r24.

4693 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [81, 81, 2]:
Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
ḳaṣdıma ol nāvek ėylep tėz ü mėn südrep ᶜaṣā
kūyide her yan tėşilgen ėyle kim ġıncılıḳ it
[=O beni öldürmek için temren biledi ben asa sürüdüm. Öyle ki sokağında her yanı deşilmiş tasmalı it sanki.]
• Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 263r11, 349v23.

4694 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 241v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 354. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 189a.

4695 Yazmada: *renc ü*.

4696 Yazmada: *kūyungġa*.

4697 Yazmada: yok.

4698 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

4699 Bk. **tėgre**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 61^{a}_{10}. AVET DE COURTEILLE: *Dictionnaire turk-oriental*: 261. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 134b.

ėyle zencīr-i cünūn rüsvāsı-mėn kim her zamān

tėgreme Ferhād u Mecnūn dėk[4700] *yıġılmış bir sürük*

[=Ben delilik zinciriyle öyle rezil olmuşum ki her zaman etrafıma bir sürü Ferhad ve Mecnun gibisi üşüşmüştür.]

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn Leylī şobānına buluşduġı -

293- maḥalde gelür [XXIX, 279, 2567]:[4701]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

allıġa yėtişti bir sürük ḳoy

çūbānı köründi āşnā-rūy

[=Karşısına bir koyun sürüsü çıktı. Çobanı tanıdık (tanış) yüz çıktı.]

1934. **sürgüm** [< *sūr-gü+m*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Sürsem gerek demekdür.[4702]

1935. **sürdikler | sordigler** [< *sūr-dik+ler* | *sōr-dig+ler*] Sürsünler demekdür. Ammā yine gāf-i ᶜAcemī ile şorsunlar demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4703]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [459, 460, 6]:[4704]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

şām-ı hicrānım viṣāl ehliġa bī-ḥad ḳısḳadur[4705]

anı sordigler Nevāyī dīde-i bī-ḫᵛābıdın[4706]

[=Benim ayrılık gecem kavuşmuşlara çok kısadır; onu Nevâyî'nin uykusuz gözlerinden sorsunlar.]

1936. **sorḳut** [< *sōr-ġut*] *Curᶜa* maᶜnāsınadur, ki S āḳ ī - n ā m e 'de sāḳīye ḫiṭāb ėdüp bir nėçe beytde gelür [689, 668, 129; 671, 169, 170]:[4707]

Meṯnevī[4708] /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[4709]

4700 Yazmada: *Mecnūndın.*

4701 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 242r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 355. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 190ᵃ.

4702 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **itürgüm.**

4703 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

4704 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 9r6, 240v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 354. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 682.

4705 Yazmada: *ḳısadur.*

4706 Yazmada: *giryānıdın.*

4707 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 168r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 353. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 189ᵃ.

4708 Yazmadan. ATALAY.

sėn dağı[4710] *durdī-i cāmıñg mañga tut*
ḳoşıdın ol dağı bėrsün sorḳut
töre birle baş urup tut ḫānġa
sorḳutın bėr mėn-i bī-sāmānġa
özni ol sorḳut ile mest ḳılay
sözni ḫān bezmide peyvest ḳılay **132b**

[=Sen de kadehin tortusunu bana ver. O da durmadan yudum versin. Töreye uyup baş eğip hakana da sun. Bir yudumunu, ben yoksula da ver ki kendimi o yudumla sarhoş kılarak han sofrasında sözü yanyana getire(bile)yim.]

1937. **süren**[4711] ve **sürün** [< Mo. *süre-n*] İki leşker muḳābil olıcaḳ mehīb āvāzeler-ile çağırduḳlarına derler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender ḫāḳān-ıla muḳābil olduġı maḥalde gelür, ki [XLVII, 323, 4127, 4128]:[4712]

Meṯnevī[4713] /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

sipāhın tüzüp şāh-ı rezm-āzmāy
süren saldı[4714] *vü tüşti*[4715] *ḫazm-āzmāy*[4716]
süren yoḳ ki yüz miñg hizebr-i yele
dėgin saldı kök ṭāḳıġa velvele

[=Savaş görmüş padişah askerini düzdü. Asker nara attı ve azimlilik gösterdi. Nara değil yüz bin yırtıcı arslan ile göklere velvele saldı dersin.]

Ve yine **-294-** F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ḫusrev Ermeniyye ḳalcası üzerine geldügi maḥalde gelür, ki [XXXIX, 361, 86]:[4717]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

çü ḳorġan devriġa yavuştılar bat
süren salıp yanıban tüştiler bat

[=Kalenin çevresine yaklaşır yaklaşmaz nara atarak dönüp indiler.]

4709 Birinci beyitte: ... ... faclün. İkinci ve üçüncü beyitlerde: Fācilātün ... .
4710 Yazmada: *sāḳiyā.*
4711 Tü. *ḳozġalan.*
4712 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 352. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 188b.
4713 Yazmada. ATALAY.
4714 Krş. **saladur** *ḳozġalan sal-.*
4715 Yazmada: *ḳıldı.*
4716 TÖREN: *ḫurrem-āzmāy.*
4717 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 242r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 353.

1938. **sorġac** [< *sōr-ġaç*] Lafẓı ġayn-ı muᶜceme ile. Şorıcaḳ dėmekdür.

1939. **sürgeç** [< *sūr-geç*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Süricek dėmek olur.

1940. **sormaġın bolsa** [< *sōr-maġın bōl-sa*] Şormadın olsa demekdür.

1941. **suruḳ | soruḳ** [< *sıruḳ* | *sōr-ᵘġ*] Şıruḳ demekdür, aġaç maᶜnāsına. Ve çādır diregine daḫı derler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender leşkeri vaşfında gelür [XXVII, 188, 2093]:[4718]

Metnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

alar cevşeni barça[4719] *ḳanġalduruḳ*[4720]
sinān ḳollarıda nėçük kim ***suruḳ***

[=Onların zırhları halka halka (kat kat). Ellerindeki süngüler de sırık gibi.]

Ve yine şormaḳ maᶜnāsına gelür.

1942. **sorġucı** [< *sōr-ġucı*] Şorucı demekdür.

1943. **suraḳ** [< Mo. *sura-ġ*] Şoracaḳ yer maᶜnāsınadur, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [112, 73, 5]:[4721]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy şabā kėldiñ Ḥüseynī tėlbe köñlin sorġalı
bārī mėndin ol perī kūyi sarı ḳılġıl ***suraḳ*** **133ᵃ**

[=Ey (gün doğusundan esen hafif ve tatlı) sabâ rüzgârı, mademki Hüseynî'nin deli gönlünü sormağa geldin; bari benden de o (sevgili) perinin sokağının neresi olduğunu sor!][4722]

1944. **sorġalı | sürgeli** [< *sōr-ġalı* | *sür-geli*] Şoralı demekdür ve şormaḳ içün demekdür, ki bu beytde mışrāᶜ-ı evvel āḫirinde geçdi.[4723] [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [141, 183, 3]:[4724]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bilse köñlüm ḥāletin[4725] *şāyed ki kėlgey* ***sorġalı***
ol ki köñli içre bir bed-ḫūydın āzārı bar

[=Gönlünde bir kötü huyludan incinmişliği olan, gönlümün hâlini bilse sormak için gelecek.]

4718 Bk. ḳayġalduruḳ. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 242r25, 277v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 355. 415. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 189ᵇ, 226ᵃ.

4719 TÖREN: *bar barça*.

4720 VÁSÁRY: "Notes on the formative *+dXrXk* in turkic", 378.

4721 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 352.

4722 ERASLAN: "Çağatay Şiiri", $640_{V\text{-}5}$. ERASLAN: *Hüseyn-i Baykara Dîvân'ından Seçmeler*: $49_{XX\text{-}5}$.

4723 Bundan sonraki kısım **sorġan** sayı maddesinden alınmıştır.

4724 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 247. gazel. Alıntı için bk. ṬALIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 62^{a}_{13}.

4725 TÜRKAY: *ḥālin*.

Ve gāf-i ᶜAcemī ile. *Sürgeli* dėnilse süreli dėmek olur ve sürmege dėmek olur.

1945. **sorġan sayı** [< *sōr-ġan say+ı*] Şorduġum vaḳt dėmek olur ve bu beytde *şorġalı* lafẓı ġayn-ı muᶜceme ile şormaġa dėmekdür.[4726]

1946. **sürmek | sormaḳ** [< *sūr-mek | sōr-maḳ*] İki vech-ile telaffuẓ olınur. Bir vāvsız telaffuẓ olınmaḳ var, ki vāv ancaḳ resm-i kitābetde ola. Ve bir daḫı vāv ile telaffuẓ olınmaḳ var[4727]. Vech-i evvel üzre maᶜnāsı maᶜlūmdur, sürmek dėmekdür. Bu beytde bu vech üzredür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [45, 61, 4]:[4728]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sürse meydān içre her çābük yügürmektür[4729] *işim*
kėyniçe[4730] *ol çābük-i zerrīn-kemer bolġay mu dėp*

[=İşim, hangi binici meydana (at) sürse o altın kemerli binici olur mu diye ardınca koşmaktır.]

Ve S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de nükte *sürgil* dėdügi daḫı bu vech üzredür [XII, 105, 939]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

*nükte **sürgil** ki ḥāṣıl olmış kām*
kim tapıp-sėn ger istediñ Behrām

[=Nükte sür ki murat hasıl oldu, Behram'ı istiyordunsa (işte) buldun.]

Ve vech-i ṯānī üzre şormaḳ maᶜnāsınadur. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de pādşāha ḫiṭāb ėdüp eydür [X, 86, 716]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4731]

anda şīrīn-kelām u ḫandān yüz
*birle kim ḫalḳdın **sorar-sėn** söz*

[=Orada tatlı dil güler yüz ile halktan söz sorarsın.]

4726 Bundan sonraki kısım **sorġalı | sürgeli** maddesinde verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **sayı**.

4727 <sormaḳ>.

4728 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 112. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 62ᵃ₉. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 240v3.

4729 Yazmada: *-vārım*.

4730 Yazmada: *keyniġa*.

4731 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

1947. **soruġ küni** [< *sōr-ᵘġ kün+i*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ḳıyāmet günine derler, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b'da evvelki faṣlda [ᶜādil] pādşāh vaṣfında gelür [11, 20; (86) 7ª, 13]:[4732] [Neṯr]

Dād-ḫᵛāh sorarda ¹soruġ küni vehmi köñglige ġālib. **-295-**

[=Adalet ararken kıyamet günü endişesi gönlüne ağır basıyordu.]

1948. **soraġ** [< Mo. *sura-ġ*] Ḫaber[4733] maᶜnāsınadur, ki N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e dībācesinde Ḥaccāc [661-714] ẓulmından <gelür, ki>[4734] evlāddan bir imām-zāde ḳaçup bir vīrāneye gizlenüp bir dervīş ḫaber vėrdügi maḥalde gelür, ki [10, 8]:[4735] [Neṯr]

Revā bolġay ki[4736] [özüñg vīrānede bizni yaşurup ⁸<yana> özüñg] düşmenga soraġ bėrür-sėn?

[=Hem kendin bizi bu harabede saklıyor hem de gidip düşmana istihbarat veriyorsun, yakışır mı?]

1949. **sözleşmek** [< *söz+le-ş-mek*] Söyleşmek dėmekdür.

1950. **sözleşür-mėn** [< *söz+le-ş-ür bin*] Söyleşürin dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [280, 365, 2]:][4737]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tėlbeler dėk sözleşür-mėn öz özüm[4738] birle müdām
çün özümdin özge yoḳ[4739] ᶜālemde hem-derdim mėniñg

[=Deliler gibi hep kendi kendime söylemiştim. Âlemde benim kendimden başka derttaşım yok.]

1951. **sözleşti** [< *söz+le-ş-ti*] Söyleşdi demekdür.

1952. **sözletkeli** [< *söz+le-t-geli*] Kāf-i ᶜArabī ile. Söyletmek içün ve söyledügi demekdür.

1953. **sözle** [< *söz+le-*] Emr ėdüp söyle demekdür.[4740]

4732 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 355.

4733 **Açıklama:** *Surag*: İstihbarat, malumat, sorup soruşturma, ardını arama; işaret, belirti, iz, eser. Mu'allif-i Rūmī 'ḫaber' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 230v22, 242r8). 'işaret, belirti, iz, eser'. Burada MUHAMMAD MAHDĪ XĀN yanılmış olmalı.

4734 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

4735 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 242r11, 310r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 352.

4736 Yazmada: *kim.*

4737 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 60ᵇ₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 73v26, 243r8.

4738 Yazmada: *ör örüm.*

4739 KUT: yok.

4740 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maḳṭaᶜda gelür [174, 177, 9]:
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

1954. **sürevül**[4741] [< Mo. **sürge-gül*] Şol kimesneye derler, ki pādşāh sefere çıḳıcaḳ sefer ehlinden şehrde kimesne ḳomaya çıḳara ve leşkerüŋ ardın süre kimse ḳalur-ısa leşkere yetüre.

1955. **süzgüç** [< *süz-güç*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Süzecek demekdür, *bāda-pālā* maᶜnāsına veyā ġayrı nesne süzecek demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[4742]'de [bir maḳṭaᶜda] gelür [436, 470, 7]:[4743]

Maḳṭaᶜ /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

Nevāyī ösrük eger deyr içide örtedi daġ **133b**

meger ki ***süzgüç*** *ile kimse baġlaġay tögenin*[4744]

[=Nevâyî, sarhoş, kilisede (kendisini) dağlarsa birisi de şarap tülbenti ile yanıklarını sarsın.]

1956. **susap** [< *sūv+sa-p*] Şuşayup demekdür.[4745]

1957. **sustanmaḳ** [< *sust+a-n-maḳ* < Far. *sust*] Yorulup süst olmaġa dèrler. **-296-**

1958. **sustayıp** [< *sust+aḏ-ıp* < Far. *sust*] Yorulup süst olup demekdür.[4746]

èy Nevāyī sözle vāḳiᶜ dāsitānım ᶜışḳ ara

kim bu dem Ferhād u Mecnūn ḳıṣṣası efsānedür

[=Ey Nevâyî, aşk içinde vaki olan destanımı dillendir ki bu aralar Ferhad ile Mecnun kıssası dillerde dolaşıyor.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 242v25.

4741 Yazmada: *süzevül.*

4742 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

4743 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 355. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 190a.

4744 Yazmada: *süŋekin.*

4745 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [399, 537, 2]:

Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

gerçi şemᶜ oldı şebistān zībi kör kim şuᶜledin

til çıḳarmıştur susap pervānelerniŋ ḳanıġa

[=Mum gerçi kış gecelerinin süsü oldu, gel gör ki pervanelerin kanına susayıp alevden dil çıkarıyor.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 243r26.

F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [527, 573, 1]:

Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yār ᶜışḳım aŋlamay laᶜli susaptur ḳanıma

tā ki maᶜlūm ètse kèlgey nè belālar cānıma

[=Yar aşkımı anlamıyor dudağı kanıma susamış. Bari canıma ne belaların geleceğini bildirse.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 243r26.

4746 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [LXXX, 488, 6575]:

Mes̱nevī /Müteḳārib-i *müs̱emmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ögürsem èdi aḳ saçımnı yayıp

kèlip gāh özümge gehī sustayıp

[=Gâh kendime gelip gâh yorulup ak saçımı yayıp eğirmeliydim.]

1959. **sustadı** [< *sust+a-dı* < Far. *sust*] Süst oldı demekdür.

1960. **sustaymaġıñ͡g** [< *sust+ad-maḳ+'ŋ* < Far. *sust*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Süst olmaġuŋ ve yorulmaġuŋ demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de sürūş-ı ġayb Nevāyī ḥażretlerine ḫamse tekmīline terġīb etdügi maḥalde gelür, ki [VIII, 90, 646]:[4747]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

bu yol ḳaṭᶜıdın[4748] *taymaġıñ͡g nė ėdi*

körüp ḫamse ***sustaymaġıñ͡g*** *nė ėdi*

[=Bu yolu yürümekten seni alıkoyan ne idi? Bu beşliyi gördüğünde yorgunluğuna sebep ne idi?]

1961. **soġurdı** [< *soġur-dı*] Çıḳardı demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī'nüŋ gülistānda ᶜışḳı vaṣfında gelür, ki [XVIII, 174, 1449]:[4749]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

yaᶜnī ki soġurdı tėġ-ı bī-bāk

köñ͡gli ara saldı çāk üze çāk

[=Yani korkusuzca kılıcı sıyırdı, göğsüne yara üstüne yara açtı.]

1962. **soġururġa** [< *soġur-ᵘr+ġa*] Çıḳarmaġa derler, ki M e c ā l i s ü 'n - N e f ā y i s 'de evvelki meclisde Mevlānā Mesīḥī vaṣfında gelür, ki [I, 26, § 36, II, 338]:[4750] [Neṯr]

Kaᶜbe[4751] *seferide ... muġaylān yıġaçı kölegeside ayaġıdın tigen* ***soġururġa*** *meşġūl ėgendür.*

[=Kâbe yolculuğunda ... deve dikeni ağacı gölgesinde ayağından dikeni çıkarmağa uğraşırken.]

1963. **soġalıp** [< *soġal-ᵘp*] Şoġulup demekdür.

• TÖREN: *gelī.*
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 243v15.

4747 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 166r6, 243v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 356. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 190ᵇ.

4748 Yazmada: *ḳaṭᶜıda.*

4749 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 244v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 357. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 191ᵃ.

4750 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 244v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 357.

4751 Yazmada: *Mekke.*

1964. **sovġat** [< Mo. *sauġad*] Ḫilᶜat ve pēş-keş ve iḥsān etmege dėrler, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci meclisde Şeyḫ Kemāl-i Türbetī vaṣfında gelür, **134ᵃ** ki [I, 42, § 64, II, 356]:[4752] [Neṯr]

*Menziliġa barıp tuḥfe ve teberrük **sovġat** yosunı bile yiberdi.*

[=Yurduna döndükten sonra hediye ve teberrük kabilinden bazı şeyler gönderdi.]

1965. **sovḳat** [< Mo. *sauġad*] Bu daḫı hemīn bu maᶜnāyadur. **-297-**

1966. **suḳ**[4753] [< **su-ḳ*] Ḥarīṣ maᶜnāsınadur, aç gözlü demekdür, ki *suḳ*[4754] *közlü* deyü istiᶜmāl ederler.

1967. **soḳ** [< *soḳ-*] Emr ėdüp ur demekdür ḍarb eyle maᶜnāsına.

1968. **soḳmaḳ** ve **soḳmaġ** [< *soḳ-maḳ*] Ṭaġlar içinde şol incecik yola derler, ki ulu yoldan çıḳar ayrılur ābādānlıġa gėtmez, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ehrimen bīşesi vaṣfında bir beytde gelür, ki [XXIII, 217, 28]:[4755]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

basıp maḫlaṣ yolın tofraġı anıñ
çıḳıp her sarı miñ soḳmaġı anıñ

[=Kurtuluş yolunun toprağına basınca onun her tarafından binlerce sapa yol çıktı.]

1969. **soḳsur** [< Mo.] Bir nevᶜ ördege derler.[4756]

1970. **sökti** ve **sögdi** [< *sök-ti* | *sȫk-ti*] Kāf-i ᶜArabī ile. Bir bütün nesneyi çāk etdi sökdi maᶜnāsınadur. Ammā gāf-i ᶜAcemī ile, *sögdi*; yaᶜnī düş-nām vėrdi demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci[4757] ḥikāyede vezīr-ile Mesᶜūd ḥikāyesinde gelür, ki [XXVII, 290, 3133]:[4758]

4752 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 356.

4753 Yazmada: **suḳur.**

4754 Yazmada: *suḳur.*

4755 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 245r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 358. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 183ᵇ, 191ᵇ.

4756 Şöyle tamamlanabilir: M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de gelür [(176) 777ᵃ, 26, (211)]: [Neṯr]
Ve ördekniñ envā'ı [26]bilür ḳuşçılar ḳaşıda meṯelā cürüge ve irke, soḳsur ve alma baş ve çaḳır ḳanat ve tėmür ḳanat ve ala luġa ve ala pöke ve baġçal *ve bu [27]yosunluḳ dėrler ki yėtmiş nevᶜ bolur kim Sārt barısın murġ-ābī ok dėr.*
[=Ve ördeğin türleri -bilen kuşçular huzurunda- mesela *cürüge, irke, soḳsur, alma baş, çaḳır ḳanat, tėmür ḳanat, ala luġa, ala pöke, baġçal* ve böyle devam edip giden yetmiş türü vardır ki, Sart hepsine birden *murġ-ābī* der.]

4757 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <bėşinci>.

4758 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 245r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 359. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 192ᵇ.

Meṯnevī /Ḫafīf-i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Fecilātün mefācilün fecilün/[4759]

aġzıġa her nė kėlgenin sögti

bir kişi bir ḳuçaḳ yıġaç tökti

[=Ağzına ne geldiyse sövdü. Bir kişi bir kucak odun döktü.]

[4760]Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Ḍaḥḥāk omuzındaġı yılanlara

134b ādem beynisin vėrdügi vaḳt ḳurca Gāve-i āhenger'üŋ ikinci oġlına düşdügi maḥalde gelür, ki [(201) 719b, 9]:[4761] [Neṯr]

9Ol bī-taḥammül bolup ḳıçḳırıp èlge köp ṭacnlar ḳılıp ve Ḍaḥḥāk'ni sögti[4762].

[=Anuŋ iḫtiyārı 2ḳalmayup çaġırup feryād èdüp ḫalḳa ṭacnlar ḳılup Ḍaḥḥāk'a sögdi.[4763]]

1971. **sögünç** [< *sök-ün-ç*] Gāf-i cAcemī ile. *Duş-nām* macnāsınadur, ki Bābür Mīrzā e ş c ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [149, 52, 4]:[4764]

Beyt /Mużāric-i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf: Mefcūlü fācilātü mefācīlü fācilün/

ḳılmaḳ ümēd ü bīm ile ḫıdmet şeh allıda

der-bānınıŋ sögünç ü tayaḳıġa[4765] *arzımas*

[=Padişahın karşısında korku ve umutla hizmet etmek, kapıcının sövgüsüne ve dayağına değmez.]

[4766]Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [353, 471, 5]:[4767]

Beyt /Müctes̱s̱-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilün/

lebiŋdin istedi cānım ḥayāt bilmes-mėn

ki bir sögünç mü yā ḳaṣdı bir mücek[4768] *mü ėkin*

[=Canım senin dudağından hayat istedi. Bilmiyorum (canının) maksadı sövmek mi öpmek mi?]

4759 Bu beyitte: Fācilātün ... faclün.

4760 Buradan madde başına kadar VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'de yok.

4761 Bk. ḳıçġırıp. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 354, 443.

4762 ABİK: *sökti*. Açıklama: *Sög-*: Konunun tartışması için bk. ERASLAN: "Çağatay şâiri Atayî'nin gazelleri", 153_7. Kelime *sök-* olduğu hakkında bk. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 200, 270, II, 566.

4763 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 5.

4764 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 359. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 192b.

4765 Yazmada: *tayaġıġa*.

4766 Buradan madde başına kadar VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...'de yok.

4767 Bk. **müçek**. Alıntı için bk. ṬĀLIc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 77^a_{10}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 359.

4768 Yazmada: *müçek*.

1972. **süksük** Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Bahārda nebātāt, ki biter yay faṣlında -298- ḳuruyup ḫas u ḫāşāk olur aŋa derler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [IX, 82, 532]:[4769]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

süksük kėbi kim çü boldı pūde

yatḳay yazı üzre tūde tūde

[=Ot gibi çer çöp oldu. Kırda yığın yığın yatacak.]

1973. **sol** [< *sōl*] Şol ṭaraf demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de dört ḳaṣr tamām olıcaḳ ḫāḳān görmege gėtdügi maḥalde gelür, ki [XVI, 160, 74]:[4770]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

sürüp sol yanıdın ferḫunde-destūr

sevād-ı mülk rāyı birle pür-nūr

[=Onun sol yanında izn-i şahaneyle at sürüyordu. Ülke halkı fikirleri ve aldığı tedbirler ile aydın.]

1974. **sülegey** [< Mo. *silükey*] Gāf gāf-i ᶜAcemī- **135ᵃ** dür. Ağızdan aḳan luᶜāba dėrler salyār maᶜnāsına[4771], ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da maḳāle-i ᶜışḳ āḫirinde maḥbūb vaṣfında gelür, ki [III, XXXVIII, 272 ~~(2219)~~ (115), 126]:[4772]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

rūḥu 'l-emīn ol sarı çūn baḳıban

ağzıdın anıŋ sülegey[4773] *aḳıban*

[=Cebrail o yana bakınca onun ağzının suyu aktı.]

[4774]Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde pīrlik ᶜaczi vaṣfında gelür, ki [182, 17; (308) 96ᵃ, 6]:[4775] [Neṯr]

Ağzı sülegeyi[4776] *sözi mezesin aḳızıp.*

4769 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNİ: *Badā'i' al-Luġat*: 61^b_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 245v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 358. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 192ᵃ.

4770 Bk. öŋ / oŋ. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: (83,) 360.

4771 /ş/ ile okunması gerektiği hakkında bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 259v13.

4772 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 259v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 360. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 193ᵃ.

4773 SABİR: ŞAMSİYAV: *şülegey*.

4774 Buradan madde başına kadar VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*'de yok.

4775 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 360.

4776 ÖLMEZ: *sölegeni*.

[=Ağzının suyu, sözünün tadını akıcı yapıyor.]

1975. **Sulduz** [< Mo. **suldu+s*] Çaġatay'da bir ḳabīledür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4777]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [203, 203, 9]:[4778]

Maḳṭaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

Nevāyī sėvdi bir Lolīni kėzdik rubᶜ-ı meskūnda

eger Arlat eger Barlas eger Tarḳan[4779] *eger Sulduz*[4780]

[=Nevâyî gezilen yeryüzünde Arulat mı Barulas mı Tarkan mı (yoksa) Sulduz mu (olduğunu bilmediği) bir (yosma) Lolî'yi sevdi.]

1976. **suluḳ** [< *sūv+luḳ*] Muṭlaḳ şu ẓarfına dėrler ve şu şaḳlayacaḳ ve cemᶜ ėdecek birkeye dėrler ve şulu ve *āb-dār* maᶜnāsına daḫı gelür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Hūd *ᶜalayhi 's-salām* ḳavmi ḳaḥṭdan zebūn olup yaġmur istediler Allāh'uŋ emri-y-ile üç pāre bulut peydā olup anlara ḳara buludı istedükleri **-299-** maḥalde gelür, ki [(75) 697ª, 1]:[4781] [Neṯr]

Bu ṭamaᶜ bile, kim ḳara bulut **suluḳ** *bolur, ḳara bulutnı ḳavmi üçün tiledi*[4782]. **135ᵇ**

[=Kara bulut yağmur getirir umuduyla kavmi için kara bulut istedi.]

1977. **sulap** [< *sūv+la-p*] Şulayup sēr-āb ėdüp demekdür.

1978. **soŋ̂** Gāf gāf-i *ᶜAcem*īdür. Şoŋra demekdür.[4783]

1979. **soŋ̂ıça** [< *soŋ+ı+ça*] Ardınca demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XIV, 143, 1137]:[4784]

4777 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

4778 Bk. **kėzdik.** Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 348. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 61^{a}_{14}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 360. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 193ª.

4779 Yazmada: *Tarḫān.*

4780 **Açıklama:** *Arulat, Barulas, Tarḫān ve Sulduz*: Türk ulusunun ileri gelenlerinden olup *tört ulus* olarak da geçer.

tört ulus ile Türkler söz konusu olmadığında Nevāyī'nin dilinde muhtemelen Âdem *as.*dan Peygamber *sm.*in gönderilişine kadar İran'da saltanat süren Pīşdādlılar, Keyānlılar, Aşkānlılar ve Sāsānlılardır. Dört ülke olarak anlaşılması gerektiğinde Hind, Rum, İran ve Turandır. Bir de genel anlamda dünyanın dörtte birini oluşturan kara kıtasıdır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 172r22). Ṭavā'if-i etrākden en meşhūr olan Barulas, Tarḫān ve Sulduz ve Ḳıyat ḳabīlelerine dėnilür. Hind, Rūm, Īrān ve Tūrān'a daḫı dėrler (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 115ᵇ).

4781 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 246r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 361.

4782 Yazmada: *bulutnı ... tilediler.*

4783 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ḳapġamaḳ, ḳuŋ̂ġarıp.**

4784 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 362.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ol ay çü yügürdi[4785] *çıḳtı dāye*
bardı soñgıça nèçük ki sāye

[=O ay yüzlü yürüyüşe çıkınca dadı belirdi. Gölge gibi onun ardınca gitti.]

1980. **soñggı uyḳu** [< *soŋ+ḳı ūḏı-ḳu*] Mevte dèrler, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [139, 139, 4]:[4786]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

mèn kim ü uyḳu ki hicrān şāmı āhım şūrıdın[4787]
dèse bolġay soñggı uyḳu èltgen èl oyġanur

[=Ben kim uyku kim, ayrılık akşamı ahımın şiddetinden insanlar ölüm uykusundan uyanır dense yeridir.]

1981. **süñgek** [< *süŋük*] Gāf-i evvel *ᶜAcemī* ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Kemik demekdür, *ustuḫᵛān* maᶜnāsına.[4788]

1982. **söngey** [< *sönÿ-gey*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Söyne demekdür; yaᶜnī mūm veyā od söyne demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād Ḫusrev'i murād èdinüp ġāyibāne Behrām-ı dilāver'i aŋduġı maḥalde gelür [XLI, 378, 111]:[4789]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ġurūr otı içindin söngey èrdi
şecāᶜat resmini örgengey èrdi

[=İçindeki gurur ateşi sönecekti, yiğitlik töresini öğrenecekti.]

1983. **sonġar** [< Mo. *singhur, şonghur*] Sonġur dedükleri murġa derler, ki L i s ā n u -300- ' ṭ - Ṭ a y r 'da münāẓarada gelür [LVII, 75, 815]:[4790]

Metnevī /Remel-*i müseddes-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dèdi şonġar[4791] *k'èy*[4792] *ulusḳa*[4793] *rāh-ber*

4785 Yazmada: *yörüdi*.

4786 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 232. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 361. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵀO*: 194ᵃ.

4787 KARAÖRS: *şūretin*.

4788 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **kesek**.

4789 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 247r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 362.

4790 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 361. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᵀO*: 193ᵇ.

4791 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4792 Yazmada: *sonġar èy*.

4793 Yazmada: *ulusġa*.

emriñge ṭābic kėlip āgāhlar

[=Şahin dedi ki; ey millete rehber, bilenler senin emrine tabidir.]

1984. **soñġġı** [< *soŋ+ḳı*] Ṣoŋraġı demekdür.

1985. **sunġaç** [< *sū-n-ġaç*] Ṣunıcaḳ.[4794]

1986. **sünmek** [< *sü-n-mek*] Ṣunmaḳ

1987. **sundı**[4795] [< *sū-n-dı*] Uzandı yatdı **136a** demekdür, ki S e b c a - i S e y y ā r e 'de evvelki ḥikāyede Ferruḫ Ḥaleb'de leşkerinden ayrılup ḫarābede yatduġı maḥalde gelür, ki [XXI, 179, 1803]:[4796]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[4797]

sundı[4798] *tofraġ üze ten-i zārın*

başḳa çėkti palās-ı idbārın[4799]

[=Yorgun vücudunu toprak üstüne uzattı. Başına da talihsizlik kaftanını çekti.]

1988. **sunġan** [< *sū-n-ġan*] Uzanan demekdür, ki L i s ā n u 'ṭ - Ṭ a y r 'da Ḥażret-i cOṯmān [576-656] *rażiya 'llāhu canhu* menḳabetinde gelür, Resūlu 'llāh *ṣallā 'llāhu calayhi va sallam* ḫalvetlerinde mübārek ayaḳlarınuŋ birin uzadup oturur-iken aṣḥāb-ı kibārdan bacżılar gėldiler anlara hēç taġyīr-i vażc etmediler. Ḥażret-i cOṯmān [576-656] [*rażiya 'llāhu canhu*][4800] gelicek mübārek ayaḳların devşürdükleri maḥalde [bir beytde][4801] gelür [X, 31, 230]:[4802]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilün/

līk cOṯmān kirgeç ol milletḳa[4803] *şemc*

olturup sunġan ayaġın ḳıldı cemc

[=O ümmete bir mum olan (peygamber *sm.*), Osman [576-656] *rh.* girince otururken uzattığı ayağını topladı.]

4794 Şöyle tamamlanabilir: Bk. tüp[e].

4795 Yazmada: *sunıdı.*

4796 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 246v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 362.

4797 Bu beyitte: Fācilātün ... facilün.

4798 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4799 Yazmada: *zārı, başġa, idbārı.*

4800 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

4801 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

4802 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 246v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 362.

4803 Yazmada: *milletġa.*

1989. **sona** [< Mo.] Ördegüŋ erkegine[4804] dėrler, ki Nevāyī ḥażretleri bu luġati Muḥākimetü 'l-Luġateyn'de şöyle taṣḥīḥ ėtmişlerdür, ki [(176) 777ª, 25, (211)]:[4805] [Netr]

Ve kėldük [24]*ḳuşḳa*[4806], *ki anda muḳarrer ve meşhūr* ilbesün *ördekdür. Ve Sārt ol* ilbesünni *ḫod bilmes.* [4807]*Taġı Türk ördekniñ ėrkekin* [25]**sona -301-** *ve tişisin* borçın *dėr. Ve Sārt muñga hem at ḳoymaydur ve ner ü māde ėkkelesin* **136ᵇ** murġ-ābī *dėr.*

[=Geldik kuşa: Onda belli başlı ve meşhur *ilbesün* ördektir. Sart *ilbesünü* tam bilmez. Dahası Türk ördeğin erkeğine *sona*, dişisine *borçın* der. Sart buna da ad koymamıştır; erkek dişi ikisine birden *murġ-ābī* der.]

1990. **suvar** [< *sıḳ+a-r*] Şıvar dėmekdür; yaᶜnī balçıḳ şıvar ve ġayrı [nesne][4808].

1991. **sovurdı** [< *soy-ur-dı*] Şoyundı demekdür, ki Mecnūn u Leylī'de Mecnūn ḥālinde gelür [XIII, 126, 966]:[4809]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

yoḳ kim bu libāsını sovurdı
kim cismidin anı otḳa[4810] *urdı*

[=Değil, bu elbisesini soyundu. Vücudundan onu çıkarıp ateşe attı.]

1992. **soyurġal<ı>**[4811] [< *soyurġa-l*[4812] < Mo. *soyurḫa-*] Māl vėrmek içün ve pēşkeş vėrmek-içün ve armaġan vėrmek içün ve ḫoş görmek içün demekdür, ki

---

4804 Dişisi için bk. **borçın.**

4805 Bk. **ilbesün, borcın.**

4806 Yazmada: *ḳuşġa.*

4807 Yazmada: *Ve taġı.*

4808 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: CLAUSON: *EDPT*: 787ª'da **suvğar-** maddesindeki "**suwar-** *ṣuvar-* 'to moisten, that is to moisten mud, etc. *Vel.* 301' verisi 785ª'da **suva:-** maddesinde verilmeli; 806ª'da **sıka-** ile ilişkilendirilmelidir.
Şöyle tamamlanabilir: Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [335, 453, 6]:
Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/
bu kim endīşe vü ġam yamġurı mey-ḫānedin ötmes
suvar güyā ki pīr-i deyr tamı üzre köp lāyın
[=Endişe ve gam yağmurunun meyhaneden geçmemesinin sebebi sanki kilise pirinin (meyhanecinin) duvarına çok çamur sıvamasındandır.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 247v11.

4809 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 363. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 194ᵇ.

4810 Yazmada: *otġa.*

4811 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. Bu kelimende *-ġalı* '-mak için' ekinin ayrılması ve anlamlandırılması bir yanılmadır. *Soyur-* diye bir fiil tabanı yoktur. Madde *soyurġa-ġalı* olarak

Sedd-i İskenderī'de Çīn'de ḥukemā osṭurlāb[4813] taṣnīf etdüklerinde ḫāḳān İskender'e sitāyiş etdügi maḥalde gelür, ki [LVI, 375, 4915]:[4814]

Meṯnevī /Mütekārib-i *müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

meger ėrdi ol genc ile māl kem
ki Yūnān'nı ḳıldı ***soyurġal***[4815] *hem*

[=Meğer o hazine ile mal az geldi. Bu Yunan toprağını da tımar olarak verdi.]

1993. **soyurġar** [< *soyurġa-r* < Mo. *soyurḫa-*] Ḫoş görür. Ḫoş ṭutar [ve] niᶜmet vėrür maᶜnāsınadur, ki Vaḳfiyye [dībācesin]de tevḥīdde gelür [R 744b, 12, L 112b, 10, F 752b, 3]:[4816]

Meṯnevī /Mütekārib-i *müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

---

anlaşılmıştır. *Soyurġal+ı* ise kelimenin teklik üçüncü kişi iyelik ekli biçimidir. Buradaki malzemeye göre madde başı ve karşılığı şöyle olmalıydı: **soyurġal** [< *soyurġa-l* < Mo. *soyurha-*] Māl, pēşkeş, armağan ve ḫoş görmek. Benzer bir durum **sėvünci** maddesinde vardır.

4812 **Açıklama:** *Soyurġalı*: Kelime bu hâliyle (< *soyurġa-l+ı*) 'armağanı' biçiminde anlaşılabilecekken metinde verilen '-mek için' anlamı dolayısıyla *soyurġa[ġa]lı* (< *soyurġa-ġalı*) 'armağan vermek için' diye anlaşılması gerekiyor. *-ġalı* '-mAk için' GABAIN: *ETG*: 86_{233}, 120_{435}. TEKİN, Ş.: "Eski Türkçe", 172_{65}. ECKMANN: *Çağatayca El Kitabı*: 111_{83}b. ERGİN: *Türk Dil Bilgisi*: 342_{588}.

4813 **Açıklama:** *Osṭurlāb*: < Ar. *usṭurlāb*. Ar.da geniş yuvarlak dudak ünlülerinin hepsinin dar yuvarlak dudak ünlüsü /u/ olması dolayısıyla Tü.de de /u/lu okunan kelimenin ilk biçiminin (Gr. *ἀστρολάβος* 'yıldız ölçer, yıldız ölçme aleti' < Gr. *ἄστρον* 'yıldız' *λαβος* 'kıskaç' WAHRIG: *Deutsches Wörterbuch*: 442) /a/lı olması dolayısıyla Tü.de /o/lu okunması gerekir. Kelimenin başka bir izahı için bk.

usṭurlāb Mīzān-ı āftāb; zīrā *usṭ* mīzān maᶜnāsınadur, *lāb* (2) güneş maᶜnāsınadur (el-BARDAḪĪ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (7a) 6b1. yr.).

usṭur Yunanīde terāzū maᶜnāsınadur, ki ᶜArabīde mīzān dėnür. *usṭurlāb* Maᶜrūf āletdür, ki anuŋ-ıla irtifāᶜ alınur. Mervīdür, ki usṭurlāb-ı mezbūrı İdrīs nebī *ᶜalayhi 's-salām* ḥażretlerinüŋ veled-i emcedleri vażᶜ u iḫtirāᶜ eyledi. Luġat-i mezbūre Yunanī ve mürekkebdür. Mīzān maᶜnāsına olan *usṭur* ile āftāb maᶜnāsına olan *lāb* lafẓından. Pes maᶜnā-yı terkībi terāzū-yı şems demek olur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 65). *uṣṭurlāb* Bu ism-ile maᶜrūf ālet-i irtifāᶜdur. Lafż-ı Yunanīdür mīzān-ı şems maᶜnāsına. Tafṣīli *usṭurlāb* maddesinde mürūr eyledi (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 68). *Lāb* Yunanīde güneş ismidür. Ve İsm-i İdrīs nebī *ᶜalayhi 's-salām*dur. Ve ᶜinde 'l-baᶜż bir ḥakīm ismidür, ki vāżıᶜ-ı usṭurlābdur. Bir ḳavlde İbn Usṭurdur. Usṭur, bir pādşāh-ı Yunanīdür. *Usṭur* lafẓı mīzān maᶜnāsına oldıġı, māddesinde ḏikr olındı (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 540). Ayrıca bk. [ᶜĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 25.

4814 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 364. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 195a.

4815 TÖREN: *ki bu*. Yazmada; *soyurġalı*.

4816 Bk. **savurġay**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 249r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 344. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 195a.

kim ol birni örter celāliyyeti
bu birni soyurġar cemāliyyeti **-302-**
[=Birini celali mahveder, birini de cemali bağışlar.]

[Bābu 'ş-Şīn]

Ḥarfu 'ş-Şīni 'l-Maftūḥa

····. **şaġala** ve **şaġala** [< *şıġa+la*] Aġız-ıla şıḳlıḳ vérmege derler.

Ḥarfu 'ş-Şīni 'l-Maksūra

1994. **Şipāl** [< Far. *çaypāl, caypāl*] Pā-yi ᶜAcemī ile. Bir pehlevānuŋ adıdur. Ve dilīr ve bahādur demekdür. **137ª** Ve baᶜżı nüsaḫda[4817] Çipāl düşmiş [çīm-i ᶜAcemī ile][4818]. Bu taḳdīrce Hind şāhına nisbet etmekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ceng vaşfında gelür [XXVII, 187, 2088]:[4819]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

sipeh-dārlar[4820] *içre Şipāl olup*
tehevvürde çün Rüstem-i Zāl olup **-303-**
[=Komutan onların içinde Şipal olurdu. Kızınca Zaloğlu Rüstem olurdu.]

1995. **şıbaḳ** [< Mo. *sibege(n), sabaġa*] Bā-yi ᶜArabī ile. Ev tamınuŋ şaçaġına dérler. Ve aġaç budaġına daḫı dérler. Ve yavşan derler bir ot vardur aŋa daḫı dérler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de şıfat-ı germāda gelür [XXV, 232, 2053]:[4821]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

örgemçi şıbaḳḳa[4822] *perde salıp*
ol perde içinde[4823] *sāye salıp*

4817 Yazmada: *nüsḫada*.
4818 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*
4819 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 379. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 204ᵇ.
4820 TÖREN: *sipeh-dār alar.*
4821 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 259v23. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 204ᵇ.
4822 Yazmada: *şıbaḳġa*.
4823 Yazmada: *çerde içre*.

[=Örümcek, ağını kendisine perde (örtü) yapıp o perdenin içinde kendisine gölge bulmakta (= o perdenin gölgesinde oturmakta).][4824]

1996. **şıdurġu** [< Mo. *şudurġu*] Çıturġu dedükleri [üç ḳıllı] sāza dėrler, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da ḫātime[4825] maḳāle[sin]de gelür, ki [117, 600]:[4826]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

rāst ḳıl āheng-i nevā vü ḥicāz

tüz yatuġan[4827] *birle şıdurġunı sāz*

[=Neva ve hicaz makamını rast yap. (Üç telli) çıturguyu santura ayarla.]

1997. **şıġala** [< *şıġa+la*] Aġız ile şıḳlıḳ vėrmek.

1998. **şıvşa** [< *şıv şa*] Çabuḳ. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de ᶜışḳ-ıla salṭanat cemᶜ olmaḳ muḥāldür dėdügi yerde eydür [XV, 128, 1210]:[4828]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4829]

ėkisin kim dėse ḳılayın cemᶜ

şıvşa[4830] *mūzdın*[4831] *dėgey yasar-mėn şemᶜ*

[=Kim ikisini bir araya getireyim dese şipşak buzdan mum yapıyorum diyecek.]

1999. **şırdaġ** [< Mo. *siri-da-ġ*] Eyer altına ḳoduḳları tegeltiye[4832] dėrler. Ve bir penbesi çoḳ aḳ ḳaftana dėrler, ki yeŋleri bol ola. Çaġatay ḫalḳı anı issi havālarda ve seferlerde ḳaftanlarınuŋ üzerine gėyerler. Ve yektā yeŋleri ḳışa üstine gėyilen **137ᵇ** ḳaftana daḫı dėrler, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ[4833]'da gelür [37, 48, 5]:[4834]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

mihrġa kökte[4835] *şafaḳ ḫūb ėrmes andaḳ kim maŋġa*

4824 TEKİN, G.: "Eski Türk Edebiyatı Metinlerinin Bugünkü Türkçeye Açılamalarla Çevrilmesinin Gerekliliği Üzerine [Ali Şir Nevaî'den Beyitlerle]", 246.

4825 *ḫātime*: Yazmada; *evvelki.*

4826 Bk. **yatuġ[an]**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 379, 519. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 204ᵇ.

4827 Yazmada: *batuġı*: *yatuġan* okuyuşu için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326r21.

4828 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 63^{b}_{12}.

4829 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

4830 TURAL: *şūşe.*

4831 TURAL: *mūşdın.*

4832 **Açıklama:** *Tegelti*: (< *tegele+ti*, Mo. *dėgele*) *tegeleti* veya *tegleti* okunması gerekirken ya söyleyiş güçlüğü veya okuyanın daha önce duymadığı bir kelimeyi Arap harflerindeki okuma tercihinden kaynaklanan yeni bir kelime. Ar. *cadya* (al-KASTALĪ: *Mirḳātu 'l-Luġa*).

4833 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

4834 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 380. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 204ᵇ.

4835 Yazmada: *Mihr-ile kökde.*

māvi tėrlik üzre ol aynıñg kızıl şırdağı ḫūb

[=Güneşi mavi gökte kızıllık içinde görmek bana güzel gelmiyor. Bana o ay yüzlünün mavi mintan üstüne al şalı daha hoş gelir.]

2000. **şişlemek** [< *siş+le-mek* < *sīş*] Şancmaḳ.

2001. **şişledi** [< *siş+le-di* < *sīş*] Şancdı dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [41, 41, 6]:[4836]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bu çimende ġunca ėrmes añgla bülbül köñgli kim
şişledi ᶜışḳ ėylemekge ātişīn güldin kebāb

[=Bu bahçede(ki gördüğün) gonca değil aşkın ateşli gülden kebap yapmak için şişe çektiği (geçirdiği) bülbülün gönlüdür.]

2002. **şıralġa** [< Mo. *sira-lġa*] İnsānuŋ belinden yoḳarusına dėrler ve şikārda bir cānavarı ve murġı düşürüp nışf ėtseler belinden yoḳaru başı cānibine dėrler, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da otuz beşinci faşlda [ḳuşçı ve] şayyādlar ḏikrinde gelür, ki [59, 2; (149) 30ᵇ, 3]:[4837] [Neṯr]

Nėçe mundaḳ-[4838] **-304-** *nıñg, [ki] 30ᵇ ¹ḳanın, ki tökti ḳoltuġın yarıp*[4839] *ḳanatın sökti, [fitrākige baġlap ²öyige yandı.* [4840]*Özi ve ḳoşı ḳılġanlarġa ḳuvandı]. Şūm nefs*[4841] *³ḥaẓẓıġa bir ėki ayaġlarıġa*[4842] *irtikāb ḳılġay ve allıda*[4843] ***şıralġasın** kebāb ḳılġay.*

[=Nice böylesinin kanını döktü, koltuğunu yarıp kanadını kopardı, terkisine bağlayıp evine döndü. Kendisi ve eşi yaptıklarına sevindi. Hayırsız nefsinin zevki için bir iki kadeh zıkkımlanmadan önce kaburgasını kebap edecek.]

2003. **şėş** [< *sėş-*] Çez[4844] demekdür. Baᶜżılar *şeş* dėyü istiᶜmāl ėderler.

2004. **şıġavul** [< Mo. *sihaġa-ġul*] Mihmān-dār; yaᶜnī ḳonuḳçı maᶜnāsına.

2005. **şımalıp** [< *şam+a-l-ıp*, Ar. *şamr*] Ḳol şıġayup dėmekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür, ki [264, 341, 2]:[4845]

4836 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 75. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 260r14. FUZŪLĪ: *Dīvān*: 155, XXXI.

4837 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 259v27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 380.

4838 Yazmada: *maẓlūm ḳuş*.

4839 Yazmada: *ḳoparıp*.

4840 Yazmada: *Ve özi*.

4841 Yazmada: *nefsi*.

4842 Yazmada: *ayaġları*.

4843 Yazmada: *öyide*.

4844 Yazmada: *Cez*.

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[4846]

ḳanıma ḳol şımal[4847] *u tėġnı çėkme ki ḳılur*

ḳatl polād ḳılıçdın burun ol sīn bilek

[=Kanımı dökmek için kolları sıvayıp kılıç çekme. Senin o gümüş bileğin çelik kılıçtan önce beni öldürür.]

Ḥarfu 'ş-Şīni 'l-Mażmūma

2006. **şorı** [< Far. *şora*] Güherçileye dėrler, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4848]'da [bir maḳṭa^cda] gelür [592, 595, 7]:[4849] **138^a**

Maḳṭa^c /Müctetṯ-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/

firāḳ otıda Nevāyīni ėy ki[4850] *küydüresin*

çü ^cışḳıñ ėyledi ḫasça aña nė bes şereri[4851]

[=Ey Nevâyî'yi ayrılık ateşinde yakan, aşkının (kuru bir) çöp hâline getirdiği kıvılcım ona etki etmez.]

2007. **şüdrün** [< Mo. *şi(g)üder, sigüder(i)*] Şādurvān demekdür, ki Fārisīde *şabnama* derler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [4852]'de gelür [431, 464, 5]:[4853]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[4854]

çarḫ yaġdursa kevākibni **-305-** *sirişkimce ėmes*

ḳayda deryā bile tėñ bolġanı bardur şüdrün

4845 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 555. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 63^b4. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 149v3, 260v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 381. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 205^b.

4846 Bu beyitte: Fā^cilātün ... ...

4847 Yazmada: *şımalıp*.

4848 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r.

4849 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 310v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 378. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 203^b.

4850 KARAÖRS: *ay*.

4851 Yazmada: *şorı*. Kafiye *şorı* okumağa müsait değil. Acaba *şorī* mi? *-a*'nın *-ı*'ya dönüşmesine başka örnek olmak üzere bk. *bahlı* (< Far. *bahla*). Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4852 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ.

4853 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 63^b15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 377.

4854 Bu beyitte: Fā^cilātün ... ... fa^clün.

[=Gökler yıldızlarını yağdırsa gözyaşlarım kadar olmaz. Denizle çiy tanesinin denk olduğu nerede görülmüş?]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4855]'da gelür, ki [646, 650, 4]:[4856]

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[4857]

eşkdin kirpik üze ol ḫaṭ üçün
yaġdurup sebzeġa şüdrün yıġlay

[=O ayva tüyleri için gözyaşı döken kirpiklerim çayır çimene çiy yağdırarak ağlar.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [4858]'da [bir ḥüsn-i maḳṭa^cda] gelür, ki [441, 601, 6]:[4859]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

aḫterīdür naḥs ^cuşşāḳ-ı bed-aḫter cānıġa
ol ki[4860] her yan ıltırar hicrān tünininḡ şüdrüni **-306-**

[=Her yanda parlayan ayrılık gecesinin çiyleri, yıldızı düşük âşıkların canı için uğursuz birer yıldızdır.]

[Bābu 'ṭ-Ṭā']

Ḥarfu 'ṭ-Ṭā'i 'l-Maftūḥa

2008. **ṭaġayı** Ṭayı demekdür, ki ananuŋ ulu ḳarındaşına derler, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci meclis āḫirinde Muḥammed ^cAlī menāḳıbında gelür [I, 73, § 136, II, 387]:[4861] [Neṯr]

*Faḳīrġa **taġayı** [bolur] ėrdi.*

[=Fakirin dayısıdır.]

lafẓı gelür.

Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de beşinci meclisde ^cAbdu 'l-vahhāb-i Sühāyī ta^crīfinde gelür, ki [I, 169, § 387, II, 489]:[4862] [Neṯr]

*Şeyḫim Bėg'ninḡ ḫ^vāher-zādesidür. ... [Bu kim] ṭab^cını gāhī **taġayısı** ta^crīf ḳılur[4863], anḡa bu şeref* **138^b** *besdür.*

4855 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
4856 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 377.
4857 Bu beyitte: Fā^cilātün ... .
4858 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
4859 Bk. **ıltırar**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 111v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 130.
4860 Yazmada: *ol, ki* yerine *özge*.
4861 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 382.
4862 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 5, 382.

[=Şeyhim Big'in kız kardeşinin oğludur. ... Ahlâkını bazen dayısının övmesi onun için yeterli bir şereftir.]

Şeyḫim Bėg'niñ dėdügi Mīr Süheylīdür [ö. 1512]. -307-

Ḥarfu 'ṭ-Ṭā'i 'l-Mażmūma

2009. **ṭolġa** [< *tol_uġ+a-*] Emr ėdüp ṭolaşdur demekdür.

2010. **ṭoy** [< Far.] *Żiyāfat* ma^cnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [LVI, 378, 4954]:[4864]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

ayaḳçı kėtür[4865] *cāmnı leb be-leb*
ki ṭoy oldı eyyām-ı[4866] *cayş u ṭarab* -308-

[=Saki, kadehi ağzına kadar dolu getir. Toy oldu, içme eğlenme günleridir.]

[Bābu][4867] 'l-'Ayni 'l-Muhmala

[Ḥarfu 'l-'Ayni 'l-Muhmalati 'l-Maftūḥa]

2011. **calālā** [< Far.] Ġavġā ve ġalebe ma^cnāsınadur. F e r h ā d u Ş ī r ī n [4868]'de Ferhād ḥavżlara şu şalduġı yerde eydür [XXXIV, 318, 69]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ḫalāyıḳ içre ġavġā tüşti[4869] *her yan*
ulus içre calālā ḳoptı her yan

[=Her yanda halkın arasına kargaşa düştü. İnsanların içinde her yanda kavga koptu.]

[Bābu 'l-Ġayn]

Ḥarfu 'l-Ġayni 'l-Maftūḥa

4863 Yazmada: *ḳılġan*.

4864 Bk. ayaḳçı, toy. Alıntı için bk. ṬALI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 8ª₈. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 57r5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 90, 384. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 153ª.

4865 Yazmada: *muġannī tutup*.

4866 Yazmada: *hengām-ı*.

4867 Yazmada: **Ḥarfu**.

4868 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

4869 Yazmada: *ḳoptı*.

2012. **-ġan** Ekṯer bir lafẓ-ıla daḫı isti'māl olınur, *bolmaġan* gibi, ki olmayan demekdür *ḳalmaġan* gibi, ki ḳalmayan demekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da tevḥīdde gelür [I, 17, 37]:[4870]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün/

bir veceb[4871] *yėr ḳalmaġan āfāḳ ara*
belki bu kiryās-ı Nīlī-ṭāḳ ara

[=Ufuklar arasında belki bu mavi gök kubbenin altında bir karış yer kalmamıştır.]

••••. **-ġan**[4872]

2013. **ġāze** [< Far. *ġāza*] Ḳızıllıḳ, ki yüze sürerler.[4873]

2014. **ġacarçı** ve **ġazarçı** [< Mo. *ġacarçi*] Ḳolavuz ma'nāsınadur, ki G ü l ü N e v - r o z - ı Luṭfī'de Cevher Güle ḳolavuz olup alup gėder-iken yol yaŋılup arslanlar **-309-** bīşesine varduḳları maḥalde gelür, ki [LXXXVIII, 74, 861]:[4874] **139a**

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün/

ġacarçı başlar ėrken sehv ėtmiş
yörüben arslan bar yolġa[4875] *tüşmiş*

4870 Bk. **çerīb**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 305.

4871 Yazmada: *cirīb*. Bk. **cirīb**.

4872 Madde için Bk. **uġan**. **Açıklama:** *-ġan*: Tanrı, Allah. Mu'allif-i Rūmī *uġan* kelimesini elif maddesinde /u/lu olarak 'Tanrı' anlamında kaydederken başka bir yerde gösterme sıfatı olarak algılamış ve *-ġan*'ı tek başına /ġ/ maddesinde bu anlamda değerlendirmiştir.
İki yüz on beş yıl sonra 1759'da (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 76v18) düzeltilen bu yanlışlık yüz yirmi üç yıl sonra 1882'de (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 35ª, 208ª) yanlış olarak tekrarlanmış, doksan bir yıl sonra 1973'te (GÖKYAY: *Dedem Korkudun Kitabı*: CCXXVIII) yeniden düzeltilmiştir.

4873 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ' u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maṭla'da gelür [146, 191, 7]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün/
itleri ḳūt ėtsün öltürgeç Nevāyī ḳanını
barça ger her ḳaṭre bir cennet gülige ġāzedür
[=Nevâyî'yi öldürünce kanını itleri gıda edinsin. Gerçi her damlası bir cennet gülüne allıktır.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 83r13.
M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da otuz yedinci faṣlda ked-ḫudālıḳ ṣıfatı ve ḫātūnlaruŋ ḏikrinde gelür [65, 3; (159) 33ᵇ, 6]: [Neṯr]
Kem-pīr ki ėski sanaçḳa ġāze sürtgey titrey-durgen ⁶başḳa titregüç sançġay.
[=Kocakarı eski kırbaya cila sürer, titreyen başa sorguç takar.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 189v16.

4874 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 261v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 385. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 208ª.

4875 Yazmada: *yorıġa*.

[=Kılavuz kılavuzluk ederken yanılmış, gide gide arslanların bulunduğu yola düşmüş.]

2015. **ġarvāş** [< Far.] Cüllāhlaruŋ bez doḳuduḳları ṭaraġa dėrler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on beşinci maḳālede mestler ḍemminde gelür [III, L. 359 (2932) (153), 25]:[4876]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

cūlehe[4877] ***ġarvāşıda** āhār dėk*

yoḳ ki zaġan perride murdār dėk

[=Çulha tarağındaki aklık gibi, yok, çaylak kanadındaki pislik gibi.]

2016. **ġarav** [< Far. *ġarv*] Ḳarġu demekdür, ḳamış maᶜnāsına, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [4878]'de [bir maḳṭaᶜda] gelür [491, 532, 7]:[4879]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ger Nevāyī kilki dėk ėl kilki şekker-rēz ėmes

ᶜayb ḳılma bir dėk olmas[4880] *ney-şeker birle **ġarav***

[=Elin kalemi Nevâyî'nin kalemi gibi şeker saçmazsa ayıplama; çünkü şeker kamışı ile boş kamış bir olmaz.]

2017. **+ġA**[4881] [< *ḳa*] Bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur, *fulānġa* falāna demek gibi L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da tevḥīdde[4882] gelür [I, 15, 13]:[4883]

Meṯnevī /Remel-i *müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

***dürġa** bėrdi ol bahā birle revāc*

kim serīr ehliġa boldı[4884] *zīb-i tāc*

[=O, incinin değerini artırdı, böylece taht sahibine taç süsü oldu.]

Dürġa dedügi incüye demekdür.

Va 's-salām.

Ḥarfu 'l-Ġayni 'l-Maksūra

4876 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 386.

4877 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *çūlehe*.

4878 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

4879 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 65ᵃ₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 262r23, 362r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 386. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 208ᵃ.

4880 Yazmada: *olmış*.

4881 Bk. +GA.

4882 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <*F e r h ā d u Ş ī r ī n ḫātimesinde*>.

4883 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 387.

4884 Yazmada: *derġa, bėrdi*.

2018. **ġınçı, ġunçı** [< Mo. *ġubaci*] Çīm-i ᶜAcemī ile. Şol atlar, ki çulların yėrler boġazı altından çulına bir aġaç baġlarlar, ki çulın yėmege aġzı yetişmeye, ol aġaca dėrler. Ve bir kelb daḫı ipin kesüp ḳaçmasun dėyü **139ᵇ** boynına - **310-** baġladuḳları aġaca dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn Leylī çobānına buluşduġı maḥalde gelür [XXIX, 286, 2633]:[4885]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ėy vādī-yi Eymen içre ḳoyçı

it-mėn saŋa öz ḳaşıŋda ḳoy çı[4886]

[=Ey Eymen vadisindeki çoban, ben senin karşında ağızlık bağlanan köpeğim.]

Ve yine M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür [370, 4ᵃ, 15 (IV, 11, 23)]:[4887] [Neṯr]

İlāhī, eger[4888] *dest-gīr sėn bolmasaŋ ᶜaṣā hemān u it ġınçısı*[4889] *hemān.*

[=Ya Rabbi, sen elden tutan olmazsan değnek işte ve it tasması işte.]

2019. **ġıŋşıp** [< *ġıŋşı-p* < Mo. *gingsi-*] Kelb ḫırlayup ḳaçmaġa dėrler.[4890]

2020. **+ġInA**[4891] [< *+ḳınya*] Edāt-ı taṣġīrdür. *Yaḫşıġına* eyüce demek gibi *çābükġına* çevücek demek gibi *ḥöcreġına* ḥücrecik demekdür, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci meclisde Mevlānā Cevherī vaṣfında gelür, ki [I, 63, § 115, II, 378]:[4892] [Neṯr]

Ṣābūn-ḫāne ėşikide küçeniŋ [27]*ortasıda özi üçün ḥöcreġına yasap ėrdi.*

4885 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 69ᵃ₁₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 18r15, 292v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 387. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 242ᵃ.

4886 *ġunçı* olmalıydı. Madde başı ile örnek uyuşmuyor. **Açıklama:** *Çı*: Parçacık hakkında bk. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 269ᵇ₈. yr. Çeviri: III, 211. Bugün adlardan sonra 'fakat' anlamında kullanılır (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 263ᵇ).

4887 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 263r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 388.

4888 Yazmada: ***eger sen.***

4889 TÜRK: *ġançısı.*

4890 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [181, 186, 5]:
Beyt /Mücteṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/•
*küyüp dimāġları **ġıŋşıban** ḳaçar her yan*
yėmekge cismim ėtin çünki bū ḳılur itler
[=İtlerin beyinleri sızlıyor, uluyarak dört dönüyorlar. Nitekim vücudumun etini yemek için kokluyorlar.]
• Birinci kanatta: ... ... faᶜlün.
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 263r3.

4891 Kıyıda: *Ve gāh gāf ile taᶜbīr olınur* +gine *denilür*. Bk. **+ḳına, +gine.**

4892 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 388.

[=Sabunhane yanında sokağın ortasında kendisi için küçük bir hücre yaptırmıştı.]

Ve yine F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[4893]'de gelür, ki [536, 583, 3]:[4894]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

cevr[4895] *ile tehdīdi bī-dillerġa banı çınġına*

mihr ile her vaᶜde kim ḳıldı banı ötrükgine

[=Gönülsüzlere ilgisizlik ile tehdidinin hepsi doğrudur. Beyimin sıcak ilgi ile verdiği her vadi yalancıktır.]

Ḥarfu 'l-Ġayni 'l-Mażmūma

2021. **ġōl** [< Mo. *ġoul*] Leşkerde şaf ve alaya dėrler. Belki pādşāhlaruŋ kendü[si]ye maḫṣūṣ olan alayına dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ceng vaṣfında gelür, ki [XXVII, 187, 2079]:[4896]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ḳılıp andaḳ ārāste yėtti ġōl **140a**

ki yėl ḫaylı tapmay ara yėrde[4897] *yol* **-311-**

[=Öyle yedi alay düzdü ki, ara yerde(n) yel (bile) yol bulamıyordu.]

[Bābu 'l-Fā']

Ḥarfu 'l-Fā'i 'l-Maftūḥa

2022. **feryādıdın** [< *feryād+ı+dın* < Far. *faryād*] Feryādından demekdür.

2023. **felfes** *Sust* maᶜnāsınadur.

Ḥarfu 'l-Fā'i 'l-Maksūra

2024. **fırrıst** [< Far. *firrast*] Ḍarb-ıla atılan nesnenüŋ perrān olmaġ-ıla ṣadāsına dėrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ külüngi ḍarbından atılan ḳayalaruŋ vaṣfında gelür [XXX, 288, 120]:[4898]

4893 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

4894 Bk. **ötrükgine.** Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 17b2. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 22v25, 62r14, 263r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 388. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 209b.

4895 Yazmada: *ḳahr.*

4896 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 386. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 290a.

4897 Yazmada: *tapmas arasıda.*

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

uçup yėtkende ḍarb-ı desti anıñg

ki barıp on yığaç fırrastı[4899] *anıñg* **-312-**

[=Onun elinin tokatı uçup yetince taş parçacıkları elli kilometre yere vınladı.]

Ḥarfu 'l-Fā'i 'l-Mażmūma

2025. **fulla** [< Far. *falla*] Teşdīd-i lām-ıla tutḳala dėrler.

2026. **fulānnı** [<*fulān+nı* < Ar. *fulān*] Falānı demekdür.

2027. **fulānlıḳ** [<*fulān+lıġ* < Ar. *fulān*] Falānlu demekdür.

2028. **fulānġa** [<*fulān+ġa* < Ar. *fulān*] Falāna demekdür.

2029. **fulānḳa** [<*fulān+ḳa* < Ar. *fulān*] Miṯluhu.

2030. **fulānge** [<*fulān+ḳa* < Ar. *fulān*] Gāf-i ^cAcemī ile. Miṯluhu.

2031. **fulān birle** [<*fulān* < Ar. *fulān* | *bīr+le*] Falān-ıla falāna demekdür.

2032. **fulānda** [<*fulān+da* < Ar. *fulān*] Falānda dėmekdür.

2033. **furḳatıdın** [<*furḳat+ı+dın* < Ar. *furḳat*] Fürḳatinden demekdür.[4900]

Va 's-salām. **-313-**

[Bābu 'l-Ḳāf]

Ḥarfu 'l-Ḳāfi 'l-Maftūḥa

2034. **ḳā'ān** [< Mo. < Tü. *ḳa+ġan*, Çin. *ġan*] Fārisī ile müşterekdür. Ḫān ve ḫāḳān ma^cnāsınadur, ki S āḳ ī - n ā m e 'de **140^b** gelür [689, 659, 23]:[4901]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[4902]

ḳanı ḫanlār ḫanı Çiñggis[4903] *Ḫān*[4904]

4898 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 195v25, 263v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 388.

4899 Yazmada: *fırrıst*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4900 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [345, 468, 3]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

zülf ü ḳaddiñg furḳatıdın nėçe ḳılsam geşt-i bāġ

avuna alman çimenniñg sünbül ü şimşādıdın

[=Senin zülfünden boyundan uzak bahçeyi nasıl dolaşsam (bilmiyorum ki)? (Zülfün varken) bahçenin sümbülüyle ve (boyun varken bahçenin) şimşiriyle avunamıyorum ki.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 52v23.

4901 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 389. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 211^b.

4902 Bu beyitte: ... ... fa^clün.

Ögedey[4905] *ḳanı ki ėrdi ḳā'ān*[4906]

[=Hanlar hanı Çinggis Han [1206-1227] nerede? Kağan olan Ögedey [1229-1241] nerede?]

Ammā Fārisīde iştirāki yine Nevāyī ḥażretlerinüŋ Fārisī D ī v ā n larında Nesīmu 'l-Ḫuld ḳaṣīdesinüŋ āḫirinde gelür, ki [27b]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

dar-īn mar^cā ra^ciyyat ṣad hazārān pėş-i bādān nav^c

ki har yak-rā buvad çākar hazārān ḫān u ḳā'ānaş[4907]

[=Bu otlakta onun beşer türünün öncülerinden yüz binlerce tebası var. Her birinin binlerce han ve hakan hizmetçisi var.]

2035. **ḳaban**[4908] [< Mo. *habang*] Ḫınzīruŋ erkegine[4909] dėrler, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ ėderler, ki [(176) 776a, 23, (210)]:[4910] [Neṯr]

Ve bir şūr u şeynlıġ av, ki toŋuz *avıdur,* [23]*anıŋ hem ėrkekini* **ḳaban** *ve tişisin* mėkicin[4911] **-314-** *ve uşaġın* çurpa *dėrler. Ve Sārt barçasın* ḫūg *ve* gurāz *lafẓı bile aytur.*

[=Uğursuz, iğrenç bir av *toŋuz* "domuz" avıdır. Onun da erkeğine *ḳaban*, dişisine *mėkicin*, yavrusuna *çurpa* derler. Sart hepsini -dişisini- *ḫūg* ve -erkeğini- *gurāz* sözleri ile söyler.]

2036. **ḳapaḳalġan** [< *ḳāp-a-ḳ+a-l-ġan*] Pā-yi ^cAcemī ile. Ḳaplanmış demekdür, ki *muḥāṭ*[4912] ma^cnāsına, ki B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maṭla^cda] gelür [232, 303, 2]:[4913]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[4914]

4903 Yazmada: *Ceŋiz*.

4904 **Açıklama:** *Ḫān*: Türklerin en büyük başbuğu. Afrāsiyāb oğullarına da "Ḫān" denir; Afrāsiyāb "Ḫāḳān"dır (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 257a16. yr. Çeviri: III, 157).

4905 Yazmadan: *Nāṣir Şāh nişast*.

4906 **Açıklama:** *Ḳā'ān*: Moğollar başka hanların da tâbi olduğu en büyük hana *ḳā'ān* derler (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 263v8).

4907 LEVEND: *Ali Şir Nevaî Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler*: IV, 223'te *ḫā[ḳā]naş*.

4908 Yazmada: **ḳapan**.

4909 Dişisi için bk. **mėkicin**.

4910 Bk. **çurpa, mėkicin**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 506.

4911 Yazmada: *mėçikin*.

4912 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: Yazmada; *iḥāṭa*.

4913 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 508. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 266r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 390. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 212b.

4914 Bu beyitte: ... ... fa^clün.

ayağımnıñ kalemi żaʿfdın andaḳ ki ḳalem
ḳapaḳalğan[4915] *tėri devride ḳalemdān yañglıġ*

[=Ayağımın kalemi (kaval kemiği), zayıflıktan deri ile sarmalanmış kalemliğin kalemine döndü.]

[Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde vefā bābında gelür, ki [135, 10; (247) 71b, 3]:] [Neṯr]

Ve köñgülleri ġuncasıda ḥıḳd u ḥased dėk ḳapalmaydur[4916].

[=Ve gönüllerinin goncasında öç ve çekemezlik kaplanmıyor.]

2037. **ḳapsamış** [< *ḳāp+sa-mış*] Bu daḫı *iḥāṭa* maʿnāsınadur, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [4917]'da [bir ḥüsn-i maṭlaʿda] gelür [622, 625, 2]:[4918]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

hecr ara aġrıḳ köñgül ḳalmış ėki zülfüñ ara
derd dėk kim ḳapsamış her sarıdın bir dāl anı **141a**

[=Dertli gönül gurbet elde iki zülfün arasında kalmış. İki yandan bir(er) /d/'nin kıstırdığı *derd* kelimesi gibi.]

2038. **ḳapġamaḳ** [< *ḳāp-ˌġ+a-maḳ*] Bu daḫı ḳapamaḳ ve iḥāṭa maʿnāsınadur, ki S e b ʿ a - i S e y y ā r e 'de beşinci[4919] ḥikāyede ḥiṣār cenginde gelür [XXIX, 321, 3500]:[4920]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feʿilātün mefāʿilün feʿilün/[4921]

nėçe kündin soñ olġay imkānı
ḳapsamaḳ[4922] *bu ėki çėrik*[4923] *anı*

[=Nice gün sonra bu iki ordunun onu kuşatma imkânı olacak.]

2039. **ḳaptan** [< **ḳāp tōn*] *Cāma* maʿnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da Mevlānā Cāmī [1414-1492] [ḥażretleri] vaṣfında gelür, ki [II, XIII, 63 ~~(481)~~ (29), 10]:[4924]

4915 TÜRKAY: *ḳata ḳalġan*.
4916 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. *dėk*: Üç yazmada geçer (Bibliothèque Nationale Supplément Turc 962. sy. İstanbul Üniversitesi Ktp. Türkçe Yazmalar Kit. 5757. sy. Süleymaniye Ktp. Lala İsmail Kit. 251. sy.). *ḳapalmaydur*: Basmada yok.
4917 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .
4918 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 264v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 391.
4919 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <*altıncı*>.
4920 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 264v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 391. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 213a.
4921 Bu beyitte: Fāʿilātün ... faʿlün.
4922 Yazmada: *ḳapġamaḳ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
4923 TURAL: *çėrig*.

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ḫırḳa anıñ cismide ḳaptan bolup
ḳaptanı ten cismi anıñ cān bolup

[=Onun cisminde hırka hil'at, hil'ati ten, cismi de can oldu.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür, ki [177, 16; (303) 93b, 5]:[4925] [Neṯr]

Ėski ⁵çapan bile fāriġ tofraġda[4926] *olturmaḳ yaḫşıraḳ, ki zer-beft ḫaftan*[4927] *⁶kėyip birev allıda turmaḳ.* **-315-**

[=Eski hil'at ile boş arazide oturmak, altın işlemeli hil'at giyip başkasının önünde el pençe durmaktan iyidir.]

2040. **ḳapuzaġ** [< *ḳāpuzaḳ*] Pā-yi ᶜAcemī ile. Ḳabuḳ maᶜnāsınadur, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür [192, 14; (321) 101b, 5]:[4928] [Neṯr]

Piste ḳabuzaġı[4929] *kėme bolmas.*

[=Fıstık kabuğu gemi olmaz.]

2041. **ḳatıġ** ve **ḳatıḳ** [< *ḳat-'ġ*] Ḳatı demekdür *saḫt* maᶜnāsına.[4930]

2042. **ḳatıp** [< *ḳat-'p*] Ḳatı olup demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de şitā vaṣfında bir beytde gelür [XXXII, 233, 2781]:[4931]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

savuġ şiddetidin ki közler ḳatıp
añga ḳavs her dem belārek[4932] *atıp*

[=Soğuğun şiddetinden gözleri dondu. (Felek) yay(ı) ona her dem temren(li ok) attı.]

2043. **ḳatḳan** [< *ḳat-ġan*] Bu daḫı ḳatı ve saḫt olan demekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür [139, 12; (252) 73b, 12]:[4933] [Neṯr]

4924 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 66a10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 391. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 212b.

4925 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 391.

4926 Yazmada: *tofraġ*.

4927 Yazmada: *ḳaptan*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4928 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 265v22, 316r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 392.

4929 Yazmada: *ḳapuzaġı*.

4930 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çıdap, mētīn;** **assıġ** ve **assıḳ**.

4931 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 393.

4932 Yazmada: *pelārek*.

Tėn͡gri dostlarının͡g ḥikāyātı ve[4934] *[alar aḫlāḳının͡g* [11]*rivāyeti. Efsānedür, kim uyuġan kön͡gülni oyġatur ve] terāne*[12]*dür*[4935], *kim* **141b** *ḫīrelıġdın ḳatḳan közni yıġlatur.*

[=Allah dostlarının hikâyeleri ve onların yaşayışlarının rivayetleri; uyuyan gönülleri uyandıran bir efsane, donukluktan katılaşan gözleri yaşartan bir teranedir.]

2044. **ḳatla** [< *ḳat+la*] *Takrār* maᶜnāsınadur, ki kim *yana ḳatla* dėrler bir kerre daḫı demekdür[4936], ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXXIV, 235, 2813]:[4937] Metnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

yana ḳatla Dārā-yı deryā-nevāl
dėdi k'ėy ḥakīm-i Mesīḥā-miṯāl[4938]

[=İhsanı daniz gibi olan Dârâ bir kere daha, ey Mesih gibi hakim, dedi.]

2045. **ḳaçıḳıp** [< *ḳaç-'ḳ-'p*] Perāgende olup ṭaġılup demekdür.

2046. **ḳaçır** [< Mo. *ḥaçir*] Kerkese dėrler, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā [4939]'da Nemrūd āsmāna çıḳmaḳ diledügi maḥalde gelür, ki [(86) 698b, 21]:[4940] [Neṯr] *Nemrūd cehldin bir ṣandūḳının͡g tört pāyesiġa tört ḳaçırnı baġlap özi sandūḳḳa*[4941] [21]*kirip tört yoḳarı göşeside ėt baġlap kerkesler ėt sarı meyl ḳılıp havālandılar.*[4942] **-316-**

[=Nemrut cahilliğinden bir sandığın dört ucuna dört akbaba bağladı, kendisi sandığa girdi, dört köşesinin üstüne de et astı. Akbabalar ete doğru yönelip havalandılar.]

2047. **ḳaçḳusı** [< *ḳaç-ḳusı*] Ḳaçsa gerek demekdür.[4943]

4933 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 393.

4934 Yazmada: *bir.*

4935 Yazmada: *bir terānedür.*

4936 Kıyıda: Defᶜa maᶜnāsınadur *yüz ḳatla* yüz defᶜa ve *min͡g ḳatla* biŋ defᶜa dėmekdür.

4937 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 267r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 393.

4938 Yazmada: *māl.*

4939 Yazmada: T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k .

4940 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 267v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 395.

4941 Yazmada: *sandūḳġa.*

4942 Aynı yöntemin yıllar sonra bilindiği ve kullanıldığı hakkında bk. T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Keykāvus āsmāna çıḳmaḳ diledügi maḥalde gelür [(209) 721a, 3]: [Neṯr]
Ve Keykāvusnun͡g fāsid ḫayālātıdın biri bu ėrdi kim ṣanduḳḳa kirip tört göşeside ḳaçır ya bürgüt baġlap āsmānġa barur-mėn dėp havā tutup ḳuşlar harġandın son͡gra anı yėrge tüşürdiler.
[=Ve Keykāvus'uŋ fāsid ḫayālātından biri daḫı budur ki: [5]Ṣandūġa girüp dört göşesine kerkesler baġlayup göge çıkarın deyü havāya aġdı lakin [6]ḳuşlar yoruldukdan-ṣoŋra anı yine yere bıraḳdılar (FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 8b).]

2048. **ḳadadı** [< *ḳada-dı* < Mo. *ḫada-*] Baturdı ve şançdı[4944] demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [455, 456, 4]:[4945]

Beyt /Müctet̲t̲-i *müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

bu vehmdin ki bolur zaḫm bes leṭāfetdin
ḫayāl birle daġı lebleriñgge[4946] *tiş ḳadaman*

[=Artık nezaketten dolayı yara olur vehmiyle, hayalin bile dudaklarına diş geçiremem.]

Ammā diş ḳoyuramaz ve diş bileyümez maᶜnāsına daḫı gelür.

2049. **ḳadalıp** [< *ḳada-l-ıp* < Mo. *ḫada-*] Batup ve şançılup demekdür.[4947]

****. **ḳaraġ**[4948] [< *ḳara-ḳ* < Mo. *ḫara-*] Merdümek-i çeşme dèrler. Ve muṭlaḳ göze daḫı dèrler, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Miᶜrāc'da[4949] gelür [IV, 47, 271]:[4950]

Met̲nevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[4951]

èy ḳaraġıñġġa sürme-i[4952] *mā-zāġ*[4953]
mā-ṭaġā[4954] *merkebiñġġa*[4955] *ḳoymay daġ* **142ᵃ**

[=Ey, "şaşmadı" sürmesi gözüne, "azmadı" bineğine iz bırakmayan.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür, ki [XVIII, 181, 115]:[4956]

4943 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXVII, 184, 2030]:
Met̲nevī /Müteḳārib-*i müt̲emmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/
biri dèp ki körgeç ḳara ḳaçḳusı
biri dèp ki ᶜöḏr èşikin açḳusı
[=Biri karayı görünce kaçsa gerek, öbürü özür kapısını açsa gerek dedi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 267v14.

4944 Kıyıda.

4945 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 395.

4946 Yazmada: *lebleriñġġa*. KARAÖRS: *lebleriñge*.

4947 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [70, 70, 4]:
Beyt /Müctet̲t̲-*i müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
köñgül helāk èrür ġamzeñg oḳları birle
nèçük ṣayd yıḳılġay ḫadıñglar ḳadalıp
[=Oklar saplanınca av nasıl yıkılırsa gönül de bakış oklarıyla (öyle) ölüyor.]
ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 68ᵃ₇. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 268r11.

4948 Bk. ḳaraḳ.

4949 Yazmada: *naᶜtda*.

4950 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 298. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 216ᵃ.

4951 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

4952 TURAL: *ser-meh-i*.

4953 ALLĀH: *Ḳur'ān*: 53. Nacm 17.

4954 ALLĀH: *Ḳur'ān*: 53. Nacm 17.

4955 Yazmada: *merkebiñġġa*.

4956 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 397.

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

dėdi ḫāḳān ki ėy şemᶜ-i ferāġım

ferāġ u şemᶜ yoḳ ravşen ḳaraġım

[=Hakan, ey istirahat mumum; istirahat ve mum değil gözüm aydın(dır), dedi.]

2050. **ḳaralı** [< *ḳara-l+ı* < Mo. *ḫara-*] Baḳışı demekdür, ki ikisi daḫı ᶜUbeyd Ḫān e ş ᶜ ā r ında gelür []:[4957]

Beyt /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

ḳara belāġa ḳalıp-mėn ḳaralap ötkenidin

köñülni hem ḳara yėr ḳıldı ol ḳaralı bile

[=Bakarak geçmesinden kara belada kaldım. O bakışı ile gönlümü kara toprak yaptı.]

2051. **ḳaraḳ**[4958] [< *ḳara-ḳ* < Mo. *ḫara-*] Bu daḫı *mardumak-i çaşm* maᶜnāsınadur, ki M ü n ş e ' ā t 'da on altıncı[4959] mektūbda bir ḳıṭᶜada[4960] gelür [(327) 788ª, 23]:[4961]

Naẓm[4962] /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

mizācıñġa elemi[4963] yėtmesün firāḳ bile

żamīriñ olmasun āzürde iştiyāḳ bile

közümge Tėñri tėgürsün ėki tābānıñnı

ḫal ėyleben ḳara ḳılmaḳ ėki ḳaraḳ bile -317-

[=Ayrılık ile senin mizacına acısı erişmesin. Gönlün özlemekle incinmesin. İki göz (bebeği) ile karartmağı çözüp Allah senin parlayan iki gözünü / yanağını gözüme değdirsin.]

2052. **ḳadaġ[lıḳ]**[4964] [< *ḳada-ġ+lıḳ* < Mo. *ḫada-*] [Baturılmış ve saṅçılmış dėmekdür,][4965] ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'ı ṭutup Ḫusrev'e getürdükleri maḥalde gelür, ki [XLI, 374, 53]:[4966]

4957 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 268r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 399.

4958 Bk. **ḳaraġ**, **ḳaraḳ**.

4959 *on altıncı*: Yazmada; *on ṭoḳuzıncı*.

4960 Yazmada: *rubāᶜīde*.

4961 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 397.

4962 Yazmada: *Rubāᶜiyye*. Dört kanat; ama rubai vezninde olmadığı için *Naẓm*dır. ABİK: [Nes̱r]. Benzer bir durum için bk. **aşuḳḳan**. Bağlantılı ek bilgi için bk. **at. tañgasañ** ve **tomaġa** maddelerinde aynı vezindeki dörtlükler Ḳıṭᶜa olarak adlandırılmıştır.

4963 Yazmada: *emeli*.

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

keyin baġlap ḳadaġlıḳ[4967] *ḳolların rüst*

barıp çėkmeklik anı dārġa çüst

[=Varıp onu hemen darağacına çekmek için yaralı (?) kollarını sımsıkı arkaya bağladılar.]

2053. **ḳarı** ve **ḳaru** [< **ḳa r+ı* | **ḳar+u*] Bu daḫı ḳol ve *bāzū* maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [440, 599, 5]:[4968]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy köñgül āh oḳların ol ġamzeniñg allıġa[4969] *çėk*

kim oḳ atmaġlıġda[4970] *sėndin tüzdür anıñg ḳarusı*[4971]

[=Ey gönül, ah oklarını o yan bakışın karşısın(d)a çek; zira ok atmakta onun kolu senin kolundan daha ustadır.]

2054. **ḳaraġ** [< *ḳara+ḳ*] Ḳara demekdür, ki *siyāh* maᶜnāsına, ki M ü n ş e ' ā t 'da üçinci[4972] mektūbda gelür [(302) 784ᵇ, 21]:[4973] **142ᵇ**

Közge tofraġ ᶜizzeti[4974] *sürme-i Sipāhānīçe körünüp*[4975].

[=Toprağın değeri göze Isfahan sürmesi gibi göründü.]

2055. **ḳaraḳ** [< *ḳar-a-ḳ*] Bir daḫı yaġma ve talan maᶜnāsına gelür, ki ḥarāmīye lāzımdur *ḳaraḳçı* dėrler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [98, 101, 6]:[4976]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

köñgüller naḳdini tārāc ėterge tapmaġıñg burḳaᶜ

anıñg dėkdür[4977] *ki yüz baġlar ḳaraḳçı*[4978] *kārvān körgeç*

4964 Yazmada: *ḳaraġ*. Mu'allif-i Rūmī 'ḳol ve *bāzū*' anlamını vermekle yanılmıştır. Haramiye *ḳaraḳçı* dedikleri için de 'yağma ve talan' biçiminde anlamlandırmış. Ayrıca 'ḳara demekdür, ki siyāh maᶜnāsına' anlamını vermiştir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 271r24).

4965 Yazmada: *Bu daḫı ḳol ve bāzū maᶜnāsına gelür, ki ḳaruca dėrler.*

4966 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 268r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 418. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 227ᵇ.

4967 Yazmada: *ḳaraġlıḳ*.

4968 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 265v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 401.

4969 Yazmada: *allıda*.

4970 Yazmada: *atmaġlıḳda*.

4971 KUT: *ḳabusı*.

4972 Yazmada; *altıncı*.

4973 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 397.

4974 Yazmada; *ḳaraġı*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4975 Yazmada: *Ṣıfāhānca kelip*.

4976 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 72^{a}_{6}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 271r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 417. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 216ᵇ.

[=Gönüllerin hazinesini yağmalarken yüzünü örtmen, eşkıyanın kervan görünce yüzlerini örtmeleri gibidir.]

Ve yine *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*'da evvelki faşlda pādşāhuŋ ᶜadli vaşfında gelür, ki [10, 11; (84) 6b, 1]:[4979] [Neṯr]

Siyāsetidin[4980] *müsāfir ḳaraḳçı vehmidin muṭme'en*[4981].

[=Yönetiminden dolayı, yolcu eşkıya korkusundan emindir.]

2056. **ḳarġadı** [< *ḳarġa-dı*] Bed-duᶜā eyledi, ilendi dėmekdür, ki Luṭfī eşᶜārında [bir maḳṭaᶜda] gelür [197, 266, 5]:[4982]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

Luṭfīni kim ḳarġadı yā Rab belāġa uçra dėp[4983]

kim sėniŋ dėk taş bagırlıḳ dil-rübāġa[4984] *uçradı*[4985] **-318-**

[=Lutfî'ye acaba kim belaya uğrasın diye beddua etti (de) senin gibi taş yürekli bir gönül hırsızına düştü?]

2057. **ḳarġaġan sayı** [< *ḳarġa-ġan*[4986] *sa-yu*] İlenç vėrdükçe demekdür, ki *Nevādirü 'ş-Şebāb*[4987]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [310, 311, 9]:[4988]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sėnde nāz oldı Nevāyīde niyāz ėrmes ᶜaceb

kim sėn anı ḳarġaġan sayı sėni ol alḳamaḳ[4989]

[=Sende naz var, Nevâyî'de yalvarma; bu acayip değil ki? Sen ona beddua ettikçe o sana dua ediyor.][4990]

4977 Yazmada: *ėrür andaḳ*.

4978 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

4979 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 418.

4980 Yazmada: *Ve siyāsetidin*.

4981 Yazmada: *īmin*.

4982 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 400. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 218a.

4983 Yazmada: *uçradıp*.

4984 Yazmada: *bī-vefāġa*.

4985 Yazmada: *uçradıp*.

4986 CLAUSON: *EDPT*: 657b.

4987 *Nevādirü 'ş-Şebāb*: Yazmada; Fevāyidü 'l-Kiber.

4988 Bk. **alḳamış**. Ayrıca bk. NEVĀYİ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 531. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 13^b_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 48v8, 269r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 33. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 20a.

4989 Yazmada: *alḳamış*.

4990 Başka çeviri denemeleri olarak: [=Sen nazlanıyorsun Nevâyî de yalvarıyor, buna niye şaşıyorsun? Sen sövüyorsun o da dua okuyor *veya* sen ona sövdükçe ondan dua alıyorsun *veya* sen ona sövdükçe o sana dua okuyor.] [=Sende nazlanma, Nevâyî'de yalvarma, buna niye şaşmaktasın? Sen ona sövdükçe ondan dua almaktasın.]

2058. **ḳarġış** [< *ḳarġı-ş*] Bu dahı *bad-ducā* macnāsınadur, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Ḥażret-i Nūḥ *calayhi 's-salām* oġlı Ḥām'a bed-ducā etdügi maḥalde gelür, ki [(168) 775a, 20, (203)]:[4991] [Neṯr]

Çūn Ḥām Nūḥ calayhi 's-salāmġa *bī-edeblik*[4992] *ḳılġan cihetdin anıñ mübārek tilige Ḥām bāreside ḳarġış ötüp ėrdi.* **143a**

[=Hâm, Nûh'a *ona selam olsun* saygısızlık gösterdiğinden dolayı onun kutlu dilinden Hâm hakkında beddua çıkmıştı.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde gelür, ki [129, 2; (238) 67b, 9]:[4993] [Neṯr]

Anı[4994]*, kim bir ducā ?ḳıldıñ köp ḳarġış bile ḳutulmaḳ yoḳdur.*

[=Hakkında hep ilenerek dua ettiğine kurtuluş yoktur.]

2059. **ḳarġaş** [< **ḳarġa-ş*] Ġavġā ve ġalebe eyleyüp ḳarış ḳatış olmaġa dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de cadl vaṣfında gelür, ki [XX, 141, 1398]:[4995]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

nė merdūdluġ[4996] *kim bolur ėl işi*
tün ü kün anıñ cānınıñ ḳarġaşı[4997]

[=Elin işi sevimsiz olur. Gece gündüz onun işi, kendi canının derdidir.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn'üŋ Ferhād['a] nāmesinde gelür [XLV, 419, 105]:[4998]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

bular ėlge mėniñ cışḳım işidin
ḳulaġım yalḳıban ėl ḳarġaşıdın[4999]

[=Bunlar halka benim aşkımın yüzünden (oldu). Halkın gürültüsünden kulaklarımın zarı patladı.]

4991 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 401.
4992 Yazmada: *bī-edeblıḳ*.
4993 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 401.
4994 Yazmada: *Anġa*.
4995 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 400. ŞEYḪ SÜLEYMÂN: *LÇvTO*: 217b.
4996 Yazmada: *merdūdlıġ*.
4997 TÖREN: *ḳarġışı*.
4998 Bk. yalıḳdı. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 336r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 400, 534. ŞEYḪ SÜLEYMÂN: *LÇvTO*: 298b.
4999 ALPAY: *ḳarġışıdın*.

2060. **ḳarıġdı** ve **ḳarıḳmaḳ** [< *ḳar+'ḳ-dı* | *ḳar+'ḳ-maḳ*] Ḳara çoḳ baḳup göz alınduġına dérler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ṣıfat-ı bahārda gelür [LII, 358-359, 4669, 4670]:[5000]

Metnevī **-319-** /Müteḳārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

ḳılıp nergis öz ġuncasın[5001] *beyżā-vār*
ki közinde[5002] *érdi remeddin ġubār*
remed yōḳ çū̃n ḳar üze köz salıp
ḳarıḳmaḳ[5003] *közininĝ żiyāsın alıp*

[=Nergis kendi goncasını kar gibi yaptı. Ağrıdan gözüne toz düştü. Ağrı değil kara bakmış. Kara bakmak gözünün ferini almış.]

2061. **ḳarı** [< *ḳārı-ġ*] Ḳocaya dérler, ki N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r 'de [*ṣaybuka nā^cīka* [=Saçın sakalın ağarması kara habercindir.] ḥadīṯi tercemesinde] [bir rubā^ciyyede][5004] gelür [(64) 22ᵇ, (117) 9; (110)]:[5005]

[Muṣarra^c] Rubā^cī[5006] /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlün mefā^cīlü fe^cūl/ /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlü mefā^cīlü fe^cūl/ /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlün mefā^cīlü fe^cūl/

ḳoyġucı baġrıġa ḥüzn daġı ḳarılıḳ[5007]
salġucı ġam vü belā soraġı ḳarılıḳ **143ᵇ**
tutḳuçı[5008] *fenā tola ayaġı ḳarılıḳ*
ölmek ḫaberin bérgüçi daġı ḳarılıḳ

[=Bağıra hüzün yarası koyan yaşlılık. Gam ve bela izi salan yaşlılık. Dolu kadehi ölüm sunan yaşlılık. Sonda ölüm haberi veren yaşlılık.]

Çaġatay dilinde ricālde isti^cmāl olınur, ḳoca demek ma^cnāsınadur ve ekṯeriyyā ġayn-ı mu^cceme ile *ḳarıġ* dérler.

5000 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 403.

5001 TÖREN: *ġonçasın*. **Açıklama:** *Ġunca*: Yoġurmaḳ berkidmek ve ṭop étmek ma^cnāsınadur gül ġonçalarına ġonça tesmiyesinüŋ münāsebeti budur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi^c*: 431. STEINGASS: *CP-ED*: 896ᵇ. NIŞANYAN: *SS*: 179ᵃ. ERASLAN: "Çağatay şâiri Atayî'nin gazelleri", 153_3).

5002 TÖREN: *közünde*. Yazmada; *közide*.

5003 Yazmada: *ḳarıġmaḳ*.

5004 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

5005 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 403.

5006 Yazmada: *Rubā^ciyye*.

5007 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5008 Yazmada: *tutġucı*.

[5009]Ve yine köhne ve rozgār-dīde ve ^{c}ömr-dīde ma^{c}nāsına gelür, ki N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r 'de [*baṭnu 'l-mar'i ^{c}aduvvuhu* [=İnsanın karnı düşmanıdır.] ḥadīs̱i tercemesinde] bir rubā^{c}īde gelür, ki [(45) 12^{b}, (17) 10; (105)]:[5010]

[Muşarra^{c}] Rubā^{c}ī[5011] /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}īlü mefā^{c}īlün fa^{c}/ /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}ilün mefā^{c}īlün fa^{c}/

her kimge ki köp ṭa^{c}ām yėmek fendür
bilgil ki necāset teniġa meskendür
ḳarnıñ bile dost bolmasañ aḥsendür
nėvçün[5012] *ki ėr oġlıġa* ***ḳarı*** *düşmendür*

[=İşi, çok yemek olanın bil ki vücuduna pislik yerleşir. Karnınla dost olmazsan iyidir; çünkü insanoğluna eski düşmandır.]

2062. **ḳarıġan çaġda** [< *ḳārı-ġan çaġ+da* < Mo. *çaġ*] Ḳocaduġum çaġda dėmek olur, ki bu ma^{c}nādan Fārisīde *pīrāna-sar* deyü ta^{c}bīr olınur. [B e d ā y i ^{c} u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭla^{c}da gelür [314, 421, 1]:[5013]]

Maṭla^{c} /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün/

ḳarıġan çaġda *bir meh-veş yėgitke mübtelā boldum*
özüm öz cānıma bī-dād ḳılmaḳdın belā boldum

[=İhtiyarlık çağında bir ay yüzlüye tutuldum. Kendim, kendi canıma haksızlık ederek bela buldum.][5014]

2063. **ḳarıp** [< *ḳārı-p*] Ḳarıyup demekdür; ya^{c}nī ḳocayup ma^{c}nāsına, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de <şeb-i firāḳda Mecnūn ḥaḳḳında[5015]> gelür [II, 37, 98]:[5016]

5009 Bundan sonraki kısım **ḳarıp** maddesinden alınmıştır.
5010 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 24r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 403.
5011 Yazmada: *Rubā^{c}iyye.*
5012 TÜRK: *nė-y-üçün.*
5013 Yazmada: *ḳarıġan çaġda bir meh-veş yėgit şeydāsı bolmış-mėn*
ki ^{c}ışḳıda ḳarı birle yėgit rüsvāsı bolmış-mėn
[=Yaşlılıkta, aşkından genç ihtiyar herkese rüsva olduğum ay gibi bir yiğidin delisi oldum.]
5014 Şair ihtiyarlıkta genç bir güzele tutulmağı, insanın kendisine haksızlık yapması olarak nitelemektedir. (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 226).
5015 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*:ye göre çıkarılması gereken ibare.
5016 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 269v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 403.

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

bu nevᶜ ḳara kün[5017] *içre ḳarıp*

yaᶜnī ki ḳara tünüm aḳarıp[5018]

[=İşte böyle kara günde yaşlandım; yani kara gecem ağardı.]

2064. **ḳarı** [< *ḳar+ı*] Bir daḫı ḳarış maᶜnāsına gelür. Ve bennā arşūnına[5019] daḫı dėrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'uŋ şu argın ḳazduġı maḥalde gelür, ki **-320-** [XXXIII, 311, 73]:[5020]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tapıp ᶜaḳl irtifāᶜınıñ şumārı

*ėki miñ **ḳarı** her bir āb-şārı*[5021]

[=Akıldan yüksekliğini hesapladı. Her bir çağlayanı bin iki yüz metre idi.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender rubᶜ-ı meskūnı taḳsīm etdügi maḥalde gelür [XXIII, 151, 1549, 1550]:[5022]

Metnevī /Müteḳārib-i *müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çü ḳıldı misāḥat mesālik ara

yıġaç ėtti taᶜyīn memālik ara

ṭınābī ki messāḥ ḳıldı ḳulaç **144ª**

*ḳılıp on ėki miñ **ḳarı** bir yıġaç*

[=Memleketin yollarını ölçtü. Şehirler arasında mesafeler belirledi. Ölçücü, bir çadır ipini kulaç yaparak bir mesafe arasını yedi bin beş yüz (7.315,² km.) metre yaptı.]

2065. **ḳaru** *ᶜİvaż* maᶜnāsınadur, ki[5023] N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5024]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [600, 603, 7]:[5025]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çün Nevāyīġa ėki laᶜli meyidin tutsa ḳoş

5017 Yazmada: *tün*.

5018 Bundan sonraki kısım **ḳarı** maddesinde verilmiştir.

5019 Mimar arşını 75.⁸ sm. HINZ: "İslâm'da Ölçü Sistemleri".

5020 Bk. **ėşer**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 104v29, 105r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 116.

5021 Yazmada: *+nuñ ayşārı*.

5022 Bk. **yıġaç**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 272v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 402, 555.

5023 Yazmada: *kidür, ki*.

5024 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

5025 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 402.

ḳaru[5026] *ger cān istese kim cān bèrip taptı munı*

[=Nevâyî'ye iki dudağının şarabından çifte kadeh sunup karşılığında can istese o da can verip bunu buldu.]

Ve yine F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [5027]'de [bir maḳṭaᶜda] gelür, ki [493, 534, 7]:[5028]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

oşbu yañġlıġ istegil dāyim Nevāyī köñglini

kim ger andın yètmese Ḥaḳ'dın sañga yètkey ḳaru

[=Ey Nevâyî, onun gönlünü her zaman böyle iste, ondan sana bir karşılık gelmese Allah'tan gelir.]

2066. **ḳarañġġu** [< *ḳara+ŋġu*] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*dür. Ḳaraŋu maᶜnāsınadur. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [31, 41, 2]:]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yoḳ ki ᶜışḳ ehliġa ᶜālemni ḳaranġu[5029] *ḳılġalı*

ol şafaḳdın yaptı ḫur-şēd üzre gül-nārī niḳāb

[=Aşk ehline âlemi karanlık kılacak bir şey olmayınca o şafaktan, güneş (yüzü) üzerine gülnar çiçeği renginde peçe yaptı.]

•••••. **ḳarçıġay** Çaḳır ṭoġan.

2067. **ḳara** Maᶜrūfdur. Çaġatay'da ekṯer mürekkebe ıṭlāḳ olınur. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de münācātda gelür [II, 30, 80]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5030]

ḳalemiñġġa kèçe sipihr-ārā

lāciverdī devāt içinde[5031] *ḳara*

[=Lacivert divit içindeki kara (mürekkep), senin kalemine geceleyin göğü süsletir.]

2068. **ḳaraḳ**[5032] [< *ḳara-ḳ* < Mo. *ḥara-*] Göz maᶜnāsınadur. Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maṭlaᶜda] gelür [34, 34, 1]:

5026 KARAÖRS: *ġayr*.

5027 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

5028 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 272r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 402.

5029 Yazmada: *ḳarañġġu*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5030 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5031 Yazmada: *içide*.

5032 Bk. ḳaraḳ.

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

ėy ġamzesi miskīnlere köp ḳılġuçı bī-dād

cādū ḳaraḳıñg siḥr ile Hārūt'ḳa[5033] *üstād*

[=Ey yan bakışı miskinlere çok zulümler yapan, cadı gözün sihirde Hârût'a üstat olmuştur.]

Ġayn-ı muᶜceme ile *ḳaraġ* daḫı denilür.

2069. **ḳaralġudın** [< *ḳara+l-ġu+dın*] Ḳararduġından demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir beytde][5034] gelür [324, 437, 5]:[5035]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kimge saldım köz ***ḳara***[5036] *vü aḳını*[5037] *ᶜışḳ içre kim*

ḳan ara penhān közüm aḳ u ***ḳarasın*** *körmedim*

[=Aşk içinde olan kimin gözünün akına karasına göz attımsa kana batmış gözümden dolayı akını karasını görmedim / kana batmış gözümün akını karasını bile görmedim.]

2070. **ḳaralup** [< *ḳara+l-ᵘp*] Ḳararup demekdür, ki [M ü n ş e ' ā t 'da otuz beşinci mektūbda] Bedīᶜü 'z-zamān Mīrzā naṣīḥatinde gelür [(352) 792ᵇ, 11 (IV, 92, 10)]:[5038] [Neṯr]

Ḥām, kim Nūḥ ᶜalayhi 's-salām*nıñg oġlıdur, ol ḥażretḳa*[5039] *edeb terki ḳıldı, ol ḥażret duᶜāsı* **-321-** *bile rengi* ***ḳara bolup***[5040] *peyġamberlıḳ anıñg neslidin münḳaṭiᶜ boldı.*

[=Nûh'un *ona selam olsun* oğlu olan Hâm hazrete saygıda kusur edince hazretin bedduasıyla rengi karardı, peygamberlik onun soyundan kesildi.]

2071. **ḳaraġusıdur** [< *ḳara+ar-ġusı+tur*[5041]] Ḳararsa gerek demekdür.

2072. **ḳaralġusıdur** [< *ḳara+l-ġusı+tur*] Miṯluhu.

2073. **ḳarmaşıp** [< *ḳarma-ş-ᶦp*] Ḳarvaşıp ve ṭutuşup demekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [73, 65, 7]:][5042]

5033 Yazmada: *Hārūt'ġa.*

5034 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

5035 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 398. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 227ᵇ.

5036 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5037 Yazmada: *közüm ḳaraluġıdın.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5038 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 398.

5039 Yazmada: ᶜalayhi 's-salām ... *ḥażretġa.*

5040 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5041 **Açıklama:** *Ḳaraġu*: Addan fiil yapma eki erimiş dolayısıyla ada fiil eki gelmiş gibi görünüyor. "Ḳararsa gerek demekdür." açıklaması bulunmasaydı *ḳara+ġu* demek kolay olacaktı. Buna göre *ḳara-* (< *ḳara+ar-*) olmalı.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sāḳiyā ḳılsaṅ ḥimāyet ġālib olġum beyle kim

ġam bile köṅlüm talaşurlar ėkevlen ***ḳarmaşıp*** **144^{b}**

[=Gam ile gönlüm ikisi kıran kırana tutuşmuşken, ey saki, bir himmet etsen galip geleceğim.]

2074. **ḳarabasḳan** [< *ḳara bas-ġan*] Uyḳu içinde aġır başmaġa dėrler, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [395, 544, 5]:[5043]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ġam tüni ḳılmış ***ḳarabasḳan*** *kėbi mużṭar mėni*

beyle kim nā-kār-mėn bu baḫt-ı ḳīr-endūd ile

[=Gam gecesi, beni karabasan gibi çaresiz bıraktı. Bu kara zift sürülmüş baht ile çaresizim.]

2075. **ḳarmaşmaḳ** [< *ḳarma+ş-maḳ*] Birbirin ḳarvamaḳ maᶜnāsınadur. Bizüm ıṣṭılāḥda vāvı taḳdīm ėdüp ḳavramaḳ derler.

2076. **[kişi] ḳara**[5044].

2077. **ḳarmaḳ** [< *ḳār-maḳ*] Ḳarışdurmaḳ maᶜnāsınadur.

2078. **ḳardı** [< *ḳār-dı*] Ḳarışdurdı demekdür.

2079. **ḳarmatġıl** [< *ḳarma-t-ġıl*] Ḳarvatġıl[5045] demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de tevḥīdde gelür [I, 78, 13]:[5046]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ayırġaç beḏl ile bu bī-nevādın

nevāsızlarġa ***ḳarmatḳıl***[5047] *hevādın*

[=Bu nasipsizlerden saçarak ayrıca nasipsizlere hevadan yakalat.]

180. **ḳarçıġay** [< Mo. *ḫari-ça-ġay, ḫaçir+ġay*] [Çaḳır] ṭoġana dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XIX, 138, 1350]:[5048] **-322-**

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

kerek[5049] *ḥaylıġa* ***ḳarçıġay*** *der-miyān*

5042 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 72^{b}_{12}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 269v10.

5043 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 397.

5044 Yazmada: **ḳaram**. Bundan sonraki kısım **[kişi] ḳara** maddesinde verilmiştir.

5045 Yazmada: **ḳarmayġıl** *Ḳarışdurmaġıl*.

5046 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 269v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 401.

5047 Yazmada: *ḳarmayġıl*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5048 Bk. **kürük**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 26r15, 300v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 399, 457. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 217^{b}.

5049 TÖREN: *gürük*.

alar cūce[5050] *yanĝlıġ bu bir mākiyān*

[=Bıldırcın sürüsüne doğan dalmış gibi. Onlar civciv bu da bir tavuk gibi.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da ṭoġan ᶜöḏr etdügi[5051] maḥalde gelür, ki [LIV, 73, 786]:[5052]

Meṯnevī /Remel-i *müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳarçıġay ḳıldı ᶜayān güftārını
körgüzüp çengāl ile minḳārını

[=Doğan (kuşu), pençe ile gagasını gösterip sözünü açıkladı.]

2081. **ḳazaḳ** *Lavand* ve *bī-ḫānmān* maᶜnāsınadur[5053], ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da üçinci maḳālede Sulṭān **145ᵃ** Ḥüseyn-i Bayḳara ile Zāl-i berd-i ᶜacūze[5054] ḥikāyesinde bir beytde gelür, ki [II, XXVII, 173 ~~(1415)~~(77), 16]:[5055]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

Zāl dėdi kim ḳazaḳ ėrkende şāh
tėg çėkip kim çėker ėrdi sipāh

[=Zal dedi: Paşa yersiz yurtsuz iken kim kılıç çekip asker yürütürdü.]

2082. **ḳaş** [< *ḳāş*] Öŋ maᶜnāsına gelür. Ve *abrū* maᶜnāsına daḫı gelür.[5056] Bu beytde tecnīs ṭarīḳı-y-ıla *ḳaşıda* lafẓından maᶜnā-yı evvel ve *ḳaşıġa* lafẓından maᶜnā-yı ṯānī murāddur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [50, 50, 5]:[5057]]

Beyt /Müctet̠ṯ-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

ḳaşıda[5058] *yėr öpe alman ḳaşıġa tüşse girih*
ki secde rāst ėmes ėgri çün bolur[5059] *miḥrāb*

[=Kaşı çatılsa onun önünde yere kapanamam; zira mihrap eğri olunca secde doğru olmaz.]

5050 Yazmada: *cūje*.
5051 Yazmada: *ḳuşlar hüdhüd-ile münāẓara etdükleri*.
5052 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 271v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 399.
5053 Bk. **alaḫān u alamān**.
5054 *berd-i ᶜacūz* olmalıydı.
5055 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 273r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 404. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 219ᵃ.
5056 **Açıklama:** *Al*: Böyle ikili anlam için krş. *al* 'ön, alın'. CLAUSON: *EDPT*: 121ᵃ.
5057 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 78. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 33ᵇ₇. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109r2, 273v26.
5058 KARAÖRS: *ḳaşıŋda*.
5059 Yazmada: *ger tüşer*.

2083. **ḳaşḳaġan** [< *ḳāḳ+ₙş+a-ġan*] Ḳuruyup ḳavrulan demekdür.

2084. **ḳaşḳalġan** [< *ḳāḳ+ₙş+a-l-ġan*] Ḳuruyup ḳavrulan[5060] demekdür, ki Lisānu 't-Ṭayr'da ḳuşlaruŋ fenā vādīsinde ḥālleri beyānında gelür [CLXVI, 238, 3087]:[5061]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

cism ara bir perleri ḳalmay bütün

pāre pāre çūn ki ḳaḳşalġan[5062] *otun*

[=Parça parça olan kurumuş odun gibi, bütün bedenlerinde bir kanatları (bile) kalmadı.]

2085. **ḳaşımda** [< *ḳāş+'m+da*] Öŋümde ḳarşumda.[5063]

2086. **ḳaşıda** [< *ḳāş+ı+da*] Yanında demekdür, ki Mecnūn u Leylī'de Mecnūn gülistānda Leylī firāḳında bülbüle ḥiṭāb etdügi maḥalde gelür, ki [XIII, 131, 1011]:[5064]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün/

sėn ehl-i viṣāl-sėn dem urma

hecr ehli ḳaşıda nükte sorma

[=Sen sevdiğine kavuşmuşsun ağız açma. Ayrılık derdi çekenlerin karşısında nükte sorma.]

Ve yine Tevārīḫ-i Mülūk'de Siyāvuş aḥvālinde gelür, ki [(209) 720b, 24]:[5065] [Neṯr]

Atasınıŋ ḫaṭā-rāyı vü televvün-mizācıdın vehm ḳılıp ḳaçıp Tūrān'ġa Afrāsiyāb ḳaşıġa[5066] *bardı.* **-323-**

[=Atasınuŋ ḫaṭā re'yi mütelevvin mizācından [18]vehm ėdüp ḳaçup Tūrān'da Afrāsiyāb ḳatına vardı.[5067]]

2087. **ḳaşıp** [< *ḳaşı-p* = Mo. *ḳalçi-*] Ḳaşıyup demekdür.[5068]

2088. **ḳaḳ** Ḳurumış nesneye dėrler, ki Ḫurāsān'da ve Semerḳand'da ḳavunı ḳurudurlar ve sāyir mīve ḳurusı gibi, ki vaḳt-i ḥācetde şu ile ışladurlar,

---

5060 Yazmada: *Ḳaġşayan ve geŋşeyen.*

5061 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 274v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 406. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 221a, 221a.

5062 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5063 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aşuḳmaŋ**.

5064 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 405.

5065 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 406.

5066 Yazmada: *ḳaşıda.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5067 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 8.

5068 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tuvaġ, gėçe, yararġa.**

hemān tāze ḳavun gibi olur, ki M a ḫ z e n -i Mīr 145ᵇ Ḥaydar'da gelür []:[5069]

Meṯnevī /Serīᶜ-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

Belḫ èlininğ ṭāḳatı hem ṭāḳ èdi

barça ḳavun ḥasretidin ḳaḳ èdi

[=Belh ülkesinin gücü tükenmişti. Bütün kavunlar hasretinden kurumuştu.]

2089. **ḳalışmas** [< *ḳāl-'ş-maz*] Ḳalmaz dèmekdür, ki Luṭfī D ī v ā n 'ında [bir maṭlaᶜda] gelür [90, 113, 1]:[5070]

Maṭlaᶜ /Hezec-i müseddes-i maḥḏūf: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

sèninğ[5071] *şīrīn lebinğ cāndın ḳalışmas*

saçınğnınğ küfri īmāndın ḳalışmas

[=Senin tatlı dudağın candan başka bir şey değildir; saçının karalığı imandan ayrı değildir.]

2090. **ḳalay** [< *ḳa+la-y*] Ne güne dèmekdür.

2091. **ḳaḳşal** [< *ḳoġᵤş+a-l*] Ḳaġşaḳ ve geŋşek demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [5072]'da [bir beytde][5073] gelür [328, 442, 5]:[5074]

Beyt /Remel-i müṯemmen-i maḥḏūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

hecridin örtense cismimde süngekler tang èmes

kim èrür ot asru[5075] *itik dağı bes ḳaḳşal otun*

[=Ayrılığından vücudumdaki kemikler yansa şaşılmasın; çünkü ateş çok keskin, vücudum gevrek odun.]

2092. **ḳaladı** [< *ḳala-dı*] Biri biri üzerine yığdı demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [5076]'da gelür [166, 199, 3]:[5077]

Beyt /Müctetṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

5069 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 406. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 220ᵇ.

5070 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 66ᵃ₁₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 275r10.

5071 KARAAĞAÇ: *seninğ*.

5072 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5073 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.

5074 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 274v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 407.

5075 Yazmada: *tėşe*.

5076 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5077 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 408.

ḳaladı veh ki otun dėk süñgeklerimni sipilır
bu yañgı otḳa[5078] *ki ten külbeside yaḳıladur*

[=Ne yazık, vücut kulübesinde yakılan bu yeni ateşe atılmak üzere felek kemiklerimi odun gibi birbiri üzerine yığdı.]

2093. **ḳalaydur-mėn**[5079] [< *ḳala-ʸu tur bin*] Yığup ṭurunın ve yığa ṭurunın demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [350, 466, 3]:[5080]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

dėdim köñglümge her yandın ḫadengiñg nė-durur yārā[5081]
maḥabbet otıġa dėdi otundur kim ḳalaydur-mėn[5082]

[="Ey yâr, her yerden gönlüme düşen okların nedir?" dedim. "Muhabbet ateşine yakmak için odun yığıyorum." dedi.]

2094. **ḳalaġay** [< *ḳuala+ġay*] Bir nevᶜa ḳızıl renge dėrler, ki renginde ḳoyılıḳ ve açıḳlıḳ ola. Ve *mīr-i ᶜāşıḳāna*[5083] daḫı derler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn -324- medḫinde gelür [XLIV, 405, 65]:[5084]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kėlip[5085] *gül-gūn ḥarīr ü perniyānı*
ḳalaġay çūn[5086] *aḳıp her yėrde*[5087] *ḳanı*

5078 Yazmada: *otġa.*

5079 Yazmada: **ḳaladıdur-mėn.**

5080 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 68ᵃ₁₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 275r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 408.

5081 Yazmada: *cānā.*

5082 KUT: *ḳalaydur-mėn.* Yazmada: *ḳaladıdur-mėn.*

5083 **Açıklama:** *Mīr-i ᶜāşıḳān*: *Bartaniyki* Yunanīde ism-i bostān-efrūzdur. Türkīde *mīr-i ᶜāşıḳān*, bostan güzeli ve bėg börki taᶜbīr olınan çiçekdür. ᶜİnde 'l-baᶜż barṭāniyḳī bostān-efrūzuŋ toḫmıdur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfīᶜ*: 109).

bostān-afrūz: Ḳırmızī ve bī-rāyiḥa bir çiçekdür. Tāc-ı ḫorūs ve gül-i Yūsuf daḫı dėrler. Türkīde bu çiçeğe *mīr-i ᶜāşıḳān*, bostān güzeli, beg börki, emīre ᶜāşıḳ, ḳaṭīfe, ḫorūz ibigi ve maḫmūr çiçegi daḫı derler. Baᶜżılar ᶜindinde bostān-efrūz fesleğen dėdükleri nebātdur ki ᶜArabīde żamayrān dėrler. Fā bedeli bostān-eprūz daḫı luġatdür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfīᶜ*: 118).

żavmar: Gül-i bostān-efrūzdur ki bostān güzeli ve *emīr-i ᶜāşıḳān* ve ḫorūs ibigi taᶜbīr olınan şikūfedir. İstişmāmı, mūriṯ-i ᶜaṭsedür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfīᶜ*: 411).

Ak gövdeli yeşil yapraklı bir bitki. *celosia cristata* (REDHOUSE: *TEL*: 2053ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 1360ᵇ).

5084 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 407.

5085 Yazmada: *kėyip.*

5086 Yazmada: *kim.*

5087 Yazmada: *sarı.*

[=Bey börkü gibi her yandan kan aktığı için gül renginden ipek ve kızıl renkten atlas elbiselerle gelmişti.]

2095. **ḳalpaġ** [< *ḳal,p+aḳ*] Tatarlaruŋ keçeden taḳyesine derler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da yedinci maḳālede ḳanāᶜat bābında gelür [II, XXXIV, 226 ~~(1840)~~ (98), 16]:[5088]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*şāh anı bil kim başı **ḳalpaġda*** **146a**

beẕl ėter āfāḳ bėrür çaġda

[=Başında takke olanı ve seher vakitleri ihsan edeni hakan bil.]

2096. **ḳalın** [< *ḳāl-'n*] Çoḳ demekdür, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n [5089]'de Ḥażret-i Nūḥ *ᶜalayhi 's-salām* evlādına eṭrāf-ı ᶜālemi taḳsīm etdügi maḥalde gelür, ki [(168) 775a, 17, (202)]:[5090] [Neṯr]

*Bu üç peyġamber-zāde evlād u etbāᶜı meẕkūr bolġan memālikde yayıldılar ve **ḳalın** boldılar.*

[=Bu üç peygamber oğlunun çocukları ve tebaları adı geçen ülkelerde yayılıp çoğaldılar.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Ye'cūc vaṣfında gelür [LXVIII, 431, 5731]:[5091]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

barı aġzıda tėlbe it dėk yalın[5092]

*ᶜadedde velī it tügidin **ḳalın***

[=Hepsinin ağzında kuduz it gibi alev, sayıları ise it tüyünden daha çok.]

2097. **ḳalmaġaç** [< *ḳāl-ma-ġaç*] Ḳalmayıcaḳ demekdür.

2098. **ḳamuḳ** [< Far. *hamāg*] Ḳamusı demekdür, cümlesi maᶜnāsına.[5093]

5088 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 408. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 221b.

5089 *M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n* : Yazmada; T ā r ī ḫ - i E n b i y ā .

5090 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 409.

5091 Bk. **tüg**, **yalın**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 276r14, 336v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 205, 409, 535. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 103a, 222b.

5092 Yazmada: *talın*.

5093 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXVII, 176, 1918]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ḳılıp ḥükm kim mülk sulṭānları

***ḳamuḳ** ḫayl u kişver nigeh-bānları*

[=Mülkün sultanları millet ve memleket gözcülerinin hepsi hükmettiler.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 276v13.

S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [LIV, 405, 5348]:

2099. **ḳanlıġ** ve **ḳanlıḳ** [< *ḳān+lıġ* | *ḳān+lıḳ*] *Ḫūnīn* demekdür, ḳanlu macnāsına. Neteki otluḳ demek *ātişīn* macnāsınadur. Ve bir daḫı *hūnī*, yacnī ḳan eylemiş macnāsına gelür.[5094]

2100. **ḳanap** [< *ḳān+a-p*] Ḳanayup demekdür.[5095]

2101. **ḳan tėgerdin** [< *ḳān teg-er+din*] Ḳan bulaşmaḳdan demekdür.[5096]

2102. **ḳanmaġuñ͡g** [< *ḳān-ma-ġu+ŋ*] Gāf-i *cAcemī*-y-ile. Ḳanmazsın demekdür.[5097]

-325-

2103. **ḳavlañ͡g** [< **ḳav-ala-ŋ, *ġav+la-ŋ, *ḳav-ı+la-ŋ*] Gāf-i *cAcemī* ile. Ḳovuŋ demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5098]'da [bir maḳtacda] gelür [355, 356, 7]:[5099]

Maḳtac /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

kūyidin[5100] *ḳavlañ͡g ḥavās u caḳlnı ėy derd ü cışḳ*

anda ser-gerdān Nevāyīni velīcankel[5101] *ḳılıñ͡g*

[=Ey dert ve aşk, sevgilinin sokağından duyguları ve aklı kovun. Onu kovarken başı dönmüş Nevâyî'yi ayağa kaldırın.]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

çü öttiler ol mūr ṣaḥrāsıdın

ḳamuḳ pīl dėk peşşe ġavġāsıdın

[=Hepsi o karınca vadisinden fil gibi sinek kavgasından geçince.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 276v14.

5094 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bulġap, tėrgük.**

5095 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLIII, 394, 47]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

ḳanap endūh taġıdın ayaġı

ayaġıdın daġı endūh taġı

[=Dert dağından ayağı ayağından da dert dağı kanayıp.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 277r10.

5096 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ayap.**

5097 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [LXIX, 435, 5796]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

nėce seyr teşvīşidin ḳanmaġuñ͡g

ki barġuñ͡gdur ol nevc kim yanmaġuñ͡g

[=Nasıl seyir karıştırmasından kanmazsın? Gittin öyle ki yanmazsın.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 277r2.

5098 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

5099 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 411.

5100 Yazmada: *kūyiden.*

5101 KARAÖRS: *heykel.*

2104. **ḳavlamaḳ** [< **ḳav-ala-maḳ, *ġav+la-maḳ, *ḳav-ı+la-maḳ*] Ḳovmaḳ ve redd eylemek maᶜnāsınadur.

2105. **ḳavlama** [< **ḳav-ala-ma-, *ġav+la-ma-, *ḳav-ı+la-ma-*] Ḳovma dėmekdür. Luṭfī D ī v ā n 'ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [98, 123, 7]:

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*ėşikiñdin **ḳavlama** bu Luṭfīniñ cürmin kėçür*

kim bu bāb içre kerīmlerge keremdin çāre yoḳ

[=Eşiğinden sürme, bu Lutfî'nin suçunu bağışla; çünkü bu durumda cömert olanlara cömertlik etmekten başka çare yoktur.][5102]

2106. **ḳavlatmaḳ** [< **ḳav-ala-t-maḳ, *ġav+la-t-maḳ, *ḳav-ı+la-t-maḳ*] Ḳovalamaḳ maᶜnāsınadur.

2107. **ḳavlatıp** [< **ḳav-ala-t-ıp, *ġav+la-t-ıp, *ḳav-ı+la-t-ıp*] Ḳovalayup dėmekdür.

2108. **ḳavlar** [< **ḳav-ala-r, *ġav+la-r, *ḳav-ı+la-r*] Ḳovarlar demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[5103]'de [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [312, 332, 2]:[5104]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*kūyide itlerge meskendür velī **ḳavlar** mėni*

veh ki hem-demlerġa[5105] anda ḫānmāndur bizge yoḳ

[=Onun sokağında itlere yer vardır; ama beni kovarlar. Yazık ki dostlara orada yer var, bize yoktur.]

[F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [69, 69, 8]:][5106]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

deyr ara mėn mest ü nāzük-ḫūyıdın ol muġ-beçe

*bezmdin **ḳavlar** mėni geh südretip geh ḳoldatıp*[5107]

[=Kilisede, o nazik huylu meyhaneci çocuğu, bazen itip kakarak bazen koluma girip çekerek ben mesti meclisten uzaklaştırıyor.]

5102 ERASLAN: "Çağatay Şiiri", $595_{II\text{-}7}$.

5103 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

5104 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 544. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 278r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 412.

5105 Yazmada: *hem-demlerge*.

5106 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 289r24.

5107 Yazmada: *geh ḳavlatıp geh südretip*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2109. **ḳavlaban** [< **ḳav-ala-ban, *ġav+la-ban, *ḳav-ı+la-ban*] Ḳovuban **146b** demekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da hüdhüdüŋ ṭoġana cevābı münāẓarasında [bir beytde][5108] gelür, ki [LV, 73, 798]:[5109]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

ḳaysı şaydī kim anı sėn[5110] *avlaban*

ḳuşçı taşlap ṭabl çalıp ***ḳavlaban***

[=Kuşçu kuşu uçurup davul çalarak avı sürüyor; sen hangi avı avlıyorsun?]

2110. **ḳavlay** [< **ḳav-ala-y, *ġav+la-y, *ḳav-ı+la-y*] Ḳovalayayın ve ḳovalarlar demekdür, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Zekeriyyā peyġamber *calayhi 's-salām* ḳıṣṣasında gelür [(168) 714a, 1]:[5111] [Neṯr]

[1]*Ol nā-pāk ėl arasıdın ḳaçtı ve alar* ***ḳavlay*** *barıp. Meşhūrdur, kim ol ḥażret yıġaç*[5112] *şikāfıġa kirip*[5113] *[ol şikāf bütti].*

[=O, meymenetsiz insanlar arasından kaçtı ve onlar kovaladı. O hazretin ağaç yarığına girip yarığın kapandığı meşhurdur.]

2111. **ḳavġunçı** [< *ḳav-ġun+çı*] *Ġammāz* ma^cnāsınadur. Ve daḫı ḳovucı demekdür, ılġar ėden leşker ma^cnāsına, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Behrām-Çūbīn, Pervēz [531-579]'den Kisrā taḫtın alup ardınca leşker gönderdügi maḥalde gelür, ki [(267) 731a, 4]:[5114] [Neṯr]

Behrām, Pervēz'ġa [4]***ḳavġunçı*** *yiberip özi Medāyin'ġa kėlip pādşāhlıḳḳa*[5115] *olturdı.* **-326-**

[=Behrām, Pervēz [531-579]'üŋ ardınca ādam gönderüp kendü Medāyin'e gelüp [2]taḫta oturup pādşāhlıḳ eyledi.[5116]]

2. **ḳavġun** [< *ḳav-ġun*] Bu daḫı bu ma^cnāyadur, ki yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Yezdecird[5117] tārīḫinde gelür, ki [(278) 733a, 11]:[5118] [Neṯr]

5108 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

5109 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 278r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 411.

5110 Yazmada: *sėn anı.*

5111 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 278v5. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 411.

5112 Yazmada: *peyġāmber.*

5113 Yazmada: *kirdi.*

5114 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 411.

5115 Yazmada: *pādşāhlıḳġa.*

5116 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 32.

5117 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <*Ferruḫ-zād*>.

Anda hem tura almay Merv'ġa bardı ve anda hem kènce ḳavġun kèlip yalġuz bir tègirmende yaşundı.

[=Andan Merv'e. Anda daḫı ardınca ādam varup yalŋuz ḳaçup bir degirmene [14]girüp gizlenüp.[5119]]

2113. **ḳavlamaġlıġ** [< **ḳav-ala-maḳ+lıḳ, *ġav+la-maḳ+lıḳ, *ḳav-ı+la-maḳ+lıḳ*] Ḳovalamaḳlıḳ demekdür.[5120]

2114. **ḳavursun** [< Mo. *ġaġur-su(n)*] Ḳuş yeleginüŋ ucına dèrler, ki aŋa naḳḳāşlar ḳıl ḳalem geçürürler. F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ṣıfat-ı bahārda gelür [XVII, 166, 46]:[5121] **147a**

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

aŋ͡ga daġı ḳavursun āb-keşdin

muŋ͡ga hem tāc şāḫ-ı ḫıżr[5122]-veşdin

[=Ona saka kuşunun yeleğinin ucundan kıl kalem yaptı. Buna yeşilimsi daldan taç yaptı.]

2115. **ḳavurmaç** [< *ḳāġ-ur-māç*] Ḳurı ete derler. Ve ütme buğdaya daḫı dèrler ve sāyir ḳavrulmış nesneye dèrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ṣıfāt-ı tābistānda gelür, ki [XXV, 231, 2052]:[5123]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ḫırmen yèride teḏerv ü durrāc

yèr tābesidin tèrip ḳavurmaç

[=Harman yerinde sülün ve keklik, yerin hararetinden kavrulmuş (olan) buğday toplamada.][5124]

5118 Bk. **kèyinçe.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 279r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 411.

5119 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 36b.

5120 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [61, 49, 6]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
zinde-dil Mecnūn'nıŋ͡g olmış köŋ͡gli çün Leylīġa ḥay
pes nè assıġ anı ḥaydın ḳavlamaġlıġ èy ᶜArab
[=Mademki dinç gönüllü Mecnun'un gönlü Leyla'ya hay olmuş. Ey Arap, onu haydan kovalamağın artık ne faydası var?]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 278r19.

5121 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 412.

5122 Yazmada: *ḥulle berg-i sebze.*

5123 Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 68a6. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 279v6. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 224b.

5124 TEKİN, G.: "Eski Türk Edebiyatı Metinlerinin Bugünkü Türkçeye Açılamalarla Çevrilmesinin Gerekliliği Üzerine [Ali Şir Nevaî'den Beyitlerle]", 246.

2116. **ḳavçın** ve **ḳavçun** [< Mo. *coçi+n* < Çin. *cao çi*] Ḳonuḳ ma^c^nāsınadur, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da [altıncı maḳālede] Ḥātim[-i Ṭāyī] [ö. 578?] ḥikāyesinde gelür, ki [96, 418]:[5125]

Meṯnevī /Serī^c^-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

kim keremin kör ki bu ḥāli bile

yavçın[5126] *aġırlar kişi mālı bile*[5127]

[=El malıyla konuk ağırlıyor, bu hâli ile cömertliğine bak.]

2117. **ḳayu** [< *ḳaḏ-ġu*] Ḳayġu ve *ġuṣṣa* ma^c^nāsınadur.[5128]

2118. **ḳayġuluḳ** [< *ḳaḏ-ġu+luḳ*] Ġuṣṣalu ve ḳayġulu demekdür.[5129]

2119. **ḳayu** ve **ḳay bir** [< *ḳanỹu, ḳanỹu bīr*] Ḳanḳısı demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n **-327-** ḫātimesinde[5130] gelür [LIII, 501, 78]:[5131]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

ḳayu ẓulm ėyledi ḳay bir ^c^adālet

nė işke ėyledi her bir delālet

[=Hangisi zulüm, hangi biri adalet etti. Her işe bir öncülük yaptı.]

2120. **ḳay** [< *ḳaḏ*] Ḳar-ıla yaġan yaġmura dėrler.

5125 Bk. **yavçın.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 411, 539. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 224^a^, 301^b^.

5126 Yazmada: *ḳavçın*. Kırmızı mürekkepli /ḥ/ harfi ile haşiye düşülmüş. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5127 M a ḫ z e n : ....*bilen*

yolçı .... *bilen*

[=Bu hâli ile bak ki Taylı Ḥātim [ö. 578?] el malıyla konuk ağırlıyor.]

5128 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėylegüm, ḳayu** ve **ḳay bir, yavşan.**

5129 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ^c^ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭla^c^da gelür [249, 323, 1]:

Maṭla^c^ /Mużāri^c^-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mef^c^ūlü fā^c^ilātü mefā^c^īlü fā^c^ilün/

köñglüm bolur ġamıñg tüni her laḥẓa ḳayġuluḳ

çün şām boldı her nefes artar ḳaranġuluḳ

[=Gönlüm senin gamının gecesi her lahza kaygıyla dolar; zira akşam olunca her an karanlık artar.]

ṬĀLI^c^ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 68^a^₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 23v13.

S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXXI, 213, 2478]:

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

ki iş başıġa tüşti bī-ḥad uluḳ

nėçe iş uluḳ işçisi ḳayġuluḳ

[=Hadsiz hesapsız iş başına düştü. İş ne kadar büyükse işçisi de (o kadar) dertli.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 106v13.

5130 *ḫātime* LIV'te.

5131 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 281r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 416.

2121. **ḳay** [< *ḳan͡yu*] Ḳankı dėmekdür *ḳaysı* bu daḫı ḳankı dėmekdür *ḳayu* ve *ḳay* gibi. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [164, 197, 1]:[5132]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳaysı bir köknün͡g[5133] *yüzün͡g dėk mihr-i ᶜālem-tābı bar*
ḳaysı gülşennin͡g cemālın͡g dėk gül-i sēr-ābı bar

[=Hangi göğün, yüzün gibi âlemi aydınlatan güneşi var? Hangi gül bahçesinin, yüzün gibi suya kanmış gülü var?]

2122. **ḳaydın** [< *ḳay+dın*] Ḳandın demekdür, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da Miᶜrāc'da gelür [IV, 24, 131]:[5134]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çėkti[5135] *şeh raḫş üzre çūn maḥkūm ėdi*
ḥükm ḳaydın ėrkeni[5136] *maᶜlūm ėdi*

[=Şah at üstüne çıktı; çünkü buna mahkûm idi; hükmün nereden geldiği biliniyor idi.]

2123. **ḳay sarı** [< *ḳan͡yu *sa+rı*] Ḳankı ṭaraf demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da Şeyḫ Niẓāmī [1141-1203] ile Mīr Ḫusrev [1251-1325] vaṣfında gelür [II, XII, 60 ~~(455)~~(28), 21]:[5137]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ḳay sarı ot dėk yüz urup tünd ü tēz
salıban ol kişver ara reste-ḫēz

[=Sert ve keskin kılıcı ateş gibi hangi tarafa yöneldiyse o memlekette kıyamet koptu.]

2124. **ḳaytarmaḳ** [< *ḳad-,t-ar-maḳ*] Döndürmek **147^b** demekdür, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 747^a, 12, L 116^b, 26, F]:[5138] [Neṯr]

Ve alarnı rıżāları bile ḳaytarmaḳnın͡g miḥneti.

[=Ve onları rızaları ile döndürmenin sıkıntısı.]

2125. **ḳayan** Ḳanda demekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [162, 193, 1]:[5139]]

5132 Mahbub tarifi içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 33^b). Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 57^b_2, 67^b_6.

5133 Yazmada: *köknin͡g*.

5134 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 413.

5135 Yazmada: *Çıḳtı*.

5136 CANPOLAT: *ėrgeni*.

5137 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 413.

5138 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 414.

Maṭlac /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

her ḳayan baḳsam közümge ol ḳuyaşım nūr ėrür

her sarı ḳılsam naẓar ol ay[5140] *mañga manẓūr ėrür*

[=Her ne tarafa baksam gözüme o güneşten nur gelir. Baktığım her yerde o ay (yüzlü) gözümün önüne gelir.]

2126. **ḳayda** [< *ḳañu+da*] Ḳanda demekdür.[5141]

2127. **ḳaytmaḳ** [< *ḳaḏ-ıt-maḳ*] Dönüp gėtmekdür. Sebca-i Seyyāre'de [evvelki ḥikāyede] Ferhād'uŋ leşkeri dönüp gėtdükleri yerde eydür [XXI. 172. 1715]:[5142]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[5143]

boldı çün ḳaytmaḳ sipāh[5144] *işi*

bile ḳaldı[5145] *yüz ėkki yüzçe*[5146] *kişi*

[=Askerin işi dönmek olunca yüz, iki yüz kadar kişi yanında kaldı.]

Ve yine Sebca-i Seyyāre'de [evvelki ḥikāyede] ḥikāyet-i mezbūrda Ferruḫ leşkerine icāzet vėrdügi yerde bu beytde *ḳayıtıñız* cibāreti emrdür, dönüp gidiŋüz dėmekdür [XXI. 175. 1758]:[5147]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[5148]

tutmañız bu diyār içinde[5149] *maḳām*

ḳaytıñız ve 's-selām u ve 'l-ikrām

[=Burada yer tutmayın. Sizin anlayacağınız geri dönün vesselam.]

2128. **ḳaytaru** [< *ḳaḏ-ıt-ar-u*] Emr ėdüp döndür demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn eşcārında gelür [166. 142. 3]:[5150]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

başḳarurda barmasa köñlüm cadem ṣaḥrāsıġa

5139 Yâr hayali ile sohbet içeriklidir (cABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 32a). Alıntı için bk. ṬĀLİc İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 67b8.

5140 Yazmada: *meh*.

5141 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aylandı, ėskerme, südrenip, şüdrün, hürer.**

5142 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 225a.

5143 Bu beyitte: Fācilātün ... .

5144 Yazmada: *sipāhıñ*.

5145 Yazmada: *kėldi*.

5146 Yazmada: *yüzce*.

5147 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 225b.

5148 Bu beyitte: Fācilātün ... faclün.

5149 Yazmada: *arada dağı*.

5150 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 414.

tuş tuşıdın sançıban ol[5151] *sarı anı ķaytaru*

[=Gönlüm yokluk sahrasına varmağı başaramazsa her yanından dürtüştürerek onu döndür.]

2129. **ķayıtmayıp** [< *ķaḏ-ı̇t-ma-ʸıp*] Dönmeyüp demekdür.

2130. **ķayıtmasun** [< *ķaḏ-ı̇t-ma-sun*] Dönmesün demekdür, ki.[5152] -328-

2131. **ķaytarurda** [< *ķaḏ-ıt-ar-ur+da*] Döndürmekde demekdür, ki bu beytde mıṣrāᶜ-ı evvel evvelinde geçdi.[5153]

Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında gelür [166, 142, 4]:[5154]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ķaytarurda vāķıf ol[5155] *kim yana ķaytıp kėlmesün*[5156]

Teñri üçün nā-tuvān köñlümni andın ķutķaru

[=Döndürürken dikkat edin yine dönüp gelmesin. Allah için, dertli gönlümü ondan kurtarın.]

2132. **ķaytardı** [< *ķaḏ-ıt-ar-dı*] Döndürdi demekdür.[5157]

2133. **ķaytalı** ve **ķaytķalı** [< *ķaḏ-ıt-alı, ķaḏ-ıt-ġalı*] Döneli ve dönmek içün demekdür.[5158]

2134. **ķaytarı** [< *ķaḏ-ıt-ar-ı*] Dönmesi demekdür, ki ikisi daḫı B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [312, 419, 2]:[5159]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/

kėlmeki[5160] *cān bėriben ķaytur*ı[5161] *öltürdi yana*

gūyiyā ķaytķalı[5162] *başıma yėtkürdi ķadem*

[=Gelmesi can verdi, gitmesi yine öldürdü. Sanki yine dönmesi için başıma ayağını koydu.]

2135. **ķayalmaķ** [< *ķaḏ-al-maķ*] Bu daḫı dönmek demekdür.

2136. **ķaytıp** [< *ķaḏ-ıt-ıp*] Dönüp demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n[5163]'de Miᶜrāc'da gelür [V, 94, 61]:[5164]

5151 Yazmada: *sancıban her.*
5152 Bundan sonraki kısım **ķaytarurda** maddesinde verilmiştir.
5153 Bundan sonraki kısım **ķayıtmasun** maddesinden alınmıştır.
5154 Bk. **ķutķaru**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 414.
5155 Yazmada: *oluñ.*
5156 Yazmada: *ķayıtmasun.*
5157 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **turuş**.
5158 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ķaytarı**.
5159 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 279v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 413.
5160 Yazmada: *kėlgeni.*
5161 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
5162 Yazmada: *ķaytġalı*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
5163 *F e r h ā d u Ş ī r ī n* : Yazmada; S e b ᶜ a - i S e y y ā r e .

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bolup barġanda dürrī[5165] *lāyıḳ-ı tāc*

velī ḳaytıp nėçük kim baḥr-i mevvāc

[=Gelirken bir taca layık inci gibiydi. Dönerken de dalgalı bir deniz gibiydi.]

2137. **ḳaytarur** ve **ḳaytatur** [< *ḳaḏ-ıt-ar-ur, ḳaḏ-tar-ur, ḳaḏ-ıt-at(?)-ur*] Döndürür **148a** demekdür.

2138. **ḳaytaray** [< *ḳaḏ-ıt-ar-ay*] Döndüreyin dėmekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [446, 608, 7]:[5166]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy ki dėp-sėn ġayrdın ayru kėl ü çėk cām-ı vaṣl

ger bu ḫalvetde Nevāyī maḥrem ėrmes ḳaytaray

[=Ey başkalarından ayrı gel de kavuşma kadehini çek diyen, Nevâyî bu halvette mahremin değil ise onu geri döndüreyim.]

2139. **ḳaytur** [< *ḳaḏ-ıt-ur*] İsm-i maṣdardur. Dönmek maᶜnāsına. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maḳṭaᶜda gelür [42, 56, 9]:][5167]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yarıġa barsa yüz iş bolsa Nevāyī terk ėtip

līk ḳaytur vaḳtı her sāᶜat bir işke küymenip[5168]

[=Nevâyî yârına gidecekse yüz iş olsa bırakır; lakin dönüş vakti her saat bir işi bahane eder (de dönmez).]

. **ḳaytarmaḳ Gerüsine döndermek. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ferruḫ leşkerini dönderüp gerüsine gönderdügi yerde bu beytde *ḳaytarıp* lafẓı dönderüp dėmek maᶜnāsınadur [XXI, 172, 1714]:

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5169]

çėrikin ḳaytarıp icāzet ile

yolġa kėltürdi yüz irādet ile

[=Askeri izin ile döndürdü. Yüz irade ile yola getirdi.]

2140. **ḳayrılmaḳ** [< *ḳaḏ-ır-ıl-maḳ*] Egilmek maᶜnāsınadur.

5164 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 414.

5165 Yazmada: *dürr-i*.

5166 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 280r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 414.

5167 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 311r2.

5168 TÜRKAY: *küymenip*.

5169 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

2141. **ḳayrılur çaġda** [< *ḳaḏ-ₗr-ˡl-ur çaġ+da* < Mo. *çaġ*] Yaᶜnī egildügi vaḳtin dėmek olur. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [60, 47, 6]:][5170]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

cān bėrür-mėn ḳayrılur çaġda körüp bėlide pėç

ölse tañ yoḳ ol ki cānı riştesiġa tüşse tāb

[=Kaykılırken belinde kıvrılma görüyor ölüyorum. Can ipine kuvvet binenin ölmesine şaşılmaz.]

2142. **ḳaytaldıñ** [< *ḳayₗt+a-l-dı+ŋ*] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*dür. Menᶜ olınduŋ ve döndürüldüŋ dėmekdür.

2143. **ḳaynaldıñ**[5171] [< *ḳīñ+a-l-dı-ŋ*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Bir günāh sebebi-y-ile belā ve miḥnet çekdüŋ demekdür. Ve cerīme maᶜnāsına daḫı gelür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da -329- [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [286, 374, 6]:[5172]

Beyt /Müctesṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

viṣāl gülşenin ėy cān ḳuşı köp ister-sėn[5173]

bu dāmgeh ara gūyā ki asru ḳıynaldıñ[5174]

[=Ey can kuşu, kavuşma bahçesini çok istiyorsun. Sanki bu tuzakta çok sıkıntı çekmiş gibisin.]

2144. **ḳayrılur** [< *ḳaḏ-ₗr-ˡl-ur*] Gerüsine ḳaŋrılur demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [5175]'da gelür [164, 196, 5]:[5176]

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

āh tartarda meger cān pėç urar

oḳ atarda her ḳaçan kim ḳayrılur

[=Hani ok atarken insan geriye kaykılır ya, can da ah çekerken kıvrım kıvrım kıvrılır / kıvranır.]

2145. **ḳayġurmas** [< *ḳaḏ-ġu+r-maz*] Ḳayurmas demekdür.

5170 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 280r25.

5171 **ḳıynaldıñ** olmalıydı. Bk. **ḳaynalġu** dėk.

5172 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 299r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 416.

5173 KUT: *-mėn*.

5174 Yazmada: *ḳaynaldıñ*. KUT: *ḳınaldıñ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5175 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5176 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 280r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 415. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 226ᵃ.

2146. **ḳayuḳ** ve **ḳayıḳ** [< *ḳad-ᵘḳ* | *ḳad-ᴵḳ*] Ḳayḳı demekdür, ardına egilmiş maᶜnāsına.[5177]

2147. **ḳayġalduruḳ** [< *ḳuala+ġay+duruḳ*] Ḳalaylanmış nesneye dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender'üŋ leşkeri vaşfında gelür [XXVII, 188, 2093]:[5178]

Metnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

alar cevşeni barça ḳanġalduruḳ[5179]
sinān ḳollarıda nėçük kim suruḳ

[=Onların zırhları halka halka (kat kat). Ellerindeki süngüler de sırık gibi.]

[Ḥarfu 'l-Ḳāfī 'l-Maksūra] 148ᵇ

2148. **ḳıcışur** [< *ḳīçı-ş-ur*] Gicişür demekdür[5180], <Ve yine> N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5181]'da [bir maṭlaᶜda] gelür [218, 218, 1]:[5182]

Maṭlaᶜ /Müctet*t-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

dėdi közüm ***ḳıcışur*** *ayttım ki bāde tamız*
dėdi nė ḥācet aŋa bāde mest ėrür ansız

[=Gözüm kaşınıyor, dedi. Şarap damlat, dedim. Ona şarap gerekmez o şarapsız da sarhoştur, dedi.]

2149. **ḳırçıldatmaḳ** [< *ḳırᵢç+ᴵl-da-t-maḳ*] Ḳıcırdatmaḳ maᶜnāsınadur.

2150. **ḳırçıldadur-mėn** [< *ḳırᵢç+ᴵl-da-t-ur bin*] Ḳıcırdadurın dėmekdür. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [21, 27, 1]:[5183]]

5177 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [320, 321, 6]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
zevraḳ-ı meydin mėni mest ėtti pīr-i deyr kim
çarḫ çengīdür ṭaġārī bādesi üzre ḳayuḳ
[=Kiliseci beni şarap kayığından öyle mest etti ki gökyüzü dağarlı şarabı üstünde kaykılmış çeng çalmada.]
ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 72ᵇ₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 281v14.

5178 Bk. **soruḳ**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 242r25, 277v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 355. 415. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 189ᵇ, 226ᵃ.

5179 Yazmada: *ḳayġalduruḳ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5180 Bundan sonraki kısım **ḳıcışsa** maddesinden alınmıştır.

5181 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

5182 Bk. **tamız**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 359. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v28, 293r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 206, 444. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 244ᵃ.

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tüşde kördüm yārnı ḫandān raḳībin[5184] *utruda*[5185]

reşkdin her laḥẓa tiş[5186] ***ḳırçaldatur***[5187]*-mėn uyḳuda*[5188]

[=Yâri düşte rakibin karşısında gülerken gördüm. Kıskançlıktan uykuda her an diş gıcırdatırdım.]

2151. **ḳıcğırışmaḳ** [< *ḳıç+ḳır-'ş-maḳ*] Ḳuşlar ve ġayrı, bir yerden āvāze ėtmege dėrler ve bunuŋ emṯāli şadālara ıṭlāḳ olınur.[5189]

2152. **ḳıcğırışḳaylar** [< *ḳıc+ḳır-'ş-ḳay+lar*] Ḳıcğırışalar bir oġurdan āvāze vėreler dėmekdür.[5190]

2153. **ḳıcışsa** [< *ḳīçı-ş-sa*] Gicişse demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [561, 610, 2]:[5191]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

münāsibdür közüm sürtüp ḳaşısam kirpikim birle

ḳıcışsa *mey otınıŋ ḥurḳatı birle keff ü pāyı*[5192] **-330-**

[=Şarap ateşinin harareti ile avucu ayağı kaşınınca gözümü sürtüp kirpiğimle (birlikte) kaşısam yeridir.]

5183 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 39. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 17ᵃ₁₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 294v23.

5184 Yazmada: *raḳībi*.

5185 **Açıklama:** *Utru*: *Barābar* 'maᶜrūf tesāvī maᶜnāsına. ᶜArabīde *musāvāt* ve Çağatay lisānında *utru* dėrler bu maṭlaᶜda tecnīs-i tām ḳaṣd olunup evvelden maᶜnā-ı ṯānī ve ṯānīden maᶜnā-yı evvel murād ėder (ŞUᶜŪRĪ: *Farhang-i Şuᶜūrī*: I, 470ᵇ).

5186 Yazmada: *dā'im tişim*.

5187 Yazmada: *ḳırçıldadur*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5188 Yazmada: *utruda*.

5189 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [554, 602, 3]:
Beyt /Müctet̲t̲-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
cünūn ara yarışıp gāh u gāh ḳıçḳırışıp
yėtişsek ėkkimiz ol tünd şeh-süvārġaça
[=Delilik içinde yarışıp ara sıra haykırışıp ikimiz o haşin beyatlıya kadar yetişsek.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 329r5.

5190 Kıyıda: [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [98, 101, 1]:]
Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/
köŋgüller nālesi zülfüŋ kemendin nā-gehān körgeç
ėrür andaḳ ki ḳuşlar ḳıçḳırışḳaylar yılan körgeç
[=Zülfün kemendini gören gönüllerin haykırışları, yılan gören kuşların bağrışmasına benzer.]

5191 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 293r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 444.

5192 Bundan sonraki kısım ḳıcışur maddesinde verilmiştir.

2154. **ḳıçġırıp** [< *ḳīç+ḳır-'p*] Çıġırıp ve ḥayḳırıp demekdür, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Ḍaḥḥāk-i mārī omuzındaġı yılanlara ādem beynisi vėrdügi vaḳtin ḳurᶜa Gāve-i āhenger'üŋ ikinci oġlına düşdügi maḥalde gelür, ki [(201) 719^{b}, 9]:[5193] [Neṯr]

*⁹Ol bī-taḥammül olup **ḳıçḳırıp** ėlge köp ṭaᶜnlar ḳılıp*[5194] *ve Ḍaḥḥāk'ni sögti*[5195].

[=Anuŋ iḫtiyārı ²ḳalmayup çaġırup feryād ėdüp ḫalḳa ṭaᶜnlar ḳılup Ḍaḥḥāk'a sögdi.[5196]]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da bir ḥikāyede gelür [CVII, 155, 1934]:[5197]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

***ḳıçġırıp** ḳoptı ḳalender bī-ḳarār*

ẓāhir ėylep ıżṭırāb u ıżṭırār

[=Kalender ıztırap ve çaresizlik göstererek haykırıp ayağa fırladı.]

2155. **ḳırav** [< *ḳīr+aġu*] Ḳıraġu demekdür, ki sovuḳ eyyāmda gėce ile havādan yere düşer yeri aġardur, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [5198]'de gelür [491, 532, 3]:[5199]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḥulle-i kāfūr-gūn ol ḫilᶜat-i ḫażrā üze[5200]

sebze-i cennetḳa[5201] *gūyā tüşti raḥmetdin **ḳırav***

[=Yeşil hil'at üzerine kâfur renkli şal. Sanki cennet çimenine kırağı rahmeti düşmüş.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān Ferhād'a salṭanatın teklīf etdügi maḥalde gelür, ki [XVIII, 177, 67]:[5202] **149ᵃ**

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

saḳal aḳı[5203] *ölümge pēş-revdür*

5193 Bk. **sökti** ve **sögdi**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 354, 443.

5194 Yazmada: *ḳıldı*.

5195 ABİK: *sökti*.

5196 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 5.

5197 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 293v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 443.

5198 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5199 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 71^{b}_{13}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 445. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 244^{b}.

5200 Yazmada: *ara*.

5201 Yazmada: *ḫażrāġa*.

5202 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 71^{b}_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 71v26, 295r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 445.

5203 Yazmada: *aġı*.

tiriklik sebzesi üzre ḳıravdur

[=Sakalın akı ölümün habercisidir, hayat çimeni üzerindeki kırağı gibidir.]

2156. **ḳıraḳ** [< *ḳır+aḳ*] *Kanār* ma^c^nāsınadur, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn āhūya ḫiṭāb édüp eyitdi, ki [XXXII, 316, 2947]:[5204]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef^c^ūlü mefā^c^ilün fe^c^ūlün/

devr éyle[5205] *burun yügür ḳıraḳdın*[5206]

évrül başıġa velī yıraḳdın[5207]

[=Önce dönerek kenardan koş; lakin uzaktan başına çevril.]

2157. **ḳıraġ** [< *ḳır+aḳ*] Bu daḫı *kanār* ma^c^nāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de çeşme-i **-331-** Ḫıżr vaṣfında gelür [XXIV, 224, 9]:[5208]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

ḳıraġıda dıraḫtī kökge hem-ber[5209]

bu ḥayvān ṣuyı ol Ḫıżr peyember[5210]

[=Kenarında bir ağaç göklere baş çekmişti. Biri dirilik suyu, öbürü de Hızır peygamberdi.]

2158. **ḳızıtmaḳ** [< *ḳız-ᵗt-maḳ*] Ḳızdurmaḳ démekdür. S e b ^c^ a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ḫ^v^āce Āḫī evinde Ferruḫ Şāh'uŋ aḥvāli beyānında bu beytde *ḳızıtur* ^c^ibāreti ḳızdurur demekdür [XXI, 183, 1846]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[5211]

örtenür āh-ı ^c^ömr-gāh bile

ḳızıtur öyni otluġ āh bile

[=Ömür zamanının ahı ile yanar. Evi ateşli ah ile yakar.]

2159. **ḳızıḳ** [< *ḳız-ᵗḳ*] Ḳızmış démekdür. F e r h ā d u Ş ī r ī n[5212]'de şitā vaṣfında gelür [XVII, 170, 103]:[5213]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

ḳızıḳ kül tābı yoḳ ança ki sincāb

5204 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 445.
5205 Yazmada: *éde*.
5206 Yazmada: *yıraḳdın*.
5207 Yazmada: *ḳıraḳdın*.
5208 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 445.
5209 Yazmada: *hem-ser*.
5210 Yazmada: *peyāmber*.
5211 Bu beyitte: Fā^c^ilātün ... .
5212 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .
5213 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 49v28.

yoḳ altayıça yanġan şuᶜleġa tāb

[=Yanmış külün sincap kadar kuvveti yok. Yanan ışığına kızıl tilki kadar kuvvet yok.]

****. **ḳızıḳ** Ḳızmış maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [381, 512, 2]:[5214]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*an͡glaman bülbül **ḳızıḳ** kön͡gli müdür yā ᶜıṭr üçün*

ġuncasıdın[5215] gül müretteb ḳıldı otluḳ micmerin[5216]

[=Bülbülün ateşli gönlü mü yoksa koku için gülün goncasından hazırladığı ateşli tütsüsü mü anlamadım.]

2160. **ḳızıştı** [< *ḳız-ᴵş-tı*] Ḳızdı germ oldı demekdür.[5217]

2161. **ḳızġan** [< *ḳız-ġan*] Ḳızan germ olan demekdür.

2162. **ḳızıttı** [< *ḳız-ᴵt-tı*] Ḳızdurdı ve ḳızdı demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da birinci[5218] mektūbda gelür, ki [(289) 783ª, 9]:[5219] [Neṯr]

*Sipihr gerdi[5220] zer-ger kūresi dėk mihr otıdın ol nevᶜ **ḳızıdı**[5221], kim yaḳındur, kim felek ṭāsıdın ṯevābit dāneleri ṭāsdaġı ḳalᶜī ḳaṭarātı dėk ėrip tama [kirişgey].*

[=Gök çadırı kuyumcu ocağı gibi güneş ateşinden o denli kızdı ki feleğin tasından yıldız tanelerinin tastaki kalay damlaları gibi az kalsın eriyip damlayacak.]

2163. **ḳısḳa** [< *ḳıs-ġa*] Ḳışa *kotāh* maᶜnāsınadur.[5222]

2164. **ḳısḳarmaḳ** [< *ḳıs-ġa+r-maḳ*] Ḳışalmaḳ maᶜnāsınadur.

2165. **ḳısḳarıp** [< *ḳıs-ġa+r-ᴵp*] Ḳışalup dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [55, 55, 3]:[5223]]

5214 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 447.

5215 KUT: *ġonçasıdın.*

5216 Yazmada: *micmeri.*

5217 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXIX, 274, 83]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

*çü mey birle **ḳızıştı** başı anın͡g*

ṣurāḥī dėk aḳıp ḳan yaşı anın͡g

[=Başı şarap ile kızıştı. Sürahi gibi kanlı gözyaşı aktı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 296r3.

5218 *birinci*: Yazmada; *ėkinci.*

5219 Bk. **kirişgey.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 313r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 447, 485.

5220 Yazmada: *kūresi.*

5221 Yazmada: *ḳızıttı.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5222 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **sürdikler | sordigler.**

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

savuġ āhımdın yaruġluġ az velīköp[5224] *tīrelik*

ḳışda ol yañglıġ [ki] tün bolġay uzun kün ḳısḳarıp

[=Soğuk ahımdan dolayı aydınlık az; fakat karanlık çok. Sanki kışın gece uzayıp gündüz kısalmış gibi.]

2166. **ḳısḳardı** [< *ḳıs-ġa+r-dı*] Ḳışaldı demekdür.[5225]

2167. **Ḳonġrat** ve **Ḳıyat**[5226] [< Mo. *ḳiyat*] Çaġatay'da **149b** iki ṭāyifedür, ki ḥaseb ve nesebde ḳadīmü 'l-aṣl ḫān-zādelerdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5227]'da gelür [73, 73, 6]:[5228]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḏarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[5229]

mėn tilep ḥüsn velīşāh sorup[5230] *aṣl u neseb*

mañga Lolībile Hindū añga Ḳongrat u Ḳıyat[5231] **-332-**

[=Ben güzellik ararım; lakin şah soy sop arar. Bana (yosma) Lolî ve Hintli, ona da Kongırat ve Kıyat yeter.]

2168. **ḳılġuca** [< *ḳıl-ġu+ça*] Ḳılınca.

****. **ḳılġalı** Ḳılalı ve ḳılmaġa.

2169. **ḳılay** [< *ḳıl-ay*] Ḳılayın.[5232]

2170. **ḳılġay mu** [< *ḳıl-ġay mu*] Ḳıla mı dėmekdür.

2171. **ḳılġuçı** [< *ḳıl-ġuçı*] Ḳılıcı demekdür, eyleyici ma^cnāsına.[5233]

5223 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 89. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 71^a₁₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 23v4.

5224 Yazmada: *baruġluġ az u köptür.*

5225 Şöyle tamamlanabilir: N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r 'de *ṭāla ^cumru man ḳaṣura ta^cbuhu* [=Gamı kısa olanın ömrü uzun olur.] ḥadīṯi tercemesinde bir rubā^cīde gelür [69, 25^b, 1; 112]:

Beyt /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cīlü mefā^cīlün fa^c/ /Aḫreb: Mef^cūlü mefā^cilün mefā^cīlün fa^c/

ḳısḳardı ḥayātı ġam için yarġannıñg

^cömri uzun oldı renci ḳısḳarġannıñg

[=İçini sıkıntının yardığı kişinin hayatı kısalır; sıkıntısı az olanın ömrü de uzun olur.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 297r23.

5226 Yazmada: Ḳıġat.

5227 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

5228 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 127. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 291v7, 299v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 449. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 248^a.

5229 Bu beyitte: Fā^cilātün ... ...

5230 Yazmada: *tilep.*

5231 Yazmada: *Ḳiġrat u Ḳiġat*. Çinggis Han [1206-1227] da Ḳiyat boyundandır.

5232 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tamşımaḳ**, **sorḳut**.

2172. **ḳılıḳ** [< *ḳıl-ıḳ*] *Fiᶜl* maᶜnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Bedīᶜü 'z-zamān Mīrzā ḥaḳḳında gelür [XLVI, 314, 3992]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ki her kim ᶜayān ėtse yaḫşı ḳılıġ

yėter yaḫşılıġdın aṅġa yaḫşılıġ[5234]

[=Kim güzel bir davranış sergilese ona iyilikten dolayı iyilik ulaşır.]

Ve yine M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür, ki [370, 4ª, 2 (IV, 11, 13)]:[5235] [Neṯr]

Sėn [yaḫşı-sėn] ü mėn yaman, her kim, ki özige[5236] *münāsibdür ḳılıġ*[5237].

[=Sen iyisin ve ben kötü, herkesin işi kendisine yakışır.]

****. **ḳılġuṅġ** Gāf gāf-i ᶜ*Acemī*dür. Ėyledüŋ ve eylleseŋ gerek dėmekdür.

2173. **ḳılġulı** [< *ḳıl-ġu+lı*] Ḳılınacaḳ ve eylenecek ve ḳılıcı ve eyleyici maᶜnāsınadur, [5238]ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on beşinci[5239] maḳālede gelür [III, XLIV, 316 ~~(2581)~~ (133), 65]:[5240]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

nėçe sitem ḳılġuçı[5241] *ābād olup*

barça sitem çėkküçi berbād olup

[=Nice zalimler ihya oldu. Bütün mazlumlar berbat oldu.]

··74. **ḳıla alman** [< *ḳıl-a al-ma-n*] Eyleyümezin demekdür.[5242]

75. **ḳılġaç** [< *ḳıl-ġaç*] Eyleyicek demekdür.[5243]

5233 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aşuḳḳan, alġucı, ḳaraḳ, ḳılġulı**.

5234 Yazmada: *ḳılıp yaḫşılıḳ birle yaḫşı ḳılıḳ*
ḳılıḳ dėk başıṅġdın ayaḳ yaḫşılıḳ
[=İyilikle iyi bir iş yapar. Baştan ayağa dek iyilikle dolu bir iş.]

5235 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 451.

5236 Yazmada: *özige* yok.

5237 *özige münāsibdür ḳılıġ*: Yazmada; *münāsib-durur ḳılıḳ*.

5238 Buradan başlayarak **ḳılmaġusı** dâhil on madde başı VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*'de yok.

5239 Yazmada: *ėkinci*.

5240 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 219v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 450.

5241 Yazmada: *ḳılġulı*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5242 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [168, 221, 1]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/
barma kim bir dem özümni bile alman sėnsiz
kėl ki bir laḥẓa taḥammül ḳıla alman sėnsiz
[=Gitme, sensiz bir an kendimi bilemiyorum. Gel, sensiz bir lahza tahammül edemiyorum.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 148r21.

5243 Şöyle tamamlanabilir: S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XVII, 147, 1422]:
Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

2176. **ḳılmaġan bolsaŋ ve ḳılmaġın bolsaŋ** [< *ḳıl-ma-ġan bōl-sa-ŋ*] Gāflar gāf-i *ʿAcemī*dür. Eylemez olsaŋ demekdür.

2177. **ḳıla almasıŋdın** [< *ḳıl-a al-ma+sı+ŋ+dın*] Eylemedügüŋ demekdür.

2178. **ḳılġumızdur** [< *ḳıl-ġu+mız+tur*] Eylesek gerek demekdür.

2179. **ḳılalı** [< *ḳıl-alı*] Eyleyeli ve eyleyelüm demekdür.[5244]

2180. **ḳılmalı** [< *ḳıl-malı*] **150ª** Eylemedin ve eylemeyeyin demekdür.[5245]

2181. **ḳılġum** [< *ḳıl-ġu+m*] Ḳılsam gerek demekdür.[5246]

2182. **ḳılġuŋ** [< *ḳıl-ġu+ŋ*] Gāf *ʿAcemī*dür. Ḳılsaŋ gerek demekdür.[5247]

2183. **ḳılmaġusı** [< *ḳıl-ma+ġu+sı*] Eylemese gerek demekdür.

---

derd ile hecr ḳılġaç arslanlıġ
hōş olup-mėn velī yarım cānlıġ
[=Dert ile ayrılık arslanlık yapınca akıllandım; lakin yarım canlı oldum.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 40v13.
S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXVII, 191, 2149]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl/

icāzet sözin ʿarż ḳılġaç turup
tayaġlattı ḳahr ėyleben basturup
[=Kalkıp izin isteğini arz edince öfkelendi. Yatırıp dayak attırdı.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 167r10.

5244 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **-dik**.

5245 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [254, 326, 5]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

tėp ėdük ʿışḳ endūhıdın her-dem efġān ḳılmalı
veh ki bu daʿvīle bizni şerm-sār ėtti firāḳ
[=Aşk sıkıntısından her an inlemeli derdik; yazık ki bu davanızda firak, bizi utandırdı.]
Firak, bela taşını alır ve yüz bin tane çivi ile gönülde sağlamlaştırır; bu durumda gönülde mutluluğa ve huzura yer kalmaz (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 196).
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 97r11, 298r18.
S e b ʿ a - i S e y y ā r e 'de gelür [XVIII, 154, 1508]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feʿilātün mefāʿilün feʿilün/•

olça imkānı bar ėtip tedbīr
ḳılmalı cidd ü cehd ara taḳṣīr
[=Ganimet imkânı tedbiri(n sonucunu) ortaya çıkardı. Çalışıp çabalamada hassas olmak gerekmez.]
• Bu beyitte: Fāʿilātün ... faʿlün.
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 298r19.

5246 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tėlberetgeç**.

5247 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaʿda gelür [238, 250, 7]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

nėçe ot yaḳmaḳ heves ḳılġuŋ Nevāyī zaḫmıġa
anda bir ḳılsaŋ bolur merhem daġı yaḳmaḳ heves
[=Nevâyî'nin yarasına nasıl ateş yakmağa heves ettiğin gibi merhem ile yakmağa heves etsen o da bir.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 333v13.

2184. **ḳılġalı** [< *ḳıl-ġalı*] Eyleyeli demekdür ve eylemek içün, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da beşinci maḳālede gelür [II. XXX. 194 (1583)-(86). 23]:[5248]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

bil ki seḫā ḳılġalı kimdür muḥiḳḳ
sīm bėrürge kim ėrür müstaḥiḳḳ

[=Cömertliğe kim daha layıktır, para vermeğe kim daha müstehaktır, bil.]

Ammā eyleyeli maᶜnāsına. N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5249]'da [ṣıfat-ı şubḥda bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [261, 261, 6]:[5250]

Beyt /Müctetṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilātün/

nė bāk pāk[5251] *köñgül sarı çarḫ salsa küdūret*
zülāl küzgüsini sāye tīre ḳılsa[5252] *nė buşmış*[5253]

[=Kader pak gönüle keder salsa ne zarar. Gölge su aynasını karartsa ne zarar.]

2185. **ḳıvanmaḳ** [< *ḳıv+a-n-maḳ*] Mesrūr ve maġrūr olmaḳ. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda gelür [65, 65, 6]:[5254]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[5255]

köp küçüñg birle ḳuvanma[5256] *ki ecel cām-ı meyi*
ki[5257] *tutup Rüstem-i Destān'nı hem ol laḥẓa yıḳıp*

[=Çok güçlüyüm diye kıvanma. Ölüm şarabının kadehi Destânoğlu[5258] Rüstem'i tuttuğu gibi yere yıkmış.]

2186. **ḳılılur** [< *ḳıl-ˀl-ur*] Ḳılınur; yaᶜnī eylenür demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da üçinci[5259] mektūbda gelür [(299) 784ᵇ, 3]:[5260] [Neṯr]

5248 Bk. bėrürge. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 144r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 185, 451.

5249 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

5250 Bk. buştı. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 438. gazel. Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 41^{a}_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 134v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 171. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 81ᵇ.

5251 Yazmada: *pāk ṣāf.*

5252 Yazmada: *küzgüsin sāye ḳılġalı.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5253 Yazmada: *sāye ḳılġalı buşmış.*

5254 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 93. gazel.

5255 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

5256 Yazmada: *ḳıvanma.*

5257 Yazmada: *çīn.*

5258 Aslında Destân'ın Rüstem'i diye çevrilmeliydi. Yanlış anlamayı önlemek için yukarıdaki biçim tercih edildi.

5259 *üçinci*: Yazmada; *altıncı.*

5260 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 451.

Köñgül baḥrıdın maḫfī dürrlerni ᶜālī mecliska[5261] ***bu nevᶜ niṯār ḳılılur kim.***

[=Gönül denizinden gizli incileri yüce meclise böyle saçılır ki.]

2187. **ḳılıldı** [< *ḳıl-ı̇l-dı*] Ḳılındı; yaᶜnī eylendi [demekdür].[5262] **-333-**

2188. **ḳılav** [< *ḳıl-av* < *ḳıl-ağu*] Ḳılınacaḳ; yaᶜnī eylenecek nesne demekdür. İnsānda istiᶜmāl olınsa cür'etlü ve bahādur kimesnedür demekdür. Ve ḳılıçda istiᶜmāl olınsa ziyāde keskinlikden kināyedür. Ve baᶜżı maḥalde tuğluğa vaṣfında yaldızlu ve mücellā maᶜnāsına gelür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Dārā leşkeri vaṣfında gelür, ki [XXVII, 185, 2053, 2055]:[5263]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

davulġada Çīnī yalav dil-pedīr[5264]

yana cevşen üstige Çīnī ḥarīr

ṭamuġ şuᶜlesi barça rengīn yalav **150ᵇ**

bilinip yalav cilvesidin ḳılav

[=Çin tolgasının parıltısı ve zırhın üstündeki Çin ipeği gönül çekiyordu. Baştan başa cehennem alevi renkli parıltılar. Tolgaların parlaklığından sahibinin heybeti biliniyordu.]

Tuġulġanuŋ mücellālığından ṣāḥibinüŋ heybeti bilinüp demekdür, ki bir kimesneyi ḳuvvet ve tuvānālıġ-ıla vaṣf etmelü olsalar *ḳılaġlıdur* dėrler.

2189. **ḳımaç** [< *ḳıma+ç*] Egri gözlü[5265] maᶜnāsınadur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [98, 98, 2]:[5266]]

Beyt /Müctet*ṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5267]

5261 Yazmada: *meclisġa*.

5262 Şöyle tamamlanabilir: N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de gelür [275, 8]: [Neṯr]
Ḫivaḳlıḳ kişidin taḥḳīḳ ve taṣḥīḥ ḳılıldı Pek-Yār'ġa ḳarār taptı.
[=Hiveli kişiden sağlaması yapıldı ve düzeltildi Pek-Yâr'da karar buldu.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 126r25.

5263 Bk. **da[vu]lġa**, **yalav** ve **yalaz**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 82ᵃ₁₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 298v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 450. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 248ᵇ.

5264 Yazmada: *taḳā dalġada çīn yalavuz pedīr*.

5265 Yazmada: *Cellād*. Mu'allif-i Rūmī 'Cellād' anlamını vermekle yanılmıştır. Bk. *ḳımaç* 'eğri gözlü, eğri bakışlı, şaşı', *ḳıymaç* 'eğri gözlü' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 298v22, 300r2). *talaç* 'İri gözlü' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v2) ile karıştırılmıştır.

5266 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 172. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 68ᵃ₉. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 299v8.

5267 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

köñ͡gülni ḳıydı anıñ͡g ġamzesi vü ḳılmadı raḥm
ḳıya ḳıya baḳıban ol èki közi ḳımaç[5268]

[=O iki şaşı gözü yan yan baktı; onun yan bakışı hiç acımadan gönle kıydı.]

2190. **ḳıymaç** [< *ḳıḏ-ma+ç*] Tatar maḥbūblarınuŋ gözlerinüŋ ḳuyruġı, ki ḳaşı ḳuyruġı cānibine leṭāfet-ile çekilmiş ola aŋa dèrler, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5269]'da [bir maṭlacda] gelür [96, 96, 1]:[5270]

Maṭlac /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/
nergis ol köz dèk èmes èy bāġbān baḳıp köz[5271] *aç*
nè üçün kim ol biri ḳıymaç èrür bu[5272] *bir talaç*[5273]

[=Ey bahçıvan, gözünü aç bak. Nergis o gözlere benzemez; çünkü onun gözleri şaşı bunun gözleri ise iri (çekik, badem).]

[5274]Ve Luṭfī [e ş c ā r ında] ġazeliyātında gelür [31, 30, 4]:[5275]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/
cānımġa ḳıymasa naḳḳāş-ı ṣūret
nè macnādın közüñ͡gni ḳıldı ḳıymaç[5276]

[=Suret nakkaşı canıma kıymayacaksa ne diye onun gözünü şehla yaptı?]

2191. **ḳıyın** [< *ḳīñ͡y*] Cerīme ve işkence macnāsınadur. Ve zaḥmet ü meşaḳḳat macnāsınadur, ki [Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de][5277] ḫātimede Mecdü 'd-dīn Muḥammed vaṣfında gelür, ki [(70) 771a, 22 (140)]:[5278]

[Neṯr]
Az furṣatda on on bèş künge[5279] *22tartımadı kim tutuldı [ve] caẓīm ḳıyınlar tartdı.*

5268 KARAÖRS: *ḳıymaç*.
5269 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .
5270 Bk. **talaç**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 173. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIc ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 43^{a}_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 107r23, 298v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 217, 451.
5271 Yazmada: *baḳ közüñ͡g*.
5272 Yazmada: *bu ... ol*.
5273 KARAÖRS: *tılaç*. Bundan sonraki kısım **ḳıymaç** maddesinde verilmiştir.
5274 Bundan sonraki kısım **ḳımaç** maddesinden alınmıştır.
5275 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 249a.
5276 KARAAĞAÇ: *ḳımaç*.
5277 *Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n* : VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s>.
5278 Bk. **tartmadı**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 196, 452.
5279 Yazmada: *kün*.

[=Kısa zamanda, on on beş güne varamadı, yakalandı ve büyük işkenceler çekti.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da hüdhüdüŋ kebge cevābı -334- ḥikāyesinde gelür, ki [L, 70, 754]:[5280]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḥabbesi yoḳ ėrdi çünkim kördiler

ḳalbnı ḳıyn astıda öltürdiler

[=Tanesi olmadığını gördükleri için sahtekârı işkence altında öldürdüler.]

2192. **ḳıynalġu dėk** [< *ḳīnÿ+a-l-ġu*[5281] *tėk*] Ḳāf kāf-i ᶜArabīdür. Bu dahı zaḥmet ve meşaḳḳat ve cerīme maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r [5282]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür, ki [267, 346, 8]:[5283]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bir zamāndur ᶜömr ᶜazm-i deşt ėtip āsūde bol

bolsaŋ ebnā-yı zamān bī-dādıdın ḳıynalġu[5284] *dėk** 151ᵃ

[=Zamane adamlarının zulmünden zahmet ve meşakkat çeker gibi olsan, ey ömür, kırlara çıkıp rahat olmak zamanıdır.]

* Zaḥmet ve meşaḳḳat çeker gibi olsaŋ dėmekdür.

2193. **ḳıynalıp** [< *ḳīnÿ+a-l-ıp*] Bu dahı cerīme ve zaḥmet maᶜnāsınadur, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [54, 54, 8]:[5285]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳaddi şevḳıdın havā ḳılmaḳ tiler köŋlüm ḳuşı

nėçe ten zindānıda maḥbūs ḳalġay ḳıynalıp

[=Gönül kuşum, boyunun hevesinden havalanmak istiyor. Ne vakte kadar ten zindanında tutsak kalıp eziyet çekecektir.]

2194. **+ḳına**[5286] [< *+ḳınÿa*] Edāt-ı taṣġīrdür. Ammā bir lafẓ-ıla dahı olmasa maᶜnā ḥāṣıl olmaz, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de bahār vaṣfında gelür, ki [XII, 114, 851]:[5287]

5280 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 452. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 249ᵇ.

5281 CLAUSON: *EDPT*: 631ᵃ.

5282 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5283 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 299r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 452. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 249ᵇ.

5284 KUT: *ḳaynalġu*. *Dīvān* yayımında bu yanlışlığın bir yerde düzeltildiği [286, 374, 6] gibi burada da düzeltilip *ḳıynalġu* okunması gerekir.

5285 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 94. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 299r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 452.

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

her ḳuşḳına cüfti birle pür-coş*[5288]
hem-per bolur uçsa ḳonsa hem-doş

[=Her kuşçuğaz eşi ile uçar (coşar). Uçsa kanattaş olur, konsa omuzdaş.]

* Her ḳuşcuġaz dėmekdür.

Ḥarfu 'l-Ḳāfi 'l-Mażmūma

2195. **ḳobġa** [< *ḳob+ġa*] Pıŋardan şu çıḳaracaḳ ḳovaya derler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Miᶜrāc'da burc-ı delvi murād ėdinüp yazarlar, ki [IV, 50, 226]:[5289] Meṯnevī -335- /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ḳopḳa[5290] *suyı āb-ı zindegānī*
ol su bile tāze ḥūt cānı

[=Kovanın (Ocak 20 - Şubat 18) suyu hayat suyudur. Balığın (Şubat 19 - Mart 20) canı o su ile tazedir.]

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da kārbān Ḥażret-i Yūsuf *ᶜalayhi 's-salām* olduġı çāh üzerine geldükleri maḥalde gelür, ki [(97) 700b, 13]:[5291] [Neṯr]

[13]*Ol çāh başında*[5292] *bir kārvān tüşüp çāhġa* ***delv***[5293] *salıp.*

[=O kuyunun başında bir kervan konaklayıp kuyuya kova sarkıttı.]

2196. **ḳoptı** [< *ḳop-tı*] **151b** Pā-yi ᶜAcemī ile. Yerinden ḳalḳdı demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī mektebden bāġa gėtdügi maḥalde gelür [XI, 111, 816]:[5294]

5286 Bk. +ġına +GInA.

5287 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 453.

5288 Yazmada: Birinci ve ikinci kanat yer değiştiriyor.

5289 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 421. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 231a.

5290 Yazmada: *ḳobġa*.

5291 Bk. **tüşti**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 282r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 235, 421.

5292 Yazmada: *başıda*.

5293 Yazmada: *ḳobġa*. **tėgrü**'de *ṣubḥ* ve *tang* gibi iki kullanımın yabancı kökenlisi metinde Türkçesi yazma ayrılığında geçiyordu.

5294 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 281v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 421.

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

taᶜcīl ile ḳoptı luᶜbet-i şeng

kim bāġ sarı ḳılur-biz āheng

[=Biz bağa doğru yürürken hemencecik neşeli bir oyun çıktı.]

2197. **ḳopmaḳ** [< *ḳop-maḳ*] Yerinden ḳalkmaḳ maᶜnāsına gelür.[5295]

2198. **ḳopġay** [< *ḳop-ġay*] Yerinden ḳalḳa demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [5296]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür, ki [48, 47, 7]:[5297]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[5298]

cān tapıp zār Nevāyī ḳopḳay

tofraġı üstige sürseñ merkeb

[=Onun mezar toprağı üzerine bineğini sürsen, zavallı Nevâyî can bulup yerinden kalkacak.]

2199. **ḳop[ar]maḳ** [< *ḳop-ar-maḳ*] Bu daḫı bir nesneyi ḳaldurup yüceltmek maᶜnāsınadur, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [178, 240, 7]:[5299]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ger vaṭan Luṭfī közinde tutmadıñ yoḳdur ᶜaceb

ėv ḳoparmaḳlıḳ[5300] *ėrür düşvār Ceyḥūn üstine*[5301]

[=Lutfi'nin gözünde yurt tutmadınsa şaşmamalıdır; çünkü Ceyhun üzerine ev yapmak güçtür.]

2200. **ḳoparıñ** [< *ḳop-ar-'ŋ*] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*dür. Ḳalduruŋ ve yüceldüŋ demekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [44, 47, 4]:[5302]

5295 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [395, 545, 2]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
żaᶜfdın külbemde ḳopmaḳ istesem ėyler meded
ᶜankebūtī rişte asḳan bolsa her dīvarda
[=Kulübemde zayıflıktan ayağa kalkmak istesem her duvarda asacağı öremcek ip(ler)i ile yardım eyler.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 39r21.

5296 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

5297 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 73. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 68^{b}_{8}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 282r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 421.

5298 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5299 Aynı beyit F e v ā y i d ü ' l - K i b e r ' de bir muhammeste de geçer [641, 685, 7]. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 282r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 421.

5300 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5301 Yazmada: *közide, tutmasañ, öy, üstiga*.

5302 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 421. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 230^{b}.

Maķṭaᶜ /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ķaş üçün cān bėrürem dostlar

ṭāķ[5303] *ķoparıñ yasaġanda mezār*

[=Ey dostlar, onun kaşı için can veririm. (Bu sebeple) mezar yaparken kemeri de (onun kaşını hatırlatsın diye) yükseltin.]

2201. **ķopuz** [< **ķob+ᵘz*] Bir sāzdur.[5304]

2202. **ķotur** Ḫasta ve żaᶜīf kelbe dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn - **336-** Leylī göçdügi menzilde bir ḫasta kelb gördügi maḥalde gelür, ki [XXV. 234, 2081]:[5305]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maķbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

her yan yügürür ėdi[5306] *urup āh*

*kim bir **ķotur***[5307] *itni kördi nā-gāh*

[=Ah ederek her yana koşarken ansızın uyuz bir iti gördü.]

2203. **ķutķar** [< **ķut+ġar-*] Ķurtar demekdür.[5308]

2204. **ķutulmaķ** [< **ķut+ᵘl-maķ*] Ķurtulmaķ.[5309]

2205. **ķutulmas** [< **ķut+ᵘl-maz*] Ķurtulmaz dėmekdür. [B e d ā y i ᶜ u 'l- V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [22, 29, 3]:]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*nė belādur kim **ķutulmas**-mėn belādın her nefes*

kim mañga yėtmes demī ol ṣōḥdın[5310] *illā belā*

[=Ne bela ki beladan bir soluk bile kurtulamıyorum. O çekici güzelden bana bir an bile beladan başka bir şey gelmiyor.]

2206. **ķutulġay mu** [< **ķut+ᵘl-ġay mu*] Ķurtula mı dėmekdür.[5311]

2207. **ķutķarmaķ** [< **ķut+ġar-maķ*] Ķurtarmaķ.[5312]

5303 Yazmada: *ķaşı, ṭāķı*.

5304 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ayalġu, kükte, kükle**.

5305 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 423. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 232ᵃ.

5306 ÇELİK: *ėrdi*.

5307 ÇELİK: *ķutur*.

5308 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ķutul, yarġu**.

5309 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ķarġış**.

5310 Yazmada: *ol ṣōḥdın yėtmes demī*.

5311 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ilmek**.

5312 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü 'ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [380, 510, 7]:

2208. **ḳutḳarıp** [< **ḳut+ġar-ıp*] Ḳurtarup dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭaᶜda gelür [55, 55, 7]:[5313]]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy ecel hicrān[5314] *ara aldıñ Nevāyī cānını*

luṭf ḳıldıñ cānnı andın anı cāndın ***ḳutḳarıp***

[=Ey ecel, ayrılık acısı çekerken Nevâyî'nin canını aldın. İyilik yaptın. Onu candan canı ondan kurtardın.]

2209. **ḳutul** [< **ḳut+ᵘl-*] Ḳurtul demekdür, ki ikisi daḫı **152ᵃ** B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir bir maḳṭaᶜda[5315] gelür [281, 371, 5]:[5316]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

nėçe[5317] *ḳılġay derd-i dil her dem saña cān ėy*[5318] *ecel*

raḥm ėdip andın mėni ***ḳutḳar*** *özüñ daġı* ***ḳutul***

[=Ey ölüm, can ne güne değin sana hep gönül sızısı yapacak, bana acı, ondan beni kurtar, sen de kurtul.]

2210. **ḳutḳardıñ** [< **ḳut+ġar-dı+ŋ*] Ḳurtarduŋ dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [58, 58, 3]:[5319]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

cān saña ḳurbān ki alıp cān[5320] *köñül efġānıdın*

hem öziñni[5321] *hem mėni hem ėlni*[5322] ***ḳutḳardıñ*** *kėlip*

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

içip ger tutmasañ ėrdi ḳadeḥ ėy noş-leb• sāḳī

nė imkān ėrdi ***ḳutḳarmaḳ*** *mėni mühlik ḫumārımdın*

[=Ey (öpülesi) tatlı dudaklı saki, içip de kadeh sunmasaydın beni öldürücü sarhoşluğumdan kurtarmak ne mümkündü.]

• KUT: *nūş-i leb*.

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 282v29.

5313 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 89. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 69ᵇ₁.

5314 *hicrān*: Yazmada: *çün hecr*.

5315 Yazmada: *şiᶜrde*.

5316 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 282v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 423.

5317 TÜRKAY: *nėce*.

5318 Yazmada: *ėy cān*.

5319 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 113. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 283r1.

5320 Yazmada: *cānını*.

5321 Yazmada: *özüñni*.

5322 Yazmada: *cānnı*.

[=Can sana kurban olsun, gelip can(ımı) alarak gönül figanından hem milleti hem beni hem herkesi kurtardın.]

2211. **ḳutḳaru** [< *ḳut+ġar-u] Emr èdüp ḳurtar demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn e ş ᶜ ā r ında gelür [166, 142, 4]:[5323]

Beyt /Remel-i *müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳaytarurda vāḳıf ol kim yana ḳaytıp kèlmesün[5324]

Teñri üçün nā-tuvān köñglümni[5325] *andın ḳutḳaru*

[=Döndürürken dikkat edin yine dönüp gelmesin. Allah için, dertli gönlümü ondan kurtarın.]

2212. **ḳutulġa-biz** [< *ḳut+ᵘl-ġa bi+z] Ḳurtuluruz demekdür.[5326]

2213. **ḳutḳulup** [< *ḳutrul-ᵘp < *ḳurt+ᵘl- < *ḳut+ᵘl-] Ḳurtulup demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn'üŋ Ferhād'a nāmesinde gelür, ki [XLV, 418, 87]:[5327]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

nè ᶜışḳ otıġa küymeklikge tābı

nè andın ḳurtulup[5328] *cān-ı ḫarābı*[5329]

[=Ne aşk ateşine yanmağa takati var ne de zavallı canı oradan kurtulmada.]

2214. **ḳutluġ** ve **ḳutluḳ** [< ḳut+luġ] *Mubārak* maᶜnāsınadur.[5330]

2215. **ḳotanlap** [< ḳotan+la-p < Mo. ḳoton < Skr.] Ağıllanup ve hāle bağlayup dèmekdür, ki Luṭfī e ş ᶜ ā r ında gelür [151, 200, 4]:[5331]

Beyt /Remel-i *müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ay ḳotanlap ᶜacz üçün boldı ḥiṣārī tün kèçe[5332]

tuttı ḥüsnüñgga müsellem dünyeniñg[5333] *nāḥiyyetin* **-337-**

5323 Bk. **ḳayıtmasun.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 414.
5324 Yazmada: *taban ḳayıtmasun.*
5325 Yazmada: *cismimni.*
5326 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **olġa-biz.**
5327 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 284v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 423.
5328 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
5329 Yazmada: *tanı, ḳutḳulup, ḫaranı.*
5330 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [441, 601, 1]:
Beyt /Remel-i *müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
şükrü li-llāh èy köñgül kim ref olup hicrān tüni
ol ḳuyaş yüzin körer-mèn tèñgriniñg ḳutluḳ küni
[=Ey gönül, Allah'a şükür ayrılık gecesi gitti de o güneş yüzünü görüyorum. Allah'ın (ne) mübarek günü.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 283r23.
5331 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 422. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 231ᵇ.
5332 Yazmada: *kèce.*

[=Dün gece ay, âcizliğinden halelenip bir hisar olarak dünyanın dört bir yanına senin güzelliğini kabul ettirdi.]

2216. **ḳoçḳar** [< *ḳoç+ŋar*] Çīm-i ᶜAcemī ile. Ḳoyun ḳoçına dėrler, ki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i İbrāhīm *ᶜalayhi 's-salām* Ḥażret-i İsmāᶜīl *ᶜalayhi 's-salāmı* ḳurbān ėdecek **152ᵇ** maḥalde gelür, ki [(91) 699ᵇ, 10]:[5334] [Neṯr]
İsmāᶜīl ᶜalayhi 's-salām *ᶜivaż Cibrīl*[5335] ᶜalayhi 's-salām*ġa emr boldı, kim ḳoçḳar kėltürüp İbrāhīm* ᶜalayhi 's-salām *anı ḳurbān ḳıldı.*

[=Cebrâîl'e *ona selam olsun* buyruk geldi, İsmâîl'e *ona selam olsun* karşılık bir koç getirdi. İbrâhîm *ona selam olsun* de onu kurban etti.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da Miᶜrāc'da gelür, ki [IV, 24, 141]:[5336]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ferridin taptı ḳozı ḳoçḳarlıḳ[5337]
ṯevrġa yėtti esed-kirdārlıḳ

[=Kuvvetinden kuzu koçluk buldu. Boğa burcu (Nisan 21 - Mayıs 20) Arslan burcu (Temmuz 23 - Ağustos 22) gibi hareket etti.]

2217. **ḳucaşlanġaç** [< *ḳūç-ᵘş+la-n-ġaç*] Birbiri-y-ile ḳucuşmaḳ demekdür.

2218. **ḳorġan** [< *ḳōrı-ġan*] *Ḥiṣār* ve *ḳalᶜa* maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ermeniyye ḳalᶜası vaṣfında gelür [XXXVIII, 349, 11]:[5338]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

nė ḳorġan bir ḥaṣīn ü bėrk ḳorġan
felek ḥışnını erkī[5339] *dėk yaşurġan*

[=Öyle sağlam bir kale ki felek burcunu bile bir iç kale gibi içine alır.]

2219. **ḳorḳuş** [< *ḳōrı-ḳ-ᵘş*] *Ḫavf* maᶜnāsınadur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de üçinci ḥikāyede bir beytde gelür, ki [XXV, 234, 2455]:[5340]

5333 KARAAĞAÇ: *dünyanıñġ.*
5334 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 423.
5335 Yazmada: *Cebrā'īl.*
5336 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 284r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 424.
5337 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
5338 Bk. **erk**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 9ᵃ₆. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 14, 427. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 9ᵇ.
5339 Yazmada: *erk.*
5340 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286r18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 427.

Met̲nevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[5341]

kim ki deyr içre kördi ol tüşni

taptı özinde[5342] *cayş u ḳorḳuşnı*

[=Kilisede o rüyayı gören kendisinde zevki ve korkuyu buldu.]

2220. **ḳorḳunç** [< *ḳōrı-ḳ-ᵘn-ç*] Bu daḫı *ḫavf* ma^cnāsınadur, ki M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür [369, 3ᵇ, 13, IV, 11, 9]:[5343] [Net̲r]

İlāhī, eger ḫaṣletim ėgridür niyyetim tüzdür, bu cihetdin [13]*eger ḳorḳuncum bardur; ammā ümīdim birge yüzdür.*

[=Allah'ım, tabiatım eğri ise de niyetim düzdür, bu cihetten gerçi korkum vardır; ama ümidim de bire yüzdür.]

****. **ḳura**[5344]

2221. **ḳorıya** [< Mo. *horiya'an*] Ḳorı demekdür, ki *ḥimāya* ma^cnāsına. S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de **-338-** maḳāle-i ^cadlde Sulṭān Maḥmūd [997-1030] ḥikāyesinde *buzuḳ ḳorıya* terkībi gelür bozuḳ ḫarābe ma^cnāsına- **153ᵃ** dur ḫarāb-ābād dėdükleri gibidür, ki ziyāde ḫarāb olmaḳdan kināyedür [XXI, 144, 1435]:[5345]

Met̲nevī /Müteḳārib-*i müt̲emmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

öy içre gilīm ornıda būriyā

kėlip bāġ u bostān buzuġ ḳorıya[5346]

[=Evin içine kilim yerine hasır sermişti. Bağ ve bahçesi de bozuk bir koru olmuştu.]

2222. **ḳur** *cAḳrān* ve *amt̲āl* ma^cnāsınadur. Bir daḫı altun ve gümişden olan kemer ḳuşaġa dėrler, ki *ḳur ḳuşaḳ* dėrler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on altıncı maḳālede gelür [III, LII, 375 ~~(3061)~~ (159), 29]:[5347]

Met̲nevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

bėlige zer-rişte ḳurın bend ėtip

belki ẓarāfet bile tek-bend ėtip

5341 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

5342 Yazmada: *özide.*

5343 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 427.

5344 **tura** maddesinde verilmiştir.

5345 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 69^{b}_{7}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286v13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 429. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 235ᵇ.

5346 Yazmada: *ornıġda, bozuḳ.* TÖREN: *ḳūriyā.*

5347 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 158r2, 295v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 425.

[=Beline altın telli kuşağını kuşandı. Bir de zerafet eteğini toparladı.]

Ve yine kemer maᶜnāsına gelür, ki G ü l ü N e v - r o z [-ı Luṭfī][5348]'de gelür, ki [CXVIII, 95, 1114]:[5349]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kėlip[5350] *seyyāḥlar dėk ėldin ėlge*

tañġıp himmet ***ḳurın*** *merdāne bėlge*

[=Gezginler gibi ilden ile gezdi. Himmet kuşağını yiğitçe beline kuşandı.]

2223. **ḳorġaşun** [< **ḳorġalcin*] Ḳurşuna dėrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de tevḥīdde gelür [II, 80, 30]:[5351]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

demīkim ḳahrı otı tutmay ārām

ėrip kök eyle kim bir ***ḳorġaşun*** *cām*

[=Onun kahrının ateşi bir zaman dinmezse gök, bir kurşun cam gibi eriyecektir.]

2224. **ḳurçuḳ** [< *ḳur+çuḳ*] ᶜAcem dervīşlerinden bir nevᶜi, ki bir kėçeyi uzun kesüp yine yer yer kesüp başlarına ṣararlar aŋa dėrler, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de [evvelki meclisde] Mevlānā Eşref[5352] vaşfında gelür, ki [I, 12, § 8, II, 324]:[5353] [Neṯr]

Kīz[5354] *börk üstide*[5355] ***ḳurçuḳ*** *çırmar ėrdi.* **-339-**

[=Keçe külah üstüne keçe sarık sarardı.]

2225. **ḳorcalmaḳ** [< *ḳoca+l-maḳ*] Böyümek.

2226. **ḳorcaldı** [< *ḳoca+l-dı*] Böyüdi demekdür.

2227. **ḳo[ma]rġa**[5356] [< *ḳomarġa+l* < Mo. *ḳomarġa*] Bir nesnenüŋ iki başı bir yere gelmege dėrler, ki **153ᵇ** S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede]

5348 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

5349 Bk. **tañġıp**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 285v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 208, 425.

5350 Yazmada: *kėzip*.

5351 Bk. **ėrip**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 97v12, 286r12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 109, 426. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 234ᵇ.

5352 Yazmada: *Şeref*.

5353 Bk. **kiyiz**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 485.

5354 Yazmada: *Kiz*.

5355 Yazmada: *üze*.

5356 Yazmada: **ḳorġal**.

Behrām Şāh şikārda leşkeri-y-ile helāk olduġı maḥalde gelür, ki [XXXV, 412, 4570]:[5357]

Meṯnevī /Ḫafīf-i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5358]

çünki ḳomarġa[5359] *yėtti ol cerge*
ḫalḳ bėrkittiler ayaḳ yėrge[5360]

[=O sürek avı kuşatmaya gitti. Halk ayağını yere sağlam bastı.]

2228. **ḳurun** *Vaḳt* maᶜnāsınadur.[5361]

2229. **ḳuruştı** [< *ḳūr+ı-ş-tı*] Ḳurudı demekdür.[5362]

2230. **ḳurup** [< *ḳūr+ı-p*] Ḳuruyup demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da dördinci münācātda gelür [II, VI, 32 (244)(15), 21]:[5363]

Meṯnevī /Serīᶜ-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

luṭf u kerem baḥrı leb-ā-leb[5364] *turup*
bir nėçe leb-teşneniñ aġzı ḳurup

[=Lütuf ve kerem denizi ağzına kadar doluydu, birtakım susamış kimselerin ağzı kuruydu.]

2231. **ḳuruġ** ve **ḳuruḳ** [< *ḳūr+ı-ġ*] *Ḫuşk* maᶜnāsınadur, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de dördinci meclisde Seyyid Caᶜfer taᶜrīfide gelür [I, 146, § 336, II, 465]:[5365] [Neṯr]

Bā-vücūd-i ol, kim bir ḳuruḳ[5366] *başlıġ mücerred kişi ėrdi.*

[=Yalnız başına yaşayan (çoluk çocuksuz) bir kişi olmasına rağmen.]

5357 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 68^{b}_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 290v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 427.

5358 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5359 Yazmada: *ḳorġalġa*.

5360 Yazmada: *ayaġ bėrge*.

5361 *Vaḳt maᶜnāsınadur*: Yazmada; *Emr ėdüp kendüñi ṣaḳın ve ḥıfẓ eyle demekdür*. Mu'allif-i Rūmī **ḳorun** 'kendüñi şaḳın ve ḥıfẓ eyle' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286v8). Krş. **gėçḳurun**. 'şaḳınmaḳ ve ḳorunmaḳ' anlamı için bk. **ayınmaḳ**.

5362 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXXV, 342, 3214]:

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/
şehd-i lebi tābdın ḳuruştı
yoḳ yoḳ biri birige yapuştı
[=Hararetten dudağının balı kurudu. Yok yok birbirine yapıştı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 18r24, 285v17.

5363 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 285v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 429. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 235^{b}.

5364 Yazmada: *lebāb*.

5365 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 428.

5366 Yazmada: *ḳuru*.

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da dördinci bābda ḳanā^cat beyānında gelür [85, 13; (185) 44ª, 1]:[5367] [Neṯr]

Dervīşning[5368] ***ḳuruġ*** *nānı ṭāmi*[c] *şāhınıng Ḫıṭāyī ḫ*[v]*ānıdın ḫūbraḳdur.*

[=Dervişin kuru ekmeği, tamahkâr şahın Hitay sofrasından daha güzeldir.]

2232. **ḳuruġ nān** [< *ḳūr+ı-ġ,* Far. *nān*] Ḳuru etmek dėmekdür.[5369]

2233. **ḳozġamaḳ** [< *ḳōz*$_u$*ġ+a-maḳ*] Ḳarışmaḳ ve ḳarışdurmaḳ lāzım ve müte[c]addī isti[c]māl olınur.[5370]

2234. **ḳozġalamaḳ** [< *ḳōz*$_u$*ġ+a-l-a-maḳ*] Fetḥ-i lām-ıla müte[c]addīdür. Ḳarışdurmaḳ ma[c]nāsına.

2235. **ḳozġalmaḳ** [< *ḳōz*$_u$*ġ+a-l-maḳ*] Sükūn-ı lām-ıla lāzım isti[c]māl olınur. Ḳarışmaḳ ḳarış murış olmaḳ ma[c]nāsına gelür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭla[c]da gelür [160, 160, 3]:[5371]]

Maṭla[c] /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā[c]īlün mefā[c]īlün mefā[c]īlün mefā[c]īlün/

melāyik ḳuşları ġam şāmı ***ḳozġalmaḳ***[5372] *tang ėrmes kim*
yėtiptür kökge yüz āhım ḫadengi belki aşıptur

[=Ahımın yüzlerce belki daha fazla oku göklere ulaştığından melaike kuşlarının gam akşamı dağılmasına şaşılmaz.]

2236. **ḳozġalan** [< *ḳōz*$_u$*ġ+a-l-an*] Iżṭırāb ma[c]nāsınadur.[5373] [B e d ā y i [c] u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [112, 139, 5]:[5374]]

5367 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 428.

5368 Yazmada: (*Ḳaruġ*) *Dervīşning*.

5369 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ayap**.

5370 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maṭla[c]da gelür [310, 311, 2]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fā[c]ilātün fā[c]ilātün fā[c]ilātün fā[c]ilün/

kimge kim yüzlense bu şiddet nė tang [c]ālem yüzin
āh u eşki şarşarı vü ṭūfānı birle ***ḳozġamaḳ***

[=Âlem yüzünü kime çevirse bu şiddete şaşılmaz: Ah fırtınası ile (savrulmak) gözyaşı tufanı ile boğulmak.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286v18.

5371 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 308. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİ[c] İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: $69^{b}{}_{14}$. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 287r14.

5372 **Açıklama:** *Ḳozġamaḳ*: *Āmīḫtan* 'ḳarışmaḳ ve ḳarışdırmaḳ' ma[c]nāsına Çaġatay lisānında bu ma[c]nāya *ḳozġamaḳ* dėrler hem lāzım hem müte[c]addī isti[c]māl olunur (ŞU[c]ŪRĪ: *Farhang-i Şu[c]ūrī*: I, 258^{b}).

5373 Bundan sonraki kısım **ḳozġalmaḳ** maddesinden alınmıştır.

5374 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 234. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİ[c] İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: $70^{a}{}_{1}$.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

oynamaḳ birle salur devrānġa raḫşı ḳozġalan

her ḳaçan kim bezmdin ol şōḫ ser-ḫoş atlanur

[=Ne zaman o çekici (güzel) meclisten sarhoş (olarak) ata binerse atı oynayarak meydana kargaşa salar.]

[5375]Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da [ḳuşlara sīmurġ ṭalebi şevḳinde vecd ü ḥāl geldügi maḥalde][5376] gelür, ki [XXI, 47, 458]:[5377]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

yėtkeç ol mecma^cġa mundaḳ ḳozġalan

her biri āvāre-i bī-ḫānmān

[=O topluluğa böyle kargaşalık yetince her biri evsiz barksız avare oldu.]

2237. **ḳozġadı** [< *ḳōz$_u$ġ+a-dı*] Mużṭarib oldı demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de **-340-** ikisi daḫı bir beytde gelür [XXV, 233, 2070]:[5378]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

kim dehrni ḳozġadı nihānī

köñglideki ^cışḳ ḳozġalanı **154ª**

[=Dünyayı içten içe ıztıraba salan gönüldeki aşk ıztırabıdır.]

Ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da ḳuşlara sīmurġ ṭalebi şevḳinde vecd ü ḥāl geldügi maḥalde gelür, ki [XXI, 47, 458]:[5379]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

yėtkeç ol mecma^cġa mundaḳ ḳozġalan **154ª**

her biri āvāre-i bī-ḫānmān

[=O topluluğa böyle kargaşalık yetince her biri evsiz barksız avare oldu.]

2238. **ḳozġalaştılar** [< *ḳōz$_u$ġ+a-l-a-ş-tı+lar*] Ḳarış murış oldılar.[5380]

2239. **ḳozġasa** [< *ḳōz$_u$ġ+a-sa*] Ḳarışdursa dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [36, 36, 5]:][5381]

5375 Bundan sonraki kısım **ḳozġap** maddesinden alınmıştır.
5376 **ḳozġadı** maddesindeki metne göre tamamlanmıştır.
5377 Bk. **ḳozġadı**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 429.
5378 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 430.
5379 Bk. **ḳozġalan**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 429.
5380 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **için**.
5381 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 287r11.

Beyt /Müctes̱s̱-i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

nė ᶜayb ḳozġasa[5382] *devrānnı beyle kim her tün*

içip ḳadeḥ salur ol şōḫ-ı nāzenīn ġavġā

[=O nazlı çekici güzel her gece bir kadeh devirip kavga çıkarsa böyle ortalığı karıştırsa ayıp olmaz.]

····. **ḳozġalamaḳ** Ḳarışıḳlıḳ ve fetret maᶜnāsınadur ismdür.

2240. **ḳozġatur**[5383] [< *ḳōzᵤġ+a-t-ur*] Mużṭarib olur demekdür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür [192, 11; (321) 101ᵇ, 3]:[5384] [Nes̱r]

Ḫaṣım nėçe ḥaḳīr bolsa köñgül ḳozġatur.

[=Düşman ne kadar küçük olsa gönül bulandırır.]

2241. **ḳozġap** [< *ḳōzᵤġ+a-p*] Bu daḫı mużṭarib eyleyüp dėmekdür. Ve bir cemāᶜat bir yėrde oturur-iken ḳalḳup ṭağılsalar *ol ḳavm ḳozġaldı* dėrler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [5385]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [254, 327, 2]:[5386]

Beyt /Hezec-i müs̱emmen-i sālim: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ḳuyaş kim ẕerre ḳozġap kirse[5387] *vīrānımġa hecriñgde*

közümge kül savurmaḳ bil anı köñglümge ot urmaḳ[5388]

[=Senden ayrı günlerde güneş tozutarak viran evime girse iyi bilesin ki bu gözüme kül savurmak ve gönlüme ateş salmaktır.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da yėgirmi altıncı faṣlda tüccār ẕikrinde gelür [47, 7; (134) 25ᵃ, 12]:[5389] [Nes̱r]

Yā vāris̱ sıpar[5390] *üçün yıġınġay*[5391]*, yā ḥādis̱e ḳozġar*[5392] *üçün ḳazġanġay.*

[=Ya mirasçının dağıtması için toplayacak ya da hâdise çıkarmak için kazanacak.]

5382 Yazmada: *ḳozġansa*.

5383 Yazmada: *ḳozġanur*.

5384 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 140v1, 286v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 430.

5385 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5386 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 430.

5387 Yazmada: *kirdi*.

5388 Yazmada: *salmaḳ*. Bundan sonraki kısım **ḳozġalan** maddesinde verilmiştir.

5389 Bk. **sıparġa**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237r26, 273r17, 286v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 345.

5390 Denkliğinde bulunan *ḳozġar*'a göre *saypar* olmalı.

5391 *yıġın-*: Bk. ÖLMEZ: "Ali Şir Nevâyî'nin Mahbûbü'l-Kulûb'u", 156.

5392 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2242. ḳuş | ḳoş Ḳuşa[5393] dėrler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[5394]'de [bir maṭlaᶜda] gelür [173, 177, 1]:[5395]

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

şuᶜle-i ruḫsārıġa kön͡glüm ḳuşı aylanadur

tan͡g ėmes gül şemᶜiġa bülbül eger pervānedür

[=Gönül kuşum yanağının ateşi etrafında dört dönüyor. Gülün mumuna da bülbül pervane olsa şaşılmaz ki.]

Ve bir daḫı meclisde iki ṭolu ḳadeḥe **-341-** dėrler, ki çift maᶜnāsına, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [243, 243, 7]:[5396]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ger Nevāyī bir ayaġ[5397] gāhī içer ġam defᶜiġa **154b**

zāhid andın özni ġamgīn tutsa içdik[5398] ėmdi ḳoş

[=Nevâyî gamını atmak için bir kadeh efkâr dağıtıcı içiyorsa sofu kendisini ondan daha gamlı sayıyorsa iki kadeh içsin.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Vaḥşīyi İskender meclisine getürdükleri maḥalde gelür, ki [LXIV, 412, 5459]:[5399]

Meṯnevī /Müteḳārib-i *müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

çü bir cāmnı mīhmān ḳıldı noş

ayaḳçı körün͡g ṭurfa kim tuttı ḳoş

[=Konuk bir kadeh içince, hayrettir, bakın ki saki çifte sundu.]

Ammā *ḳoş* luġati hemān ḳadeḥde istiᶜmāl olınmaz, her maḥalde, ki çift ıṭlāḳı olsa anda istiᶜmāl ėderler. Nėteki T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ādem ṣafī *ṣalavātu 'llāhi ᶜalayhi*[5400] tārīḫinde gelür [(63) 694b, 20]:[5401] [Neṯr]

5393 Yazmada: *Pervāneye*. Her hâlde *perendeye* (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 236b) olacaktı. Onarılması için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288r24.

5394 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5395 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 301. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 431. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 65b.

5396 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 416. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 431.

5397 Yazmada: *ayaḳ*.

5398 Yazmada: *içnin͡g*, *içtin͡g* olmalıydı.

5399 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 431.

5400 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *ᶜalayhi 's-salām*.

5401 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 430.

Ve Cibrīl[5402] ᶜalayhi 's-salām [20]*ḥubūbāt kėltürüp Ādem'ga ḳoş sürüp ėkin ėkmek ḳā'idesin örgetti.*

[=Ve Cebrâil *ona selam olsun* hububat getirdi. Âdem'e çift sürüp ekin ekmek yolunu öğretti.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da otuz birinci[5403] faṣlda dihḳānlıḳ[5404] ẕikrinde gelür, ki [52, 5; (140) 27ª, 10]:[5405] [Neṯr]

Ḳoşı ėki hem zor pehlevān.

[=Çifti -eşi- iki hem çetin pehlivan.]

2243. **ḳoşulldurġucı** [< **ḳō-ş-ᵘl-dur-ġucı*] Bile ḳoşulduncı ve bile olucı dėmekdür.[5406]

2244. **ḳoşulġucı** [< **ḳō-ş-ᵘl-ġucı*] Bile ḳoşulucı ve bile olucı demekdür.

2245. **ḳoşanma** ve **ḳoşunma** [< **ḳō-ş-an-ma-, *ḳō-ş-ᵘn-ma-*] Ḳoşulma ve bile olma demekdür.[5407]

2246. **ḳoş ḳoş** [< **ḳō-ş*] Berāber berāber ve çifte çifte demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [5408]'da gelür [125, 158, 4]:[5409]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḳorḳaram ki bolmaġay āzürde nāzük ḳāmetiñ
ėgniñe ḳoş ḳoş ki salmış[5410] *caᶜd-ı ᶜanber-bār bār* **-342-**

[=Amber kokulu saç omzuna çifter çifter salınmış, dökülmüş. Nazik boyunun incinmesinden korkarım.]

2247. **ḳoşun** [< Mo. *ḳoşiġun*] **155ª** Cengde ṣaf ve alay maᶜnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Barıḳ-ı Berberī vaṣfında gelür, ki [XXVII, 195, 2201]:[5411]

5402 Yazmada: *Cebrā'īl*.

5403 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: <*yedinci*>.

5404 Yazmada: bozuk imlayla.

5405 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288r23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 430.

5406 Şöyle tamamlanabilir: M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde gelür [185, 18; (312) 97ᵇ, 10]: [Neṯr]
Mürīdni maḳṣūdġa yėtkürgüçi [10]*ḥaḳdur ve vāsıṭa pīr ü sālikni maṭlūbḳa* ***ḳoşuldurġuçı*** [11]*hem ḥaḳdur ve vesīle hem pīr.*
[=Müridi maksuda kavuşturucu haktır ve vasıta şeyh ve saliki matluba kavuşturucu haktır ve vesile hem şeyh.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288r4.

5407 Örnek için bk. **işenme**.

5408 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5409 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 431.

5410 Yazmada: *saldıñ*.

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ki bu yañglıġ ėrmiş alar[5412] *hey'eti*

*ḳoşun ėlçe**[5413] *her ḳaysınıñg şevketi*

[=Onların heyeti böyle imiş. Her birinin heybeti saf tutmuş halk gibi.]

* Şaf ehline demekdür.

2248. **ḳoşuḳ** [< **ḳō-ş-ᵘḳ*] Orġuştek uṣūlinde ırlanan terkībe dėrler, ki M ī z ā n u ' l - E v z ā n 'da bir terkībde gelür [58, 116]:[5414] [Neṯr]

*Yana **ḳoşuḳdur**, kim orġuştek uṣūlıda şāyiᶜdür.*

[=Yine *koşuk*tur, ki *orguştek* usulünde olur.]

Orġuştek tafṣīli elif-i mażmūmede geçmişdür.

[5415][Tuyuḳ gibi bir nevᶜa şiᶜrdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da söz taᶜrīfinde şuᶜarādan şikāyetde gelür [II, XV, 80 ~~(627)~~(37), 28]:][5416]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

añglamayın sözde tuyuḳ baḥrını

*ḳaysı tuyuḳ belki **ḳoşuḳ***[5417] *baḥrını*

[=Şiirde tuyuk veznini anlamadan, nerede tuyuk üstelik koşuk veznini bile.]

2249. **ḳuñgarmaḳ** [< *ḳun-ġar-maḳ*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Ḳoparmaḳ maᶜnāsına.

2250. **ḳuñgarıp** [< *ḳun-ġar-ᴵp*] Ḳoparup dėmek olur[5418], ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn, Ferhād üzerinde öldügi maḥalde gelür [LII, 483, 5]:[5419]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

taḥammülsiz bolup öy sarı barıp

*ėşik açılmaġandın soñg **ḳuñgarıp***

[=Tahammülü kalmadı, eve doğru gitti. Kapı açılmadığından son(unda) söktü kopardı.]

[N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [65, 65, 4]:[5420]]

5411 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288v17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 433. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 237ᵇ.

5412 Yazmada: *ala*.

5413 Yazmada: *ėlge*.

5414 Bk. **orġuştek**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 37r17, 288v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 53, 432. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 29ᵇ.

5415 **toşuḳ** maddesinden alınmıştır.

5416 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188r24, 288v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 235, 432. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 237ᵃ.

5417 ARAT: *ETŞ*: XII. Yazmada: *toşuḳ*.

5418 Bundan sonraki kısım **ḳuñgardı** maddesinden alınmıştır.

5419 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 439.

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[5421]

ᶜışḳ naḫlini köngülde ėktim

barçanıng meyli nihālin ḳungarıp[5422]

[=Başkalarına meyletme fidanını söküp aşk[5423] fidanını gönlüme ektim.]

2251. **ḳoṭan** [< Mo. < Mançu-Tunguz. *ḳótan*] Saḳa ḳuşına dėrler, ki Sedd-i İskenderī'de gelür [XXIII, 165, 1754]:[5424]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ḳotannıng uluġ ḳuş ara sanı bar

velī songur[5425] *allında*[5426] *nė cānı bar*

[=Saka kuşunun büyük kuşlar arasında adı var, gelgelelim şahin önünde ne canı var ki?]

2252. **ḳolmaḳ** [< *ḳol-maḳ*] Dilemek maᶜnāsınadur[5427], ki Mecnūn u Leylī'de Leylī Mecnūn'a nāmesinde Nevfel ḳızın mı alursın dėdügi mahalde [ḳız dileyüp almaḳ maᶜnāsına][5428] gelür [XXVI, 251, 2262]:[5429]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

çūn ḥaclesi sarı köz salıp-sėn

ḳolmaḳḳa[5430] *ḳızını söz salıp-sėn*

[=Gelin çadırına göz attın. Kız istemeğe söz gönderdin.]

Ve yine Tārīḫ-i Enbiyā'da Ḥażret-i **155ᵇ** Yaᶜḳūb *ᶜalayhi 's-salām* Lübnān[5431]'uŋ ḳızın diledügi maḥalde gelür, ki [(93) 700ᵃ, 6]:[5432] [Neṯr]

5420 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 98. gazel. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 291r4.

5421 Bu beyitte: Fāᶜilātün … faᶜlün.

5422 KARAÖRS: *kögerip*.

5423 Meyil herkese akma, aşk bir kişiye sarılmadır.

5424 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 68^{b}_{11}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 283r22.

5425 **Açıklama:** *Songur*: Kelime *ṣonḳar* biçiminin de bulunması dolayısıyla ikinci hecedeki dar ünlünün geniş okunarak *songor* olması gerekir.

5426 Yazmada: *allıda*.

5427 *Dilemek maᶜnāsınadur*: Yazmada; *ᶜÖḏr dilemek maᶜnāsınadur. Ve nikāḥ-ıla ḳız dileyüp almaḳ maᶜnāsınadur.* **Açıklama:** *Ḳol-*: Mu'allif-i Rūmī "*ᶜöḏr dilemek maᶜnāsınadur. Ve nikāḥ-ıla ḳız dileyüp almaḳ*' anlamını vermekle yanılmıştır. *Ḳol-* 'istemek, talep etmek, dilemek, rica etmek' anlamına gelir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288v23).

5428 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ….*

5429 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye …*: 437.

5430 Yazmada: *ḳolmakġa*.

5431 Yazmada: *Lebnān*.

5432 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye …*: 437.

[=Kendi elinden ihtiyarı çıktı, öylece duru durağı gitti.]

•••• ḳol | ḳul Bu dilde el ma^cnāsınadur. F e r h ā d u Ş ī r ī n[5451] evvelinde münācātda gelür [I, 77, 6]:[5452]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

anġa yėtkür ḳolumnı kim yıraḳdur
ḳolumġa sal anı kim yaḫşıraḳdur[5453]

[=Uzaktakine elimi ulaştır. En iyi olanı elime gönder.]

Vāv telaffuẓda işbā^c-ıla iẓhār olınmaduġı taḳdīrce bu diyārda isti^cmāl olınduġı vech üzre *banda* ma^cnāsına olur.

2255. ḳul Ḳul[5454] ma^cnāsınadur, ki[5455] Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r'da beşinci maḳālede kerem bābında gelür [II, XXX, 192 ~~(1571)~~(85), 11]:[5456] **176^b**

Meṯnevī /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^cilün müfte^cilün fā^cilün/

kefleriñg āyīni çü bėrmek bolup
ḳul[5457] *muñga Ḥātim anġa Bermek bolup*

[=Madem senin ellerinin âdeti vermektir; kul buna Hâtim[5458] ona, Bermek[5459] olur.]

2256. ḳoldamaḳ [< *ḳōl+da-maḳ*] Vāv ile. Elin ṭutup dest-gīrlik eylemekdür. S e b^c a - i S e y y ā r e'de Mi^crāc'da bu beytde *ḳoldap* ^cibāreti elin ṭutup dėmekdür [IV, 41, 206]:[5460]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[5461]

ḳāṣıd atlandurup[5462] *anı ḳoldap*

5451 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

5452 Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 58^{a}_{4}, 69^{b}_{10}.

5453 Yazmada: *yaḫşıraḳtur*.

5454 **mol** maddesinden alınmıştır. *Muḥtāc*. Mu'allif-i Rūmī *ḳul*'u bu şiirde *mol* okumuş ve *mol*'u da kıyas yoluyla 'muhtaç' olarak yazmış, Naşīrī de ona uymakla yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 219v21).

5455 Yazmada: *kim*.

5456 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 289v16, 319v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 502. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 279^a.

5457 Yazmada: *mol*.

5458 **Açıklama:** *Ḥātim*: [ö. 578?] Arapların Ṭayy kabilesine mensup Sa^cdoğlu ^cAbdu 'llāhoğlu'nun lakabı. Cömertlik örneğidir.

5459 **Açıklama:** *Barmak*: Hārūn ar-Raşīd [786-809]'e vezirlik eden Ḫālid, Yaḥyā, Fāżil, Ca^cfar [ö. 803] adlarında dört oğullu bir ailenin soyadı. Cömertlik örneğidir.

5460 Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 70^{a}_{3}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 345r27.

5461 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

5462 Yazmada: *aylandurup*.

yandı kėlgen yolı sarı yoldap

[=Ulağı elinden tutup ata bindirdi. Döndü, geldiği yola gönderdi.]

2257. **ḳoldadı** [< *ḳōl+da-dı*] Elin ṭutdı dest-gīr oldı demekdür.

2258. **ḳoldañgız** [< *ḳōl+da-ŋız*] Gāf gāf-i *ᶜAcem*īdür. Elim ṭutuŋuz ve dest-gīr oluŋuz demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Nevāyī ḥażretleri ṭāliᶜ ve baḫtdan meded istedügi maḥalde gelür, ki [V, 70, 345]:[5463]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

kerem ėylep ėkki ḳolum ***ḳoldañgız***

söz iḳlīmi sarı mėni yoldañgız

[=Lütfedin iki elimden tutun, beni söz ülkesine gönderin.]

2259. **ḳolda** [< *ḳōl+da-*] Elim ṭut demekdür, ki M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür [369, 3b, 2 (IV, 10, 37)]:[5464] [Neṯr]

Vü anıñg ḳafᶜıda[5465] *ayağım ²tayılsa dest-gīrlıgıñg*[5466] *bile* ***ḳolda.***

[=Ve o yolda yürürken ayağım sürçse elimi tutup yardım et.]

2260. **ḳoldadıñg** [< *ḳōl+da-dı+ŋ*] Elim ṭutduŋ demekdür.

2261. **ḳoldaş** [< *ḳōl+daş*] Yār u yoldaş ve dest-gīr maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Behrām-ı dilāver Ferhād'uŋ ḳabri üzerinde eydürdi [LII, 490, 103]:[5467] 156b

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

közüñg açıp kötergil başıñg āḫır

ki kėlmiş bu ḥazīn ***ḳoldaşıñg*** *āḫır*

[=Sonunda bu hüzünlü (üzgün) yoldaşın sana gelmiştir; gözünü aç, başını kaldır da beni gör.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda bir tenbīhde][5468] gelür, ki [191, 11; (319) 100b, 13]:[5469] [Neṯr][5470]

Yaḫşı ḳoldaş cāñga āsāyiş. **-345-**

5463 Bk. **yolup**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 289r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 435, 548. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 239a, 307b.

5464 Bk. **tayılsa**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 212, 435.

5465 Yazmada: *bu yolda*.

5466 Yazmada: *dest-gīrlik*.

5467 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 435. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 239a.

5468 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: <*mıṣrāᶜda*>.

5469 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: 435.

5470 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luğātu 'n-nevā'iyye* ...: <*Mıṣrāᶜ*>.

[=İyi arkadaş can huzuru(dur).]

2262. **ḳolay** [< *ḳol-ay*] ᶜİbāretine vech-ile ᶜöẕr yerine getürem dėmekdür. [S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de evvelki ḥikāyede gelür [XXI, 199, 2044]:][5471]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5472]

şeh dėdi kim egerçi şāh bolay

ḫᵛāceniñ ᶜöẕrini nė nevᶜ ḳolay

[=Şah, şah iken nasıl tüccardan özrün dilesin, dedi.]

2263. **ḳolsañ** [< *ḳol-sa-ŋ*] Naᶜt-i nebī *ᶜalayhi 's-salām*da gelür şefāᶜat dėmek olur.[5473]

2264. **Ḳolancaḳ** [< *ḳolan+çaḳ*] Çağatay'da bir ḳabīlenüŋ adıdur.

2265. **ḳolturmaç** [< *ḳol-tur-maç*] Ḳaftan yaḳasına dėrler.

2266. **ḳuñġardı** [< *ḳun-ġar-dı*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Ḳaŋırdı ḳopardı demekdür.[5474]

2267. **ḳuñġaray** [< *ḳun-ġar-ay*] Ben ḳaŋırayın ḳoparayın demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara e ş ᶜ ā r ında [bir maḳṭaᶜda] gelür [204, 192, 7]:[5475]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Ḥüseynī çarḫ ẓulmı bile bolsa-mėn daġı

eşk ṭūfānı bile gerdūn bināsın ḳuñġaray[5476]

[=Ey Hüseynî, feleğin gadrine uğrasam da gözyaşı tufanı ile felek binasını silip süpüreyim.]

5471 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 70ᵃ₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 289r4.

5472 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

5473 Kıyıda: D ī v ā n -ı Luṭfī'de dilemek maᶜnāsına naᶜtda gelür, ki [5, 2, 20]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

barça ᶜālem ᶜāṣīsin ḳolsañ baġışlar Ḥaḳ sañga

çün ṭufeyliñgdür bu ḫalḳ-ı evvelīn ü āḫirīn

[=Sen âlemin bütün asilerinin bağışlanmasını dilesen Hak sana bağışlar; çünkü önünde sonunda bu halk sana bağlıdır.]

5474 Bundan sonraki kısım **ḳuñġarıp** maddesinde verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXVII, 196, 2217]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ḳuñġardı vü oñg ėlgige ḳıldı rüst

sol ėlgi bile merkebin tuttı çüst

[=Koparıp sağ eliyle kavradı. Sol eli ile bineğini (eşeğini) sıkı sıkı tuttu.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 348r9.

5475 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 186v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 439. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 128ᵃ, 241ᵃ.

5476 YILDIRIM: *töñgterey* 'döndüreyim'.

2268. **Ḳongrat** Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Çaġatay'da bir ḳabīledür, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 745ᵇ, 10, L 113ᵇ, 7, F 753ᵃ, 19]:[5477] [Neṯr][5478]

Ve Ḳongrat ḥaseblik müteᶜayyinler[5479].

[=Ve Kongrat seciyeli soylular.]

2269. **ḳoñg** [< Mo.] Gāf gāf-i *ᶜAcemī*dür. Ḳuzġun maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [5480]'da gelür [288, 377, 3]:[5481]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[5482]

himmet ehli bile her tīreġa tėgmes[5483] *pervāz*

nesr-i ṭāyir bile nė nevᶜ havā ḳılġay ḳoñg

[=Himmet sahipleri ile her karanlığa kanat açmaz. Kartal ile kuzgun nasıl birlikte uçar.]

2270. **ḳonaġ** [< *ḳon-oḳ*] Ḳonaḳ; yaᶜnī *manzil* maᶜnāsınadur. Ve *mihmān* maᶜnāsına dahı gelür, ki ḳonuḳ demekdür. **157ᵃ** S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān İskender'i żiyāfet eyledügi maḥalde bir ser-i suḫanda gelür, ki [LIII, 364]:[5484] [Neṯr]

Żiyāfet bāġınıñ **-346-** *serv dėk āzādeleri bābıda, kim ġunca*[5485] *dėk ḫıdmet kemerin çüst*[5486] *baġlap gül dėk açuḳ yüz bile ḫᵛān-ı keremleri dāyim açuḳ-durur. Ḳonaġları*[5487] *eger ḳumrı*[5488] *bolsun ve ger bülbül, kim her biri öz ḫurd*[5489] *ḥālıġa köre ol ḫᵛāndın nevā*[5490] *taparlar.*

[=Ziyafet bahçesinin servi gibi azadeleri hakkında, ki gonca gibi himmet kuşaklarını sıkı kuşanmıştır, gül gibi güler yüzle kerem sofraları her zaman açıktır. Ve misafirleri ister kumru olsun ister bülbül her biri kendi hâlince o sofradan nasiplenirlerdi.]

5477 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 440.

5478 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *Beyt*.

5479 Yazmada: *mütemekkinler*.

5480 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5481 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 69ᵃ₁₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 262v14.

5482 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

5483 Yazmada: *tīrege gėtmez*.

5484 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 291r18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 438.

5485 TÖREN: *ġonça*.

5486 Yazmada: TÖREN: *cüst*.

5487 Yazmada: *ve ḳonaġları*.

5488 TÖREN: *ḳarı*.

5489 TÖREN: *ḫūr-ı*.

5490 Yazmada: *nevāle*.

2271. **ḳuyaş** Meşhūrdur, ki güneşe dėrler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r[5491]'da [bir maṭla^cda] gelür [271, 352, 1]:[5492]

Maṭla^c /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

ḳaradur ḫāl u ḫaṭṭ u köz ü ḳaşınġ

meger barını küydürmiş ḳuyaşınġ

[=Benin, ayva tüylerin, kaşın, gözün (hep) karadır. Galiba hepsini senin güneşin yakmış.]

Gāf-i ^c*Acemī* ile. Senüŋ güneşüŋ. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭla^cda gelür [1, 1, 1]:[5493]]

Maṭla^c /Müceteṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭū^c*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fa^clün/

zihī ẓuhūr cemālınġ ḳuyaş kėbi peydā

yüzünġ ḳuyaşıġa ẕerrāt-ı kevn olup şeydā

[=Ne hoş görünüş. Yüzün güneş gibi doğmuş, kâinatın zerreleri o güneşe tutulmuş.]

2272. **ḳuyun** [< Mo. *huy+^un*] Ḳaşırġaya dėrler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[5494]'da [bir beytde][5495] gelür [184, 189, 3]:[5496]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

^c*ışḳ deştide ḳuyun ėrmes ki mėn dēvānega*

deşt ara ser-geştelik ḫaṭṭın sizer[5497] *pergārdur*

[=(Ey sevgili,) aşk çölünde (o gördüğün) kasırga değil, ben divaneye çölde başı dönmüşlük çizgisi çizen (bir) pergeldir.]

2273. **ḳoyan** | **[ḳuyun]** [< *ḳoñ̃* + *yan* | *ḳoḏan* | Mo. *huy+^un*] Pehlū ṭamarlarına dėrler, ki. Ve ṭavşana dėrler. Ve ḳaşırġaya dėrler.

2274. **ḳuyı** [< *ḳu-ḏ-ı*] Aşaġa ma^cnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [171, 206, 6]:[5498]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

5491 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ .

5492 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 121r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 441.

5493 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 1. gazel. Hamd içeriklidir (^cABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 27^b). Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 70^{a}_{9}.

5494 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

5495 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

5496 Bk. sizmek. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 267. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLI^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 62^{b}_{4}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 442.

5497 Yazmada: *çėker*.

5498 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 442.

ölmekimdin zülfige[5499] *gūyā perīşānlıḳ*[5500] *yėtip*

mātem ehli dėk ḳuyı salıp başın ḳayġudadur **157ᵇ**

[=Öldüğüm için zülfüne galiba perişanlık düşmüş; yas tutanlar gibi başını önüne eğmiş de kaygıya dalmış.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da onıncı[5501] maḳālede [rāstlıḳ vaṣfında] gelür [III. XL. 285 ~~(2325)~~(121). 70]:[5502]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

berḳ ki ėgrilik olupdur ḫūyı **-347-**

gerçi yarur līk barur yėr ḳuyı[5503]

[=Şimşeğin huyu eğrilik olduğundan parlar ise de yere geçsin.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da yėdinci[5504] mektūbda gelür, ki [(315) 786ᵇ, 16]:[5505]

[Neṯr]

Ve aḥbāb başı aᶜdā [16]*ileyide ḳuyı tüşmegey.*

[=Dostların başı, düşmanlar karşısında aşağı eğilmeyecek.]

····. **ḳuyı | ḳoy** *Nigūn* maᶜnāsınadur, ser-nigūn dėyecek maḥalde *baş ḳuyı* deyü taᶜbīr ėderler. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de naᶜtda getürür [III. 37, 154, 155]:[5506]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5507]

Lāt u ᶜUzzāġa bir[5508] *şikest bolup*

kim barı tīre yėrge pest bolup

ser-nigūnluḳ[5509] *alarġa ḏātıñgdın*

baş ḳuyılıġ[5510] *yėtip uyatıñgdın*

[=Lât ve Uzza'ya öyle bir kırılma oldu ki hepsi kara yere serildi. Tepetaklaklıkları senden. Senden utandıklarından baş aşağı olmuşlar.]

5499 KUT: *zülfüñge.*

5500 KUT: *perīşānlıġ.*

5501 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <*üçinci*>.

5502 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 443.

5503 SABİR: *yīr ḳuyı.*

5504 *yėdinci*: Yazmada; *onıncı.*

5505 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 443.

5506 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 70^{a}_{12}.

5507 Bu beyitlerde: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5508 TURAL: *pür.*

5509 Yazmada: *nigūnlüg.*

5510 Yazmada: *ḳoyılıḳ.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

Ve yere geçsün dėyecek yerde *yėr ḳuyı* dėrler. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Şāh Dilārām firāḳında eyitdi [XVI, 139, 1329]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5511]

ten ki cānsuz-durur n'ėtey anı

yėr ḳuyı ten ki bulmaġay cānı

[=Cansız teni ne yapsın. Canı bulmayacak ten baş aşağıdır.]

Ve bir daḫı emrdür ḳo dėmek maᶜnāsına *ḳoymaḳ* lafẓından. *Ḳoymaḳ* işbāᶜ-ı ḳāf ile ḳomaḳ maᶜnāsınadur ḳodum dėyecek maḥalde *ḳoydum* dėyü taᶜbīr ėderler. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [20, 20, 1]:[5512]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

cānda ḳoydum[5513] *çırmaġan mektūbını hicrān ara*

bilmem[5514] *ol mektūbdur yāḫod elifdür cān ara*

[=Ayrılıkta, (onun) dürülmüş mektubunu can(ımın) içine koydum. O, mektup mudur, yoksa can (kelimesi) içinde(ki) elif (/a/) midir bilmem?]

2275. **ḳoymayın** [< *ḳo-ḏ-maḏın*] Ḳomadın ve ḳomayup dėmek olur. F e r h ā d u Ş ī r ī n [5515]'de ḫāḳānuŋ ᶜişreti vaṣfında eydür [XVII, 165, 30]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

mey-i gül-gūn tutup gül-çihre sāḳī

içer ėl ḳoymayın bir ḳaṭre bāḳī

[=Gül yüzlü saki, gül renkli şarap sunmada. Halk geriye bir damla bırakmadan yudumlamada.]

2276. **ḳoyar** [< *ḳo-ḏ-ar*] Muẓāriᶜdür ḳor dėmekdür.[5516]

2277. **ḳoy** [< *ḳo-ḏ-*] Emrdür ḳo dėmekdür.[5517]

2278. **ḳoyı** [< *ḳoy+ı* < *ḳonÿ*] Ve bir daḫı ḳoyunı demekdür, ki muḳaṭṭaᶜātda bir ḳıṭᶜada gelür, ki []:[5518]

Ḳıṭᶜa[5519] /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

5511 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5512 Bk. **çırmaġan**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 32. gazel. Yâr namesinden mesrur olmak içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 39ᵃ). Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 56ᵃ₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 217r16.

5513 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5514 Yazmada: *bilmen*.

5515 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

5516 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ısuran** ve **ısurġan**.

5517 Birçok yerde.

5518 Bk. **tandı, saġlıġ**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 232v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 209, 336. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 180ᵃ.

fulān bay kim ḳoyı bėş miñdin ötmiş
yana hem miñdin artuḳ[5520] *sağlıġ öçkü*
ḳozılıḳ ḳoy dėdi vü tandı āḫır
ki andın yaḫşıraḳ oġlaġlıġ öçkü

[=Bilmem hangi zenginin koyunu beş bini geçmiş. Yine binden fazla sağmal keçi varmış. Kuzulu koyun dedi ve sonra inkâr etti. Ondan daha iyi oğlaklı keçisi.]

2279. **ḳoyan** [< *ḳo-ḍ+an*] Bu daḫı aşaġa maᶜnāsınadur, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5521]'da gelür [242, 242, 5]:[5522]

Beyt /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

yüzi ***töben***[5523] *tüşüben merkebiñ izige melek*
yėr üzre ḳurşını[5524] *ḳılġan kėbi gedā-yı telāş*

[=Telaşlı fukaranın yerdeki yuvarlak ekmeğe atılması gibi melek binitinin ayak izine yüzü koyun kapaklandı.]

****. **ḳoy** Ḳo, terk eyle demekdür.

2280. **ḳoyay** [< *ḳo-ḍ-ay*] Ḳoyayın demekdür, ki ikisi daḫı F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [5525]'de bir beytde gelür [221, 230, 5]:[5526]

Beyt /Remel-*i müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy ecel ***ḳoy*** *kim* ***ḳoyay*** *yüz yārnıñ kūyige kim*
ḳoyġu dėkdür-mėn ᶜadem kūyige[5527] *armān birle yüz*

[=Ey ecel, bırak ki sevgilimin sokağına doğru yüzümü çevireyim; çünkü yokluk sokağına hasretle[5528] yüz çevirecek gibiyim.]

2281. **ḳoyalı** [< *ḳo-ḍ-alı*] Ḳoyalım demekdür ve ḳoyalıdan berü demekdür.

2282. **ḳoya bėr** [< *ḳo-ḍ-a bėr-*] Ḳoyuvėr demekdür, terk eyle **158ᵃ** maᶜnāsına.

5519 Yazmada: *Beyt*.
5520 Yazmada: *artuġ*.
5521 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .
5522 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 167v9, 343r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 441. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 112ᵇ. SUGAHARA: "«Sanglāx»ni okeru Yûreigo ni tsuite", 33.
5523 Yazmada: *yüzin ḳoyan*. KARAÖRS: *tüben*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
5524 KARAÖRS: *ḳurşnı*.
5525 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
5526 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 374. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 292r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 442. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 242ᵇ.
5527 Yazmada: *bārnıñ, kūyıġa, ecel, kūyıġa*.
5528 dernan ile (?).

2283. **ḳoyġın** [< *ḳo-d̲-ġın*] Ḳoġıl, terk eylegil demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [XV, 19, 218]:[5529]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bėliñ baġlap ayaḳ basḳın yüzümge[5530]
revān bolġın ḳadem ḳoyġın közümge **-348-**

[=Belini bağlayıp (işe giriş) yüzüme ayak bas. Yürü, ayağını gözüme koy.]

2284. **ḳoyçı** [< *ḳoñy+çı*] Çobāna dėrler.[5531]

2285. **ḳoy** [< *ḳoñy*] Ḳoyuna dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de ikisi daẖı bir beytde gelür, ki [VII, 73, 447]:[5532]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aẖreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ḳoyġa böridin bolup amānlıḳ
ḳoyçı iti birle pāsbānlıḳ **-349-**

[=Çoban köpeği ile bekçilik, koyunlar için kurttan eminliktir.]

[Bābu 'l-Kāf]

Ḥarfu 'l-Kāfi 'l-Maftūḥa

••••. **+gA**[5533] Gāf-i ᶜAcemī ile. Ekṯer bir lafẓ-ıla daẖı istiᶜmāl olınur, ki *nėmege* nesneye demek gibi ve *kėmege* gemiye demek gibi, ki ikisi daẖı S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [beşinci ḥikāyede] Cābir-i Ḥarāmī Nevder[5534] Şāh'ı ṭutduġı maḥalde gelür, ki [XXIX, 327, 3570]:[5535]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

dėdi mevḳūf bolmayın nėmege
közini baġlaban salıñ kėmege

[=Hiçbir işe koyulmadan "gözünü bağlayıp gemiye atın" dedi.]

5529 Bk. **bolġın**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 177, 442.
5530 Yazmada: *közümge ... yüzümge.*
5531 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ġınçı, ġunçı, ḳoy**.
5532 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 440. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 242ᵃ.
5533 Bk. **+ġa**.
5534 Yazmada: *Nūdez.*
5535 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 453.

Ve baᶜżı maḥalde ᶜillet maᶜnāsına daḫı gelür, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde [bir beytde] gelür [146, 16; (261) 77ª, 9]:[5536]

Beyt /Müteḳārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

⁹börini ḳozı birle[5537] *ḳılġan sėmiz*

kėyik cemᶜ ü ḫaylıġadur raḥmsız

[=Kurdu kuzu yemek ile semiz eyleyen, av sürüsüne acımasız olmasıdır.]

Ḳurdı ḳuzı yemek içün semiz eyleyen demekdür.[5538]

2286. **kevürge** [< Mo. *köbürge*] Kāf-i evvel ᶜArabī. Ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Kös-i şāhī **-350-** maᶜnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de pādşāh vaşfında gelür [X, 120, 39]:[5539] **158ᵇ**

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kėvürge[5540] *dehr ara salıp ġirīvi*

nėçük kim mest bolġay nerre dēvi

[=Büyük kösler dünyaya velvele saldı, erkek şeytanı bile sarhoş oldu.]

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [CVIII, 88, 1025]:[5541]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

hem ol sāᶜat öy[5542] *oġlı birle Nev-roz*

kevürge[5543] *çaldı çıḳtı şād*[5544] *u fīrūz*

[=Hemen o saatte evin oğlu ile birlikte Nev-roz büyük kös çaldı, mutlu ve muzaffer çıktı.]

2287. **gāz** [< Far.] Gāf-i ᶜAcemī ile. Muşandıra maᶜnāsınadur. Ve ev öŋindeki şundurmaya daḫı dėrler. Ve oġlancıḳlaruŋ beşigine daḫı derler. Ve taḫt ve

---

5536 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 453.

5537 Yazmada: *ḳurdı, yėrge*.

5538 Bundan sonraki kısım +ġa maddesinde verilmiştir.

5539 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 73ᵇ₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 301v13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 454. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 251ᵇ.

5540 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5541 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 455. FUZÛLÎ: *Dīvān*: 356, CCXXXII.

5542 Yazmada: *ėv*.

5543 M a ḫ z e n : *kebürge*.

5544 Yazmada: *şāh-ı*.

kirevet macnāsına daḫı gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād-ıla ḫāḳān deryāya girdüklerinde gemi vaşfında gelür, ki [XXVIII, 260, 12]:[5545]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

ḳılıp neccār-ı gerdūn ḥīle-sāzī

ḳuyı yėride ferş ornıġa gāzī

[=Göğün marangozu hilecilik ile çukur yerde döşek yerine bir beşik yaptı.]

2288. **ketek** [< Far. *katak*] Kāflar kāf-i cArabīdür. Tavuḳ kümesine dėrler, ki Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de [evvelki maḳālede] Cāmī [1414-1492] ḥażretleri Nevāyī ḥażretlerinüŋ ḥücresine gėlüp ḥīn-i muşāḥabetde iki ṭāvūsı kümesinden ḫıdmetkār çıḳarduġı maḥalde bu terkīb gelür, ki [(30) 762b. 1 (101)]:[5546] [Neṯr]

Andaḳ, ki tavuġnı düstūr bile şabāḥ[5547] ***ketekdin*** *çıḳarmaḳ macḥūddur.*

[=Öyledir, ki tavuğu usulüyle sabah kümesten çıkarmak âdettir.]

Ve yine Ḥ a s b - i Ḥ ā l [meṯnevīsin]'de gelür, ki [512, 86]:[5548]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳşūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

hem ėl menzilin şeh ***ketek*** *dėk buzup*

tavuġ ornıġa çuġd[5549] *olturġuzup*

[=Şah halkın evlerini kümes gibi bozdu, tavuk yerine baykuş oturttu.]

2289. **ket** [< Far. *kat*] Kāf kāf-i cArabīdür. Fārisī ile müşterekdür. Hindūstān **159a** şāhlarınuŋ taḫtına dėrler ve sāyir şandalīlere ve erīkelere dėrler, ki S e b c a - i **-351-** S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyede vezīr ḳızı Mescūd'ı çāhdan çıḳarup tīmār etdügi maḥalde gelür [XXVII, 296, 3197]:[5550]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[5551]

ket *yüzide töşek salıp nėçe ḳat*

anda yatḳurdı zār ḫastanı bat

5545 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 363r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 454.

5546 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 455.

5547 Yazmada: *şabāḥlar*.

5548 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 300r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 455. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 252a.

5549 *çuġd* < *cuġd* 'baykuş'. Yazmada: *tavuḳ ... cuġd*.

5550 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 455. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 252a.

5551 Bu beyitte: Fācilātün ... .

[=Taht üzerine birkaç kat döşek attı; ağır hastayı hemen oraya yatırdı.]

2290. **ketūn** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Penbe bezinden dikilen ḳaftana dėrler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [360, 482, 5]:[5552]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kim kefenni yād ėter andın ölük āgāhraḳ

ger[5553] *libāsın bilse kim ėrür ketān yāḫod* ***ketūn***

[=Ölü, (kefeni) elbisesinin keten mi bez mi olduğunu bilip kefeni anılan kimseden daha iyi bilir.]

2291. **kāc** [< Far.] Ṭabanca ve sille. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [122, 154, 4]:[5554]]

Beyt /Müctes*ṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

demim buḫārı bulutıda derd ***kācidin***

közümge hėç nefes yoḳ ki ot çaḳılmaydur

[=Soluğumun buhar bulutunda dert sillesinden gözüme ateş çakılmayan hiçbir an yok ki.]

2292. **kecce** [< Far. *gaçça*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Fārisī ile müşterekdür. ᶜAcemī maᶜnāsınadur, ki dil bilmeye, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5555]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [323, 323, 11]:[5556]

Maḳṭaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

Nevāyī ol yüz ü leb şevḳıdın nā-geh nevā çėkse

dem urmas bülbül ü ṭūṭīki budur ***kecce*** *ol*[5557] *peltek*

[=Nevâyî o yüzün ve dudakların, aşkından ansızın bir ah çekse bülbül ve papağan ağız açamazlar; bu dilsizdir o pepe.]

2293. **gedāyın** [< *gedāy+ı+n* < Far. *gadāy*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Gedāsın dėmekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XVI, 125, 1157]:[5558]

5552 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 363r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 455.

5553 Yazmada: *kim*.

5554 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 284. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 9v7.

5555 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

5556 Bk. **bėltek**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 552. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 41^{b}_{15}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 149v13, 300r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 456. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 252^{b}.

5557 Yazmada: *ki oldur kecce bu*.

5558 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 456.

Metnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maķşūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

dėme faķr kūyi gedāyın gedā
ki şehler şehi ķılmış anı Ḫudā

[=Fakir sokağın yoksuluna yoksul deme; çünkü onu Allah şahlar şahı yapmıştır.]

2294. **gedāyıñ** [< *gedāy+'ŋ* < Far. *gadāy*] Gāf-i *cAcemī* ile. Senüŋ gedāŋ dėmekdür, [5559]ki ikisi daḫı N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlacda gelür [93, 93, 1]:[5560]

Maṭlac[5561] 159b /Remel-*i mütemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

ėy gedāyıñg allıda muḥtāc ehl-i[5562] *taḫt u tāc*
ehl-i tāc allıda andaķ kim gedāġa[5563] *iḥtiyāc* **-352-**

[=Taç sahiplerinin karşılarında kullara ihtiyaç duydukları gibi ey taht ve taç sahiplerinin karşısında muhtaç kullar oldukları kimse.]

2295. **gedāyı** [< *gedāy+ı* < Far. *gadāy*] Gedāsı demekdür.[5564]

2296. **kerek** [< Far. *karak*] Kāflar kāf-i cArabīdür. Bıldırcına derler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XIX, 138, 1350]:[5565]

Metnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maķşūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

kerek[5566] *ḫaylıġa ķarçıġay der-miyān*
alar cūce yañglıġ bu bir mākiyān

[=Bıldırcın sürüsüne doğan dalmış gibi. Onlar civciv bu da bir tavuk gibi.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da şıfat-ı şebde gelür, ki [II, XIX, 107 ~~(849)~~ (48). 7]:[5567]

Metnevī /Serīc-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/

perdegī oldı ėkin içre ***kerek***

5559 Bundan sonraki kısım **gedāyı** maddesinden alınmıştır.

5560 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 167. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 121r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 456.

5561 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

5562 Yazmada: *gedāyı barça*.

5563 Yazmada: *kim gedāyıñgdur añga yoķ tāc ile taḫt*.

5564 Bundan sonraki kısım **gedāyıñ** maddesinde verilmiştir. Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çıpan**.

5565 Bk. **ķarçıġay**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 26r15, 300v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 399, 457. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 217b.

5566 TÖREN: *gürük*.

5567 Bk. **ikin**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 300r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 124, 457. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 253b.

uçtı açıp perdelerin şeb-perek

[=Bıldırcın ekinin içinde saklandı. Yarasa kanatlarını açıp uçtu.]

2297. **gezek**[5568] [< Far. *gazak*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī kāf-i ᶜArabīdür. Ve Fārisī ile müşterekdür. Şarāb meclisinde olan *lisūn*[5569] ḳısmına dérler, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [5570]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [361. 494, 6]:[5571]

Beyt /Hezec-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

ḥasret élikin tişlep içer-mén ġamıdın ḳan
ᶜayşımnı ḫayāl ét bu mey ü ol ***gezekimdin***

[=Hasret elini[5572] dişleyip gamından kan içiyorum. Bu içki ve o mezemden benim zevkim nasıl düşün.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Hind'de bīşe-i nigārda olan ᶜişret beyānında gelür, ki [XLVII, 315, 4008]:[5573]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

gevezn öltürüp çū sürüp körtek[5574]
ḳılıp mey[5575] *ara ney-şekerdin* ***gezek***

[=Soykun öldürüp şölen verdi. O şölende şeker kamışından meze yapıldı.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da altıncı faşlda şudūr-ı nā-ḳābil ḏikrinde gelür, ki [17, 15; (94) 10ᵇ, 10]:[5576] [Neṯr] **160ª**

ᶜUlemā [8]*kéltürgen gül-āb şīşeleri, ki ḫālī ḳalıp, bāde salurġa* [9]*anı*[5577] *mülāzımları alıp. Bular*[5578] *kéltürgen nebāt* ***gezek*** *üçün* [10]*uşalıp.*

5568 Bk. **gézek**.

5569 **Açıklama:** *Lisūn*: (< *lidiyūn* VULLERS: *LP-LE*: II, 1108ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1134ᵇ < *labidiyūn* (G. *λεπιδιον*) İng. *Fumitory*: Şahtere (otu). (*Fumaria officinalis*): Yaprakları ince dilimli, morumsu salkım çiçekler açan tırmanıcı bitki. Tıpta kullanılan birçok uyarıcının kaynağıdır. 1117ᵇ Far. *şaitarak, şaitara* Lat. *fumaria* 772ª, Tü. *sirkele* Lat. *chenopodium*. Yūnānīde ism-i *şaytara*dur ki *sirkele* taᶜbīr olunan nebātdur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 551).

5570 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5571 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 458. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 254ª.

5572 **Açıklama:** *Élik*: *élig* (*élik*) 'parmak' diye de anlaşılabilir (BABUR: *Veḳāyiᶜ*: 351ᵇ. ARAT: II, 399, 667. THACKSTON: III, 747).

5573 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 459.

5574 Kelime *kōrtek* biçiminde okunursa vezin düzelir. *körtek* 'görünüş, gösteriş, numūne, ᶜibret, tecrübe, ᶜādet, ḥasbe 'l-ᶜāde muᶜtād, mesbūḳü 'l-emṯāl, bezm-i şoḥbet' (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 258ᵇ). Belki *kūrtük* 'dağ tavuğu' (RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 311ᵇ).

5575 Yazmada: *bezm*.

5576 Bk. **sayġalıp**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 346, 459.

[=Bilginlerin getirdiği gül suyu şişeleri boşalınca usta sakiler onları şarap doldurmak için aldılar. Bunların getirdiği nebat şekerleri meze için doğrandı.]

2298. **kezek** [< *kez-ek*] Ḳāflar ḳāf-i ᶜArabīdür. *Ākila*[5579] marażına dėrler, ki Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n 'de ḫātimede Seyyidim ᶜIrāḳī ᶜuḳūbetinde gelür, ki [(70) 771ª, 20 (140)]:[5580] [Neṯr]

Gūyā[5581] *bir ᶜużvıġa* **-353-** *tögen ḳoyup* [20]*ol cirāḥat kezek bolup āḫır boldı*[5582].

[=Bir uzvunu dağlayınca o cerahat kangren olup sona erdi (öldü).]

Ve oğlancıḳlar mınḳar[5583]-ıla bir oyun oynarlar aŋa daḫı dėrler.

2299. **gez** [< Far. *gaz*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Yeleksüz oḳa dėrler. Ve bir kimse bāġ u rāġda bir ağaç kesüp ip ṭaḳup yay eylese ve bir atmaġa münāsib çubuḳ kesüp ᶜārıżī per ṭaḳup atsa ol oḳa derler. Ve dıraḫtlarda oḳ gibi biten rāst çubuġa dėrler, ki L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da hüdhüdüŋ ḳumrīye cevābı maḳālesinde gelür, ki [XLIII, 65, 692]:[5584]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yā birev gez birle bolġay ḳātiliŋ
yā[5585] *gürohe birle ḳılġay bismiliŋ*

[=Ya biri ok ile katilin ola, ya biri mermi ile seni katlede.]

2300. **keygülük** [< *keḏ-gülük*] Kāf-i evvel ve kāf-i ṯāliṯ kāf-i ᶜArabīdür. Ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Gėyecek demekdür ḳaftan maᶜnāsına, ki V a ḳ f i y y e 'de gelür [R 745ª, 15, L 116ª, 2, F IV, 30, 30]:[5586] **160ᵇ**

*Ve her yıl iḥtiyāc ehliġa **kėygülük** yėtkürgeyler.*

[=Ve her yıl ihtiyaç sahiplerine giyecek ulaştıracaklar.]

5577 Yazmada: *kānī.*

5578 Yazmada: *Ve alar*. ÖLMEZ: Her ikisi de *kėtürgen.*

5579 **Açıklama:** *Yėnür baş*: 'Gittikçe oyulup derinleşen yara' (el-BARDAḪĪ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (128ª, 136ᵇ) 86ᵇ$_{17}$, 93ª$_{13}$. yr.), *yenirce. wiceh corrodes*; yara, çıban; kanser; *lupus exedens.*

5580 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 300v13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 458.

5581 Yazmada: *Gūyā, ki.*

5582 Yazmada: *buruldı*. ABİK: "Hamsetü'l-Mütehayyirin Dolayısıyla Birkaç Nokta", 11$_{36}$.

5583 REDHOUSE: *TEL*: 2010ᵇ.

5584 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 458.

5585 CANPOLAT: *ya ... ya.*

5586 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 487.

Ve yine S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyede yolcılar vezīr ḳızı-y-ıla Mesᶜūd'a libās vėrdükleri maḥalde gelür [XXVII, 299, 3233]:[5587]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5588]

yandılar şehr sarı yol başlap

bir ėki ėski ***kėygülük*** *taşlap*

[=Şehre doğru yol gösterip döndüler. Bir iki eski elbise çıkardılar.]

2301. **key** [< Far. *gai*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. ᶜUḳāb gibi bir yırtıcı ḳuşdur, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da sebeb-i naẓmda[5589] gelür [62, 137]:[5590]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

keyde *dağı bardur uluġ*[5591] *bāl ü per*

bar mu hümā ḫāṣṣiyetidin eṯer **-354-**

[=Kartalda da büyük kol kanat vardır; ama hüma özelliğinden iz var mı?]

2302. **kėyn** [< **kē+din*] Kāf ᶜArabīdür. Ard dėmekdür *pas* maᶜnāsına.[5592]

2303. **kėyin** [< **kē+din*] Ardından demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyede Çöne Şāh'a Mesᶜūd vėrdügi hedāya ardınca geldügi maḥalde gelür, ki [XXVII, 285, 3073]:[5593]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5594]

nėçe kün çūnki anda meks[5595] *ėtdi*

nė ki ḳalmış ėdi ***kėyin*** *yėtti*

[=Birkaç gün orada dinlendi, kalmış olanlar ardından yetişti.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür, ki [595, 598, 2]:[5596]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kėlgeç ol yüz ėlime ḳaldı[5597] *ḳara ḳayġu* ***kėyin***

5587 Bk. **başlap**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 150, 487. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 69ᵇ, 267ᵃ.

5588 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5589 *birinci maḳālede*: Yazmada; *sebeb-i naẓmda*.

5590 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 482. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 263ᵇ.

5591 M a ḫ z e n : *uluḳ*.

5592 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **barça** ve **barı**, **töre** | **tura**, **sürmek** | **sormaḳ**, **kėyni**.

5593 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 489.

5594 Bu beyitte: Faᶜilātün ... faᶜlün.

5595 Yazmada: *müks*.

5596 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 73ᵇ₆. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 317r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 489.

sāye tüşken dėk kėyin ḫur-şėd bolġaç ilgeri

[=Önce güneş varken sonra gölge düşmüş gibi o yüz elime geçtikten sonra elime kara kaygı kaldı.]

2304. **kėnce**[5598] [< *kėn+çe*] Ardınca demekdür, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Yezdecird[5599] **161ª** tārīḫinde gelür, ki [(278) 733ª, 11]:[5600] [Neṯr]

Anda hem tura almay Merv'ġa bardı ve anda hem ***kėnce***[5601] *ḳavġun kėlip yalġuz bir tėgirmende yaşundı.*

[=Andan Merv'e. Anda daḫı ardınca ādam varup yalŋuz ḳaçup bir degirmene [14]girüp gizlenüp.[5602]]

2305. **keymür** [< *keymür-*] Kāf kāf-i ᶜArabī ile. Ört maḫfī eyle demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [203, 203, 1]:[5603]

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

savuġ āhımdın olsaŋ bī-taḥammül közge ***kėltür***[5604] *yüz*

ki anda ablaḳ[5605] *ėtmiş-mėn müretteb tėgresi*[5606] *ḳunduz*

[=Soğuk ahıma dayanamadın ise göze görün; orada kunduz işlemeli çevresini ala yaptım.]

2306. **keybür** [< Far. *kaybūr ~ gaybūr*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Yaşşı oḳ demrenine dėrler[5607], ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [yedinci ḥikāyede] Behrām Şāh Dilārām ile ṣaḥrāda oḳ atup demren-ile şikārı boġazladuġı maḥalde gelür [XXXIII, 389, 4295]:[5608]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5609]

5597 Yazmada: *ḳalur.*
5598 Yazmada: **kėnice.**
5599 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *<Ferruḫ-zād>.*
5600 Bk. **ḳavġun.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 279r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 411.
5601 Yazmada: *kėnince.*
5602 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 36ᵇ.
5603 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 348. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 291r27, 316r2. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 241ª.
5604 Yazmada: *keymür.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
5605 **Açıklama:** *Ablaḳ*: < Ar. < Far. *ablak* at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 48. REDHOUSE: *TEL*: 14ª. STEINGASS: *CP-ED*: 10ª. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 79ª. -al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 873'te Far.dan geldiği yazmaz.-
5606 Yazmada: *muraṣṣaᶜ çevresi.*
5607 Krş. *rūşan.* Belki *du-şāḫa.*
5608 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 302r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 482. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 264ª.
5609 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

çünki saldı èki ḳolıġa şikāl
***keybür** atıp boġuzladı fi'l-ḥāl* **-355-**

[=İki koluna zincir vurduktan sonra temren atıp hemen öldürdü.]

Ḥarfu 'l-Kāfi 'l-Maksūra

..... **[kip kip]**[5610] **<köp köp>** [< Far. *kīb*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Pālar pā-yi ᶜAcemīdür. Muḥkem muḥkem[5611] <ve çoḳ çoḳ> demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [LII, 489, 90]:[5612]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tapıştılar çü birbirni soruşup
*besī yıġlaştılar **kip kip**[5613] körüşüp*

[=Soruşup buluştular. Sık sık görüşüp çok ağlaştılar.]

2307. **kètgüm** [< *kǟ-gü+m*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Gètsem gerek demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e āḫirinde Behrām Şāh Dilārām'a yazduġı maḥalde gelür, ki [XXXIV, 403, 4474]:[5614]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5615]

ger tevaḳḳuf ḳılurnı[5616] fehm ètküm
*veh ki kèlgüñ velīk mèn **kètgüm***

[=Üstünde durunca anlıyorum. Yazık ki sen geliyorsun ben gidiyorum.]

2308. **kètergey** [< *kǟ-er-gey*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. Gèder demekdür.

2309. **kètgülük** [< *kǟ-gülük*] Kāf-i **161ᵇ** evvel ve kāf-i ṯāliṯ ᶜArabīdür. Ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. Gètmelü ve gidecek demekdür.

2310. **kètip** [< *kǟ-ⁱp*] Gidüp demekdür.[5617]

5610 Bundan sonraki kısım **<köp köp>** maddesinden alınmıştır.

5611 **Açıklama:** *Kip*: Mü'allif-i Rūmī 'kip kip'i 'köp köp' okumuş ve 'çoḳ çoḳ' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 311r27; STEINGASS: *CP-ED*: 1068ᵃ).

5612 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 240v22, 311r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 461.

5613 Yazmada: *köp köp*.

5614 Bk. **ètgüm**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 94r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 95, 482.

5615 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5616 TURAL: *kèlürde*.

5617 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çigreyip**.

2311. **kèterge** [< *kä-er+ge*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. Gètmege ve gètmek içün demekdür.

2312. **kètürgeyler** [< *kä-tür-gey+ler*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. Getüreler demekdür.[5618]

2313. **kètür** [< *kä-tür-*] Getür demekdür.[5619]

••••. **gèçç e** [< Far. *gaçça*] Cīmüŋ teşdīdi-y-ile. Dilsüz ve *gungī* dèmekdür.

2314. **kèçek** [< Far. *kacak*] Şayyādlar ıṣṭılāḥātındandur.

2315. **kiçik** [< *kiçi-g*] Küçük dèmekdür.[5620]

2316. **[kiçiktin]** [< *kiçi-g+tin*] <Ve> Bu beytde *kiçiktin* ᶜibāreti; yaᶜnī küçük oğlancuḳdan dèmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [69, 60, 5]:][5621]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yār ile ḫūy èylegen köñglüm èrür ol nevᶜ ḳuş
*kim kişidin ayrıla almas **kiçikdin**[5622] örgenip*[5623]

[=Yâr ile ünsiyet eyleyen gönlüm sanki küçükten insana alışıp (ondan) ayrılmayan kuş gibidir.]

2317. **gèçḳurun** [< *käç ḳurun*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Ve çīm ᶜAcemīdür. Aḫşamdan ṣoŋra gèç vaḳt maᶜnāsınadur, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [5624]'de [bir maḳṭaᶜda] gelür [195, 202, 8]:[5625]

5618 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLI, 377, 98]:

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çü ḳoymay bend ara bir ᶜużvını boş
*dimāġıġa **kètürgeyler** anıñg hōş*

[=Onun bir uzvunu bent içinde boş koymadan beynine akıl getireler.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 135v18.

5619 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ayaḳçı, ülüş, bat, taġār, toy.**

5620 Kıyıda: [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [254, 329, 1]:]

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

aġzı kim sözde Mesīḥā dèk ḳılur èlni tirik
*bes uluḳ• sözlük••-durur gerçi èrür asru **kiçik***

[=Ağzı sözde Mesih gibi halkı diriltir. Gerçi küçük ise de büyük sözlüdür.]

• Yazmada: *ulu*. •• Yazmada: *sözlü*.

5621 Aşkın yakıcılığı içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 30[b]). Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 69r24.

5622 *kiçiktin* olması gerekirdi; ama **emgek** maddesinde de *kiçikdin*.

5623 Kıyıda: *yārdın bolmas cüdā cānġa belā bolġan köñgül*
*ḳuş palası• dèg ki ırılmas **kiçiktin** ögrenip*

[=Cana bela olan gönül, küçükten (insana) alışıp uzaklaşmayan kuş yavrusu gibi yârdan ayrılmaz.]

• *balası* olması gerekirdi.

5624 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī şuᶜlelıġ[5626] *cānıñ avuçlap başla yol*

***gėçḳurun** çün atlanıp ol mest mihmānım barur*

[=Ey Nevâyî, alev alev yanan canını eline al da yol göster; çünkü kendisinden geçen konuğum ata binip akşam akşam gidiyor.]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [5627]'da gelür, ki [328, 442, 3]:[5628]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ger öter yüz miñ şuᶜūbet birle kündüz miḥneti

vāy u yüz miñ vāy mėn bī-keske bolġaç ***gėçḳurun*** **-356-**

[=Yüz bin sıkıntı ile dolu gündüz mihneti geçerse de akşam olunca ben kimsesize vay yüz bin kere vay.]

..... **kiçik** Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Küçük demekdür.

2318. **kėçti** [< *kėç-ti*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ve çīm çīm-i ᶜAcemīdür. Geçdi demekdür, her ḳanḳı maᶜnāya olur-ısa.[5629]

2319. **kėçkey** [< *kėç-key*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Geçe demekdür.

2320. **gėçge** [< Mo. *gecige*] Yine gāflar gāf-i ᶜAcemīdür. Ve çīm çīm-i ᶜAcemīdür. Eŋse maᶜnāsınadur, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [5630]'de [bir maḳṭaᶜda] gelür [64, 64, 7]:[5631]

Maḳṭaᶜ /Müctetṯ-i *müṯemmen-i maḥbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

Nevāyī olça ḳażādın kėlür boyun sungıl

kim[5632] *ol ki baş çėkiben soñra* ***gėçgesin***[5633] *ḳaşıp* **162ᵃ**

5625 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 312v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 483.

5626 Yazmada: *şuᶜlelıḳ*.

5627 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

5628 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 75^{b}_{1}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 483. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 264ᵇ.

5629 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [L, 466, 109]:

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çü ***kėçti*** *çüftdin ol ṭāḳ-ı āfāḳ*

nėçük mėn çüft közley ol barıp ṭāḳ

[=Madem o göklerin takı çiftten geçti ben nasıl çift gözleyeyim, o taka vardı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 306r10.

5630 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

5631 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 312v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 483.

5632 Yazmada: *ki*.

[=Ey Nevâyî, ganimet nasipten gelir boyun eğ. Dikbaşlılık eden sonra ensesini kaşır.]

2321. **kiryās** [< Far. < Ar.] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ve Fārisī ile müştcrekdür. Ev ḥavlısına dèrler, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyede Çöne Şāh Mesᶜūd sarāyına varduġı maḥalde gelür [XXVII, 274, 2934]:[5634]

Metnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5635]

*yètti vü kördi bir bèyik **kiryās***

ṭāḳ u eyvān añga sipihr esās

[=Erişti ve çatısı gök, avlusu (bütün) zemin olan büyük bir eyvan gördü.[5636]]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - B i d ā y e 'de gelür, ki [Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r , 21, 17]:[5637] [Neṯr]

*Ve bu bāġ **kiryāsınıñg**[5638] revāḳıda ol hümāyūn-elḳāb[5639] bitilse nè ᶜacīb[5640].*

[=Ve bu bağ avlusunun sundurmasında şahlara mahsus lakaplar yazılsa buna şaşılır mı?][5641]

Ve yine G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür, ki [LVIII, 52, 615]:[5642]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

tükengeç söz çèkildi pēş-keşler

*nè kim **kirbās**[5643] içi tökdi[5644] ser-ā-ser*

[=Söz bitince hediyeler çıkarıldı. Herkes (bohçasındakini) avluya baştan başa döktü.]

2322. **kirgeç** [< **kī-r-geç*] Giricek dèmekdür.[5645]

2323. **kirgey** [< **kī-r-gey*] Gire dèmekdür.[5646]

5633 KAYA: *kiçkesini.*

5634 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 484. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 265ᵃ.

5635 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5636 Krş. *daḳı daluy, daḳı müren,* | kün *duğ* bol-ġıl, kök kuпkan, [=Daha deniz daha müren (ırmak); güneş bayrak, göz kurıkan, (çadır)'] BANG - RAHMETİ [ARAT]: *Oğuz Kağan Destanı*: 16.

5637 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 485.

5638 Yazmada: *kiryāsı nerniñg.*

5639 Yazmada: *atı.*

5640 Yazmada: *ᶜaceb.*

5641 ÜZGÖR: *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*: 83.

5642 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 485.

5643 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. *Kirbās*: Bu kelimenin yeri burası değil. *kirbās* için yeni madde başı açılmalıydı. Ar. *kirbās* 'ham bez, pamuklu, ak keten' (TOPALOĞLU - KARAMAN: *Arapça - Türkçe Yeni Kamus*: 368ᵃ) < Far. al-MUNACCİD: *al-mufaṣṣal...*: 3_{85}. Far. *karbās, kirpās* Gr. *χάρπασος*, Lat. *carbasus*. 'Ḫām bez' (el-BARDAḪĪ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (54ᵇ) 36^{b}_{12}. yr. VULLERS: *LP-LE*: II, 811ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1021ᵃ).

5644 Yazmada: *-ı çīn toldı.*

5645 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tavuş, sèrmedim, sunġan.**

5646 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tuş | tüş.**

2324. **kirgeli** [< **kī-r-geli*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Gireli ve girmek içün demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da yedinci maḳālede gelür [II, XXXV, 238 ~~(194)~~(102), 16]:[5647]

Meṯnevī **-357-** /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

*şehrġa ėl **kirgeli** köp yol ėdi*
ol ki burun kirdi velī ol ėdi

[=O şehre halkın girmesi için birçok yol vardı; lakin ilk giren de o idi.]

2325. **kirgüge** [< **kī-r-gü+ge*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür, girince demekdür.

2326. **kirgüñg** [< **kī-r-gü+ŋ*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ve gāf-i ṯāliṯ *ᶜAcemī*dür. Ḫiṭāb ėdüp girseŋ gerek demekdür.[5648]

2327. **kirişti** [< **kī-r-ⁱş-ti*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Birbirine girişdi der-hem oldı demekdür. Ammā ekṯer bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur, ki *ḳıla kirişti* eylemege başladı demek gibi, ki ibtidā maᶜnāsın daḫı vėrür.[5649] **162ᵇ**

2328. **kirişgey** [< **kī-r-ⁱş-gey*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. Bu daḫı ekṯer bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınur, *tama kirişgey* gibi, ki ṭamlamaġa başlaya demek gibi, ki M ü n ş e ' ā t 'da birinci[5650] mektūbda tābistān vaṣfında gelür, ki [(289) 783ª, 9]:[5651] [Neṯr]

*Sipihr gerdi[5652] zer-ger kūresi dėk mihr otıdın ol nevᶜ ḳızıdı[5653], kim yaḳındur, kim felek ṭāsıdın ṯevābit dāneleri ṭāsdaġı ḳalᶜī ḳaṭarātı dėk ėrip tama **kirişgey**.*

5647 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 484.

5648 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [206, 206, 6]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
*çün yėti ḳat yėrge **kirgüñg** ᶜāḳıbet ḥālā nė sūd*
ger sipihr ecnāsıdın allıñġa tartarlar toḳuz
[=Göğün katlarından önüne dokuz çekerlerse de sonunda ne fayda zaten yedi kat yere girsen gerek.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 153v11, 181r16, 267r18.

5649 Şöyle tamamlanabilir: N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de gelür [367, 12]: [Neṯr]
*Çün olturdı ve ol ṭaᶜāmdın yėy **kirişti** andaḳ ḫūb yaġ ėrdi ki andın yaḫşıraḳ bola almaġay.*
[=Oturur oturmaz o yemekten yemeğe girişti. Öyle güzel yağ idi ki ondan daha iyisi olamzdı.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 313r13.

5650 *birinci*: Yazmada; *ėkinci*.

5651 Bk. ḳızıttı. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 313r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 447, 485.

5652 Yazmada: *kūre-i*.

5653 Yazmada: *ḳızıttı*.

[=Gök çadırı kuyumcu ocağı gibi güneş ateşinden o denli kızdı ki feleğin tasından yıldız taneleri tastaki kalay damlaları gibi az kalsın eriyip damlayacak.]

2329. **kėrdidin** [< **kė̄+rü+din*] Kāf kāf-i cArabīdür. Gėrüdėn demekdür.

2330. **kīz** [< *kiḏiz*] Kāf kāf-i cArabīdür. Keçe demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5654]'da [bir maṭlacda] gelür [144, 144, 1]:[5655]

Maṭlac /Remel-i *müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

çū̃n mėn-i[5656] *mecnūn başın eṭfāl taşı*[5657] *sındurur*

āh **-358-** *otı jūlīde saçımdın an͡ga kīz*[5658] *küydürür*

[=Ben delinin başını çocukların taşı kırar. Ah ateşi dağınık saçımdan ona keçe yakar.]

Ve yine M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de [evvelki meclisde] Mevlānā Eşref[5659] vaṣfında gelür, ki [I, 12, § 8, II, 324]:[5660] [Neṯr]

Kīz[5661] *börk üstide*[5662] *ḳurçuḳ çırmar ėrdi.*

[=Keçe külah üstüne keçe sarık sarardı.]

Kīz[5663] *börk* keçe taḳye demekdür.

2331. **kėzmek** [< *kez-mek*] Gezmek dėmekdür, kesr-ile tacbīr ėderler.[5664]

2332. **kėzerde** [< *kez-er+de*] Gezer-iken dėmek olur.

2333. **kėzgüci** [< *kez-güçi*] Gezici.

2334. **kėzip** [< *kez-ip*] Gezüp.[5665]

5654 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

5655 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 237. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 314r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 485. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 265b.

5656 KUT: *meni*. **Açıklama:** *Mėn-i mecnūn*: Metinlerde yer alan bu terkip biçimine Çağatay yazı dilinde sıkça rastlanılmaktadır. Dikkati çeken husus izafet kesresinin daima /y/ ile yazılmasıdır. MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 374_{445}.

5657 KUT: *şāmı*.

5658 KUT: *kiz*.

5659 Yazmada: *Şeref*.

5660 Bk. ḳurçuḳ. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 485.

5661 Yazmada: *Kiz*.

5662 Yazmada: *üze*.

5663 Yazmada: *Kiz*.

5664 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [74, 67, 3]:
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fecilātün fecilātün fecilātün fecilün/•
ġaraẑım bu ki unutturmaġa-mėn özni an͡ga
kūyide kėzmekim efġān geh ü bī-gāh çėkip
[=Zamanlı zamansız ah çekip sokağında gezmekle garazım kendimi ona unutturmamaktır.]
• İkinci kanatta: Fācilātün ... ...
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 87v27.

5665 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLIV, 406, 87]:

2335. **gėzek**[5666] [< Far. *gazak*] *Nuḳl* maᶜnāsınadur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [50, 50, 1]:[5667]]

Maṭlaᶜ /Müctetṯ-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

*nebātdın **gezek** ėtseŋ içerde bāde-i nāb*
lebiŋġa yėtkeç olur ol nebāt laᶜl-i ḫoş-āb

[=Süzülmüş şarap içerken yeşillikten meze yapsan, o yeşillikler dudağına değince parlak lâl olur.]

2336. **kėzdik** [< *kez-dik*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Gezsün seyr eylesün ve gezüp seyr eyleyüp demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5668]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [203, 203, 9]:[5669]

Maḳṭaᶜ /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

*Nevāyī sėvdi bir Lolīni **kėzdik** rubᶜ-ı meskūnda*
eger Arlat eger Barlas eger Tarḳan[5670] *eger Sulduz*

[=Nevâyî gezilen yeryüzünde Arulat mı Barulas mı Tarkan mı (yoksa) Sulduz mu (olduğunu bilmediği) bir (yosma) Lolî'yi sevdi.]

2337. **kės** [< *kes-*] Emr ėdüp bir nesneyi kes demekdür.

2338. **kėsküledi** [< *kes-gü+le-di*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Kesmelü **163ᵃ** eyledi demekdür.

2339. **kėsmek** [< *kes-mek*] Kesmek.[5671]

2340. **kėsgen** [< *kes-gen*] Kesen dėmekdür.[5672]

2341. **kėstürtiŋ** [< *kes-tür-ti+ŋ*] Kesdürdüŋ dėmekdür.

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

*ki ol ḫayl içre **kėzip** ėrte vü kėç*
tapa alġay mu mėn andın ḫaber hėç

[=Sabah akşam o kalabalık içinde gezmekle hiç ondan haber alabilir miyim?]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 99r27.

5666 Bk. **gezek**.

5667 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 78. gazel. Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 265ᵇ.

5668 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

5669 Bk. **sulduz**. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 348. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 61ᵃ₁₄. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 360. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 193ᵃ.

5670 Yazmada: *Tarḫan*.

5671 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **güçün**.

5672 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **itigrek**.

2342. **kėsek** [< *kės+ek*] Kesek dėmekdür. [B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlacda gelür [255, 332, 1]:[5673]]

Maṭlac /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

ėy ten-i ḫāki ḫadengiñġa nişān bolġan ***kėsek***

hem bu macniġa ḳuruḳ[5674] *başım* ***kėsek*** *üzre süñgek*

[=Ey temrenine beden toprağı nişan keseği olan ve bu anlamda kuru başım[5675] kesek üstünde (bir) kuru kemik olan.]

2343. **kėskeli** [< *kes-keli*] Kesmek içün ve keseli demekdür.[5676]

5673 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 554. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 247r20.

5674 Yazmada: *ḳuruġ*.

5675 **Açıklama:** *Kuru baş*: Nihaî yorgunluk alâmeti olarak kullanılan *ḳuru baş*'ın geçtiği başka yerler için bk.

Pādşāh ... yılda bėş miñ altun yarmaḳ ve ėkki yüz ḫarvār aşlıġ vech-i macāş içün muḳarrer ḳıldılar bā-vücūd-i ol kim bir ḳuruḳ başlıġ *mücerred kişi ėrdi* [=Bekâr yalnız başına yaşayan bir kişi olmasına rağmen padişah ... yılda beş bin altın yarmak ve iki yüz çuvallık erzak ihsanda bulunmayı kararlaştırdı]. (NEVÂYÎ: *Mecālisü 'n-Nefāyis* I, 146 § 336; II, 465).

ėy ten-i ḫāki ḫadengiñġa nişān bolġan kėsek

hem bu macniġa ḳuruḳ başım *kėsek üzre süñek*

[=Ey senin toprak rengi teninin temrenine nişan olmuş kesek, hem bu anlamda yalnız başım kesek üstünde kemik.] (NEVÂYÎ: *Bedāyicu 'l-Vasaṭ*: 255, 332, 1).

eger ḳaçavan bir ḳuru baş *ile*

çavum neng ile cāleme yayıla

[=Bir kuru baş ile kaçarsam ünüm utançla âleme yayılsın.] (Mes'ūd BİN AḤMED: *Kenzü 'l-Bedāyic ≈ Nev-bahār u Süheyl*: 380_{2732}).

Ḳuruḳ başların *alıp* (13) *ḳaçıp çıḳtılar ėrse* [=Yalnız başlarını alıp (13) kaçıp çıktılar.] (*Çiñgis Kağan Târihi Çevirisi*: 68_{12}).

cān revān oldı o serv ayağına yaşum ile

ḳalmışam ātiş-i fürḳatde ḳuru başum *ile*

[=Can o servinin ayağına gözyaşım ile aktı. (Hâlbuki ben) ayrılık ateşinde kuru başımla kalmışım.] (ZÂTÎ: *Dîvân*: III, $261_{1413\text{-}1}$).

yā Rab ol demde Ḫayālīye enīs ėt fażluñ

laḥd içre ḳalıcak dil yalıñuz bir ḳuru baş

[=Gönül mezar içinde bir kuru baş ile kalınca Hayalî'ye fazlını dost et, ya Rabbi.] (HAYÂLÎ: *Dîvân*: $212_{1\text{-}6}$).

cānā Ḫayālī derdüñ ile dirilür senüñ

şol dem ki ḫākde yalıñuz ḳala ḳuru baş

[=Ey can, toprakta yalnız bir kuru baş ile kaldığı zaman Hayalî senin derdin ile dirilir.] (HAYÂLÎ: *Dîvân*: $212_{3\text{-}5}$).

RADLOV: *Obraztsı*: II, $67_{821\text{-}2}$, 129_{1409}.

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286r29.

bir ḳuruġ başım *bile boldum revān*

yolda kördim bir adaşġan kārvān

[=Yalnız başıma yola kuyuldum. Yolda yolunu şaşırmış bir kervan gördüm.] (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 235a).

5676 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [79, 99, 5]:

....[kişi] ḳara[5677] [< Far. ḳara] Etbā^c ve sā'iru'n-nās[5678] demekdür, ki Mecālisü'n-Nefāyis'de üçinci meclisde [Mevlānā] Faḫru 'd-dīn vaṣfında Nevāyī ḥażretleri eydürler [I, 113, § 243, II, 431]:[5679] [Neṯr]

Kişi ḳaramdındur.*

[=Adamlarımdandır[5680].]

* Ya^cnī ādem ḳarışanumdandur demekdür, ki ḫışım ḳavm ma^cnāsınadur.[5681]

2344. gėysemüz [< kėḍ-se bi+z] Gāf gāf-i ^cAcemīdür. Gėysevüz; ya^cnī bir ḳaftan ve ġayrı nesne gėysevüz demekdür.

....kėsek Kāflar kāf-i ^cArabīdür. Kerpiç ma^cnāsınadur.

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/

lem^ca-i tėġı dėme berḳ çaḳılġan kėbi kim

güyiyā ***kėskeli*** *ėlgidin ėter ḫėz ḳılıç*

[=Kılıcın parıltısına şimşek çakması gibi deme. Kesmek için kılıç sanki elden fırlamış.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 314v1.

5677 Yazmada: **ḳaram**. Bundan sonraki kısım **[kişi] ḳara** maddesinden alınmıştır.

5678 Yazmada: *Ḳarışduġum*.

5679 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 270v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 396.

5680 ERASLAN: *(Bu fakirin) gözettiği kimselerdendir.*

Düzeltilmiş anlamı destekleyici şimdilik şu veriler var: *İş küçni* ***kişi ḳara*** *ümīdige ḳoymasaŋız yaḫşıraḳ bolġay.* [=İşi gücü halkın ümidine bırakmasanız daha iyi olacak.] NEVĀYĪ: *Münşe'āt*: [(334) 789^b, 21]; *Mėniŋ yavuḳumdaḳı* ***kişi ḳara*** *bile.* [=Etrafımdaki kişilere ve öbür adamlarla.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 24^b. THACKSTON: I, 49. ARAT: I, 25; *Keyin ḳalġan* ***kişi ḳara***. [=Geride kalan adamlarını.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 44^a. THACKSTON: I, 91. ARAT: I, 46; *Özi bir nėçe* ***kişi ḳarası*** *bile cerīde ḳorġanda turdı.* [=Kendisi, yalnız olarak, birkaç adamı ile korganda kaldı.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 91^a. THACKSTON: I, 183. ARAT: I, 95; *Köç ve uruḳ va* ***kişi ḳarasını***. [=Göç, aile ve adamlarını.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 91^a. THACKSTON: I, 183. ARAT: I, 95; *Tamām* ***kişi ḳara***. [=Bütün adamları.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 144^a. THACKSTON: II, 299. ARAT: II, 156; *Bolġan* ***kişi ḳarasını***. [=Mevcut adamlarını.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 162^a. THACKSTON: II, 335. ARAT: II, 176; *Süŋgekini* ***kişi ḳarası*** *alıp.* [=Kemiklerini adamları alıp.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 168^a. THACKSTON: II, 347. ARAT: II, 182; *Şehr-bānū Bėgimniŋ* ***kişi ḳarasıdın*** *bolur ėdi.* [=Şehr-bânû Begim'in adamlarından olup.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 169^b. THACKSTON: II, 351. ARAT: II, 184.

ḳırıban Türkmān hezāresini
ėyledük bend ***kişi ḳarasını***
[=Türkmen hezaresini kırarak, adamlarını bendettik.]
BABUR: *Veḳāyi^c*: 196^b. THACKSTON: II, 413. ARAT: II, 216.

Kişi ḳarasını *tart part ḳılıpturlar.* [=Yanındaki adamları ile birlikte, yağma etmişler.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 204^b. THACKSTON: II, 432. ARAT: II, 226; *Hėç* ***kişi ḳara*** *aldurmay.* [=Bir zayıata uğramadan.] BABUR: *Veḳāyi^c*: 265^b. THACKSTON: III, 569. ARAT: II, 301.

5681 **Açıklama:** *Kişi ḳara*: Mu'allif-i Rūmī 'ādem ḳarışanumdandur' anlamını; Naṣīrī ise 'akraba; yakın; geniş, ferah' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 270v12, 272v4, 315r18).

2345. **kėn͡g**[5682] [< *kė̃ŋ*] Geŋ macnāsınadur iki kāf bile cArabīdür. Kāf-i ṯānīnüŋ cArabiyyetine mā-ḳablinde nūn imlā olınmaduġı delīldür. Ve hem S e b c a - i S e y y ā r e 'de [ikinci ḥikāyede] Cemşēd Şāh Zeyd-i Ḏehhāb'ı bıraḳduġı ḳuyunuŋ vaṣfında bu beytde *tėn͡g*[5683] lafẓına ḳāfiye vāḳic olmışdur [XXIII, 211, 2186]:[5684]

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[5685]

*ki anıṅg aġzı tar ėdi tübi **kėn͡g***[5686]

aġzı revzençe tübi [öy] bile tėn͡g[5687]

[=Onun ağzı dar dibi geniş idi. Ağzı pencere, dibi ev gibi.]

2346. **kėltürmek** [< *kėl-tür-mek*] Kāf cArabīdür. Getürmek.[5688]

2347. **kėlgen** [< *kėl-gen*] Kāf-i evvel cArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i cAcemīdür. Gelen demekdür.[5689]

2348. **kėle alman** [< *kėl-e al-ma-n*] Gelimezin demekdür.

2349. **kėlüyi** [< *kėl-ü+yi*] Gelesi demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da otuz beşinci[5690] mektūbda gelür, ki [(354) 793a, 1 (IV, 93, 8)]:[5691] [Neṯr]

5682 Yazmada: *kėk*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5683 Yazmada: *kėk*.

5684 Alıntı için bk. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 130a, 268a.

5685 Bu beyitte: Fācilātün ... .

5686 Yazmada: *kėk*.

5687 Yazmada: *kėg*.

5688 Yazmada: *Getürmek. Kāf cArabīdür*. Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [197, 259, 4]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

raḳībi sındurup kön͡glin ü mėn yıġlap an͡ga līkin

su kėltürmek hemān u kūze sındurmaḳ hemān ėrmiş

[=Rakibi gönlünü kırıyor; lakin ben ona ağlıyorum. Su getirmek ile testi kırmak birmiş.]

B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [200, 264, 7]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

töküp mey muḥtesib mėn yıġladım līkin ol ösrükke

su kėltürmek hemān u kūze sındurmaḳ hemān ėrmiş

[=Bekçi şarabı döktüğünde ben ağladım; çünkü o sarhoşa su getirmek ile testi kırdırmak aynı kolaylıkta imiş.]

Muhtesip keyif ehlinin korkulu rüyasıdır. İçki içmek haram olduğu için, muhtesipler içki ve testileri buldukları yerde döküp kırmaktadır. Şair mey dökmek ve ağlamakla, su getirmek ve testi kırmak arasında bir denklik gözetir. Böylelikle leff ü neşr sanatına yer verir (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 168).

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 256r29.

5689 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **üçün | oçun, bortaġ, tėrgep, tilin, çınadı, sayradı, sökti ve sögdi, ḳoldamaḳ, man͡gış, yatış, yanmaḳ, yaraş.**

5690 *otuz beşinci*: Yazmada; *elli birinci*.

Ve ʿIrāḳ'dın bu ḫaberler kėldi.[5692] -359-

[=Ve Irak'tan bu haberler geldi.]

2350. **kėl** [< *kėl-*] Gel demekdür.[5693]

2351. **kėledür** [< *kėl-edür*] Geliyorur demekdür.[5694]

2352. **kėle turġanın** [< *kėl-e tur-ġan+ı+n*] Gele ṭurduġın ve gele ṭuranın demekdür.

2353. **kėlmişin** [< *kėl-miş+i+n*] Gelmişin demekdür.[5695]

2354. **kėlip** [< *kėl-ⁱp*] Gelüp demekdür.[5696]

2355. **kėlilip** [< *kėl-ⁱl-ⁱp*] Gelinüp demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da yėgirmi üçinci[5697] mektūbda gelür, ki [(335) 790ᵃ, 1]:[5698] [Neṯr]

ʿArżа-dāşt ol, kim vaḳfede ziyāret cihetidin imām ravżasıġa kėlilip ėrdi.

[=Molada, ziyaret maksadıyla imam türbesine gelindiğini arz etti.]

2356. **kėltürgeli** [< *kėl-tür-geli*] Kāf-i evvel ʿArabī ve gāf-i ṯānī ʿAcemīdür. Getüreli ve getürmek içün demekdür.[5699]

2357. **kėlgüŋ** [< *kėl-gü+ŋ*] Kāf-i evvel kāf-i ʿArabīdür ve gāf-i ṯānī ve gāf-i ṯāliṯ gāf-i ʿ*Acem*īdür. Gelürsin ve gelseŋ gerek demekdür.[5700]

2358. **kimsen** [< Çin. *chin-hsien*] Kāf kāf-i ʿArabīdür. *Kimzānd*[5701] demekdür, ki altun renginde renglü bir deridür, ki āyīneciler **163ᵇ** āyīneler vażʿ ėderler.

5691 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 476, 487.

5692 Yazmada: *Ve bu ḫaberlerniŋ ʿIrāḳ'dın kėlüyi.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5693 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **başḳaru, sıġınmak, savut, ḳaytaray, yırlay.**

5694 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **is | ės.**

5695 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XLVII, 317, 4044]:

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl/

sözin fehm ėtip ḫayl-ı der-geh-nişīn

*şeh allında ʿarż ėttiler **kėlmişin***

[=Dergâhta oturan topluluk sözünü anlayıp padişahın önünde geldiğini arz ettiler.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 315v23.

5696 Birçok yerde.

5697 *yėgirmi üçinci*: Yazmada; *otuz ėkinci*.

5698 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 487.

5699 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [572, 622, 5]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

ėy Mesīḥā bir nefes tıngıl ki barmış dostlar

*cānlar oynap ol ḳuyaşnı başıma **kėltürgeli***

[=Ey Mesih, bir soluk dur, dostlar canlarıyla oynayıp o güneşi başıma getirmek için gitmiş.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 200v26.

5700 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėtküm, kėtküm.**

5701 'cüzdan' anlamında.

S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de bīşe-i nigār ḳuşları vaṣfında gelür [XLIII, 303, 3836]:[5702]

Meṯnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

ḳılıp[5703] *levḥa kimsen bile zēverī*[5704]

anıng dėk ki Hindū-yı bāzī-gerī

[=Bir Hintli rakkase gibi (sarı) meşin ile kaplı levha yaptı.]

2359. **kimsend**[5705] [< *kimsen+d* < Çin. *chin-hsien*] [Bu daḫı ol ma^c^nāyadur, ki][5706] ve yine L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da **-360-** Hindū-yı bāzī-ger ḥikāyesinde gelür [XXXVIII, 61, 638]:[5707]

Meṯnevī /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

tāc ile kisvet ki tertīb ėyleben

barı ***kimsen***[5708] *birle teḏhīb ėyleben*

[=Taç ile elbise tertip ederek hepsini (sarı) meşin ile süsledi.]

2360. **kėme** [< *kēme*] Kāf kāf-i ^c^Arabīdür. Gemi demekdür, ki S e b ^c^ a - i S e y y ā r e 'de altıncı ḥikāyede Müdbir ve Muḳbil gemiye girdükleri maḥalde gelür, ki [XXXI, 358, 3944]:[5709]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[5710]

çūn yėl öz i^c^tidālidin[5711] *aştı*

zevraḳ ol ***kėme*** *birle yandaştı*

[=Rüzgâr haddini aşınca kayık ile o gemi birbirine yanaştı.]

2361. **kėmür** [< **könỹ-mür*] Kāf-i ^c^Arabī ile. Kömüre dėrler. F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de germā vaṣfında gelür, ki [XXVII, 256, 56]:[5712]

5702 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 488.

5703 Yazmada: *dėme.*

5704 Yazmada: *zebūrī.*

5705 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5706 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

5707 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 488. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 267^b^.

5708 Yazmada: *kimsend.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5709 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 489. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 268^a^.

5710 Bu beyitte: Fā^c^ilātün ... fa^c^lün.

5711 Yazmada: *elidin.*

5712 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 316r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 488. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 267^b^.

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

***kėmür** şām u dem anda şubḥ-dem bil*

şihāb ol kūredin çıḳḳan ^calem bil

[=Orada akşamı kömür sabah vaktini de dem (duman) say. O ocaktan çıkan kıvılcımı da sügen (kayan / akan) yıldız (bayrak) say.]

2362. **+gine**[5713] [< *+kiṅe*] Gāf gāf-i ^cAcemīdür. Edāt-ı taṣġīrde ekṭer bir lafẓ-ıla daḫı isti^cmāl olınur, *fulāngine* gibi, ki falāncıḳ demekdür, ki M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci meclisde Mevlānā Şafāyī vaṣfında gelür, ki [I, 65, § 119, II, 380]:[5714] [Neṯr]

Ṭab^cıdın, ki[5715] *gāh reng**ingine** nėmeler baş urar ėrdi.*

[=Tabiatından bazen güzel şeyler baş gösterirdi.]

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī bāġa gėtdügi maḥalde Mecnūn'a ḫaber gönderüp eyitdi, ki [XI, 111, 819]:[5716]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

*bir kün**gine****[5717] *terk-i deşt ḳılsun*

güller bile bāġ geşt ḳılsun **164^a**

[=Bir gün olsun çölü bıraksın, güllerle bahçeleri dolaşsın.]

* Bir güncügez demekdür.

Ve yine Ḥ ā l ā t - ı S e y y i d Ḥ a s a n B ė g[5718]'de gelür, ki [(97) 735^b, 25]:[5719] [Neṯr]

Kefş ü destārların ve yaġlıġ[26]*ların ve anıṅ uçıda tügün**ginesi** bolsa.* **-361-**

[=Ayakkabılarında, sarıklarında, mendillerinde ve onun uçlarında ufak bir düğüm olsa.]

2363. **kėyni** [< **kē+n+i*] Ardı dėmekdür *perde kėyni* perde ardı dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maṭla^cda gelür [41, 41, 2]:[5720]]

Maḳṭa^c /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

5713 Bk. **+ḳına**.
5714 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 490.
5715 Yazmada: *gāh*.
5716 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 490.
5717 ÇELİK: *künkine*.
5718 Yazmada: *Bėg* yok.
5719 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 490.
5720 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 75. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 50r10. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 122^b. FUZÛLÎ: *Dīvān*: 155, XXXI.

çıḳma toḳḳuz perde kėynidin ki ᶜālem küymesün
alsaṅg altı yėtti[5721] *burḳaᶜ ḳoyġıl ėkki üç*[5722] *niḳāb*[5723]

[=Dokuz perde arkasından çıkma ki âlem yanmasın. Altı yedi peçe alırsan iki üç nikab bırak.]

Ve *birbiri kėynice*[5724] birbiri ardınca dėmekdür.

[N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [162, 162, 2]:[5725]]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i mütemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tişleriṅgni saġınıp köp yıġlarımdın köz yaşım
birbiri ***kėyniçe*** *andaḳ kim tizilgen inçüdür*

[=Dişlerini düşünüp çok ağlamaktan gözyaşım sanki birbiri ardınca dizilmiş incidir.]

2364. **kėṅgeş** [< *kėŋ+e-ş*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i *ᶜAcem*īdür. *Maşverat* maᶜnāsınadur, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī ḳabīlesi Nevfel'e maġlūb olıcaḳ Leylī atası Leylīyi öldürmek dileyüp aḳribāsı-y-ıla meşveret etdügi maḥalde gelür, ki [XXIII, 215, 1884]:[5726]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

çarlattı revān uruḳ ḳayaşın
saldı araġa ol iş ***kėṅgeşin****

[=Hısım akrabasını çağırttı, görüşülmek üzere o işi ortaya attı.]

* Meşveretin demekdür.

2365. **kėṅgeşti** [< *kėŋ+e-ş-ti*] Ṭanışdı demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān Ferhād'uŋ żaᶜfı bābında aṭibbā ile meşveret etdügi maḥalde gelür, ki [XXVII, 254, 33]:[5727]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kėṅgeşti *şeh tüzüp mecmaᶜ aḥibbā*
bolup ḥāżır nė kim bolġan[5728] *aṭibbā*

5721 Yazmada: *beyti.*
5722 Yazmada: *üc.*
5723 Yazmada: *ḥicāb.*
5724 Yazmada: *keynice.*
5725 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 289. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 193v29.
5726 Bk. **uruḳ ḳayaş**. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 21^{b}_{2}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 59, 490. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 31^{b}.
5727 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 316v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 490.
5728 ALPAY: *ḥāżırnı kim bolġay.*

[=Şah dostlarını toplayarak konuştu. Bütün hekimler de orada hazır idiler.]

Ammā baᶜżı nüsaḫda[5729] *kingāc*[5730] vāḳiᶜ olmış, bu taḳdīrce Fārisī ile müşterekdür.

2366 **gėn͡g** [< *kȫŋ*] Gāflar gāf-i ᶜ*Acemī*[5731]dür. Geŋ demekdür *vāsiᶜ* maᶜnāsına, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, XXXIV, 227 (1853)-(99), 29]:[5732]

Mes̱nevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

nükte dürin bil ḳulaḳ[5733] *ārāyişi*

gėn͡g *ötük oldı ayaġ āsāyişi*[5734]

[=Nükte incisi kulağın zevkidir. Geniş ayakkabı ayağın keyfidir.]

2367 **givürdiler** [< **kī-gür-di+ler*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Ḳoydılar demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyede Çöne Şāh vezīr ḳızını **164b** ḫarābeden getürdügi maḥalde gelür, ki [XXVII, 303, 3286]:[5735]

Mes̱nevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5736]

kėydürüp boy başıġa ḥulle-i al

mehd içinde[5737] ***kėtürdiler***[5738] *fī'l-ḥāl*

[=Baştan ayağa al bir hil'at giydirip bu hâl ile beşik içinde getirdiler.]

Ve F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de[5739] gelür, ki [565, 614, 3]:[5740]

Beyt **-362-** /Hezec-*i müs̱emmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

tārāc ėtiben dīn ü taḳıp boynuma zünnār

yüz yılġıça[5741] *küffār ḥisābıġa* ***kėçürdi***[5742]

5729 Yazmada: *nüsḫada*.

5730 VULLERS: *LP-LE*: II, 900ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1056ᵃ.

5731 Şöyle olmalıydı: Gāf-i evvel ᶜAcemī gāf-i s̱ānī muᶜcemedür.

5732 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 46.

5733 Yazmada: *ḳulaġ*.

5734 Yazmada: *ārāyişi*.

5735 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 491.

5736 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5737 Yazmada: *içige*.

5738 Yazmada: *givürdiler*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5739 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5740 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 316v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 491. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 268ᵇ.

5741 KAYA: *yıllıḳ*.

5742 Yazmada: *givürdiler*. Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 4056. Sy. 631ᵇ. yr. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. TY 1565. Sy. 182ᵇ. yr. 2794. Sy. 82ᵃ. yr. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Dini yağmaladı, boynuma kara kıldan papaz kemerini taktı. Yüz yıl kadar kâfir olarak yaşadı.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Hoşang Şāh vaṣfında gelür, ki [(197) 718ᵇ, 18]:[5743] [Neṯr]

Ve atġa ėger ol yasadı [18]ve tėveni yükge[5744] ol givürdi[5745].

[=Ve ata eyer o yaptı ve deveyi yüke [12]ol ḳoydı.[5746]]

2368. **kėyik** [< *keyik*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Āhūya derler, ki.[5747]

Ḥarfu 'l-Kāfi 'l-Mażmūma

2369. **köp** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Pā-yi ᶜAcemī ile. Çoḳ demekdür.

****. **köp** Vāv ile telaffuẓ olınur. Çoḳ dėmekdür. [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de]

Ferhād ᶜālem-i ṣabāvetde iken riḳḳat-i ḳalbi evṣāfında eydür [XIII, 136, 51]:[5748]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kim aytsa derddin az az rivāyet

ḳılıp ol derd añga köp köp sirāyet

[=Kim derdinden az az anlatsa o dert ona çok çok dokunurdu.]

2370. **köprek | küp** [< *köp+rek*] Ziyāde çoḳ dėmekdür. Ve *köp* lafẓında vāv telaffuẓ olınmaduġı taḳdīrce bayaġı küp dėmek olur, *ḫum* maᶜnāsına.[5749]

2371. **köpelek** [< *kepeli+k*] Yine kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Pā-yi ᶜAcemī ile. Kelebek dėmekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ş ı ġ a r [5750]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [264, 342, 2]:[5751]

5743 Bk. **ėger, tėve.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 222v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 269, 491.

5744 ABİK: *yükke.*

5745 ABİK: *kivürdi.*

5746 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 3.

5747 Şöyle tamamlanabilir: Bk. +gA.

5748 Alıntı için bk. ṬĀLīᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 74ᵃ₃.

5749 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aġa, ışnar, ulġayġanda.** Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [III, LXIII, 478 ~~(3991)~~ (201), 23]:

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

tā anı küp küp alıban sıpḳaray

köp köp içip bir dem özümdin baray

[=Onu küp küp alıp dibini getireyim. Çok çok içip bir soluk kendimden geçeyim.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 302r22.

5750 *Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ş ı ġ a r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5751 Alıntı için bk. ṬĀLīᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 75ᵃ₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 275v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 462. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 251ᵇ.

Beyt /Remel-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb: Fecilātün fecilātün fecilātün fecilün/[5752]

ḳalaġay ṣafḥada rıḳc añgnı körüp aḳtı yaşım

ṭıfl dėk kim yügürür körse mülevven köpelek

[=Hani renkli bir kelebek görünce koşan çocuk gibi ak sayfada senin yazını görünce gözyaşım aktı.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür, ki [141, 6; (254) 74b, 9]:[5753] [Neṯr]

***Köpelek** pervāne işin bilmes.*

[=Kelebek pervanenin işini bilmez.]

2372. **köprük** [< *köp-ur-üg*] Kāflar kāf-i cArabīdür. Ve pā-yi cAcemī ile. Köprü macnāsınadur, ki [Nevāyī ḥażretleri][5754] M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde[5755] mülūki[5756] köprüye teşbīh etdükleri maḥalde gelür, ki [157, 13; (275) 82b, 8]:[5757] [Neṯr]

Bacżı kerīm-aḫlāḳ ve bürdbār pādşāh-ı cālī-miḳdār [u] kāmkār[5758] *8deryā-yı medḥiġa batıpdurlar alnı*[5759] ***köprükge** oḫşatıpdurlar. 9Bu macnī* **-363-** *bile, ki* ***köprük*** **165a** *maḫlūḳātnıñg ḫasīs ü şerīfī yükin köterür 10ve alarnı su zaḥmetidin ve balçıġ meşaḳḳat u*[5760] *ġılẓetidin ötkerür.*

[=Bazı üstün ahlâklı, ağırbaşlı kimseler yüce ve mutlu padişahı övme denizine dalmışlar, onu köprüye benzetmişlerdir. Demek isterler ki, köprü iyi ve kötü bütün yaratıkların yükünü kaldırır, onları su sıkıntısından ve balçığa batıp çıkmaktan öteye geçirir.]

2373. **[kip kip]**[5761] **<köp köp>.**

2374. **kötermek** [< **köt-er-mek*] Götürmek ve ḳaldurmaḳ macnāsınadur. Meṯelā *bādedin baş köterme* şarābdan baş ḳaldurma müdām iç dėmekdür.

5752 Bu beyitte: Fācilātün ... ...

5753 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 462.

5754 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

5755 Yazmada: *ḥikāyede.*

5756 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *ṣāḥib-i macrifeti.*

5757 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 461.

5758 *Bacżı kerīm-aḫlāḳ ve bürdbār pādşāh-ı cālī-miḳdār [u] kāmkār:* Yazmada; *Alar ki pādşāhlarnıñg.*

5759 Yazmada: *alarnı.*

5760 Yazmada: *meşaḳḳatıdın ve.*

5761 Bundan sonraki kısım **[kip kip]** **<köp köp>** maddesinde verilmiştir.

[=Dini yağmaladı, boynuma kara kıldan papaz kemerini taktı. Yüz yıl kadar kâfir olarak yaşadı.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Hoşang Şāh vaṣfında gelür, ki [(197) 718ᵇ, 18]:[5743] [Neṯr]

Ve atġa ėger ol yasadı [18]*ve tėveni yükge*[5744] *ol givürdi*[5745].

[=Ve ata eyer o yaptı ve deveyi yüke [12]ol ḳoydı.[5746]]

2368. **kėyik** [< *keyik*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Āhūya derler, ki.[5747]

Ḥarfu 'l-Kāfi 'l-Mażmūma

2369. **köp** Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Pā-yi ᶜAcemī ile. Çoḳ demekdür.

****. **köp** Vāv ile telaffuẓ olınur. Çoḳ dėmekdür. [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de] Ferhād ᶜālem-i ṣabāvetde iken riḳḳat-i ḳalbi evṣāfında eydür [XIII, 136, 51]:[5748]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kim aytsa derddin az az rivāyet
ḳılıp ol derd anġa köp köp sirāyet

[=Kim derdinden az az anlatsa o dert ona çok çok dokunurdu.]

2370. **köprek | küp** [< *köp+rek*] Ziyāde çoḳ dėmekdür. Ve *köp* lafẓında vāv telaffuẓ olınmaduğı taḳdīrce bayağı küp dėmek olur, *ḫum* maᶜnāsına.[5749]

2371. **köpelek** [< *kepeli+k*] Yine kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Pā-yi ᶜAcemī ile. Kelebek dėmekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [5750]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [264, 342, 2]:[5751]

5743 Bk. **ėger, tėve**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 222v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 269, 491.

5744 ABİK: *yükke*.

5745 ABİK: *kivürdi*.

5746 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 3.

5747 Şöyle tamamlanabilir: Bk. +gA.

5748 Alıntı için bk. ṬALIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 74ᵃ₃.

5749 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aġa, ışnar, ulġayġanda.** Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [III, LXIII, 478 ~~(3991)~~ (201), 23]:

Meṯnevī /Seriᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

tā anı küp küp alıban sıpḳaray
köp köp içip bir dem özümdin baray

[=Onu küp küp alıp dibini getireyim. Çok çok içip bir soluk kendimden geçeyim.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 302r22.

5750 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5751 Alıntı için bk. ṬALIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 75ᵃ₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 275v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 462. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 251ᵇ.

Beyt /Remel-i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb: Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün/[5752]

ḳalaġay ṣafḥada rıḳʿaṅġnı körüp aḳtı yaşım
ṭıfl dėk kim yügürür körse mülevven köpelek

[=Hani renkli bir kelebek görünce koşan çocuk gibi ak sayfada senin yazını görünce gözyaşım aktı.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da [üçinci ḳısmda] bir tenbīhde gelür, ki [141, 6; (254) 74b, 9]:[5753] [Neṯr]

***Köpelek** pervāne işin bilmes.*

[=Kelebek pervanenin işini bilmez.]

2372. **köprük** [< *köp-ᵤr-ᵘg*] Kāflar kāf-i ʿArabīdür. Ve pā-yi ʿAcemī ile. Köprü maʿnāsınadur, ki [Nevāyī ḥażretleri][5754] M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde[5755] mülūki[5756] köprüye teşbīh etdükleri maḥalde gelür, ki [157, 13; (275) 82b, 8]:[5757] [Neṯr]

Baʿżı kerīm-aḫlāḳ ve bürdbār pādşāh-ı ʿālī-miḳdār [u] kāmkār[5758] *[8]deryā-yı medḥiġa batıpdurlar alnı*[5759] ***köprükge** oḫşatıpdurlar. [9]Bu maʿnī* **-363-** *bile, ki* ***köprük*** **165a** *maḫlūḳātınıṅġ ḫasīs ü şerīfī yükin köterür [10]ve alarnı su zaḥmetidin ve balçıġ meşaḳḳat u*[5760] *ġılẓetidin ötkerür.*

[=Bazı üstün ahlâklı, ağırbaşlı kimseler yüce ve mutlu padişahı övme denizine dalmışlar, onu köprüye benzetmişlerdir. Demek isterler ki, köprü iyi ve kötü bütün yaratıkların yükünü kaldırır, onları su sıkıntısından ve balçığa batıp çıkmaktan öteye geçirir.]

2373. **[kip kip]**[5761] **<köp köp>.**

2374. **kötermek** [< **köt-er-mek*] Götürmek ve ḳaldurmaḳ maʿnāsınadur. Meṯelā *bādedin baş köterme* şarābdan baş ḳaldurma müdām iç dėmekdür.

5752 Bu beyitte: Fāʿilātün ... ...
5753 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 462.
5754 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
5755 Yazmada: *ḥikāyede.*
5756 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *ṣāḥib-i maʿrifeti.*
5757 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 461.
5758 *Baʿżı kerīm-aḫlāḳ ve bürdbār pādşāh-ı ʿālī-miḳdār [u] kāmkār*: Yazmada; *Alar ki pādşāhlarınıṅġ.*
5759 Yazmada: *alarnı.*
5760 Yazmada: *meşaḳḳatıdın ve.*
5761 Bundan sonraki kısım **[kip kip] <köp köp>** maddesinde verilmiştir.

2375. **kötergüñg** [< **köt-er-gü+ŋ*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ve gāf-i ṯāliṯ ᶜ*Acemī*[5762]dür. Götürseŋ gerek demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de mevᶜiẓada gelür, ki [LI, 475, 46]:[5763]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çü mezraᶜ içre saçtıñg her nė dāne

hem ol dāne ***kötergüñg*** *cāvidāne*[5764]

[=Bu tarlaya ne danesi ekersen ebediyen o daneyi biçersin.]

2376. **köterdi** [< **köt-er-di*] Götürdi demekdür.[5765]

2377. **kötel** [< Mo. *kötöl*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Yedek atına dėrler.

2378. **güclük** [< *küç+lüg*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī kāf-i ṯānī ᶜArabīdür.[5766] Ve cīm-i ᶜArabī ile. Ḳuvvetlü maᶜnāsınadur.

2379. **güçün** [< *küç+ᵘn*] Gāf gāf-i ᶜAcemīdür. Ve çīm-i ᶜAcemī ile. Güc-ile demekdür. Her ḫuṣūṣda bi 'ż-żurūrī meyl eylemek maᶜnāsına gelür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de yedinci ḥikāyede rāvī Dilārām'uŋ ceng-nüvāzlıġı vaṣfında Behrām Şāh'a eyitdi [XXXIII, 371, 4087]:[5767]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5768]

oluban[5769] *ḫalḳ ol nevāġa* ***güçün*** **-364-**

cān bėrip belki andaḳ ölmek üçün

[=Halk o ahenge (hengâmeye, akıntıya) öyle kapıldı ki hani can verip o anda ölmeğe hazır idiler.]

Ve yine güc-ile ve ḳuvvet-ile maᶜnāsına daḫı gelür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da pādşāh **165ᵇ** vaṣfında gelür [II, XVI, 86 ~~(672)~~(39), 11]:[5770]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ḳavs añga bir yā ki çü tartıp ***güçün***

5762 Şöyle olmalıydı: gāf-i ṯānī ᶜAcemī gāf-i ṯāliṯ muᶜcemedür.

5763 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 303r8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 463. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 257ᵃ.

5764 ALPAY: *cāvdāne*.

5765 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **südredi**.

5766 Tersi olmalıydı: Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür.

5767 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 303v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 464.

5768 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

5769 Yazmada: *eyleben*.

5770 Bk. **astı**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 303v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 21, 464. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 270ᵃ.

aṣtı felek ṭāḳıġa menşūr üçün

[=Gökkuşağı onun için sıkı gerilmiş bir yaydır. Sanki fermanları süslemek için göğün üstüne asılmıştır.]

Ve yine Ḥ a s b - i Ḥ ā l [meṯnevīsin]'de gelür, ki [513, 95]:[5771]

Meṯnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

*tutulsa birev oġrıdur dėp **güçün***

tutuban ėlik lıḳ kėsmek[5772] *üçün*

[=Birisi hırsızdır diye zorla tutulmuşsa elini kesmek için tutmuşlardır.]

2380. **göçürgüŋ** [< *köç-ür-gü+ŋ*] Gāflar gāf-i *ᶜAcemī*[5773]dür. Göçürseŋ gerek demekdür, ki M ü n ā c ā t - n ā m e 'de gelür []:[5774] [Neṯr]

Ve o[5775] *müsāfirni bu ḫānedāndın **göçürgüŋ**.*

[=Ve o misafiri bu hanedandan çıkarman gerek.]

2381. **güregen** [< Mo. *küregen*] Gāflar gāf-i ᶜAcemīdür. Tėmür Ḫān [1370-1405] neslinden bir kimesne Ceŋis Ḫān [1206-1227] neslinden ḳız alsa aŋa *güregen* derler. Ve daḫı şol kişiye derler, ki kendü şāh neslinden ola ve iki pādşāh ḳızın almış ola. Ve daḫı bir ḫān ḳızından ve ḫān oğlından ḥāṣıl olmış şehzādeye derler, ki yine ḫāḳān ḳızın almış ola, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on dördinci maḳāle āḫirinde cihānuŋ bī-vefālıġı bābında gelür, ki [III, XLVIII, 351 ~~(2874)~~(148), 97]:[5776]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ḳanı cihān dāveri Çėŋiz Ḫān

*ḳanı cihān ḫānı Tėmür **Güregen***

[=Hani cihan hâkimi Çinggis Han [1206-1227]? Hani cihan hanı Temür Güregen [1370-1405]?]

2382. **körgen** [< *kör-gen*] Kāf-i evvel ᶜArabīdür. Ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Gören demekdür.[5777]

2383. **körgüsi** [< *kör-güsi*] Görse gerek demekdür. **-365-**

2384. **körerdin** [< *kör-er+din*] Görmekdin demekdür.

****. **körgeç** Göricek **166ᵃ** demekdür.

5771 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 465.

5772 Yazmada: *ölüklük kėmsek.*

5773 Şöyle olmalıydı: Gāf-i evvel ve gāf-i ṯānī ᶜAcemī gāf-i ṯāliṯ muᶜcemedür.

5774 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 464.

5775 Yazmada: *ol.*

5776 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 467.

5777 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **eygendür.**

2385. **körey** [< *kör-ey*] Göreyin demekdür.[5778]

2386. **körer** [< *kör-er*] Görür demekdür.[5779]

2387. **körmeydür ėrdi** [< *kör-mey-dür er-di*] Görmemiş-idi ve görmeyüp-ṭururdı demekdür.

2388. **kördik** [< *kör-dik*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Görsün demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5780]'da gelür [567, 570, 3]:[5781]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[5782]

beytü 'l-aḥzān bile Yaᶜḳūb'nı Yūsuf ġamıda
*körmegen hecride **kördik** mėni vīrānım[5783] ile*

[=Yakub'u gam evinde Yusuf'un gamıyla görmemiş olan (onun) ayrılığında beni viranemle görsün.]

2389. **körmeyin** [< *kör-meyin*] Görmeyeyin görmeyince demekdür.[5784]

2390. **körgüzür** [< *kör-güz-ᵘr < *kör-ⁱk-ⁱz-ür, kört-gür-ᵘr*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. Göster[ür] demekdür.[5785]

2391. **körmekge** [< *kör-mek+ge*] Kāf-i evvel ve kāf-i ṯānī kāf-i ᶜArabīdür. Ve gāf-i ṯāliṯ ᶜAcemīdür. Görmege demekdür.

2392. **körgüñ͡g** [< *kör-kü+ŋ*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ve gāf-i ṯāliṯ *ᶜAcemī*[5786]dür. Görseŋ gerek demekdür.[5787]

5778 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **teskeri**.

5779 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çıray**.

5780 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

5781 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 304r15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 468.

5782 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

5783 KARAÖRS: *kördiñ͡g*.

5784 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **öler ḫāletde**.

5785 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **körgüzmek, möldür**.

5786 Şöyle olmalıydı: Gāf-i ṯānī ᶜAcemī gāf-i ṯāliṯ muᶜcemedür.

5787 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXI, 204, 113]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çü küzgü sırrını añ͡glap yügürgüñ͡g
körüp küzgüni körgüñ͡g her nė körgüñ͡g

[=Aynanın sırrını anlayıp koşman gerek. Aynaya bakınca ne göreceksen görmen gerek.] MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 344v1.

2393. **körmeginge** [< *kör-mek-ⁱŋ+ge*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ve gāf-i ṯāliṯ gāf-i ᶜAcemīdür. Sen görmek içün ve seni görmek içün demekdür. -366-

2394. **kürük** [= Far. *kurk*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Yumurda başan tavuġa dėrler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da [on][5788] altıncı maḳālede gelür [III, LII, 386 ~~(3149)~~ (162), 117]:[5789]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

vaḳti bile ḳıldı ḫuros ün ᶜayān

tınmadı[5790] *bir laḥẓa* ***kürük*** *mākiyān*

[=Horoz vaktinde öttü, (kuluçkaya yatan) gurk tavuk bir an durmadı.]

2395. **görkelige** [< *kör-geli+ge*] Gāf-i evvel ve gāf-i ṯāliṯ ᶜAcemīdür. Ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür.[5791] **166ᵇ** Eylügiṅde ve güzelligiṅde demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da beşinci maḳāle[5792] bir ḥikāyesinde gelür [91, 379]:[5793]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

puḫta[5794] *vü hem-vāre toḳulġan yüzi*

görkelige *vaṣfdın artuḳ*[5795] *özi*

[=Dokunan yüzü tam ve düzgün. Güzelliğinde özü anlatılandan daha üstün.]

2396. **görg** [< *kör-ᵤk*] Gāf-i evvel gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür.[5796] *Ḥusn* maᶜnāsına.

2397. **görkedi** [< *kör-ᵤk+e-di*] Gāf-i evvel ᶜAcemīdür. Ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür.[5797] Güzel oldı demekdür.

2398. **görketip**[5798] ve **görkeyip** [< *kör-ᵤk+e-t-ⁱp* | *kör-ᵤk+eḏ-ip*] Güzel olup. Ve güzel eyleyüp demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de pīrlik vaṣfında gelür [XLII, 287, 3590]:[5799]

5788 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

5789 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 305v22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 469. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 258ᵇ.

5790 Yazmada: *ḳılmadı*.

5791 Belki tersi olmalıydı: Gāf-i evvel ve gāf-i ṯāliṯ ᶜArabīdür. Ve kāf-i ṯānī ᶜAcemīdür.

5792 *beşinci*: Yazmada; *ikinci maḳāle bir*.

5793 Bk. **toḳulġan**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 240, 467. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 104ᵃ, 123ᵃ.

5794 M a ḫ z e n : *taḫta*.

5795 M a ḫ z e n : *körmege rüsıdın arıḳraḳ*.

5796 Belki ᶜ*Arabīdür* olmalıydı.

5797 Belki *Kāf-i evvel* ᶜ*Arabīdür. Ve gāf-i ṯānī* ᶜ*Acemīdür.* olmalıydı.

Metnevī /Mütekārib-*i mütemmen-i maksūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

yaşaġan sayı dāniş içre batıp

ketān dėk nėçe ėskirip ***görketip***

[=Yaşadıkça bilgi içine dalıp keten gibi eskidikçe güzelleşiyordu.]

2399. **görklüg** [< *kör-*$_{ü}$*k+lüg*] Ḥüsn-dār ma^cnāsınadur, ki Luṭfī e ş ^c ā r ında [bir maṭla^cda] gelür, ki [82, 101, 1]:[5800]

Maṭla^c /Muẓāri^c-*i mütemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mef^cūlü fā^cilātü mefā^cīlü fā^cilün/

lāf ursa kün yüzüñg bile ^cayn-ı gizāf ėrür

görklüg *sėn oḳ-sėn özge kişi sözi lāf ėrür*

[=Güneşin yüzüne laf atması boş sözün ta kendisidir. Güzel (yalnızca) sensin, başkasının sözü laftır.]

2400. **görklügni** [< *kör-*$_{ü}$*k+lüg+ni*] Ḥüsn-dārı ve güzeli demekdür, ki yine Luṭfī **-367-** e ş ^c ā r ında [bir maḳṭa^cda][5801] gelür [239, 327, 5]:[5802]

Maḳṭa^c /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

Lutfī ṭama^c ėtme mihr andın

görklügni *çü bī-vefā yarattı*

[=Lutfi, ondan sevgi bekleme; çünkü (Yaradan) güzeli vefasız yarattı.]

2401. **körege** [< *körge*] Kāf-i evvel kāf-i ^cArabī ve gāf-i s̱ānī gāf-i ^cAcemīdür. Meclisde bir ṣandalī olur, ki üzerine ṣurāḥī ve belbele ve ḳadeḥ ve küze ḳorlar aŋa dėrler. **167ª** Ve şarāb ẓarfına daḫı dėrler, belbele ma^cnāsına, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de evvel[ki] ḥikāyede Ferruḫ Ḥaleb'de aḫī meclisine varduġı maḥalde gelür, ki [XXI, 184, 1865]:[5803]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[5804]

körege *allıġa ḳopup bardı*

5798 Bu biçim yanlıştır (CLAUSON: *EDPT*: 743ᵇ). Karşılıkları da en azından *Güzel eyleyüp. Ve güzel olup* olmalıydı.

5799 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 305r7, 332r13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 466.

5800 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 305v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 466.

5801 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *bir beytde.*

5802 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 466.

5803 Bk. sıpġardı. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 364, 467.

5804 Bu beyitte: ... ... fa^clün.

yükünüp bir ḳadeḥni sıpḳardı

[=Kalkıp tepsinin başına gitti, oturup bir kadeh içti.]

Ve yine Sebᶜa-i Seyyāre'de [dördinci ḥikāyede] Mesᶜūd Çöne Şāh meclisine gelüp kendü cāmın anda gördügi maḥalde gelür, ki [XXVII, 301, 3257]:[5805]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5806]

ḳoydı çün şeh bisāṭıġa gāmın

körege içre kördi öz cāmın

[=Şahın kilimine adımını atınca tepsi üzerinde kendi kadehini gördü.]

2402. **körge** [< *kerekü*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. Ḫargāhuŋ dīvān çıbuḳlarıŋa dėrler. Ve evler dīvārına envāᶜ-ı aḳmişeden ṭutulan zāra dėrler, ki Ferhād u Şīrīn'de bahārī ḳaṣr vaṣfında gelür, ki [XVI, 157, 37]:[5807]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kilīmi salınıp gül-gūn u zībā[5808]

yasalıp körgesi gül-reng dībā

[=Gül renkli, süslü bir kilim yere serildi. Duvarı gül renkli ipekle örtüldü.]

Ammā ḫargāh esbābı maᶜnāsına. Sedd-i İskenderī'de şitā vaṣfında gelür, ki [XXXII, 230, 2728]:[5809]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

aḳ öyge ėşik rüst tüŋlük dagı

bolup körge[5810] *öy devriga tüg dagı*

[=Çadırın bir kapısı bir de sağlam bacası var. Çadırın tepesine kadar kürk döşelidir.]

2403. **körkke bay** [< *kör-ük+ke bāy*] Cemāle ġanī dėmek olur; yaᶜnī cemālinde ḳuṣūrı yoḳ.[5811]

5805 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 73ᵃ₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 305v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 467.

5806 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5807 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 468.

5808 Yazmada: *dībā*.

5809 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 305v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 467.

5810 TÖREN: *gür ki*.

5811 Şöyle tamamlanabilir: Ġarā'ibü 's-Ṣıġar'da bir maḳṭaᶜda gelür [243, 311, 7]:
Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

2404. **körgeç** [< *kör-geç*] Göricek dėmek olur. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Şāh Dilārām taṣvīrin gö[r]dügi yerde eydür [XII, 109, 985]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5812]

ḳoydı şeh ḫıdmetide[5813] *ferzāne*
şeh perī ***körgeç*** *oldı dėvāne*

[=Padişah hizmetine bir bilge tayin etti. Padişah periyi görünce delirdi.]

2405. **körgüzmek** [< *kör-güz-mek* < **kör-ik-iz-mek, kört-gür-mek*] Göstermek maᶜnāsınadur. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [247, 317, 1]:][5814]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

körgüzür *hicrān ḥurūfı noḳṭasın cān her ṭaraf*
sėnsizin yaᶜnī ki ḳoymış[5815] *daġ-ı hicrān her ṭaraf*

[=Can her yanda hicran (ayrılık) harflerinin noktasını göstermede. Sen yokken sanki her yana ayrılığın dağ yarasını koymuş.[5816]]

ėy Nevāyī ṣoḥbetiñdin ḳılsa ol ᶜār ***körkke bay***
yoḳ ᶜaceb nėvçün ki sėn-sėn bir gedā ol barlıġ
[=Ey Nevâyî, o güzeller güzeli sohbetinden utansa buna şaşılmaz, niçin dersen sen bir fakirsin o zengin.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 121r23.
Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [477, 655, 1]:
Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
gird-i Yezdī miᶜcer astıda ḳaşıñ ėy ***körkke bay***
bar anıñ dėg kim körüngey gird içindin yeñi ay
[=A güzeller güzeli, kaşın Yezd yemenisi altında, hani yemeni altından görünen yeni ay gibi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 305v8.
F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [304, 323, 3]:
Beyt /Müctes̱s̱-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
ger zekāt-ı ḥüsn üleşmek isteseñ ėy ***körkke bay***
bil yaḳīn kim oşbu muñluġ dėk tapılmas müsteḥıḳ
[=A güzeller güzeli, güzellik zekâtını vermek istiyorsan şunu iyi bil ki bu zavallı gibi layık bulunmaz.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 81v17.

5812 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5813 Yazmada: *ḫıdmetiġa*.

5814 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 74^{a}_{7}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 304r18.

5815 Yazmada: *ḳoydım*.

5816 **Açıklama:** *Hicrān - cān*: *Hicrān* kelimesinin içinde *her* kelimesini oluşturan /h/ ve /r/ ünsüzlerini çıkarınca *cān* kelimesi kalır. Bu *cān* kelimesinin /c/ ve /n/ ünsüzleri; yani kelimenin her iki ucundaki harfler noktalıdır. Nokta, yanık izidir, dağlama yarasının görüntüsüdür.
Ayrıca *hicrānın* 'çirk, kan ve irin' anlamında olduğu hakkında bk.: Baᶜżılar o yaraya dėdiler ki ağzı bitişüp henüz içinde çirk ve *hicrān* ḳalmış ola. ... Yeŋi başdan şişüp elem verür tā ki o *hicrān*

2406. **kürçek** [< **kür+çek*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Ve çīm-i ᶜAcemī ile. Gemi küregine[5817] dėrler. **-368-**

2407. **güz**[5818] [= Far. *gavazn*] Gāf-i ᶜAcemī ile. **167ᵇ** Yağmurca[5819] dėdükleri āhūya dėrler.[5820]

çıḳmaduḳça oŋulmaz. (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: *āstīm* $37_{19, 20}$). İstīm o yaradur ki ağzı ḳapanmış velākin henūz içinde çirk ve *hicrān* ḳalmağ-ıla yine elem ve vecaᶜ der-kār ola. Yeŋiden niştėr ile açup o çirk ve *hicrān* çıḳmaduḳça oŋulmaz (*istīm* $63_{26, 27}$). Yarada olan çirk ve *hicrān* maᶜnāsınadur (*aşnīm* 66_{22}). Yaprağuŋ ᶜuşāresini taḳṭīr *hicrān*lı ḳulağa nāfiᶜdür (*aṭā* 69_{2}). Ve yaradan aḳan ḳan ve iriŋ ve *hicrān* maᶜnāsına gelür (*üstīm* 86_{11}). Cirāḥatde olan çirk ve *hicrān* maᶜnāsına gelür (*bahrak* 133_{18}). Cirāḥatde olan çirk ve *hicrān* maᶜnāsınadur (*bīla* 138_{13}). Ve çirk ve *hicrān* maᶜnāsına gelür (*paj* 155_{1}). Yaralarda olan ḳan ve iriŋ ve *hicrān*a daḥı dėnür (*pīla* 170_{13}). Cirāḥatde olan ḳan iriŋ ve *hicrān* maᶜnāsınadur (*çaḫ* 215_{39}). *Hicrān*lu yaraya dėnür. (*çaḫīm* 216_{5}). *Hicrān*lu yaraya dėnür. (*çiḫīm* 216_{6}). Yarada olan ḳan ve iriŋ ve *hicrān* maᶜnāsına gelür (*çirk* 218_{13}). Ve *hicrān*lu yaraya ve çıbana dėrler (*çirkin* 218_{14}). Ol yaraya dėnür ki ağzı ḳapanmış ve içinde *hicrān* ḳalmış ola (*çağaz* 220_{26}). Yarada ve çıbanda olan ḳan ve iriŋ ve *hicrān* maᶜnāsına gelür (*ḫim* 250_{23}). Çirk ve rīm maᶜnāsınadur ki yaradan ve çıbandan aḳan iriŋ ve *hicrān*dur (*rişk* 301_{14}). Yaranuŋ ve çıbanuŋ çirki ve *hicrān*ıdur (*rim* 303_{23}). Yaranuŋ ve çıbanuŋ çirkine ve *hicrān*ına dėnür (*rīm* 311_{6}). Çirklü yaraya dėnür ki dā'imā *hicrān* aḳar (*rīnin* 311_{11}). Yarada münᶜaḳid olan ḳan ve iriŋ ve *hicrān*dur ki niştėr ile çıḳmaduḳça yara oŋulmaz (*sitām* 344_{16}). Cirāḥatden *hicrān* şızup aḳmağa da dėnür (*şift* 393_{33}). Yarada ve çıbanda olan çirk ve *hicrān*a da dėnür (*şūḫ* 402_{35}). O çirk ve *hicrān*a denür ki cirāḥat yüzinde münᶜaḳid olur (*ḳirista* 455_{24}). Cirāḥat üzerine uyuşup ḳalan çirk ve *hicrān* maᶜnāsınadur (*kirisna* 480_{7}). Yarada olan *hicrān* ve ḳan ve iriŋ maᶜnāsınadur (*habar* 618_{19}). Yarada olan ḳan ve iriŋ ve *hicrān* maᶜnāsınadur (*hapar* 618_{24}). Yaradan aḳan *hicrān* ve ḳan ve iriŋ maᶜnāsınadur (*hav* 630_{31}).

Bu metinde de *hicrān otı, renc-i hicrān ve zehr-i hicrān*'ı 'yara ateşi', 'yara sızısı' ve 'yara acısı' olarak da anlamak mümkün olacaktır.

'Bir kişiden yakınlığı kesmek ve güzelliği ile benzerlerinden ayrılan, seçkin, tek' anlamındaki kelimenin ele alınması için bk. HECRĪ: *Dīvān*: 202_{26}.

5817 Anlam yakınlığı dolayısıyla bk. **ėşgek**, **ḫāde**.

5818 **Açıklama:** *Güz*: Kelime yıllar sonra da yanlış okunmuştur. *güzen* 'alaca geyik' [NAZRET HİLMİ]: *Osmanlıcadan Fransızcaya Cep Lügati*: 806ᵃ. ERGUN, R.: "Yüz Yıl Önce Yayımlanan Bir Sözlük İçin Bilgi", 23.

5819 **Açıklama:** *Yağmurca*: Ṭağ eteklerinde ağaçlı yerlerde olur. Cüṯṯesi āhūdan ekber, şaᶜrı şitāda siyāha mā'il ve şayfda ḳırmızī olur. Bunuŋ ḳuyruğı şağīr olur. Türkīde aŋa çopur dėrler. Işıcak ṭağlarda olan nevᶜi bundan ekber ve ḳuyruḳlı olur. Yaḫmūr• dėdükleri budur. Türkīde taḥrīf-ile yağmurca geyik dėrler (ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1398) II, 140ᵃ. at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 534. [ᶜĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī iṣlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 524. REDHOUSE: *TEL*: 2199ᵃ).

• (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: I, 846) Belki renginden dolayı *yaḥmūr* 'ala' (828) olmalı.

Yaᶜmur: Bir nevi yaban keçisidir. Başının ortasında dallı budaklı bir boynuzu vardır. Sık ağaçlar arasında yaşar. Su içtikten sonra çok neşelenir ve sıçrayıp hoplamağa başlar. Oraya buraya koşarken bazen boynuzu bir ağacın dalına takılır, çıkarmağa muvaffak olamazsa feryada başlar,

2408. **gözünek** [< *közün-ük*] Gāf-i evvel ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī ᶜArabīdür. Ḫargāh esbābına dėrler, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Fārisīde bu ᶜibāreti ehl-i Fürs yine bu ad[5821] ile edā ėderler ve muṭlaḳ Türkīdür dedükleri maḥalde gelür, ki [(176) 777ª, 20, (210)]:[5822] [Neṯr]

Bir müteᶜayyin nėme[5823], *kim* aḳ *öydür, aṅġa* ḫargāh *19at ḳoyupdurlar; ammā anıṅġ eczāsınıṅġ köpini Türk tili*[5824] *bile ayturlar. Andaḳ, ki 20...* **gözünek**.

[=Belirli şeylerden biri de *aḳ öy* "ak (keçe) ev"dir, ona *ḫargāh* adını koymuşlardır; ama onun parçalarının çoğunu Türk dili ile söylerler. Mesela ... *gözünek.*]

2409. **közleli** [< *köz+le-ʸeli*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Gözleyelim demekdür.[5825]

2410. **küzgü** [< *küzüŋü*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. *Āyīna* maᶜnāsınadur.[5826]

2411. **közlük** [< *köz+lüg*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Gözlü demekdür, ki rubāᶜiyyātda[5827] [bir rubāᶜīde][5828] gelür []:[5829]

Rubāᶜī[5830] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlün faᶜ/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü faᶜ/

---

sesini duyarak gelip yakalarlar (ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 304). Aynı yerde *yahmur* (yaban eşeği). Bir karışıklık olmalı.

h > *ġ* değişmesine örnek için bk. *ḳurt bahārı* > *ḳurt baġrı* 'yaban leylağı, yaban keteni'.

5820 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **yumran**.

5821 Yazmada: *edā*.

5822 Bk. **irkene, uġ, basruġ, baġış, bosaġa, torluġ, tüṅglük, çıġ**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 170, 470.

5823 Yazmada: *nėmedür*.

5824 Yazmada: *köpin Türkī til*.

5825 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [458, 627, 1]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy köṅgül kėl kim ėkev bolup nigārı közleli

serv ḳaddi isteben sīmīn ᶜiẕārı közleli

[=Ey gönül, gel ki ikimiz bir olup sevgiliyi gözleyelim. Servi boyu isteyip gümüş yanağı gözleyelim.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 306r12.

5826 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėrkin, utru, öleṅg, buştı, tüzdi, ḳılġalı, +nIṅg, yasaṅg, yaġdu, yavutupdur**.

5827 *rubāᶜiyyātda*: Yazmada; *rubāᶜiyyāt-ı Luṭfīde*. Luṭfī *Dīvān*'ında zaten bir aḫreb ᵇrubai vardır [286, 441].

5828 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *bir ᶜibārede*.

5829 Bk. **tüzük**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 306v8. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 231, 470.

5830 Yazmada: *Rubāᶜiyye*.

èy evc-i melāḥat üstide ay yüzlük
gülzār-ı leṭāfet ara nergis közlük
ḳaşıñġda egerçi ègrilik bar velī
ol serv kèbi ḳadiñġġa[5831] *bardur tüzlük*

[=Ey güzelliği göğe eren ay yüzlü, ey letafet gülistanı içindeki nergis gözlü, kaşların (yay gibi) eğri olsa da servi gibi boyunda düzlük vardır.]

2412. **kösev** [< *kōz+egü*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Furun kösegüsine dèrler, ki ve odlu egsiye derler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[5832]'de bir [ḥüsn-i maḳṭaᶜda][5833] gelür [491, 532, 6]:[5834]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tīreler luṭf èyleben tutmas ṣafā ehli yèrin **168ᵃ**
yarumaḳ[5835] *birle uçı şemᶜ ornını tutmas kösev*

[=Gönlü kararmış olanlar lütfedilseler de temiz yüreklilerin yerini tutmaz. Ucu ışısa da köseği (eğsi) mum yerini tutmaz.]

2413. **kögsük** [< *kök+üz+ük*] Kāf-i evvel ve kāf-i ṯāliṯ kāf-i ᶜArabīdür ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür. **-369-** Gögüs demekdür *sīna* maᶜnāsına, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ṭoḳuzıncı maḳāle ḥikāyesinde sāḳīye ḫiṭāb èdüp eydür, ki [III, XXXIX, 275 ~~(2255)~~(118), 32]:[5836]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

tā yaḳa vü kögsük[5837] *ètip çāk içey*
her nèçe kim bolsa tola pāk içey

[=Yakamı göğsümü yırtıncaya kadar içeyim. Nasıl olursa olsun kadehin dibini getireyim.]

2414. **kükle** [< *küg+le-, küg* < Çin. *ch'u* Orta Çin. *k'iok*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Emr èdüp sāz çal maᶜnāsınadur, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da ḫātime maḳālesinde[5838] [bir beyitte] gelür [117, 601]:[5839]

5831 Yazmada: *ḳadiñġ.*
5832 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
5833 Yazmada: *beyıde.*
5834 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 470. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 259ᵃ.
5835 KAYA: *yaruġan.*
5836 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308r3.
5837 SABİR: *kögsüm.*
5838 *ḫātime maḳālesinde*: Yazmada; *maḳāle-i evvelde.*
5839 Bk. **ayalġu.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 307r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 91, 473.

Metnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

Türk sürūdını tüzük[5840] *birle tüz*[5841]

yaḫşı ayalġu bile[5842] ***kükle** ḳopuz*[5843]

[=Türk şarkısını usulü ile terennüm et ve güzel ahenk ile kopuz çal.]

2415. **kük** [< *küg* < Çin. *ch'u* Orta Çin. *k'iok*] Bu daḫı vezn ve āheng[5844] maᶜnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ikinci münācātda gelür, ki [II, IV, 20 ~~(153)~~(9), 17]:[5845]

Metnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

zühre uşatıp[5846] *def ile çengini*

*nevḥa **kükide** tüzüp āhengini**

[=Zühre defini ve çengini kırdı. Has nağme ahengini düzdü.]

* Nevḥa vezninde āhengin düzüp **168ᵇ** demekdür.

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [413, 559, 3]:[5847]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i żarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[5848]

yıġlañ ėy şemᶜ ü ṣurāḥī ki ölerimni bilip

*muṭrib-i naġme-serā nevḥa **kükin** çaldı yana**

[=Ey mum ve sürahi, ağlayın, nağme icra eden sazende öleceğimi bildi de yine ağıt havası çaldı.]

* Bu daḫı nevḥa veznin ve āhengin çaldı demekdür.

[5849]Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür, ki [286, 374, 5]:[5850]

Beyt /Müctetṯ-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

dėdim terāne-i cān-baḫş muṭribā sėn ḫod

5840 Yazmada: *sürūdın tüzek.*

5841 *düzecek ālet ile düz, düz; yaᶜnī hem-vār eyle, tüzük, ve düzmek ile düz yaᶜnī ārāste ėtmek ile ārāste eyle, düz müzeyyen eyle.*

5842 *āhang-ile.*

5843 Bundan sonraki kısım **kük** maddesinde verilmiştir.

5844 Yazmada: *[sāz] çalmaḳ.* Bk. Bir sonraki madde; kük *āhengdür.*

5845 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 471.

5846 Yazmada: *oynatıp.*

5847 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 471. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 259ᵃ.

5848 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

5849 Bundan sonraki kısım **kükle** maddesinden alınmıştır.

5850 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 307v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 373. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 259ᵇ.

firāķ sāzı tüzüp öltürür kükin[5851] *çaldıñg*

[=Ey sazende, sen bizzat cana can katan nağmesin, dedim. Ayrılık sazı düzdün, vezninde ve ahenginde çaldın.]

Öltürür kükin çaldıñg[5852] vezninde ve āhenginde çalduŋ demekdür.

[5853]Ve yine Muḥākimetü 'l-Luġateyn'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati bir nėce maᶜnāya taṣḥīḥ etmişler, ki [(174) 776ᵇ, 23, (209)]:[5854] [Neṯr]

Kök[5855] [24]*lafẓın hem nėçe*[5856] *maᶜnā bile istiᶜmāl ķılurlar. Biri* kök *āsmānnı dėrler yana* **kük** *āhengdür yana* kök *tikerde köklemekdür yana* kök *ķadağnı hem* [25]*dėrler yana*[5857] *sebze ve öleñgni dağı dėrler.*

[=*Kök* sözünü de bir nice anlam ile kullanırlar. Biri "gökyüzü" dedikleri *kök*, yine *kök* "ahenk, ezgi" demektir. Yine *kök* dikişte *köklemek* "teyellemek"tir. *kök* "çivi" için de denir. *Kök* için "yeşillik ve çayır" dahi derler.]

2416. **kükte** [< *küg+te-*, *küg* < Çin. *ch'u* Orta Çin. *k'iok*] Bu daḫı emr ėdüp [sāz][5858] çal demekdür, ki Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da gelür [185, 226, 7]:[5859]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[5860]

sāķiyā mey tola kim ᶜarbede ister köñglüm **-370-**

ėy ķalender çala başla ögürür ***kükte*** *ķopuz*[5861]

[=Ey saki, içki dolu kadeh ver, gönlüm kavga istiyor. Ey kalender, çalmağa başla, böğürür (yüksek sesli) kopuzu çal.]

2417. **kögrek** [< *kök+ᵤr+ek*] Kāf-i evvel ve kāf-i ṯāliṯ kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī gāf-i ᶜAcemīdür. Gögüs[5862] maᶜnāsınadur, ki Fevāyidü 'l-Kiber[5863]'de gelür [398, 426, 4]:[5864]

5851 Yazmada: *kük.*

5852 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *kük öldürmek.* Yazmada: *Öldiñg.*

5853 Bundan sonraki kısım **kükte** maddesinden alınmıştır.

5854 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 471.

5855 Yazmada: *Ve kök.*

5856 BARUTÇU ÖZÖNDER: *nėce.*

5857 Yazmada: *yana kök.*

5858 Bk. **kükle.**

5859 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 353. gazel. Alıntı için bk. ṬALIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 69ᵃ₃. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 78v21, 282v24, 307v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 472. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 259ᵇ.

5860 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

5861 Bundan sonraki kısım **kük** maddesinde verilmiştir.

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

bī-ciger bolsam belā tartarġa[5865] *veh ėmdi nė taŋ*

bardı közdin çün bağır pergālesidin[5866] ***köp regim***[5867]

[=Bela çekmekten ciğersiz kalsam şaşılmaz; çünkü bütün damarlarım bağrımdan koparak gözümden çıktı.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [5868]'da [bir maṭlaᶜda] gelür [68, 59, 1]:[5869]

169a

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḫanceriŋ[5870] *cānımġa yėtti* ***kögrekimge*** *sançılıp*

nāvekiŋ yanımġa olturdı ᶜiyādetḳa[5871] *kėlip*

[=Göğsüme saplanan hançerin kalbime kadar ulaştı. Okların geçmiş olsuna gelip yanıma oturdu.]

2418. **kökümtül** [< *kök+ümtül*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Göm gök demekdür.[5872]

2419. **kögergünce** [< *kök+er-günçe*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ve gāf-i ṯāliṯ gāf-i ᶜAcemīdür. Gögerince demekdür.

2420. **kökülteş** [< *kökü-gül+teş* < Mo. *kökü-gül*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Bir kişinüŋ oğlınuŋ dāyesinüŋ oğlı olsa ikisi daḫı ol dāyenüŋ südin emüp [bile][5873] **-371-** böyüseler dāye oğlına dėrler, ki [maḫdūm oğlı aŋa][5874]

5862 Yazmada: *Ciger*. Kıyıda: *Gögüs*. Mu'allif-i Rūmī 'ciger' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 307v28).

5863 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

5864 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 472.

5865 Yazmada: *tartarda*.

5866 Yazmada: *pergālesi dėk*.

5867 Yazmada: *kögregim*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5868 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5869 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 472. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 259b.

5870 KUT: *ḫançeriŋ*.

5871 Yazmada: *ᶜiyādetġa*.

5872 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [312, 411, 1]:
Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
hecr taşınıŋ ***kökümtül*** *dağıdın küydi tenim*
āh kim gūgird otı birle tutaştı ḫırmenim
[=Tenim, ayrılık taşının gömgök yanığından yandı. Ah, harmanım kükürt ateşi ile tutuştu.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308r16.

5873 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

5874 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

kökülteş dėyü ḫiṭāb ėder, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād öldügi maḥalde Behrām-ı dilāver'e ḫiṭāb ėderdi, ki [XLIX, 454, 153]:[5875]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ki ėy cānım tapıp cānıñġġa[5876] *peyvend*

kökülteş *vü ini şāgird ü ferzend*

[=Ey canım, sanki senin canına uygun olarak süt kardeş erkek kardeş, çırak ve oğul buldun.]

Ve yine F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād-ıla Behrām ḥaḳḳında gelür, ki [XXVI, 248, 60]:[5877]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bolup nisbetde ***köklteşi*** *anıñg*

ṭarīḳat bābıda ḳardaşı anıñg

[=Akrabalıkta onun süt kardeşiydi. Tarikat kapısında onun kardeşiydi.]

2421. **kölege** [< *köli-g+e*] Kāf-i evvel kāf-i ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ᶜAcemīdür, ki gölge demekdür *sāya* maᶜnāsına, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da üçinci[5878] maḳālede pādşāh vaṣfında gelür, ki [II, XXVI, 159 ~~(1299)~~ (72), 7]:[5879]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

mülk-i Süleymān üze ᶜişret-numāy

başıñga[5880] *salmay* ***kölege*** *cüz hümāy* **169ᵇ**

[=Süleyman mülkü üzerine meclis sofrası kurardı. Başına (da) hümadan başka bir kuş gölge salmazdı.]

2422. **kölegeñg** [< *köli-g+e+ŋ*] Kāf-i evvel ᶜArabī ve gāf-i ṯānī ve ṯāliṯ *ᶜAcemī*[5881]dür. Senüŋ gölgeŋ demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de naᶜtda gelür, ki [III, 36, 147]:[5882]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

5875 Bk. **ini**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 143, 473. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 64ᵇ.

5876 *cānım, tapıp cānıñġġa*: Yazmada; *rūḥuñg bolup rūḥumġa*.

5877 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 473. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 260ᵃ.

5878 Yazmada: *onıncı*.

5879 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 475.

5880 SABİR: *başıñga*.

5881 Şöyle olmalıydı: Gāf-i ṯānī ᶜAcemī gāf-i ṯāliṯ muᶜcemedür.

5882 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 59r23, 308r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 475.

kölegeñg tapsa ėrdi cirm-i türāb
añga gerdūndın ötkey ėrdi cünāb

[=Gölgen toprağın hacmini bulsaydı, ona gökten bir sandık inerdi.]

2423. **gölāk** [< Far. *kolāk*] Gāf-i evvel gāf-i ᶜAcemī ve kāf-i ṯānī kāf-i ᶜArabīdür. Deryā mevcine derler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da tevḥīdde gelür [II, II, 9 ~~(71)~~(6), 21]:[5883]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

bāġ-ı ḫıred naḫlini ḫāşāk ėtip
*baḥr-i belā mevcini **gölāk** ėtip*

[=Akıl bahçesindeki hurma ağaçlarını kırıp parçaladı, çöpe çevirdi. Bela denizini coşturdu.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [124, 138, 1]:[5884]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kėme aġzı dėme kim ᶜışḳıñgda kögsüm çākidür
*baḥr mevci yoḳ ki eşkim seyliniñg **gölākidür***

[=Gemi ağzı[5885] deme, aşkından göğsümün yarığıdır. Deniz dalgası değil gözyaşı selimin dalgasıdır.]

2424. **külümlü** [< *kül-ᵘm+lüg*] Kāf ᶜArabī ile. Gülmelü ve gülüşlü maᶜnāsınadur, ki -372- Luṭfī e ş ᶜ ā r ında [bir beytde][5886] gelür [16, 9, 3 = 302, 513]:[5887]

Beyt /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

*gül tėk **küler**[5888] çırayına[5889] bir kün yoluḳmadım*

5883 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 474.

5884 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 474. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 260ᵇ.

5884 Yazmada: *körmezdi.*

5885 **Açıklama:** *Gemi ağzı*: Gemici ıstılahında kullanılan ve içinde ağız ifadesi geçen üç deyim vardır: *Lumbar ağzı*: Gemiye giriş çıkış yerleri olup genellikle eskiden geminin göğsü diye tabir edilebilecek bordasında açılıp kapanabilen bir kapı biçimindedir. Bugün geminin yaşama mahali denen bölgelerindeki bütün kapılara lumbar ağzı denir. *Ambar ağzı*: Yük gemilerinde bulunur yük ambarlarının yükleme boşaltma yapılan kapağı olan ve açılıp kapanabilen ağız kısımlarına denir. *Kurt ağzı*: Küpeşteler üzerine özel suretle açılmış içinden halat geçirilen özel yuvalardır içinde halatların zarar görmemesi için makara düzeni bulunur. Bu üç ıstılah içinde yalnızca birincisi buradaki beyitle anlam olarak uyuşuyor. Lumbar ağzı açık olduğu zaman geminin bordasında göğsünde bir yara gibi görünür. Gemicilik ıstılahlarını bilmeyan halk arasında gemi ağzı olarak da kullanılır (GÜRÇAY: *Gemici Dili*: 275ᵇ, 15ᵇ, 262ᵇ. TDK: *Türkçe Sözlük*: 1533ᵇ).

5886 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

5887 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 476. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 261ᵃ.

5888 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5889 Yazmada: *dėg külümlü ġuncama.*

aylarda bir hem uçramadım yaḫşı közige

[=Gül gibi gülen yüzüne bir gün rastlamadım. Aylarca bir kez olsun onun güzel gözüne tesadüf etmedim.]

2425. **külgü** [< *kül-gü*] Ḳāf-i evvel ᶜArabīdür. Ve gāf-i s̱ānī ᶜAcemīdür. Gülmek maᶜnāsınadur. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [45, 60, 5]:[5890]]

Beyt /Remel-*i müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

lebleri ḫandān bolur körgeç közümde yıġlamaḳ[5891]
közlerim yıġlar leb-i cān-baḫşıda ***külgü*** *körüp*

[=Ağladığımı görünce dudakları gülücük saçar. Can veren dudağındaki gülücüğü görünce gözlerim ağlar.]

2426. **külegeç yüzlük** [< *kül-egeç yüz+lüg*] Ḳāf-i evvel ve ḳāf-i s̱ālis̱ ᶜArabī ve gāf-i s̱ānī ᶜAcemīdür. Güler yüzlü demekdür.

2427. **kölkömük** Ḳāflar ḳāf-i ᶜArabīdür. Gömgök demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn atası mezārına geldügi maḥalde gelür, ki [XXXIII, 323, 3020]:[5892] **170a**

Mes̱nevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

urdı atası mezārıġa baş
kim ***kölkömük*** *ėtti başın ol taş*

[=Başını babasının mezarına öyle şiddetli vurdu ki taş başını mosmor etti.]

2428. **göl** [< Far. *gol*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Pīrehen maᶜnāsınadur, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on beşinci maḳālede mestler ẕemminde gelür, ki [III, L, 360 ~~(2938)~~ (153), 31]:[5893]

Mes̱nevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ton ėteki balçıġ olup allı öl
allı öl ammā anıñ allıda ***göl***

[=Elbisenin eteği çamur olmuş, önü ıslak. Önü ıslak; ama altında gömlek.]

5890 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 118. gazel.

5891 *körgeç közümde yıġlamaḳ*: Yazmada: *közümde körse yıġlamaḳ*.

5892 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308r7, 309v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 475.

5893 Bk. **allı, öl**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 33, 474. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 20a.

2429. **külni** [< *kül+ni*] Kāf-i ᶜArabī ile. Küli dėmek olur. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [55, 55, 2]:[5894]]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yüz şikāf ėttiñ̄g tenim yoḳ ėrdi köñ̄glümdin nişān

ėyle kim ot tapmaġaylar ***külni*** *her yan aḫtarıp*

[=Sanki külü alt üst edip ateş bulamayanlar gibi sen de bedenimi yüz parça ettin; ama kalbimden bir iz yoktu.]

2430. **kömürdi** [< **kem-ür-di*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Kemük ve ġayrı nesne gemürdi demekdür.[5895]

2431. **kömüklük** [< *köm-ᵘg+lüg*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Gömilmiş; yaᶜnī defn olınmış nesne demekdür.[5896]

2432. **kömek** Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Eŋse maᶜnāsınadur. Ve himmet ve ᶜināyet ve muᶜāvenet maᶜnāsınadur, ki M ü n ş e ' ā t 'da [otuz] beşinci[5897] mektūbda gelür [(354) 793ᵃ, 1 (IV, 93, 8)]:[5898] [Neṯr]

Ve ᶜIrāḳ'dın bu ḫaberler kėldi[5899] *ve yana* ***kömekler*** **-373-** *ḫayāl ḳılıp ėrdiler.*

[=Ve Irak'tan bu haberler geldi ve yine yardım hayal ediyorlardı.]

Ve yine himmet ve ᶜināyet ve muᶜāvenet maᶜnāsına, ki T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Seyfu Ḏī 'l-yezen milkini, ki Yemen vilāyetidür

---

5894 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 89. gazel.

5895 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [523, 568, 5]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
zaḫm köptin mėn ölüm ḥāli vü ölgen saġınıp
ėt yalap ḳanım süñ̄geklerni kömürdi bu kėçe
[=Acının çokluğundan ben ölüm hâlini ve öldüğümü düşündüm. Bu gece et kanımı yalayıp kemikleri kemirdi.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309r19.

5896 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXII, 211, 69]:
Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/
kömüglüg yėrge taşīdur şebeh-gūn
ki bar vezn içre miñ̄g batmandın efzūn
[=Karataş, yere gömülü bir taştır. Ağırlıkta bin batmandan (7697 kg) fazladır.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 8r27, 309v16.

5897 *[otuz] beşinci*: Yazmada; *altıncı*.

5898 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 476, 487.

5899 *Ve ᶜIrāḳ'dın bu ḫaberler kėldi*: Yazmada; *Ve bu ḫaberlerniñ̄g ᶜIrāḳ'dın kelüyi.*

[Mesrūḳu'bnu][5900] Ebrehe'den alıvėrdügi maḥalde gelür, ki [(262) 730ª, 17]:[5901]

[Neṯr]

Noşīrevān [17]imdād ḳılıp deryā yolıdın Yemen'ġa yiberip anıñ **kömeki** *mededi bile milkin aldı.*

[=Noşīrevān aña [15]yardım ḳılup deryā yüzinden Yemen'e gönderdi. Ve anuŋ mededi ile yine milkini aldı.[5902]]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [5903]'da gelür, ki [307, 410, 3]:[5904]

Beyt /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

cān u köñgül firāḳ[5905] *hücūmıda ėttiler*
mėndin zebūn u zārraḳ oldı[5906] **kömeklerim**

[=Can ve gönül ayrılık hücumuna geçtiler. Yardımcılarım benden zayıf ve daha kuvvetsiz oldu.]

Muᶜāvinlerim demekdür. **170ᵇ**

Ammā eŋse maᶜnāsına. B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [361, 494, 1]:[5907]

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

küydüm[5908] *ġam-ı ᶜışḳımnı ᶜayān ėylemekimdin*
çėkkey ėdiler kāş tilimni **kömekimdin**

[=Aşk gamımı açığa vurduğum için yandım. Keşke dilimi ensemden çıkarsalardı.]

2433. **kömrek** [< Far. < Hint. *karmaraka*] Kāflar kāf-i ᶜArabīdür. Bögür demekdür, *tahīgāh* maᶜnāsına.

2434. **küñgrenme** [< *kėŋᵢr+e-n-me-*] Söylenme ve gümürdenme demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5909]'da gelür [371, 372, 3]:[5910]

5900 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

5901 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 476.

5902 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 30.

5903 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5904 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 476.

5905 Yazmada: *firāḳı*.

5906 Yazmada: *olmış*.

5907 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309v9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 476.

5908 Yazmada: *öldüm*.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/[5911]

lāzım-ı cışḳ oldı hicrān bolma cāşıḳ kimsege

ėmdi kim bolduñ̂ taḥammül ėyleben ***küñ̂renmegil***

[=Ayrılık aşkın ayrılmazıdır, kimseye âşık olma. Olduktan sonra da katlan, hiç ses çıkarma.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5912]'da [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür, ki [452, 453, 6]:[5913]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fecilātün fecilātün fecilātün fecilün/[5914]

her nė Ḥaḳ emri-durur şükr ile ḳıl kim ḳılmaḳ

bendedin yaḫşı ėmes ḫvāce işin ***küñ̂reniben***[5915]

[=Allah'ın buyruğu olan her işi şükret de yap. Efendisinin işini homurdanıp yapan köle iyi köle değildir.]

2435. **küncilik** [< *kün+çi+lik*] Kāflar kāf-i cArabīdür. Ve cīm-i cArabī ile. Her gün demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [XXVIII, 26, 299, 302]:[5916]

Meṯnevī[5917] /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

küninçe[5918] *kėltürüp bülbülni* **-374-** *ḫalvet*

tutar Nev-roz vaṣfı birle ṣoḥbet

gül-i[5919] *müşkīn bu derd içre giriftār*

küniçe[5920] *ṣabr ėter nā-kām u nā-çār*[5921]

5909 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

5910 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 479.

5911 Bu beyitte: Fācilātün ... ... facilün.

5912 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ .

5913 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 479. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTcO*: 262b.

5914 Bu beyitte: Fācilātün ... ... fācilün.

5915 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5916 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 477.

5917 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.

5918 Yazmada: *küniçe*.

5919 Yazmada: *çü gül-i*.

5920 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. Bk. **ḳolmaḳ**. Şöyle düzeltilebilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn Ferhād'a şu argın ḳazduġı maḥalde eyitdi [XXXI, 297, 112]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

eger yüz ḳarn cöḏr-āyīn bolalı

n'ėtip her künçilik cöḏrüñ̂ ḳolalı

[=Yüz asır özür dileyelim; ne yapalım, senden her gün özür dileyelim.]

5921 Yazmada: *nā-çār u nā-kām*.

[=Bülbülü günlerce halvete çeker Nev-roz'u anlatarak konuşurdu. Bu derde uğrayan (güzel) kokulu gül ister istemez günlerce sabrederdi.]

2436. **künes** [< **kün+es*] Güneş ma^c^nāsınadur. Ġāyet issi güne daḫı dėrler, ki M ü n ş e ' ā t 'da birinci[5922] mektūbda bir rubā^c^īde gelür [(288) 783ª, 6]:[5923]

[Muşarra^c^] Rubā^c^ī /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^ilün mefā^c^īlü fe^c^ūl/ /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^ilün mefā^c^īlün fa^c^/ /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^īlü mefā^c^īlü fe^c^ūl/

6çün mihr otıdın semender oldı sereṭān
ātiş-kede dėk tutaştı gülzār-ı cihān
*ėrmes bu ısıġ **künesde** çıḳmaḳ imkān*
ḫoştur[5924] kişige bolsa savuḳ sāye mekān **171ª**

[=Güneşin hararetinden yengeç semender oldu. Yeryüzü ateş tapınağı gibi tutuştu. Bu sıcak güneşte dışarı çıkmak mümkün değil. İnsana soğuk (ve) gölgelik bir yer olsa güzel olur.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [5925]'da [bir maṭla^c^da] gelür, ki [202, 252, 1]:[5926]

Maṭla^c^ /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

sėn dėk ü kėygen şeb-ender-rūz ḫulleñg dėk ėmes
*kėçe vü kündüz libāsın keyseler ay u **künes***

[=Ay ve güneş gece gündüz elbiselerini giyseler senin gece (ve) gündüz giydiğin elbiselerin gibi olmaz.]

Aşl āftābda isti^c^māl olınan meşhūrı *ḳuyaş*dur. Eger şübhe olur-ısa mışrā^c^-ı evvelde *ėmes* lafẓına ḳāfiye düşmişdür, şübheyi def^c^ ėder. Ve elif-ile ve elifsüz daḫı yazılmaḳ cāyizdür. Nėteki *ḳuyāş* ve *ḳuyaş* daḫı yazılur.

Ve yine T ā r ī ḫ - i E n b i y ā 'da Ḥażret-i Süleymān'dan *^c^alayhi 's-salām* ikindi namāzı fevt olduġı maḥalde gelür, ki [(158) 712ª, 10]:[5927] [Neṯr]

*Ve mübārek ḫāṭırıġa[5928] 10^c^aṣr namāzı fevt bolġan[5929] üçün ıẓṭırāb[5930] tüşti. Teñri ta^c^ālā **künesni** ḳaytarıp ol ḥażret namāzın ḳılġunça öz yėride turġuzdı.*[5931]

5922 *birinci*: Yazmada; *ėkinci*.

5923 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 310r18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 478. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 262ª.

5924 Yazmada: *ḫoşdur*.

5925 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5926 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 386. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 310r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 478.

5927 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 310r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 478.

[=Ve mübarek hatırına ikindi namazı kaçtığı için sıkıntı düştü. Allah *taala* güneşi geri getirip o hazret namazını kılıncaya kadar kendi yerinde tuttu.]

2437. **güvenç** [< **küv+e-n-ç* < *küy$_{ü}$m+e-n-*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Şādī ve müfāḫare maᶜnāsınadur, ki fihrist-i **-375-** Naẓmu 'l-Cevāhir'de pādşāh vaşfında bir rubāᶜīde gelür [(36) 6ᵇ, 2; (101)]:[5932]

[Muşarraᶜ] Rubāᶜī[5933] /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜilün mefāᶜīlü feᶜūl/ /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūl/

āfāḳ güvenci ẕāt-ı ferḫundesi bil
eflāk çirāġı rāy-ı raḫşendesi bil
Cemşēd'ni ḥaşmet içre[5934] *şermendesi bil*
dānişde Sikender'ni kemīn bendesi bil

[=Onun mübarek zatını ufukların emniyeti bil. Parlak fikrini göklerin kandili bil. Haşmet içindeki Cemşed'i ondan utanıyor bil. Bilgide İskender'i değersiz bir kölesi bil.]

2438. **gönendi** [< **kön+e-n-di*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Sevindi ve faḫr eyledi demekdür.

2439. **gönendürüp** [< **kön+e-n-dür-ᵘp*] Sevindürüp ve faḫr etdürüp demekdür, ki Gül ü Nev-roz-ı Luṭfī'de münācātda gelür [IV, 4, 46]:[5935] **171ᵇ**

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

hevā birle heves otını söndür[5936]
gönendürüp köni yolıṅġa[5937] *köndür*

[=Heva ve heves ateşini söndür. Sevindirip senin doğru yoluna doğrult.]

5928 Yazmada: Süleymān *ᶜalayhi 's-salām.*

5929 Yazmada: *bolġay.*

5930 Yazmada: *ıżṭırābġa.*

5931 Yazmada: *turġurdı.* **Açıklama:** *Güneşin ikindi noktasına geri gelmesi*: Peygamber *ṣallā'llāhu ᶜalayhi ve sallam*'in başı Ali'nin kucağındayken kendisine vahiy geldi. Ali ikindiyi güneş batıncaya kadar kılamadı. Peygamber «Ya Ali, namazı kıldın mı?» buyurdular. Hayır! dedi. Allah'ın resulü *ṣallā'llāhu ᶜalayhi ve sallam* «Allah'ım! O şüphesiz senin ve Resulünün taatındaydı, güneşi ona geri çevir.» buyurdular. ᶜUmays kızı Asmā: Onu gördüm. Battı, battıktan sonra tekrar doğdu, dağların ve yerin üzerinde durdu. Bu Ḫayber'in Şahbā semtindeydi dedi (at-ṬAḤĀVĪ: *şarḥu muşkili 'l-aḥādīs̱*: III, 165. bāb, 92$_{1062}$. al-YAḤṢUBĪ: *aş-şifā*: Metin: 176$_{684}$, Tercüme: 281. *Açıklamalı Şifai Şerif Tercemesi*: II, 79).

5932 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 310r29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 461.

5933 Yazmada: *Rubāᶜiyye.*

5934 Yazmada: *ara.*

5935 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 479.

5936 Yazmada: *otın söyndür.*

5937 Yazmada: *meni yolumġa.*

2440. **küymiş** [< *küy-miş*] Kāf ᶜArabīdür. Bahāne ve taᶜallül eyleyüp bahāne ėtmiş dėmekdür.

2441. **küymendi** [< *küy-ᵤm+e-n-di*] Kāf ᶜArabīdür. Taᶜallül ve bahāne eyledi demekdür.

2442. **küymenme** [< *küy-ᵤm+e-n-me-*] Taᶜallül ve bahāne eyleme demekdür, ki Nevādirü 'ş-Şebāb[5938]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [371, 372, 7]:[5939]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī yār eger dėr kim özüñni otḳa[5940] *sal*
ten yalañ ėylerge küyme[5941] *cān üçün* ***küymenmegil***[5942]

[=Ey Nevâyî, yâr kendini ateşe at derse soyunmak için oyalanma (ve) can için bahane arama.]

2443. **küymenip** [< *küy-ᵤm+e-n-ⁱp*] Taᶜallül ve bahāne eyleyüp demekdür, ki Sulṭān Ḥüseyn eşᶜārında gelür [63, 16, 7]:[5943]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yār kūyidin öterde[5944] *başıma yaġsa belā*
anda ėyler-mėn tevaḳḳuf her cihetdin ***küymenip***

[=Sevgilinin sokağından geçerken başıma bela yağsa (da) her yönden bahane bulur, orada kalırdım.]

2444. **küydi** [< **küñy-di*] Kāf-i ᶜArabī ile. Yandı demekdür.[5945]

2445. **küymekim** [< **küñy-mek+ⁱm*] Yanmaġım dėmekdür.[5946]

2446. **küydürmek** [< **küñy-dür-mek*] Yaḳmaḳ ve göyndürmek maᶜnāsınadur.[5947]

5938 *Nevādirü 'ş-Şebāb*: Yazmada; Ġarā'ibü 'ş-Şıġar.

5939 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 24v29, 310v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 481. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 720.

5940 Yazmada: *otġa*.

5941 KARAÖRS: *köyme*.

5942 KARAÖRS: *köymenmegil*.

5943 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 481. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 263ᵇ.

5944 YILDIRIM: *umarda*.

5945 Şöyle tamamlanabilir: Nevādirü 'ş-Şebāb'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [96, 96, 4]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

küydi cism ü yıġlaban köñglümde ḫatṭıñ şevḳıdur
gerçi mümkin yoḳ kögermek su bile küygen yıġaç

[=Vücudum yandı. Ağlamak gönlümdeki ayva tüylerinin şevkıdır. Gerçi yanan ağacın su ile yeşermesi mümkün değildir.]

MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 310v4.

5946 Bk. **toḳulmış**.

5947 Şöyle tamamlanabilir: Ḥayretü 'l-Ebrār'da gelür [III, XLII, 300 ~~(2456)~~ (127), 68]:

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

2447. **küydürey** [< **küñỹ-dür-ey*] Yaḳayın dėmekdür.[5948]

****. **küymenip** Tacallül ve bahāne eyleyüp[5949] dėmekdür.

2448. **küylük** Külüng dėmekdür.

2449. **küygey** [< **küñỹ-gey*] Kāf-i evvel cArabī ve gāf-i ṯānī cAcemīdür. Yana demekdür. **-376-**

2450. **küygüci** [< **küñỹ-güçi*] Yanıcı demekdür.[5950]

2451. **küyük** [< **küñỹ-ük*] Kāflar cArabīdür. Yanmış demekdür.[5951]

2452. **küygenge** [< **küñỹ-gen-ge*] Kāf-i evvel cArabī ve kāf-i ṯānī ve ṯāliṯ cAcemīdür. Yanmışa dėmekdür.

2453. **küydürgeli** [< **küñỹ-dür-geli*] Kāf-i evvel cArabī ve gāf-i ṯānī cAcemīdür. Yaḳmaḳ içün ve yaḳalıdan berü demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [5952]'de [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [372, 397, 6]:[5953]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

---

yėl kėbi savurmaġ u nā-ḫoşlıġı
ot kėbi küydürmek ü ser-keşlıġı
[=Yel gibi savurmak ve hoşnutsuzluğu. Ateş gibi yakmak ve dikbaşlılığı.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 23v20.
Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da muḳaṭṭacātda gelür [526, 707, XXIV]:
Beyt /Müctet*ṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefācilün fecilātün mefācilün fecilün/•
kömürni otḳa salıp lacl-i ātişīn ėtseñ̂g
netīce bolġay añ̂ga ḳayda tüşse küydürmek
[=Kömürü ateşe atıp ateş gibi kızartsan da nereye düşse yaktırmak onun akıbetidir.]
• İkinci kanatta: ... ... faclün.
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309v13.

5948 Kıyıda: [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [361, 483, 2]:]
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/
dėp ėmiş-sėn küydürey bir daġ ile köñ̂glin anıñ̂g
her nėçük daġ olsa• bolsun daġ-ı hicrān bolmasun
[=Onun gönlünü (kızgın demirle) dağlayayım diyormuşsun. Dağ yarası olursa olsun da ayrılık yarası olmasın.]
• *daġ olsa*: Yazmada; *kim daġ*.

5949 Yazmada: *Güyerlenüp*.

5950 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXXVIII, 381, 3602]:
Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefcūlü mefācilün fecūlün/
ot salsa cihān ėlige Mecnūn
bir küygüçi bolġusı Felāṭūn
[=Mecnun cihan halkına ateş salsa yanacak olacak bir tek Eflatun (Platon)dur.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 310v13.

5951 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çaḳın**.

5952 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5953 Aşk sırrının faş olması içeriklidir (cABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 35b). Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 481.

şuᶜle-i gūgird körgüzdi ḳażā küydürgeli
derd-i ᶜışḳ ehlin bu kim gerdūn-kemān ėyler köñgül

[=Ey gönül, feleğin yay gibi büktüğü aşk dertlisini yakmak için kader kükürt alevini gösterdi.]

2454. **küykenek** [= Mo. *küykenek, küykünek*] Kāflar kāf-i **172ª** ᶜArabīdür. Muymul dėdükleri ḳuşa derler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād salṭanatdan ībā' etdügi maḥalde anasına cevābında gelür, ki [XVIII, 181, 111]:[5954]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ᶜuḳāb u küykenekni ḳılsalar ḳayd
ḳaçan ḳılġay anıñ ṣaydını bu ṣayd

[=Kartalı ve delice doğanı bağlasalar bu av onun avını nasıl avlayabilir?]

2455. **küyev** [< **küḏe-gü*] Kāf ᶜArabīdür. Güyegü maᶜnāsınadur, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn ve Leylī vefāt ėdüp ikisin bir ḳabre ḳoduḳları maḥalde gelür, ki [XXXV, 356, 3354]:[5955]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/[5956]

bir naᶜşḳa[5957] *saldılar ėkevni*
cānsız kėlin ü ölük küyevni

[=Cansız gelini ve ölü güveyiyi birlikte tek ölü hükmüne saydılar.]

Ve yine T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k 'de Luhrāsp Rūm'a geldügi maḥalde gelür [(212) 721ᵇ, 3]:[5958] [Neṯr]

Her taḳdīr bile ḳaysar anı[5959] *küyev ḳılıp ḳızın añga bėrdi.* **-377-**

[=Be-her taḳdīr ḳayşer aŋa ḳızın [14]vėrüp güyegü ėdindi.[5960]]

[Bābu 'l-Lām]

Ḥarfu 'l-Lāmi 'l-Maftūḥa

5954 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 311r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 481. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 263ª.

5955 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 311r9. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 480. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 263ª.

5956 Bu beyitte: Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün. Sekt-i melîh.

5957 Yazmada: *naḳşġa*.

5958 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 480.

5959 Yazmada: *Luhrāsp'nı*.

5960 FENĀYĪ: *Tārīḫ-i Fenāyī*: 9ᵇ.

2456. **lāş** [< Far.] Leş dėmekdür *cīfa* ma^cnāsına, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [5961]'da [bir maḳṭa^cda] gelür [348, 463, 7]:[5962]

Maḳṭa^c /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mef^cūlü mefā^cīlü mefā^cīlü fe^cūlün/

ölgen itin ėy ḫasta Nevāyī vü raḳībin[5963]

çün körsem iti allıda leşiñg[5964] *sağınur-mėn*

[=Ey hasta Nevâyî, onun ölen itini ve rakibini görsem onun iti önündeki leşin sanırım.]

2457. **lā** [< Far.] Ḥayf demekdür, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de [yedinci ḥikāyede] Dilārām çeşme yanında Behrām Şāh firāḳında çeng nüvāḫt ėdüp eydürdi, ki [XXXIV, 407, 4513]:[5965]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[5966]

^cömrdin nā-ümėd boldum lā

miḥnet-i hecr içinde oldum[5967] *lā*

[=Ömürden umutsuz oldum, yazık. Ayrılık acısı içinde yok oldum.]

Ve yine **172^b** N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [5968]'da [bir maṭla^cda] gelür, ki [571, 574, 1]:[5969]

Maṭla^c /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

lebiñg fikri bağrımnı ḳan ḳıldı lā

çü ḳan ḳıldı közdin revān ḳıldı lā **-378-**

[=Dudağının hayali bağrımı kan eyledi, yazık. Kan eyleyince de gözden akıttı, yazık.]

Ḥarfu 'l-Lāmi 'l-Maksūra

2458. **+lik** Kāf kāf-i ^cArabīdür.

5961 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b.

5962 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 492. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 273^b.

5963 Yazmada: *uyusan* (?).

5964 Yazmada: *lāşiñg*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

5965 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 491.

5966 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

5967 Yazmada: *toldum*. Belki *tuldum*. Anlamda metin belki aynı imla saklanırsa *öldüm*, müdahale edilirse *ḳaldım*.

5968 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r.

5969 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 76^a_{13}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 491. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 273^a.

····+lıġ ve +lıḳ Bunlar ekṭer[5970] bir lafẓ-ıla dahı isti^cmāl olınur, ki *fulānlik*[5971] falānlu dėmekdür. Nėteki Ġarā'ibü 'ş-Şıġar'da [bir ḥüsn-i maṭla^cda] gelür, ki [346, 461, 2]:[5972]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

servning her bergi baġrım ḳanıdın sėr-āb ėrür

yoḳsa bolmas erġavānī berglik serv-i revān

[=Servi ağacının[5973] her bir yaprağı bağrım kanından suya kanmıştır; yoksa servi ağacının yaprakları erguvan renginde olmazdı.][5974]

5970 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

5971 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

5972 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 493.

5973 **Açıklama:** *Servi*: Topraktaki küçük canlılar çürüyen cesetleri en küçük parçalarına kadar ayrıştırırlar. Cesetlerin yapısında en çok yer tutan etler en son amonyağa• dönüşür. Amonyak ise gaz olarak buharlaşır ve toprağın gözeneklerinden çıkıp havaya karışır. Sıcak havalarda daha kolay buharlaşıp çevreye yayılır. Amonyak esasında zehirli bir maddedir. Çok fazla ölçüde bir yerde birikirse oradaki canlıların büyümesinin önüne geçer ve hayat faaliyetlerine olumsuz yönde etki eder. Sözün gelişi, toprakta suda birikirse buralarda yaşayan binlerce tür canlının solunumunu yavaşlatmak ve hatta mâni olarak onların ölümüne yol açmak gibi sonuçlar doğurabilir. Yine buharlaşan amonyak, solunulan havada belli bir seviyenin üzerine çıkarsa beyne dahi etki edip beyin hücrelerindeki kuvve birleşmesini azaltır. Bu da düşünme zayıflığına ve unutkanlıklara yol açar.

1993 Ağustos 15 Pazar günü İstanbul Boğazı'nda amonyak yüklü bir Rus tankerinin başka bir gemiyle çarpışması sonucu denize yayılan amonyak, balıkların ölümüne yol açmış ve bu vak'a yazılı, sözlü ve görüntülü haberlerde yer almıştı.

Bu zehirli maddenin öbür canlılara zarar vermesini havada rüzgârlar, denizde dalgalar, toprakta da bitkiler mâni olur. Rüzgârlar havayı, dalgalar da suları temizlerken bitkiler de topraktaki hücresiyle amonyağı amonyum durumunda emerler ve bu maddeyi kendi büyümelerinde kullanırlar. Farkında olmadan da toprağı temizlemiş olurlar.

Bitkiler karbondioksit gazını havadan yapraklarıyla alıp ışıkla birleştirmede kullanabilirken havada karbondioksitten daha fazla bulunan azot•• gazını aynı yolla alıp kullanamazlar; çünkü bu düzenek yapraklara konulmamıştır. Ancak bitkilerin kökleri azotu topraktan, amonyum ya da nitrat iyonları olarak alabilirler. Topraktaki bu iyonlar ise ya canlıların cesetlerinin çürümesinden kaynaklanır ya da kimi küçük canlıların faaliyeti sonucu havadaki azot gazının emilmesiyle toprağa kazandırılır.

Bazı bitki türleri azotu topraktan nitrat olarak alırken bazıları da amonyum olarak alırlar. Sözün gelişi, tahıl bitkileri, meyve ağaçları ve meşe, gürgen ve çınar gibi yayvan yapraklı ağaçlar azotu nitrat olarak alır. Oysa çayır, üçgül ve yonca gibi otlar ile çam, ardıç, köknar ve servi gibi iğne yapraklı ve kozalaklı ağaçlar amonyum olarak alır (HAYNES - GOH: "Ammonium and nitrate nutrilion of plant").

Bu durumda amonyak birikimini önlediği için, mezarlıkların otlu tutulması ve geniş yapraklı ağaçların yerine iğne yapraklı ve kozalaklı ağaçların dikilmesi daha uygundur. Zaten eskilerin mezarlıkları çam, ardıç ve servilerle donattıkları görülür. Yine kesimevlerinin çevresini bu tür ağaçlarla donatmak çevre korumacılığı açısından göz önüne alınması gereken bir özelliktir; çünkü bu tür bitkiler, amonyağı doğrudan amonyum olarak aldıklarından toprakta amonyak birikimini daha iyi önlerler. Hâlbuki öbür bitkiler azot ihtiyacını nitrat alarak karşılarlar. Amonyağın nitrata dönüştürülmesi bakterilerce gerçekleştirilir. Bu yol daha uzun süre alır ve topraktaki kimya şartları uygun değilse bakteri faaliyeti engelleneceğinden amonyak nitrata çevrilmez ve birikir.

Bu durumlar Peygamber *sm.*in "Mezarlıklardaki otları koparmayın." ve "Mezarlıkları ağaçlandırın." hadislerini hatırlatıyor. Bu hadislerin kastettiği esas anlam mezarlıktaki bitkilerin hâl dilleriyle olan tesbihleri sebebiyle oradaki ölülere sevap yazılması ve onların varsa azaplarının

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maṭlacda] gelür [370, 498, 2]:[5975]

Beyt /Remel-i *müṭemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

lacli şevḳıdın ki ġam taġın ḳazar-sėn ėy köñgül

nė belā Şīrīn-heveslik nā-tuvān Ferhād-sėn

[=Ey gönül, (yârın) dudaklarının aşkından gam dağını kazıyorsun. Şirin heveslik ne gerek, sen güçsüz bir Ferhadsın.]

Ammā falānlıḳ macnāsına. L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r 'da tevḥīdde gelür [I, 18, 59]:[5976]

Meṯnevī /Remel-i *müseddes-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilün/

sėndedür hem birlig[5977] *ü hem barlıġ*

ḥaylıġ u ḳādirlıġ u ġaffārlıġ

[=Hem birlik ve hem de varlık sendedir. Dirilik, güçlülük ve gaffarlık sana aittir.]

---

hafifletilmesidir (BİLMEN: *Büyük İslâm İlmihali*: 264. § 620. KOCAÇALIŞKAN: "Mezarlıktaki Otları Koparalım mı?").

Servi mezar ağacı olarak şiirde geçer (ÖZERDİM: "M. S. IV.-V.'inci Yüz Yıllarda Çin'in Kuzeyinde Hanedan Kuran Türklerin Şiirleri", 64).

Doğu bahçelerinden eksik olmayan, gölgesi ince uzun, yaprakları her zaman yeşil servi ağacı Doğu'da Batı'nın tersine bir matem ağacı değil bir neş'e ağacı sayılmaktadır (servinin matem ağacı sayılması, bunun Bizans mezarlarına dikilmesi âdetinden doğmuştur) (MAZAHERÎ: *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*: 99).

Servi Yunanistan ve İtalya'dan Türkiye'ye girmiştir (DOERFER: "Eski çağlardan beri uygarlık ve dil akımlarının elçileri Türkler").

Bu ağacın denizden 60 km. uzak mahalde yetişmediği görülmüştür (Ve şecer-i merḳūm baḥre on iki sācatden ebcad [15] maḥalde ġayr-i nābit oldıġı mücerrebdür ([cĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 221_{14-15}). Lat. *cupressus*.

Ayrıca bk. BORADEUX: "Le secret du cedre. Lamartine en Orient II.". YUND: "Andız (Selvi) Üzerine Araştırmalar".

• *amonyak*: < *ammoniak*. Renksiz, keskin kokulu gaz, kimya formülü NH_3. Kelimenin kökü Mısır'daki Ammon tapınağına gider. Amonyum kelimesi bu tapınak dolayındaki bir kaya tuzu (< *kalye tuzu* 'soda' (?)) ocağına verilen adın sonradan nişadırı adlandırmak için kullanılmasından doğmuştur [< Gr. *αμμονιακον* Libya'da (Eski Çağda Ammonion denilen) Siva vahasındaki mukaddes tapınak Ammon Erendiz (Müşteri, Jupiter)'in yanı başında yetişen bir bitkiye atfen.] (SAYILI: "Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe", 488. WAHRIG: *Deutsches Wörterbuch*: 343).

•• *azot*: < Gr. *α+ζοε* 'cansız'.

5974 Servi erguvan birlikte anılır. Servi ağacının üzerini kaplamış olan erguvan yapraklarının kırmızılığını, âşığın gönül kanından aldığı idida ediliyor (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 203).

5975 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 494.

5976 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 494.

5977 Yazmada: *birlıġ*.

2459. **lèçek** [< Far. *laçak*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Ve çīm ᶜAcemīdür. *Miḳrama* maᶜnāsınadur, ki M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da otuz altıncı faşlda zenān[-ı fāḥişe] ḏikrinde gelür, ki [61, 10; (153) 31b, 8]:[5978] [Neṯr]

*Keşīklelik yağlığdın farḳıġa **lèçek** salġaylar.*

[=Çizgili yazmadan başına şal atarlar.]

Ḥarfu 'l-Lāmi 'l-Mażmūma

2460. **lünk** [< Far. *lung*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. *Fūta* maᶜnāsınadur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de altıncı[5979] ḥikāye- **173a** de Müdbir ve Muḳbil şuya girdükleri maḥalde gelür [XXXI, 348, 3819]:[5980] **-379-**

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[5981]

*līk ṣādıḳ bèlige bağlap **lünk**[5982]*

suġa kirdi nèçük ki baḥrġa cünk[5983]

[=Lakin sadık beline peştemal bağladı. Geminin denize girmesi gibi suya girdi.]

2461. **lök** [< Far. *lok*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Yoğun demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Bānī-i[5984] seng-tırāş taᶜrīfinde gelür, ki [XV, 148, 25]:[5985]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yana bir ōstād[5986]-ı çābük èrdi

*ki hem **lök** ṣanᶜatı hem nāzük èrdi* **-380-**

[=Yine eline çabuk bir usta idi. Sanatı hem kaba hem zarif idi.]

[Bābu 'l-Mīm]

Ḥarfu 'l-Mīmi 'l-Maftūḥa

5978 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 492.

5979 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <*bèşinci*>.

5980 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 76b4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 493. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 274a.

5981 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5982 TURAL: *leng*.

5983 TURAL: *çeng*.

5984 Yazmada: *Ḳāren-i*.

5985 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 318r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 494. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 274b.

5986 Açıklama: *Ōstād*: < Pahl. *awestād* (MACKENZIE: *A Concise Pahlavi Dictionary*: 14).

2462. **may** İki macnāya gelür. Biri ravġan[5987] macnāsına. Ve bir de yabān ḫargellesinüŋ ayġırına; yacnī erkegine[5988] derler.

2463. **meres** [< Far. *mars* < *maras*] İp. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [(199), 248, 3]:]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

bend-i zülfüŋ boynuma tüşkeç helāk ėtti mėni

itke cānā hēç kim öltürgeli taḳmas **meres**

[=Zülüf halkan boynuma geçip beni helak eyledi. Ey sevgili, hiç kimse öldürmek için ite ip atmaz.]

2464. **maral** [< Mo.] Āhūnuŋ dişisine[5989] dėrler, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ ėderler, ki [(176) 777a, 21, (210)]:[5990] [Neṯr]

Türk ... soyḳun[22]*nıŋ hem ėrkekin* buġu *ve tişisin* **maral**[5991] *dėr. Sārt* āhū *ve* gavazn*dın özge nėme dėmes.*

[=Yine *soykun*un erkeğine *buğu*, dişisine *maral* der. Sart *āhū*[5992] ve *gavazn*den[5993] başka şey demez.]

Ve yine S e b c a - i S e y y ā r e 'de beşinci[5994] ḥikāyede gelür, ki [XXIX, 324, 3542]:[5995]

5987 RAMSTEDT: *Studies in Korean Etymology*: 143. RÉDEI: *Uralisches etymologisches Wörterbuch*: 5, 578.

5988 Kısrağı için bk. **çiyit**.

5989 Erkeği için bk. **buğu**.

5990 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 165, 498.

5991 **Açıklama:** *Maral*: al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 36; Çeviri: 25'e göre erkeği *sıġun*. Ar. *mahāt*. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1394) II, 139a.

5992 **Açıklama:** *Āhū*: Tü. *ceyran*, Ar. *ġazāl* (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfic*: 45).

5993 **Açıklama:** *Gavazn*: Gāv-ı kūhī nevcindendür. Boynuzları aġaç şāḫı gibi olur. Bu gāv-ı kūhī ki Türkīde *şıġın* ve *geyik* ve cArabīde *baḳaru 'l-vaḥş* dėrler. Birḳaç nevci olur. Bir nevci ḳaviyyü 'l-heykel ve ışıcaḳ mīşelikde olur. Fārsīde *gavazn* dėdükleri budur. Dallı budaḳlı boynuzı olur. Türkīde buŋa şıġın dėrler. Bir nevci ṭaġ eteklerinde aġaçlı yerlerde olur. Cüṯṯesi āhūdan ekber, şacrı şitāda siyāha mā'il ve şayfda ḳırmızī olur. Bunuŋ ḳuyruġı şaġīr olur. Türkīde aŋa çopur dėrler. Işıcak ṭaġlarda olan nevci bundan ekber ve ḳuyruḳlı olur. Yaḥmūr• dėdükleri budur. Türkīde taḥrīf-ile yaġmurca geyik dėrler ve şovuḳ ṭaġlarda olan nevcine baḳar-ı cebelī dėrler. Türkīde ṭaġ öküzi tacbīr ėderler. Cemīc envācınuŋ ḫarīfde boynuzı düşer. Şoŋra evvelkiden aḳvā ve dalları ezyed biter. Ġāyetde ṭavīlü 'l-cömr olurlar. Şıġın gözinüŋ pıŋarında müctemic olan çapaḳ mecmūc-ı semūmuŋ tiryāḳıdur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfic*: 534).

• (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: I, 846). Belki renginden dolayı *yaḥmūr* 'ala' (828) olmalı.

5994 Yazmada: *altıncı*.

Metnevī /Hafīf-i müseddes-i mahbūn-ı mahdūf: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[5996]

gūyiyā şaydlardın ol cangal

*vākiᶜ ėrdi tola buġu vü **maral** -381-*

[=Sanki o orman avdan buğu ve maral ile dolu idi.]

2465. **māşmıl** [< Ar. *māşmil*] Şol ᶜAceme dėrler, ki takyesi dül-bendinüŋ aşaġa cānibinden görine.

2466. **maşab** [< Far. *paşm*] *ᶜAbā* maᶜnāsınadur. Fārisī ile müşterekdür. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r[5997]'da [bir hüsn-i maktaᶜda] gelür, ki [212, 266, 6]:[5998]

Beyt Hezec[5999] mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

tut fakr ėtekin atlas-ı zer-beft sözin koy

*kim ol daġı ten hıfzıda[6000] **maşab** dėk ėrmiş*

[=Yoksulluğun eteğini tut, altın işlemeli atlas sözünü bırak; o da vücudu örtmede aba gibidir.]

2467. **māġ** [< Far.] Şol kebūtere dėrler, ki başı ve kuyruġı ve kanatlarınuŋ ucı bir reng ola eger siyāh ve eger ak. Eger siyāh olsa *siyāh māġ* ve eger ak olsa **173ᵇ** *safīd māġ* dėrler her ne reng olsa anuŋ-ıla istiᶜmāl ėderler, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [altıncı hikāyede] <gelür> şıfat-ı şebde güneş tulınmak vaşfında [gelür]. [XXX, 338, 3701]:[6001]

Metnevī /Hafīf-i müseddes-i mahbūn-ı mahdūf: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6002]

*çūnki hur-şēd şandalī **māġı***

konup[6003] açtı kanat tün zāġı

[=Güneşin ak güvercini tünedi, gece kargası kanat açtı.]

2468. **meleş** | **Meleş** [< Far. *malaş*] Şēve-dār mahbūba derler. Ve Çaġatay'da bir ṭāyifedür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r[6004]'da [bir maktaᶜda] gelür [217, 273, 7]:[6005]

5995 Bk. **buğu.** Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 136v10, 318r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 172, 498. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 82ᵇ, 277ᵃ.

5996 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

5997 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

5998 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 495.

5999 KUT: Müżāriᶜ.

6000 Yazmada: *hıfzıġa.*

6001 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 495. ŞEYH SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 275ᵇ.

6002 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

6003 Yazmada: *uçup.*

6004 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

Maḳṭa^c /Remel-*i mütemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

ėy Nevāyī n'ėyley ėl Tarḫan bile[6006] *Barlas'ını*

kim bėrür köñglümge ḥālā māliş ol şōḫ-ı Meleş

[=Ey Nevâyî, o Meleş güzeli benim gönlüme hâlâ ferahlık verirken elin Tarhan ile Barulas'ını ne yapayım?]

2469. **mamuġ** [< Far. *panbūḳ*] *Panba* ma^cnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de münācātda gelür [II, 55, 128]:[6007]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i mütemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

güneh şu^clesin çün çėkip ol tamuġ

küyüp ebr-i raḥmet nėçük kim ***mamuġ***

[=O cehennem, günah alevini yükseltince rahmet bulutu pamuk gibi yandı.]

2470. **mañga** [< *bin+ġa*] Gāf gāf-i *^cAcemī*dür. Baŋa demekdür.[6008]

2471. **mėniñg** [< *bin+^iŋ*] Gāf-i *^cAcemī* ile. Benüm demekdür.[6009]

2472. **mañgla[y]** [< Mo. *manglay*] Gāf *^cAcemī*dür. Alın demekdür, ki B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [433, 598, 3]:[6010] **-382-**

Beyt /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[6011]

ḳahrdın çīn ki tüşti ***mañglayıġa***

çīnniñg astıda nūn ėrür ḳaşı

[=Öfkeden alnına kırışıklık düştü. Kırışığın altında kaşı 'nun'dur.]

Ve yine S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n 'de ṭahārat ferāyiżi bābında yüz yumaḳ beyānında gelür, ki [105, 82]:[6012]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

yumaġlıġ yüzni ***mañglay*** *tā ḏaḳandur*

6005 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 77^a_6. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 121r22, 318v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 499. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 277^b.

6006 Yazmada: *ile*.

6007 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 495. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 275^b.

6008 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bitirige**.

6009 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ayalġu, tal, tile mėn | tile-mėn, tün | ton, sözleşür-mėn, ḳarġaş, yalıḳdı, yetilipdür**.

6010 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 496.

6011 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

6012 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 496.

ḳulaḳdın tā ḳulaḳ[6013] *vech-i ḥasendür*

[=Yüzü yıkamak alından çeneye kadardır; kulaktan kulağa güzel usuldür.]

2473. **meñgre** [< *meŋ+gire-*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Ḳoyun ve ṣıġır ve sāyir ḥayvān meledügine derler ve emr ėdüp mele demekdür, **174a** ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Miᶜrāc'da gelür, ki [V, 91, 26]:[6014]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

Ḥamel ***meñgrep*** *ḳoyup Ṯevr allıda baş*
ki bolsaḳ ėkkimiz ḳurbān sañga kāş

[=Koç burcu (Mart 21 - Nisan 20) Boğa burcunun (Nisan 21 - Mayıs 20) önünde baş koyup "Keşke ikimiz de sana kurban olsaydık." diye inledi.]

2474. **mañgış** [< *maŋ-'ş*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. Maḥbūblaruŋ nāz u şēve ile āheste ṣalınduġına dėrler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da on altıncı ḥikāyesinde gelür, ki [III, LIII, 388 ~~(3166)~~ (163), 14]:[6015]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ḳaytı kėlgen yolı birlen yörüp
kebg ḫırāmın biri[6016] ***mañgdurup****[6017]

[=Keklik gibi salına salına geldiği yolu birlikte yürüyüp gitti.]

* Ṣalındurup demekdür.

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī vaṣfında gelür, ki [XVIII, 170, 1409]:[6018]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

[bir] bir ***mañgışıda*** *yüz leṭāfet*
yoḳ yoḳ ki saçıp cihānġa āfet

[=Salına salına yürüyüşünde yüz letafet vardır; hayır hayır, cihana afet saçmaktadır.]

6013 Yazmada: *ḳulaḳdın*.
6014 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 76b15. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 496. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 276a.
6015 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 496. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 276a.
6016 SABİR: *bir*.
6017 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. Yeni bir madde başı açılmalıydı.
6018 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 497. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 276a.

Ve yine M ī z ā n u ' l - E v z ā n 'da, ki ᶜarūż risālesidür, dördinci dāyirenüŋ ikinci baḥrında bir beytde gelür, ki [54, 111]:[6019]

Beyt /Mütedārik-*i müṯemmen-i sālim*: Fāᶜilün fāᶜilün fāᶜilün fāᶜilün/

nė maṅġışdur ki tenler hebāsı anıṅ

nė baḳışdur ki cānlar fidāsı anıṅ

[=O ne salınış, tenler hebası olur, o ne bakış, canlar fedası olur.]

2475. **mayruḳ** [< Ar. *mayrūḳ, y-r-ḳ*] Egri ve ᶜayblu demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda[6020] gelür [248, 321, 1]:[6021]

Maṭlaᶜ /Müctet*ṯ-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6022]

benefşeniṅ nėge bolmış[6023] *dimāġı munça uluḳ*[6024]

kim ol sėniṅ ḫaṭıṅa Hindūyī-durur[6025] *mayruḳ* **174ᵇ -383-**

[=Menekşenin aklı fikri niye bu kadar perişan? Hâlbuki o senin ayva tüylerine yakışmayan bir Hintlidir.]

2476. **māyūḳ** Baᶜżı mīvenüŋ ve şikūfenüŋ üzerinde ḫafīfçe perde olur aŋa dėrler. Ve ḳabuḳ maᶜnāsına daḫı gelür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [6026]'da gelür [249, 322, 4]:[6027]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

lebleriṅ nė[6028] *kim uçuḳ tutmış hem ol*[6029] *hey'et bile*

aġzıṅ andaḳ ġuncadur[6030] *kim tüşmemiş andın ḳabuḳ*[6031]

6019 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 496.

6020 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *beytde.*

6021 Bk. aluḳ. Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 526. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: (12^a_{11},) 77^a_2. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 86v1, 319r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 35, 497. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 20ᵇ, 276ᵇ.

6022 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

6023 Yazmada: *nėçük olmış.*

6024 Yazmada: *aluḳ.* **Açıklama:** *Aluġ* ve *aluḳ*: *Āşufta* 'serāsime ve müteġayyirü 'l-ḥāl ve muḫtelu 'd-dimāġ maᶜnāsına. Çaġatay lisānında *aluġ* ve *aluḳ* daḫı dėrler (ŞUᶜŪRĪ: *Farhang-i Şuᶜūrī*: I, 275ᵇ).

6025 Yazmada: *ki ḫatınġa ol sėniṅ ol Hindūyī ėrür.*

6026 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

6027 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 527. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 265v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 497. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 276ᵇ.

6028 TÜRKAY: *lebleriṅni.*

6029 Yazmada: *hem-ol.*

6030 TÜRKAY: *ġonçedür.* Yazmada: *bestedür.*

6031 Yazmada: *māyūḳ.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Uçuklamış dudakların ve bir görüntüsü ile ağzın, kabuğu açılmamış bir gonca gibi.]

Ba^cżı nüsaḫda[6032] *ağzıñ̄g andaḳ ġuncadur, kim* vāḳi^c olmış, bu taḳdīrce *mayuḳ, şikūfa*ye şāmildür.

2477. **mayruḳ** Ġoncanuŋ perdesi deyü luġatler böyle ḳayd etmişler.

[Ḥarfu 'l-Mīmi 'l-Maksūra]

2478. **mētīn** [< Far.] Külüng, ki anuŋ-ıla ṭaş yonarlar. F e r h ā d u Ş ī r ī n[6033]'de Ḳāren-i ḫārā-ken vaṣfında eydür [XV, 148, 27]:[6034]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

çü ***mētīn*** *nevkini ḫārā-ken ėylep*

ḳatıġ ḫārānı revzen revzen ėylep

[=Kazmanın ucunu kaya kıran yaptı. Katı taşı delik deşik etti.]

****. **mėniñ̄g** Dėrler benüm dėyecek maḥalde. İmlāda mīm mā-ba^cdında bir yā yazılur kesreye delālet içün ve bir nūn ve bir daḫı nūnuŋ kesresi ecl-içün yā ve bir daḫı gāf-i *^cAcemī* mā-ḳabline nūn resm olınur.

2479. **mėkicin** [< *mėkici+n* < Mo. *megeci*] Kāf-i kāf-i ^cArabīdür. Ve cīm-i ^cArabī ile. Ḫınzīruŋ dişisine[6035] dėrler, ki M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de Nevāyī ḥażretleri bu luġati şöyle taṣḥīḥ ėderler, ki [(176) 777ª, 23, (210)]:[6036] [Neṯr]

[Ve] bir şūr u şeynlıġ av, ki toñ̄guz *avıdur,* [23]*anıñ̄g [hem] ėrkekini*[6037] ḳaban *ve tişisin*[6038] **mėkicin** *ve uşağın* çurpa *dėrler. Ve Sārt barçasın* ḫūg *ve* gurāz *lafẓı*[6039] *bile aytur.*

[=Uğursuz, iğrenç bir av da *toñ̄guz* "domuz" avıdır. Onun erkeğine *ḳaban*, dişisine *mėkicin*, yavrusuna *çurpa* derler. Sart hepsini -dişisini- *ḫūg* ve -erkeğini- *gurāz* sözleri ile söyler.]

2480. **miney** [< *bīn-ey*] Ata bineyin demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [V, 74, 405]:[6040]

6032 Yazmada: *nüsḫada.*
6033 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .
6034 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 78ᵇ₁.
6035 Erkeği için bk. **ḳaban**.
6036 Bk. **ḳaban, çurpa**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 293.
6037 Yazmada: *erkekin.*
6038 Yazmada: *tişisi.*
6039 Yazmada: *luṭfı.*

Metnevī /Mütekārib-*i müţemmen-i maķşūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

miney gūşiş ü sa^c^y raḫşıġa tēz

sipeh zīnetiġa ķılayın sitēz

[=Çalışıp çabalama atına hemen bineyim, askerin teçhizatı için mücadele edeyim.]

2481. **mėn** [< *bin*] Ben demekdür.[6041] **-384-**

2482. **mėn-mėn** [< *bin*] Ya^c^nī benüm demekdür.[6042]

2483. **miñ͡g** | **mėñ͡g** [< *bıŋ* | *bėŋ*] Gāf-i *^c^Acemī* **175^a^** ile biŋ; ya^c^nī ^c^aded ma^c^nāsınadur. Ve *ḥāl* ma^c^nāsına daḫı gelür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [6043]'da [bir maţla^c^da] gelür [201, 251, 1]:[6044]

Maţla^c^ /Remel-*i müţemmen-i maḥẕūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

ḫūblarġa mėñ͡g ol aynıñ͡g tāze ķulluķ daġı bes

közlerige sürme kūyiniñ͡g ķara tofraġı bes

[=Güzellere (yanak) ben(i olarak) o ay (gibi güzel)in taze kulluk damgası, gözlerine sürme (olarak da) sokağının kara toprağı yeter.]

[Luţfī e ş ^c^ ā r 'ında bir maţla^c^da gelür [38, 40, 1]:]

6040 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 507.

6041 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aya mėn, tile mėn.**

6042 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [432, 587, 3]:

Beyt /Remel-*i müţemmen-i maḥẕūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

^c^ışķ eger bolsa güneh mėn-mėn günehkār ėy köñ͡gül

tanmaġım nā-ḥaķ-durur bu işte çün ḥaķdur güveh

[=Ey gönül, aşk bir günah olsa günahkâr benim. Bu işte inkârım haksızlık olur; çünkü şahidim haktır.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 161v21.

B e d ā y i ^c^ u ' l - V a s a ţ 'da gelür [415, 574, 7]:

Beyt /Hezec-*i müţemmen-i sālim*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün mefā^c^īlün mefā^c^īlün/

mañ͡gadur bir perī maţlūb u zāhid ḥūrġa ţālib

ķaçan şoḥbet çıķışķay çün ki mėn-mėn tėlbe ol ebleh

[=Ben bir periyi isterim zahit huriyi istemekte. Nasıl bir sohbet oluşacak; çünkü ben deliyim o ebleh.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 219v4.

Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [185, 227, 5]:

Beyt /Remel-*i müţemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aşlem-i ḍarb*: Fe^c^ilātün fe^c^ilātün fe^c^ilātün fe^c^ilün/

mėn-mėn ü bir yaramas köñ͡glüm anıñ͡g ķatli üçün

köz ķara ķılma bir işimge yara ėy ķara köz

[=Ben ve bir yaramaz gönlüm. Ey kara göz, onun katli için köz karartma bir işime yara.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 327v5.

6043 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

6044 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 406. gazel. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 507.

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

èy mèñ͡gleri fülfül közi kāfir yüzi kāfūr
asru daġı bolma bu kèçer ḥüsnüñ͡ge maġrūr

[=Ey benleri karabiber, gözü (kara) kâfir, yüzü (beyaz) kâfur (olan sevgili), bu geçici güzelliğine pek fazla mağrur olma.]

2484. **mèñ͡giñ͡g** [< *beŋ+ⁱŋ*] İki gāf daḫı gāf-i ᶜ*Acem*ìdür. Beŋüŋ ḫālüŋ maᶜnāsına, ki e ş ᶜ ā r -ı Luṭfī'de [bir beytde][6045] gelür [83, 103, 3]:[6046]

Beyt /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

mèñ͡giñ͡g *èrniñ͡g yüzüñ͡g*[6047] *èy reşk-i rıżvān*
bilāl ü[6048] *kevṯer ü bāġ-ı*[6049] *cināndur*

[=Ey cennet halkının bile imrendiği güzel, benin Bilâl [581-641], dudağın kevser ve yüzün cennet bahçesidir.]

2485. **mindürmek** [< *bīn-dür-mek*] Bindürmek dèmekdür. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ḫᵛāce Āḫī Ferruḫ Şāh'ı bir vīrānede bulup ibrām ve ilḥāḥ birle atına bindürdügi yerde bu beytde *mindürdi* lafẓı bindürdi dèmekdür [XXI, 181, 1827]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6050]

saᶜy ile merkeb üzre ***mindürdi***
ḫıdmet èylep[6051] *öyige yètkürdi*

[=Gayret ederek bineğe bindirdi ve yardımla evine ulaştırdı.]

2486. **mindürgil** [< *bīn-dür-gil*] [S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de][6052] Ferruḫ Şāh Mānī'yi gördükde ḫıdmet-kāra ḫiṭāb èdüp bu beytde *mindürgil* dèdügi bindürgil dèmekdür [XII, 101, 894]:[6053]

6045 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
6046 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 506.
6047 Yazmada: *yüziñ͡g*.
6048 Yazmada: *bilād-ı*.
6049 Yazmada: *bāġ u*.
6050 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.
6051 *ḫıdmet eylep*: Yazmada; *ḫıdmetige*.
6052 Onarılması için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 78ᵃ₇. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 204r21.
6053 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 87ᵃ₇. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 204r21, 348r6.

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6054]

ol müsāfirni atḳa[6055] ***mindürgil***

çapturup ḫıdmetimġa yėtkürgil

[=O misafiri ata bindir, koşturup hizmetime yetiştir.]

2487. **mıncaḳ** [< *mōn+çaḳ*] Boncuḳ demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān İskender'e çekdügi develer vaşfında gelür [LII, 353, 4584]:[6056]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

ᶜalāḳa[6057] *barıġa ser-ā-ser ipek*

dür ü laᶜl ü fīrūze ***mınçaġı***[6058] *dek*[6059]

[=Yuları baştan başa ipektir. (Ak) inci, (kızıl) yakut ve (gök) firuze boncuk(lar)ı gibi.]

2488. **mındav** [< Mo. *mundaġa*] At omuzındağı yağıra dėrler.

2489. **mėn͡giz** [< *beŋ+ⁱz*] Gāf-i gāf-i *ᶜAcem*īdür. Beŋiz demekdür *başara* maᶜnāsına, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān İskender'e pēş-keş vėrdügi cāriyeler vaşfında gelür, ki [LII, 354, 4593]:[6060]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

mėn͡gizleri *gül gül müjeleri ḫār*

ḳabaġları kėn͡g kėn͡g aġızları tar

[=Benizleri gül gül, kirpikleri diken, kapakları geniş geniş, ağızları dar.]

[Luṭfī e ş ᶜ ā r 'ında bir maṭlaᶜda gelür [99, 126, 1]:][6061]

Maṭlaᶜ /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/

nār tėg[6062] *yan͡gaḳların͡g kėbi şemᶜ encümende yoḳ*

serv-i ḳadin͡g ***mėn͡gizli***[6063] *şanevber çimende yoḳ*

6054 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

6055 Yazmada: *atġa*.

6056 Bk. **dek**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 318, 506. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 282ᵃ.

6057 Yazmada: *ᶜamāḳa*.

6058 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6059 Yazmada: *dėk*.

6060 Bk. **tar**. Aynı beyit F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de [XXVI, 247, 40] ve küçük değişiklikle M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de de geçer [(173) 776ᵇ, 5, (207)]. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 507. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 282ᵃ.

6061 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 78ᵃ₆.

6062 Yazmada: *nāzın͡g*.

6063 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

[=Nar yanakların gibi mum (hiçbir) mecliste yok. Boyunun servisi gibi fıstık çamı çimende yok.]

2490. **mėn͡gzetti**[6064] [< *beŋ+¡z+e-t-ti*] Gāf-i gāf-i ᶜ*Acemī* ile. Beŋzetti demekdür, ki e ş ᶜ ā r -ı Luṭfī'de **-385-** [bir beytde][6065] gelür [35, 35, 7]:[6066]

Beyt /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6067]

kim ḳaşın͡gnı hilāle ***mėn͡gzetti***[6068]
anı ᶜışḳ ehli kec-naẓar dėdiler **175ᵇ**

[=Aşk ehli (senin) kaşını hilale benzeten kişiye şaşı dediler.]

Ḥarfu 'l-Mīmi 'l-Mażmūma

2491. **mundu** Ṣayyādlar şikār ṭutmaġa dām ḳurıcaḳ kenārına sivri aġaçlara ḳara bezler örterler ve şikārı anuŋ üzerine sürerler tā, ki aŋa varup sançıla, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī'nüŋ gözi-y-ile kirpükleri vaṣfında gelür [XI, 100, 704, 705]:[6069]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

dėme bu sipehni ḫayl-ı Hindū
Çīn deşti kėyiklerige ***mundu***
müşk ança saçıp ol āhū-yı Çīn
kim ėyledi[6070] ***mundularnı*** *müşkīn*

[=Bu orduya Hint askeri deme. Çin yaylasının geyikleri için dikilmiş kazıklardır. O Çin ahusu o kadar misk saçıyor, ki kazıkları bile kokulu yapıyor.]

Ve yine ceng günlerinde ḫandaḳ içinde ve sāyir ceng yerlerinde ėderler, ki düşmen geldükde aŋa sançıla, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de cengde gelür [XLVII, 322, 4120]:[6071]

6064 Yazmada: **mėn͡gizitti.**
6065 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....
6066 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 507. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 282ᵇ.
6067 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.
6068 Yazmada: *mėn͡gizitti.*
6069 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 28^{b}_{14}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 320v20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 504. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 280ᵃ.
6070 Yazmada: *eylep anda.* ÇELİK: *kim ėylep.*
6071 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 196r10, 320v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 504.

Metnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

yana ḫandaḳ allıda[6072] ***mundu** tikip*
ḳalın ney-şeker dėk [ki] Hindū tikip

[=Hintlilerin pek çok şeker kamışı diktiği gibi yine hendek yanına kazıklar dikti.]

****. **mundaḳ** Buncılayın ve bunuŋ gibi demekdür.

2492. **muñ͡g dėk** [< *munı teg < bu(n)+ı + teg*] Gāf-i evvel *cAcemī* ve kāf-i ṯānī cArabīdür. Bunuŋ gibi demekdür. **-386-**

2493. **munda** [< *bu(n)+da*] Bunda demekdür.[6073]

2494. **munuñ͡g** [< *bu(n)+uŋ*] Bunuŋ demekdür.[6074]

2495. **müñ͡güz** Gāf *cAcemī*dür. Boynuz demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de vaḥşīler vaşfında gelür [LXIV, 405, 5354]:[6075] **176a**

Metnevī /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

köz ezraḳ saḳal sarıġ u tīre yüz
*çıḳıp barçanıñ͡g mañ͡glayıdın **müñ͡güz***

[=Gözler gök, sakal sarı, yüz kara, hepsinin alnının ortasından boynuz çıkmakta.]

2496. **muñ͡g** [< *buŋ*] Gāf-i *cAcemī* ile. *Balā* ve *miḥnat* macnāsına buŋlu ve miḥnetlü demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn'uŋ ḥāli beyānında gelür [XXXVIII, 382, 3609]:[6076]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefcūlü mefācilün fecūlün/

*muñ͡gluġ-mėn ü **muñ͡g** bile peyāmım*
muñ͡gluġ[6077] *kişiler sözi kelāmım*[6078]

[=Dertliyim, dert ile haberleşiyorum. Sözüm dertli kişilerin sözüdür.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür, ki [461, 631, 3]:[6079]

6072 Yazmada: *ėlinde.*
6073 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tapışur.**
6074 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **öksüp, tınç, narı.**
6075 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 505. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTcO*: 281a.
6076 Alıntı için bk. ṬĀLIc ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 77^b_2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 504.
6077 Yazmada: Her ikisi de *muñ͡glıġ.*
6078 Yazmada: *peyāmım.*
6079 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 504.

Beyt /Müctet̲t̲-i müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

*ėrür tenimdaġı[6080] yüz daġ birle **muñluġ**[6081] cān*
gedā ki tonıġa her sarı salsa peyvendī

[=Can, elbisesinin her yanı olan fakir gibi bedenimdeki yüz yanık yarası ile acılıdır.]

2497. **muñaldı** [< *buŋ+a-l-dı*] Buŋaldı demekdür.

2498. **muñlaştı** [< *buŋ+la-ş-tı*] İki miḥnet-zedeler birbiri-y-ile görüşdi demekdür.

2499. **möñre** [= Mo. *mögere-*] Gāf-i *ᶜAcemī* ile. *Meñre*[6082] gibi ḳoyun ve şıġır meledügine dėrler, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn ṣaḥrāda āhūya ḫiṭāb ėdüp eyitdi [XXXII, 317, 2953]:[6083]

Met̲nevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥd̲ūf: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

bozlap ġamım ėyle āşkārā
***möñrep** muñum ayt bī-müdārā*

[=İnleyip gamımı aşikâre eyle. Meleyip kederimi müdarasız söyle.]

2500. **muñurġap** [< *muŋ+ᵘrġa-p*] Bu daḫı evvel maᶜnīyedür, ki Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara e ş ᶜ ā r ında [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [165, 141, 2]:[6084]

Beyt /Remel-i müt̲emmen-i maḥd̲ūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*hecr deştide **muñurġap** -387- ḳalmış ėrdi ḫasta cān*
veh dėñiz kim ol ġarīb-i[6085] nā-tuvānım kėldi mü

[=Hasta can ayrılık çölünde inleyip kalmış idi; söyleyin, o güçsüz garibim (hasta canım) geldi mi?][6086]

****. **mol**[6087]

2501. **möldür** [< Mo. *möndür*] *Jāla* maᶜnāsınadur, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de bahār vaṣfında gelür [XII, 112, 831]:[6088]

6080 Yazmada: *tenimdegi.*

6081 Yazmada: *muñlıġ.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6082 Yazmada: *Yeñre.*

6083 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 41^{a}_{12}, 77^{b}_{4}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 320r17. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 504.

6084 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 320r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 505.

6085 Yazmada: *ġarīb ü.*

6086 ERASLAN: *Hüseyn-i Baykara Dîvân'ından Seçmeler*: $87_{XXXIX\text{-}2}$.

6087 **ḳul** maddesinde verilmiştir.

6088 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 503.

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

sarıġ gül üze ṣabūḥī möldür[6089]

altun ṭabaḳ içre[6090] *körgüzür dür*

[=Sarı gül üzerinde sabah çiyleri, altın tabak içinde inci gibi görünür.]

Ve yine S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Dilārām vaṣfında gelür, ki [XIII, 117, 1080]:[6091]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6092]

tişleri laᶜl[6093] *içinde rişte-i dür*

yā ki[6094] *ḥayvān suyı ara möldür*

[=Dişleri, yakut içinde inci dizisi veya hayat suyundaki çiy gibi.]

2502. **müçek** [< *müç+ek*] Kāf-i ᶜArabī ile. Öpmek maᶜnāsınadur, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [353, 471, 5]:[6095]

Beyt /Müctet*t-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

lebiñdin istedi cānım ḥayāt bilmes[6096]*-mėn*

ki bir sögünç mü yā ḳaṣdı bir mücek[6097] *mü ėkin*

[=Canım senin dudağından hayat istedi. Bilmiyorum (canının) maksadı sövmek mi öpmek mi?]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [6098]'da gelür, ki [264, 341, 4]:[6099]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[6100]

tirküzürde[6101] *nefesiñ yüzni ḳaçurmaḳ nė ėdi*[6102]

6089 ÇELİK: *yamġur.*

6090 Yazmada: *üzre.*

6091 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 503. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 279ᵃ.

6092 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

6093 Yazmada: *leyl.*

6094 Yazmada: *mañga.*

6095 Bk. sögünç. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 77ᵃ₁₀. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 359.

6096 Yazmada: *tapmas.*

6097 Yazmada: *müçek.*

6098 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

6099 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 555. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 500. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 278ᵃ.

6100 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

6101 Yazmada: *tizküzürde.*

meyl ḳılmas ḫod ölük kimsedin almaḳḳa[6103] ***müçek***

[=Soluğun beni diriltirken yüzünü kaçırmak neden? Ölü, kimseden öpücük almağa yeltenmez / kalkışmaz ki?]

2503. **müşek** [< Far. *mūş+ak*] Kāf-i ʿArabī ile. Fişek demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de himmet[6104] muḳābelesinde gelür [XVI, 124, 1151]:[6105]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl/

egerçi ėrür ***müşek*** *atmaḳ işi*

bulut mamuğın örtey[6106] *almas kişi* **-388-**

[=Onun işi fişek atmak ise de kimse pamuk bulutlarını yakamaz.]

2504. **müşük** [< *mūş+ük*] Kāf kāf-i ʿArabīdür. [Dişi] kediye dėrler, [*gurba* maʿnāsına, ki] N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e 'de Mevlānā Celālü 'd-dīn [Muḥammed][6107]-i Belḫī [1207-1273] menāḳıbında gelür, ki [298, 1]:[6108] [Neṯr]

Nėçe[6109] *eṭfāl* **177ª** *bile biziñ öylerniñ*[6110] *tamlarıda seyr ḳılur ėrmişler. ¹Alardın biri yana birige dėpdür, [ki kėliñ bu tamdın yana bir tamġa sėgrili. Ol dėpdür,] ki bu ḥareket it* ***müşük*** *işidür, ḥayf ²bolġay, [ki] ādemī añġa*[6111] *mürtekib bolġay.*

[=Birtakım çocuklarla evlerimizin damlarında geziyorlarmış. Bunlardan biri öbürüne gelin bu damdan öbür dama atlayalım, demiş. O demiş ki: Bu hareket kedi köpek işidir, bu hataya düşen adama yazık.]

Ve yine M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b 'da üçinci ḳısmda bir tenbīhde gelür, ki [146, 13; (261) 77ª, 7]:[6112] [Neṯr]

Müşükge *riʿāyet kebūterġa āfetdür.*

[=Kediyi gözetmek güvercine ölüm getirir.]

6102 Yazmada: *ėrdi.*

6103 Yazmada: *almaḳġa.*

6104 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: <*naḥl*>.

6105 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 68v13, 319v13. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 502. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 279ª.

6106 Yazmada: *örte.*

6107 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

6108 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 254v28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 502.

6109 Yazmada: *Baʿżı.*

6110 Yazmada: *öy.*

6111 Yazmada: *bu işke.*

6112 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 502.

.... muñg Derd ü belā ve meşakkatdür, ki bu diyārda buŋ dėrler bā ile. S e b c a - i S e y y ā r e 'de evvelki ḥikāyede eydür, ki [XXI, 177, 1780]:[6113]

Metnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[6114]

yüz tümen muñgda cān efgānı
barça[6115] *bir sarı vü bu bir*[6116] *sarı*

[=Bir milyonun / Yüz tümenin can yarası sıkıntıda. Hepsi bir yana ve bu bir yana.]

2505. **muñgdaşmak** [< *buŋ+da-ş-mak*] Birbiri-y-ile buŋların söyleşmekdür, ki aŋa derdleşmek denilür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlacda gelür [73, 65, 1]:[6117]]

Maṭlac /Remel-i *müṭemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

kimse yārı birle ḫoştur ġam dėyişip muñgdaşıp[6118]
yatsa gāhī çırmaşıp oltursa gāhī yandaşıp

[=Kişinin yârı ile başbaşa verip dertleşmesi, sarılıp yatması, yanaşıp oturması ne güzeldir.]

2506. **möñgrenip** [< *möŋre-n-ip* = Mo. *mögere-*] İŋleyüp dėmekdür.

2507. **munı** [< *bu(n)+ı*] Bunı dėmekdür. S e b c a - i S e y y ā r e 'de sebeb-i te'līf evvelinde şıfat-ı şebde gelür [VIII, 64, 466]:

Metnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[6119]

munı peydā anı nihān ėylep
her birin fitne-i cihān ėylep

[=Bunu açığa çıkarır onu gizler; her birini cihan fitnesi eyler.]

2508. **muz** [< *bū-z*] Buz dėmekdür *yaḫ* macnāsına, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de aṭibbānuŋ cilāc ėdecekleri ṭaġ vaşfında gelür [XXVII, 257, 66]:[6120]

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

bėyik[6121] *ol taġ evci eyle kim kūz*[6122]

6113 Alıntı için bk. ṬĀLIc ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 77a14.
6114 Bu beyitte: Fācilātün ... faclün.
6115 Yazmada: *barı*.
6116 Yazmada: *biri*.
6117 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 91. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLIc ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 77a15. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 227v29, 320r17. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 281a.
6118 KUT: *muñgraşıp*.
6119 Bu beyitte: Fācilātün ... faclün.
6120 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 306v3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 501.
6121 Yazmada: *böyük*.
6122 'gök' STEINGASS: *CP-ED*: 1061a.

savuġdın baġlanur ser[6123]*-çeşmeler muz*

[=O dağın zirvesi yüksek göğe ermişti, soğuktan çeşme başları buz bağlamıştı.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [6124]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür, ki [440, 600, 2]:[6125]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tüz şebistān içre ṣoḥbet kim işāret meyġa-dur

şemᶜ-i kāfūrī ki astı şüşe ***muzlar*** *birle dey*[6126]

[=Kışın buz şişeleriyle astığı mumlar şaraba işaret ediyor, (sen de) geceleyin (içki meclisi) sohbet tertip et.]

2509. **mu | mü** Bu daḫı bir lafẓ-ıla daḫı istiᶜmāl olınmasa maᶜnā ḥāṣıl olmaz, ki *fulān mu ėkin* falān mı ki demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maṭlaᶜda] gelür [352, 470, 1]:[6127]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṭemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

veh ki mėndin ayru yüz cān yoḳsa cānān ***mu*** *ėkin*

manga ansız ming ölüm yā derd-i hicrān ***mu*** *ėkin*

[=Vah benden ayrı yüz can mı yoksa canan mı? Onsuzluk, bana bin kez ölüm mü yoksa ayrılık acısı mı?]

Ve yine N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r dībācesinde bir rubāᶜīde geldi mi deyeyin dėyecek yerde gelür [(35) 5ª, 10; (100)]: **177ᵇ**

Mıṣrāᶜ[6128] **-389-** /Aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūl/

her ṣafḥası gül-berg ṭarī kėldi ***mü*** *dėy*

[=Her sayfası gül yapraklının tazeliğine geldi mi diyeyim?]

[6129]Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [6130]'da [bir maṭlaᶜda] gelür [377, 519, 1]:[6131]

Maṭlaᶜ /Müteḳārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün/

6123 Yazmada: *pes*.

6124 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

6125 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 501. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 278ᵇ.

6126 Yazmada: *öy*.

6127 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 499.

6128 Aslında [Muṣarraᶜ] Rubāᶜī.

6129 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

6130 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

6131 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 16v27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 500.

saçıñ̑ rengi ʿanber müdür müşk-i Çīn mü

lebiñ̑ ṭuʿmı şekker müdür engübīn mü

[=Saçının rengi amber midir, yoksa Çin miski mi? Dudağının tadımı şeker mi yoksa bal mı?]

2510. **mūrı** [< Far. *mūrī*] Pencereye ve şu yolına derler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ejderhā vaṣfında gelür [XXII, 208, 33]:[6132]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

tėşükler burnıda vaḥşet tenūrı

tenūrī[6133] *yoḳ ki neft otıġa*[6134] ***mūrı***

[=Burnundaki delikler ateş soluyan fırın; bir fırın değil neft ateşinin borusu.]

2511. **mūrçal** [< Far. *mūrçāl*] Ḳalʿa burġōzına[6135] dėrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ḫusrev Ermeniyye ḳalʿası muḳābelesinde yapduġı ḳalʿa vaṣfında gelür [XL, 362, 3]:[6136]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

üleşti ***mūrçal***[6137] *u yėrni ḳılıp şaḳ*

çėrik[6138] *eṭrāfıda*[6139] *ḳazdurdı ḫandaḳ*

[=Burcu pay etti, yeri yardı. Askerlerin etrafına hendek kazdırdı.]

2512. **munca** [< *bu(n)+ça*] Bunca demekdür.[6140] **-390-**

2513. **mundaḳ** [< *munı teg* < *bu(n)+ı* + *teg*] Buncılayın dėmekdür.[6141]

••••. **mundu** İgne, *sūzan* maʿnāsına. S e b ʿ a - i S e y y ā r e 'de Şāh Behrām'uŋ Dilārām firāḳında aḥvālin ḏikr etdügi yerde eydür [XVII, 144, 1390]:[6142]

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feʿilātün mefāʿilün feʿilün/[6143]

6132 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 501. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 278b.

6133 ALPAY: *tenūrı*.

6134 Yazmada: *ornıġa*.

6135 **Açıklama:** *Burġōz*: Yun. *πυργοσ* 'burç, kule'. Tarihî metinlerde 'hisar'. Burada 'mahsur olan kale etrafına dışarıdan kazılıp içinde tüfekçi ve okçu nişancıların kaledekilerle muharebe ettikleri metris tabir edilen çukur ve hendek'.

6136 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 501. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 278b.

6137 ALPAY: *mürçel*.

6138 ALPAY: *çėrig*.

6139 Yazmada: *eṭrafıġa*.

6140 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **atlıġ** ve **atlıḳ, aluk, ėllig, ėmgek, uçḳusı, oḳ, tartḳan, unar, çavıdı, mayruḳ**.

6141 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **utrusıda, örgenmes, çökür, şıralġa, ḳozġalan, ḳazġadı.**

6142 Alıntı için bk. ṬĀLIʿ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 77b9.

6143 Bu beyitte: Fāʿilātün ... faʿlün.

kirpiki yoḳ kim ol ṣıfat Hindū
sançıban[6144] *bağrı içre yüz mundu*

[=Kirpikleri, bağrına yüz iğne sapladı. Böyle bir Hintli yok ki.]

[Bābu 'n-Nūn]

Ḥarfu 'n-Nūni 'l-Maftūḥa

2514. **nağu** [< *nē+gü*] Neçün demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[6145]'de [bir maṭlaᶜda] gelür [181, 186, 1]:[6146]

Maṭlaᶜ /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

başımġa kūyide her dem ġulū ḳılur itler
ger ölmesem bu ġulūnı nağu ḳılur itler

[=İtler onun sokağında her zaman başıma toplanıp saldırır. Ben ölmemişsem itler bu saldırıyı niçin yapar?]

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de Şeyḫ Niẓāmī [1141-1203] vaṣfında gelür, ki [V, 57, 296]:[6147]

Mes̱nevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

mūsā ėmes ėrse kilki nā-gū[6148]
cevfi ara mużmer ėtti cādū

[=Pepe değilse kalemi dilsiz (Ustura yoksa kalemi konuşmuyor). Boşluğunda cadı gizledi.]

2515. **narı** [< **in+arı*] Öte demekdür, ki *andan öte* ve *andan añgaru* derler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [124, 137, 6]:[6149]

Beyt /Hezec-*i müs̱emmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

tiler köñglüm ḳuşı ᶜAnḳā'dın ötsem[6150] *narı yüz vādī* **178a**
munuñg dėk[6151] *seyr ėterge Ḳāf'dın artuḳ s̱ebātım bar*

6144 Yazmada: *sancıban.*
6145 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .
6146 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 265. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 509.
6147 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 509.
6148 *söylemeyen*. Yazmada; *nā-ġū*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
6149 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 508.
6150 Yazmada: *ötkey.*
6151 Yazmada: *ki mundın.*

[=Gönül kuşum ankadan yüz(lerce) vadi daha öteye geçmek istiyor, böyle gitmek için Kaf dağından büyük sebatım var.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Dārā ile İskender muḳābele olduġı maḥalde gelür [XXVII, 183, 2024]:[6152] -391-

Metnevī /Müteḳārib-*i mütemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

***narı** yüzde Dārā-yı encüm-sipāh*
başı üzre gerdūn kėbi bār-gāh

[=Öte yanda yıldızlar sayısınca askeri olan Dârâ, başında da gök gibi bir otağ (var).]

Ve yine M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n 'de gelür, ki [(167) 774b, 17, (201)]:[6153] [Netr]

*Bu sözniñ [tanavvu^cı] ta^caḳḳuldın **narı** ve taṣavvurdın taşḳarıdur*[6154].

[=Bu sözün çeşit çeşit olması, akıl erdirmeden ileri ve tasavvurdan dışarıdır.]

2516. **narıraḳ** [< **in+arı+raḳ*] Ya^cnī öterek demekdür.

2517. **naḳçı** [< **ına-ġ+çı*] Ḳāżī nāyibine dėrler. Ve muḳarreb-i ḥażret olana dėrler.

2518. **nācū** [< Far. *nāc+ū*] Çam aġacına dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Hind vilāyetinde bīşe-i nigār vaṣfında gelür [XLIII, 303, 3831]:[6155]

Metnevī /Müteḳārib-*i mütemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

bolup bergsiz[6156] naḫl-i nājū[6157] kėbi
*nė **nājū**[6158] ki bu çarḫ-ı mīnū kėbi*

[=Yapraksız çam fidanı gibi oldu. Ne çam ki gök kubbe gibi.]

2519. **neyiti** [< *nē er-ti*] Ne idi demekdür.

Ḥarfu 'n-Nūni 'l-Maksūra

2520. **nėme** [< *nē+me*] Nesne demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gemiler yapılduġı maḥalde gelür [LXXII, 445, 5933]:[6159]

6152 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 508. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 282b.
6153 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 508.
6154 Yazmada: *taşḳarı*.
6155 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 508. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 282a.
6156 Yazmada: *her şecer*.
6157 Yazmada: *nācū*.
6158 Yazmada: *nācū*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
6159 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 513. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 284b.

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

meṣāliḥ ki der-kārdur her nėme

alıp sāz ḳılġaylar üç miñ kėme

[=Kendilerine yarayacak her nesneyi elde ettikten sonra üç bin gemi yaptılar.]

Ve yine M ü n ş e ' ā t 'da ṭoḳuzıncı[6160] mektūbda gelür, ki [(318) 787ª, 8]:[6161] [Neṯr]

Yana iltimās ol, kim mizācıñız ri^c^āyetin yaḫşı[6162] *ḳılıñız, kim ṣıḥḥat ni^c^metiġa [hėç nėme]*[6163] *bedel bolmas.* **-392-**

[=Yine ricamız şu, ki sağlığınıza iyi bakınız; çünkü sağlık nimetinin yerini hiçbir şey tutmaz.]

2521. **nė ėrdi ėrgin** [< *nē er-di er-ki+n*] Gāf ^c^Acemīdür[6164]. **178ᵇ** Ne idi ki demekdür.

2522. **+nI** Falānı dėyecek yerde gelür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da göŋül ta^c^rīfi maḳālesinde gelür [II, XVII, 92 ~~(721)~~(42), 1]:[6165]

Meṯnevī /Serī^c^-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

*ṣubḥ-ı ezel ḳıldı çü dihḳān-ı ṣun^c^*

*ādem-i ḫākīni gülistān-ı ṣun^c^*

[=Sanat ekicisi (olan Allah), ezel sabahında, topraktan insanı sanat gül bahçesi hâline getirdi de.]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ikinci ḥayretde gelür, ki [II, XIX, 109 ~~(866)~~(49), 24]:[6166]

Meṯnevī /Serī^c^-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/

nūrı bėrip külbege[6167] *şem^c^-i ferāġ*[6168]

şem^c^ni ḳoy kim güher-i şeb-çirāġ

[=Onun nuru kulübeye ferahlık ışığı veriyor. Işık bir yana, gece aydınlatıcı cevher oluyor.]

2523. **nė içün** [< *nē*] Nėçün dėmekdür.[6169]

6160 *ṭoḳuzıncı*: Yazmada; *on birinci*.

6161 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 513.

6162 Yazmada: *yaḫşıraḳ*.

6163 M ü n ş e ' ā t : yok.

6164 Yazmada: *mu^c^cemedür*. Açıklama: *Mu^c^ceme*: *Mu^c^ceme* kelimesi noktalı harfler, *^c^Acemī* kelimesi Farsça için kullanılır.

6165 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 511.

6166 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 511.

6167 Yazmada: *bile külbeġa*.

6168 Yazmada: *firāḳ*.

6169 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür [XXIII, 163, 1720]:

2524. **n'ètey** [< *nē ā-ey*] N'èdeyin dèmekdür.[6170]

2525. **nīme | nème** [< Far. *nīm+a* | *nē+me*] Pāre macnāsınadur. Bir *pāra* dèyecek maḥalde *bir nīme* dèrler. [N e v ā d i r ü 'ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maḳṭacda gelür [323, 323, 10]:[6171]]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefācīlün mefācīlün mefācīlün mefācīlün/

dèseñ āgeh bolay meydin öziñ[6172] *hēç [nīme] bilmes ḳıl*
ki ġafletdür fenā ṭavrıda[6173] *özni bir nèçe*[6174] *bilmek*

[=Şaraptan haberim olsun dersen kendini bilmekten geç; çünkü fanilik tavrında bir şekilde kendini bilmek gaflettir.][6175]

Ve bir daḫı nesne dèmek macnāsına gelür. Luṭfī D ī v ā n 'ında [bir ḥüsn-i maḳṭacda] eydür [26, 22, 6]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefcūlü mefācīlü mefācīlü fecūlün/

ḥaḳdın è[6176] *köñül özge **nème** ḳılma temennā*
sèn ḫastaġa ol yerde[6177] *ki tīmār*[6178] *tapılsa*

[=Ey gönül, senin gibi bir hasta için tedavinin bulunacağı o yerde Allah'tan başkasından bir şey isteme.]

2526. **nètek** [< *nē teg*] Kāf-i cArabī-y-ile. Nèce nesne demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r [6179]'da [bir maḳṭacda] gelür [158, 186, 8]:[6180]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/
velīnè için kim kiçikdür yaşıñ
toḳunmay-durur taşḳa hergiz başıñ
[=... lakin yaşın küçük olduğu ve başın taşa hiç çarpmadığı için ....]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 180v4.

6170 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **boḫsadı, tuvurluġ, ḳuyı | ḳoy.**

6171 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 552. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 323r3.

6172 KARAÖRS: *öziñni.*

6173 KARAÖRS: *ṭūrıda.*

6174 Yazmada: *nème.*

6175 Bk. *ādam oldur ki andan esrük ola*
ayıġ olanlara oyuḫ dèyelüm
[=İnsan ondan sarhoş olmalı. Ayık olanlara bostan korkuluğu diyelim.]
ḲĀḌĪ BURHĀNE 'D-DĪN: *Dīvān*: Yazma: (171) 86^{b}_{1}. Gazel 375_{5}.

6176 KARAAĞAÇ: *ay.*

6177 Yazmada: *yèrde.*

6178 KARAAĞAÇ: *dil-dār.*

6179 *Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; N e v ā d i r ü 'ş - Ş e b ā b .

Maķṭaᶜ /Hezec-i müṯemmen-i aḫreb: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü mefāᶜīlün/

cismin çü Nevāyīniñ peykānı tėmür ķıldı

*bilmen ki sinān ėmdi bağrıġa **nėtek** sançar*

[=Onun temrenleri Nevâyî'nin cismini demir yaptı (demir zırhla kapladı). Nasıl olur da onun bağrına süngü saplanabilir, bilmem?]

2527. **nėge** [< *nē+ge*] Gāf-i ᶜAcemī ile. Neye; yaᶜnī ne içün ve ne nesneye demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r[6181]'de [bir maķṭaᶜda] gelür [367, 390, 7]:[6182]

Maķṭaᶜ /Müctes̱s̱-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

*Nevāyiyā **nėge** eflāk mürtefīᶜ bolmış*

eger ġamımdın ėmes vezn keffeside yėñgil

[=Ey Nevâyî, terazinin gözündeki gamımdan hafif değilse madem, gökler niçin yükselmiş?]

2528. **n'ėylege-mėn** [< *nē *eḏ+le-ge bin*] Gāf ᶜAcemīdür. Nėc'edeyin demekdür.[6183]

2529. **n'ėtti** [< *nē ǟ-ti*] N'ėyledi demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r 'da [bir maķṭaᶜda] gelür [254, 326, 8]:[6184]

Beyt /Remel-i müṯemmen-i maḥẕūf: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

*dėmeñgiz **n'ėtti** firāķ āḫır ki bolduñ düşmeni*

menᶜ-i[6185] vaṣl-ı Ḫusrev-i Cem-iķtidār[6186] ėtti firāķ **-393-**

[=Sakın demeyin firak sana ne yaptı da sonunda düşman oldun; beni Husrev-i Cem gibi iktidar sahibi olmaktan menetti.][6187]

6180 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 79ᵃ₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 322r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 512. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 284ᵇ.

6181 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

6182 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 352v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 511.

6183 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [473, 475, 4]:
Beyt /Müctes̱s̱-i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/
mėn ki hem-dem ėdim ķavdı n'ėyley aldım kim
*raķībni özige hem-dem ėtse **n'ėylege-mėn***
[=Ben soluktaştım kovdu ne edebildim ki? Rakibi kendisine soluktaş etse nice edeyim ki?]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 322v2.

6184 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 322r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 511.

6185 Yazmada: *menbaᶜ-i*.

6186 Yazmada: *Cem-iķtidā*.

6187 ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 197.

2530. **nėçük** [< *nē+çe ök*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Nece ve neçün demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [425, 577, 7]:[6188]

Maḳṭaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī ᶜışḳ ṣaḥrāsıġa çün[6189] *ḳoyduñ ḳadem*

*tā **nėçük** laşkey*[6190]*-sėn ol pāyānı yoḳ vādī bile*

[=Ey Nevâyî, madem ki aşk sahrasına ayak koydun (adımını attın) o engin vadi ile sen nasıl başa çıkacaksın?]

2531. **nė** [< *nē*] Nė demekdür. **179ᵃ**

2532. **nėler** [< *nē+ler*] Neler demekdür.[6191]

2533. **nėtük** [< *nē+te ök*] Kāf-i ᶜArabī ile. Nece demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da sekizinci[6192] maḳāle ḥikāyesinde gelür, ki [109, 536]:[6193]

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

sėn ki ḳılur-sėn mañga bu ser-zeniş

*sėn **nėtük** ölür-sėn eger tüşse iş*

[=Ey bana bu serzenişi yapan, bu iş senin başına gelseydi sen nasıl ölürdün?]

2534. **nėşe** [< *nē+çe*] Nece demekdür; *zīrā* maᶜnāsına daḫı gelür.[6194]

2535. **+nIñ** Gāf *ᶜAcemī*dür. Falānuŋ demekdür. Nūn-ı ṯānī gāf-i ᶜAcemīye delālet içün resm olınmışdur. Ve yāḫod nūn-ı evvelüŋ kesresine delālet-içün yazılmışdur. Bir edātdur ism-i mużāfun ileyh āḫirine lāḥiḳ olur, ki sākindür.

6188 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 322v10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 492, 512. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 273ᵇ, 284ᵇ.

6189 KUT: *ṣaḥrāsıda ḫod*.

6190 'başa çıkmak, uğraşmak' ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 273ᵃ.

6191 Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [408, 564, 3]:
Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
bardı ḳāṣıd boldı şām u kėlmedi andın cevāb
*tañġaça tā **nėler** ötkey dīde-i bī-ḫʷābġa*
[=Ulak vardı, gün battı ve ondan cevap gelmedi. Sabaha kadar uykusuz gözden daha neler geçecek.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 323r1.

6192 *sekizinci*: Yazmada; *dördinci*.

6193 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 322r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 512.

6194 Şöyle tamamlanabilir: B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maḳṭaᶜda gelür [235, 305, 9]:
Beyt /Mużāriᶜ-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/
*tā **nėşe** yėtse köñglüme ol bāde ḏevḳıdın*
genc-i ḫayāldin saça-mėn her ṭaraf tuḥaf
[=O şarap zevkinden gönlüme ulaştıkça hayal hazinesinden her tarafa hediyeler saçacağım.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 229v5.

Meṯelā *Süleymānnıñ* ve *Sikender'niñ* dėrler[6195], ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da ikinci ḥayretde gelür [II, XIX, 111 (885)-(50), 43]:[6196]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

hey'eti āyīne-i gītī-numā

küzgüsi aynıñ tapıp andın cilā

[=Sureti, dünyayı gösteren İskender aynası gibi. Ayın aynası (da) ondan parlaklık almış.]

Ḥarfu 'n-Nūni 'l-Mażmūma

2536. **nutuḳcı** [< Mo. *nuntuğci*] Taz ḳara ḳuşına[6197] dėrler, ki [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da] muḳaṭṭaᶜātda [bir ḳıṭᶜada] gelür, ki [526, 708, 25]:[6198]

Ḳıṭᶜa /Müctes̱s̱-*i müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

le'īm farḳıġa iḳbāl tācını ḳoymaḳ

yaḳīn ki bolġusıdur **-394-** *mūcib-i ᶜaẕābı anıñ*

***nutuḳçı** başıġa şunḳar tomaġası*[6199] *tañ ėmes*

ki bolġusı sebeb-i renc ü ıżṭırābı anıñ

[=Alçağın başına devlet tacını koymak, kesin olarak ona bela getirir. Akbabanın başına şahin üsküfü geçirmek, onun sıkıntı ve acı çekmesine yol açar.]

Ve yine S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de gelür, ki [XXVIII, 206, 2373]:[6200]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müs̱emmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

münāsib ėmes taz[6201] *başıġa tāc*

tomaġa ***nutuḳçıġa***[6202] *nė iḥtiyāc* **-395-**

[=Kelin başına taç konmaz. Akbabaya[6203] üsküf giydirmeğe ne gerek var?]

6195 Kıyıda: *Nūn-ı ... dėrler.*

6196 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 513.

6197 Yazmada: *Ṭoġan üsküfine*. Anlamı **tomaġa** maddesinin anlamı ile karışmıştır. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 155r20, 321v28'e göre düzeltildi. *Aḳbaba, çalaġan, kerkes* (ÇAKMAK - IŞIN: *Anadolu Kuş Adları Sözlüğü*: 14ᵇ, 68ᵇ) ile de karşılanır.

6198 Bk. **tañgasañ**, **tomaġa**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 164r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 208, 510.

6199 Yazmada: *sunḳur otaġı*.

6200 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 155r18, 321v26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 510. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 283ᵇ.

6201 Yazmada: *ḳarı*. TÖREN: *tāz*.

6202 Yazmada: *nutuḳçıya*.

6203 **Açıklama:** *Akbaba - leş*: Akbaba avını yerken leşin içine giren tüysüz başı, tüylü başa göre daha kana bulaşmamış kalır. Bu bakımdan takılana yaraması ve bir değer alâmeti olması bakımından taç, avı yiyene değil getirene layıktır.

[Bābu 'l-Vāv

Ḥarfu 'l-Vāvi 'l-Maftūḥa]

2537. **el-vāv** Mā-ḳabli mażmūm vāv-ı sākine emr-i ḥāżır āḫirine lāḥiḳ olur te'kīd-i ṭaleb içün bu dilde *hā lāḥiḳ* olduġı vara dėyecek yerde *baruv* ve aḳtaru dėyecek yerde *aḫtaruv* dėrler. Bu ġazelde ḳāfiye vāḳiᶜ olan vāvlar bu ḳabīldendür.[6204]

[Bābu 'l-Hā']

Ḥarfu 'l-Hā'i 'l-Maftūḥa 179ᵇ

2538. **hardı** [< **hār-dı*] Yoruldı demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Miᶜrāc'da bir beytde gelür [IV, 43, 229]:[6205]

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6206]

hem-rehi daġı özidin bardı
reh-revi daġı pūyedin ***hardı***

[=Arkadaşı da kendisinden ayrıldı. Yolcusu da yürümekten yoruldu.]

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de pādşāh ribāṭları vaṣfında gelür [VII, 71, 429]:[6207]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/[6208]

Akbabanın başı keldir (Far. *kal-murġ*, Mo. *tas* 'akbaba' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 491. VULLERS: *LP-LE*: II, 869ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1043ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1208ᵃ. = TTü. *daz*). Beyazına *kerkes* (ÇAKMAK - IŞIN: *Anadolu Kuş Adları Sözlüğü*: 14ᵇ) denilmesini yapılacak etraflı bir araştırmanın sonucu *kelkes* (< *kel kes* ?) olarak mı verecek? Aklığın tüysüzlükle ilgisi kurulabilse de kelimenin baba kısmını açıklamak güçtür (TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 124ᵇ). Arapçada *mażrahī* 'kanatları uzun olan çakır doğan, mutlaka ak olan şey, uzun nesne' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: I, 494).

6204 Kıyıda: [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de bir maṭlaᶜda gelür [492, 534, 1]:]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy ṣabā āvāre köñglüm isteyü her yan baruv
vādī vü taġ u beyābānlarnı bir bir• aḫtaruv

[=Ey tan yeli, dağı taşı, kırları didik didik ederek git de benim avare gönlümü dört bir yanda ara.]

• Yazmada: *her yan*.

6205 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 514.

6206 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

6207 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 514.

6208 Bu beyitte: Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün. Sekt-i melīh.

barı sefer ehliġa penāh-ol

***harıp** yėtkeñge tekye-gāh-ol*

[=Bütün yolculara sığınaktır. Yorulup gelene dayanaktır.]

2539. **hav** [< *ēv*] Belī demekdür, ki Sebᶜa-i Seyyāre'de dördinci ḥikāyede Çöne Şāh'a āyīne getürene su'ālinde gelür [XXVII, 268, 2871]:[6209]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6210]

***hav** dėse şehġa naḳş rāciᶜ ėdi*

yoḳ dėmek ḫod ḫilāf vāḳiᶜ ėdi

[=Evet dese padişaha zararı dokunacaktı. Hayır dese yalan olacaktı.]

Ve yine cengde ḥamle ėder-iken ṣadāya dėrler, ki Nevādirü 'ş-Şebāb [6211]'da [bir maḳṭaᶜda] -396- gelür [508, 510, 7]:[6212]

Maḳṭaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy Nevāyī tėġ tartıp çābüküm[6213] *cevlān ḳılıp*

başıma yetkeç dėdim terk ėt uruşnı[6214] *dėdi **hav***[6215]

[=Ey Nevâyî, benim eline çabuk (düşmanım) sevdiğim kılıç çekip hamle yaparak başıma gelince "Vuruşu bırak." dedim, o da "Ha!" dedi (davrandı, öldürdü).]

2540. **hem-ol** [< Far. *ham-i ol*] Hem lafẓı-y-ıla ol lafẓından mürekkebdür. Hemze-i vaṣlı kitābet olınmazlar.[6216]

Ḥarfu 'l-Hā'i 'l-Maksūra

2541. **hirevül** [< Mo. *hire-gül*] Ceng maḥallinde ḳaravul ardınca bir miḳdār ādam gönderseler yardım[6217] ṭarīḳı-y-ıla aŋa dėrler ve cengden evvel çarḫa cengin ėdenlere daḫı dėrler.[6218]

6209 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 79^{b}_{5}. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 515. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 286ᵃ.

6210 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... fāᶜilün.

6211 *Nevādirü 'ş-Şebāb*: Yazmada; Ġarā'ibü 'ş-Şıġar.

6212 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 79^{b}_{3}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 323v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 515. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 286ᵃ.

6213 Yazmada: *çāpüküm*.

6214 *dėdim terk ėt uruşnı*: Yazmada; *uruşnı terk ėt*.

6215 KARAÖRS: *yav*.

6216 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **arıġ** ve **arıḳ**, **öl**, **ulġayġanda**, **baḳar**, **tükengüce çaḳtı**, **çöl**, **sanap**, **ḳıvanmaḳ**, **kevürge**, **kirişti**, **kötergüñg**, **māyūk**, **yaḳar**.

6217 **Açıklama:** *Yardım*: TTü.nde (TDK: *TTS*: VI, 4343. TDK: *Türkçe Sözlük*: 2535ᵃ. NİŞANYAN: *SS*: 516ᵃ) ve Kıpçak Tü.nde (TOPARLI - VURAL - KARAATLI: *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*: 312ᵃ) 14. yy.dan sonra görülür. Bu yüzyıl, Tü.nin Mo. ile teması sonrasına rastlar (DOERFER: *TMEN*: IV,

55_{1780}). Sonraları *yārdım* biçimiyle yaygınlaşan kelime ilk zamanları *yārdum* ve *yardın* biçimiyle de görülür. YUyg.da *yardem* Far. (NECİP: *YUTS*: 460ª) Kırg.da *cardam* Far. 'yardım, müzaharet' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 180ᵇ) biçimi yanında *car* Far. 'dost, yâr, sevgili kadın, metres' biçimi de mevcuttur. Birinci unsurunun Far. *yār* ile ilişkilendirilebilmesi dolayısıyla sözlük hazırlayıcılarının Far. gördüğü bu kelime Far.da *+dam* eki bulunmaması dolayısıyla Far. olamaz. Buna göre *+dam*

ya Tü. bir ektir (bk. GABAIN: *ETG*: 46_{69}): *bir+tem* 'tamamıyla' (*TTT*: IV, $442_{58, 59}$, V, 344_{78}. COQ: *Türkische Manichaica aus Chotscho*: III, 17_{21}. ARAT: *ETŞ*: 365, 10_{77}. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 122^{a}_{10}. yr. Çeviri: I, 484), *bok+dam* 'küflü, küf' (BANG - GABAIN: *TTT*: I, 261_{118}. GABAIN: *ETG*: 269ª. ARAT: *ETŞ*: 431, 35_{84}. CLAUSON: *EDPT*: 312ᵇ), *çiği+dem* 'Ağustos ayında türlü renklerde çoğunlukla sarı çiçek açan zambakgillerden bir kır bitkisi' (BANG - GABAIN: *TTT*: V, 348_{123}, $356^{B}{}_{121}$), *er+dem* 'erdem' (RÄSÄNEN: "Materialien zur Morphologie der türkischen Sprachen", 95), *kül+tem* 'kat deste tabala' (AYDIN: *Bayat-Bayat Boyu ve Oğuzların Tarihi*), *kün+dem* (< *kön-i+dem*) 'dürüstlük', *kün+dem* 'güneş gibi, güneşçe' (COQ: *Türkische Manichaica aus Chotscho*: III, 17_{21}), *köz+demci* 'gözcü' (EZ-ZAMAHŞARÎ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 151ª), *ök+tem* 'gururlu, kibirli, azametli' (*Codex Cumanicus*: 150), *sı+dam* 'saydam' (KLAPROTH: *Über die Sprache und Schrift der Uiguren*: 79), *teŋri+dem* 'ilahî', (*Altun Yaruk*: 700ᵇ 31 yerde RADLOFF: *Uigurishche Sprachdenkmäler*: 296), *til+dem* 'haber getiren nebi' ([YUSUF HAS HÂCİB]: *Kutadgu Bilig*: 561_{5651}), *yıl+dam* 'çabuk' EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 481ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 200ᵇ. ARAT: *ETŞ*: 318, 7_{90}. ÇENELİ: "Türkmen Türkçesi Sözlüğü", 82ª. TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 699ª. *yin+tem* 'daima, her vakit' (BANG - GABAIN: *TTT*: III, 188_{41}, 190_{74}, 200_{166}. *Altun Yaruk*: 810ª 24 yerde, GABAIN: *ETG*: 310ᵇ), *yordam* (< *yol+dam*) 'kılık, kıyafet' (TDK: *TTS*: VI, 4343), 'çeviklik, çabukluk, beceri' (NİŞANYAN: *SS*: 522ᵇ)

ya da Mo. bir unsurdur: Mo.da bir *dem* 'yardım' (KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1724ª. LESSING: *M-TS A - N*: I, 398ª. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 89_{44}) kelimesi vardır ve Far. *yār* 'dost, muhibb, muᶜīn maᶜnāsınadur; biliş, *āşnā* maᶜnāsınadur' (at-TABRÎZÎ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 634) ile denktir.

Buna göre *yardım* kelimesi *baş* = *kan* = Çin. *ġan* 'başkan', *oduġ* = *sak* 'uyanık' (ÖLMEZ, M.: "Eski Uygurca *odug sak* İkilemesi Üzerine") anlamdaş tekrarlarında olduğu gibi Far. *yār* = Mo. *dem* anlamdaş tekrarından ortaya çıkmıştır. Kelimeye Far.nın kelime hazinesinde bulunmadığından Far.dandır denilemeyeceği gibi Mo.nın kelime hazinesinde bulunmadığından Mo.dandır da denilemez. TTü.ndeki *bayrakdār* 'bayrak tutan' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 288ª), *sancakdār* 'sancak tutan' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 2026ª), *buhurdanlık* 'tütsülük' (TDK: *Türkçe Sözlük*: (2005) 321ª), *çaydanlık* 'çaydanlık' (TDK: *Türkçe Sözlük*: (2005) 404ª), *iğnedenlik* 'iğnelik' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 1156ᵇ), *eren* 'bey, şeyh' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 806ᵇ), *oğlan* 'oğlan' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 1789ᵇ) vb. birçok kelimede olduğu gibi Tü. bünyesinde Far. bir ekle geliştirilen kelimelere ek olarak bir parçası Far. öbür parçası Mo. olan *yardım* da Tü.de doğduğu için Tü. denilebilir.

Yārdem kelimesinin Batı Tü.nde ilkin (Ar. *ādam* = Tü. *adam* 'adam' gibi) *yardam* sonra *yardım* oluşundaki /ı/ açıklayıcısını beklemektedir.

yār- 'yardım etmek, korumak' (BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 311. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 120, 130. MALOV, S. Ye.: *Pamyatniki drevnetyurkskoy pis'mennosti*: 385. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. TEKİN: *TDBUÜ*: 114) fiili *yar+a-* gibi yine *yar* ismine dayanan bir *yar+ı-* fiilinden gelmeli ve *yar-* diye yanlış okunmuş olmalıdır. Böyle bir fiil olmuş bile iç sesteki *-d-* sesi dolayısıyla *yardım*'a kaynaklık edemez.

6218 Şöyle tamamlanabilir: S e d d - i İ s k e n d e r î 'de gelür [XXVII, 187, 2075]:

Meṯnevî /Mütekārib-i *müṯemmen-i maksūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

hirevül yasap yétti yüz miñ kişi
ki hayrān kalıp yétti kök gerdişi
[=Yedi göğün dönüşünün buna hayran kaldığı yedi yüz bin kişi öncü kuvvet oluşturdu.]

ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 78^{a}_{10}. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 323v9.

Va 's-salām.

Ḥarfu 'l-Hā'i 'l-Mażmūma 180a

2542. **hürer** [< **hū̆r-er*] Üfürür demekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [II, XIII, 66 (524)(31), 50]:[6219]

Mıṣrāᶜ[6220] /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

ol ėkige fātiḥa oḳup[6221] ***hürüp***[6222]

[=O ikisine Fatiha okuyup üfledi.]

Ve yine it ürdügine dėrler, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [561, 610, 3]:[6223]

Beyt /Hezec-*i müṭemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

kėçe külbemġa kėlseñg müddeᶜī menᶜini ėskerme

tolun ay seyr ėterde it ***hürerdin**** *ḳayda pervāyī*

[=Gece çadırıma gelirsen kuru inatçının dırdırına aldırma. Ayın on dördünü seyrederken itin havlamasından korkulmaz ki.[6224]]

* [Yaᶜnī it ürdüginden demekdür.][6225]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [593, 596, 4]:[6226]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[6227]

uyḳuñga mānıᶜ eger bolmasa ol kūy içre

yügürüp itler ile kėçe tañg atḳunca ***hürey***[6228] **-397-**

[=Uykunu bölmese sokakta gece sabaha kadar koşup köpekler ile havlayacağım.]

6219 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 324r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 516.

6220 Yazmada: *Beyt*. Aslında: *Meṯnevī*.

6221 Yazmada: *bu birisi ... oḳıyup*.

6222 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6223 Bk. **ėskerme**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 104r8, 324r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 111. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 51b.

6224 Bk. **ėskerme**.

6225 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.

6226 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 324r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 516. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 288a.

6227 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.

6228 KARAÖRS: *bilürey*.

2543. **hürmek** [< **hūr-mek*] Ürmek dėmekdür, üfürmek ma^cnāsına. Ve it ürmek ma^cnāsına bu beytde *hürüptür* ^cibāreti īhāmdan ḫālī degüldür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭa^cda gelür [307, 308, 7]:[6229]]

Maḳṭa^c /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

kūyige tapmas[6230] *Nevāyī yol raḳībi*[6231] *ṭa^cnıdın*

gūyiyā ol it hürüptür[6232] *ėylep efsūn her ṭaraf*

[=Nevâyî rakibinin çenesinin kıvanmasından dolayı sokağına yol bulamıyor. Güya o it ürüyor, her yanı efsunlayıp üfürüyor.]

[Bābu 'l-Yā']

Ḥarfu 'l-Yā'i 'l-Maftūḥa

2544. **yapuşḳan** [< *yap-'ş-ġan*] Yapışan dėmekdür.[6233]

2545. **yazıġlıḳ** [< *yaz-'ġ+lıġ*] Yazılmış ma^cnāsınadur.

2546. **yasaṅg** [< *yas+aŋ*] Gāf gāf-i ^c*Acemī*dür. Yaşşı demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de āyīne-i Çīnī vaṣfında gelür [LII, 355, 4609]:[6234]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

körünür yüzi küzgü içre buzuḳ

uzun yoḳsa yasaṅg kiçik yā[6235] *uluḳ*

[=Yüzü aynada bozuk görünür. Uzun veya yassı, küçük veya büyük görünür.]

2547. **yaş** [< *yāş*] *Ṭifl* ma^cnāsınadur, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [6236]'da [bir ḥüsn-i maṭla^cda] gelür [197, 197, 2]:[6237]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

köz yaşım dürr-i yetīmin maḥrem-i ^cışḳ ėylemen

her[6238] *nėçe kim pāk-gevherdür ve līkin yaş ėrür*

6229 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 519. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 79^b₁₂.

6230 Yazmada: *gūyiyā yapmas*.

6231 Yazmada: *[r]aḳībi*.

6232 KARAÖRS: *sürüptür*.

6233 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **üzük, tayalḳan**.

6234 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 341r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 526. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 293^b.

6235 Yazmada: *uluḳ ėse yasuṅg yā kiçik*.

6236 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

6237 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 332v14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 526.

[=Gözyaşımın iri ve parlak incisini aşk sırdaşı etmem (o) her ne kadar temiz cevherli olsa da daha küçük (bir) çocuktur.]

Ve yine M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn'uŋ atası oğlın istedügi maḥalde gelür [X, 90, 613]:[6239]

Mesnevī /Hezec-i *müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün feᶜūlün/

èylep anı ᶜömr-i sürᶜat-āyīn

bir yaşı yoḳıdın[6240] *asru ġamgīn*

[=Süratle geçen ömür, bir çocuğu olmadığı için onu çok gamlı yaptı.]

2548. **yaş** [< *yāş*] Bir daḫı bayağı yaş maᶜnāsına, ki maᶜrūfdur bu beytde tecnīs-i tām ṭarīḳı-y-ıla iki maᶜnāya gelmişdür.[6241]

2549. **yatış** [< *yat-'ş*] Gèce ile pādşāhı bekleyenlere dèrler[6242], ki M ü n ş e ' ā t 'da otuz -398- altıncı[6243] mektūbda **180b** gelür, ki [(361) 794a, 15 (IV, 97, 17)]:[6244] [Nesr]

Yana ol, kim tavacı[6245] *bèglerige ḥükm bolsa, kim yatış èlin mażbūṭ taᶜyīn ḳılıp yatış tavacısı*[6246] *her kün* [16]*alarnıŋ yatışḳa kèlgen kèlmegenini*[6247] *yaḫşı tèrgese.*

[=Ulak beylerine, korumalarını iyi tayin etsinler diye emredilsin. Gece ulağı her gün onların geceleyin gelenini gelmeyenini iyiden iyiye araştırsın.]

2550. **yam** [< Çin.] Ulaḳ binecek ata dèrler, ki M ü n ş e ' ā t 'da ḳırḳ birinci[6248] mektūbda gelür [(366) 794b, 27]:[6249] [Nesr]

Yam atları bile yam-ḫāneler [1]***[işi] buzuḳdur.***

6238 Yazmada: *kim*.

6239 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 526.

6240 Yazmada: *yoġıdın*.

6241 Kıyıda: [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [398, 426, 3]:]
Beyt /Remel-i *müṣemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/
her zamān közdin yaşım èmgeklegen bir yaş dèk
meyl èter tofraḳḳa• veh öltürgüsi bu èmgekim
[=Gözyaşım emekleyen bir çocuk gibi hep toprağa akıyor. Yazık bu zahmetim beni öldürecek.]
• Yazmada: *tofraḳġa*.

6242 Bk. **tün-ḳaṭar**.

6243 *otuz altıncı*: Yazmada; *elli birinci*.

6244 Bk. **tèrgep**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326v25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 255, 519.

6245 ABİK: *tavaçı*.

6246 ABİK: *tavaçısı*.

6247 Yazmada: *yatışıġa kelgenin ve kelmegenin*.

6248 *ḳırḳ birinci*: Yazmada; *elli beşinci*.

6249 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 535.

[=Ulak atlarıyla at evlerinin işi bozuktur.]

2551. **yamçı** [< Çin. *yam+çı*] Ulaḳ demekdür.

2552. **yaḳtı** [< *yaḳ-tı*] Eṯer eyledi dèmekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Mihīn Bānū Ḫusrev èlçisine cevāb vèrdüginde gelür [XXXVII, 344, 49]:[6250]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

nė söz kim sėn dėdiñg[6251] *cānımġa yaḳtı*
ḥadīṯiñg cān-ı pejmānımġa yaḳtı

[=Senin söylediğin bütün sözler canıma tesir etti. Konuşman çaresiz içime oturdu.]

Ve bir daḫı şuya ḳandurdı demekdür[6252].

2553. **yaḳmas** [< *yaḳ-maz*] Lafẓı te'ṯīr ètmez dèmekdür.[6253]

****. **yaḳmaḳ** Yaḳışmaḳ. Ve bir daḫı te'ṯīr etmek. Ve bir daḫı isnād etmek ma^cnāsınadur.

2554. **yaḳar** [< *yaḳ-ar*] Te'ṯīr èder demekdür[6254].

Ve bir daḫı *ḳabūl* ve *pasandīda* ma^cnāsına gelür, ki Sulṭān Bābür[6255] e ş ^c ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭa^cda] gelür [131, 22, 6]:[6256] **181a**

Beyt /Mużāri^c-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mef^cūlü fā^cilātü mefā^cīlü fā^cilün/

tā yār kimni **-399-** *ister ü köñglige kim yaḳar*
teşvīş bī-cihet-turur āḫır sañga mañga[6257]

[=Yârın kimi istediği, gönlüne kimin tesir ettiği (gibi) karışıklık sonunda ne sana ne (de) bana vazifedir.]

6250 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 531.

6251 Yazmada: *dèk*.

6252 Maddenin bundan sonraki kısmı şöyle olmalıydı: **baḳmasa** [< *baḳ-ma-sa*] Baḳmasa, ihtimām eylemese. Bk. **baḳmasa**.

6253 Kıyıda: [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭa^cda gelür [13, 13, 7]:]

Maḳṭa^c /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/•

tevbedin söz Nevāyiyā dème kim
hėç yaḳmaydur ol fesāne mañga

[=Ey Nevâyî, tövbeden bana söz açma. Bu efsane bana hiç tesir etmiyor.]

• Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

Bundan sonraki kısım **yaḳma** maddesinde verilmiştir.

6254 Bundan sonraki kısım **yaḳar** maddesinde verilmiştir.

6255 Bābür Mīrzā beklenirdi.

6256 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 531.

6257 Yazmada: *yārnı, kimni yoḳ, bī-cihet-durur, sañga vü*.

2555. **yaḳmay** [< *yaḳ-ma-y*] Eṯer eylemez demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [6258]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [13, 13, 7]:[6259]

Maḳṭaᶜ /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6260]

tevbedin söz Nevāyiyā dėme kim
hīç yaḳmaydur ol fesāne maṅga

[=Ey Nevâyî, tövbeden bana söz açma. Bu efsane bana hiç tesir etmiyor.]

2556. **yaḳmaḳ** [< *yaḳ-maḳ*] *Nisbat* maᶜnāsınadur, [6261]ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Mecnūn Leylī cevābında eyitdi, ki [XII, 121, 911]:[6262]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

sėndin yėtiben bu şiddet āḫır
kimge[6263] *yaḳayın bu töhmet āḫır*

[=Sonunda bu şiddet senden geldi. Artık bu töhmeti kime isnat edeyim?]

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da dördinci maḳālede gelür [II, XXVIII, 185 ~~(1515)~~(82), 76]:[6264]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

mescid ü mey-ḫāne aṅga yaḳmayın
deyr bile Kaᶜbe sarı baḳmayın[6265]

[=Mescit ve meyhaneyi ona nispet etmeden, manastır ile Kâbe tarafına bakmadan.]

2557. **yaḳma** [< *yaḳ-ma-*] Töhmet etme ve mücrim çıḳarma maᶜnāsına gelür.[6266] Ve bu beytde *yaḳma* ᶜibāreti isnād etme dėmekdür. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [47, 46, 6]:[6267]]

6258 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r.
6259 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 333v18. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 531.
6260 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .
6261 Bu örnek anlamı bakımından **yaḳma** maddesinde verilebilirdi. *Nisbet etmek* '+a nisbet etmek', *töhmet atmak* '+a suç atmak'.
6262 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 333v29. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 532.
6263 Yazmada: *kimġa*.
6264 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 334r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 532.
6265 Yazmada: *yaḳmayayın, baḳmayayın*.
6266 Bundan sonraki kısım **yaḳmas** maddesinden alınmıştır.
6267 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 82. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 81^{b}_{14}.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥdūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/[6268]

ehl-i ^cışḳ içre manga yaḳma vera^c töhmetini

zāhidā ḳılma hüner ehliġa bizni ma^cyūb

[=Ey zahit, âşıklar içinde bana utangaç damgasını vurma hüner ehline bizi ayıplatma.]

2558. **yada taşı** [< *yada tāş+ı*] Yağmur boncuġı dėrler bir nesne olur, ki aŋa ḳurbān ḳanı sürülmeg-ile yağmur yaġar aŋa dėrler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [6269]'da gelür [112, 121, 3]:[6270]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

yada taşıġa ḳan yėtkeç yaġın yaġḳan dėk[6271] ***ėy sāḳī***

yaġar yamġur dėk eşkim çūn bolur la^cling şarāb-ālūd

[=Yada taşına kan değince yağmur yağdığı gibi; ey saki, senin dudağına şarap değince gözyaşım yağmur gibi akıyor.]

2559. **yalġuz**[6272] [< *yalıŋ+öz*] Ġayn-ı mu^cceme ile. Yalıŋuz dėmekdür.[6273]

2560. **yalġan** [< *yal-ġan*] Yalan dėmekdür *durūġ* ma^cnāsına. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭa^cda gelür [446, 447, 9]:]

Maḳṭa^c /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün mefā^cīlün/

kerāmātın[6274] *dėdi şeyḫ ü Nevāyī terk-i ^cışḳ ėtti*

*anıng daġı sözi köp çın ėmes ger mėn dėdim **yalġan***

[=Şeyh kerametlerini dedi ve Nevâyî aşkı terk etti. Ben yalan dediysem onun da sözü çok doğru değil.]

2561. **yalang** [< *yal+aŋ*] Gāf-i ^c*Acemī* ile. Çıplaḳ ma^cnāsınadur, ki S e b ^c a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyede Mes^cūd vezīri ṭutduġı maḥalde gelür [XXVII, 290, 3134]:[6275]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[6276]

6268 Bu beyitte: Fā^cilātün ... ... fa^clün.

6269 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

6270 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 519. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 290^b.

6271 Yazmada: *yaġḳandın.*

6272 Yazmada: **yalġur.**

6273 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **başḳarmaḳ, ḳavġun, kėnce.**

6274 Yazmada: *kerāmetin.*

6275 Alıntı için bk: ṬALI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 82^a₃. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 335r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 533. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 297^b.

6276 Bu beyitte: Fā^cilātün ... .

hükm kıldı ki açıñgız[6277] *resenin*
yalañgaçlañg[6278] *ʿaḏāb ėterge* **-400-** *tenin*

[=Onun bağını çözün, işkence ederken vücudunu soyun diye emir verdi.]

Ve yine dikilmemiş ḳaftanlıḳ ḳumāşa derler, ki S e d d - i İ s k e n d e r î 'de gelür İskender Keşmîr şāh[ı Melev Şāh']uŋ ḳızın alıcaḳ tevābiʿine vėrdügi **181ᵇ** ḳumāşlar vaşfında gelür [XXXIX. 276. 3427]:[6279]

Metnevî /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feʿūlün feʿūlün feʿūlün feʿūl/

ėki yüzge hem dėkley[6280] *ü ton bėrip*
yalañg ton alarça [yana] on bėrip

[=İki yüz kadar cepken ve hil'at verdi. On kat kadar da dikilmemiş hil'atlik verdi.]

2562. **yarmaḳ**[6281] [< *yar-maḳ*] Aḳçaya dėrler, ki S e b ʿ a - i S e y y ā r e 'de Dilārām beyʿinde Ḫᵛāce ḥaḳḳında gelür [XIII, 112, 1015]:[6282]

Metnevî /Ḫafîf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feʿilātün mefāʿilün feʿilün/[6283]

cānını ***yarmaḳḳa*** *satdı*[6284] *ḫᵛāce-i ḫes*
kim bu sūd anı tācir ėtgey ü bes

[=Saman tüccarı canını paraya değişti ve sonunda bu kazanç onu tüccar edecek vesselam.]

Ve yine F e r h ā d u Ş î r î n 'de Ferhād'ı ṭutup Ḫusrev'e getürenler ḥaḳḳında gelür, ki [XL. 370, 106]:[6285]

Metnevî /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāʿîlün mefāʿîlün feʿūlün/

tutup[6286] *çüldü tutup* ***yarmaḳḳa***[6287] *ḳalḳan*
dėgil kim ėylemişler tağnı talḳan

[=Mükâfatı alıp paraya kalkan tutunca dağı (un ufak) kavut eylediler.]

6277 Yazmada: *ceñgiz*.

6278 Yazmada: *yalañgaçlap*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6279 Bk. **dikiley**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 336v6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 325, 532. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 174ᵇ.

6280 Yazmada: *tėkley*.

6281 Yazmada: **yarumaḳ**.

6282 Alıntı için bk. ṬĀLIʿ İMĀNÎ: *Badā'i' al-Luġat*: 59ᵃ₆. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 523. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 292ᵃ.

6283 Bu beyitte: Fāʿilātün ... .

6284 Yazmada: *yarmaḳġa ṣatdı*.

6285 Bk. **talḳan, çüldü**. Alıntı için bk. ṬĀLIʿ İMĀNÎ: *Badā'i' al-Luġat*: 49ᵇ₉. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 160v16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 204. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 102ᵇ.

6286 Yazmada: *alıp*.

6287 Yazmada: *yarmaḳġa*.

2563. **yarmaġ** [< *yar-maḳ*] Aḳça dèmekdür. Ekteriyyā ġayn[6288]-ı mu^c^ceme ile isti^c^māl olınur. F e r h ā d u Ş ī r ī n [6289]'de ḫāḳānuŋ vezīri Mülk-ārā dört faşla münāsib dört ḳaşr binā olınmaḳ emr ètdükde beḏl-i māl ètdügi maḳālede gelür [XV, 149, 35]:[6290]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

çü söz taptı nihāyet tökti yarmaḳ[6291]

te'emmülsiz nèçük kim taş u tofraḳ[6292]

[=Söz son bulunca düşünmeksizin sanki taş toprak gibi para döktü.]

2564. **yaraşmaḳ** [< *yar+a-ş-maḳ* < Far. *yār*] Yaramaḳ ve nāfi^c^ olmaḳ ma^c^nāsınadur.[6293]

2565. **yaraşıptur** [< *yar+a-ş-'p+tur* < Far. *yār*] Nāfi^c^ olupdur dèmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭa^c^da gelür [160, 160, 7]:[6294]]

Maḳṭa^c^ /Hezec-i *müṯemmen-i sālim*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün mefā^c^īlün mefā^c^īlün/

Nevāyī ger lebi yādı bile ḳan yuttı cān taptı[6295]

ṭabībā bil ki bu şerbet aŋa bī-ḥad yaraşıptur

[=Nevâyî dudağını hatırlayarak kan yuttu (acı çekti) can bulduysa, ey tabip, bil ki bu şerbet ona çok iyi gelir.]

2566. **yandı** [< *yan-dı*] Döndi demekdür, ki S e b ^c^ a - i S e y y ā r e 'de dördinci ḥikāyede Mes^c^ūd'uŋ ḳavmi Mes^c^ūd'ı bul[a]maduḳları maḥalde gelür, ki [XXVII, 289, 3118]:[6296]

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^c^ilātün mefā^c^ilün fe^c^ilün/[6297]

yalḳıban[6298] *^c^āḳıbet bu ṣūretdin*

mātemin tuttılar żarūretdin

[=Sonunda bu tarzdan rahatsız olup zaruretten matemini tuttular.]

6288 Yazmada: *^c^ayn.*

6289 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e . Aynı beyit bk. ŞU^c^ŪRĪ: *Farhang-i Şu^c^ūrī*: I, 376^b^.

6290 Alıntı için bk. ṬĀLI^c^ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 80^b^₈.

6291 Yazmada: *yarmaġ.*

6292 Yazmada: *taġ u tofraġ.*

6293 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **èrdem, turuş.**

6294 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 308. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 327v24.

6295 KARAÖRS: *tuttı*. NALBANT: *yartı.*

6296 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 539.

6297 Bu beyitte: Fā^c^ilātün ... fa^c^lün.

6298 Yazmada: *yanıban.* Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2567. **yan** [< *yān*] *Ṭaraf* maᶜnāsınadur. *Bir yan* bir ṭaraf ve bir yaŋa demekdür *her yan* her ṭarafa demekdür.[6299]

2568. [**yandur** [< *yan-tur-*] Döndür demekdür,] ki Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ [6300]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [107, 132, 9]:[6301]

Maḳṭaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

Nevāyī örteben özlük ḳadem bu yolġa ḳoy yaᶜnī

ki her hem-rāh kim bolġay tecerrüd māniᶜi yandur

[=(Ey) Nevâyî, benliği yak bu yola ayak bas; yani soyutlanmağa mâni her yoldaşı geri yolla.]

2569. **yarutuŋ** [< *yāru-t-ᵘŋ*] Ravşen eyleŋ demekdür. **-401-**

2570. **yarutġaç** [< *yāru-t-ḳaç*] Ravşen eyleyicek demekdür.

2571. **yarup** [< *yāru-p*] Ravşen olup demekdür.[6302]

2572. **yaruştı** [< *yāru-ş-tı*] Ravşen oldı demekdür, ki Mecnūn u Leylī'de Mecnūn Leylī ile buluşduġı maḥalde gelür, ki [XIV, 143, 1140]:[6303]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

kim otlarıdın cihān yaruştı

ḫırmenlariġa bu şuᶜle tüşti

[=Harmanlarına bu alev düşünce bu ateşlerinden dünya parladı.]

2573. **yaruġ** ve **yaruḳ** [< *yāru-ḳ*] *Ravşan* maᶜnāsınadur, ki **182ᵃ** ᶜUbeyd Ḫān eşᶜārında gelür, ki []:[6304]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ėy közüm yaruġlıḳ[6305] *ister-sėn hem anıŋ kūyiniŋ*[6306]

yėl bile uçḳan[6307] *ġubārı tūtiyā bolsun saŋa*

[=Ey gözüm, parlaklık istiyorsan onun sokağının rüzgârla uçan tozu sana sürme olsun.]

6299 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **abuşḳa, ötkezip; tėlberep, tėney | tınay, torladı, sėgrigen, sėvünci, şüdrün, ᶜalālā, ḳalaydur-mėn, ḳotur, külni, yan.**

6300 *Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ*: Yazmada; Ġarā'ibü 'ş-Şıġar.

6301 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 539. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 301ᵃ.

6302 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **yarumaḳ**.

6303 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 18r25, 328r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 524.

6304 Bk. sarı. *ā bolsun saŋa* redifli [BL 5ᵃ/9-5ᵇ/2].

6305 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6306 Yazmada: *kūyi seng*.

6307 Yazmada: *uçġan*.

Ve bir daḫı *çāk* maᶜnāsına gelür, bu diyārdaki gibi, bu beytde īhāmdan ḫālī degüldür ve ekṯer nüsaḫda ḳāf-ıla yazılmışdur. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [16, 20, 4]:][6308]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çāk köñglüm ḫūblar köñgli ara taptı şikest

veh bütün ḳalġay mu yaruḳ şīşe sindānlar ara

[=Yarık gönlüm güzellerin gönlü arasında kırıldı. Parlak şişe örsler arasında sağlam kalır mı?]

2574. **yarumaḳ** [< *yāru-maḳ*] Ravşen olmaḳ maᶜnāsınadur. F e r h ā d u Ş ī r ī n [6309]'de ḳaşrlar evṣāfında bu beytde *yarup* ᶜibāreti ravşen olup dèmek olur [XVI, 159, 66]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yarup her öy[6310] *Ḫıṭāyī sīm-tendin*

ten üzre ḥullesi berg-i semendin

[=Her ev, üzerindeki gömleği yasemin yaprağından olan o Hıtaylı gümüş bedenliden dolayı parladı.]

2575. **yarudı** [< *yāru-dı*] Ravşen oldı *yarur* ravşen olur. Ve tā ziyāde èdüp *yarutmaḳ* dèyicek ravşen ètmek ve żiyā vèrmek maᶜnāsına olur.[6311]

2576. **yarur** [< *yāru-r*] Ravşen olur.[6312]

2577. **yarutmaḳ** [< *yāru-t-maḳ*] Ravşen ètmek ve żiyā vèrmek maᶜnāsına olur.[6313]

2578. **yaruttı** [< *yāru-t-tı*] Ravşen ètdi.[6314]

6308 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 80^{b}_{11}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 329v14.

6309 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

6310 Yazmada: *öy, ki.*

6311 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çaḳın.**

6312 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ḳuyı.**

6313 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [94, 95, 5]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

uyaḳtı çün ḳuyaş ol ayġa ḳaldı dehr yarutmaḳ

çü bardı mihr-i devrān āfet-i devrān èrür vāriṯ

[=Gün battı, dünyayı aydınlatmak aya kaldı; zamanın güneşi gitti, zamanın afeti mirasçı kaldı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91r26.

N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [621, 624, 7]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

èy Nevāyīᶜışḳını her kim yarutmaḳ istese

yèryüzinde tapmaġay tutruḳ uçun ḥas mèn kèbi

[=Ey Nevâyî, aşkını alevlendirmek isteyen, tutuşturmak için yeryüzünde benim gibi çırpı bulamaz.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 169v8.

2579. **yarutur** [< *yāru-t-ur*] Ravşen ėder dėmek olur.[6315]

2580. **yarutay** [< *yāru-t-ay*] Ravşen ėdeyin.[6316]

2581. **yat** [< *yāt*] *Bī-gāna* ma^cnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n ḫātimesinde gelür [LIV, 507, 58]:[6317]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

yėtişmey anda yat ėlniñ ayağı

nė yat ėl kim üzüp yat otnı dağı

[=Oraya yabancı kimsenin ayağı basmamıştır. Yabancı kimse ne ki, yabancı otu bile koparmıştır.]

2582. **yatlıḳ** [< *yāt+lıḳ*] Ḳıza dėrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Şīrīn Ferhād['uŋ][6318] tābūtı üzerinde dėdi [LI, 481, 138]:[6319]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

egerçi bar ėdim Bānū'ġa yatlıḳ

6314 Şöyle tamamlanabilir: M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XXIV, 224, 1979]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

çün mihr seḥer yolın yaruttı

ėkki tėvelik yolumnı tuttı

[=Nasıl güneş seher yolunu aydınlattı ve ufkumu tuttu.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109r19.

N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [333, 334, 5]:

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün//

şevḳ otın ġayr ile yaruttı çü yār

köñglüme tüşti mėniñ asru küyük

[=Yâr aşk ateşini ellerle tutuşturunca benim gönlüme de aşırı yanık düştü.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 311r13.

6315 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [8, 8, 4]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^cilātün fe^cilātün fe^cilātün fe^cilün/

yüzi közni yarutur līk ḳuyaş tīre ḳılur

bilir ol kim közi bar kim muñga yoḳ nisbet añga

[=(Onun) yüzü aydınlatır; fakat güneş (ise) karartır; gözü olan kimse bunun onunla alakası olmadığını bilir.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 328r20.

6316 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XLIV, 408, 107]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

yana sizdin añga hem köz tutay söz

barıp anıñ yüzidin yarutay köz

[=Yine sizden ona hem göz tutayım, söz. Gidip onun yüzünden göz aydınlatayım.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 306r27.

6317 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 518. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 289[b].

6318 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

6319 Bk. **ölür** ve **öler, uyat.** Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 78, 519. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 290[a].

öler demde uyatlıġ[-mėn] uyatlıḳ

[=Mihin Banu'nun kızı olduysam da ölürken utandım da utandım.]

2583. **yaġdu** [< **yaḳ-du*] *Şuʿla* ve *partav* maʿnāsınadur, ki Ferhād u Şīrīn 'de [ḫātimesinde bir beytde][6320] gelür [LIV, 504, 13]:[6321]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

ḳuyaş kim saldı ʿālem içre yaġdu

yėtişti peşşedın ʿanḳāġa tėgrü

[=Işığını dünyaya salan güneş sivrisinekten ankaya kadar (her şeye) ulaştı.]

Ve yine Münşe'āt 'da elli ikinci[6322] mektūbda **-402-** gelür, ki [(378) 796[b], 13]:[6323]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün/

mihr-i ʿālem-tāb eger[6324] *bolsa cemālıñġ küzgüsi*

kėçe hem kündüz kėbi tutḳay cihānnı yaġdusı

[=Senin yüzünün aynası cihanı aydınlatan güneş ile olsa gecenin de aydınlığı gündüz gibi dünyayı kaplayacak.]

2584. **yasar** [< *yasa-r* < Mo. *casa-*] Düzer maʿnāsınadur, ki Mecnūn u Leylī 'de bahār vaşfında bir beytde gelür [XII, 114, 845]:[6325]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün/

nergis alur olsa bādedin kām

nārenc tėrisidin[6326] ***yasar*** *cām*

[=Nergis içkiden zevk alsa turunç kabuğundan kadeh yapar.]

2585. **yasay alur** [< *yasa-ya al-ur* < Mo. *casa-*] Düzebilür demekdür.

2586. **yavuḳ** [< *yaġu-ḳ*] Yaḳın maʿnāsınadur, ki Ferhād u Şīrīn 'de Ḫusrev ḳalʿadan döndügi maḥalde gelür [XXXVIII, 354, 93]:[6327]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün/

6320 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

6321 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 528.

6322 *elli ikinci*: Yazmada; *altımış altıncı*.

6323 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 528. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTʿO*: 295[a].

6324 Yazmada: *ara*.

6325 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 331r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 525. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTʿO*: 293[a].

6326 Yazmada: *tėresidin*.

6327 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 540.

yanarda ėrte künni ḳılmayın kėç

yavuḳ barmaḳḳa[6328] *tapmay maṣlaḥat hēç*

[=Sabahleyin dönmekte günü geciktirmediği hâlde ona yaklaşmağa bir bahane bulamıyordu.]

2587. **yavıdı** [< *yağu-dı*] Yaḳın [oldı demekdür.

2588. **yavusa** [< *yağu-sa*] Yaḳın][6329] **182ᵇ** olsa dėmekdür, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da söz taᶜrīfinde gelür [II, XV, 83 ~~(652)~~(38), 53]:[6330]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

nā-geh[6331] *anğa yavusa bir bī-edeb*

taş ile[6332] *oḳdın anğa yėtkey taᶜab*[6333]

[=Bir edepsiz ona yaklaşıverse taş ve ok onu uzaklaştırır.]

2589. **yavuşur** [< *yağu-ş-ᵘr*] Yaḳın olur demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād żiyāfetinde gelür [XXXV, 328, 105]:[6334]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çü yoḳdur bir naẓar ḳılmaḳḳa[6335] *tābı*

çıḳarğa yavuşur cān-ı ḫarābı

[=Bir bakmağa bile gücü yoktur. Yıkık canı çıktı çıkacak sanki.]

2590. **yavumanğ** [< *yağu-ma-ŋ*] Yaḳın varmaŋ demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [6336]'da gelür [288, 376, 5]:[6337] **-403-**

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[6338]

nāzenīn ḫāṭırığa kėlmesenğiz siz dağı ḫoş

yavumanğ mėn kėbi bezmiğa vü ḫūn-ābe yutunğ

[=Onun nazlı hatırına siz de hoş gelmiyorsanız benim gibi onun meclisine yanaşmayın ve kanlı gözyaşı yutun.]

6328 Yazmada: *barmaḳğa*.

6329 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

6330 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 540.

6331 Yazmada: *tā ki*.

6332 Yazmada: *taş-ıla*.

6333 Yazmada: *meded*.

6334 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 339v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 540. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 302ᵃ.

6335 Yazmada: *ḳılmaḳğa*.

6336 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

6337 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 339v15.

6338 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

Ve yine Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da evvelki münācātda gelür [II, III, 14 ~~(103)~~ (7), 9]:[6339]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

yarumayın[6340] *şemᶜ ile kāşānei*

küymey anıñg ᶜışḳıda pervānei

[=Mum ile bir ev aydınlanmadan onun aşkından bir pervane yanmadan.]

2591. **yanmaġıl** [< *yan-ma-ġıl*] Dönmegil dėmekdür. Luṭfī D ī v ā n 'ında [bir maṭlaᶜda] gelür [158, 211, 1]:

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

dil-berā sındurma ᶜahd u ***yanmaġıl*** *m īṯāḳdın*

perdede tutma yüzüñgi ᶜāşıḳ-ı müştāḳdın

[=Ey sevgili, sözünden cayma, dediğinden dönme; yüzünü arzulu âşıktan peçeyle saklama.]

2592. **yanmaḳ** [< *yan-maḳ*] Dönmek maᶜnāsınadur. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de pādşāh [Sulṭān Ḥüseyn] medḥinde bu beytde *yanarlar* dönerler dėmekdür [IX, 86, 721]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6341]

kim ***yanarlar*** *ügüş murād bile*

ᶜuḳdeliġ işleri güşād bile

[=Çok istekli ve düğümlü işleri açmış olarak dönerler.]

Ve yine S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de evvelki ḥikāyede Ḳuds'den ḥuccāc dönüp Ferruḫ Şāh ḳalduġı yerde bu beytde *yanarġa* ᶜibāreti dönmege dėmekdür [XXI, 171, 1709]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6342]

ṭavaf ehli ***yanarġa*** *baġlap bėl*

kėtti tuşluḳ tuşıġa kėlgen ėl

[=Tavaf edenler geri dönmeğe başladı. Gelen halk onları karşılamağa gitti.]

Ve yine S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Miᶜrāc'da bu beytde *yanġanda* ᶜibāreti döndüginde dėmekdür [IV, 45, 255]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6343]

6339 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 196.

6340 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6341 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

6342 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

6343 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

barurıda nèçük ki serv-i revān
lık yanġanda ṭūbā vü rıḍvān

[=Giderken sanki salınan servi; ama dönerken sanki tuba ve rıdvan ağacı.]

2593. **yañġı** Gāf gāf-i ᶜ*Acem*īdür. Yeŋi maᶜnāsınadur, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e āḫirinde Behrām Şāh Nevāyī'ye eyitdi, kim [XXXVII, 430, 4789]:[6344]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6345]

atıma uçmış èrdi āvāze
anı yañġ[6346] *baştın*[6347] *èylediñ tāze*

[=Adıma seslenildi. Onu yeni baştan tazeledin.]

Ve yine Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳara e ş ᶜ ā r ında[6348] [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür, ki [67, 21, 2]:[6349]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

èmdi bütken serv dèk her sarı ḳaddi cilveger
yañġla[6350] *tuḳḳan*[6351] *mihr yañġlıġ ḥüsni rūḥ-efzūn yègit*

[=Yeni yetişen servi gibi boyu her yana salınıyor. Tan vakti doğan güneş gibi güzelliği cana can katan yiğit.]

2594. **yañġlap** [< *yaŋı+la-p*] Gāf ᶜ*Acem*īdür. Yeŋileyüp demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī tenhāda Mecnūn firāḳında nevḥa èdüp **183ª** kendü[si]nüŋ nev-resteligine te'essüf etdügi maḥalde gelür [XIX, 180, 1520]:[6352]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

şāḫ-ı ṭarabım bu dem ḳılıp gül
başım üze yañġla[6353] *açılıp gül*

[=Sevinç dalım bu an gül bitirdi, başımın üstünde yeni gül açıldı.]

6344 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 339r11. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 537.

6345 Bu beyitte: ... ... faᶜlün.

6346 Yazmada: *yañġı*.

6347 Yazmada: *başdın*.

6348 Yazmada: *şiᶜrinde*.

6349 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 537. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 300ᵇ.

6350 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6351 Yazmada: *tuġġan*.

6352 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 339r19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 538. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 300ᵇ.

6353 Yazmada: *yañġlap*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2595. **yandaşḳay** [< *yān+da-ş-ḳay*] Yanaşa; yaᶜnī yanına vara demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād żiyāfetinde Mihīn Bānū aḥvālinde gelür [XXXV, 321, 9]:[6354]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

velī tapmas ėdi bu işke çāre

ki yandaşḳay bilūr u seng-i ḫāre

[=lakin billur ile mermerin yakınlaşması işine çare bulamıyordu.]

2596. **yanıp**[6355] [< *yan-ı p*] Bir daḫı yanmaḳ maᶜnāsına, *sūḫtan* dėmekdür Fārisīde *yanıp* ᶜibāreti bu maᶜnāyadur, īhāmdan ḫālī degüldür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [69, 60, 1]:[6356]]

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sūz-ı hecriñ içre her dem żaᶜflıġ[6357] *cismim yanıp*

otḳa tüşken ḳıl miṯillik örtenür-mėn tolġanıp

[=Ateşe düşen bir kılın dolanarak yanması gibi benim zayıf bedenim de senin aşkının ateşiyle her an yanmaktadır.]

2597. **yaşurmaḳ** [< *yaş-ur-maḳ*] Gizlemek maᶜnāsınadur. Bu diyārda daḫı müstaᶜmel ᶜibāretdür. Neteki şuᶜarā-i Rūm'da ṭarz-ı meṯnevīnüŋ şeyḫi Mevlānā Yūsuf Şeyḫī [1373-1431] *ḳuddisa sirruhu* Ḫ u s r e v ü Ş ī r ī n 'de münācātda bu beytde eydür [VII, 16, 424]:

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yolumı muḳtedālardan şaşurma

gözüme Muṣṭafā izin yaşurma[6358]

[=Yolumu uyduklarımdan şaşırtma. (Muhammed) Mustafa *sm.*'nın izini gözüme gizleme.]

Ve yine F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [6359]'de [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [372, 397, 2]:[6360]

6354 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 338r25. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 237. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 300ª.

6355 Yazmada: **yanmaġıl.**

6356 Aşkın yakıcılığı içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 30ᵇ). Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 48ª10. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184r26.

6357 Yazmada: *żaᶜflıḳ*.

6358 Beyit dolayısıyla yazma zahriyesinde şu kayıt vardır:
Bu kitāb kenārına yazılmış, yazan ᶜOṯmānlı Türklerinden imiş / (**yaşurmaḳ** māddesinde) Şeyḫī'nüŋ *Ḫusrev ü Şīrīn* meṯnevisinden bir beyt ḳoymış.
Bundan sonraki kısım **yaşurun** maddesinden alınmıştır.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

her nėçe kim yaşurur-mèn rāz-ı ^cışḳıñg ḫalḳdın[6361]

bir maḥalsiz āh ile[6362] *barın ^cayān ėyler köñgül*

[=Her ne kadar senin aşkının sırrını halktan saklasam da gönül, yersiz bir ah ile onun varlığını ortaya çıkarır.]

2598. **yaşurġaylar** [< *yaş-ur-ġay+lar*] Gizleyeler.

2599. **yaşunġan** ve **yaşunmış** [< *yaş-ᵘn-ġan* | *yaş-ᵘn-mış*] Gizlenmiş dėmekdür.[6363]

2600. **yaşundı** [< *yaş-ᵘn-dı*] Gizlendi dėmek olur. F e r h ā d u Ş ī r ī n[6364]'de ḫazān vaşfında eydür [XVII, 165, 41]:[6365]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

yaşundı berg-i gül tofraġ içinde

nihān oldı şecer yafraġ içinde

[=Gül yaprağı toprakta gizlendi. Ağaç yapraktan görünmez oldu.]

2601. **yaşurun** [< *yaş-ur-u+n*] *Maḫfī* ma^cnāsınadur, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b[6366]'da bir beytde **-404-** gelür, ki [407, 408, 6]:[6367]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

nė belā bī-raḥmdur ol ay ki köñglümniñg[6368] *añga*

yaşurun āhı eṯer ḳılmas bėyik[6369] *feryādı hem*[6370]

[=Gönlümün gizli ahının ve açık feryadının tesir etmediği o ay (yüzlü) ne kadar acımasız bir beladır.]

2602. **yaşurġusı** [< *yaş-ur-ġusı*] Gizlese gerek demekdür.

2603. **yaşuray** [< *yaş-ur-ay*] Gizleyeyin demekdür.[6371]

6359 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r.

6360 Aşk sırrının faş olması içeriklidir (^cABDÜ 'L-CEMĪL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 35ᵇ). Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 527. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 294ᵇ.

6361 Yazmada: *rāz-ı ^cışḳıñg yaşurur-mèn ėl ara.*

6362 Yazmada: *āh-ıla.*

6363 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėrkin.**

6364 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e.

6365 Alıntı için bk. ṬĀLİ^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 82ᵇ₁₀.

6366 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b*: Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r.

6367 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 527.

6368 Yazmada: *köñglüniñg.*

6369 Yazmada: *anıñg.*

6370 Bundan sonraki kısım **yaşurmaḳ** maddesinde verilmiştir.

6371 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [175, 211, 6]:
Beyt /Müctett-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefā^cilün fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/
köñgül fesāneleri sizni veh n'ėtip yaşuray

2604. **yaşın** ve **yaşun** [< *yaş-'n-* | *yaş-"n-*] Gizlü ol ve gizlen demekdür.[6372]

2605. **yañġaġ** ve **yañġaḳ** [< *yaġaḳ*] İkisi daḫı ḳoz[6373] macnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de himmet hümāsınuŋ bülend-pervāzlıġı maḥallinde gelür [XVI, 123, 1126]:[6374]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

yıġaç üzre ger bolsa yüz miñg yañġaġ
kömer[6375] *yėrge her nė oġurladı zāġ*

[=Ağaç üstünde yüz bin ceviz olsa karga her çaldığını yine (de) yere gömer.]

2606. **yaraşa** [< *yar+a-ş-a* < Far. *yār*] *Lāyiḳ* macnāsına, ki M ü n ş e ' ā t 'da on yėdinci[6376] mektūbda gelür [(330) 788b, 22]:[6377] [Neṯr]

Barçanıñg aġası ve erşedi **183b** *ol caziz ferzenddür ol naḳlni*[6378] *körüp añga* [22]*yaraşa yaraḳ ḳılıp.*

[=Hepsinin büyüğü ve akıllısı o kutlu oğul, o anlatılanlara bakıp ona uygun hazırlandı.]

2607. **yaraş** [< *yar+a-ş* < Far. *yār*] İki ḫaṣm barışmaġa dėrler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān İskender'e gelicek eyitdi [XLVIII, 336, 4329]:[6379]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

ėliñge dėgil kim bu kėlgen resūl
yaraşdın dėdi söz ü[6380] *ḳıldım ḳabūl* **-405-**

---

bu nevc kim yüz üze ḳan yaş ile yazıla-siz
[=Gönül maceraları, yüz üstünde kanlı gözyaşı ile yazılısınız. Ah sizi ne yapıp gizleyeyim?]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 330v1.
B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ 'da bir ḥüsn-i maṭlacda gelür [252, 326, 3]:
Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/
ėy köñgül dėr-sėn ki yaşur cışḳını nė yaşuray
kim ėrür cismim fenā tofraġında yaşurġu dėk
[=Ey gönül, onun aşkını gizle diyorsun. Nasıl gizleyeyim? Cismim (zaten) fanilik toprağında gizlenmiş gibidir.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 332v10.

6372 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **erk, ėrkin, utġanıp, ḳavġun, kėnce.**

6373 Yazmada: *yaŋaḳ*. **Açıklama:** *Ḳoz*: Bu metinde 'yanak' **ėñg, eñgdir.** Gerçi *yañgaḳ* 'yanak' karşılığı da Çağatay metinleri için büsbütün yanlış değildir (bk. LUṬFĪ: *Dīvān*: 705a).

6374 Alıntı için bk. ṬĀLIc ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 81^a_{10}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 76r10, 339r16. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 538.

6375 Yazmada: *körme.*

6376 *on yėdinci*: Yazmada; *yėgirmi ikinci.*

6377 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 530.

6378 Yazmada: *nacleyni.*

6379 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 520. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 290b.

6380 Yazmada: *sözni.*

[=Bu gelen elçi barıştığını söyledi, ben de barışmağı kabul ettim, halkına söyle.]

2608. **yatḳurdı** [< *yat-ġur-dı*] Yaturdı demekdür.[6381]

2609. **yasal** [< *yasa-l* < Mo. *casa-*] Leşkerüŋ alayına derler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender Dārā'ya ḳarşu gėtdügi maḥalde gelür [XXVII, 180, 1976]:[6382]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

yörüş resmide bolmas ėrdi osal

köçerde düşerde bar ėrdi ***yasal***

[=Yürüyüş düzeninde laçkalık yoktu. Kalkışta konuşta bir düzen vardı.]

2610. **yasavul** [< *yasa-ġul* < Mo. *casa-*] Çavuş demekdür.[6383]

2611. **yasaġanlar** [< *yasa-ġan+lar* < Mo. *casa-*] Düzenler. [B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da bir maṭlaᶜda gelür [46, 62, 1]:[6384]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[6385]

ol perī ᶜışḳıda yoḳ kim mėn-i dēvāne küyüp

yasaġanlar *özini ᶜāḳil ü ferzāne küyüp*

[=O peri (gibi sevgilinin) aşkında sadece ben değil, kendisini akıllı ve bilgili sananlar da yanar.]

2612. **yasalmaḳ** [< *yasa-l-maḳ* < Mo. *casa-*] Lām ile. Düzülmek dėmekdür.

2613. **yasalsun** [< *yasa-l-sun* < Mo. *casa-*] Düzülsün dėmekdür. F e r h ā d u Ş ī r ī n [6386]'de Ferhād'uŋ vilādeti şinliginde[6387] ḫāḳān Çīn vilāyetine emr etdügi maḥalde eydür [XII, 131, 68]:[6388]

6381 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ket**.

6382 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 21ᵃ₁₄. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 75r10. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 525. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 293ᵃ.

6383 Şöyle tamamlanabilir: Be d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [434, 600, 3]:

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

derd ü ġam turmış yasavul dėk köŋgül çāki ara

ḳoymamaḳḳa kėlse hōş u ṣabr ḫaylı içkeri

[=Göğüs yarası içinde dert ve gam çavuş gibi ayağa kalkmış, akıl ve sabır sürüsü içeri koymamak için gelse.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 332r4.

6384 Aşkın yakıcılığı içeriklidir (ᶜABDÜ 'L-CEMİL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 30ᵃ).

6385 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...

6386 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

6387 **Açıklama:** *Şīn*: 'şen' (< *şīn* TDK: *TTS*: V, 3654. REDHOUSE: *TEL*: 1149ᵃ) < Far. *nişīn* 'oturan'in kısaltılmışından 'oturulan, yerleşilmiş, mamur, bayındır' anlamında (at-TABRİZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 409. ŞÜKÛN: *Farsça-Türkçe Lûgat*: II, 1353ᵇ, III, 1891ᵃ).

Metnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cīlün fe^cūlün/

yasalsun barça āyīn birle zībā

tutulsun barıġa eksūn[6389] *u dībā*

[=Her yer tören ile süslensin. Hepsine siyah cübbe ve ipek tutulsun.]

2614. **yastanıp** [< *yas+ta-n-'p*] Yaşdanup dėmekdür. [B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [42, 56, 3]:][6390]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

mest bolsam āstānıñg bes mañga baş ḳoyġalı

nė ḥadim kim tekye ḳılġay-mėn tiziñgni yastanıp

[=Sarhoş olsam baş koymak için bana eşiğin yeter. Dizini destek edip yaslanmak ne haddime.]

2615. **yalav** ve **yalaz**[6391] [< **ya-l+a-ġu *ya-l+az*] Mücellā ve yaldıramaḳ ma^cnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Dārā leşkeri vaşfında gelür [XXVII, 185, 2053, 2055]:[6392]

Metnevī /Müteḳārib-i *müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

davulġada Çīnī yalav dil[6393]*-peḏīr*

yana cevşen üstige Çīnī ḥarīr

ṭamuġ şu^clesi barça rengīn yalav

bilinip yalav cilvesidin ḳılav

[=Çin tolgasının parıltısı ve zırhın üstündeki Çin ipeği gönül çekiyordu. Baştan başa cehennem alevi renkli parıltılar. Tolgaların parlaklığından sahibinin heybeti biliniyordu.]

Ve yine tulġa üzerine dikilen sancaġa derler. F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [6394]'de [bir maṭla^cda] gelür [490, 532, 1]:[6395]

Maṭla^c /Remel-i *müṯemmen-i maḥdūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

ot yalın dėk-sėn ḳaçan çapsañg semend[6396]*-i berḳ-rev*

6388 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 84ᵃ₃.

6389 Yazmada: *öksūn*. **Açıklama:** *Eksūn*: Fāḫir ve ḏī-ḳıymet siyāh cāmedür ekābir ve uẓemā tefāḫür ve ālāyiş ẓımnında gėyerler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi^c*: 73. ŞÜKÛN: *Farsça-Türkçe Lûgat*: I, 161ᵃ).

6390 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 194r20, 331v13.

6391 Yazmada: **ya yalav**. Birinci kelimenin etkisiyle **yalavuz** yazılmış; **yalaz** olmalıydı.

6392 Bk. **da[vu]lġa**, **ḳılav**. Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 82ᵃ₁₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 298v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 450. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^cO*: 248ᵇ.

6393 Yazmada: *taḳadalġada çīn yalavuz*.

6394 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ .

6395 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 533.

bir ᶜalem ol otḳa[6397] *başıñ üstide gül-gūn yalav*

[=Şimşek gidişli atını koşturşan ateş alevi gibisin. Başının üstündeki o gül renkli alev, o ateşe bir işarettir.]

2616. **yavumas**[6398] [< *yaġu-maz*] Yaḳın olmaz demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [6399]'de gelür, ki [19, 15, 3]:[6400]

Beyt /Müctet*t-i müt̲emmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

çü yār köñlide bolsam belā maña ***yavumas*** **184ᵃ**
bu vechdin ki tėmürdin bolur ḥiṣār[6401] *vaṭanım*

[=Yârın gönlünde olsam bela bana yaklaşmaz; çünkü artık vatanım demirden bir hisardır.]

2617. **yavıy almas** [< *yaġu-y al-maz*] Yaḳın olamaz demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [189, 233, 2]:[6402]

Beyt /Remel-*i müt̲emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tün ḳuyaşḳa[6403] ***yavıy almas*** *dėk-durur kim mey sarı*
tīrelik şaḫṣī ᶜazīmet bir ėki gām ėylemes **-406-**

[=Gecenin güneşe yaklaşamadığı gibi karanlık(ta) bir adam şaraba doğru bir iki adım at(a)maz.]

2618. **yavutupdur** [< *yaġu-t-ᵘp+tur*] Yaḳın eyleyüpdür demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [6404]'da gelür [154, 180, 5]:[6405]

Beyt /Hezec-*i müt̲emmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

ᶜaksini köñül küzgüside kördüm ü öldüm
kim ġayrın anıñ öyge[6406] *nėvüçün* ***yavutuptur***

[=Onun gönül aynasında başkasının aksini gördüm vuruldum. (Gönül) ev(in)e başkasını niye yaklaştırıyor ki?]

2619. **[yavut** [< *yaġu-t-*] Yaḳın eyle demekdür.][6407]

6396 Yazmada: *semender*.
6397 Yazmada: *otġa*.
6398 Yazmada: **yavamas**.
6399 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .
6400 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 339v19. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 541.
6401 Yazmada: *bolup-durur*.
6402 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 339v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 541.
6403 Yazmada: *ḳuyaşġa*.
6404 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
6405 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 541.
6406 KUT: *öyige*.

2620. **yavutsa** [< *yaġu-t-sa*] Yaḳın eylese demekdür.[6408]

2621. **yarġu** [< *yar-ġu*] Ġulū ve ġavġā-yı dād-ḫʷāha derler, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de ḫāḳān İskender'e dėdi, ki [XLVIII, 333, 4278]:[6409]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

bu kėlmekdin ėrdi ġaraż bu maṅga[6410]

ki bolġay cenābıṅgda yarġu maṅga

[=Benim gelmekten maksadım, senin tarafından bana adalet olacak diyedir.]

Ve yine N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [6411]'da mutlaḳ ġavġā maᶜnāsına [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [474, 476, 6]:[6412]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḥalḳa-i ders içre ġavġādın dimāġım taptı żaᶜf

mey tutup sāḳī demī ḳutḳar mėni bu ḳayġudın[6413]

[=Ders halkasındaki tartışmadan beynim yoruldu. (Ey) saki, bir kez (olsun) şarap sun da beni bu kaygıdan kurtar.]

2622. **yaḳtu** [< *yaḳ-tu*] Şuᶜle ve pertev[6414] demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da gelür [410, 566, 5]:[6415]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

mihr yaġdusıda[6416] *ẕerre bolmaġan dėk āşkār*

yüz tümen miṅg mihr penhāndur yüzüṅg yaġdusıda[6417] **184b**

[=Güneş ışığında zerrenin görülmediği gibi yüzünün ışığında (da) bir milyar güneş gizlidir.]

6407 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

6408 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXXVII, 345, 73]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/
ki çüft atın ḳaşıda tutsa bolmas
bu sözni girdige yavutsa bolmas
[=Çift atını karşıda tutsa olmaz. Bu sözü çevresine yaklaştırsa olmaz.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 339v27.

6409 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 329r26. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 522. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 291ᵇ.

6410 Yazmada: *saṅga*.

6411 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

6412 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 81ᵇ₂. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 329r28. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 522.

6413 Yazmada: *yarġudın*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6414 *Şuᶜle ve pertev*: Yazmada; *Ṭulındı*. *Uyaḳtı* ile karıştırılmış olmalı.

6415 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 333r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 530. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 296ᵇ.

6416 Yazmada: *yaḳtusıda*.

6417 Yazmada: *yaḳtusıda*.

2623. **yarmanıp** [< *yar-ₜm+a-n-ᴵp*] Bir yüksek yere ṭırmanup demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da ikinci[6418] maḳāle ḥikāyesinde Tėmür [Ḫān][6419] [1370-1405]'dan naḳl ėderler, ki bir [mecrūḥ] ḳarıncayı gördi [73, 231]:[6420]

Meṭnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

altı yėti ḳatla tüşe yarmana[6421]

tüşti[6422] *oşol*[6423] *tam başıġa tırmana*[6424] **-407-**

[=Altı yedi kere düşe kalka tırmanarak o tepenin başına çıktı.]

2624. **yazılġan** [< *yaz-ᴵl-ġan*] Yazılan dėmekdür ve yazılduġı dėmekdür. [F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [23, 21, 3]:[6425]]

Beyt /Remel-*i müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ᶜayn yazılġan kėbidür laᶜl ara ḳılsañ naẓar

köz ki ḥayretdin tikip-mėn ol leb-i ḫandān ara

[=Lal'in ortasına bakarsan /a/ (ayın harfi / göz) yazılmış gibidir (Dudağın ortasına bakarsan göz çizilmiş görürsün). İşte o, gülen dudağa hayretle diktiğim gözümdür.]

2625. **yazġurmaḳ** [< *yāz-ġur-maḳ*] Yazuġın ve günāhın söyleyüp şuçlamaḳ maᶜnāsınadur.[6426]

2626. **yavumaḳ** [< *yavu-maḳ*] Yitmek ve yavu ḳılınmaḳ.[6427]

2627. **yatuġ[an]** [< Mo.] Santūr sāzı[6428], ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da ḫātime maḳāle[sin]de[6429] gelür [117, 600]:[6430]

6418 *ikinci*: Yazmada; *sekizinci*.

6419 Onanlması için bk. **bökse**.

6420 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 523. . ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 292ᵃ.

6421 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6422 M a ḫ z e n :*çıḳtı*.

6423 Yazmada: *olşol*.

6424 Yazmada: *yarmana*.

6425 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 25. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 196r9.

6426 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bekevül**.

6427 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [L, 461, 34]:

Meṭnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bolup ol nevᶜ eṭrāfıda sākin

ki bolmay ėl yavumaḳ anda mümkin

[=Öylece etrafında sakin oldu. Halkın oraya yaklaşması mümkün değildi.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 339v9.

6428 Yazmada: **yatuġ** ve **yatuḳ** [< *yat-ᵘḳ*] Eger sāzda ve eger āvāzda firo-dāşte ve āhenge dėrler (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326v19). **Açıklama:** *Yatuġ[an]*: *Yatuḳ*; yassı su kabı. Farsça *baṭak*. Mu'allif-i Rūmī 'eger sāzda ve eger āvāzda firo-dāşte ve āheng' anlamını vermiş, Nazîrî de ona uymakla yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326v22). KOWALEWSKI: *DM-R-F*:

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

rāst ḳıl āheng-i nevā vü ḥicāz

tüz yatuġan[6431] *birle şıdurġunı sāz*

[=Neva ve hicaz makamını rast yap. (Üç telli) çıturguyu santura ayarla.]

2628. **yavçın** [< Mo. *coçi+n* < Çin. *cao çi*] Ḳonuḳ maᶜnāsınadur, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da [altıncı maḳālede] Ḥātim-i Ṭāyī [ö. 578?] ḥikāyesinde gelür [96, 418]:[6432]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

kim keremin kör ki bu ḥāli bile

***yavçın** aġırlar kişi mālı bile*[6433]

[=El malıyla konuk ağırlıyor, bu hâli ile cömertliğine bak.]

2629. **yañglıġ** [< *yaŋ+lıġ* < Çin. *yang*] Gāf-i ᶜ*Acemī* ile. Gibi demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Leylī vaṣfında gelür [XI, 101, 714]:[6434]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

bėl rişte-yi[6435] *cān-ı zār **yañglıġ***

*cān perdesi içre tār **yañglıġ***

[=Bel, dertli canın ipi gibi; can perdesi içindeki kıl (tel) gibi.]

2630. **yarġuçaḳ** [< *yar-ġu+çaḳ*] El degirmeni demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ [6436]'da gelür [241, 311, 3]:[6437]

III, 2278^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 687^{b} *yatug-a yaduga(n)*. CLAUSON: *EDPT*: 887^{b}. Eleştiriciyi bu sonuca ulaştıran şu veri olmalı:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

deyriġa kirdi Nevāyī küfri nė penhān nė fāş

tevbe çun sındı içerge nė ṣurāḥī nė yatuḳ

[=Nevâyî kiliseye girdi, küfrü gizli de değil belli de değil. Tövbe bozuldu artık, içmek için sürahi de gerekmez tabak da.] (NEVÂYÎ: *Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ*: 244, 316, 7).

6429 *ḫātime*: Yazmada; *dībācesinde*.

6430 Bk. **şıdurġu**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326v21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 379, 519. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 204^{b}.

6431 Yazmada: *yatuġı*: *yatuġan* okuyuşu için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326r21.

6432 Bk. **ḳavçın** ve **ḳavçun**. Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 411, 539. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 224^{a}, 301^{b}.

6433 M a ḫ z e n : .... *bilen*

yolçı .... *bilen*

[=Bu hâli ile bak ki Taylı Ḥātim [ö. 578?] el malıyla konuk ağırlıyor.]

6434 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 538. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTᶜO*: 300^{b}.

6435 Yazmada: *rişte-i*.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḥażn ėter fikrin hem ėtkil farż ėtey nānıñ̂ üçün

ḳıldı çarḫ encümni dāne ay u künni yarġuçaḳ

[=Gök, yıldızları dane, ay ile güneşi değirmen (taşı) yapmış. Senin ekmeğini öğütüyor sanıyorum.]

2631. **yarġac** ve **yaraġac** [< *yar-ġaç* | *yar+a-ġaç* < Far. *yār*] Yarayıcaḳ demekdür.

2632. **yazıġlıġ** [< *yaz-ˀġ+lıġ*] Yazılmış demekdür.[6438]

2633. **yavuḳ** [< *yavu-ḳ*] Yitik ve belürsiz olup demekdür.[6439]

2634. **yavunup** [< *yavu-n-ᵘp*] Yavı ḳılınup **185ᵃ** demekdür.

2635. **yadattı**[6440] [< *yada-t-tı* < Mo. *yada-*] Żaᶜīf eyledi demekdür.[6441] **-408-**

2636. **yadaman**[6442] [< *yada-ma-n* < Mo. *yada-*] Żaᶜīf olmazın demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [6443]'da gelür [455, 456, 5]:[6444]

Beyt /Müctet̠t̠-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/

körüp żaᶜīf mėni töhmet ėtme cevrüñ̂e kim

yadattı hecr mėni yoḳsa cevridin yadaman[6445]

[=Beni zayıf görüp cevrine suç atma. Ayrılık zayıflattı yoksa cevirden zayıflamam.]

2637. **yancḳan** ve **yancılḳan** [< *yanç-ḳan* | *yanç-ˀl-ḳan*] Yencelen ve örselen demekdür.

2638. **yandaşmaḳ** [< *yān+da-ş-maḳ*] Yanaşmaḳ[6446] maᶜnāsınadur. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Şāh Hind pādşāhı ḳızı-y-ıla taḫt-gāha çıḳduḳları yerde bu beytde *yandaştı* ᶜibāreti yanaşdı dėmekdür [XX, 163, 1616]:

Met̠nevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6447]

6436 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

6437 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 81ᵃ₁₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 329v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 522. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 291ᵇ.

6438 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **asıġlıḳ**.

6439 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **çėçen, yavuḳ**.

6440 Yazmada: **yava ėtti**.

6441 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **yadaman**.

6442 Yazmada: **yavaman**.

6443 *N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

6444 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 327r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 520. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 290ᵇ.

6445 Yazmada: *cevriñ̂a yavaman*.

6446 Yazmada: mükerrer.

6447 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

taht üze çıktı vāriṯ-i Cemşēd

anga yandaştı[6448] ġayret-i ḫur-şēd

[=Cemşed'in veliahtı tahta çıktı. Ona güneş olma fırsatı yaklaştı.]

2639. **yana** [< *yan-a*] Yine dėmekdür. Ekṯeriyyā āḫirinde elif ile kitābet olınur ve hā ile daḫı kitābet olınur *yana* dėnilür bu beytde zemāne[6449] ve fesāne ve meyāne[6450] ḳāfiyesinde gelür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [13, 13, 5]:]

Beyt /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fe^cilātün mefā^cilün fe^cilün/[6451]

ėy köngül ^cışḳ otıdın yanma

bār u[6452] teşvīş bėrme yana manga

[=Ey gönül, aşk ateşinden yanma. Yine bana yük ve karışıklık verme.]

2640. **yana** [< *yan-a*] Ġayrı ve tekrār demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de İskender anasına vaṣiyyet etdügünde gelür [LXXX, 482, 6483]:[6453]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^cūlün fe^cūlün fe^cūlün fe^cūl/

ḫırāş ėtmeseng yüz ***yanalar*** *kėbi*

oġul mātemide analar kėbi

[=Başkaları gibi (ve) oğul matemindeki analar gibi yüz yırtmasan.]

2641. **yanayı** [< *yan-a+^yı*] Ġayrıyı demekdür.

2642. **yana** [< *yan-a*] Yine demekdür. Ve bir kere daḫı demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de pādşāh-ı ^cadlī vaṣfında gelür [VII, 72, 438]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

tācir bu ṣıfat ***yana*** *re^cāyā[6454]*

bir nev^c ferāġ ėtip müheyyā

[=Tüccar böyle yine halka bir biçimde fedakârlığa hazırdı.]

2643. **yavuşmaḳ** [< *yaġu-ş-maḳ*] Ḳavuşmaḳ ma^cnāsınadur.

6448 Yazmada: *yandaşdı*.

6449 Yazmada: *zebāne*.

6450 **Açıklama:** *Meyān*: 'ara', krş. İng. *mean*; *miyān* 'bel' (STEINGASS: *CP-ED*: 1358ᵃ). Nitekim *kanār* 'kıyı, *bel*', *kinār* 'kucak, *bėl*' (STEINGASS: *CP-ED*: 1052ᵃ).

6451 Bu beyitte: Fā^cilātün ... fa^clün.

6452 Yazmada: *barı*.

6453 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 339r1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 536.

6454 Yazmada: *reġāyā*.

2644. **yavuştı** [< *yağu-ş-tı*] Tā-y-ıla ṣīġa-i māżīdür. Ḳavuşdı dėmekdür.[6455]

2645. **yazġurur-sėn** [< *yāz-ġur-ᵘr sin*] Şuçlarsın ṭaᶜn ėdersin dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir maḳṭaᶜda gelür [526, 529, 7]:][6456]

Maḳṭaᶜ /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

Nevāyī er[6457] dėdi cüz Ḥaḳ vücūdı[6458] yoḳ ėy şeyḫ

*nė **yazġurur-sėn** anı lā ilāhe illā 'llāh*

[=Ey şeyh, Nevâyî önce Hakkın vücudunun olmadığını söyledi ("Tanrı yok" dedi.), onu niye suçluyorsun, Allah'tan başka tanrı yok (Allah Allah) / (elbette Tanrı yok, ancak Allah var).]

****. **yalaṅ** Gāf-i ᶜ*Acemī* ile. Yalın ve ᶜ*uryān* maᶜnāsınadur.

2646. **yalbarmaḳ** [< *yalbar-maḳ*] Yalvarmaḳ.[6459]

2647. **yalbarıp** [< *yalbar-ˈp*] Yalvarup dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da gelür [55, 55, 5]:[6460]]

Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tutmadım boġzum sebū dėk bāde terki ėyleben

*mey tiler-mėn pīr-i deyr allıda[6461] belkim **yalbarıp***

[=Testi gibi şarabı terk edip boğazımı tutmadım, bilakis kilisecinin karşısında yalvarıp şarap istiyorum.]

2648. **yazġurmaṅ** [< *yāz-ġur-ma-ŋ*] Gāf gāf-i muᶜcemedür. Günāhkār eylemeŋ demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [467, 641, 3]:[6462]

Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ol perī közdin çü maḫfīdür hemīşe veh nėçe

*istep anı tapmasa Mecnūn köṅgülni **yazġuray***[6463]

[=Madem o peri (kızı) gözden hep uzak durmada Mecnun onu arayıp bulamayınca niçin kendi gönlünü suçlamada?]

6455 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **süren.**

6456 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 80^{b}_{15}.

6457 Yazmada: *ėr.*

6458 Yazmada: *vücūd.*

6459 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ėsledi, yalınmaḳ.**

6460 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 89. gazel. Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 82^{a}_{8}.

6461 Yazmada: *ėltide.*

6462 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 330v15. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 524. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 292^{b}.

6463 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2649. **yalıḳdı** [< *yalḳ-ı-dı*] Ziyāde şadādan ḳulaḳ ṭutulduġına dėrler, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād'a mektūb gönderüp dedi [XLV, 419, 105]:[6464]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

bular ėlge mėniñ ᶜışḳım işidin

ḳulaġım ***yalḳıban***[6465] *ėl ḳarġaşıdın*[6466] **-409-**

[=Bunlar halka benim aşkımın yüzünden (oldu). Halkın gürültüsünden kulaklarımın zarı patladı.]

Ve yine Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [422, 573, 6]:[6467]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

bī-maḥall gül-bāñ ile ***yalḳıtma***[6468] *bülbül ėlni kim*

dehr bāġı gülleri ḫoştur velī çaġı bile

[=Ey bülbül, yersiz şakıma ile halkın kulağını şişirme, dünya bahçesinin gülleri hoştur; velakin zamanı ile.]

2650. **yalınmaḳ** [< *yal-'n-maḳ*] Tenezzül ėdüp **185b** yaltaḳlanmaḳ macnāsınadur, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de gelür [XXIV, 24, 277]:[6469]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

sañga nėce ***yalınıp*** *yalbarayın*

nė ki bolsa ayıġımnı[6470] *köreyin*

[=Sana nasıl tenezzül ederek yalvarayım, her ne olsa söylediğimi göreyim.]

2651. **yavġan**[6471] [< *uv-ġan*] Uvulmış ve incelenmiş demekdür.

2652. **yavan** [< **yav-ġan*] [Etsiz] yėmek macnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de [himmet maḳālesinde][6472] gelür [XVI, 124, 1144]:[6473]

Meṯnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

mübāhāt ḳılmas yėmekdin golāc

6464 Bk. **ḳarġaş**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 336r7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 400, 534. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 298b.

6465 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6466 ALPAY: *ḳarġışıdın*.

6467 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 535.

6468 Yazmada: *yalıḳma*.

6469 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 336r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 535. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 299a.

6470 Yazmada: *başımġa ḫoş*.

6471 Yazmada bir yanlışlık olmalı. Şöyle onarılabilir: **uvġan**.

6472 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

6473 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 86v19, 340r24.

ġamın bolmas er tapsa yavġan omāc

[=Güllaç yemekle övünülmez. Kişi etsiz omac bulsa gam yemez.]

2653. **yasaldı** [< *yasa-l-dı* < Mo. *casa-*] Düzüldi demekdür.[6474]

2654. **yasamaḳ** [< *yasa-maḳ* < Mo. *casa-*] Yapmaḳ ve düzmek. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Nevāyī kendü ḳuṣūr-ı naẓmından iᶜtiḏār üslūbı üzere eydür [VIII, 77, 614, 615]:[6475]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6476]

yā Rab iş müşkil ü bu ḫasta[6477] *żaᶜīf*

peşşeġa pīl işi ėrür teklīf

çarḫ ṭāḳıġa[6478] *nerdübān yasamaḳ*

mihr şemᶜiġa şemᶜdān yasamaḳ

[=Ya Rabbi, iş çetin, bu hasta da zayıf. Sanki sivrisineğe filin işi yükleniyor. Bu iş, göğün tavanına merdiven dayamak, güneş mumuna mumluk yapmak (gibi).]

2655. **yasap** [< *yasa-p* < Mo. *casa-*] Yasayıp; yaᶜnī düzüp dėmekdür. F e r h ā d u Ş ī r ī n [6479]'de ḫāḳān dört ḳaṣr binā olınmaḳ emr etdükde dėdi [XIV, 142, 39]:[6480]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yasap her ḳaṣrınıñ devrinde bāġī

ki bolġay her gül andın şeb-çirāġī

[=Her köşkün çevresine öyle bir bağ yapın ki, her gülü gece parlayan birer yakut olsun.]

2656. **yaḳḳuñ** [< **ya-ḳ-ġu+ŋ*] Yaḳsaŋ gerek demekdür, ki [M e c n ū n u L e y l ī 'de][6481] miḥnet deşti beyānında[6482] gelür [IX, 88, 596]:[6483]

6474 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XVI, 157, 34]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bütüp el-ḳışṣa her bir ḳaṣr-ı ᶜālī

yasaldı bāġlar cennet miṯāli

[=Hasılı her bir yüksek kasır bitti, cennet misali bahçeler yapıldı.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 128v17.

6475 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 83^b_{12}.

6476 Bu beyitte: Fāᶜilātün … faᶜlün.

6477 Yazmada: *yoḫsa*.

6478 Yazmada: *ṭāmıġa*.

6479 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

6480 Alıntı için bk. ṬĀLİᶜ İMĀNĪ: *Badā'iᶜ al-Luġat*: 83^b_{14}.

6481 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ….

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/[6484]

ol yan gül ü sünbül olsa mevcūd
sėn yaḳtuñ ot[6485] *ᶜayān ḳılıp dūd*

[=Orada öyle gül ve sümbül varsa bu ancak senin yaktığın ateş çıkardığın dumandır.]

2657. **yalın** [< *yalı-n*] Şuᶜle-i ātişe[6486], ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Ye'cūc vaşfında gelür, ki [LXVIII, 431, 5731]:[6487]

Metnevī /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳşūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

barı ağzıda tėlbe it dėk yalın[6488]
ᶜadedde velī it tügidin ḳalın

[=Hepsinin ağzında kuduz it gibi alev, sayıları ise it tüyünden daha çok.]

Ve yine şuᶜle-i ātiş maᶜnāsına gelür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ferhād ölecegi maḥalde ᶜacūze dėdi [XLIX, 450, 92]:[6489]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

köyük **-410-** *tenġa yalın urmaġ*[6490] *nė ėrdi*
tamuġ üzre çaḳın urmaġ[6491] *nė ėrdi*

[=Yanık bedene alev tutmak ne idi? Cehenneme çakmak çakmak ne idi?]

2658. **yarġaġ** [< *yar*ₜ*ḳ+aḳ* < Far. *yarah*] Deri ḳaftana dėrler, ki Tatarlar gėyerler. B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [6492]'da gelür [385, 530, 4]:[6493]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

6482 *miḥnet deşti beyānında*: Yazmada; *sebeb-i telīfde*. Bu düzeltme 937 **tiken**'e göre yapıldı, 1072 **tügen**'e göre *belā deşti vaṣfında*.

6483 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 530.

6484 Bu beyitte: Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün. Sekt-i melîh.

6485 ÇELİK: *ot yaḳtuñ*. Yazmada; *ot yaḳḳuñ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6486 Yazmada: *İt ḥarāretden dilin çıḳarduġına derler*. Bir de bk. **talın**. Birleştirilmiş ibare olarak: *Bir it yorulup veyā ḳuduz olup ḥarāretden dilin çıḳarup soluduġına dėrler*. Her iki karşılık da yanlış olup doğrusu *şuᶜla-i ātiş* 'ateş şulesi' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 236v24. CLAUSON: *EDPT*: 929ᵇ) olacaktır.

6487 Bk. **tüg**, **ḳalın**.

6488 Yazmada: *talın*.

6489 Bk. **çaḳın**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 209r6. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 280. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 148ᵃ.

6490 Yazmada: *urmaḳ*.

6491 Yazmada: *Mamuġ ...çalın ... urmaḳ*.

6492 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r .

6493 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 81ᵃ₅. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 329r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 521.

cism żaʿfıdın tèri ḳalmış süñgek üzre yana

hecr oḳı perrān öter çūn yètse bu yarġaġıma

[=Vücudum zayıflıktan yine bir deri bir kemik kalmış. Ayrılık oku gelse bu deri kaftanımı delip öteye geçer.]

Ve yine B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [6494]'da gelür [428, 591, 3]:[6495]

Beyt /Remel-i *müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

sünbülüñġa bir Ḫıṭāyī bendedür müşk-i Ḫoten

ger delīl ister èseñ bardur libās-ı yarġaġı

[=Hoten miski (senin) saçlarına Hıtaylı bir köledir; delil istersen üzerinde deri kaftanı vardır.]

2659. **yapurġan** [< *yap-ur-ġan, yap+u-r-ġan*] Yapraġa dèrler, ki Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r 'da gelür [III, LXII, 470 ~~(3918)~~ (198), 104]:[6496] **186ᵃ**

Meṯnevī /Serīᶜ-i *müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

āh otı uçḳunları kim çarḫ urup

lāle yapurġaġını[6497] *yèl savurup*

[=Ah ateşinin kıvılcımları uçuştu; sanki yel, lalenin yapraklarını savurdu.]

2660. **yaray** [< *yar+a-y* < Far. *yār*] Yarayayın demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Vaḥşī İskender'e dèdi [LXIV, 414, 5480]:[6498]

Meṯnevī /Müteḳārib-i *müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

bu dem ger icāzet bèrür-sèn baray

kèley eyle kim her işiñge yaray

[=Şimdi izin verirsen gideyim. Sana geleyim (de) her işine yarayayım.]

2661. **yan** [< *yan-*] Dön demekdür. F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Ehrimen bīşesi vaṣfında gelür [XXIII, 217, 39]:[6499]

Meṯnevī /Hezec-i *müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çinārı tèbretip[6500] *èlkini*[6501] *her yan*

6494 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .

6495 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 329r24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 521. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 291ᵇ.

6496 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 518. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 289ᵃ.

6497 Yazmada: *yapurġanını*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6498 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 327v12. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 521. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 291ᵃ.

6499 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 539.

6500 *tèbretip*: Yazmada; *tiz ètip*.

6501 ALPAY: *ilgini*.

ki ėy kirgen[6502] *kişi Tėñri üçün yan*

[="Ey buraya giren kişi, Allah için geri dön!" diye çınarı sarsıyor elini her yana (sallıyordu).]

2662. **yamḳur** [< *yaġ-mur*] Ḳāf-ıla daḫı yaġmur dėmekdür.

****. **yaġdu** Żiyā ve aydınlıḳ ma^cnāsınadur.

2663. **yamġur** [< *yaġ-mur*] Yaġmur demekdür.[6503]

2664. **yaġın** [< *yaġ-'n*] Bu daḫı yaġmur demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de şıfat-ı cengde -411- gelür [XXII, 212, 1843]:[6504]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

andaḳ ki yaġın yaġar bahārān
meydānġa sü urdı tīr-i bārān

[=Baharda yağan yağmurlar gibi, ordu meydanı ok yağmuruna tuttu.]

2665. **yaġış** [< *yaġ-'ş*] Yaġmaġa dėrler.

2666. **yadar mu ėrkin** [< *yada-r mu er-ki+n*] Müteġayyir ve ża^cīf olur mı ki demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de gelür [XIX, 183, 1543]:[6505]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

^cışḳım otıda ***yadar mu ėrkin***
hecrim ġamıda çıdar mu ėrkin

[=Aşkımın ateşiyle zayıf düşer mi ki? Ayrılığımın gamına tahammül edebilir mi ki?]

2667. **yaḳtı** [< *yaḳ-tı*] Bir fi^cli bir kimesneye nisbet etmege dėrler eger ḫayr ve eger şer, ki B e d ā y i ^c u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maḳṭa^cda] gelür [350, 477, 7]:[6506]

Maḳṭa^c /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün/

ėy Nevāyī vaṣl ümėdin[6507] ***yaḳmaġıl*** *töhmet mañga*
kim mėn ol meh-veşni bir körmek bile mesrūr-mėn

[=Ey Nevâyî, o ay yüzlü güzeli bir gördüm mutluyum zaten, ona kavuşmak ümidin var diye bana kuru iftira atma.]

6502 *kirgen*: Yazmada; *kelgen*.

6503 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **öksüdi, çekmen, sėver | sıvar, yada taşı**.

6504 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 529.

6505 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 327r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 520.

6506 PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 532.

6507 Yazmada: *ümėdi*.

2668. **yavşan** [< *yabçan*] Yavşan otı[6508] ma^cnāsınadur, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de ḫāḳān oġul istedügi maḥalde gelür [XII, 128, 31, 32]:[6509]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefā^cīlün mefā^cilün fe^cūlün/

mėn oldum ol tėn͡giz kim gevheri[6510] *yoḳ*

vüyā ol ot kim anın͡g aḫgeri yoḳ

tėn͡giz yoḳ kim ġadīr-i vaḥşet-engēz

ḳayu ol ot ki yavşandın[6511] *bolur tēz* **186b**

[=Ben incisi olmayan bir denize veya közü olmayan bir ateşe döndüm. Deniz değil, korkunç (bir) gölet, ateş ne ki, yavşan otundan daha keskin.]

Ḥarfu 'l-Yā'i 'l-Maksūra

2669. **yėtti | yitti** [< *yẹ̄-ti* | *yẹ̄i* | *yit-ti*] Yetişdi demekdür. Ve żāyi^c oldı ve dönderdi demekdür. Ve yėdi, ^caded ma^cnāsına daḫı gelür. Yetişdi ma^cnāsına. M e c n ū n u L e y l ī 'de **-412-** [Mi^crāc'da][6512] gelür [IV, 47, 200]:[6513]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

kim yėtti berīd-i nūr-baḫşı

hem-reh[6514] *an͡ga maḥż-ı nūr raḫşı*

[=Nur kaynağı atı kendisine yoldaş olan nur saçan haberci o haberciye ulaştı.]

Ammā yedi, ^caded ma^cnāsına olan M e c n ū n u L e y l ī tevḥīdinde gelür [I, 31, 44]:[6515]

Metnevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mef^cūlü mefā^cilün fe^cūlün/

yoḳ yoḳ ki bu yėtti cirm-i māvī

6508 Yazmada: **yavuşan** ve **yavuşḳan** *Yaḳın ol[an]*. Onarılması için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 340r21.

6509 Alıntı için bk. ṬĀLI^c İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 1ª₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 340r22. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 541.

6510 Yazmada: *gevher*.

6511 Yazmada: *yavuşan*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6512 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

6513 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 552.

6514 Yazmada: *-dem*.

6515 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 552.

anda yėti çābük[6516]*-i semāvī*

[=Yok yok, bu yedi mavi kubbe, orada (koşturan) yedi gök atıdır.]

2670. **yėtkürüp** [< *yėt-gür-üp*] Yetişdürüp demekdür.[6517]

2671. **yėtilipdür** [< *yėt-il-ip+dür*] Yetişmişdür demekdür. F e v ā y i d ü 'l-K i b e r [6518]'de [bir maṭlacda] gelür, ki [184, 190, 1a]:[6519]

Mıṣrāc /Hezec-i *müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefcūlü mefācīlü mefācīlü fecūlün/

ḥūrī[6520] *ki mėniñ cānıma āfet yėtiliptür*

[=Canıma afet gelen bir huri yetişmiştir.]

2672. **yėt** [< *yėt-* | *yē̆t-*] Emr ėdüp yėtiş demekdür. Ve bir daḫı at veyā ġayrı nesne *yėd* dėyü emr eylemekdür.

2673. **yėgülük** [< *yē̆-gülük*] Gāf-i evvel cAcemī ve kāf-i ṯānī cArabīdür. Yeyecek demekdür, ki S e b c a - i S e y y ā r e 'de [evvelki ḥikāyede] Ferruḫ ile aḫī ṣoḥbeti vaṣfında gelür [XXI, 184, 1861]:[6521]

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[6522]

tüşke tėgrü ṭacām u ṣoḥbet ėdi
yėgülüklerde[6523] *zīb ü zīnet ėdi*

[=Uyuyuncaya kadar yemek ve sohbet sürdü. Yiyecekler çok nefisti.]

2674. **yıparmaḳ** [< *ı-d-u bėr-mek*] Göndermek.

2675. **yıpardıñ** [< *ı-d-u bėr-di+ŋ*] Gönderdüŋ dėmek olur. [Ġ a r ā ' i b ü 'ş-Ş ı ġ a r 'da gelür [281, 367, 5]:[6524]]

Beyt /Müctetṯ-i *müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūc*: Mefācilün fecilātün mefācilün faclün/

cevāhirī ki yiberdiñ[6525] *bu nā-murādıñ*[6526] *üçün*

6516 Yazmada: *çāpük*.
6517 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tėndürüp, car, sılap**.
6518 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r.
6519 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 552.
6520 *ḥūrī*: Yazmada; *ṣuḫī*.
6521 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 556.
6522 Bu beyitte: Fācilātün ... faclün.
6523 Yazmada: *tünke, yėgülüklerge*.
6524 Yâr namesine cevap vermek içeriklidir (cABDÜ 'L-CEMİL KĀTİB: *Tuḥfetü 's-Selāṭīn*: 40a).
6525 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.
6526 Yazmada: *nā-murādnıñ*.

köñgül ḫarābesini[6527] *maḫzen-i murād ėttiñg*[6528]

[=Bu mutsuzun için bir mücevher gönderdin de yıkık gönlümü mutluluk hazinesi yaptın.]

[S e b c a - i   S e y y ā r e 'de Mānī Şāh Behrām'a ḳatından Dilārām'ı getürmege ādam gönderdügi yerde eydür [XII, 110, 996]:]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/[6529]

dėdi Mānīyibere-mėn[6530] *kişiler*

çābük-endīş ü ḫurde-bīn kişiler

[=Mani, ben, keskin zekâlı ve ayrıntıyı gören kişiler göndereyim, dedi.]

2676. **yiberdi** [< *ı-ḏ-u bėr-di*] Gönderdi demekdür, ki F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Behrām-ı dilāver Şīrūyeyi ḳıġırduġı maḥalde gelür [LII, 491, 124]:[6531]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/

yiberdi *kimse*[6532] *kim Şīrūye kėlsün*

nė kim sorsam cevābın carż[6533] *ḳılsun*

[=Şiruye gelsin, sorduklarımın cevabını versin diye bir adam gönderdi.]

2677. **yėñg** [< *yėŋ*] Gāf-i c*Acemī* ile. Yeŋ **187a** demekdür, *āstīn* macnāsına. Ve bir daḫı ġālib ol demekdür, ki B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ [6534]'da [bir ḥüsn-i maḳṭacda] gelür [277, 365, 6]:[6535]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fācilātün fācilātün fācilātün fācilün/

caḳl vesvāsı ḫarāb ėtmiş mėni ḥüccet bile

sāḳiyā bir cayş cāmı tut mañga **-413-** *vü anı tiñg*[6536]

[=Akıl şeytanı beni yazılı delille darmadağın etti. Ey saki, bana bir içki kadehi sun (ver) ve onu (çek).]

Āstīn macnāsına. N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da [bir maṭlacda] gelür [330, 331, 1]:[6537]

6527 Yazmada: *ḫızānesini*.

6528 Yazmada: *ėttiñg üçün*.

6529 Bu beyitte: Fācilātün ... .

6530 Yazmada: *yıpara-mėn*.

6531 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 552.

6532 *kimse*: Yazmada; *kime*.

6533 Yazmada: c*arża*.

6534 *B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r .

6535 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 559.

6536 *tiñg-* 'çekmek'. Yazmada; *yėñg-* 'yenmek'. Madde başı ile örnek uyuşmuyor. Burada fiil.

6537 Bk. ėlik. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 113r20. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 134, 559. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 60b.

Maṭlaᶜ /Remel-i *müṭemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

tenġa taş u ḳolġa tiş zaḫmı ki saldı[6538] *tėlbelik*

fāş ḳıldı ėlge köñgleksiz beden yėñgsiz[6539] *ėlik*

[=Delilik, tenimde taş, elimde diş yarası açtı. Beni gömleksiz beden ve yensiz kolla halk önüne çıkardı.]

Ve yine *āstīn* ile *ġālib* maᶜnāsına. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [6540]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür, ki [274, 356, 6]:[6541]

Beyt /Remel-i *müseddes-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ḥüsn daᶜvīsiġa ḳol yėñgdin çıḳar

yüz yed-i beyżā çıḳarġan dėkni[6542] *yėñg*

[=Güzellik davası için yenden el çıkar. Yüz tane beyaz el çıkarmış gibi galip ol.]

2678. **yėtkey** [< *yėt-gey*] Yetişe dėmekdür. S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Behrām Şāh uyḳu ecli-y-içün efsāneye mā'il olup eyitdi [XX, 165, 1631]:

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6543]

şāyed uyḳu közümge meyl ėtkey

andın āsāyişi mañga ***yėtkey***

[=Şayet gözüme uyku gelirse ondan (sonra) bana huzur gelir.]

2679. **yėtkürmek** [< *yėt-gür-mek*] Yetürmek dėmekdür.[6544]

2680. **yėti | yėtti** [< *yėti* | *yėt-ti*] Taḫfīf-ile. Esmā-i aᶜdāddandur yedi dėmekdür. Ve teşdīd-ile *yėtti* dėnilse yetişdi dėmek olur.

2681. **yėtkeç** [< *yėt-geç*] Yetişmek dėmek olur *yėtişkeç* daḫı dėnilür. [F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de] Ferhād evṣāfında gelür [XVII, 172, 129]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

yėtişkeç[6545] *hecr şerḥi zār yıġlap*

ėki köz ėyleben ḫūn-bār yıġlap

[=İki göz iki çeşme kan ağlıyorsa ayrılık anını anlatıyordur.]

6538 Yazmada: *saldıñg.*

6539 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6540 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r*: Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .

6541 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 352v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 559. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 315ᵃ.

6542 *çıḳarġan dėkni*: Yazmada; *çıḳarıġlarnı.*

6543 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

6544 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **assıġ** ve **assıḳ, ėliklep, ėvrülüp, ötrük, car, bolcar, tam, tavacı, tėndürüp, car, çakın, cibin, sılap, ḳaytarı, ḳol | ḳul, kėygülük, mindürmek, mindürgil.**

6545 Yazmada: *yėtişkec*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

2682. **yėtküre-biz** [< *yėt-gür-e bi+z*] Yetürevüz dėmekdür.

2683. **yırak̤** [< *hīra-k̤*] Irak̤ dėmekdür.[6546]

2684. **yırak̤tın** [< *hīra-k̤+tın*] Irak̤dan dėmekdür. [N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir mak̤ṭaᶜda gelür [424, 425, 7]:]

Mak̤ṭaᶜ /Müctet̲t̲-i *müt̲emmen-i maḫbūn-ı mak̤ṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

Nevāyiyā mañga vaṣlı muḥāl ėrür besdür
müyesser olsa yırak̤dın[6547] *naẓāre ėylegenim*

[=Ey Nevâyî, madem ki bana onun kavuşması hayaldir, uzaktan (bir) görmek bile bana yeter.]

2685. **yėr k̤uyı** [< *yėr k̤u-d̲-ı*] Yėre geçsün dėmekdür.[6548]

2686. **yėp** [< *yē-p*] Yėyüp demekdür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de Nevfel'üñ [Mecnūn] ḥak̤k̤ında [ġamgīn olduġı maḥalde] gelür [XXIX, 275, 2514]:[6549]

Met̲nevī /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i mak̤būż-i maḥd̲ūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/

ol [ḫod] yėp anıñ ġamın hemīşe
d̲ikrin k̤ılıp ėrdi derd ü pēşe

[=Bizzat hep onun gamını yiyordu, derdi ve işi onun adını anmaktı.]

2687. **yėşildi** [< *sėş-ⁱl-di*] Çözüldi demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r [6550]'da bir beytde gelür [133, 150, 4]:[6551]

Beyt /Müctet̲t̲-i *müt̲emmen-i maḫbūn*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilātün/

delīl ėrür ki köñgüllerni k̤ılmış olġa-sėn āzād
bu kim selāsil-i zülfüñ tügünleri yėşilipdür

[=(Tutsak ettiğin) gönülleri azat ettiğine delil senin zülfünün düğümlerinin çözülmesidir.]

2688. **yıġaç** [< *ī+ġaç*] Bir kişi bir yerde ṭursa iki ṭarafından iki kişi ṭursa şol mik̤dār, ki ortada ṭuran kişi çaġırsa anlar āvāzın ėşitseler üç mertebe bu mik̤dār yėre **187ᵇ** yıġaç derler, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de [dördinci

---

6546 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **başlamak̤, çėçen, k̤ırak̤, k̤ol | k̤ul**.
6547 Yazmada: *yırak̤tın*.
6548 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **k̤uyı, k̤uyı | k̤oy**.
6549 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 558. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 314ᵇ.
6550 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ṣ ı ġ a r* : Yazmada; N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b .
6551 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 307. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 349v24. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 554. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 212ᵃ.

ḥikāyede] vezīr ḳızı ile Mescūd ḳaçup ardlarından varanlar maḥallinde gelür, ki [XXVII, 297, 3217]:[6552]

Meṯnevī /Ḫafīf-i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Fecilātün mefācilün fecilün/[6553]

tā köründi alar ḳaraları hem

ḳalmadı bir yıġaç araları hem

[=Onların gölgeleri göründüğünde aralarında beş buçuk kilometrelik bir mesafe kalmamıştı.]

Yıġaç bir daḫı *diraḫt* macnāsınadur. Ve *çūb* macnāsına daḫı gelür Mecnūn u Leylī'de Ḥakīm Mecnūn'a ḍarb etdügi maḥalde gelür [XVII, 160, 1306]:[6554]

Meṯnevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf: Mefcūlü mefācilün fecūlün/

gāhī -414- *ki yıġaç alıp urup rüst*

külgü ḳılıban remīdeni süst[6555]

[=Bazen eline bir sopa alıp iyice pataklıyordu. Korkanı da gülerek hafifçe dövüyordu.]

Ve yine bennā arşūnına[6556] derler, ki ḳarı macnāsına, ki Sedd-i İskenderī'de İskender berr ü baḥrı taḫmīn etdügi maḥalde gelür, ki [XXIII, 151, 1550]:[6557]

Meṯnevī /Mütekārib-i müṯemmen-i maḳṣūr: Fecūlün fecūlün fecūlün fecūl/

ṭınābī ki messāḥ ḳıldı ḳulaç

ḳılıp on ėki miñ ḳarı bir yıġaç

[=Ölçücü, bir çadır ipini kulaç yaparak bir mesafe arasını yedi bin beş yüz (7.315,2 km.) metre yaptı.]

2689. **yıġmaḳ** [< *yıġ-maḳ*] Cemc etmek macnāsınadur.[6558]

2690. **yıġdı** [< *yıġ-dı*] Cemc etdi; yacnī degşürdi dėmekdür. [Sebca-i Seyyāre'de evvelki ḥikāyede gelür [XXI, 169, 1678]:]

Meṯnevī /Ḫafīf-i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf: Fecilātün mefācilün fecilün/[6559]

6552 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 555. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 312a.

6553 Bu beyitte: Fācilātün ... .

6554 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 555.

6555 Yazmada: *rüst.*

6556 Mimar arşını 75.8 sm. HINZ: "İslâm'da Ölçü Sistemleri".

6557 Bk. ḳarı. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 272v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 402, 555.

6558 Şöyle tamamlanabilir: Bk. sıparġa.

tan͡g yėli çün͡ki sürdi tün dūdın
yıġdı kök çetr-i ᶜanber-ālūdın

[=Tan yeli gece dumanını uzaklaştırınca gök, amber renkli çadırını topladı.]

2691. **yıġ** [< *yıġ-*] Emrdür, degşür dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da gelür [37, 13, 7]:]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḏarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[6560]

subḥa[6561] *tārını yıġ ėy şeyḫ ki bir laḥẓa burun*
taḳtılar muġ-beçeler rişte-i zünnār man͡ga

[=Ey şeyh, bir an önce tesbih ipliğini topla (git; çünkü) meyhaneci çocukları bana zünnar taktılar.]

2692. **yıġarġa** [< *yıġ-ar-ġa*] Degşürmege dėmek olur. [Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [73, 65, 2]:][6562]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

zülfi ėl kön͡glin perīşān ėylemekge cemᶜ olup
ṭurfaraḳ bu kim kön͡gülleri yıġarġa tarḳaşıp

[=Zülfü halkın gönlünü dağıtmak için toplanmışken şaşılır ki gönülleri toplamak için dağılmış.]

2693. **yėlek** [< *yėl+ek*] Kāf kāf-i ᶜArabīdür. Sāde nīm-teneye dėrler, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r [6563]'da [bir maṭlaᶜda] gelür [264, 342, 1]:[6564]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḏarb*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/[6565]

kön͡glekin͡g[6566] *berg-i gül ü üstide gül-reng yėlek*
gül kėbi cismin͡g üze ėyle ki gül-gūn kön͡glek

[=Gömleğin gül yaprağı, üstünde gül renkli yelek; sanki gül tenin üstünde gül renkli bir gömlek var.]

2694. **yėmrülür** [< *yėm₁r-ül-ür*] Obrulur yıḳılur demekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b [6567]'da [bir ḥüsn-i maṭlaᶜda] gelür [396, 397, 2]:[6568]

6559 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.
6560 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ...
6561 Yazmada: *secde*.
6562 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 154r22.
6563 *Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ .
6564 Alıntı için bk. ṬĀLIᶜ ĪMĀNĪ: *Badāʾiʿ al-Luġat*: 74ᵃ₁₀. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 557. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 313ᵇ.
6565 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... ... faᶜlün.
6566 KUT: *kön͡glekin*.

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yėmrülür başıṅġa[6569] *gūyā kim felek ġam-ḫānesi*

ol ḳuyaş hem-ḫānem ėrkenni ḳaçan yād ėylesem **188a**

[=O güneşin komşum olduğunu ne zaman hatırlasam gök gam evi başıma yıkılır sanki.]

2695. **yılçılıḳ** [< *yıl+çı+lıḳ*] Yıllıḳ demekdür, ki M ü n ş e ' ā t 'da üçinci[6570] mektūbda gemi vaşfında gelür [(300) 784b, 10]:[6571] [Neṯr]

Her bir kün miñ yılçılıḳ bar[6572] *ėmiş [ve bilse miñdin birini dilmiş] bolġay.*

[=Her bir günün bin yıllık olduğunu bilse binde birini dilmiş olacak.]

2696. **yıġılmaḳ** [< *yıġ-ıl-maḳ*] Derilmek.[6573]

2697. **yıġıldılar** [< *yıġ-ıl-dı+lar*] Bir araya cemᶜ oldılar dėmekdür.

2698. **yıġlamaḳ** [< *yıġı+la-maḳ*] Aġlamaḳ dėmekdür. [Ġ a r ā ' i b ü 'ş-Ş ı ġ a r 'da bir maṭlaᶜda gelür [318, 419, 1]:]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

kėçe ol meh-veşni yād ėylep[6574] *firāvān* ***yıġladım***

mihrim aştı[6575] *şubḥ dek her nėçe kim ḳan* ***yıġladım***

[=Gece o ay yüzlüyü anıp çok ağladım. Her nasıl kan ağladıysam (da) sabaha karşı güneşim doğdu.]

2699. **yėmrülmek** [< *yėm-ir+ül-mek*] Yıḳılmaḳ ve çökmek.

2700. **yėmrülgen** [< *yėm-ir+ül-gen*] Çökmiş dėmekdür. [N e v ā d i r ü 'ş-Ş e b ā b 'da bir maṭlaᶜda gelür [56, 56, 1]:[6576]]

Maṭlaᶜ /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

çūn küler yā nė sökülgen[6577] *cism-i zārımnı körüp*

yıġlaġay mu yā nė ***yėmrülgen*** *mezārımnı körüp*

6567 *N e v ā d i r ü 'ş-Ş e b ā b*: Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü 'ş-Ş ı ġ a r.

6568 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 558. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 314b.

6569 Yazmada: *başıġa*.

6570 *üçinci*: Yazmada; *altıncı*.

6571 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 557.

6572 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...: (yol) bar*.

6573 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tėgre, sürük**.

6574 Yazmada: *ėtip*.

6575 Yazmada: *artı*.

6576 Ayrıca bk. NEVĀYĪ: *Nevādirü 'n-Nihāye*: 106. gazel. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 245v15, 352r20.

6577 KARAÖRS: *şu külgen*.

[=Sökülüp dökülen (çöken) yaralı cismimi görüp ya niçin güler? Çökmüş olan mezarımı gördüğünde ağlayacak mı ya?][6578]

2701. **yığı** [< *īġ* | *yıġ-'ġ*] Ağlamaġa ve cem^c^iyyete ve men^c^ etmege dėrler. Ammā cem^c^iyyet ma^c^nāsına F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de Behrām-ı dilāver vaṣfında gelür [LII, 493, 150]:[6579]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^c^īlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün/

yıġıp[6580] *Ermen ėlin ferḫunde-ḥākim*

ḳılıp Ferhād üçün redd-i meẓālim

[=O adaletli hâkim Ermeni yurdunda halkı toplayarak Ferhad için zulmü yasak etti.]

Ve ağlamaḳ ma^c^nāsına. Luṭfī e ş ^c^ ā r ında [bir ḥüsn-i maḳṭa^c^da] gelür [20, 14, 6]:[6581]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mef^c^ūlü mefā^c^īlü mefā^c^īlü fe^c^ūlün/

Ya^c^ḳūb bėgin köp yıġıdın[6582] *ḳalmadı sėnsiz*

nūr-ı baṣarım ḫ^v^āhī inan ḫ^v^āhī[6583] *inanma* **-415-**

[=Sensiz, Yakup gibi çok ağlamaktan gözümün feri kalmadı, ister inan ister inanma.]

2702. **yıġ** [< *yıġ-* | *yıġ*] Emr ėdüp men^c^ eyle demekdür. Ve *ḥāżır* ma^c^nāsına [daḫı][6584] gelür, ki M e c n ū n u L e y l ī 'de İbni 's-Selām[6585]['a

---

6578 Şair, sevgilinin yaptıklarına anlam veremiyor ve bu yüzden her iki mısrada da soru soruyor; çünkü sevgili âşığın hastalığına gülerken mezarının çökmesine ağlıyor. Aynı zamanda ağlamak ve gülmek arasında da tezat sanatına yer veriyor (ÇETİNDAĞ: *Hayatı Sanatı Eserleri Ali Şîr Nevâî*: 214).

6579 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 555. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT^c^O*: 312^b^.

6580 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6581 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 526.

6582 KARAAĞAÇ: *yıġındın*. 712^a^'da *yıġı*.

6583 Yazmada: *ḫ^v^āh* ... *ḫ^v^āh*.

6584 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

6585 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *Selām*. Aslında ve öbür bütün yerlerde *el-* takısız *İbni Selām* iken burada *el-* takısıyla *İbni 's-Selām*. **Açıklama:** *İbn*: Bu kelime (Aḥmad İbn Ḥanbal, İbrāhīm İbn Adham, Muḥyi 'd-dīn İbn al-^c^Arabī, Aḥmad İbn Ḥacar, Ḥusayn İbn Bayḳara gibi) rivayette atlama ve kopukluk varsa, (^c^Īsā İbn Maryam gibi) anneye nisbet ediliyorsa ve yazmada satırın başına rastlamışsa *ibn* biçiminde öbür durumlarda *bin* biçiminde yazılır. Hulasa iki alem arasındaki *ibn* elifsiz yazılır. Başka bir deyişle elifsiz *bin* olursa kopuksuz silsile, elifli *ibn* olursa en azından bir eksik silsiledir. Türkçe açısından bakılınca; *ibn* ile yazılanlar (Ahmedoğlu gibi) bitişik, *bin* ile yazılanlar (Ahmed oğlu gibi) ayrı yazılarak ayrıştırılabilir (MEḤMED ḌIHNĪ: *al-muḳtaḍab min al-muntaḫab fī ta^c^līmi 'l-luġati 'l-^c^arab*: 7).

vėrildüginde] kendü[si]yi öldürmek istedügi maḥalde gelür, ki [XXXI. 300, 2783]:[6586]

Metnevī /Hezec-i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf: Mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün/

öz ḳatlini ėylemiş ėdi yıġ[6587]
penhān ḳılıp ėrdi zehrlıġ[6588] *tēġ*

[=Zehirli bir kılıç saklayarak kendisini öldürmeğ(e) hazırla(n)mıştı.]

2703. **yıġlarım** [< *īġ+la-r+'m*] Aġlarum ve aġladuġum.[6589]

2704. **yıġlay** [< *īġ+la-y*] Aġlayayın demekdür ve aġlayuban demekdür.[6590]

2705. **yėgen** [< *yē-gen*] Gāf gāf-i 'Acemīdür. Yėyen demekdür.[6591]

2706. **yėtkürgünce** [< *yėt-gür-günce*] Kāf-i evvel 'Arabī ve gāf-i ṯānī 'Acemīdür. Yetişdürince demekdür.

2707. **yėtküreyin** [< *yėt-gür-eyin*] Yetişdüreyin demekdür.

2708. **yėtken dėk** [< *yėt-gen teg*] Yetişdügi gibi demekdür.

2709. **yėtek | yitik dėk** [< *yėt-ek | yit-ük teg*] Yėtecek ḳadar dėmekdür. Ve żāyi' olmış ve żāyi' olmalu; ya'nī bir bī-ḳıymet nesne [demekdür].

2710. **yėñgil** Yeyni dėmekdür, ki N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b 'da bir [ḥüsn-i maḳṭa'da][6592] gelür [196, 196, 6]:[6593]

Beyt /Hezec-i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥdūf: Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün/

kir vādī-yi 'ışḳ içre ***yėñgilrek***[6594] *ki bu yolda*

6586 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 147v1. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 554. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 312ᵃ.

6587 ÇELİK: *biġ* 'şiddetli nefret'.

6588 Yazmada: *zehrlıḳ*.

6589 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ayalġu, kėni**.

6590 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **şüdrün**.

6591 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [586, 638, 4]:
Beyt /Remel-i müṯemmen-i maḥdūf: Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün/
rem yėgen köñglüm ḳuşın tutmaḳḳa gūyā ṣafḥada
noḳṭa vü ḫaṭ birle saçıp dāne yaymış dāmını
[=Korkan gönül kuşumu tutmak için güya düzlükte nokta ve çizgi ile dane saçıp tuzağını kurmuş.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 352v29.

6592 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: *beytde*.

6593 Alıntı için bk. ṬĀLI' İMĀNĪ: *Badā'i' al-Luġat*: 80ᵃ₁. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 323r27. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 560.

6594 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

özlük yükini taşlamağan asru hevādur[6595] 188[b]

[=Kendi yükünü atmayanın çok havayî (sayıldığı) bu yolda aşk vadisine daha hafif (olarak) gir.]

2711. **yırlığ** ve **yėrlig** [< *yır+lıġ yėr+lig*] Ḫāksār maᶜnāsınadur, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ [6596]'da [bir ḥüsn-i maḳṭaᶜda] gelür [419, 578, 8]:[6597]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ṭāliᶜimniñ ḳuvvetin[6598] *kör kim beliyyet taşları*

kimge köktin[6599] *ėnse ėyler yėr bile* ***yek-sān***[6600] *mėni* **-416-**

[=Talihimin kuvvetini gör ki bela taşları gökten kime inerse insin (yine) beni yerle bir eder.]

2712. **yėvütti** [< **yėgüd-ke-ti* < Mo. *yėgüd-ke-*] Degişdürdi, dönderdi demekdür, ki F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [6601]'de [bir beytde][6602] gelür [488, 529, 5]:[6603]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

firāḳıñ bīmidin bir yėrde yoḳ ġam şāmı[6604] *ārāmım*

kėçe yėr köp ***yėvütker***[6605] *kim*[6606] *ki bar ḳaṣdıda bir düşmen*

[=Ayrılığının korkusundan dert akşamı hiçbir yerde dinlenemem; çünkü kastedecek bir düşmanı olan kimse geceleyin çok mevzi değiştirir.]

2713. **yip** [< *yıp*] İp demekdür, ki M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da beşinci[6607] maḳāle ḥikāyesinde gelür [91, 378]:[6608]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

mamuġıdur pīledin artuḳ ẓarīf

yipleri[6609] *kettān yipidin hem laṭīf*

[=Pamuğu ipekten daha hafiftir, ipleri de ketenden daha incedir.]

6595 Yazmada: *ėl ehli zehīlür.*

6596 *B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

6597 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 349v7. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 553.

6598 Yazmada: *yırlıġın*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6599 Yazmada: *kimge kökdin.*

6600 Madde başı ile örnek uyuşmuyor. *yėrlig* olmalıydı.

6601 *F e v ā y i d ü ' l - K i b e r* : Yazmada; Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r .

6602 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ....*

6603 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 340r3. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 552. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 310[a].

6604 Yazmada: *ġam şāmı yoḳ bir yėrde.*

6605 Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6606 Yazmada: *yėvütkey ki.*

6607 *beşinci*: Yazmada; *ikinci.*

6608 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 551.

6609 M a ḫ z e n : *yipligi.*

2714. **+yī** [< *+ī*] Bir lafẓdur, bu lafẓ daḫı olmasa maᶜnā ḥāṣıl olmaz, duᶜāyīdin Ḫudāyīdin gibi, ki Ferhād u Şīrīn'de ḫāḳān oġul ārzū etdügi maḥalde bir beytde gelür, ki [XII, 129, 42]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

bu ėrdi muttaṣıl güft ü şenīdi

Ḫudāyīdin oġul ėrdi ümīdi

[=Dediği duyduğu hep buydu. Bir Allah'tan ümidi oğuldu.]

2715. **yırlay** [< *īr+la-y*] Irlaya demekdür, ki Ḥayretü 'l-Ebrār'da üçinci ḥayretde gelür [II, XX, 125 ~~(1002)~~ (55), 76]:[6610]

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

sāḳī alıp kėl ḳadeḥ-i ḫoş-güvār

yırlay[6611] *alıp tartay anı ḫᵛāce-vār*

[=Saki, hoş içimli kadehi al gel, nağme söyleyelim, efendi efendi içelim.]

Ḥarfu 'l-Yā'i 'l-Mażmūma

2716. **yörüş** [< *yōrü-ş* < *yorı-*] *Safar* maᶜnāsınadur. Netekim Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn āḫirinde gelür, Mevlānā Cāmī [1414-1492] [ḥażretlerinüng] fevti maḳālesinde gelür, ki [(71) 771ᵇ, 10 (141)]:[6612] [Neṯr]

Ebū Saᶜīd Mīrzā ol[6613] *ḳatla Şehruḫiyye ḳorġanın barıp ḳapadı. Ol yörüşde.* **-417-**

[=Ebu Said Mirza [ö. 1469] o sefer Şehruhiye[6614] kalesine gidip aldı. O seferde.]

2717. **yosun** [< Mo. *yo+su(n)* < Çin. *yo*] Nişāne **189ᵃ** ve üslūb ᶜādet ve ḳānūn ve ser ü sāmān endām maᶜnāsınadur. Münşe'āt'da on yėdinci[6615] mektūbda gelür [(329) 788ᵇ, 20]:[6616] [Neṯr]

[20]*Buyruḳ yosunı bile ᶜarżġa yėtkürüldi.*

6610 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 144r21. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 554. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 311ᵇ.

6611 SABİR: *bėr ki.*

6612 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 545.

6613 Yazmada: *evvel.*

6614 **Açıklama:** *Şehruhiye*: Yinçü Ügüz (Far. *Sir Daryā*, Ar. *Sayḥūn*)'ün doğu kıyısında Aylaḳ (=*Āhangarān*) ırmağının kavuştağına yakın bir yerde bulunan, Tü. kaynaklarda Tunkend, Far. kaynaklarda Banākand, Ar. kaynaklarda Fanākand olarak geçen şehir. 1392 maymun yılından sonra Temür [1336-1405]'ün oğlu Şāhruḫ [1377-1447]'un şerefinde Şāhruḫīya adıyla anılır oldu.

6615 *on yėdinci*: Yazmada; *yėgirmi ikinci.*

6616 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 546.

[=Buyruk teamülüne göre yerine ulaştırıldı.]

2718. **yuban** [< *yū-ban*] Yuyuban dėmekdür.

2719. **yutup** [< *yūt-ᵘp*] Yuṭup dėmekdür.[6617]

2720. **yüzlenmek** [< *yüz+le-n-mek*] Yönelmek, *tavaccuh* maᶜnāsına.

2721. **yuḳmaḳ** [< *yuḳ-maḳ*] Te'ṯīr ėtmek dėmekdür.

2722. **yuḳmaġay** [< *yuḳ-ma-ġay*] Te'ṯīr ėtmeye dėmekdür. [S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de evvelki ḥikāyede gelür [XXI, 181, 1822]:]

Meṯnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6618]

yuḳmaġay köñglüñge ġamım eṯeri
tüşmegey cānıñga otum şereri

[=Senin gönlüne gamımın eseri değmeyecek, senin canına ateşimin kıvılcımı düşmeyecek.]

Ve bir daḫı sürmek ve dürtmek maᶜnāsına gelür.

2723. **yuḳ** [< *yuḳ-*] *Yuḳ* lafẓı emrdür, sür dėmekdür. [Luṭfī e ş ᶜ ā r 'ında gelür [25, 22, 5]:]

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

cevrüñgni mėn-i ḫastaġa ḳıl özgege ḳılma
merhemni yaḳ[6619] *ol yėrge ki efgār*[6620] *tapılsa*

[=Eziyetini hasta olan bana yap başkasına yapma. Merhemi yara bulunan yere sür.]

2724. **yumalatıp** [< *yum-ala-t-ⁱp*] Yuvalayup demekdür. M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s 'de ikinci[6621] meclisde [Mevlānā] Riyāżī vaṣfında gelür, ki [I, 109, § 230, II, 427]:[6622] [Neṯr]

Şāgirdleri bile[6623] *taġ geştige*[6624] *barıp.*[6625] *Taş yumalatıp bir faḳīrġa tėgip ölüp*[6626] *ėrmiş.*

[=Öğrencileri ile dağa dolaşmağa çıkmış. Taş yuvarladıklarında bir fakire isabet edip ölümüne yol açmış.]

6617 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **ayıġ**.

6618 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

6619 Yazmada: *yuḳ*. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6620 Yazmada: *añga*.

6621 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *<üçinci>*.

6622 Bk. **uçur, daruġa**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 196r12, 223v23. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 315, 549.

6623 Yazmada: *+yile*.

6624 Yazmada: *taġı geştiġa*.

6625 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: (*ve sipihr iḳtiżāsıdın*) olmalı.

6626 Yazmada: *ötken*.

2725. **yoluktı** [< *yōl+ᵘk-tı*] Buluşdı demekdür, ki B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ 'da [bir maṭlaᶜda] gelür, ki [448, 623, 1]:[6627]

Maṭlaᶜ /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/

hicrān küni her ḫasta ki cānānġa yoluktı

kıl eyle taṣavvur ki ölük cānġa yoluktı

[=Ayrılık günü sevgiliyle buluşan her hastayı, bir ölünün canla buluşması gibi tasavvur et.]

2726. **yolukuştı** [< *yōl+ᵘk-ᵘş-tı*] Bu daḫı buluşdı demekdür, ki G ü l ü N e v - r o z -ı Luṭfī'de bir beytde gelür [XII, 15, 177]:[6628]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

kėlür bir kārvān ol yol bile rāst

yolukuştı[6629] *şehenşeh birle bī-ḫᵛāst*

[=O yolda bir kervana rastladı. İstemeyerek şahlar şahı[6630] ile karşılaştı.]

2727. **yolukkunca** [< *yōl+ᵘk-kunca*] Buluşınca demekdür.

2728. **yurun** Kaftan yamasına dėrler.[6631]

****. **yörey**[6632]

2729. **yörüy**[6633] [< *yȫrü-y* < *yorı-*] Yürüyeyin demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da [bir beytde][6634] -418- gelür, ki [467, 641, 4]:[6635]

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

ġam tüni encüm közi yaṅlıġ yumulmas köz bile

veh neçe gāhī yörüy[6636] *gāhī turay geh*[6637] *olturay*

6627 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 345v2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 549.

6628 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 549. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 308ᵃ.

6629 Yazmada: *yoluktı*.

6630 **Açıklama:** *Şahlar şahı*: *aḫnaᶜu ismⁱⁿ ᶜinda 'llāhi yavma 'l-kiyāmati raculᵘⁿ tasammā malika 'l-amlāki kāla sufyānu şāhān-i şāh* [=Kıyamet günü Allah katında adların en çirkini kendisine *maliku 'l-amlāk* (*şāhān-i şāh*) adı verilen kişidir]. Abū Hurayra [600-677]'den. at-TIRMIḎĪ: *al-cāmiᶜu 's-sunan*: (IV, 519) 42. kitābu 'l-istīẕān va 'l-ādāb, 98. bāb, 2992. ḥadīṯ.

6631 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **orun** ve **orn[ı]**.

6632 **yörüy** maddesinde verilmiştir.

6633 **yörey** maddesinden alınmıştır.

6634 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*.

6635 Bk. **turay**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 342r4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 228.

6636 Yazmada: *yürey*.

6637 Yazmada: *gāh*.

[=Gam gecesi yıldızların gözü gibi yumulmaz göz ile vah daha ne kadar gâh yürüyeyim gâh kalkayım gâh oturayım?]

2730. **yumran** Kör moş demekdür, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de Şāh-ı Keşmīr[6638] İskender cevābında ve sāḥirlerin öldürdügi maḥalde bir beytde gelür [XXXI, 224, 2645]:[6639] **189b**

Meṭnevī /Müteḳārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

füsūn birle yumrannı şčr-i jiyān[6640]

gevezni ṣalābetde bebr [ü] beyān

[=Büyü ile köstebeği kağan arslan, soykunu da sertlikte yolbars ve sırtlan yaptı.]

2731. **yolup** [< *yōl+u-p*] Yol bulup maᶜnāsınadur, ki S e d d - i İ s k e n d e r ī 'de dört ḫamse vaṣfında gelür, söz dėmekde ṭāliᶜ ve baḫta ḫiṭāb ėdüp eydür [V, 70, 345, 348]:[6641]

Meṭnevī /Müteḳārib-*i müṭemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/

kerem ėylep ėkki ḳolum ḳoldañız

söz iḳlīmi sarı mėni yoldañız[6642]

kiçik ėrkenimdin bolup ḳaşıma

uluġ müddeᶜā saldıñız başıma

[=Lütfedin iki elimden tutun, beni söz ülkesine gönderin. Ben küçükken karşıma çıktınız, başıma büyük işler açtınız.]

2732. **yoluḳtum** [< *yōl+ᵘḳ-tu+m*] Buluşdum buluşduḳ.[6643]

2733. **yoldamaḳ** [< *yōl+da-maḳ*] Yol gösterüp irşād ėtmek.[6644]

2734. **yolda** [< *yōl+da-*] Emrdür, irşād eyle dėmekdür. [S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de münācātda gelür [II, 35, 134]:][6645]

6638 VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: *Şāh-ı Keşmīr'e.*

6639 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 550. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 308ᵇ.

6640 Yazmada: *u rūyān.*

6641 Bk. **ḳoldañız**. Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 289r14. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 435, 548. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 239ᵃ, 307ᵇ.

6642 *yoldañız* alt kanattaki *bolup*'un etkisiyle *yolup* yazılmış. Madde başı ile örnek uyuşmuyor.

6643 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aşuḳdum** ve **aşuḳtum**.

6644 Şöyle tamamlanabilir: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r 'da muḳaṭṭaᶜātda gelür [530, 718, XXXV]: [Neṯr]
Eṭfālni ḳarılar ḫidmetide yoldamaḳ ve çüçük söz bile aldamaḳ.
[=Çocukları yaşlıların hizmetine yollamak ve tatlı sözle kandırmak.]
MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 48r16.

6645 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 345r25. Burada *Ḥayretü 'l-Ebrār* olarak verilir.

Metnevī /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6646]

ol zamān lutf birle kolda kolum

dahı öz cānibingġa yolda yolum

[=O zaman lütfet elimi tut ve yolumu sana doğru doğrult.]

2735. **yoldaban** [< *yōl+da-ban*] Yollayup ve yollayuban demekdür.

2736. **yoldadı** [< *yōl+da-dı*] Yol gösterdi demekdür.

2737. **yüklep** [< *yü-k+le-p*] Yükleyüp[6647] demekdür, ki Ḫamsetü 'l-Mütehayyirīn'de [evvelki makālede] gelür [(26) 761ᵃ, 14 (97)]:[6648] [Neṯr]

Serv yıġaçların [14]*baġlardın*[6649] *satkun alıp kungarıp* ***yüklep*** *Cihān-ārāy bāġıġa èltedür*[6650] *èrdi.*

[=Servi ağaçlarını bahçelerden satın alıp yerlerinden söktürüp (arabalara) yükleyip Cihan-aray bahçesine götürmekteydi.]

2738. **yüzgine** [< **yüz+kinye*] Gāf ᶜAcemīdür. Ve *yüzgına* taşġīr-ile yüzcügez demekdür.[6651] **-419-**

2739. **yoklamış** [< *yok+la-mış*] Ṭokundurmış demekdür.

2740. **yuktı** [< *yuk-tı*] Ṭokundı demekdür, ki Ferhād u Şīrīn'de Ferhād ᶜacūzeye dedi [XLVII, 440, 48]:[6652]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

meger Ermen'de emrī boldı ṭārī

ki ***yuktı*** *könglünge anıng ġubārı*

[=Meğer Ermen'de birdenbire bir emir çıktı; onun tozu gönlü kapladı.]

2741. **yokkarı** [< *yok+ġaru*] Yokarı demekdür.[6653]

2742. **yüzlendi** [< *yüz+le-n-di*] Yüz ṭutdı demekdür, *tavaccuh* maᶜnāsına.[6654]

6646 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... .

6647 Yazmada: *Yükledüp.*

6648 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 547.

6649 Yazmada: *Belḫ'din.*

6650 *Cihān-ārāy bāġıġa èltedür*: Yazmada; *èltedürler.*

6651 Şöyle tamamlanabilir: Fevāyidü 'l-Kiber'de gelür [537, 583, 5]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥdūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

istedim boynın kuçup yüzginesidin öpke-mèn

ıżṭırāb èylep talaştı bar èmiş küçlükkine

[=Boyunu kucaklayayım yüzcağızından öpeyim istedim. Güçlük çıkarıp karşı çıktı biraz güççe emiş.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 303v15, 343r13.

6652 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 547.

6653 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **bürgüt**.

6654 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **atage**.

2743. **yügürdi** [< *yügür-di*] Segritdi demekdür.[6655]

2744. **yügürgüñg** [< *yügür-gü+ŋ*] Segritseŋ **190a** gerek demekdür.[6656]

2745. **yoluḳmaḳ** [< *yōl+ᵘḳ-maḳ*] Yolda buluşmaḳ maᶜnāsınadur.

2746. **yulduz** [< **yultıı-z*] Yıldız lafẓınuŋ taᶜbīridür. F e r h ā d u Ş ī r ī n[6657]'de şitā vaṣfında gelür [XVII, 170, 100]:[6658]

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

ḳamer ser-çeşmesi her kün toñgup muz

muz olġan ḳaṭreler girdide ***yulduz***

[=Ay pınarı her gün buz kesiyor; buz olan damlalar çevresinde yıldız oluyor.]

2747. **yuġan** ve **yoġan** [< *yū-ġan* | *yoġ+an*] Bir nesneyi ṣu-y-ıla yuyan demekdür. Ve yoġun maᶜnāsına daḫı gelür.[6659]

6655 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **soñgıça**.

6656 Şöyle tamamlanabilir: F e r h ā d u Ş ī r ī n 'de gelür [XXI, 204, 113]:

Meṯnevī /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/

çü küzgü sırrını añglap ***yügürgüñg***

körüp küzgüni körgüñg her nė körgüñg

[=Aynanın sırrını anlayıp koşman gerek. Aynaya bakınca ne göreceksen görmen gerek.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 344v1.

6657 Yazmada: F e r h ā d - n ā m e .

6658 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 186r6.

6659 Şöyle tamamlanabilir: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r 'de gelür [243, 256, 6]:

Beyt /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

yoḳ şafaḳ maẓlūm ḳanıġa ḳalıp ėrdi sipihr

anı ***yuġan*** *baḥr-i eşkim mevcidin gölāk ėrmiş*

[=(Görünen) şafak değil gök kubbe mazlumun kanına bulaşmıştı. Onu yıkayan da gözyaşı selimin dalgasından (bir) dalga imiş.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 7v9, 347r19.

Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r 'da gelür [98, 101, 5]:

Beyt /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/

ḫadengiñg zaḫmı içidin belālarnı ***yuġan*** *yaşım*

ėrür ṭıflīki alġay ḳuş balasın āşiyān körgeç

[=Senin okunun yarasının içinden belaları yıkayan gözyaşım kuş yuvasını görüp kuş yavrusunu alacak bir çocuktur.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 126v25.

M a ḫ z e n -i Mīr Ḥaydar'da beşinci maḳāle ḥikāyesinde gelür [89, 360]:

Meṯnevī /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

kim mamuġı süst ü ipidür ***yoġan***

bözçi aşuḳup nė kėrek toḳuġan

[=Pamuğu gevşek ipi sıkıdır. Bezcinin acele edip dokuması gerekmez.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 343v2.

2748. **yup** [< *yū-p*] Bir nesneyi şu ile yuyup demekdür, ki S e b ᶜ a - i S e y y ā r e 'de Dilārām <dėdi> yėdinci [ḥikāyede] rāvīye [dėdi] [XXXIII, 393, 4350]:[6660]

Meṯnevī /Ḫafīf-i *müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/[6661]

asru ᶜāciz bolup bu ṣūretdin

eşk ile yup[6662] *mėni żarūretdin*

[=Böylece çok âciz kaldı. Beni çaresizlikten gözyaşları ile yıkadı.]

2749. **yuġay** [< *yū-ġay*] Şu ile yuyayın demekdür, ki Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r [6663]'da [bir maḳṭaᶜda] gelür [312, 410, 7]:[6664]

Maḳṭaᶜ -420- /Müctes̱s̱-i *müs̱emmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/

Nevāyiyā meger idbār gerdini yüzdin

yuġay nedāmet ü ḥasret bile tökülse yaşım

[=Ey Nevâyî, pişmanlık ve hasret yaşları gözlerimden aksa da kadersizlik tozunu (kederini) yüzümden yıkasa.]

2750. **yuvalı** [< *yūᵛ-ġalı*] Yuyalum demekdür.

2751. **yuḳar** [< *yuḳ-ar*] Yapışur ve te's̱īr ėder demekdür.[6665]

2752. **yoḳ ėrse** [< *yō-ḳ er-se*] Yoḳ-ısa demekdür.[6666]

2753. **yumay** [< *yum-ay* | *yū-ma-y*] Bir açuḳ nesneyi ḳapayayın demekdür. Ve bir nesneyi şu ile yumayayın demekdür.[6667]

Va 's-salām.

tammati 'l-kitāb bi 't-tavfīḳi 'l-vahhāb

6660 Alıntı için bk. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 550.

6661 Bu beyitte: Fāᶜilātün ... faᶜlün.

6662 TURAL: *ėyleyüp*.

6663 *Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r* : Yazmada; B e d ā y i ᶜ u 'l - V a s a ṭ .

6664 Alıntı için bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 347v4. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 550.

6665 Şöyle tamamlanabilir: N e v ā d i r ü 'ş - Ş e b ā b 'da bir ḥüsn-i maṭlaᶜda gelür [496, 498, 2]:

Beyt /Remel-i *müs̱emmen-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/

körse hōş ehli yuḳar mėndin cünūn ḥālimġa baḳ

kim ḫıred ehli ulusınıñ bāᶜis̱-i sevdāsı-mėn

[=Delilik hâlime bak. Akıllılar taifesinin sevda sebebi olarak akıllılar beni görse benden el yıkar.]

MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 343v6.

6666 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **aldaray, ėtey-mü, ėrkin, ėrse, ökte, bütmes.**

6667 Şöyle tamamlanabilir: Bk. **tāpāk.**

fī şahri racabi 'l-muraccab min şuhūri sana 951. [1544 Eylül 18 Pazartesi - Ekim 17 Cuma; doğu, gök erkek ejder yılı]

Beyt /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/

[man] nuvistam şarf kardam rozgār

man na-mānam īn ba-mānd yādgār

[=Ben zaman harcadım, yazdım. Ben kalmam (kalmayacağım), bu eser yadigâr kalır.]

Beyt /Müteḳārib-*i müt̲emmen-i maḳṣūr*: Fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūlün fe^c^ūl/

ḫudāyā ba-yāmar [a]z'ān banda rā

ki al-ḥamdu ḫ^v^ānad nuvīsanda rā

[=Ey Allah'ım, yazana Fatiha okuyan kulunu bağışla.]

Metnin kaynakları

Eserde kullanılan kendisinden alıntı yapılan kişi ve eserlerin künyeleri verilmiştir.

1. BĀBÜR [1483-1530]: D ī v ā n : YÜCEL, Bilâl: *Bâbür Dîvânı* (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım): Ankara 1995, XII+575 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 81 Hükümdar Dîvânları Dizisi, Sayı: 601.

2ª. BABUR, GAZİ ZAHİRÜDDİN MUHAMMED [1483-1530]: *Vekayi* Babur'un Hâtıratı Cilt: I.: Doğu türkçesinden çeviren: Reşit Rahmeti ARAT, Ankara 1943, Önsözü ve tarihî özeti yazan: Y. Hikmet BAYUR, 143+128 s. 1 şecere. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından II. Seri - No. 5a.

ᵇ. BABUR, GAZİ ZAHİRÜDDİN MUHAMMED [1483-1530]: *Vekayi* Babur'un Hâtıratı Cilt: II.: Doğu türkçesinden çeviren, izahlı indeksi ve notları hazırlıyan: Reşit Rahmeti ARAT, Ankara 1946, [IV]+129-678 s. 1 resim. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından II. Seri - No. 5b.

ᶜ. BABUR: W. M. THACKSTON. Bk. *Zahirüdin.*

3. FĀNĪ: D ī v ā n : Farsça dîvân. Nuruosmaniye Ktp. 3850. sy. 1ᵇ-183ᵇ yr.; LEVEND, Agâh Sırrı: *Ali Şir Nevaî IV. Cilt Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler*: Ankara 1968, 223 s. Türk Dil Kurumu Yayınlarından - Sayı: 261. [Dikkat: Yanlışlıkla III. cildin yayın sayısı olan 253 basılmış]

4. ḤĀCĪ [ö. 1490'dan önce]: Bk. NEVĀYĪ: M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s : I, 72, § 135.

5. (MĪR) ḤAYDAR (TÉLBE): M a ḫ z e n - i E s r ā r : HAYDAR TILBE: *Mahzenü'l-Esrâr* (Gramer-Metin-Dizin-Tıpkıbasım): Avni GÖZÜTOK, Erzurum 2008, VI+186+44 s. Fenomen Yayınları Türk Edebiyatı Dizisi: 6. Tėmür [1370-1405]'ün torununa, 'Ömer Şeyḫ Mīrzā oğlu İskender Mīrzā [1409-1414]'ya sunulmuştur. Niyâzî, *Maḫzen-i Esrār*'ın Ayasofya yazmasını kullanmıştır. Vezni /Serīᶜ-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfteᶜilün müfteᶜilün fāᶜilün/

6. ḤÜSEYNĪ [1438-1506]: D ī v ā n : YILDIRIM, Talip: *Hüseyin Baykara Divânı* (İnceleme- Metin-Dizin-Tıpkıbasım): Ankara 2010, 431 s. Hat Yayınevi Yayın No. 2. || ERASLAN, Kemal: *Hüseyn-i Baykara Dîvân'ından Seçmeler*:

Ankara 1987, VI+145 s. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 709. 1000 Temel Eser Dizisi: 126.

7. KĀBULĪ: E ş c ā r : Bk. NEVĀYĪ: M e c ā l i s ü 'n - N e f ā y i s : I, 72, § 135.

8. KEMĀLĪ: E ş c ā r : Bk. NEVĀYĪ: M e c ā l i s ü 'n - N e f ā y i s : I, 69, § 126.

9. LUṬFĪ [1367-1463]: D ī v ā n : KARAAĞAÇ, Günay: *Lutfî Divanı* Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım: Ankara 1997, XL+734+26 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 687. [Dikkat: Niyâzî, Gotha T 211 (ve Paris, Supp. Turc. 981) yazmasını kullanmıştır]

10. LUṬFĪ [1367-1463]: G ü l ü N e v - r o z : DİNÇER, Leman: *Luṭfī Kitāb-ı Gül ü Nevrūz*: İstanbul 1970, [I]+IV+105+XXIII s. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. T 6569. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ktp. T 942. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kit. THT 446. [Yazılışı: Herāt 1411]. 44 yaşındayken yazmıştır. Vezni /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefācīlün mefācīlün fecūlün/ 127 bap, 1228 beyit. Calāl Ṭabīb'in Farsça aynı addaki 1334 beyitlik eserinin serbest çevirisidir.

11. NĀZÜKĪ: E ş c ā r : Bk. NEVĀYĪ: M e c ā l i s ü 'n - N e f ā y i s : I, 59, § 105.

12. NEVĀYĪ: B e d ā y i c u 'l - B i d ā y e : Bk. Ġ a r ā ' i b ü 'ş - Ş ı ġ a r , 2-24. s. [Yazılışı: Herāt 1470-1746]. 29-35 yaşları arasında yazmıştır.

13. NEVĀYĪ: B e d ā y i c u 'l - V a s a ṭ : Kaya, TÜRKAY: cALĪ ŞĪR NEVĀYĪ *Bedāyi'u'l-Vasaṭ* Üçünçi Dīvān: Ankara 2002, XXXI+576 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 807. [Yazılışı: Herāt 1476-1486]. 35-45 yaşları arasında söylediği (ululuk, olgunluk) şiirlerdir.

14. NEVĀYĪ: Ç i h a l Ḥ a d ī s̱ : cALĪ ŞĪR NEVĀYĪ: Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 4056/2. sy. 3^b-4^b. yr. || [YAZIKSIZ,] Necîb cÂsım: *Tercüme-i Hadîs-i Erbacîn*: İstanbul 1311 [=1893]. || MEḤMED ZÜHDĪ: *Zînetü 'l-Ef'ide*: Trabzon 1324 [=1908]. || [YAZIKSIZ,] Necîb cÂsım: *Millî Tetebbuclar Mecmûası*: İstanbul 1331 [=1915], 2. c. 4. sy. || LEVEND, Agâh Sırrı: *Ali Şir Nevaî IV. Cilt Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler*: Ankara 1968, 17-24. ss. Türk Dil Kurumu Yayınlarından - Sayı: 261. [Dikkat: Yanlışlıkla III. cildin yayın sayısı olan 253 basılmış] [Yazılışı: Herāt 1481]. 40 yaşındayken yazmıştır. Vezni /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥdūf*: Fecilātün mefācilün fecilün/.

15. NEVĀYĪ: F e r h ā d u Ş ī r ī n : ALPAY, Gönül: ALİ ŞİR NEVAÎ *Ferhad u Şirin* İnceleme - Metin: Ankara 1975, XI+515 s. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 173. Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 38. Araştırma Serisi No. 30. [Yazılışı: Herāt 1484]. 43 yaşındayken yazmıştır. Vezni /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/ 5792 beyit. Amīr Ḫusrav-i Dihlavī [1251-1325]'nin *Şīrīn ü Ḫusrev*'ine karşılık yazmıştır.

16. NEVĀYĪ: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r : KAYA, Önal: ALİ ŞİR NEVĀYĪ *Fevâyidü'l-Kiber*: Ankara 1996, XXIX+742 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 670 Alî-Şîr Nevayî Külliyâtı: 4. [Yazılışı: Herāt 1486-1501]. 45-60 yaşları arasında söylediği (yaşlılık, kocalık, pirlik) şiirlerdir.

17. NEVĀYĪ: Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r : KUT, Günay: 1. ALİ ŞİR NEVĀYĪ *Ġarā'ibü'ş-Şıġar* İnceleme - Karşılaştırmalı Metin: Ankara • 2003, XLX+573 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 818. [Yazılışı: Herāt 1465]. 1449-1461, 8-20 yaşları arasında söylediği (çocukluk, ilk gençlik, delikanlılık) şiirlerdir.

18. NEVĀYĪ: Ḥ ā l ā t - ı P e h l e v ā n M u ḥ a m m e d : ERASLAN, Kemal: "Alî Şîr Nevâyî'nin «Hâlât-ı Pehlevan Muhammed» Risâlesi", *Türkiyat Mecmuası*: İstanbul 1980, XIX, 99-164. ss. [Yazılışı: Herāt 1494'ten sonra]. 53 yaşındayken yazmıştır.

19. NEVĀYĪ: Ḥ ā l ā t - ı S e y y i d Ḥ a s a n B ė g : ERASLAN, Kemal: "Nevâyî'nin «Hâlât-ı Seyyid Hasan Big» Risâlesi", *Türkiyat Mecmuası*: İstanbul 1971, XVI, 89-110. ss. [Yazılışı: Herāt 1489]. 48 yaşındayken yazmıştır.

20. NEVĀYĪ: Ḫ a m s e t ü ' l - M ü t e ḥ a y y i r ī n : ABIK, Ayşehan Deniz: 'Alī Şīr Nevāyī *Ḫamsetü'l-Müteḥayyirīn* Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin: Ankara 2006 (Ağustos), 375 s. Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A. Ş. [Yazılışı: Herāt 1492-1495]. 51-54 yaşları arasında yazmıştır.

21. NEVĀYĪ: Ḥ a s b - i Ḥ ā l : Bk. Ġ a r ā ' i b ü ' ş - Ş ı ġ a r , 507-516. s. Vezni /Müteḳārib-*i müṡemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/ 147 beyit.

22. NEVĀYĪ: Ḥ a y r e t ü ' l - E b r ā r : 1. SABİR, Muhammed: *Ali Şir Nevaî'nin mesnevisi Hayretü'l-Ebrar hakkında araştırmalar (transkripsiyon, edisyon kritik, imlâ, dil hususiyetleri ve lugatçe)*: İstanbul 1961, I. c.

IV+6+I+VI+12+5+234+36 s.; II. c. III+239 s.; III. c. 240-478. s. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. T 3023. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kit. THT 4. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ktp. T 567. || 2. Alişēr NAVĀYI: Ḫamsa [Birinci Dāstān] *Ḥayrat-ul-Abrār*: İlmiy tanḳidiy matn Tüzüvçi: Pārsā ŞAMSIYEV, Tāşkent 1970, XXVVIII+201 s. Özbekistān SSR «Fan» [†Fan"] Neşriyātı. Üzbekistān SSR Fanlar Akademiyası A. S. Puşkin Nāmındaġi Til va Adabiyet İnstituti. Yay içindeki sayılar basmanın sayfalarıdır. NIẒĀMĪ [1141-1203]'nin *Maḫzan-i Asrār*'ına karşılık yazılan CĀMĪ [1414-1492]'nin *Tuḥfatu 'l-Aḥrār*'ına naziredir. [Yazılışı: Herāt 1483]. 42 yaşındayken yazmıştır. Vezni /*Serīc-i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müftecilün müftecilün fācilün/ 3991 beyit.

23. NEVĀYĪ: Ḫ a z ā y i n ü ' l - M a c ā n ī : Bk. B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ dîbâcesi. Nuruosmaniye Ktp. 3999/2. sy. 21^b-29^a yr. [Yazılışı: Herāt 1500]. 59 yaşındayken yazmıştır.

24. NEVĀYĪ: L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r : CANPOLAT, Mustafa: ALİ ŞİR NEVAYÎ *Lisânü't-Tayr*: Ankara 1995, XV+279 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 626 Alî-Şîr Nevayî Külliyâtı: 19. [Yazılışı: Herāt 1498]. 57 yaşındayken yazmıştır. Vezni /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fācilātün fācilātün fācilün/ 3599 beyit. Farīdu'd-dīn-i cAṭṭār [ö. 1221]'ın *Lisānu 'ṭ-Ṭayr*'ına karşılık yazmıştır. Çeviri: KAÇMAZ, Metin: *Ali Şir Nevai - Lisanü't-tayr (19^b-27^b)*: İstanbul 1982. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ktp. T 2265. || KARATOSUN, Gülden: *Ali Şir Nevai - Lisanu't-tayr (27^b-36^b)*: İstanbul 1982. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ktp. T 2198. || ŞAHIN, Seyhan: *Ali Şir Nevai - Lisanu't-tayr (36^b-46^a)*: İstanbul 1982. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ktp. T 2189. || BIÇAKÇI, Adem: *Ali Şir Nevai - Lisanu't-tayr (46^a-54^a)*: İstanbul 1982. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ktp. T 2200.

25. NEVĀYĪ: M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b : 1. Emīr cALĪ ŞİR NEVĀYĪ: [İstanbul] 1289 [=1872], 207 s. Maṭbaca-i cĀmire. || 2. ÖLMEZ, Zuhal KARGI: *Mahbûbü'l-Kulûb (İnceleme-Metin-Sözlük)*: Ankara 1993 (Eylül), IX+600 s. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. T. C. Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi Nu. 26898. [Yazılışı: Herāt 1500]. 59 yaşındayken yazmıştır.

26. NEVÂYÎ: M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s : ERASLAN, Kemal: ALÎ-ŞİR NEVÂYÎ, *Mecâlisü'n-Nefâyis* I (Giriş ve Metin): Ankara 2001, CIV+309 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 735. [Yazılışı: Herāt 1494]. 53 yaşındayken yazmıştır. || ERASLAN, Kemal: ALÎ-ŞİR NEVÂYÎ, *Mecâlisü'n-Nefâyis* II (Çeviri ve Notlar): Farsça Çeviri: Naci TOKMAK, Ankara 2001, [IV]+313-668 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 735/2 [Kapakta: 788]. [Dikkat: Niyâzî, Leningrad (Sanktpeter'burg') yazmasını kullanmıştır.]

27. NEVÂYÎ: M e c n ū n u L e y l ī : ÇELİK, Ülkü: ALİ-ŞİR NEVÂYÎ *Leylī vü Mecnūn*: Ankara 1996, 383 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 659 Alī-şīr Nevayī Külliyâtı: 8. [Yazılışı: Herāt 1484]. 43 yaşındayken yazmıştır. Vezni /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥdūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/ 3622 beyit. Ḫᵛācū-yi Kirmānī [ö. 1352]'nin *Guhar-nāma*'sine karşılık yazmıştır.[6668]

28. NEVÂYÎ: M ī z ā n u ' l - E v z ā n : ERASLAN, Kemal: ALİ-ŞİR NEVAYÎ, *Mîzânu'l-Evzân* (Vezinlerin Terazisi): Ankara 1993, XVII+198 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 568 Alî-Şîr Nevayî Külliyâtı: 14. [Yazılışı: Herāt 1492'den sonra]. 51 yaşındayken yazmıştır.

29. NEVÂYÎ: M u ḥ ā k i m e t ü ' l - L u ġ a t e y n : BARUTÇU ÖZÖNDER, F. Sema: ʻALİ ŞİR NEVÂYÎ *Muḥākemetü 'l-Luġateyn* İki Dilin Muhakemesi: Ankara 1996, X+246+XVI s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

---

6668 **Açıklama:** *Mecnūn u Leylī*. Yayımında ve başka yerlerde *Leylī vü Mecnūn* denilse bile *el-luġātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-caġatā'iyye*'de her yerde *Mecnūn u Leylī* biçimindedir. Kahramanlarından biri erkek öbürü kız olan ve erkeğin çevresinde örülen bütün öbür mesnevilerde de adlandırma önce erkekle başlar. *Adham u Humā, Camşēd u Ḫurşēd, Farhād u Şīrīn, Ḫusrav u Şīrīn, Kerem ile Aşlī, Süheyl ü Nev-bahār (Nev-bahār u Süheyl), Ṭāhir ile Zühre, Vāmiḳ u ʻAḏrā', Varḳa vu Gulşāh, Vīs u Rāmin, Yūsuf u Zalīḫā* (Far. *Zulayḫā*). Buna göre *Mecnūn u Leylī* denilmesi gerekirken *Leylī vü Mecnūn* denilmesi şöyle izah edilebilir: 1. Genceli NİẒĀMÎ [1141-1203]'nin 1188 yılında Şirvānşāhlardan Minū-çihroğlu Ahşan adına yazdığı 4718 beyitlik *Laylī vu Macnūn* mesnevisindeki adlandırma etkili olmuştur. 2. Hâdise *Mecnūn*'un gözüyle izlenip *Mecnūn*'un diliyle anlatıldığından *Leylī*'ye hitap edilmiş, dolayısıyla göz önünde ve konuda hep *Leylī* olmuş, metin *Leylī* üzerinde örülü görülmüş, böylece *Leylī* önce *Mecnūn* sonra zikredilir olmuştur. Bu hususta *Ḫurşēd u Feraḥşād* istisna gibi gözüküyor.

Türk Dil Kurumu Yayınları: 656. Alî-Şîr Nevayî Külliyatı: 15. [Yazılışı: Herāt 1499]. 58 yaşındayken yazmıştır.

30. NEVĀYĪ: M ü n ā c ā t - n ā m e : TÜRK, Vahit: "Ali Şir Nevai'nin Münacatı", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (Üzbek Bayçura Özel Sayısı): İzmir 2001, X. c. 367-392. ss.

31. NEVĀYĪ: M ü n ş e ' ā t : ABIK, Ayşehan Deniz: 'Alī Şīr Nevāyī'nin Risāleleri *Tārīḫ-i Enbiyā ve Ḥukemā, Tārīḫ-i Mülūk-i ᶜAcem, Münşe'āt* Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük: Ankara 1993, [1. c.] 414 [2. c.] 770 s. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ktp. Doktora 441. sy. T. C. Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi Nu. 25997. *Münşe'āt*, 285-414. s. [Yazılışı: Herāt 1492'den sonra]. 51 yaşındayken yazmıştır. [Dikkat: Niyâzî, Fatih Ktp 4056/22. sy.'da kayıtlı külliyat içindeki nüshasını kullanmıştır]

32. NEVĀYĪ: N a ẓ m u ' l - C e v ā h i r : TÜRK, Vahit: *Ali Şir Nevâyî Nazmü'l-Cevâhir (Hz. Ali'nin Hikmetleri)*: İstanbul 2006, 212 s. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. [Yazılışı: Herāt 1485]. 44 yaşındayken yazmıştır. ᶜALĪ [598-661]'nin *Naṯru 'l-La'ālī*sini ele almıştır.

33. NEVĀYĪ: N e s ā y i m ü ' l - M a ḥ a b b e m i n Ş e m ā y i m i ' l - F ü t ü v v e : ERASLAN, Kemal: ALİ ŞİR NEVÂYÎ, *Nesâyimü'l-Mahabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve* -Doktora Tezi-: İstanbul 1979, XLVIII+507+[4] s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2654. [Yazılışı: Herāt 1496]. 55 yaşındayken yazmıştır.

34. NEVĀYĪ: N e v ā d i r ü ' ş - Ş e b ā b : KARAÖRS, M. Metin: 'Alī Şīr Nevāyī *Nevādirü'ş-Şebāb*: Ankara 2006, XXIV+705 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 877. [Yazılışı: Herāt 1461-1476]. 20-35 yaşları arasında söylediği gençlik şiirlerdir.

35. NEVĀYĪ: S āḳ ī - n ā m e : Bk. F e v ā y i d ü ' l - K i b e r , 657-696. s. Vezni /Remel-*i müseddes-i maḥbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün// 459 beyit. NIẒĀMĪ [1141-1203]'nin *Haft Paykar*, Amīr Ḫusrav-i Dihlavī [1251-1325]'nin *Haşt Bihişt* ve Marāġalı Darvīş Aşraf [ö. 1450]'in *Haft Paykar* mesnevilerine cevaptır.

36. NEVĀYĪ: S e b ᶜ a - i S e y y ā r e : TURAL, Güzin: *Ali Şîr Nevâyî, Sebᶜa-i Seyyâre Metin - Dizin*: Ankara 1993 (Ocak), III+454 s. [I]+456-838 s. Gazi

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Türk Dili Bilim Dalı Doktora Tezi. TEZGAZISOS/TDETUR 1993. [Yazılışı: Herāt 1484 (Haziran)]. 43 yaşındayken yazmıştır. Vezni /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/ 5009 beyit. Marāġalı Darvīş Aşraf [ö. 1450]'in *Haft Paykar*'ine karşılık yazmıştır.

37. Nevāyī: S e d d - i İ s k e n d e r ī : Tören, Hatice: *Alî Şîr Nevâyî, Sedd-i İskenderî (İnceleme-Metin)*: Ankara 2001, [XIV]+533 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 674. [Yazılışı: Herāt 1485]. 44 yaşındayken yazmıştır. Vezni /Mütekārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/ 7214 beyit. Cāmlı ᶜAbdu'r-raḥmān [1414-1492]'ın *Ḫirad-nāma*'sine karşılık yazmıştır.

38. Nevāyī: S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n : Oral Seyhan, Tanju: "Ali Şir Nevayi - Sirācü'l-Müslimīn 1 (Giriş - Karşılaştırmalı Metin)", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*: Ankara 2005 (Aralık), Cilt 2, Sayı 4, ss. 88-120. [Yazılışı: Herāt 1500]. 59 yaşındayken yazmıştır. Vezni /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/.

39. Nevāyī: T ā r ī ḫ - i E n b i y ā v e Ḥ u k e m ā : Abık, Ayşehan Deniz: 'Alī Şīr Nevāyī'nin Risāleleri *Tārīḫ-i Enbiyā ve Ḥukemā, Tārīḫ-i Mülūk-i ᶜAcem, Münşe'āt* Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük: Ankara 1993, [1. c.] 414 [2. c.] 770 s. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ktp. Doktora 441. sy. T. C. Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi Nu. 25997. *Tārīḫ-i Enbiyā ve Ḥukemā*, 61-194. s. [Yazılışı: Herāt 1492'den sonra]. 51 yaşındayken yazmıştır.

40. Nevāyī: T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k : Abık, Ayşehan Deniz: 'Alī Şīr Nevāyī'nin Risāleleri *Tārīḫ-i Enbiyā ve Ḥukemā, Tārīḫ-i Mülūk-i ᶜAcem, Münşe'āt* Metin-Gramatikal İndeks-Sözlük: Ankara 1993, [1. c.] 414 [2. c.] 770 s. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ktp. Doktora 441. sy. T. C. Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi Nu. 25997. *Tārīḫ-i Mülūk-i ᶜAcem*, 195-284. s. [Yazılışı: Herāt 1492'den sonra]. 51 yaşındayken yazmıştır. Türkçe çevirisi için bk. Fenāyī.

41. NEVĀYİ: V a ḳ f i y y e : Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan Kit. 808. sy. 742ᵇ-749ᵇ yr. || Leningrad Ktp. Saltıkov-Şedrin Devlet Halk Ktp. Hanıkov Kit. 55. sy. 111ᵇ -118ᵇ yr. || Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 4056/24. sy. 751ᵇ-755ᵇ yr. 27 sr. || LEVEND, Agâh Sırrı: *Ali Şir Nevaî IV. Cilt Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler*: Ankara 1968, 27-36. ss. Türk Dil Kurumu Yayınlarından - Sayı: 261. [Dikkat: Yanlışlıkla III. cildin yayın sayısı olan 253 basılmış] || SUBTELNY, Maria Eva: "The Vaqfiya of Alî Şir Navâî as Apologia", *Türklük Bilgisi Araştırmaları / Journal of Turkish Studies*: Harvard 1991, Volume 15, 257-313. ss. Published at The Department of Near Eastern Languages & Civilizations, Harvard University. [Yazılışı: Herāt 1481]. 40 yaşındayken yazmıştır.

42. NIẒĀMĪ [1141-1203]: *kulliyyāt-i ḫamsa-i ḥakīm niẓāmī-i gancavī*: Taharān 1370 [=1991], *maḫzanu 'l-asrār*: 94. s.

44. ŞEYḪĪ [1373-1431]: Ḫ u s r e v ü Ş ī r ī n : TIMURTAŞ, Faruk K.: *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrin'i İnceleme - Metin*: İstanbul 1963, XXXI+108+272 s. "İstanbul Üniversitesi Yayınlarından 1025" "Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü". || İnceleme - Metin: [2. Baskı] İstanbul 1980, VIII+231+268. "İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından No. 2670". "Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü". [Yazılışı: Germiyān 1421-1428]. 48-55 yaşları arasında yazmıştır. Vezni /Hezec-*i müseddes-i maḥdūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/. 6944 beyit. Genceli Niẓāmī [1141-1203]'nin aynı adla 1191 yılında kaleme aldığı 4718 beyitlik eserinden örnekle kaleme almıştır.

45. ᶜUBEYDĪ [1463-1539]: D ī v ā n : 1. ALPARSLAN, Neş'e: *Ubeydullah Han (Ubeydi) ve Divanı'nın Edisyon Kritiği*: İstanbul 1968, XIII+361 s. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. T 5280. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ktp. T 812. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Kit. THT 1434. || 2. AKBİLEK, Fahri: *XVI Yüzyıl Şeybanî Hükümdarlarından Şair 'Ubeydullāh Ḫān ve Dîvanının Edisyon Kritiği*: [İstanbul] 1952, [IV]+XIV+156+167 s. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. T 2177. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ktp. T 368.

Zahirüdin Muhammed Bâbur Mirza, Bâburnâme, I. Kısım Çağatayca Aslı. Abdurrahim Hanhanan'ın Farsça Tercümesi, ve İngilizcesi: Hazırlayan: W. M. THACKSTON, Jr., Harvard 1993, [Harita, çizelge, şerh ve dizinlerle

birlikte] I. Kısım: [xxxiii]+1-245 s.; II. Kısım: [v]+246-537. s.; III. Kısım: [v]+538-904. s. Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 18. Türkçe Kaynaklar XVI.

Abece sırasıyla maddeler

Çekimsiz olsun çekimli olsun madde başı olarak kaydedilmiş kelimelerin dizmesi verilmiştir.

268. *behli* 886.
269. *bèke* 942.
270. *bekevül* 877.
271. *belāluġ* ve *belālıḳ* 879.
272. *bèlgü* | *bilgü* 961.
273. *bèlgülük* 953.
274. *bèlgürdi* 957.
275. *bèlgürmek* 956.
276. *bèlgürüp* 960.
277. *bèlgürür* 959.
278. *bèltek* 958.
279. *bèr* | *bir* 917.
280. *bère alur-mėn* 928.
281. *bère alur-sėn* 927.
282. *bèrgeli* 926.
283. *bèrgey* 919.
284. *bèrgisi* | *birgisi* ve *biregüsi* 913.
285. *bèrgüçi* 914.
286. *bèrgüñ͡g* 924.
287. *bèrgüni* | *biregüni* 911.
288. *bèrigi* | *birigi* 912.
289. *bèrip* 922.
290. *bèrk* 932.
291. *bèrkigen* 934.
292. *bèrkitip* 933.
293. *bèrmegey* 920.
294. *bèrmek* 918.
295. *bèrmey* 915.
296. *bèrür* 921.
297. *bèrürge* 925.
298. *bèş* 938.
299. *bèşelesi* 940.
300. *bèşevle* 939.
301. *beyik* 890.
302. *beyle* 885.
303. *beytūte* 883.
304. *bèzedi* 944.
305. *bèzelgen* 948.
306. *bèzelip* 947.
307. *bèzep* 946.
308. *bèzey* 945.
309. *Bırlas* 930.
310. *bibi* 892.
311. *biçek* 893.
312. *bildig* 964.
313. *bilegi* 971.
314. *bileyi* 970.
315. *bilgen* 955.
316. *bilgin* 967.
317. *bilgüçi* ***.
318. *bilgüçi* 954.
319. *bilgüsidür* 968.
320. *bilig* 962.
321. *Bilküt* 969.
322. *bilmeñ͡g mü* 963.
323. *bilmes* 951.
324. *bilmey* 965.
325. *bilmeyin* 966.
326. *bir yolı* 937.
328. *birdin oḳ* 929.
329. *birev* 936.
330. *birġine* ve *birgine* 935.
331. *biri* | *bèri* 916.
330. *biride* 923.
332. *birle* 931.
333. *biti* 902.
334. *bitidi* 899.
335. *bitik* 898.
336. *bitik* 901.
337. *bitiklik* 908.

547. *çırġap* 1639.
548. *çırıt* 1638.
549. *çırmaġan* 1630.
550. *çırmamaġ* 1629.
551. *çırmap* 1632.
552. *çırmaş* 1631.
553. *çibilger* 1573.
554. *çigin* 1649.
555. *çigreyip* 1637.
556. *çile* 1654.
557. *çimdir* 1655.
558. *çiyt* | *çiyit* 1618.
559. *çoçin* 1675.
560. *çoġ* 1686.
561. *çoḳmaḳ* 1689.
562. *çoḳmardın* 1690.
563. *Çolpan* 1699.
564. *çom* 1701.
565. *çomġalı* 1703.
566. *çomġay* 1702.
567. *çomurdı* 1704.
568. *çöen ġar* 1706.
569. *çök* 1694.
570. *çökür* 1679.
571. *çöl* 1697.
572. *çöl* ****.
573. *çölge* 1696.
574. *çöp* 1667.
575. *çöpüşti* 1666.
576. *çörçek* 1708.
577. *çörgek* 1677.
578. *çörgenmek* 1680.
579. *çörgenür* 1681.
580. *çövürtke* ve *çėvürtke* ****.
581. *çubruşup* 1665.
582. *çuḳ* 1687.
583. *çuḳtı* | *çoḳtı* 1693.
584. *çuḳuġaç* 1692.
585. *çuḳuñg* 1688.
586. *çum* 1700.
587. *çupçuḳ* 1668.
588. *çupulġan* 1669.
589. *çupulmaḳ* 1670.
590. *çurpa* 1682.
591. *çüçük* 1673.
592. *çüçükliktin* 1671.
593. *çüçürgenmek* 1674.
594. *çüçütmek* 1672.
595. *çüldü* 1698.
596. *çürgeben* 1678.
597. *çürgük* 1676.
598. *çüşkürdi* 1684.
599. *çüşkürmekidin* 1685.
600. *daġı* 1714.
601. *daġı bir* 1715.
602. *dapḳur* 1716.
603. *darıban* 1718.
604. *darıp* 1719.
605. *daruġa* 1721.
606. *da[vu]lġa* ****.
607. *davulġan* ve *davulġa* 1726.
608. *dāy* 1720.
609. *dė söz* 1742.
610. *dėben* 1727.
611. *dedēk* 1722.
612. *dėgeç* 1748.
613. *dėgeli* 1756.
614. *dėgence* ve *dėgünce* 1746.
615. *dėgenimde* 1751.
616. *dėgey* ****.

967. *ılmaḳ* 450.
968. *ılman* 449.
969. *ılmay* 448.
970. *ıltırar* 473.
971. *ıltırarġucı* 474.
972. *ılturamaḳ* 462.
973. *ımaḳ* 479.
974. *ınaġ* 508.
975. *ınaḳ* 509.
976. *ındamaḳ* 489.
977. *ındurmaḳ* 490.
978. *ıñgranmaḳ* 416.
979. *ırġanıp* 321.
980. *ısa* ve *ėse* 373.
981. *ısıġ* ve *ısıḳ* 350.
982. *ısırġa* 332.
983. *ısırġanmaḳ* ***.
984. *ısırġanmaḳ* 356.
985. *ısıtḳalı* 353.
986. *ısıtḳan* 352.
987. *ısıtmaḳ* 349.
988. *ısıtmış* 354.
989. *ısıttı* 351.
990. *ısıttım* 355.
991. *ıslanḳanı* 347.
992. *ıslanmaḳ* 346.
993. *ısraġan* 371.
994. *ısramaḳ* 369.
995. *ısuran* ve *ısurġan* 370.
996. *ışnaban* 385.
997. *ışnamaḳ* 382.
998. *ışnar* 384.
999. *içegümüz* 280.
1000. *içek* 287.
1001. *için* 283.
1002. *için* 289.
1003. *içke* 281.
1004. *içkeli* 285.
1005. *iç[k]erek* 282.
1006. *içkeri* 290.
1007. *içki* 292.
1008. *içkü* ve *içki* 291.
1009. *içkülük* 284.
1010. *içmeyin* 288.
1011. *ige* 410.
1012. *igeledi* 412.
1013. *igelen* 411.
1014. *igesi* 413.
1015. *ilbesün* 475.
1016. *ileyimde* 446.
1017. *ilgeri* [ve] *ilgerü* 472.
1018. *ilgerürek* 471.
1019. *ilmegeni* 452.
1020. *ilmek* 451.
1021. *inçke* 505.
1022. *inçkirmek* 506.
1023. *inçü* ve *inçi* 504.
1024. *inde* ve *indem* 492.
1025. *indedi* 491.
1026. *indep* 493.
1027. *indürdi* | *ėndürdi* 494.
1028. *indürmeseñg* 495.
1029. *inevli* 510.
1030. *ini* 496.
1031. *iñgrendi* 501.
1032. *irig* 317.
1033. *irigrek* 318.
1034. *irke* 302.
1035. *irkene* 310.
1036. *irkinür* ***.

1107. *ḳapsamış* 2037.
1108. *ḳaptan* 2039.
1109. *ḳapuzaġ* 2040.
1110. *ḳara* 2067.
1111. *ḳarabasḳan* 2074.
1112. *ḳaraġ* ****.
1113. *ḳaraġ* 2054.
1114. *ḳaraġusıdur* 2071.
1115. *ḳaraḳ* 2051.
1116. *ḳaraḳ* 2055.
1117. *ḳaraḳ* 2068.
1118. *ḳaralġudın* 2069.
1119. *ḳaralġusıdur* 2072.
1120. *ḳaralı* 2050.
1121. *ḳaralup* 2070.
1122. *ḳarañġġu* 2066.
1123. *ḳarçıġay* ****.
1124. *ḳarçıġay* 2080.
1125. *ḳardı* 2078.
1126. *ḳarġadı* 2056.
1127. *ḳarġaġan sayı* 2057.
1128. *ḳarġaş* 2059.
1129. *ḳarġış* 2058.
1130. *ḳarı* 2061.
1131. *ḳarı* 2064.
1132. *ḳarı* ve *ḳaru* 2053.
1133. *ḳarıġan çaġda* 2062.
1134. *ḳarıġdı* ve *ḳarıḳmaḳ* 2060.
1135. *ḳarıp* 2063.
1136. *ḳarmaḳ* 2077.
1137. *ḳarmaşıp* 2073.
1138. *ḳarmaşmaḳ* 2075.
1139. *ḳarmatġıl* 2079.
1140. *ḳaru* 2065.
1141. *ḳaş* 2082.
1142. *ḳaşıda* 2086.
1143. *ḳaşımda* 2085.
1144. *ḳaşıp* 2087.
1145. *ḳaşḳaġan* 2083.
1146. *ḳaşḳalġan* 2084.
1147. *ḳatıġ* ve *ḳatıḳ* 2041.
1148. *ḳatıp* 2042.
1149. *ḳatḳan* 2043.
1150. *ḳatla* 2044.
1151. *ḳavçın* ve *ḳavçun* 2116.
1152. *ḳavġun* 2112.
1153. *ḳavġunçı* 2111.
1154. *ḳavlaban* 2109.
1155. *ḳavlama* 2105.
1156. *ḳavlamaġlıġ* 2113.
1157. *ḳavlamaḳ* 2104.
1158. *ḳavlañġ* 2103.
1159. *ḳavlar* 2108.
1160. *ḳavlatıp* 2107.
1161. *ḳavlatmaḳ* 2106.
1162. *ḳavlay* 2110.
1163. *ḳavurmaç* 2115.
1164. *ḳavursun* 2114.
1165. *ḳay* 2120.
1166. *ḳay* 2121.
1167. *ḳay sarı* 2123.
1168. *ḳayalmaḳ* 2135.
1169. *ḳayan* 2125.
1170. *ḳayda* 2126.
1171. *ḳaydın* 2122.
1172. *ḳayġalduruḳ* 2147.
1173. *ḳayġuluḳ* 2118.
1174. *ḳayġurmas* 2145.
1175. *ḳayıtmasun* 2130.
1176. *ḳayıtmayıp* 2129.

1247. *kėyn* 2302.
1248. *kėyni* 2363.
1249. *kėzdik* 2336
1250. *kezek* 2298.
1251. *kėzerde* 2332.
1252. *kėzgüci* 2333.
1253. *kėzip* 2334.
1254. *kėznek* 2331.
1255. *ḳıcġırışḳaylar* 2152
1256. *ḳıcġırışmaḳ* 2151.
1257. *ḳıcışsa* 2153.
1258. *ḳıcışur* 2148.
1259. *ḳıçġırıp* 2154.
1260. *ḳıla alman* 2174.
1261. *ḳıla almasıñ͡gdın* 2177.
1262. *ḳılalı* 2179.
1263. *ḳılav* 2188.
1264. *ḳılay* 2169.
1265. *ḳılġaç* 2175.
1266. *ḳılġalı* ****.
1267. *ḳılġalı* 2184.
1268. *ḳılġay mu* 2170.
1269. *ḳılġuca* 2168.
1270. *ḳılġuçı* 2171.
1271. *ḳılġulı* 2173.
1272. *ḳılġum* 2181.
1273. *ḳılġumızdur* 2178.
1274. *ḳılġuñ͡g* ****.
1275. *ḳılġuñ͡g* 2182.
1276. *ḳılıḳ* 2172.
1277. *ḳılıldı* 2187.
1278. *ḳılılur* 2186.
1279. *ḳılmaġan bolsañ͡g* ve *ḳılmaġın bolsañ͡g* 2176.
1280. *ḳılmaġusı* 2183.
1281. *ḳılmalı* 2180.
1282. *ḳımaç* 2189.
1283. +*ḳına* 2194.
1284. *ḳıraġ* 2157.
1285. *ḳıraḳ* 2156.
1286. *ḳırav* 2155.
1287. *ḳırçıldadur-mėn* 2150.
1288. *ḳırçıldatmaḳ* 2149.
1289. *ḳısḳa* 2163.
1290. *ḳısḳardı* 2166.
1291. *ḳısḳarıp* 2165.
1292. *ḳısḳarmaḳ* 2164.
1293. *ḳıvanmaḳ* 2185.
1294. *ḳıyın* 2191.
1295. *ḳıymaç* 2190.
1296. *ḳıynalġu dėk* 2192.
1297. *ḳıynalıp* 2193.
1298. *ḳızġan* 2161.
1299. *ḳızıḳ* ****.
1300. *ḳızıḳ* 2159.
1301. *ḳızıştı* 2160.
1302. *ḳızıtmaḳ* 2158.
1303. *ḳızıttı* 2162.
1304. *kiçik* ****.
1305. *kiçik* 2315.
1306. [*kiçiktin*] 23156
1307. *kimsen* 2358.
1308. *kimsend* 2359.
1309. *[kip kip]* 2373.
1310. *kirgeç* 2322.
1311. *kirgeli* 2324.
1312. *kirgey* 2323.
1313. *kirgüge* 2325.
1314. *kirgüñ͡g* 2326.
1315. *kirişgey* 2328.

1386. *kögergünce* 2419.
1387. *kögrek* 2417.
1388. *kögsük* 2413.
1389. *kökülteş* 2420.
1390. *kökümtül* 2418.
1391. *kölege* 2421.
1392. *kölegen͡g* 2422.
1393. *kölkömük* 24267
1394. *kömek* 2432.
1395. *kömrek* 2433.
1396. *kömüklük* 2431.
1397. *kömürdi* 2430.
1398. *köp* ****.
1399. *köp* 2369.
1400. *köpelek* 2371.
1401. *köprek* | *küp* 2370.
1402. *köprük* 2372.
1403. *kördik* 2388.
1404. *körege* 2401.
1405. *körer* 2386.
1406. *körerdin* 2384.
1407. *körey* 2385.
1408. *körge* 2402
1409. *körgeç* ****.
1410. *körgeç* 2404.
1411. *körgen* 2382.
1412. *körgün͡g* 2392.
1413. *körgüsi* 2383.
1414. *körgüzmek* 2405.
1415. *körgüzür* 2390.
1416. *körkke bay* 2403.
1417. *körmeginge* 2393.
1418. *körmekge* 2391.
1419. *körmeydür ėrdi* 2387.
1420. *körmeyin* 2389.
1421. *kösev* 2412.
1422. *kötel* 2377.
1423. *köterdi* 2376.
1424. *kötergün͡g* 2375.
1425. *kötermek* 2374.
1426. *közleli* 2409.
1427. *közlük* 2411.
1438. *ḳucaşlanġaç* 2217.
1439. *ḳul* 2255.
1430. *ḳun͡garay* 2267.
1431. *ḳun͡gardı* 2266.
1432. *ḳun͡garıp* 2250.
1433. *ḳun͡garmaḳ* 2249.
1434. *ḳur* 2222.
1435. *ḳura* ****.
1436. *ḳurçuḳ* 2224.
1437. *ḳuruġ nān* 2232.
1438. *ḳuruġ* ve *ḳuruḳ* 2231.
1439. *ḳurun* 2228.
1440. *ḳurup* 2230.
1441. *ḳuruştı* 2229.
1442. *ḳuş* | *ḳoş* 2242.
1443. *ḳutḳar* 2203.
1444. *ḳutḳardın͡g* 2210.
1445. *ḳutḳarıp* 2208.
1446. *ḳutḳarmaḳ* 2207.
1447. *ḳutḳaru* 2211.
1448. *ḳutḳulup* 2213.
1449. *ḳutluġ* ve *ḳutluḳ* 2214.
1450. *ḳutul* 2209.
1451. *ḳutulġa-biz* 2212.
1452. *ḳutulġay mu* 2206.
1453. *ḳutulmaḳ* 2204.
1454. *ḳutulmas* 2205.
1455. *ḳuyaş* 2271.

1806. *sarağuç* 1803.
1807. *sarġardı* 1796.
1808. *sarġarıp* 1799.
1809. *sarı* 1795.
1810. *sarıġ ağrıġ* 1798.
1811. *sarıġ* ve *sarık̇* 1797.
1812. *sark̇ud* 1800.
1813. *Sārt* 1794.
1814. *sasıġ* 1802.
1815. *satk̇un* 1787.
1816. *satk̇un alıp* 1790.
1817. *sattı* 1789.
1818. *savġat* 1842.
1819. *savuġ* 1843.
1820. *savurġay* 1846.
1821. *savut* 1845.
1822. *savutmak̇* 1844.
1823. *say* 1860.
1824. *say* 1861.
1825. *sayap* 1851.
1826. *sayfūr* 1848.
1827. *sayġa alġanca* 1852.
1828. *sayġaldı* 1856.
1829. *sayġalġu dėk* 1855.
1830. *sayġalıp* 1857.
1831. *sayġalur* 1854.
1832. *sayġamak̇* 1859.
1833. *sayġana* 1858.
1834. *Sayġu* 1847.
1835. *sayı* ****.
1836. *sayı* 1862.
1837. *sayk̇ın* 1863.
1838. *saylanıp* 1853.
1839. *saypadı* 1850.
1840. *saypağucı* 1849.
1841. *saypalġan* 1864.
1842. *sayradı* 1878.
1843. *saz* 1805.
1844. *sėgridi* 1896.
1845. *sėgrigen* 1895.
1846. *sėgrimek* 1894.
1847. *sėkiz* 1897.
1848. *selencek* ve *selkencek* 1828.
1849. *sėn* 1905.
1850. *senīn* 1832.
1851. *sėpmek* 1868.
1852. *sėpti* 1867.
1853. *sėrgeg* 1804.
1854. *sėrgek* 1874.
1855. *sėrmedi* 1872.
1856. *sėrmedi* 1875.
1857. *sėrmedim* 1876.
1858. *sėrmemek* 1871.
1859. *sėsgendi* 1888.
1860. *sėsgenmek* 1887.
1861. *sėver* | *sıvar* 1910.
1862. *sėvgen* 1913.
1863. *sėvgenim* 1914.
1864. *sėvmek* 1909.
1865. *sėvük* 1915.
1866. *sėvüklük* 1912.
1867. *sėvünci* 1916.
1868. *sėvündi* 1911.
1869. *seyirt* 1877.
1870. *sėzdi* 1883.
1871. *sėzip ėrdi* 1884.
1872. *şığnak̇[ī]* 1892.
1873. *sığurdı* 1890.
1874. *sığurġay* 1891.
1875. *sık̇tattı* 1893.

1876. *sıladı* 1898.
1877. *sılap* 1899.
1878. *sınalıp* 1904.
1879. *sınġan* 1903.
1880. *sınuḳturdı* 1902.
1881. *sıpamaḳ* 1870.
1882. *sıparġa* 1869.
1883. *sıpḳardı* 1865.
1884. *sıpḳarıp* 1866.
1885. *sıyurġadı* 1907.
1886. *sıyurġal* 1908.
1887. *sıyurġan* 1906.
1888. *sızdı* 1880.
1889. *sızġurup* 1886.
1890. *sızıp* 1885.
1891. *sızmaḳ üçün* 1882.
1892. *sızsa* 1881.
1893. +*sIġA* 1889.
1894. *siñgil* ve *siñgli* 1900.
1895. *siñgrenmek* 1901.
1896. *sirgeg* 1873.
1897. *sizmek* 1879.
1898. *soġalıp* 1963.
1899. *soġurdı* 1961.
1900. *soġururġa* 1962.
1901. *soḳ* 1967.
1902. *soḳmaḳ* ve *soḳmaġ* 1968.
1903. *soḳsur* 1969.
1904. *sol* 1973.
1905. *soñg* 1978.
1906. *sona* 1989.
1907. *sonġar* 1983.
1908. *soñggı* 1984.
1909. *soñggı uyḳu* 1980.
1910. *soñgıça* 1979.
1911. *soraġ* 1948.
1912. *sorġac* 1938.
1913. *sorġalı* | *sürgeli* 1944.
1914. *sorġan sayı* 1945.
1915. *sorġucı* 1942.
1916. *sorḳut* 1936.
1917. *sormaġın bolsa* 1940.
1918. *soruġ küni* 1947.
1919. *sovġat* 1964.
1920. *sovḳat* 1965.
1921. *sovurdı* 1991.
1922. *soyurġal* 1992.
1923. *soyurġar* 1993.
1924. *sögünç* 1971.
1925. *sökti* ve *sögdi* 1970.
1926. *söngey* 1982.
1927. *sözle* 1953.
1928. *sözleşmek* 1949.
1929. *sözleşti* 1951.
1930. *sözleşür-mén* 1950.
1931. *sözletkeli* 1952.
1932. *su* | *suu* | *suv* 1917.
1933. *suc* 1919.
1934. *suḳ* 1966.
1935. *sulap* 1977.
1936. *Sulduz* 1975.
1937. *suluḳ* 1976.
1938. *sundı* 1987.
1939. *sunġaç* 1985.
1940. *sunġan* 1988.
1941. *suraḳ* 1943.
1942. *suruḳ* | *soruḳ* 1941.
1943. *susap* 1956.
1944. *sustadı* 1959.
1945. *sustanmaḳ* 1957.

2085. *tar* 1104.
2086. *taraġ* 1137.
2087. *taraġanda* 1138.
2088. *tarañġġu* 1136.
2089. *Tarẖan* 1139.
2090. *tarıdı* 1131.
2091. *tarıġ* 1133.
2092. *tarıḳ* 1121.
2093. *tarıḳ* 1130.
2094. *tarıḳıp* 1128.
2095. *tarıḳḳanda* 1129.
2096. *tarıḳma* 1127.
2097. *tarıḳmaġan* ve *tartıḳmaġan* 1126.
2098. *tarıḳmaḳ* 1122.
2099. *tarıḳtım* 1123.
2100. *tarıp* 1132.
2101. *tarıtḳan* 1114.
2102. *tarḳadı* 1117.
2103. *tarḳamaḳ* 1115.
2104. *tarḳañġ* 1118.
2105. *tarḳatıñġ* 1120.
2106. *tarḳatmaġı* 1119.
2107. *tarḳatmaġıl* 1116.
2108. *tarmandı* 1135.
2109. *tarmaşıp* 1125.
2110. *tarmaşmaḳ* 1124.
2111. *tartamaġ* 1106.
2112. *tartañġız* ****.
2113. *tartar* 1103.
2114. *tartardın* 1109.
2115. *tartayın* 1107.
2116. *tartıġ* 1134.
2117. *tartılur-sėn* 1108.
2118. *tartıma* 1112.
2119. *tartımadı* 1111.
2120. *tartıñġız* 1105.
2121. *tartḳan* 1110.
2122. *tarttı* 1113.
2123. *tas* 1141.
2124. *taş* 1144.
2125. *taş ėrür* 1145.
2126. *taşıḳmaḳ* 1149.
2127. *taşıp* 1155.
2128. *taşḳarı* 1146.
2129. *taşḳarmaḳ* 1147.
2130. *taşḳu dėk* 1154.
2131. *taşḳuca* 1151.
2132. *taşḳucı* 1153.
2133. *taşḳun* 1152.
2134. *taşladı* 1143.
2135. *taşlamaḳ* 1148.
2136. *taşmaḳ* 1150.
2137. *tat* 1102.
2138. *tatay* 1100.
2139. *tatḳuñġdur* 1068.
2140. *tatlıġ* 1099.
2141. *tatmay* 1067.
2142. *taturmas* 1101.
2143. *tavacı* 1229.
2144. *tavşaldım* 1224.
2145. *tavşalmaḳ* 1223.
2146. *tavşalur* 1227.
2147. *tavuġ* 1225.
2148. *tavulġa* ve *tavulġan* 1230.
2149. *tavuş* 1226.
2150. *tavuşḳan* 1228.
2151. *tayaġ* ve *tayaḳ* 1231.
2152. *tayalḳan* 1232.
2153. *tayılġaç* 1233.
2154. *tayılıp* 1234.

2644. *yaḳtı* 2667.
2645. *yaḳtu* 2622.
2646. *yalañg* ****.
2647. *yalañg* 2561.
2648. *yalav* ve *yalaz* 2615.
2649. *yalbarıp* 2647.
2650. *yalbarmaḳ* 2646.
2651. *yalġan* 2560.
2652. *yalġuz* 2559.
2653. *yalıḳdı* 2649.
2654. *yalın* 2657.
2655. *yalınmaḳ* 2650.
2656. *yam* 2550.
2657. *yamçı* 2551.
2658. *yamġur* 2663.
2659. *yamḳur* 2662.
2660. *yan* 2567.
2661. *yan* 2661.
2662. *yana* 2639.
2663. *yana* 2640.
2664. *yana* 2642.
2665. *yañgaġ* ve *yañgaḳ* 2605.
2666. *yanayı* 2641.
2667. *yancḳan* ve *yancılḳan* 2637.
2668. *yandaşḳay* 2595.
2669. *yandaşmaḳ* 2638.
2670. *yandı* 2566.
2671. *yandur* 2568.
2672. *yañgı* 2593.
2673. *yanıp* 2596.
2674. *yañglap* 2594.
2675. *yañglıġ* 2629.
2676. *yanmaġıl* 2591.
2677. *yanmaḳ* 2592.
2678. *yapurġan* 2659.
2679. *yapuşḳan* 2544.
2680. *yaraş* 2607.
2681. *yaraşa* 2606.
2682. *yaraşıptur* 2565.
2683. *yaraşmaḳ* 2564.
2684. *yaray* 2660.
2685. *yarġac* ve *yaraġac* 2631.
2686. *yarġaġ* 2658.
2687. *yarġu* 2621.
2688. *yarġuçaḳ* 2630.
2689. *yarmaġ* 2563.
2690. *yarmaḳ* 2562.
2691. *yarmanıp* 2623.
2692. *yarudı* 2575.
2693. *yaruġ* ve *yaruḳ* 2573.
2694. *yarumaḳ* 2574.
2695. *yarup* 2571.
2696. *yarur* 2576.
2697. *yaruştı* 2572.
2698. *yarutay* 2580.
2699. *yarutġaç* 2570.
2700. *yarutmaḳ* 2577.
2701. *yaruttı* 2578.
2702. *yarutuñg* 2569.
2703. *yarutur* 2579.
2704. *yasaġanlar* 2611.
2705. *yasal* 2609.
2706. *yasaldı* 2653.
2707. *yasalmaḳ* 2612.
2708. *yasalsun* 2613.
2709. *yasamaḳ* 2654.
2710. *yasañg* 2546.
2711. *yasap* 2655.
2712. *yasar* 2584.
2713. *yasavul* 2610.

2784. *yıġarġa* 2692.
2785. *yıġdı* 2690.
2786. *yıġı* 2701.
2787. *yıġıldılar* 2697.
2788. *yıġılmaḳ* 2696.
2789. *yıġlamaḳ* 2698.
2790. *yıġlarım* 2703.
2791. *yıġlay* 2704.
2792. *yıġmaḳ* 2689.
2793. *yılçılıḳ* 2695.
2794. *yıpardıñ* 2675.
2795. *yıparmaḳ* 2674.
2796. *yıraḳ* 2683.
2797. *yıraḳtın* 2684.
2798. *yırlay* 2715.
2799. *yırlıġ* ve *yėrlig* 2711.
2800. *+yī* 2714.
2801. *yiberdi* 2676.
2802. *yip* 2713.
2803. *yoḳ ėrse* 2752.
2804. *yoḳḳarı* 2741.
2805. *yoḳlamış* 2739.
2806. *yolda* 2734.
2807. *yoldaban* 2735.
2808. *yoldadı* 2736.
2809. *yoldamaḳ* 2733.
2810. *yoluḳḳunca* 2727.
2811. *yoluḳmaḳ* 2745.
2812. *yoluḳtı* 2725.
2813. *yoluḳtum* 2732.
2814. *yoluḳuştı* 2726.
2815. *yolup* 2731.
2816. *yosun* 2717.
2817. *yörey* ****.
2818. *yörüş* 2716.
2819. *yörüy* 2729.
2820. *yuban* 2718.
2821. *yuġan* ve *yoġan* 2747.
2822. *yuġay* 2749.
2823. *yuḳ* 2723.
2824. *yuḳar* 2751.
2825. *yuḳmaġay* 2722.
2826. *yuḳmaḳ* 2721.
2827. *yuḳtı* 2740.
2828. *yulduz* 2746.
2829. *yumalatıp* 2724.
2830. *yumay* 2753.
2831. *yumran* 2730.
2832. *yup* 2748.
2833. *yurun* 2728.
2834. *yutup* 2719.
2835. *yuvalı* 2750.
2836. *yügürdi* 2743.
2837. *yügürgüñ* 2744.
2838. *yüklep* 2737.
2839. *yüzgine* 2738.
2840. *yüzlendi* 2742.
2841. *yüzlenmek* 2720.
2842. *zəlī* 1785.

Abece sırasıyla madde başları

Madde başlarının mükerrer olmayan çekimsiz biçimleri verilmiştir.

1. **a**[6669] O.
2. **a veh** Ah.
3. **abaġa** [< Mo. *abaġa, abu+ġa*[6670]] Babanın büyük veya küçük erkek kardeşi.
4. **abraş** [< Ar.[6671]] Cins at.
5. **abuşḳa** [< *āb+'ç+ḳa*[6672]] Kadının kocası.
6. **acıġ** [< *āçı-ġ*[6673]] Acı, hayıf, teessüf.
7. **acıġlan-** [< *āçı-ġ+la-n-*[6674]] Acınmak, mazluma merhamet etmek.
8. **acıḳ** [< *āçı-ġ*[6675]] Acı, hayıf, teessüf.

6669 BANG: *Köktürkçeden Osmanlıcaya*: 13_3. CLAUSON: *EDPT*: 123^a.

6670 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 51. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 27v8. *MNT*: 1. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 41^a. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 622. PEKARSKİY: *Yakut Dili Sözlüğü (A-M)*: I, 1^a. LESSING: *M-TS A - N*: I, 4^a, 8^a. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 1^b. DOERFER: *TMEN*: I, 107_2. CLAUSON: *EDPT*: 5^b. Krş. Uyg. *abaḳa* 'amca' RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 1, 35^b. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 124. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 310.

6671 Beyāż ve ḳırmızī alaca reng maʿnāsınadur. Ve ol ata dėnür ki reng-i aṣlīsine muḫālif noḳṭaları ve ḳıṭʿaları ola (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 311. ATAY: *A-TBL*: I, 1, 112^a. at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 47. STEINGASS: *CP-ED*: 7^a. TIETZE: "Direkte arabische Entlehnungen im anatolischen Türkisch", 264_8. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 3^a. EREN: *TDES*: 1^b. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 80^a. NİŞANYAN: *SS*: 26^b).

6672 **Açıklama:** *Abuşḳa*: *Ābuşḳa < āb+'ç+ḳa*; *aba/apa+ç+ḳa*.

KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 42^a_{12}. yr. Çeviri: I, 143. RAMSTEDT: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Formlehre*: II, 215. CLAUSON: *EDPT*: 6^b.

{+*GA*} küçültme ekidir. Eski ve Orta Türkçede, az sayıda da olsa, bu ekle türetilmiş kelimeler vardır: *Ḳutadġu Bilig* ve *DLT awıçġa* 'yaşlı adam, ihtiyarcık', *ḳurtġa* 'ihtiyar kadın', Uyg. *siŋirkä* 'sinircik', Uyg. *yipkä* 'iplik', *IB ḳumursġa* 'karınca', Uyg., *DLT yorınçġa* 'yonca' vb. gibi (TEKİN, T.: "Türkçede Morfofonemik Değişmeler: Dar Ünlü ~ Ø Nöbetleşmesi", 109).

abışḳa kelimesinin yerine daha 1245'lerde bazı bölgelerde *ḳoca* (< Far. *ḫ'āca*)'nın geçtiği görülüyor. [al-ḲONAVĪ:] *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*: 34 (26^a_9). HAMILTON: *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyāṇamkara ve Pāpaṃkara*: 169^a. HAMILTON: *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Budhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*: 129. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 225. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 309.

6673 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 4^a. CLAUSON: *EDPT*: 21^b. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 1, 40^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $23_{2\text{-}4}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1116.

6674 RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: II, 3^b. NEVĀYĪ: *Nesāyimü 'l-Maḥabbe min Şemāyimi 'l-Fütüvve*: 457^a. BĀBÜR: *Dīvān*: (247) 266_2. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 317^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $23_{2\text{-}4}$.

9. **açun** [< Soğd. *"zwn*[6676]] Cihan, dünya. Bk. **oçun.**
10. **aç-** [< **haç-*[6677]] Açmak.
11. **açıl-** [< *aç-'l-*[6678]] Açılmak.
12. **açırġan-** [< *āçı+rġa-n-*[6679] < *āçı-ġ*] Mazlumu esirgeyip zalime kahreylemek, acınmak.
13. **adaḳ** [< *ḳada-ġ*[6680]] Ada.
14. **Adaḳ** [< *ḳada-ġ*[6681]] Türkistan'daki Andican şehri.
15. **adaḳ** [< *āt+a-ḳ*[6682]] Adak, nezir.
16. **adaḳ** [< *āt+a-ḳ*[6683]] Vakit, mevsim. Bk. **çaġ, ḳurun, oḳ, oḳt, say.**
17. **aġ öy** [< < *āḳ ev*[6684]] Ak ev, çadır, büyük otağ. Bk. **aḳ öy.**
18. **aġa** [< Mo. *āḳa*[6685]] Büyük erkek kardeş.
19. **aġar-** [< *āḳ+ar-*[6686]] Ağarmak.
20. **aġrı-** [< *hāġrı-*[6687]] Ağrımak.

6675 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 5^a. CLAUSON: *EDPT*: 21^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $23_{2\text{-}4}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1116.

6676 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 73^b. CLAUSON: *EDPT*: 28^a. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 5, 328^b.

6677 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 3^b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 3^b. CLAUSON: *EDPT*: 18^b. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 209. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 1. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1116. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 339_2.

6678 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 5^a. CLAUSON: *EDPT*: 26^b. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 3. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $15_{2\text{-}2}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1116. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 340_3.

6679 BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $23_{2\text{-}4}$.

6680 Kazık. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 773^b. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1390^b. İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 293 $[147^a]_8$. Basma: 180^b_{10}. Çeviri: 7^a. RABĠŪZĪ: *Ḳışaşü'l-Enbiyā*: II, 5^b. Çözümü güç. *Ada+ḳ* 'adacık', *adaḳ* 'ayak' ve Mo. *adaġ* 'uç, son' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 14^a) olabilir (?).

6681 Anlam bakımından krş. *Aṭapazarı* 'Sakarya'.

6682 ECKMANN: *Çağatayca El Kitabı*: 246.

6683 ECKMANN: *Çağatayca El Kitabı*: 246.

6684 Bk. **aḳ öy.**

6685 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 52. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 43v14. DOERFER: *TMEN*: I, 133_{22}. PEKARSKİY: *Yakut Dili Sözlüğü (A-M)*: I, 6^b. PAASONEN: *Çuvaş Sözlüğü*: 2. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 22^a. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 9^b. LESSING: *M-TS A - N*: I, 95^a. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 48^a. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 13^a. CAFEROĞLU: "Azerbaycan Onomastiğinde "AĞA"". TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 282_1. TEKİN: *TDBUÜ*: 169. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 2, 78^b. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 301. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 281. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 64. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 87, 148. Tü. ve Mo.da unvan olarak kullanılması için bk. RYBATZKI: *Die Personenennamen und Titel der mittelmongolischen Dokumente*: 45^a.

6686 CLAUSON: *EDPT*: 75^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 171. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 598. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 342_6.

21. **ağrıġ** [< *hāġrı-ġ*[6688]] Ağrı, hastalık.

22. **aḫsum** [< *aḫsuŋ*[6689]] Ayakta duramayacak kadar sarhoş. Bk. **aḳsum.**

23. **aḫtaçı** [< Mo. *aḫta+çi(n)*[6690]] Ahır kâhyası, ahırcı başı, atçı.

24. **aḫtar-** [< *āġ-tar-*[6691]] Aktarmak.

25. **aḳ öy** [< *āḳ ev*[6692]] Ak ev, çadır, büyük otağ. Bk. **ag öy.**

26. **aḳ-**[6693] Akmak.

27. **aḳar-** [< *āḳ+ar-*[6694]] Ağarmak.

28. **aḳız-** [< *aḳ-ɪz-*[6695]] Akıtmak.

29. **aḳsum** [< *aḫsuŋ*[6696]] Ayakta duramayacak kadar sarhoş. Bk. **aḫsum.**

30. **aḳtur-** [< *aḳ-tur-*[6697]] Akıtmak.

31. **al** [< *hāl*[6698]] Ön, yan. Bk. **al, iley.**

6687 CLAUSON: *EDPT*: 91^{a}. GABAIN: *ETG*: 259^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. *ağru-* ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 474. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $29_{2\text{-}6}$. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 346_{12}.

6688 CLAUSON: *EDPT*: 90^{a}. GABAIN: *ETG*: 259^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. *ağru-* ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 474. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $30_{2\text{-}6}$. ÖLMEZ, M.: "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine", 139.

6689 Bk. **aḳsum.** KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 36^{a}_{4}. yr. Çeviri: I, 116. NEVÂYÎ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 345. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 33r19. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 135^{a}. PEKARSKİY: *Yakut Dili Sözlüğü (A-M)*: I, 10^{a}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 24^{b}. DOERFER: *TMEN*: II, 90_{510}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 13^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 95^{a}. DOERFER: *Tungusica*: III, § 1. *āḫsuma* VULLERS: *LP-LE*: I, 20^{b}. STEINGASS: *CP-ED*: 25^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 499.

6690 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 34. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 33v16. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 137^{b}. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 137. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 577. LESSING: *M-TS A - N*: I, 25^{b}. DOERFER: *TMEN*: I, 114_{9}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 9^{b}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 64. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 120^{b}. TAŞ, İ.: *Süheyl ü Nev-bahār'da Eskicil Öğeler*: 39.

6691 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 23^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 81^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 27. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 494. 'yenmek, al aşağı etmek' el-BARDAḪÎ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (103^{b}, 108^{b}) 69^{b}_{18}, 73^{a}_{14}. yr. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 349_{20}.

6692 NEVÂYÎ: *Ḥamsetü 'l-Müteḥayyirīn*: 57. NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 57. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 45r23. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 68. CLAUSON: *EDPT*: 3^{b}, 75^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 171. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 598, 577.

6693 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 48^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 77^{b}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $37_{2\text{-}8}$. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 347_{16}.

6694 CLAUSON: *EDPT*: 75^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 171. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 598. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 342_{6}.

6695 CLAUSON: *EDPT*: 82^{a}. TEKİN: *Orhon Türkçesi Grameri*: 237^{b}. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 498. HAKÎM ATA: *Miᶜrâc-nâme*: 273. BĀBÜR: *Dīvān*: (174) 94_{3}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 598.

6696 Bk. **aḫsum.**

6697 EZ-ZAMAḪŞARÎ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 85^{b}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 23^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 82^{a}. GABAIN: *ETG*: 60_{166}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 598. ŞİBÂNÎ: *Dīvān*: 344^{a}.

32. **al-**[6699] İktidar tasvir fiili. Yapabilmek. Bk. **u-**.

33. **al-**[6700] Almak.

34. **ala luġa** [< *āl+a*[6701] *lyūġaġ* < *yūġaķ*[6702]] Bir tür ördek. Altı ak yabani ördek. Bk. **ala pöke, alma baş, cürüge, çaķır ķanat, soķsur, têmür ķanat.**

35. **ala pöke** [< *āl+a*[6703]] Bir tür ördek. Üstü kara altı ak ördek. Bk. **ala luġa, alma baş, cürüge, çaķır ķanat, soķsur, têmür ķanat.**

36. **alaķ-** [< *ala+ķ-*[6704]] Alt üst olmak. Yağma, talan, taraç olmak. Bk. **alaķ.**

37. **ᶜalālā** [< Far. *ᶜalālā*[6705]] Kavga, galebe. Bk. **bulġag, ķarġaş.**

38. **alaḫān u alamān** [< *ala+ḫān ala+mān*[6706]] Talan olmuş, evsiz barksız. Bk. **ķazaķ, tat.**

39. **Alçın** [< Mo. *alçin*[6707]] Çağatay ulus'ta bir kabile.

40. **aldaġ** [< *āl+ta-ġ*[6708]] Aldatmak.

6698 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 31ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 121ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. BĀBÜR: *Dīvān*: (200) 129_{69}. ŞIBĀNĪ: *Dīvān*: 344ᵃ. ECKMANN: *Çağatayca El Kitabı*: 246. ᶜÖMER B. MEZĪD: *Mecmūᶜatü'n-Neẓāir*: $233_{CCCLXVIII-3}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 284.

6699 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 32ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 124ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 33_{2-7}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 283. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 350_{21}.

6700 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 32ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 124ᵇ, 126ᵃ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 35. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 283. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 350_{21}.

6701 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 62. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 50r22. TEKİN: *TDBUÜ*: 171. *alma baş*: *sar u gardan an ṣandalī māyil ba-zardī bāṣad.* başı ve boynu sandala (alaya) çalar sarı. *ala pöke*: üstü kara altı ak. *ala luġa*: (üstü ... altı ak) yaban ördeği.

6702 CLAUSON: *EDPT*: 901ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 976, 1021.

6703 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 62. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 32ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 124ᵇ, 126ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 171. *alma baş*: *sar u gardan an ṣandalī māyil ba-zardī bāṣad.* başı ve boynu sandala (alaya) çalar sarı. *ala pöke*: üstü kara altı ak. *ala luġa*: (üstü ... altı ak) yaban ördeği (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 50r22).

6704 CLAUSON: *EDPT*: 126ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 291. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 351_{22}.

6705 Ķarķaşa ve çıġıltı ve ġavġā ve şamāṭa maᶜnāsınadur ve taᶜrīż ve teşnīᶜ ve kināyeli kelāma da dênür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 422. VULLERS: *LP-LE*: II, 579ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 861ᵇ). Bk. **ķarġaş.**

6706 *alaman*: STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 291. DOERFER: *TMEN*: II, 119_{542}.

6707 *alçin* 'yalçın, dik, uçurum', belki *alçu* 'aşık' ile ilgili (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 94). Başka bir izah: *alçi+n*. ÖZERGİN: "Türk Boylarından Alçınlar Üzerine".

6708 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 108. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 412. DOERFER: *TMEN*: II, 115_{533}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 39ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 130ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 2, 108ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 171. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 288. Ana kavramı 'çıkış yolu, çare, çözüm = hall'. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 352_{23}.

41. **aldara-** [< Mo. *alda+ra-*[6709]] Iztırap ve gücenmek, sevinmekten alışılmışın dışında bir durum sergilemek, kendisinden geçmek, kendisini kaybetmek; aldırmak, alınmak.

42. **alġıcı** [< *al-ġuçı*[6710]] Alıcı.

43. **alıġ** [< *al-ˈġ*[6711]] Alış.

44. **alıḳ** [< *al-ˈḳ*[6712]] Alış.

45. **alın** [< *hāl+ˈn*[6713]] Ön. Bk. **al, iley.**

46. **alḳa-** [< *alḳ+a-*[6714]] Hayır dua vermek.

47. **alma baş** [< *al+ma*[6715]] Bir tür ördek. Başı ve boynu sandala (alaya) çalar sarı ördek. Bk. **ala luġa, ala pöke, cürüge, çaḳır ḳanat, soḳsur, têmür ḳanat.**

48. **altav** [< *altı+aġu*[6716]] Altı tane.

49. **altavla** [< *altı+aġu+la*] Altı tanesi birlikte.

50. **alṭayı** [< Mo.[6717] *āl tayı*] Kızıl tilki derisinden olan kürk, çılgava.

6709 EZ-ZAMAḪŞARÎ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 98ª. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 89ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 49ª. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 17ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 286. ÖLMEZ, Z.: "Mongolic Words in Classical Chagatay Period", 230. **Açıklama:** *Aldara-*: TTü.ndeki *aldır-* fiilinin anlam karşılıkları arasında geçen '+a dikkat etmek, ehemmiyet vermek' üzerinde durulmak gerekir. Yine sözlüğün verdiği bilgiye göre fiil bu anlamı ile ancak menfi, soru veya şart şekillerinde kullanılır: *Ben onun sözlerine aldırmam. Siz niye aldırdınız? Aldırsanız da aldırmasanız da faydasız* (TDK: *Türkçe Sözlük*: (1969) 28ª. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 147ª). Hatta başka kullanılışı bile menfidir: *aldırış etme-* 'umursamamak' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 88ª). Bir fiilin bir anlamı yalnızca niçin menfi kullanılışı için olsun? Bu menfi kullanılışın, müsbet biçimi olan *aldır-* 'aldırmak' gövdesiyle ve dolayısıyla *al-* 'almak' köküyle bir ilgisini de bütün iyi niyete rağmen kurmak güç (NİŞANYAN: *SS*: 36ᵇ). Mesela *alın-* 'incinmek, kırılmak' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 94ª) ve *alınma-* 'incinmemek, kırılmamak' tek tabanın iki sınıflamada kullanılan biçimidir. Mo.daki 'gevşemek, çözülmek, çıkmak; boşanmak, kurtulmak, bırakılmak; kaybolmak, yok olmak; gücünü veya cesaretini kaybetmek veya bedence zayıflamak' anlamları dolayısıyla fiil bu anlamın menfisine münasip düşmektedir: 'Gevşememek, çözülmemek, çıkmamak; boşanmamak, kurtulmamak, bırakılmamak; kaybolmamak, yok olmamak; gücünü veya cesaretini kaybetmemek veya bedence zayıflamamak'. Sonuç olarak *aldır-*ın menfi kullanılan biçimi *al-* köküyle ilgili olmayıp ses bakımından Mo. *aldara-* fiilinden gelişmiş bir *aldır-* tabanının menfisidir ve hâliyle sözlüklerde ayrı bir madde olarak verilmelidir.

6710 CLAUSON: *EDPT*: 124ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 283.

6711 CLAUSON: *EDPT*: 124ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 287.

6712 CLAUSON: *EDPT*: 124ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 287.

6713 CLAUSON: *EDPT*: 147ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 284.

6714 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 38ª. CLAUSON: *EDPT*: 138ª. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 48. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 137. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1154.

6715 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 62. *almabaş* '*kırmızı* başlı yaban örneği, *kızıl* arı, serçeden küçük, *kırmızı* başlı bir kuş' TDK: *DS*: I, 226ᵇ. EREN: *TDES*: 133ª. ERDAL: "Around the Turkic 'Apple'".

6716 CLAUSON: *EDPT*: 130ᵇ.

51. **aluķ** [< *alı-ķ*[6718]] Alık, gamlı, dağınık, perişan, kafası karışık.

52. **aŋ̂ga tėkrü** [< **an+ġa*[6719], **teg+rü*[6720]] Ona değin.

53. **aŋ̂gaca** [< **an*[6721]*+ķa+ça*] Ona değin.

54. **anbe** [< Far. *anba*[6722] < Skr. *anb, ampar*] Nağzek. Hindistan'da yetişen, şeftaliye benzeyen bir meyve.

55. **andaķ** [< *anı teg*[6723]] Öylece, onun gibi.

56. **andı-** [< *aŋ+dı-*[6724]] Gizli arayıp taramak, gizlenip söz dinlemek.

57. **aŋ̂gdı-** [< *aŋ+dı-*[6725]] Gizli arayıp taramak, gizlenip söz dinlemek.

58. **anıķ-**[6726] Üns ve ülfet tutmak.

59. **anın** [< **an+'n*[6727]] Onun için.

60. **anıt-**[6728] Saklamak. Bk. **asra-, tėrge-**.

61. **aŋ̂gıt-**[6729] Dinlemek.

6717 Kedi iriliğinde, kızıl tüylü, postundan kürk yapılan ve kürkü külahın çevresine dikilen bir hayvan (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 29v27, 94. *MNT*: 172. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 84ᵇ). *altay* (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 30ᵇ).

6718 CLAUSON: *EDPT*: 135ᵇ. *ul-"ķ* 137ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 513ᵃ. EREN: *TDES*: 9ᵃ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 152ᵃ. NİŞANYAN: *SS*: 38ᵃ. TEKİN: "Altaic Etymologies: I", 254_{27}. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 22^{b}_{8}. yr. Çeviri: I, 64. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 286.

6719 CLAUSON: *EDPT*: 165ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 487.

6720 CLAUSON: *EDPT*: 475ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1389.

6721 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 487.

6722 **Açıklama:** *Anbe*: Ẓuhūr-ı hā ile *anbūh* muḫaffefidür ve fetḥ-i bā ve ḫafa-yı hā ile. Hindistān'a maḫṣūṣ bir mīve adıdur. Beyne 'l-eṭibbā' *anbac* ile maᶜrūfdur. İki nevᶜ olur biri bādemī ve biri tuffāḥī olur ve iki nevᶜi daḫı ġāyetde ṭību 'r-rāyiḥadur (at-TABRİZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 78. VULLERS: *LP-LE*: I, 125ᵇ. REDHOUSE: *TEL*: 208ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 104ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 2, 119ᵃ). Hindistan'da yetişen en iyi meyvelerden ve kârdî-şeftaliye benzer bir meyve olup ağacı çok yüksek ve yaprağı şeftalininkine benzer. (< Skr. *anb*; telaffuzu: *amb* ve *ambe*) kelimesinin telaffuzu Türkçede anlamında müstehcenlik görülen başka bir sözü hatırlattığından, bu meyve Türkler arasında ve bilhassa edebiyatta *nağzek* adı ile anılmaktadır (BABUR: *Veķāyiᶜ*: II, 578).

Hint eriği. Hint şeftalisi. Hint kirazı. Sıcak ülkelere özgü bir ağacın yumurta biçiminde, sarımtırak kırmızı renkli, sert çekirdekli, ekşimsi meyvesi. Mangoe, *Amacardiaceae* ailesinden *Mangifera indica* meyvesi (YILMAZ: "Tropikal Meyveler", 82ᶜ-83ᵃ). HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 14.

6723 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 44ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 177ᵃ, 165ᵃ, 475ᵃ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 3, 150ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 487, II, 1389.

6724 Bk. **aŋ̂dı-**.

6725 CLAUSON: *EDPT*: 180ᵃ.

6726 **anıķ-, ınıķ-** (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116v16) ve **anıt-** için bk. CLAUSON: *EDPT*: 179ᵃ. 'Bir şeyi yapmağa kalbinden hazırlanmak, niyet etmek, Mücerret bir şeyi hazırlamak manasına gelir.' İZBUDAK: *El-İdrâk Haşiyesi*: 5.

6727 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 45ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 165ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 487.

6728 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 45ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 508.

6729 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 175ᵃ.

62. **an͡glat-** [< *aŋ+la-t-*[6730]] Anlatmak.

63. **+Ar-** Addan fiil yapma eki.

64. **ar-** [< **hār-*[6731]] Yorulmak. Bk. **arı-, arıl-, ḫar-, sustan-, sustay-, tal-, talıḳ-, taşıḳ-.**

65. **ara** [< *ār-a*[6732]] Ara.

66. **araba** [< Ar. *rubāʿ*[6733]] Araba.

67. **arbaġ** [< *arva-ġ*[6734]] Yılanın deliğine okununca dışarı çıkaran ve ısırdığı yere okununca zehir tesir eylemeyen malum efsun.

68. **arġa-** [< *ar-ġ+a-*[6735]] Aldatmak.

69. **arġada-** [< Mo. *arġa+da-*[6736]] Aldatmak.

70. **arġadal** [< Mo. **araġ tal*[6737]] Dağ eteklerinde olan alçak tepeler, orada olan dereler, küçük yerler.

6730 CLAUSON: *EDPT*: 186ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 511. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 356_{29}.

6731 CLAUSON: *EDPT*: 193ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $42_{2\cdot9}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1124. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 357_{32}.

6732 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 50ª. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 162. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 3, 170ª. CLAUSON: *EDPT*: 196ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 314.

6733 *Araba* 'dört teker, dört tekerli, dört tekerlekli' < *rubāʿ* 'dörtlü'. Nitekim krş. *bisiklet* 'iki tekerlek' (< *bi* Lat. 'iki' *kyklos* Yun. 'tekerlek') ATAY: *A-TBL*: II, 1, 670ª. DOERFER: *TMEN*: II, 19_{440}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 23ª. EREN: *TDES*: 14ª. NİŞANYAN: *SS*: 48ª. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 190ª. [ʿĀŞİR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 301. Bir de bk. *arāba* 'gardūna maʿnāsınadur ki Türkīde arāba muḥarrefi araba taʿbīr ėderler ḳağnı, ṭarīḳa, binto ve sā'irine şāmildür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfīʿ*: 52_{27}).

6734 CLAUSON: *EDPT*: 199ª. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 3, 216ᵇ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 262, 271. Krş. *arv+'ş*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 313.

6735 CLAUSON: *EDPT*: 193ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 171. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 313.

6736 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 108. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 36r15. *MNT*: 9. EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 105ª. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 152ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 83ª. Mo. *arġa+da-* 'aldatmak, şaşırtmak' *arġa* 'hile, oyun' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 83_{242}).

6737 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 68. *arġdal* MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 37r10. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 153ª. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 298. **Açıklama:** *Arġadal*: *Arġadal* kelimesi aslında 'hile, oyun, düzen' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 83ª) anlamındadır ve *arġada-* 'gönlünü yapmak, tatlı sözlerle kandırmak, dil dökmek; yaltaklanmak; yatıştırmak, avutmak, dindirmek, rahatlatmak; ikna etmek, ayartmak, baştan çıkarmak' ile ilişkilidir. Anlamda değil madde başında bir yanlışlık olmalı. Belki *araġ* 'dere veya ırmağın kurumuş yatağı; bir dağın eğimli yerlerinde yağmurun açtığı hendekler' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 76ª) + *tal* 'düzlük arazi, bozkır, yaban' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1191ᵇ) veya *horġudal* 'korunma, sığınma, barınma; barınak, sığınak, korunak' (< *horġuda-* 'sığınmak, sığınağa girmek, saklanmak; bir yerde uzun zaman kalmak, bir yere bağlanmak' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1490ᵇ) ile ilgili olabilir.

71. **arı-** [< *ārı-*[6738]] Arı, pak olmak.

72. **arı-** [< **hār-ı-*[6739]] Yorulmak. Bk. **ar-**, **arıl-**, **ḫar-**, **sustan-**, **sustay-**, **tal-**, **talıḳ-**, **taşıḳ-**.

73. **arıġ** [< *ār-'ḳ*[6740]] Ark, su yolu. Bk. **arıḳ**, **murı**.

74. **arıġ** [< *ārı-ġ*[6741]] Arı, pak. Bk. **arıḳ**.

75. **arıġ** [< *hār-'ġ*[6742]] Arık, zayıf, cılız. Bk. **arıḳ**.

76. **arıḳ** [< *hār-'ḳ*[6743]] Arık, zayıf, cılız. Bk. **arıġ**.

77. **arıḳ** [< *ār-'ḳ*[6744]] Ark, su yolu. Bk. **arıġ**, **murı**.

78. **arıḳ** [< **ārı-ġ*[6745]] Arı, pak. Bk. **arıġ**.

79. **arıl-** [< *ārı-l-*[6746]] Arınmak, pak olmak.

80. **arıl-** [< **hār-'l-*[6747]] Yorulmak. Bk. **ar-**, **arı-**, **ḫar-**, **sustan-**, **sustay-**, **tal-**, **talıḳ-**, **taşıḳ-**.

81. **arılmay** [< **hār-'l-may*[6748]] Bir kimseye biri gitmeden öbürü gelen çeşitli hastalıklar.

82. **Arlas** [< Mo. **aru+la+s*] Çağatay ulus'ta bir kabile.

83. **Arlat** [< Mo. **aru+la+t*[6749]] Çağatay ulus'ta bir kabile.

6738 Krş. Ar. *ʿarā* 'atın üzerinde eyeri olmamak, +DAn çıplak olmak, soyunmak; temizlenmek; vücudu etsiz, arık olmak; ayıpsız olmak, ayıptan soyunmuş olmak, kurtulmak; gece soğuk olmak' ATAY: *A-TBL*: III, 353^{a}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 51^{b}. DOERFER: *TMEN*: I, 129_{19}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 67. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $45_{2\cdot10}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 519.

6739 SEYF-İ SARÂYÎ: *Kitâb Gülistan bi't-türkî*: 205^{a}. İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 176 $[88^{b}]_{6}$. 198 $[99^{b}]_{2}$. Basma: 106^{a}_{7}. 119^{a}_{6}. Çeviri: 11^{b}. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: II, 31^{a}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 51^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1124. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 3457_{32}.

6740 [ᶜĀŞİR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 24. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 51^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 214^{a}. *ḫarḳ* 'yarık' ATAY: *A-TBL*: I, 3, 453^{a}. EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 92^{a}. *Nehcü'l-Ferādīs*: III, 20^{a}. HAKÎM ATA: *Miᶜrâc-nâme*: 272. EREN: *TDES*: 17^{a}.

6741 DOERFER: *TMEN*: I, 130_{19}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 51^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 213^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 3, 182^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 519. ŞİBĀNĪ: *Dīvān*: 349^{b}.

6742 Bk. arıḳ.

6743 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 52^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 214^{a}.

6744 CLAUSON: *EDPT*: 214^{a}. ŞİBĀNĪ: *Dīvān*: 349^{b}.

6745 CLAUSON: *EDPT*: 213^{b}.

6746 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 52^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 519. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 358_{33}.

6747 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 313.

6748 CLAUSON: *EDPT*: 229^{a}.

84. **armān** [< Far.[6750]] Çare, derman.
85. **ārmān** [< Far.[6751]] Arzu.
86. **arta-** [< *arta-*[6752]] Geçip gitmek.
87. **artan-** [< *arta-n-*[6753]] Aşıp ve atlayıp geçmek.
88. **artuḳsılıḳ** [< *art-ᵘḳ+sı+lıḳ*[6754]] Ziyadelik, dahi.
89. **as-**[6755] Asmak.
90. **asāpḳūr** [< Mo. *asabaḳūr*[6756]] Çağatay âdetinde meşhur yemek olan koyunun omurga kemiği. Bir ziyafet olduğunda hazırlanan yemeklerde tabiatıyla o kemik bütün hâlinde pişirilip yemeğin yanına konulur.
91. **asığlıḳ** [< *ās-ˈġ+lıġ*[6757]] Faydalı.
92. **asığlıḳ** [< *ās-ˈġ+lıḳ*[6758]] Asılmış.
93. **asmağlıġ** [< *ās-maḳ+lıḳ*[6759]] Asmaklık.
94. **asra-** [< **as*ₗ*ra-* < Mo. *asara-*[6760]] Saklamak, korumak. Bk. **anıt-**, **tėrge-**.

6749 DOERFER: *TMEN*: I, 128_{18}. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 311. Caoçin örtögey'den inerler. *Türlükin / Darlekin* 'dış' Moğollardandır.

6750 at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 268. VULLERS: *LP-LE*: I, 82ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 39ᵃ.

6751 *Ḥasrat* ve *ārzū* ve *ranc* ve *maşaḳḳat* ve *derġ* ve *ta'assuf* ve *nadāmat* maᶜnālarınadur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 34. VULLERS: *LP-LE*: I, 82ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 39ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 27ᵃ). Krş. *ār+zog*.

6752 Doğrusu *artıl-*. CLAUSON: *EDPT*: 208ᵃ'da yok. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590. **Açıklama:** *Arta-*: *ert-* 'geçmek' (CLAUSON: *EDPT*: 202ᵃ) ≈ *ert-e-* (?)'in kalın sıradaki dengi olmalı. Böyle kelimelerin bir dizmesi ve karşılaştırması için bk. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: 230.

Veya başka bir bakış olarak: KÂŞGARLI MAHMUD'un *dīvānu luġāti 't-türk*ünde, İBN MUHANNĀ'nın *kitābu ḥilyatu 'l-insān va ḥalbatu 'l-lisān*ında ve yer yer bu metinde ince sıradaki fiillerin kalın ek alması hep bir çekimleme yanlışı olarak algılanabilir mi? Bugün de *gėtmaḫ, yėmaḫ* kullanan ağızlar varsa bunun bir izahı olmalı veya bu izahsız biçimin dikkatten kaçmadığı ve çözümünü beklediği hatırlanmalı.

6753 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590.

6754 CLAUSON: *EDPT*: 204ᵇ. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 502.

6755 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 59ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 28ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 240ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 3, 223ᵃ. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 192. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $53_{2\text{-}12}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1126. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 361_{38}.

6756 EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Muḳaddimetü'l-Edeb*: 106ᵇ. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 40r27. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 12ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 537.

6757 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 60ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 245ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 227ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1025.

6758 CLAUSON: *EDPT*: 240ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1126.

6759 CLAUSON: *EDPT*: 240ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1126.

6760 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 346. *MNT*: 9. EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 107ᵃ. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 54ᵃ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 90ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 130_{20}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 88. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 65. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 521. CSÁKI: *Middle Mongolian*

95. **asraġuluk** [< *as,ra-ġuluk < Mo. *asara-*] Saklanacak, saklamalı.

96. **asrat-** [< *as,ra-t- < Mo. *asara-*] Saklatmak.

97. **asru** [< *āş-ur-u*[6761]] Ziyade, çok. Bk. **köprek**.

98. **assıġ** [< *ās-'ġ*[6762]] Fayda.

99. **assık** [< *ās-'ġ*[6763]] Fayda.

100. **ast** [< *as+t[6764]] Alt.

101. **aşuk** [< *alçu+k[6765]] Topuk.

102. **aşuk-** [< *āş-uk-[6766]] Acele etmek, ıztırap çekmek, emek çekmek. Bk. **dökülde-, ėrik-, ėv-, sal-, tapırçı-**.

103. **at** [< *āt*[6767]] Ad.

104. **at**[6768] Aygır.

105. **at-**[6769] Atmak. Bk. **taşla-**.

106. **ata-** [< *āt+a-*[6770]] Ad koymak, adlamak, bir adla anmak, adamak, namzet eylemek. Bk. **atka-, atla-**.

107. **atabėk** [< *ata*[6771] *bēg*] Atabek, lala. Bk. **atage**.

Loan Words in Volga Kipchak Languages: 15_{10}. ÖLMEZ, M.: "On Mongolian *asara-* "to nourish" and tursich *aşa-* "to eat"". ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 362_{41}.

6761 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 64ª. CLAUSON: *EDPT*: 264ᵇ. Mo. *asuru* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 55ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 92ª. TEKİN: "Altaic Etymologies: I", 263_{52}.

6762 CLAUSON: *EDPT*: 244ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1025. ÖLMEZ, M.: "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine", 139.

6763 Bk. assıġ.

6764 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 61ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 242ª. Krş. *ʸüz* ≈ *üst; ʸaz* ≈ *ast*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 285. *alt*.

6765 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 97. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 42r5. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 597. DOERFER: *TMEN*: II, 64_{485}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 64ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 30ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 259ª. Mo. *alçu* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 93ª. LESSING: *M-TS A - N*: I, 47ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 292.

6766 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 64ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 259ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 292.

6767 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 64ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 32ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 247ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 69.

6768 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 14; Çeviri: 8. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 128. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 65ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 33ª. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 252ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 317. AALTO: "Orhon Yazıtlarındaki At İsimleri Üzerine".

6769 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 65ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 36ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1127. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 363_{43}.

6770 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 66ª. CLAUSON: *EDPT*: 42ª. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 255ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1140.

6771 CLAUSON: *EDPT*: 40ª. DOERFER: *TMEN*: II, 7_{415}. BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 579. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 254ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 523. **Açıklama:**

108. **ataġ** [< *āt+a-ġ*[6772]] Adak, nezir.

109. **atage** [< *ata*[6773]*+ke* < *atya*, < Mo. *eke*[6774]] Atabek, lala. Bk. **atabėk**.

110. **ataġlıġ** [< *āt+a-ġ+lıġ*[6775]] Adanmış, namzet.

111. **atal-** [< *āt+a-l-*[6776]] Ad koyulmak, adlanmak, namlı olmak, tayin olunmak.

112. **atalıġ** [< *āt+a-l-'ġ, āt+a-ġ+lıġ*] Adanmış, namzet.

113. **atalıḳ** [< *āt+a-ḳ+lıḳ*[6777]] Adanmış, namzet.

114. **atay**[6778] Akın, ılgar.

115. **atıġ-** [< *āt+'ḳ-*[6779]] Adlanmak.

116. **atıḳ-** [< *āt+'ḳ-*[6780]] Ad çıkarmak.

117. **atḳa-** [< *āt₍ₗ₊₎ḳ+a-*] Ad koymak. Bk. **ata-, atla-**.

118. **atla-** [< *āt+la-*[6781]] Ad koymak. Bk. **ata-, atḳa-**.

119. **atlıġ** [< *at+lıġ*[6782]] Atlı, binici.

120. **atlıġ** [< *āt+lıġ*[6783]] Nişanlı kız.

121. **atlıḳ** [< *at+lıġ*[6784]] Atlı, binici.

122. **atlıḳ** [< *āt+lıġ*[6785]] Nişanlı kız.

123. **avcaḳ** [< *āb+çaḳ*[6786]] Avcı.

124. **avuncaḳ** [< **ābı-n-ç+aḳ*[6787]] Avunacak nesne, avunmaklık.

Atabėk: Kelime *aġa = beg* gibi bir anlam yapısına sahip. Benzerleri için krş. *beg efendi, ḫānım efendi, ḫānım sulṭān*.

6772 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 66ᵃ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 1, 43ᵇ.

6773 = Mac. *átya*. CLAUSON: *EDPT*: 40ᵃ. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 579. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 254ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 523.

6774 *eteke* NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 53. CLAUSON: *EDPT*: 100ᵇ. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 228ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 457. DOERFER: *TMEN*: I, 190_{66}, II, 9_{419}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 499.

6775 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 66ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 603.

6776 CLAUSON: *EDPT*: 32ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 100. ŞİBĀNĪ: *Dīvān*: 354ᵃ. NECİP: *YUTS*: 20ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1140.

6777 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 603.

6778 Açıklanmağa muhtaç biçim.

6779 CLAUSON: *EDPT*: 47ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 259ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1140.

6780 CLAUSON: *EDPT*: 47ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1140.

6781 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 67ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1140.

6782 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 67ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 54ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 273ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 317.

6783 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 67ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 54ᵇ.

6784 CLAUSON: *EDPT*: 54ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 317.

6785 CLAUSON: *EDPT*: 54ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1140.

6786 CLAUSON: *EDPT*: 6ᵃ. *avçı*. TEKİN: *TDBUÜ*: 171. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 512.

125. **avuşḳa** [< *āb+'ç+ḳa*[6788]] Kadının kocası.

126. **ay** [< *āy*[6789]] Ay.

127. **ay-**[6790] Menetmek, uzak tutmak, kaçırmak. Bk. **aya-**, **tıy-**, **yıġ-**.

128. **ay-**[6791] Söylemek. Bk. **sözle-**.

129. **aya-** [< *ay-a-*[6792]] Meneylemek. Bk. **ay-**, **tıy-**, **tire-**, **yıġ-**.

130. **ayaġ**[6793] Kadeh, ayak.

131. **ayaḳ**[6794] Kadeh, ayak.

132. **ayaḳ-** [< *aya-ḳ-*[6795]] Belinlemek, (uykuda) sıçramak. Bk. **sėrgek**, **sėsgen-**.

133. **ayaḳçı** [< *ayaḳ+çı*[6796]] Saki.

134. **ayalġu** [< Mo.[6797]] Türkücü sesi, ahenk, türkü ve nağmelere uyum vermek, bülbül sedası, tatlı sesle söylemek; kalbin haz aldığı ve meyleylediği mutlak tatlı ses.

135. **ayıġ** [< *aḏıġ*[6798]] Ayı.

6787 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 108. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 52v17. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 2^b. CLAUSON: *EDPT*: 12^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 307.

6788 CLAUSON: *EDPT*: 6^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 309. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 225.

6789 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 24^b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 10^a. CLAUSON: *EDPT*: 265^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 281^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 303.

6790 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 347. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 53v13. VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 230^a. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 200. BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 63. CLAUSON: *EDPT*: 267^b. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $54_{2\text{-}13}$.

6791 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 25^b. CLAUSON: *EDPT*: 266^a. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 286^a. YÜKNEKİ: *Atebetü 'l-Hakayık*: 102. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 498.

6792 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 347. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 53v13. VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 230^a. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 200. BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 63. CLAUSON: *EDPT*: 267^b. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 110.

6793 CLAUSON: *EDPT*: 270^a. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91r25. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 510.

6794 CLAUSON: *EDPT*: 270^a. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 91r25. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 510.

6795 *uya-l-* ve *uya-ḳ-* 'utanmak, yerin dibine geçmek, batmak' (RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 511^a) veya **oya-ḳ-* '(birden) uyanmak' (?). STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 279, II, 1487. Veya *ay-ıḳ-* 'ayılmak' (TDK: *TTS*: I, 319. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 237^b).

6796 CLAUSON: *EDPT*: 271^a. İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 257 $[129^a]_4$. Basma: $157^b{}_1$. Çeviri: 13^b. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: II, 61^a. ʿÖMER B. MEZĪD: *Mecmūʿatü'n-Neẓāir*: $58_{XLVII\text{-}2}$. ŞİBĀNĪ: *Dīvān*: 357^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 510.

6797 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 347. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 128^a. LESSING: *M-TS A - N*: I, 38^a. DOERFER: *TMEN*: I, 195_{72}. Krş. Mo. *aya* 'ses, nağme, ezgi, ahenk, telaffuz, söyleyiş' LESSING: *M-TS A - N*: I, 36^b. Bk. **yatuġ[an]**.

136. **ayıḳ** [< *adıġ*] Ayı.

137. **ayıḳ** [< *ād-'ġ*[6799]] Uyanık. Bk. **oyḳag**.

138. **ayın-** [< *ay-'n-*[6800]] Menolunmak, sakınmak, korunmak.

139. **aylan-** [< *āy+la-n-*[6801]] Dönmek, dolanmak, devretmek, benzemek, rücu etmek, çevirmek.

140. **aylandur-** [< *āy+la-n-dur-*[6802]] Döndürmek. Bk. **aylandur-**, **ėger-**, **eñir-**, **ėvür-**, **ḳaytar-**, **ḳaytat-**, **tolġan-**, **yandur-**, **yėvüt-**.

141. **aynal-** Özenmek.

142. **ayrıl-** [< **ādı-r-'l-*[6803]] Ayrılmak.

143. **ayrış-** [< **ādı-r-'ş-*[6804]] Ayrılmak.

144. **ayt-** [< *ay-ₜt-*[6805]] Söylemek. Bk. **ayt-**.

145. **aytıl-** [< *ay-ₜt-*] Söylenmek. Bk. **tėn-**.

146. **azġur-** [< *āz-ġur-*[6806]] Azdırmak.

147. **azıḳ-** [< *āz-'ḳ-*[6807]] Yol şaşırmak, yoldan şaşmak, şaşırmak.

148. **azıt-** [< *āz-'t-*[6808]] Yol şaşırmak.

149. **bād-ġazī** [< Far. *bād-ġīs+ī* < *bād-ġīz+ī*, *bād-ḫēz+ī*] Köylü; Horasan'da fıstığı bol bir nahiye. Bk. **bāy-ġazī**.

6798 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 10^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 45^{b}. EREN: *TDES*: 28^{a}. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 42; Çeviri: 29. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 136. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1405) II, 141/1ᵃ.

6799 **ad-* 'açmak' ≈ **od-* 'açmak' biçiminde düşünülebilir. CLAUSON: *EDPT*: 46^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1118.

6800 CLAUSON: *EDPT*: 274^{b}.

6801 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 348. NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 108. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 55v9. VÁMBÉRY: *Ćagataische Sprachstudien*: 237^{b}. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 36. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 68^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 12^{a}. NECİP: *YUTS*: 24^{b}. TAŞ, H.: "Klasik Türk Şiirinde Tür[k]çe Sözcüklerde Med", 146.

6802 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 56r5.

6803 CLAUSON: *EDPT*: 68^{b}. Krş. Mo. *acira-* 'ilerlemek, ileri gitmek, öne geçmek, çekinmek, üst kişilerden uzak durmak' KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 124^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 99^{b}. TEKİN: "Altaic Etymologies: I", 247_{7}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1117.

6804 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 30^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 69^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1117. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 369_{51}.

6805 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 29^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 268^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 117. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 763. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 498. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 370_{53}. Aslında 'sormak, söyletmek'; yani soru sorup cevap vermesini sağlamak.

6806 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 72^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 283^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 520. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 371_{55}.

6807 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 520.

6808 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 73^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 281^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 125. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 520.

150. **bağıltak** [< Far. *baġlṭāḳ*[6809]] Başta ve gövdede zırh altına giyilen pamuklu kaftan.

151. **bağış** [< *bā-ġ+'ş*[6810]] Bağdaş kurup oturmak; bağ, bent, otağ ipi.

152. **bağla-** [< *bā-ġ+la-*[6811]] Bağlamak, bağlanmak.

153. **bağlıġ** [< *bā-ġ+lıġ*[6812]] Bağlı, bentli.

154. **bāğlıġ** [< *bāġ+lıġ* < Far. *bāġ*[6813]] Bağlı, bahçeli.

155. **bāğlıḳ** [< *bāġ+lıġ* < Far. *bāġ*] Bağlı, bahçeli.

156. **baḫşı** [< Çin. *bo shi*[6814]] Hiç Farsça bilmeyen Türkistan hanlarının kâtipleri.

157. **baḳ-**[6815] Bakmak.

158. **baḳar** [< *baḳ-ar*[6816]] Bakış. Bk. **ḳaral**.

159. **bala** [< *bāla*[6817]] Kuş veya başka hayvanların yavrusu.

160. **balala-** [< *bāla+la-*[6818]] Kuş veya başka hayvan yavrulamak.

161. **baltu** [< Mo. *bal+to*[6819]] Balta.

6809 Taḳye ḳavuḳ ve külāh maḳūlesi baş kisvetine dėnür. ᶜAcemlerüŋ tegele ḳaftān taᶜbīr etdükleri ṭevbe daḫı dėrler. ᶜUlemāya maḫṣūṣdur, eŋ üstden gėyerler. Ve bargustuvān maᶜnāsınadur ki ceng günlerinde atlara gėydürdükleri gėyimdür kesme ve yapuḳ ve yancıḳ ve çuḳal taᶜbīr ėderler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 121. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 125v6, 102. VULLERS: *LP-LE*: I, 251ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 193ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 55ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 319ᵃ).

6810 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 57. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 125r26. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 92ᵇ$_{13}$. yr. Çeviri: I, 367. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1455. PRITSAK: "Der 'Rhotazismus' und 'Lambdazismus'", 339. CLAUSON: *EDPT*: 321ᵃ. DOERFER: *TMEN*: II, 254$_{706}$. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 62$_{2\cdot14}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 329.

6811 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 78ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 314ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 62$_{2\cdot14}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 329. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 373$_{58}$.

6812 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 78ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 314ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 62$_{2\cdot14}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 329.

6813 ᶜArabīde ḥadīḳa dėnür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 98) ḥadīḳa 'çevrili yemiş bahçesi' (ATAY: *A-TBL*: I, 2, 341ᵃ).

6814 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 82ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 321ᵃ. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 584. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 59ᵃ. MAIR: "Perso-Turkic *Bakshi*= Mandarin *Po-shih*: Learned Doctor".

6815 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 81ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 311ᵃ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 374$_{59}$.

6816 CLAUSON: *EDPT*: 311ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 323.

6817 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 80ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 332ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 326.

6818 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 80ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 342ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 326.

6819 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1097ᵇ. MENGES: "Zwei altmesopotamische Lehnwörter im Altajischen". RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 61ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 199$_{78}$. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 81ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 333ᵇ. ERDEM: "Balta, Dünyanın En Eski Alet ve Silahı". EREN: *TDES*: 37ᵃ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 273ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 898.

162. **bar** [< *bār* < **bā-r*[6820]] Var.

163. **bar-**[6821] Varmak, gitmek.

164. **barı** [< **bā-r+ı*[6822]] Cümlesi, bütünü, hepsi. Bk. **çum, ḳamuḳ.**

165. **barıça** [< **bā-r+ı+ça*[6823]] Cümlesi, bütünü, hepsi.

166. **barış** [< *bar-ˈş*[6824]] Gidiş, gitmek.

167. **Barlas** [< Mo. **baru+la+s*[6825]] Çağatay ulus'ta bir kabile.

168. **barlıġ** [< **bā-r+lıġ*[6826]] Varlı, varlıklı.

169. **barmaġ** [< **barŋaḳ*[6827]] Parmak.

170. **bas-**[6828] Basmak.

171. **basḳıç** [< *bas-ḳıç*[6829]] Merdiven.

172. **basruġ** [< *bas-ur-ᵘġ*[6830]] Rüzgâr, yağmur ve sıcaktan muhafaza için yurt etrafına çekilen keçe.

173. **baş**[6831] Baş.

174. **baş töben** [< *baş töpü+n*[6832]] Baş aşağı. Bk. **baş tömen, ḳoyı.**

6820 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 83ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 353ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 328. Krş. Mo. *bayi-* 'olmak, mevcut olmak, var olmak' < **ba-yi-* TEKİN: *Orhon Türkçesi Grameri*: 168. LESSING: *M-TS A - N*: I, 115ᵇ.

6821 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 83ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 354ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $67_{2\text{-}15}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 930. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 379_{65}.

6822 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 84ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 353ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 328.

6823 CLAUSON: *EDPT*: 356ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 328.

6824 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 84ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 369ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 930.

6825 DOERFER: *TMEN*: I, 209_{87}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 63ᵇ.

6826 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 84ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 365ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 328.

6827 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 84ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 224ᵃ. **er-ˈn-gek ≈ *bar-ˈn-ġaḳ*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1093.

6828 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 85ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 64ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 370ᵇ. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 74. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $69_{2\text{-}16}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1079. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 381_{66}.

6829 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1097. MEḤMED ŞALĀḤĪ: *Ḳāmūs-ı ʿOṯmānī*: IV, 578.

6830 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 57. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1535. DOERFER: *TMEN*: III, 124_{1824}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 86ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 374ᵇ.

6831 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 86ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 375ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 910.

6832 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 493ᵇ. *töbe+n el-Kavânînü 'l-Külliyye li-Zabti 'l-Lügati 't-Türkiyye*: 126ᵃ. *tömön* 'aşağı, aşağıya' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 755ᵃ. TEZCAN: "János ECKMANN, *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation.* Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 359 s. 8°.", 299. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1386.

175. **baş tömen** [< *baş töpü+n*] Baş aşağı. Bk. **baş töben, ķoyı.**

176. **başaķ** [< *baş+aķ*[6833]] Ok temreni.

177. **başķar-** [< *baş+ġar-*[6834]] Başlamak, kılavuzlamak, yol göstermek.

178. **başķar-** [< *baş+ġar-*[6835]] İşi başarmak, becermek, hakkından gelmek.

179. **başla-** [< *baş+la-*[6836]] Başlamak, ibtida eylemek, kılavuz olmak, yol göstermek.

180. **bat**[6837] Tez.

181. **bāy-ġazī** [< Far. *bād-ġīs+ī < bād-ġīz+ī, bād-ḫēz+ī*[6838]] Köylü; Horasan'da fıstığı bol bir nahiye. Bk. **bād-ġazī.**

182. **Bayat** [< *baya+t*[6839]] Allah, tanrı, huda. Bk. **Tėŋri, Uġan.**

183. **bayırı** [< Mo. *bayi-ri*[6840]] Eski.

184. **bėbek** [< *bėbe+k*[6841]] Göz bebeği. Bk. **ķarag, ķaraķ.**

185. **bėg** [< *bēg*[6842]] Bey.

186. **bėgeç** [< *bēg+eç, bēg+e+ç*[6843]] Kız. (Saygıdeğer kadın.) Bk. **yatlıķ.**

187. **behli** [< Mo. *behle < belegey*[6844]] Doğancı eldiveni.

188. **bėke** [< *bēg+e*[6845]] Eri olmayan avrat; çocuk doğurmamış olan malum kadın.

6833 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 127r4. CLAUSON: *EDPT*: 378ᵇ. EREN: *TDES*: 43ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 910. Kıpçak kolundaki karşılıktır. Dayanıklı bir bitki olup başaksız okların yapılmasında kullanılan *ḫalanc* (DOZY: *Supplément aux Dictionnaires Arabes*: I, 440ᵃ) da vardır.

6834 CLAUSON: *EDPT*: 380ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 792. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 910.

6835 CLAUSON: *EDPT*: 380ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 792. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 382_{68}.

6836 CLAUSON: *EDPT*: 381ᵇ. SEVORTYAN: *ESTY*: II, 85. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 432. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 910. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 383_{69}.

6837 CLAUSON: *EDPT*: 296ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1094. Bugün TTü.nde *pat* 'ansızın' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 1897ᵇ).

6838 ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (II, 833) I, 303ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 57ᵃ.

6839 CLAUSON: *EDPT*: 385ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 82. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 895.

6840 EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 341ᵃ. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1052ᵇ. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 101ᵇ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 300ᵃ.

6841 TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 300ᵃ.

6842 CLAUSON: *EDPT*: 322ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 293. RYBATZKI: *Die Personenennamen und Titel der mittelmongolischen Dokumente*: 226ᵃ-233ᵇ.

6843 **bėg egeçi* 'hanımefendi' MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 147v27. CLAUSON: *EDPT*: 325ᵃ. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 239.

6844 at-TABRİZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 133. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 127v2. VULLERS: *LP-LE*: I, 287ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 212ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1584. LESSING: *M-TS A - N*: I, 150ᵇ. DOERFER: *TMEN*: IV, 273_{1997}.

6845 Yalnızca anlam örtüşmesi dolayısıyla krş. Ar. *bikr*.

189. **bekevül** [< Mo. *böke-gül*[6846]] Sofracıbaşı, aşçıbaşı.
190. **belālıġ** [< *belā+lıġ* < Ar. *balā*[6847]] Belalı.
191. **belālıḳ** [< *belā+lıġ* < Ar. *balā*] Belalı.
192. **bėlgü** [< *belgü*[6848]] Nişan, alâmet.
193. **bėlgülük** [< *belgü+lüg*[6849]] Damgalı, işaretli.
194. **bėlgür-** [< *belgü+r-*[6850]] Belirmek, belirtmek.
195. **bėltek** [< *bert-ek*[6851]] Peltek, güçlükle konuşan.
196. **bėr-** [< *bē̆r-*[6852]] Vermek.
197. **bėrgüçi** [< *bē̆r-güçi*[6853]] Verici.
198. **bėri** [< *bē+rü*[6854]] Beri yaka.
199. **bėrk** [< *berk*[6855]] Berk, sağlam, muhkem. Bk. **kip, rüst.**
200. **bėrki-** [< *berk+ü-*[6856]] Berk olmak, berkitmek.
201. **bėrkit-** [< *berk+ü-t-*[6857]] Berkitmek.

6846 NEVĀYİ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 41. TEMİR: *Kırşehir Emiri Caca oğlu Nur el-Din'in 1272 Tarihli Arapça - Moğolca Vakfiyesi*: 169. ÖGEL: "Caca Bey Vakfiyesindeki Bazı Ünvan ve Kişi Adları Hakkında Notlar", 73. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 126r27, 95. BABUR: *Veḳāyi'*: II, 590. DOERFER: *TMEN*: II, 301_{755}. VÁSÁRY: "Mongol or Turkic? Notes on *bökevül*, A Military and Court Official of the Turco-Mongolian Politics".

6847 Ġam ve endūha ıṭlāḳ olınur gūyā ki cismi eskidüp fersūde ėder oldıġı-y-içün. Ve teklīf-i şer'iye ıṭlāḳ olınur ebdāna miḥnet ve meşaḳḳat oldıġı-y-içün yāḫod iḫtiyār-ı ilāhī oldıġı-y-içün. Ve belā-i ilāhī minḥat ve miḥnet cihetleri-y-ile olur (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 770. ATAY: *A-TBL*: I, 1, 164ᵃ. YAZIR: *Hak Dini Kur'an Dili*: I, 490).

6848 DOERFER: *TMEN*: I, 216_{96}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 93ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 340ᵃ. *bėlge. bälgü* 'işaret, alâmet' GABAIN: *ETG*: 52_{115}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 500.

6849 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 149r24. CLAUSON: *EDPT*: 341ᵇ.

6850 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 93ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 341ᵃ. *bäl-gür-* 'görünmek, belirmek' GABAIN: *ETG*: 52_{115}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 500. ÖZKAN, N.: "İsme gelen ekleri de alan bir fiil gövdesi: *Belir-*". ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 388_{78}.

6851 CLAUSON: *EDPT*: 358ᵇ. ABÛ ḤAYYÂN: *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*: Metin: 36ᵇ; Çeviri: 17. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 509. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 383ᵃ. EREN: *TDES*: 329ᵃ. NİŞANYAN: *SS*: 377ᵇ.

6852 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 95ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 70ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 354ᵇ. DOERFER: *TMEN*: VI, 42_{1763}, $46_{1767, 1768}$. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 353. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $66_{2\cdot18}$. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 393_{86}.

6853 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 95ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 353.

6854 CLAUSON: *EDPT*: 355ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 321ᵃ.

6855 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 95ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 361ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1079.

6856 CLAUSON: *EDPT*: 363ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 475. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1079. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 386_{75}.

6857 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 95ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 363ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1079. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 386_{76}.

202. **bėş** [< *bę̄ş* = Skr. *paŋça*[6858]] Beş sayısı.

203. **bėşelesi** [< *bę̄ş+egü+le+si*[6859]] Beşi birlikte, beşincisi.

204. **bėşevle** [< *bę̄ş+egü+le*[6860]] Beş tanesi birlikte.

205. **beyik** [< *bed̲ü-k*[6861]] Büyük, yüksek, yüce.

206. **beyle** [< *bo*[6862] + *ile*[6863]] Buncılayın, bunun gibi.

207. **beytüte** [< Ar. *baytūta*[6864]] Bir yerde karar edip mesken tutmak. Bk. **orıt-**.

208. **bėze-** [< *bed̲iz+e-*[6865]] Bezemek, zinetlemek.

209. **bėzel-** [< *bed̲iz+e-l-*[6866]] Bezenmek, müzeyyen olmak.

210. **Bırlas** [< Mo. **baru+la+s*[6867]] Çağatay ulus'ta bir kabile. Güzelleri çok olur.

211. **bibi**[6868] Saygıdeğer kadın.

212. **biçek** [< **bī+çek*[6869]] İğne. Biz yerinde kullanılan.

213. **bėgin** [< *kę̄p*[6870]*+i+n*] Gibi. Bk. **çaġlıġ, dek, dėk, tėk, yaŋġlıġ**.

214. **bil-**[6871] Bilmek.

215. **bilegi** [< *bīr+le+ki*[6872]] Yanınca, bilesince, yanındaki.

6858 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 95ᵇ. DOERFER: *TMEN*: II, 387_{826}, IV, $275_{N\ 55 = 2000}$. CLAUSON: *EDPT*: 376ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. EREN: *TDES*: 48ᵃ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_{162}.

6859 CLAUSON: *EDPT*: 381ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182.

6860 CLAUSON: *EDPT*: 381ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182.

6861 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 91ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 67ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 302ᵇ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 230. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1334.

6862 CLAUSON: *EDPT*: 392ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 320, II, 912. AŞNİN: "K etimologii ukazatel'nıẖ mestiomennıẖ prilagetel'nıẖ tipa azerbeycanskogo *bele*, gagauzskogo *böle* turetskogo *böyle* i turkmenskogo *beyle*".

6863 CLAUSON: *EDPT*: 364ᵇ.

6864 Ar. *baytūtat^un* 'gecelemek, yatmak, konaklamak' (< *b-y-t*) ATAY: *A-TBL*: I, 1, 178ᵃ. TOPALOĞLU - KARAMAN: *Arapça - Türkçe Yeni Kamus*: 30ᵃ.

6865 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 156. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 146r20. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 97ᵃ. TEKİN, Ş.: *Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları*: 14. CLAUSON: *EDPT*: 310ᵃ, 390ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1082. *beze-* < **beyze-* < **beyize-*. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 389_{80}.

6866 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 97ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 391ᵇ. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 389_{81}.

6867 DOERFER: *TMEN*: I, 209_{87}.

6868 DOERFER: *TMEN*: II, 379_{820}. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 335ᵃ. *bībī* < *bih bih* STEINGASS: *CP-ED*: 215ᵃ. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 140.

6869 CLAUSON: *EDPT*: 293ᵇ. GABAIN: *ETG*: 43_{46}.

6870 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 668.

6871 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 98ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 330ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $81_{2\text{-}20}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 338. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 391_{83}.

6872 CLAUSON: *EDPT*: 364ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 351.

216. **bileyi** [< *bir+le+ʸi*[6873]] Yanınca, bilesince, yanında(k)i.

217. **bilgen** [< *bil-gen*[6874]] Bilen.

218. **bilgüçi** [< *bil-güçi*[6875]] Bilici.

219. **bilig** [< *bil-ⁱg*[6876]] Bilmek, idrak.

220. **Bilküt** [< Mo.] Çağatay ulus'ta bir kabile.

221. **bir** [< *bīr*[6877]] Bir sayısı.

222. **bir yolı** [< *bīr*[6878] *yōl+ı*[6879]] Bir tür ile, bir vech ile.

223. **biregü** [< *bīr+egü*[6880]] Biri.

224. **biregüsi** [< *bīr+egü+si*[6881]] Birisi.

225. **birev** [< *bīr+egü*[6882]] Bir kimse.

226. **birgine** [< *bīr+kin͡ye*[6883]] Biricik.

227. **birgisi** [< *bīr+egü+si*[6884]] Birisi.

228. **biri** [< *bīr+i*[6885]] Biri.

229. **birle** [< *bīr+le*[6886]] Birlikte, yanında.

230. **biti** [< *biti-g*[6887]] Mektup.

231. **biti-**[6888] Yazmak.

6873 CLAUSON: *EDPT*: 364ᵇ.

6874 EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 102ᵇ.

6875 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 99ᵇ.

6876 CLAUSON: *EDPT*: 339ᵃ.

6877 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 101ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 76ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 353ᵇ. SOKOLOV: "Funktsional'no-semantiçeskiy analiz slova *bir* i ego proizvodnıx v turetskom yazıke"; ERNİTS: "K Proishojdeniyu Tyurkskogo Çislitel'nogo 'Adin'". TEKİN: *TDBUÜ*: 183. DOERFER: *TMEN*: II, 383_{822}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 351.

6878 CLAUSON: *EDPT*: 353ᵇ.

6879 CLAUSON: *EDPT*: 917ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1155. TEKİN: *Orhon Türkçesi Grameri*: 133. ÖLMEZ, M.: "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine", 139.

6880 BANG: *Köktürkçeden Osmanlıcaya*: 13_3. CLAUSON: *EDPT*: 364ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 364.

6881 CLAUSON: *EDPT*: 364ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 364.

6882 CLAUSON: *EDPT*: 364ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 364.

6883 CLAUSON: *EDPT*: 353ᵇ.

6884 CLAUSON: *EDPT*: 364ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 364.

6885 CLAUSON: *EDPT*: 353ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 364.

6886 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 102ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 364ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 351.

6887 CLAUSON: *EDPT*: 303ᵃ.

6888 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 102ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 299ᵇ. ÖLMEZ, M.: "Eski Türk Yazıtlarında Yabancı Öğeler (2)", 180. BARAT: *The Uygur-Turkic Biography of the Seventh Century Chinese Buddist Pilgrim Xuanzang, Ninth and Tenth Chapters*: 309. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 400_{94}.

232. **bitik** [< *bit-^{i}g*[6889]] Ot, yerden biten bitki. Bk. **ot**.

233. **bitik** [< *biti-g*[6890]] Mektup, name, kitap, berat, hüccet, yarlık.

234. **bitiküçi** [< *biti-güçi*[6891]] Yazıcı.

235. **bitil-** [< *bit-^{i}l-*[6892]] Ot yerden bitmek, ağaçta meyve bitmek.

236. **bitil-** [< *biti-l-*[6893]] Yazılmak. Bk. **yazıl-**.

237. **bitit-** [< *biti-t-*[6894]] Yazdırmak.

238. **bitküçi** [< *biti-güçi*[6895]] Yazıcı.

239. **biz** [< *bi+z*[6896]] Biz (Çokluk birinci kişi zamiri).

240. **boġçı**[6897] Yayın bir bağrı gevşek olup bir bağrı sert olsa güçlü tarafından kiriş ile yaya bir ip bağlanıp iki tarafı bir olmak.

241. **boġuz** [< *boġ-^{u}z*[6898]] Boğaz.

242. **boḫsa-** [< *boġ-$_{u}$ḳ+sa-* = Mo. *buġsa-*[6899]] Âşığın ayrılıkta gayrılıkta hasretten ağlaması. Başka ağlamaklarda kullanılmaz. **inçkir-**, **iñgre-**, **ögür-**, **siñgren-**, **yıġla-**.

243. **bol-** [< *bōl-* < *bo ol-*[6900]] Olmak. Bk. **ol-**.

244. **bolcar** [< Mo. *bolcu-ġa(n)*[6901]] Meyillendirmek, istikamet, bir padişah bir sefere gideceği zaman ordusunun toplanacak yeri.

245. **bolul-** [< *bōl-^{u}l-* < *bo ol-*[6902]] Olunmak. Bk. **bol-**.

6889 CLAUSON: *EDPT*: 303^{a}.

6890 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 103^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 303^{a}.

6891 CLAUSON: *EDPT*: 304^{a}.

6892 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 957.

6893 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 104^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 305^{a}.

6894 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 104^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 301^{a}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 767.

6895 CLAUSON: *EDPT*: 304^{a}.

6896 CLAUSON: *EDPT*: 388^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 341.

6897 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 136r28.

6898 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 110^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 322^{a}. TAŞ, İ.: "Kutadgu Bilig'de Z'leşme", 105_{4}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 371. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 403_{99}.

6899 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 109. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 130v18. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1657. CLAUSON: *EDPT*: 320^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1101. Mo. 'kızgın veya küskün olmak; sıkılmak, yüzünü buruşturmak, suratını ekşitmek' LESSING: *M-TS A - N*: I, 210^{a}.

6900 CLAUSON: *EDPT*: 331^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 372. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 403_{100}.

6901 *bulcar* MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141r22. BABUR: *Veḳāyi'*: II, 633. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1200^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 191^{b}. DOERFER: *TMEN*: I, 229_{107}. *bolca-ġa* RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 79^{b}. *bolcar* TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 216_{3}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 70. TIETZE - TEKİN: "Tarama Sözlüğü Üzerine Bazı Açıklamalar II", 168_{169}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 94_{2-24}.

246. **borada-** [< *bora+da-*[6903]] Yağan karı yel bir yerden bir yere savurup yığmak.

247. **borçın** [< Mo. *boru+çin*[6904]] Dişi ördek, ördeğin dişisi. Bk. **sona.**

248. **borda-** [< Mo.[6905]] Bir kimse bir hayvan besleyip semiz eylemek.

249. **bordağan** [< *bordu-ġan* < Mo. *bordu-*[6906]] Yumurta basan tavuk, yumurtaya yatan tavuk, kuluçkaya yatan tavuk. Bk. **kürük.**

250. **bortaġ** [< Mo. *bartaġ-a(n)*[6907]] İnişli yokuşlu sarp yollar.

251. **bosaġa** [< Mo. *boso-ġa*[6908]] Otağ kapısının alt ökçesi. Eşik, kapı. Bk. **bosaḳa, ėşik, irkene.**

252. **bosaḳa** [< Mo. *boso-ġa*[6909]] Otağ kapısının alt ökçesi. Eşik, kapı. Bk. **bosaġa, ėşik, irkene.**

253. **bota** [< *bōto*[6910], *bod*] Oğul, yavru.

254. **boy baş** [< *bod*[6911] *baş*[6912]] Eğin baş, üst baş, baştan ayağa.

255. **boya-** [< **boḏa-*[6913]] Boyamak.

6902 CLAUSON: *EDPT*: 331^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 372.

6903 Açıklanmağa muhtaç biçim.

6904 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 61. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 89; Çeviri: 62. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 132v19. *MNT*: 19. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1222^a. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1666. BABUR: *Veḳāyi'*: II, 647. LESSING: *M-TS A - N*: I, 193^a. DOERFER: *TMEN*: I, 221_{101}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 81^a. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 285_4. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 74. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 120.

6905 MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 132r6, 95. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1222^a. LESSING: *M-TS A - N*: I, 193^a.

6906 Bk. **borda-**.

6907 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 69. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 132v9, *çatġal* 205r8, 95. EZ-ZAMAḪŞARÎ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 125^b. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1222^a. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 21. LESSING: *M-TS A - N*: I, 142^a. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 81^a.

6908 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 58. *bosoḥo MNT*: 20. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 134v8. *bos/şoġa* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1173^a. LESSING: *M-TS A - N*: I, 196^b. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1293, 1679, 1865. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 133^a. *bos-* 'kalkmak, yükselmek' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 13_{69}, 78_{225}). DOERFER: *TMEN*: I, 227_{105}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 81^b. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 75. EREN: *TDES*: 140^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1097. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 63_{28}.

bosaġa 'Çadır kapısının alt ağacı; üst ağacına ise *ėrkene* derler' MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 100r12.

6909 Bk. **bosaġa**.

6910 CLAUSON: *EDPT*: 299^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 901.

6911 CLAUSON: *EDPT*: 296^b. Krş. *boy bos. enine boyuna.* STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 365.

6912 CLAUSON: *EDPT*: 375^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 910.

256. **boyaḳçı** [< **boḏa-ġ+çı*[6914]] Boyacı.

257. **boyal-** [< **boḏa-l-*[6915]] Boyanmak.

258. **boyan-** [< **boḏa-n-*[6916]] Boyanmak.

259. **boyun** [< *bōyın*[6917]] Boyun.

260. **bozla-** [< *bōz+la-*[6918]] Matemlilerde sağı sağıp hazin avaz ile inlemek.

261. **bödene** [< Mo. *büdüne*[6919]] Dişi bıldırcın, bıldırcının dişisi. Bk. **kerek**.

262. **bökse** [< Mo. *bökseg*[6920]] İnsan olsun hayvan olsun belden yukarısı. Bk. **şıralġa**.

263. **böl-** [< *bȫl-*[6921]] Bölmek.

264. **böri** [< *bȫri*[6922]] Kurt.

265. **böz** [< Ar. *bazz* = Ârâmice *būṣā* = Akkâdca *būṣu*[6923]] Yoğun pamuk bezi.

266. **bu yan** [< *bō*[6924] *yān*[6925]] Bu.

6913 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 107ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 300ᵃ. **Açıklama:** *Boya-*: GTü. *bodu-* ve Oğuzca *boya-* (< **boda-*) ayrı olmalı. Tıpkı GTü. *butıḳ* Oğuzca *budaḳ* (CLAUSON: *EDPT*: 302ᵃ) gibi.

6914 CLAUSON: *EDPT*: 302ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 367.

6915 CLAUSON: *EDPT*: 305ᵃ.

6916 CLAUSON: *EDPT*: 300ᵃ.

6917 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 110ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 386ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 939.

6918 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 74. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 133v18. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1869. CLAUSON: *EDPT*: 392ᵃ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 410_{106}.

6919 Bk. **kerek**. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 107; Çeviri: 75. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1580) II, 187ᵇ. ḤÜSEYİNOĞLU Ḥasan: *Şāmilu'l-Luġa*: 65. BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 592. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1230ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 233ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 218_{98}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 82ᵇ. GÜRSOY-NASKALİ - DURANLI: *N. A. BASKAKOV ile T. M. TOŞÇAKOVA'nın Oyrotsko-Russkiy Slovar'ından Genişletilmiş Altayca - Türkçe Sözlük*: 44ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 320. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 76. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 76.

6920 'göğüs ile boyun arası' CLAUSON: *EDPT*: 329ᵃ. 'arka, kuyruk sokumu' *MNT*: 17. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1252ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 387. Bk. **şıralġa**.

6921 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 117ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 332ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 942.

6922 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 42; Çeviri: 29. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 155. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1408) II, 142ᵇ. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 118ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 356ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 344.

6923 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 118ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 389ᵃ. ÖZDEM: "Dilimize yerleşmiş yabancı unsurlar", 146. MILLER: "*böz* 'fabric' in Korean and Japan"; RÓNA-TAS: "Böz in the Altaic World". RASCHMANN: *Baumwolle im türkischen Zentralasien*: 30. EREN: *TDES*: 49ᵇ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 329ᵃ. NİŞANYAN: *SS*: 74ᵇ. Keten de olabilir. Rengi daima beyaz olur. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 27_{21}.

6924 CLAUSON: *EDPT*: 291ᵃ. ERDAL - SCHÖNIG. "Frühtürkisch bo oder bu?". STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 912.

267. **buğına** [< bō+ḳınya] Bunun gibice, böylece.

268. **buğu**[6926] Erkek ahu, ahunun erkeği. Bk. **maral**.

269. **bul-**[6927] Bulmak. Bk. **tap-**.

270. **bula-** [< *bul$_u$ġa-[6928]] Bulamak, bulaştırmak.

271. **bulağ** [< bulaḳ[6929]] Yerden kaynayıp çıkan pınar.

272. **bulay** [< bo+la-y] Böyle.

273. **bulğa-** [< *bul$_u$ġa-[6930]] Dolaştırmak, bürümek.

274. **bulğağ** [< *bul$_u$ġa-ḳ[6931]] Ürkülük, tefrika, taraç, talan, harap. Bk. **alālā, ḳarğaş**.

275. **bulğan-** [< *bul$_u$ġa-n-[6932]] Bulanmak.

276. **bulğancuğluḳ** [< *bul$_u$ġa-n+çuġ+luḳ] Tefrika, dalgalık.

277. **bulğaş-** [< *bul$_u$ġa-ş-[6933]] Bulaşmak.

278. **burna** [< bur$_u$n+a[6934]] Evvelkiler.

279. **burnağı** [< bur$_u$n+a+ḳı[6935]] Evvelki, önceki. Bk. **burungı, ėrtegi, ėrtek**.

280. **burnağıça** [< bur$_u$n+a+ḳı+ça[6936]] Evvelki denli.

281. **burnaş-** [< bur$_u$n+a-ş-[6937]] Birbirine önce gelmek.

282. **burun**[6938] Evvel, önce. Bk. **öñg**.

6925 CLAUSON: *EDPT*: 940ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 477.

6926 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 83. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 136v9. *MNT*: 21. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 124ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1806. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 141ᵇ. BABUR: *Veḳāyi'*: II, 593. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1160ᵃ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 210ᵃ. NECİP: *YUTS*: 52ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1102.

6927 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 121ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 332ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 383. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_{72}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 412_{110}.

6928 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 98. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141r19. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1841. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 143ᵃ. DOERFER: *TMEN*: II, 321_{770}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 121ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 333ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 382. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 413_{111}.

6929 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 121ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 336ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 362.

6930 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 122ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 337ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $98_{2\text{-}25}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 382.

6931 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 350. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 122ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 336ᵇ.

6932 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 122ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 337ᵃ. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 414_{112}.

6933 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 123ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 337ᵃ.

6934 CLAUSON: *EDPT*: 366ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1090.

6935 CLAUSON: *EDPT*: 366ᵇ.

6936 CLAUSON: *EDPT*: 366ᵇ.

6937 CLAUSON: *EDPT*: 366ᵇ. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 132r23.

283. **burunġı** [< *burun+ḳı*[6939]] Evvelki, önceki. Bk. **burnaġı, ėrtegi, ėrtek.**

284. **buş-**[6940] Sert ile şiddetli olmak, kakımak.

285. **buşurġan-** [< *bus+^{u}rġa-n-*] İncinmek, huzursuz olmak, kederlenmek.

286. **but** [< *būt*[6941]] But.

287. **buta** [< *būt+a*[6942]] But.

288. **butra-** [< **but$_u$ra-* < Mo. *butara-*[6943]] Kokmak. Bk. **isi-, isle-.**

289. **butraş-** [< **but$_u$ra-ş-* < Mo. *butara-*] Dağılışmak, perişan ve perakende olmak.

290. **butrat-** [< **but$_u$ra-t-* < Mo. *butara-*[6944]] Dağıtmak, perişan ve perakende eylemek.

291. **butrat-** [< **but$_u$ra-t-* < Mo. *butara-*] Kokutmak.

292. **buzuġ** [< *buz-^{u}ġ*[6945]] Virane, harap, yıkık.

293. **bübük** [< *büb+^{ü}k* < *üpüp+gük*[6946]] Bazı kuşların hususen hüthüdün başındaki taç.

294. **bügre-** [< *bük-$_ü$r+e-*[6947]] İki bükülmek.

6938 DOERFER: *TMEN*: II, 290_{738}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 126^a. CLAUSON: *EDPT*: 366^b. EREN: *TDES*: 64^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1090. **Açıklama:** *Burun*: Bu kavram ayrıca ele alınmıştır (TIETZE: "Türkisch *burun* ,Nase'"). *tıñ͡glay*ın yapısı ve anlam yakınlığı bakımından bk. Mo. *mañ͡glay* 'alın, öncü' (DOERFER: *TMEN*: I, 501_{369}). Acaba *meñ͡giz* 'beniz', *meñ͡gze-* 'benzemek' (CLAUSON: *EDPT*: 352^b), *bėt meñ͡giz* '*yanak, *alın' (CLAUSON: *EDPT*: 296^b, 352^a) dolayısıyla Mo. **mañ͡g* 'alın'ın ince sırada bir dengi olmak üzere = Tü. **meñ͡g* 'alın' ve olabilseydi **meñ͡gley* 'alın, öncü' olacak mıydı? Acaba *büñ͡güz* 'boynuz'ün (CLAUSON: *EDPT*: 352^a) alın bağlantısı dolayısıyla burada hatırlatmak sınırı zorlamak mı olur? *meñ͡g* ≈ *müñ͡g*. *meñ͡giz* 'yanak' ~ *müñ͡güz* 'boynuz'.

6939 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 126^b.

6940 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 350. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 134v13. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1870. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 127^b. CLAUSON: *EDPT*: 377^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 383. ÖLMEZ, M.: "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine", 139. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 418_{119}.

6941 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 129^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 380.

6942 CLAUSON: *EDPT*: 297^b.

6943 *butara-* 'parçalamak' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 53_{148}). KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1176^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 388.

6944 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 349. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 130r19, 95. *böde(g)ire-* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1229^b. *böte(g)ere-* LESSING: *M-TS A - N*: I, 227^b. ŞİBĀNĪ: *Dīvān*: 390^a. BĀBÜR: *Dīvān*: (129) 20_3.

6945 CLAUSON: *EDPT*: 390^b. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $109_{2\text{-}28}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 936. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 419_{121}.

6946 KĀŞGARLI: *DLT*: Yazma: $26^b{}_3$, $34^a{}_{17}$. yr. Çeviri: I, 78, 110. CLAUSON: *EDPT*: 9^a. *üpgük*.

295. **bülek** [< Mo. *büleke*[6948]] Yayların iki başına kiriş geçirdikleri yerde yapıştırılan malum siyah nesne.

296. **bürgüt** [< Mo. *bürgüd*[6949]] Tavşancıl.

297. **bürke-** [< *bür-$_{ü}$k+e-*[6950]] Başını bürümek.

298. **bürken-** [< *bür-$_{ü}$k+e-n-*] Bürünmek, örtünmek.

299. **büt-**[6951] [= Mo. *büte-*] Bitmek, tamam olmak.

300. **büt-**[6952] [= Mo. *bütü-*] Cerahat bitmek.

301. **büt-**[6953] İnanmak, müteselli olmak.

302. **bütev** [< *büt-egü* = Mo. *büte-*] Bütün, dürüst.

303. **bütker-** [< *büt-ger-*[6954] = Mo. *büte-*, *bütü-*] Bitirmek, onultmak, bir yere bitiştirmek, tamam etmek, örtüp setretmek, perdelemek.

304. **+CA** Gaye, miktar.

305. **Calayır** [< Mo. *calayir*[6955]] Çağatay ulus'ta bir kabile.

306. **car** [< Mo.[6956]] Padişah tarafından sefer için orduya gelen haber.

307. **cebin** [< *çīpın*[6957]] Sinek. Bk. **cibin**.

6947 CLAUSON: *EDPT*: 324^{a}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $112_{2\cdot29}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 361.

6948 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 141v11. *bülege* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1234^{a}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 235^{b}. 'kasların kemikle yapışmasını sağlayan dokular, kiriş, veter, bağlayıcı, sinir, ökçe siniri'.

6949 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 111; Çeviri: 78. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1601) II, 192^{b}. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 297. *börgüt* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1262^{b}. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 593. LESSING: *M-TS A - N*: I, 239^{a}. DOERFER: *TMEN*: II, 331_{782}. *Aquila fulva, chrysaetos*. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 92^{b}. *börü küt* 'yırtıcı kuş' SEYDAKMATOV: *Kırgız Tilinin Kıskaça Etimologiyalık Sözdügü*: 71. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 80.

6950 CLAUSON: *EDPT*: 362^{b}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $115_{2\cdot30}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 374.

6951 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 133^{b}. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 51_{5}. CLAUSON: *EDPT*: 298^{b}. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1229^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 244^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 957.

6952 CLAUSON: *EDPT*: 298^{b}. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1231^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 245^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 957.

6953 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 133^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 938.

6954 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 134^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 303^{b}. ARAT: *ETŞ*: 400, 13_{21}.

6955 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208v7.

6956 Mo. *car* (< Tü. *yar*): yarlık, yazılı emir veya yönerge, talimat; çağrı, bildiri, ilan, duyuru. Tü. *çār* 'delikanlı, oğlan çocuğu' KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 118^{b}_{10}, 255^{a}_{5}. yr. Çeviri: I, 469, III, 148. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2300^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1602^{a}. DOERFER: *TMEN*: I, 277_{146}. CLAUSON: *EDPT*: 427^{a}. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 287_{9}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 107. Bu maddede *carçı* 'haberci' ve *yamçı* 'haberci, ulak' ile karışmış olmalı. Burada *car* 'haber, ferman' (Tü. **yar, yarlıḳ*) olmalı.

308. **celbek** [< Far. *çalpak*[6958]] (Hamur işi) gözleme.

309. **cèli** [< Mo. *cele*[6959]] Düşman yurdundan çıkarılan esirlerin boynuna taktıkları malum demirden halka.

310. **cercerek** [< *circir+ek*[6960]] Ötmeğe başlayınca dinmek bilmeyen çırlayık kuşu.

311. **cercerek** [< *cercer+ek, cercere+k* < Ar. *carcara, carcara; circir+ek*[6961]] Çeşme lülesi, musluk.

312. **cerge** [< Mo.[6962]] Halk birbiri yanına durup av sürme(k); katar, alay, bölük; izzet, rifat; kadir, meratip.

313. **Cet** [< Far. *cat*[6963]] Çingene.

314. **cıġ** [= Far. *cīġ*[6964]] Çığ, çığlık, feryat, ağlama.

6957 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 104; Çeviri: 72. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1563) II, 183ᵇ. DOERFER: *TMEN*: III, 52_{1066}. TUNA: "Sümer - Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ile Türk Dilinin Yaşı Meselesi", 274. *Sümer ve Türk Dillerinin Târihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi*: *çibin* // *çipçe* 'kuşçuk'. RAMSTEDT: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Lautlehre*: I, 63. Kore. *çēbi* 'kırlangıç', Tung. *çipiçe* 'küçük kuş' Mançu. *çibin* 'kırlangıç'. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 448.

6958 Nağzek vezninde. Yağda ķızartılmış yufķaya dėnür ki gözleme ve pişi gibi (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 222. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208v18. VULLERS: *LP-LE*: I, 587ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 398ᵃ).

6959 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2313ᵃ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1614ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 125ᵃ. Hint. *cālī* 'parmaklık, kafes'.

6960 REDHOUSE: *TEL*: 654ᵃ. cırcır böceği, *gryllus campestris*. 'boğazda ses çıkarmak, lık lık etmek'.

6961 Boğazda ses çıkarmak, lık lık etmek. TDK: *DS*: III, 884ᵃ, 860ᵇ, 843ᵇ. ATAY: *A-TBL*: I, 2, 256ᵇ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 418ᵇ.

6962 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ķulūb*: 352. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218r19. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2326ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1970. BABUR: *Veķāyiᶜ*: II, 596. DOERFER: *TMEN*: I, 291_{161}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 105ᵃ. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 288_{10}. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 431ᵇ. *MNT*: 89. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 205ᵃ. Mo. *cerge* 'tür, çeşit, cins; sınıf; rütbe, seviye; sıra, derece; aşama, safha' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1615ᵃ) ≈ Far. ≈ Tü. *nerge* "ᶜaskerüŋ şikār ķaçmasun içün ḫalķalanup alāy ile dā'ire olmaları' (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 560. VULLERS: *LP-LE*: I, 513ᵃ, 570ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1395ᵃ-ᵇ).

6963 Hindistān'da aḫşāmdan bir alçaķ ᶜaşīretdür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 200. NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ķulūb*: 351. VULLERS: *LP-LE*: I, 509ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 356ᵃ).

6964 **Açıklama:** *Çıg*: 'çığlık, gürültü, patırtı, şamata, velvele, vaveyla, yaygara' VULLERS: *LP-LE*: I, 546ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 382ᵇ. DOERFER: *TMEN*: III, 9_{1028}. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 504ᵃ. Mo. *cüldü*, Ar. *arcal* gibi birinci dilde /c/li biçimlerin Tü.de *çüldü* ve *erçel* gibi /ç/ ile kullanılmalarına bakılınca Far., Far. değilse de en azından yabancı kökenli gözüküyor. Buradaki kullanışından Far. *faryād u figān* ikilemesindeki *figān* 'hıçkıra hıçkıra ağlamak'ı karşılar görülüyor; ama Far. *faryād* 'yardım istemek için çıkarılan yüksek ses, bağrışma, çağrışma'ın anlamına bakılırsa *çıġın faryāda* denk bir anlamı içerdiği görülüyor. O zaman *çıġın* başka dile Tü.den geçmiş olabileceği ya da Tü. olması gerektiği ihtimali kalıyor. Gerçi Tü.deki birçok alıntının kalın sırada ödünçlendiği görülürse de /ı/ ile başka bir dilde bulunması ve Tü.de /ç/ ile kullanılması bunun iki bakımdan da Tü. olması gerektiğini söyler. En son olarak ses yansımalarının kökeninin her dile ait olabileceği bu kelime için

315. **cılav** [< Mo. *cilu'a*[6965]] At yuları.

316. **+ClIAy** Gibi.

317. **cıldam** [< Mo. *cildam*[6966]] Yıldam, çabuk, tez.

318. **cibin** [< *çīpın*[6967]] Sinek. Bk. **cebin.**

319. **cirīb** [< Ar.[6968]] Bağda ve mezrada kullanılan dönüm, evlek.

320. **Cokī** [< Far. *cogī* < Skr. *yogi*[6969]] Horasan'da Uluğ Beğ Mirza [1394-1449]'nın torunu Abdullatif Mirza'nın oğlu şehzade Coki Mirza.

321. **cünk** [< Far. *cung* < Malay. *cong*[6970]] Barça denilen yelkenli, iki veya üç direkli, kürekli küçük taşıma gemisi.

322. **cürüge** [< Mo. *çürügü*[6971]] Bir tür ördek. Bk. **ala luġa, ala pöke, alma baş, çaḳır ḳanat, soḳsur, têmür ḳanat.**

323. **cüvāne** [< Far. *cuvāna*[6972]] Yavru güvercin, güvercin yavrusu.

324. **çaġ** [< Mo.[6973]] Vakit, miktar. Bk. **adaḳ, ḳurun, oḳ, oḳt, say.**

---

söylenemez. Yalnız son zamanlarda *+lıḳ* eki almadan kullanılmaması kelimenin aslının unutulduğunu gösterir. Bunun gibi başka ses yansımalarının da genişlemiş biçimleri kullanılır. *a+ḳır-, ba+ḳır-, bö+kir-, ça+ḳır-, hay+ḳır-, ḳı+ḳır-, ke+kir-, ö+kür-, tü+kür*-ün varlığı *çı+ḳır-* mı yoksa *çıḳ+'r-* mı biçiminde anlamak gerektiği sorusunu ortaya çıkarır ki ona da *çı+ḳır-* diye cevap verilmelidir; çünkü *+Klr-* ile türetilenler iradeli, *aḳsı+r-, hapşu+r-, öksü+r- (< ös+kür-), tıñsı+r-* gibi *+r-* ile türetilenler iradesiz yansımalardan türetilmiştir. *+ḳlr-* eki için bk. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 465.

6965 LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1055ª. DOERFER: *TMEN*: I, 296_{164}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 210ª. TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 219_{10}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 119. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1548.

6966 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2347ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1629ᵇ.

6967 DOERFER: *TMEN*: III, 52_{1066}. TUNA: "Sümer - Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ile *Türk Dili*nin Yaşı Meselesi", 274. *Sümer ve Türk Dillerinin Târihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi*: *çibin // çipçe* 'kuşçuk'. RAMSTEDT: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Lautlehre*: I, 63. Kore. *çēbi* 'kırlangıç', Tung. *çipiçe* 'küçük kuş' Mançu. *çibin* 'kırlangıç'.

6968 131,673 m_2. VULLERS: *LP-LE*: I, 514ª. REDHOUSE: *TEL*: 656ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 361ᵇ. 1474 veya 2304 metre karelik arazi ölçüsü birimi. ATAY: *A-TBL*: I, 2, 256ª. Far. *garī* 'evlek, 250 m^2' el-BARDAḪĪ: *Cāmiʿü'l-Fürs*: I, (154ᵇ) 105^b_9. yr. at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 479. VULLERS: *LP-LE*: II, 909ª. STEINGASS: *CP-ED*: 1086ª. *ḳafīz* STEINGASS: *CP-ED*: 982ª. Altmış arşun murabbaʿ, şaşt der-şaşt, ṭınāb, dönüm, yol (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 143ª).

6969 STEINGASS: *CP-ED*: 378ᵇ.

6970 Büyük gemi ve ḳalyon maʿnāsınadur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 208. VULLERS: *LP-LE*: I, 533ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 374ᵇ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 453ᵇ).

6971 Küçük yaban ördeği, çamurcun. *çörke* (NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 63. PEKARSKİY: *Yakut Dili Sözlüğü (A-M)*: 237ᵇ. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2231ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 613ᵇ, 930ª. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 121ᵇ).

6972 STEINGASS: *CP-ED*: 476ᵇ.

6973 *MNT*: 25. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 130ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 251ª. DOERFER: *TMEN*: III, 25_{1045}. CLAUSON: *EDPT*: 403ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 436.

325. **çaġ ėt-** [< Mo. *caġ[6974] ā-] (Yayın başını) ateşe tutup bükmek.

326. **çaġdavul** [< Mo. *çaġda-ġul*[6975]] Artçı er, askerde art sürücü. Bk. **çındavul.**

327. **çaġır** [< **ça+ġır*[6976]] İçki.

328. **çaġla-** [< *çaġ+la-*[6977]] Sezinmek, zannetmek, kıyas etmek, bilmek.

329. **çaġlıġ** [< *çaġ+lıġ*[6978]] Gibi, misilli. Bk. **bėgin, dek, dėk, tėk, yañġlıġ.**

330. **çaġlın** [< *çaġ+ₗl+ⁱn*[6979]] Eşraftan, ileri gelen, namlı.

331. **çaḳ-**[6980] Çakmak.

332. **çaḳ-**[6981] Gammazlamak, kovlamak.

333. **çaḳar** [< Mo.[6982]] Şehrin kale bedeninden dışarıda hisarla çevrili meskûn mevzi.

334. **çaḳıl-** [< *çaḳ-ⁱl-ġan*[6983]] Çakılmak.

335. **çaḳın** [< *çaḳ-ⁱn* = Mo. *çaḳi-n*[6984]] Yıldırım, çakmak (aleti), çakmaktan çıkan ateş, güneşin şulesi.

336. **çaḳır** [< **ça+ġır*[6985]] İçki.

337. **çaḳır ḳanat** [< **çal+ḳır ḳāna+t*[6986]] Bir tür ördek. Bk. **ala luġa, ala pöke, alma baş, cürüge, soḳsur, tėmür ḳanat.**

6974 *cagag* 'eklem, birleşme, bitişik olan; sınır, kıyı, hudut' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1579ᵇ. Bir de bk. *cagam* 'yaka, elbise yakası' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1581ᵃ. Buna göre **cag* 'baş, uç'.

6975 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 41. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 595. *MNT*: 25. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2110ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 256ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 306_{178}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 94ᵇ. TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 220_{12}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 78. ÖLMEZ, Z.: "Mongolic Words in Classical Chagatay Period", 234.

6976 CLAUSON: *EDPT*: 409ᵇ.

6977 *çaḳ+la-* TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 413ᵃ.

6978 CLAUSON: *EDPT*: 407ᵃ.

6979 CLAUSON: *EDPT*: 407ᵃ.

6980 CLAUSON: *EDPT*: 405ᵇ.

6981 Anlamı dışında yalnızca yapı ve ses bakımından bk. CLAUSON: *EDPT*: 405ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $127_{2\text{-}32}$. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 424_{130}.

6982 BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 595. DOERFER: *TMEN*: I, 307_{179}.

6983 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 140ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 407ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 421.

6984 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 207v28. LESSING: *M-TS A - N*: I, 260ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 405ᵇ. Bk. **ḫavla.**

6985 CLAUSON: *EDPT*: 409ᵇ.

6986 **Açıklama:** *Çaḳır ḳanat*: Bk. NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 62. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 207v23. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1834. CLAUSON: *EDPT*: 409ᵇ, 635ᵃ.

çaḳır: **çal+ḳır* < *çal* 'ala' + *ḳır* 'yanık', *çañġ+ḳır*, LAUDE-CIRTAUTAS: *Der Gebrauch der Farbbezeichnungen in den Türkdialekten*: 98_{93}. CLAUSON: *EDPT*: 409ᵇ.

ḳanat: Tü. 'kanat, çadır duvarı' Mo. *ḳana* 'çadır duvarı' DOERFER: *Tungusica*: III, § 198.

338. **çāklıġ** [< *çāk+lıg* < Far. *çāk*] Paralanmış.

339. **çāklig** [< *çāk+lig* < Far. *çāk*] Paralanmış.

340. **çaḳmaḳ** [< *çaḳ-maḳ*[6987]] Çakmak.

341. **çal**[6988] Örümceğin ağına sarıp bağladığı bir tür büyük sinek.

342. **çal**[6989] Örümceğin üstüne yapışınca hareketsiz kaldığı örümcek ağı.

343. **çal** [< *çāl*[6990]] Sakalın akı ve karası olma(k).

344. **çap-**[6991] Baş kesmek, baş kesildikten sonra sıçrayıp atlamak.

345. **çap-**[6992] Seğirtmek. Bk. **çaptur-**, **yügür-**.

346. **çapan** [< *çap+an*[6993]] Eski, yamalı kaftan, hırka.

347. **çapış-** [< *çap-'ş-*] Seğirdişmek.

348. **çapḳun** [< *çap-ġun*[6994]] Cenk mahallinde karavul ardınca yardım yoluyla gönderilen bir miktar adam. Cenkten evvel çarha cengini edenler. Çarhacılar. Çapkuncular. Ilgarcı ve akıncılar. Yizek. Bk. **hirevül**.

349. **çapḳun** [< *çap-ġun*] Rüzgâr, yağmur ve kar.

350. **çaptur-** [< *çap-tur-*[6995]] Seğirtmek. Bk. **çap-**, **yügür-**.

351. **çār-ḳab** [< Far. *çār-ḳab*[6996]] Üste giyilen yensiz kaftanda ve eteklerinde olan taşlardan yassı süsleme.

352. **çarla-** [< *çar+la-*[6997]] Avazla çağırmak, davet eylemek.

6987 CLAUSON: *EDPT*: 408^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 421.

6988 *cal*. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208v8. *caʿl* 'bok böceği, Ağustos böceği ailesinden olan böcek, pek çirkin adam, kavgası, mütecanis' ATAY: *A-TBL*: I, 2, 274^a.

6989 *cal*. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 208v8.

6990 DOERFER: *TMEN*: III, 88_{1109}. CLAUSON: *EDPT*: 417^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 442.

6991 CLAUSON: *EDPT*: 394^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 417. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 427_{134}.

6992 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 351. VÁMBÉRY: *Ċagataische Sprachstudien*: 273^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 417.

6993 DOERFER: *TMEN*: III, 47_{1062}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 444.

6994 CLAUSON: *EDPT*: 394^a. BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 595.

6995 CLAUSON: *EDPT*: 394^a.

6996 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 351. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 205v16. VULLERS: *LP-LE*: I, 552^b. STEINGASS: *CP-ED*: 385^a 'Turan hakanına has bir giyecek'. BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 595. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 477^b.

6997 CLAUSON: *EDPT*: 429^b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 101^b. **Açıklama:** *Çar*: < *çā+r*. Krş. *bar* < *bā+r*. *bā+ḳır-*, *çā+ḳır-*. *Bar bar bağır-*. Buradaki *bar bar* kısmı bir ses yansıması olabileceği gibi *barbar* 'anlaşılmaz sesler çıkaran' da olabilir. Yun. *βαρβαρος* bárbaros 'kuş sesi yansıması' (TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 279^a. NİŞANYAN: *SS*: 65^b. KÖKSAL: *Dil ile Ekin*: 223_{19}.) 'genelde dilsiz özelde Latin'. Sonuncu dilin adlandırmasıyla *barbarī* 'genelde dilsiz özelde Kuzey Afrikalı'.

353. **çarlat-** [< *çar+la-t-*[6998]] Avazla çağırtmak, davet etmek. Bk. **ındur-**.

354. **çavu-** [< *çav+ı-*[6999]] Çavlanmak, adlı ve namlı olmak, meşhur olmak, şöhret tutmak.

355. **çavun** [< **çav-^{u}n*[7000]] Çapkın, keskin rüzgâr ile yağan yağmur ve kar.

356. **çayan** [< *çadan*[7001]] Çayan.

357. **çayḳal-** [< *çay-$_{ı}$ḳ+a-l-*[7002]] Çalkanmak.

358. **çayḳat-** [< *çay-$_{ı}$ḳ+a-t-*[7003]] Çalkatmak.

359. **çayna-** [< *çay$_{ı}$n+a-*[7004]] Çiğnemek.

360. **çėçen** [< Mo. *seçen*[7005]] Akıllı geçinen.

361. **çek**[7006] Çek, kadı hücceti ve sicili, borç senedi, kura.

362. **çėk-**[7007] Çekmek. Bk. **tart-**.

363. **çekmen** [< *çēk+men*[7008]] Cepken, çuha.

364. **çeküş** [< Far. *çakuç*[7009]] Çekiç.

Dil bilgisi kitaplarında yerini bulamayan, tonsuz ünsüzle biten ses yansımalarına gelen *+r* için (tonlu ile bitenlere *+l* gelir) birkaç örnek: *bāng+'r* 'yüksek ses, gürültü' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 250^{a} < Far. *bāng* 'ün, şayḥa ve āvāz-ı bülend' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi'*: 100. STEINGASS: *CP-ED*: 152^{b}. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 275^{b}.), *fı+r, fıs+r, fos+^{u}r, foş+^{u}r, gac+'r* (< *ḳarç* CLAUSON: *EDPT*: 647^{a}.), *gıc+'r* (< *ḳırç*), *pat+'r, şaḳ+'r, şang+'r, şa+r, şı+r, şuḳ+^{u}r, şu+r, taḳ+'r, tıḳ+'r*.

6998 CLAUSON: *EDPT*: 429^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 101^{b}.

6999 CLAUSON: *EDPT*: 393^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 407.

7000 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 209v27.

7001 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 63; Çeviri: 44. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 206. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1450) II, 152^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 403^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 407.

7002 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 112. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 210v22. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1826. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 256^{b}. NECİP: *YUTS*: 73^{a}. TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 113^{b}. *çal*, < *çaly-* < *çay-*. *Yayḳa-l-* 'çalkanmak' (CLAUSON: *EDPT*: 981^{b}) ile bağlantılı olmalı. Krş. *çilek* 'çilek' < **yedlek* ' (EREN: *TDES*: 92^{b}), *cigde* 'iğde' < *yigde* (CLAUSON: *EDPT*: 911^{b}).

7003 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 95^{b} **çāy-* 'çalka(la)mak, sudan geçirmek, çırpmak, sallamak'.

7004 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 95^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 419. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1195.

7005 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 353. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 216r8. *MNT*: 133. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1358^{a}. VÁMBÉRY: *Ćagataische Sprachstudien*: 283^{a}. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1988. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1056^{a}. DOERFER: *TMEN*: I, 332$_{207}$. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 73$_{35}$. SCHÖNIG: "Zischen will gelernt sein", 144.

7006 TUNA: "Kelimeler Arasında Para, Akça, Armağan, Külçe, Som, Çek". CLAUSON: *EDPT*: 413^{a}.

7007 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 143^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 413^{b}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 430$_{140}$.

7008 CLAUSON: *EDPT*: 413^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 423.

7009 VULLERS: *LP-LE*: I, 556^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 397^{a}. DOERFER: *TMEN*: III, 85$_{1105}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 422.

365. **çènge** [< Far. *çanga*[7010]] Düğün olan yerde erkeklerin ve kadınların ellerini vurup neva makamında sesli türkü söylemeleri.

366. **çengek** [< Far. *çangak*[7011]] Çengel.

367. **çengel** [< Far. *çang+āl*[7012] < Skr. *jaṇgala*] Orman.

368. **çèren** [< Mo. *ceger+e(n)*[7013]] Ahu.

369. **çèrge**[7014] Alaçuk, küçük kara kıl çadır.

370. **çèrik** [< *çerig*[7015]] Asker.

371. **çeşn** [< Far. *çaşan*[7016] < *caşn* < Zand-avesta *yaśna*] Ziyafet, bayram ziyafeti.

372. **çevek** [< *çegek* ~ *çebek*[7017]] Renk, kadınların başlarına giydikleri saç filesi.

373. **çèvürtke** [< *çekürtke* < *çekürke*[7018]] Çekirge.

7010 **Açıklama:** *Çenge*: Bir pādşāh adıdur. Ġāyetde cebbār ve bed-fiᶜl ve bed-kār idi. Cümle-i efᶜāl-i seyyi'esinden birisi budur ki ḳalem-rev-i ḥükūmetinde olan eşḫāṣdan biri ḳızını ḳocaya vèrecek olduḳda ibtidā kendüsi getürdüp o ḳızuŋ bikrini izāle ètdükden ṣoŋra ḳocası ṭarafına gönderür-idi. Yine bir gün birḳaç birāder hemşīrelerin ḳocaya vèrecek oldılar. Pādşāh-ı merḳūm èşidüp yine ᶜādeti üzere ṭalep eyledükde ḳızuŋ birāderlerinden birisi ḳız ṣūretine girüp şāhuŋ ḫalvet-sarāyına geldi. Şāh istedi ki ḳażā'-i vaṭar eyleye. Meger merḳūm yanında bir ḫancer penhān ètmiş-idi. Hemān ẓālim-i mezbūruŋ cigergāhına ᶜışḳ èdüp ātiş-i ġadr ve şeḳāvetinden ᶜabdu 'llāhı rehā-yāb eyledi. Memleketi ḫalḳı ol güni ᶜīd ittiḫāz èdüp be-her sene roz-ı mezbūrede iẓhār-ı sürūr èderler. ᶜĪd-i çenge meşhūrdur (at-TABRİZİ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 225. REDHOUSE: *TEL*: 733ᵃ. VULLERS: *LP-LE*: I, 596ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 401ᵃ). Köylerde gelini ḳarşılarken def çalaraḳ söyledikleri bir maḳām-ı maḫṣūṣ ki «yār yār» naḳarātı-y-ıla söylenir (Ş. SÂMÎ: *Ḳāmūs-ı Türkī*: I, 517ᵇ. DOERFER: "Ein *čängä* in Nordchorasan"). *çıng* 'açık muhteviyatlı bir şarkıdır, ki onu gençler, gelinin güveyin evine geldiği zaman söylerlerdi' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 270ᵃ).

7011 **Açıklama:** *Çengek*: ᶜUmūmen çengel ve ḳullāb ve ḫuşūşen fīl sürecek ḳullāba dènür (at-TABRİZİ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 225. VULLERS: *LP-LE*: I, 596ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 401ᵃ).

7012 VULLERS: *LP-LE*: I, 595ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 400ᵇ. EDGERTON: *Buddhist Hybrit Sanskrit Grammar and Dictionary*: II, 237ᵃ.

7013 *çèren*: 'kızıl kahverengi, kestane rengi'nden dolayı. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2320ᵃ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1612ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 301$_{171}$. ETü. *yegren* CLAUSON: *EDPT*: 914ᵇ. EREN: *TDES*: 69ᵇ. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 114. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 966.

7014 **Açıklama:** *Çerge*: MENINSKI: *Lexicon Arabico-Persico-Tvrcicvm*: II, 349ᵇ. REDHOUSE: *TEL*: 719ᵃ. EREN: *TDES*: 86ᵃ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 498ᵇ. Yun. *τσεργα* < Lat. *serica*. Bir kelime üzerinde birden fazla görüş için bk. 1. *tasma* < Mo. (EREN: *TDES*: 396ᵃ). 2. *tasma* < Yun. *desma* (SYMEONIDIS: *Der Vokalismus der griechischen Lehnwörter im Türkischen*: 91). 3. *tasma* Tü. *tasım+a* < *tasım* 'küçük kayış' (MALOV: *Uygurskiy Yazık*: 45; ÇAĞATAY: *Türk Lehçeleri Örnekleri*: II, 59^{B}_{1-4}, 68ₐ).

7015 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 144ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 428ᵇ. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 597. TEKİN: *TDBUÜ*: 180.

7016 VULLERS: *LP-LE*: I, 516ᵃ, 579ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 363ᵇ, 395ᵃ.

7017 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 209v18. CLAUSON: *EDPT*: 395ᵃ. Yazmada bütün *çevek*ler *çevük*. *çebek* 'file, ağ' anlamı belki Ar. *şabaka* 'file, ağ' (ATAY: *A-TBL*: II, 4, 1075ᵃ) ile ilişkili.

7018 CLAUSON: *EDPT*: 416ᵇ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 83. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 491ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 412.

374. **çıçığ** [< *çıç+'ġ[7019]] Koyun kuyruğu.

375. **çıda-** [< Mo. *çida-*[7020]] Tahammül ve sabır eylemek, takat getirmek. Bk. **töz-**.

376. **çığ**[7021] Otağ duvarına astıkları kamıştan ip ile örülen hasır.

377. **çıḳ-** [< *taş+'ḳ-*[7022]] Çıkmak.

378. **çıḳar-** [< *taş+'ḳ-ar-*[7023]] Çıkarmak. Bk. **soğur-**.

379. **çın** [< Çin. *chên*[7024]] Gerçek, doğru.

380. **çına-** [< *çın+a-* < Çin. *chên*[7025]] Kararlamak, vezneylemek, kıyas eylemek.

381. **çındavul** [< Mo. *çağda-ġul*] Artçı er, askerde art sürücü. Bk. **çağdavul**.

382. **çıpan** [< *çap+an*[7026]] Eski, yamalı kaftan, hırka.

383. **çıram** [< *çıram*[7027], *çirₗm*, < Ar. *cirm (?)*] Ateş şeraresi.

384. **çıray**[7028] [< Mo. *çiray*[7029]] Çehre, sima, bet beniz.

7019 **çıc+ay-* 'dışarıya sarkmak' (NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 111. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 264^{a}).

7020 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 353. NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 111. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 216r17. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2154^{b}. VÁMBÉRY: *Ćagataische Sprachstudien*: 283^{b}. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 2143. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 264^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 282^{b}. DOERFER: *TMEN*: I, 316_{188}, II, 654_{996}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 106^{b}. NECİP: *YUTS*: 77^{b}. TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 221_{13}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 79. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1368. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 75_{36}. ETÜ. *tıd-* CLAUSON: *EDPT*: 450^{a}.

7021 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 58. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 217v18. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 2105. DOERFER: *TMEN*: III, 130_{1155}. CLAUSON: *EDPT*: 404^{b}. ALTAY: *Anayurttan Anadolu'ya*: 74. EREN: *TDES*: 88^{b}. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 504^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 408.

7022 Daha geç tesadüf edilen bu şekil y e n i d i r < *taşık-*; K â ş g a r î artık her ikisini de biliyordu (BANG - RAHMETİ [ARAT]: *Oğuz Kağan Destanı*: 36_{26}. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 163^{b}_{17}. yr. Çeviri: II, 116. AHMED FAKİH: *Çarhname*: 42_{71}, 45_{108}. RAMSTEDT: *Studies in Korean Etymology*: 51. RAMSTEDT: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Formlehre*: II, 121. RAMSTEDT: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Lautlehre*: I, 82, 104. RÄSÄNEN: "Materialien zur Morphologie der türkischen Sprachen", 146, 179. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 107^{b}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 150^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 405^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 427. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 432_{144}.

7023 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 150^{b}. *çıḳ-ar-ġalı* CLAUSON: *EDPT*: 410^{b}. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 431_{142}.

7024 BANG - GABAIN: "Uigurische Studien", 205. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 148^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 424^{a}.

7025 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 108^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 424^{a}.

7026 *çapan* 'kaftan, üst giyim' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 251^{b}. *çapan* 'önü açık ceket', Kazak. *şapan* 'Kırgız kaftanı' RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 99^{b}. *şapan* 'ceket' KENESBAYOĞLU: *Kazak Tiliniŋ Sözdügi*: 307^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 444.

7027 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 218r29.

7028 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 205v11'de **çaray**.

7029 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2183^{a}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 305^{b}. **çiri** [< Mo. *siri(n)* 'işlenmemiş deri' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1112^{b}) ilgisi düşünülebilir. EBULGAZİ BAHADIR

385. **çırġa-** [< Mo. *cirġa-*[7030]] Yemek, eğlenmek, toplanmak, zevk sürmek.

386. **çırġalañ̂g** [< *çırġa-lañ̂g+dın* < Mo. *cirġa-lañ̂g*[7031]] Yeme, eğlenme, toplanma, zevk sürme yeri (Herât'ın mesire ve eğlence yeri).

387. **çırma-** [< *çır,m+a-*[7032]] Sarmak, dermek, bağlamak.

388. **çırmaş** [< *çır,m+a-ş*[7033]] Sarmaşık, dolaşık.

389. **çırıt** [< **çır+'t* < *çırt*[7034]] Karından çıkan yelin sesi.

390. **çibilger** [< Mo. *cibilger, śibilger, śibülger*[7035]] At yuları, dizgin.

391. **çigin** [< *çig-ⁱn*[7036]] Dağ[7037], omuz, ustuhudus, karabaş otu.

392. **çigre-** [< *çig,re-*[7038]] Geceleyin göze uyku gelmemek.

393. **çile** [< Far. *çilla*[7039]] Yay kirişinin ortasında ok gezi geçen yere sardıkları ak pamuk gibi ibrişim. Yay germeğe yarayan bir alet.

394. **çimdi-**[7040] Çimdiklemek.

395. **çipāl** [< Far. *çaypāl, caypāl*[7041]] Hint şahı.

HAN: *Şecere-i Terākime*: 279. *MNT*: 28. EZ-ZAMAḪŞARÎ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 135ᵃ. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 81. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1366. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 80_{38}.

7030 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 116v29. *cirġalañ̂g* 'mutluluk' *cirġa-* 'mutlu olmak' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 55_{160}). 'eğlenmek, neşelenmek' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1635^b. *MNT*: 90. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2366^b. DOERFER: *TMEN*: I, 290_{160}.

7031 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2366^b. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1636^a.

7032 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 109^b. *çarma-* (?). CLAUSON: *EDPT*: 802^a. ~ Mo. *çima-* < **çıma-*, Az. < *çuma-* < **çımra-*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1259.

7033 NEVĀYÎ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 353. CLAUSON: *EDPT*: 802^a. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 217r28.

7034 CLAUSON: *EDPT*: 428^a.

7035 NEVĀYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 88. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 215v15. *çiliger* RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 2137. *çiliger* BUDAGOV: *Sravnitel'nıy Slovar' Turetsko-Tatarskih' Nareçiy*: I, 486^a. *MNT*: 139. *sibilger, sirbegel* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1078^b, 1109^a.

7036 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: $105^a{}_7$. yr. Çeviri: I, 414. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 220r22. CLAUSON: *EDPT*: 415^b. *çikin*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 440. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: I, 147, 135b, II, 598.

7037 *Giyāh* 'ot'?

7038 NEVĀYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 114. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 220r2. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 308. ŞEYḪ SÜLEYMÂN: *LÇvTO*: 163^a. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 2112, 2115. CLAUSON: *EDPT*: 416^b. Son eserde *DLT*'ye gönderme bir yanılma olmalıdır. Krş. Mo. *cegürmegle-* 'uyuklamak, uyku basmak, uykuya dalmak' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1613^b.

7039 VULLERS: *LP-LE*: I, 588^a. STEINGASS: *CP-ED*: 398^b.

7040 RAMSTEDT: *Kalmukisches Wörterbuch*: 480. DOERFER: *TMEN*: III, 99_{1123}. Kır. *çımçı-* 'çimdiklemek' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 268^b. Mo. *çimki-* 'çimdiklemek, kıstırmak' KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2172^a. LESSING: *M-TS A - N*: I, 297^b. 'makas almak' RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 108^b, 111^b. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 518^b. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 437_{153}.

396. **çiyit**[7042] Çift.

397. **çiyit**[7043] Yaban eşeği sürüsünün kısrağı. Bk. **may**.

398. **çoçin** [< Mo. *coçi+n* < Çin. *cao çi*[7044]] Misafir.

399. **çoġ** [< **çō-ġ*[7045]] Kor.

400. **çoḳ-** [< **ço-ḳ-*] Cemolmak, cemeylemek. Bk. **ükül-**.

401. **çoḳ-**[7046] Vurup çukur etmek, çukur eylemek.

402. **çoḳu-** [< *çoḳ-u-*[7047]] Gaga ile vurmak.

403. **çoḳmar** [< **ço-ḳ+mar*[7048]] Müdevver ve dik duran.

404. **Çolpan** [< Mo. *çolbon*[7049]] Sabaha yakın doğan ak yıldız.

405. **çom-**[7050] Suya (biraz) dalmak.

406. **çomur-** [< *çom-ur-*[7051]] Suya (biraz) daldırmak.

407. **çöen ġar** [< Mo. *ceögün ġar*[7052]] Sol kol.

408. **çök** [< Far. *çok*[7053]] Bir kuş adı.

7041 Lahor hanı. VULLERS: *LP-LE*: II, 545^b, 606^b. STEINGASS: *CP-ED*: 405^b, 382^b.

7042 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7043 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7044 EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 208^a. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2392^b. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1646^b. DOERFER: *TMEN*: I, 299_{167}.

7045 CLAUSON: *EDPT*: 405^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 177. Krş. Trkm. *çöy-*. Çince köken önerisi için bk. CHOI: "On Some Chinese Loan Words in Uighur", 163. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 448.

7046 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 213r28. CLAUSON: *EDPT*: 406^a.

7047 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214r6. CLAUSON: *EDPT*: 406^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 449.

7048 **Açıklama:** *Çoḳmar*: Açıklanmağa muhtaç biçim. Krş. *çoḳ+mar* 'başı topuzlu değnek, çomak', *iş+mer* 'becerikli, mahir, iş adamı' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 373^a), *ḳaş+mer* '(kaş göz oynatarak) güldürücü', *ḳat+mer* 'kat kat açılmış çiçek, hamur ve benzeri' (EREN: *TDES*: 218^b) son iki örnekte ek ünlü uyumuna aykırıdır, *ḳuş+mar* 'kuş tuzağı, kuş kapanı', *söz+mer* 'geveze' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 666^a) örneklerinde vardır. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 410.

7049 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214v18. LESSING: *M-TS A - N*: I, 315^a. CLAUSON: *EDPT*: 418^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1324.

7050 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 139^a_{13}. yr. Çeviri: II, 26. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 153^b. CLAUSON: *EDPT*: 422^a. *Altun Yaruk*: (115) 123_1, (227) 387_{12}, 388_{15}, (331) 634_1. BANG - GABAIN: *TTT*: IV, 445_1. GABAIN: *ETG*: 272^a. İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 182 $[91^b]_6$. Basma: 110^b_7. Çeviri: 26^b. RAMSTEDT: *Studies in Korean Etymology*: 21. RAMSTEDT: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Lautlehre*: I, 64. Korece *çam-* RAMSTEDT: "Kore Dilinin Yeri Üzerine", 48. CAFEROĞLU: "Türkçede «v» morfemi", 27.

7051 CLAUSON: *EDPT*: 423^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1342.

7052 *ceö'ün MNT*: 86. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 209^a. BABUR: *Veḳāyi'*: II, 594. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1613^b. LESSING: *M-TS A - N*: I, 557^b. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca ödünç kelimeler I", 218_8. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 113.

7053 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214r22. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 186, 287. Bir ḳuşdur ağaçdan ser-nigūn aşılup boğazından ḳan gelince feryād ėder.

409. **çökür** [< Mo. *çiçigür*[7054]] Diken, uşkun. Bk. **tigen**.

410. **çöl** [< Mo.[7055]] Bayındır olmayan malum arazi.

411. **çölge** [< Mo. *cōlge*[7056]] Dere, iki dağın ortasındaki düz ova, köy.

412. **çöp** [< Mo. *cöb*[7057]] Doğru, layık, gerçek.

413. **çörgen-** [< **çör$_{ü}$g+e-n-*[7058]] Gevşek olmak.

414. **çöpüş-** [< *çöp+^{ü}ş-*[7059]] Gözü çapaklanmak. Bk. **sirgeg**.

415. **çörçek** [< *sör+çek*[7060]] Masal, efsane. Bk. **çörgek**.

416. **çörgek** [< *sör+gek*[7061]] Kıssa, efsane. Bk. **çörçek**.

417. **çövürtke** [< *çe+kir-t+ge*[7062]] Çekirge.

418. **çubruş-** [< *çub$_{u}$ru-ş-* < Mo. *çubu-ri-*[7063]] Binişmek, birbirinin ardınca gitmek.

419. **çum** [< **ço-m*[7064]] Cümle, tamam. (Abartı yollu kullanılan bir söz.) Bk. **barı**, **ḳamuḳ**.

Türkīde ḥaḳ ḳuşı veya isḥaḳ ḳuşı dėdükleridür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 226. VULLERS: *LP-LE*: I, 601ª. STEINGASS: *CP-ED*: 402ᵇ).

7054 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2173ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 121ª. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 532ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 282ª. Uşḫun dėdükleri ot, *rībās* 'ayrık otu' maʿnāsına. el-BARDAḪĪ: *Cāmiʿü'l-Fürs*: I, (150ᵇ) 102ᵇ$_{13}$. yr.

7055 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214v15. LESSING: *M-TS A - N*: I, 321ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 117ᵇ. DOERFER: *TMEN*: III, 122$_{1145}$. CLAUSON: *EDPT*: 420ª. EREN: *TDES*: 99ª. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 533ᵇ. NİŞANYAN: *SS*: 106ᵇ.

7056 /ü/ ile. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2415ª. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1675ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 294$_{163}$. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 119. Krş. *ölge* 'dağın güneş alan kısmı' ve *ölke* 'dağın güneş gören yanı' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 988ᵇ, 989ª).

7057 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 350. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 211v3. *MNT*: 91. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2410ª. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 103. *cöb* 'hak' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 85$_{249}$). LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1656ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 128ª.

7058 *çörgän-* 'sıkılaşmak, toplanmak, yoğunlaşmak' BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 98.

7059 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7060 CLAUSON: *EDPT*: 845ᵇ. 'gece anlatılan hikâye'. İlk hece CLAUSON'da /ü/ ile hâlbuki yeni dillerdeki biçimlerin çoğu /ö/ iledir. TEZCAN: "János ECKMANN, *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation*. Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 359 s. 8°.", 288. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1298. BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 98. *çur* 'rivayet, dedikodu; gürültü'.

7061 CLAUSON: *EDPT*: 845ᵇ. 'gece anlatılan hikâye'. İlk hece CLAUSON'da /ü/ ile hâlbuki yeni dillerdeki biçimlerin çoğu /ö/ iledir. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1298.

7062 CLAUSON: *EDPT*: 416ᵇ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 491ᵇ. Belki *sėyir-t-ke* 'seğiren, zıplayan' veya *çe+kir-t+ge* 'çekiren, öten'. *çekirgi* < *sek-ⁱr-ge* 'seken, zıplayan'.

7063 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 115. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 211r5. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2202ª. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 2183. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 285ª. LESSING: *M-TS A - N*: I, 324ª-ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 118ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 449.

7064 TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 529ª. Krş. *ço-ḳ*; *tü-k+e-n-* / *tü-k+e-t-* ve *tü-m*.

420. **çupçuķ** [< *çīp+çuķ*[7065]] Cadı kuşu, serçe.
421. **çupul-** [< *çup-*[u]*l-*[7066]] Ucu parelenmek, didilmek, ip çözülüp sarmaşmak, eskilikten didilmek.
422. **çurpa** [< Mo. *çurba*[7067]] Yavru domuz, domuz yavrusu.
423. **çüçük** [< *süt+si-g*[7068]] Tatlı. Bk. **tatlıġ**.
424. **çüçüklik** [< *süt+si-g+lik*] Tatlılık.
425. **çüçürgen-** [< **çüçü+rge-n-*, **çüç+*[ü]*rge-n-*[7069]] Kendisine söylenenin dahi sevindiği malum ümit.
426. **çüçüt-** [< *süt+si-t-*] Tattırmak, tatlı eylemek.
427. **çük** [< *çübek*[7070]] Erkeklik azası.
428. **çüldü** [< Mo. *cüldü*[7071]] Bir kahramanın cenkte bahadırlık eylemesi veya mesleğinde maharet sergileyen bir kişinin bir nadir iş işlemesi karşılığında ihsan edilen malum mükâfat.
429. **çürge-** [< *çür*$_{ü}$*g+e-*[7072]] Yakmak. Bk. **yaķ-**.
430. **çürgük** [< *çür*$_{ü}$*g+*[ü]*k*[7073]] İçe tesir etmeden üzerini yakan ateş alevi, ütü.

7065 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 110; Çeviri: 78. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūķāt*: 205. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1597) II, 192[b]. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 433. EREN: *TDES*: 362[a]. *çıpçıķ Codex Cumanicus*: 50. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 517. *Nehcü'l-Ferādīs*: III, 140[b]. RABĠŪZĪ: *Ķıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (183) 130r13. [al-ĶONAVĪ:] *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*: 12 (11$^{a}_{2}$). HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 83.

7066 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 210v21. *çayıl-*, *çubul-*. *Nehcü'l-Ferādīs*: I, 212_{10}, 440_{6}, II, 146, 306, III, 105[b].

7067 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 85. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 212v15. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2221[a]. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 2175. LESSING: *M-TS A - N*: I, 329[b]. *çorpa* EREN: *TDES*: 98[b].

7068 CLAUSON: *EDPT*: 796[b]. MANSUROĞLU: "Das Karakhanidische", 93.

7069 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 114. *cucurgen-* MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 211v27.

7070 DOERFER: *TMEN*: III, 119_{1140}. CLAUSON: *EDPT*: 396[b]. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 540[b].

7071 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 214v22. VULLERS: *LP-LE*: I, 524[a]. BABUR: *Veķāyi*ᶜ: II, 599. *cildü* 'kesilmiş evcil hayvanların başı veya yüreği' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1629[b]. DOERFER: *TMEN*: I, 294_{162}.

cül+dü 'cüllü, cüllük' kelimesi Ar. *cu*ᶜ*l* 'ücret, karşılık; ayak kirası' anlamından gelişmiş olmalıdır. Bunun *cu*ᶜ*l* ᶜ*alā 'l-cihād* 'direnişte bulunmak üzere alınıp verilen ücret' biçiminde kullanılışı için bk. al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uķyānūsu 'l-basīṭ*: III, 163. ATAY: *A-TBL*: I, 2, 274[a]. DEVELLİOĞLU: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*: 145[b]. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 120. ÖLMEZ, Z.: "Mongolic Words in Classical Chagatay Period", 233.

7072 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 114. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 212v4. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 2041. TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 128[a]. TEKİN: *TDBUÜ*: 185.

7073 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 212v22. TEKİN: *TDBUÜ*: 185.

431. **çüşkür-** [< *çüç+kir-*[7074]] Aksırmak.

432. **dağı** [< *taḳ-ı*[7075]] Dahi.

433. **dağı bir** [< *taḳ-ı bīr*] Öbürküsü.

434. **dapḳur** [< Mo. *dabḫur*[7076]] Safta alay.

435. **darı-** [< Mo. *dāgari-, dayiri-*[7077]] Vaki olmak, arız olmak, gelmek.

436. **daruġa** [< Mo. *daru-ġa*[7078]] Bekçibaşı, sübaşı.

437. **davulġa** [< Mo. *tuġulġ-a(n)*[7079]] Tolga. Bk. **davulġan, duluġa, tavulġa, tavulġan.**

438. **davulġan** [< Mo. *tuġulġ-a(n)*[7080]] Tolga. Bk. **davulġa, duluġa, tavulġa, tavulġan.**

439. **dāy** [< Far.[7081]] Duvar (sırası), kor.

449. **dė-** [< *tē-*[7082]] Demek.

441. **dedēk** [< Far. *dādak, dādu < dādū+k*[7083]] Cariye.

442. **dėgin** [< *teg+i+n*[7084]] Değin, gayet. Bk. **tėg, tėgin, tėgrü.**

443. **degley** [< Mo. *dėgele*[7085]] Üste giyilen kısa yenli kaftan. Bk. **dėkley.**

7074 YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 288^{b}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 441_{162}.

7075 CLAUSON: *EDPT*: 466^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 393.

7076 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1605^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 340^{b}. DOERFER: *TMEN*: II, 429_{848}. TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 222_{15}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 83. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1374.

7077 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 356. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 223v3. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1582^{a}. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1628. LESSING: *M-TS A - N*: I, 346^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 133^{a}. DOERFER: *TMEN*: I, 318_{192}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 456.

7078 *dāroġa* 'askeri vali, garnizon komutanı' VULLERS: *LP-LE*: I, 788^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 497^{a}. *MNT*: 33. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1672^{a}. BABUR: *Veḳāyi'*: II, 601. CAFEROĞLU: "Azerî Lehçesinde bâzı Mogolca unsurları". LESSING: *M-TS A - N*: I, 372^{b}. DOERFER: *TMEN*: I, 319_{193}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 88. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 472.

7079 Kalay, kurşun (BABUR: *Veḳāyi'*: II, 602. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1798^{b}, 1810^{a}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1293^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 141^{a}. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 307_{45}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 90).

7080 Bk. **davulġa.**

7081 Dīvār şırasına dėnür ki ḳor ta'bīr olınur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi'*: 264. ŞÜKÛN: *Farsça-Türkçe Lûgat*: II, 857^{b}). Duvarda taşların yan yana oluşturduğu tek sıra, dizi; kat (TDK: *TTS*: IV, 2661. TDK: *DS*: VIII, 2922^{b}, XII, 4565^{b}).

7082 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 545^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 433^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1358. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 447_{172}.

7083 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 102. VULLERS: *LP-LE*: I, 781^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 495^{a}.

7084 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 547^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 475^{a}. Bk. **tėgrü.**

444. **dek** [< *teg*[7086]] Gibi, aynı. Bk. **dėk, bėgin, çaġlıġ, tėk, yaŋ͡glıġ.**

445. **dėk** [< *teg*[7087]] Gibi, aynı. Bk. **dek, bėgin, çaġlıġ, tėk, yaŋ͡glıġ.**

446. **dėkley** [< Mo. *dėgele*[7088]] Üste giyilen kısa yenli kaftan. Bk. **degle.**

447. **depingür** [< Far. *tabangū, dapangu+r*[7089]] Eyer pereki, üzengi.

448. **dėpse-** [< Mo. *debse-*[7090]] Tepinmek, kalgımak.

449. **dėyiş-** [< *tė̄'-ⁱş-*[7091]] Söyleşmek. Bk. **sözleş-.**

450. **devvāc** [< Ar. *duvāc*[7092]] Lebaçe, manto, üst giyecek, hâkim cübbesi tac u taht, saltanat levazımatı.

451. **+DIn** Ayrılma eki.

452. **-dik** -sIn.

453. **dolana** [< Mo. *dologona*[7093]] Alıç, dağ elması.

454. **dökülde-** [< *tök+ül+de-*[7094]] Yürek oynaması sesi. Bk. **aşuḳ-, ėrik-, ėv-, sal-, tapırçı-.**

455. **döltü** [< Mo. *del+tü*[7095]] Sırtlan.

7085 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 54. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 226v9. *MNT*: 34, 35. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 141^b. *degeley* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1740^b. VULLERS: *LP-LE*: I, 888^b. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1032, 1659, 1660, 1754. RAMSTEDT: *Kalmukisches Wörterbuch*: 85. DOERFER: *TMEN*: I, 327_{200}, II, 531_{920}. TDK: *TTS*: V, 3787. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 308_{46}. EREN: *TDES*: 399^b. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 89.

tegele 'şol ḳaftandur, ki ḳoltuḳ altından iliklenür, ᶜAcem libāsındandur, Fārisī'de *baġıltaḳ* dėrler' (*Tuḥfe-i Şāhidī Eki*: 4^b. yr.). *ḳurṭa* Tegele [(8)] ḳaftān ki *kürte* ve *ḳurta* dėrler taᶜrīb ėdüp ḳurtaḳ dėrler. el-BARDAḪĪ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (139^a) 94^b_7. yr. *kemek*, Ar. *duvāc*. Bk. **devvāc.**

7086 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 546^b. CLAUSON: *EDPT*: 475^a.

7087 Bk. **dek.**

7088 Bk. **degley.**

7089 Bk. **tebengü.** CLAUSON: *EDPT*: 442^a. VULLERS: *LP-LE*: I, 422^a. STEINGASS: *CP-ED*: 281^a. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 474^b. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 592^a. *tep-ⁱn+gür* (?)

7090 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1703^b. LESSING: *M-TS A - N*: I, 380^b.

7091 CLAUSON: *EDPT*: 559^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 471.

7092 al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: I, 402. ATAY: *A-TBL*: II, 1, 603^b. VULLERS: *LP-LE*: I, 916^b. STEINGASS: *CP-ED*: 539^b. Bk. **degle.**

7093 **Açıklama:** *Dolana*: Şaġīr elmaya şebīh bir mīvedür. Yabānīsi ve bostānīsi olur. İkisinüŋ daḫı rengi ḳırmızīdur. Ṭaᶜmları mayḫoş erik taᶜmındadur. Dāḫilinde yalıŋuz bir çekirdegi olur. Ẓāhiren ᶜAcem diyārına maḫṣūṣ bir mīvedür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 286. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 225v11). Aşılısına *luça* denir (317v27. *dū-lāna* STEINGASS: *CP-ED*: 546^a). Adlandırması için krş. *siylāna* 'ünnap'. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1850^b. LESSING: *M-TS A - N*: I, 413^a. DOERFER: *TMEN*: IV, 315_{2134}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 139^a.

7094 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7095 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1722^b. *deltey* 'yeleli' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 398^a). Sırtı meyilli, yeleli (al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 45; Çeviri: 31. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-*

456. **duluġa** [< Mo. *tuġulġ-a(n)*[7096]] Tolga. Bk. **davulġa, davulġan, tavulġa, tavulġan.**

457. **dupdurun** [< **tup+tur+ᵘn*[7097]] Ayak sesi, yürek oynaması. Bk. **tavuş.**

458. **dupḳu**[7098] Çulhacıların ayaklarını bastıkları ağaç.

459. **dupḳu**[7099] Doğana üşen biti imha etmeğe yarayan bir müdahele çeşidi.

460. **dürluḳ** [< *durr+luḳ* < Ar. *durr*] İncili.

461. **ė-** [< *er-*[7100]] İmek, olmak.

462. **ėçi** [< Mo. *egeçi*[7101]] Namuslu kadın.

463. **ėdiş** [< *ē̆-ⁱş*[7102]] Eyleyiş.

464. **eg-** [< *ēg-*[7103]] Eğmek.

465. **ekeçi** [< Mo. *egeçi*[7104]] Büyük kız kardeş, abla.

466. **ėgeçi** [< Mo. *egeçi*[7105]] Büyük kız kardeş, abla.

467. **egek** [< *ē̆ke-k*[7106]] Eğe.

Avâlim: (III, 1415) II, 143/1ᵇ. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 225r13, 96. EZ-ZAMAḪŞARÎ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 141ᵃ. EREN: "Çağatay Lûgatleri Hakkında Notlar", 158-160. LESSING: *M-TS A - N*: I, 398ᵃ). **Açıklama:** *Döltü*: Kelimenin yapısına denk bir yapı olması bakımından krş. Tü. *elik* 'karaca' (*Irk Bitig*: 25_{63}. YÜKNEKİ: *Atebetü 'l-Hakayık*: 76_{456}. [al-ḲONAVÎ:] *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*: 13 (11^{b}_{12}). ABÛ ḤAYYÂN: *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*: Metin: 21ᵇ; Çeviri: 10. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 815. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 40ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 142ᵃ. TDK: *DS*: V, 1717ᵃ, XII, 4493ᵇ. EREN: *TDES*: 132ᵇ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 710ᵇ. RYUMİNA-SIRKAŞEVA - KUÇİGAŞEVA: *Teleüt Ağzı Sözlüğü*: 36. GÜRSOY-NASKALİ - DURANLI: *N. A. BASKAKOV ile T. M. TOŞÇAKOVA'nın Oyrotsko-Russkiy Slovar'ından Genişletilmiş Altayca - Türkçe Sözlük*: 81ᵇ) = Mo. *eltü* 'erkek karaca' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 494ᵃ).

7096 Bk. **davulġa.**

7097 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 225r1.

7098 Far. *lavḥ-i pā, pād-yāv, pāy-afzār, pāy-avzāra, pāvzār* (el-BARDAḪÎ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, (94ᵇ) 63^{b}_{4}. yr.) /r/ yerine /n/ ile; Ar. *muᶜallī.*

7099 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7100 CLAUSON: *EDPT*: 193ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 515.

7101 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 234ᵃ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 472ᵃ. LI: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 272.

7102 CLAUSON: *EDPT*: 36ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 522.

7103 CLAUSON: *EDPT*: 99ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $136_{2\text{-}35}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 494. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 454_{183}.

7104 Bk. **ėgeçi.** NEVĀYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 54. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 45v14. *MNT*: 42. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 234ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 678. LESSING: *M-TS A - N*: I, 472ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 100ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 191_{67}. LI: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 173. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 500.

7105 Bk. **ekeçi.** NEVĀYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 54. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 45v14. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 234ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 678. LESSING: *M-TS A - N*: I, 472ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 100ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 191_{67}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 500.

468. **ėgek** [< *ē̃ke-k*[7107]] Eğe.

469. **ėgen** [< *er-ken*[7108]] İken, idi.

470. **ėger** [< *ēḏer*[7109]] Eyer.

471. **ėger-** [< *ēg-^{i}r-*[7110]] Dönmek, döndürmek. Bk. **aylandur-**, **eñgir-**, **ėvür-**, **ḳaytar-**, **ḳaytat-**, **tolġan-**, **yandur-**, **yėvüt-**.

472. **ėgin** [< *ėg-^{i}n*[7111]] Arka.

473. **ėgir-** [< *ēg-^{i}r-*[7112]] Dönmek. Bk. **ḳayal-**, **yan-**.

474. **ėgme** [< *ēg-me*[7113]] Eğilmiş, iki kat olmuş.

475. **ėgri** [< *ēg-$_{i}$r-ï*[7114]] Eğri.

476. **ėgrik** [< *ēg-$_{i}$r-^{i}k*[7115]] Suyun döne döne akması.

477. **ėgrim** [< *ēg-$_{i}$r-^{i}m*[7116]] Suyun döne döne akması.

478. **ėk-**[7117] Ziraat etmek.

479. **ėkegü** [< *ē̃ki+egü*[7118]] İkisi bile.

480. **ėkek** [< *ē̃ke-k*[7119]] Eğe.

481. **ėkele** [< *ē̃ki+le*[7120]] İkisi bile.

482. **ėkev** [< *ē̃ki+egü*[7121]] İkisi bile.

7106 CLAUSON: *EDPT*: 101^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 180.

7107 CLAUSON: *EDPT*: 101^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 180.

7108 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 179^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 224^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 515.

7109 CLAUSON: *EDPT*: 63^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 180.

7110 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 117. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 107v22. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 700. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 166^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 113^{a}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 5, 358^{a}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $140_{2\cdot36}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 496.

7111 CLAUSON: *EDPT*: 109^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 495.

7112 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 117. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 107v22. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 700. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 166^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 113^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 496. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 456_{186}.

7113 CLAUSON: *EDPT*: 108^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 494.

7114 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 166^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 112^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 496.

7115 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 57r21. CLAUSON: *EDPT*: 113^{a}.

7116 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 57r21. CLAUSON: *EDPT*: 113^{a}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 5, 539^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1132.

7117 CLAUSON: *EDPT*: 100^{a}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 457_{188}.

7118 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 206^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 105^{b}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 93. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1153.

7119 CLAUSON: *EDPT*: 101^{b}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $143_{2\cdot37}$.

7120 CLAUSON: *EDPT*: 105^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 181.

7121 CLAUSON: *EDPT*: 105^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 181.

483. **ėkevle** [< *ė̄ki+egü+le*[7122]] İkisi bile.

484. **ėkevlen** [< *ė̄ki+egü+le+n*[7123]] İkisi bile.

485. **ėkevlesi** [< *ė̄ki+egü+le+si*[7124]] İki bile.

486. **ėkin** [< *ėk-^{i}n*[7125]] Mezra. Bk. **tarıḳ**.

487. **ėkin** [< *ė̄ki+n*[7126]] İkisi bile.

488. **ėkin** [< *er-kin*[7127]] İken, idi.

489. **ėkinç** [< *ė̄ki+nç*[7128]] İkinci.

490. **ėl** [< *elig*[7129]] El. Bk. **ėlik, ḳol.**

491. **ėl** [< *ė̄l*[7130]] Halk. Bk. **ulus.**

492. **ėlger-** [< *el$_i$g+er-*[7131]] Ele getirmek.

493. **ėlik** [< *elig*[7132]] El. Bk. **ėl, ḳol.**

494. **ėlikle-** [< *elig+le-*[7133]] Ele getirmek.

495. **elli** [< *el+lig*[7134]] Elli sayısı.

496. **ėllig** [< *ellig*[7135]] Elli sayısı.

497. **ėlt-**[7136] İletmek, almak.

498. **ėm-**[7137] Emmek.

499. **ėmçek** [< **em-$_i$g+çek*[7138]] Kadın memesi.

7122 CLAUSON: *EDPT*: 105^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 181.

7123 CLAUSON: *EDPT*: 105^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 181.

7124 CLAUSON: *EDPT*: 105^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 181.

7125 CLAUSON: *EDPT*: 109^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1132.

7126 CLAUSON: *EDPT*: 105^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1153.

7127 CLAUSON: *EDPT*: 193^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 515.

7128 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 206^b. CLAUSON: *EDPT*: 110^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1153. ETü.de *ikinti*.

7129 BABUR: *Veḳāyi'*: II, 613. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 169^a. CLAUSON: *EDPT*: 140^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1024.

7130 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 168^b. CLAUSON: *EDPT*: 121^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 281. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 501.

7131 CLAUSON: *EDPT*: 140^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1024.

7132 CLAUSON: *EDPT*: 140^b. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 5, 363^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1024.

7133 CLAUSON: *EDPT*: 144^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1024.

7134 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 171^a. CLAUSON: *EDPT*: 141^a.

7135 CLAUSON: *EDPT*: 141^a.

7136 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 171^b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 41^a. CLAUSON: *EDPT*: 132^a. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 267. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 582.

7137 CLAUSON: *EDPT*: 155^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 506. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 458$_{192}$.

7138 CLAUSON: *EDPT*: 158^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 506.

500. **èmes** [< *er-mez*[7139]] Olmaz.

501. **emgek** [< *emge-k*[7140]] Zahmet, meşakkat, cerime; emeklemek. Bk. **èmgek, ḳıyın, ḳıynalġu.**

502. **èmgek** [< *emge-k*[7141]] Zahmet, meşakkat, cerime. Bk. **emgek, ḳıyın, ḳıynalġu.**

503. **èmgekle-** [< *emge-k+le-*[7142]] Çocuk emeklemek.

504. **èmgen-** [< *emge-n-*[7143]] Emek çekmek.

505. **èmdi** [<< **am+tı*[7144]] Şimdi.

7139 DOERFER: *TMEN*: II, 126_{556}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 42ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 193ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 515.

7140 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 172ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 159ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 232. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 5, 366ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 606.

7141 CLAUSON: *EDPT*: 159ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 606.

7142 CLAUSON: *EDPT*: 160ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 134.

7143 CLAUSON: *EDPT*: 160ᵃ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 135. TEKİN, Ş.: "Eski Türkçe", 155_{17}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 460_{195}. **Açıklama:** *Emgen-*: *Èmgen-* hakkında buradaki bilgi şöyle: *emgen-* 'ıztırap çekmek' (< **em+ge-n-*, *em* 'ilaç'). Burada iki husus tartışılmalı.

Birincisi: {+*Ke-*} diye '+*la-* ekinin mânasına yakın bir mânaya gelen fiil teşkil eden' bir ek olamaz; tıpkı {+*rA-*} diye bir ekin olamadığı gibi. Burada bir vurgusuz dar orta hece ünlüsünün düşmesi söz konusudur; tıpkı *ög+re-* 'aklına koymak' değil *ögür+e-* 'alışmak', *siŋ+re-* değil *siŋire+e-* 'sinirlenmek'te olduğu gibi. Buna göre kelime *emig+e-* biçiminde düşünülmelidir.

Benzer ve destekleyici bir örnek: *èlge-* 'elemek' (CLAUSON: *EDPT*: 143ᵃ) de *èl+ge-* değil *èlig+e-*'tir (CLAUSON: *EDPT*: 140ᵇ'de 'ön kol, kolun dirsekle bilek arasındaki kısmı' demekle *elig*'in *el*'den farkını kısmen belirtmiştir.) İlk elek parmaklardır. Elemek parmaklar arasından geçirmektir. Sonra bunun vazifesini gören nesneler ve aletler imal edilebilir. *el, ḳol*'un dengidir. Bunun bir örneği eş tekrar olarak *el kol hareketi* kullanılmasında yaşar (Bu örnek TDK sözlüğünde yoktur: TDK: *Türkçe Sözlük*: 616ᵇ). *El yazması* ve *ḳol yazması* örneğini de unutmamak gerekir. Bu husus belki *tabışġan* ve *ḳoyan* 'tavşan' Oğuz ve Kıpçak kollarının tercihleridir. *èlig* 'parmak(lar)'dır, *aya* 'elin parmak dipleriyle bilek arasındaki iç bölüm (TDK: *Türkçe Sözlük*: 194ᵃ)'dır, *avuç* 'elin parmaklar ile aya kısmı' *el* 'parmak uçlarından omuz başına kadar uzanan bölüm' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 773ᵇ).

İkincisi: *Em* ilkin zehirdir; bu da zehirleyici, öldürücü otlardır (Krş. Lat. *pharmacia* < Gr. *πηαρμακεια* 'ilaç, zehir, efsun' WAHRIG: *Deutsches Wörterbuch*: 2841). Bu otların öldürücülüğü mikropla sınırlıdır, mikropları öldürmek içindir, bu otlar birer mikrop zehiridir. Dolayısıyla faydalı zehirdir. Faydalı zehirlerden bir kısmı da mayalanmayı (fermantasyon) sağlar. Mayalanma da bir zehirlenmedir ve faydalıdır. Zehir, kullanma genişlemesiyle 1. öldürücü, bozucu, zarar verici anlamına, 2. acı, tatsız, lezzetsiz anlamına geçmiştir. İşte *emig+e-* bu 'acı duymak, acı çekmek' anlamına dayalıdır.

Tü.deki *zehir* 'ağu' dolayısıyla: Far.daki *zahr* 'zehir, ağı, sem, yılan/akrep vb. zehiri' (MACKENZIE: *A Concise Pahlavi Dictionary*: 97. STEINGASS: *CP-ED*: 630ᵃ) ve *zahra* 'öd, safra, öç, öfke' ile Ar. *zahr* 'genelde çiçek, özelde sarı çiçek' (al-FİRÛZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: I, 883. ATAY: *A-TBL*: II, 3, 902ᵇ) kelimelerinin ayrı kökenli olmaması gerekir. Tü. *öç* 'acı, öfke' kelimesi de *öd* 'öd, safra' ile ilgilidir.

7144 TEMİR: "Die Konjunktionen und Satzeinleitungen im Alt-Türkischen II", 235. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 42ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 156ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 2, 125ᵇ. HAMILTON: *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyāṇamkara ve Pāpaṃkara*: 161. HAMILTON: *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Budhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve*

506. **én-**[7145] İnmek.

507. **énçü** [< Mo. < Çin. *in cü*[7146]] İcara tutulmuş adam, tapu adamı, kendi isteğiyle bir beye yakınlaşıp ulufesine girip hizmetinde bulunan adam.

508. **endür-** [< *ēn-dür-*[7147]] Bir nesneyi yukarıdan aşağıya indirmek.

509. **énege** [< *ana+ke* < *an͡ya*, < Mo. *eke*[7148]] Mürebbiye, süt anne, ebe.

510. **en͡g**[7149] Yanak.

511. **én͡g** [< *eŋ*] Yanak.

512. **en͡gek** [< **eŋ+gek*[7150]] Çene.

513. **én͡gek** [< **eŋ+gek*] Çene.

514. **en͡gir-** [< **eŋ-^{i}r-*[7151]] Çevirmek. Bk. **aylandur-**.

515. **én͡glik** [< *eŋ+lik*[7152]] Allık.

516. **ér** [< *er*[7153]] Er, erkek.

517. **ér** [< *ē̇r*[7154]] Erken.

Kötü Prens Öykusü: 126. ÇAGATAY: "Kazan Lehçesinde *İndi*". SEVORTYAN: *ESTY*: I, 355. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 586. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 460_{195}.

7145 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 173^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 168^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $144_{2\cdot38}$. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 478_{225}.

7146 DOERFER: *TMEN*: II, 220_{670}. CLAUSON: *EDPT*: 173^{a}. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 295_{24}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 96.

7147 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 174^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 180^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1027. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 479_{227}.

7148 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 54. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 51v7. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 228, 731. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 332^{a}. **Açıklama:** *Eke*: Ḳazaḳ elinde genel olarak ahlâk, oldukça kayda değer bir niteliktedir. Tanısın tanımasın, kendisinden yaşça büyük olan kişilere her yerde saygı gösterilir. Adları doğru söylenmez, adının son tarafına saygı eki eklenerek söylenir. «*Ḳazıbay*» olursa *Ḳazeke*, «*Müslim*» olursa *Müseke* yahut *Abdullah eke*, *Mahmut eke* gibi... ALTAY: *Anayurttan Anadolu'ya*: 202. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 587. ÇAGATAY: *Türk Lehçeleri Örnekleri*: 191_{22}.

ece 'ana' *eceke* 'abla' (AZMUN: "Türkmen halk edebiyatı hakkında", 73) verisinin ışığında *ana* 'ana' *anake* 'abla, annecik' olarak düşünülmeli.

Tü. *ana* 'anne' <= Palaca, Hititçe *anna* = Mac. *anya* (DİNÇOL: *Eski Anadolu Dillerine Giriş*: 33. *A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótára*: I, 159^{b}) *Ög* 'anne' Önce ≈ sonra, Oğuz ≈ Kıpçak olmamalı. Belki Türkçe= alıntı olabilir (D OERFER: *TMEN*: II, 130_{567}. CLAUSON: *EDPT*: 169^{b}, 99^{a}. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 119).

Mo. *eke* 'anne, annelik' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 485^{b}).

7149 CLAUSON: *EDPT*: 166^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 511.

7150 CLAUSON: *EDPT*: 183^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 511.

7151 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 171^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 113^{a}.

7152 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 175^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 166^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 511.

7153 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 175^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 192^{a}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 6, 389^{a}. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 228.

7154 TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 516.

518. **ėr-** [< *er-*[7155]] İmek, olmak.

519. **ėr-** [< *ēr-*[7156]] Ermek, erişmek.

520. **ėrdem** [< *er+dem*[7157]] Sipahilik üslubu, mahareti ve şecaati. Silahşorluk mahareti. Bk. **eyrüm, urum.**

521. **ėrenlik** [< *er+en+lik*[7158]] Erlik.

522. **ėri-** [< **er-ü-*[7159]] Erimek.

523. **ėrik-** [< *ḗr+ⁱk-*[7160]] Sabah erkenden kalkmak, bir işe erkenden başlamak.

524. **ėrik-** [< *ḗr-ⁱk-*[7161]] Acele etmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėv-, sal-, tapırçı-.**

525. **ėrik-** [< *ḗr-ⁱk-*[7162]] Darılmak, yorulmak.

526. **ėriklik** [< *ḗr-ⁱk+lik*[7163]] Ermişlik.

527. **ėrin**[7164] Alt dudak.

528. **ėrit-** [< **er-ü-t-*[7165]] Eritmek.

529. **ėrk**[7166] İhtiyar, irade.

7155 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 175^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 193^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 146.

7156 CLAUSON: *EDPT*: 194^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 6, 409^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 515. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 482_{231}.

7157 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 176^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 206^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 6, 411^{a}. {*+DAm*} için bk. *tüz+dem* 'düzgün' *Altun Yaruk*: 347_{3}, 450_{8}, 594_{14}, 652_{10}, 658_{17}.

7158 CLAUSON: *EDPT*: 232^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 6, 409^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 312.

7159 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 177^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 198^{a}. Krş. *er-güz-* (GABAIN: *ETG*: 264^{b}); *er-gür-* ([ARAT,]: *Zur Heilkunde der Uiguren II*: 22_{41}. BANG - GABAIN: "Ein uigurisches Fragment über den manichäischen Windgott", 250_{40}. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 61^{a}_{3}, 183^{b}_{7}. yr. Çeviri: I, 227, II, 98. CLAUSON: *EDPT*: 227^{a}). BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $158_{2\text{-}42}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 463_{200}.

7160 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 119. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 46^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 516.

7161 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 119. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 177^{b}. TDK: *DS*: V, 1775^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590.

7162 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 119. CLAUSON: *EDPT*: 226^{a}. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 764. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590.

7163 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590.

7164 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 178^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 232^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 6, 409^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 48^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 602. Krş. Mo. *erügün* (KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 257^{a}). *erügüü eregüü* 'çene, alt çene' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 528^{a}, 512^{b}).

7165 CLAUSON: *EDPT*: 207^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 516. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 464_{201}.

7166 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 179^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 220^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 6, 431^{a}.

530. **erk** [< Far. *arg*[7167]] Hisarlardaki sarp yer. Şehir içinde padişaha mahsus olan kaleye benzer saray.

531. **erke** [< Mo.[7168]] Naz, şive, küstahlık.

532. **ėrken** [< *er-ken*[7169]] İken.

533. **ėrkin** [< *er-ki+n*[7170]] Ki, mı.

534. **ėrlik** [< *er+lik*[7171]] Erlik.

535. **ėrmes** [< *er-mes*[7172]] Olmaz.

536. **ėrte** [< **ėr-t-e*[7173]] Geçen.

537. **ėrtegi** [< *ert-e+ki*[7174]] Evvelki, önceki. Bk. **burnağı, burunğı, ėrtek.**

538. **ėrtek** [< *ert-e+k*[7175]] Evvelki, önceki. Bk. **burnağı, burunğı, ėrtegi.**

539. **ės** [< *ēs*[7176]] Akıl.

540. **ės-**[7177] Yel esmek.

541. **ėse** [< *er-se*[7178]] İse.

542. **ėsirge-** [< *ēs+ⁱrge-*[7179]] Esirgemek.

543. **ėsker-** [< *ėski+r-*[7180]] Eskimek. Bk. **ėskir-, opra-.**

544. **ėskir-** [< *ėski+r-*[7181]] Eskimek. Bk. **ėsker-, opra-.**

7167 at-TABRİZİ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 56. VULLERS: *LP-LE*: I, 82ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 38ᵇ. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 605. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 26ᵃ. BARTHOLD: "Farsça "ark" "erk" ve kale "sitadel"".

7168 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 263ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 523ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 189_{65}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 97.

7169 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 179ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 224ᵇ. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 6, 433ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590.

7170 NEVĀYİ: *Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn*: 158. CLAUSON: *EDPT*: 225ᵃ. ÇAĞATAY: "Türkçede *ki* < *erki*". RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 6, 434ᵃ. ETü. *erki* 'acaba'. RÖHRBORN: "Zur Etymologie der uigurischen Partikel *ärki*".

7171 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 180ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 229ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 312.

7172 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590.

7173 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 182ᵃ. **ėr-t-e* (?). CLAUSON: *EDPT*: 202ᵇ.

7174 CLAUSON: *EDPT*: 202ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 516.

7175 CLAUSON: *EDPT*: 202ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 516.

7176 TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 521.

7177 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 183ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 240ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 521. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 465_{202}.

7178 CLAUSON: *EDPT*: 193ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 515.

7179 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 183ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 252ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 459. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 521. – ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 466_{204}. *+irge-* < *irke-* < *irk-* 'biriktirmek, yığmak' + *-e-*.

7180 CLAUSON: *EDPT*: 246ᵇ. TEZCAN: "Etimoloji Önerileri". STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1138.

7181 CLAUSON: *EDPT*: 246ᵇ. TEZCAN: "Etimoloji Önerileri". STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1138.

545. **ėsle-** [< *ēs+le-*[7182]] Söz tutmak, eslemek.

546. **ėsne-** [< *ēs-$_{i}$n+e-*[7183]] Esnemek, uyku gelmek.

547. **esrükġına** [< *es$_{ü}$r-^{ü}k+kin͡ye*[7184]] Sarhoşça.

548. **esrükgine** [< *es$_{ü}$r-^{ü}k+kin͡ye*[7185]] Sarhoşça.

549. **esrükḳına** [< *es$_{ü}$r-^{ü}k+kin͡ye*[7186]] Sarhoşça.

550. **ėstür-** [< *ės-tür-*[7187]] Estirmek.

551. **ėş** [< *ę̄ş*[7188]] Eş, yoldaş, akran, emsal, iki kulpun birbirine irtibatı.

552. **ėş-** [< *ę̄ş-*[7189]] Eşmek, bükmek, iki ipin uçlarını birbirine bağlamak.

553. **ėş-** [< *ę̄ş-*[7190]] Eşmek, kazmak.

554. **ėşek** [< *eşge+k* < **eşige* = Mo. *elcige(n)* < **elçike(n)*[7191]] Eşek.

555. **eşgek** [< *ėş+gek*[7192]] Gemi küreği. Bk. **ẖāde, kürçek.**

556. **ėşik** [< **ę̄ş-i-k*[7193]] Eşik, kapı. Bk. **bosaġa, bosaḳa, irkene.**

557. **ėşil-** [< *ę̄ş-^{i}l-*[7194]] Birbirine bağlanmak. Bk. **işen-.**

558. **ėşit-** [< *eşid-*[7195]] İşitmek.

559. **ėşle-** [< *ę̄ş+le-*[7196]] Birbirine koşmak.

560. **ėt**[7197] Et.

7182 TEKİN: *TDBUÜ*: 180. ŞİBĀNĪ: *Dīvān*: 483^{b}.

7183 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 184^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 249^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 521.

7184 CLAUSON: *EDPT*: 250^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 522.

7185 CLAUSON: *EDPT*: 250^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 522.

7186 CLAUSON: *EDPT*: 250^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 522.

7187 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 184^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 244^{a}.

7188 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 184^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 253^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1121.

7189 CLAUSON: *EDPT*: 255^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1134.

7190 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 185^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 255^{b}.

7191 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 211^{b}. EZ-ZAMAẖŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 152^{b}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 185^{a}. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 11; Çeviri: 6. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1331) II, 123^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 51^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 260^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 503.

7192 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 503.

7193 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 185^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 260^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 502.

7194 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 70. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 185^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1134.

7195 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 185^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 293. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 484_{237}.

7196 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1134.

7197 *et* 'et (*laḥm*)' *et yėr* 'yumuşak (*sahl*) yer, yumuşak toprak'. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 15^{a}_{12}. yr. Çeviri: I, 35. *Revnak-ı Bustan*: 4^{a}_{3}. yr. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 186^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 52^{a}.

561. **ėt-** [< *ā̆t-*[7198]] Etmek, eylemek.

562. **ėtek**[7199] Etek.

563. **ėtekle-** [< *ėtek+le-*[7200]] Eteği doldurmak.

564. **ėteklig** [< *ėtek+lig*[7201]] Etekli.

565. **ėtelik** [< *ėtek+lik*[7202]] Eteklik.

566. **ėtker-** [< *ės+ker-*[7203]] İhtiraz eylemek, mukayyet olmak.

567. **ėtür-** [< *yėt-ür-*[7204]] Yetiştirmek. Bk. **yėtkür-**.

568. **+Av** [< *+egü*] Bir kimse.

569. **ėv-** [< *ēv-*[7205]] Acele etmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, sal-, tapırçı-.**

570. **ėvrül-** [< *ev$_i$r-^{i}l-*[7206]] Çevrilmek, dönmek, yüz döndürmek.

571. **ėvrüş-** [< *ev$_i$r-^{ü}ş-*[7207]] Yanına varmak, yöresine uğramak.

572. **ėvür-** [< *evir-*[7208]] Döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñgir-, ḳaytar-, ḳaytat-, tolġan-, yandur-, yėvüt-.**

573. **eye** [< *ādi*[7209]] Sahip. Bk. **ige.**

574. **eyle-** [< **ed+le-*[7210]] Eylemek. Bk. **ėyle-, ḳıl-.**

575. **ėyle-** [< **ed+le-*[7211]] Eylemek. Bk. **eyle-, ḳıl-.**

576. **eylük yosunluḳ** [< *ed+gü+lük*[7212] *yosun+luḳ*[7213]] Kabiliyetli, hünerli, istidatlı.

CLAUSON: *EDPT*: 33^b. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 311. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1140.

7198 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 186^b. CLAUSON: *EDPT*: 36^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 522. BOESCHOTEN: "Why is *yapmak* replacing *etmek* a historical perspective". ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 485_{239}.

7199 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 187^a. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 52^a. CLAUSON: *EDPT*: 50^a. EREN: *TDES*: 140^b. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 749^b. NİŞANYAN: *SS*: 150^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 524.

7200 CLAUSON: *EDPT*: 50^a.

7201 CLAUSON: *EDPT*: 53^a.

7202 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 187^a. CLAUSON: *EDPT*: 53^a.

7203 CLAUSON: *EDPT*: 52^b.

7204 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1536.

7205 CLAUSON: *EDPT*: 3^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 497. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 486_{241}.

7206 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 190^b. CLAUSON: *EDPT*: 14^b. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 659.

7207 CLAUSON: *EDPT*: 15^a.

7208 CLAUSON: *EDPT*: 14^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 601.

7209 CLAUSON: *EDPT*: 41^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 494.

7210 CLAUSON: *EDPT*: 57^a. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 468_{208}.

7211 Bk. **eyle-**.

7212 CLAUSON: *EDPT*: 51^b.

7213 CLAUSON: *EDPT*: 975^b.

577. **eymen-** [< **ay-ɪm+a-n-*[7214]] Bir işe başlamakta vehim ve kaçınma, çekinme üzere olmak, utanmak, hicap eylemek.

578. **eyrüm** [<*ēg-ɪr-ᶦm*[7215]] Suyun döne döne akışı.

579. **ėz-**[7216] Ezmek.

580. **felfes**[7217] Gevşek. Bk. **ḳaḳşal.**

581. **feryād** [< Far. *faryād*[7218]] Feryat.

582. **fırrıst** [< Far. *firrast*[7219]] Atılan nesnenin uçarken çıkardığı ses.

583. **fulān** [< Ar.[7220]] Falan.

584. **fulla** [< Far. *falla*[7221]] Tutkal.

585. **furḳat** [< Ar.] Firkat.

586. **+ĠA** [< *+ḳa*[7222]] Yönelme durumu eki.

587. **ġacarçı** [< Mo. *ġacarçi*[7223]] Kılavuz.

588. **-ġan** Fiilden fail yapma eki.

589. **ġarav** [< Far. *ġarv*[7224]] Kargı.

7214 CLAUSON: *EDPT*: 273ᵇ. Krş. Uyg. *ayın-* 'korkmak' THOMSEN: "Dr. M. A. Stein's Manuscripts in Turkish 'Runic' Script from Miran and Tun-Huang", ayrıca Mo. *ayu-* 'korkmak' LESSING: *M-TS A - N*: I, 40ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 496. TAŞ, İ.: *Süheyl ü Nev-bahār'da Eskicil Öğeler*: 88.

7215 Bk. **ėgrim.**

7216 CLAUSON: *EDPT*: 279ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1158. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 469_{209}.

7217 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 263r24.

7218 VULLERS: *LP-LE*: II, 675ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 926ᵃ. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 49ᵃ. Bk. **çığ.** Yardım istemek için çıkarılan yüksek ses, bağrışma, çağrışma.

7219 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 263v1. STEINGASS: *CP-ED*: 918ᵃ.

7220 at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 449. [ᶜĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 323. VULLERS: *LP-LE*: II, 688ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 937ᵃ.

7221 **Açıklama:** *Falla*: Ağuz (< *ağ üz*) maᶜnāsınadur, ki yeŋi ṭoğurmış ḫayvānuŋ südinden yapılur. ᶜArabīde *libā'* dėrler. Ve çāpük ḳoyılup ve tēz münᶜaḳid olan yoğurda da dėnür. Ve *gūr-māst* maᶜnāsınadur, ki taḥrīf-ile *göremez* (*gölemez* MEḪMED ESᶜAD: *Lehcetü 'l-Luġāt*: 724. *gölemez* TDK: *DS*: VI, 2143ᵃ. *göremez* TDK: *DS*: VI, 2159ᵃ. *kölemez* TDK: *DS*: VIII, 2954ᵃ, XII, 4568ᵃ. *köremez* TDK: *DS*: VI, 2164ᵇ, XII, 4569ᵃ) dėdüklеridür, südden çalup tenāvül ėderler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 448. [ᶜĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī işlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 390. STEINGASS: *CP-ED*: 938ᵇ).

7222 **Açıklama:** *Ḳa*: Kap (*ẓarf*). Bu kelime, içerisine akışkanlar kunan (*awᶜiya al-mā'iya*) kap (*wiᶜā'*) için kullanılır ve ḳa ḳaça denir. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 269^{b}_{12}. yr. Çeviri: III, 211. DOERFER: "Eine sonderbare Stelle bei Mahmûd al-Kâşgarî". Asli biçim *+ḳa* ise Orh. *baŋa* (< *ben+ḳa*) ve *saŋa* (< *sen+ḳa*) (< *ŋ* < *nḳ*) nasıl açıklanabilir? /*nḳ*/ belki yalnızca /*ng*/ye gidebilir. Orh. *ḳağangı* 'hakanınki' < **ḳaganḳı* (TEKİN: *Orhon Türkçesi Grameri*: 74, 77).

7223 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1003ᵃ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 567ᵃ.

7224 **Açıklama:** *Ġarv*: Neye dėnür, ki sāz-ı maᶜrūfdur. ᶜArabīde mizmār dėrler ve mutlaḳ çalacaḳ düdüge ıṭlāḳ olunur. Ve ḳalem *ḫāma* maᶜnāsınadur; lākin ḳable 'l-ḳaṭᶜ ıṭlāḳ olunur ve çiçek açılmaḳ

590. **ġarvāş** [< Far.[7225]] Çulhacıların bez dokuduğu tarak.

591. **gāz** [< Far.[7226]] Musandıra, ev önündeki sundurma, bebek beşiği, taht, kerevet.

592. **ġazarçı** [< Mo. *ġacarçi*[7227]] Kılavuz.

593. **ġāze** [< Far. *ġāza*[7228]] Kızıllık.

594. **gėç-** [< *kėç-*[7229]] Geçmek. Bk. **kėç-**.

595. **gėççe** [< Far. *gaçça*[7230]] Acemi, dil bilmeyen, dilsiz. Bk. **kecce**.

596. **gėçge** [< Mo. *gecige*[7231]] Ense. Bk. **kömek**.

597. **gėçḳurun** [< *kēç*[7232] *ḳurun*[7233]] Akşamdan sonra, geç vakit.

598. **gedā** [< Far. *gadāy*[7234]] Yok yoksul, fakir.

599. **gėn͡g** [< *kēŋ*[7235]] Geniş. Bk. **kėn͡g**.

600. **gėy-** [< *keḍ-*[7236]] Giymek.

---

ve *tafattuḥ* macnāsınadur (at-TABRÎZÎ: *tibyān-i nāfi*c: 427. VULLERS: *LP-LE*: II, 607a. STEINGASS: *CP-ED*: 885b). HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 30.

7225 **Açıklama:** *Ġarvāş*: Süpürge ṭarzında lîfdür ki cülhalar anuŋ-ıla beze ve iplige *ḥaşî* (< Ar. *ḥaşî* 'kuru silindi, kuru deri/bez' al-FÎRÛZÂBÂDÎ: *al-uḳyānūsu 'l-basîṭ*: III, 195) sürerler ve şu seperler Türkçe āvgîr (< Far. *āb-gîr*) dėrler. Ve pāpūşcılaruŋ sürgü tacbîr eyledükleri lîfe de dėnür. Ve andız tėdükleri nebāta da ġarvāş dėrler (at-TABRÎZÎ: *tibyān-i nāfi*c: 427. VULLERS: *LP-LE*: II, 607a. REDHOUSE: *TEL*: 850a. STEINGASS: *CP-ED*: 886a).

7226 *gāza* (at-TABRÎZÎ: *tibyān-i nāfi*c: 514. VULLERS: *LP-LE*: II, 941a. STEINGASS: *CP-ED*: 1072a).

7227 Bk. **ġacarçı**.

7228 VULLERS: *LP-LE*: II, 595b. STEINGASS: *CP-ED*: 878a. B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ [146, 191, 7]; [383, 527, 5]; F e v ā y i d ü ' l - K i b e r [73, 73, 3]; [151, 152, 6]; [480, 520, 6].

7229 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 290b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 245b. CLAUSON: *EDPT*: 693a. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $163_{2\cdot44}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 627. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 509_{279}. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 114b.

7230 *Gaça*: O kimesneye dėnür ki zebānında ṭalāḳat, cery ve feṣāḥat olmaya. Türkîde pepeyi tacbîr olunur. Cîm-i müşeddede ile de luġatdür (at-TABRÎZÎ: *tibyān-i nāfi*c: 517. VULLERS: *LP-LE*: II, 951a. STEINGASS: *CP-ED*: 1075a). Krş. Tibet. *gaça ~ geçe* 'dil'.

7231 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2491a. LESSING: *M-TS A - N*: I, 608b.

7232 CLAUSON: *EDPT*: 692b. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 655.

7233 *ḳur+*"*n*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 700.

7234 VULLERS: *LP-LE*: II, 951a. STEINGASS: *CP-ED*: 1075a.

7235 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 298b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 253a. CLAUSON: *EDPT*: 724b. SEVORTYAN: *ESTY*: III, 46. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 775. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 127a.

7236 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 292b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 246b. CLAUSON: *EDPT*: 700b. SEVORTYAN: *ESTY*: III, 13. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 683. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 520_{295}. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 141b.

601. **gez** [< Far. *gaz*[7237]] Yeleksiz ok. Bir kimse bağda bahçede bir ağaç kesip ip takıp yay eylese ve atmağa münasip bir çubuk kesip eğreti kanat takıp attığı oka derler.

602. **gezek** [< Far. *gazak*[7238]] Şarap meclisindeki sirkele otu, çerez.

603. **gėzek** [< Far. *gazak*[7239]] Şarap meclisindeki sirkele otu, çerez.

604. **ġınçı** [< Mo. *ġubaci*[7240]] Çullarını yiyen malum atların boğazının altından çulunu yemeğe ağzı yetişmesin diye çuluna bağladıkları ağaç. Bk. **ġunçı**.

605. **ġıñ͡gşı-** [< Mo. *gingsi-*[7241]] İt hırlayıp kaçmak.

606. **+ġine** [< +*ḳıñ͡ya*] Küçültme eki.

607. **givür-** [< **kī-gür-*[7242]] Koymak.

608. **ġōl** [< Mo. *ġoul*[7243]] Askerde saf ve alay, padişahın hassa alayı, taraf.

609. **göçür-** [< *köç-ür-*[7244]] Göçürmek.

610. **göl** [< Far. *gol*[7245]] Gömlek.

611. **gölāk** [< Far. *kolāk*[7246]] Deniz dalgası.

612. **gönen-** [< **kön+e-n-*[7247]] Sevinmek, fahreylemek.

613. **gönendür-** [< **kön+e-n-dür-*[7248]] Sevindirmek, fahrettirmek.

614. **görg** [< *kör-ük*[7249]] Güzellik.

7237 VULLERS: *LP-LE*: II, 994ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1087ᵇ.

7238 VULLERS: *LP-LE*: II, 997ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1088ᵃ.

7239 VULLERS: *LP-LE*: II, 997ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1088ᵇ.

7240 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 357. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 263r11. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1025ᵃ. **ġinci** 'zincir, bukağı, kelepçe, demir, bağ, düğüm' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 613ᵇ). Ama bir de bk. **ġubaci** 'köpeğin ısırmasını önlemek için boynuna bağlanmış olan sopa; (*Mo.*) henüz burnu delinmemiş deve yavrusunun burnuna konulmuş olan geniş ağaçtan kıskaç; bir ucu devenin burnundaki kancaya bağlı, öbür ucu da yularla birleştirilmiş sopa' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 579ᵃ). Arap harflerinde harf çanağının üstüne nokta konulmak yerine altına nokta konularak /b/ yerine /n/ elde edilmesiyle oluşmuş olmalı.

7241 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 982ᵃ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 613ᵇ.

7242 CLAUSON: *EDPT*: 712ᵇ.

7243 *MNT*: 65. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1017ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 577ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 438_{307}, III, 556_{1571}.

7244 CLAUSON: *EDPT*: 699ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 711. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 168ᵃ.

7245 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308v19. at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 508. STEINGASS: *CP-ED*: 1105ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 288ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 715ᵃ.
göl 'gömlek' kelimesi dolayısıyla: TTü.ndeki *gömlek* kelimesinin damak sesi *ŋ* > *m* benzeşmesiyle *köŋlek*'ten geldiği biliniyor (CLAUSON: *EDPT*: 732ᵃ. EREN: *TDES*: 160ᵇ. NİŞANYAN: *SS*: 179ᵇ) Elde böyle bir malzeme bulunmasaydı acaba şöyle bir fikir mi yürütecektik: (*et+mek* gibi) *göl+mek* > *gömlek.*

7246 VULLERS: *LP-LE*: II, 920ᵃ, 1055ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 1063ᵇ.

7247 *gönç*: TDK: *DS*: VI, 2152ᵇ. TDK: *TTS*: III, 1755. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 173ᵃ.

7248 *gönç*: TDK: *DS*: VI, 2152ᵇ.

7249 CLAUSON: *EDPT*: 741ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 567.

615. **görkeli** [< *kör-geli*[7250]] Güzellik, iyilik.

616. **görket-** [< *kör-ük+e-t-*[7251]] Güzel eylemek.

617. **görkey-** [< *kör-ük+ed-*[7252]] Güzel olmak.

618. **görklüg** [< *kör-ük+lüg*[7253]] Güzel.

619. **gözünek** [< *közün-ük*[7254]] Otağ penceresi.

620. **ġunçı** [< Mo. *ġubaci*[7255]] Köpeğin ısırmasını önlemek için boynuna bağlanmış olan sopa. Bk. **ġınçı**.

621. **güclük** [< *küç+lüg*[7256]] Güçlü.

622. **güç** [< *küç*[7257]] Güç.

623. **güregen** [< Mo. *küregen*[7258]] Temür Han [1370-1405] neslinden bir kimsenin Çinggis Han [1206-1227] neslinden kız alanına derler. Kendisi padişah soyundan olup iki padişah kızını almış olan malum kişi. Bir han kızından ve bir han oğlundan hasıl olmuş yine han kızını almış şehzade.

624. **güvenç** [< **küv+e-n-ç*[7259] < *küyüm+e-n-ç*[7260]] Ferahlık, kıvanma.

625. **güz** [= Far. *gavazn*[7261]] Yağmurca, soykun denilen ahu.

626. **ḫāde** [< Far. *ḫāda*[7262]] Gemi küreği. Bk. **eşgek, kürçek**.

7250 CLAUSON: *EDPT*: 736ª.

7251 Bk. **görkey-**.

7252 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 317ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 743ᵇ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 778.

7253 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 318ª. CLAUSON: *EDPT*: 743ª.

7254 NEVĀYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 59. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 306v10. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 321ª-ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 762ª. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1302, 1303. *DTS*: 321ᵇ. 'delik, ilik (düğme için açılan yarık)' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 513ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 567.

7255 Bk. **ġıncı**.

7256 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 323ᵇ. DOERFER: *TMEN*: III, 639_{1676}. CLAUSON: *EDPT*: 697ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 730.

7257 CLAUSON: *EDPT*: 693ª. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 3_{55}. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 198ª.

7258 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2651ᵇ. EZ-ZAMAḪŞARÎ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 229ª. CAFEROĞLU: "Azerî Lehçesinde bâzı Mogolca Unsurları". *kürgen* LESSING: *M-TS A - N*: I, 799ª. *kürgen* DOERFER: *TMEN*: I, 475_{340}. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 299_{30}. *kürigen* DOERFER: *Tungusica*: III, § 493.

7259 Krş. *küymen-*.

7260 Krş. *küymen*. CLAUSON: *EDPT*: 689ᵇ. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 266^{a}_{2}. yr. Çeviri: III, 196. krş. *küyüm*. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1518. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 729. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 217ᵇ.

7261 CLAUSON: *EDPT*: 761ᵇ.

7262 Türkîde ḳayıḳ gönderi ve murdiyy aġacıdur ki anuŋ-ıla gemiyi ve ḳayıġı kenārdan defᶜ èdüp ve bir yere oturduḳda dürtüp yürüdürler (at-TABRÎZÎ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 231. VULLERS: *LP-LE*: I, 634ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 437ª, 438ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 152ª).

627. **Ḫalaç**[7263] Kabile adı, Halaç.

628. **ḫar-** [< **hār-*[7264]] Yorulmak. Bk. **ar-**, **arı-**, **arıl-**, **sustan-**, **sustay-**, **tal-**, **talıḳ-**, **taşıḳ-**.

629. **ḫav** [< Far.[7265]] Çakmak kavı.

630. **hav** [< *ēv*[7266]] Evet.

631. **ḫavla** [< *hav+la*[7267]] Çakmak.

632. **hem-ol** [< Far. *hama-i ol*[7268]] Hem o.

633. **Ḫıṭāyī** [< Far. *ḫıṭāy+ī* < *ḳıtañy*[7269]] Hıtayî.

634. **hirevül** [< Mo. *hire-gül*[7270]] Cenk mahallinde karavul ardınca yardım yoluyla gönderilen bir miktar adam. Cenkten evvel çarha cengini edenler. Çarhacılar. Çapkuncular. Ilgarcı ve akıncılar. Yizek. Bk. **çapḳun**.

635. **hür-** [< **hūr-*[7271]] Üfürmek, ürmek. Bk. **püle-**.

636. **ıçḳın-** [< *ıçġın-*[7272]] Hayrete düşmek.

637. **ıl** [< *yıl*[7273]] Yıl.

638. **ıl-**[7274] Göze almak, gözüne göstermek, iltifat etmek.

639. **ıl-**[7275] İliştirmek. Bk. **il-**.

640. **ılbara-** [< Mo. *ulbara-*[7276]] Kaynar suda haşlamak.

7263 STEINGASS: *CP-ED*: 471ª.

7264 CLAUSON: *EDPT*: 193ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 172. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1124.

7265 STEINGASS: *CP-ED*: 478ª. DOERFER: *TMEN*: III, 532_{1542}.

7266 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 323v22.

7267 Bk. **çaḳın**.

7268 CLAUSON: *EDPT*: 123ª.

7269 VULLERS: *LP-LE*: I, 658ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 467ª.

7270 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 42. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 329v9, 323v10. *MNT*: 45. EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 163ª. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 321ª. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1784. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 614. LESSING: *M-TS A - N*: I, 660ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 532_{394}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 101. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590. Bk. **çapḳun**.

7271 CLAUSON: *EDPT*: 196ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1188.

7272 CLAUSON: *EDPT*: 23ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 610.

7273 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 266ª. CLAUSON: *EDPT*: 917ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 475.

7274 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 155. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 109v14. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1473, 1374. CLAUSON: *EDPT*: 125ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 605.

7275 MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 359_{254}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 605.

7276 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 397ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1345ª. Krş. *ulaġan* 'kırmızımsı', *ulabur* 'kırmızımsı', *ulabur+a-* 'kırmızımsı olmak'.

641. **ılbaran-** [< *ılbara-n-* < Mo. *ulbara-*] Kaynar suda haşlanmak.

642. **ılbarat-** [< *ılbara-t-* < Mo. *ulbara-*] Kaynar suda haşlatmak.

643. **ıldam**[7277] Hareket ve ıztırap; şiddetli ve yüksek malum cümbüş; yaz günlerinde sıcak sıcak vakitlerinde sahralarda hareketli ışıklar görünür onun parıltılarının süratle hareketi.

644. **ılġa-** [< Mo. *ilġa-*[7278]] Ilgar eylemek, ayırmak, akın etmek.

645. **ılġı** [< *yıl-ḳı*[7279]] At sürüsü, keçi sürüsü.

646. **ılıġ** [< *yılı-ġ*[7280]] Ilık, sıcak.

647. **ılıḳ** [< *yılı-ḳ*[7281]] Ilık, sıcak.

648. **ılın-** [< *yılı-n-*[7282]] Meşakkat gamıyla yanmak.

649. **ılıt-** [< *ılı-t-*[7283]] Isıtmak.

650. **ılḳı** [< *yılḳı*[7284]] At sürüsü.

651. **ılḳı** [< *yıl+ḳı*[7285]] Yıllık.

652. **ıltıra-** [< **yal+tır+a-, yultur-a-*[7286]] Yıldıramak.

653. **ıltura-** [< **yal+tır+a-, yultur-a-*[7287]] Yıldıramak, ziya vermek.

654. **ımaḳ** [< Mo. *ayi-maḳ*[7288]] Koyunu çok olan malum köylü.

ılbır+a- 'haşlamak' GÜRSOY-NASKALİ - DURANLI: *N. A. BASKAKOV ile T. M. TOŞÇAKOVA'nın Oyrotsko-Russkiy Slovar'ından Genişletilmiş Altayca - Türkçe Sözlük*: 87^{b}.

7277 < *ıl+dam* krş. *er+dem*.

7278 BABUR: *Veḳāyi'*: II, 611. *MNT*: 81. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 302^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 649^{a}. DOERFER: *TMEN*: I, 193-195_{70-71}. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 295_{23}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 102. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 585. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 96_{52}. EREN: *TDES*: 183^{a}. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 347^{b}.

7279 *yıl+ḳı* 'bir yıllık (at)' (RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 200^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 925^{b}), Teleütçe *ılġıy* 'salt, sırf, sadece' (RYUMİNA-SIRKAŞEVA - KUÇİGAŞEVA: *Teleüt Ağzı Sözlüğü*: 39) *yılġay* 'yapayalnız' (RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 165^{a}), *ılḳı* '*ağırlık *takı' (CLAUSON: *EDPT*: 125^{a}). RAMSTEDT: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Formlehre*: II, 213. CLAUSON: *EDPT*: 925^{b}. DEMİR: "*Yılkı* Kelimesi Üzerine".

7280 CLAUSON: *EDPT*: 925^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 480.

7281 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 480. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 347^{b}.

7282 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 266^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 148^{b}.

7283 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 267^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 923^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 584. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 348^{b}.

7284 RABĠÛZÎ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: II, 737^{a}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 267^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 200^{b}. DOERFER: *TMEN*: II, 209_{658}. CLAUSON: *EDPT*: 925^{a}. EREN: *TDES*: 454^{a}.

7285 CLAUSON: *EDPT*: 925^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 977.

7286 NEVÂYÎ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 359. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 111v15. VÁMBÉRY: *Ċagataische Sprachstudien*: 237^{b}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 230^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 923^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1541.

7287 NEVÂYÎ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 359. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 111v15. VÁMBÉRY: *Ċagataische Sprachstudien*: 237^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 923^{b}.

7288 *MNT*: 11. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 6^{a}. DOERFER: *TMEN*: I, 182_{61}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 12^{a}.

655. **ınaġ** [< **ına-ġ*[7289]] Naip, sadık dost, uygun yol arkadaşı, yaraşır naip, kâhya, tabi olunan, uyulan. Bk. **ınaḳ, naḳçı.**

656. **ınaḳ** [< **ına-ḳ*[7290]] Naip, yakın kılınan. Bk. **ınag, naḳçı.**

657. **ında-** [< *ǖn+de-*[7291]] Çağırmak. Bk. **çarla-, ḳıçġır-, ünde-.**

658. **ındur-** [< *ǖn+de-r-*] Çağırtmak, davet etmek. Bk. **çarlat-.**

659. **ırġan-** [< *ır,ġ+a-n-*[7292]] Irgalamak.

660. **ısa** [< *er-se*[7293]] İse.

661. **ısıġ** [< *isi-g*[7294]] Sıcak.

662. **ısıḳ** [< *isi-g*[7295]] Sıcak.

663. **ısırġa** [< *ıs-ʹr-ġa*[7296]] Kulağa takılan küpe.

664. **ısırġan-** [< *isi+rġa-n-*[7297]] Utançtan yüzü kızarıp terlemek.

665. **ısıt-** [< *isi-t-*[7298]] Sıtma tutmak, kızdırmak, sıcak eylemek, ısıtmak.

666. **ıslan-** [< **ıs+la-n-*] Islanmak.

667. **ısra-** [< **as,ra-* < Mo. *asara-*[7299]] Saklamak, hiraset etmek, himaye etmek, saklanmak.

668. **ısur-** [< *ısır-*[7300]] Yemek yemek, ısırmak.

669. **ışna-** [< *yaş,n+a-*[7301]] Ziya vermek, şule vermek. Bk. **işne-.**

670. **iç-**[7302] İçmek.

7289 *MNT*: 82. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 276^a. DOERFER: *TMEN*: II, 217_{668}. CLAUSON: *EDPT*: 182^b.

7290 CLAUSON: *EDPT*: 182^b. [al-ḲONAVİ:] *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*: 46 (34^a_8). DOERFER: *TMEN*: II, 217_{668}. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 302.

7291 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 588.

7292 CLAUSON: *EDPT*: 217^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 591. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 472_{214}.

7293 CLAUSON: *EDPT*: 193^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 515.

7294 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 213^a. CLAUSON: *EDPT*: 246^a. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 189. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 316.

7295 CLAUSON: *EDPT*: 246^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 316. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 483_{235}.

7296 EZ-ZAMAḪŞARİ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 227^b. RABĠŪZİ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (66) 48r13, (106) 77r6, (161) 115r16. İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 246 $[123^b]_{10}$. Basma: 150^a_4. Çeviri: 36^a. NECİP: *YUTS*: 178^a. İNAN: "Isırġa ~ sırġa Sözünün Etimolojisi". RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 167^a. EREN: *TDES*: 275^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1245.

7297 CLAUSON: *EDPT*: 252^b.

7298 CLAUSON: *EDPT*: 243^a.

7299 RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 232^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 521.

7300 CLAUSON: *EDPT*: 251^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 593. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: $474_{2:7}$. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 353^b.

7301 NEVĀYİ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 361. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 105v10. CLAUSON: *EDPT*: 979^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1519.

671. **için** [< *iç+ⁱn*[7303]] İçerisi, ortada ve aralarında.

672. **içke** [< *yı̄nç+ge*[7304]] İnce.

673. **iç[k]erek** [< *yı̄nç+ge+rek*[7305]] İncerek, daha ince.

674. **içkeri** [< *iç+gerü*[7306]] İçeri.

675. **içki** [< *iç+ki*] İçeriki.

676. **içki** [< *iç-ki*[7307]] Şarap sohbeti.

677. **içkü** [< *iç-kü*[7308]] Şarap sohbeti.

678. **içkülük** [< *iç-külük*[7309] | *iç-kü+lüg*] İçilecek nesne. Mest olan kişi.

679. **idiş**[7310] Zarf, kap.

680. **ige** [< *ē̤di*[7311]] Sahip. Bk. **eye**.

681. **igele-** [< *ē̤di+le-*[7312]] Sahip olup zapt eylemek.

682. **igelen-** [< *ē̤di+le-n-*[7313]] Temellük ve zapt edinmek.

683. **il-** [< *ı̄l-*[7314]] İlişmek, bent etmek, gözüne iliştirmek, iltifat etmek. Bk. **ıl-**.

684. **ilbesün** [< Mo. *ilbe'e+sün*[7315]] Ördek. Bk. **irke**.

685. **iley** [< **il+ey*[7316]] Ön. Bk. **al, alın**.

7302 CLAUSON: *EDPT*: 19ª. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $151_{2\cdot40}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1040. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 475_{219}. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 365ª.

7303 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 201ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 28ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 579.

7304 CLAUSON: *EDPT*: 945ª. RAMSTEDT: *Studies in Korean Etymology*: 79. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1010. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 396ᵇ.

7305 CLAUSON: *EDPT*: 945ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1010.

7306 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 202ª. CLAUSON: *EDPT*: 25ᵇ.

7307 CLAUSON: *EDPT*: 24ᵇ.

7308 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 202ª. CLAUSON: *EDPT*: 24ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1141.

7309 CLAUSON: *EDPT*: 24ᵇ.

7310 CLAUSON: *EDPT*: 72ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1117.

7311 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 205ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 41ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 181.

7312 CLAUSON: *EDPT*: 41ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 494.

7313 CLAUSON: *EDPT*: 41ª.

7314 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 207ª. CLAUSON: *EDPT*: 125ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $154_{2\cdot41}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 605. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 477_{222}.

7315 Çımçık zümresine mensup olmayan kanatlı av. NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 61. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 305ª. *İlbeesin* 'kuş ve çumçık zümresine mensup olmayan bütün öbür kuşların genel adıdır; kanatlı av' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 366ª. LESSING: *M-TS A - N*: I, 643ᵇ. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 613. ÖZÖNDER: "*İlbesün* Kelimesi Üzerine".

7316 EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 129ᵇ. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 538. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: II, 266ª. Mes'ūd BİN AḤMED: *Kenzü 'l-Bedāyiᶜ ≈ Nev-bahār u Süheyl*: 614ª. SEYF-İ SARÂYÎ: *Kitâb Gülistan bi't-türkî*: 276ª. ŞEYHOĞLU: *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ*:

686. **ilgeri** [< **il+gerü*[7317]] İleri.

687. **ilgerü** [< **il+gerü*[7318]] İleri.

688. **ilgerürek** [< **il+gerü+rek*] İlerirek, daha ileri.

689. **inçi** [< *yinçü* < *yen+cü* < Çin. *cen çu*[7319]] İnci. Bk. **inçü, ünçü.**

690. **inçkerek** [< *yinç+ge+rek*[7320]] İncerek, daha ince.

691. **inçkir-** [< *inç+kir-*[7321]] İnce sesle ağlamak. Bk. **iñgre-, ögür-, siñgren-, yıġla-.**

692. **inçü** [< *yinçü* < *yen+cü* < Çin. *cen çu*] İnci. Bk. **inçi, ünçü.**

693. **inde-** [< *ün+de-*[7322]] Davet etmek, çağırmak. Bk. **indür-.**

694. **indür-** [< *ün+de-r-*[7323]] Davet etmek, çağırmak. Bk. **inde-.**

695. **inevli** [< *in+egü+lig*[7324]] Avcıların av avlamak için kazdıkları çukur.

696. **ini**[7325] Küçük erkek kardeş.

697. **inilik** [< *ini+lik*] Küçük erkek kardeşlik.

698. **inkrendi** [< *iŋ+ᵢr-e-n+ti*] Eşek sesi.

699. **iñgre-** [< *iŋ+gire-*[7326]] Gizlice için için ağlamak. Bk. **inçkir-, ögür-, siñgren-, yıġla-.**

---

(58) 24^a_4, (74) 39^b_9 (Bu son veri Mes'ūd BİN AḤMED: *Kenzü 'l-Bedāyiᶜ* ≈ *Nev-bahār u Süheyl*: 503_{4543}'ın değişik alıntısıdır. TEZCAN: *Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar*: 54). ŞEYḪĪ: *Ḫusrev ü Şīrīn*: 35_{922}, 79_{2176}, 200_{5328}. *Nehcü'l-Ferādīs*: III, 184ᵃ. NEVĀYĪ: *Nesāyimü 'l-Maḥabbe min Şemāyimi 'l-Fütüvve*: 461ᵃ. ᶜÖMER B. MEZİD: *Mecmūᶜatü'n-Neẓāir*: $174_{CCLI\text{-}2}$. *ḳaş*'tan farkı ne?

7317 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 208ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 144ᵃ.

7318 CLAUSON: *EDPT*: 144ᵃ.

7319 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 210ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 944ᵇ. **inçi inçü** < *yinçü* < *yen+cü* < Çin. *cen-çu* TEKİN: "Sözcüklerin Tanıklığı". TEKİN: "Notes on Some Chinese Loanwords in Old Turkic", 166_2. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 301.

7320 CLAUSON: *EDPT*: 945ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1010.

7321 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 159. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116r13. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1452.

7322 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 118. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116r26. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1448. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 210ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 180ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1500. *üzengi* < *izengi*, Mac. *ünnep* < *ᶜīd nap*.

7323 CLAUSON: *EDPT*: 180ᵃ.

7324 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 117v14. *inaoli* 'çukurlu, oyuklu, siperli' *löcherig*; troué. VÁMBÉRY: *Ćagataische Sprachstudien*: 239ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 620.

7325 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 55. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 118r12. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1444. DOERFER: *TMEN*: II, 226_{674}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 210ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 170ᵃ. PEKARSKİY: *Yakut Dili Sözlüğü (A-M)*: I, 447ᵇ. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 369ᵇ. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 154. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 587.

700. **in͡gren-** [< *iŋ+gire-n-*[7327]] İnlemek. Bk. **mön͡gren-**.

701. **irig** [< *ĭrig*[7328]] İri, kaba, sert.

702. **irigrek** [< *ĭrig+rek*] İrirek, daha kaba, daha sert.

703. **irke**[7329] Ördek. Bk. **ilbesün**.

704. **irkene** [< Mo. *irge+ne*[7330]] Otağ kapısının üst ökçesi. Bk. **ėşik, bosağa, bosaḳa**.

705. **is** [< *īs*[7331]] Koku, hoş koku.

706. **is** [< *īs*[7332]] Pas.

707. **isi-** [< **yıḍ+ı-*[7333]] Kokmak, hoş kokmak. Bk. **butra-, isle-**.

708. **isle-** [< *īs+le-*[7334]] Koklamak, kokmak. Bk. **butra-, isi-**.

709. **islen-** [< *īs+le-n*[7335]] Kokulanmak.

710. **iste-** [< *īẓ+te-*[7336]] İstemek, (aramak).

711. **istür-** [< *īs+i-tür-*[7337]] Koklatmak.

712. **iş** [< *īş*] Cenk. Bk. **uruş**.

713. **işen-** [< *ış+a-n-ma*[7338]] Birbirine bağlanmak. Bk. **ėşil-**.

714. **işle-** [< *īş+la-*[7339]] İş işlemek.

7326 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 157. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 117r2. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 175ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 715. CLAUSON: *EDPT*: 189ᵇ. NECİP: *YUTS*: 177ᵇ. TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 381ᵃ.

7327 **ın͡gra-** MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 117r2. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 175ᵃ.

7328 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 177ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 222ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 406ᵇ.

7329 *ir+ke ≈ ör+dek*, krş. *izengi ≈ üzengi*. NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 63. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 100r13. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 326ᵃ.

7330 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 59. *ėrkene* 'çadır kapısının üst ağacı; alt ağacına ise *bosağa* derler' MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 100r12. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 326ᵃ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 661ᵃ.

7331 TEKİN: *TDBUÜ*: 176. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (168) 120v1, (196) 139r16, (198) 140r16, (203) 143v6, 7, (266) 187r21. NECİP: *YUTS*: 178ᵃ.

7332 CLAUSON: *EDPT*: 883ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 580.

7333 CLAUSON: *EDPT*: 886ᵇ. MENGES: *Das Čaγatajische in der persischen Darstellung von Mīrzā Mahdī Xān*: 721.

7334 CLAUSON: *EDPT*: 890ᵇ. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 102r2.

7335 CLAUSON: *EDPT*: 891ᵇ.

7336 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 214ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 243ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 592. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 486_{241}. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 417ᵇ.

7337 CLAUSON: *EDPT*: 886ᵃ.

7338 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 119. NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 360. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 105r22. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 214ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 264ᵃ. VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 235ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1550. *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 372ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 585.

715. **işne-** [< *yaş*ₜ*n+a-*] Ziya vermek, şule vermek. Bk. **ışna-**.

716. **iştan** [< *iç*[7340] + *tōn*[7341]] Diz donu.

717. **it** [< *īt*[7342]] İt, köpek.

718. **it-**[7343] İtmek, düşürmek.

719. **it-** [< *yit-*[7344]] Yitmek, gitmek, belirsiz olmak, yavı kılınmak, zayi olmak. Bk. **yit-**.

720. **iti-** [< *yiti-*[7345]] Keskin olmak.

721. **itigrek** [< *yiti-g+rek*[7346]] Keskinrek, daha keskin, daha şiddetli.

722. **itik** [< *yiti-g*[7347]] Keskin, tez, acele.

723. **itiş-** [< *it-ⁱş-*[7348]] İnatlaşmak.

724. **itür-** [< *yit-ür-*[7349]] Yitirmek, gidermek, belirsiz etmek, yavı kılmak, zayi etmek.

725. **itür-** [< *it-ür-*[7350]] İttirmek.

726. **itür-** [< *yiti-r-*[7351]] Tez ve keskin eylemek.

727. **iyele-** [< *ẹ̄ḏi+le-*[7352]] Sahibi olmak, bir nesneyi kendisinin eylemek.

728. **kā'ān** [< Mo.[7353] < Tü. *ḳa+ġan,* Çin. *ġan*] Han, hakan.

729. **ḳaban** [< Mo. *habang*[7354]] Erkek domuz, domuzun erkeği. Bk. **mėkicin**.

7339 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 215ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 585. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 427ª.

7340 CLAUSON: *EDPT*: 17ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 579.

7341 CLAUSON: *EDPT*: 512ᵇ.

7342 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 215ª. CLAUSON: *EDPT*: 34ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 176. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 34; Çeviri: 50. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 88, 221. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1342) II, 125ᵇ. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 428ᵇ.

7343 CLAUSON: *EDPT*: 38ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 595. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 429ª.

7344 CLAUSON: *EDPT*: 885ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 980. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 542_{689}.

7345 CLAUSON: *EDPT*: 889ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 980. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 542_{690}.

7346 CLAUSON: *EDPT*: 889ª.

7347 CLAUSON: *EDPT*: 889ª.

7348 CLAUSON: *EDPT*: 73ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 595. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 430ᵇ.

7349 CLAUSON: *EDPT*: 893ª.

7350 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 595.

7351 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 980.

7352 CLAUSON: *EDPT*: 41ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 493.

7353 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 263v8. MNT: *54*. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 732ᵇ. DOERFER: *TMEN*: III, 141_{1161}, 175. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 289.

7354 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 84. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 265r21. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 750ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1379ᵇ. Bir de krş. **ḳapān** Erkek

730. **kāc** [< Far.[7355]] Tabanca, sille, tokat.

731. **ḳaç-**[7356] Kaçmak.

732. **ḳaçıḳ-** [< *ḳaç-ˈḳ-*[7357]] Perakende olmak, dağılmak. Bk. **tarġa-**.

733. **ḳaçır** [< Mo. *ḫaçir*[7358]] Kerkes, akbaba.

734. **ḳada-** [< Mo. *ḫada-*[7359]] Batırmak, sançmak. Bk. **sanç-, şişle-**.

735. **ḳada-**[7360] Bilemek, koyurmak.

736. **ḳadaġ[lıḳ]** [< *ḳada-ġ+lıḳ* < Mo. *ḫada-*] Batırılmış, sançılmış.

737. **ḳadal-** [< *ḳada-l-* < Mo. *ḫada-*[7361]] Batmak, sançılmak. Bk. **tėvre-, tėvrül-**.

738. **ḳaḳ**[7362] Kurumuş nesne.

739. **ḳaḳşal** [< *ḳoġ$_{u}$ş+a-l*[7363]] Gevşek, gevrek. Bk. **felfes**.

740. **ḳal-** [< *ḳāl-*[7364]] Kalmak.

741. **ḳala-**[7365] Biri biri üzerine yığmak.

742. **ḳalaġay** [< *ḳuala+ġay*[7366]] Renginde koyuluk ve açıklık olan bir tür kızıl renk.

---

adlarından. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 105$^{a}_{9}$. yr. Çeviri: I, 415. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 439. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 216^{a}. NECİP: *YUTS*: 227^{a}. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 393^{b}.

7355 VULLERS: *LP-LE*: II, 757^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 1000^{b}.

7356 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 400^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 589^{b}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 234$_{2\cdot66}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 751. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 487$_{243}$.

7357 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 751.

7358 ad-DAMÎRÎ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 258. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 819^{a} (*kaçir şibağun*) LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1390^{a}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 267v23.

7359 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 120. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 267v28. *Codex Cumanicus*: 86. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 773^{b}. DOERFER: *TMEN*: III, 420$_{1435}$. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 217^{b}. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 306. *ḳada-* '(çivi) çakmak, sokmak' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 54$_{150}$). SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 148. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 632.

7360 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7361 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 268r10. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 632.

7362 EREN: *TDES*: 201^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 608^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 795.

7363 CLAUSON: *EDPT*: 613^{b}.

7364 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 410^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 615^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 236$_{2\cdot67}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 548. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 490$_{246}$.

7365 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 787^{b}. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 226. CLAUSON: *EDPT*: 617^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 635.

7366 **Açıklama:** *Ḳalaġay*: *Ḳualāī* 'Kuala malı' *Kuala* Malaya (Malezya)'da Asya'nın başlıca kalay yataklarının bulunduğu kent. Kuala Lumpur. MENINSKI: *Lexicon Arabico-Persico-Tvrcicvm*: II, 3592, 3740. (2. bs.) II, 945^{b}, 1037^{a}. AḤMED VEFİḲ PAŞA: *L'O*: I, 608^{a}. NİŞANYAN: *SS*: 236^{b}. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 226. Ayrıca bk. HALÉVY, M. J.: Mélanges Étymologiques Mémories de la Société linguistique de Paris: 11, 10. [82]. Maleyza yarımadası kalıp hâlinde bakır ve kalay ihraç ederdi (MAZAHERÎ: *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*: 345).

743. **ḳalay** [< *ḫa+la-y*] Ne çeşit.

744. **ḳalın** [< *ḳāl-ˈn*[7367]] Çok (kalkık, kabarık, yufkanın zıddı).

745. **ḳalış-** [< *ḳāl-ˈş-*[7368]] Kalmak.

746. **ḳalpaġ** [< *ḳal,p+aḳ*[7369]] Tatarların keçeden takkesi.

747. **ḳamuḳ** [< Far. *hamāg*[7370]] Cümle, kamu. Bk. **çum, barı**

748. **ḳan** [< *ḳān*[7371]] Kan.

749. **ḳan-** [< *ḳān-*[7372]] Kanmak.

750. **ḳana-** [< *ḳān+a-*[7373]] Kanamak.

751. **ḳanlıġ** [< *ḳān+lıġ*[7374]] Kanlı, kan eylemiş.

752. **ḳanlıḳ** [< *ḳān+lıġ*[7375]] Kanlı, kan eylemiş.

753. **ḳapaḳal-** [< *ḳāp-a-ḳ+a-l-*[7376]] Kaplanmak.

754. **ḳapġa-** [< *ḳāp-,ġ+a-*[7377]] Kapanmak, ihata etmek.

755. **ḳapsa-** [< *ḳāp+sa-*[7378]] Kaplamak, ihata etmek.

756. **ḳaptan** [< **ḳāp tōn*[7379]] Kaftan.

7367 CLAUSON: *EDPT*: 622ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 548.

7368 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 413ª. CLAUSON: *EDPT*: 624ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 548.

7369 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 93. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 269. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 391ᵇ. PEKARSKİY: *Yakut Dili Sözlüğü (A-M)*: I, 319ᵇ. DOERFER: *TMEN*: III, 494_{1506}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 227ᵇ. EREN: *TDES*: 203ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 635.

7370 MACKENZIE: *A Concise Pahlavi Dictionary*: 39. CLAUSON: *EDPT*: 627ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 640. Farsça *hama* köküne bağlayan görüş için bk. ERDAL: *A Grammar of Old Turkic*: 225_{403}. Türkçe köke bağlayan görüş için bk. FINCH: "Chapters XVI and XVII from the Uighur Suvarṇaprabhāsottama-Sūtra (Altun Yaruq)", 73. DOERFER: *Tungusica*: III, § 372. (Turfan) Farsçası *hm'g*.

7371 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 416ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 629ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 797. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 763.

7372 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 417ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 230ª. CLAUSON: *EDPT*: 632ª. SEVORTYAN: *ESTY*: V, 251. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 643. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 492_{250}.

7373 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 417ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 634ª.

7374 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 419ª. CLAUSON: *EDPT*: 638ᵇ.

7375 CLAUSON: *EDPT*: 638ᵇ.

7376 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 264r17. *ḳapaḳalġan: ḳata ḳalġan*ın yanlışlıkla *ḳapa ḳalġan* okunup onun da *ḳapaḳ* ile karıştırıldıktan sonra *ḳapaḳ+la-* yerine bir *ḳapaḳ+al-* ile de ikinci bir karışıklıkla ortaya çıkmış olmalıdır. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 765.

7377 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 264v2. CLAUSON: *EDPT*: 583ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 765.

7378 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 264r29. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 421ª. CLAUSON: *EDPT*: 587ᵇ. *ḳap-sa-*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 646. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 774. *ḳapsa-*, *ḳavza-*.

7379 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 265r24. CLAUSON: *EDPT*: 582ª. **ḳaftān**. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 646.

757. **ḳapuzaġ** [< *ḳāpuzaḳ*[7380]] Kabuk.

758. **ḳar-** [< *ḳār-*[7381]] Karışmak, karıştırmak.

759. **ḳara**[7382] Mürekkep.

760. **ḳarabasḳan** [< *ḳara*[7383] + *bas-ġan*[7384]] Karabasan, uyku içinde ağır basmak.

761. **ḳaraġ** [< *ḳara-ḳ* < Mo. *ḥara-*[7385]] Göz bebeği. Bk. **bėbek, ḳaraḳ**.

762. **ḳaraġ** [< *ḳara+ġ*[7386]] Kara, siyah.

763. **ḳaraġu** [< *ḳara+ġu*[7387]] Karalık.

764. **ḳaraḳ** [< *ḳara-ḳ*[7388]] Göz bebeği, göz. Bk. **bėbek, ḳaraġ**.

765. **ḳaraḳ** [< *ḳar-a-ḳ*[7389]] Yağma, talan, taraç. Bk. **talġa, talġan, talḳa, talḳan**.

766. **ḳaral** [< *ḳara-l*] Bakış. Bk. **baḳar**.

767. **ḳaral-** [< *ḳara+l-* < *ḳara+r-* < *ḳara+ar-* < *ḳara ėr-*[7390]] Kararmak.

768. **ḳaralġu** [< *ḳara+l-ġu*[7391]] Karartı.

769. **ḳaraṅġu** [< *ḳara+ŋġu*[7392]] Karanlık.

770. **ḳarçıġay** [< Mo. *ḥari-ça-ġay*[7393], *ḥaçir*[7394]*+ġay*] Çakır doğan.

7380 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 265v21. TEZCAN: *Eski Uygurca Hsüan Tsang Biyografisi X. Bölüm*: 113_{1074}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 47.

7381 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 422^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 642^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 699. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 495_{255}.

7382 *Codex Cumanicus*: 89. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 546.

7383 CLAUSON: *EDPT*: 643^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 651.

7384 CLAUSON: *EDPT*: 390^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1079.

7385 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 271r24. CLAUSON: *EDPT*: 652^{a}. Belki *ḳara-ġ*. *MNT*: 60. EZ-ZAMAḪŞARÎ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 292^{b}. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 832^{a}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1437^{b}.

7386 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 271r24. CLAUSON: *EDPT*: 643^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 651.

7387 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 424^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 656^{a}. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 832^{a}. TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 227_{22}.

7388 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 425^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 652^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 648. Belki *ḳara-ḳ*.

7389 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 235^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 652^{a}. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 546. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 699.

7390 CLAUSON: *EDPT*: 645^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 651.

7391 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 154_{a14}. yr.; Çeviri: II, 77; CLAUSON: *EDPT*: 663_{a}; TDK: *TTS*: III, 1507.

7392 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 270^{b}_{9}, 286^{a}_{11}, 307^{a}_{11}. yr. Çeviri: III, 216, 290, 388. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 424^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 662^{b}. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 153. NASKALİ - DURANLI: *N. A. BASKAKOV ile T. M. TOŞÇAKOVA'nın Oyrotsko-Russkiy Slovar'ından Genişletilmiş Altayca - Türkçe Sözlük*: 98^{b}. POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 48_{133}. DOERFER: *TMEN*: III, 437_{1448}. TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 227_{22}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 152.

7393 *MNT*: 61. al-QAZWÎNÎ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 89; Çeviri: 63. ad-DAMÎRÎ: *ḥayātu 'l-ḥayavān* ... ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1515) II, 170^{b}. EZ- ... *fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 43.

771. **ḳarġa-**[7395] Beddua eylemek, ilenmek.

772. **ḳarġaş** [< **ḳarġa-ş*[7396]] Kavga, galebe eyleyip karış katış olmak. Bk. **ᶜalālā, bulġag.**

773. **ḳarġış** [< *ḳarġı-ş*[7397]] Beddua.

774. **ḳarı** [< **ḳar+ı*[7398]] Kol, bazu.

775. **ḳarı** [< *ḳar+ı*[7399]] Karış, mimar arşını.

776. **ḳarı** [< *ḳārı-ġ*[7400]] Koca.

777. **ḳarı-** [< *ḳārı-*[7401]] Karımak.

778. **ḳarıġ-** [< *ḳār+'ḳ-*[7402]] Kara çok bakıp göz alınmak.

779. **ḳarıḳ-** [< *ḳār+'ḳ-*[7403]] Kara çok bakıp göz alınmak.

780. **ḳarmaş-** [< *ḳarma-ş-*[7404]] Kavraşmak, tutuşmak, birbirini kavramak.

781. **ḳarmat-** [< *ḳarma-t-*[7405]] Kavratmak, tutturmak.

ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 293^{a}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1444^{a}. DOERFER: *TMEN*: I, 404_{278}. *ḳara* 'kara' ve *çaġan* 'ak' renkleriyle ilgili olmalı. Tü. karşılığı olan *çaḳır* da *çal* 'yarı' ile *ḳır* 'ak' renkleriyle ilgili olmalı. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 298. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 120_{70}. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 107.

7394 Krş. *tara+ġai, tora+ġai* MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 267v23. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 101; Çeviri: 70. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1552) II, 180^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1390^{a}.

7395 Mo. *ġarġa-* 'çıkarmak' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 79_{225}). CLAUSON: *EDPT*: 655^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 782. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 496_{256}.

7396 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 272r11. CLAUSON: *EDPT*: 658^{a}. Bk. **ᶜalālā**.

Kelime Far.ya girmiştir. *ḫarḫişa* 'nā-be-cā ve bī-münāsebet çığıltı ve ᶜarbede ve ġavġā ve şamāṭa ve ıżṭırāb-ı derūn ve ḫalecān-ı ḫāṭır maᶜnālarınadur' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 238. STEINGASS: *CP-ED*: 453^{a}.

ġarġaşa "ᶜarbede ve ġavġā ve bī-sebeb cidāl ve çığıltı maᶜnāsınadur' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 427.

ḫarşa 'ḫarḫişa muḫaffefidür ki ḳarḳaşa ve ġavġā ve çığıltı maᶜnāsınadur ve ḫarāşida maᶜnāsına gelür' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 239. Son olarak bk. EREN: *TDES*: 212^{b}.

7397 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 426^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 654^{b}. EREN: *TDES*: 213^{a}.

7398 BANG - GABAIN: *TTT*: I, 245_{18}. GABAIN: *TTT*: VIII, 67_{M-18}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 422^{b}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 272v6. CLAUSON: *EDPT*: 644^{b}. DOERFER: *TMEN*: VI, 461_{1477}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 530.

7399 CLAUSON: *EDPT*: 644^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 799.

7400 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 426^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 644^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 671.

7401 CLAUSON: *EDPT*: 645^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $238_{2\cdot68}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 671. KÁROLY: "Some Remarks on the Turkic Word *qari*". ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 497_{257}.

7402 CLAUSON: *EDPT*: 655^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 799.

7403 CLAUSON: *EDPT*: 655^{a}.

7404 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 429^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 646^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 699.

782. **ḳaru** [< **ḳar+u*[7406]] Kol, bazu.

783. **ḳaru** [< **ḳa+ru*[7407]] İvaz, karşılık.

784. **ḳaş** [< *ḳāş*[7408]] Kaş, ön, yan.

785. **ḳaşı-** [= Mo. *ḳalçi-*[7409]] Kaşımak.

786. **ḳaşḳa-** [< *ḳāḳ+ış+a-*[7410]] Kuruyup kavrulmak.

787. **ḳaşḳal-** [< *ḳāḳ+ış+a-l-*[7411]] Kuruyup kavrulmak.

788. **ḳat-**[7412] Katı olmak.

789. **ḳatığ** [< *ḳat-ıġ*[7413]] Katı.

790. **ḳatıḳ** [< *ḳat-ıġ*[7414]] Katı.

781. **ḳatḳan** [< *ḳat-ġan*[7415]] Katı.

792. **ḳatla** [< *ḳat+la*[7416]] Tekrar.

793. **ḳavçın** [< Mo. *coçi+n* < Çin. *cao çi*[7417]] Konuk. Bk. **çoçin, ḳavçun, yavçın.**

794. **ḳavçun** [< Mo. *coçi+n* < Çin. *cao çi*[7418]] Konuk. Bk. **çoçin, ḳavçın, yavçın.**

795. **ḳavġun** [< *ḳav-ġun*[7419]] Gammaz; kovucu; yani ılgar eden asker.

796. **ḳavġunçı** [< *ḳav-ġun+çı*[7420]] Gammaz; kovucu; yani ılgar eden asker.

7405 CLAUSON: *EDPT*: 646^{b}.

7406 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 272v6. CLAUSON: *EDPT*: 644^{b}.

7407 *ḳaru*: Çözüme yardımcı olmak üzere krş. **sa+rı* 'taraf'. RABĠŪZÎ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (143) 102v5.

7408 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 431^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 240^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 669^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 173. *iley*'den farkı (?). STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 555.

7409 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 431^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 671^{a}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 240_{269}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 660. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 499_{260}.

7410 CLAUSON: *EDPT*: 608^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 795.

7411 *ḳoğuş+a-l-* CLAUSON: *EDPT*: 613^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 795.

7412 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 432^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 595^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 795. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 500_{262}.

7413 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 267r29. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 433^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 241^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 597^{b}. SEVORTYAN: *ESTY*: V, 334. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 191. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 785.

7414 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 267r29. CLAUSON: *EDPT*: 597^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 785.

7415 NEVĀYÎ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 362. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 265r25. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 293. CLAUSON: *EDPT*: 595^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 785.

7416 NEVĀYÎ: *Ḥamsetü 'l-Müteḥayyirîn*: 159. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 267r25. CLAUSON: *EDPT*: 593^{b}. Belki *ḳat* 'kat' ve *ḳat-* 'katmak' kelimeleri bir **ḳa-* 'katmak' kökünde buluşurlar.

7417 DOERFER: *TMEN*: I, 299_{167}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1646^{b}.

7418 DOERFER: *TMEN*: I, 299_{167}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1646^{b}.

7419 CLAUSON: *EDPT*: 580^{b}. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 279r19. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 560. *ḳōv-ġun*.

7420 CLAUSON: *EDPT*: 580^{b}.

797. **ḳavla-** [< **ḳav-ala-*, **ġav+la-*[7421], **ḳav-ı+la-*[7422]] Kovmak, reddeylemek.

798. **ḳavlat-** [< **ḳav-ala-t-*, **ġav+la-t-*[7423], **ḳav-ı+la-t-*[7424]] Kovalatmak.

799. **ḳavurmaç** [< *ḳāġ-ur-māç*[7425]] Kuru et, ütme buğday ve benzeri kavrulmuş nesne.

800. **ḳavursun** [< Mo. *ġaġur-su(n)*[7426]] Nakkaşların kıl kalem geçirdikleri kuş yeleğinin ucu.

801. **ḳay** [< *ḳañyu*[7427]] Hangi, hangisi, nere.

802. **ḳay** [< *ḳaḏ*[7428]] Karla karışık yağmur.

803. **ḳayal-** [< *ḳaḏ-al-*] Dönmek. Bk. **ėgir-**, **yan-**.

804. **ḳayan**[7429] Nerede.

805. **ḳayaş** [< *ḳā+ḏaş*[7430]] Soy sop, hısım akraba, oğul ve kardeş olanlar, kavim.

806. **ḳayġalduruḳ** [< *ḳayġal+duruḳ*[7431]] Kalaylanmış.

807. **ḳayġuluḳ** [< *ḳaḏ-ġu+luḳ*[7432]] Kaygılı, gussalı.

808. **ḳayġur-** [< *ḳaḏ-ġu+r-*[7433]] Kayırmak, kaygı yemek, gam yemek.

809. **ḳayıḳ** [< *ḳaḏ-ıḳ*[7434]] Ardına eğilmiş.

810. **ḳayıḳ** [< *ḳaḏ-ıḳ*[7435]] Kaygı.

7421 VULLERS: *LP-LE*: II, 623^{b}. STEINGASS: *CP-ED*: 897^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 275^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 584^{b}. Açıklanması güç durum. Yapılacak çözüm teklifine kolaylık sağlaması bakımından yapı karşılaştırması olarak bk. *ḳav+la-* 'kovmak' (CLAUSON: *EDPT*: 584^{b}) *ḳav-* 'kovmak' (CLAUSON: *EDPT*: 580^{b}), **tam+la-* 'damlamak' (TDK: *TTS*: II, 985) *tam-* 'damlamak' (CLAUSON: *EDPT*: 503^{a}).

7422 CLAUSON: *EDPT*: 584^{b}. MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 358_{353}.

7423 VULLERS: *LP-LE*: II, 623^{b}. STEINGASS: *CP-ED*: 897^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 275^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 584^{b}. Açıklanması güç durum. Yapılacak çözüm teklifine kolaylık sağlaması bakımından yapı karşılaştırması olarak bk. *ḳöv+la-* 'kovmak' (CLAUSON: *EDPT*: 584^{b}) *ḳav-* 'kovmak' (CLAUSON: *EDPT*: 580^{b}), **tam+la-* 'damlamak' (TDK: *TTS*: II, 985) *tam-* 'damlamak' (CLAUSON: *EDPT*: 503^{a}).

7424 CLAUSON: *EDPT*: 584^{b}.

7425 CLAUSON: *EDPT*: 613^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 684. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 503_{267}.

7426 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 984^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 548^{a}, *ġuġursu(n)* 581^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 242^{b}.

7427 Bk. **ḳayu**.

7428 CLAUSON: *EDPT*: 593^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 771.

7429 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7430 CLAUSON: *EDPT*: 607^{a}. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 46.

7431 Bk. **ḳalaġay**. **Açıklama:** *Ḳayġalduruḳ*: *ḳayġal* < *ḳalġay* < *ḳuala+ġay*.

7432 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 402^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 598^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 527.

7433 CLAUSON: *EDPT*: 599^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 528. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 504_{270}.

7434 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 811.

7435 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 527.

811. **ḳayıt-** [< *ḳaḏ-^{ı}t-*[7436]] Dönüp gitmek.

812. **ḳaynal-** [< *ḳīñ̑y+a-l-*] Bir günah sebebiyle bela ve minnet çekmek, cerime.

813. **ḳayrıl-** [< *ḳaḏ-$_{ı}$r-^{ı}l-*[7437]] Eğilmek; gerisine kanrılmak.

814. **ḳayt-** [< *ḳaḏ-$_{ı}$t-*[7438]] Dönüp gitmek.

815. **ḳaytal-** [< *ḳaḏ-$_{ı}$t-al-*] Menolunmak, döndürülmek.

816. **ḳaytar-** [< *ḳaḏ-$_{ı}$t-ar-*[7439]] Döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñ̑gir-, ėvür-, ḳaytat-, tolġan-, yandur-, yėvüt-.**

817. **ḳaytat-** [< *ḳaḏ-$_{ı}$t-at-*[7440]] Döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñ̑gir-, ėvür-, ḳaytar-, tolġan-, yandur-, yėvüt-.**

818. **ḳayu** [< *ḳañ̑yu*[7441]] Hangisi.

819. **ḳayu** [< *ḳaḏ-ġu*[7442]] Kaygı, gussa.

820. **ḳayuḳ** [< *ḳaḏ-^{u}ḳ*] Ardına eğilmiş.

821. **ḳayuḳ** [< *ḳaḏ-^{u}ḳ*[7443]] Kaygı.

822. **ḳazaḳ**[7444] Levent, evsiz barksız. Bk. **alaḫān u alamān, tat.**

823. **kecce** [< Far. *gaççā*[7445]] Acemi, dil bilmeyen, dilsiz. Bk. **gėçce.**

824. **kėç-**[7446] Geçmek. Bk. **gėç-.**

825. **kėçek** [< Far. *kacak*[7447]] Avcı ıstılahlarından.

7436 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 821. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 505$_{271}$.

7437 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 752.

7438 CLAUSON: *EDPT*: 597^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 811. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 505$_{271}$.

7439 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 408^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 597^{a}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 507$_{275}$.

7440 CLAUSON: *EDPT*: 597^{a}.

7441 TEMİR: "Uygurca *kaltı* ve Altay Dillerindeki *ka* zamiri hakkında". *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 408^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 632^{b}. İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 122 [61^{b}]$_{5}$, 157 [79^{a}]$_{1}$, 158 [79^{b}]$_{13}$. Basma: 75$_{9}$. Çeviri: 39^{a}. BĀBÜR: *Dīvān*: (200) 129$_{69}$, (228) 190$_{2}$, (285) 415$_{1}$, (287) 423$_{2}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 754.

7442 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 402^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 598^{b}.

7443 CLAUSON: *EDPT*: 598^{b}. *ḳaḏġu*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 527.

7444 [al-ḲONAVĪ:] *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*: 34 (26$^{b}_{6}$). MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 271r26. BABUR: *Veḳāyi'*: II, 616.

7445 Bk. **gėçce.**

7446 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 290^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 693^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 627. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 509$_{279}$.

7447 **Açıklama:** *Kėçek*: Acaba kaydıyla: *kacak* 'Ḳarġaburnı dėdükleri demür āletdür, ki ucı egri ve sivri olur. Ağacdan şapı vardur. Fīlbānlar anuŋ-ıla fīli ḳullanurlar. Fīlüŋ ᶜinānı yerindedür. O ucı egri çevgen şeklindeki ağaca da dėnür, ki meydān ortasına naṣb ėdüp başına bir ḳabaḳ aşarlar. Altundan ve gümişden āvīzeler ta'līḳ ėderler. Tīr-endāzlar aŋa oḳ atarlar. Muṣīb olan ol āvīzelere nā'il olur. Ṭabl ve naḳḳāre çalacaḳ ṭurraya dėnür. Erkek ḳaz ve ṭurna ve ördek ve ḫorūs cıġasına da

826. **kèl-**[7448] Gelmek.

827. **kèlil-** [< *kèl-ⁱl-*] Gelinmek.

828. **kèltür-** [< *kèl-tür-*[7449]] Getirmek.

829. **kème** [< *kēme*[7450]] Gemi.

830. **kèmür** [< **köñy̑-mür*[7451]] Kömür.

831. **kèn͡g** [< *kǝ̄ŋ*[7452]] Geniş. Bk. **gèn͡g**.

832. **kèn͡geş** [< *kǝ̄ŋ+e-ş*[7453]] Danışma, meşveret.

833. **kèn͡geş-** [< *kǝ̄ŋ+e-ş-*[7454]] Danışmak, meşveret etmek.

834. **kèrdi** [< **kḗ+rü*[7455]] Geri.

835. **kerek** [< Far. *karak*[7456]] Bıldırcın. Bk. **bödene**.

836. **kès-**[7457] Kesmek.

837. **kèsek** [< *kès+ek*[7458]] Kesek, kerpiç.

838. **kèsküle-** [< *kes-gü+le-*] Kesmeli eylemek.

839. **kèstür-** [< *kes-tür-*[7459]] Kestirmek.

---

kacak dèrler. Muṭlaḳ ḳullāba ve çengāle de dènür. Şedef nevᶜinde ḳabuḳlı sümükli böcege de iṭlāḳ olınur. ᶜArabīde *ḥalazūn*, Şirāz'da *ḳaşbak* dèrler. Küçük küp ve desti ve ḳavanoz maḳūlesine de dènür' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 473. Ya da: *kāja* "Umumen oda, hücre ve mesken; ḫuṣūsen avcı gömeltisi, ki ṭaşdan veyāḫod sāz ve ᶜalefden yapup içinde ṣayd gözedürler. Baᶜżı diyārda evsin taᶜbīr ederler' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 464.

7448 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 295ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 248ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 715ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $183_{2\cdot49}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 538. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 510_{281}.

7449 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 297ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 716ᵇ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 512_{282}.

7450 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luğateyn*: 37. DOERFER: *TMEN*: III, 669_{1704}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 297ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 721ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1207, 1583. NECİP: *YUTS*: 198ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 539.

7451 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 314ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 723ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 852.

7452 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 298ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 724ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 755.

7453 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 299ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 734ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 529.

7454 CLAUSON: *EDPT*: 734ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 529. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 514_{285}.

7455 Açıklanması güç biçim.

7456 Bk. **bödene**. VULLERS: *LP-LE*: II, 819ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1024ᵃ.

7457 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 302ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 257ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 748ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $174_{2\cdot47}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 769. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 516_{290}.

7458 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 302ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 749ᵇ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 40.

7459 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 303ᵃ.

840. **ket** [< Far. *kat*[7460]] Hindistan şahlarının tahtı; sandaliye, koltuk.

841. **kėt-** [< *kǟ-*[7461]] Gitmek.

842. **ketek** [< Far. *katak*[7462]] Tavuk kümesi.

843. **kėter-** [< *kǟ-er-*[7463]] Gidermek.

844. **kėtgülük** [< *kǟ-gülük*] Gitmeli, gidecek.

845. **ketūn**[7464] Pamuk bezinden dikilen kaftan.

846. **kevürge** [< Mo. *köbürge*[7465]] Padişah kösü.

847. **key** [< Far. *gai*[7466]] Kartal gibi yırtıcı gökçen kuşu, büyük baştankara, iskete, çıklık, sured, serçe, vaki.

848. **keybür** [< Far. *kaybūr* ~ *gaybūr*[7467]] Yassı ok temreni, kesme. Bk. **ruşen**.

849. **keygülük** [< *ked-gülük*[7468]] Giyecek, kaftan.

850. **kėyik** [< *keyik*[7469]] Geyik.

7460 ʿUmūmen taḫt-ı selāṭīn, ḫuṣūṣen Hind ṣāhlarınuŋ taḫtına dėnür. Orta yeri şırma ve ḳılābdān ve elvān ḥarīr ile işlenme olur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 472. VULLERS: *LP-LE*: II, 795ª. STEINGASS: *CP-ED*: 1014ª).

7461 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 303ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $187_{2\text{-}51}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 534. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 541_{331}.

7462 NEVĀYĪ: *Ḥamsetü 'l-Müteḥayyirīn*: 160. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 300r13. ZENKER: *Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch*: II, 737ª. ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 252ª. STEINGASS: *CP-ED*: 1015ª. VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 325ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1899. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 259ª. *Özbek tilining izāhlı lugāti*: 372. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (Kılavuz Kitap)*: 530. TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 407ª. ABİK: "Hamsetü'l-Mütehayyirin Dolayısıyla Birkaç Nokta", 13_{51}.

7463 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 303ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 705ᵇ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 735. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 534.

7464 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7465 DOERFER: *TMEN*: I, 473_{339}, III, 585_{1623}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 331ª. CLAUSON: *EDPT*: 690ᵇ. *kögerge* LESSING: *M-TS A - N*: I, 762ᵇ. FINCH: "Musical Instruments in Uigur Literature and Art", 320. HAMILTON: *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyāṇamkara ve Pāpaṃkara*: 203ᵇ. HAMILTON: *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Budhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*: 198. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 730. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 126. Kökt. *köbürge* (Bilge Kağan bengü taşı batı yüzü 4. satır), Uyg. *kövrüg* (BANG - GABAIN: *TTT*: III, 190-10_{56}), OrtaTü. *köwrüg* (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 121^{a}_{6}. yr. Çeviri: I, 479), Mo. *köbürge*.

7466 Bir ḳuş adıdur, ḳanadı aḳ ve ḳara alaca olur, andan ok yelegi düzerler, Türkīde göçken ḳuşı (*parus major*) [büyük baştankara, çıklık, göçen, iskete, sured, ufak serçe, vaki] dėdükleridür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 539. STEINGASS: *CP-ED*: 1108ª).

7467 Bir nevʿ oḳ demrenidür, ki yassı olur, Türkīde kesme taʿbīr ėderler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 539. VULLERS: *LP-LE*: II, 1062ª. STEINGASS: *CP-ED*: 1068ª, 1108ª). Krş. *haymugur* 'uzun menzilli ok, ince ve küçük başlı hızlı ok' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1407ᵇ), *keybür* 'uzun mesafeler için kullanılan bir ok çeşidi' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 709ª).

7468 CLAUSON: *EDPT*: 703ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 683.

851. **kèyin** [< **kē+ḏin*[7470]] Art. Bk. **keyn, kèyn.**

852. **keymür** [< *keḏ-mür*[7471]] Örtmek, gizlemek.

853. **keyn** [< **kē+ḏin*[7472]] Art. Bk. **kèyin, kèyn.**

854. **kèyn** [< **kē+ḏin*[7473]] Art. Bk. **kèyin, keyn.**

855. **kèz-**[7474] Gezmek.

856. **kezek** [< *kez-ek*[7475]] Yenirce, kanser.

857. **kèzgüci** [< *kez-güçi*] Gezici.

858. **ḳıcġırış-** [< *ḳıç+ḳır-ˈş-*[7476]] Çağrışmak, haykırışmak.

859. **ḳıcış-** [< *ḳīçı-ş-*[7477]] Gicişmek.

860. **ḳıçġır-** [< *ḳīç+ḳır-*[7478]] Çağırmak, haykırmak. Bk. **çarla-, ında-, ünde-.**

861. **ḳıl-**[7479] Eylemek. Bk. **eyle-, èyle-.**

862. **ḳılav** [< *ḳıl-av* < *ḳıl-aġu*[7480]] Kılınacak nesne, eylenecek nesne. İnsanda cüssetli bahadır. Kılıçta keskin. Tolgada yalazlı, parlak.

863. **ḳılıḳ** [< *ḳıl-ˈḳ*[7481]] Fiil, davranış.

7469 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 81, 40. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 29; Çeviri: 19. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1378) II, 134ᵇ. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 317r13. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1072. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 619. CLAUSON: *EDPT*: 755ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 631. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 97.

7470 CLAUSON: *EDPT*: 704ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. *kḏ* 'arka, geri, son'. Buna göre *kḏ+ˈn*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 536.

7471 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 683.

7472 CLAUSON: *EDPT*: 704ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 536.

7473 Bk. **keyn.**

7474 CLAUSON: *EDPT*: 757ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $181_{2\cdot48}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 550. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 521_{298}.

7475 NEVĀYĪ: *Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn*: 167. CLAUSON: *EDPT*: 759ᵃ. ZENKER: *Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch*: II, 748ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 260ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 192. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 557.

7476 NEVĀYĪ: *Nesāyimü 'l-Maḥabbe min Şemāyimi 'l-Fütüvve*: 461ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 702.

7477 DOERFER: *TMEN*: III, 567_{1595}. TEKİN: *TDBUÜ*: 176. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 813. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 536_{323}.

7478 TEKİN: *TDBUÜ*: 176. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 702. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 523_{301}.

7479 *ḳı-l-* krş. Mo. *ki-* 'kılmak, yapmak' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 79_{225}). *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 442ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 616ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $242_{2\cdot70}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 675. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 523_{303}.

7480 Krş. Ar. *ṭilā'*, *ṭıla+ġu*.

7481 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 442ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 620ᵇ. Es. Uyg.da geniş zamanı *ḳılı-r*.

864. **ḳılıl-** [< *ḳıl-'l-*[7482]] Kılınmak.

865. **ḳımaç** [< *ḳıma+ç*[7483]] Eğri gözlü.

866. **+ḳına** [< *+ḳıñya*] Küçültme eki.

867. **ḳıraġ** [< *ḳır+aḳ*[7484]] Kenar.

868. **ḳıraḳ** [< *ḳır+aḳ*[7485]] Kenar.

869. **ḳırav** [< *ḳīr+aġu*[7486]] Soğuk günlerde geceleyin havadan yere düşüp yeri ağartan su damlacıkları.

870. **ḳırçıldat-** [< *ḳır,ç+,l+da-t-*[7487]] Gıcırdatmak.

871. **ḳısḳa** [< *ḳıs-ġa*[7488]] Kısa.

872. **ḳısḳar-** [< *ḳıs-ġa+r-*[7489]] Kısalmak.

873. **ḳıvan-** [< *ḳıv+a-n-*[7490]] Mesrur ve mağrur olmak.

874. **Ḳıyat** [< Mo. *ḳiyat*] Çağatay ulus'ta bir kabile. Hasep ve nesepte kökü eski han oğullarındandır. [Çinggis Han [1206-1227] da Kiyat boyundandır]

875. **ḳıyın** [< *ḳīñy*[7491]] Zahmet, meşakkat, cerime. Bk. **emgek, êmgek, ḳıynalġu.**

876. **ḳıymaç** [< *ḳıḏ-ma+ç*[7492]] Kaşı kuyruğu tarafına letafetle çekilmiş Tatar güzellerinin gözlerinin kuyruğu.

877. **ḳıynal-** [< *ḳīñy+a-l-*[7493]] Zahmet, meşakkat, cerime çekmek.

7482 CLAUSON: *EDPT*: 621^b. Es. Uyg.da geniş zamanı *ḳılı-r*.

7483 CLAUSON: *EDPT*: 677^b. **Açıklama:** *Ḳımaç*: *Ḳımaç* ~ *ḳıymaç* (< *ḳıḏ-maç*) 'eğri, ters, sert bakan göz, şaşı' kelimesinin imlası daima *ḳym'ç* şeklindedir. Bu imlaya göre iki türlü okunan kelimeyi CLAUSON *ḳımaç* şeklinde tespit etmiştir (bk. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 298v22, 300r2). *ḳımaç* şeklinin, *ḳıymaç*'tan ses erimesi yoluyla ortaya çıktığı açıktır. (ERASLAN: "Çağatay şâiri Atayî'nin gazelleri", 154_{12}).

7484 CLAUSON: *EDPT*: 641^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 546.

7485 CLAUSON: *EDPT*: 641^a.

7486 CLAUSON: *EDPT*: 656^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 176. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 793. Bk. **möldür.**

7487 TDK: *TTS*: IV, 2503.

7488 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 447^a. CLAUSON: *EDPT*: 667^a.

7489 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 447^b. CLAUSON: *EDPT*: 667^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 681.

7490 CLAUSON: *EDPT*: 579^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 845.

7491 CLAUSON: *EDPT*: 631^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 821.

7492 *ḳıyma* 'eğri' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 261^a_4. yr. Çeviri: I, 173). CLAUSON: *EDPT*: 677^b'daki değerlendirme gözden geçirilmelidir.

7493 *Codex Cumanicus*: 104. NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 125. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 283. 400^b. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 298v27, 299r10. CLAUSON: *EDPT*: 634^a. VÁMBÉRY: *Ćagataische Sprachstudien*: 324^b. NECİP: *YUTS*: 239^b. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 859. TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 408^b. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 468^a. NASKALİ - DURANLI: *N. A. BASKAKOV ile T. M. TOŞÇAKOVA'nın Oyrotsko-Russkiy Slovar'ından Genişletilmiş Altayca - Türkçe Sözlük*: 111^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 821. TEKİN: *TDBUÜ*: 176.

878. **ḳıynalġu** [< *ḳīnÿ+a-l-ġu*] Zahmet, meşakkat, cerime. Bk. **emgek, ėmgek, ḳıyın.**

879. **ḳız-**[7494] Kızmak.

880. **ḳızıḳ** [< *ḳız-ıḳ*[7495]] Kızmış.

881. **ḳızış-** [< *ḳız-ış-*[7496]] Kızmak, ısınmak.

882. **ḳızıt-** [< *ḳız-ıt-*[7497]] Kızdırmak, kızmak.

883. **kiçik** [< *kiçi-g*[7498]] Küçük, oğlancık.

884. **kimsen** [< Çin. *chin-hsien*[7499]] Aynacıların ayna koydukları altın renginde renkli bir deri.

885. **kimsend** [< *kimsen+d* < Çin. *chin-hsien*[7500]] Aynacıların ayna koydukları altın renginde renkli bir deri.

886. **kip** [< Far. *kīb*] Berk, sağlam, sık. Bk. **bėrk, rüst.**

887. **kir-** [< **kī-r-*[7501]] Girmek.

888. **kiriş-** [< **kī-r-iş-*[7502]] Girişmek.

889. **kiryās** [< Far. < Ar.[7503]] Ev avlusu.

7494 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 450ª. CLAUSON: *EDPT*: 681ª. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $254_{2\text{-}72}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 828. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 533_{318}.

7495 NEVĀYĪ: *Nesāyimü 'l-Maḥabbe min Şemāyimi 'l-Fütüvve*: 462ª.

7496 [al-MANŪFĪ]: *Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Lûgat-it-Türkiyye*: (25) 13^b_5, (71) 38^a_3. yr.

7497 EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 145ª. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (228) 160v21.

7498 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 306ª. CLAUSON: *EDPT*: 696ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 787. Krş. Sarı Uyg. *kiçi-* 'küçük olmak'.

7499 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 363. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 316r23, 103. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1406. BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 620. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 110^b_4. yr. Çeviri: I, 437. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 307ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 723ᵇ. RYBATZKI: "Bemerkungen zur türkischen und mongolischen Metallterminologie", 197. Türkçesi *burta*. MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 343_{111}. Türkçesi *burta* "Altın kırıntıları (*ruḳāḳāt aḏ-ḏahab*)." KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 105^b_1. yr. Çeviri: I, 416. CLAUSON: *EDPT*: 358ᵇ.

7500 CLAUSON: *EDPT*: 723ᵇ. MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 343_{111}. Sondaki *+d* için krş. *kirşen* al-isfidācu (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 110^b_5. yr. Çeviri: I, 437), *kirşend* (DANKOFF: *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü*: 152 (IV, 276^b_{30}, V, 31^b_{18}, 59^b_{34}).

7501 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 308ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 271ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 735ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $194_{2\text{-}53}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 825. HAMILTON: *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyāṇamkara ve Pāpaṃkara*: 93. HAMILTON: *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Budhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*: 73. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 538_{326}.

7502 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 309ª. CLAUSON: *EDPT*: 747ᵇ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 539_{327}.

7503 DOERFER: *TMEN*: I, 464_{330}. VULLERS: *LP-LE*: II, 826ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1026ª.

890. **[kişi] ḳara** [< Far. *ḳara*[7504]] Avam, halk, etba.

891. **kīz** [< *kiḏiz*[7505]] Keçe.

892. **ḳobġa** [< *ḳob+ġa*[7506]] Kuyudan su çıkarılan kova.

893. **ḳoçḳar** [< *ḳoç+ŋar*[7507]] Koyun koçu.

894. **ḳol** [< *ḳōl*[7508]] El. Bk. **él, élik**.

895. **ḳōl** [= Mo. *ġoul*[7509]] Sahraya mülhak olmuş olan dağ eteğinde olan tepeler.

896. **ḳol-**[7510] Dilemek. Bk. **tile-**.

897. **Ḳolancaḳ** [< *ḳolan+çaḳ*[7511]] Çağatay ulus'ta bir kabile.

898. **ḳolda-** [< *ḳōl+da-*[7512]] Elini tutmak.

899. **ḳoldaş** [< *ḳōl+daş*[7513]] Arkadaş, yoldaş, elden tutan.

900. **ḳolturmaç** [< *ḳol-tur-maç*] Kaftan yakası.

901. **ḳo[ma]rġa** [< Mo. *ḳomarġa*[7514]] Bir nesnenin iki başının bir yere gelmesi.

902. **ḳoñ͡g** [< Mo.[7515]] Kuzgun.

903. **ḳonaġ** [< *ḳon-oḳ*[7516]] Menzil; misafir.

7504 CLAUSON: *EDPT*: 644^a. TEZCAN: *Das uigurische Insadi-Sūtra*: 44_{366}.

7505 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 363. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 314r17. CLAUSON: *EDPT*: 707^a.

7506 Mo. *ḳobuġa*. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 282r18. CLAUSON: *EDPT*: 583^b. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 896^b. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1465^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 698.

7507 TEMİR: *Kırşehir Emiri Caca oğlu Nur el-Din'in 1272 Tarihli Arapça - Moğolca Vakfiyesi*: 189. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 211. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 451^a. CLAUSON: *EDPT*: 592^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 711. Belki *ḳoç* = *nar* > *ḳoç+nar*. Far. *nar*: erkek. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 110.

7508 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 453^b. CLAUSON: *EDPT*: 614^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 831.

7509 *ḳōl ismu mā inhabaṭa ʿani 'l-ḳullati fī 'l-ṣabali wa-irtafaʿa ʿan ḳarāri 'l-wādī* "Dağın tepesinden aşağıda ve ovanın su biriken kısmından yukarıda olan yer" (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 251^b_8. yr. Çeviri: III, 134). KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1017^b. LESSING: *M-TS A - N*: I, 577^b. DOERFER: *TMEN*: I, 438_{307}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $258_{2\text{-}73}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 561.

7510 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 454^b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 277^a. CLAUSON: *EDPT*: 616^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 555.

7511 *ḳulançik* (?).

7512 CLAUSON: *EDPT*: 614^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 831.

7513 CLAUSON: *EDPT*: 619^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 178.

7514 *ḥomurġa(n)* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1483^b. *qomarġa* DOERFER: *TMEN*: I, 411_{285}. *ḳumar-* < Mo. *ḳumira-* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 935^b.

7515 CLAUSON: *EDPT*: 632^a. EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 302^a. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 870^a. *hong* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1484^b.

7516 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 455^b. CLAUSON: *EDPT*: 637^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 760. 'misafir'.

904. **Ḳongrat**[7517] Çağatay ulus'ta bir kabile. Hasep ve nesepte kökü eski han oğullarındandır.

905. **ḳop-**[7518] Yerinden kalkmak.

906. **ḳopar-** [< *ḳop-ar-*[7519]] Bir nesneyi kaldırıp yükseltmek, kaldırmak.

907. **ḳopuz** [< **ḳob+ᵘz*[7520]] Bir kıllı (telli) saz.

908. **ḳorcal-** [< *ḳoca+l-*[7521]] Büyümek. Bk. **ulal-**.

909. **ḳorġan** [< *ḳōrı-ġan*[7522]] Hisar, kale.

910. **ḳorġaşun** [< **ḳorġalcin*[7523]] Kurşun.

911. **ḳorıya** [< Mo. *horiya'an*[7524]] Koru.

912. **ḳorḳunç** [< *ḳōrı-ḳ-ᵘn-ç*[7525]] Korku.

7517 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7518 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 456^b. CLAUSON: *EDPT*: 580^a. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $263_{2\text{-}75}$. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 545_{337}.

7519 EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 147^a. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 555. [al-ḲONAVĪ:] *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*: 62 (44^b_{10}). *Nehcü'l-Ferādīs*: III, 255^b. *Kitāb-ı Dedem Ḳorḳud ʿalā lisān-ı ṭā'ifę-i Oġuzān*: (57) 27^a_6, $_8$, (148) 111^a_6, (153) 117^b_{11}, (170) 131^b_8, (174) 136^a_9, 136^b_5. yr. BĀBÜR: *Dīvān*: (180) 107_1. *Kitāb-ı Ġunya*: (278) 3^a_{10}, (363) 116^a_{12}, (387) 150^a_3, $_5$, (397) 164^b_8. yr. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 457^a. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 546_{338}.

7520 CLAUSON: *EDPT*: 588^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 743. Çözüm denemesine destek olarak krş. **ḳob+ġa* 'kova' (CLAUSON: *EDPT*: 583^b), *ḳob+ᵘz* 'yarım kova, kaz göğsü'. Ayrıca bk. HAMILTON: *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyāṇamkara ve Pāpaṃkara*: 147. HAMILTON: *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Budhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*: 116. GAZİMİHÂL: *Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız*.

7521 Açıklanmağa muhtaç biçim. İç seste /r/ türemesine örnek olacak kelimeler: *arslan* < *aslan* 'arslan', *berk* < *bek* 'sağlam', *çarp-* < *çap-* 'vurmak', *ḳarġa* < Skr. *kâka* 'karga', *kurtul-* < *kutul-* 'kurtulmak', *serçe* < *seçe* 'serçe', *serp-* < *sep-* 'serpmek' vb. ünsüzler de vardır.

7522 BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 626. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1490^a. DOERFER: *TMEN*: III, 542_{1555}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 842.

7523 **Açıklama:** *Ḳorġaşun*: *Ḳorġaşın* (< **ḳor+ġa+şın* < *ḳorġa+rşın* ~ *ḳoru+ġjin* < *ḳoru+ljin*) 'mavi renkli kolay eriyen kaynak maddesi' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 128^b_1. yr. Çeviri: I, 512. CLAUSON: *EDPT*: 656^b) [*ḳor+ᵘġ+jīn*, *+ḳa* = *+ᵘḳ* için krş. Tü. *gömüldürük* (< *köñgül+dür+ᵘk* = *köñgül+dür+ge*) Tü. karşılığı *altın* (< *altun* < *altōn*) *köktün* (< *köktun* < *köktōn*) (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 251^a_6. yr. Çeviri: III, 132) olabilir.] = Mo. *ḳorġolci(n)* < **ḳorġalcin* (TEKİN: "Ana Türkçe'de z'leşme ve ş'leşme", 8). *ḳorġaljin* 'eritilen' (< *ḳorġan* 'eritilen katı yağ' *+ljin*) (*Kırgız Tilinin Kıskaça Etimologiyalık Sözdüğü*: 148) Mo. *+ljin* yapısı için örnek olarak bk. *ḳurba+ljin* (*ḳurban*), *dörbe+ljin* (< *dörben*), *olo+ljin* (< *olon*), *tabu+ljin* (< *tabun*), *ḳorġo+ljin* > *ḳorġaşun* > *ḳorġaşın*, *ḳoru+ġjin* > *ḳoru+ljin*, *ḳorġa+rşin* > *ḳorġa+ljin*, *doḳu+rjin* (ŠČERBAK: "Les études étymologiques". Acaba *bıldı+rjın*, *kögö+rçin*. Anlama bakımından Ar.ya benzer. *raṣāṣ* (Ar. *r-ṣ-ṣ* 'yanaştırıp yapıştırmak, yapıştırıp düzeltmek' koyu renklidir (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 379). Alm. *blei* (< *blau* 'mavi' WAHRIG: *Deutsches Wörterbuch*: 710) Mac. *ólom* (< *ón* 'çinko' RÓNA-TAS: *Az altaji nyelvrokonság vizsgálatának alapjai*: 604-606) Tü. başka veriler için bk. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 282^a. EREN: *TDES*: 268^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 857.

7524 *MNT*: 67. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 958^a. DOERFER: *TMEN*: I, 432_{303}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1492^b. *kıruḳ* CLAUSON: *EDPT*: 652^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1151.

913. **ḳorḳuş** [< *ḳōrı-ḳ-ᵘş*[7526]] Korku.

914. **ḳoş** [< **ḳō-ş*[7527]] Çift, iki dolu kadeh.

915. **ḳoşan-** [< **ḳō-ş+a-n-*[7528]] Koşulmak, bile olmak.

916. **ḳoşuḳ** [< **ḳō-ş-ᵘḳ*[7529]] Orguştek usulünde ırlanan türkü.

917. **ḳoşuldurġucı** [< **ḳō-ş-ᵘl-dur-ġucı*[7530]] Birlikte olucu.

918. **ḳoşulġucı** [< **ḳō-ş-ᵘl-ġucı*[7531]] Birlikte koşulucu, birlikte olucu.

919. **ḳoşun** [< Mo. *ḳoşiġun*[7532]] Cemaat, saf, alay.

920. **ḳoşun-** [< **ḳō-ş-ᵘn-*[7533]] Koşulmak, bile olmak.

921. **ḳoṭan** [< Mo. < Mançu-Tunguz. *ḳótan*[7534]] Saka kuşu.

922. **ḳotanla-** [< *ḳotan+la-* < Mo. *ḳoton* < Skr.[7535]] Ağıllanmak, hale bağlamak.

923. **ḳotur**[7536] Hasta, zayıf it.

7525 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 460^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 654^{b}.

7526 CLAUSON: *EDPT*: 651^{b}.

7527 Mu'allif-i Rūmī ḳuş'a 'pervāne' anlamını vermekle yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288r24. CLAUSON: *EDPT*: 670^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 310. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 836).

7528 TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 525.

7529 **Açıklama:** *Ḳoşuḳ - orġuştek*: *Ḳoşuḳ* ile *orġuştek*in vezinleri birdir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288v5). Bu da remel-i murabbaᶜ-ı maḥẕūfdur (Fāᶜilātün fāᶜilün fāᶜilātün fāᶜilün). *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 460^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 671^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 178).

7530 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 288r2. CLAUSON: *EDPT*: 673^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 178.

7531 CLAUSON: *EDPT*: 673^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 178.

7532 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 905^{a}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1498^{a}. DOERFER: *TMEN*: I, 406_{282}. EREN: *TDES*: 253^{b}.

7533 TEKİN: *TDBUÜ*: 178. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 549_{343}.

7534 Mac. *gödény* (*Magyar Értelmező Kéziszótár A-LY*: 469^{b}), Mo. 'pelikan' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1500^{b}). saka, *carduelis carduelis*. ak kutan, *pelecanus onocrotalus*. TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 298_{29}. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 909^{b}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 156.

7535 KARAAĞAÇ: *ḳutan*. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 97. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (52) 37r19. *ḳutan* 'ahır, etafı çevrilmiş koyun yatan yer' Dizin II, 403^{b}. al-ᶜUMARĪ: *Masālik al-abṣār fī mamālik al-amṣār*: 271_{42}. *hota(n)* 'şehir, kasaba, köy; duvar, çit, çevrili yer; kale, şehir duvarı, hisar, sur' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1500^{a}. *hoton* Mançurca 'şehir', 'İnsan oturmak için taş ve tuğla ile bazan toprak ve tahta ile yapılmış kale.' CH'I: *Moğol Sülâlesi Devrinde Türk ve İslâm Dünyâsı ile Temasda Bulunan Şahsiyetler*: 364. CAFEROĞLU: "Tarla Kültürü Etnoğrafyasına Göre "Kotan"". *ḳoton* Mo. 'şehir, hayvan sürüsü' DOERFER: *Tungusica*: III, 307, § 239. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 298_{29}. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 908^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 729. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 111.

7536 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 461^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 604^{a}. DOERFER: *TMEN*: III, 538_{1549}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 858. *Codex Cumanicus*: 115. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (262) 184v11, (263) 185r7, 8, 11. *qotır* KENESBAYOĞLU: *Kazak Tilinin Sözdügi*: 175^{b}. *kotur* YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 493^{b}. *ḳotur* NECİP: *YUTS*: 245^{b}. *kotur* TAVKUL: "Başhüyük'ten Derlenen Karaçayca Sözler", 232^{a}. TAVKUL: *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*: 271^{a}. *gotur* TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 283^{b}.

924. **ḳoy** [< *ḳoñy*[7537]] Koyun.

925. **ḳoy-** [< *ḳo-ḏ-*[7538]] Koymak, terk eylemek.

926. **ḳoyan** [< *ḳoḏan*[7539]] Tavşan. Bk. **tavuşḳan.**

927. **ḳoyan** [< *ḳo-ḏı+n*[7540]] Aşağı, alt. Bk. **töben.**

928. **ḳoyan** [< *ḳoñy + yan*[7541]] Yan damarı.

929. **ḳoyçı** [< *ḳoñy+çı*[7542]] Çoban.

930. **ḳozġa-** [< *ḳōz$_u$ġ+a-*[7543]] Karışmak, karıştırmak, karış muruş olmak, muztarip olmak, muztarip eylemek, bir cemaat bir yerde otururken kalkıp dağılmak.

931. **ḳozġala-** [< *ḳōz$_u$ġ+a-l-a-*[7544]] Karışıklık, fetret; karıştırmak.

932. **ḳozġalan** [< *ḳōz$_u$ġ+a-l-an*[7545]] Iztırap. Bk. **süren, sürün.**

933. **ḳozġalaş-** [< *ḳōz$_u$ġ+a-l-a-ş-*] Karış muruş olmak.

934. **ḳozġat-** [< *ḳōz$_u$ġ+a-t-*[7546]] Muztarip olmak.

935. **köger-** [< *kök+er-*[7547]] Göğermek.

7537 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 12; Çeviri: 7. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 178, 203, 265. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1337) II, 124^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 631^{a}. MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 354_{235}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 830. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 112.

7538 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 451^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 595^{b}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $269_{2\cdot77}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 831. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 551_{346}.

7539 CLAUSON: *EDPT*: 678^{a}. MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 357_{353}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 709.

7540 *ḳodı Drevnetyurkskiy Slovar'*: 451^{b}.

7541 **Açıklama:** *Ḳoyan*: Kelime *ḳoy yan*'dan büzülme ile oluşmuş olmalı. *ḳoyn* 'koyun, böğür, Ar. *canb*' (CLAUSON: *EDPT*: 631^{b}) ve *yan* da *yan başı* 'but, kalça' olabilir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 338v24. CLAUSON: *EDPT*: 940^{a}. TDK: *TTS*: VI, 4271. DOERFER: *TMEN*: IV, 120_{1817}. *yan başı* 'kalça, yan' EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 202^{b}. İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 235 $[118^{a}]_{6}$. Basma: 142^{b}_{3}. Çeviri: 85^{a}). YUyg. *yanbaş* 'leğen, havsala' (NECİP: *YUTS*: 458^{a}) Kırg. *cambaş* 'harkafa, kalça kemiği, but; havsala' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 172^{a}) Kaz. *cambas* 'kalça kemiği' KENESBAYOĞLU: *Kazak Tiliniŋ Sözdügi*: 90^{b}. *yanbaş* 'bedenin yanı, yan tarafı' (TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 675^{a}) EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 289.

7542 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 38. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 292v10. CLAUSON: *EDPT*: 634^{b}. DOERFER: *TMEN*: III, 561_{1586}.

7543 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286v17. TEKİN: *TDBUÜ*: 178.

7544 TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 568.

7545 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 128. EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 148^{b}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 287r12. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 633, 1021. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 495^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 285^{a}. DOERFER: *TMEN*: III, 546_{1560}. TEKİN: *TDBUÜ*: 178.

7546 TEKİN: *TDBUÜ*: 178.

7547 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 312^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 713^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 714.

936. **kögrek** [< *kök+$_{\ddot{u}}$r+ek*[7548]] Göğüs. Bk. **kögsük**.

937. **kögsük** [< *kök+$_{\ddot{u}}$z+$^{\ddot{u}}$k*[7549]] Göğüs. Bk. **kögrek**.

938. **kökülteş** [<*kökü-gül+teş* < Mo. *kökü-gül*[7550]] Bir kişinin çocuğunun süt annesinin de çocuğu olsa ikisi de o süt annenin sütünü emip birlikte büyüseler süt annenin çocuğuna derler.

939. **kökümtül** [< *kōk+$^{\ddot{u}}$mtül*[7551]] Gömgök, masmavi.

940. **kölege** [< *köli-g+e*[7552]] (Koyu) gölge.

941. **kölkömük**[7553] Gömgök, masmavi.

942. **kömek**[7554] Ense; himmet, inayet, muavenet. Bk. **gêçge**.

943. **kömrek** [< Far. < Hint. *karmaraka*[7555]] Böğür, boşluk.

944. **kömüklük** [< *köm-$^{\ddot{u}}$g+lüg*[7556]] Gömülmüş, gömülü.

945. **kömür-** [< **kem-ür-*[7557]] Kemik ve gayrı nesne kemirmek.

7548 CLAUSON: *EDPT*: 712^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 713. 'göğüs'.

7549 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 313^{b}. LAUSON: *EDPT*: 714^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 713.

7550 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 56. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308r9. *kökelteş*. BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 622. DOERFER: *TMEN*: I, 481$_{343}$. VÁSÁRY: "The Institution of Foster-Brothers (*emildäš* and *kökäldäš*) in the Chingisid States". STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 833.

7551 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 308r16. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. CLAUSON: *EDPT*: 708^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 714.

7552 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 113$^{a}_{9}$, 261$^{a}_{12}$. yr. Çeviri: I, 448, III, 174. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 314^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 718^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 718^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 835. **Açıklama:** *Kölege*: Belki aynı seslerin (ş/l) veya aynı seslerden birinin bulunduğu ikili kelimelerde böyle biraz ± çok, açık ± koyu, hafif ± ağır ayrımını tasavvur etmek mümkün olabilecektir. Bu cümleden olmak üzere *tel-* 'delmek' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 138$^{a}_{13}$. yr. Çeviri: II, 22) daha etkili; ama *teş-* 'deşmek' (CLAUSON: *EDPT*: 559^{b}) daha hafif. Mesela *yara deşilir* '(açılan delikten) içi boşaltılır' (karşıdan karşıya) delinmez. Bu eserdeki *Künes* '*güneş, gayet sıcak gün' verisinin *ḳuyaş* 'güneşin harareti' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 44$^{b}_{15}$, 89$^{b}_{2}$, 216$^{b}_{16}$, 260$^{b}_{11}$. yr. Çeviri: I, 155, 353, II, 337, III, 172) verisiyle anlamdaş gibi olması kalın ve ince sıradaki yakın anlamlılarla birlikte düşünülmeği gerektiriyor (KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuznâmesi*: 230. {+*Aş*} için aynı eser bk. 220). *tal-* 'girmek' (CLAUSON: *EDPT*: 490^{b}) ve *taş-* 'aşmak' (CLAUSON: *EDPT*: 559^{b}) gibi *tol-* 'dolmak' (CLAUSON: *EDPT*: 491^{a}); ama *toş-* 'dolmak' (CLAUSON: *EDPT*: 560^{a}. LUṬFĪ: *Dīvān*: 211$_{287\text{-}3b}$) araştırılmalı. Bk. *Künes*.

7553 Açıklanması güç biçim. **gög gömek** MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 307v18, 21, 308r07, 309v08, 09, 10.

7554 BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 624. *göt* 'arka, sırt' TDK: *DS*: VI, 2164^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 700^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 759.

7555 *averhoa carambola*. STEINGASS: *CP-ED*: 1049^{b}.

7556 CLAUSON: *EDPT*: 721^{b}.

7557 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 129. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309r18. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1290. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 436^{a}. *Codex Cumanicus*: 96. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 251^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 723^{a}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 186$_{2\text{-}50}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 662. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 513$_{284}$.

946. **köp**[7558] Çok.

947. **köpelek** [< *kepeli+k*[7559]] Kelebek.

948. **köprek** [< *köp+rek*[7560]] Ziyade, çok. Bk. **asru**.

949. **köprük** [< *köp-ür-üg*[7561]] Köprü.

950. **kör-**[7562] Görmek.

951. **körege** [< *körge*[7563]] Mecliste üzerine sürahi, belbele, kadeh ve testi konulan sandal ağacı. Şarap kabı, belbele.

952. **körge** [< *kerekü*[7564]] Otağ duvarının çubukları. Evlerin duvarına çeşitli kumaşlardan tutulan zara derler.

953. **körgüz-** [< *kör-güz-* < **kör-ik-iz-*, *kört-gür-*[7565]] Göstermek.

7558 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 311r27. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 317ª. DOERFER: *TMEN*: III, 616_{1654}. CLAUSON: *EDPT*: 686ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 840.

7559 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 117; Çeviri: 82. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 291ᵇ. EREN: *TDES*: 227ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 689ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 798.

7560 NEVĀYĪ: *Nesāyimü 'l-Maḥabbe min Şemāyimi 'l-Fütüvve*: 462ᵇ. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 411ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 840.

7561 DOERFER: *TMEN*: III, 585_{1623}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 762ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 292ª. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 317ª. CLAUSON: *EDPT*: 690ᵇ. EREN: *TDES*: 258ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 841. **Açıklama:** *Köprük*: 'köprü' (krş. *kȫrük*) < Mo. *kēgüre* < **kēpürgē* 'tulum, köprü' (KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2633ᵇ), *kögerge, köverge* 'tulum, körük, köprü' (KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2628ᵇ); Kalm. *kökǖr* (RAMSTEDT: *Kalmukisches Wörterbuch*: 237ᵇ) ETü. *kövrüg, köbrüg, köprüg* 'davul, köprü' (Uyg.), *kökür* 'tulum' (Tar.), Tü. *kȫrük* 'körük' kökteştir (EREN: *TDES*: 310ª). Göçebe Türklerde ve Moğollarda bir ırmağın üstünden geçmek için şişirilmiş deri tulumlar kullanılmış olup bugünkü asma ve ayaklı köprü anlamını sonradan kazanmıştır. Gr.'den getirilmesi yanlıştır (RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 292ª). Yeryüzünün günümüze gelebilmiş en eski köprüsü, Türkiye'de, İzmir yakınlarında, Pınarbaşı Suyu (Meles) üzerinde bulunan M. Ö. 850 yılından kalma tek kemerli kesme taş köprüdür (GUINES: *Dünya Rekorlar Kitabı*: 237). Başka bir bilgi: Taş köprülerin en eskisinin bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde, Anadolu'nun ortasında, Hitit başkenti Boğazköy'de bulunduğu Prof. R. NAUMANN tarafından delilleri ile ortaya konmuş bulunmaktadır (ÇULPAN: *Türk Taş Köprüleri*: 1). Brāhmī *küvrüg*. Başlıca anlamları 'gevşek, boş, oyuk' imiş gibi görünen *küv-/käv-, küvür, küvrä* vb. kelimeler dizisine bağlanabilir (HAMILTON: *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyāṇamkara ve Pāpaṃkara*: 203ᵇ. HAMILTON: *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Budhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*: 198).

7562 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 317ª. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 292ª. CLAUSON: *EDPT*: 736ª. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 27_{21}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $205_{2,57}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 567. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 556_{355}.

7563 *körge* 'ağaçtan yapılmış tabak' Kençekçe KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 108^{b}_{16}. yr. Çeviri: I, 430. CLAUSON: *EDPT*: 741ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 473_{339}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 725. *körke* GÜNER: "Divânü Lugâti't-Türk'te Kençekler ve Bazı Kençekçe Kelimeler Üzerine Düşünceler", 80.

7564 YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 441ª. DOERFER: *TMEN*: III, 592_{1629}. CLAUSON: *EDPT*: 744ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 543. Krş. Krş. *kerek+e* 'çadırın çevresindeki çıta kafes', *kerek* 'Buharalılarca evin çatısı' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 300r28, 300v2).

954. **körkke bay** [< *kör-$_{ü}$k+ke*[7566] *bāy*[7567]] Güzellikçe zengin, güzelliğinde kusuru yok.

955. **kösev** [< *kȫz+egü*[7568]] Fırın köseğisi. Ateşli, yarı yanmış odun.

956. **kötel** [< Mo. *kötöl*[7569]] Yedek at.

957. **köter-** [< **köt-er-*[7570]] Götürmek, kaldırmak.

958. **közle-** [< *köz+le-*[7571]] Gözlemek.

959. **közlük** [< *köz+lüg*[7572]] Gözlü.

960. **ḳucaşlan-** [< *ḳūç-^{u}ş+la-n-*[7573]] Birbiriyle kucuşmak.

961. **ḳul**[7574] Kul, köle.

962. **ḳun͡gar-**[7575] Kanırmak, koparmak.

963. **ḳur**[7576] Akran, emsal.

7565 CLAUSON: *EDPT*: 740a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 567. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 558_{357}.

7566 CLAUSON: *EDPT*: 741a. MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 379_{552}.

7567 CLAUSON: *EDPT*: 384a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 340.

7568 CLAUSON: *EDPT*: 759b. TEKİN: *TDBUÜ*: 184.

7569 *kötel kötül* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2589b. LESSING: *M-TS A - N*: I, 781b. DOERFER: *TMEN*: I, 569_{324}.

7570 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 320a. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 294b. CLAUSON: *EDPT*: 706a. ~ Mo. *köte-r-*. BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 177. Düzleşme olduğu hakkında bk. **köt-ür-* (EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terâkime*: 49). **Açıklama:** *Köter-*: *Köter-* olabilecekken *kör-ter-* verisi bunun asli bir *köl-ter-* biçiminden gelebileceğini gösterir. Birinci olarak /t/ öncesi *-l-* > *Ø* gelişmesi ile *kö-ter-* biçimi ortaya çıkmalı (*alt+la-* > *atla-*, *altmış* > *atmış*, *kel-tür-* > *ketür-* gibi KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: 270). İkinci olarak bir *l* > *r* değişmesi ile *kör-ter-*. Malzemenin çokluğu veya ikilik arz etmesi dolayısıyla çözüm belki bir çözümsüzlüğe, karışıklığa değilse birleşme veya örtüşmeye gitmekte. **kȫ-* 'kalkmak, yükselmek, yukarı çıkmak'tan *kö-ter-*. *kȫ-* 'bağlamak'tan *kö-l-ter-* KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: 144). MEVLÂNA SEKKÂKÎ: *Dīvān*: 351_{195}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 718. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 728. ETü. *kötör-* 'yükseltmek, kaldırmak' fiili bugün *köt-* 'uçmak' olarak bir tek Saha dilinin Lena ırmağı boyunda konuşulan kolunda tespit edilebilmektedir. Dolgancada *köt-* 'uçmak', *kötör* 'kuş' (STACHOWSKI: *Dolganischer Wortschatz*: 158).

7571 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 321a. CLAUSON: *EDPT*: 760b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 567. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 562_{365}.

7572 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 312a. CLAUSON: *EDPT*: 760a.

7573 CLAUSON: *EDPT*: 593a. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 731.

7574 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 464a. CLAUSON: *EDPT*: 615a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 735.

7575 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 290v27. EZ-ZAMAHŞARÎ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 147a. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 308a$_{6}$. yr. Çeviri: III, 392. CLAUSON: *EDPT*: 640a. *ḳun* 'güç, kuvvet, kudret' *Codex Cumanicus*: 124. ECKMANN: *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation*: 232. BANG KAUP: *Berlindeki Macar Enstitüsünden Türkoloji Mektupları (1925-1934)*: 46. *ḳun-* 'almak' ZEYNALOV: "Tofa (Karagas) Türkçesi", 47. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 571. Mo. *ḳoŋḳoyi-* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 871a.

964. **ḳurçuḳ** [< *ḳur+çuḳ*[7577]] Acem dervişlerinin bir keçeyi uzun kesip yine yer yer kesip başlarına sardıkları.

965. **ḳuru-** [< *ḳūr+ı-*[7578]] Kurumak.

966. **ḳuruġ** [< *ḳūr+ı-ġ*[7579]] Kuru.

967. **ḳuruḳ** [< *ḳūr+ı-ġ*[7580]] Kuru.

968. **ḳurun**[7581] Vakit. Bk. **adaḳ, çaġ, oḳ, oḳt, say.**

969. **ḳuruş-** [< *ḳūr+ı-ş-*[7582]] Kurumak.

970. **ḳuş**[7583] Kuş.

971. **ḳutḳar-** [< **ḳut+ġar-*[7584]] Kurtarmak.

972. **ḳutḳul-** [< **ḳutrul-* < **ḳurt+ul-* < **ḳut+ul-*[7585]] Kurtulmak.

7576 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 94. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 285v21. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 916. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 301^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 642^{b}. DOERFER: *TMEN*: III, 541_{1553}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 700.

7577 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 286r5. CLAUSON: *EDPT*: 642^{a}.

7578 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 468^{a}. DOERFER: *TMEN*: III, 455_{1469}. CLAUSON: *EDPT*: 646^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $272_{2\text{-}79}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 801. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 568_{374}.

7579 **Açıklama:** *Ḳuruġ*: *Kuru*: (CLAUSON: *EDPT*: 652^{b}) Bu kavram ya -dört ana unsurdan su, güneş, yel, toprak- *yaş* 'su'ın tersi Far. *ḫur* 'güneş, od' ile ilişkili ya da *ḳur-* 'germek' CLAUSON: *EDPT*: 643^{a}. ile ilişkili olmalıdır. *ḳur-ı-* (CLAUSON: *EDPT*: 646^{a}) olursa *ḳaz-ı-* CLAUSON: *EDPT*: 681^{a}, *sür-i-* TDK: *TTS*: V, 3635 gibi *-ı*-nın sürekliliğini, bir de niçin /u/ ile *ḳur-u-* olmadığını açıklamak gerekir. *ḫur+u-* olursa (*ağır+u-* 'ağır hareket etmek' CLAUSON: *EDPT*: 91^{a}, *taş+u-* 'dışarı iletmek' CLAUSON: *EDPT*: 561^{a} örnekleri olsa bile) niçin *yaş+a-* 'yaş, suyun etkisinde olmak' CLAUSON: *EDPT*: 976^{b} gibi *+a-* ile *ḫur+a-* 'güneş, güneşin etkisinde olmak' olmadığını açıklamak gerekir. Kuvvetli bir açıklamaya kadar şimdilik her iki olabilirlilik de dengede. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 469^{b}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 194.

7580 Bk. **ḳuruġ.**

7581 *ḳur+un*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 700.

7582 CLAUSON: *EDPT*: 665^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 179.

7583 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 851. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 114.

7584 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 473^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 649^{b}. *ḳurtġar-* bk. *atkan-* RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 4, 263^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 842.

7585 CLAUSON: *EDPT*: 650^{a}. **Açıklama:** *Ḳutḳul-*: Kendisine özgü yapısı dolayısıyla *ḳutul-* sonra da ikili biçimi dolayısıyla çözüm bekleyen *ḳurtul-* ve *ḳurtar-* kelimeleri üzerinde durulması gerekir. Önce uzak bir ihtimal de olsa göze çarpan şu yakınlığı kaydetmeli: *ḳutḳul-* < *ḳut ḳol-* '*güç istemek, *güç almak, *güçlenmek'. *ḳut ḳol-* için bk. ARAT: *ETŞ*: $359_{2\text{-}5}$.

ḳutul- ve *ḳutġar-* biçimlerinin yanında *ḳurtul-* ve *ḳurtġar-* biçimlerinin bulunması iç seste bir /r/ türemesi hâdisesidir. Kelimenin ilk biçimi /r/sizdir. /r/ türemesine başka örnekler için krş. *arslan* < *aslan* 'arslan', *berk* < *bek* 'pek, sağlam' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 88^{b}_{9}, yr. Çeviri: I, 349), *çarp-* < *çap-* 'vurmak' (TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 478^{b}), *gürdük* < *güdük* 'kısa boylu' (TDK: *DS*: VI, 2234^{a}), *ḳarġa* < Skr. *kākaḥ* (?) 'karga' (ÇAĞDAŞ: *Devanāgarī Alfabesi ve Sanskrit Türkçe Küçük Sözlük*: 55. ÇAĞDAŞ, Kemal: *Sanskrit Okuma Parçaları ve Sözlük*: 115^{b}. KAYA: *Sanskrit-Türkçe Sözlük*: 92), *ḳırp-* < *ḳıp-* 'göz açıp kapamak' (CLAUSON: *EDPT*: 643^{a}. NİŞANYAN: *SS*: 259^{b}), *kert-* < *ket-* 'çentmek' (CLAUSON: *EDPT*: 700^{b}), **ḳurt* < *ḳut* 'kuvvet' (CLAUSON: *EDPT*: 794^{a}), *serçe* < *seçe*

973. **ḳutluġ** [< *ḳut+luġ*[7586]] Mübarek.

974. **ḳutluḳ** [< *ḳut+luġ*[7587]] Mübarek.

975. **ḳutul-** [< **ḳut+ᵘl-*[7588]] Kurtulmak.

976. **ḳuyaş**[7589] Güneş.

977. **ḳuyı** [< *ḳu-ḏ-ı*[7590]] Baş aşağı, aşağı. Bk. **baş töben, baş tömen.**

978. **ḳuyun** [< Mo. *huy+ᵘn*[7591]] Kasırga.

'serçe' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 271^{a}_{12}. yr. Çeviri: III, 219), *serp-* < *sep-* 'serpmek' (CLAUSON: *EDPT*: 784ᵃ).

Bu örnekler arasında *arslan* kelimesi üzerinde çokça durulmuş ve /r/li biçim ağırlıklı kabul görmüştür: BANG: "Über die türkischen Namen einiger Grosskatzen", 126. R. M.: "Arslán". SCHEIBER: "Arslán". Mo. *arsalan* TEMİR: "Türkçe ile Moğolca arasındaki ilgiler", 12. LAUDE-CIRTAUTAS: *Der Gebrauch der Farbbezeichnungen in den Türkdialekten:* 109_{113}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 27ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 238ᵃ. DOERFER: *TMEN*: II, 39_{453}. DOERFER: *Tungusica*: III, 166, § 553. EREN: *TDES*: 20ᵇ. ŞÇERBAK: "*Arslan* Kelimesinin Etimolojisine Dair Bazı Mülâhazalar". Mac. *oroszlán* 'arslan' *A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótára*: II, 1093ᵇ.

Hâlbuki *arslan* kelimesindeki /r/ türemesi için şu söylenebilir: Türkçe kendi içinde erken dönemde bu gelişmeyi tamamlamış olabileceği gibi Arapça ile temasın yazılı kaynaklara yansımadığı zamanda Ar. *ʿirs* 'dişi arslan; gelincik rengindeki boya' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 260. ATAY: *A-TBL:* III, 328ᵃ⁻ᵇ)'in ses ve anlam yakınlığı Tü. *ās* 'as, ars (*ḳāḳum*)' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: $27^{a}_{1,\ 3}$. yr. Çeviri: I, 80) kelimesine /r/nin girmesini çabuklaştırıp *ars* yapmış, buradan da *arslan* gelişmiştir.

Kelimedeki *i* > *a* gelişmesine örnek olarak krş. *änʿam* 'in'âm' < *inʿām* (RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 43ᵇ.) *ʿaşḳ*. 'aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, sevi' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 176ᵇ) < *ʿişḳ* 'aşk, aşırı sevgi, içten bağlanma, aşırı istek, kadına vurulma, ateşli, ihtiraslı arzu, sevenin hayretle beğenmesi' (ATAY: *A-TBL*: III, 382ᵃ). *ayt* 'bayram' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 71ᵇ) < *ʿīd* 'bayram; sevinç veya üzüntü için toplanma günü, ihtifal, âdet, gelenek hâline getirilen sevinçli veya üzüntülü, elemli gün' (ATAY: *A-TBL*: III, 512ᵃ).

7586 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 473ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 305ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 601ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 749.

7587 CLAUSON: *EDPT*: 601ᵃ.

7588 CLAUSON: *EDPT*: 650ᵃ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 569_{377}.

7589 CLAUSON: *EDPT*: 679ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 553.

7590 CLAUSON: *EDPT*: 596ᵃ. TEZCAN: "*"Marzubān-nāme Tercümesi"* Üzerine", 420. TEZCAN: "János ECKMANN, *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation.* Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 359 s. 8°.", 282. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 341. TEKİN: "Notes on *Old Turkic Word Formation*", 263. TEKİN: *Orhon Türkçesi Grameri*: 150_{351}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 525.

7591 YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 532ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1516ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 297ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 685. *Ḳuyun* 'kasırga' *ḳoyun* 'koyun' karışıklığına maruz kalan ve yayımlarda görülebildiği kadarıyla burada verilen bütün *ḳoyun*lar *ḳuyun* olarak düzeltilmelidir: *Bedāyiʿu 'l-Vasaṭ* [40, 54, 3], [43, 58, 5], [97, 120, 5], [108, 133, 1], [110, 136, 4], [262, 342, 3], [265, 347, 1], [302, 403, 4], [347, 472, 2], [429, 593, 3], [452, 628, 7], *Ġarā'ibü 'ṣ-Ṣıġar* [72, 64, 3], [88, 86, 3], [122, 134, 2], [201, 250, 4], [202, 252, 2], [203, 254, 1], [207, 258, 4], [252, 324, 6], [265, 347, 1], [269, 349, 5], [302, 403, 4], [310, 407, 4], [329, 436, 4], [336, 446, 3], [355, 475, 5], [375, 504, 9], [380, 511, 1], [386, 518, 3], [390, 523, 7], [421, 571, 7], [452, 628, 7], [464, 636, 1], [487, 670, 5], [546, 776], *Lisānu 'ṭ-Ṭayr* [CLI, 203, 2483], *Mecnūn u Leylī* [XXV, 230, 2042], [XXVI, 248, 2234], *Nevādirü 'ş-Şebāb* [307, 308, 1] ve *Sedd-i İskenderī* [XXVII, 195, 2212], [XLV, 310, 3937]. Yayımlar arasında isabetli okuyuş *Fevāyidü 'l-Kiber*'in hazırlayıcısına aittir.

979. **kük** [< *küg* < Çin. *ch'u* Orta Çin. *k'iok*[7592]] Ahenk.

980. **kükle-** [< *küg+le-*, *küg* < Çin. *ch'u* Orta Çin. *k'iok*[7593]] Saz çalmak.

981. **kükte-** [< *küg+te-*, *küg* < Çin. *ch'u* Orta Çin. *k'iok*[7594]] Saz çalmak.

982. **kül**[7595] Kül.

983. **külegeç yüzlük** [< *kül-egeç*[7596] *yüz+lüg*[7597]] Güler yüzlü.

984. **külgü** [< *kül-gü*[7598]] Gülmek.

985. **külümlü** [< *kül-ᵘm+lüg*[7599]] Gülümlü.

986. **küncilik** [< *kün+çi+lik*[7600]] Her gün.

987. **künes** [< **kün+es*[7601]] Bulutsuz sıcak gündüz.

988. **küŋ͡grenme** [< *kėŋᵢr+e-n-me*[7602]] Söylenme, gümürdenme.

989. **küp**[7603] Küp.

990. **kürçek** [< **kür+çek*[7604]] Gemi küreği. Bk. **eşgek, ḫāde.**

991. **kürük** [= Far. *kurk*[7605]] Yumurta basan tavuk, yumurtaya yatan tavuk, kuluçkaya yatan tavuk. Bk. **bordaġan.**

992. **küy-** [< **künŷ-*[7606]] Yanmak. Bk. **örten-, yan-.**

7592 CLAUSON: *EDPT*: 709ᵇ.

7593 CLAUSON: *EDPT*: 711ᵃ.

7594 CLAUSON: *EDPT*: 711ᵃ.

7595 CLAUSON: *EDPT*: 715ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 849.

7596 CLAUSON: *EDPT*: 715ᵇ.

7597 CLAUSON: *EDPT*: 987ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 965.

7598 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 325ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 718ᵃ.

7599 CLAUSON: *EDPT*: 715ᵇ.

7600 CLAUSON: *EDPT*: 725ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 553.

7601 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 327ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 734ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. *kün* 'gün' ve 'güneş'. Toharca (A: *koṃ*; B: *kauṃ*; aynı anlam) (DOERFER: *TMEN*: III, 655₁₆₈₈. HAMILTON: *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyāṇamkara ve Pāpaṃkara*: 203ᵃ. HAMILTON: *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Budhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*: 199). Gök ile ilgili olması ve ses benzerliği bakımından krş. *künnes*. (Ar. *kunnas* 'akıp akıp yuvasına girenler (zuḥal, müşterī, mirrīḫ, zühre, ʿuṭārid)' ALLĀH: *Ḳur'ān*: 81. Takvīr 16. YAZIR: *Hak Dini Kur'an Dili*: VII, 5615-5619). Bir de kalın sıradan yine bir gök hâdisesi olmak üzere krş. *ḳunaş* 'kürre-i ḳamer ile pervīn yıldızlarınuŋ ḥisāb-ı muḳāresine dėnür' (PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye ...*: 438. SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 240ᵇ). Bk. *Kölege*.

7602 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 132. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 309v18. VÁMBÉRY: *Ćagataische Sprachstudien*: 332ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1430, 1431. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 539ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 733ᵇ.

7603 CLAUSON: *EDPT*: 687ᵃ.

7604 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 311ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 742ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 855.

7605 at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 481. STEINGASS: *CP-ED*: 1024ᵃ. EREN: *TDES*: 164ᵇ.

7606 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 312ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 726ᵇ. FINCH: "Chapters XVI and XVII from the Uighur Suvarṇaprabhāsottama-Sūtra (Altun Yaruq)", 89. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 853.

993. **küy-**[7607] Bahane ve taallül eylemek, taallül etmek.

994. **küydür-** [< **küñ͡y-dür-*[7608]] Yakmak, göyündürmek.

995. **küyev** [< **küḏe-gü*[7609]] Güveği.

996. **küygüci** [< **küñ͡y-güçi*] Yanıcı.

997. **küykenek** [= Mo. *küykenek, küykünek*[7610]] Muymul kuşu, delice doğan.

998. **küylük**[7611] Taş yontulan kazma. Bk. **mētīn**.

999. **küymen-** [< *küy-*$_{ü}$*m+e-n-*[7612]] Bahane ve taallül eylemek, taallül etmek.

1000. **küyük** [< **küñ͡y-*^{ü}*k*[7613]] Yanmış. Bk. **örtük**.

1001. **küzgü** [< *küzüŋü*[7614]] Ayna.

1002. **lā** [< Far.[7615]] Hayf, ya.

1003. **lāş** [< Far.[7616]] Leş.

1004. **lèçek** [< Far. *laçak*[7617]] Makrama.

1005. **+lIġ** Addan sıfat yapma eki.

1006. **+lIk** Addan ad yapma eki.

1007. **lök** [< Far. *lok*[7618]] Yoğun. Bk. **yoġan**.

1008. **lünk** [< Far. *lung*[7619]] Futa, peştemal.

7607 CLAUSON: *EDPT*: 755^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 665.

7608 CLAUSON: *EDPT*: 730^{b}.

7609 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 324^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 703^{a}. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 307. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 732.

7610 *közkünek* 'Çakıra ve kelere benzer bir kuş; hava yutmakla geçinir' KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 132^{a}_{17}. yr. Çeviri: I, 528. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 292. *küykö* 'şahin, *Falco tinnunculus*' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 544^{a}). KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2563^{a}. ROSS: *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü*: 20_{64}.

7611 Bk. **mētīn**. Krş. *gunuyülek* 'körleşmiş, keskinliğini kaybetmiş kazma, balta' TDK: *DS*: VI, 2197^{a}. *köylük* krş. Mac. *kő* 'taş' (*A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótára*: II, 600^{b}). Far. *kulunk* (STEINGASS: *CP-ED*: 1044^{a}).

7612 NEVĀYİ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 133. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 310v26. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 260^{a}_{4}. yr. Çeviri: III, 169. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1518. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 544^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 755^{b}.

7613 CLAUSON: *EDPT*: 731^{a}.

7614 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 331^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 761^{b}. Birinci hece /ö/ ile.

7615 STEINGASS: *CP-ED*: 1114^{b}.

7616 VULLERS: *LP-LE*: II, 1071^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 1111^{b}. Bir de krş. **lēş** al-luᶜābu bi-luġati çigil **lēş** huwa 'l-balġamu ayḏ^{an} yuḳālu **lēş aḳtı** ay sāla 'l-luᶜābu wa 'l-balġamu. **lēş** Salya (*luᶜāb*). Çigil lehçesinde. **lēş** 'Balgam (*balġam*). Çigil lehçesinde. **lēş aḳtı** Salya ya da balgam aktı, denir' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 249^{b}_{6}. yr. Çeviri: III, 127)

7617 VULLERS: *LP-LE*: II, 1083^{b}. STEINGASS: *CP-ED*: 1118^{b}.

7618 VULLERS: *LP-LE*: II, 1093^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 1132^{b}.

7619 VULLERS: *LP-LE*: II, 1099^{b}. STEINGASS: *CP-ED*: 1129^{b}.

1009. **māġ** [< Far.[7620]] Gerek siyah gerek ak olsun başı, kuyruğu ve kanatlarının ucu bir renk olan malum güvercin. Kara olursa karamağ ak olursa akmağ derler. Her ne renk olursa onunla kullanılır.

1010. **mamuġ** [< Far. *panbūḳ*[7621]] Pamuk.

1011. **maṅga** [< *bin+ġa*[7622]] Bana.

1012. **maṅgla[y]** [< Mo. *manglay*[7623]] Alın.

1013. **maṅgış** [< *maŋ-'ş*[7624]] Güzellerin naz ve işve ile ağırdan salınması.

1014. **maral** [< Mo.[7625]] Dişi ahu, ahunun dişisi. Bk. **buġu**.

1015. **maşab** [< Far. *paşm*[7626]] Aba.

1016. **māşmıl** [< Ar. *māşmil*[7627]] Takkesi tülbendinin aşağı tarafından görünen malum Acem.

1017. **may**[7628] Yaban eşeği sürüsünün aygırı. Bk. **çiyit**.

1018. **may**[7629] Yağ.

1019. **mayruḳ** [< Ar. *mayrūḳ, y-r-ḳ*[7630]] Eğri, ayıplı, topal.

1020. **mayruḳ**[7631] Goncanın perdesi. Bk. **māyūḳ**.

7620 VULLERS: *LP-LE*: II, 1119ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 1141ᵇ.

7621 CLAUSON: *EDPT*: 345ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 201ᵃ, 256ᵃ.

7622 CLAUSON: *EDPT*: 346ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 341.

7623 *MNT*: 107. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 233ᵃ. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1977ᵇ. RAMSTEDT: *Kalmukisches Wörterbuch*: 257. RÄSÄNEN: "Materialien zur Morphologie der türkischen Sprachen", 92. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 327ᵃ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 823ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 501_{369}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 895. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 146_{90}.

7624 CLAUSON: *EDPT*: 767ᵃ. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319r6, 23. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 914.

7625 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 83. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 205. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 318v25. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1999ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 2025. *MNT*: 108. LESSING: *M-TS A - N*: I, 826ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 495_{360}. TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 233_{34}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 135. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 952. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 288ᵃ.

7626 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 318v2. *maşab* VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 337ᵃ. VULLERS: *LP-LE*: I, 366ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 253ᵃ. *maşap* RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 330ᵃ. *maşaplı* TDK: *DS*: IX, 3134ᵇ.

7627 Örtmek, gölimek. ATAY: *A-TBL*: II, 4, 1139ᵃ.

7628 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7629 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 322ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 896.

7630 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319r27. *aflac* 'seyrek ve eğri dişli' [al-MANŪFĪ]: *Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Lûgat-it-Türkiyye*: (7) 4^a_{10}. yr. *mufallac* 'ön dişleri seyrek olan' al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: I, 432, III, 69. STEINGASS: *CP-ED*: 1361ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 907. Krş. Mo. *mayrag* 'yalnızca birkaç dişi kalmış' LESSING: *M-TS A - N*: I, 817ᵇ. *aflac* 'seyrek dişli ve gögsi gėŋ', *mayrūḳ* 'āfet ėrişmeden şararan ekin' (al-KASTALĪ: *Mirḳātu 'l-Luġa*).

1021. **māyūḳ**[7632] Bazı meyvenin ve çiçeğin üzerinde hafifçe olan perde, kabuk. Bk. **mayruḳ**.

1022. **mėkicin** [< *mėkici+n* < Mo. *megeci*[7633]] Dişi domuz, domuzun dişisi. Bk. **ḳaban**.

1023. **Meleş** [< Far. *malaş*[7634]] Çağatay ulus'ta bir kabile. İşveli güzel.

1024. **mėn** [< *bin*[7635]] Ben.

1025. **mėn͡g** [< *beŋ*[7636]] Ben, benek, leke.

1026. **mėnin͡g** [< *bin+^{i}ŋ*[7637]] Benim.

1027. **mėniz** [< *beŋ+^{i}z*[7638]] Beniz.

1028. **men͡gre-** [< *meŋ+gire-*[7639]] Koyun sığır ve sair hayvan melemek. Bk. **mön͡gre-, mun͡gurġa-**.

1029. **mėn͡gzet-** [< *beŋ+$_{i}$z+e-t-*[7640]] Benzetmek. Bk. **oḫşat-**.

1030. **mētīn** [< Far.[7641]] Taş yontulan kazma. Bk. **küylük**.

1031. **meres** [< Far. *mars* < *maras*[7642]] İp. Bk. **yip**.

1032. **mıncaḳ** [< *mōn+çaḳ*[7643]] Boncuk.

1033. **mındav** [< Mo. *mundaġa*[7644]] At omzundaki yağır.

1034. **min͡g** [< *bıŋ*[7645]] Bin.

7631 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7632 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 323^{a}.

7633 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 84. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 22; Çeviri: 14. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 124. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1361) II, 130^{a}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321r21. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 206, 2070. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 560^{b}. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2017^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 833^{b}. Belki *megi+çin*.

7634 STEINGASS: *CP-ED*: 1308^{b}.

7635 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 340^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 333^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 346^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 341.

7636 CLAUSON: *EDPT*: 346^{b}.

7637 CLAUSON: *EDPT*: 346^{a}.

7638 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 342^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 70^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 352^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 913.

7639 CLAUSON: *EDPT*: 770^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 385.

7640 CLAUSON: *EDPT*: 352^{b}. *Maytrısimit*: 430^{b}. GABAIN: *ETG*: 287^{a}. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (191) 135v5. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 315^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 913. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 579$_{394}$.

7641 Bk. **küylük**. VULLERS: *LP-LE*: II, 1250^{b}. STEINGASS: *CP-ED*: 1359^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 339^{b}.

7642 VULLERS: *LP-LE*: II, 1162^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 1214^{b}.

7643 CLAUSON: *EDPT*: 349^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 340^{a}. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 249$^{b}_{8}$. yr. Çeviri: III, 127. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 944.

7644 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321v4. *mondaġa* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2028^{b}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 861^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 939.

1035. **min-** [< *bin-*[7646]] Binmek.

1036. **mindür-** [< *bin-dür-*[7647]] Bindirmek.

1037. **möldür** [< Mo. *möndür*[7648]] Jale, çiy, gece nemi.

1038. **möñgre-** [= Mo. *mögere-*[7649]] Koyun sığır ve sair hayvan melemek. Bk. **meñgre-**, **muñgurġa-**.

1039. **möñgren-** [< *mögere-n-* = Mo. *mögere-*] İnlemek. Bk. **iñgren-**.

1040. **mu**[7650] Soru parçacığı.

1041. **muñg** [< *buŋ*[7651]] Bela ve mihnet, bunlu, sıkıntılı, mihnetli.

1042. **muñg dek** [< *munı teg*[7652] < *bu(n)+ı*[7653] + *teg*[7654]] Bunun gibi, buncılayın.

1043. **muñgal-** [< *buŋ+al-*[7655]] Bunalmak.

1044. **munca** [< *bu(n)+ça*[7656]] Bunca.

1045. **munda** [< *bu(n)+ta*[7657]] Bunda.

1046. **mundaḳ** [< *munı teg*[7658] < *bu(n)+ı*[7659] + *teg*[7660]] Bunun gibi, buncılayın.

1047. **muñgdaş-** [< *buŋ+da-ş-*[7661]] Birbiriyle sıkıntılardan söyleşmek, dertleşmek.

1048. **mundu**[7662] İğne, avcılar av tutmak için tuzak kurunca sivri ağaçlara kara bezler örterler ve ona varıp sançılması için avı onun üzerine sürerler, kazıklı tuzak, av tuzağındaki kazıklar.

7645 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 344ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 76ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 346ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 917.

7646 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 100ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 348ᵃ.

7647 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 101ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 350ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1110.

7648 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 319v25, 98. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2052ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 855ᵃ. Bk. **ḳırav**.

7649 LESSING: *M-TS A - N*: I, 852ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 770ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 385.

7650 Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 3_{12}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 958. ERDAL: *A Grammar of Old Turkic*: 349.

7651 VULLERS: *LP-LE*: II, 1230ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 347ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 935.

7652 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 349ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 349ᵇ. ERDAL: *A Grammar of Old Turkic*: 193.

7653 CLAUSON: *EDPT*: 291ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 912.

7654 CLAUSON: *EDPT*: 475ᵃ.

7655 BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 191. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 395ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 935.

7656 CLAUSON: *EDPT*: 349ᵃ.

7657 CLAUSON: *EDPT*: 291ᵇ.

7658 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 349ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 349ᵇ. ERDAL: *A Grammar of Old Turkic*: 193.

7659 CLAUSON: *EDPT*: 291ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 912.

7660 CLAUSON: *EDPT*: 475ᵃ.

7661 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 935.

1048. **munı** [< *bu(n)+ı*[7663]] Bunu.

1049. **mun͡glaş-** [< *buŋ+la-ş-*[7664]] İki mihnetzede birbiriyle görüşmek.

1050. **mun͡gurġa-** [< *muŋ+ᵘrġa-*[7665]] Koyun sığır ve sair hayvan melemek. Bk. **men͡gre-, mön͡gre-.**

1051. **mūrçal** [< Far. *mūrçāl*[7666]] Kale burcu.

1052. **murı** [< Far. *mūrī*[7667]] Ark, su yolu; pencere. Bk. **arıġ, arıḳ.**

1053. **muz** [< *bū-z*[7668]] Buz.

1055. **müçek** [< *müç+ek*] Öpmek, öpücük.

1056. **mün͡güz**[7669] Boynuz.

1057. **müşek** [< Far. *mūş+ak*[7670]] Fişek.

1058. **müşük** [< *mūş+ᵘk*[7671]] Dişi kedi, kedinin dişisi.

1059. **nācū** [< Far. *nāc+ū*[7672]] Çam ağacı.

1060. **naġu** [< *nē+gü*[7673]] Ne için, niçin.

1061. **naḳçı** [< **ına-ḳ+çı*[7674]] Naip, kadı naibi, mevki sahibine yakın olan. Bk. **ınag, ınaḳ.**

7662 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 320v16. /o/ ile. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 344^a.

7663 CLAUSON: *EDPT*: 291^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 912.

7664 NEVĀYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 133. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 2181. NECİP: *YUTS*: 279^a. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 574^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 935.

7665 CLAUSON: *EDPT*: 770^b.

7666 Iṣṭılāḥımızda metris taᶜbīr eyledigimiz çuḳur ve ḫendeḳdür ki maḥṣūr olan ḳalᶜa eṭrāfına ṭaşradan ḳazılup içinde tüfek-endāz ve tīr-endāz bahādırlar ḳalᶜa ehli-y-ile muḥārebe ėderler [ālang daḫı dėnür] (at-TABRÎZÎ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 576. VULLERS: *LP-LE*: II, 1225^b. STEINGASS: *CP-ED*: 1343^a).

7667 VULLERS: *LP-LE*: II, 1226^a. STEINGASS: *CP-ED*: 1343^b.

7668 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 352^a. CLAUSON: *EDPT*: 389^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 933.

7669 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 354^a. CLAUSON: *EDPT*: 352^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 948.

7670 VULLERS: *LP-LE*: II, 1228^b. STEINGASS: *CP-ED*: 1345^a.

7671 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: $249^b{}_8$. yr. Çeviri: III, 127. al-QAZWÎNÎ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 12; Çeviri: 6. ad-DAMÎRÎ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 176, 284. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1334) II, 123^b. CLAUSON: *EDPT*: 772^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 900. **Açıklama:** *Müşük*: Başka bir adı *çetük*. Erkeğine *küvük* denir. Tü. *müşük* 'kedi' Far. *muşk* 'misk' (VULLERS: *LP-LE*: II, 1185^b. STEINGASS: *CP-ED*: 1247^b. al-FÎRŪZĀBĀDÎ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 113) kelimeleri ses bakımından birbirinin ortaklığını destekliyor. Başlangıç noktası başka bilim dallarının ve bilgi sahiplerinin yanlışlamayacağı sağlamlıkta ise 'misk kedisi' kavramı önce *pisik* 'kedi' sonra da *misk* 'koku' kavramlarına ayrılması gerekir.

7672 VULLERS: *LP-LE*: II, 1270^b. STEINGASS: *CP-ED*: 1367^b.

7673 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 357^b. CLAUSON: *EDPT*: 776^b. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 95.

1062. **narı** [< **in+arı*[7675]] Öte.

1063. **narırak̡** [< **in+arı+rak̡*[7676]] Öterek.

1064. **nė** [< *nē*[7677]] Ne.

1065. **nė ėrdi ėrgin** [< *nē*[7678] *er-di*[7679] *er-ki+n*[7680]] Ne idi ki.

1066. **nė içün** [< *nē içün*[7681]] Ne için, niçin.

1067. **nėçük** [< *nē+çe ök*[7682]] Ne için, nice.

1068. **nėge** [< *nē+ge*[7683]] Ne için, neye, hangi nesneye.

1069. **nėme** [< *nē+me*[7684]] Nesne.

1070. **nėşe** [< *nē+çe*[7685]] Nice.

1071. **n'ėt-** [< *nē*[7686] + *ǟt-*[7687]] Ne etmek.

1072. **nėtek** [< *nē teg*[7688]] Nice.

1073. **nėtük** [< *nē+te ök*[7689]] Nice.

1074. **neyiti** [< *nē*[7690] *er-ti*[7691]] Ne idi.

1075. **n'ėyle-** [< *nē *ed+le-*[7692]] Nice etmek.

1076. **+nI** Yapma durumu eki.

1077. **+nI͡ng**[7693] İlgi durumu eki.

7674 DOERFER: *TMEN*: IV, $268_{34=1979}$. CLAUSON: *EDPT*: 182^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 970. LESSING: *M-TS A - N*: I, 869^a. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 188, 213, 331. **Açıklama:** *Nak̡çı*: Mo. *naġaçu* 'dayı' olmasını destekler mahiyette, -merkezî yönetimin tayin ettiği bir kişi olmasa da- bir dönem (1591-1647) Tunus'ta ortaya çıkan *dayı* 'dayı, *naip' kelimesi bulunmaktadır (MAKSUDOĞLU: "Tunusta Dayıların Ortaya Çıkışı", 195).

7675 CLAUSON: *EDPT*: 190^a.

7676 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 577.

7677 CLAUSON: *EDPT*: 774^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1034.

7678 CLAUSON: *EDPT*: 774^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1034.

7679 CLAUSON: *EDPT*: 193^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 590.

7680 CLAUSON: *EDPT*: 224^b.

7681 CLAUSON: *EDPT*: 28^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1482.

7682 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 357^a. CLAUSON: *EDPT*: 775^b. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 107. ERDAL: *A Grammar of Old Turkic*: 213.

7683 CLAUSON: *EDPT*: 774^a.

7684 CLAUSON: *EDPT*: 777^b.

7685 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 356^b. CLAUSON: *EDPT*: 775^a. ERDAL: *A Grammar of Old Turkic*: 213.

7686 CLAUSON: *EDPT*: 774^a.

7687 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 522. CLAUSON: *EDPT*: 36^b.

7688 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 358^b. CLAUSON: *EDPT*: 776^a. ERDAL: *A Grammar of Old Turkic*: 213.

7689 CLAUSON: *EDPT*: 776^a.

7690 CLAUSON: *EDPT*: 774^a.

7691 CLAUSON: *EDPT*: 193^b.

7692 CLAUSON: *EDPT*: 57^a.

1078. **nīme** [< Far. *nīm+a*[7694]] Pare, lime. Bk. **tala**.

1079. **nutuḳcı** [< Mo. *nuntuġci*[7695]] Daz kara kuşu, akbaba, çalağan, kerkes.

1080. **oçun** [< Soğd. *acun*] Cihan, dünya. Bk. **acun**.

1081. **ofra-** [< *ōp-ᵤr+a-*[7696]] Eskimek ve yıpranmak.

1082. **ofran-** [< *ōp-ᵤr+a-n-*[7697]] Eskimek ve yıpranmak.

1083. **oẖşa** [< **oẖşa-ġ*] Benzeme.

1084. **oẖşa-**[7698] Benzemek.

1085. **oẖşaş** [< *oẖşa-ş*[7699]] Benzer.

1086. **oẖşaş-** [< *oẖşa-ş-*[7700]] Benzeşmek.

1087. **oẖşat-** [< *oẖşa-t-*[7701]] Benzetmek. Bk. **méñgzet-**.

1088. **oḳ**[7702] Hemen.

1089. **oḳ** [< Ar. *vaḳt*[7703]] Vakit, öğün, zaman. Bk. **adaḳ, çaġ, ḳurun, oḳt, say**.

1090. **oḳ**[7704] Nakit.

1091. **oḳt** [< Ar. *vaḳt*[7705]] Vakit, öğün, zaman. Bk. **adaḳ, çaġ, ḳurun, oḳ, say**.

1092. **oḳu-** [< *oḳı-*[7706]] Okumak.

1093. **oḳul-** [< *oḳı-l-*[7707]] Okunmak.

7693 LIGETI: "Glossaire Supplémentaire au Vocabulaire sino-ouigour du Bureau des Traducteurs", 42.

7694 Nīm ile hā-i iẖtiṣāṣdan mürekkebdür. Yarım ve yarımca nesneye dénür. Burḳaᶜ ve rū-poş maᶜnāsınadur; yaᶜnī ḳarılaruŋ yüz örtüsi, ki yaşmaḳ taᶜbīr éderler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 607).

7695 *nuntuh (nutuh) MNT*: 120. *nutuq* 'yurt' EZ-ZAMAẖŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 261ᵇ. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 321v25, 98. *nutug* LESSING: *M-TS A - N*: I, 931ᵇ.

7696 CLAUSON: *EDPT*: 14ᵃ.

7697 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1057.

7698 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 370ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 97ᵃ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 44_{r8}.. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 583_{402}. **Açıklama:** *Oẖşa-*: *uġᵤşa-*, *ūḳ+ᵤş+a-*, *ūġ+ᵤş+a-*.

7699 EZ-ZAMAẖŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 161ᵃ. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 577. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 370ᵃ.

7700 BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 199.

7701 CLAUSON: *EDPT*: 97ᵇ.

7702 TEMİR: "Die Konjunktionen und Satzeinleitungen im Alt-Türkischen II", 260. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 282ᵇ. KORKMAZ: "Türkçede *oḳ/ök* Kuvvetlendirme (İntensivum) Edatı Üzerine". CLAUSON: *EDPT*: 76ᵇ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 3_{27}. ERDAL: *A Grammar of Old Turkic*: 342.

7703 CANPOLAT: "Oht=Zaman Sözcüğü Üzerine".

7704 KORKMAZ: "Türkçede *oḳ/ök* Kuvvetlendirme (İntensivum) Edatı Üzerine". CLAUSON: *EDPT*: 76ᵇ.

7705 CANPOLAT: "Oht=Zaman Sözcüğü Üzerine".

7706 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 369ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 79ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 468. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $219_{2\text{-}61}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1045. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 582_{401}.

1094. **ol-**[7708] Olmak. Bk. **bol-**.

1095. **olar** [< **ol+lar*[7709]] Onlar.

1096. **olça** [< Mo. *ol-ca*[7710]] Ganimet.

1097. **oltur-** [< *ol-tur-*[7711]] Oturmak.

1098. **omaķ** [< Mo. *obug*[7712]] Kabile.

1099. **oñg**[7713] Sağ taraf, doğru.

1100. **oñgal-** [< *oŋ+a-l-*[7714]] Onulmak.

1101. **oñgay**[7715] Okka.

1102. **opra-** [< *ōp$_u$ra-*[7716]] Eskimek. Bk. **èsker-**, **èskir-**.

1103. **or-**[7717] Biçmek.

1104. **ora** [< *oro*[7718]] Tahıl kuyusu.

7707 CLAUSON: *EDPT*: 85ᵃ.

7708 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1050.

7709 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 366ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 123ᵃ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_{17}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1040.

7710 *MNT*: 123. EZ-ZAMAḪŞARÎ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 265ᵇ. Mo. *olca* 'bulma, buluş; bulgu, buluntu; gelir, edinim, kazanç; kâr, kazanma; savaş esiri; ganimet, yağma, çapul; bulun, doyumluk, kısmet', *ol-* 'bulmak, almak, ele geçirmek, kazanmak, elde etmek; başarmak; hayatını kazanmak, geçinmek; sahip olmak' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 949ᵃ, 954ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 143_{27}). *olco* '(savaşta, avda) ganimet' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 589ᵇ).

7711 **Açıklama:** *Oltur-*: İç seste /lt/de /l/ düşmesi için krş. *atla-* 'atlamak' (< **alt+la-* TDK: *Türkçe Sözlük*: 185ᵇ), *getir-* 'getirmek' (< *kėl-tür-* CLAUSON: *EDPT*: 716ᵇ), *otur-* 'oturmak' (< *ol-tur-* CLAUSON: *EDPT*: 150ᵇ). BERTA: "Urtü. **or(w)-* ,in Position gehen' und **ol(w)-* ,sitzen'". ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 583_{402}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 583_{403}.

7712 İNAN: "Türk etnolojisini ilgilendiren birkaç terim-kelime üzerine", 188. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 936ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 182_{61}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 144.

7713 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 367ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 362ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 193ᵃ. *ör*.

7714 CLAUSON: *EDPT*: 185ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 305.

7715 Açıklanmağa muhtaç biçim.

7716 CLAUSON: *EDPT*: 14ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1057.

7717 DOERFER: *TMEN*: I, 163_{43}. CLAUSON: *EDPT*: 194ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1063.

7718 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 71v7. **Açıklama:** *Ora*: Kelime ilkin *Kutadgu Bilig*'de geçer (YUSUF HAS HÂCİB]: *Kutadgu Bilig*: 551_{5549}). **ōru** *al-ḥufra*'şalgam, buğday ve buna benzer şeyleri saklamak için kazılan çukur.' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 28^b_{11}. yr. Çeviri: I, 87. al-FÎRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 946). Kıpçak yadigârlarında geçer. *Orumatmūra* 'yer altında hububatı saklamağa mahsus mahzen' (ABÛ ḤAYYÂN: *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*: Metin: 10ᵇ; Çeviri: 66). ČAMĀL ADDĪN ABŪ MUḤAMMAD 'ABDULLĀH ATTÜRKĪ: *Vocabulaire arabe-kiptchak de l'époque de l'Etat Mamlouk, Bulġat al-muštāq fī luġat at-turk wa-l-qifčāq*: I, 36, 60. 3, 16. *cubb* [al-MANŪFĪ]: *Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Lûgat-it-Türkiyye*: (22ᵃ) 11^b_2. yr. Uyg. *oru* MALOV: *Uygurskiy yazık. Hamijskoye nareçiye*: 172. Kırg. *oroo* 'hububat muhafaza etmek için çukur, sarpun' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 600ᵃ). Özb. *orå* ABDURRAḤMANOV, R.:

1105. **orğuştek** [7719] Musikide bir usul.

Russko-uzbekskiy slovar': 985. Karaç. *uru* 'kuyu' (TAVKUL: *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*: 419ᵃ). DOERFER: *TMEN*: II, 144₅₉₂. CLAUSON: *EDPT*: 197ᵇ. NECİP: *YUTS*: 297ᵃ.

7719 NEVÂYÎ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 345. **Açıklama:** *Orğuştek*: Bir luᶜbdur ki küçük ḳızcuğazlar oynarlar birisi iki dizi üzre ḳalḳup beynlerinde maᶜhūd olan biraz sözler söylerler ve söyler-iken ellerinüŋ ayaların birbirine sürerler ve bir ġayrısı daḫı gelüp ḳarşusında oturup ol daḫı biraz kelimāt ėder (at-TABRİZÎ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 55). MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 37r14. VULLERS: *LP-LE*: I, 81ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 38ᵃ. *zierlich geschnitztes oder gefärbtes Holz, das gegen den bösen Blick den Kindern auf die Kappe genäht wird*; morceau de bois joliment taillé ou teint, cousu au bonnet des enfants pour détourner le mauvais regard (VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 206ᵇ) RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 302.

orğuştek olmalı bk. M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b [11, 3; (85) 6ᵇ, 12] *arğuştek*.

Musiki üstadı muhterem Cafer ÜNAL beyin vaki müraccatımız üzerine orguştek usulü hakkında verdikleri lütüfkâr cevapları:

İstanbul, 2008 Eylül 20

Pek muhterem efendim,

Fāᶜilātün fāᶜilün veznindeki hecelerin toplam zaman değeri 12 zamandır.

Vezindeki hecelerin zaman değerleri birbirine müsâvî olmadığı âşikâr olup *fāᶜilātün* 4 hece için toplam 7, *fāᶜilün* 3 hece için toplam 5 zaman olmak üzere bütün vezin için 12 zaman bulunmaktadır.

Fāᶜilātün fāᶜilün vezninde hecelerin zaman değerleri şu biçimdedir:

Fāᶜilātün		*fāᶜilün*	
Fā	: 2	*fā*	: 2.
ᶜi	: 1	*ᶜi*	: 1.
lā	: 2	*lün*	: 2.
tün	: 2.		

Fāᶜilātün'de ilk 3 hecede *fāᶜilā* için 2, 1, 2 zaman değeri mevcuttur. *Fāᶜilün*'de de 2, 1, 2 zaman değeri mevcut olup bu biçimdeki bir zaman dizilişleri Türk musikisinde *aksak* olarak tavsîf olunur.

Fā	*ᶜi*	*lā*	*tün*	+ *fā*	*ᶜi*	*lān*		
2	1	2	2	+ 2	1	2	=	12.

Bu izah; vezinde uzayan hecelerdeki ünlüler birbirine bağlı olarak *faa-ᶜi-laa-tüün* + *faa-ᶜi-laan* biçiminde inşad olunduğunda söz konusudur.

Türk musikisin nazariyatında *faa-ᶜi-laa-tüün* + *faa-ᶜi-laan* inşadına tekâbül eden 12 zamanlı bir usul mevcut değildir.

Türk musikisi nazariyatında 12 zamanlı 3 adet usul bulunmaktadır. Bunlar; *frenkçin, nîm çember* ve *ikiz aksak* usulleridir. Bu her 3 usûlün toplam zaman değerleri 12 olmakla birlikte, bu her 3 usûlün zaman dağılımları birbirlerinden farklıdırlar. Şöyle ki:

Frenkçin usulü: Toplam 12 zamanlı olan bu usul, 10 farklı parça olarak şu biçimdeki sayı değerleriyle dizilmiştir: 1, 2, 1, 2, 1, 1, 1, 1, 1, 1 = 12.

Bu zaman dizilişinde her bir parçaya tekâbül eden usul kelimeleri ve bu kelimelere tekâbül eden zamana ait sayı değerleri şu biçimdedir:

Düm	düüm	düm	düüm	te	ke	te	ke	te	ke	
1	2	1	2	1	1	1	1	1	1	= 12.

Türk musikisi nazariyatında bölünen parçanın her birisi *darp* olarak ifade edilir. Buna göre frenkçin usulü; 12 zamanlı ve 10 darplı (parçalı) bir usuldür.

Nîm çember usûlü: Toplam 12 zamanlı olup, 8 farklı parça olarak şu biçimdeki sayı değerleriyle dizilmiştir: 2, 1, 1, 2, 2, 2, 1, 1 = 12.

Bu zaman dizilişinde her bir parçaya tekâbül eden usul kelimeleri ve bu kelimelere tekâbül eden zamana ait sayı değerleri şu biçimdedir:

Düüm	te	te	düüm	taa	heek	te	ke	
2	1	1	2	2	2	1	1	= 12.

1106. **orıt-** [< *or+ı-t-*[7720]] Bir yerde karar etmek. Bk. **beytüte**.

1107. **orlan-** [< *or+la-n-*] Örtülmek.

1108. **ornaş-** [< $or_u n$*+a-ş-*[7721]] Oturuşmak, berkişmek, yerleşmek.

1109. **ornat-** [< $or_u n$*+a-t-*[7722]] Yerleştirmek, bir nesneyi bir yere vurmak, berkiştirmek, sançmak, mıhlamak.

1110. **orun** [< $or^u n$[7723]] Makam, mekân, yer.

1111. **osal** [< **osa-l*[7724]] Mühimsememek ve tekâsül gösterip oyalanmak.

---

12 zamanlı ve 8 parçaya bölünmeli bu usuldeki usul kelimeleri için ve buna isabet eden darp (vuruş) için özel bir durum söz konusudur. Türk musikisi nazariyatına göre; usul kelimeleri *taa* ve *heek* kelimeleri ile tavsif edilen darplar (parçalar) ayrı ayrı parça-eleman kabul edilmekle birlikte, her ikisinin zaman süresi toplamı kadar süre tek bir darp vuruşuyla ifade edilir. Buna göre nim çember usulü 12 zamanlı, 8 parçalı, 7 darplı bir usuldür demek daha münasip olur.

İkiz aksak usulü: Toplam 12 zamanlı olan bu usul, 8 farklı parça olarak şu biçimdeki sayı değerleriyle dizilmiştir. 1, 1, 1, 2, 2, 2, 2, 1 = 12.

Bu zaman dizilişinde her bir parçaya tekâbül eden usul kelimeleri ve bu kelimelere tekâbül eden zamana ait sayı değerleri şu biçimdedir:

Düm	tek	tek	düüm	teek	düüm	teek	tek	
1	1	1	2	2	2	2	1	= 12.

Buraya kadar tahlil ettiğimiz Türk musikisinde birbiriden farklı 12 zamanlı usullerin zaman dizilişlerinden hiçbirisi *fā'ilātün fā'ilün* veznine tekâbül eden 2, 1, 2, 2 + 2, 1, 2 = 12 zaman dizilişine uymamaktadır. Bu durumda *fā'ilātün fā'ilün* veznini ifade eden 2, 1, 2, 2 + 2, 1, 2 = 12 zaman dizilişi yeni bir usul kalıbını ifade etmektedir. 2, 1, 2, 2 + 2, 1, 2 = 12 zaman dizilişi için 2 vecih vardır. Bunlardan birisi; *düüm te kaa düüm düüm te kaa* öbür vecih ise; *düüm te kaa düüm teek te kaa* kelimeleriyle ifade olunan biçimlerdir. Şimdilik tercihimiz birinci biçim olup; zaman dizilişinde 5. darpta (parçada) *düüm* usul kelimesinin tercihi noktasındadır.

Fā'ilātün fā'ilün vezninde her hangi bir Türk musikisi eserinin mevcudiyeti malumumuz olmadığı gibi, günümüz nazariyatında da böyle bir usul mevcut değildir. eski metinlerde bir zamanlar mevcut olan bu vezni ifade etmenizi müteakiben, Türk musikisi nazariyatında yer alan 12 zamanlı usuller tetkik edildikten sonra, bu vezinle ilgili olarak şimdilik bu fikirler; "acaba, mümkün olabilir mi?" diye düşünülmüştür. Hatta, bu vezin üzerinde bir müddet ısrarlı bir usul duyuşunun ardından, *düüm te kaa düüm düüm te kaa* darplarının indimizde bıraktığı tesirle saz eseri olarak ibtida bir musiki eserinin vücud bulması gayretine de cesaret etmiş olduğumu, hatta böyle bir musiki eserinin "aksak" zamanlarıyla nağmelerin çok da tesir edebilecek bir tesir bırakabileceği intibaı indimizde hasıl olmuştur. Bir müddet sonra, böyle bir musiki eseri tarafımdan tekemmül olundukta, bunu üdebâ, şuarâ ve musikide mütehassıs zevat indinde bizzat icrâ etmek cesaretini bulabileceğimi de ifade etmek isterim, inşallah. Arz ederim.

Selamlarımla.
Cafer ÜNAL

7720 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1062.

7721 CLAUSON: *EDPT*: 236ᵃ.

7722 CLAUSON: *EDPT*: 235ᵇ.

7723 CLAUSON: *EDPT*: 233ᵃ, 192ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1062. ÖNER: "Or ~ Tor ~ Çor Sözleri Hakkında".

7724 CLAUSON: *EDPT*: 247ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1066. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 601ᵇ. **Açıklama:** *Osal - uysal*: TTü.ndeki *uysal* kelimesinin gerek anlamı gerekse söyleyişi bakımından *osal* ile uyuşur gibi gözükmesi ve Kâşgarlı'nın eserine sonradan düşülen '37^a_{17} (to osal kişi) uyşal kişi (!)' kaydı (al-KĀŞΓARĪ: *Compendium of The Turkic Dialects (Dīwān Luġāt at-Turk)*: I, 17) kelimenin ele alınması için teşvik edici olmuştur. Bu vesileyle *uysal* 'başkalarına kolayca uyabilen, sözlerini dinleyip karşı gelmeyen, yumuşak başlı' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 2430ᵇ) maddesi ve *-sal, -sel* 'İşlek olmayan bir ektir. *uy-sal* kelimesinde bu ek vardır'

1112. **oşal** [< *oş ol*[7725]] O nesne, o kimse.

1113. **oşol** [< *oş ol*[7726]] O nesne, o kimse.

1114. **oşuḳ-** [< *aş-ᵘḳ-*[7727]] Iztırap ile acele eylemek.

1115. **ot**[7728] Ot, yerde(n) biten bitki. Bk. **bitik**.

1116. **ot** [< *ōt*[7729]] Od, ateş.

1117. **otaġa** [< Mo. *otuġa(n)*[7730]] Sorguç.

1118. **otluġ** [< *ōt+luġ*[7731]] Ateşli.

1119. **otluḳ** [< *ōt+luġ*[7732]] Ateşli.

1120. **otun** [< **ōt+duŋ*[7733]] Odun.

1121. **oyaġlıġ** [< *oda-ġ+lıġ*[7734]] Uyanıklık.

1122. **oyaḳ-** [< **oḏ-a-ḳ-*[7735]] Uyanmak, uykudan uyanmak, çirağ yanmak.

1123. **oyaġaġlıġ** [< **oḏ-a-ġ+a-ġ+lıġ*[7736]] Uyanıklık.

(ERGİN: *Türk Dil Bilgisi*: 197_{296}) değerlendirmesi tartışılmalıdır. İlkin {*-sAl*} ekinin getirildiği ve '-a bilmek' ile karşılandığı başka bir fiil örneği yoktur. Buna karşılık kelimeye Mo.da *osul* 'ihmal veya dikkatsizlikten ortaya çıkan talihsizlik, aksilik; kaza; hata, yanılgı, yanlış; dikkatsizlik, ihmal' < *osu-* 'soğuk havadan kötü etkilenmek, soğuktan sızlamak; donmak; soğuk ve rüzgârdan kaskatı kesilmek' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 975^b) biçiminde rastlanabilirse de aslında Mo. *ushal* 'yumuşak, alçak gönüllü, ılımlı, barışık, mütevazi; ağır başlılık, alçak gönüllülük' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1369^a) kelimesi *osal* 'tembel, gafil'ın yerini almıştır (TDK: *TTS*: VI, 3988. TDK: *DS*: IX, 2922^b, XII, 3290^b). Kelime sonradan halk tarafından yerlileştirilmiş ve *uysal* diye bir biçim ortaya çıkmıştır. *Uysal* < *ushal*'a örnek bir gelişme olarak bk. *MNT*: 128. DOERFER: *TMEN*: II, 149_{599}.

7725 CLAUSON: *EDPT*: 254^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1040. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 602^a.

7726 CLAUSON: *EDPT*: 254^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1040. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 602^a.

7727 CLAUSON: *EDPT*: 259^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 292.

7728 CLAUSON: *EDPT*: 34^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1069.

7729 CLAUSON: *EDPT*: 34^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1067.

7730 DOERFER: *TMEN*: I, 112_7. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 366^b. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 302_{36}. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 386^a. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 976^b. 'kızların başlığının tepesine takılan süs' TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 493^a. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 140.

7731 *Maytrısimit*: 440^b. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (210) 148r16, (261) 184r11, (359) 247r13.

7732 BĀBÜR: *Dīvān*: (147) 48_7, (164) 78_3.

7733 CLAUSON: *EDPT*: 60^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 579. SEYF-İ SARÂYÎ: *Kitâb Gülistan bi't-türkî*: 343^b. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: II, 499^b. NEVĀYĪ: *Nesāyimü'l-Maḥabbe min Şemāyimi'l-Fütüvve*: 464^a. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_{143}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 156.

7734 EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 164^b. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: II, 499^b. *Nehcü'l-Ferādīs*: III, 333^a. SEKKÂKÎ: *Dīvān*: (148) IX_9. HAKÎM ATA: *Mi'râc-nâme*: 267. ÖLMEZ, M.: "Eski Uygurca *odug sak* İkilemesi Üzerine".

7735 BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 205.

1124. **oyḳaġ** [< **oḏ-$_u$ġ+a-ġ*[7737]] Uyanık. Bk. **ayıḳ**.

1125. **oyḳan-** [< **oḏ-$_u$ġ+a-n-*[7738]] Uyanmak.

1126. **oyḳat-** [< **oḏ-$_u$ġ+a-t-*[7739]] Uyandırmak.

1127. **ozaḳı** [< *oz-a+ḳı*[7740]] Dünkü değil öteki gün.

1128. **öbçin** [< Mo. *öbçi-n*[7741]] Cebe.

1129. **öç-**[7742] Sönmek.

1130. **öçkü** [< *eçkü*[7743]] Keçi.

1131. **öçük** [< *öç-^{ü}k*[7744]] Sönük.

1132. **öçür-** [< *öç-ür-*[7745]] Mum söndürmek, söndürmek.

1133. **ög-** [< *ȫg-*[7746]] Övmek, medhetmek.

1134. **ögün** [< *öŋi+n*[7747]] Başka. Bk. **özge**.

1135. **ögür-** [< *ȫki-r-*[7748]] Kusmanın başı.

1136. **ögür-** [< *ȫki-r-*[7749]] Yüksek sesle dengesiz, karışık ağlamak. Bk. **inçkir-**, **in͡gre-**, **sin͡gren-**, **yıġla-**.

1137. **öksü-** [< *egsü-*[7750]] Eksik eylemek, eksilmek.

7736 EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 164^b. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: II, 499^b. *Nehcü'l-Ferādīs*: III, 333^a. SEKKÂKÎ: *Dīvān*: (148) IX$_9$. HAKÎM ATA: *Mi'râc-nâme*: 267.

7737 CLAUSON: *EDPT*: 47^a.

7738 CLAUSON: *EDPT*: 47^a. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 589$_{412}$.

7739 CLAUSON: *EDPT*: 48^a. *odġur-*.

7740 CLAUSON: *EDPT*: 284^a. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 222$_{2\text{-}62}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1036.

7741 LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 979^b. DOERFER: *TMEN*: I, 111$_6$. *öpçin* SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 146.

7742 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 376^a. CLAUSON: *EDPT*: 19^b. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 31$_5$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1164. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 592$_{416}$.

7743 RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: 5, 334^a. CLAUSON: *EDPT*: 24^b. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 16; Çeviri: 10. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 246. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1346) II, 127^a.

7744 CLAUSON: *EDPT*: 19^b.

7745 GABAIN: *TTT* Texte in Brāhmīschrift: VIII, A$_{43}$. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 376^b. CLAUSON: *EDPT*: 368^a. CLAUSON: *EDPT*: 30^b. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 718.

7746 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 380^b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 369^a. CLAUSON: *EDPT*: 100^a. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21$_{52}$. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 227$_{2\text{-}64}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1165. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 592$_{417}$.

7747 CLAUSON: *EDPT*: 109^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1143.

7748 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 158. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 78v17. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1180. CLAUSON: *EDPT*: 113^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 183.

7749 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 158. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 78v17. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1180. CLAUSON: *EDPT*: 113^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 183.

1138. **öksük** [< *egsü-k*[7751]] Eksik.

1139. **öksül-** [< *egsü-l-*[7752]] Eksilmek.

1140. **öksün-** [< *egsü-n-*[7753]] Eksilmek.

1141. **öksüt-** [< *egsü-t-*[7754]] Eksiltmek.

1142. **ökte** [< **ök+te-g*[7755]] Gönlü perişan edecek söz.

1143. **ökte-** [< **ök+te-*[7756]] Sert olmak, gazap etmek.

1144. **öktek** [< **ök+te-k*[7757]] Öfkeli, gazaplı.

1145. **öl** [< *ȫl*[7758]] Yaş, nem.

1146. **öl-**[7759] Ölmek.

1147. **ölcek** [< *ölç-ek*[7760], *ül+çek*] Kıyas.

1148. **ölçek** [< *ölç-ek, ül+çek*] Kıyas.

1149. **ölçeş-** [< *ölce-ş-*[7761]] Büyükler önünde bir dizini yere koyup bir dizini kaldırıp elini başına koyup sonra varıp elini öpmek, görüşmek.

1150. **ölen͡g** [< *ȫl+eŋ*[7762]] Yeşil alan. Bk. **talā**.

1151. **ölge** [< *ölige* < Mo. *öglige*[7763]] Tımar, sancak nahiyesi, taltif. Bk. **sıyurġal**.

7750 CLAUSON: *EDPT*: 117^{a}, 246^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 132.

7751 CLAUSON: *EDPT*: 116^{b}, 246^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 132.

7752 CLAUSON: *EDPT*: 117^{b}, 246^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 132.

7753 CLAUSON: *EDPT*: 117^{a}, 246^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 132.

7754 CLAUSON: *EDPT*: 117^{b}, 246^{b}. RÖHRBORN: *Uigurisches Wörterbuch*: (2010) 133.

7755 CLAUSON: *EDPT*: 102^{b}.

7756 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1489.

7757 CLAUSON: *EDPT*: 102^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1139.

7758 CLAUSON: *EDPT*: 124^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1169.

7759 CLAUSON: *EDPT*: 125^{b}. BERTA: *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 383^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 371^{a}. *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $229_{2\cdot 65}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1049. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 595_{422}.

7760 İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 306 $[153^{b}]_{8}$. Basma: 188^{a}_{14}. Çeviri: 55^{a}. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 580. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 616.

7761 RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1258.

7762 CLAUSON: *EDPT*: 147^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1169. **Açıklama:** *Ȫleŋ*: Bu kelime de belki tıpkı *tegirmen* 'değirmen' (< *tegirme nen͡g* KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 123^{b}_{1}. yr. Çeviri: I, 490), *dikmen* 'iğneyle dikilmiş' (< *tikme nen͡g*) KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 109^{b}_{5}. yr. Çeviri: I, 433) gibi *ölen͡g* 'ıslak' (< *öl nen͡g*) yapısındadır. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 527. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 988^b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 371^{a}. DOERFER: *TMEN*: II, 161_{620}. RAMSTEDT: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft, Lautlehre*: I, 56, 107. RAMSTEDT: *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft II Formlehre*: 229. *öl = köl* (?). TUNA: "Sümer - Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ile Türk Dilinin Yaşı Meselesi", 277; *Sümer ve Türk Dillerinin Târihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi:* 31. Yapısı için krş. *ḳayr+aŋ* 'kumlu yer' (el-BARDAḪĪ: *Cāmiᶜü'l-Fürs*: I, 73^{b}, 101^{b}) 49^{b}_{6}, 68^{a}_{10}. yr.).

7763 *ülige* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 526^{a}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 987^{a}.

1152. **öltür-** [< *öl-tür-*[7764]] Öldürmek, katletmek.

1153. **ölük** [< *öl-*^{ü}*g*[7765]] Ölü.

1154. **öñg**[7766] Evvel, önce. Bk. **burun**.

1155. **öndür** [< Mo.[7767]] Yüksek.

1156. **öp-**[7768] Öpmek.

1157. **ör**[7769] Yokuş ve yukarı.

1158. **öre** [< *örk+e*[7770]] At köstegi.

1159. **örek** [< *öre+k*[7771]] Direk.

1160. **örgemçi** [< *ör-*$_{ü}$*g+em+çi*[7772]] Örümcek.

1161. **örgen-** [< *ög*$_{ü}$*r+e-n-*[7773]] Öğrenmek.

1162. **örgen-** [< *ög*$_{ü}$*r+e-n-*] Kasıt ve meyleylemek.

1163. **örk** [< *ör+*$_{ü}$*k*[7774]] Yokuş ve yukarı.

1164. **örle-** [< *ör+le-*[7775]] Yokuşlamak, yokuşa çıkmak.

1165. **ört** [< *ört*[7776]] Ateş şulesi. Bir vadinin bir tarafında yakılan ateşin yel önünce gidip o vadiyi tamamıyla yakması, yangın.

1166. **örte-** [< *ört+e-*[7777]] Od yakmak.

1167. **örten-** [< *ört+e-n-*[7778]] Yanmak. Bk. **küy-**, **yan-**.

1168. **örtük** [< *ör-t-*^{ü}*k*[7779]] Örtülü.

7764 CLAUSON: *EDPT*: 133^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1149. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 597_{425}.

7765 CLAUSON: *EDPT*: 142^{a}.

7766 CLAUSON: *EDPT*: 167^{b}. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 19_{8}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1155.

7767 *ündür* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 491^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 993^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1153.

7768 CLAUSON: *EDPT*: 5^{a}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 598_{428}.

7769 TEKİN: *TDBUÜ*: 183. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1173.

7770 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 71v16. *ör-ük, ör-k+e*. CLAUSON: *EDPT*: 221^{a}. *or+a* RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 364^{a}. *ur* < Mo. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1355^{a}. *oru* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 967^{b}. *oru* CLAUSON: *EDPT*: 197^{b}. EREN: *TDES*: 317^{b}.

7771 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 374^{a}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 528^{b}; II, 1001^{a}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 71v24.

7772 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 63; Çeviri: 44. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1455) II, 153^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 231^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 183.

7773 CLAUSON: *EDPT*: 114^{b}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 593_{418}.

7774 CLAUSON: *EDPT*: 193^{a}.

7775 CLAUSON: *EDPT*: 230^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1173.

7776 CLAUSON: *EDPT*: 201^{a}.

7777 CLAUSON: *EDPT*: 208^{b}.

7778 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 135. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 68v22. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1235. NECİP: *YUTS*: 307^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 209^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1172.

1169. **örtük** [< *ört+^{ü}k*] Yanmış. Bk. **küyük.**

1170. **örtüklük** [< *ör-t-^{ü}g+lüg*[7780]] Örtülmüş.

1171. **örük** [< *erük*[7781]] Erik.

1172. **ösrü-** [< *esür-*[7782]] Mest olmak.

1173. **ösrük** [< *es$_{ü}$r-^{ü}k*[7783]] Mest.

1174. **ösür-** [< *esür-*[7784]] Mest olmak.

1175. **öt-**[7785] Feragat edip vazgeçmek; geçmek gitmek; tesir etmek, sirayet etmek. Bk. **tüñgül-.**

1176. **ötken-** [< **ȫdkün-*[7786]] Öykünmek, taklit eylemek, benzemek.

1177. **ötker-** [< *öt-ger-*[7787]] Geçirmek, feragat ettirmek.

1178. **ötkez-** [< *öt-gez-*[7788]] Geçirmek.

1179. **ötkün** [< *öt-gün*[7789]] Sirayet eyleyip eser eyleyen, geçen.

1180. **ötleş**[7790] Kat.

1181. **ötmek** [< *et+mek*[7791]] Ekmek.

1182. **ötrük** [< *öt-ür-^{ü}k*[7792]] Yalan söz.

1183. **ötrükgine** [< *öt-ür-^{ü}k+kiñye*] Yalancık.

1184. **ötük** [< *ētük*[7793]] Çizme, edik.

1185. **ötük** [< *öt-^{ü}k*[7794]] Geçmiş.

1186. **ötünç** [< *öt-^{ü}n-ç*[7795]] Ödünç.

7779 CLAUSON: *EDPT*: 205^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1161.
7780 CLAUSON: *EDPT*: 211^{b}.
7781 CLAUSON: *EDPT*: 222^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 517.
7782 CLAUSON: *EDPT*: 251^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 522.
7783 CLAUSON: *EDPT*: 250^{b}.
7784 CLAUSON: *EDPT*: 251^{a}.
7785 CLAUSON: *EDPT*: 39^{a}.
7786 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 369. CLAUSON: *EDPT*: 52^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 610.
7787 CLAUSON: *EDPT*: 52^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1066.
7788 TEKİN: *TDBUÜ*: 183.
7789 TEKİN: *TDBUÜ*: 183. *Kitāb-ı Dedem Ḳorḳud ʿalā lisān-ı ṭā'ifę-i Oğuzān*: (130) 94$^{a}_{4}$, (161) 125$^{a}_{2}$, (163) 126$^{b}_{8}$. yr. ŞİBĀNĪ: *Dīvān*: 582^{b}.
7790 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 62r20.
7791 KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi:* 140. KAÇALİN: "Ekmek".
7792 CLAUSON: *EDPT*: 66^{a}. İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 189 [95^{a}]$_{5}$. Basma: 114$_{17}$. Çeviri: 56^{a}. [al-ḲONAVĪ:] *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*: 52 (38$^{a}_{3}$), 38 (28$^{b}_{11}$). STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 594.
7793 CLAUSON: *EDPT*: 51^{a}. EREN: *TDES*: 129^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1129.
7794 CLAUSON: *EDPT*: 50^{b}.
7795 CLAUSON: *EDPT*: 61^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1168.

1187. **ötüz-** [< *öt-ür-*[7796]] Geçirmek.

1188. **öy** [< *ēv*[7797]] Ev.

1189. **öylen-** [< *ēv+le-n-*[7798]] Evlenmek.

1190. **öylük** [< *ēv+lüg*[7799]] Evli, koca.

1191. **öz** [< *ȫz*[7800]] Kendi, kişi.

1192. **özge** [< *ȫz+ge*[7801]] Başka. Bk. **ögün**.

1193. **özgü** [< *ȫz+gü*[7802]] Kendisi.

1194. **özme** [< *ȫz+(y)me*[7803]] Kendisini bilir.

1195. **pāde** [< Far. *pāda*[7804]] Sığır sürüsü, bölük.

1196. **pārū** [< Far. *pārō*[7805]] Kürek.

1197. **pelpūş** [< Far. *pūpaş*[7806]?] Evin çatısı altında olan kiriş ağacı. Bk. **pulbūş**.

7796 Yanlış biçim. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1066. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 601_{434}.

7797 CLAUSON: *EDPT*: 3^b.

7798 CLAUSON: *EDPT*: 11^a. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 467_{206}.

7799 CLAUSON: *EDPT*: 10^a. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 253. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 577.

7800 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 394^b. CLAUSON: *EDPT*: 278^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_{25}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1064.

7801 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 395^a. CLAUSON: *EDPT*: 285^b.

7802 CLAUSON: *EDPT*: 278^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1064.

7803 **Açıklama:** *+mA*: '+lı' az kullanılan bir ektir. Başka örnek için bk. *al+ma* 'al, kızıl, kırmızı' (*almabaş* TDK: *DS*: I, 226^b.), *art+ma* 'genel olarak çıplak hayvana yüklenen büyük çuval' (TDK: *DS*: I, 336^a), *aş+ma* 'kayısı, erik, şeftali gibi meyvelerin çekirdeği çıkartılarak kurutulmuşu, yufka' (TDK: *DS*: I, 361^a. 'aş' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 56^a), *boy+ma* 'gelinlere örtülen kırmızı bir örtü' (TDK: *DS*: II, 746^b), *boz+ma* 'pamuğu toplanmış -boz- tarla -bozulmuş değil ise-' (TDK: *DS*: II, 752^a), *çit+me* 'pencere, kafesi, kuş kafesi, bahçenin etrafına dikilen yaş ağaç fideleri' (TDK: *DS*: III, 1227^a), *dike+me* 'yokuş' (TDK: *DS*: IV, 1486^a), *ėke+me* 'iki telli kopuz, du-tār' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 41^a_5, 261^a_{13}. yr. Çeviri: I, 137, III, 174. /g/ ile okunmamalı *ikili* 'iki telli halk müzik aleti' NASKALİ - DURANLI: *N. A. BASKAKOV ile T. M. TOŞÇAKOVA'nın Oyrotsko-Russkiy Slovar'ından Genişletilmiş Altayca - Türkçe Sözlük*: 89^b), *keke+me* 'pepe' (*kekeç* 'keke' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 430^b), *kes+me* 'kumlu, sert toprak, kaba, yumuşak taş' (TDK: *DS*: VIII, 2766^b), *mıhla+ma* 'sarımsaklı yoğurt ve yumurtayla yapılan çılbır, kıyma, soğan ve patatesle yapılan yemek, üstüne yumurta kırılarak yapılan yemeklerin genel adı' (TDK: *DS*: IX, 3180^b. *muḥallā* 'koyun eti ve patlıcan kızartması' REDHOUSE: *TEL*: 1779^b, 1781^a), *nė+me* 'nesne, şey' (CLAUSON: *EDPT*: 774^a. TDK: *DS*: IX, 3245^b), *pepe+me* 'kekeme', *tas+ma* (*tos+ma* < Mo. *tos*) 'ıhlamur ağacının iç kabuğu, dut değneği kabuğu, çarpılan kendirin içinde kalan lifli ve kabuklu bölümü, sepet örmeğe yarayan soyulmuş karaağaç kabuğu' (TDK: *DS*: X, 3838^b.), *tok+ma* (*tohma* 'çok yemekten olan mide şişkinliği' (TDK: *DS*: X, 3944^b.), *uç+ma* 'uçurum, dağın dik eteği, dağın karla örtülmüş olan dik yamacı, yüksek zirve' (NEVĀYĪ: *Muḥākimetü'l-Luġateyn*: 74), *yöre+me* 'parmakta çıkan dolama' TDK: *DS*: XI, 4309^a) kelimelerinde bu ek vardır. Benzer durumdaki {*+mAK*} için bk. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi:* 140.

7804 at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi'*: 140. VULLERS: *LP-LE*: I, 315^b. STEINGASS: *CP-ED*: 229^b.

7805 Ḳar küregine dėrler, bir nevʿine şıyırḳı taʿbīr ėderler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 141. STEINGASS: *CP-ED*: 230^a).

1198. **peş** [< Far. *paş*[7807]] Koyu şiddetli zifiri karanlık. At yelesi, sarık ucu, kemer bent saçağı, saçak, püskül.

1199. **puç** [< Far.[7808]] Beyinsiz, akılsız.

1200. **pulbūş** [< Far. *pūpaş*[7809]?] Evin çatısı altında olan kiriş ağacı. Bk. **pelpūş**.

1201. **püle-** [< *pü+le-*] Üfürmek. Bk. **hür-**.

1202. **+r-** Addan fiil yapma eki.

1203. **raḫ** [< Far.[7810]] Dilim. Bk. **tilim**.

1204. **rece** [< Far. *racca*[7811]] Mimar ipi.

1205. **ruşen** [< Far. (?) *dū şāḫa*[7812]] Yassı ok temreni. Bk. **keybür**.

1206. **rüst** [< Far. *rust*[7813]] Berk, sağlam, sık. Bk. **bėrk, kip**.

1207. **sacbağ** İpek takma saç.

1208. **saç-**[7814] Saçmak.

1209. **saçıġ** [< *saç-ıġ*[7815]] Düğüne götürülen saçı.

1210. **saçıḳ** [< *saç-ıġ*[7816]] Düğüne götürülen saçı.

1211. **saçra-**[7817] Sıçramak.

1212. **saçuḳ** [< *saç-ıġ*[7818]] Düğüne götürülen saçı.

1213. **sağın** [< *saġ-ın*[7819]] Sütü sağılır koyun, sütlü koyun.

1214. **sağın** [< *saḳı-n*[7820]] Aşk sarhoşu, delisi ve hastası.

7806 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 128r13.

7807 Far. 'at yelesi ve şarḳ ucı ve kemer-bend şaçağı ve ṭurra ve püskül maᶜnālarınadur. *Faş* muᶜarrebidür (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 344) ve her şey'üŋ emṯāline nisbet alçağı ve kem-ḳadr ve fürū-māyesine dėnür ve edāt-ı teşbīh olur' (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 156).

7808 VULLERS: *LP-LE*: I, 379ª. STEINGASS: *CP-ED*: 259ª.

7809 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 128r13.

7810 VULLERS: *LP-LE*: I, 23ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 571ᵇ.

7811 Ol ḳınnab ve sicimdür ki ḫānelerde gerüp üzerine havlı ve sā'ir eṯvāb maḳūlesi atarlar ve heveng aşarlar (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 297. STEINGASS: *CP-ED*: 570ᵇ).

7812 Bir yanlış yazılma olmalı. *ravşan* 'üç kenarlı bir temren' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 228r18. at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 286. STEINGASS: *CP-ED*: 595ª). Bir de krş. *keybür*.

7813 VULLERS: *LP-LE*: II, 31ª. STEINGASS: *CP-ED*: 575ª.

7814 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 479ª. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 392ª. CLAUSON: *EDPT*: 794ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $278_{2\cdot 81}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1325. DOERFER: *TMEN*: III, 216_{1203}. SCHÖNIG: "Zischen will gelernt sein", 136. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 602_{438}.

7815 CLAUSON: *EDPT*: 796ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1325.

7816 CLAUSON: *EDPT*: 796ª.

7817 CLAUSON: *EDPT*: 798ª. SCHÖNIG: "Zischen will gelernt sein", 140. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 603_{438}.

7818 CLAUSON: *EDPT*: 796ª.

7819 CLAUSON: *EDPT*: 811ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1198.

7820 CLAUSON: *EDPT*: 805ᵇ, 808ª. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 281^{b}_{15}. yr. Çeviri: III, 268.

1215. **sağın-** [< *sā-ḳ-ˈn-*[7821]] Anmak, sanmak, yad etmek, zanneylemek.

1216. **sağınç** [< *sā-ḳ-ˈn-ç*[7822]] Anma, sanma.

1217. **sağlıġ** [< *saġ-ˌn+lıġ*[7823]] Sağılır.

1218. **saḳaḳ** [< **saḳa-ḳ*[7824]] Çene ile boyun arası.

1219. **saḳızġan** [< *saġız-ġan*[7825]] Saksağan.

1220. **sal** [< *sāl*[7826]] Ağaçları birbirine bağlayıp yapılan su geçecek nesne.

1221. **sal-**[7827] Acz, acziyet, âcizlik, kendisini salmak, bırakmak, koyuvermek.

1222. **sal-**[7828] Salmak, yürek oynamak, hareket ve ıztırap; oynamak, seğirmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, ėv-, tapırçı-.**

1223. **salca** [< Mo. *şalca*[7829]] Kene.

1224. **salġa-** [< Mo. *salġa-*[7830]] Birlikte göndermek.

1225. **salın-** [< *sal-ˈn-*[7831]] Salınmak.

1226. **salḳın** [< Mo. *salḳi(n)*[7832]] Sıcak günlerde esen soğuk yel. Bk. **sayḳın.**

1227. **san** [< *sā-n*[7833]] Hesap, sayı.

1228. **sana-** [< *sā-n+a-*[7834]] Saymak, hesaba almak, itibar etmek.

7821 CLAUSON: *EDPT*: 812^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1332.

7822 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 486^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 812^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 280.

7823 CLAUSON: *EDPT*: 809^{a}.

7824 CLAUSON: *EDPT*: 807^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1326. **Açıklama:** *Saḳaḳ*: Belki **saḳġaḳ*. Krş. *ḳulġaḳ* (CLAUSON: *EDPT*: 621^{a}).

7825 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 113; Çeviri: 79. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 207. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1604) II, 194^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 818^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1202.

7826 Hindīde bir şecer adıdur, gemi kerestesi düzerler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi'*: 335). DOERFER: *TMEN*: III, 229_{1218}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 397^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 824^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1206. EREN: *TDES*: 352^{b}.

7827 CLAUSON: *EDPT*: 824^{b}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 605_{443}.

7828 CLAUSON: *EDPT*: 824^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1277. *İrşâdu'l-Mülûk ve's-Selâtîn*: 587. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 605_{443}.

7829 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 234r3. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1449^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1162^{b}.

7830 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1309^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1034^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 398^{a}.

[illegible] *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 482^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 827^{b}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 612. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1277. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 606_{444}.

7832 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1312^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1034^{b}. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 303_{39}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 161. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1508.

7833 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 483^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 831^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 306.

1229. **sanağlıḳ** [< *sā-n+a-ġ+lıḳ*[7835]] Saymak, hesap, itibar.

1230. **sanç-**[7836] Sançmak, dürtmek. Bk. **ḳada-, şişle-**.

1231. **sapağ** [< *sap+aḳ*[7837]] Bir nesnenin sapı.

1232. **sarağ** (İyi) haber.

1233. **sarağuç** [< *saru-ġaç*[7838]] Kadınların başlarına bağladıkları çember. Çok süslü olarak dikilen bu çemberin bir ucu başta olup öbür ucu koltuk altından geçirilerek bele bağlanır.

1234. **sarġar-** [< **sār+ġ+ar-*[7839]] Sararmak.

1235. **sarı** [< **sa+rı*[7840]] Taraf.

1236. **sarıġ** [< **sār+'ġ*[7841]] Sarı.

1237. **sarıġ ağrıġ** [< **sār+'ġ ağ,r+ı-ġ*[7842]] Sarılık hastalığı.

1238. **sarıḳ** [< **sār+'ġ*[7843]] Sarı.

7834 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 483ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 835ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 423. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1275. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 608_{448}.

7835 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 235v12.

7836 CLAUSON: *EDPT*: 835ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $280_{2\cdot82}$. SCHÖNIG: "Zischen will gelernt sein", 150. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 608_{449}.

7837 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1233.

7838 = Far. *sarāġuc, sarāġoc, sarāġoş*. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 122^{b}_{11}. yr. Çeviri: I, 487. DOERFER: *TMEN*: III, 242_{1232}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 402ᵇ. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 230v24. CLAUSON: *EDPT*: 849ᵇ. KAKUK: *Resherches sur l'histoire de la langue osmanlie des XVᵉ et XVIIᵉ Siècles*: 371. EREN: *TDES*: 374ᵃ. **Açıklama:** *Sarāġuc*: Żamm-ı ġayn-ı muᶜceme ile gēsū-poş-i zenān maᶜnāsınadur, ki zenān şaçların ḳoyup bend ėderler. Küçük hemyān şeklinde bir endāze ḳadar bir kīsedür. Bir ucında miḥrāb ṭarzında muraṣṣaᶜ ve müzeyyen külāhı olur. Şaçların ṭoplayup anuŋ içine ḳorlar. Bir ucında daḫı elvān püsküller, ḳozalar ve şalındurmalar olur. Ṣaġ ḳoltuġı altından geçürüp ṣol omuzdan arḳalarına atarlar. Türkçe *terkeb* ve *erkeb* daḫı derler. Ḥālā şarḳ semtinde baᶜżı diyār ve Ekrād ve Türkmān ḳızlarında ve mesmūᶜumuza göre Bulġar ḳanlarında daḫı olur imiş. Hele Türkānī bir pirāyedür. Sorġuç taᶜbīri bundan meʾḫūzdur. *sarāġoc* ve *sarāġoş*: *Sarāġuc* maᶜnāsınadur. İnde 'l-baᶜż, göz göz balıḳ ağı gibi bir mindīldür. Ḳanlar yüzlerine örterler. Peçenüŋ ġayrıdur. Buŋa bizüm ṭaraflarda şaᶜrīye taᶜbīr ėderler. Hele böyle yaḳışıḳsız nesneler İstanbul'da yoḳdur. *sarāġoş*: *sarāġoş* maᶜnāsınadur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 347). STEINGASS: *CP-ED*: 668ᵇ. Sorguç Karialıların buluşudur (HERODOTOS: *Herodot Tarihi*: I, § 171). Çok süslü olarak dikilen bu çemberin bir ucu başta olup öbür ucu koltuk altından geçirilerek bele bağlanır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 230v24).

7839 CLAUSON: *EDPT*: 849ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1264.

7840 CLAUSON: *EDPT*: 844ᵇ. Krş. *be+rü* 'içeri', *kė+rü* 'dışarı' (CLAUSON: *EDPT*: 355ᵇ, 736ᵇ). Mac. *be* 'içeri(ye)', *ki* 'dışarı(ya)' (DÁVID: *Útiszótár Magyar-Török*: 28, 148. CSÁKI: *Magyar-Török Szótár*: 35ᵃ, 204ᵇ). Bu bilgilere göre **saru* 'taraf, kendi' olması gereken biçim yok ise de **sa* 'tarafı(na), kendisi(ne)' biçimi düşünülebilir. TEKİN: *TDBUÜ*: 174.

7841 CLAUSON: *EDPT*: 848ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 174.

7842 CLAUSON: *EDPT*: 90ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 174.

1239. **sarḳud** [< Mo. *sarhud*[7844]] Cür'a. Bk. **sorḳut.**

1240. **Sārt** [< Soğd. < Skr. *sārtha*[7845]] Hiç Türkçe bilmeyen şehirli Acem.

1241. **sasıġ** [< *sası-ġ*[7846]] Pis koku.

1242. **sat-** [< *sa-t-*[7847]] Satmak.

1243. **satḳun** [< *sat-ġun*[7848]] Satın.

1244. **savġat** [< Mo. *sauġad*[7849]] Hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam. Bk. **sovġat, sovḳat, tartıġ.**

1245. **savuġ** [< *soġı-ḳ*[7850]] Soğuk.

1246. **savurġa-** [< *soyurġa-* < Mo. *soyurḥa-*[7851]] Hilat ve peşkeş ihsan etmek, inam vermek, padişah tarafından mülklüğe verilen yer. Bk. **soyurġa-.**

1247. **savut-** [< *soġı-t-*[7852]] Soğutmak.

1248. **say** [< *sāy*[7853]] Kışın suyu akıp yazın akmayan malum dere.

1249. **say** [< *sāy*[7854]] Vakit. Bk. **adaḳ, ḳurun, çag, oḳ, oḳt.**

1250. **say-** [< *sā*^{y}*-*[7855]] Saymak.

1251. **saya-** [< *sā*^{y}*-a-*[7856]] Saymak.

1252. **sayfūr** [< Far.[7857]] Bir tür ak ipek.

7843 CLAUSON: *EDPT*: 848[a]. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1264.

7844 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1336[a]. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1051[b]. DOERFER: *TMEN*: III, 245_{1236}.

7845 CLAUSON: *EDPT*: 846[a].

7846 CLAUSON: *EDPT*: 856[a]. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 201. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1269. SCHÖNIG: "Zischen will gelernt sein", 157.

7847 CLAUSON: *EDPT*: 798[b]. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $285_{2\text{-}84}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1193. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 612_{457}.

7848 CLAUSON: *EDPT*: 799[b].

7849 LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1052[a]. DOERFER: *TMEN*: I, 345_{222}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 163. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1195.

7850 CLAUSON: *EDPT*: 808[a]. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1336.

7851 Bk. **soyurġa-.**

7852 CLAUSON: *EDPT*: 806[b]. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 630_{490}.

7853 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 71. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 238r12. DOERFER: *TMEN*: III, 235_{1224}. CLAUSON: *EDPT*: 858[a]. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 640[b]. *Codex Cumanicus*: 161. TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 564[a]. RYUMİNA-SIRKAŞEVA - KUÇİGAŞEVA: *Teleüt Ağzı Sözlüğü*: 96. ABÛ ḤAYYÂN: *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*: Metin: 61[a]; Çeviri: 88. İZBUDAK: *El-İdrâk Haşiyesi*: 40. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 219. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1200.

7854 CLAUSON: *EDPT*: 781[b].

7855 CLAUSON: *EDPT*: 781[b]. /y/ bir ünlü ikizleşmesidir (TEKİN: *TDBUÜ*: 125). ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 602_{437}.

7856 CLAUSON: *EDPT*: 781[b]. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1275. «*sayamak* yanlış olacaktır» BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 647.

1253. **sayġa-** [< *sā^{y}-ġ+a-*[7858]] Saymak, sayılmak.

1254. **sayġal-** [< *sā^{y}-ġ+a-l-*[7859]] Sayılmak, harclanmak.

1255. **sayġalġu** [< *sā^{y}-ġ+a-l-ġu*[7860]] Sayılmak, harclanmak.

1256. **Sayġu** [< *sāy+ġu*] Herât sahrası içinde bir mevzi.

1257. **sayı** [< *sa-yu*[7861]] +dıkça.

1258. **sayıġ** [< *sā^{y}-^{ı}ġ*] Sayı.

1259. **sayḳın** [< Mo. *salḳi(n)*[7862]] Çimen üzerine dokunup geçip dalgalandıran yel. Bk. **salḳın**.

1260. **sayḳın** [< Mo. *salḳi(n)*[7863]] Deniz dalgalanmak, ateş alevlenmek.

1261. **saylan-** [< *sā^{y}-ı+la-n-*] Sayılmak, hesap olmak.

1262. **saypa-** [< *say$_{ı}$p+a-*[7864]] Perişan etmek, harcamak, dağıtmak, serpmek, saçmak, tarumar etmek.

1263. **saypal-** [< *say$_{ı}$p+a-l-*[7865]] Perişan edilmek, harcanmak, dağılmak, serpilmek, saçılmak, tarumar olmak.

1264. **sayra-** [< *say$_{ı}$r+a-*[7866] < Far. *srāy*] Irlamak. Nakil ve beyan. Bk. **yırla-**.

1265. **saz** [< *sāz*[7867]] Kamış.

1266. **sėgri-** [< *sēkri-*[7868]] Yerinden sıçramak.

1267. **sėkiz** [< *sekiz*][7869] Sekiz sayısı.

1268. **selencek** [< *sel-^{i}n+çek*[7870]] İple boyuna asılan muska.

7857 at-TABRİZİ: *tibyān-i nāfiʿ*: 373. VULLERS: *LP-LE*: II, 368^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 716^{b}.

7858 CLAUSON: *EDPT*: 859^{a}.

7859 CLAUSON: *EDPT*: 859^{a}.

7860 CLAUSON: *EDPT*: 859^{a}.

7861 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 482^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 858^{b}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 306.

7862 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1312^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1034^{b}. *y < ly < l'*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1508.

7863 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1312^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1034^{b}. *y < ly < l'*. Bir de krş. *tolḳu-* 'dalgalanmak' *tolḳun* 'dalga' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 745^{a}). Buna göre **salḳı-* 'dalgalanmak' *salḳın* 'dalga'.

7864 NEVĀYİ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 370. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 237v7. Ar *ṣarf+a-* değilse *say$_{ı}$p+a-* olmalı. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 221$^{a}_{10}$, 290$^{b}_{4}$. yr. Çeviri: II, 357, II, 310. CLAUSON: *EDPT*: 859^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1267.

7865 CLAUSON: *EDPT*: 859^{a}.

7866 CLAUSON: *EDPT*: 859^{b}. *sirāy* VULLERS: *LP-LE*: II, 262^{a}.

7867 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 405^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1269. NİŞANYAN: *SS*: 420^{a}.

7868 CLAUSON: *EDPT*: 822^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1201. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 615$_{463}$.

7869 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 494^{b}. DOERFER: *TMEN*: III, 259$_{1254}$. CLAUSON: *EDPT*: 823^{b}.

7870 CLAUSON: *EDPT*: 827^{b}.

1269. **selkencek** [< *sel-k-ⁱn-cek*[7871]] İple boyuna asılan muska.

1270. **sėn** [< *sin*[7872]] Sen.

1271. **senīn** [< Ar. *sanīn*[7873]] Mızrak.

1272. **sėp-**[7874] Serpmek, saçmak.

1273. **sėrgeg** [< Mo. *serge-g* < Mo. *seri-ge-* ~ *sere-ge-*[7875]] Tez uyanılan hafif uyku.

1274. **sėrgek** [< Mo. *serge-g* < Mo. *seri-ge-* ~ *sere-ge-*] Uykudan belinleyip sıçrayıp uyanmak. Bk. **ayaḳ-, sėsgen-**.

1275. **sėrme-**[7876] Sıyırmak, tutmak, kapıp almak, aşırmak.

1276. **sėsgen-** [< *sesge-n-* < *sezge-* < Mo. *seri-ge-* ~ *sere-ge-*[7877]] Uykudan belinleyip sıçrayıp uyanmak. Bk. **ayaḳ-, sėrgek**.

1277. **sėv-** [< *sev-*[7878]] Sevmek.

1278. **sėvük** [< *sev-ⁱg*] Muhabbet.

1279. **sėvüklük** [< *sev-ⁱg+lük*[7879]] Sevmeklik.

7871 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 234r6 *salġıncaḳ*. CLAUSON: *EDPT*: 827ᵃ. *yapıncaḳ* gibi olmalı.

7872 CLAUSON: *EDPT*: 831ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1237.

7873 VULLERS: *LP-LE*: II, 240ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 704ᵇ. **Açıklama:** *Senīn*: Krş. Ar. *sinn* 'diş', *sinān* 'diş olan' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 652). Yapı bakımından krş. *ḥāsib* ≠ *ḥisāb* 'sayan ± sayılı' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: I, 108), *kātib* ≠ *kitāb* 'yazan ± yazılı' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: I, 243, 244) *ā*'nın Tü.deki +*çı*'yı karşıladığı, yeri değiştiğinde biri etken öbürü edilgen olmak üzere (Ar. *mᵃ-* = Tü. *-l-mış*'tan farklı olmak üzere *maktūb* = *yazılmış* gibi) anlamı da değişen iki kullanılışı vardır. Kullanılan *ḥācic* 'gelen' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: I, 381) gibi (> *ḥācī* 'hacı') kullanılmayan **sānin* 'diş yapan'den kullanılan bir *sinān* 'diş olan' 'büyük bir diş görüntüsünde olan, batıcı, tek diş, süngü'a gider. Bunun yanında da *ḥicāc* 'gelinen' kullanılmaz. Tü.ye çevirisi bakımından *kitāb* 'yazılı' ve *maktūb* 'yazılmış' anlaşılmalı.

7874 CLAUSON: *EDPT*: 784ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1212. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 617₄₆₆.

7875 CLAUSON: *EDPT*: 850ᵇ. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1374ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1069ᵇ, 1070ᵃ, 1071ᵃ, 1072ᵇ. *sergeg* 'sezgin, sezici, açıkgözlü, uyanık, dikkatli, ihtiyatlı; duyarlı', *sergü-* 'iyileşmek, ayılmak, kendisine gelmek, canlılığına tekrar kavuşmak, zindelik kazanmak; kalkmak, kalkışmak, harekete geçmek; dinlenmek, dinçleşmek; yeniden dinçleştiğini hissetmek, kendisine gelmek'.

7876 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 141. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 250r29. CLAUSON: *EDPT*: 853ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 476, 708. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 647ᵇ. TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 572ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1218. Yaşayan dillerde /e/ iledir.

7877 CLAUSON: *EDPT*: 862ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 290₂₋₈₅. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1236. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 616₄₆₄.

7878 CLAUSON: *EDPT*: 784ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1221. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 618₄₆₇.

1280. **sèvün-** [< *sev-ⁱn-*[7880]] Sevinmek. Bk. **uç-**.

1281. **sèvünç** [< *sev-ⁱn-ç*[7881]] Muştuluk, göz aydını.

1282. **seyirt** [< *segir-t*[7882]] Sürat.

1283. **sèz-** [< *sėz-*[7883]] Zanneylemek.

1284. **+sIğA** +sına.

1286. **Şığnaḳī** [< Far. *sığ-ₙn-aḳ+ī*[7884]] Çağatay ulus'ta Babür yazısına benzer bir tür ince yazı.

1287. **sığur-** [< *sığ-ur-*[7885]] Sığdırmak.

1288. **sıḳtat-** [< *sığı+t+a-t-*[7886]] Ağlatmak.

1289. **sıla-** [< **sığız+la-*[7887]] Sıvamak, sıvazlamak.

1290. **sın-** [< *sī-n-*[7888]] Kırılmak.

1291. **sınal-** [< *sīn+a-l-*[7889]] Sınanmak, tecrübe olunmak.

1290. **sınuḳtur-** [< *sī-n-ᵘḳ-tur-*[7890]] Kırmak, sımak.

1292. **sıpḳar-** [< *sıp+ġar-*[7891]] Sömürmek, içmek.

1293. **sıva-** [< *sūv+a-*[7892]] Sıvamak.

7879 CLAUSON: *EDPT*: 787ᵇ.

7880 CLAUSON: *EDPT*: 790ᵇ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 618_{468}.

7881 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 497ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 790ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 280. Benzer bir durum **soyurğal** maddesinde vardır.

7882 CLAUSON: *EDPT*: 846ᵃ.

7883 CLAUSON: *EDPT*: 860ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $295_{2\,86}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1219. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 627_{483}.

7884 CLAUSON: *EDPT*: 813ᵇ. 'ince yazu' ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 198ᵃ.

7885 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1244.

7886 NEVĀYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 158. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 254r23. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 679. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 415ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 807ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1296. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 620_{471}.

7887 NEVĀYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 138. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 255v20, *silen-*. *Codex Cumanicus*: 165. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 652. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 649ᵃ. NECİP: *YUTS*: 352ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 416ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 818ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1249.

7888 CLAUSON: *EDPT*: 833ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1246. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 620_{472}.

7889 CLAUSON: *EDPT*: 839ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 176. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1292.

7890 CLAUSON: *EDPT*: 837ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1246.

7891 NEVĀYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 139. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 250r2. ZENKER: *Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch*: II, 497ᵃ. belki *sub+ġar-*. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 730. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 418ᵃ. *sıvḳır-* TDK: *DS*: X, 3623ᵃ, *sıyḳır-* TDK: *DS*: X, 3626ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1340.

7892 CLAUSON: *EDPT*: 785ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1255.

1294. **sıyur-** [< *sıḏ-ur-*[7893]] Sıyrılmak, çekilmek.

1295. **sıyurġa-** [< *soyurġa-* < Mo. *soyurḫa-*[7894]] Hoş tutmak, hilat ve nimet vermek.

1296. **sıyurġal** [< *soyurġa-l* < Mo. *soyurḫa-*] Hilat, nimet. Bk. **soyurġal**.

1297. **sız-** [< *çız-*[7895]] Çizmek, yazmak. Bk. **siz-**.

1298. **sız-**[7896] Sızmak, damlamak.

1299. **sızġur-** [< *sız-ġur-*[7897]] Sızdırmak.

1300. **sin͡gil**[7898] Küçük kız kardeş. Bk. **sin͡gli**.

1301. **sin͡gli**[7899] Küçük kız kardeş. Bk. **sin͡gil**.

1302. **sin͡gren-** [< *siŋ+gire-n-*[7900]] Dertli dertli, içli içli, yavaş yavaş ağlamak. Bk. **inçkir-**, **in͡gre-**, **ögür-**, **yıġla-**.

1303. **sirgeg** [< Mo. *sirge-g*[7901]] Buğulaşmadan göz çapaklanmak, tunmak. Bk. **çöpüş-**.

1304. **siz-**[7902] Çizmek, yazmak, nakşetmek. Bk. **sız-**.

1305. **soġal-** [< *soġal-*[7903]] Soğulmak, toprağa sızıp yok olmak.

1306. **soġur-**[7904] Çıkarmak, sıyırmak. Bk. **çıḳar-**.

1307. **soḳ-**[7905] Vurmak. Bk. **ur-**.

7893 CLAUSON: *EDPT*: 802^b. Krş. *to-ḏ-ᵘr-*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1241.

7894 Bk. soyurġa-.

7895 CLAUSON: *EDPT*: 432^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1245.

7896 CLAUSON: *EDPT*: 861^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1342. SCHÖNIG: "Zischen will gelernt sein", 159. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 623_{476}.

7897 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 140. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 662, 725. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 654^b. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 506^b. CLAUSON: *EDPT*: 861^b. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 752. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 623_{477}.

7898 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 56. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 258r18. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 688. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 655^b. CLAUSON: *EDPT*: 839^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1224.

7899 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 56. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 258r18. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 688. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 655^b. CLAUSON: *EDPT*: 839^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1225.

7900 Belki *sin͡gren-* (< *sin͡gir+e-n-*) 'sinirlenmek, sinirden, hırsından ağlamak'. NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 140. EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Muḳaddimetü'l-Edeb*: 176^a. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 258v11. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 689. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1295.

7901 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1533^b. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1112^a.

7902 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 435.

7903 RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (151) 108r12. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1311.

7904 CLAUSON: *EDPT*: 816^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1315.

7905 CLAUSON: *EDPT*: 805^a. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 302_{2-89}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1306.

1308. **sokmağ** [< *sok-mak*[7906]] Ana yoldan ayrılıp abadanlığa gitmeyen dağlar içindeki incecik yol.

1309. **sokmak** [< *sok-mak*[7907]] Ana yoldan sapıp bayındır olan yere gitmeyen malum dar yol.

1310. **soksur** [< Mo.[7908]] Bir tür ördek. Bk. **ala luğa, ala pöke, alma baş, cürüge, çakır kanat, têmür kanat**.

1311. **sol** [< *sōl*[7909]] Sol.

1312. **sona** [< Mo.[7910]] Erkek ördek, ördeğin erkeği. Bk. **borçın**.

1313. **songar** [< Mo. *singhur, şonghur*[7911]] Şahin kuşu.

1314. **song**[7912] Sonra.

1315. **songgı uyku** [< *soŋ+kı ūdı-ku*[7913]] Ölüm.

1316. **songgı** [< *soŋ+ki*] Sonraki.

1317. **songıça** [< *soŋ+ı+ça*] Ardınca.

1318. **sor-** [< *sōr(a)-*[7914]] Sormak.

7906 Bk. **sokmağ**.

7907 NEVÂYÎ: *Muhâkimetü 'l-Luğateyn*: 73. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 245r19. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 527. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 657ᵇ.

7908 NEVÂYÎ: *Muhâkimetü 'l-Luğateyn*: 63. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 245r18. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1408ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 526. *suksur* YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 667ᵇ. *kökiş targıl* 'gök boz' renkte kara ördeği, bağırtlak, *anas tadorna* 'angıt ördek', *mergus merganser* 'tarakdiş'. NECİP: *YUTS*: 358ᵃ.

7909 CLAUSON: *EDPT*: 824ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1307.

7910 'yeşilbaş erkek ördek' NEVÂYÎ: *Muhâkimetü 'l-Luğateyn*: 61. al-QAZWÎNÎ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 89; Çeviri: 62. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1513) II, 170ᵃ. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 247v8. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1378ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 538, 762. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 659ᵇ. BABUR: *Vekâyiʿ*: II, 647. DOERFER: *TMEN*: I, 348_{225}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 428ᵃ. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 168. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 120.

7911 al-QAZWÎNÎ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 107; Çeviri: 76. ad-DAMÎRÎ: *hayâtu 'l-hayavān fî ġarā'ibi 'l-mahlūkāt*: 185. *şingkur* 'şahin' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 91_{266}). KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1536ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1104ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 360_{237}, III, 272_{1273}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 166. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 187_{121}. ROSS: *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü*: 21_{68}. EREN: *TDES*: 377ᵇ. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 123. TAŞ, İ.: *Süheyl ü Nev-bahār'da Eskicil Öğeler*: 134. **Açıklama:** *Songar*: Mo. *singhur* adı tüylerinin rengi dolayısıyla Mo. *singhu(n)* 'al, parlak kırmızı, ateş kırmızısı' kavramıyla ilgili olmalı.

7912 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 508ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 832ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1309.

7913 CLAUSON: *EDPT*: 46ᵇ. [ʿÂŞİR-EFENDİ-ZÂDE]: *ad-duraru 'l-muntahabāti 'l-manṯūra fî işlāhi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 59. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1038.

1319. **soraġ** [< Mo. *sura-ġ*[7915]] Haber, istihbarat, malumat. Sorup soruşturma, ardını arama.

1320. **sorḳut** [< *sōr-ġut*[7916]] Cür'a. Bk. **sarḳud.**

1321. **soruġ küni** [< *sōr-ᵘġ*[7917] *kūn+i*[7918]] Kıyamet günü.

1322. **soruḳ** [< *sōr-ᵘġ*[7919]] Soru.

1323. **sovġat** [< Mo. *sauġad*[7920]] Hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam. Bk. **savġat, sovḳat, tartıġ.**

1324. **sovḳat** [< Mo. *sauġad*[7921]] Hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam. Bk. **savġat, sovġat, tartıġ.**

1325. **sovur-** [< *soy-ur-*[7922]] Soyunmak.

1326. **soyurġa-** [< Mo. *soyurḫa-*[7923]] Mal vermek, peşkeş vermek, armağan vermek, hoş görmek, hoş tutmak, nimet vermek. Bk. **sıyurġal.**

1327. **soyurġal** [< *soyurġa-l* < Mo. *soyurḫa-*[7924]] Hilat, nimet. Bk. **ölge.**

7914 CLAUSON: *EDPT*: 844^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1310. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 629_{488}.

7915 Fa. *surāġ*. VULLERS: *LP-LE*: II, 259^a. REDHOUSE: *TEL*: 1048^a. STEINGASS: *CP-ED*: 668^a. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1411^b. DOERFER: *TMEN*: III, 239_{1231}. CLAUSON: *EDPT*: 848^b. JUNKER - ALAVI: *P-DW*: 410^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1310. *sura-g* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1144^a.

7916 **Açıklama:** *Sorḳut*: '(son) yudum'. Az karşılaşılan *-ġut* eki için başka örnek olarak bk. *alpaġut* 'aleni kahraman' (CLAUSON: *EDPT*: 128^b. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 78-83), *bayaġut* 'aleni zengin' (CLAUSON: *EDPT*: 385^b), *çapġut* 'üstlük şilte' (CLAUSON: *EDPT*: 396^a), *ḳızġut* 'aleni işkence' (CLAUSON: *EDPT*: 681^b), *ḳorġut* 'taşkın, cezbeli kişi' (~ CLAUSON: *EDPT*: 653^b), *külengüt* 'Külengüt kavmi, Oronavut kavmi ile birlikte geçer, belki *kilunġġut*, *ögüt* 'aleni vaaz' (CLAUSON: *EDPT*: 681^b). *örgüt* 'sürekli zaman' (ARAT: *ETŞ*: 359), *uraġut* '(doğurgan) kadın' (CLAUSON: *EDPT*: 218^b), *yapġut* 'minder' (CLAUSON: *EDPT*: 874^a), BANG: *Mektuplar*: 14. Örneklerden ekin 'dışa yansıyan, hâkim' anlamı sezilmektedir. 'emmek' STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1275.

7917 CLAUSON: *EDPT*: 848^b.

7918 CLAUSON: *EDPT*: 725^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 553.

7919 CLAUSON: *EDPT*: 848^a.

7920 LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1052^a. DOERFER: *TMEN*: I, 345_{222}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 163. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 177_{113}.

7921 Bk. **sovġat.**

7922 CLAUSON: *EDPT*: 858^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1337.

7923 RAMSTEDT: *Studies in Korean Etymology*: 240. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1407^a. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1123^a. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 169. DOERFER: *TMEN*: I, 351_{228}, 353_{229}. ÖLMEZ, M.: "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine", 140.

7924 *Soyurġal* 'hilat, nimet' ile *ölge* 'tımar, sancak nahiyesi, taltif' anlamları yer değiştirmeli. ÖLMEZ: "Soyurgal". NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 46. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 258r18. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 536, 688. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 655^b. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 647. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1407^b. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1123^a. DOERFER: *TMEN*: I, 351_{228}. CLAUSON: *EDPT*: 556^a. TUNA: "Osmanlıcada Mogolca ödünç kelimeler I", 239_{44}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 170.

1328. **sög-** [< *sȫk-*[7925]] Sövmek, kötü ad okumak.

1329. **sögünç** [< *sȫk-ᵘn-ç*[7926]] Sövünç.

1330. **sök-**[7927] Bir bütün nesneyi çak etmek, sökmek.

1331. **sön-** [< *sȫñy-*[7928]] Mum ve ateş sönmek.

1332. **söz**[7929] Söz.

1333. **sözle-** [< *söz+le-*[7930]] Söylemek. Bk. **ay-**.

1334. **sözleş-** [< *söz+le-ş-*[7931]] Söyleşmek. Bk. **dėyiş-**.

1335. **sözlet-** [< *söz+le-t-*[7932]] Söyletmek. Bk. **tėndür-**.

1336. **su** [< *sūv* < *sūb*[7933]] Su.

1337. **suc** [< *suç*[7934]] Suç.

1338. **suġal-** [< **soġul-*[7935]] Suyu azalmak.

1339. **suḳ** [< **su-ḳ*[7936]] Haris, aç gözlü.

7925 CLAUSON: *EDPT*: 818ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1304. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 631_{493}.

7926 CLAUSON: *EDPT*: 821ᵇ.

7927 CLAUSON: *EDPT*: 819ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $303_{2\text{-}90}$. 'diz çökmek' STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1305. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 632_{494}.

7928 CLAUSON: *EDPT*: 834ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1202. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 633_{496}.

7929 CLAUSON: *EDPT*: 860ᵇ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 14_3. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1298.

7930 YÜKNEKİ: *Atebetü 'l-Hakayık*: 102. DOERFER: *TMEN*: III, $291\text{-}296_{1290\text{-}1293}$. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 512ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 863ᵃ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_{45}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1297. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 634_{498}.

7931 CLAUSON: *EDPT*: 864ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1298.

7932 CLAUSON: *EDPT*: 863ᵇ.

7933 CLAUSON: *EDPT*: 783ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1286.

7934 CLAUSON: *EDPT*: 794ᵇ. SCHÖNIG: "Zischen will gelernt sein", 149.

7935 NEVÂYÎ: *Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn*: 161. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 244r8. CLAUSON: *EDPT*: 809ᵇ. NECİP: *YUTS*: 357ᵇ. *sool-* NASKALİ - DURANLI: *N. A. BASKAKOV ile T. M. TOŞÇAKOVA'nın Oyrotsko-Russkiy Slovar'ından Genişletilmiş Altayca - Türkçe Sözlük*: 156ᵇ. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 660ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1311.

7936 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 508ᵇ, 514ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 804ᵃ. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 667ᵇ. **Açıklama:** *Suḳ*: **su-* 'arzulamak' gibi bir kök kabul edilecek olursa; *-ḳ* ile bir isim yapılmıştır (*Maytrısimit*: 293). Kelime *soḳur* '(mecazen) suyu akıp gözü kaftasına gömülmüş kör' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 245r22) ile karıştırılmıştır. *suḳ köz* 'aç göz' *soḳur köz* 'akı akmış, kör göz'dür. *Sanglaḫ*'ta *sonḳur* 'songur, doğan cinsinden avcı bir kuş' dolayısıyla verilen 'Tatarlar ve Legziler 'kör'e derler. Çağatay dilinde *soḳur* denir (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 247r17) ifadesi de düzeltilmeğe muhtaçtır. Bu ya *sonḳur közlü* 'şahin gözlü' ya *soḳur közlü* 'kör gözlü' ya da *suḳ közlü* 'aç gözlü' olabilir. Dolayısıyla *sonḳur* ile *soḳur* kelimeleri 'kör' anlamı üzerinden birleştirilemez. Bu yanılmaya *şahin bakışlı* 'sert ve keskin bakışlı (kimse)' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 2196ᵃ) terkibi yol açmış olmalıdır.

1340. **sula-** [< *sūv+la-*[7937]] Sulamak, suya doyurmak.

1341. **Sulduz** [< Mo. **suldu+s*] Çağatay ulus'ta bir kabile.

1342. **suluḳ** [< *sūv+luḳ*[7938]] Su kabı, su saklayacak ve toplayacak gölet, güzel.

1343. **sun-** [< *sū-n-*[7939]] Sunmak.

1344. **suraḳ** [< Mo. *sura-ġ*] Soracak yer.

1345. **suruḳ** [< *sīruḳ*[7940]] Sırık, ağaç, çadır direği.

1346. **susa-** [< *sūv+sa-*[7941]] Susamak.

1347. **sustan-** [< *sust+a-n-* < Far. *sust*[7942]] Yorulmak, gevşemek. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ḫar-, sustay-, tal-, talıḳ-, taşıḳ-.**

1348. **sustay-** [< *sust+aḏ-* < Far. *sust*[7943]] Yorulmak, gevşemek. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ḫar-, sustan-, tal-, talıḳ-, taşıḳ-.**

1349. **suu** [< *sūv* < *sūb*[7944]] Su.

1350. **suv** [< *sūv* < *sūb*[7945]] Su.

1351. **suva-** [< *sūb+a-*[7946]] Balçık ve gayrı nesne sıvamak.

1352. **südre-** [< **süḏ-ür+e-*[7947]] Sürümek.

1353. **südrel-** [< **süḏ-ür+e-l-*[7948]] Sürünmek, sürülmek.

Metinin anlamlandırmasında. "Ḫarīş maᶜnāsınadur," ibaresi bulunmayıp yalnız "aç gözlü demekdür, ki *suḳur közlü* deyü istiᶜmāl ederler.' ibaresi bulunsaydı *aç* kısmı *kör* ile değiştirilip doğru elde edilebilirdi. Anlam 'haris'in izahı biçiminde açıklanınca madde başı düzeltilmiştir.

Yeri gelmişken bir iç içe girmiş bir anlamlandırmaya da değinmek gerekiyor: *sulan-* '*(+a) argo* imrendiğini açığa vurmak' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 2169ª). Bu anlamın aslında *su* 'su' ile değil *suḳ* 'hırs, ihtiras' ile ilgisi vardır (bk. *suḳlan- Drevnetyurkskiy Slovar'*: 509ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 810ᵇ) ve *sulan-* (< *suḳ+la-n-*) biçiminde anlaşılmalıdır; tıpkı *çocuḳ* (< *çōḳ+çuḳ*) 'küçük (olan) çok(luk unsuru); uşak, ufaklık' (KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi:* 128) gibi.

7937 CLAUSON: *EDPT*: 789ᵇ.

7938 CLAUSON: *EDPT*: 788ᵇ.

7939 CLAUSON: *EDPT*: 834ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $304_{2\cdot91}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1319. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 636_{501}.

7940 CLAUSON: *EDPT*: 848ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 176. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1276.

7941 CLAUSON: *EDPT*: 793ª. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 637_{502}.

7942 VULLERS: *LP-LE*: II, 296ª. STEINGASS: *CP-ED*: 681ª.

7943 CLAUSON: *EDPT*: 793ª.

7944 CLAUSON: *EDPT*: 783ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1286.

7945 CLAUSON: *EDPT*: 783ª. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1286.

7946 CLAUSON: *EDPT*: 785ª.

7947 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 239v12. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: II, 576ᵇ. yr. *Nehcü'l-Ferādīs*: I, 12_{14}, II, 9, III, 384ᵇ.

7948 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 239v3. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1240.

1354. **süksük**[7949] İlkbaharda bitip yazın kuruyup çer çöp olan bitkiler.

1355. **sülegey** [< Mo. *silükey*[7950]] Ağızdan akan tükürük, salyar, tüfürcek.

1356. **sün-** [< *sü-n-*[7951]] Sünmek, uzanmak, yatmak.

1357. **sün͡gek** [< *süŋük*[7952]] Kemik.

1358. **sür-** [< *sǖr-*[7953]] Sürmek.

1359. **süren** [< Mo. *süre-n*[7954]] İki asker karşılaşınca korkunç seslerle çağrışmak. Bk. **ḳozğalan, sürün.**

1360. **sürevül** [< Mo. **sürge-gül*[7955]] Padişah sefere çıkınca seferdekilerden şehirde kimseyi koymayıp çıkaran ve askerin izini sürüp kimse kalmışsa askere yetiştiren malum kimse.

1361. **sürgen-** [< *sǖr-ü-g+e-n-*[7956]] Sürünmek.

7949 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 245v22. *Euphorbia tamarix*, kurt sütleğeni, ılgın, saçkıran otu, ferbiyon. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1317.

7950 *MNT*: 140. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1497ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1098ᵃ. **Açıklama:** *Sülegey*: *söl+ᵘk+ey* çözümü ve *söl, köl, ől* 'ıslaklık, nem, rutubet' bağlantısı zorlama gibi görünüyor. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 430ᵃ, 435ᵇ. "Mu'allif-i Rūmī *sülegey* biçiminde okumakla yanılmıştır (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 259v13)." denilmekle "Madde başı ile örnek uyuşmuyor." denilmek istenmiştir (CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 186_{120}).

7951 CLAUSON: *EDPT*: 834ᵃ. *sun-*. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 638_{505}.

7952 CLAUSON: *EDPT*: 838ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1255.

7953 Krş. *sü-n-*. Buna göre *sü-r-* (?). TEKİN: *TDBUÜ*: 185. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 309_{294}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1320. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 640_{509}.

7954 LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1154ᵃ.

7955 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luğateyn*: 43. *sürgevül* MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 242r14. *sürgevül* 'leşkerüŋ ᶜaḳabini gözetmege me'mūr olan bölük ve sipāh' ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 33ᵇ. *sözevül* 'firārīleri taburına ve fırḳasına ircā étmek üzere me'mūr olan şaḫş' ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvT'O*: 190ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 431ᵃ. Son iki örnekten birincisi *Sanglaḫ*'tan ikincisi *el-luğātu 'n-nevā'iyye ve 'l-istişhādātu 'l-cağatā'iyye*'den alınmış olmalı. *sazāvul* DOERFER: *TMEN*: III, 252_{1245}. CLAUSON: *EDPT*: 860ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 587. VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 297ᵇ. Hâlbuki Mo.da 'iz sürmek' kavramı ile şu kelimeler var: *köge-* 'ardına düşmek, iz sürmek, kovalamak, çıkarmak, sürmek; hariç tutmak, dışarıda bırakmak; yakmak, tutuşturmak' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 760ᵇ), *mörde-* 'izlemek, iz sürmek, iz takip etmek; takip etmek, araştırmak, incelemek; yapışmak, tutmak, program veya tarifeye bağlı kalmak' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 857ᵃ), *mörle-* 'izlemek, iz sürmek, takip etmek; taklit etmek; dizilmek, sıralar hâlinde ortaya çıkmak, birbirini izlemek' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 858ᵇ), *möski-* 'izlemek, iz sürmek, takip etmek; araştırmak, sormak' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 860ᵃ), *neke-* 'hak talep etmek, istemek, ısrarla istemek; zorlamak, zorla almak; yakalamak için peşine düşmek; aramak, araştırmak' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 894ᵃ), *nekegül* 'izleme, takip, kovalama' (LESSING: *M-TS A - N*: I, 895ᵃ. *nēkevül* 'iz sürücü' DOERFER: *TMEN*: I, 531_{392}), *sirte-* ' gözleriyle takip etmek, gözünü dikmek, gözetlemek, dikkatlice bakmak, gözlemek' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1113ᵇ).

7956 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luğateyn*: 144. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 241v25. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 822. NECİP: *YUTS*: 369ᵃ. TEZCAN: "János ECKMANN, *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation*. Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI,

1362. **sürt-** [< *sür-t-*[7957]] Sürmek (toprakta sürüklemek, toprağı sürmek, yerden sürüp uzaklaştırmak).

1363. **sürte-** [< *sür-t-e-*] Sürümek.

1364. **sürük** [< *sür-ügᵘ*[7958]] Cemiyet ve bölük.

1365. **sürün** [< Mo. *süre-n*[7959]] İki asker karşılaşınca korkunç seslerle çağrışmak. Bk. **ḳozġalan, süren.**

1366. **süt** [< **sü-t*[7960]] Süt.

1367. **süzgüç** [< *süz-güç*[7961]] Süzecek.

1368. **şaġala-** [< *şıġa+la-*[7962]] Ağız ile ıslık çalmak. Bk. **şıġala-.**

1369. **şėş-** [< *sėş-*[7963]] Çözmek. Bk. **tėş-.**

1370. **şıbaḳ** [< Mo. *sibege(n), sabaġa*[7964]] Ev damının saçağı, ağaç budağı.

1371. **şıbaḳ** [< Mo. *sibag*[7965]] Yavşan otu. Bk. **yavşan.**

1372. **şıdurġu** [< Mo. *şudurġu*[7966]] Çıturgu da denilen üç kıllı (telli) saz (rebab?).

1373. **şıġavul** [< Mo. *sihaġa-ġul*[7967]] Ev sahibi, konukçu.

1374. **şıġala-** [< *şıġa+la-*[7968]] Ağız ile ıslık çalmak. Bk. **şaġala-.**

1375. **şımal-** [< *şam+a-l-*, < Ar. *şamr*[7969]] Kol sıvamak.

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 359 s. 8°.", 284. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1240.

7957 CLAUSON: *EDPT*: 846ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1341.

7958 CLAUSON: *EDPT*: 850ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1320.

7959 Bk. **süren.**

7960 CLAUSON: *EDPT*: 798ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 24_{23}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1300.

7961 CLAUSON: *EDPT*: 861ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $316_{2\cdot 96}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1298.

7962 Bk. şıġla-. CLAUSON: *EDPT*: 408ᵃ. /a/lı biçim yanlış veya ikincil, asıl biçim /ı/lı olan olmalı.

7963 CLAUSON: *EDPT*: 857ᵃ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 643_{514}.

7964 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1477ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1077ᵇ, 1015ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1211.

7965 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1475ᵇ. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 332ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1075ᵇ. **Açıklama:** *Şıbaḳ*: *kök şıbaḳ* Kokusu veya tadının balıkları sersemleştirme hassasından dolayı, *kulan-kuyruğu* ile birlikte, ezilerek, suya atılmak sureti ile balık avında kullanılan bir otun adıdır. Krş. K ı r g ı z , *kök* «yeşil» ve bilhassa «yeşil ot» ve *şıbak* «kır pelini, absent»; bk. Kazan, *erim*. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 649.

7966 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1491ᵃ. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 332ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1171ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 446ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 365_{241}.

7967 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 43. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 260r28. *cigu-* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2333ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1067. *sihaga-* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1118ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 355_{232}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 446ᵇ.

7968 Bk. **şaġala-.**

7969 ATAY: *A-TBL*: II, 4, 1135ᵃ.

1376. **şıralġa** [< Mo. *sira-lġa*[7970]] İnsan olsun hayvan olsun belden yukarısı. Avda bir avı ve kuşu düşürüp böldüklerinde belden yukarı tarafı. Bk. **bökse.**

1377. **şırdaġ** [< Mo. *siri-da-ġ*[7971]] Eyer altına konulan tegelti. Çağatay halkının sıcak havalarda ve seferlerde kaftanlarının üzerine giydikleri geniş yenli, bol pamuklu ak kaftan. Tek parça yenleri kısa üste giyilen kaftan.

1378. **şıvşa**[7972] Çabuk, şipşak.

1379. **Şipāl** [< Far. *çaypāl, caypāl*[7973]] Bir pehlivanın adı. Yürekli ve bahadır.

1380. **şişle-** [< *siş+le-* < *sīş*[7974]] Sançmak. Bk. **ḳada-, sanç-.**

1381. **şorı** [< Far. *şora*[7975]] Güherçile.

1382. **şüdrün** [< Mo. *şi(g)üder, sigüder(i)*[7976]] Şadırvan (Çiy, kırağı).

1383. **taban** [< *tāpan*[7977]] Taban.

1384. **taġ** [< *tāġ*[7978]] Dağ.

1385. **taġār** [< Far.[7979]] Dağar.

1386. **ṭaġayı**[7980] Dayı.

7970 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 371. *MNT*: 141. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 335ᵇ. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 259v26, 99. RAMSTEDT: *KWb*: 350. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1118ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 366$_{242}$. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 448ᵃ. Bk. **bökse.**

7971 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 94. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 260r1. VULLERS: *LP-LE*: II, 422ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: *şĭr-dāġ* 77ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: IV, 1075. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 687ᵇ. RAMSTEDT: *KWb*: 359. Mo. *sirdeg* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1110ᵃ, *siri-* 1112ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 448ᵃ. ŞÜKÛN: *Farsça-Türkçe Lûgat*: II, 1298ᵇ. **Açıklama:** *Şırdaġ*: *siri-* 'yorgan gibi dikmek, köpülemek, iç koyup dikmek, içini doldurup dikmek, iğne ardı dikmek, teyellemek, dikmek' LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1112ᵇ. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 304$_{40}$. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 167.

7972 Krş. *şipşak* 'çabucak' (< *şıpşa+k*) TDK: *Türkçe Sözlük*: 2226ᵃ.

7973 Lahor hanı. VULLERS: *LP-LE*: II, 545ᵇ, 606ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 405ᵇ, 382ᵇ.

7974 CLAUSON: *EDPT*: 856ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1251.

7975 VULLERS: *LP-LE*: II, 477ᵇ. STEINGASS: *CP-ED*: 765ᵇ.

7976 *MNT*: 142. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1513ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1089ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 450ᵃ.

7977 CLAUSON: *EDPT*: 441ᵇ. 'ters, baş aşağı' EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 181ᵃ. 'yassı' Ş. SĀMĪ: *Ḳāmūs-ı Türkī*: II, 856ᵇ. *Qazaq Tiliniŋ Qısqaşa Etimologiyalıq Sözdigi*: 181. SEYDAKMATOV: *Kırgız Tilinin Kıskaça Etimologiyalık Sözdügü*: 73. *talp* 'taban' RÓNA-TAS: *Az altaji nyelvrokonság vizsgálatának alapjai*: 849. *A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótára*: III, 831ᵇ. *tāpa-n* 'taban' DOERFER: *Tungusica*: III, 166, § 1. **tāp+an* TEKİN: *TDBUÜ*: 174. ÖLMEZ, M.: "Ana Altayca Sözbaşı *ā- , 171. KARAAĞAÇ: "Eş Yazılılık, Eş Seslilik ve Çok Anlamlılık", 25. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1390.

7978 CLAUSON: *EDPT*: 463ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1359.

7979 at-TABRİZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 184. STEINGASS: *CP-ED*: 311ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 471ᵇ. DOERFER: *TMEN*: II, 512$_{905}$. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 545ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1429. VOVIN: "The End of the Altaic Controversy", 85.

1387. **taḳa** [< *taḳ+a*] Nal.

1388. **tal** [< *tāl*[7981]] Dal, budak.

1389. **tal-**[7982] Yorulmak. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ḫar-, sustan-, sustay-, talıḳ-, taşıḳ-.**

1390. **tala** [< Mo.[7983]] Pare, lime. Bk. **nime.**

1391. **talā** [< Mo.[7984]] Yeşil alan. Bk. **öleñg.**

1392. **tala-** [< *tal-a-*[7985] = Mo. *tāla-*[7986]] Yağma eylemek.

1393. **talaç**[7987] İri gözlü.

1394. **talaş** [< *tal-a-ş* = Mo. *tāla-*] El oyunu, latife.

1395. **talaş-** [< *tal-a-ş-* = Mo. *tāla-*[7988]] Gerçekten ve yalandan sözle davranışla çegişmek, cenk etmek.

1396. **talbın-** [< *tal-ıp-ın-*[7989]] Çalışıp çabalamak.

1397. **talġa** [< *talġa-ġ*[7990]] Yağma, talan, taraç. Bk. **ḳaraḳ, talġan, talḳa, talḳan.**

1398. **talġa-** [< Mo. *tara-ġa-*[7991]] Yağma, talan, taraç eylemek, fesat eylemek.

1399. **talġan** [< *talġa-n*[7992]] Yağma, talan, taraç. Bk. **ḳaraḳ, talġa, talḳa, talḳan.**

1400. **talıḳ-** [< *talḳ-*[7993]] Yorulmak. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ḫar-, sustan-, sustay-, tal-, taşıḳ-.**

7980 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 56. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 216r16. CLAUSON: *EDPT*: 474^{a}. DOERFER: *TMEN*: III, 196_{1176}. TEKİN: "'Amca' ve 'Teyze' Kelimeleri Hakkında". EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 303. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1350.

7981 CLAUSON: *EDPT*: 489^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1391.

7982 CLAUSON: *EDPT*: 490^{b}. Bu anlam Kıpçak kolu özelliğidir. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1361. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 647_{520}.

7983 'Kıymık; kamış veya tahtadan kırılarak ayrılan küçük ve ucu sivri tahta parçası' MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 160v22. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 458^{a}.

7984 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1629^{b}. CAFEROĞLU: "Azerbaycan ve Anadolu Ağızlarındaki Moğolca unsurlar". LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1191^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 458^{a}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1397.

7985 CLAUSON: *EDPT*: 492^{a}. DOERFER: *TMEN*: II, 512_{905}. TEKİN: *TDBUÜ*: 169. EREN: *TDES*: 392^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1396. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 647_{521}.

7986 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1634^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1192^{a}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 647_{521}.

7987 Açıklanmağa muhtaç biçim. *talāc* 'ses ve şamāṭa ve çığıltı ve ḫarıldı maᶜnāsınadur' (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 186).

7988 CLAUSON: *EDPT*: 502^{a}. 'ısırmak' STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1352.

7989 CLAUSON: *EDPT*: 493^{b}. /ā/ ile. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 459.

7990 CLAUSON: *EDPT*: 496^{b}.

7991 Bk. **tarḳa-.**

7992 CLAUSON: *EDPT*: 496^{b}.

7993 CLAUSON: *EDPT*: 496^{b}.

1401. **talḳa** [< *talġa-ġ*[7994]] Yağma, talan, taraç. Bk. **ḳaraḳ, talġa, talġan, talḳan.**

1402. **talḳa-** [< *talḳ-a-*] Ateşe atmak.

1403. **talḳan** [< *talġa-n*[7995]] Yağma, talan, taraç. Bk. **ḳaraḳ, talġa, talġan, talḳa.**

1404. **talḳan** [< *talḳ-ġan*[7996]] Tarlada buğday tamam olmadan ateşe gösterip el ile ovup yemek, ütme buğday.

1405. **tam** [< *tām*[7997]] Dam, çatı.

1406. **tamçı** [< *tam+çı-ġ, *tam-çı-ġ*[7998]] Damla. Bk. **tım.**

1407. **tamız-** [< *tam-ˈz-*[7999]] Damlatmak.

1408. **tamşı-** [< *tam+ˌş+ı-, tam-ˌş+ı-*[8000]] Şarabı kadehten hemen içmeyip lezzetini duya duya içmek.

1409. **tamuġ** [< Soğd. *tmw*[8001]] Cehennem.

1410. **tamuḳ** [< Soğd. *tmw*[8002]] Cehennem.

1411. **tamur** [< **tam-mır*[8003]] Damar.

1412. **tan͡g**[8004] Ertesi gün, sabah.

1413. **tan͡g**[8005] Taaccüp, şaşırma.

1414. **tanḳal** [< Mo. *tuŋ-ġa-l*[8006] < Çin.] Tadat alanında toplanmak için askere haber vermek.

1415. **tan-** [< *tān-*[8007]] İnkâr etmek.

1416. **tan͡g-** [< *taŋ-*[8008]] Sarmak, bağlamak.

7994 CLAUSON: *EDPT*: 496^{b}.

7995 CLAUSON: *EDPT*: 496^{b}.

7996 CLAUSON: *EDPT*: 496^{b}.

7997 CLAUSON: *EDPT*: 502^{b}. *tīm* < Çin. *tem* < *tien* CLAUSON: *EDPT*: 503^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1398.

7998 CLAUSON: *EDPT*: 503^{a}.

7999 CLAUSON: *EDPT*: 510^{a}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $320_{2\cdot 98}$.

8000 NEVĀYİ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 144. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 161r20. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 705^{a}. NECİP: *YUTS*: 388^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 459^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 510^{a}. *tamış-*.

8001 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 531^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 503^{a}. CAFEROĞLU: *EUTS*: 223. *TT*: VIII, 98. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1416.

8002 Bk. **tamuġ**.

8003 CLAUSON: *EDPT*: 508^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1364.

8004 CLAUSON: *EDPT*: 510^{b}.

8005 CLAUSON: *EDPT*: 510^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1401.

8006 NEVĀYİ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 47. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1792^{b}. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1173. CAFEROĞLU: "Türkçede «tongal» kelimesi". CAFEROĞLU: "Azerî Lehçesinde bâzı Mogolca Unsurları". LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1229^{a}. DOERFER: *TMEN*: I, 259_{132}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1477.

8007 CLAUSON: *EDPT*: 513^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 174.

1417. **tañġa-** [< *taŋ-a-*[8009]] Tutmak, bağlamak.

1418. **tanbūl** [< Far. < Hint. *tāmbūl*[8010]] Hindistan'da Hintlilerin yedikleri hoş kokulu yaprak, (Hint nanesi).

1419. **tanı-** [< *tanu-*[8011]] Sezinmek, bilmek, fikretmek[8012], bildirmek.

1420. **tanıl-** [< *tanu-l-*[8013]] Bilinmek.

1421. **tanış-** [< *tanu-ş-*[8014]] Bilişmek, birbirini bilmek.

1422. **tañġızġa-** [< *taŋ+'rġa-ma*[8015]] Tanlamak.

1423. **tañġla** [< *taŋ+la*[8016]] Erte.

1424. **tanla-** [< *tan+la-*[8017]] Tanımak, fikir eylemek, sezinmek, bilmek, temyiz etmek, anlamak, ihtiyar eylemek, ihtiyar etmek.

1425. **tañġlay** [< *taŋ+la-y*] Ertesi gün.

1426. **tansuġ** [< *tan+suḳ*[8018]] Tanmalı.

1427. **tansuḳ** [< *tan+suḳ*[8019]] Tanmalı.

1428. **tanuḳ** [< *tanu-ḳ*[8020]] Tanık.

1429. **tap-**[8021] Bulmak. Bk. **bul-**.

1430. **tāpāk** [< Far.[8022]] Talpınmak, hareket ve ıztırap etmek.

1431. **tapı-**[8023] Talpınmak. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, ėv-, sal-, tapırçı-, tapırçıla-**.

8008 CLAUSON: *EDPT*: 514ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1354.

8009 CLAUSON: *EDPT*: 514ᵃ.

8010 VULLERS: *LP-LE*: I, 465ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 277ᵃ, 327ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 472ᵇ.

8011 CLAUSON: *EDPT*: 516ᵃ. EREN: *TDES*: 393ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $325_{2\cdot99}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1400.

8012 *Fikr*: Gaibi hazır hâle getirmek; *ibret*, hazırı gaib hâle getirmek (as-SULAMĪ: *ṭabaḳātu 'ṣ-ṣūfiyya*: 281. İBRĀHĪM ḤAḲḲĪ: *Ma'rifet-nāme*: 347). *İbret*, görülüp bilineni dikkate alıp ondan bir bilinmeyeni bilmeğe geçmektir. *Ders*, düşünülüp bilineni dikkate alıp ondan sonuç çıkarmaktır.

8013 CLAUSON: *EDPT*: 521ᵃ.

8014 CLAUSON: *EDPT*: 526ᵇ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 651_{527}.

8015 CLAUSON: *EDPT*: 526ᵇ.

8016 CLAUSON: *EDPT*: 510ᵇ. ERDAL: "Irk Bitig Üzerine Yeni Notlar", 97.

8017 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 147. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 163r16. CLAUSON: *EDPT*: 521ᵃ.

8018 DOERFER: *TMEN*: II, 570_{939}. CLAUSON: *EDPT*: 525ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1401.

8019 Bk. **tansuġ**.

8020 CLAUSON: *EDPT*: 518ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1400.

8021 CLAUSON: *EDPT*: 435ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $329_{2\cdot100}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1436. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 652_{529}.

8022 Yürek oynamaḳ ve mużṭarib ve bī-ḳarār olmaḳ ve ḫafaḳān ma'nāsınadur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfi'*: 170).

1432. **tapıl-** [< *tap-ˈl-*[8024]] Bulunmak.

1433. **tapırçı-**[8025] Talpınmak, ıztırap etmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, ėv-, sal-, tapı-, tapırçıla-.**

1434. **tapırçıla-**[8026] Talpınmak, ıztırap etmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, ėv-, sal-, tapı-, tapırçı-.**

1435. **tapış-** [< *tap-ˈş-*[8027]] Buluşmak. Bk. **yoluḳuş-.**

1436. **tapşur-** [< *tap-ış-ur-*[8028]] Teslim etmek.

1437. **tapşurul-** [< *tap-ˈş-ur-ul-*[8029]] Teslim olunmak.

1438. **tapuġ** [< *tap-uġ*[8030]] Tapu, hizmet.

1439. **tapuḳ** [< *tap-uḳ*[8031]] Bulunmuş nesne.

1440. **tapuḳçı** [< *tap-uḳ+çı*[8032]] Hizmetkâr.

1441. **tar** [< *tār*[8033]] Dar.

1442. **tara-** [< *tār-a-*[8034]] Taramak.

1443. **taraġ** [< *tār-ıġ+a-ḳ*[8035]] Tarak.

1444. **tarañġġu** [< *tara+ŋ+ġu*] Ilgın ağacı, kavak ağacı.

1445. **Tarḫan** [< *tarḳan*[8036]] Çağatay ulus'ta bir kabile.

8023 CLAUSON: *EDPT*: 493ᵇ. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 193.

8024 CLAUSON: *EDPT*: 439ᵇ.

8025 CLAUSON: *EDPT*: 493ᵇ. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 193, 252.

8026 CLAUSON: *EDPT*: 493ᵇ. PAVET DE COURTEILLE: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ...: 193, 252. *tıpırçıla-* 'çırpınmak' MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 189r17. Yanlış olarak *tıbraçlamaḳ* 'ḥareket-i iḫtilāc ėtmek, ḫiddetden [kendisini yere] urmaḳ, iki yana çabalamaḳ, dögünmek, şiddetle ḳızmaḳ' ŞEYḪ SÜLEYMÂN: *LÇvTO*: 130ᵇ. *tėpreçle-* 'kıvranmak, el ayak vurmak {*dast u pa zādan*}' BABUR: *Veḳāyiʿ*: 222ᵇ. ARAT: II, 250. THACKSTON: II, 473, III, 855ᵇ.

8027 CLAUSON: *EDPT*: 446ᵃ. GABAIN: *ETG*: 297ᵃ. [YUSUF HAS HÂCİB]: *Kutadgu Bilig*: 335_{3314}, 614_{6204}. ABÛ ḤAYYÂN: *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*: Metin: 61ᵇ; Çeviri: 98. [al-MANÛFÎ]: *Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Lûgat-it-Türkiyye*: (19) 10^b_8. yr. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk*...: 653_{531}.

8028 CLAUSON: *EDPT*: 447ᵃ.

8029 CLAUSON: *EDPT*: 447ᵃ.

8030 CLAUSON: *EDPT*: 437ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1404. TEKİN, Ş.: "Tapu Kelimesi Üzerine Düşünceler".

8031 SEMENOV: "Uygurskoye «tabuk (tapuk)» i yego istoriko-bıtovaya parallel' v yazıke uzbekov XV". CLAUSON: *EDPT*: 437ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1436.

8032 CLAUSON: *EDPT*: 438ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1404.

8033 CLAUSON: *EDPT*: 528ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1472.

8034 TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1392. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk*...: 654_{533}.

8035 CLAUSON: *EDPT*: 539ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1392.

1446. **tarı-** [< *tar+ı-*[8037]] Ekin ekmek.

1447. **tarıġ** [< *tar+ı-ġ*[8038]] Darı.

1448. **tarıḳ** [< *tar+ı-ġ*[8039]] Mezra. Bk. **ėkin**.

1449. **tarıḳ** [< *tār+'ḳ*[8040]] Darlık.

1450. **tarıḳ-** [< *tār+'ḳ-*[8041]] Darıkmak, tuncukmak, boğulmak.

1451. **tarıt-** [< *tar-'t-*[8042]] Çekmek, dizmek.

1452. **tarḳa-** [< *tar-ıḳ-a-* = Mo. *tara-ġa-*[8043]] Dağılmak. Bk. **ḳaçıḳ-**.

1453. **tarḳat-** [< *tar-ıḳ-a-t-* = Mo. *tara-ġa-*[8044]] Dağıtmak.

1454. **tarman-** [< *tar-ım+a-n-*[8045]] Tırmanmak.

1455. **tarmaş-** [< *tar-ım+a-ş-*[8046]] Tırmaşıp çıkmak.

1456. **tart-** [< *tar-t-*[8047]] Çekmek, içmek. Bk. **çėk-**.

1457. **tarta-** [< *tar-t-a-*] Çekmek.

1458. **tartıġ** [< *tar-t-'ġ*[8048]] Hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam. Bk. **savġat, sovġat, sovḳat**.

8036 Tarḫānnıñ ma'nīsi bu-turur kim ol kişidin hēç nemerse almaġaylar (12) her ḳaçan ḫān ėşikine kelse hēç kişi men' ḳılmaġay özi kirgey (13) ve özi çıḳġay eger günāh iş ḳılsa toḳuzġaça sormaġaylar andın (14) soñ sorġaylar tā toḳuz arḳa bolġunca şundaḳ bolġay (EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Türk*: 55_{11}. BABUR: *Veḳāyi'*: II, 632. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 464ª. LOMA: "Zur "skythischen" Etymologie des alttürkischen Titels *tarqan, tarqan*". DONUK: "Eski Türk Devlet Teşkilâtında «Tarhan» Unvanı ve Tarihî Gelişimi". DONUK: *Eski Türk Devletlerinde İdarî-Askerî Unvan ve Terimler*: 40. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 290. CHOI: "A Study of the Ancient Turkic "TARQAN"". CLAUSON: *EDPT*: 539ᵇ. Beş bin nefer başbuğudur (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: II, 871 (*biṭrīḳ*). Semerkand'ın yerli hükümdarları Türkçe meşhur *ṭarḫān* unvanını taşıyordu. SCHAEDER: "Semerkand". ÖZYETGİN: "Türklerde tarhanlık kurumu".

8037 CLAUSON: *EDPT*: 532ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1438.

8038 CLAUSON: *EDPT*: 537ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1356. İNAN: "Tarla ve Darı Kelimeleri Üzerine".

8039 CLAUSON: *EDPT*: 537ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1438.

8040 CLAUSON: *EDPT*: 528ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1372.

8041 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 146. MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 223v20. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 850. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 710ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 540ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 174.

8042 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1367. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 656_{537}.

8043 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 46. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1663ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1204ª. DOERFER: *TMEN*: I, 253_{125}, 254_{127}. CLAUSON: *EDPT*: 540ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1392.

8044 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1392.

8045 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1357.

8046 CLAUSON: *EDPT*: 550ª.

8047 CLAUSON: *EDPT*: 534ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $334_{2\cdot102}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1367. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 656_{537}.

1459. **tartıḳ-** [< *tar-t-'ḳ-*[8049]] Çekilmek.

1460. **tartıl-** [< *tar-t-'l-*[8050]] Çekilmek.

1461. **tartın-** [< *tar-t-'n-*] Çekilmek.

1462. **tas** [< Ar. *ṭās, ṭ-v-s*[8051]] Tas.

1463. **taş**[8052] Dış.

1464. **taş** [< *tāş*[8053]] Taş.

1465. **taş-** [< *tāş-*[8054]] Taşmak.

1466. **taşı-** [< *taş+ı-*[8055]] Taşımak.

1467. **taşıḳ-** [< *taş+'ḳ-*[8056]] Yorulmak. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ẖar-, sustan-, sustay-, tal-, talıḳ-.**

1468. **taşḳar-** [< *taş+ġar-*[8057]] Dışarı çıkarmak, dışarıda koymak.

1469. **taşḳarı** [< *taş+ġaru*[8058]] Dışarı.

1470. **taşḳucı** [< *tāş-ġucı*[8059]] Taşıcı.

1471. **taşḳun** [< *tāş-ġun*[8060]] Taşkın.

1472. **taşla-** [< *taş+la-*[8061]] Atmak. Bk. **at-.**

1473. **tat** [< *tāt*[8062]] Reayadan şehirde oturmayan takım, ekâbirin kulundan başka yanında ve hizmetinde olanlar, işsiz levent takımı. Bk. **alaẖān u alamān, ḳazaḳ.**

1474. **tat-** [< *tāt-*[8063]] Tatmak.

8048 CLAUSON: *EDPT*: 535[b].

8049 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 146. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 223v20. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 850. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 710[b]. CLAUSON: *EDPT*: 534[b].

8050 CLAUSON: *EDPT*: 536[b].

8051 NİŞANYAN: *SS*: 468[a].

8052 CLAUSON: *EDPT*: 556[b]. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1352.

8053 CLAUSON: *EDPT*: 557[a]. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1373.

8054 CLAUSON: *EDPT*: 559[b]. TEKİN: *TDBUÜ*: 174. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1433. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 657_{538}.

8055 *Taş* 'dış' CLAUSON: *EDPT*: 556[b]. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 657_{539}.

8056 CLAUSON: *EDPT*: 562[a].

8057 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 540[b]. CLAUSON: *EDPT*: 562[b]. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 744.

8058 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 540[b]. CLAUSON: *EDPT*: 563[a]. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1352.

8059 CLAUSON: *EDPT*: 559[b].

8060 CLAUSON: *EDPT*: 559[b]. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1433.

8061 CLAUSON: *EDPT*: 564[b].

8062 CLAUSON: *EDPT*: 449[a]. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1373.

1475. **tatlıġ** [< *tāt-'ġ+lıġ*[8064]] Tatlı. Bk. **çüçük**.

1476. **tatur-** [< *tāt-ur-*[8065]] Tattırmak.

1477. **tavacı** [< Mo. *tovaçi*[8066]] Ulak, deve ile seğirten ulak.

1478. **tavşal-** [< *tav,ş+a-l-*[8067]] Zebun olmak.

1479. **tavuġ** [< *tak+ı-ġu*[8068]] Tavuk.

1480. **tavulġa** [< Mo. *tuġulġ-a(n)*[8069]] Tolga. Bk. **davulġa, davulġan, duluġa, tavulġan**.

1481. **tavulġan** [< Mo. *tuġulġ-a(n)*[8070]] Tolga. Bk. **davulġa, davulġan, duluġa, tavulġa**.

1482. **tavuş** [< *tav+'ş*[8071]] Ayak sesi, tıpış. Bk. **dupdurun**.

1483. **tavuşkan** [< *tav+'ş-ġan*[8072]] Tavşan. Bk. **koyan**.

1484. **tayaġ** [< *taya-ġ*[8073]] Değnek.

1485. **tayak** [< *taya-k*[8074]] Değnek.

1486. **tayal-** [< *taya-l-*[8075]] Dayanmak.

8063 CLAUSON: *EDPT*: 449ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 175. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $337_{2\cdot103}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 397. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 658_{540}.

8064 CLAUSON: *EDPT*: 452ᵃ.

8065 CLAUSON: *EDPT*: 459ᵇ.

8066 **Açıklama:** *Tovaçı*: Temürlü devletinde [1370-1506] Türkler ve Türkleşmiş Moğolların işlerine bakan divanın beylerine verilen ad. Geniş yetkileri bulunan, bütün memurlardan önde giden *tovaçı*lar askeri toplar, ganimeti üleştirir, ordunun nizam ve inzibatı ile uğraşır, hükümdar önünde geçit resmi yaptırırdı (BABUR: *Vekāyi'*: II, 653. DOERFER: *TMEN*: I, 260_{133}). "Ba'zılar deve ile segriden ulakdur demişler". *yām*: Ol kāṣıd ki 'alā 't-te'cīl ḫaber ve biti èletür èlçi (10) dèrler. Şimdiki ḥālde ulakçı dèrler ve ilerü zamānda at ve deve şaklarlar idi, ve ol (11) ṭavarlara yām ṭavarı dèrler. Şimdiki zamānda ulakçı atı dèrler (el-BARDAḪĪ: *Cāmi'ü'l-Fürs*: I, (92ᵃ) 61^{b}_{10-11}. yr.). *tovuca* 'bir türlü gönüllü asker' (HADÎDÎ: *Tevârih-i Âl-i Osman*: 144_{2039}, 348_{5018}; *tavaşı* 219_{3115}).

8067 *tav- / tev-, tev-,ş+e-l-* CLAUSON: *EDPT*: 446ᵇ.

8068 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 101; Çeviri: 70. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 138. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1552) II, 180ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 468ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1431.

8069 Bk. **davulġa**.

8070 Bk. **davulġa**.

8071 CLAUSON: *EDPT*: 446ᵃ.

8072 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 40. al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 18; Çeviri: 11. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 40. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1349) II, 128ᵃ. DOERFER: *TMEN*: II, 615_{966}. CLAUSON: *EDPT*: 447ᵃ. EREN: *TDES*: 397ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1408. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 125.

8073 CLAUSON: *EDPT*: 568ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1349. Çözüm denemesi için bk. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: 159.

8074 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 527ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 568ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 245.

1487. **tayıl-** [< *tāy-ˡl-*[8076]] Kaymak.

1488. **tebengü** [< Far. *tabangū, dapangu*[8077]] Eyer pereki, ipten dokunmuş, eyerin altına konulan içi doldurulmuş keçe.

1489. **tėbre-** [< *tėp+ᵢr+e-*[8078]] Deprenmek.

1490. **tėbren-** [< *tėp+ᵢr+e-n-*[8079]] Deprenmek.

1491. **tėg** [< *teg*[8080]] Değin, gayet. Bk. **dėgin, tėgin, tėgrü.**

1492. **tėg-** [< *teg-*[8081]] Değmek, bulaşmak, ulaşmak, yetişmek, vasıl olmak; liyakati olmak.

1493. **tegev** [< Far. *tak-āb*[8082]] Dereden akan su.

1494. **tėgin** [< *teg+i+n*[8083]] Değin, gayet. Bk. **dėgin, tėg, tėgrü.**

1495. **tėgirmen** [< **tėg-ⁱr-me+n*[8084]] Değirmen.

1496. **tėgre** [< *teg+re*[8085]] Dolayı, daire, etraf.

1497. **tėgre-** [< *teg+re+e-*[8086]] Görüp gözetmek, derip devşirmek, arayıp taramak.

1498. **tėgrü** [< **teg+rü*[8087]] Değin, gayet. Bk. **dėgin, tėg, tėgin.**

1499. **tegrük** [< *teg-ᵢr-ᵘk*] Müdevver.

1500. **tėgür-** [< *teg-ür-*[8088]] Değdirmek.

8075 CLAUSON: *EDPT*: 567ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 175. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 659_{543}.

8076 CLAUSON: *EDPT*: 567ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1391.

8077 Bk. **depingür.** 'eyerin altına konulan içi doldurulmuş keçe' (TDK: *TTS*: II, 1091. at-TABRÎZÎ: *tibyān-i nāfiʿ*: 175. VULLERS: *LP-LE*: I, 422ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 281ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 474ᵇ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 592ᵃ).

8078 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 546ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 443ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1365.

8079 CLAUSON: *EDPT*: 444ᵇ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 661_{545}.

8080 TEMİR: "Die Konjunktionen und Satzeinleitungen im Alt-Türkischen II", 271. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 546ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 475ᵃ. ERDAL: *A Grammar of Old Turkic*: 332.

8081 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 546ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 476ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $340_{2\text{-}104}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1372. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 442_{164}.

8082 'Az su. Dere yataklarındaki durgun su. Bu suyun bulunduğu yerlerin bazı yanları kuru bazı yanları yeşermiş olur' MUHAMMAD MAHDI XĀN: *Sanglax*: 157v27. *tegeö* 'akar su' VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 259ᵃ.

8083 TEKİN, Ş.: *Die Kapitel über die Bewußtseinslehre im uigurischen Goldglanzsûtra (IX. und X.)*: 102. CLAUSON: *EDPT*: 477ᵇ.

8084 **Açıklama:** *Tėgirmen*: < *tegirme neñ*, KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 123^b_1. yr. Çeviri: I, 490. krş. *dikmen* < *tikme neñ* '(iğneyle) dikilmiş nesne (*muḫayyaṭ*)' KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 109^b_5. yr. Çeviri: I, 433. CLAUSON: *EDPT*: 486ᵇ. TIETZE: *TvETTL Cilt 1 A-E*: 577ᵇ). STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1360. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: 144.

8085 CLAUSON: *EDPT*: 485ᵇ. ÖLMEZ, M.: "Çağataycadaki Eskicil Öğeler Üzerine", 139.

8086 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1410.

8087 Bk. **dėgin.**

1501. **tėk** [< *teg*[8089]] Gibi, bedel. Bk. **bėgin, çaġlıġ, dek, dėk, yańlıġ.**

1502. **tėk**[8090] Tek, yalnız.

1557. **tėk**[8091] Sakin, sessiz, epsem.

1503. **tėkşe-** [< *tėŋ-ış+e-*] Cemetmek, devşirmek. Bk. **ük-.**

1504. **tėl-** [< *tel-*[8092]] Delmek, yarmak. Bk. **tėş-.**

1505. **tėlbe** [< *telbe*[8093]] Deli, kuduz.

1506. **tėlbere-** [< *telbe+r-e-*[8094]] Delirmek.

1507. **tėlberet-** [< *telbe+r-e-t-*[8095]] Deli eylemek.

1508. **tėlmür-** [< *telım+ür-*[8096]] Göz yaşarmak, çelermek, parlamak; ümit ve hasretle bakmak.

1509. **tėlük** [< *tel-ük*[8097]] Delik. Bk. **tėşik.**

1511. **tėmür**[8098] Demir.

1512. **tėmür ḳanat**[8099] Yeni ḳanat çıḳarmış uçucu ḳuş. Bk. **ala luġa, ala pöke, alma baş, cürüge, çaḳır ḳanat, soḳsur.**

1513. **ten** [< Far. *tan* < Skr. *tanu*[8100]] Ten.

8088 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 549ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 485ᵇ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 722.

8089 Bk. **tėg.**

8090 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 550ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 470ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1413.

8091 CLAUSON: *EDPT*: 475ᵇ.

8092 CLAUSON: *EDPT*: 490ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1363. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 443_{163}.

8093 CLAUSON: *EDPT*: 493ᵃ.

8094 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 199v10.

8095 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 199v26. CLAUSON: *EDPT*: 493ᵃ.

8096 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 200r1. CLAUSON: *EDPT*: 500ᵇ.

8097 CLAUSON: *EDPT*: 498ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1363.

8098 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 200v10. DOERFER: *TMEN*: II, 666_{1012}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 551ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 508ᵇ. EREN: "Türkçede Moğolca Kalıntılar", 183.

8099 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 64. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 200v16. **Açıklama:** *Tėmür ḳanat*: *Temine kanat* yahut *temir kanat* 'vücudu henüz tüylerin kökleriyle kaplanmağa başlayan kuş yavrusu; uzun kanat; sağangiller soyundan bir tür kırlangıç' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 396ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1195. Bir de krş. **tėmür tırnaḳ* 'demir tırnak, deniz kartalı, balık kartalı, deniz tavşancılı', **tėmür ḳıynaḳ* 'demir pençe'. DOERFER: *TMEN*: III, $205_{1190, 1191}$. ḲĀḌĪ BURHĀNE 'D-DĪN: *Dīvān*: Yazma: (393) 197^{b}_{2}. Gazel 897_{2}. *Kitāb-ı Dedem Ḳorḳud ᶜalā lisān-ı ṭā'ifę-i Oġuzān*: (127) 90^{b}_{1}, (130) 94^{b}_{13}. yr. Ayrıca bk. *temir balıḳ* 'Amu deryada yaşayan siyah pullu bir balık', *ḳara boġra* 'demir tasma' VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 271ᵇ, 248ᵇ.

sīŋ-par 'ol ḳuş yavrusına dėnür, ki henūz ḳanadları bir ḫoşca ẓuhūr eylemeyüp tiken tiken ola, şarı tüy ve ḳızıl ḳanat ve aplaḳ taᶜbīr olınur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 374).

'kanat' (STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 665).

8100 CLAUSON: *EDPT*: 510ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 326ᵃ.

1514. **tèn͡g** [< Çin. *têng*[8101]] Beraber.

1515. **tèn-** [< *tē̆-n-*[8102]] Söylenmek. Bk. **aytıl-**.

1516. **tèndür-** [< *tē̆-n-dür-*] Söyletmek. Bk. **sözlet-**.

1517. **tèn͡giz** [< *teŋ+^{i}z*[8103]] Deniz.

1518. **Tèn͡gri** [< **taŋrı*[8104]] Allah, tanrı, huda. Bk. **Bayat, Uğan**.

1519. **tèp-** [< *tēp-*[8105]] Tepmek.

1520. **tèpe** [< *töpö*[8106]] Tepe, yüksekçe yer.

1521. **tèpük** [< *tēp-^{ü}k*[8107]] Tepme.

1522. **tèr**[8108] Ter.

1523. **tèr-** [< *tē̆r-*[8109]] Dermek.

1524. **terek** [< *tèrēk*[8110]] Kavak ağacı.

1525. **tèrel-** [< *tē̆r-^{i}l-*[8111]] Derilmek, cemolmak. Bk. **yığıl-**.

1526. **tèrge-** [< *tē̆r-$_{i}$g+e-*[8112]] Derip devşirmek, tutup saklamak, arayıp taramak. Bk. **anıt-, asra-**.

1527. **tèrgek** [< *tē̆r-$_{i}$g+e-k*[8113]] Derip devşirilecek nesne.

1528. **tèri** [< *tēri*[8114]] Deri.

1529. **tèrin͡g** [< *teriŋ*[8115]] Derin.

8101 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 551^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 511^{a}. Çince köken önerisi için bk. CHOI: "On Some Chinese Loan Words in Uighur", 166.

8102 CLAUSON: *EDPT*: 514^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1426.

8103 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 552^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 527^{a}. EREN: *TDES*: 108^{a}.

8104 CLAUSON: *EDPT*: 523^{b}. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 289. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1402.

8105 GEORG: "Turkisch / Mongolisch tengri 'Himmel, Gott' und seine Herkunft". CLAUSON: *EDPT*: 435^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 181. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1437. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 660_{544}.

8106 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 580^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 436^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1419.

8107 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 553^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 438^{b}.

8108 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 553^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 528^{b}. EREN: *TDES*: 403^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1366.

8109 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 553^{b}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 475^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 529^{a}. EREN: *TDES*: 108^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1367.

8110 CLAUSON: *EDPT*: 543^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 393.

8111 CLAUSON: *EDPT*: 547^{b}.

8112 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 147. MAHDI XĀN: *Sanglax*: 191v19. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1365, 1373. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 739^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 481^{a}. DOERFER: *TMEN*: II, 655_{998}. CLAUSON: *EDPT*: 543^{b}.

8113 CLAUSON: *EDPT*: 529^{a}.

8114 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 554^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 531^{a}. EREN: *TDES*: 109^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1367.

1530. **teskeri** [< *ters+gerü*[8116], *ters kèrü*[8117]] Ters geri, tersine, aksine.

1531. **tèş-** [< *teş-*[8118]] Delmek. Bk. **tèl-**.

1532. **tèş-** [< *sèş-*[8119]] Çözmek, salıvermek. Bk. **şèş-**.

1533. **tèşik** [< *teş-^{i}k*[8120]] Delik. Bk. **tèlük**.

1534. **tèşil-** [< *teş-^{i}l-*[8121]] Delinmek.

1535. **tèşkeri** [< *ters+gerü*[8122], *ters kèrü*[8123]] Ters geri, tersine, aksine.

1536. **tèşük** [< *teş-^{ü}k*[8124]] Deşik.

1537. **tètik** [< *tēt-^{i}k*[8125]] Çevik hamarat, becerikli, iş elinden gelen.

1538. **tètik** [< *tēt-^{i}k*[8126]] Hastaların zaaftan aklı gidip saçmalaması.

1539. **tève** [< *tebi*[8127]] Deve.

1540. **tèvre-** [< *tèv-$_{i}$r+e-*[8128]] Batmak. Bk. **ḳadal-, tèvrül-**.

1541. **tèvrel-** [< *tèv-$_{i}$r+e-l-*[8129]] Sançılmak, oyulganmak, saplanıp takılmak.

1542. **tèvret-** [< *tèv-$_{i}$r+e-t-*] Bükmek, batırmak.

1543. **tèvrük** [< *tèv-$_{i}$r-^{ü}k*[8130]] İlmek, dikmek, bükülmek, sançılmak.

1544. **tèvrül-** [< *tèv-$_{i}$r-^{ü}l-*[8131]] Batmak, sançılmak. Bk. **ḳadal-, tèvre-**.

8115 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 554^b. CLAUSON: *EDPT*: 551^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1371. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 661_{546}.

8116 CLAUSON: *EDPT*: 553^a. *teskeri* EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 350^a. *tesergüü* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1245^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 670.

8117 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 372. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 194r28. VÁMBÉRY: *Ćagataische Sprachstudien*: 258^b. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1099. CLAUSON: *EDPT*: 736^b. İkinci unsurun kelime mi ek mi olduğu belirsiz olan *keri* gibi *tetrü* ve *tinçü* için bk. *ters tetrü* 'ters aksi' CLAUSON: *EDPT*: 459^a. *yèr+tinçü = yèr sub* 'dünya' CLAUSON: *EDPT*: 961^b.

8118 CLAUSON: *EDPT*: 559^b.

8119 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 555^b. CLAUSON: *EDPT*: 857^a.

8120 CLAUSON: *EDPT*: 559^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 471.

8121 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 555^b. CLAUSON: *EDPT*: 563^a.

8122 MEḤMED ES'AD: *Lehcetü 'l-Luġāt*: 116. CLAUSON: *EDPT*: 553^a.

8123 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 372. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 194r28. VÁMBÉRY: *Ćagataische Sprachstudien*: 258^b. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1099. CLAUSON: *EDPT*: 736^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 670.

8124 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 555^b. CLAUSON: *EDPT*: 563^a.

8125 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 556^a. CLAUSON: *EDPT*: 455^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1368.

8126 *Altun Yaruk*: 619_{15}. *tit-* 'saçmak' *tètik* 'saçma sapan'. CLAUSON: *EDPT*: 455^a.

8127 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 6; Çeviri: 2. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 72, 249. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1321) II, 119^b. MENGES: "Die Wörter für "Kamel" und einige seiner Kreuzungesformen im Türkischen". CLAUSON: *EDPT*: 447^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1424.

8128 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1365.

8129 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 148. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 202v5.

8130 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 202v27. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1437.

1545. **tım**[8132] Damla. Bk. **tamçı**.

1546. **tın-** [< *tīn-*[8133]] Dinlenmek; meşakkate zebun olup sakin olmak.

1547. **tınç** [< *tīn-ç*[8134]] Dinç, dinlenmiş.

1548. **tındur-** [< *tīn-dur-*[8135]] Sakin eylemek, emin edip dinlendirmek. Bk. **toḫtat-**.

1549. **tıñglay** [< *tīn+lay*[8136]] Burun ucu.

1550. **tınmağur** [< *tīn-ma-ġur*[8137]] Zayıf, cılız ve güçsüz olan, rahmeden, esirgeyen.

1551. **tırma-** [< *tar*ı*m+a-*[8138]] Pençe vurup tırmalamak.

1552. **tırma-** [< *tar*ı*m+a-*[8139]] Sarıp muhkem eylemek.

1553. **tırman-** [< *tar*ı*m+a-n-*[8140]] Tırmaşmak.

1554. **tırnağ** [< *tırŋaḳ*[8141]] Tırnak. Bk. **tuvag, tuynaḳ**.

1555. **tıy-** [< **tı-ḍ-*[8142]] Menetmek, meneylemek. Bk. **ay-, aya-, tire-, yıġ-**.

1556. **tigen** [< *tik-gen*[8143]] Diken. Bk. **çökür**.

1557. **tik-**[8144] Bir kişi düşüncesini, hayretini ne ortaya koyacağını bilmeyip sakin olmak.

8131 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 202v22.

8132 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 200v4. CLAUSON: *EDPT*: 503^{a}. **Açıklama:** *Tım*: Daha önce ince sıradan okunmuştu. Bk. *bir tamçı su* 'bir damla su', *tamçıloo* 'damlama', *camgırdın tamçıları tıpıldap cerge tuştu* 'yağmur damlaları şıp şıp yere düştüler' (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 572^{a}, 704^{a}, 732^{a}); *damcı, tamsı* TDK: *DS*: IV, 1351^{b}, X, 3818^{a}), *damlam* 'damla' (TDK: *TTS*: II, 985). *tamla- tam-* gibi çözümü tartışılması gereken kelimeler olarak bk. *ḳavla- ḳav-, ḳovla- ḳov-, salla- sal-*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1376.

8133 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 567^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 514^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 176. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $361_{2:108}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 401.

8134 CLAUSON: *EDPT*: 516^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 177. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 396.

8135 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 568^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 518^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 176. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 401.

8136 Solukluk. CLAUSON: *EDPT*: 512^{a}.

8137 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 202r28, 203r4. CLAUSON: *EDPT*: 450^{a}. EBULGAZİ BAHADIR HAN: *Şecere-i Terākime*: 277.

8138 CLAUSON: *EDPT*: 550^{a}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 446_{171}.

8139 CLAUSON: *EDPT*: 550^{a}.

8140 CLAUSON: *EDPT*: 550^{a}.

8141 CLAUSON: *EDPT*: 551^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 402.

8142 MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 203r4. CLAUSON: *EDPT*: 450^{a}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $366_{2:109}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1346.

8143 TEZCAN: *Eski Uygurca Hsüan Tsang Biyografisi X. Bölüm*: 107. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 101^{b}_{2}. yr. Çeviri: I, 400. DMİTRİYEVA: "İz Etimologiy Nazvaniy Rasteniy v Tyurkskih, Mongol'skih i Tunguso-Man'çjurskih yazıkah", 182. DOERFER: *TMEN*: II, 528_{915}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 558^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 483^{b}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 385.

8144 Açıklanmağa muhtaç biçim.

1558. **tik-**[8145] (İğne ile) dikmek, birbirine yapıştırmak, çivilemek.

1559. **tik-**[8146] Dikmek, ayağa kalkmak.

1560. **tikil-** [< *tik-ⁱl-*[8147]] Umut etmek, muntazır olmak.

1561. **tikiş** [< *tik-ⁱş*[8148]] Yetecek miktarı ve kifayet edecek miktarı.

1562. **til** [< *tıl*[8149]] Dil.

1563. **tile-** [< *til+e-, tıl*[8150]] Dilemek. Bk. **ḳol-**.

1564. **tilek** [< *til+e-k, tıl*[8151]] Dilek.

1565. **tilgen** [< *til-gen*[8152]] Şahin kuşu.

1566. **tilim** [< *til+ⁱm, til-ⁱm, tıl*[8153]] Dilim. Bk. **raḫ**.

1567. **tilin** [< *til-ⁱn*[8154]] Dilim dilim kesilmek, aşınmak; at ve adam adımlamasından yol aşınıp yol yol olmak.

8145 CLAUSON: *EDPT*: 476ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $350_{2\cdot105}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1370. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 665_{552}.

8146 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 558ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 479ᵇ. SEVORTYAN: *ESTY*: III, 224. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1370. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 665_{552}.

8147 CLAUSON: *EDPT*: 481ᵃ.

8148 CLAUSON: *EDPT*: 476ᵇ.

8149 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 559ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 489ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1370.

8150 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 560ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 492ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $354_{2\cdot106}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1371. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 666_{553}.

8151 CLAUSON: *EDPT*: 498ᵇ.

8152 CLAUSON: *EDPT*: 490ᵇ.

8153 DOERFER: *TMEN*: II, 553_{932}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 568ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 394.

8154 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 199r4. CLAUSON: *EDPT*: 490ᵇ. **Açıklama:** *Tilin - ṭarīḳ*: *Tilin* kelimesi 'Dilim dilim kesilmek, aşınmak; at ve adam adımlamasından yol aşınıp yol yol olmak' anlamıyla Ar. *ṭarīḳ* ile denklik arz eder. *Ṭaraḳa* 'birbiri ardından giden develerin izi' (ATAY: *A-TBL*: III, 186ᵃ); yani *patika* 'keçi yolu' (EREN: *TDES*: 326ᵇ). *ṭ-r-ḳ* 'ayak vurmak, yol tepmek' (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uḳyānūsu 'l-basīṭ*: III, 10. YAZIR: *Hak Dini Kur'an Dili*: VII, 5699). Tü. *tar-* 'açmak, saçmak, ayırmak' da Ar. *ṭ-r-ḳ* ile elbette köken olarak değil; ama anlam olarak örtüşür. Tü. *Tar-a-* 'bir şeyin tellerini birbirinden ayırıp karışıklığını gidermek' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 2268ᵇ) ve Ar. *ṭ-r-ḳ* 'yün ditmek'. Sonuç olarak bugün Tü.de yaşayan *tarikat* '*bir kişinin açmış olduğu yol' kelimesi *tilin* '*geçile geçile açılan bir kişilik yol'a hayat hakkı tanımamıştır. Bu hususta bk. AKSAN: "Kelimelerin ölümü olayı ve Türk yazı dilindeki örneklerinde arapça ve farsça unsurların etkisi üzerine notlar".

Ṭ-r-ḳ kökünün konu ile ilgili anlamları: Yünü yolup ditmek 'ala kavlin yumşatmak için çubukla çarpmak. Adalet ve kanun, âdet ve yol. Kırbanın büküntüsüne denir ki yiv tarzında olur, çîn-i cebîn gibi; buruşuk, kırışık büklüm. Develer birbirinin izine düşüp gitmek. Bu hâliyle Ar.'da harflerin yerlerini değiştirerek elde edilen büyük türetmeye göre (bk. KÜÇÜKKALAY: *Kur'ân Dili Arapça*: 273) *f-r-ḳ* da 'açıklık' demektir.

Tar- 'tarlayı sürmek; bölmek, ayırmak; dağıtmak, gidermek; açmak' = Mo. *tara-* 'ayrılmak, dağılmak' (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 262^b_6. yr. Çeviri: III, 180. EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-*

1568. **tilkür-** [< *tilgür-*[8155]] Dikilip durmak.

1569. **timsinip** Bir kokuyu duyar gibi ve duymaz gibi olmak, bir sesi işitir gibi ve işitmez gibi olmak, akılla bir nesneyi anlar gibi ve anlamaz gibi olmak ve başka buna benzer hâller.

1570. **tireci**[8156] Okluk, çeşme lülesi.

1571. **tireg** [< *tīre-g*[8157]] Men, def, direniş, direnme.

1572. **tirge-** [< *tīr-$_i$g+e-*[8158]] Diremek, def ve meneylemek. Bk. **ay-**, **aya-**, **tıy-**, **yığ-**.

1573. **tirge-** [< *tīr-$_i$g+e-*[8159]] Direk dikmek, dayak vurmak.

1574. **tiri** [< *tīr-^{i}g*[8160]] Diri.

1575. **tirik** [< *tīr-^{i}g*[8161]] Diri.

1576. **tiriklik** [< *tīr-^{i}g+lik*[8162]] Diri olmak.

1577. **tirküz-** [< *tīr-güz-*[8163]] Diriltmek, ihya etmek.

1578. **tirsek** [< **tīr+s+gek*[8164]] Koldaki dirsek.

1579. **tiş** [< *tīş, tīş*[8165]] Diş.

1580. **tişi** [= *kişi*[8166]] Dişi.

Edeb: 113ª, 183ª. BOROVKOV: *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı*: 252. DOERFER: *Tungusica*: III, § 474. RÉDEI: *Uralisches etymologisches Wörterbuch*: 5, 510).

8155 Belki *tīr-gür-* (CLAUSON: *EDPT*: 545ᵇ). Bir de krş. *tiŋ* 'dik' *är tiŋ turdı* ay intaşaba 'r-raculu ḳā'im^{an} [=Adam dik durdu]. (KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 300^b_{12}. yr. Çeviri: III, 356). Buradan *tiŋür-* > *tilkür-* (?).

8156 Krş. Far. *nāv* 'oluk', bir yanılma mı var?

8157 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 147. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 191r28, 191v21. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1070. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 739ª. DOERFER: *TMEN*: II, 656_{999}. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1428.

8158 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 148. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1373. DOERFER: *TMEN*: II, 656_{999}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 481ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1428.

8159 TEKİN: *TDBUÜ*: 183.

8160 CLAUSON: *EDPT*: 543ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1371.

8161 CLAUSON: *EDPT*: 543ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1371.

8162 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 562ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1371.

8163 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 562ª. CLAUSON: *EDPT*: 545ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1371.

8164 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 563ª. CLAUSON: *EDPT*: 553ᵇ. TEKİN: "Ana Türkçe'de z'leşme ve ş'leşme", 5.

8165 CLAUSON: *EDPT*: 557ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. /ī/ ile. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1375.

1581. **tişle-** [< *tīş+le-*, *tīş*[8167]] Dişlemek.

1582. **titregüç** [< *tit_ir+e-güç*[8168]] Titreyik, sorguç.

1583. **tiz** [< *tḗ*[8169]] Diz.

1584. **tiz-**[8170] Dizmek.

1585. **tizi** [< *tiz-ⁱg*[8171]] Dizi.

1586. **tizil-** [< *tiz-ⁱl-*[8172]] Dizilmek.

1587. **tofrağ** [< **top_ur+a-ḳ*[8173]] Toprak.

1588. **toğ** [< *tōğ* < Mo. *toğu*[8174]] Toz. Bk. **tos, toz.**

1589. **toğḳan**[8175] Doğan.

1590. **toğḳan ağası**[8176] Doğancıbaşı.

1591. **toğra-** [< *toḳ+_ur+a-*[8177]] Doğramak.

1592. **toḫta-** [< Mo. *toğta-*[8178]] Yerleşmek, karar etmek, dölenmek, istihkâm bulmak, sakin ve kararlı olmak.

8166 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 563ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 560ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1363. BANG: *Berlindeki Macar Enstitüsünden Türkoloji Mektupları (1925-1934)*: II. 14_{245}, 15_{246}. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: 117.

8167 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 563ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 564ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 209. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1395. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 669_{558}.

8168 CLAUSON: *EDPT*: 460ᵃ. < *tirtir+e-*.

8169 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 564ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 570ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 183. TAŞ, İ.: "Kutadgu Bilig'de Z'leşme", 109_{22}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1447.

8170 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 564ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 572ᵃ. TAŞ, İ.: "Kutadgu Bilig'de Z'leşme", 110_{22}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 403.

8171 CLAUSON: *EDPT*: 574ᵃ.

8172 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 565ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 575ᵇ.

8173 CLAUSON: *EDPT*: 443ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 387. AYDEMİR: "Altaic etymologies: *tōz, topak, toysun*".

8174 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 570ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 463ᵇ. Mo. *togu+su(n)* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1262ᵇ. *togu* 'vatan, toprak' TDK: *DS*: X, 3944ᵃ. AYDEMİR: "Altaic etymologies: *tōz, topak, toysun*".

8175 CLAUSON: *EDPT*: 470ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1396. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 56. **Açıklama:** *Doğan*: Sunyurlar ailesine ait yırtıcı kuş. Gövde uzunluğu 60 sm., kanatlarını açtığı zaman uzunluğu 130 sm.'e kadar ulaşır. Sırtında kahverengi, boz; göğsünde ak karışık tüyleri vardır. Asya'nın Güneydoğu Avrupa dağlarında ve ormanlarında, tarla bölgelerinde rastlanmaktadır. Bu kuşa Kırgızistan'ın bütün bölgelerinde rastlanmaktadır. Yuvasını kayalık dağlarda yapmakta, 2-4 yumurta bırakmakta, küçük kuşları, tavşanları, ceylanları da avlamaktadır. Kızgızlar eskiden beri bu kuşu avcılıkta, millî oyun, yarışlarında kullanmaktadır.

8176 Açıklanmağa muhtaç biçim.

8177 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 571ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 472ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1348. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 671_{561}.

8178 *MNT*: 150. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 351ᵃ. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1873ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1257ᵃ. DOERFER: *TMEN*: I, 272_{141}. SCHÖNIG:

1593. **toḫtat-** [< *toḫta-t-* < Mo. *toġta-*] Sakin eylemek, emin edip dinlendirmek. Bk. **tındur-**.

1594. **toḳaş-** [< *toḳ+a-ş-*[8179]] Tokuşmak.

1595. **toḳta-** [< Mo. *toġta-*[8180]] İstihkâm bulmak, sakin olmak, oturuşmak.

1596. **toḳul-** [< *toḳ+ı-l-* = Mo. *toḳo-*[8181]] Dokunmak, örülmek, elle değmek.

1597. **toḳuz**[8182] Dokuz sayısı.

1598. **tol-** [< **to-l-*[8183]] Dolmak.

1599. **tola** [< **to-l-a*[8184]] Dolu, dolmuş. Bk. **toluḳ**.

1600. **ṭolġa-** [< *tol$_u$ġ+a-*[8185]] Dolamak, dolaştırmak, burmak.

1601. **tolġan-** [< *tol$_u$ġ+a-n-*[8186]] Dolanmak, döndürmek, çevirmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñgir-, ėvür-, ḳaytar-, ḳaytat-, tolġan-, yandur-, yėvüt-**.

1602. **tolġandur-** [< *tol$_u$ġ+a-n-dur-*[8187]] Dolandırmak, dolaştırmak.

1603. **tolġaş-** [< *tol$_u$ġ+a-ş-*[8188]] Dolaşmak.

1604. **toluḳ** [< **to-l-^{u}ḳ*[8189]] Dolu, dolmuş. Bk. **tola**.

1605. **tolul-** [< **to-l-^{u}l-*[8190]] Dolmak.

1606. **tolun** [< **to-l-u+n*[8191]] Dolu, dolun ay.

Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1479. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 199_{130}.

8179 CLAUSON: *EDPT*: 474^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1453.

8180 Bk. **toḫta-**.

8181 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 180r16. CLAUSON: *EDPT*: 469^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1378.

8182 DOERFER: *TMEN*: II, 624_{976}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 578^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 474^{b}. TAŞ, İ.: "Kutadgu Bilig'de Z'leşme", 110_{24}.

8183 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 572^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 491^{a}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 678. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1379. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 673_{564}.

8184 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 573^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 491^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 3_{38}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 390.

8185 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 573^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 497^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1379. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 674_{565}.

8186 CLAUSON: *EDPT*: 497^{a}.

8187 CLAUSON: *EDPT*: 497^{a}.

8188 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 573^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 497^{b}.

8189 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 574^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 491^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 390.

8190 CLAUSON: *EDPT*: 499^{b}. *to-l-u+la-*.

8191 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 574^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 491^{b}, 501^{a}. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 303. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1145. **Açıklama:** *Tolun*: Bir de bk. Mo. *toli(n)* 'ayna; metal tabaka, levha' (LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1267^{a}). Far. *āyana* ve *āyīna* 'maʿrūf cism-i maṣḳūl ve şeffāfdur ki derūnında ʿuḳūs-ı ṣuver müşāhede olunur şīşeden ve polāddan

1607. **tomaġa** [< Mo. *tomuġa*[8192]] Doğan üsküfü, kuş yeleği, sipahilerin başlarına taktığı otağa.

1608. **ton** [< *tōn*[8193]] Don, giyecek kaftan.

1609. **toñ-**[8194] Soğuktan donmak.

1610. **tonb-**[8195] Soğuktan donmak.

1611. **topçaḳ** [< *top+çaḳ*[8196]] Alaca at.

1612. **tor** [< *tōr*[8197]] İpekten örülen malum ağ; balık ağı.

1613. **torġay**[8198] [< *torıġa*] Toygar kuşu.

1614. **torġu** [< *tōr+ḳu*[8199]] Kâğıdı saklamak için beratların ve hükümlerin üzerine yapıştırdıkları malum renkli kumaş.

---

dahı düzerler Türkīde *küzgü* taʿbīr ėderler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiʿ*: 46). İlk ayna su idi (ONAY: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı:* 56ᵃ). Sonra (parlak) demir (çelik, metal) levha, en son da cam levha oldu. Demir ayna keçe muhafaza içinde saklanırdı. *Ayna* kelimesi *āyīna* '(sırlı) cam (levha) < *āyina* '(parlak) demir (levha)' < *āyan* 'demir (levha)' / *āhen* 'demir (levha)' < *āhan* 'demir (levha)' (MACKENZIE: *A Concise Pahlavi Dictionary*: 6. STEINGASS: *CP-ED*: 132ᵇ, 133ᵇ, 134ᵇ) biçiminde gelişme göstermelidir. Son durum 'yansıtma, gösterme' kavramından dolayı 'gösterici' anlamında kullanılırken *āyīna* 'gösterici' olarak anlaşılmıştı. Halk türetmesi deyemeyeceğimiz bu hafıza benzetmesinin bir örneği *tolun* 'dolu, dolan, dolmuş'< *tolın* '*demir levha'da yaşanırken böyle bir gelişme alanı Tü.nin kendi içersiyle sınırlı olmalıdır. Sonuç olarak yapı ve anlam bakımından *dolun* (*tol-ⁿn* 'dolu, dolmuş'), 'dolu' kavramıyla ilgili gözükse de nesnenin ilk yapıldığı malzeme bakımından *dolun* '*parlak demir levha' ile ilgili olmalıdır. Nitekim *tolga* (< Mo. *tuġulġa(n)* 'kalay veya kurşun levha') da ilk yapıldığı malzemenin adıyla anılır.

8192 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1862ᵃ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1270ᵃ. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 180. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 195_{127}.

8193 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 574ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 512ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 178.

8194 CLAUSON: *EDPT*: 515ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1386. Belki *toñ* 'don, soğuk' ve *toñ-* 'donmak' kelimeleri bir **to--* 'donmak' kökünde buluşurlar. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 676_{568}.

8195 *ṭonuḳup* olmalıydı. CLAUSON: *EDPT*: 515ᵃ. *toñul-* MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 185v21.

8196 EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 350ᵃ. NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 77. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 167v13, 167v22. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1223, 1230, 1233. *toburçak* YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 742ᵃ. *MNT*: (TEMİR) 241. DOERFER: *TMEN*: II, 601_{949}. Bazı kaynaklara göre 'boynu uzun, bacağı uzun, bedevi, Arabî at'. tobıçak LIGETI: "Glossaire Supplémentaire au Vocabulaire sino-ouigour du Bureau des Traducteurs II", 201.

8197 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 5748ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 528ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1449.

8198 ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūḳāt*: 208. ROSS: *Kuş İsimlerinin Doğu Türkçesi, Mançuca ve Çince Sözlüğü*: 73_{262}. DOERFER: *TMEN*: III, 482_{887}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 490ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1466. *tara-ġay* Far. *şāna-sar* 'tarak başlı, tarak taçlı'.

8199 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 373. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 172v15. VÁMBÉRY: *Čagataische Sprachstudien*: 261ᵃ. *torg-a(n)* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1274ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 490ᵃ. DOERFER: *TMEN*: II, 478_{884}. CLAUSON: *EDPT*: 539ᵃ. *torko* Tü. 'ipek' belki

1615. **torla-** [< *tōr+la-*] Dolaştırmak, sarmak.

1616. **tos** [< *tōs* < Mo. *tous* < **to'usi* < **toğu+si(n)*[8200]] Toz. Bk. **tog, toz.**

1617. **tos** [< Mo. *tous*[8201]] Yayların üzerine yapıştırılan toz denen nesne.

1618. **tostuğan** [< Mo. *tosu(n) toğuġ-a(n)*[8202]] Gemi tarzında uzun ahşap kadeh.

1619. **ṭoy** [< Far.[8203]] Toy, ziyafet.

1620. **toy-** [< *to-ḏ-*[8204]] Yemekten karnı doymak.

1621. **toyġar-** [< *to-ḏ-ġar-*[8205]] Doyurmak.

1622. **toyḳar-** [< *to-ḏ-ġar-*[8206]] Doyurmak.

1623. **toymaġur** [< *to-ḏ-ma-ġur*[8207]] Doymayası.

İndogermen ödünçlemesi Lat. *torquere* DOERFER: *Tungusica*: III, 307, § 266; ama belki *tor-ḳu* 'yufka, ince' < *tor-* 'zayıflamak, ezilmek, harap olmak, bitmek, takatten düşmek'. *tarġu* 'ḳırmızī ipeg-ile mensūc bir nevᶜ ḳumāş adıdur' at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 179.

8200 CLAUSON: *EDPT*: 463ᵇ, 570ᵇ. Mo. *togu+su(n)* LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1262ᵇ. *togu* 'vatan, toprak' TDK: *DS*: X, 3944ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1465. AYDEMİR: "Altaic etymologies: *tōz, topak, toyosun*".

8201 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: II, 1823ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1279ᵃ.

8202 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 81ᵇ. *tostağan* 'ağaçtan veya başka şeylerden yapılmış ufak, yuvarlak çanak, bardak' KENESBAYOĞLU: *Kazak Tiliniŋ Sözdügi*: 275ᵃ. *Ḳazaḳ tiliniŋ sözdigi*: 645ᵃ. *pastan* 'kavun' NÉMETH: *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü*: 42ᵃ. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 176r20. ZENKER: *Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch*: I, 321ᶜ. ŞEYH̱ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 116ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1212. **Açıklama:** *Tostuğan*: Kelime *tosu(n)* 'yağ; iç yağı, kuyruk yağı, zeytin yağı, bitki yağı, don yağı' (LESSING: *M-TS 2 O - C (Z)*: 1277ᵇ) ile *toğuġ-a(n)* 'tava, saplı tencere, kap' (LESSING: *M-TS 2 O - C (Z)*: 1260ᵃ)'dan oluşmuş, *tostoğun* biçiminde gelişmiş ve ilk zamanlar *tostoğan* biçiminde kullanılmış olmalıdır. Rusçaya da girmiştir. Bk. *stakán'* 'kadeh, bardak' (VASMER: *Etymologiçeskiy Slovar' Russkogo Yıazıka*: III, 743). *ṭosṭağan* 'kulplu büyük bardak (Tatarca)' DANKOFF: *Evliyâ Çelebi Seyaḥatnâmesi Okuma Sözlüğü*: 228 (VII, 108^b_{26}, 128^b_{11} *ṭosṭağan* 'kulplu kadeh', 185^b_1 *ṭosṭağan* 'çömçe ve çapçak'). s. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1211. s. EREN: "(Tanıtma) DANKOFF/GLOSSARY", 385. s.

8203 **Açıklama:** *Toy*: Dügün ve ṭoy maᶜnāsınadur, daᶜvet ve żiyāfet maᶜnāsına gelür (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 194. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 656). CLAUSON: *EDPT*: 566ᵇ'de verilen **1 to:y** ile iki anlam birleştirilmiş görülüyor. On üçüncü yüzyıldan sonra görülen *cumāᶜatu 'l-kaṯīra* 'kalabalık topluluk' (İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 123 $[62^a]_{12}$. Basma: 76_6). 'ziyafet' (*Codex Cumanicus*: 194), *al-valīmatu 'l-kabīrati* 'büyük düğün' (ABÛ ḤAYYÂN: *Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*: Metin: 67ᵃ; Çeviri: 106), ḲUṬB: *Ḫusrev ü Şīrīn*: 240-52 $(27^a)_{1023, 1025, 1032}$, 267-75 $(38^b)_{1477}$, 339-135 $(68^b)_{2723}$, 351-145 $(73^b)_{2921}$, 353-146 $(74^a)_{2955}$, 354-147 $(74^b)_{2962}$, 422-205 $(103^b)_{4112}$, 428-207 $(104^b)_{4206}$. b., X *beḏük ⁹doy bėrdi* 'büyük bir doy (ziyafet) verdi', XI ⁴*doydın soñ* 'doydan sonra' (BANG - RAHMETİ [ARAT]: *Oğuz Kağan Destanı*: 14), *toy ḳuvraġ* 'düğün cemiyet' (RADLOFF: *Uigurishche Sprachdenkmäler*: 43_{10}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 572ᵃ), *caşn va macmaᶜ-i sūr, sūr va ᶜarūsī* 'düğün ve eğlence toplantısı, eğlence ve düğün' (MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188r10, 261v12) kullanış ve karşılıkları kelimenin sonraki bir dönemde Far.'dan kazanıldığını gösteriyor.

8204 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 572ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 451ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1376. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 676_{570}.

8205 CLAUSON: *EDPT*: 454ᵃ.

8206 CLAUSON: *EDPT*: 454ᵃ. *to-ḏ-ġur-*.

8207 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188r20. CLAUSON: *EDPT*: 451ᵃ.

1624. **toyun** [< *to-d-ᵘn*[8208]] Doyum, tok.

1625. **toz** [< *tōz*[8209]] Toz. Bk. **tog, tos.**

1626. **tozañ̂g** [< *tōz+aŋ*[8210]] Toz topraklı yumuşak yer.

1627. **töben** [< *töpü+n*[8211]] Aşağı, alt. Bk. **ḳoyan.**

1628. **tög-**[8212] Dövmek.

1629. **tögēn** [< *tög-gün*[8213]] Dağ, yanık.

1630. **tögül** [< *tegül* < Arguca *daġ ol*[8214]] Değil.

1631. **tögün-** [< *tög-ᵘn-*] Dövünmek.

1632. **tögüş-** [< *tög-ᵘş-*[8215]] Dövüşmek.

1633. **tök-**[8216] Dökmek.

1634. **tölek** [< *töle-k*[8217]] Borç ödemek.

1635. **tölek** [< *töle-k*[8218]] Yavaş.

1636. **tölügüm hey tulum** [< *tölük+ᵘm, tul+ᵘm*[8219]] Türkistan'da sevinç ve düğün mahallinde bazı kimseler ayak üzre kalkıp bir vaz ile oynayıp bir nev ile türkü söylemek.

8208 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 572ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 451ᵃ. EREN: *TDES*: 413ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1376.

8209 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 579ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 570ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 178.

8210 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 492ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 570ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1465.

8211 RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1271, 1597 /ü/ ile. BANG: *Köktürkçeden Osmanlıcaya*: 46_{42}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 493ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1386.

8212 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 579ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 477ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1382. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 679_{574}.

8213 NEVĀYĪ: *Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn*: 166. ZENKER: *Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch*: I, 325ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 484ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1451.

8214 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 99^b_4. yr. Çeviri: I, 393. CLAUSON: *EDPT*: 480ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1347. KONONOV: "Etymologia slova *dägil*", ne est".

8215 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 579ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 487ᵇ.

8216 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 579ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 477ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $372_{2\cdot111}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1375. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 678_{572}.

8217 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1922ᵃ. LESSING: *M-TS 2 O - C (Z)*: 1286ᵃ. DOERFER: *TMEN*: II, 630_{980}. CLAUSON: *EDPT*: 492ᵇ. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 202_{132}.

8218 CLAUSON: *EDPT*: 498ᵃ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 651ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1353.

8219 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 184v17. CLAUSON: *EDPT*: 484ᵃ. **Açıklama:** *Tölügüm hey tulum*: *Tülük* 'güç, kuvvet' (ARAT: *ETŞ*: 382, 10_{276}. Bu yayımda birçok yayım görüldükten sonra birinci hecede /ü/ teklifi veya tereddütü soru (?) ile dile getirilmiş, sonraki yayımlar birinci heceyi /ö/ ile okuma eğiliminde devam etmiştir. CLAUSON: *EDPT*: 498ᵇ. *Altun Yaruk*: 727ᵇ) *tul* 'dul, eşi ölmüş veya eşinden boşanmış (kadın veya erkek) kimse' (CLAUSON: *EDPT*: 490ᵃ. *Qazaq*

1637. **töpe** [< *töpö*[8220]] Tepe, üst, tümsek.

1638. **tör** [< *tȫr*[8221]] Karşı, karşılık, baş köşe, hane sadrı, ev bucağı, dip.

1639. **töre** [< Mo. < Tü. *törü* < **törö*[8222]] Âdet, kanun.

1640. **töre-** [< *tȫr+e-*[8223]] Bir nesne yokken hasıl olmak, icat olmak. Bk. **törü-**.

1641. **törtele** [< *tȫrt+egü+le*[8224]] Dördü birden.

1642. **törteleyi** [< *tȫrt+egü+le+y-i*[8225]] Dördü birden.

1643. **türtān**[8226] Kürk.

1644. **törtev** [< *tȫrt+egü*[8227]] Dört tane.

1645. **törtevle** [< *tȫrt+egü+le*[8228]] Dört tanesi birlikte.

1646. **törtünç** [< *tȫrt+ünç*[8229]] Dördüncü.

1647. **törü-** [< **tȫr+ü-*[8230]] Bir nesne yokken hasıl olmak, icat olmak. Bk. **töre-**.

1648. **töşe-** [< *tȫş+e-*[8231]] Döşemek.

1649. **töşel-** [< *tȫş+e-l-*[8232]] Döşenmek.

Tilinin Qısqaşa Etimologiyalıq Sözdigi: 193. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 658^{b}. EREN: *TDES*: 123^{a}). Sonuç olarak 'güçlü, eşli, tam, destekli' ile 'güçsüz, eşsiz, yarım, desteksiz' anlamlı bir zıt tekrardır.

tölüküm hey tulum Kāf-i ᶜArabī ile. Türkistān'da düğüne ve sürūr maḥallinde baᶜżılar ayağa ḳalḳup kendülere maḫṣūṣ vaṣf-ıla oynayup ve maḫṣūṣ bir nevᶜ sürūd ile ırlamağa derler imiş. VÉLIAMINOF-ZERNOF: *el-luġātu 'n-nevā'iyye* ....

Evli kadın dul kadın ikilemesine benzer bir söyleyiş olarak bk. Tuñyuḳuḳ bengü taşı 2. taş güney yüzü 4. satır *ḳız ḳoduz* 'kız dul'.

8220 İNAN: "Türk etnolojisini ilgilendiren birkaç terim-kelime üzerine", 190. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 580^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 436^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1419.

8221 CLAUSON: *EDPT*: 428^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1461. ÖNER: "Or ~ Tor ~ Çor Sözleri Hakkında".

8222 BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 656. İNAN: "Yasa, Töre~Türe ve Şeriat". İNAN: "Türk etnolojisini ilgilendiren birkaç terim-kelime üzerine", 191. *Kazak Tilinin Kıskaşa Etimologiyalık Sözdigi* 188. DOERFER: *TMEN*: I, 264_{134}. CLAUSON: *EDPT*: 531^{b}. POUCHA: "Tocharisch A *tiri*, B *teri*, mongolisch *törü*, hebräisch *tôrah*". DONUK: *Eski Türk Devletlerinde İdarî-Askerî Unvan ve Terimler*: 85. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 182. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 297. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1464.

8223 Mo. *törökü* 'doğmak' (POPPE: *Moğol Yazı Dilinin Grameri*: 38_{101}). TEKİN: *TDBUÜ*: 184. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $373_{2\cdot112}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1462.

8224 CLAUSON: *EDPT*: 537^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. Krş. Mo. *dörben* 'dört'.

8225 CLAUSON: *EDPT*: 537^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1378.

8226 RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1460.

8227 CLAUSON: *EDPT*: 537^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1378.

8228 CLAUSON: *EDPT*: 537^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1378.

8229 CLAUSON: *EDPT*: 535^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1378.

8230 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 582^{a}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 495^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 533^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1462.

8231 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 582^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 561^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1353. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 678_{573}.

1650. **töşük** [< *teş-ük*[8233]] Deşik.

1651. **töz-** [< *tȫz-*[8234]] Tahammül ve sabır eylemek, takat getirmek. Bk. **çıda-**.

1652. **tuġ-**[8235] Doğmak.

1653. **tuġġan** [< *tuġ-ġan*[8236]] İkiz doğmuş kardeşler.

1654. **tul**[8237] Eri olmayan avrat, dul.

1655. **tulun-** [< *tul-un-*[8238]] Güneş, ay ve (yıldız) batmak, belirmez olmak. Bk. **uyaḳ-**.

1656. **tuman**[8239] Güneşin olmadığı gün.

1657. **tumşuġ** [< **tun+çuḳ*[8240]] Dağ burnu, kuş burnu.

1658. **tumuş-** [< *tum-uş-*] Acele, gazap ve hüzünlü hüzünlü söylemeyip oturmak.

1659. **tun-** [< *tu-n-*[8241]] İnce nesneye, ışıklı nesneye ve güneşe dikkatle bakmaktan göz kamaşmak.

1660. **tunbān** [< Far.[8242]] İç donu.

8232 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 149. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 177v11. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1268. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 757ᵃ. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 582ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 564ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 184.

8233 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 471.

8234 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 149. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 173r22. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1266. NECİP: *YUTS*: 425ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 572ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $375_{2\text{-}113}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1448. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 680_{575}.

8235 CLAUSON: *EDPT*: 465ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $398_{2\text{-}118}$. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 44^{aF}_{4}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1391. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 670_{560}.

8236 CLAUSON: *EDPT*: 465ᵃ. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 161.

8237 CLAUSON: *EDPT*: 490ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1383.

8238 Açıklanmağa muhtaç biçim.

8239 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 498ᵇ.

8240 CLAUSON: *EDPT*: 509ᵇ. DOERFER: *TMEN*: II, 642_{984}. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 499ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1375. Krş. *dumsaymaḳ* 'tumşuḳ ve burun şallamaḳ, ṭarılmaḳ, bed-ḫışm olmaḳ' (ŞEYḪ SÜLEYMĀN: *LÇvTO*: 173ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1800). Türkm. *tumşuk* 'hayvanların ağız, burun kısmı, gaga' TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: *Türkmence-Türkçe Sözlük*: 637ᵃ. YUyg. *domsay-* 'somurtmak, suratını asmak' NECİP: *YUTS*: 104ᵃ. Kırg. *tumşuk* 'gaga, hayvan suratı, hayvan burunu; hortum' YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 759ᵇ. kazak. *tumsıq* 'burun tarafı; tepenin veya dönemeç olan yerin çıkık olantarafı, tümsek' KENESBAYOĞLU: *Kazak Tiliniŋ Sözdügi*: 278ᵃ. Şor. *tunçuk* 'kuş gagası' KURPEŞKO KANNAGAŞEVA - AKALIN: *Şor Sözlüğü*: 118ᵇ. Teleüt. *tumçuk* 'burun' RYUMİNA-SIRKAŞEVA - KUÇİGAŞEVA: *Teleüt Ağzı Sözlüğü*: 119. Hakas. *tumzuh* 'burun; gaga; hortum' GÜRSOY-NASKALİ - BUTANAYEV - İSİNA - E. ŞAHİN - L. ŞAHİN - KOÇ: *Hakasça-Türkçe Sözlük*: 532ᵇ. NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: (169) 775ᵇ, 18, (116).

8241 CLAUSON: *EDPT*: 514ᵇ. *ton-*.

8242 İç ṭona dėnür. Taḥrīf ėdüp ṭūmān dėrler. Ve ᶜumūmen ayaġa gėyilen ṭevbe dėrler. Çaġşīr ve şalvār ve dizlik ve butluḳ ve pōṭūr gibi. Ḫuşūşen güreşçilerüŋ pōstekiden diküp ayaḳlarına

1661. **tuñg**[8243] Şarap kabı, fıçı, varil.

1662. **tur-**[8244] Durmak, sakin olmak.

1663. **tura** [< *tur-a*[8245]] İnsan boyunca yapılmış kalkan.

1664. **tura** [< *tur-a*] Çalıdan yapılan duvar.

1665. **turġur-** [< *tur-ġur-*[8246]] Durdurmak.

1666. **turġuz-** [< *tur-ġuz-*[8247]] Durdurmak.

1667. **turuş** [< *tur-*"*ş*[8248]] Durmak. Sabr u takat.

1668. **tuş**[8249] Kaba kuşluk.

1669. **tuş**[8250] Taraf, semt, canip.

1670. **tuş ol-**[8251] Rastlamak, rast gelmek.

1671. **tuş-**[8252] Tuş gelmek.

1672. **tuşluḳ** [< *tuş+luḳ*[8253]] Taraf.

1673. **tut-**[8254] Tutmak.

1674. **tutaş** [< *tut-a-ş-ı*[8255]] Mukabil, muttasıl, karşılıklı, bitişik.

çekdükleri ṭondur ki güreşçi kisveti taᶜbīr olunur (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 190. VULLERS: *LP-LE*: I, 464ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 327ᵃ).

8243 RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1434. *tüñg*₁. DOERFER: *TMEN*: II, 577₉₄₂.

8244 CLAUSON: *EDPT*: 529ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 377₂.₁₁₄. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 29ᴬ₄. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 404. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 680₅₇₆.

8245 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 271ᵇ₁₀. yr. Çeviri: III, 221. BUDAGOV: *Sravnitel'nıy Slovar' Turetsko-Tatarskih' Nareçiy*: I, 57ᵃ. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1446. POPPE: "Orta Moğolca'daki Türkçe Kelimeler", 262. JOKI: *Die Lehnwörter des Sajansamojedischen*: 339. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1300ᵇ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 500ᵇ. ÖGEL: *Türk Kültür Tarihine Giriş VII Türklerde Ordu, Ordugâh ve Otağ -Devlet, ordu ve aile disiplinin temelleri- (Hunlardan Osmanlılara)*: 204. DOERFER: *Tungusica*: III, § 77. KURPEŞKO KANNAGAŞEVA - AKALIN: *Şor Sözlüğü*: 118ᵇ. EREN: *TDES*: 418ᵃ.

8246 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 587ᵃ.

8247 ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 681₅₇₇.

8248 CLAUSON: *EDPT*: 554ᵃ. *tö-y-* = *tü-r-* (?). Krş. Mac. *tűr-* 'dayanmak, katlanmak, tahammül etmek' (CSÁKI: *Magyar-Török Szótár*: 389ᵃ). ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 682₅₇₈.

8249 CLAUSON: *EDPT*: 558ᵃ.

8250 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 590ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 558ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1473.

8251 CLAUSON: *EDPT*: 558ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1473.

8252 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 590ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 660ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 682₅₇₉.

8253 TEKİN: *TDBUÜ*: 180.

8254 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 591ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 451ᵃ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 22₂₂. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: 383₂.₁₁₅. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 683₅₈₁.

8255 CLAUSON: *EDPT*: 461ᵇ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 343.

1702. **tüp** [< *tüp*[8281]] Dip, ağaç ve başka nesnelerin dibi.

1703. **tüpsüz** [< *tüp+süz*[8282]] Dipsiz.

1704. **tür-** [< *tür-*[8283]] Dürmek.

1705. **türlük** [< *tör+lüg*[8284]] Bir türlü, bir tür.

1706. **türme** [< *tür-me*[8285]] Örmek denilen elbise.

1707. **türmey** [< *tür-me+y*] Örmek denilen elbise.

1708. **tüş** [< *tüş*[8286]] Düş, rüya.

1709. **tüş-**[8287] Dölenmek, konmak, koymak, inmek, düşmek, attan ve yüksek yerden aşağa inmek, menzilde konmak.

1710. **tüz**[8288] Doğru düzgün kişi; doğru düzgün nesne.

1711. **tüz**[8289] Düzlük ova.

1712. **tüz**[8290] Meclis levazımatı.

1713. **tüz-**[8291] Düzmek, müsavi eylemek.

1714. **tüz-**[8292] Düzmek, saza ahenk vermek; bezemek.

8280 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 308^{b}_{11}. yr. Çeviri: III, 395. NEVÂYÎ: *Mahbûbu 'l-Kulûb*: 374. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1540. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 771^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 521^{a}. *DTS*: 580^{a}.

8281 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 598^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 434^{b}. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 31_{2}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1386.

8282 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 598^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 434^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 31_{2}.

8283 NEVÂYÎ: *Muhâkimetü 'l-Luğateyn*: 151. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1556. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 772^{b}. NECİP: *YUTS*: 431^{b}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 598^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 530^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1387.

8284 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 599^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 546^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1387.

8285 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 506^{b}. Far. *tarma* VULLERS: *LP-LE*: I, 439^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 297^{a}. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1566, 1805. DOERFER: *TMEN*: II, 505_{898}.

8286 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 599^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 559^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $391_{2\cdot116}$. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 44^{aR}_{2}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1373.

8287 CLAUSON: *EDPT*: 560^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1385. ÖZYETGİN: *Ebû Hayyân Kitâbu'l-İdrâk...*: 689_{590}.

8288 CLAUSON: *EDPT*: 571^{b}. SEVORTYAN: *ESTY*: II, 309. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 402.

8289 CLAUSON: *EDPT*: 571^{b}. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 3_{12}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 402.

8290 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 602^{a}.

8291 NEVÂYÎ: *Muhâkimetü 'l-Luğateyn*: 149. CLAUSON: *EDPT*: 572^{b}. [al-MANÛFÎ]: *Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Lûgat-it-Türkiyye*: (10) 5^{b}_{10}. yr. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 403. ÖZYETGİN: *Ebû Hayyân Kitâbu'l-İdrâk...*: 453_{183}.

1715. **tüz-**[8293] Hatırı hoş olmak, iki kişi arasında anlaşma sağlamak.

1716. **tüzet-** [< *tüz+e-t-*[8294]] Düzeltmek, doğru olmak, doğru eylemek.

1717. **tüzlen-** [< *tüz+le-n-*[8295]] Düzlenmek.

1718. **tüzlük** [< *tüz+lük*] Doğruluk.

1719. **tüzrek** [< *tüz+rek*] Doğru düzgün.

1720. **tüzük** [< *tüz-ük*] Düzülmüş, hazır, tertipli; nizam, intizam.

1721. **tüzük-** [< *tüz-ük-*[8296]] Düzmek, düzenlemek, düzgün tertipli yapmak.

1722. **u-**[8297] İktidar tasvir fiili. Yapabilmek. Bk. **al-**.

1723. **uç** [< *ūç*[8298]] Uç.

1724. **uç-**[8299] Iztırapla hareket etmek, talpımak, göz seğirmek, yürek oynamak.

1725. **uç-**[8300] Sevinmek. Bk. **sėvün-**.

1726. **uç-**[8301] Zayil olmak, görünmez olmak, kuş uçmak, sönmek.

1727. **uça** [< *ūç+a*[8302]] Arka, arka ortasında olan omurga kemiği. Koyun kuzu tavuk ve sair yenecek hayvanlar pişse arkasını kaburgaları ile bütün bütün kesip ayırırlar, yemek üzerine korlar. Padişah ve başka büyük bir kimseye ikram edecek olsalar, meclisinde o uçalardan birini gönderirler, ki padişah o kişiye tam riayet etmiş olur. Yemek bu uçalı olmasa yemek sahibini cimrilik ile hatırlarlar ve o yemeğe o kadar itibar etmezler.

1728. **uça** [< *ūç+a*[8303]] Koruma, hıfz. Yan, arka.

8292 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 150. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 173r22. GABAIN: *ETG*: 303^b. *Nehcü'l-Ferādīs*: I, 71_{14}, II, 53, III, 443^b. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1395, 1581. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 741^a. NECİP: *YUTS*: 416^a. CLAUSON: *EDPT*: 572^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 403. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 453_{182}.

8293 Açıklanmağa muhtaç biçim.

8294 CLAUSON: *EDPT*: 571^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 402.

8295 CLAUSON: *EDPT*: 576^a. *tüzlün-*.

8296 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 603^a. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 251. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 403.

8297 CLAUSON: *EDPT*: 2^a. GABAIN: *TTT* Texte in Brāhmīschrift: VIII, A_{44}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1037.

8298 CLAUSON: *EDPT*: 17^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1482.

8299 BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $401_{2.115}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1483.

8300 Açıklanmağa muhtaç biçim.

8301 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 603^b. CLAUSON: *EDPT*: 19^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1483. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 692_{593}.

8302 = Mo. *uġuça*. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 364^b. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1333^a. DOERFER: *TMEN*: II, 136_{578}. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: $28^b{}_3$. yr. Çeviri: I, 87. CLAUSON: *EDPT*: 20^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1481.

8303 CLAUSON: *EDPT*: 20^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1481.

1675. **tutaş-** [< *tut-a-ş-*[8256]] Tutuşmak, güreş tutuşmak, tuş gelmek.

1676. **tutḳu** [< *tut-ġu*] Tutacak nesne.

1677. **tutuḳ** [< *tut-ᵘḳ*[8257]] Tutacak nesne; büzüklük, sıkıntı, kabızlık.

1678. **tuvaġ** [< *tuñyaġ*[8258]] Tırnak. Bk. **tırnag, tuynaḳ**.

1679. **tuvurluġ** [< *tuvur+luġ* < Mo. *tuġurġa*[8259]] Otağın perdesi.

1680. **tuy-**[8260] Duymak.

1681. **tuyġar-** [< *tuy-ġar-*[8261]] Duyurmak.

1682. **tuyḳar-** [< *tuy-ġar-*] Duyurmak.

1683. **tuyġun** [< **tuy+ġun*[8262]] Ak doğan.

1684. **tuynaḳ** [< *tuñyaġ*[8263]] Tırnak. Bk. **tırnag, tuvag**.

1685. **tuz** [< *tūz*[8264]] Tuz.

1686. **tüg** [< *tü*[8265]] Tüy.

1687. **tügen** [< *tüg-gen*[8266]] Düğüm.

1688. **tüger taş** [< *tüger*[8267]] Mezar taşı, sütun taşı.

1689. **tügün** [< *tüg-ᵘn*[8268]] Düğüm.

8256 CLAUSON: *EDPT*: 462ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1478. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 685_{583}.

8257 CLAUSON: *EDPT*: 452ᵇ.

8258 CLAUSON: *EDPT*: 519ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1445.

8259 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 60. *toġurḳa* MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 179v13. RADLOFF: *VeWbT-D*: II, 1177, 1187. *tugurg-a* 'duvar, çadırın iskeletini örten keçe parçaları; duvar, evin duvarı' KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1594ᵃ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1294ᵇ. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 766ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1441. TTü.ndeki *duvar* (TDK: *Türkçe Sözlük*: 727ᵇ) kelimesinin oluşmasında Far. *dīvār* (STEINGASS: *CP-ED*: 554ᵇ) kadar *tuvur* da etkili olmalı. *duvar* < Mo. *tuvur, duvar* < Far. *dīvār*.

8260 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 584ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 567ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1383. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 686_{584}.

8261 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1452.

8262 DOERFER: *TMEN*: II, 657_{1003}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1466. **Açıklama:** *Tuyġun* (< **tuy+ġun*) '*akkuş'un yapı bakımından benzerlik gösterdiği **kögürç+gün* '*gökkuş', **ḳuz+ġun* '*karakuş' gibi öbür kuş adları ile birlikte mütalaası için bk. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi:* 173. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 132.

8263 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 188r21. CLAUSON: *EDPT*: 519ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1445.

8264 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 594ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 571ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 22_{92}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 398.

8265 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 594ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 433ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1442.

8266 CLAUSON: *EDPT*: 484ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1361.

8267 *tüger taş* 'dikili taş' (TDK: *DS*: IV, 1620ᵇ). *düger, düger ağacı* 'kalın direk, mertek, kiriş, sütun' (TDK: *TTS*: II, 1301).

1690. **tügüş-** [< *tüg-üş-*[8269]] Düğüm düğüşmek.

1691. **tüken-** [< *tük+e-n-*[8270]] Tükenmek, tamam olmak, son olmak.

1692. **tükengenil-** [< *tük+e-n-gen+il-*[8271]] Tükenilmek, aranmak, istenmek, tamam olmak.

1693. **tüküz** [< *tügüz*[8272]] Tamam, mükemmel.

1694. **tülek** [< *tǖ+le-k*[8273]] Bazı kuşların yılda bir kere tüylerini döktüğü vakit.

1695. **tülkü** [< *tilkü*[8274]] Tilki.

1696. **tümen** [< Tohar.[8275]] On bin Osmanlı akçası.

1697. **tün** [< **tǖ-n*[8276]] Dün, gece.

1698. **tün ḳaṭar** [< **tǖ-n ḳat-ar*[8277]] Gece ile padişahı bekleyenler. Bk. **yatış**.

1699. **tünbek** [< Far. *tunbak*[8278]] Dünbek, düplek, dümbelek.

1700. **tün͡glük** [< *tüŋ+lük*[8279]] Bozkırda oturanların çadırlarının tepelerinde olan pencere olup soğukta ve yağmurda örterler ve ateş yandığında duman dışarı çıksın diye açarlar.

1701. **tün͡gül-** [< **tüŋ-ül-*[8280]] Feragat eylemek, nevmit olmak. Bk. **öt-**.

8268 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 595ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 484ᵃ. GABAIN: *ETG*: 303ᵃ. RABĠŪZĪ: *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*: I, (112) 80v20, (115) 82v20, (144) 103v17, II, 657ᵇ.

8269 CLAUSON: *EDPT*: 487ᵇ.

8270 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 596ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 484ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1469. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 687_{586}.

8271 CLAUSON: *EDPT*: 484ᵇ.

8272 CLAUSON: *EDPT*: 488ᵃ. Krş. Mac. *tökéletes* 'mükemmel' (DÁVID: *Útiszótár Magyar-Török*: 273. CSÁKI: *Magyar-Török Szótár*: 383ᵃ).

8273 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 596ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 498ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1442.

8274 al-QAZWĪNĪ: *Nuzhatu-l-Qulūb*: Metin: 20; Çeviri: 13. ad-DAMĪRĪ: *ḥayātu 'l-ḥayavān fī ġarā'ibi 'l-maḫlūkāt*: 84. ÂŞIK MEHMED: *Menâzırü'l-Avâlim*: (III, 1354) II, 129ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 498ᵇ. EREN: *TDES*: 408ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1471. HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 133.

8275 *tüme(n) MNT*: 157. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 1924ᵃ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1315ᵇ. DOERFER: *TMEN*: II, 632_{983}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 400. **tu+man* Krş. Çin. *van* 'on bin' < EÇin. *man*. *Uyġurça-Ḫanzuça Luġet*: 535ᵇ.

8276 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 597ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 513ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1443.

8277 VULLERS: *LP-LE*: I, 468ᵃ. STEINGASS: *CP-ED*: 329ᵃ. CAFEROĞLU: "Azerî Lehçesinde bâzı Mogolca Unsurları". BABUR: *Veḳāyi'*: II, 658. DOERFER: *TMEN*: II, 573_{940}.

8278 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 504ᵇ.

8279 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 60. MUHAMMAD MAHDÎ XĀN: *Sanglax*: 187r15. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1545. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 771ᵃ. DOERFER: *TMEN*: II, 643_{988}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 597ᵇ. ALTAY: *Anayurttan Anadolu'ya*: 80_{10}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1479.

1702. **tüp** [< *tüp*[8281]] Dip, ağaç ve başka nesnelerin dibi.

1703. **tüpsüz** [< *tüp+süz*[8282]] Dipsiz.

1704. **tür-** [< *tür-*[8283]] Dürmek.

1705. **türlük** [< *tör+lüg*[8284]] Bir türlü, bir tür.

1706. **türme** [< *tür-me*[8285]] Örmek denilen elbise.

1707. **türmey** [< *tür-me+y*] Örmek denilen elbise.

1708. **tüş** [< *tüş*[8286]] Düş, rüya.

1709. **tüş-**[8287] Dölenmek, konmak, koymak, inmek, düşmek, attan ve yüksek yerden aşağa inmek, menzilde konmak.

1710. **tüz**[8288] Doğru düzgün kişi; doğru düzgün nesne.

1711. **tüz**[8289] Düzlük ova.

1712. **tüz**[8290] Meclis levazımatı.

1713. **tüz-**[8291] Düzmek, müsavi eylemek.

1714. **tüz-**[8292] Düzmek, saza ahenk vermek; bezemek.

8280 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 308^{b}_{11}. yr. Çeviri: III, 395. NEVÂYÎ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 374. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1540. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 771^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 521^{a}. *DTS*: 580^{a}.

8281 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 598^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 434^{b}. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 31_{2}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1386.

8282 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 598^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 434^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 31_{2}.

8283 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 151. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1556. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 772^{b}. NECİP: *YUTS*: 431^{b}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 598^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 530^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1387.

8284 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 599^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 546^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1387.

8285 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 506^{b}. Far. *tarma* VULLERS: *LP-LE*: I, 439^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 297^{a}. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1566, 1805. DOERFER: *TMEN*: II, 505_{898}.

8286 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 599^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 559^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $391_{2\cdot116}$. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 44^{aR}_{2}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1373.

8287 CLAUSON: *EDPT*: 560^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1385. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 689_{590}.

8288 CLAUSON: *EDPT*: 571^{b}. SEVORTYAN: *ESTY*: II, 309. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 402.

8289 CLAUSON: *EDPT*: 571^{b}. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 3_{12}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 402.

8290 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 602^{a}.

8291 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 149. CLAUSON: *EDPT*: 572^{b}. [al-MANŪFĪ]: *Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Lûgat-it-Türkiyye*: (10) 5^{b}_{10}. yr. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 403. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 453_{183}.

1715. **tüz-**[8293] Hatırı hoş olmak, iki kişi arasında anlaşma sağlamak.
1716. **tüzet-** [< *tüz+e-t-*[8294]] Düzeltmek, doğru olmak, doğru eylemek.
1717. **tüzlen-** [< *tüz+le-n-*[8295]] Düzlenmek.
1718. **tüzlük** [< *tüz+lük*] Doğruluk.
1719. **tüzrek** [< *tüz+rek*] Doğru düzgün.
1720. **tüzük** [< *tüz-ük*] Düzülmüş, hazır, tertipli; nizam, intizam.
1721. **tüzük-** [< *tüz-ük-*[8296]] Düzmek, düzenlemek, düzgün tertipli yapmak.
1722. **u-**[8297] İktidar tasvir fiili. Yapabilmek. Bk. **al-**.
1723. **uç** [< *ūç*[8298]] Uç.
1724. **uç-**[8299] Iztırapla hareket etmek, talpımak, göz seğirmek, yürek oynamak.
1725. **uç-**[8300] Sevinmek. Bk. **sėvün-**.
1726. **uç-**[8301] Zayil olmak, görünmez olmak, kuş uçmak, sönmek.
1727. **uça** [< *ūç+a*[8302]] Arka, arka ortasında olan omurga kemiği. Koyun kuzu tavuk ve sair yenecek hayvanlar pişse arkasını kaburgaları ile bütün bütün kesip ayırırlar, yemek üzerine korlar. Padişah ve başka büyük bir kimseye ikram edecek olsalar, meclisinde o uçalardan birini gönderirler, ki padişah o kişiye tam riayet etmiş olur. Yemek bu uçalı olmasa yemek sahibini cimrilik ile hatırlarlar ve o yemeğe o kadar itibar etmezler.
1728. **uça** [< *ūç+a*[8303]] Koruma, hıfz. Yan, arka.

8292 NEVÂYÎ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 150. MUHAMMAD MAHDÎ XÂN: *Sanglax*: 173r22. GABAIN: *ETG*: 303ᵇ. *Nehcü'l-Ferādīs*: I, 71_{14}, II, 53, III, 443ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1395, 1581. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 741ᵃ. NECİP: *YUTS*: 416ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 572ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 403. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 453_{182}.

8293 Açıklanmağa muhtaç biçim.

8294 CLAUSON: *EDPT*: 571ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 402.

8295 CLAUSON: *EDPT*: 576ᵃ. *tüzlün-*.

8296 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 603ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 251. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 403.

8297 CLAUSON: *EDPT*: 2ᵃ. GABAIN: *TTT* Texte in Brāhmīschrift: VIII, A_{44}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1037.

8298 CLAUSON: *EDPT*: 17ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1482.

8299 BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $401_{2\cdot115}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1483.

8300 Açıklanmağa muhtaç biçim.

8301 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 603ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 19ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1483. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 692_{593}.

8302 = Mo. *uġuça*. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 364ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1333ᵃ. DOERFER: *TMEN*: II, 136_{578}. KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 28^{b}_{3}. yr. Çeviri: I, 87. CLAUSON: *EDPT*: 20ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1481.

8303 CLAUSON: *EDPT*: 20ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1481.

1729. **uçḳun** [< *uç-ġun*[8304]] Ateşten çıkan yalın.

1730. **uçra-** [< *uç₍ı₎ra-* < Mo. *uçara-*[8305]] Uğramak, tuş gelmek, görünmek, buluşmak. Bk. **yoluḳ-**.

1731. **uçrat-** [< *uç₍ı₎ra-t-* < Mo. *uçara-*] Göstermek, tutup getirmek, buluşturmak.

1732. **uçur** [< Mo. *ucur*[8306]] Geçmiş ve gelecekte yakın zaman.

1733. **uçur-** [< *uç-ur-*[8307]] Uçurmak, atmak, atılmak, havaya savurmak, münasip olan nesneyi yele vermek.

1734. **uġ** [< *ūġ*[8308]] Çadırın üst yanındaki köşelerden her biri.

1735. **Uġan** [< *u-ġan*[8309]] Allah, tanrı, huda. Bk. **Bayat, Tėñri**.

1736. **uḳar**[8310] Turna.

1737. **uḳuş** [< *uḳ-ᵘş*[8311]] Anlayış.

1738. **ulaġ**[8312] At.

1739. **ulaḳ**[8313] At.

1740. **ulal-** [< *ula-l-*[8314]] Büyümek. Bk. **ḳorcal-**.

1741. **ulan-** [< *ula-n-*[8315]] Ulaşmak, yetişmek. Bk. **yėt-**.

1742. **ulġat-** [< *ul₍u₎ġ+a-t-*] Besletip büyütmek.

1743. **ulġay-** [< *ul₍u₎ġ+ad-*[8316]] Büyümek. 31-45. yaş arası olgunluk çağı.

1744. **ulı-** [< *ūl-ı-*[8317]] Ulumak.

8304 Açıklanmağa muhtaç biçim.

8305 *MNT*: 157. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 418^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1325^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1506. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 164$_{103}$.

8306 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 420^{b}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1376^{b}.

8307 CLAUSON: *EDPT*: 30^{b}.

8308 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 18$^{a}_{12}$. yr. Çeviri: I, 48. CLAUSON: *EDPT*: 76^{a}. *huġ* REDHOUSE: *TEL*: 2174^{a}. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 1606. *ūḳ*$_{6}$. DOERFER: *TMEN*: II, 150$_{602}$. *Uğ çubuğu*: Konar göçerlerde tepe ile kanat arasında takılan hafif eğri çıta. KUDAR: *Tahtakuşlar Sözlüğü*: 23. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1175.

8309 CLAUSON: *EDPT*: 2^{a}.

8310 HAUENSCHILD: *Botanica und Zoologica im Babur-name*: 133.

8311 CLAUSON: *EDPT*: 96^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1484. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1490.

8312 LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1340^{a}. DOERFER: *TMEN*: II, 102$_{521}$. CLAUSON: *EDPT*: 136^{a}.

8313 DOERFER: *TMEN*: II, 102$_{521}$. CLAUSON: *EDPT*: 136^{a}.

8314 CLAUSON: *EDPT*: 145^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1035.

8315 CLAUSON: *EDPT*: 145^{b}.

8316 CLAUSON: *EDPT*: 138^{b}. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 85r9. ECKMANN: *Çağatayca El Kitabı*: 44. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1494.

8317 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 76. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1693. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1345^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 127^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1493. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 695$_{600}$.

1745. **ultañg** [< *ul+taŋ*[8318]] Çizme ve ayakkabı altına dikilen malum deri.

1746. **ulu-**[8319] Ulu olmak.

1747. **uluġ**[8320] Ulu ve büyük.

1748. **ulus** [< Mo. *ulus* < Tü. *ūl+ᵘş*[8321]] Halk. Bk. **él**.

1749. **una-**[8322] Razı olmak.

1750. **unat-** [< *una-t-*[8323]] Razı eylemek.

1751. **unçu**[8324] Anda, anttaş.

1752. **ur-** [< *hūr-*[8325]] Vurmak; içine atmak, biriktirmek. Bk. **soḳ-**.

1753. **uran** [< Mo.[8326]] Geceleyin yolunu şaşıranı yol başına çağırmak, ordugâhta mensup olduğu beyin mensuplarını Devletyar bey halkı, Saadetyar bey halkı gibi çağırmak.

1754. **uruḳ** [< **ur+ᵘḳ*[8327]] Kişiye kendisinin oğlu ve kardeşi ve sayir yakın olanları.

1755. **uruḳ ḳayaş** [< **ur+ᵘḳ, ḳā+ḏaş*[8328]] Hısım, kavim.

1756. **urum** [< *hūr-ᵘm*[8329]] Sipahilik üslubu, mahareti ve şecaati. Silahşorluk mahareti. Bk. **érdem**.

8318 CLAUSON: *EDPT*: 131ᵇ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 155. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1492. Krş. *iz+deñg* CLAUSON: *EDPT*: 281ᵇ.

8319 TEKİN: *TDBUÜ*: 179. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 696_{604}.

8320 CLAUSON: *EDPT*: 136ᵇ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 3_{37}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1494.

8321 NEVĀYĪ: *Maḥbūbu 'l-Ḳulūb*: 375. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 86r26. İNAN: "Türk etnolojisini ilgilendiren birkaç terim-kelime üzerine", 180. DOERFER: *TMEN*: I, 175_{54}. *ul+ᵘş* CLAUSON: *EDPT*: 152ᵇ. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 403ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1346ᵇ. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 310_{48}. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 284. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 592. EREN: *TDES*: 422ᵇ. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 183. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1183. *ulaş* ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 262.

8322 CLAUSON: *EDPT*: 171ᵇ.

8323 CLAUSON: *EDPT*: 179ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1185.

8324 CLAUSON: *EDPT*: 173ᵃ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_5. Çin. *an çu* 'barış içinde yaşamak'. Sondaki /u/nun etkisiyle baştaki /a/ /u/ söylenmiş olmalı. = *ant+a* 'anttaş'.

8325 CLAUSON: *EDPT*: 194ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $408_{2,122}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1188. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 699_{609}.

8326 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: I, 438ᵃ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1355ᵇ. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 307_{45}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 184.

8327 İNAN: "Türk etnolojisini ilgilendiren birkaç terim-kelime üzerine", 182. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 287. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 55. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 55. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1187.

8328 CLAUSON: *EDPT*: 607ᵃ. Lİ: *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*: 57.

8329 *érdem*in yanlış okunması olmalı.

1757. **uruş** [< *hūr-ᵘş*[8330]] Cenk. Bk. **iş**.

1758. **uşal-** [< *uşa-l-*[8331]] Ufanmak.

1759. **uşat-** [< *uşa-t-*[8332]] Ufatmak, sımak.

1760. **ut-**[8333] Kazanmak.

1761. **utġan-** [< *utᵤġa-n-*[8334]] Utanmak. Bk. **uyal-**, **uyat-**.

1762. **utḳuz-** [< *ut-ġuz-*[8335]] Ütülmek, yenilmek.

1763. **utru** [< **ut+ru*[8336]] Karşı, yan.

1764. **utuz-** [< *ut-ᵘz-*[8337]] Ütülmek, yenilmek, elinde olanını aldırmak.

1765. **uvala-** [< *yuv-ala-*[8338]] Yuvarlamak.

1766. **uy** [< *uḏ*[8339]] Sığır.

1767. **uy-** [< *uḏ-*[8340]] Mutabaat etmek.

1768. **uyaḳ-** [< **uya-ḳ-*[8341]] Güneş, ay ve yıldız batmak, belirmez olmak. Bk. **tulun-**.

1769. **uyal-** [< **uya-l-*[8342]] Utanmak. Bk. **utġan-**, **uyat-**.

1770. **uyat** [< **uya-t*[8343]] Utanç.

1771. **uyat-** [< **uya-t-*[8344]] Utanmak. Bk. **utġan-**, **uyal-**.

8330 CLAUSON: *EDPT*: 239ᵃ. TDK: *TTS*: VI, 3981. TEKİN: *TDBUÜ*: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1188.

8331 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 617ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 262ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1496.

8332 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 617ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 16ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1496.

8333 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 617ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 38ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1506. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 701_{611}.

8334 CLAUSON: *EDPT*: 268ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 621. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 701_{612}. **Açıklama:** *Utġan-*: *Uyat, uvut* belki **uġut*'tan *utuġ+a-n-* > *utġan-* > *utan-*.

8335 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1506.

8336 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 618ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 64ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1506.

8337 CLAUSON: *EDPT*: 74ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1506.

8338 CLAUSON: *EDPT*: 871ᵇ. Yazmada; *yuvalatıp*.

8339 CLAUSON: *EDPT*: 34ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1484.

8340 CLAUSON: *EDPT*: 38ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1178. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 702_{614}.

8341 *uya-l-* ve *uya-ḳ-* 'utanmak, yerin dibine geçmek; batmak, mahvolmak' (RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 511ᵃ). TDK: *TTS*: V, 4024. SEVORTYAN: *ESTY*: I, 430.

8342 CLAUSON: *EDPT*: 272ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1487. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 703_{615}.

8343 CLAUSON: *EDPT*: 268ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1487.

8344 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 607ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 269ᵇ. BANG - GABAIN: "Uigurische Studien", 200_{92}. GABAIN: *TTT*: VIII, 44_{E49}. GABAIN: *ETG*: 305ᵇ. *Altun Yaruk III. Kitap (= 5. Bölüm)*: 36_{141-5}. [YUSUF HAS HÂCİB]: *Kutadgu Bilig*: 104_{864}, 645_{6540}. *Codex Cumanicus*: 209.

1772. **uyatlıḳ** [< _*uya-t+lıġ_[8345]] Utançlı.

1773. **uyatsız** [< _*uya-t+sız_] Utanmaz.

1774. **uyu-** [< _*ū+ḍı-_[8346]] Uyumak.

1775. **uzağu** [< _uz+ağu_] Uzun. Bk. **ür**.

1776. **uzal-** [< _uz+a-l-_[8347]] Uzamak, uzanmak, büyümek, uzanıp yatmak.

1777. **uzat-** [< _uz+a-t-_[8348]] Göndermek. Bk. **yıpar-**, **yiber-**.

1778. **üçegü** [< _üç+egü_[8349]] Üç tane.

1779. **üçele** [< _üç+egü+le_[8350]] Üçü birlikte.

1780. **üçev** [< _üç+egü_[8351]] Üç tane.

1781. **üçevle** [< _üç+egü+le_] Üç tanesi birlikte.

1782. **üçün**[8352] İçin.

1783. **üçünç** [< _üç+_^{ü}_nç_[8353]] Üçüncü.

1784. **üg-** [< _*üg-i-t-_[8354]] Un öğütmek.

1785. **ük-** [< _yüg-_[8355]] Cemetmek, yığmak, bir nesneyi bir yerde yığmak. Bk. **tèkşe-**.

1786. **ükül-** [< _yüg-_^{ü}_l-_[8356]] Cemolup yığılmak. Bk. **çoḳ-**.

1787. **üküş** [< _yüg-üş_[8357]] Hadsiz.

1788. **ülüş** [< _*ǖl+_^{ü}_ş_[8358]] Bir miktar, bir bölük, bir bahş, hisse, nasip.

8345 CLAUSON: _EDPT_: 269^{b}.

8346 CLAUSON: _EDPT_: 42^{b}. TEKİN: _TDBUÜ_: 179. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: _EDAL_: II, 1038. ÖZYETGİN: _Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk..._: 704_{617}.

8347 CLAUSON: _EDPT_: 287^{a}. ~ ÖZYETGİN: _Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk..._: 705_{618}.

8348 CLAUSON: _EDPT_: 282^{a}. ÖZYETGİN: _Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk..._: 706_{619}.

8349 _Drevnetyurkskiy Slovar'_: 621^{b}. CLAUSON: _EDPT_: 25^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: _EDAL_: II, 1033.

8350 CLAUSON: _EDPT_: 18^{b}.

8351 _Drevnetyurkskiy Slovar'_: 621^{b}.

8352 TEMİR: "Die Konjunktionen und Satzeinleitungen im Alt-Türkischen II", 275. KORKMAZ: "_uçun ~ üçün ~ için_ v. b. Çekim Edatlarının Yapısı Üzerine". _Drevnetyurkskiy Slovar'_: 622^{a}. CLAUSON: _EDPT_: 28^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: _EDAL_: II, 1482.

8353 CLAUSON: _EDPT_: 29^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: _EDAL_: II, 1033.

8354 **Açıklama:** _Ük-_: 'övütmek, ufalamak' (YUDAHİN: _Kırgız Sözlüğü (K-Z)_: II, 793^{b}), _üve-_ 'ufalamak, un hâline getirmek, çekmek, öğütmek' (TEKİN - M. ÖLMEZ - CEYLAN - Z. ÖLMEZ - EKER: _Türkmence-Türkçe Sözlük_: 658^{a}), _ügitüv_ 'öğütmek, ovmak, parçalamak' (KENESBAYOĞLU: _Kazak Tilinin Sözdügi_: 295^{a}), _üütmee_ 'öğütmek' (GAYDARCİ: _Gagauz Türkçesi Sözlüğü_: 252^{b}), ayrıca _*ögi-re-_ 'eskimek, kırık dökük olmak, virane hâline gelmek, harap olmak' (LESSING: _M-TS O - C (Z)_: II, 987^{a}). STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: _EDAL_: II, 1181.

8355 CLAUSON: _EDPT_: 100^{a}. TEKİN, Ş.: "On the Uigur Term _yügmäk_". STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: _EDAL_: II, 1048.

8356 CLAUSON: _EDPT_: 106^{b}.

8357 _Drevnetyurkskiy Slovar'_: 624^{a}. CLAUSON: _EDPT_: 118^{a}. ERDAL: _Old Turkic Word Formation_: I, 267. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: _EDAL_: II, 1048.

1789. **ün-** [< *ǖn-*[8359]] İki kat (boyu) olmak.

1790. **ünçü** [< *yinçü* < *yen+cü* < Çin. *cen çu*] İnci. Bk. **inçi, inçü.**

1791. **ünde-** [< *ǖn+de-*[8360]] Çağırmak, haykırmak. Bk. **çarla-, ında-, ḳıçġır-.**

1792. **ür**[8361] Uzun. Bk. **uzaġu.**

1793. **ür-** [< *ǖr-*[8362]] İt ürmek.

1794. **ürkün** [< *ürk-^{ü}n*[8363]] Tugyan.

1795. **ürküre-** [< *ür+küre-*] Uyuklamak.

1796. **üst**[8364] Üst.

1797. **üt-**[8365] Kelleyi ateşe tutup tüyü temizlemek.

1798. **üykü** [< *üyi-kü*[8366]] Tekâsül eylemek, oyalanmak, usanmak.

1799. **üz** [< *yǖz*[8367]] Yüz sayısı.

1800. **üz-** [< *yüz-*[8368]] Suda yüzmek.

1801. **üz-**[8369] Kırmak.

8358 DOERFER: *TMEN*: II, 120_{546}. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 625^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 153^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 184. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 4_{79}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1182. *üleş* ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 262.

8359 CLAUSON: *EDPT*: 169^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1053. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 44^{aV}_{6}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 707_{622}.

8360 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 118. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 116r26. RADLOFF: *VeWbT-D*: I, 1448. CLAUSON: *EDPT*: 180^{a}. *üzengi* < *izengi*, Mac. *ünnep* < *ᶜīd nap*. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1500. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 708_{624}.

8361 CLAUSON: *EDPT*: 193^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1504.

8362 CLAUSON: *EDPT*: 196^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 185. [ARAT,] - EBERHARD: *TTT*: VII, 54_{6}. GABAIN: *ETG*: 306^{a}. [YUSUF HAS HÂCİB]: *Kutadgu Bilig*: 650_{6601}. *Codex Cumanicus*: 212. SEYF-İ SARÂYÎ: *Kitâb Gülistan bi't-türkî*: 386^{a}. İBN MUHANNĀ: *ḤİḤL*: Yazma: 288 $[144^{b}]_{2}$. Basma: 176_{15}. Çeviri: 82^{b}. Mes'ūd BİN AḤMED: *Kenzü 'l-Bedāyiᶜ ≈ Nev-bahār u Süheyl*: 363_{2493}. *Ḥikāyet-i Oġuz-nāmę-i Ḳazan Bėg ve Ġayrı*: (71) 86^{b}_{9}. *Kitāb-ı Dedem Ḳorḳud ᶜalā lisān-ı ṭā'ifę-i Oġuzān*: (55) 25^{a}_{9}. ᶜÖMER B. MEZĪD: *Mecmūᶜatü'n-Neẓāir*: $146_{CXCVII-4}$. ŞEYḪOĠLU: *Marzubān-nāme*: (231) 26^{b}_{1}. ŞEYḪĪ: *Ḫusrev ü Şīrīn*: 99_{2707}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 709_{625}.

8363 CLAUSON: *EDPT*: 225^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1060.

8364 CLAUSON: *EDPT*: 242^{a}. TEKİN: "*Üze* zarfı hakkında". STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1065.

8365 CLAUSON: *EDPT*: 40^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1174. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 730_{630}.

8366 Uyku. Verilerin toplu değerlendirmesi için bk. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuznâmesi*: 218, 233.

8367 CLAUSON: *EDPT*: 983^{a}. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_{28}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1545.

8368 CLAUSON: *EDPT*: 984^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 994.

1802. **üze** [< **üz+e*[8370]] Üzerine.

1803. **üzük** [< *yüz-ük*[8371]] Yüzük.

1804. **üzük** [< *yüz-ük*[8372]] Baca deliği çevresindeki iki takviye keçe parçası.

1805. **yada taşı** [< *yada*[8373] *tāş+ı*] Kurban kanı sürülmek ile yağmur yağdıran yağmur boncuğu.

1806. **yada-** [< Mo.[8374]] Zayıf olmak, mütegayyir olmak.

1807. **yadat-** [< *yada-t-* < Mo. *yada-*] Zayıf eylemek.

1808. **yağdu** [< **yaḳ-du*[8375]] Işık, şule, pertev, ziya, aydınlık.

1809. **yağın** [< *yaġ-ın*[8376]] Yağmur.

1810. **yağış** [< *yaġ-ış*[8377]] Yağış.

1811. **yaḳ-**[8378] Yakışmak.

1812. **yaḳ-** [< **ya-ḳ-*[8379]] Yakmak. Bk. **çürge-**.

1813. **yaḳ-**[8380] Tesir etmek, isnat etmek, bir fiili bir kimseye nisbet etmek, iftira atmak, suçlu çıkarmak.

8369 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 629ª. CLAUSON: *EDPT*: 279ᵇ. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_{85}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $414_{2,123}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1189. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 712_{632}.

8370 CLAUSON: *EDPT*: 280ᵇ. TEKİN: "*Üze* zarfı hakkında". Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 2_{27}. TAŞ, İ.: "Kutadgu Bilig'de Z'leşme", 110_{26}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1065.

8371 EREN: *TDES*: 462ᵇ. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 288ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 986ᵇ. [ʿĀŞIR-EFENDİ-ZĀDE]: *ad-duraru 'l-muntaḫabāti 'l-manṯūra fī iṣlāḥi 'l-ġalaṭāti 'l-maşhūra*: 528. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 486.

8372 *üzük*: *Tuurduk* 'keçe örtü'un bir parça yukarısının veya onunla *tündük* 'ağaç kasnak' arasından geçen keçelerdir ki onlar iki tanedir *alındıngkı* yahut *astıngkı* öndeki ve *köktü* yahut *törkü* arkadaki. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (K-Z)*: II, 801ª.

8373 *yad* CLAUSON: *EDPT*: 883ª. *MNT*: 84. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2275ᵇ. YALTKAYA: ""Yat„ yahut Yağmur taşı". ACAR: "Kıymetli Mineraller", 117. TUNA: "Altay Dilleri Teorisi", 42. GÖKYAY: "Kitâb-ı Cevherü'l-Cevâhir", 179. MOLNÁR: *Weather Magic in Inner Asia*. ÖĞRETEN: "Türk Kültüründe "Yada Taşı" ve XVIII. Yüzyıl Sonu Osmanlı-Rus Savaşlarında Kullanılması".

8374 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 153. *MNT*: 168. EZ-ZAMAḪŞARĪ = N. N. POPPE: *Mukaddimat al-adab*: 386ᵇ. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2276ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 550_{403}. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca ödünç kelimeler I", 243_{50}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 184. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1129. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 101_{56}.

8375 CLAUSON: *EDPT*: 897ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 332. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 469.

8376 CLAUSON: *EDPT*: 896ª. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1146.

8377 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 224ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 908ª.

8378 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 237ª. CLAUSON: *EDPT*: 896ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $426_{2,127}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 459.

8379 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 469. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 714_{636}.

1814. **yaḳtu** [< *yaḳ-tu*[8381]] Işık, şule, pertev, ziya, aydınlık.

1815. **yalaŋ** [< *yal+aŋ*[8382]] Çıplak, yalın, üryan; dikilmemiş kaftanlık kumaş.

1816. **yalav** [< **ya-l+a-ġu*[8383]] Mücella, cilalı, yaldıramak. Tolga üzerine sarılan kırmızı ipek.

1817. **yalaz** [< **ya-l+az*[8384]] Mücella, cilalı, yaldıramak. Tolga üzerine sarılan kırmızı ipek.

1818. **yalbar-**[8385] Yalvarmak.

1819. **yalġan** [< *yal-ġan*[8386]] Yalan.

1820. **yalġuz** [< *yalıŋ+öz*[8387]] Yalnız.

1821. **yalıḳ-** [< *yalḳ-ı-*[8388]] Yüksek sesten kulak tutulmak.

1822. **yalın** [< *yalı-n*[8389]] Ateş şulesi.

1823. **yalın-** [< *yal-'n-*[8390]] Tenezzül edip yaltaklanmak.

1824. **yam** [< Mo. *cam* < Çin.[8391]] Ulak binecek at.

1825. **yamçı** [< Çin. *yam+çı*[8392]] Ulak.

1826. **yamġur** [< *yaġ-mur*[8393]] Yağmur.

1827. **yamḳur** [< *yaġ-mur*[8394]] Yağmur.

8380 CLAUSON: *EDPT*: 896b.

8381 RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 178a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 469.

8382 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 227b. CLAUSON: *EDPT*: 929b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1511.

8383 CLAUSON: *EDPT*: 918a. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 351r26. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1526.

8384 CLAUSON: *EDPT*: 918a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1526.

8385 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 228a. CLAUSON: *EDPT*: 920b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1525.

8386 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 228b. CLAUSON: *EDPT*: 926b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1533.

8387 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1511.

8388 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 336r3. CLAUSON: *EDPT*: 924b.

8389 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 336v24. CLAUSON: *EDPT*: 931a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1525.

8390 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 153. EZ-ZAMAḪŞARĪ: *Mukaddimetü'l-Edeb*: 201b. *Codex Cumanicus*: 216. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 336r13. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 167, 170. YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 168b. CLAUSON: *EDPT*: 931a.

8391 BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 661. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2290b. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1595b. DOERFER: *TMEN*: IV, 110_{1812}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 16. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1012. 'menzil-hane, posta menzili'. TAŞ, İ.: *Süheyl ü Nev-bahār'da Eskicil Öğeler*: 149.

8392 Menzilhanelerde atların ve öbür dört ayaklı hayvanların bağlandığı yer. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 337v7. BABUR: *Veḳāyiʿ*: II, 661. DOERFER: *TMEN*: IV, 118_{1814}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1012.

8393 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 225a. CLAUSON: *EDPT*: 903b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1146.

8394 CLAUSON: *EDPT*: 903b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1146.

1828. **yan** [< *yān*[8395]] Yan, taraf.

1829. **yan-** [< *yan-*[8396]] Dönmek, geri dönmek. Bk. **ėgir-, ḳayal-**.

1830. **yan-** [< *yan-*[8397]] Yanmak. Bk. **küy-, örten-**.

1831. **yana** [< *yan-a*[8398]] Yine, gayrı, tekrar, bir kere daha.

1832. **yan͡gaġ** [< *yaġaḳ*[8399]] Koz, ceviz.

1833. **yan͡gaḳ** [< *yaġaḳ*[8400]] Koz, ceviz.

1834. **yanc-** [< *yanç-*[8401]] Yencelmek, örselmek, sıkışmak, ezilmek.

1835. **yancıl-** [< *yanç-'l-*[8402]] Yencelmek, örselmek, sıkışmak, ezilmek.

1836. **yandaş-** [< *yān+da-ş-*[8403]] Yanaşmak.

1837. **yandur-** [< *yan-tur-*[8404]] Döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, en͡gir-, ėvür-, ḳaytar-, ḳaytat-, tolġan-, yėvüt-**.

1838. **yan͡gı**[8405] Yeni.

1839. **yan͡gla-** [< *yaŋı+la-*[8406]] Yenilemek.

1840. **yan͡glıġ** [< *yaŋ+lıġ* < Çin. *yang*[8407]] Gibi. Bk. **bėgin, çaġlıġ, dek, dėk, tėk**.

1841. **yapurġan** [< *yalp-'r-ġan*[8408]] Yaprak.

1842. **yapuşḳan** [< *yap-'ş-ġan*[8409]] Yapışkan.

1843. **yar-**[8410] Yaramak.

8395 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 231^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 940^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 175. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 477.

8396 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 231^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 941^{b}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $418_{2:125}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1005.

8397 CLAUSON: *EDPT*: 942^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1005. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 718_{643}.

8398 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 231^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 943^{a}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1005.

8399 CLAUSON: *EDPT*: 900^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1517.

8400 CLAUSON: *EDPT*: 900^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1517.

8401 CLAUSON: *EDPT*: 944^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1150. SCHÖNIG: "Zischen will gelernt sein", 152.

8402 CLAUSON: *EDPT*: 945^{b}.

8403 CLAUSON: *EDPT*: 940^{a}.

8404 CLAUSON: *EDPT*: 947^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1005. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 719_{645}.

8405 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 234^{a}. CLAUSON: *EDPT*: 943^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1510.

8406 CLAUSON: *EDPT*: 952^{a}. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 720_{646}.

8407 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 234^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 950^{b}.

8408 CLAUSON: *EDPT*: 879^{b}. *calbıraḳ* (YUDAHİN: *Kırgız Sözlüğü (A-J)*: I, 166^{b}), *capıraq* (KENESBAYOĞLU: *Kazak Tiliniŋ Sözdügi*: 93^{a}). Krş. *yėlpir-* CLAUSON: *EDPT*: 920^{b}. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 326r5. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 874.

8409 CLAUSON: *EDPT*: 881^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 861.

8410 Bk. **yara-**.

1844. **yara-** [< *yar+a-*[8411] < Far. *yār*] Yaramak.

1845. **yaraş** [< *yar+a-ş-*[8412] < Far. *yār*] İki hasım barışmak.

1846. **yaraş-** [< *yar+a-ş-*[8413] < Far. *yār*] Yaramak, nafi olmak.

1847. **yaraşa** [< *yar+a-ş-a*[8414]] Layık.

1848. **yarġaġ** [< *yar,ķ+aķ*[8415] < Far. *yarah*] Tatarların giydiği deri kaftan.

1849. **yarġu** [< *yar-ġu*[8416]] Taşkınlık, hak arama kavgası.

1850. **yarġuçaķ** [< *yar-ġu+çaķ*[8417]] El değirmeni.

1851. **yarmag** [< *yar-maķ*[8418]] Akça.

1852. **yarmaķ** [< *yar-maķ*[8419]] Akça.

1853. **yarman-** [< *yar-,m+a-n-*[8420]] Bir yüksek yere tırmanmak.

1854. **yaru-** [< *yāru-*[8421]] Parlak olmak.

8411 CLAUSON: *EDPT*: 956^{a}. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $438_{2\cdot129}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1152. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 722_{650}.

8412 TEKİN: *TDBUÜ*: 175. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1529.

8413 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 240^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 175.

8414 CLAUSON: *EDPT*: 972^{a}. TEKİN: *TDBUÜ*: 175.

8415 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 329r23. **Açıklama:** *Yaraķ*: < *yarah* < Far. *yāra* (VULLERS: *LP-LE*: II, 1503^{a}. STEINGASS: *CP-ED*: 1525^{b}. DOERFER: *TMEN*: IV, 143_{1837}) 'bilek yüzüğü, bilezik'. Anlam alanı içerisinde 'bilekçe ya da kelepçe' anlamını içeren kelime Ar. üzerinden (al-FĪRŪZĀBĀDĪ: *al-uķyānūsu 'l-basīṭ*: III, 69) Tü.ye geçtiğinde esastaki 'halka' kavramına dayalı olarak 'küpe' yani 'zırh' anlamını ifade eder olmuştu. Zırh dolayısıyla deri siperlik, sonra da her türlü savunma, korunma ve saldırma teçhizatı. Buradan da giyim kuşam, donanım, silah, teçhizat; hazırlık.

küpä 'metal halka' *küpä yarıķ* 'metal halkalardan oluşan zırh' KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: ${226^{a}}_{5}$, ${270^{b}}_{15}$. yr. Çeviri: III, 15, 217 (CLAUSON: *EDPT*: 687^{b}). Ayrıca krş. *ügmāk* 'bilezik' ${33^{a}}_{12}$, ${79^{b}}_{12}$.

TEKİN: *Tuna Bulgarları ve Dilleri*: 36.

kübe 'örme zırh' *Codex Cumanicus*: 126.

Moğolcaya geçmiştir (KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2275^{a}. LESSING: *M-TS A - N*: I, 760^{b}. DOERFER: *TMEN*: I, 483_{346}).

TEZCAN: "Georg Kara-Peter Zieme; *Die uigurischen Übersetzungen des Guruyogas "Tiefer Weg" von Sa-skya Pandita und der Manjuśrīnāmasamgīti*. Berliner Turfantexte VIII. Schriften zur Geschichte und Kultur des Alten Orients. Akademie der Wissenschaften der DDR. Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie. Akademie Verlag, Berlin, 1977. 148 s. + 50 tablo üzerinde 90 tıpkıbasım, 4°", 312.

Far. *yāra* > Tü. *yaraķ* dolayısıyla son sesteki tamamlayıcı /ķ/ ünsüzü için krş. *Buķaraķ* 'Buhara' < Skr. *viḥārā* 'medrese' (KISS: *Földrajzi nevek etimológiai szótára A-K*: I, 263^{b}), *çorak* 'tuzlak' < Or. Far. **şūrag* (RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 116^{b}. EREN: *TDES*: 98^{a}).

8416 CLAUSON: *EDPT*: 963^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1512.

8417 CLAUSON: *EDPT*: 963^{b}.

8418 CLAUSON: *EDPT*: 969^{a}.

8419 CLAUSON: *EDPT*: 969^{a}.

8420 CLAUSON: *EDPT*: 969^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 974.

8421 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 243^{b}. CLAUSON: *EDPT*: 956^{b}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1512. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 725_{655}. **Açıklama:** *Yāru-*: (**yār+u-*) Tü.

1855. **yaruġ** [< *yāru-ḳ*[8422]] Parlak.

1856. **yaruḳ** [< *yāru-ḳ*[8423]] Parlak.

1857. **yarut-** [< *yāru-t-*[8424]] Parlak eylemek, parlak etmek, ziya vermek.

1858. **yasa-** [< Mo. *casa-*[8425]] Yapmak, düzmek, yasamak.

1859. **yasal** [< *yasa-l* < Mo. *casa-*[8426]] Asker düzeni, safı, sırası.

1860. **yasal-** [< *yasa-l-* < Mo. *casa-*[8427]] Düzülmek.

1861. **yasañ** [< *yas+aŋ*[8428]] Yassı.

1862. **yasavul** [< *yasa-ġul* < Mo. *casa-*[8429]] Çavuş.

1863. **yastan-** [< *yas+ta-n-*[8430]] Yaslanmak.

1864. **yaş** [< *yāş*[8431]] 1 Yaş, ıslak.

1865. **yaş** [< *yāş*[8432]] 2 Tıfıl.

1866. **yaşın-** [< *yaş-ın-*[8433]] Gizlenmek.

1867. **yaşun-** [< *yaş-un-*[8434]] Gizlenmek.

1868. **yaşur-** [< *yaş-ur-*[8435]] Gizlemek.

**yār* 'yaz' = Mac. *nyár*² 'yaz' (*A Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótára*: II, 1036ᵇ). Dil günün uyanması, aydınlanması kavramı ile tabiatın uyanması, dirilmesini kavramını denkleştirmiş **yār+'n* 'sabah'ı türetmiştir. Kelimenin ve anlamının eş tekrar olarak kullanılmasından *yarın sabah*, *Yārın = ṣabāḥ*'taki *yārın*'ın sonunda bulunan *+n* '+da'nin yeni kelimede kendisine yer bulması dolayısıyla *yārın ṣabāḥın* 'yarın sabahleyin' ortaya çıkmıştır.

8422 Bk. **yaruḳ**.

8423 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 244ª. CLAUSON: *EDPT*: 962ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1512. PALLÓ: "Ung. *gyúl* «sich endzünden» und *gyújt* «anzünden» und ihr türkischen Hintergrund".

8424 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 244ª. CLAUSON: *EDPT*: 960ª. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: II, 793.

8425 KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2268ᵇ. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1606ª. DOERFER: *TMEN*: IV, 92_{1794}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 109. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 465.

8426 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 47. *MNT*: 87. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 664. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2268ᵇ. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 218. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1606ª. DOERFER: *TMEN*: IV, 82_{1791}.

8427 CLAUSON: *EDPT*: 974ª.

8428 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 332r3. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 466.

8429 NEVĀYĪ: *Muḥākimetü 'l-Luġateyn*: 44. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 332r4, 181r3. RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 215. BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 666. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1608ª. DOERFER: *TMEN*: I, 279_{149}, IV, 166_{1863}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 112. CSÁKI: *Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages*: 105_{59}.

8430 CLAUSON: *EDPT*: 974ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1507.

8431 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 245ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 175. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 981.

8432 CLAUSON: *EDPT*: 975ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 175. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1003.

8433 CLAUSON: *EDPT*: 976ᵇ.

8434 CLAUSON: *EDPT*: 976ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 462.

1869. **yaşurun** [< *yaş-ur-ᵘn*] Gizlice, mahfi.

1870. **yat** [< *yāt*[8436]] Bigâne, yabancı.

1871. **yatış** [< *yat-ⁱş*[8437]] Gece ile padişahı bekleyenler. Bk. **tün ḳaṭar**.

1872. **yatḳur-** [< *yat-ġur-*[8438]] Yatırmak.

1873. **yatlıḳ** [< *yāt+lıḳ*[8439]] Kız. Bk. **bėgeç**.

1874. **yatuġ[an]** [< Mo.[8440]] Santur sazı.

1875. **yavan** [< **yav-ġan*[8441]] Yavan, etsiz (yemek).

1876. **yavçın** [< Mo. *coçi+n* < Çin. *cao çi*[8442]] Konuk. Bk. **çoçin, ḳavçın, ḳavçun**.

1877. **yavġan** [< *uv-*[8443]] Uvulmuş, inceltilmiş.

1878. **yavı-** [< *yaġu-*[8444]] Yakın olmak.

1879. **yavşan** [< *yabçan*[8445]] Yavşan otu. Bk. **şıbaḳ**.

1880. **yavu-** [< *yaġu-*[8446]] Yitmek, yavı kılınmak.

1881. **yavu-** [< *yaġu-*[8447]] Yakın olmak, yakın varmak.

1882. **yavuḳ** [< *yaġu-ḳ*[8448]] Yakın.

1883. **yavuḳ** [< *yavu-ḳ*] Yitik, belirsiz.

8435 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 247ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 979ᵇ. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 729_{662}.

8436 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 247ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 882ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 175. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1520.

8437 CLAUSON: *EDPT*: 884ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 466.

8438 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 248ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 888ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 466. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 731_{666}.

8439 CLAUSON: *EDPT*: 882ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 175.

8440 *yaduġa(n)* KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2278ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 687ᵇ. DOERFER: *TMEN*: I, 546_{402}.

8441 CLAUSON: *EDPT*: 874ᵇ. DOERFER: *TMEN*: IV, 224_{1925}. CAFEROĞLU: *EUTS*: 291. *TT*. X. 54; *TM.a.* IV. 254, 90. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 467.

8442 DOERFER: *TMEN*: I, 299_{167}. LESSING: *M-TS O - C (Z)*: II, 1646ᵇ. MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 345v20.

8443 CLAUSON: *EDPT*: 4ᵇ.

8444 CLAUSON: *EDPT*: 898ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 456. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 731_{667}.

8445 KÂŞGARLI: *DLT*: Yazma: 230^{b}_{8}. yr. Çeviri: III, 37. CLAUSON: *EDPT*: 872ᵃ. DOERFER: *TMEN*: IV, 223_{1924}. EREN: *TDES*: 444ᵇ. **Açıklama:** *Yavşan*: Ayakkabı içine konulduğunda yol yorgunluğuna iyi gelir (LÖSCHBURG: *Seyahatin Kültür Tarihi*: 67).

8446 **Açıklama:** *Yāva-*: < Far. *yāva* = *yāfa* 'żāyiᶜ ve belürsiz ve nā-bedīd olmış maᶜnāsınadur ve heẕeyān ve bī-maᶜnā ve ḫalṭ ve laġv söze derler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 634). Yabancı bir addan Tü.de fiilleşmeğe bir örnek olarak 'ḳaynamaḳ ve ġaleyān maᶜnāsına' (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 210) *coş*'dan *coş-* gibi (NİŞANYAN: *SS*: 95ᵃ. TIETZE: *TvETTL A-E*: I, 453ᵃ). *çarp-* (< Ar. *żarb*) 'çarpmak' da bu yapıda olmalıdır. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 456.

8447 CLAUSON: *EDPT*: 898ᵇ.

8448 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 249ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 898ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 456.

1884. **yavun-** [< *yavu-n-*] Yitirilmek, yavı kılınmak.

1885. **yavuş-** [< *yağu-ş-*[8449]] Kavuşmak, yakınlaşmak.

1886. **yavut-** [< *yağu-t-*[8450]] Yakınlatmak.

1887. **yazġur-** [< *yāz-ġur-*[8451]] Suçlamak, ta'n etmek, dil uzatmak, suçunu günahını söyleyip suçlamak.

1888. **yazıġlıġ** [< *yaz-ıġ+lıġ*[8452]] Yazılmış.

1889. **yazıġlıḳ** [< *yaz-ıġ+lıġ*[8453]] Yazılmış.

1890. **yazıl-** [< *yaz-ıl-*[8454]] Yazılmak. Bk. **bitil-**.

1891. **yė-** [< *yē-*[8455]] Yemek.

1892. **yėgülük** [< *yē-gülük*] Yiyecek.

1893. **yėlek** [< *yėl+ek*[8456]] Sade mintan.

1894. **yėmrül-** [< *yėmır-ül-*[8457]] Obrulmak, yıkılmak, çökmek.

1895. **yėn͡g** [< *yēŋ*[8458]] Yen.

1896. **yėn͡gil**[8459] Sefil.

1897. **yėr**[8460] Yer.

1898. **yėr ḳoyı** [< *yėr ḳo-ḏ-ı*[8461]] Yere geçsin.

1899. **yėrlig** [< *yėr+lig*[8462]] Sefil.

1900. **yėşil-** [< *sėş-il-*[8463]] Çözülmek.

8449 CLAUSON: *EDPT*: 908ᵇ.

8450 CLAUSON: *EDPT*: 899ᵇ.

8451 CLAUSON: *EDPT*: 983ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 175. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $451_{2\cdot103}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 868.

8452 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 251ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 987ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $456_{2\cdot134}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 868.

8453 CLAUSON: *EDPT*: 987ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 868.

8454 CLAUSON: *EDPT*: 987ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1013.

8455 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 252ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 869ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $460_{2\cdot136}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1531. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 736_{676}.

8456 CLAUSON: *EDPT*: 924ᵇ. *yalıġ*. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 473.

8457 CLAUSON: *EDPT*: 937ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1011.

8458 CLAUSON: *EDPT*: 940ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1518.

8459 CLAUSON: *EDPT*: 950ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1514.

8460 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 257ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 954ᵃ. ÇAĞATAY: "İl, Ulus ve Yönetenler", 286. SINOR, Denis: "Turkic *yer* 'grovnd, place, earth' ~ Chuvash *śer* ~ Hungarian *szer*". STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1008.

8461 CLAUSON: *EDPT*: 595ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 831.

8462 CLAUSON: *EDPT*: 967ᵃ. *yar+lıġ*'ın ince sıradaki dengi olmalı. Böyle kelimelerin bir dizmesi ve karşılaştırması için bk. KAÇALİN: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi:* 230. Belki *irinç* 'sefil' (CLAUSON: *EDPT*: 234ᵃ) ile ilgili.

1901. **yėt-** [< *yē̆t-*[8464]] Yedmek.

1902. **yėt-**[8465] Yetmek, yetişmek. Bk. **ulan-**.

1903. **yėtek** [< *yėt-ek*] Yetecek.

1904. **yėti** [< *yē̆ti*[8466]] Yedi sayısı.

1905. **yėtil-** [< *yėt-ⁱl-*] Yetişmek.

1906. **yėtkür-** [< *yėt-gür-*[8467]] Yetiştirmek. Bk. **ėtür-**.

1907. **yėvüt-** [< Mo. **yėgüd-ke-*[8468]] Değiştirmek, döndürmek. Bk. **aylandur-**, **ėger-**, **en͡gir-**, **ėvür-**, **ḳaytar-**, **ḳaytat-**, **tolġan-**, **yandur-**.

1908. **yıġ-**[8469] Hazırlamak.

1909. **yıġ-**[8470] Meneylemek. Bk. **ay-**, **aya-**, **tıy-**, **tire-**.

1910. **yıġ-**[8471] Toplamak, devşirmek.

1911. **yıġaç** [< *ī+ġaç*[8472]] Ortada duran kişi seslendiğinde uçtakilerin sesini işittiği mesafenin üç katı kadar olan malum uzaklık.

1912. **yıġı** [< *yıġ-ⁱġ*[8473]] Toplanmak, küme, yığın.

1913. **yıġı** [< *yıġ-ⁱġ*[8474]] Menetmek.

1914. **yıġı** [< *īġı*[8475]] Ağlamak.

1915. **yıġıl-** [< *yıġ-ⁱl-*[8476]] Derilmek, bir araya toplanmak. Bk. **tėrel-**.

1916. **yıġla-** [< *īġ+la-*[8477]] Ağlamak. Bk. **boḫsa-**, **inçkir-**, **in͡gre-**, **ögür-**, **sin͡gren-**.

8463 CLAUSON: *EDPT*: 857ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1015.

8464 CLAUSON: *EDPT*: 884ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182.

8465 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 263ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 884ᵇ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $463_{2\cdot137}$. Brāhmī harfli kaydı için bk. MAUE: *Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*: 21_{23}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1536. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 737_{679}.

8466 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 259ᵃ. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 199ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 886ᵃ. TEKİN: *TDBUÜ*: 182. SEVORTYAN: *ESTY*: IV, 167. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 960.

8467 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 264ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 884ᵇ. ~ ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 738_{680}.

8468 Yazmada: yėpütti. NEVĀYĪ: *Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn*: 154. CLAUSON: *EDPT*: 872ᵇ. LESSING: *M-TS A - N*: I, 688ᵃ.

8469 Açıklanmağa muhtaç biçim.

8470 CLAUSON: *EDPT*: 897ᵃ. CLAUSON: *EDPT*: 897ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1507. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 740_{683}.

8471 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 265ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 897ᵃ. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $470_{2\cdot139}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 992. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 739_{682}.

8472 BABUR: *Veḳāyiᶜ*: II, 667. CLAUSON: *EDPT*: 79ᵇ.

8473 CLAUSON: *EDPT*: 897ᵃ.

8474 *yıġ-* 'toplamak' CLAUSON: *EDPT*: 897ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1507.

8475 Açıklanmağa muhtaç biçim.

8476 CLAUSON: *EDPT*: 901ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 992.

1917. **yılçılık** [< *yıl+çı+lık*[8478]] Yıllık.

1918. **yıpar-** [< *ı-d-u bėr-*[8479]] Göndermek. Bk. **uzat-**, **yiber-**.

1919. **yırak** [< *hīra-k*[8480]] Irak.

1920. **yırla-** [< *īr+la-*[8481]] Irlamak. Bk. **sayra-**.

1921. **yırlığ** [< *yar+lığ*[8482]] Sefil.

1922. **+yī** [< *+ī*] +dan.

1923. **yiber-** [< *ı-d-u bėr-*[8483]] Göndermek. Bk. **uzat-**, **yıpar-**.

1924. **yip** [< *yıp*[8484]] İp. Bk. **meres**.

1925. **yit-**[8485]] Yitmek, gitmek, belirsiz olmak, yavı kılınmak, zayi olmak. Bk. **it-**.

1926. **yitik** [< *yit-ük*[8486]] Zayi olmuş.

1927. **yoğan** [< *yoğ+an*[8487]] Yoğun. Bk. **lök**.

1928. **yok ėrse** [< *yō-k*[8488] *er-se*[8489]] Yoksa.

8477 CLAUSON: *EDPT*: 85ᵇ. NEVĀYĪ: *Muhākimetü 'l-Luġateyn*: 158. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 8ᵇ. TEKİN: *TDBUÜ*: 175. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 873. ÖZYETGİN: *Ebū Hayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 470_{211}.

8478 CLAUSON: *EDPT*: 917ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 475.

8479 RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 531.

8480 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 219ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 214ᵃ. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 233. HAMILTON: *Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası Kalyāṇamkara ve Pāpaṃkara*: 116. HAMILTON: *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Budhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*: 91. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1144.

8481 DOERFER: *TMEN*: IV, 153_{1847}. CLAUSON: *EDPT*: 230ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 591. ÖZYETGİN: *Ebū Hayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 473_{216}. TIETZE: *TvETTL F-J*: II, 352ᵇ.

8482 CLAUSON: *EDPT*: 967ᵃ. *yar* 'tükürük' kavramı ve türemişlerini ele alma teşebbüsü olarak bk. *Maytrısimit*: 307.

8483 RADLOFF: *VeWbT-D*: III, 531. *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 260ᵇ.

8484 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 267ᵇ. CLAUSON: *EDPT*: 870ᵇ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 890.

8485 CLAUSON: *EDPT*: 885ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 980. ÖZYETGİN: *Ebū Hayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 742_{689}.

8486 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 264ᵃ. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 980.

8487 STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1542. **Açıklama:** *Yoğun*: Kelimenin anlamı berrak olmakla birlikte karışık kullanıldığı da vakidir. Tıpkı *öksüz* 'ergenlikten önce anası veya hem anası hem babası ölmüş olan çocuk' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 1842ᵇ)' ve *yetim* 'ergenlikten önce babası ölmüş olan çocuk' (TDK: *Türkçe Sözlük*: 2584ᵇ) kelimelerinin birbirinin yerine kullanılması gibi. Yoğun için ilk örnek: *yuyka ᵉrklⁱ : topᵘlğᵘlı uçᵘz ᵉrmⁱş : yⁱnçge ᵉrklⁱg : üzgᵉli : uçᵘz : yuyka : kᵃlⁱn bolsᵃr : topᵘlğuluk : ᵃlp ᵉrmⁱş : yⁱñçge* (TIG7) *yoğᵘn bolsᵃr : üzgᵘlük ᵃlp ᵉrmⁱş :* [=(Bir şey) yufka iken (onu) delmek kolay imiş, ince olanı (da) kırmak kolay; yufka, kalın olursa (onu) delmek zor imiş, ince (TIG7) yoğun olursa (onu) kırmak zor imiş]. (TEKİN: *Tunyukuk Yazıtı*: 6). Buradan çıkan sonuca göre *yoğun* incenin tersi; kalın yufkanın tersidir. Yoğun enlemesine, kalın diklemesinedir. Mesela on ipliğin üst üste eğrilmesi bir ipliğe göre yoğunluk, on kâğıdın üst üste konulması bir kâğıda göre kalınlık arz eder. Gelgelelim burada **kalın** maddesinde *memālikde yayıldılar ve kalın boldılar* [=ülkelerde yayılıp çoğaldılar] *kalın* için, **böz** maddesinde de *gāyet yoğun penbe bezi* derken *yoğun* için kullanma karışmış görülüyor. **lök** 'kaba, yontulmamış' maddesindeki *yoğun* ise yazar tarafından nasıl anlaşılmıştır?

1929. **yoḳḳarı** [< *yoḳ+ġaru*[8490]] Yukarı.

1930. **yoḳla-** [< *yoḳ+la-*[8491]] Dokundurmak.

1931. **yolu-** [< *yōl+u-*[8492]] Yol bulmak.

1932. **yolda-** [< *yōl+da-*[8493]] Yol göstermek.

1933. **yoluḳ-** [< *yōl+ᵘḳ-*[8494]] Yolda buluşmak. Bk. **uçra-**.

1934. **yoluḳuş-** [< *yōl+ᵘḳ-ᵘş-*[8495]] Buluşmak. Bk. **tapış-**.

1935. **yosun** [< Mo. *yo+su(n)* < Çin. *yo*[8496]] Nişane, üslup, âdet, kanun, güç kuvvet, boy bos.

1936. **yörü-** [< *yȫrü-* < *yorı-*[8497]] Yürümek.

1937. **yörüş** [< *yȫrü-ş* < *yorı-*[8498]] Sefer, yürüyüş.

1938. **yu-** [< *yū-*[8499]] Bir nesneyi su ile yıkamak.

1939. **yuḳ-**[8500] Dokunmak, tesir etmek.

1940. **yulduz** [< **yultrı-z*[8501]] Yıldız.

1941. **yum-**[8502] Bir açık nesneyi kapamak.

8488 CLAUSON: *EDPT*: 895^b. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1550.

8489 CLAUSON: *EDPT*: 193^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 515.

8490 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 273^b. CLAUSON: *EDPT*: 906^b. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1031.

8491 CLAUSON: *EDPT*: 902^b.

8492 CLAUSON: *EDPT*: 919^a. *yol+a-*. TEKİN: *TDBUÜ*: 178. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1155.

8493 CLAUSON: *EDPT*: 917^a. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1155.

8494 CLAUSON: *EDPT*: 924^b. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 745_{696}.

8495 CLAUSON: *EDPT*: 927^a.

8496 *MNT*: 171. KOWALEWSKI: *DM-R-F*: III, 2381^a. LESSING: *M-TS A - N*: I, 695^b. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 207^b. DOERFER: *TMEN*: I, 555_{408}. TUNA: "Osmanlıcada Moğolca Kelimeler", 311_{50}. SCHÖNIG: *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*: 185. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1545. Ek için bk. VÁSÁRY: "Türkçedeki denominal ±sun eki".

8497 CLAUSON: *EDPT*: 957^a. *yorı-*. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $494_{2\cdot 147}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 482. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 759_{722}.

8498 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 341v20. CLAUSON: *EDPT*: 957^a. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $494_{2\cdot 147}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: I, 482.

8499 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 277^a. CLAUSON: *EDPT*: 870^a. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $474_{2\cdot 141}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1031. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: $750_{706\cdot 1}$.

8500 CLAUSON: *EDPT*: 897^b.

8501 CLAUSON: *EDPT*: 922^b. ERDAL: *Old Turkic Word Formation*: I, 323. TAŞ, İ.: "Kutadgu Bilig'de Z'leşme", 111_{30}. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1521.

8502 CLAUSON: *EDPT*: 934^a. TDK: *TTS*: VI, 4714. TDK: *DS*: XI, 4316^b. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $479_{2\cdot 1143}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1017. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 751_{708}.

1942. **yumalat-** [< *yum-ala-t-*[8503]] Yuvarlatmak.

1943. **yumran**[8504] Kör sıçan, gözsüz sebek, köstebek.

1944. **yurun**[8505] Kaftan yaması.

1945. **yut-** [< *yūt-*[8506]] Yutmak.

1946. **yügür-**[8507] Seğirtmek. Bk. **çap-, çaptur-**.

1947. **yükle-** [< *yü-k+le-*[8508]] Yüklemek.

1948. **yüzgine** [< **yǖz+kiñ͡ye*[8509]] Yüzceğiz.

1949. **yüzlen-** [< *yǖz+le-n-*[8510]] Yönelmek, yüz tutmak.

1950. **zēlī** [< Far. *zə̄ū*[8511]] Kilim, halıca.

8503 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 347v8.

8504 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 346v20. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 210[b]. *yurman* Mo. *cumran*. DOERFER: *TMEN*: IV, 220_{1917}.

8505 MUHAMMAD MAHDĪ XĀN: *Sanglax*: 342v15. RÄSÄNEN: *VeeWbT*: 219[b]. CLAUSON: *EDPT*: 970[b]. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1016.

8506 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 282[b]. CLAUSON: *EDPT*: 885[b]. TEKİN: *TDBUÜ*: 180. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1556. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 754_{712}.

8507 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 284[b]. CLAUSON: *EDPT*: 914[b]. BERTA: *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*: $489_{2\cdot145}$. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1537. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 756_{716}.

8508 *Drevnetyurkskiy Slovar'*: 285[a]. CLAUSON: *EDPT*: 912[b]. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 1553. ÖZYETGİN: *Ebū Ḥayyān Kitābu'l-İdrāk...*: 756_{717}.

8509 CLAUSON: *EDPT*: 983[a]. TEKİN: *TDBUÜ*: 186. STAROSTIN - DYBO - MUDRAK: *EDAL*: II, 975.

8510 CLAUSON: *EDPT*: 987[b]. TEKİN: *TDBUÜ*: 186.

8511 **Açıklama:** *Zə̄ī*, *Zə̄ū*; saṭrancī palās ve gilīmdür ki Türkçe taḥrīf-ile zēlī ... derler (at-TABRĪZĪ: *tibyān-i nāfiᶜ*: 330. VULLERS: *LP-LE*: II, 139[b]. STEINGASS: *CP-ED*: 635[a]. EREN: *TDES*: 470[a]).

Anlam sırasıyla madde başları

Anlamdan madde başına geçişi kolaylaştırmak için verilmiştir.

1. Aba: ***maşab.***
2. Acele etmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėv-, sal-, tapırçı-**: ***ėrik-.***
3. Acele etmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, sal-, tapırçı-**: ***ėv-.***
4. Acele etmek, ıztırap çekmek, emek çekmek. Bk. **dökülde-, ėrik-, ėv-, sal-, tapırçı-**: ***aşuḳ-.***
5. Acele, gazap ve hüzünlü hüzünlü söylemeyip oturmak: ***tumuş-.***
6. Acem dervişlerinin bir keçeyi uzun kesip yine yer yer kesip başlarına sardıkları: ***ḳurçuḳ.***
7. Acemi, dil bilmeyen, dilsiz. Bk. **gėçče**: ***kecce.***
8. Acemi, dil bilmeyen, dilsiz. Bk. **kecce**: ***gėççe.***
9. Acı, hayıf, teessüf: ***acıġ.***
10. Acı, hayıf, teessüf: ***acıḳ.***
11. Acınmak, mazluma merhamet etmek: ***acıġlan-.***
12. Acz, acziyet, âcizlik, kendisini salmak, bırakmak, koyuvermek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, ėv-, tapırçı-**: ***sal-.***
13. Açılmak: ***açıl-.***
14. Açmak: ***aç-.***
15. Ad: ***at.***
16. Ad çıkarmak: ***atıḳ-.***
17. Ad koymak, adlamak, bir adla anmak, adamak, namzet eylemek. Bk. **atḳa-, atla-**: ***ata-.***
18. Ad koymak. Bk. **ata-, atḳa-**: ***atla-.***
19. Ad koymak. Bk. **ata-, atla-**: ***atḳa-.***
20. Ad koyulmak, adlanmak, namlı olmak, tayin olunmak: ***atal-.***
21. Ada: ***adaḳ.***
22. Adak, nezir: ***adaḳ.***
23. Adak, nezir: ***ataġ.***
24. Adanmış, namzet: ***ataġlıġ.***
25. Adanmış, namzet: ***ataḳlıḳ.***
26. Adanmış, namzet: ***atalıġ.***
27. Addan ad yapma eki: ***+llk.***
28. Addan fiil yapma eki: ***+Ar-.***
29. Addan fiil yapma eki: ***+r-.***
30. Addan sıfat yapma eki: ***+llġ.***
31. Âdet, kanun: ***töre.***
32. Adlanmak: ***atıġ-.***
33. Ağaçları birbirine bağlayıp yapılan su geçecek nesne: ***sal.***
34. Ağarmak: ***aġar-.***
35. Ağarmak: ***aḳar-.***
36. Ağıllanmak, hale bağlamak: ***ḳotanla-.***
37. Ağız ile ıslık çalmak. Bk. **şaġala-**: ***şıġala-.***
38. Ağız ile ıslık çalmak. Bk. **şıġala-**: ***şaġala-.***
39. Ağızdan akan tükürük, salyar, tüfürcek: ***sülegey.***

40. Ağlamak. Bk. **boḫsa-, inçkir-, iñgre-, ögür-, siñgren-**: *yıġla-*.
41. Ağlamak: *yıġı*.
42. Ağlatmak: *sıḳtat-*.
43. Ağrı, hastalık: *aġrıġ*.
44. Ağrımak: *aġrı-*.
45. Ah: *a veh*.
46. Ahenk: *kük*.
47. Ahır kâhyası, ahırcı başı, atçı: *aḫtaçı*.
48. Ahu: *çėren*.
49. Ak doğan: *tuyġun*.
50. Ak ev, çadır, büyük otağ. Bk. **ag öy**: *aḳ öy*.
51. Ak ev, çadır, büyük otağ. Bk. **aḳ öy**: *aġ öy*.
52. Akça: *yarmag*.
53. Akça: *yarmaḳ*.
54. Akıl: *ės*.
55. Akıllı geçinen: *çėçen*.
56. Akın, ılgar: *atay*.
57. Akıtmak: *aḳız-*.
58. Akıtmak: *aḳtur-*.
59. Akmak: *aḳ-*.
60. Akran, emsal: *ḳur*.
61. Aksırmak: *çüşkür-*.
62. Akşamdan sonra, geç vakit: *gėçḳurun*.
63. Aktarmak: *aḫtar-*.
64. Alaca at: *topçaḳ*.
65. Alaçuk, küçük kara kıl çadır: *çėrge*.
66. Aldatmak: *aldaġ*.
67. Aldatmak: *arġa-*.
68. Aldatmak: *arġada-*.
69. Alıcı: *alġıcı*.
70. Alıç, dağ elması: *dolana*.
71. Alık, gamlı, dağınık, perişan, kafası karışık: *aluḳ*.
72. Alın: *mañgla[y]*.
73. Alış: *alıġ*.
74. Alış: *alıḳ*.
75. Allah, tanrı, huda. Bk. **Bayat, Tėñgri**: *Uġan*.
76. Allah, tanrı, huda. Bk. **Bayat, Uġan**: *Tėñgri*.
77. Allah, tanrı, huda. Bk. **Tėñgri, Uġan**: *Bayat*.
78. Allık: *ėñglik*.
79. Almak: *al-*.
80. Alt: *ast*.
81. Alt dudak: *ėrin*.
82. Alt üst olmak. Yağma, talan, taraç olmak. Bk. **alaḳ**: *alaḳ-*.
83. Altı tane: *altav*.
84. Altı tanesi birlikte: *altavla*.
85. Ana yoldan ayrılıp abadanlığa gitmeyen dağlar içindeki incecik yol: *soḳmaġ*.
86. Ana yoldan sapıp bayındır olan yere gitmeyen malum dar yol: *soḳmaḳ*.
87. Anda, anttaş: *unçu*.
88. Anlatmak: *añglat-*.
89. Anlayış: *uḳuş*.
90. Anma, sanma: *saġınç*.
91. Anmak, sanmak, yad etmek, zanneylemek: *saġın-*.
92. Ara: *ara*.
93. Araba: *araba*.

94. Ardına eğilmiş: *ḳayıḳ.*
95. Ardına eğilmiş: *ḳayuḳ.*
96. Ardınca: *soñgıça.*
97. Arı, pak. Bk. **arıġ:** *arıḳ.*
98. Arı, pak. Bk. **arıḳ:** *arıġ.*
99. Arı, pak olmak: *arı-.*
100. Arık, zayıf, cılız. Bk. **arıġ:** *arıḳ.*
101. Arık, zayıf, cılız. Bk. **arıḳ:** *arıġ.*
102. Arınmak, pak olmak: *arıl-.*
103. Ark, su yolu; pencere. Bk. **arıġ, arıḳ:** *murı.*
104. Ark, su yolu. Bk. **arıġ, murı:** *arıḳ.*
105. Ark, su yolu. Bk. **arıḳ, murı:** *arıġ.*
106. Arka, arka ortasında olan omurga kemiği. Koyun kuzu tavuk ve sair yenecek hayvanlar pişse arkasını kaburgaları ile bütün bütün kesip ayırırlar, yemek üzerine korlar. Padişah ve başka büyük bir kimseye ikram edecek olsalar, meclisinde o uçalardan birini gönderirler, ki padişah o kişiye tam riayet etmiş olur. Yemek bu uçalı olmasa yemek sahibini cimrilik ile hatırlarlar ve o yemeğe o kadar itibar etmezler: *uça.*
107. Arka: *ėgin.*
108. Arkadaş, yoldaş, elden tutan: *ḳoldaş.*
109. Art. Bk. **keyn, kėyn.** *kėyin.*
110. Art. Bk. **kėyin, kėyn.** *keyn.*
111. Art. Bk. **kėyin, keyn.** *kėyn.*
112. Artçı er, askerde art sürücü. Bk. **çaġdavul:** *çındavul.*
113. Artçı er, askerde art sürücü. Bk. **çındavul:** *çaġdavul.*
114. Arzu: *ārmān.*
115. Asılmış: *asıġlıḳ.*
116. Asker: *çėrik.*
117. Asker düzeni, safı, sırası: *yasal.*
118. Askerde saf ve alay, padişahın hassa alayı, taraf: *ġōl.*
119. Asmak: *as-.*
120. Asmaklık: *asmaġlıġ.*
121. Aşağı, alt. Bk. **ḳoyan:** *töben.*
122. Aşağı, alt. Bk. **töben:** *ḳoyan.*
123. Âşığın ayrılıkta gayrılıkta hasretten ağlaması. Başka ağlamaklarda kullanılmaz. **inçkir-, iñgre-, ögür-, siñgren-, yıġla-:** *boḫsa-.*
124. Aşıp ve atlayıp geçmek: *artan-.*
125. Aşk sarhoşu, delisi ve hastası: *saġın.*
126. At: *ulaġ.*
127. At: *ulaḳ.*
128. At kösteği: *öre.*
129. At omzundaki yağır: *mındav.*
130. At sürüsü, keçi sürüsü: *ılġı.*
131. At sürüsü: *ılḳı.*
132. At yuları: *cılav.*
133. At yuları, dizgin: *çibilger.*
134. Atabek, lala. Bk. **atabėk:** *atage.*
135. Atabek, lala. Bk. **atage:** *atabėk.*
136. Ateş şeraresi: *çıram.*
137. Ateş şulesi. Bk. **ört:** *yalın.*
138. Ateş şulesi. Bir vadinin bir tarafında yakılan ateşin yel

önünce gidip o vadiyi tamamıyla yakması, yangın. Bk. **yalın**: *ört*.

139. Ateşe atmak: ***talḳa-***.

140. Ateşli: ***otluġ***.

141. Ateşli: ***otluḳ***.

142. Ateşten çıkan yalın: ***uçḳun***.

143. Atılan nesnenin uçarken çıkardığı ses: ***fırrıst***.

144. Atlı, binici: ***atlıġ***.

145. Atlı, binici: ***atlıḳ***.

146. Atmak. Bk. **at-**: ***taşla-***.

147. Atmak. Bk. **taşla-**: ***at-***.

148. Avam, halk, etba: ***[kişi] ḳara***.

149. Avazla çağırmak, davet eylemek: ***çarla-***.

150. Avazla çağırtmak, davet etmek. Bk. **ındur-**: ***çarlat-***.

151. Avcı: ***avcaḳ***.

152. Avcı ıstılahlarından: ***keçek***.

153. Avcıların av avlamak için kazdıkları çukur: ***inevli***.

154. Avunacak nesne, avunmaklık: ***avuncaḳ***.

155. Ay: ***ay***.

156. Ayak sesi, tıpış. Bk. **dupdurun**: ***tavuş***.

157. Ayak sesi, yürek oynaması. Bk. **tavuş**: ***dupdurun***.

158. Ayakta duramayacak kadar sarhoş. Bk. **aḫsum**: ***aḳsum***.

159. Ayakta duramayacak kadar sarhoş. Bk. **aḳsum**: ***aḫsum***.

160. Aygır: ***at***.

161. Ayı: ***ayıġ***.

162. Ayı: ***ayıḳ***.

163. Ayna: ***küzgü***.

164. Aynacıların ayna koydukları altın renginde renkli bir deri: ***kimsen***.

165. Aynacıların ayna koydukları altın renginde renkli bir deri: ***kimsend***.

166. Ayrılma eki: ***+DIn***.

167. Ayrılmak: ***ayrıl-***.

168. Ayrılmak: ***ayrış-***.

169. Azdırmak: ***azġur-***.

170. Babanın büyük veya küçük erkek kardeşi: ***abaġa***.

171. Baca deliği çevresindeki iki takviye keçe parçası: ***üzük***.

172. Bağda ve mezrada kullanılan dönüm, evlek: ***cirib***.

173. Bağdaş kurup oturmak; bağ, bent, otağ ipi: ***bağış***.

174. Bağlamak, bağlanmak: ***baġla-***.

175. Bağlı, bahçeli: ***bāġlıġ***.

176. Bağlı, bahçeli: ***bāġlıḳ***.

177. Bağlı, bentli: ***baġlıġ***.

178. Bahane ve taallül eylemek, taallül etmek: ***küy-***.

179. Bahane ve taallül eylemek, taallül etmek: ***küymen-***.

180. Bakış. Bk. **baḳar**: ***ḳaral***.

180. Bakış. Bk. **ḳaral**: ***baḳar***.

182. Bakmak: ***baḳ-***.

183. Balçık ve gayrı nesne sıvamak: ***suva-***.

184. Balta: ***baltu***.

185. Bana: ***maṅa***.

186. Barça denilen yelkenli, iki veya üç direkli, kürekli küçük taşıma gemisi: ***cünk***.

187. Basmak: ***bas-.***

188. Baş: ***baş.***

189. Baş aşağı, aşağı. Bk. **baş töben, baş tömen**: ***ḳuyı.***

190. Baş aşağı. Bk. **baş töben, ḳoyı**: ***baş tömen.***

191. Baş aşağı. Bk. **baş tömen, ḳoyı**: ***baş töben.***

192. Baş kesmek, baş kesildikten sonra sıçrayıp atlamak: ***çap-.***

193. Başını bürümek: ***bürke-.***

194. Başka. Bk. **ögün**: ***özge.***

195. Başka. Bk. **özge**: ***ögün.***

196. Başlamak, ibtida eylemek, kılavuz olmak, yol göstermek: ***başla-.***

197. Başlamak, kılavuzlamak, yol göstermek: ***başḳar-.***

198. Başta ve gövdede zırh altına giyilen pamuklu kaftan: ***bağıltaḳ.***

199. Batırılmış, sançılmış: ***ḳarağ[lıḳ].***

200. Batırmak, sançmak. Bk. **sanç-, şişle-**: ***ḳada-.***

201. Batmak, sançılmak. Bk. **ḳadal-, tèvre-**: ***tèvrül-.***

202. Batmak, sançılmak. Bk. **tèvre-, tèvrül-**: ***ḳadal-.***

203. Batmak. Bk. **ḳadal-, tèvrül-**: ***tèvre-.***

204. Bayındır olmayan malum arazi: ***çöl.***

205. Bazı kuşların hususen hüthüdün başındaki taç: ***bübük.***

206. Bazı kuşların yılda bir kere tüylerini döktüğü vakit: ***tülek.***

207. Bazı meyvenin ve çiçeğin üzerinde hafifçe olan perde, kabuk. Bk. **mayruḳ**: ***māyūk.***

208. Beddua: ***ḳarğış.***

209. Beddua eylemek, ilenmek: ***ḳarġa-.***

210. Bekçibaşı, sübaşı: ***daruġa.***

211. Bela ve mihnet, bunlu, sıkıntılı, mihnetli: ***mun͡g.***

212. Belalı: ***belālıġ.***

213. Belalı: ***belālıḳ.***

214. Belinlemek, (uykuda) sıçramak. Bk. **sèrgek, sèsgen-**: ***ayaḳ-.***

215. Belirmek, belirtmek: ***bèlgür-.***

216. Ben, benek, leke: ***mèn͡g.***

217. Ben: ***mèn.***

218. Benim: ***mènin͡g.***

219. Beniz: ***mèniz.***

220. Benzeme: ***oḫşa.***

221. Benzemek: ***oḫşa-.***

222. Benzer: ***oḫşaş.***

223. Benzeşmek: ***oḫşaş-.***

224. Benzetmek. Bk. **mèn͡gzet-**: ***oḫşat-.***

225. Benzetmek. Bk. **oḫşat-**: ***mèn͡gzet-.***

226. Beraber: ***tèn͡g.***

227. Beri yaka: ***bèri.***

228. Berk, sağlam, sık. Bk. **bèrk, kip**: ***rust.***

229. Berk, sağlam, sık. Bk. **bèrk, rüst**: ***kip.***

230. Berk, sağlam, sık. Bk. **kip, rüst**: ***bèrk.***

231. Berk olmak, berkitmek: ***bèrki-.***

232. Berkitmek: ***bèrkit-.***

233. Besletip büyütmek: ***ulġat-.***

234. Beş sayısı: ***bèş.***

235. Beş tanesi birlikte: ***bėşevle.***

236. Beşi birlikte, beşincisi: ***bėşelesi.***

237. Bey: ***bėg.***

238. Beyinsiz, akılsız: ***puç.***

239. Bezemek, zinetlemek: ***bėze-.***

240. Bezenmek, müzeyyen olmak: ***bėzel-.***

241. Bıldırcın. Bk. **bödene:** ***kerek.***

242. Biçmek: ***or-.***

243. Bigâne, yabancı: ***yat.***

244. Bilemek, koyurmak: ***ḳada-.***

245. Bilen: ***bilgen.***

246. Bilici: ***bilgüçi.***

247. Bilinmek: ***tanıl-.***

248. Bilişmek, birbirini bilmek: ***tanış-.***

249. Bilmek: ***bil-.***

250. Bilmek, idrak: ***bilig.***

251. Bin: ***miñg.***

252. Bindirmek: ***mindür-.***

253. Binişmek, birbirinin ardınca gitmek: ***çubruş-.***

254. Binmek: ***min-.***

255. Bir açık nesneyi kapamak: ***yum-.***

256. Bir bütün nesneyi çak etmek, sökmek: ***sök-.***

257. Bir günah sebebiyle bela ve minnet çekmek, cerime: ***ḳaynal-.***

258. Bir işe başlamakta vehim ve kaçınma, çekinme üzere olmak, utanmak, hicap eylemek: ***eymen-***
.

259. Bir kahramanın cenkte bahadırlık eylemesi veya mesleğinde maharet sergileyen bir kişinin bir nadir iş işlemesi karşılığında ihsan edilen malum mükâfat: ***çüldü.***

260. Bir kimse: ***+Av.***

261. Bir kimse: ***birev.***

262. Bir kimse bir hayvan besleyip semiz eylemek: ***borda-.***

263. Bir kimseye biri gitmeden öbürü gelen çeşitli hastalıklar: ***arılmay.***

264. Bir kişi düşüncesini, hayretini ne ortaya koyacağını bilmeyip sakin olmak: ***tik-.***

265. Bir kişinin çocuğunun süt annesinin de çocuğu olsa ikisi de o süt annenin sütünü emip birlikte büyüseler süt annenin çocuğuna derler: ***kökülteş.***

266. Bir kokuyu duyar gibi ve duymaz gibi olmak, bir sesi işitir gibi ve işitmez gibi olmak, akılla bir nesneyi anlar gibi ve anlamaz gibi olmak ve başka buna benzer hâller: ***tėmsi tėp.***

267. Bir kuş adı: ***çök.***

268. Bir miktar, bir bölük, bir bahş, hisse, nasip: ***ülüş.***

269. Bir nesne yokken hasıl olmak, icat olmak. Bk. **töre-:** ***törü-.***

270. Bir nesne yokken hasıl olmak, icat olmak. Bk. **törü-:** ***töre-.***

271. Bir nesnenin iki başının bir yere gelmesi: ***ḳomarġa.***

272. Bir nesnenin sapı: ***sapaġ.***

273. Bir nesneyi kaldırıp yükseltmek, kaldırmak: ***ḳopar-.***

274. Bir nesneyi su ile yıkamak: ***yu-.***

275. Bir nesneyi yukarıdan aşağıya indirmek: *ėndür-*.

276. Bir sayısı: *bir*.

277. Bir kıllı (telli) saz: *ḳopuz*.

278. Bir pehlivanın adı. Yürekli ve bahadır: *Şipāl*.

279. Bir tür ak ipek: *sayfūr*.

280. Bir tür ile, bir vech ile: *bir yolı*.

281. Bir tür ördek. Altı ak yabani ördek. Bk. **ala pöke, alma baş, cürüge, çaḳır ḳanat, soḳsur, tėmür ḳanat**: *ala luġa*.

282. Bir tür ördek. Başı ve boynu sandala (alaya) çalar sarı ördek. Bk. **ala luġa, ala pöke, cürüge, çaḳır ḳanat, soḳsur, tėmür ḳanat**: *alma baş*.

283. Bir tür ördek. Bk. **ala luġa, ala pöke, alma baş, cürüge, çaḳır ḳanat, tėmür ḳanat**: *soḳsur*.

284. Bir tür ördek. Bk. **ala luġa, ala pöke, alma baş, cürüge, soḳsur, tėmür ḳanat**: *çaḳır ḳanat*.

285. Bir tür ördek. Bk. **ala luġa, ala pöke, alma baş, çaḳır ḳanat, soḳsur, tėmür ḳanat**: *cürüge*.

286. Bir tür ördek. Üstü kara altı ak ördek. Bk. **ala luġa, alma baş, cürüge, çaḳır ḳanat, soḳsur, tėmür ḳanat**: *ala pöke*.

287. Bir türlü, bir tür: *türlük*.

288. Bir yerde karar edip mesken tutmak. Bk. **orıt-**: *beytūte*.

289. Bir yerde karar etmek. Bk. **beytūte**: *orıt-*.

290. Bir yüksek yere tırmanmak: *yarman-*.

291. Birbirine bağlanmak. Bk. **ėşil-**: *işen-*.

292. Birbirine bağlanmak. Bk. **işen-**: *ėşil-*.

293. Birbirine koşmak: *ėşle-*.

294. Birbirine önce gelmek: *burnaş-*.

295. Birbiriyle kucuşmak: *ḳucaşlan-*.

296. Birbiriyle sıkıntılardan söyleşmek, dertleşmek: *muñġdaş-*.

297. Biri: *biregü*.

298. Biri: *biri*.

299. Biri biri üzerine yığmak: *ḳala-*.

300. Biricik: *birgine*.

301. Birisi: *biregüsi*.

302. Birisi: *birgisi*.

303. Birlikte göndermek: *salġa-*.

304. Birlikte koşulucu, birlikte olucu: *ḳoşulġucı*.

305. Birlikte olucu: *ḳoşuldurġucı*.

306. Birlikte, yanında: *birle*.

307. Bitirmek, onultmak, bir yere bitiştirmek, tamam etmek, örtüp setretmek, perdelemek: *bütker-*.

308. Bitmek, tamam olmak: *büt-*.

309. Biz (Çokluk birinci kişi zamiri): *biz*.

310. Boğaz: *boġuz*.

311. Boncuk: *mıncaḳ*.

312. Borç ödemek: *tölek*.

313. Boyacı: *boyaḳçı*.

314. Boyamak: *boya-*.

315. Boyanmak: *boyal-*.

316. Boyanmak: *boyan-*.

317. Boynuz: ***müñgüz.***
318. Boyun: ***boyun.***
319. Bozkırda oturanların çadırlarının tepelerinde olan pencere olup soğukta ve yağmurda örterler ve ateş yandığında duman dışarı çıksın diye açarlar: ***tüñglük.***
320. Böğür, boşluk: ***kömrek.***
321. Bölmek: ***böl-.***
322. Böyle: ***bulay.***
323. Bu: ***bu yan.***
324. Buğulaşmadan göz çapaklanmak, tunmak. Bk. **çöpüş-**: ***sirgeg.***
325. Bulamak, bulaştırmak: ***bula-.***
326. Bulanmak: ***bulġan-.***
327. Bulaşmak: ***bulġaş-.***
328. Bulmak. Bk. **bul-**: ***tap-.***
329. Bulmak. Bk. **tap-**: ***bul-.***
330. Bulunmak: ***tapıl-.***
331. Bulunmuş nesne: ***tapuḳ.***
332. Buluşmak. Bk. **tapış-**: ***yoluḳuş-.***
333. Buluşmak. Bk. **yoluḳuş-**: ***tapış-.***
334. Bulutsuz sıcak gündüz: ***künes.***
335. Bunalmak: ***muñgal-.***
336. Bunca: ***munca.***
337. Buncılayın, bunun gibi: ***beyle.***
338. Bunda: ***munda.***
339. Bunu: ***munı.***
340. Bunun gibi, buncılayın: ***muñg dek.***
Bunun gibi, buncılayın: ***mundaḳ.***
342. Bunun gibice, böylece: ***buġına.***
343. Burun ucu: ***tıñglay.***
344. But: ***but.***
345. But: ***buta.***
346. Buz: ***muz.***
347. Bükmek, batırmak: ***tėvret-.***
348. Bürünmek, örtünmek: ***bürken-.***
349. Bütün, dürüst: ***bütev.***
350. Büyük, yüksek, yüce: ***beyik.***
351. Büyük erkek kardeş: ***aġa.***
352. Büyük kız kardeş, abla: ***ėgeçi.***
353. Büyük kız kardeş, abla: ***ekeçi.***
354. Büyükler önünde dizini bir yere koyup bir dizini kaldırıp elini başına koyup sonra varıp elini öpmek, görüşmek: ***ölçeş-.***
355. Büyümek. 31-45. yaş arası olgunluk çağı: ***ulġay-.***
356. Büyümek. Bk. **ḳorcal-**: ***ulal-.***
357. Büyümek. Bk. **ulal-**: ***ḳorcal-.***
358. Cadı kuşu, serçe: ***çupçuḳ.***
359. Cariye: ***dedēk.***
360. Cebe: ***öbçin.***
361. Cehennem: ***tamuġ.***
362. Cehennem: ***tamuḳ.***
363. Cemaat, saf, alay: ***ḳoşun.***
364. Cemetmek, devşirmek. Bk. **ük-**: ***tėkşe-.***
365. Cemetmek, yığmak, bir nesneyi bir yerde yığmak. Bk. **tėkşe-**: ***ük-.***
366. Cemiyet ve bölük: ***sürük.***
367. Cemolmak, cemeylemek. Bk. **ükül-**: ***çoḳ-.***
368. Cemolup yığılmak. Bk. **çoḳ-**: ***ükül-.***
369. Cenk. Bk. **iş**: ***uruş.***
370. Cenk. Bk. **uruş**: ***iş.***

371. Cenk mahallinde karavul ardınca yardım yoluyla gönderilen bir miktar adam. Cenkten evvel çarha cengini edenler. Çarhacılar. Çapkuncular. Ilgarcı ve akıncılar. Yizek. Bk. **çapḳun**: *hirevül.*

372. Cenk mahallinde karavul ardınca yardım yoluyla gönderilen bir miktar adam. Cenkten evvel çarha cengini edenler. Çarhacılar. Çapkuncular. Ilgarcı ve akıncılar. Yizek. Bk. **hirevül**: *çapḳun.*

373. Cepken, çuha: *çekmen.*

374. Cerahat bitmek: *büt-.*

375. Cihan, dünya. Bk. **açun**: *oçun.*

376. Cihan, dünya. Bk. **oçun**: *açun.*

377. Cins at: *abraş.*

378. Cümle, kamu. Bk. **çum, barı**: *ḳamuḳ.*

379. Cümle, tamam. (Abartı yollu kullanılan bir söz.) Bk. **barı, ḳamuḳ**: *çum.*

380. Cümlesi, bütünü, hepsi. Bk. **çum, ḳamuḳ**: *barı.*

381. Cümlesi, bütünü, hepsi: *barıça.*

382. Cür'a. Bk. **sarḳud**: *sorḳut.*

383. Cür'a. Bk. **sorḳut**: *sarḳud.*

384. Çabuk, şipşak: *şıvşa.*

385. Çadırın üst yanındaki köşelerden her biri: *uġ.*

386. Çağatay âdetinde meşhur yemek olan koyunun omurga kemiği. Bir ziyafet olduğunda hazırlanan yemeklerde tabiatıyla o kemik bütün hâlinde pişirilip yemeğin yanına konulur: *asāpkūr.*

387. Çağatay ulus'ta Babür yazısına benzer bir tür ince yazı: *Şıġnaḳī.*

388. Çağatay ulus'ta bir kabile: *Barlas.*

389. Çağatay ulus'ta bir kabile: *Calayır.*

390. Çağatay ulus'ta bir kabile: *Ḳolancaḳ.*

391. Çağatay ulus'ta bir kabile: *Sulduz.*

392. Çağatay ulus'ta bir kabile: *Tarḫan.*

393. Çağatay ulus'ta bir kabile: *Bilküt.*

394. Çağatay ulus'ta bir kabile. Güzelleri çok olur: *Bırlas.*

395. Çağatay ulus'ta bir kabile. Hasep ve nesepte kökü eski han oğullarındandır. [Çinggis Han [1206-1227] da Kiyat boyundandır]: *Ḳıyat.*

396. Çağatay ulus'ta bir kabile. Hasep ve nesepte kökü eski han oğullarındandır: *Ḳongrat.*

397. Çağatay ulus'ta bir kabile. İşveli güzel: *Meleş.*

398. Çağatay ulus'ta bir kabile: *Alçın.*

399. Çağatay ulus'ta bir kabile: *Arlas.*

400. Çağatay ulus'ta bir kabile: *Arlat.*

401. Çağırmak, haykırmak. Bk. **çarla-, ında-, ḳıçġır-**: *ünde-.*

402. Çağırmak, haykırmak. Bk. **çarla-, ında-, ünde-**: *ḳıçġır-.*

403. Çağırmak. Bk. **çarla-, ḳıçġır-, ünde-**: *ında-.*

404. Çağırtmak, davet etmek. Bk. **çarlat-**: ***ındur-.***
405. Çağrışmak, haykırışmak: ***ḳıcġırış-.***
406. Çakılmak: ***çaḳıl-.***
407. Çakır doğan: ***ḳarçıġay.***
408. Çakmak: ***çaḳ-.***
409. Çakmak: ***çaḳmaḳ.***
410. Çakmak: ***ḫavla.***
411. Çakmak kavı: ***ḫav.***
412. Çalıdan yapılan duvar: ***tura.***
413. Çalışıp çabalamak: ***talbın-.***
414. Çalkanmak: ***çayḳal-.***
415. Çalkatmak: ***çayḳat-.***
416. Çam ağacı: ***nācū.***
417. Çapkın, keskin rüzgâr ile yağan yağmur ve kar: ***çavun.***
418. Çare, derman: ***armān.***
419. Çavlanmak, adlı ve namlı olmak, meşhur olmak, şöhret tutmak: ***çavu-.***
420. Çavuş: ***yasavul.***
421. Çayan: ***çayan.***
422. Çehre, sima, bet beniz: ***çıray.***
423. Çek, kadı hücceti ve sicili, borç senedi, kura: ***çek.***
424. Çekiç: ***çeküş.***
425. Çekilmek: ***tartıḳ-.***
426. Çekilmek: ***tartıl-.***
427. Çekilmek: ***tartın-.***
428. Çekirge: ***çėvürtke.***
429. Çekirge: ***çövürtke.***
430. Çekmek, dizmek: ***tarıt-.***
431. Çekmek, içmek. Bk. **çėk-**: ***tart-.***
432. Çekmek. Bk. **tart-**: ***çėk-.***
433. Çekmek: ***tarta-.***
434. Çene: ***en͡gek.***
435. Çene: ***ėn͡gek.***
436. Çene ile boyun arası: ***saḳaḳ.***
437. Çengel: ***çengek.***
438. Çeşme lülesi, musluk: ***cercerek.***
439. Çevik hamarat, becerikli, iş elinden gelen: ***tėtik.***
440. Çevirmek. Bk. **aylandur-**: ***en͡gir-.***
441. Çevrilmek, dönmek, yüz döndürmek: ***ėvrül-.***
442. Çığ, çığlık, feryat, ağlama: ***cıġ.***
443. Çıkarmak, sıyırmak. Bk. **çıḳar-**: ***soġur-.***
444. Çıkarmak. Bk. **soġur-**: ***çıḳar-.***
445. Çıkmak: ***çıḳ-.***
446. Çıplak, yalın, üryan; dikilmemiş kaftanlık kumaş: ***yalan͡g.***
447. Çıturgu da denilen üç kıllı (telli) saz (rebab?): ***şıdurġu.***
448. Çift, iki dolu kadeh: ***ḳoş.***
449. Çift: ***çiyit.***
450. Çiğnemek: ***çayna-.***
451. Çimen üzerine dokunup geçip dalgalandıran yel. Bk. **salḳın**: ***sayḳın.***
452. Çimdiklemek: ***çimdi-.***
453. Çingene: ***Cet.***
454. Çizme, edik: ***ötük.***
455. Çizme ve ayakkabı altına dikilen malum deri: ***ultan͡g.***
456. Çizmek, yazmak, nakşetmek. Bk. **sız-**: ***siz-.***
457. Çizmek, yazmak. Bk. **siz-**: ***sız-.***
458. Çoban: ***ḳoyçı.***
459. Çocuk emeklemek: ***ėmgekle-.***

460. Çok (kalkık, kabarık, yufkanın zıddı): *ḳalın.*
461. Çok: *köp.*
462. Çözmek, salıvermek. Bk. **şėş-**: *tėş-*
.
463. Çözmek. Bk. **tėş-**: *şėş-.*
464. Çözülmek: *yėşil-.*
465. Çulhacıların ayaklarını bastıkları ağaç: *dupḳu.*
466. Çulhacıların bez dokuduğu tarak: *ġarvāş.*
467. Çulunu yiyen atın çulunu yemeğe ağzı yetişmemesi için boğazı altından bağlanan ağaç. Bk. **ġınçı**: *ġunçı.*
468. Dağ, omuz, ustuhudus, karabaş otu: *çigin.*
469. Dağ, yanık: *tögēn.*
470. Dağ: *taġ.*
471. Dağ burnu, kuş burnu: *tumşuġ.*
472. Dağ eteklerinde olan alçak tepeler, orada olan dereler, küçük yerler: *arġadal.*
473. Dağar: *taġār.*
474. Dağılışmak, perişan ve perakende olmak: *butraş-.*
475. Dağılmak. Bk. **ḳaçıḳ-**: *tarḳa-.*
476. Dağıtmak, perişan ve perakende eylemek: *butrat-.*
477. Dağıtmak: *tarḳat-.*
478. Dahi: *dağı.*
479. Dal, budak: *tal.*
480. Dam, çatı: *tam.*
481. Damar: *tamur.*
482. Damgalı, işaretli: *bėlgülük.*
483. Damla. Bk. **tamçı**: *tım.*
484. Damla. Bk. **tım**: *tamçı.*
485. Damlatmak: *tamız-.*
486. +dan: *+yï.*
487. Danışma, meşveret: *kėn͡geş.*
488. Danışmak, meşveret etmek: *kėn͡geş-.*
489. Dar: *tar.*
490. Darı: *tarıġ.*
491. Darıkmak, tuncukmak, boğulmak: *tarıḳ-.*
492. Darılmak, yorulmak: *ėrik-.*
493. Darlık: *tarıḳ.*
494. Davet etmek, çağırmak. Bk. **indür-**: *inde-.*
495. Davet etmek, çağırmak. Bk. **inde-**: *indür-.*
496. Dayanmak: *tayal-.*
497. Dayı: *ṭaġayı.*
498. Daz kara kuşu, akbaba, çalağan, kerkes: *nutuḳcı.*
499. Değdirmek: *tėgür-.*
500. Değil: *tögül.*
501. Değin, gayet. Bk. **dėgin, tėg, tėgin**: *tėgrü.*
502. Değin, gayet. Bk. **dėgin, tėg, tėgrü**: *tėgin.*
503. Değin, gayet. Bk. **dėgin, tėgin, tėgrü**: *tėg.*
504. Değin, gayet. Bk. **tėg, tėgin, tėgrü**: *dėgin.*
505. Değirmen: *tėgirmen.*
506. Değiştirmek, döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, en͡gir-, ėvür-,**

ḳaytar-, ḳaytat-, tolġan-, yandur-: *yėvüt-*.

507. Değmek, bulaşmak, ulaşmak, yetişmek, vasıl olmak; liyakati olmak: *tėg-*.

508. Değnek: *tayaġ*.

509. Değnek: *tayaḳ*.

510. Deli, kuduz: *tėlbe*.

511. Deli eylemek: *tėlberet-*.

512. Delik. Bk. **tėlük**: *tėşik*.

513. Delik. Bk. **tėşik**: *tėlük*.

514. Delinmek: *tėşil-*.

515. Delirmek: *tėlbere-*.

516. Delmek, yarmak. Bk. **tėş-**: *tėl-*.

517. Delmek. Bk. **tėl-**: *tėş-*.

518. Demek: *dė-*.

519. Demir: *tėmür*.

520. Deniz: *tėn͡giz*.

521. Deniz dalgalanmak, ateş alevlenmek: *sayḳın*.

522. Deniz dalgası: *gölāk*.

523. Deprenmek: *tėbre-*.

524. Deprenmek: *tėbren-*.

525. Dere, iki dağın ortasındaki düz ova, köy: *çölge*.

526. Dereden akan su: *tegev*.

527. Deri: *tėri*.

528. Derilmek, bir araya toplanmak. Bk. **tėrel-**: *yıġıl-*.

529. Derilmek, cemolamak. Bk. **yıġıl-**: *tėrel-*.

530. Derin: *tėrin͡g*.

531. Derip devşirilecek nesne: *tėrgek*.

532. Derip devşirmek, tutup saklamak, arayıp taramak. Bk. **anıt-, asra-**: *tėrge-*.

533. Dermek: *tėr-*.

534. Dertli dertli, içli içli, yavaş yavaş ağlamak. Bk. **inçkir-, in͡gre-, ögür-, yıġla-**: *sin͡gren-*.

535. Deşik: *tėşük*.

536. Deşik: *töşük*.

537. Deve: *tėve*.

538. +dıkça: *sayı*.

539. Dış: *taş*.

540. Dışarı: *taşḳarı*.

541. Dışarı çıkarmak, dışarıda koymak: *taşḳar-*.

542. Diken, uşkun. Bk. **tigen**: *çökür*.

543. Diken. Bk. **çökür**: *tigen*.

544. Dikilip durmak: *tilkür-*.

545. Dikmek, ayağa kalkmak: *tik-*.

546. Dil: *til*.

547. Dilek: *tilek*.

548. Dilemek. Bk. **ḳol-**: *tile-*.

549. Dilemek. Bk. **tile--**: *ḳol-*.

550. Dilim. Bk. **raḫ**: *tilim*.

551. Dilim. Bk. **tilim**: *raḫ*.

552. Dilim dilim kesilmek, aşınmak, At ve adam adımlamasından yol aşınıp yol yol olmak: *tilin*.

553. Dinç, dinlenmiş: *tınç*.

554. Dinlemek: *an͡gıt-*.

555. Dinlenmek; meşakkate zebun olup sakin olmak: *tın-*.

556. Dip, ağaç ve başka nesnelerin dibi: *tüp*.

557. Dipsiz: *tüpsüz*.

558. Direk: *örek.*

559. Direk dikmek, dayak vurmak: *tirge-.*

560. Diremek, def ve meneylemek. Bk. **ay-, aya-, tıy-, yığ-**: *tirge-.*

561. Diri: *tiri.*

562. Diri: *tirik.*

563. Diri olmak: *tiriklik.*

564. Diriltmek, ihya etmek: *tirküz-.*

565. Diş: *tiş.*

566. Dişi: *tişi.*

567. Dişi ahu, ahunun dişisi. Bk. **buğu**: *maral.*

568. Dişi bıldırcın, bıldırcının dişisi. Bk. **kerek**: *bödene.*

569. Dişi domuz, domuzun dişisi. Bk. **ḳaban**: *mekicin.*

570. Dişi kedi, kedinin dişisi: *müşük.*

571. Dişi ördek, ördeğin dişisi. Bk. **sona**: *borçın.*

572. Dişlemek: *tişle-.*

573. Diz: *tiz.*

574. Diz donu: *iştan.*

575. Dizi: *tizi.*

576. Dizilmek: *tizil-.*

577. Dizmek: *tiz-.*

578. Doğan: *toğḳan.*

579. Doğan üsküfü, kuş yeleği, sipahilerin başlarına taktığı otağa: *tomağa.*

580. Doğana üşen biti imha etmeğe yarayan bir müdahele çeşidi: *dupḳu.*

581. Doğancıbaşı: *toğḳan ağası.*

582. Doğancı eldiveni: *behli.*

583. Doğmak: *tuġ-.*

584. Doğramak: *toġra-.*

585. Doğru, layık, gerçek: *çöp.*

586. Doğru düzgün: *tüzrek.*

587. Doğru düzgün kişi; doğru düzgün nesne: *tüz.*

588. Doğruluk: *tüzlük.*

589. Dokundurmak: *yoḳla-.*

590. Dokunmak, örülmek, elle değmek: *toḳul-.*

591. Dokunmak, tesir etmek: *yuḳ-.*

592. Dokuz sayısı: *toḳuz.*

593. Dolamak, dolaştırmak, burmak: *tolġa-.*

594. Dolandırmak, dolaştırmak: *tolġandur-.*

595. Dolanmak, döndürmek, çevirmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñgir-, ėvür-, ḳaytar-, ḳaytat-, tolġan-, yandur-, yėvüt-**: *tolġan-.*

596. Dolaşmak: *tolġaş-.*

597. Dolaştırmak, bürümek: *bulġa-.*

598. Dolaştırmak, sarmak: *torla-.*

599. Dolayı, daire, etraf: *tėgre.*

600. Dolmak: *tol-.*

601. Dolmak: *tolul-.*

602. Dolu, dolmuş. Bk. **toluḳ**: *tola.*

603. Dolu, dolmuş. Bk. **tola**: *toluḳ.*

604. Dolu, dolun ay: *tolun.*

605. Don, giyecek kaftan: *ton.*

606. Doymayası: *toymaġur.*

607. Doyum, tok: *toyun.*

608. Doyurmak: *toyġar-.*

609. Doyurmak: *toyḳar-.*

610. Dökmek: *tök-.*

611. Dölenmek, konmak, koymak, inmek, düşmek, attan ve yüksek yerden aşağa inmek, menzilde konmak: *tüş-*.

612. Döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñgir-, ḳaytar-, ḳaytat-, tolġan-, yandur-, yėvüt-**: *ėvür-*.

613. Döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñgir-, ėvür-, ḳaytar-, ḳaytat-, tolġan-, yandur-, yėvüt-**: *aylandur-*.

614. Döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñgir-, ėvür-, ḳaytar-, ḳaytat-, tolġan-, yėvüt-**: *yandur-*.

615. Döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñgir-, ėvür-, ḳaytar-, tolġan-, yandur-, yėvüt-**: *ḳaytat-*.

616. Döndürmek. Bk. **aylandur-, ėger-, eñgir-, ėvür-, ḳaytat-, tolġan-, yandur-, yėvüt-**: *ḳaytar-*.

617. Dönmek, dolanmak, devretmek, benzemek, rücu etmek, çevirmek: *aylan-*.

618. Dönmek, döndürmek. Bk. **aylandur-, eñgir-, ėvür-, ḳaytar-, ḳaytat-, tolġan-, yandur-, yėvüt-**: *ėger-*.

619. Dönmek, geri dönmek. Bk. **ėgir-, ḳayal-**: *yan-*.

620. Dönmek. Bk. **ėgir-, yan-**: *ḳayal-*.

621. Dönmek. Bk. **ḳayal-, yan-**: *ėgir-*.

622. Dönüp gitmek: *ḳayıt-*.

623. Dönüp gitmek: *ḳayt-*.

624. Dördü birden: *törtele*.

625. Dördü birden: *törteleyi*.

626. Dördüncü: *törtünç*.

627. Dört tane: *törtev*.

628. Dört tanesi birlikte: *törtevle*.

629. Döşemek: *töşe-*.

630. Döşenmek: *töşel-*.

631. Dövmek: *tög-*.

632. Dövünmek: *tögün-*.

633. Dövüşmek: *tögüş-*.

634. Durdurmak: *turġur-*.

635. Durdurmak: *turġuz-*.

636. Durmak, sakin olmak: *tur-*.

637. Durmak. Sabr u takat: *turuş*.

638. Duvar (sırası), kor: *dāy*.

639. Duymak: *tuy-*.

640. Duyurmak: *tuyġar-*.

641. Duyurmak: *tuyḳar-*.

642. Düğüm: *tügen*.

643. Düğüm: *tügün*.

644. Düğüm düğüşmek: *tügüş-*.

645. Düğün olan yerde erkeklerin ve kadınların ellerini vurup neva makamında sesli türkü söylemeleri: *çėnge*.

646. Düğüne götürülen saçı: *saçıġ*.

647. Düğüne götürülen saçı: *saçıḳ*.

648. Düğüne götürülen saçı: *saçuḳ*.

649. Dün, gece: *tün*.

650. Dünbek, düplek, dümbelek: *tünbek*.

651. Dünkü değil öteki gün: *ozaḳı*.

652. Dürmek: *tür-*.

653. Düş, rüya: *tüş*.

654. Düşman yurdundan çıkarılan esirlerin boynuna taktıkları malum demirden halka: *cėli*.

655. Düzeltmek, doğru olmak, doğru eylemek: ***tüzet-.***
656. Düzlenmek: ***tüzlen-.***
657. Düzlük ova: ***tüz.***
658. Düzmek, düzenlemek, düzgün tertipli yapmak: ***tüzük-.***
659. Düzmek, müsavi eylemek: ***tüz-.***
660. Düzmek, saza ahenk vermek; bezemek: ***tüz-.***
661. Düzülmek: ***yasal-.***
662. Düzülmüş, hazır, tertipli; nizam, intizam: ***tüzük.***
663. Eğe: ***egek.***
664. Eğe: ***ėgek.***
665. Eğe: ***ėkek.***
666. Eğilmek; gerisine kanrılmak: ***ḳayrıl-.***
667. Eğilmiş, iki kat olmuş: ***ėgme.***
668. Eğin baş, üst baş, baştan ayağa: ***boy baş.***
669. Eğmek: ***eg-.***
670. Eğri gözlü: ***ḳımaç.***
671. Eğri, ayıplı, topal. Bk. **māyūḳ**: ***mayruḳ.***
672. Eğri: ***ėgri.***
673. Ekin ekmek: ***tarı-.***
674. Ekmek: ***ötmek.***
675. Eksik: ***öksük.***
676. Eksik eylemek, eksilmek: ***öksü-.***
677. Eksilmek: ***öksül-.***
678. Eksilmek: ***öksün-.***
679. Eksiltmek: ***öksüt-.***
680. El. Bk. **ėl, ėlik**: ***ḳol.***
681. El. Bk. **ėl, ḳol**: ***ėlik.***
682. El. Bk. **ėlik, ḳol**: ***ėl.***
683. El değirmeni: ***yarġuçaḳ.***
684. El oyunu, latife: ***talaş.***
685. Ele getirmek: ***ėlger-.***
686. Ele getirmek: ***ėlikle-.***
687. Elini tutmak: ***ḳolda-.***
688. Elli sayısı: ***elli.***
689. Elli sayısı: ***ėllig.***
690. Emek çekmek: ***ėmgen-.***
691. Emmek: ***ėm-.***
692. Ense; himmet, inayet, muavenet. Bk. **gėçge**: ***kömek.***
693. Ense. Bk. **kömek**: ***gėçge.***
694. Er, erkek: ***ėr.***
695. Eri olmayan avrat; çocuk doğurmamış olan malum kadın: ***bėke.***
696. Eri olmayan avrat, dul: ***tul.***
697. Erik: ***örük.***
698. Erimek: ***ėri-.***
699. Eritmek: ***ėrit-.***
700. Erkek ahu, ahunun erkeği. Bk. **maral**: ***buġu.***
701. Erkek domuz, domuzun erkeği. Bk. **mėkicin**: ***ḳaban.***
702. Erkek ördek, ördeğin erkeği. Bk. **borçın**: ***sona.***
703. Erkeklik azası: ***çük.***
704. Erken: ***ėr.***
705. Erlik: ***ėrenlik.***
706. Erlik: ***ėrlik.***
707. Ermek, erişmek: ***ėr-.***
708. Ermişlik: ***ėriklik.***
709. Erte: ***tañla.***
710. Ertesi gün, sabah: ***tañ.***
711. Ertesi gün: ***tañlay.***

712. Esirgemek: ***ėsirge-***.
713. Eski, yamalı kaftan, hırka: ***çapan***.
714. Eski, yamalı kaftan, hırka: ***çıpan***.
715. Eski: ***bayırı***.
716. Eskimek. Bk. **ėsker-, ėskir-**: ***opra-***
.
717. Eskimek. Bk. **ėsker-, opra-**: ***ėskir-***
.
718. Eskimek. Bk. **ėskir-, opra-**: ***ėsker-***
.
719. Eskimek ve yıpranmak: ***ofra-***.
720. Eskimek ve yıpranmak: ***ofran-***.
721. Esnemek, uyku gelmek: ***ėsne-***.
722. Estirmek: ***ėstür-***.
723. Eş, yoldaş, akran, emsal, iki kulpun birbirine irtibatı: ***ėş***.
724. Eşek: ***ėşek***.
725. Eşek sesi: ***inkrendi***.
726. Eşik, kapı. Bk. **bosaġa, bosaḳa, irkene**: ***ėşik***.
727. Eşmek, bükmek, iki ipin uçlarını birbirine bağlamak: ***ėş-***.
728. Eşmek, kazmak: *ėş* .
729. Eşraftan, ileri gelen, namlı: ***çaġlın***.
730. Et: ***ėt***.
731. Eteği doldurmak: ***ėtekle-***.
732. Etek: ***ėtek***.
733. Etekli: ***ėteklig***.
734. Eteklik: ***ėtelik***.
735. Etmek, eylemek: ***ėt-***.
736. Ev: ***öy***.
737. Ev avlusu: ***kiryās***.
738. Ev damının saçağı, ağaç budağı: ***şıbaḳ***.
739. Ev sahibi, konukçu: ***şıġavul***.
740. Evet: ***hav***.
741. Evin çatısı altında olan kiriş ağacı. Bk. **pelpūş**: ***pulbūş***.
742. Evin çatısı altında olan kiriş ağacı. Bk. **pulbūş**: ***pelpūş***.
743. Evlenmek: ***öylen-***.
744. Evli, koca: ***öylük***.
745. Evvel, önce. Bk. **burun**: ***öng͡***.
746. Evvel, önce. Bk. **öng͡**: ***burun***.
747. Evvelki, önceki. Bk. **burnaġı, burunġı, ėrtegi**: ***ėrtek***.
748. Evvelki, önceki. Bk. **burnaġı, burunġı, ėrtek**: ***ėrtegi***.
749. Evvelki, önceki. Bk. **burnaġı, ėrtegi, ėrtek**: ***burunġı***.
750. Evvelki, önceki. Bk. **burunġı, ėrtegi, ėrtek**: ***burnaġı***.
751. Evvelki denli: ***burnaġıça***.
752. Evvelkiler: ***burna***.
753. Eyer: ***ėger***.
754. Eyer altına konulan tegelti. Çağatay halkının sıcak havalarda ve seferlerde kaftanlarının üzerine giydikleri geniş yenli, bol pamuklu ak kaftan. Tek parça yenleri kısa üste giyilen kaftan: ***şırdaġ***.
755. Eyer pereki, ipten dokunmuş, eyerin altına konulan içi doldurulmuş keçe: ***tebengü***.
756. Eyer pereki, üzengi: ***depingür***.
757. Eylemek. Bk. **eyle-, ėyle-**: ***ḳıl-***.
758. Eylemek. Bk. **eyle-, ḳıl-**: ***ėyle-***.
759. Eylemek. Bk. **ėyle-, ḳıl-**: ***eyle-***.
760. Eyleyiş: ***ėdiş***.

761. Ezmek: *ėz-.*
762. Falan: *fulān.*
763. Fayda: *assıġ.*
764. Fayda: *assıḳ.*
765. Faydalı: *asıġlıḳ.*
766. Feragat edip vazgeçmek; geçmek gitmek; tesir etmek, sirayet etmek. Bk. **tüñgül-**: *öt-.*
767. Feragat eylemek, nevmit olmak. **öt-**: *tüñgül-.*
768. Ferahlık, kıvanma: *güvenç.*
769. Feryat: *feryād.*
770. Fırın köseğisi. Ateşli, yarı yanmış odun: *kösev.*
771. Fiil, davranış: *ḳılıḳ.*
772. Fiilden fail yapma eki: *-ġan.*
773. Firkat: *furḳat.*
774. Fişek: *müşek.*
775. Futa, peştemal: *lünk.*
776. Gaga ile vurmak: *çoḳu-.*
777. Gammaz; kovucu; yani ılgar eden asker: *ḳavġun.*
778. Gammaz; kovucu; yani ılgar eden asker: *ḳavġunçı.*
779. Gammazlamak, kovlamak: *çaḳ-.*
780. Ganimet: *olça.*
781. Gaye, miktar: *+CA.*
782. Gece ile padişahı bekleyenler. Bk. **tün ḳaṭar**: *yatış.*
783. Gece ile padişahı bekleyenler. Bk. **yatış**: *tün ḳaṭar.*
784. Geceleyin göze uyku gelmemek: *çigre-.*
785. Geceleyin yolunu şaşıranı yol başına çağırmak, ordugâhta mensup olduğu beyin mensuplarını Devletyar bey halkı, Saadetyar bey halkı gibi çağırmak: *uran.*
786. Geçen: *ėrte.*
787. Geçip gitmek: *arta-.*
788. Geçirmek, feragat ettirmek: *ötker-.*
789. Geçirmek: *ötkez-.*
790. Geçirmek: *ötüz-.*
791. Geçmek. Bk. **gėç-**: *kėç-.*
792. Geçmek. Bk. **kėç-**: *gėç-.*
793. Geçmiş: *ötük.*
794. Geçmiş ve gelecekte yakın zaman: *uçur.*
795. Gelinmek: *kėlil-.*
796. Gelmek: *kėl-.*
797. Gemi: *kėme.*
798. Gemi küreği. Bk. **eşgek, kürçek**: *ḫāde.*
799. Gemi küreği. Bk. **eşgek, ḫāde**: *kürçek.*
800. Gemi küreği. Bk. **ḫāde, kürçek**: *eşgek.*
801. Gemi tarzında uzun ahşap kadeh: *tostuġan.*
802. Geniş. Bk. **gėñg**: *kėñg.*
803. Geniş. Bk. **kėñg**: *gėñg.*
804. Gerçek, doğru: *çın.*
805. Gerçekten ve yalandan sözle davranışla çegişmek, cenk etmek, el oyunu, latife: *talaş-.*
806. Gerek siyah gerek ak olsun başı, kuyruğu ve kanatlarının ucu bir renk olan malum güvercin. Kara olursa karamağ ak olursa akmağ

derler. Her ne renk olursa onunla kullanırlar: ***māġ.***

807. Geri: ***kėrdi.***

808. Getirmek: ***kėltür-.***

809. Gevşek, gevrek. Bk. **felfes**: ***ḳaḳşal.***

810. Gevşek. Bk. **ḳaḳşal**: ***felfes.***

811. Gevşek olmak: ***çörgen-.***

812. Geyik: ***kėyik.***

813. Gezici: ***kėzgüci.***

814. Gezmek: ***kėz-.***

815. Gıcırdatmak: ***ḳırçıldat-.***

816. Gibi, aynı. Bk. **bėgin, çaġlıġ, dėk, tėk, yan͡glıġ**: ***dek.***

817. Gibi, aynı. Bk. **bėgin, çaġlıġ, dek, tėk, yan͡glıġ**: ***dėk.***

819. Gibi, bedel. Bk. **bėgin, çaglıġ, dek, dėk, yan͡glıġ**: ***tėk.***

819. Gibi, misilli. Bk. **bėgin, dek, dėk, tėk, yan͡glıġ**: ***çaġlıġ.***

820. Gibi. Bk. **bėgin, çaglıġ, dek, dėk, tėk**: ***yan͡glıġ.***

821. Gibi. Bk. **çaglıġ, dėk, tėk, yan͡glıġ**: ***bigin.***

822. Gibi: ***+ClIAy.***

823. Gicişmek: ***ḳıcış-.***

824. Gidermek: ***kėter-.***

825. Gidiş, gitmek: ***barış.***

826. Girişmek: ***kiriş-.***

827. Girmek: ***kir-.***

828. Gitmek: ***kėt-.***

829. Gitmeli, gidecek: ***kėtgülük.***

830. Giyecek, kaftan: ***keygülük.***

831. Giymek: ***gėy-.***

832. Gizlemek: ***yaşur-.***

833. Gizlenmek: ***yaşın-.***

834. Gizlenmek: ***yaşun-.***

835. Gizli arayıp taramak, gizlenip söz dinlemek: ***an͡gdı-.***

836. Gizli arayıp taramak, gizlenip söz dinlemek: ***andı-.***

837. Gizlice, mahfi: ***yaşurun.***

838. Gizlice için için yavaş yavaş ağlamak. Bk. **inçkir-, ögür-, sin͡gren-, yıġla-**: ***in͡gre-.***

839. Goncanın perdesi: ***mayruḳ.***

840. Göçürmek: ***göçür-.***

841. Göğermek: ***köger-.***

842. Göğüs: Bk. **kögsük**: ***kögrek.***

843. Göğüs: Bk. **kögrek**: ***kögsük.***

844. Gömgök, masmavi: ***kökümtül.***

845. Gömgök, masmavi: ***kölkömük.***

846. Gömlek: ***göl.***

847. Gömülmüş, gömülü: ***kömüklük.***

848. Göndermek. Bk. **uzat-, yıpar-**: ***yiber-.***

849. Göndermek. Bk. **uzat-, yiber-**: ***yıpar-.***

850. Göndermek. Bk. **yıpar-, yiber-**: ***uzat-.***

851. Gönlü perişan edecek söz: ***ökte.***

852. Görmek: ***kör-.***

853. Görüp gözetmek, derip devşirmek, arayıp taramak: ***tėgre-.***

854. Göstermek, tutup getirmek, buluşturmak: ***uçrat-.***

855. Göstermek: ***körgüz-.***

856. Götürmek, kaldırmak: ***köter-.***

857. Göz bebeği, göz. Bk. **bėbek, ḳarag**: ***ḳaraḳ.***

858. Göz bebeği. Bk. **bêbek, ḳaraḳ**: *ḳaraġ*.
859. Göz bebeği. Bk. **ḳaraġ, ḳaraḳ**: *bêbek*.
860. Göz yaşarmak, çelermek, parlamak; ümit ve hasretle bakmak: *têlmür-*.
861. Göze almak, gözüne göstermek, iltifat etmek: *ıl-*.
862. Gözlemek: *közle-*.
863. Gözlü: *közlük*.
864. Gözü çapaklanmak. Bk. **sirgeg**: *çöpüş-*.
865. Güç: *güç*.
866. Güçlü: *güclük*.
867. Güherçile: *şorı*.
868. Güler yüzlü: *külegeç yüzlük*.
869. Gülmek: *külgü*.
870. Gülümlü: *külümlü*.
871. Güneş: *ḳuyaş*.
872. Güneş, ay ve (yıldız) batmak, belirmez olmak. Bk. **uyaḳ-** : *tulun-*.
873. Güneş, ay ve yıldız batmak, belirmez olmak. Bk. **tulun-** : *uyaḳ-*.
874. Güneşin olmadığı gün: *tuman*.
875. Güveği: *küyev*.
876. Güzel: *görklüg*.
877. Güzel eylemek: *görket-*.
878. Güzel olmak: *görkey-*.
879. Güzellerin naz ve işve ile ağırdan salınması: *mañgış*.
880. Güzellik, iyilik: *görkeli*.
881. Güzellik: *görg*.
882. Güzellikçe zengin, güzelliğinde kusuru yok: *körkke bay*.
883. Haber, istihbarat, malumat. Sorup soruşturma, ardını arama. *soraġ*.
884. Hadsiz: *üküş*.
885. Halk. Bk. **êl**: *ulus*.
886. Halk. Bk. **ulus**: *êl*.
887. Halk birbiri yanına durup av sürme(k); katar, alay, bölük; izzet, rifat; kadir, meratip: *cerge*.
888. Hamur işi, gözleme: *celbek*.
889. Han, hakan: *ḳā'ān*.
890. Hangi, hangisi, nere: *ḳay*.
891. Hangisi: *ḳayu*.
892. Hareket ve ıztırap; şiddetli ve yüksek malum cümbüş; yaz günlerinde sıcak sıcak vakitlerinde sahralarda hareketli ışıklar görünür onun parıltılarının süratle hareketi: *ıldam*.
893. Haris, aç gözlü: *suḳ*.
894. Hasta, zayıf it: *ḳotur*.
895. Hastaların zaaftan aklı gidip saçmalaması: *têtik*.
896. Hatırı hoş olmak, iki kişi arasında anlaşma sağlamak: *tüz-*.
897. Hayf, ya: *lā*.
898. Hayır dua vermek: *alḳa-*.
899. Hayrete düşmek: *ıçḳın-*.
900. Hazırlamak: *yıġ-*.
901. Hem o: *hem-ol*.
902. Hemen: *oḳ*.
903. Her gün: *küncilik*.
904. Herât sahrası içinde bir mevzi: *Sayġu*.

905. Hesap, sayı: *san*.

906. Hısım, kavim: *uruḳ ḳayaş*.

907. Hıtayî: *Ḫıṭāyī*

908. Hiç Farsça bilmeyen Türkistan hanlarının kâtipleri: *baḫşı*.

909. Hiç Türkçe bilmeyen şehirli Acem: *Sārt*.

910. Hilat ve peşkeş ihsan etmek, inam vermek, padişah tarafından mülklüğe verilen yer. Bk. **soyurġa-**: *savurġa-*.

911. Hilat, nimet. Bk. **ölge**: *soyurġal*.

912. Hilat, nimet. Bk. **sıyurġal**.

913. Hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam. Bk. **savġat, sovġat, sovḳat**: *tartıġ*.

914. Hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam. Bk. **savġat, sovḳat, tartıġ**: *sovġat*.

915. Hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam. Bk. **savġat, sovġat, tartıġ**: *sovḳat*.

916. Hilat, peşkeş, ihsan, armağan, inam. Bk. **sovġat, sovḳat, tartıġ**: *savġat*.

917. Hindistan şahlarının tahtı; sandaliye, koltuk: *ket*.

918. Hindistan'da Hintlilerin yedikleri hoş kokulu yaprak, (Hint nanesi): *tanbūl*.

919. Hint şahı: *çipāl*.

920. Hisar, kale: *ḳorġan*.

921. Hisarlardaki sarp yer. Şehir içinde padişaha mahsus olan kaleye benzer saray: *erk*.

922. Hizmetkâr: *tapuḳçı*.

923. Horasan'da Uluğ Beğ Mirza [1394-1449]'nın torunu Abdullatif Mirza'nın oğlu şehzade Coki Mirza: *Cokī*

924. Hoş tutmak, hilat ve nimet vermek: *sıyurġa-*.

925. Ilgar eylemek, ayırmak, akın etmek: *ılġa-*.

926. Ilgın ağacı, kavak ağacı: *tarañġġu*.

927. Ilık, sıcak: *ılıġ*.

928. Ilık, sıcak: *ılıḳ*.

929. Irak: *yıraḳ*.

920. Irgalamak: *ırġan-*.

931. Irlamak. Bk. **sayra-**: *yırla-*.

932. Irlamak. Nakil ve beyan. Bk. **yırla-**: *sayra-*.

933. Isıtmak: *ılıt-*.

934. Islanmak: *ıslan-*.

935. Işık, şule, pertev, ziya, aydınlık: *yaġdu*.

936. Işık, şule, pertev, ziya, aydınlık: *yaḳtu*.

937. Iztırap. Bk. **süren, sürün**: *ḳozġalan*.

938. Iztırap ile acele eylemek: *oşuḳ-*.

939. Iztırap ve gücenmek, sevinmekten alışılmışın dışında bir durum sergilemek, kendisinden geçmek, kendisini kaybetmek; aldırmak, alınmak: *aldara-*.

940. Iztırapla hareket etmek, talpımak, göz seğirmek, yürek oynamak: *uç-*.

941. İcara tutulmuş adam, tapu adamı, kendi isteğiyle bir beye yakınlaşıp ulufesine girip hizmetinde olmak: ***ènçü.***

942. İç donu: ***tunbān.***

943. İçe tesir etmeden üzerini yakan ateş alevi, ütü: ***çürgük.***

944. İçeri: ***içkeri.***

945. İçeriki: ***içki.***

946. İçerisi, ortada ve aralarında: ***için.***

947. İçilecek nesne. Mest olan kişi: ***içkülük.***

948. İçin: ***üçün.***

949. İçki: ***çağır.***

950. İçki: ***çaḳır.***

951. İçmek: ***iç-.***

952. İğne, avcılar av tutmak için tuzak kurunca sivri ağaçlara kara bezler örterler ve ona varıp sançılması için avı onun üzerine sürerler, kazıklı tuzak, av tuzağındaki kazıklar: ***mundu.***

953. İğne. Biz yerinde kullanılan: ***biçek.***

954. İğne ile dikmek, birbirine yapıştırmak, çivilemek: ***tik-.***

955. İhtiraz eylemek, mukayyet olmak: ***ètker-.***

956. İhtiyar, irade: ***èrk.***

957. İken, idi: ***ègen.***

958. İken, idi: ***èkin.***

959. İken: ***èrken.***

960. İki asker karşılaşınca korkunç seslerle çağrışmak. Bk. **ḳozğalan, sürün:** ***süren.***

961. İki asker karşılaşınca korkunç seslerle çağrışmak. Bk. **ḳozğalan, süren:** ***sürün.***

962. İki bile: ***èkevlesi.***

963. İki bükülmek: ***bügre-.***

964. İki hasım barışmak: ***yaraş.***

965. İki kat (boyu) olmak: ***ün-.***

966. İki mihnetzede birbiriyle görüşmek: ***mun͡glaş-.***

967. İkinci: ***èkinç.***

968. İkisi bile: ***èkegü.***

969. İkisi bile: ***èkele.***

970. İkisi bile: ***èkev.***

971. İkisi bile: ***èkevle.***

972. İkisi bile: ***èkevlen.***

973. İkisi bile: ***èkin.***

974. İkiz doğmuş kardeşler: ***tuğğan.***

975. İktidar tasvir fiili. Yapabilmek. Bk. **u-**: ***al-.***

976. İktidar tasvir fiili. Yapabilmek. Bk. **al-**: ***u-.***

977. İleri: ***ilgeri.***

978. İleri: ***ilgerü.***

979. İlerirek, daha ileri: ***ilgerürek.***

980. İletmek, almak: ***èlt-.***

981. İlgi durumu eki: ***+nIn͡g.***

982. İlişmek, bent etmek, gözüne iliştirmek, iltifat etmek. Bk. **ıl-**: ***il-.***

983. İliştirmek. Bk. **il-**: ***ıl-.***

984. İlkbaharda bitip yazın kuruyup çer çöp olan bitkiler: ***süksük.***

985. İlmek, dikmek, bükülmek, sançılmak: ***tèvrük.***

986. İmek, olmak: ***è-.***

987. İmek, olmak: *ėr-*.
988. İnanmak, müteselli olmak: *büt-*.
989. İnatlaşmak: *itiş-*.
990. İnce: *içke*.
991. İnce nesneye, ışıklı nesneye ve güneşe dikkatle bakmaktan göz kamaşmak: *tun-*.
992. İnce sesle ağlamak. Bk. **iñgre-, ögür-, siñgren-, yıġla-**: *inçkir-*.
993. İncerek, daha ince: *iç[k]erek*.
994. İncerek, daha ince: *inçkerek*.
995. İnci. Bk. **inçi, inçü**: *inçü*.
996. İnci. Bk. **inçi, inçü**: *ünçü*.
997. İnci. Bk. **inçü, ünçü**: *inçi*.
998. İncili: *dürluḳ*.
999. İncinmek, huzursuz olmak, kederlenmek: *buşurġanmaḳ*.
1000. İnişli yokuşlu sarp yollar: *bortaġ*.
1001. İnkâr etmek: *tan-*.
1002. İnlemek. Bk. **iñgren-**: *möñgren-*.
1003. İnlemek. Bk. **möñgren-**: *iñgren-*.
1004. İnmek: *ėn-*.
1005. İnsan boyunca yapılmış kalkan: *tura*.
1006. İnsan olsun hayvan olsun belden yukarısı. Avda bir avı ve kuşu düşürüp böldüklerinde belden yukarı tarafı. Bk. **bökse**: *şıralġa*.
1007. İnsan olsun hayvan olsun belden yukarısı. Bk. **şıralġa**: *bökse*.
1008. İp. Bk. **meres**: *yip*.
1009. İp. Bk. **yip**: *meres*.
1010. İpek takma saç: *sacbaġ*.
1011. İpekten örülen malum ağ; balık ağı: *tor*.
1012. İple boyuna asılan muska: *selencek*.
1013. İple boyuna asılan muska: *selkencek*.
1014. İri gözlü: *talaç*.
1015. İri, kaba, sert: *irig*.
1016. İrirek, daha kaba, daha sert: *irigrek*.
1017. İse: *ėse*.
1018. İse: *ısa*.
1019. İstemek, (aramak): *iste-*.
1020. İstihkâm bulmak, sakin olmak, oturuşmak: *toḳta-*.
1021. İş işlemek: *işle-*.
1022. İşi başarmak, becermek, hakkından gelmek: *başḳar-*.
1023. İşitmek: *ėşit-*.
1024. İt, köpek: *it*.
1025. İt hırlayıp kaçmak: *ġıñgış-*.
1026. İt ürmek: *ür-*.
1027. İtmek, düşürmek: *it-*.
1028. İttirmek: *itür-*.
1029. İvaz, karşılık: *ḳaru*.
1030. İyi haber. *saraġ*.
1031. Jale, çiy, gece nemi: *möldür*.
1032. Kaba kuşluk: *tuş*.
1033. Kabile: *omaḳ*.
1034. Kabile adı, Halaç: *Ḫalaç*.
1035. Kabiliyetli, hünerli, istidatlı: *eylük yosunluḳ*.
1036. Kabuk: *ḳapuzaġ*.
1037. Kaçmak: *ḳaç-*.
1038. Kadeh, ayak: *ayaġ*.
1039. Kadeh, ayak: *ayaḳ*.
1040. Kadın memesi: *ėmçek*.

1041. Kadının kocası: *abuşḳa.*

1042. Kadının kocası: *avuşḳa.*

1043. Kadınların başlarına bağladıkları çember. Çok süslü olarak dikilen bu çemberin bir ucu başta olup öbür ucu koltuk altından geçirilerek bele bağlanır: *saraġuç.*

1044. Kaftan: *ḳaptan.*

1045. Kaftan yakası: *ḳolturmaç.*

1046. Kaftan yaması: *yurun.*

1047. Kâğıdı saklamak için beratların ve hükümlerin üzerine yapıştırdıkları malum renkli kumaş: *torġu.*

1048. Kalaylanmış: *ḳayġalduruḳ.*

1049. Kale burcu: *mürçal.*

1050. Kalmak: *ḳal-.*

1051. Kalmak: *ḳalış-.*

1052. Kamış: *saz.*

1053. Kan: *ḳan.*

1054. Kanamak: *ḳana-.*

1055. Kuş: *ḳuş.*

1056. Kanırmak, koparmak: *ḳun͡gar-.*

1057. Kanlı, kan eylemiş: *ḳanlıġ.*

1058. Kanlı, kan eylemiş: *ḳanlıḳ.*

1059. Kanmak: *ḳan-.*

1060. Kapanmak, ihata etmek: *ḳapġa-.*

1061. Kaplamak, ihata etmek: *ḳapsa-.*

1062. Kaplanmak: *ḳapaḳal-.*

1063. Kara, siyah: *ḳaraġ.*

1064. Kara çok bakıp göz alınmak: *ḳarıġ-.*

1065. Kara çok bakıp göz alınmak: *ḳarıḳ-.*

1066. Karabasan, uyku içinde ağır basmak: *ḳarabasḳan.*

1067. Karalık: *ḳaraġu.*

1068. Karanlık: *ḳaran͡gġu.*

1069. Kararlamak, vezneylemek, kıyas eylemek: *çına-.*

1070. Kararmak: *ḳaral-.*

1071. Karartı: *ḳaralġu.*

1072. Kargı: *ġarav.*

1073. Karımak: *ḳarı-.*

1074. Karından çıkan yelin sesi: *çırt.*

1075. Karış, mimar arşını: *ḳarı.*

1076. Karış muruş olmak: *ḳozġalaş-.*

1077. Karışıklık, fetret; karıştırmak: *ḳozġala-.*

1078. Karışmak, karıştırmak, karış muruş olmak, muztarip olmak, muztarip eylemek, bir cemaat bir yerde otururken kalkıp dağılmak: *ḳozġa-.*

1079. Karışmak, karıştırmak: *ḳar-.*

1080. Karla karışık yağmur: *ḳay.*

1081. Karşı, karşılık, baş köşe, hane sadrı, ev bucağı, dip: *tör.*

1082. Karşı, yan: *utru.*

1083. Kartal gibi yırtıcı gökçen kuşu, büyük baştankara, iskete, çıklık, sured, serçe, vaki: *key.*

1084. Kasırga: *ḳuyun.*

1085. Kasıt ve meyleylemek: *örgen-.*

1086. Kaş, ön, yan: *ḳaş.*

1087. Kaşı kuyruğu tarafına letafetle çekilmiş Tatar güzellerinin gözlerinin kuyruğu: *ḳıymaç.*

1088. Kaşımak: *ḳaşı-.*

1089. Kat: *ötleş*.
1090. Katı: *ḳatıġ*.
1091. Katı: *ḳatıḳ*.
1092. Katı: *ḳatḳan*.
1093. Katı olmak: *ḳat-*.
1094. Kavak ağacı: *terek*.
1095. Kavga, galebe. Bk. **bulġag, ḳarġaş**: *ʿalālā*.
1096. Kavga, galebe eyleyip karış katış olmak. Bk. **ʿalālā, bulġag**: *ḳarġaş*.
1097. Kavraşmak, tutuşmak, birbirini kavramak: *ḳarmaş-*.
1098. Kavratmak, tutturmak: *ḳarmat-*.
1099. Kavuşmak, yakınlaşmak: *yavuş-*.
1100. Kaygı, gussa: *ḳayu*.
1101. Kaygı: *ḳayıḳ*.
1102. Kaygı: *ḳayuḳ*.
1103. Kaygılı, gussalı: *ḳayġuluḳ*.
1104. Kayırmak, kaygı yemek, gam yemek: *ḳayġur-*.
1105. Kaymak: *tayıl-*.
1106. Kaynar suda haşlamak: *ılbara-*.
1107. Kaynar suda haşlanmak: *ılbaran-*.
1108. Kaynar suda haşlatmak: *ılbarat-*.
1109. Kazanmak: *ut-*.
1110. Keçe: *kīz*.
1111. Keçi: *öçkü*.
1112. Kelebek: *köpelek*.
1113. Kelleyi ateşe tutup tüyü temizlemek: *üt-*.
1114. Kemik: *sünͦgek*.
1115. Kemik ve gayrı nesne kemirmek: *kömür-*.
1116. Kenar: *ḳıraġ*.
1117. Kenar: *ḳıraḳ*.
1118. Kendi, kişi: *öz*.
1119. Kendisi: *özgü*.
1120. Kendisine söylenenin dahi sevindiği malum ümit: *çüçürgen-*.
1121. Kendisini bilir: *özme*.
1122. Kene: *salca*.
1123. Kerkes, akbaba: *ḳaçır*.
1124. Kesek, kerpiç: *kėsek*.
1125. Keskin, tez, acele: *itik*.
1126. Keskin olmak: *iti-*.
1127. Keskinrek, daha keskin, daha şiddetli: *itigrek*.
1128. Kesmek: *kės-*.
1129. Kesmeli eylemek: *kėsküle-*.
1130. Kestirmek: *kėstür-*.
1131. Kılavuz: *ġacarçı*.
1132. Kılavuz: *ġazarçı*.
1133. Kılınacak nesne, eylenecek nesne. İnsanda cüssetli bahadır. Kılıçta keskin. Tolgada yalazlı, parlak: *ḳılav*.
1134. Kılınmak: *ḳılıl-*.
1135. Kırılmak: *sın-*.
1136. Kırmak, sımak: *sınuḳtur-*.
1137. Kırmak: *üz-*.
1138. Kısa: *ḳısḳa*.
1139. Kısalmak: *ḳısḳar-*.
1140. Kıssa, efsane. Bk. **çörçek**: *çörgek*.
1141. Kışın suyu akıp yazın akmayan malum dere: *say*.
1142. Kıyamet günü: *soruġ küni*.
1143. Kıyas: *ölcek*.
1144. Kıyas: *ölçek*.

1145. Kız. (Saygıdeğer kadın.) Bk. yatlıḳ: *bėgeç*.
1146. Kız. Bk. bėgeç. *yatlıḳ*.
1147. Kızdırmak, kızmak: *ḳızıt-*.
1148. Kızıl tilki derisinden olan kürk, çılgava: *alṭayı*.
1149. Kızıllık: *ġāze*.
1150. Kızmak, ısınmak: *ḳızış-*.
1151. Kızmak: *ḳız-*.
1152. Kızmış: *ḳızıḳ*.
1153. Ki, mı: *ėrkin*.
1154. Kilim, halıca: *zəlī*
1155. Kişiye kendisinin oğlu ve kardeşi ve sayir yakın olanları: *uruḳ*.
1156. Koca: *ḳarı*.
1157. Koklamak, kokmak. Bk. **butra-, isi-**: *isle-*.
1158. Koklatmak: *istür-*.
1159. Kokmak, hoş kokmak. Bk. **butra-, isle-**: *isi-*.
1160. Kokmak. Bk. **isi-, isle-**: *butra-*.
1161. Koku, hoş koku: *is*.
1162. Kokulanmak: *islen-*.
1163. Kokutmak: *butrat-*.
1164. Kol, bazu: *ḳarı*.
1165. Kol, bazu: *ḳaru*.
1166. Kol sıvamak: *şımal-*.
1167. Koldaki dirsek: *tirsek*.
1168. Konuk. Bk. **çoçin, ḳavçın, ḳavçun**: *yavçın*.
1169. Konuk. Bk. **çoçin, ḳavçın, yavçın**: *ḳavçın*.
1170. Konuk. Bk. **çoçin, ḳavçun, yavçın**: *ḳavçun*.
1171. Kor: *çoġ*.
1172. Korku: *ḳorḳunç*.
1173. Korku: *ḳorḳuş*.
1174. Koru: *ḳorıya*.
1175. Koruma, hıfz. Yan, arka: *uça*.
1176. Koşulmak, bile olmak: *ḳoşan-*.
1177. Koşulmak, bile olmak: *ḳoşun-*.
1178. Kovalatmak: *ḳavlat-*.
1179. Kovmak, reddeylemek: *ḳavla-*.
1180. Koymak, terk eylemek: *ḳoy-*.
1181. Koymak: *givür-*.
1182. Koyu gölge: *kölege*.
1183. Koyu şiddetli zifiri karanlık. At yelesi, sarık ucu, kemer bent saçağı, saçak, püskül: *peş*.
1184. Koyun: *ḳoy*.
1185. Koyun koçu: *ḳoçḳar*.
1186. Koyun kuyruğu: *çıçıġ*.
1187. Koyun sığır ve sair hayvan melemek. Bk. **mön͡gre-, mun͡gurġa-**: *men͡gre-*.
1188. Koyun sığır ve sair hayvan melemek. Bk. **men͡gre-, mön͡gre-**: *mun͡gurġa-*.
1189. Koyun sığır ve sair hayvan melemek. Bk. **men͡gre-, mun͡gurġa-**: *mön͡gre-*.
1190. Koyunu çok olan malum köylü: *ımaḳ*.
1191. Koz, ceviz: *yan͡gaġ*.
1192. Koz, ceviz: *yan͡gaḳ*.
1193. Kömür: *kėmür*.
1194. Köpeğin ısırmasını önlemek için boynuna bağlanmış olan sopa. Bk. **ġınçı**: *ġınçı*.
1195. Köprü: *köprük*.

1196. Kör sıçan, gözsüz sebek, köstebek: ***yumran.***

1197. Köylü; Horasan'da fıstığı bol bir nahiye. Bk. **bāy-ġazī**: ***bād-ġazī.***

1198. Köylü; Horasan'da fıstığı bol bir nahiye. Bk. **bād-ġazī**: ***bāy-ġazī.***

1199. Kul, köle: ***ḳul.***

1200. Kulağa takılan küpe: ***ısırġa.***

1201. Kurban kanı sürülmek ile yağmur yağdıran yağmur boncuğu: ***yada taşı.***

1202. Kurşun: ***ḳorġaşun.***

1203. Kurt: ***böri.***

1204. Kurtarmak: ***ḳutḳar-.***

1205. Kurtulmak: ***ḳutḳul-.***

1206. Kurtulmak: ***ḳutul-.***

1207. Kuru: ***ḳuruġ.***

1208. Kuru: ***ḳuruḳ.***

1209. Kuru et, ütme buğday ve benzeri kavrulmuş nesne: ***ḳavurmaç.***

1210. Kurumak: ***ḳuru-.***

1211. Kurumak: ***ḳuruş-.***

1212. Kurumuş nesne: ***ḳaḳ.***

1213. Kuruyup kavrulmak: ***ḳaşḳa-.***

1214. Kuruyup kavrulmak: ***ḳaşḳal-.***

1215. Kusmanın başı: ***ögür-.***

1216. Kuş veya başka hayvan yavrulamak: ***balala-.***

1217. Kuş veya başka hayvanların yavrusu: ***bala.***

1218. Kuyudan su çıkarılan kova: ***ḳobġa.***

1219. Kuzgun: ***ḳoñ͡g.***

1220. Küçük, oğlancık: ***kiçik.***

1221. Küçük erkek kardeş: ***ini.***

1222. Küçük erkek kardeşlik: ***inilik.***

1223. Küçük kız kardeş. Bk. **siñ͡gil**: ***siñ͡gli.***

1224. Küçük kız kardeş. Bk. **siñ͡gli**: ***siñ͡gil.***

1225. Küçültme eki: ***+ġine.***

1226. Küçültme eki: ***+ḳına.***

1227. Kül: ***kül.***

1228. Küp: ***küp.***

1229. Kürek: ***pārū.***

1230. Kürk: ***türtān.***

1231. Layık: ***yaraşa.***

1232. Lebaçe, manto, üst giyecek, hâkim cübbesi tac u taht, saltanat levazımatı: ***devvāc.***

1233. Leş: ***lāş.***

1234. Levent, evsiz barksız. Bk. Bk. **alaḫān u alamān, tat**: ***ḳazaḳ.***

1235. Makam, mekân, yer: ***orun.***

1236. Makrama: ***lèçek.***

1237. Mal vermek, peşkeş vermek, armağan vermek, hoş görmek, hoş tutmak, nimet vermek. Bk. **soyurġal**: ***soyurġa-.***

1238. Masal, efsane. Bk. **çörgek**: ***çörçek.***

1239. Matemlilerde sağı sağıp hazin avaz ile inlemek: ***bozla-.***

1240. Mazlumu esirgeyip zalime kahreylemek, acınmak: ***açırġan-.***

1241. Meclis levazımatı: ***tüz.***

1242. Mecliste üzerine sürahi, belbele, kadeh ve testi konulan sandal ağacı. Şarap kabı, belbele: ***körege.***

1243. Mektup, name, kitap, berat, hüccet, yarlık: ***bitik.***

1244. Mektup: ***biti.***

1245. Men, def, direniş, direnme: ***tireg.***

1246. Menetmek, meneylemek. Bk. **ay-, aya-, tire-, yığ-**: ***tıy-.***

1247. Menetmek, uzak tutmak, kaçırmak. Bk. **aya-, tıy-, yığ-**: ***ay-.***

1248. Menetmek: ***yığı.***

1249. Meneylemek. Bk. **ay-, aya-, tıy-, tire-**: ***yığ-.***

1250. Meneylemek. Bk. **ay-, tıy-, tire-, yığ-**: ***aya-.***

1251. Menolunmak, döndürülmek: ***ḳaytal-.***

1252. Menolunmak, sakınmak, korunmak: ***ayın-.***

1253. Menzil; misafir: ***ḳonaġ.***

1254. Merdiven: ***basḳıç.***

1255. Mesrur ve mağrur olmak: ***ḳıvan-.***

1256. Mest: ***ösrük.***

1257. Mest olmak: ***ösrü-.***

1258. Mest olmak: ***ösür-.***

1259. Meşakkat gamıyla yanmak: ***ılın-.***

1260. Meyillendirmek, istikamet, bir padişah bir sefere gideceği zaman ordusunun toplanacak yeri: ***bolcar.***

1261. Mezar taşı, sütun taşı: ***tüger taş.***

1262. Mezra. Bk. **ėkin**: ***tarıḳ.***

1263. Mezra. Bk. **tarıḳ**: ***ėkin.***

1264. Mızrak: ***senǖn.***

1265. Mimar ipi: ***rece.***

1266. Misafir: ***çoçin.***

1267. Muhabbet: ***sėvük.***

1268. Mukabil, muttasıl, karşılıklı, bitişik: ***tutaş.***

1269. Mum söndürmek, söndürmek: ***öçür-.***

1270. Mum ve ateş sönmek: ***sön-.***

1271. Musandıra, ev önündeki sundurma, bebek beşiği, taht, kerevet: ***gāz.***

1272. Musikide bir usul: ***orġuştek.***

1273. Muştuluk, göz aydını: ***sėvünç.***

1274. Mutabaat etmek: ***uy-.***

1275. Muymul kuşu, delice doğan: ***küykenek.***

1276. Muztarip olmak: ***ḳozġat-.***

1277. Mübarek: ***ḳutluġ.***

1278. Mübarek: ***ḳutluḳ.***

1279. Mücella, cilalı, yaldıramak. Tolga üzerine sarılan kırmızı ipek: ***yalav.***

1280. Mücella, cilalı, yaldıramak. Tolga üzerine sarılan kırmızı ipek: ***yalaz.***

1281. Müdevver: ***tegrük.***

1282. Müdevver ve dik duran: ***çoḳmar.***

1283. Mühimsememek ve tekâsül gösterip oyalanmak: ***osal.***

1284. Mürebbiye, süt anne, ebe: ***ėnege.***

1285. Mürekkep: ***ḳara.***

1286. Nağzek. Hindistan'da yetişen, şeftaliye benzeyen bir meyve: ***anbe.***

1287. Naip, kadı naibi, mevki sahibine yakın olan. Bk. **ınag, ınaḳ**: ***naḳçı.***

1288. Naip, sadık dost, uygun yol arkadaşı, yaraşır naip, kâhya, tabi olunan, uyulan. Bk. **ınaḳ, naḳçı**: *ınaġ*.

1289. Naip, yakın kılınan. Bk. **ınag, naḳçı**: *ınaḳ*.

1290. Nakit: *oḳ*.

1291. Nakkaşların kıl kalem geçirdikleri kuş yeleğinin ucu: *ḳavursun*.

1292. Nal: *taḳa*.

1293. Namuslu kadın: *ėçi*.

1294. Naz, şive, küstahlık: *erke*.

1295. Ne: *nė*.

1296. Ne çeşit: *ḳalay*.

1297. Ne etmek: *n'ėt-*.

1298. Ne için, neye, hangi nesneye: *nėge*.

1299. Ne için, nice: *nėçük*.

1300. Ne için, niçin: *naġu*.

1301. Ne için, niçin: *nė içün*.

1302. Ne idi: *neyiti*.

1303. Ne idi ki: *nė ėrdi ėrgin*.

1304. Nerede: *ḳayan*.

1305. Nesne: *nėme*.

1306. Nice: *nėşe*.

1307. Nice: *nėtek*.

1308. Nice: *nėtük*.

1309. Nice etmek: *n'ėyle-*.

1310. Nişan, alâmet: *bėlgü*.

1311. Nişane, üslup, âdet, kanun, güç kuvvet, boy bos: *yosun*.

1312. Nişanlı kız: *atlıġ*.

1313. Nişanlı kız: *atlıḳ*.

1314. O: *a*.

1315. O nesne, o kimse: *oşal*.

1316. O nesne, o kimse: *oşol*.

1317. Obrulmak, yıkılmak, çökmek: *yėmrül-*.

1318. Od, ateş: *ot*.

1319. Od yakmak: *örte-*.

1320. Odun: *otun*.

1321. Oğul, yavru: *bota*.

1322. Ok temreni: *başaḳ*.

1323. Okka: *oñġay*.

1324. Okluk, çeşme lülesi: *tireci*.

1325. Okumak: *oḳu-*.

1326. Okunmak: *oḳul-*.

1327. Olmak. Bk. **bol-**: *bol-*.

1328. Olmak. Bk. **ol-**: *ol-*.

1329. Olmaz: *ėmes*.

1330. Olmaz: *ėrmes*.

1331. Olunmak: *bolul-*.

1332. On bin Osmanlı akçası: *tümen*.

1333. Ona değin: *añġa tėkrü*.

1334. Ona değin: *añġaca*.

1335. Onlar: *olar*.

1336. Onulmak: *oñġal-*.

1337. Onun için: *anın*.

1338. Orguştek usulünde ırlanan türkü: *ḳoşuḳ*.

1339. Orman: *çengel*.

1340. Ortada duran kişi seslendiğinde uçtakilerin sesini işittiği mesafenin üç katı kadar olan malum uzaklık: *yıġaç*.

1341. Ot, yerden biten bitki. Bk. **ot**: *bitik*.

1342. Ot, yerde(n) biten bitki. Bk. **bitik**: *ot*.

1343. Ot yerden bitmek, ağaçta meyve bitmek: ***bitil-***.

1344. Otağ duvarına astıkları kamıştan ip ile örülen hasır: ***çığ***.

1345. Otağ duvarının çubukları. Evlerin duvarına çeşitli kumaşlardan tutulan zara derler: ***körge***.

1346. Otağ kapısının alt ökçesi. Eşik, kapı. Bk. **bosağa, ėşik, irkene**: ***bosaḳa***.

1347. Otağ kapısının alt ökçesi. Eşik, kapı. Bk. **bosaḳa, ėşik, irkene**: ***bosağa***.

1348. Otağ kapısının üst ökçesi. Bk. **ėşik, bosağa, bosaḳa**: ***irkene***.

1349. Otağ penceresi: ***gözünek***.

1350. Otağın perdesi: ***tuvurluğ***.

1351. Oturmak: ***oltur-***.

1352. Oturuşmak, berkişmek, yerleşmek: ***ornaş-***.

1353. Öbürküsü: ***dağı bir***.

1354. Ödünç: ***ötünç***.

1355. Öfkeli, gazaplı: ***öktek***.

1356. Öğrenmek: ***örgen-***.

1357. Öldürmek, katletmek: ***öltür-***.

1358. Ölmek: ***öl-***.

1359. Ölü: ***ölük***.

1360. Ölüm: ***soñğğı uyḳu***.

1361. Ön, yan. Bk. **al, iley**: ***al***.

1362. Ön. Bk. **al, alın**: ***iley***.

1363. Ön. Bk. **al, iley**: ***alın***.

1364. Öpmek, öpücük: ***müçek***.

1365. Öpmek: ***öp-***.

1366. Ördek. Bk. **ilbesün**: ***irke***.

1367. Ördek. Bk. **irke**: ***ilbesün***.

1368. Örmek denilen elbise: ***türme***.

1369. Örmek denilen elbise: ***türmey***.

1370. Örtmek, gizlemek: ***keymür***.

1371. Örtülmek: ***orlan-***.

1372. Örtülmüş: ***örtüklük***.

1373. Örtülü: ***örtük***.

1374. Örümceğin ağına sarıp bağladığı bir tür büyük sinek: ***çal***.

1375. Örümceğin üstüne yapışınca hareketsiz kaldığı örümcek ağı: ***çal***.

1376. Örümcek: ***örgemçi***.

1377. Öte: ***narı***.

1378. Öterek: ***narıraḳ***.

1379. Ötmeğe başlayınca dinmek bilmeyen çırlayık kuşu: ***cercerek***.

1380. Övmek, medhetmek: ***ög-***.

1381. Öykünmek, taklit eylemek, benzemek: ***ötken-***.

1382. Öylece, onun gibi: ***andaḳ***.

1383. Özenmek: ***aynal-***.

1384. Padişah kösü: ***kevürge***.

1385. Padişah sefere çıkınca seferdekilerden şehirde kimseyi koymayıp çıkaran ve askerin izini sürüp kimse kalmışsa askere yetiştiren malum kimse: ***sürevül***.

1386. Padişah tarafından sefer için orduya gelen haber: ***car***.

1387. Pamuk: ***mamuğ***.

1388. Pamuk bezinden dikilen kaftan: ***ketūn***.

1389. Paralanmış: ***çāklığ***.

1390. Paralanmış: ***çāklig***.

1391. Pare, lime. Bk. **nīme**: ***tala***.

1392. Pare, lime. Bk. **tala**: ***nime***.

1393. Parlak: ***yaruġ***.

1394. Parlak: ***yaruķ***.

1395. Parlak eylemek, parlak etmek, ziya vermek: ***yarut-***.

1396. Parlak olmak: ***yaru-***.

1397. Parmak: ***barmaġ***.

1398. Pas: ***is***.

1399. Peltek, güçlükle konuşan: ***bėltek***.

1400. Pençe vurup tırmalamak: ***tırma-***.

1401. Perakende olmak, dağılmak. Bk. **tarġa-**: ***ķaçıķ-***.

1402. Perişan edilmek, harcanmak, dağılmak, serpilmek, saçılmak, tarumar olmak: ***saypal-***.

1403. Perişan etmek, harcamak, dağıtmak, serpmek, saçmak, tarumar etmek: ***saypa-***.

1404. Pis koku: ***sasıġ***.

1405. Rastlamak, rast gelmek: ***tuş ol-***.

1406. Razı eylemek: ***unat-***.

1407. Razı olmak: ***una-***.

1408. Reayadan şehirde oturmayan takım, ekâbirin kulundan başka yanında ve hizmetinde olanlar, işsiz levent takımı. **alaḫān u alamān, ķazaķ**: ***tat***.

1409. Renginde koyuluk ve açıklık olan bir tür kızıl renk: ***ķalaġay***.

1410. Renk, kadınların başlarına giydikleri saç filesi: ***çevek***.

1411. Rüzgâr, yağmur ve kar: ***çapķun***.

1412. Rüzgâr, yağmur ve sıcaktan muhafaza için yurt etrafına çekilen keçe: ***basruġ***.

1413. Sabah erkenden kalkmak, bir işe erkenden başlamak: ***ėrik-***.

1414. Sabaha yakın doğan ak yıldız: ***Çolpan***.

1415. Saçmak: ***saç-***.

1416. Sade mintan: ***yėlek***.

1417. Safta alay: ***dapķur***.

1418. Sağ taraf, doğru: ***oñg***.

1419. Sağılır: ***saġlıġ***.

1420. Sahibi olmak, bir nesneyi kendisinin eylemek: ***iyele-***.

1421. Sahip. Bk. **eye**: ***ige***.

1422. Sahip. Bk. **ige**: ***eye***.

1423. Sahip olup zapt eylemek: ***igele-***.

1424. Sahraya mülhak olmuş olan dağ eteğinde olan tepeler: ***ķol***.

1425. Saka kuşu: ***ķoṭan***.

1426. Sakalın akı ve karası olma(k): ***çal***.

1427. Saki: ***ayaķçı***.

1428. Sakin, sessiz, epsem: ***tėk***.

1429. Sakin eylemek, emin edip dinlendirmek. Bk. **tındur-**: ***toḫtat-***.

1430. Sakin eylemek, emin edip dinlendirmek. Bk. **toḫtat-**: ***tındur-***.

1431. Saklamak, hiraset etmek, himaye etmek, saklanmak: ***ısra-***.

1432. Saklamak, korumak. Bk. **anıt-, tėrge-**: ***asra-***.

1433. Saklamak. Bk. **asra-, tėrge-**: ***anıt-***.

1434. Saklanacak, saklamalı: ***asraġuluķ***.

1435. Saklatmak: ***asrat-***.

1436. Saksağan: ***saķızġan***.

1437. Salınmak: ***salın-***.

1438. Salmak, yürek oynamak, hareket ve ıztırap; oynamak, seğirmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, ėv-, tapırçı-**: *tāpāk.*: *sal-*.

1439. Sançılmak, oyulganmak, saplanıp takılmak: *tėvrel-*.

1440. Sançmak, dürtmek. Bk. **ḳada-, şişle-**: *sanç-*.

1441. Sançmak. Bk. **ḳada-, sanç-**: *şişle-*.

1442. Sararmak: *sarġar-*.

1443. Sarhoşça: *esrükġına*.

1444. Sarhoşça: *esrükgine*.

1445. Sarhoşça: *esrükḳına*.

1446. Sarı: *sarıġ*.

1447. Sarı: *sarıḳ*.

1448. Sarılık hastalığı: *sarıġ ağrıġ*.

1449. Sarıp muhkem eylemek: *tırma-*.

1450. Sarmak, bağlamak: *taṅg-*.

1451. Sarmak, dermek, bağlamak: *çırma-*.

1452. Sarmaşık, dolaşık: *çırmaş*.

1453. Satın: *satḳun*.

1454. Satmak: *sat-*.

1455. Saygıdeğer kadın: *bibi*.

1456. Sayı: *sayıġ*.

1457. Sayılmak, harçlanmak: *sayġalġu*.

1458. Sayılmak, harçlanmak: *sayġal-*.

1459. Sayılmak, hesap olmak: *saylan-*.

1460. Saymak, hesaba almak, itibar etmek: *sana-*.

1461. Saymak, hesap, itibar: *sanağlıḳ*.

1462. Saymak, sayılmak: *sayġa-*.

1463. Saymak: *say-*.

1464. Saymak: *saya-*.

1465. Saz çalmak: *kükle-*.

1466. Saz çalmak: *kükte-*.

1467. Santur sazı: *yatuġ[an]*.

1468. Sefer, yürüyüş: *yörüş*.

1469. Sefil: *yėṅgil*.

1470. Sefil: *yėrlig*.

1471. Sefil: *yırlıġ*.

1472. Seğirdişmek: *çapış-*.

1473. Seğirtmek. Bk. **çap-, çaptur-** : *yügür-*.

1474. Seğirtmek. Bk. **çap-, yügür-** : *çaptur-*.

1475. Seğirtmek. Bk. **çaptur-, yügür-** : *çap-*.

1476. Sekiz sayısı: *sėkiz*.

1477. Sen: *sėn*.

1478. Serpmek, saçmak: *sėp-*.

1479. Sert ile şiddetli olmak, kakımak: *buş-*.

1480. Sert olmak, gazap etmek: *ökte-*.

1481. Sevindirmek, fahrettirmek: *gönendür-*.

1482. Sevinmek, fahreylemek: *gönen-*.

1483. Sevinmek. Bk. **sėvün-**: *uç-*.

1484. Sevinmek. Bk. **uç-**: *sėvün-*.

1485. Sevmek: *sėv-*.

1486. Sevmeklik: *sėvüklük*.

1487. Sezinmek, bilmek, fikretmek, bildirmek: *tanı-*.

1488. Sezinmek, zannetmek, kıyas etmek, bilmek: *çaġla-*.

1489. Sıcak: *ısıġ*.

1490. Sıcak: *ısıḳ*.

1491. Sıcak günlerde esen soğuk yel. Bk. **sayḳın**: *salḳın*.

1492. Sıçramak: *saçra-*.

1493. Sığdırmak: *sıġur-*.
1494. Sığır: *uy*.
1495. Sığır sürüsü, bölük: *pāde*.
1496. -sIn: *-dik*.
1497. +sına: *+sIġA*.
1498. Sınanmak, tecrübe olunmak: *sınal-*
.
1499. Sırık, ağaç, çadır direği: *suruḳ*.
1500. Sırtlan: *döltü*.
1501. Sıtma tutmak, kızdırmak, sıcak eylemek, ısıtmak: *ısıt-*.
1502. Sıvamak, sıvazlamak: *sıla-*.
1503. Sıvamak: *sıva-*.
1504. Sıyırmak, tutmak, kapıp almak, aşırmak: *sėrme-*.
1505. Sıyrılmak, çekilmek: *sıyur-*.
1506. Sızdırmak: *sızġur-*.
1507. Sızmak, damlamak: *sız-*.
1508. Sinek. Bk. **cebin**: *cibin*.
1509. Sinek. Bk. **cibin**: *cebin*.
1510. Sipahilik üslubu, mahareti ve şecaati. Silahşorluk mahareti. Bk. **ėrdem**: *urum*.
1511. Sipahilik üslubu, mahareti ve şecaati. Silahşorluk mahareti. Bk. **eyrüm, urum**: *ėrdem*.
1512. Sirayet eyleyip eser eyleyen, geçen: *ötkün*.
1513. Sofracıbaşı, aşçıbaşı: *bekevül*.
1514. Soğuk: *savuġ*.
1515. Soğuk günlerde geceleyin havadan yere düşüp yeri ağartan su damlacıkları: *ḳırav*.
1516. Soğuktan donmak: *ton͡g-*.
1517. Soğuktan donmak: *tonb-*.
1518. Soğulmak, toprağa sızıp yok olmak: *soġal-*.
1519. Soğutmak: *savut-*.
1520. Sol: *sol*.
1521. Sol kol: *çöen ġar*.
1522. Sonra: *son͡g*.
1523. Sonraki: *son͡ggı*.
1524. Soracak yer: *suraḳ*.
1525. Sorguç: *otaġa*.
1526. Sormak: *sor-*.
1527. Soru: *soruḳ*.
1528. Soru parçacığı: *mu*.
1529. Soy sop, hısım akraba, oğul ve kardeş olanlar, kavim: *ḳayaş*.
1530. Soyunmak: *sovur-*.
1531. Sömürmek, içmek: *sıpḳar-*.
1532. Sönmek: *öç-*.
1533. Sönük: *öçük*.
1534. Sövmek, kötü ad okumak: *sög-*.
1535. Sövünç: *sögünç*.
1536. Söylemek. Bk. **ay-**: *sözle-*.
1537. Söylemek. Bk. **ayt-**: *ayt-*.
1538. Söylemek. Bk. **sözle-**: *ay-*.
1539. Söylenme, gümürdenme: *kün͡grenme*.
1540. Söylenmek. Bk. **aytıl-**: *tėn-*.
1541. Söylenmek. Bk. **tėn-**: *aytıl-*.
1542. Söyleşmek. Bk. **dėyiş-**: *sözleş-*.
1543. Söyleşmek. Bk. **sözleş-**: *dėyiş-*.
1544. Söyletmek. Bk. **sözlet-**: *tėndür-*.
1545. Söyletmek. Bk. **tėndür-**: *sözlet-*.
1546. Söz: *söz*.
1547. Söz tutmak, eslemek: *ėsle-*.
1548. Su: *su*.
1549. Su: *suu*.

1550. Su: ***suv.***

1551. Su kabı, su saklayacak ve toplayacak gölet, güzel: ***suluḳ.***

1552. Suç: ***suc.***

1553. Suçlamak, ta'n etmek, dil uzatmak, suçunu günahını söyleyip suçlamak: ***yazġur-.***

1554. Suda yüzmek: ***üz-.***

1555. Sulamak, suya doyurmak: ***sula-.***

1556. Sunmak: ***sun-.***

1557. Susamak: ***susa-.***

1558. Suya (biraz) daldırmak: ***çomur-.***

1559. Suya (biraz) dalmak: ***çom-.***

1560. Suyu azalmak: ***suġal-.***

1561. Suyun döne döne akması: ***ėgrik.***

1562. Suyun döne döne akması: ***ėgrim.***

1563. Suyun döne döne akması. ***eyrüm.***

1564. Sünmek, uzanmak, yatmak: ***sün-.***

1565. Sürat: ***seyirt.***

1566. Sürmek (toprakta sürüklemek, toprağı sürmek, yerden sürüp uzaklaştırmak): ***sür-.***

1567. Sürmek: ***sürt-.***

1568. Sürümek: ***südre-.***

1569. Sürümek: ***sürte-.***

1570. Sürünmek, sürülmek: ***südrel-.***

1571. Sürünmek: ***sürgen-.***

1572. Süt: ***süt.***

1573. Sütü sağılır koyun, sütlü koyun: ***sağın.***

1574. Süzecek: ***süzgüç.***

1575. Şadırvan (Çiy, kırağı): ***şüdrün.***

1576. Şahin kuşu: ***sonġar.***

1577. Şahin kuşu: ***tilgen.***

1578. Şarabı kadehten hemen içmeyip lezzetini duya duya içmek: ***tamşı-.***

1579. Şarap kabı, fıçı, varil: ***tuñg.***

1580. Şarap meclisindeki sirkele otu, çerez: ***gezek.***

1581. Şarap meclisindeki sirkele otu, çerez: ***gėzek.***

1582. Şarap sohbeti: ***içki.***

1583. Şarap sohbeti: ***içkü.***

1584. Şehrin kale bedeninden dışarıda hisarla çevrili meskûn mevzi.: ***çaḳar.***

1585. Şimdi: ***ėmdi.***

1586. Taaccüp, şaşırma: ***tañg.***

1587. Taban: ***taban.***

1588. Tabanca, sille, tokat: ***kāc.***

1589. Tadat alanında toplanmak için askere haber vermek: ***tanḳal.***

1590. Tahammül ve sabır eylemek, takat getirmek. Bk. **çıda-**: ***töz-.***

1591. Tahammül ve sabır eylemek, takat getirmek. Bk. **töz-**: ***çıda-.***

1592. Tahıl kuyusu: ***ora.***

1593. Takkesi tülbendinin aşağı tarafından görünen malum Acem: ***māşmıl.***

1594. Talan olmuş, evsiz barksız. Bk. **ḳazaḳ, tat**: ***alaḫān u alamān.***

1595. Talpınmak, hareket ve ıztırap etmek: ***tāpāk.***

1596. Talpınmak, ıztırap etmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, ėv-, sal-, tapı-, tapırçı-**: ***tapırçıla-.***

1597. Talpınmak, ıztırap etmek. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, ėv-, sal-, tapı-, tapırçıla-**: *tapırçı-*.

1598. Talpınmak. Bk. **aşuḳ-, dökülde-, ėrik-, ėv-, sal-, tapırçı-, tapırçıla-**: *tapı-*.

1599. Tamam, mükemmel: *tüküz*.

1600. Tanık: *tanuḳ*.

1601. Tanımak, fikir eylemek, sezinmek, bilmek, temyiz etmek, anlamak, ihtiyar eylemek, ihtiyar etmek: *tanla-*.

1602. Tanlamak: *tañıẓġa-*.

1603. Tanmalı: *tansuġ*.

1604. Tanmalı: *tansuḳ*.

1605. Tapu, hizmet: *tapuġ*.

1606. Taraf, semt, canip: *tuş*.

1607. Taraf: *sarı*.

1608. Taraf: *tuşluḳ*.

1609. Tarak: *taraġ*.

1610. Taramak: *tara-*.

1611. Tarlada buğday tamam olmadan ateşe gösterip el ile ovup yemek, ütme buğday: *talḳan*.

1612. Tas: *tas*.

1613. Taş: *taş*.

1614. Taş yontulan kazma. Bk. **küylük**: *mētīn*.

1615. Taş yontulan kazma. Bk. **mētīn**: *küylük*.

1616. Taşıcı: *taşḳucı*.

1617. Taşımak: *taşı-*.

1618. Taşkın: *taşḳun*.

1619. Taşkınlık, hak arama kavgası: *yarġu*.

1620. Taşmak: *taş-*.

1621. Tatarların giydiği deri kaftan: *yarġaġ*.

1622. Tatarların keçeden takkesi: *ḳalpaġ*.

1623. Tatlı. Bk. **çüçük**: *çüçük*.

1624. Tatlı. Bk. **tatlığ**: *tatlıġ*.

1625. Tatlılık: *çüçüklik*.

1626. Tatmak: *tat-*.

1627. Tattırmak, tatlı eylemek: *çüçüt-*.

1628. Tattırmak: *tatur-*.

1629. Tavşan. Bk. **ḳoyan**: *tavuşḳan*.

1630. Tavşan. Bk. **tavuşḳan**: *ḳoyan*.

1631. Tavşancıl: *bürgüt*.

1632. Tavuk: *tavuġ*.

1633. Tavuk kümesi: *ketek*.

1634. Tefrika, dalgalık: *bulġancuġluḳ*.

1635. Tek, yalnız: *tėk*.

1636. Tekâsül eylemek, oyalanmak, usanmak: *üykü*.

1637. Tekrar: *ḳatla*.

1638. Temellük ve zapt edinmek: *igelen-*.

1639. Temür Han [1370-1405] neslinden bir kimsenin Çinggis Han [1206-1227] neslinden kız alanına derler. Kendisi padişah soyundan olup iki padişah kızını almış olan malum kişi. Bir han kızından ve bir han oğlundan hasıl olmuş yine han kızını almış şehzade: *güregen*.

1640. Ten: *ten*.

1641. Tenezzül edip yaltaklanmak: *yalın-*.

1642. Tepe, üst, tümsek: ***töpe***.
1643. Tepe, yüksekçe yer: ***tėpe***.
1644. Tepinmek, kalgımak: ***dėpse-***.
1645. Tepme: ***tėpük***.
1646. Tepmek: ***tėp-***.
1647. Ter: ***tėr***.
1648. Ters geri, tersine, aksine: ***teskeri***.
1649. Ters geri, tersine, aksine: ***tėşkeri***.
1650. Tesir etmek, isnat etmek, bir fiili bir kimseye nisbet etmek, iftira atmak, suçlu çıkarmak: ***yaḳ-***.
1651. Teslim etmek: ***tapşur-***.
1652. Teslim olunmak: ***tapşurul-***.
1653. Tez: ***bat***.
1654. Tez uyanılan hafif uyku: ***sėrgeg***.
1655. Tez ve keskin eylemek: ***itür-***.
1656. Tıfıl: ***yaş***.
1657. Tımar, sancak nahiyesi, taltif. Bk. **soyurġal**: ***ölge***.
1658. Tırmanmak: ***tarman-***.
1659. Tırmaşıp çıkmak: ***tarmaş-***.
1660. Tırmaşmak: ***tırman-***.
1661. Tırnak. Bk. **tırnag, tuvag**: ***tuynaḳ***.
1662. Tırnak. Bk. **tırnag, tuynaḳ**: ***tuvaġ***.
1663. Tırnak. Bk. **tuvag, tuynaḳ**: ***tırnaġ***.
1664. Tilki: ***tülkü***.
1665. Titreyik, sorguç: ***titregüç***.
1666. Tokuşmak: ***toḳaş-***.
1667. Tolga. Bk. **davulġa, davulġan, duluġa, tavulġa**: ***tavulġan***.
1668. Tolga. Bk. **davulġa, davulġan, duluġa, tavulġan**: ***tavulġa***.
1669. Tolga. Bk. **davulġa, davulġan, tavulġa, tavulġan**: ***duluġa***.
1670. Tolga. Bk. **davulġa, duluġa, tavulġa, tavulġan**: ***davulġan***.
1671. Tolga. Bk. **davulġan, duluġa, tavulġa, tavulġan**: ***davulġa***.
1672. Toplamak, devşirmek: ***yıġ-***.
1673. Toplanmak, küme, yığın: ***yıġı***.
1674. Toprak: ***tofraġ***.
1675. Topuk: ***aşuḳ***.
1676. Toy, ziyafet: ***ţoy***.
1677. Toygar kuşu: ***torġay***.
1678. Toz. Bk. **tog, tos**: ***toz***.
1679. Toz. Bk. **tog, toz**: ***tos***.
1680. Toz. Bk. **tos, toz**: ***toġ***.
1681. Toz topraklı yumuşak yer: ***tozan͡g***.
1682. Tugyan: ***ürkün***.
1683. Turna: ***uḳar***.
1684. Tuş gelmek: ***tuş-***.
1685. Tutacak nesne; büzüklük, sıkıntı, kabızlık: ***tutuḳ***.
1686. Tutacak nesne: ***tutḳu***.
1687. Tutkal: ***fulla***.
1688. Tutmak, bağlamak: ***tan͡ga-***.
1689. Tutmak: ***tut-***.
1690. Tutuşmak, güreş tutuşmak, tuş gelmek: ***tutaş-***.
1691. Tuz: ***tuz***.
1692. Tükenilmek, aranmak, istenmek, tamam olmak: ***tükengenil-***.
1693. Tükenmek, tamam olmak, son olmak: ***tüken-***.
1694. Türkistan'da sevinç ve düğün mahallinde bazı kimseler ayak üzre kalkıp bir vaz ile oynayıp bir nev ile türkü söylemek: ***tölügüm hey tulum***.

1695. Türkistan'daki Andican şehri: ***Adaķ.***

1696. Türkücü sesi, ahenk, türkü ve nağmelere uyum vermek, bülbül sedası, tatlı sesle söylemek; kalbin haz aldığı ve meyleylediği mutlak tatlı ses: ***ayalġu.***

1697. Tüy: ***tüg.***

1698. Ucu parelenmek, didilmek, ip çözülüp sarmaşmak, eskilikten didilmek: ***çupul-.***

1699. Uç: ***uç.***

1700. Uçurmak, atmak, atılmak, havaya savurmak, münasip olan nesneyi yele vermek: ***uçur-.***

1701. Ufanmak: ***uşal-.***

1702. Ufatmak, sımak: ***uşat-.***

1703. Uğramak, tuş gelmek, görünmek, buluşmak. Bk. **yoluķ-**: ***uçra-.***

1704. Ulak, deve ile seğirten ulak: ***tavacı.***

1705. Ulak: ***yamçı.***

1706. Ulak binecek at: ***yam.***

1707. Ulaşmak, yetişmek. Bk. **yêt-** : ***ulan-.***

1708. Ulu olmak: ***ulu-.***

1709. Ulu ve büyük: ***uluġ.***

1710. Ulumak: ***ulı-.***

1711. Umut etmek, muntazır olmak: ***tikil-.***

1712. Un öğütmek: ***üg-.***

1713. Utanç: ***uyat.***

1714. Utançlı: ***uyatlıķ.***

1715. Utançtan yüzü kızarıp terlemek: ***ısırġan-.***

1716. Utanmak. Bk. **uyal-, uyat-**: ***utġan-*** .

1717. Utanmak. Bk. **utġan-, uyat-**: ***uyal-*** .

1718. Utanmak. Bk. **utġan-, uyal-**: ***uyat-*** .

1719. Utanmaz: ***uyatsız.***

1720. Uvulmuş, inceltilmiş: ***yavġan.***

1721. Uyandırmak: ***oyķat-.***

1722. Uyanık. Bk. **ayıķ**: ***oyķaġ.***

1723. Uyanık. Bk. **oyķag**: ***ayıķ.***

1724. Uyanıklık: ***oyaġaġlıġ.***

1725. Uyanıklık: ***oyaġlıġ.***

1726. Uyanmak, uykudan uyanmak, çirağ yanmak: ***oyaķ-.***

1727. Uyanmak: ***oyķan-.***

1728. Uykudan belinleyip sıçrayıp uyanmak. Bk. **ayaķ-, sėsgen-** : ***sėrgeg.***

1729. Uykudan belinleyip sıçrayıp uyanmak. Bk. **ayaķ-, sėsgen-** : ***sėsgen-.***

1730. Uyuklamak: ***ürküre-.***

1731. Uyumak: ***uyu-.***

1732. Uzamak, uzanmak, büyümek, uzanıp yatmak: ***uzal-.***

1733. Uzun. Bk. **uzaġu**: ***ür.***

1734. Uzun. Bk. **ür**: ***uzaġu.***

1735. Üç tane: ***üçegü.***

1736. Üç tane: ***üçev.***

1737. Üç tanesi birlikte: ***üçevle.***

1738. Üçü birlikte: ***üçele.***

1739. Üçüncü: ***üçünç.***

1740. Üfürmek, ürmek. Bk. **püle-**: ***hür-.***

1741. Üfürmek. Bk. **hür-**: ***püle-.***

1742. Üns ve ülfet tutmak: *anıḳ-.*

1743. Ürkülük, tefrika, taraç, talan, harap. Bk. **ᶜalālā, ḳarġaş**: *bulġaġ.*

1744. Üst: *üst.*

1745. Üste giyilen kısa yenli kaftan. Bk. **degley**: *dėkley.*

1746. Üste giyilen kısa yenli kaftan. Bk. **dėkley**: *degley.*

1747. Üste giyilen yensiz kaftanda ve eteklerinde olan taşlardan yassı süsleme: *çār-ḳab.*

1748. Ütülmek, yenilmek, elinde olanını aldırmak: *utuz-.*

1749. Ütülmek, yenilmek: *utḳuz-.*

1750. Üzerine: *üze.*

1751. Vaki olmak, arız olmak, gelmek: *darı-.*

1752. Vakit, mevsim. Bk. **çaġ, ḳurun, oḳ, oḳt, say**: *adaḳ.*

1753. Vakit, miktar. Bk. **adaḳ, ḳurun, oḳ, oḳt, say**: *çaġ.*

1754. Vakit, öğün, zaman. Bk. **adaḳ, çaġ, ḳurun, oḳ, say**: *oḳt.*

1755. Vakit, öğün, zaman. Bk. **adaḳ, çaġ, ḳurun, oḳ, say**: *oḳ.*

1756. Vakit. Bk. **adaḳ, çaġ, ḳurun, oḳ, oḳt**: *say.*

1757. Vakit. Bk. **adaḳ, çaġ, oḳ, oḳt, say**: *ḳurun.*

1758. Var: *bar.*

1759. Varlı, varlıklı: *barlıġ.*

1760. Varmak, gitmek: *bar-.*

1761. Verici: *bėrgüçi.*

1762. Vermek: *bėr-.*

1763. Virane, harap, yıkık: *buzuġ.*

1764. Vurmak. Bk. **ur-**: *soḳ-.*

1765. Vurmak; içine atmak, biriktirmek. Bk. **soḳ-**: *ur-.*

1766. Vurup çukur etmek, çukur eylemek: *çoḳ-.*

1767. Yaban eşeği sürüsünün aygırı. Bk. **çiyit**: *may.*

1768. Yaban eşeği sürüsünün kısrağı. Bk. **may**: *çiyit.*

1769. Yağ: *may.*

1770. Yağan karı yel bir yerden bir yere savurup yığmak: *borada-.*

1771. Yağış: *yaġış.*

1772. Yağma, talan, taraç. Bk. **ḳaraḳ, talġa, talġan, talḳan**: *talḳa.*

1773. Yağma, talan, taraç. Bk. **ḳaraḳ, talġa, talġan, talḳa**: *talḳan.*

1774. Yağma, talan, taraç. Bk. **ḳaraḳ, talġa, talḳa, talḳan**: *talġan.*

1775. Yağma, talan, taraç. Bk. **ḳaraḳ, talġan, talḳa, talḳan**: *talġa.*

1776. Yağma, talan, taraç. Bk. **talġa, talġan, talḳa, talḳan**: *ḳaraḳ.*

1777. Yağma, talan, taraç eylemek, fesat eylemek: *talġa-.*

1778. Yağma eylemek: *tala-.*

1779. Yağmur: *yaġın.*

1780. Yağmur: *yamġur.*

1781. Yağmur: *yamḳur.*

1782. Yağmurca, soykun denilen ahu: *güz.*

1783. Yakın: *yavuḳ.*

1784. Yakın olmak, yakın varmak: *yavu-*

1785. Yakın olmak: *yavı-*.
1786. Yakınlatmak: *yavut-*.
1787. Yakışmak: *yaḳ-*.
1788. Yakmak, göyündürmek: *küydür-*.
1789. Yakmak. Bk. **çürge-**: *yaḳ-*.
1790. Yakmak. Bk. **yaḳ-**: *çürge-*.
1791. Yalan: *yalġan*.
1792. Yalan söz: *ötrük*.
1793. Yalancık: *ötrükgine*.
1794. Yalnız: *yalġuz*.
1795. Yalvarmak: *yalbar-*.
1796. Yan, taraf: *yan*.
1797. Yan damarı: *ḳoyan*.
1798. Yanak: *eñg*.
1799. Yanak: *ėñg*.
1800. Yanaşmak: *yandaş-*.
1801. Yanıcı: *küygüci*.
1802. Yanına varmak, yöresine uğramak: *ėvrüş-*.
1803. Yanınca, bilesince, yanında(k)i: *bileyi*.
1804. Yanınca, bilesince, yanındaki: *bilegi*.
1805. Yanmak. Bk. **küy-, örten-**: *yan-*.
1806. Yanmak. Bk. **küy-, yan-**: *örten-*.
1807. Yanmak. Bk. **örten-, yan-**: *küy-*.
1808. Yanmış. Bk. **küyük**: *örtük*.
1809. Yanmış. Bk. **örtük**: *küyük*.
1810. Yapışkan: *yapuşḳan*.
1811. Yapma durumu eki: *+nI*.
1812. Yapmak, düzmek, yasamak: *yasa-*.
1813. Yaprak: *yapurġan*.
1814. Yaramak, nafi olmak: *yaraş-*.
1815. Yaramak: *yar-*.
1816. Yaramak: *yara-*.
1817. Yaslanmak: *yastan-*.
1818. Yassı: *yasañg*.
1819. Yassı ok temreni, kesme. Bk. **ruşen**: *keybür*.
1820. Yassı ok temreni. Bk. **keybür**: *ruşen*.
1821. Yaş, ıslak: *yaş*.
1822. Yaş, nem: *öl*.
1823. Yatırmak: *yatḳur-*.
1824. Yavan, etsiz (yemek): *yavan*.
1825. Yavaş: *tölek*.
1826. Yavru domuz, domuz yavrusu: *çurpa*.
1827. Yavru güvercin, güvercin yavrusu: *cüvāne*.
1828. Yavşan otu. Bk. **şıbaḳ**: *yavşan*.
1829. Yavşan otu. Bk. **yavşan**: *şıbaḳ*.
1830. Yay kirişinin ortasında ok gezi geçen yere sardıkları ak pamuk gibi ibrişim. Yay germeğe yarayan bir alet: *çile*.
1831. Yayın başını ateşe tutup bükmek: *çaġ ėt-*.
1832. Yayın bir bağrı gevşek olup bir bağrı sert olsa güçlü tarafından kiriş ile yaya bir ip bağlanıp iki tarafı bir olmak: *boġçı*.
1833. Yayların iki başına kiriş geçirdikleri yerde yapıştırılan malum siyah nesne: *bülek*.
1834. Yayların üzerine yapıştırılan toz denen nesne: *tos*.
1835. Yazdırmak: *bitit-*.
1836. Yazıcı: *bitiküçi*.
1837. Yazıcı: *bitküçi*.

1838. Yazılmak. Bk. **bitil-**: *yazıl-*.
1839. Yazılmak. Bk. **yazıl-**: *bitil-*.
1840. Yazılmış: *yazığlığ*.
1841. Yazılmış: *yazığlık*.
1842. Yazmak: *biti-*.
1843. Yedek at: *kötel*.
1844. Yedi sayısı: *yėti*.
1845. Yedmek: *yėt-*.
1846. Yel esmek: *ės-*.
1847. Yeleksiz ok. Bir kimse bağda bahçede bir ağaç kesip ip takıp yay eylese ve atmağa münasip bir çubuk kesip eğreti kanat takıp attığı oka derler: *gez*.
1848. Yemek: *yė-*.
1849. Yemek, eğlenmek, toplanmak, zevk sürmek: *çırġa-*.
1850. Yeme, eğlenme, toplanma, zevk sürme yeri (Herât'ın mesire ve eğlence yeri): *çırġalañg*.
1851. Yemek yemek, ısırmak: *ısur-*.
1852. Yemekten karnı doymak: *toy-*.
1853. Yen: *yėñg*.
1854. Yencelmek, örselmek, sıkışmak, ezilmek: *yanc-*.
1855. Yencelmek, örselmek, sıkışmak, ezilmek: *yancıl-*.
1856. Yeni: *yañgı*.
1857. Yeni ḳanat çıḳarmış uçucu ḳuş. Bk. **ala luġa, ala pöke, alma baş, cürüge, çaḳır ḳanat, soḳsur**: *tėmür ḳanat*.
1858. Yenilemek: *yañgla-*.
1859. Yenirce, kanser: *kezek*.
1860. Yer: *yėr*.
1861. Yerden kaynayıp çıkan pınar: *bulaġ*.
1862. Yere geçsin: *yėr ḳoyı*.
1863. Yerinden kalkmak: *ḳop-*.
1864. Yerinden sıçramak: *sėgri-*.
1865. Yerleşmek, karar etmek, dölenmek, istihkâm bulmak, sakin ve kararlı olmak: *toḫta-*.
1866. Yerleştirmek, bir nesneyi bir yere vurmak, berkiştirmek, sançmak, mıhlamak: *ornat-*.
1867. Yeşil alan: *öleñg*. Bk. **talā**.
1868. Yeşil alan: *talā*. Bk. **öleñg**.
1869. Yetecek: *yėtek*.
1870. Yetecek miktarı ve kifayet edecek miktarı: *tikiş*.
1871. Yetişmek: *yėtil-*.
1872. Yetiştirmek. Bk. **ėtür-**: *yėtkür-*.
1873. Yetiştirmek. Bk. **yėtkür-**: *ėtür-*.
1874. Yetmek, yetişmek. Bk. **ulan-**: *yėt-*.
1875. Yıl: *ıl*.
1876. Yılanın deliğine okununca dışarı çıkaran ve ısırdığı yere okununca zehir tesir eylemeyen malum efsun: *arbaġ*.
1877. Yıldam, çabuk, tez: *cıldam*.
1878. Yıldıramak, ziya vermek: *ıltura-*.
1879. Yıldıramak: *ıltıra-*.
1880. Yıldırım, çakmak (aleti), çakmaktan çıkan ateş, güneşin şulesi: *çaḳın*.
1881. Yıldız: *yulduz*.
1882. Yıllık: *ılḳı*.
1883. Yıllık: *yılçılıḳ*.

1884. Yine, gayrı, tekrar, bir kere daha: *yana.*

1885. Yitik, belirsiz: *yavuḳ.*

1886. Yitirilmek, yavı kılınmak: *yavun-.*

1887. Yitirmek, gidermek, belirsiz etmek, yavı kılmak, zayi etmek: *itür-.*

1888. Yitmek, gitmek, belirsiz olmak, yavı kılınmak, zayi olmak: *yit-.*

1889. Yitmek, gitmek, belirsiz olmak, yavı kılınmak, zayi olmak: *it-.*

1890. Yitmek, yavı kılınmak: *yavu-.*

1891. Yiyecek: *yėgülük.*

1892. Yoğun. Bk. **lök**: *yoġan.*

1893. Yoğun. Bk. **yoġan**: *lök.*

1894. Yoğun pamuk bezi: *böz.*

1895. Yok yoksul, fakir: *gedā.*

1896. Yoksa: *yoḳ ėrse.*

1897. Yokuş ve yukarı: *ör.*

1898. Yokuş ve yukarı: *örk.*

1899. Yokuşlamak, yokuşa çıkmak: *örle-.*

1900. Yol bulmak: *yolu-.*

1901. Yol göstermek: *yolda-.*

1902. Yol şaşırmak, yoldan şaşmak, şaşırmak: *azıḳ-.*

1903. Yol şaşırmak: *azıt-.*

1904. Yolda buluşmak. Bk. **uçra-** : *yoluḳ-.*

1905. Yorulmak, gevşemek. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ḫar-, sustan-, tal-, talıḳ-, taşıḳ-**: *sustay-.*

1906. Yorulmak, gevşemek. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ḫar-, sustay-, tal-, talıḳ-, taşıḳ-**: *sustan-.*

1907. Yorulmak. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ḫar-, sustan-, sustay-, tal-, talıḳ-**: *taşıḳ-.*

1908. Yorulmak. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ḫar-, sustan-, sustay-, tal-, taşıḳ-**: *talıḳ-.*

1909. Yorulmak. Bk. **ar-, arı-, arıl-, ḫar-, sustan-, sustay-, talıḳ-, taşıḳ-**: *tal-.*

1910. Yorulmak. Bk. **arı-, arıl-, ḫar-, sustan-, sustay-, tal-, talıḳ-, taşıḳ-**: *ar-.*

1911. Yorulmak. Bk. **ar-, arıl-, ḫar-, sustan-, sustay-, tal-, talıḳ-, taşıḳ-**: *arı-.*

1912. Yorulmak. Bk. **ar-, ḫar-, sustan-, sustay-, tal-, talıḳ-, taşıḳ-**: *arıl-.*

1913. Yorulmak. Bk. **ar-, arıl-, ḫar-, sustan-, sustay-, tal-, talıḳ-, taşıḳ-**: *har-.*

1914. Yönelme durumu eki: *+ĠA.*

1915. Yönelmek, yüz tutmak: *yüzlen-.*

1916. Yukarı: *yoḳḳarı.*

1917. Yumurta basan tavuk, yumurtaya yatan tavuk, kuluçkaya yatan tavuk. Bk. **bordaġan**: *kürük.*

1918. Yumurta basan tavuk, yumurtaya yatan tavuk, kuluçkaya yatan tavuk. Bk. **kürük**: *bordaġan.*

1919. Yutmak: *yut-.*

1920. Yuvarlamak: *uvala-.*

1921. Yuvarlatmak: *yumalat-.*

1922. Yüklemek: *yükle-.*

1923. Yüksek. Bk. *öndür.*

1924. Yüksek sesle dengesiz, karışık ağlamak. Bk. **inçkir-, iñgre-, siñgren-, yığla-**: *ögür-*.

1925. Yüksek sesten kulak tutulmak: *yalıķ-*.

1926. Yürek oynaması sesi: *dökülde-*.

1927. Yürümek: *yörü-*.

1928. Yüz sayısı: *üz*.

1929. Yüzceğiz: *yüzgine*.

1930. Yüzük: *üzük*.

1931. Zahmet, meşakkat, cerime çekmek: *ķıynal-*.

1932. Zahmet, meşakkat, cerime. Bk. **emgek, ėmgek, ķıyın**: *ķıynalġu*.

1933. Zahmet, meşakkat, cerime. Bk. **emgek, ėmgek, ķıynalġu**: *ķıyın*.

1934. Zahmet, meşakkat, cerime. Bk. **emgek, ķıyın, ķıynalġu**: *ėmgek*.

1935. Zahmet, meşakkat, cerime; emeklemek. Bk. **ėmgek, ķıyın, ķıynalġu**: *emgek*.

1936. Zanneylemek: *sėz-*.

1937. Zarf, kap: *idiş*.

1938. Zayıf eylemek: *yadat-*.

1939. Zayıf olmak, mütegayyir olmak: *yada-*.

1940. Zayıf, cılız ve güçsüz olan, rahmeden, esirgeyen: *tınmaġur*.

1941. Zayi olmuş: *yitik*.

1942. Zayil olmak, görünmez olmak, kuş uçmak, sönmek: *uç-*.

1943. Zebun olmak: *tavşal-*.

1944. Ziraat etmek: *ėk-*.

1945. Ziya vermek, şule vermek. Bk. **ışna**: *işne-*.

1946. Ziya vermek, şule vermek. Bk. **işne**: *ışna-*.

1947. Ziyade, çok. Bk. **asru**: *köprek*.

1948. Ziyade, çok. Bk. **köprek**: *asru*.

1949. Ziyadelik, dahi: *artuķsılıķ*.

1950. Ziyafet, bayram ziyafeti: *çeşn*.

Çıkmalardaki açıklamalar

Eserde ele alınan çeşitli konuların başlıkları verilmiştir.

101. *Allah ile arama*: 584$_{4452}$.

102. *Dünya - zindan*: 118$_{333}$.

103. *Fitne - uyku*: 314$_{2109}$.

104. *Güneşin ikindi noktasına geri gelmesi*: 752$_{5931}$.

105. *İçki - kötülük*: 513$_{3830}$.

106. *İt uluması - bulut*: 189$_{1032}$.

107. *Ölmeden önce öl*: 341$_{2345}$.

108. *Şahlar şahı*: 832$_{6630}$.

109. *Yemek - soğuk*: 126$_{409}$.

110. *Halil*: 271$_{1742}$.

111. *Ḫān*: 638$_{4904}$.

112. *Ḫātim*: 696$_{5458}$.

113. *Ḫavarnaḳ*: 235$_{1418}$.

114. *Ḫazīneyi*: 212$_{1215}$.

115. *Hecin*: 131$_{462}$.

116. *Hediye*: 590$_{4506}$.

117. *Hērmand*: 110$_{263}$.

118. *Hicrān - cān*: 738$_{5816}$.

119. *Hışım*: 266$_{1697}$.

120. *Ḫoşan-*, *ḫīz* ve *işen-*: 200$_{1110}$.

121. *Ḥüccet*: 337$_{2305}$.

122. *Hüzün evi*: 206$_{1173}$.

123. *Ḫ^{v}āce Kalān*: 396$_{2813}$.

124. *Ilġamaḳ*: 227$_{1342}$.

125. *Ilın-*: 228$_{1348}$.

126. *İbn*: 827$_{6585}$.

127. *İç-*: 385$_{2701}$.

128. *İlmek*: 226$_{1337}$.

129. *İntiḳām tart-*: 300$_{1991}$.

130. *İrigrek*: 187$_{1013}$.

131. *Ḳa*: 940$_{7222}$.

132. *Ḳā'ān*: 638$_{4906}$.

133. *Ḳaba ḳuşluḳ*: 478$_{3515}$.

134. *Ḳadem ur-*: 232$_{1386}$.

135. *Ḳalaġay*: 951$_{7366}$.

136. *Ḳaraġu*: 651$_{5041}$.

137. *Karakulak*: 93$_{102}$.

138. *Ḳaşı*: 377$_{2629}$.

139. *Ḳayġalduruḳ*: 956$_{7431}$.

140. *Kėçek*: 957$_{7447}$.

141. *Ḳımaç*: 961$_{7483}$.

142. *Ḳıya baḳ-*: 172$_{887}$.

143. *Ki*: 218$_{1262}$.

144. *Kiçig*: 207$_{1176}$.

145. *Kip*: 715$_{5611}$.

146. *Kirpüge*: 547$_{4144}$.

147. *Kişi ḳara*: 723$_{5681}$.

148. *Ḳol-*: 695$_{5427}$.

149. *Ḳorġaşun*: 964$_{7523}$.

150. *Ḳoşuḳ - orġuştek*: 965$_{7529}$.

205. *Perek*: 380_{2668}.
206. *Philipus*: 102_{186}.
207. *+r- / +Ar-*: 572_{4353}.
208. *Raḳam ḳıl-*: 338_{2314}.
209. *Rāy-ı Hindī*: 374_{2601}.
210. *Rostāyī*: 334_{2285}.
211. *Saḳaḳ*: 990_{7824}.
212. *Şammānegāh*: 456_{3337}.
213. *Sarāġuc*: 998_{7838}
214. *Sėn-sėn*: 340_{2347}.
215. *Senīn*: 994_{7873}.
216. *Serv-i āzāde*: 91_{84}.
217. *Serv-i sehī*: 250_{1546}.
218. *Servi*: 757_{5973}.
219. *Sıḳarlat*: 517_{3869}.
220. *Sibenc - Sibeḫ*: 444_{3231}.
221. *Siyāvuş*: 182_{975}.
222. *Sonġar*: 997_{7911}.
223. *Sonġur*: 695_{5425}.
224. *Sorḳut*: 998_{7916}.
225. *Soyurġalı*: 626_{4812}.
226. *Sög-*: 620_{4762}.
227. *Söñ͡y-*: 260_{1643}.
228. *Sūdābe*: 515_{3851}.
229. *Suḳ*: 999_{7936}.
230. *Surag*: 616_{4733}.
231. *Sülegey*: 1001_{7950}.
232. *Şamāl*: 172_{885}.
233. *Şebe*: 389_{2746}.
234. *Şehruhiye*: 830_{6614}.
235. *Şıbaḳ*: 1002_{7965}.
236. *Şırdaġ*: 1003_{7971}.
237. *Şin*: 805_{6387}.
238. *Şol*: 108_{240}.
239. *Ṭabl-bāẕ*: 334_{2278}.
240. *Taġ u deşt*: 359_{2488}.
241. *Taḳa*: 400_{2850}.
242. *Tall*: 455_{3322}.
243. *Ṭanas*: 327_{2220}.
244. *Taşla-*: 359_{2484}.
245. *Tavşal-*: 419_{3007}.
246. *Tegelti*: 628_{4832}.
247. *Tėgirmen*: 1011_{8084}.
248. *Tėmür ḳanat*: 1012_{8099}.
249. *Tėşkeri*: 434_{3128}.
250. *Tım*: 1015_{8132}.
251. *Tilin - ṭarīḳ*: 1016_{8154}.
252. *Tolun*: 1019_{8191}.
253. *Tostuġan*: 1021_{8202}.
254. *Tovaçı*: 1010_{8066}.
255. *Toy*: 1021_{8203}.
256. *Tölügüm hey tulum*: 1022_{8219}.
257. *Tuyġun*: 1026_{8262}.
258. *Tuyuḳ*: 95_{110}.
259. *Tü senin yüzüne*: 417_{2991}.

Vezinler

Eserde geçen bütün vezinlerin adları, kalıpları ve kaç kere geçtiği ad sırasına göre verilmiştir.

1. /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/ 167.
2. /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Fāᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/ 3.
3. /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün/ 135.
4. /Hezec-*i müseddes-i maḥẕūf*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün/ 303.
5. /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb*: Mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü mefāᶜīlün/ 8.
6. /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü feᶜūlün/ 22.
7. /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün/ 79.
8. /Ḳarīb-*i müseddes-i sālim*: Mefāᶜīlün mefāᶜīlün fāᶜilātün/ 1.
9. /Mużāriᶜ-*i müseddes-i sālim*: Mefāᶜīlün fāᶜilātün mefāᶜīlün/ 1.
10. /Mużāriᶜ-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥẕūf*: Mefᶜūlü fāᶜilātü mefāᶜīlü fāᶜilün/ 24.
11. /Müctez̠-*i müṯemmen-i maḫbūn*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilātün/ 8.
12. /Müctez̠-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün/ 69.
13. /Müctez̠-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭūᶜ*: Mefāᶜilün feᶜilātün mefāᶜilün faᶜlün/ 34.
14. /Münseriḥ-*i maṭvī-i mevḳūf*: Müfteᶜilün fāᶜilān müfteᶜilün fāᶜilān/ 1.
15. /Mütedārik-*i müṯemmen-i sālim*: Fāᶜilün fāᶜilün fāᶜilün fāᶜilün/ 1.
16. /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūl/ 160.
17. /Müteḳārib-*i müṯemmen-i sālim*: Feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün feᶜūlün/ 2.
18. /Recez-*i müṯemmen-i maṭvī-i maḫbūn*: Müfteᶜilün mefāᶜilün müfteᶜilün mefāᶜilün/ 6.
19. /Remel-*i murabbaᶜ-ı maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilün fāᶜilātün fāᶜilün/ 1.
20. /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥẕūf*: Feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün/ 13.
21. /Remel-*i müseddes-i maḥẕūf*: Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün/ 51.

22. /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥẕūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^c^ilātün fe^c^ilātün fe^c^ilātün fe^c^ilün/ 53.
23. /Remel-*i müṯemmen-i maḥẕūf*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilün/ 424.
24. /Serī^c^-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^c^ilün müfte^c^ilün fā^c^ilün/ 183.
25. /Ṭavīl: Fe^c^ūlün mefā^c^īlün fe^c^ūlün mefā^c^īlün/ 1.
26. Tuyuk /Remel-*i müseddes-i maḳṣūr*: Fā^c^ilātün fā^c^ilātün fā^c^ilān/ 7.

Rubai vezinleri:

27. /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^ilün mefā^c^īlü fa^c^/ 1.
28. /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^īlün mefā^c^īlü fā^c^/ 1.
29. /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^ilün mefā^c^īlü fe^c^ūl/ 15.
30. /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^ilün mefā^c^īlün fa^c^/ 12.
31. /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^īlü mefā^c^īlü fe^c^ūl/ 13.
32. /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^īlü mefā^c^īlün fa^c^/ 11.
33. /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^īlün mef^c^ūlü fe^c^ūl/ 2.
34. /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^ilün mefā^c^īlü fe^c^ūl/ 1.
35. /Aḫreb: Mef^c^ūlü mefā^c^ilün mefā^c^īlün fa^c^/ 1.
36. /Aḫrem: Mef^c^ūlün fā^c^ilün mefā^c^īlün fa^c^/ 1.
37. /Aḫrem: Mef^c^ūlün mef^c^ūlü mefā^c^īlün fa^c^/ 1.

Vezinlerin geçiş sıklıkları

Eserde geçen bütün vezinlerin kaç kere geçtiği, adları ve kalıpları büyükten küçüğe doğru verilmiştir.

424 /Remel-*i müṯemmen-i maḥḏūf*: Fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilün/.

303 /Hezec-*i müseddes-i maḥḏūf*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün fe^{c}ūlün/.

183 /Serī^c-*i müseddes-i maṭvī-i mekşūf*: Müfte^{c}ilün müfte^{c}ilün fā^{c}ilün/.

167 /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^{c}ilātün mefā^{c}ilün fe^{c}ilün/.

160 /Müteḳārib-*i müṯemmen-i maḳṣūr*: Fe^{c}ūlün fe^{c}ūlün fe^{c}ūlün fe^{c}ūl/.

135 /Hezec-*i müseddes-i aḫreb-i maḳbūż-i maḥḏūf*: Mef^{c}ūlü mefā^{c}ilün fe^{c}ūlün/.

79 /Hezec-*i müṯemmen-i sālim*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün/.

69 /Mücteṯṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Mefā^{c}ilün fe^{c}ilātün mefā^{c}ilün fe^{c}ilün/.

53 /Remel-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḥḏūf-ı aṣlem-i ḍarb*: Fe^{c}ilātün fe^{c}ilātün fe^{c}ilātün fe^{c}ilün/.

51 /Remel-*i müseddes-i maḥḏūf*: Fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilün/.

34 /Mücteṯṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn-ı maḳṭū^c*: Mefā^{c}ilün fe^{c}ilātün mefā^{c}ilün fa^{c}lün/.

24 /Mużāri^c-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mef^{c}ūlü fā^{c}ilātü mefā^{c}īlü fā^{c}ilün/.

22 /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb-i mekfūf-i maḥḏūf*: Mef^{c}ūlü mefā^{c}īlü mefā^{c}īlü fe^{c}ūlün/.

13 /Remel-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fe^{c}ilātün fe^{c}ilātün fe^{c}ilün/.

8 /Hezec-*i müṯemmen-i aḫreb*: Mef^{c}ūlü mefā^{c}īlün mef^{c}ūlü mefā^{c}īlün/.

8 /Mücteṯṯ-*i müṯemmen-i maḫbūn*: Mefā^{c}ilün fe^{c}ilātün mefā^{c}ilün fe^{c}ilātün/.

7 Tuyuk /Remel-*i müseddes-i maḳṣūr*: Fā^{c}ilātün fā^{c}ilātün fā^{c}ilān/.

6 /Recez-*i müṯemmen-i maṭvī-i maḫbūn*: Müfte^{c}ilün mefā^{c}ilün müfte^{c}ilün mefā^{c}ilün/.

3 /Ḫafīf-*i müseddes-i maḫbūn-ı maḥḏūf*: Fā^{c}ilātün mefā^{c}ilün fe^{c}ilün/.

2 /Müteḳārib-*i müṯemmen-i sālim*: Fe^{c}ūlün fe^{c}ūlün fe^{c}ūlün fe^{c}ūlün/.

1 /Ḳarīb-*i müseddes-i sālim*: Mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün fā^{c}ilātün/.

1 /Remel-*i murabba^c-ı maḥḏūf*: Fā^{c}ilātün fā^{c}ilün fā^{c}ilātün fā^{c}ilün/.

1 /Mütedārik-*i müt̠emmen-i sālim*: Fā^{c}ilün fā^{c}ilün fā^{c}ilün fā^{c}ilün/.

1 /Münseriḥ-*i maṭvī-i mevḳūf*: Müfte^{c}ilün fā^{c}ilān müfte^{c}ilün fā^{c}ilān/.

1 /Mużāri^c-*i müseddes-i sālim*: Mefā^{c}īlün fā^{c}ilātün mefā^{c}īlün/.

1 /Ṭavīl: Fe^{c}ūlün mefā^{c}īlün fe^{c}ūlün mefā^{c}īlün/.

Rubai vezinleri:

15 /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}ilün mefā^{c}īlü fe^{c}ūl/.

13 /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}īlü mefā^{c}īlü fe^{c}ūl/.

12 /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}ilün mefā^{c}īlün fa^c/.

11 /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}īlü mefā^{c}īlün fa^c/.

2 /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}īlün mef^{c}ūlü fe^{c}ūl/.

1 /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}ilün mefā^{c}īlü fa^c/.

1 /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}īlün mefā^{c}īlü fā^c/

1 /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}īlün mefā^{c}īlü fe^{c}ūl/.

1 /Aḫreb: Mef^{c}ūlü mefā^{c}īlün mefā^{c}īlün fa^c/.

1 /Aḫrem: Mef^{c}ūlün fā^{c}ilün mefā^{c}īlün fa^c/.

1 /Aḫrem: Mef^{c}ūlün mef^{c}ūlü mefā^{c}īlün fa^c/.

Alıntılar

Eserde kullanılan kendisinden alıntı yapılan kişi ve eserlerin adları ad sırasına göre verilmiştir.

1. BĀBÜR: D ī v ā n : [127, 16, 4], [130, 21, 4], [131, 22, 6], [140, 37, 5], [149, 52, 4], [170, 87, 6], [215, 139], [219, 152], [248, 271], [249, 272], [259, 315]. = 11.

2. FĀNĪ: D ī v ā n : [27b]. = 1.

3. ḤĀCĪ: E ş c ā r : [M e c ā l i s ü 'n - N e f ā y i s I, 72, § 135]. = 1.

4. ḤAYDAR: M a ḫ z e n - i E s r ā r : [50, 32], [54, 68], [57, 93], [62, 137], [67, 178], [68, 182], [73, 226], [73, 231], [76, 253], [84, 321], [84, 322], [85, 330], [89, 362], [91, 378], [91, 379], [93, 397], [94, 402], [96, 418], [99, 449], [100, 460], [106, 512], [109, 536], [113, 570], [115, 583], [117, 600], [117, 601], [118, 614], [119, 616], [119, 617], [83, 313]. = 30.

5. ḤÜSEYNĪ: D ī v ā n : [56, 7, 6], [58, 10, 4], [62, 15, 1], [62, 16, 1], [63, 16, 2], [63, 16, 4], [63, 16, 7], [63, 16, 8], [67, 21, 2], [87, 45, 1], [88, 46, 3], [92, 50, 4], [106, 67, 6], [112, 73, 5], [129, 94, 2], [131, 97, 3], [161, 136, 4], [165, 141, 2], [166, 142, 2], [166, 142, 3], [166, 142, 4], [166, 142, 5], [166, 142, 6], [173, 151, 2], [173, 151, 5], [182, 164, 1], [179, 172, 1], [193, 177, 6], [204, 192, 7]. = 29.

6. KĀBULĪ: E ş c ā r : [M e c ā l i s ü 'n - N e f ā y i s I, 72, § 135]. = 1.

7. KEMĀLĪ: E ş c ā r : [M e c ā l i s ü 'n - N e f ā y i s I, 69, § 126]. = 1.

8. LUṬFĪ: D ī v ā n : [4, 2, 6], [5, 2, 18], [5, 2, 20], [15, 7, 4], [16, 9, 3 = 302, 513], [20, 14, 6], [20, 15, 4], [25, 21, 7], [25, 22, 5], [26, 22, 6], [26, 23, 1], [31, 30, 4], [34, 34, 1], [35, 35, 7], [38, 40, 1], [44, 47, 4], [55, 63, 4], [61, 71, 1], [67, 79, 1], [67, 80, 1], [72, 87, 2], [77, 94, 4], [77, 94, 6], [78, 95, 1], [82, 101, 1], [82, 101, 2], [83, 103, 3], [89, 111, 5], [90, 113, 1], [98, 123, 7], [99, 126, 1], [111, 143, 3], [132, 173, 8], [145, 191, 6], [151, 200, 4], [158, 211, 1], [163, 218, 4], [178, 240, 7], [185, 249, 5], [185, 250, 3], [192, 259, 8], [197, 266, 5], [199, 270, 2], [200, 270, 6], [203, 275, 4], [205, 278, 4], [207, 281, 2], [207, 281, 5], [211, 287, 1], [221, 300, 7], [222, 301, 7], [231, 316, 4], [239, 327, 5], [240, 329, 1], [245, 336, 5], [250, 343, 1], [261, 359, 5], [266, 366, 7], [270, 378], [288, 451], [291, 463], [292, 465], [300, 500]. = 63.

9. LUṬFĪ: G ü l ü N e v - r o z : [III, 3, 36], [IV, 4, 46], [V, 6, 64], [VII, 10, 117], [VII, 11, 126], [XII, 14, 168], [XII, 15, 177], [XIII, 16, 192], [XV, 19, 218], [XV, 19, 220], [XVIII, 20, 240], [XVIII, 21, 241], [XXIII, 23, 267], [XXIII, 23, 268], [XXIII, 23, 271], [XXIV, 24, 277], [XXVIII, 26, 299, 302], [XXIX, 27, 311], [XXIX, 27, 314], [XXX, 27, 315], [XXX, 28, 331], [XXXIII, 30, 345], [XXXIV, 30, 352], [XXXV, 31, 363], [XXXVI, 31, 365], [XXXVI, 32, 374], [XLVII, 41, 481], [LV, 49, 574], [LVIII, 52, 606], [LVIII, 52, 607], [LVIII, 52, 615], [LXV, 57, 665], [LXV, 57, 666], [LXXII, 63, 734], [LXXIII, 63, 737], [LXXXV, 72, 837], [LXXXVIII, 73, 853],

[LXXXVIII, 74, 861], [XCV, 80, 935], [CVI, 87, 1018], [CVIII, 88, 1025], [CIX, 88, 1031], [CX, 89, 1039], [CXVIII, 95, 1109], [CXVIII, 95, 1114], [CXIX, 96, 1125], [CXXIV, 101, 1184]. = 47.

10. NĀZÜKĪ: E ş c ā r : [M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s I, 59, § 105]. = 1.

11. NEVĀYĪ: B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ : [6, 5, 4], [15, 18, 8], [16, 19, 7], [16, 20, 3], [16, 20, 4], [19, 23, 6], [19, 24, 1], [21, 27, 1], [22, 29, 1], [22, 29, 3], [22, 29, 6], [22, 29, 7], [27, 36, 3], [27, 36, 4], [29, 39, 7], [31, 41, 2], [32, 41, 3], [36, 48, 1], [37, 48, 5], [37, 49, 4], [42, 56, 3], [42, 56, 5], [42, 56, 9], [44, 59, 5], [45, 60, 5], [45, 61, 2], [45, 61, 4], [46, 62, 1], [51, 67, 8], [54, 70, 5], [100, 125, 4], [107, 132, 9], [112, 139, 2], [112, 139, 5], [112, 139, 7], [122, 154, 4], [125, 158, 4], [128, 162, 5], [134, 172, 6], [136, 175, 5], [140, 181, 3], [140, 182, 1], [140, 182, 3], [141, 183, 3], [156, 204, 3], [157, 205, 3], [161, 210, 4], [165, 217, 6], [185, 242, 4], [196, 258, 1], [198, 262, 3], [232, 303, 2], [232, 303, 4], [241, 311, 3], [247, 320, 8], [248, 321, 1], [248, 321, 8], [248, 322, 2], [249, 322, 4], [249, 323, 3], [252, 326, 2], [252, 326, 5], [254, 329, 1], [254, 329, 2], [254, 329, 3], [255, 330, 6], [255, 331, 3], [255, 331, 5], [255, 332, 1], [257, 334, 1], [257, 334, 2], [257, 334, 5], [260, 338, 9], [267, 349, 5], [277, 365, 6], [277, 365, 7], [280, 368, 3], [281, 371, 5], [282, 371, 7], [284, 376, 5], [290, 385, 7], [300, 446, 3], [306, 409, 1], [306, 409, 4], [307, 409, 6], [307, 410, 3], [308, 411, 3], [310, 414, 6], [312, 419, 2], [314, 421, 1], [324, 437, 5], [328, 442, 3], [328, 442, 5], [330, 446, 3], [336, 456, 3], [337, 457, 1], [338, 457, 9], [350, 477, 7], [361, 494, 1], [361, 494, 6], [377, 519, 1], [382, 525, 8], [385, 530, 4], [390, 538, 1], [395, 544, 5], [399, 551, 1], [402, 555, 2], [408, 563, 7], [410, 566, 5], [419, 578, 6], [419, 578, 8], [428, 591, 3], [428, 591, 7], [429, 592, 1], [429, 592, 2], [429, 593, 1], [430, 593, 6], [430, 594, 3], [430, 594, 4], [433, 598, 3], [435, 602, 1], [444, 616, 8[a]], [448, 623, 1], [451, 627, 1], [455, 633, 2], [472, 656, 2], [475, 657, 1], [481, 659, 26]. = 128.

12. NEVĀYĪ: Ç i h a l Ḥ a d ī ṯ : [IV, 22, 28], [IV, 22, 31], [IV, 23, 37], [IV, 24, 40]. = 4.

13. NEVĀYĪ: F e r h ā d u Ş ī r ī n : [I, 77, 6], [I, 78, 13], [II, 80, 30], [III, 84, 21], [IV, 88, 14], [V, 91, 26], [V, 92, 29], [V, 94, 61], [X, 120, 33], [X, 120, 39], [XII, 126], [XI, 126, 63], [XII, 128, 29], [XII, 128, 31, 32], [XII, 129, 38], [XII, 129, 42], [XII, 130, 58], [XII, 131, 68], [XII, 131, 71], [XII, 132, 77], [XII, 132, 81], [XII, 132, 82], [XIII, 133, 8], [XIII, 134, 23], [XIII, 134, 26], [XIII, 136, 51], [XIII, 137, 56], [XIII, 138, 68], [XIII, 138, 69], [XIV, 140, 11], [XIV, 141, 20], [XIV, 142, 39], [XIV, 142, 40], [XIV, 143, 47], [XIV, 143, 52], [XIV, 144, 67], [XIV, 145, 71], [XV, 147, 12], [XV, 148, 25], [XV, 148, 27], [XVI, 157, 31], [XVI, 157, 37], [XVI, 159, 66], [XVI, 160, 67], [XVI, 160, 74, 75], [XVI, 160, 78], [XVII, 163, 5], [XVII, 164, 26], [XVII, 164, 27], [XVII, 165, 30], [XVII, 165, 40], [XVII, 165, 41], [XVII, 166, 46], [XVII, 166, 52], [XVII, 168, 73], [XVII, 168, 74], [XVII, 170, 100], [XVII, 170, 103], [XVII, 170, 107], [XVII, 172, 129], [XVII, 172, 133], [XVIII, 173, 4], [XVIII, 174, 12], [XVIII, 176, 54], [XVIII, 177, 67], [XVIII, 179, 87], [XVIII, 180, 107], [XVIII, 181, 111], [XVIII, 181, 115], [XIX, 183, 6], [XIX, 185, 21], [XX, 190, 3], [XX, 192, 25], [XX, 192, 28], [XX, 193, 43], [XX, 195, 72], [XX, 196, 77], [XXI, 197, 13], [XXI, 204, 108], [XXII, 208, 31], [XXII, 208, 33], [XXII, 212, 88], [XXIII, 217, 28], [XXIII, 217, 39], [XXIII, 218, 45], [XXIII, 220, 75], [XXIII, 221, 83], [XXIII, 223, 110], [XXIV, 224, 9], [XXIV, 226, 40], [XXIV, 227, 49], [XXIV, 228, 59], [XXIV, 229, 69], [XXIV, 229, 76], [XXIV, 230, 92], [XXV, 235, 50], [XXV, 235, 52], [XXV, 236, 64], [XXV, 239, 104], [XXV, 243, 151], [XXVI, 247, 40], [XXVI, 248, 60],

[XXVI, 248, 62], [XXVII, 254, 24], [XXVII, 254, 33], [XXVII, 256, 56], [XXVII, 256, 57], [XXVII, 257, 63], [XXVII, 257, 66], [XXVIII, 260, 12], [XXVIII, 261, 23], [XXIX, 269, 18], [XXX, 288, 120], [XXXI, 297, 112], [XXXII, 303, 32], [XXXIII, 221, 81], [XXXIII, 311, 65], [XXXIII, 311, 73], [XXXIV, 314, 14], [XXXIV, 315, 16], [XXXIV, 315, 23], [XXXIV, 318, 69], [XXXIV, 319, 76], [XXXIV, 320, 96], [XXXV, 321, 9], [XXXV, 328, 105], [XXXVII, 344, 49], [XXXVII, 347, 96], [XXXVIII, 349, 11], [XXXVIII, 349, 19], [XXXVIII, 351, 42], [XXXVIII, 354, 93], [XXXIX, 357, 20], [XXXIX, 358, 42], [XXXIX, 360, 68], [XXXIX, 361, 85], [XXXIX, 361, 86], [XL, 362], [XL, 362], [XL, 362], [XL, 362, 3], [XL, 370, 106], [XLI, 374, 53], [XLI, 375, 67[a]], [XLI, 378, 111], [XLI, 380, 139], [XLII, 390, 94], [XLIII, 393, 29], [XLIV, 402, 30], [XLIV, 403, 37], [XLIV, 404, 45], [XLIV, 405, 65], [XLIV, 405, 72], [XLIV, 407, 94], [XLIV, 408, 108], [XLV, 413, 26], [XLV, 418, 87], [XLV, 419, 105], [XLVI, 426, 70], [XLVII, 432, 20, 21], [XLVII, 440, 48], [XLIX, 450, 92], [XLIX, 451, 115], [XLIX, 454, 153], [L, 459], [LI, 474, 36], [LI, 475, 46], [LI, 476, 62], [LI, 481, 138], [LI, 481, 140], [LII, 483, 5], [LII, 489, 88], [LII, 489, 90], [LII, 490, 103], [LII, 490, 105], [LII, 491, 124], [LII, 492, 136], [LII, 493, 150], [LIII, 498, 29], [LIII, 501, 71], [LIII, 501, 76], [LIII, 501, 78], [LIV, 503, 4], [LIV, 504, 13], [LIV, 504, 15], [LIV, 505, 30], [LIV, 507, 57, 59], [LIV, 507, 58], [LIV, 508, 67], [LIV, 510, 99], [LIV, 511, 108]. = 191.

14. NEVĀYĪ: F e v ā y i d ü ' l - K i b e r : [19, 15, 3], [19, 16, 1], [23, 21, 3], [26, 24, 1], [38, 37, 5], [40, 40, 1], [47, 46, 6], [48, 47, 2], [48, 47, 7], [49, 48, 9], [50, 49, 3], [57, 57, 7], [57, 57, 9], [64, 64, 7], [65, 65, 5], [65, 65, 6], [68, 68, 5], [69, 69, 1], [69, 69, 8], [71, 71, 2], [71, 71, 7], [74, 74, 7], [155, 156, 7], [156, 157, 5], [156, 157, 7], [156, 158, 3], [159, 161, 1], [159, 161, 6], [173, 177, 1], [181, 186, 1], [181, 186, 5], [183, 188, 1], [183, 188, 2], [184, 189, 2], [184, 189, 3], [184, 190, 1[a]], [185, 191, 1], [186, 192, 2], [195, 202, 8], [221, 230, 5], [258, 272, 1], [290, 307, 3], [295, 313, 1], [295, 313, 6], [296, 313, 7], [312, 332, 2], [321, 341, 5], [324, 344, 1], [324, 344, 2], [333, 353, 1], [335, 356, 2], [366, 390, 2], [367, 390, 7], [369, 394, 3], [372, 397, 1], [372, 397, 2], [372, 397, 6], [398, 426, 3], [398, 426, 4], [398, 426, 5], [407, 436, 1], [417, 448, 6], [417, 448, 7], [425, 458, 5], [428, 461, 4], [430, 464, 1], [431, 464, 5], [431, 464, 6], [436, 470, 7], [453, 488, 8], [457, 493, 5], [463, 501, 1], [488, 529, 5], [490, 532, 1], [491, 532, 2], [491, 532, 3], [491, 532, 6], [491, 532, 7], [492, 534, 1], [492, 534, 5], [493, 534, 7], [498, 540, 1], [518, 563, 4], [523, 568, 9], [525, 571, 2], [536, 582, 3], [536, 582, 6], [536, 583, 3], [536, 583, 4], [561, 610, 2], [561, 610, 3], [565, 614, 3], [571, 620, 4], [573, 623, 4], [579, 630, 1], [592, 645, 1], [595, 648, 6], [632, 681, IX, 83], [689, 659, 23], [689, 662, 62], [689, 664, 91], [689, 668, 129; 671, 169, 170]. = 102.

15. NEVĀYĪ: Ġ a r ā ' i b ü ' ṣ - Ṣ ı ġ a r : [5, 3], [7, 17], [9, 9], [15, 13], [15, 21], [21, 17], [22, 17], [27, 1, 8], [36, 13, 4], [37, 13, 7], [44, 24, 2], [47, 28, 2], [47, 28, 8], [47, 29, 1], [56, 41, 7], [60, 47, 6], [63, 51, 7], [64, 53, 1], [68, 59, 1], [68, 59, 2], [69, 60, 1], [69, 60, 5], [70, 61, 4], [71, 62, 3], [71, 62, 5], [71, 63, 1], [73, 65, 1], [73, 65, 2], [73, 65, 3], [73, 65, 4], [73, 65, 5], [73, 65, 6], [73, 65, 7], [74, 66, 1], [74, 66, 2], [75, 68, 1], [77, 72, 1], [77, 72, 2], [78, 72, 5], [80, 75, 1], [80, 75, 2], [80, 75, 4], [80, 75, 8], [83, 79, 1], [95, 96, 8], [98, 101, 1], [98, 101, 6], [112, 121, 3], [113, 122, 4], [114, 123, 5], [124, 137, 6], [124, 138, 1], [133, 150, 3], [133, 150, 4], [133, 151, 1], [138, 157, 4], [138, 158, 6], [140, 160, 6], [142, 163, 5], [150, 174, 5], [154, 180, 5], [155, 182, 1],

[158, 186, 8], [162, 193, 1], [163, 195, 2], [164, 196, 5], [164, 197, 1], [166, 199, 3], [171, 206, 6], [174, 210, 5], [177, 215, 3], [180, 219, 1], [180, 220, 1], [182, 222, 4], [185, 226, 6], [185, 226, 7], [185, 226, 8], [189, 233, 2], [197, 245, 1], [199, 248, 3], [200, 249, 1], [201, 251, 1], [202, 252, 1], [207, 259, 4], [211, 265, 7], [212, 266, 6], [213, 268, 3], [213, 269, 1], [217, 273, 7], [239, 306, 4], [241, 309, 3], [243, 311, 3], [247, 317, 1], [251, 322, 6], [254, 326, 8], [254, 327, 2], [255, 327, 9], [261, 336, 7], [261, 337, 7], [264, 341, 2], [264, 342, 1], [264, 342, 2], [265, 342, 8], [267, 346, 7], [267, 346, 8], [267, 347, 1], [267, 347, 2], [268, 347, 4], [268, 347, 5], [270, 350, 2], [271, 352, 1], [274, 356, 2], [274, 356, 6], [278, 362, 6], [280, 365, 2], [281, 367, 3], [281, 367, 5], [282, 369, 1], [283, 369, 3], [284, 372, 1], [286, 374, 5], [286, 374, 6], [286, 374, 7], [288, 376, 5], [288, 377, 3], [288, 377, 5], [295, 385, 8], [312, 410, 4], [312, 410, 7], [314, 414, 2], [314, 414, 4], [318, 419, 1], [319, 420, 6], [333, 441, 4], [334, 443, 2], [346, 461, 2], [347, 462, 5], [348, 463, 7], [349, 466, 1], [350, 466, 3], [352, 470, 1], [353, 471, 1], [353, 471, 5], [354, 473, 4], [360, 482, 5], [361, 483, 2], [365, 490, 1], [370, 497, 1], [370, 498, 2], [381, 512, 2], [407, 550, 6], [409, 553, 2], [413, 559, 3], [413, 559, 5], [420, 570, 4], [422, 573, 6], [425, 577, 7], [440, 599, 5], [440, 599, 7], [440, 600, 2], [441, 601, 6], [446, 608, 3], [446, 608, 7], [449, 612, 7], [461, 631, 3], [461, 631, 4], [467, 641, 3], [467, 641, 4], [483, 664, 7], [488, 671, 2], [493, 678, 3^{a}], [494, 678, 5], [495, 679, 1], [495, 679, 4], [495, 679, 6], [503, 682, V, 3], [506, 682, X, 6], [508, 19], [510, 54], [512, 86], [513, 95], [525, 705, 2], [526, 708, 25], [558, 823, 90]. = 182.

16. NEVĀYĪ: Ḥālāt-ı Seyyid Ḥasan Bėg: [(97) 735^{b}, 25], [(103) 737^{a}, 13]. = 2.

17. NEVĀYĪ: Ḫamsetü 'l-Mütehayyirīn: [(21) 759^{a}, 19 (91)], [(25) 760^{b}, 13 (95)], [(26) 761^{a}, 14 (97)], [(26) 761^{a}, 15 (97)], [(30) 762^{a}, 16 (100)], [(30) 762^{a}, 18 (100)], [(30) 762^{b}, 1 (101)], [(56) 768^{b}, 8 (127)], [(58) 768^{b}, 23 (128)], [(70) 771^{a}, 20 (140)], [(70) 771^{a}, 22 (140)], [(71) 771^{b}, 10 (141)]. = 12.

18. NEVĀYĪ: Ḥayretü 'l-Ebrār: [II, I, 1 ~~(7)~~ (3), 7], [II, I, 3 ~~(25)~~ (4), 25], [II, II, 9 ~~(71)~~ (6), 21], [II, III, 14 ~~(103)~~ (7), 9], [II, III, 14 ~~(104)~~ (7), 10], [II, III, 15 ~~(114)~~ (8), 20], [II, IV, 20 ~~(153)~~ (9), 17], [II, IV, 20 ~~(156)~~ (10), 20], [II, IV, 20 ~~(158)~~ (10), 22], [II, IV, 20 ~~(159)~~ (10), 23], [II, VI, 32 ~~(244)~~ (15), 21], [II, VII, 37 ~~(277)~~ (17), 16], [II, IX, 46 ~~(336)~~ (21), 21], [II, XI, 55 ~~(407)~~ (25), 26], [II, XI, 56 ~~(420)~~ (25), 39], [II, XII, 60 ~~(455)~~ (28), 21], [II, XIII, 63 ~~(481)~~ (29), 10], [II, XIII, 66 ~~(521)~~ (31), 50], [II, XIII, 68 ~~(529)~~ (31), 58], [II, XIV, 71 ~~(558)~~ (34), 23], [II, XIV, 75 ~~(587)~~ (35), 52], [II, XV, 78 ~~(612)~~ (36), 13], [II, XV, 79 ~~(619, 620)~~ (37), 20, 21], [II, XV, 80 ~~(624)~~ (37), 25], [II, XV, 80 ~~(627)~~ (37), 28], [II, XV, 83 ~~(646)~~ (38), 47], [II, XV, 83 ~~(650)~~ (38), 51], [II, XV, 83 ~~(652)~~ (38), 53], [II, XV, 84 ~~(659)~~ (38), 60], [II, XVI, 86 ~~(672)~~ (39), 11], [II, XVI, 87 ~~(676)~~ (39), 15], [II, XVI, 89 ~~(700)~~ (40), 39], [II, XVII, 92 ~~(721)~~ (42), 1], [II, XVII, 93 ~~(732)~~ (42), 12], [II, XVIII, 102 ~~(816)~~ (46), 56], [II, XVIII, 103 ~~(820)~~ (46), 60], [II, XVIII, 105 ~~(836)~~ (47), 76], [II, XIX, 105 ~~(848)~~ (48), 6], [II, XIX, 107 ~~(849)~~ (48), 7], [II, XIX, 107 ~~(851)~~ (48), 9], [II, XIX, 109 ~~(866)~~ (49), 24], [II, XIX, 111 ~~(885)~~ (50), 43], [II, XIX, 111 ~~(887)~~ (50), 45], [II, XX, 119 ~~(955)~~ (53), 29], [II, XX, 125 ~~(1002)~~ (55), 76], [II, XXI, 127 ~~(1013)~~ (56), 10], [II, XXII, 141 ~~(1146)~~ (62), 98], [II, XXIII, 142 ~~(1151)~~ (63), 3], [II, XXVI, 159 ~~(1299)~~ (72), 7], [II, XXVI, 162 ~~(1326)~~ (73), 34], [II, XXVI, 169 ~~(1384)~~ (75), 92], [II, XXVII, 172 ~~(1400)~~ (77), 1], [II, XXVII, 172 ~~(1401)~~ (77), 2], [II, XXVII, 173 ~~(1415)~~ (77), 16],

[II, XXVII, 173 ~~(1416)~~ (77), 17], [II, XXVIII, 178 ~~(1454)~~ (79), 14], [II, XXVIII, 181 ~~(1481)~~ (80), 41], [II, XXVIII, 181 ~~(1485)~~ (81), 45], [II, XXVIII, 183 ~~(1497)~~ (81), 57], [II, XXVIII, 184 ~~(1505)~~ (81), 65], [II, XXVIII, 185 ~~(1516)~~ (82), 76], [II, XXX, 192 ~~(1571)~~ (85), 11], [II, XXX, 194 ~~(1583)~~ (86), 23], [II, XXX, 195 ~~(1598)~~ (86), 38], [II, XXX, 196 ~~(1603)~~ (86), 43], [II, XXX, 196 ~~(1603)~~ (86), 43], [II, XXX, 201 ~~(1646)~~ (88), 86], [II, XXXI, 204 ~~(1670)~~ (90), 3], [II, XXXI, 204 ~~(1674)~~ (90), 7], [II, XXXI, 209 ~~(1706)~~ (92), 17], [II, XXXIII, 221 ~~(1814)~~ (97), 6], [II, XXXIII, 222 ~~(1820)~~ (97), 12], [II, XXXIII, 223 ~~(1823)~~ (97), 15], [II, XXXIII, 223 ~~(1823, 1824)~~ (97), 15, 16], [II, XXXIV, 226 ~~(1840)~~ (98), 16], [II, XXXIV, 227 ~~(1852)~~ (99), 28], [II, XXXIV, 227 ~~(1853)~~ (99), 29], [II, XXXIV, 235 ~~(1917)~~ (101), 93], [II, XXXV, 238 ~~(1941)~~ (102), 16], [II, XXXVII, 254 ~~(2075)~~ (109), 6], [II, XXXVII, 255 ~~(2079)~~ (109), 10], [III, XXXVIII, 265 ~~(2165)~~ (113), 72], [III, XXXVIII, 266 ~~(2171)~~ (114), 78], [III, XXXVIII, 272 ~~(2219)~~ (115), 126], [III, XXXIX, 275 ~~(2255)~~ (118), 32], [III, XL, 277 ~~(2260)~~ (119), 5], [III, XL, 278 ~~(2262)~~ (119), 7], [III, XL, 281 ~~(2287)~~ (120), 32], [III, XL, 285 ~~(2325)~~ (121), 70], [III, XL, 285 ~~(2326)~~ (121), 71], [III, XLI, 289 ~~(2356)~~ (123), 2], [III, XLI, 291 ~~(2380)~~ (124), 26], [III, XLII, 295 ~~(2414)~~ (126), 26], [III, XLII, 296 ~~(2416)~~ (126), 28], [III, XLII, 302 ~~(2469)~~ (128), 81], [III, XLIV, 315 ~~(2573)~~ (133), 57], [III, XLIV, 315 ~~(2574)~~ (133), 58], [III, XLIV, 316 ~~(2581)~~ (133), 65], [III, XLIV, 316 ~~(2583)~~ (133), 67], [III, XLVI, 328 ~~(2680)~~ (139), 39], [III, XLVII, 337 ~~(2757)~~ (143), 8], [III, XLVIII, 351 ~~(2874)~~ (148), 97], [III, L, 358 ~~(2926)~~ (153), 19], [III, L, 359 ~~(2932)~~ (153), 25], [III, L, 360 ~~(2938)~~ (153), 31], [III, L, 365 ~~(2982)~~ (155), 75], [III, LII, 375 ~~(3061)~~ (159), 29], [III, LII, 376, ~~(3064)~~ (159) 32], [III, LII, 378 ~~(3083)~~ (160), 51], [III, LII, 379 ~~(3090)~~ (160), 58], [III, LII, 386 ~~(3149)~~ (162), 117], [III, LIII, 388 ~~(3166)~~ (163), 14], [III, LIV, 395 ~~(3234)~~ (167), 48], [III, LVI, 418 ~~(3432)~~ (175), 86], [III, LVII, 423 ~~(3474)~~ (178), 24], [III, LVIII, 428 ~~(3531)~~ (180), 39], [III, LVIII, 432 ~~(3577)~~ (182), 85], [III, LVIII, 432 ~~(3577)~~ (182), 85], [III, LX, 442 ~~(3654)~~ (86), 6], [III, LX, 446 ~~(3688)~~ (187), 40], [III, LX, 451 ~~(3736)~~ (189), 88], [III, LX, 455 ~~(3767)~~ (190), 119], [III, LXII, 470 ~~(3918)~~ (198), 104], [III, LXIII, 476 (200)], [III, LXIII, 476 ~~(3970)~~ (200), 2], [III, LXIII, 477 ~~(3982)~~ (200), 14]. = 126.

19. NEVÂYÎ: Ḫ a z ā y i n ü ' l - M a ᶜ ā n ī : B e d ā y i ᶜ u ' l - V a s a ṭ dîbâcesi: [21b], [22a]. = 2.

20. NEVÂYÎ: L i s ā n u ' ṭ - Ṭ a y r : [I, 15, 8], [I, 15, 13], [I, 15, 14], [I, 16, 22], [I, 17, 37], [I, 18, 59], [IV, 24, 131], [IV, 24, 141], [IV, 24, 143], [IV, 25, 159], [VII, 29, 202], [X, 31, 230], [XIII, 34, 265], [XVII, 42, 389], [XIX, 44, 414], [XXI, 47, 458], [XXX, 53, 527], [XXXVIII, 61, 638], [XXXVIII, 61, 639], [XL, 63, 661], [XLII, 64, 683], [XLIII, 65, 692], [L, 70, 751], [L, 70, 754], [LIII, 72, 785], [LIV, 73, 786], [LV, 73, 798], [LVI, 74, 804], [LVII, 75, 815], [LVII, 75, 818], [LX, 77, 846], [LXV, 80, 888], [LXX, 83, 930], [XCI, 139, 1720], [CVII, 155, 1934], [CVII, 156, 1940], [CXLVI, 193, 2446], [CLIV, 209, 2666], [CLXVI, 238, 3087]. = 39.

21. NEVÂYÎ: M a ḥ b ū b u ' l - Ḳ u l ū b : [8, 11; (81) 5a, 11], [10, 10; (84) 6a, 13], [10, 11; (84) 6b, 1], [11, 3; (85) 6b, 13], [11, 20; (86) 7a, 13], [13, 14; (88) 8a, 10], [14, 21; (90) 9a, 5], [15, 8; (91) 9b, 1], [17, 15; (94) 10b, 10], [17, 16; (94) 10b, 10], [19, 9; (96) 11b, 5], [19, 10; (96) 11b, 6], [19, 13; (96) 11b, 8], [22, 5; (99) 13a, 1], [23, 3; (101) 13b, 1], [46, 11; (133) 25a, 2], [46, 17; (134) 25a, 6], [47, 7; (134) 25a, 12], [47, 17; (135) 25a, 5], [52, 5; (140) 27a, 10], [52, 15; (141) 27b, 4], [59, 2; (149) 30b, 3], [61, 10; (153) 31b, 8], [61, 12; (154)

31^b, 11], [63, 12; (156) 32^b, 8], [64, 16; (158) 33^a, 13], [67, 12; (162) 34^b, 13], [72, 1; (168) 37^a, 6], [78, 10; (176) 40^a, 8], [85, 13; (185) 44^a, 1], [98, 6; (201) 50^b, 7], [129, 2; (238) 67^b, 9], [130, 14; (241) 68^b, 9], [133, 11; (245) 70^a-70^b, 13-1], [134, 14; (246) 71^a, 4], [135, 10; (247) 71^b, 3], [137, 2; (249) 72^b, 1], [139, 12; (252) 73^b, 12], [141, 6; (254) 74^b, 9], [142, 13; (256) 75^a, 12], [145, 9; (259) 76^b, 6], [146, 13; (261) 77^a, 7], [146, 16; (261) 77^a, 9], [154, 11; (271) 81^a, 5], [155, 2; (272) 81^a, 12], [157, 13; (275) 82^b, 8], [161, 17; (280) 85^a, 6], [167, 4; (287) 87^b, 13], [167, 4; (287) 88^a, 1], [168, 14; (289) 88^b, 8], [169, 1; (290) 88^b, 13], [170, 4; (292) 89^b, 4], [170, 10; (292) 89^b, 9], [170, 15; (293) 89^b, 13], [176, 3; (300) 92^b, 7], [176, 12; (301) 93^a, 2], [177, 16; (303) 93^b, 5], [182, 15; (308) 96^a, 4], [182, 17; (308) 96^a, 6], [182, 18; (308) 96^a, 7], [188, 7; (316) 99^a, 6], [191, 10; (319) 100^b, 13], [191, 11; (319) 100^b, 13], [191, 18; (320) 101^a, 5], [192, 11; (321) 101^b, 3], [192, 14; (321) 101^b, 5], [193, 10; (322) 102^a, 5], [196, 12; (326) 104^a, 3], [198, 5; (329) 105^a, 1], [205, 12; (340) 109^a, 13]. = 70.

22. NEVĀYĪ: M e c ā l i s ü ' n - N e f ā y i s : [I, 4, II, 315], [I, 8, § 3, II, 320], [I, 12, § 8, II, 324], [I, 26, § 36, II, 338], [I, 28, § 41, II, 340], [I, 37, § 57, II, 352], [I, 42, § 64, II, 356], [I, 45, § 72, II, 360], [I, 59, § 105, II, 374], [I, 59, § 105, II, 374], [I, 63, § 115, II, 378], [I, 64, § 117, II, 379], [I, 65, § 119, II, 380], [I, 69, § 126, II, 384], [I, 71, § 130, II, 385], [I, 72, § 135, II, 387], [I, 73, § 136, II, 387], [I, 74, § 139, II, 389], [I, 100, § 196, II, 417], [I, 109, § 230, II, 427], [I, 109, § 230, II, 427], [I, 109, § 230, II, 427], [I, 113, § 245, II, 431], [I, 113, § 243, II, 431], [I, 146, § 336, II, 465], [I, 155, § 357, II, 474], [I, 158, § 367, II, 478], [I, 163, § 378, II, 482], [I, 168, § 386, II, 488], [I, 168, § 386, II, 489], [I, 169, § 387, II, 489], [I, 181, § 416, II, 503], [I, 182, § 397, II, 493], [I, 191, § 439, II, 513], [I, 199, § 455, II, 521]. = 35.

23. NEVĀYĪ: M e c n ū n u L e y l ī : [I, 30, 32], [I, 31, 44], [II, 37, 98], [II, 38, 114], [III, 43, 157], [IV, 47, 200], [IV, 48, 210], [IV, 50, 226], [V, 57, 296], [VII, 66, 384], [VII, 66, 385], [VII, 71, 429], [VII, 72, 438], [VII, 72, 440], [VII, 73, 447], [IX, 82, 532], [IX, 85, 558], [IX, 88, 596], [X, 90, 613], [X, 91, 620], [X, 91, 624], [X, 92, 636], [X, 94, 651], [XI, 98, 687], [XI, 100, 704, 705], [XI, 101, 714], [XI, 104, 745], [XI, 106, 770], [XI, 108, 790], [XI, 111, 816], [XI, 111, 819], [XII, 112], [XII, 112], [XII, 112, 824], [XII, 112, 831], [XII, 114, 845], [XII, 114, 849], [XII, 114, 851], [XII, 116, 864], [XII, 121, 911], [XII, 121, 920], [XIII, 126, 966], [XIII, 131, 1011], [XIII, 132, 1027], [XIV, 134, 1046], [XIV, 135, 1058], [XIV, 139, 1091], [XIV, 143, 1137], [XIV, 143, 1140], [XIV, 144, 1150], [XIV, 145, 1154], [XVI, 154, 1246, 1247], [XVI, 156, 1270], [XVI, 157, 1279], [XVII, 160, 1306], [XVII, 161, 1321], [XVII, 167, 1379], [XVIII, 170, 1409], [XVIII, 170, 1417], [XVIII, 172, 1436], [XVIII, 174, 1449], [XIX, 179, 1506], [XIX, 180, 1520], [XIX, 183, 1543], [XIX, 185, 1564], [XIX, 185, 1567], [XXII, 206], [XXII, 210, 1822], [XXII, 210, 1832], [XXII, 212, 1843], [XXII, 212, 1844], [XXII, 212, 1846], [XXII, 212, 1852], [XXIII, 215, 1884], [XXIII, 219, 1928], [XXIV, 225, 1987], [XXV, 230, 2039], [XXV, 231, 2048], [XXV, 231, 2052], [XXV, 232, 2053], [XXV, 233, 2070], [XXV, 234, 2081], [XXV, 234, 2082], [XXV, 234, 2084^a], [XXV, 236, 2104], [XXVI, 251, 2262], [XXVI, 252, 2269], [XXVIII, 264, 2404], [XXVIII, 265, 2415], [XXVIII, 270, 2466], [XXIX, 275, 2514], [XXIX, 279, 2567], [XXIX, 282, 2592], [XXIX, 286, 2633], [XXX, 290, 2678], [XXX, 294, 2721], [XXXI, 299, 2779], [XXXI, 300, 2783], [XXXI, 304, 2827], [XXXI, 304, 2832], [XXXII, 314, 2928], [XXXII, 315, 2935], [XXXII, 316, 2942], [XXXII, 316, 2947], [XXXII, 317, 2953],

[XXXIII, 320, 2982], [XXXIII, 321, 2993], [XXXIII, 321, 3000], [XXXIII, 322, 3004], [XXXIII, 322, 3008], [XXXIII, 323, 3020], [XXXIII, 324, 3027], [XXXV, 339, 3176], [XXXV, 342, 3207], [XXXV, 349, 3278, 3279], [XXXV, 356, 3354], [XXXVII, 371, 3493], [XXXVIII, 377, 3562], [XXXVIII, 382, 3609]. = 119.

24. NEVÂYÎ: **Mīzānu 'l-Evzān**: [33, 86], [54, 111], [56, 112], [56, 113], [58, 116], [59, 116]. = 6.

25. NEVÂYÎ: **Muḥākimetü 'l-Luġateyn**: [(167) 774b, 17, (201)], [(168) 775a, 17, (202)], [(168) 775a, 20, (203)], [(170) 776a, 8, (205)], [(171) 776a, 10, (205)], [(171) 776a, 13, (205)], [(171) 776a, 13, (206)], [(171) 776a, 15, (206)], [(171) 776a, 16, (206)], [(172) 776a, 19, (206)], [(172) 776a, 20, (206)], [(172) 776a, 24, (207)], [(174) 776b, 14, (208)], [(174) 776b, 16, (209)], [(174) 776b, 20, (209)], [(174) 776b, 21, (209)], [(174) 776b, 23, (209)], [(175) 777a, 1, (209)], [(175) 777a, 2, (209)], [(175) 777a, 15, (210)], [(176) 776a, 23, (210)], [(176) 777a, 16, (210)], [(176) 777a, 17 (210)], [(176) 777a, 19, (210)], [(176) 777a, 20, (210)], [(176) 777a, 21, (210)], [(176) 777a, 23, (210)], [(176) 777a, 24, (211)], [(176) 777a, 25, (211)], [(176) F 779b, 27 (211)]. = 30.

26. NEVÂYÎ: **Münācāt-nāme**: [368, 1b, 14 (IV, 9, 27)], [369, 2b, 5 (IV, 10, 14)], [369, 2b, 7 (IV, 10, 15)], [369, 3a, 3 (IV, 10, 24)], [369, 3b, 2 (IV, 10, 37)], [369, 3b, 10 (IV, 11, 5)], [369, 3b, 13, IV, 11, 8], [370, 4a, 2 (IV, 11, 13)], [370, 4a, 15 (IV, 11, 23)], [370, 4b, 1 (IV, 11, 24)]. = 10.

27. NEVÂYÎ: **Münşe'āt**: [(287) 782b, 15], [(288) 783a, 6], [(289) 783a, 9], [(295) 783b, 24], [(298) 784a, 23], [(299) 784b, 3], [(300) 784b, 10], [(302) 784b, 21], [(304) 785a, 6], [(304) 785a, 14], [(308) 785b, 10], [(308) 785b, 11], [(308) 785b, 16], [(311) 786a, 14], [(312) 786a, 19], [(314) 786b, 9], [(315) 786b, 16], [(315) 786b, 20], [(318) 787a, 8], [(319) 787a, 23], [(322) 787b, 19], [(324) 788a, 1], [(327) 788a, 23], [(328) 788b, 2], [(329) 788b, 20], [(330) 788b, 22], [(335) 790a, 1], [(340) 790b, 20], [(341) 790b, 25], [(352) 792b, 11 (IV, 92, 10)], [(354) 793a, 1 (IV, 93, 8)], [(355) 793a, 9], [(361) 794a, 15 (IV, 97, 17)], [(362) 794b, 2], [(366) 794b, 27], [(374) 796a, 12], [(378) 796b, 13], [(383) 797a, 21], [(393) 798b, 19 (IV, 98, 22)], [(394) 799a, 1], [(395) 799a, 10 (IV, 99, 22)], [(395) 799a, 12 (IV, 99, 27)], [(395) 799a, 14 (IV, 99, 31)], [(396) 799b, 2]. = 44.

28. NEVÂYÎ: **Naẓmu 'l-Cevāhir**: [(33) 4a, 6; (100)], [(34) 4b, 5; (100)], [(35) 5a, 9; (100)], [(35) 5a, 10; (100)], [(36) 6b, 2; (101)], [(39) 8a, 9; (103)], [(39) 8a, 15; (103)], [(43) 11a, (1) 6; (105)], [(43) 11b, (4) 1; (105)], [(45) 12b, (17) 10; (105)], [(53) 17a, (61) 6; (108)], [(57) 19a, (80) 4; (108)], [(59) 20a, (90) 4; (109)], [(63) 22a, (112) 10; (110)], [(64) 22b, (117) 9; (110)]. = 15.

29. NEVÂYÎ: **Nesāyimü 'l-Maḥabbe min Şemāyimi 'l-Fütüvve**: [4, 8], [7, 22], [9, 15], [10, 8], [10, 13], [20, 14], [28, 10], [298, 1], [300, 26]. = 9.

30. NEVÂYÎ: **Nevādirü 'ş-Şebāb**: [1, 1, 1], [1, 1, 5], [1, 1, 7], [8, 8, 4], [13, 13, 5], [13, 13, 7], [16, 16, 1], [18, 18, 6], [20, 20, 1], [21, 21, 4], [21, 21, 7], [23, 23, 1], [25, 25, 3], [25, 25, 6], [33, 33, 1], [36, 36, 1], [36, 36, 5], [37, 37, 7], [38, 38, 2], [38, 38, 8], [41, 41, 2], [41, 41, 6], [44, 44, 3], [45, 45, 1], [46, 46, 6], [47, 47, 1], [50, 50, 1], [50, 50, 5], [54, 54, 4], [54, 54, 8], [55, 55, 1], [55, 55, 2], [55, 55, 3], [55, 55, 4], [55, 55,

5], [55, 55, 6], [55, 55, 7], [56, 56, 1], [58, 58, 1], [58, 58, 3], [62, 62, 5], [63, 63, 5], [65, 65, 4], [65, 65, 6], [66, 65, 9], [68, 68, 3], [69, 69, 1], [73, 73, 6], [75, 75, 1], [93, 93, 1], [96, 96, 1], [96, 96, 5], [98, 98, 2], [110, 110, 6], [122, 122, 1], [137, 137, 4], [139, 139, 3], [139, 139, 4], [139, 139, 7], [144, 144, 1], [160, 160, 3], [160, 160, 6], [160, 160, 7], [162, 162, 2], [162, 162, 4], [162, 162, 5], [165, 165, 1], [166, 165, 7], [166, 166, 7], [181, 181, 1], [196, 196, 6], [197, 197, 2], [203, 203, 1], [203, 203, 9], [211, 211, 6], [212, 212, 3], [218, 218, 1], [218, 218, 6], [226, 226, 2], [226, 226, 7], [226, 226, 8], [230, 230, 7], [242, 242, 5], [243, 243, 7], [247, 247, 3], [247, 247, 6], [249, 249, 6], [258, 258, 2], [261, 261, 6], [268, 268, 4], [274, 274, 5], [286, 287, 3], [302, 303, 1], [307, 308, 7], [310, 311, 9], [311, 312, 4], [322, 323, 2], [322, 323, 3], [322, 323, 4], [322, 323, 5], [322, 323, 6], [323, 323, 10], [323, 323, 11], [326, 327, 1], [330, 331, 1], [330, 331, 3], [330, 331, 5], [336, 337, 4], [355, 356, 7], [371, 372, 3], [371, 372, 7], [395, 396, 7], [396, 397, 2], [407, 408, 6], [412, 413, 2], [412, 413, 6], [416, 417, 2], [423, 424, 6], [424, 425, 7], [430, 431, 4], [446, 447, 6], [446, 447, 7], [446, 447, 8], [446, 447, 9], [451, 452, 5], [452, 453, 6], [455, 456, 1], [455, 456, 4], [455, 456, 5], [455, 456, 7], [455, 456, 8], [459, 460, 6], [466, 468, 3], [469, 471, 3], [470, 472, 5], [474, 476, 6], [475, 477, 1], [501, 503, 1], [503, 505, 4], [506, 508, 5], [507, 509, 5], [508, 510, 7], [513, 514, 10], [526, 529, 7], [543, 546, 4], [567, 570, 3], [568, 571, 9], [571, 574, 1], [576, 579, 6], [584, 587, 5], [588, 591, 5], [592, 595, 7], [593, 596, 4], [595, 598, 2], [596, 599, 7], [600, 603, 7], [601, 604, 4], [622, 625, 2], [628, 631, 4], [628, 631, 7], [646, 650, 4], [657, 657, I, 3], [657, 657, I, 5], [661, 657, V, 49]. = 164.

31. NEVĀYĪ: S e b ᶜ a - i S e y y ā r e : [I, 24, 3], [I, 26, 27], [I, 26, 30], [II, 30, 80], [II, 33, 113], [II, 35, 134], [III, 36, 147], [III, 37, 154, 155], [IV, 41, 206], [IV, 42, 209], [IV, 43, 229], [IV, 45, 255], [IV, 47, 271], [V, 48, 281], [VI, 53, 343], [VIII, 64, 466], [VIII, 70, 537], [VIII, 77, 614, 615], [IX, 85, 709], [IX, 86, 721], [IX, 86, 725], [X, 86, 716], [X, 87, 732], [XII, 101, 889], [XII, 101, 894], [XII, 102, 900], [XII, 104, 922], [XII, 105, 939], [XII, 109, 985], [XII, 110, 996], [XIII, 112, 1015], [XIII, 115, 1051], [XIII, 116, 1069], [XIII, 117, 1080], [XIII, 118, 1094], [XIV, 126, 1184], [XV, 127, 1194], [XV, 128, 1210], [XV, 130, 1230], [XV, 130, 1233], [XVI, 138, 1316], [XVI, 138, 1324], [XVI, 139, 1329], [XVI, 140, 1351], [XVII, 144, 1390], [XVII, 145, 1404], [XVIII, 151, 1470], [XVIII, 152, 1478], [XVIII, 156, 1536], [XX, 163, 1616], [XX, 165, 1631], [XXI, 168, 1673], [XXI, 169, 1678], [XXI, 171, 1707], [XXI, 171, 1709], [XXI, 172, 1714], [XXI, 172, 1715], [XXI, 175, 1755], [XXI, 175, 1758], [XXI, 177, 1780], [XXI, 178, 1792], [XXI, 179, 1803], [XXI, 181, 1822], [XXI, 181, 1827], [XXI, 183, 1846], [XXI, 184, 1861], [XXI, 184, 1865], [XXI, 192, 1957], [XXI, 193, 1969], [XXI, 193, 1976], [XXI, 199, 2044], [XXI, 200, 2056], [XXI, 200, 2060], [XXI, 203, 2088], [XXIII, 211, 2186], [XXIII, 213, 2211], [XXIII, 219, 2277], [XXIII, 220, 2296], [XXV, 234, 2455], [XXV, 240, 2529], [XXV, 262, 2793], [XXVII, 266, 2840], [XXVII, 268, 2871], [XXVII, 274, 2934], [XXVII, 285, 3073], [XXVII, 287, 3095], [XXVII, 289, 3118], [XXVII, 290, 3133], [XXVII, 290, 3134], [XXVII, 293, 3172], [XXVII, 296, 3197], [XXVII, 297, 3217], [XXVII, 299, 3233], [XXVII, 299, 3241], [XXVII, 300, 3249], [XXVII, 301, 3257], [XXVII, 303, 3286], [XXIX, 313, 3403], [XXIX, 321, 3500], [XXIX, 324, 3542], [XXIX, 324, 3542], [XXIX, 327, 3570], [XXIX, 336, 3680], [XXX, 338, 3701], [XXXI, 347, 3805], [XXXI, 348, 3820], [XXXI, 352, 3870], [XXXI, 358, 3944], [XXXI, 359, 3952], [XXXI, 359, 3959], [XXXII, 368, 4058], [XXXIII, 369, 4066], [XXXIII, 371, 4087], [XXXIII, 387, 4284],

[XXXIII, 388, 4290], [XXXIII, 389, 4295], [XXXIII, 389, 4306], [XXXIII, 390, 4323], [XXXIII, 391, 4334], [XXXIII, 392, 4338], [XXXIII, 393, 4350], [XXXIII, 393, 4351], [XXXIII, 393, 4357], [XXXIV, 402, 4460], [XXXIV, 403, 4474], [XXXIV, 404, 4478], [XXXIV, 407, 4513], [XXXIV, 408, 4536], [XXXV, 410, 4551], [XXXV, 411, 4567], [XXXV, 412, 4570], [XXXV, 415, 4609], [XXXV, 418, 4648], [XXXVII, 425, 4728], [XXXVII, 430, 4789], [XXXVI, 433, 4829], [XXXVII, 434, 4834], [XXXVII, 434, 4835], [XXXVII, 436, 4864], [XXXVII, 437, 4874]. = 140.

32. NEVĀYĪ: S e d d - i İ s k e n d e r ī : [I, 47, 1], [I, 52, 86], [II, 55, 128], [IV, 65, 274], [V, 70, 345, 348], [V, 70, 345], [V, 71, 359], [V, 74, 405], [VIII, 90, 646], [XII, 108, 907], [XVI, 122, 1121], [XVI, 123, 1124], [XVI, 123, 1126], [XVI, 124, 1144], [XVI, 124, 1151], [XVI, 125, 1157], [XIX, 138, 1350], [XX, 139, 1374], [XX, 141, 1398], [XXI, 144, 1435], [XXIII, 151, 1549, 1550], [XXIII, 151, 1550], [XXIII, 154, 1586], [XXIII, 161, 1697], [XXIII, 165, 1754], [XXVI, 173, 1875], [XXVII, 175, 1906], [XXVII, 180, 1976], [XXVII, 185, 2047], [XXVII, 185, 2053], [XXVII, 185, 2053, 2055], [XXVII, 186, 2061], [XXVII, 187, 2079], [XXVII, 187, 2088], [XXVII, 188, 2093], [XXVII, 190, 2136], [XXVII, 192, 2164], [XXVII, 195, 2201], [XXVII, 198, 2247], [XXVII, 198, 2257], [XXVIII, 205, 2360], [XXVIII, 206, 2373], [XXVIII, 206, 2379], [XXXI, 217, 2537], [XXXI, 225, 2666], [XXXI, 226, 2671], [XXXI, 226, 2673], [XXXI, 228, 2701], [XXXII, 230, 2728], [XXXII, 232, 2767], [XXXII, 233, 2781], [XXXIII, 234, 2802], [XXXIV, 235, 2813], [XXXV, 243, 2920], [XXXV, 243, 2928], [XXXV, 243, 2934], [XXXV, 246, 2971], [XXXV, 251, 3053], [XXXVI, 256, 3123], [XXXIX, 265, 3262], [XXXIX, 276, 3427], [XXXIX, 278, 3454], [XLI, 284, 3543], [XLII, 287, 3590], [XLIII, 287, 3596], [XLIII, 289, 3615], [XLIII, 289, 3622], [XLIII, 291, 3644], [XLIII, 294, 3703], [XLIII, 303, 3831], [XLIII, 303, 3836], [XLIII, 303, 3839], [XLIV, 306, 3882], [XLVI, 314, 3987], [XLVI, 314, 3992], [XLVII, 315, 4008], [XLVII, 322, 4118, 4119], [XLVII, 322, 4120], [XLVII, 323, 4127, 4128], [XLVIII, 333, 4278], [XLVIII, 334, 4290], [XLVIII, 336, 4328], [XLVIII, 336, 4329], [LII, 353, 4578], [LII, 353, 4584], [LII, 354, 4593], [LII, 355, 4609], [LII, 358-359, 4669, 4670], [LII, 359, 4676], [LII, 361, 4712], [LIII, 364], [LIII, 366, 4782], [LVI, 375, 4915], [LVI, 378, 4954], [LVI, 378, 4956, 4958], [LVII, 381, 4999], [LX, 392, 5166], [LXII, 402, 5301], [LXIV, 407, 5372], [LXIV, 409, 5415], [LXIV, 410, 5432], [LXIV, 412, 5459], [LXIV, 414, 5480], [LXVIII, 421, 5588], [LXVIII, 421], [LXVIII, 424, 5622], [LXVIII, 431, 5731], [LXVIII, 432, 5744], [LXXII, 445, 5933], [LXXII, 449, 5990], [LXXVI, 456, 6099], [LXXVI, 456], [LXXVI, 462, 6190], [LXXX, 482, 6483], [LXXX, 487, 6570], [LXXXI, 493, 6647, 6648], [LXXXI, 495, 6687], [LXXXV, 504, 6806], [LXXXIX, 521, 7073]. = 119.

33. NEVĀYĪ: S i r ā c u ' l - M ü s l i m ī n : [104, 66, 69], [105, 81], [105, 82], [106, 85], [106, 88], [107, 96], [112, 152], [115, 180], [115, 185]. = 9.

34. NEVĀYĪ: T ā r ī ḫ - i E n b i y ā v e Ḥ u k e m ā : [(63) 694^b, 20], [(63) 695^a, 2], [(64) 695^a, 7], [(70) 696^a, 4], [(70) 696^a, 6], [(72) 696^a, 22], [(72) 696^b, 1], [(74) 696^b, 21], [(75) 697^a, 1], [(76) 697^a, 11], [(77) 697^a, 15], [(83) 698^a, 20], [(84) 698^b, 3], [(86) 698^b, 21], [(89) 699^a, 21], [(91) 699^b, 5], [(91) 699^b, 10], [(93) 700^a, 6], [(97) 700^b, 11], [(97) 700^b, 13], [(97) 700^b, 14], [(99) 701^a, 4], [(105) 702^a, 17], [(108) 702^b,

22], [(113) 703b, 17], [(115) 704a, 7], [(118) 704b, 6], [(125) 706a, 2], [(127) 706a, 24], [(137) 708a, 16], [(151) 711a, 1], [(155) 711b, 7], [(156) 711b, 10], [(158) 712a, 10], [(164) 713a, 18], [(168) 714a, 1]. = 36.

35. NEVĀYĪ: T e v ā r ī ḫ - i M ü l ū k : [(197) 718b, 17], [(197) 718b, 18], [(199) 719a, 15], [(199) 719a, 16], [(201) 719b, 7], [(201) 719b, 9], [(201) 719b, 13], [(202) 719b, 20], [(202) 719b, 21], [(206) 720b, 2], [(208) 720b, 21], [(209) 720b, 23], [(209) 720b, 24], [(210) 721a, 9], [(211) 721a, 14], [(212) 721b, 3], [(212) 721b, 4], [(215) 721b, 24], [(218) 722b, 4], [(219) 722b, 9], [(219) 722b, 13], [(219) 722b, 16], [(222) 723a, 13], [(222) 723a, 17], [(224) 723b, 11], [(232) 724b, 26], [(245) 727a, 13], [(245) 727a, 17], [(252) 728a, 21], [(260) 729b, 18], [(262) 730a, 17], [(267) 731a, 4], [(268) 731a, 24], [(269) 731b, 3], [(270) 731b, 17], [(278) 733a, 11], [(278) 733a, 12]. = 37.

36. NEVĀYĪ: V a ḳ f i y y e : [R 742b, 26, L 111b, 16, F 751b, 15], [R 743b, 19, L 113a, 16, F 753a, 5], [R 744a, 4, L 113a, 27, F 753a, 13], [R 744a, 6, L 113b, 27, F 753b, 14], [R 744b, 12, L 112b, 10, F 752b, 3], [R 744b, 13, L 112b, 11, F 752b, 4], [R 745a, 15, L 116a, 2, IV, 30, 30], [R 745b, 3, L 113b, 1, F 753a, 14], [R 745b, 9, L 113b, 6, F 753a, 20], [R 745b, 9, L 113b, 6, F 753a, 20], [R 745b, 9, L 113b, 6, F 753a, 21], [R 745b, 10, L 113b, 7, F 753a, 19], [R 745b, 10, L 113b, 7, F 753a, 19], [R 745b, 10, L 113b, 7, F 753a, 22], [R 745b, 13, L 113b, 10, F 753a, 24], [R 745b, 15, L 113b, 12, F 753a, 26], [R 747a, 12, L 116b, 26], [R 747a, 12, L 116b, 28], [R 747a, 15, L 117a, 2], [R 747a, 20, L 117b, 6], [R 747a, 27, L 116a, 14], [R 747b, 25, L 118a, 11, IV, 35, 13], [R 748a, 17, L 114a, 10, IV, 31, 31], [R 748a, 27, L 116b, 13], [R 748b, 27, L 118a, 13, IV, 35, 17], [R 749b, 1, L 118a, 14, IV, 35, 20], [R 749b, 6, L 117b, 19, F IV, 35, 31]. = 27.

37. ŞEYḪĪ: Ḫ u s r e v ü Ş ī r ī n : [VII, 16, 424]. = 1.

38. cUBEYDĪ: D ī v ā n : [9, 3 BL 3b, 7:12], [20, 1 BL 6a/9-6b/2], [23, 2 BL 7a/3-7a/8, İÜ 7a/1-7a:9], [28, 4, BL 8a/9-8b/2, İÜ 8b/1-10, T 24a/3-24a/2], [BL 5a/9-5b/2], [İÜ 8a/10-11, T 23a/9]. = 6.

*

39. ADSIZ: [], [], [], [], [], [], [], [], [], [], []. = 11.
40. cAṬṬĀR: V u ṣ l a t - n ā m a : []. = 1.
41. BENNĀYĪ: e ş c ā r : []. = 1.
42. HĀTİFĪ: Ẓ a f a r - n ā m a : []. = 1.
43. İSKENDER: e ş c ā r : []. = 1.
44. KEMĀL-I ÜMMĪ: e ş c ā r : []. = 1.
45. ḲUṬBĪ: e ş c ā r : []. = 1.
46. ḤAYDAR: M a ḫ z e n - i E s r ā r : []. = 1.
47. NAcĪMĪ: e ş c ā r : []. = 1.
48. NEVĀYĪ: M ü n ā c ā t - n ā m e : [], [], [], []. = 4.
49. NEVĀYĪ: V a ḳ f i y y e : []. = 1.
50. NIẒĀMĪ: M a ḫ z a n u ' l - A s r ā r : []. = 1.
51. cUBEYDĪ: D ī v ā n : [], [], []. = 3.

Alıntıların geçiş sıklıkları

Eserde kullanılan kendisinden alıntı yapılan kişi ve eserlerin adları büyükten küçüğe doğru verilmiştir.

1. 191 = NEVĀYĪ: Ferhād u Şīrīn.
2. 182 = NEVĀYĪ: Ġarā'ibü 'ş-Şıġar.
3. 164 = NEVĀYĪ: Nevādirü 'ş-Şebāb.
4. 140 = NEVĀYĪ: Sebᶜa-i Seyyāre.
5. 128 = NEVĀYĪ: Bedāyiᶜu 'l-Vasaṭ.
6. 126 = NEVĀYĪ: Ḥayretü 'l-Ebrār.
7. 119 = NEVĀYĪ: Mecnūn u Leylī.
8. 119 = NEVĀYĪ: Sedd-i İskenderī.
9. 102 = NEVĀYĪ: Fevāyidü 'l-Kiber.
10. 70 = NEVĀYĪ: Maḥbūbu 'l-Ḳulūb.
11. 63 = LUṬFĪ: Dīvān.
12. 47 = LUṬFĪ: Gül ü Nev-roz.
13. 44 = NEVĀYĪ: Münşe'āt.
14. 39 = NEVĀYĪ: Lisānu 'ṭ-Ṭayr.
15. 37 = NEVĀYĪ: Tevārīḫ-i Mülūk.
16. 36 = NEVĀYĪ: Tārīḫ-i Enbiyā ve Ḥukemā.
17. 35 = NEVĀYĪ: Mecālisü 'n-Nefāyis.
18. 30 = ḤAYDAR: Maḫzen-i Esrār.
19. 30 = NEVĀYĪ: Muḥākimetü 'l-Luġateyn.
20. 29 = ḤÜSEYNĪ: Dīvān.
21. 27 = NEVĀYĪ: Vaḳfiyye.
22. 15 = NEVĀYĪ: Naẓmu 'l-Cevāhir.
23. 12 = NEVĀYĪ: Ḫamsetü 'l-Müteḥayyirīn.
24. 11 = BĀBÜR: Dīvān.
25. 10 = NEVĀYĪ: Münācāt-nāme.
26. 9 = NEVĀYĪ: Nesāyimü 'l-Maḥabbe min Şemāyimi 'l-Fütüvve.
27. 9 = NEVĀYĪ: Sirācu 'l-Müslimīn.

28. 6 = NEVĀYĪ: M ī z ā n u ' l - E v z ā n .

29. 6 = cUBEYDĪ: D ī v ā n .

30. 4 = NEVĀYĪ: Ç i h a l Ḥ a d ī ṯ.

31. 2 = NEVĀYĪ: Ḥ ā l ā t - ı S e y y i d Ḥ a s a n B ė g .

32. 2 = NEVĀYĪ: Ḫ a z ā y i n ü ' l - M a c ā n ī . B e d ā y i c u ' l - V a s a ṭ dîbâcesi.

33. 1 = FĀNĪ: D ī v ā n .

34. 1 = ŞEYḪĪ: Ḫ u s r e v ü Ş ī r ī n .

*

35. 11 = ADSIZ.

36. 4 = NEVĀYĪ: M ü n ā c ā t - n ā m e .

37. 3 = cUBEYDĪ: D ī v ā n .

38. 1 = cAṬṬĀR: V u ṣ l a t - n ā m a .

39. 1 = BENNĀYĪ: e ş c ā r .

40. 1 = ḤĀCĪ: e ş c ā r .

41. 1 = HĀTİFĪ: Ẓ a f a r - n ā m a .

42. 1 = ḤAYDAR: M a ḫ z e n - i E s r ā r .

43. 1 = İSKENDER: e ş c ā r .

44. 1 = ḲĀBULĪ: e ş c ā r .

45. 1 = KEMĀL-I ÜMMĪ: e ş c ā r .

46. 1 = KEMĀLĪ: e ş c ā r .

47. 1 = ḲUṬBĪ: e ş c ā r .

48. 1 = NAcĪMĪ: e ş c ā r .

49. 1 = NĀZÜKĪ: e ş c ā r .

50. 1 = NEVĀYĪ: V a ḳ f i y y e .

51. 1 = NİẒĀMĪ: M a ḫ z a n u ' l - A s r ā r .

TIPKIBASKI